ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ.

ΤΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ.

(ΙΒ.)

ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἕως
τῶν ἡμερῶν μας,

ἐκ παλαιῶν ἀπανθισθεῖσαι, καὶ τὰ νεώτερα ἐξ
ἀρίστων Γερμανῶν ἱστοριογράφων ἐλευθέρως
μεταφρασθεῖσαι

ὑπὸ

Κ. Μ. ΚΟΥΜΑ.

ΤΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ.

Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας.
Ἐκ τῆς Τυπογραφίας Ἀντωνίου Αὐκούλου.
(Anton v. Haykul.)

1832.

Π Ι Ν Α Ξ.

ΝΕΩΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

Βιβλίον Δεύτερον.

Ἀπὸ τῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Ναπολέοντος ἕως τῆς αὐτοῦ εἰς τὴν ἁγ. Ἑλένην ἐξορίας.

(1804—1815)

ΝΕΩΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

Βιβλίον Τρίτον.

Ἀπὸ τῆς ἐν Παρισίοις δευτέρας εἰρήνης καὶ ἐφεξῆς.
(1815 — 1831)

Α'. ΕΥΡΩΠΑΙΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΙ.
(1815 — 1831).

Β'. ΕΛΛΗΝΕΣ.

ΝΕΩΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

Βιβλίον Δεύτερον.

Ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ναπολέοντος ἕως τῆς αὐτοῦ εἰς τὴν ἁγ. Ἑλένην ἐξορίας.

(1804 — 1815).

1. Καθίδρυσις τῆς Βοναπαρτικῆς Αὐτοκρατορίας.

(1804).

Διὰ νὰ εἶναι μοναρχία ἡ δύναμις τοῦ Βοναπάρτου δὲν τῆς ἔλειπεν ἄλλο εἰμὴ τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον εἰς τοιαύτην μεγάλην ἐπικράτειαν ἦτο ἀνάλογον τῆς ἀξίας τοῦ δυνάστου. Κατὰ τὸ 1803 ἔτος ἤδη ἔτρεχε λόγος εἰς Παρισίους, ὅτι ἐσυμβουλεύοντο εἰς τὸ μυστικὸν βουλευτήριον τοῦ Ὑπάτου, ἐὰν πρέπῃ νὰ ὀνομάζεται Ὑπατικὴ Μεγαλειότης, ἢ νὰ ἀναγορευθῇ Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων. Τὸ πρᾶγμα ἐφαίνετο ἁπλοῦν, καὶ οὐδὲ καινούργιον. Ὁπόταν εἰς τὴν παλαιὰν Ῥώμην ἐδοκιμάσθη ἡ ἀχρηστία τῆς παλαιᾶς πολιτείας, ἐθεμελίωσεν ὁ Καῖσαρ Αὔγουστος μοναρχίαν, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα καὶ οἱ χαρακτῆρες ζῶσιν ἀκόμη εἰς τὴν Χριστιανικὴν Εὐρώπην μετὰ δεκαοκτὼ ἑκατονταετηρίδας. Διὰ τί εἰς τὸ μεγαλήτερον πνεῦμα νὰ μὴ συγχωρηθῇ πρᾶγμα, διὰ τὸ ὁποῖον συγγνωμονοῦσιν οἱ μεταγενέστεροι ἕως τῆς σήμερον τὸ μικρότερον; Ἀλλὰ μία περίστασις ἦτο διάφορος. Ὁ Αὔγουστος ἐκεῖνος, ὅς τις εἰς καιρὸν ἀνάγκης ἐκαθίδρυσε τὴν μοναρχίαν, δὲν ἥρπασεν ἀπὸ κανένα τὸ δίκαιον τῆς ἀρχῆς, εἰμὴ ἀπὸ φατρίας, αἵτινες δὲν ἦσαν ἱκαναὶ νὰ τὸ ἐκτελῶσιν. Ὁ δὲ Βοναπάρτης ἐξ ἐναντίας, ὁπόταν ἐξήγει τὸ πρᾶγμα, ὅτι ἡ δημοκρατία δὲν χρησιμεύει εἰς τὸν σκοπὸν τῆς πολιτείας, καὶ ὅτι ἡ μεταπολίτευσις ὅλη προῆλθεν ἀπὸ τὰς ψευδεῖς ἰδέας περὶ τῆς μεταξὺ λαοῦ καὶ κυβερνήσεως σχέσεως, τότε ἦτο ὑπόχρεως νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν βασιλικὸν οἶκον, ὅς τις παρανόμως ἦτο ἐξωσμένος ἀπὸ τὴν μεταπολίτευσιν ταύτην. Εἰς μὲν τὴν Ἀγγλίαν εἶχαν χάσειν οἱ Στουάρτοι τὸ δίκαιον

εἰς ἄλλον κλάδον τοῦ γένους των, ἐπειδὴ ἐσπούδαζαν νὰ μεταβάλουν τὴν θρησκείαν καὶ τὸ πολίτευμα τοῦ ἔθνους. Εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν ἔμελλαν νὰ χάσωσιν οἱ Βουρβώνιοι τὸ στέμμα, ἐπειδὴ εἶχαν προσπαθήσειν νὰ διατηρήσουν τὴν θρησκείαν καὶ τὸ πολίτευμα, τῶν ὁποίων τὴν ἀποκατάστασιν ἔκαμεν ὁ Βοναπάρτης κύριόν του ἔργον καὶ καύχημα. Ἦτο ἀνόητον νὰ καταδικάζῃ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ τὸ πρώτιστον αὐτῆς θῦμα νὰ ἀφίνῃ εἰς ἀτιμίαν καὶ ἐξορίαν· ἦτο ἄλογον νὰ δικαιολογῇ τὸ ἔργον τοῦτο διὰ τῆς λεγομένης ἐξαχρειώσεως, παρανομίας καὶ κακοηθείας τῶν Βουρβωνίων· διότι περὶ τῶν ἀγαθῶν σκοπῶν Λοδοβίκου τοῦ ΙϚ' μία μόνον φωνὴ ἠδύνατο νὰ εἶναι· ὁ ἀδελφὸς καὶ κληρονόμος του, ὅστις καὶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ μίσους ἐπῃνεῖτο γενικῶς ὡς φιλόδημος, ἔμεινεν ἄθικτος ἀπὸ τὰς κατηγορίας τῆς φατριαστικῆς μανίας, καὶ ἀπ' ὅλους, ὅσοι τὸν ἐγνώριζαν, ἐφημίζετο ἀγχίνους καὶ πεπαιδευμένος Πρίγκιψ· ἀμφότεροι δὲ οἱ ἀδελφοὶ ἦσαν υἱοὶ πατρὸς ἀγαθοῦ, τοῦ ἀποθανόντος Δελφῖνος, υἱοῦ Λοδοβίκου τοῦ ΙΕ', ὅστις εἰς τοὺς χρόνους του γενικῶς ἐπῃνεῖτο ὡς παράδειγμα βασιλικῆς καλοκἀγαθίας. Καὶ τούτου τοῦ βασιλικοῦ οἴκου ἡ ἀθεράπευτος ἐξαχρείωσις ἀνηγγέλλετο ἀπὸ τοὺς ῥήτορας τῆς ὑπατείας καὶ ἐπιστεύετο ἀπ' ὅλους τοὺς ἀμαθεῖς τῆς Εὐρώπης ὅλης, ὁπότε ἐπεφορτίζετο νέα Κόρση φυλὴ μὲ προφανῶς διεφθαρμένους κλάδους τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ κόσμου ὅλου ἀθάνατον ἀλεξιφάρμακον. Ὁ Βοναπάρτης ὅμως ἐφρόνει ἄλλα ὅταν ἔστελνε τὰ πνεύματά του εἰς τὸν κόσμον, καὶ μυστικῶς ἐπροσπάθει νὰ ἀποκτήσῃ νομίμως τὸ στέμμα τῆς Γαλλίας, ἐνῷ (τὸν Φεβρ. 1803) ἐπρόβαλεν εἰς τὸν τότε ἐν Βαρσαυΐᾳ διατρίβοντα Λοδοβῖκον ΙΗ', νὰ τοῦ κάμῃ τὴν παραίτησιν ἐν ὀνόματι ἑαυτοῦ καὶ ὅλου τοῦ οἴκου του λαμβάνων λαμπροτάτην ἀποζημίωσιν (ἐλέγετο δὲ ἢ ἡ κυρίευσις τῶν βορείων αἰγιαλῶν τῆς Ἀφρικῆς ἢ ἡ ἀποκατάστασις τῆς Πολονίας). Ἀλλ' ὁ Λοδο-

βῖκος ἀπεκρίθη: „Δὲν συγχέω τὸν κύριον Βοναπάρτην μὲ τοὺς προκατόχους του· τιμῶ τὴν ἀρετήν του καὶ τὰ στρατιωτικά του προτερήματα, καὶ τὸν γνωρίζω χάριν δι' ὅσα ἀγαθὰ ἔδειξεν εἰς τὸν λαόν μου. Ἀλλὰ ποτὲ δὲν θέλω παραιτήσειν τὰ δίκαιά μου, πιστὸς μένων εἰς τὸν βαθμὸν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶμαι γεννημένος. Καθὸ ἔγγονος τοῦ ἁγίου Λοδοβίκου καὶ σιδηροδέσμιος θέλω τιμήσειν τὸν ἑαυτόν μου. Καθὸ διάδοχος Φραγκίσκου τοῦ Α' ἀγαπῶ τοὐλάχιστον νὰ ἐμπορῶ νὰ λέγω: „Ἐχάσαμεν τὰ πάντα, παρεκτὸς τῆς τιμῆς." Καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τοὺς μεσίτας ἐπεθυμεῖτο ἠπιωτέρα ἀπόκρισις, ἐπρόσθεσεν ὁ βασιλεύς: „Ὁ Βοναπάρτης ἤθελεν ἔχειν ἄδικον ἐὰν ἐπαραπονεῖτο, ὅτι ἐνῷ τις ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν τὸν ὠνόμαζεν ἅρπαγα καὶ ἀποστάτην. Τὸν κυριάρχην ὅμως, ὅστις θέλει πιστεύσειν ὅτι ἠναγκάσθη ἀπὸ τὰ θελήματα τοῦ Βοναπάρτου νὰ μὲ ἀφαιρέσῃ τὴν προστασίαν του, τοῦτον θέλω λυπηθῆν καὶ θέλω παραμερίσειν. Δὲν φοβοῦμαι τὴν πενίαν· ἐμπορῶ, ἀνάγκης οὔσης, νὰ φάγω μαῦρον ψωμίον μετὰ τῶν πιστῶν μου!"*). Ἡ ἀπόκρισις αὕτη ἀπήλπισε τὸν Βοναπάρτην, ὅτι θέλει δυνηθῆν μὲ πρόσχημα δικαιοσύνης νὰ ἀποκτήσῃ τὸ παλαιὸν στέμμα τῆς Γαλλίας· καὶ ἡ ἐντὸς ὀλίγου ἀκολουθήσασα θανάτωσις τοῦ Δουκὸς Ἀγγίας ἔβαλε μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Βουρβωνίων ἀδιάβατον χάσμα. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ χωνεύσῃ ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ νέον στέμμα ἐκ νεωτέρας καὶ ἀνοθεύτου ὕλης, καὶ νὰ κυριεύσῃ τὰ παλαιὰ κυριαρχικὰ δίκαια μὲ τὸ σκέπασμα Αὐτοκρατορικῆς χλαμύδος ἀπὸ νέα δημοκρατικομοναρχικὰ νήματα. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐπήγασεν ἀπὸ πλουσίως στολισμένην φύσιν, ἥτις ἐξέλαβε δίκαιόν της τὰς δυνάμεις της, καὶ ἐσύγχυσε τὴν νέαν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης μὲ τοὺς καιροὺς, ὁπότε τολμηροὶ πολεμισταὶ ἐκ

*) Ταῦτα τὰ πράγματα ἐδιηγήθη διακήρυξις τοῦ Κόμητος Ἀρτεσίας ἐκδοθεῖσα εἰς Λονδίνιον τὸν Ἰούλιον 1803. Πρεδοφίου Χρονικὰ, 1803, σελ. 685.

τοῦ μέσου βαρβαρικῶν ἐθνῶν ἔγειναν οἰκοδόμοι βασιλείων. Καὶ μ' ὅλον ὅτι ἐπεθύμει ἀσμένως νὰ στήσῃ τὸ οἰκοδόμημά του ἐπάνω εἰς τὴν βάσιν τοῦ βασιλικοῦ δικαίου, ἐπειδὴ ὅμως ἀπέτυχεν ἡ τόξευσίς του, ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ ἀξίαν εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν ἀγυρτίαν „κυριαρχία τοῦ λαοῦ," ἥτις ἐναντία οὖσα εἰς τὸ αἴσθημα καὶ εἰς τὸν ὑγιᾶ νοῦν του, τοῦ ἐφάνη ὅμως ἀπαραίτητος. Ἀλλ' ἔλαβε τὴν ἀφορμὴν ἀπὸ τὰς συνωμοσίας, αἱ ὁποῖαι ἀπέβλεπαν εἰς τὴν ζωήν του.

Τὴν 27 Μαρτίου 1804 περιέπλεξεν ἡ Γερουσία εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην της, ὅτι τοὺς ἐκοινολόγησε τὴν τοῦ Δρακίου ἀλληλογραφίαν, τὴν εὐχὴν Νὰ δώσῃ ὁ πρῶτος Ὕπατος εἰς τὴν ζωήν του καὶ εἰς τὰ ἔργα του διὰ νέας πολιτικῆς διαταγῆς διάρκειαν καὶ νὰ διαιωνίσῃ τὴν κιβωτὸν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ᾠκοδόμησε. Τὴν 25 Ἀπριλ. ἀπεκρίθη ὁ Βοναπάρτης: „Ἐπειδὴ ἡ Γερουσία νομίζει τὴν κληρονομικὴν διαδοχὴν τῆς ὑπάτου ἀξίας ἀναγκαίαν διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὸν Γαλλικὸν λαὸν ἀπὸ τὰς συνωμοσίας τῶν ἐχθρῶν του, καὶ ὑπολαμβάνει πολλὰς πολιτικὰς διαταγὰς χρειαζομένας τελειοποίησιν διὰ νὰ κάμῃ ἀμετάτρεπτον τὸν θρίαμβον τῆς δημοσίου ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας· διὰ τοῦτο τὴν προσκαλεῖ νὰ διορίσῃ νὰ μάθῃ ἐντελῶς τοὺς στοχασμούς του." Ἡ Γερουσία ἔσπευσε νὰ παραδώσῃ τὴν πρόσκλησιν ταύτην εἰς χωριστὴν ἐπιτροπίαν της· ἀλλὰ πρὶν αὕτη ἐπιχειρήσῃ τι, ἐπροβλήθη ἀπροσδοκήτως εἰς τὸ δημαρχεῖον ἀπὸ τὸν δήμαρχον Κυρὲν τὴν 30 Ἀπριλ. νὰ ἐμπιστεύσουν τὴν κυβέρνησιν τῆς δημοκρατίας εἰς ἕνα Αὐτοκράτορα, νὰ κάμουν τὴν αὐτοκρατορίαν ταύτην κληρονομικὴν εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου, καὶ οὕτω νὰ ἐκτελέσουν τὴν σχεδιαζομένην τελειοποίησιν τῆς πολιτείας. Αὐτὸς καὶ πολλὰ μέλη τοῦ δηχαρχείου, τὰ ὁποῖα ἐνηγκαλίσθησαν μὲ ἐπιθυμίαν τὸν καιρὸν νὰ λάμψωσι μὲ τὴν ῥητορικὴν δεινότητά των πρὸς χάριν τοῦ ἰσχυροῦ, ἐσύστησαν τὸ πρόβλημα τοῦτο μὲ μακροὺς λόγους, οἵτινες πάραυτα ἀνεγνώσθησαν γενικῶς εἰς τὸν Μηνύτορα: „Ἡ κληρονομικὴ διαδοχὴ στερεόνει τὴν πολιτείαν· καταστρέφει πᾶσαν ἀδημονίαν καὶ ἀγωνίαν περὶ τοῦ μέλλοντος· εἶναι τὸ μόνον μέσον διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὰ κακὰ τοῦ τῶν ἐκλογῶν συστήματος." Εἷς μόνον ἐκ τοῦ δημαρχείου ὡμίλησεν ἐναντίον, καὶ οὗτος ὁ Εἷς ἦτο ὁ Καρνὸτ, τὸν ὁποῖον ὁ Βοναπάρτης μετὰ τὴν 18 Βρουναίρου (9 Νοεμβ.) ἔκραξεν ὀπίσω, τὸν ἔκαμε Πολέμαρχον, καὶ ἔπειτα τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὸ δημαρχεῖον. Οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους ἐπρόφερε κατὰ τῆς νέας αὐτοκρατορίας, ἦσαν τόσον ἀνίσχυροι, ὥστε πολλοὶ ἐπίστευσαν, ὅτι ἐπίτηδες ἀντεῖπε κατὰ θέλησιν τοῦ Βοναπάρτου διὰ νὰ ἀναιρεθοῦν ὅλοι οἱ λόγοι τῆς ἀντιστάσεως· ὑποψία, ἥτις δὲν δικαιολογεῖ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Καρνότ. Ἡ ἀσθένεια τῶν ἀντιλογιῶν του προήρχετο ἀπὸ τὸν περιορισμὸν τῆς δημοκρατικῆς θεωρίας του, ἥτις δὲν ἐγνώριζεν ἄλλο ὑψηλότερον παράδειγμα διὰ τὴν Γαλλίαν παρὰ τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Πολλὰ προσφυῶς ἀντέταξεν εἰς τὸν λόγον, ὅτι τὸ ἔθνος ἐπιθυμεῖ κληρονομικὴν διαδοχὴν τῆς ὑπάτου ἐξουσίας, τὰ ζητήματα: „Ἆραγε ἡ γνώμη τῶν δημοσίων ὑπουργῶν εἶναι ἐλευθέρα φωνὴ τοῦ ἔθνους; Ἆραγε ἡ ἔκφρασις ἀντιθέτου γνώμης δὲν εἶναι συνωδευμένη μὲ κίνδυνον; Ἆραγε ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐλευθεροτυπίας δὲν ἐμποδίζει τὸ νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὸ κοινὸν αἱ τιμιώταται ἀντιλογίαι; „Τὴν 4 Μαρτίου ἐδόθη εἰς τὴν Γερουσίαν ἡ ψῆφος τοῦ δημαρχείου. Καὶ ἡ Γερουσία ἐξέφρασεν ἀκριβῶς τὴν γνώμην της εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Ὑπάτου ἐκ τῆς 25 Ἀπριλίου, ὅτι μόνον κληρονομικὴ ἐξουσία ἐμπιστευμένη εἰς τὸ γένος τοῦ Βοναπάρτου εἶναι ἱκανὴ νὰ διατηρήσῃ τοῦ ἔθνους τὰ πολύτιμα κτήματα, τὰς ἐλαίας τῆς περινοίας καὶ τὰς δάφνας τῆς νίκης, τὰς ὁποίας οἱ ἐχθροὶ προσπαθοῦν νὰ ἀποσπάσουν ἀπὸ τοῦ ἐλευθέρου λαοῦ τὸ ὑψηλότατον μέτωπον, καὶ νὰ κατασκευάσῃ ἀσπίδα κατὰ τῶν συνωμοσιῶν τῆς παραφροσύνης, ἥτις προσπα-

θεῖ μὲ τὰ ὄργανα τῆς ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ συντριμμένης δουλείας νὰ ἀνακτίσῃ θρόνον διὰ γένος ἐξωρισμένον ὑπὸ τοῦ ἔθνους. Συμφώνως μὲ τὰς προπαρασκευὰς ταύτας ὑπηγορεύθη τὴν 18 Μαΐου προεδρεύοντος τοῦ δευτέρου ὑπάτου Καμβακερὲ ὀργανικόν τι ψήφισμα τῆς Γερουσίας, τὸ ὁποῖον ἔδιδεν εἰς τὸν πρῶτον Ὕπατον τὸν Αὐτοκρατορικὸν τίτλον, καὶ ἐστερέονεν εἰς τὴν οἰκογένειάν του τὴν κληρονομίαν τῆς Αὐτοκρατορικῆς ἀξίας. Πάραυτα ἡ Γερουσία συνωδευμένη μὲ στρατεύματα ὑπῆγεν εἰς τὸν ἅγ. Κλαύδιον, καὶ ὁ Καμβακερὲς ἐνεχείρισεν εἰς τὸν πρῶτον Ὕπατον τὸ ψήφισμα μὲ λέξεις, ὁποίας ἀπήτει τὸ νέον πολιτικὸν πνεῦμα: „Ἡ περίνοια ἐκατώρθωσε τὸ μέγιστον θαῦμα της, καὶ ὁ Γαλλικὸς λαὸς, τὸν ὁποῖον ἐσωτερικαὶ ἀναβράσεις τὸν ἔκαμαν ἀπειθῆ εἰς πᾶσαν βίαν, κατὰ πάσης δυνάμεως ἐχθρικὸν, ἐδιδάχθη νὰ τιμᾷ καὶ νὰ ἀγαπᾷ μίαν ἐξουσίαν, ἥτις ἐκτελεῖται διὰ τὸ κλέος του καὶ διὰ τὴν τιμήν του· ὀδυνηρὰ πεῖρα τὸν ἐδίδαξε τὰ κακὰ τῆς μὴ κληρονομικῆς ἐξουσίας· τώρα ἐπιστρέφει ἐλευθέρως ἐκ τῆς γνώμης ταύτης καὶ ἐμπιστεύει τὴν τύχην τῶν ἐγγόνων του εἰς ἓν γένος, τὸ ὁποῖον θέλει μιμεῖσθαι πάντοτε τὰς ἀρετὰς τοῦ γενάρχου. Ἐὰν ἡ καθίδρυσις τῆς κληρονομικῆς ἐξουσίας ἐχρειάζετο πρῶτον νὰ καθυποβληθῇ εἰς τὸν ἁγιασμὸν τοῦ λαοῦ, μ' ὅλον τοῦτο παρακαλεῖ ἡ Γερουσία τὴν ὑμετέραν Αὐτοκρατορικὴν Μεγαλειότητα νὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν νὰ ἐκφωνήσῃ πρώτη τὴν ἐπιθυμίαν της διὰ κλέος καὶ σωτηρίαν τῆς δημοκρατίας· καὶ μὲ τὴν ἄδειαν ταύτην ἀναγορεύει Ναπολέοντα τὸν πρῶτον Αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων.“ Αὐτὸς δὲ τοὺς ἀπεκρίθη: „Δέχομαι τὸν τίτλον, τὸν ὁποῖον εὑρίσκει ἡ Γερουσία ἀναγκαῖον διὰ τὸ κλέος τοῦ ἔθνους, καὶ ἐλπίζω, ὅτι ἡ Γαλλία δὲν θέλει μετανοήσειν διὰ τὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν δίδει εἰς τὸ γένος μου.“

Τὴν 20 Μαΐου, ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, διεκηρύχθη δημοσίως ἡ νέα αὐτοκρατορία εἰς τοὺς Παρισί-

ους, καὶ ἐνταυτῷ ἐδημοσιεύθη διὰ τοῦ Μηνύτορος τὸ τῆς Γερουσίας ψήφισμα τῆς 18, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὴν πολιτείαν τὰς πολλαπλῶς σημειωθείσας βελτιώσεις. Αἱ βελτιώσεις αὗται ἦσαν στερεώσεις τῆς καὶ χωρὶς τούτων ὑπερεχούσης ἄκρας μοναρχίας, ἥτις εἶχεν ἀκόμη μόνον ὀλίγην ἀστασίαν ἀπὸ τὴν παρελθοῦσαν δημοκρατίαν. Ὑπῆρχαν ἀκόμη σύλλογοι ἐκλογῶν, ἀλλ' ἐκυβερνῶντο ἀπὸ ὑπουργοὺς τῆς ἐξουσίας καὶ ἀπὸ μέλη τῆς Ἐντίμου Λαγεῶνος. Ἀπὸ τοὺς καταλόγους, τοὺς ὁποίους ἔγραφαν οὗτοι, ἔκαμνεν ὁ Αὐτοκράτωρ ὅσους ἤθελεν ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ εἰς τὰ πολιτικὰ συστήματα. Μόνον τὸ δημαρχεῖον ἠδύνατο νὰ προβάλλῃ νόμους, ὄχι ὅμως μὲ γενικὰς συνελεύσεις, ἀλλὰ μόνον μὲ τὰς συνεδριάσεις τῶν τριῶν συναρχιῶν, τῆς νομοδοσίας, τῆς τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων, καὶ τῆς τῶν χρηματιστῶν *). Τὸ νομοδοτικὸν σῶμα εἶχεν ἀκόμη τὴν ἄδειαν νὰ ψηφοφορῇ, ἡ Γερουσία νὰ βουλεύεται ἀκόμη, ἀλλ' εἰς τὸν Αὐτοκράτορα ἦτο ἐλευθερία νὰ δημοσιεύῃ ἢ νὰ ἀκυρόνῃ τὸν νόμον. Τὰ πομπώδη μέρη τῆς νέας ταύτης αὐτοκρατορίας ἐλήφθησαν ἐν μέρει ἀπὸ τὸν μεσαιῶνα, καὶ ἔδειχναν τὴν κλίσιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Βοναπάρτης πλέον ἐκ σκοτεινῶν ἐννοιῶν παρὰ ἐξ ἀκριβῶν γνώσεων εἰς τὸν μέγαν Κάρολον καὶ τὰς τούτου πολιτικὰς διαταγάς. Τοιουτοτρόπως ὠνομάσθησαν ἓξ κορυφαῖοι ἄρχοντες μὲ ἡγεμονικὰς τιμὰς (ὁ μέγας Ἐκλογεὺς, ὁ Ἀρχικαγκελλάριος τῆς πολιτείας, ὁ Ἀρχιταμίας, ὁ Κοντόσταυλος καὶ ὁ μέγας Στόλαρχος) καὶ τρεῖς κλάσεις μεγάλων ἀρχόντων, τῶν ὁποίων πρῶτοι ἦλθαν εἰς φῶς οἱ στρατιωτικοὶ, δεκαὲξ Μαρισάλιοι καὶ ὀκτὼ γενικοὶ ἔφοροι τοῦ στρατοῦ. Βαθμοὶ καὶ εἰσοδήματα τῶν εἰς Γαλλικοὺς Πρίγκιπας ὑψωθέντων τοῦ Ναπολέοντος ἀδελφῶν, Ἰωσὴφ καὶ Λοδοβίκου, ἐδιωρίσθησαν κατὰ τὰς γενομένας ὑπὸ τῆς πρώτης Ἐθνικῆς συνελεύσεως δια-

*) Μετὰ τρία ἔτη, τὴν 19 Αὐγούστου 1807, ἐκαθηρέθη ὅλου τὸ δημαρχεῖον, καὶ οἱ εἰς τοῦτο ἄρχοντες, οἱ μὲν ἐλάμβανον σιτηρέσια, οἱ δὲ ἡνώθησαν μὲ τὴν νομοθετικὴν βουλήν.

ταγὰς διὰ τοὺς ἀδελφοὺς Λοδοβίκου τοῦ ΙΣΤ' μὲ τὸ δίκαιον τῆς κληρονομίας καὶ μὲ τὸν τίτλον: „Αὐτοκρατορικὴ ὑψηλότης." Ὄχι δὲ καὶ τῶν δύω ἄλλων του ἀδελφῶν, Λουκιανοῦ καὶ Ἱερωνύμου, οἵτινες εἶχαν νυμφευθῆν γυναῖκας ἐκ τῆς τάξεώς των παρὰ θέλησιν τοῦ Ναπολέοντος. Τόσον πρώϊμα ὑπερίσχυσαν εἰς τὸν θεμελιωτὴν τοῦ νέου κυριαρχικοῦ γένους, τοῦ φυτρώσαντος μὲ τὰ φυσικὰ προτερήματα, αἱ παλαιαὶ ἰδέαι, αἵτινες ἐκρήμνισαν καὶ αὐτὸν εἰς τὸ Μηδὲν, καὶ οὐδὲ αἱ μεγάλαι ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας εἶχε πρὸς τὸν πρῶτον ἐκ τῆς 18 Βρουναίρου, (9 Νοεμβ.) ἐμετρήθησαν τίποτε ὡς πρὸς τὴν δύναμιν τῆς ὑπερηφανείας. Ἀλλ' ὅμως εἶναι βέβαιον, ὅτι τοῦ Λουκιανοῦ περισσότερον τὸν ἐδυσαρέστουν τὰ δημοκρατικά του φρονήματα παρὰ ὁ ἀνόρμοστος γάμος του. Πολυάριθμοι αὐλικοὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων εὐγενῶν ἐβάλθησαν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, εἰς τὴν Αὐτοκρατόρισσαν, καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς του, καὶ ἐπροσδιωρίσθησαν ἐπιμελέστατα οἱ τύποι τῆς διατάξεως.

Φυσικὸν ἦτο, ὅτι αὕτη (τελευταία, ὡς φαίνεται) ἡ μεταπολίτευσις ἔσυρε τὸ αἷμα εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ὀλίγων ἔτι δημοκρατικῶν· ἀλλ' ὁ λαὸς εὐχαριστεῖτο καὶ ἠρέσκετο εἰς τὸ νέον δρᾶμα — (μόνον οἱ Παρισιανοὶ ἔδειξαν ἀσυνήθιστον ἀδιαφορίαν) — οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες ἐσυνωθοῦντο εἰς τὸ νὰ δώσουν τῆς ὑπακοῆς τὸν ὅρκον, οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ ῥήτορες ἔτρεχαν νὰ τὸν ἐγκωμιάζουν μὲ στίχους καὶ πεζογραφικῶς, ὁ στρατὸς ἔχαιρε διὰ τὸν νέον λαμπρὸν τίτλον, τὸν ὁποῖον ἔλαβεν ὁ στρατηγός του: „Αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότης", καὶ Γερμανοὶ πολιτικοὶ φιλόσοφοι, οἵτινες μέχρι τοῦδε ὥριζαν τὴν δημοκρατίαν μοναδικὴν μητέρα τῆς ἐλευθερίας, ἀνεκάλυψαν τώρα, ὅτι μία καθαρὰ καὶ ἀπόλυτος μονοκρατορία εἶναι διὰ τὴν ἐλευθερίαν ταύτην προσφορωτάτη πασῶν τῶν πολιτειῶν τῆς γῆς, καὶ ὅτι ὁ δημιουργὸς τοιαύτης καθαρᾶς καὶ ἀπολύτου μονοκρατορίας πρέπει ἀναγκαίως νὰ κυβερνᾷ μὲ ἀγάπην,

ἥτις ὅλη ἐκπηγάζει ἀπ' αὐτὸν, καὶ νὰ ἀγαπᾷ τὸν κόσμον εἰλικρινέστατα *). Καὶ ὑπὲρ τὰς τοιαύτας μαρτυρίας ἐπήνεσε τὴν νέαν Αὐτοκρατορίαν ἡ κρίσις τῶν εὐσυλλογίστων φιλοσόφων, ἐκ τῶν ὁποίων εἶχε πολλοὺς ἡ Γερμανία, ὅτι ὅςτις γνωρίζει ἐν γένει μὲν τὸν ἄνθρωπον, ἰδιαίτερα δὲ τὸν Γάλλον, πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ τὴν μοναρχίαν σωτηριωδεστάτην πασῶν τῶν πολιτειῶν εἰς τὰ ἔθνη, καὶ νὰ καταλάβῃ, ὅτι διὰ τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὴν δημοκρατίαν τῆς ἀγρίας παρανομίας καὶ σκληρᾶς δεσποτείας μόνον ἡ κληρονομικὴ μοναρχία ὑπῆρξε σωτηρία. „Αὕτη μόνη ἐνδεδυμένη μὲ δραστήριον δύναμιν εἶναι ἱκανὴ νὰ καταδαμάσῃ τὰ ἠρεθισμένα πάθη, νὰ ἐπαναφέρῃ τὰς ταραχοποιοὺς κεφαλὰς εἰς τὰ σύνορα τῆς τάξεως, νὰ ἀσφαλίσῃ τοῦ πολίτου καὶ τοῦ χωριάτου τὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν ἥσυχον ἀπόλαυσιν τῶν κόπων του. Ἐναντίον τοῦ κινδύνου τῆς εἰς πᾶσαν πολιτείαν ἐκ φιλοπονίας καὶ τύχης ὑψωθείσης ἀριστοκρατίας τῆς δόξης καὶ τοῦ πλούτου φυλάττεται τὸ ἔθνος μόνον διὰ κληρονομικῆς κυριότητος, ἥτις ὡς ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐτὸν διωρισμένη νὰ προστάζῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ· δὲν διεγείρει ζηλοτυπίαν, κρατεῖ κάτω τὴν ἐπιθυμοῦσαν τὰ ὕψη φιλοτιμίαν, καὶ ὑπερασπίζει τὸν λαὸν, ἐνῷ φροντίζει διὰ τὴν συντήρησίν της" **). Ἀλλ' ἀπὸ ταύτην τὴν νεοσύστατον κυριαρχίαν ἔλειπεν ἡ φιλιωτιτὴ καὶ ἡμερωτικὴ μαγεία, μὲ τὴν ὁποίαν περιβάλλει τοὺς παλαιοὺς θρόνους μακρὰ καὶ ἱστορικὴ ζωὴ καὶ συγχωνεύει τὰ βασιλικὰ γένη εἰς ἓν ὅλον ὁμοῦ μὲ τοὺς λαούς. Οἱ υἱοὶ καὶ αἱ θυγατέρες τοῦ Κόρσου συνέδρου

*) Ἱστορία καὶ Πολιτικὴ ὑπὸ Καρόλου Λοδοβίκου Βολτμάννου, 1805, ἀριθ. 1. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἀπέδειξεν ἄλλος ὁμόδοξος, ὅτι ὁ πάντας ἀγαπῶν, διὰ αὐτὸ τοῦτο, διότι ἦτο μέγας καὶ θαυμαστός, ἔπρεπε νὰ μισῆται. „Ἡ διάνοια ἐμπορεῖ μὲν νὰ εἶναι ἀξιοσέβαστος καὶ ἀξιοθαύμαστος, ὄχι ὅμως νὰ γείνῃ καὶ ἀξιαγάπητος. Ἐπαινεῖται δημοσίως ἡ ἀγαθότης τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως, καὶ ὀνομαστῶς ἡ ὑψηλὴ ἀξία τοῦ κυβερνήτορος, ἐὰν καὶ μὲ ἀλήθειαν ἐμπορεῖ νὰ ῥηθῇ, ὅτι αὐτὸς δὲν ἀγαπᾶται." Europaiche Annalen, 1805, No. 6.

**) Βρεδοβίου Χρονικὰ τοῦ 1804 ἔτους, σελ. 180 κ. 181.

τοῦ δικαστηρίου Καρόλου Βοναπάρτου δὲν εἶχαν ῥίζαν κὰμμίαν εἰς τὰ παρελθόντα τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ, ὅστις πρὸ πάντων τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης ὅλας τὰς ἐνθυμήσεις του συνδέει εἰς ἓν μόνον κυριαρχικὸν γένος ἐξ ὀκτὼ ἤδη ἑκατονταετηρίδων μὲ διακοπὴν εἰς τὴν διαδοχήν του. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν Γαλλίαν ἦτο διὰ τὰ ἐθνικὰ φρονήματα ἡ νέας δυναστείας θεμελίωσις βαρυτέρα παρὰ εἰς ἄλλας πολιτείας, αἱ ὁποῖαι εἶναι συνηθισμέναι εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν κρατούντων οἴκων. Αὐτὴ ἡ διαβᾶσα μανία τῶν Γάλλων κατὰ τῆς ἀρχαιότητος, εὐγενείας καὶ βασιλείας, μαρτυρεῖ περισσότερον τὸ βάρος, τὸ ὁποῖον ἐτίθετο εἰς ταύτας τὰς ἰδέας· ἡ ἀπεριόριστος ὀργὴ περὶ τῶν ἐξωσθέντων μαρτυρεῖ τὴν ἀπεριόριστον ἀξίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχαν τὰ ἐπίφθονα προνόμια. Ὁ Βοναπάρτης διὰ νὰ ἀπαντήσῃ τὴν φορὰν ταύτην τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος, ἀπεφάσισε νὰ ἀναπληρώσῃ μὲ σωρὸν καὶ περιφέρειαν τῆς πολιτικῆς ὕλης του ὅσα ἀρχαῖα καὶ γνήσια ἔλειπαν ἀπ' αὐτήν. Ἐκ τούτου προέκυψαν πλῆθος μικροπρεπῶν προσταγμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ἦσαν ὅλα ἀκριβῶς προσδιωρισμένα εἰς τὴν νέαν αὐλὴν καὶ πολιτείαν, ἕως καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πυροβολημάτων τῶν κανονίων, μὲ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ χαιρετῶνται εἰς τὰς διαφόρους πόλεις ὁ Αὐτοκράτωρ, ἡ Αὐτοκρατόρισσα, οἱ Πρίγκιπες, οἱ Μαρισάλιοι, οἱ Γερουσιασταί, οἱ Λειτουργοὶ κτλ. ἕως καὶ τὰ βήματα τῶν ἀποστημάτων, ὅπου ἔπρεπε νὰ τοὺς προϋπαντῶσιν. Οἱ παλαιοὶ εὐγενεῖς, οἵτινες ἐσυνωθοῦντο ἀγεληδὸν εἰς τὰ αὐλικὰ ὑπουργήματα χωρὶς νὰ ἀθωόνωνται ἀπὸ κὰμμίαν ἀνάγκην (διότι εἰς τὰς ὀλίγας παλαιὰς ἐνδόξους οἰκογενείας, Π. χ. Μοντμορεγκιακίους, Δούρας καὶ ἄλλας, αἵτινες ὑπέστρεψαν πρὸ τῆς προσφερθείσης τύχης, δὲν συνέβη κὰνὲν ἐναντίον) ἦσαν καθ' ὑπερβολὴν ἀγαπητοὶ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐκαταλάμβαναν καλήτερα παρὰ τοὺς ἀρχαρίους τὴν ἐπιστήμην καὶ χρῆσιν τῶν τύπων. Πάντοτε,

ὁσάκις εὐγενὴς τῆς παλαιᾶς αὐλῆς ἀνεκάλει μέρος τι τῆς παλαιᾶς αὐλικότητος, ἐπρόβαλε μίαν περισσοτέραν ὑπόκλισιν, ἄλλο κτύπημα εἰς τὴν θύραν τῆς προστόου, ἄλλον τρόπον τῆς ἐγχειρίσεως τῶν φακέλων, διπλώσεως ἐπιστολῆς, ἢ ὑπογραφῆς, ἐθεωρεῖτο ὡς νὰ εἶχε φέρειν τὴν ἀνθρωπότητα πολὺ πλησιέστερα εἰς τὸν σκοπὸν τῆς εὐτυχίας. Ὁ κώδιξ τῶν διατυπώσεων τῆς Αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς εἶναι ἐπισημότατον μνημεῖον τῆς ταπεινώσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμπορεῖ νὰ καταβυθισθῇ τὸ ἀνθρώπινον γένος *). Μὲ τούτους τοὺς τύπους, οἵτινες ὡς μὲν κληρονόμημα παλαιῶν χρόνων δύνανται νὰ κάμωσιν ἀξιόλογον ἐντύπωσιν, ὡς δὲ νεώτερον μίμημα διεγείρουν ναυτίαν καὶ γέλωτα, ἐπίστευεν ὁ Βοναπάρτης ὅτι ἔστεκε πλησίον τοῦ μεγάλου Καρόλου, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε μέγα σέβας πλέον ἀπὸ συγκεχυμένας ἱστορικὰς εἰκόνας παρὰ ἀπὸ λόγους ἱστορικῶν γνώσεων. Καὶ τελευταῖον ἡ παραξενία ἐνήργησε τόσον εἰς τὴν ἐπίσης μηδὲ κλασικὴν μηδὲ μυθιστορικὴν αἴσθησίν του, ὥστε μὴ ἀρκούμενος εἰς τοὺς Πρίγκιπας τοῦ οἴκου, εἰς τοὺς μεγάλους ἀξιοφόρους τοῦ στέμματος καὶ εἰς τοὺς εὐγενεῖς τῆς Ἐντίμου Λεγεῶνος, ἀνέστησεν ὅλην τὴν τιτλοφορίαν τῆς παλαιᾶς Γαλλίας, καὶ περιεκύκλωσε τὸν θρόνον του μὲ Δοῦκας, Κόμητας, Βαρῶνας καὶ Ἱππότας **). Διὰ νὰ ἀνταμείψῃ μεγάλας ὑπουργίας, ἢ διὰ νὰ διεγείρῃ ὠφέλιμον ζῆλον, ἢ διὰ νὰ ὑψώσῃ τὴν λαμπρότητα τοῦ θρόνου, ἐχάρισεν εἰς τοὺς μεγάλους ἀξιοφόρους, Μαρισαλίους, Στρατηγούς, Λειτουργούς, Γερουσιαστάς, Προέδρους καὶ ἄλλους πολιτικοὺς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν πρεσβείων, μὲ τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς βαθμοὺς τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῆς περιουσίας ἔμελλαν νὰ εἶναι συνδεμένοι οἱ κληρονομικοὶ ἐκεῖνοι τί-

*) Mad. de Staël. Considerations, Tom. II, p. 297.

**) Συνέβη δὲ τοῦτο διὰ μὲν τὴν Ἰταλίαν διὰ ψηφίσματος ἤ δόγματος τῆς 14 Αὐγούστου 1806· διὰ δὲ τὴν Γαλλίαν διὰ δύο ψηφισμάτων τῆς 1 Μαρτ. 1808.

τλοι. Τὸ παραξενώτατον ἦτο ἡ συγχρόνως ἐκφωνηθεῖ-
σα διάρκεια τῶν ἐπαναστατικῶν νόμων κατὰ τῆς πρώ-
ην μὲ τὴν λέξιν „Φευδαλικὴ“ ἐξορισθείσθης εὐγενεί-
ας. Παμπάλαιοι οἰκογένειαι, ὡς οἱ Μοντμορεγκιάκιοι,
οἱ Λατρεμόλιοι κτλ. ἐχρεώστουν νὰ εἶναι ἁπλῶς πολῖ-
ται, ἐνῷ οἱ πρὸ ὀλίγου ὀρχηστοδιδάσκαλοι καὶ θερά-
ποντες ὠνομάζοντο Ἱππόται, Βαρῶνες, Κόμητες, Δοῦκες.
Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πρίγκιψ Ἀρχικαγκελλάριος Καμβα-
κερὲς εἶπεν εἰς ἕνα περὶ τούτου λαληθέντα εἰς τὴν Γε-
ρουσίαν λόγον του, ὅτι ἡ καθίδρυσις τοῦ Αὐτοκρατορι-
κοῦ τίτλου πρέπει ἵνα ἐκσπάσῃ τὰς τελευταίας ῥίζας
δένδρου, τὸ ὁποῖον ἐξερρίζωσεν ἡ χεὶρ τῶν καιρῶν, καὶ
τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ ἀναβλαστήσῃ· καὶ Γερμανοὶ
πολιτικοὶ φιλόσοφοι, οἵτινες πρὸ ὀλίγου μὲ μεγίστην
ἀγχίνοιαν ἀπέδειχναν τὸ ἀσύμμικτον τῆς εὐγενείας μὲ
τὴν νέαν διάταξιν τῆς Γαλλίας, ἀπέδειξαν τώρα μὲ
τὴν αὐτὴν ἀγχίνοιαν, ὅτι οἱ νέοι τίτλοι δὲν ἔχουν καμ-
μίαν ὁμοιότητα μὲ τὴν παλαιὰν εὐγένειαν· καί, τὸ πα-
ραδοξολογώτερον, ἐπρόσθεσαν λόγον, ὅςτις περιέχει
μὲν ἀλήθειαν, μὲ διάφορον ὅμως ἔννοιαν παρὰ τὴν ὁ-
ποίαν ἤθελαν οἱ συγγραφεῖς, ὅτι οἱ τίτλοι οὗτοι εἶναι
ἀντίθετοι ἐκείνης, ἐνῷ ἐπ' ἀληθείας ἡ μὲν γνησία εὐ-
γένεια εἶναι ἐπίτροπος τῆς κοινῆς ἐλευθερίας, ἡ δὲ
Βοναπαρτικὴ ἦτο γενικὴ δουλεία ὅλου τοῦ ἔθνους *).

*) Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι εἰς τὰς τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς τὰ
ἀρχαῖα ὀπισθοδρομίας, μία ἀπὸ τὰς ὠφελιμωτάτας εὕρηκε κἄποιαν
ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῆς δουλικῆς Γερουσίας, ἡ ἀποβολὴ τοῦ δημο-
κρατικοῦ ἡμερολογίου καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ Γρηγοριανοῦ. Τὸ θέρος
ἤδη 1804 ἠθέλησεν ὁ Ναπολέων ταύτην τὴν μεταβολήν· ἐδέχθη
τὴν 1 Ἰανουαρίου τοὺς χαιρετισμοὺς διὰ τὸ νέον ἔτος, καὶ ὅλον τὸ
ἔθνος ἐγνώρισεν ἤδη τὴν εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἐπικρατοῦσαν χρονολο-
γίαν πρὸ πολλοῦ μὲ τὴν ἑόρτασιν τῶν Κυριακῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐκ-
κλησιαστικῶν ἑορτῶν. Ἀλλ' ἀμείλικτοι τινὲς ὀρθόδοξοι τῆς Μαθη-
ματικῆς καὶ Ἀστρονομικῆς πολιτείας εἰς τὴν ναυαγίαν ταύτης ἐπιάνον-
το ἀκόμη στερρῶς ἀπὸ τὴν τελευταίαν ταύτην σανίδα. Μ' ὅλον τοῦ-
το ἠναγκάσθη ἡ Γερουσία νὰ ἐκδώσῃ ψήφισμα κατὰ τὴν τὴν 9 Σεπτ.
1805, ὅτι ἀπὸ 1 Ἰανουρίου 1806 εἰσάγεται εἰς ὅλην τὴν ἐπικρά-
τειαν τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον.

Ἀλλ' ἐπέρασαν ὅμως τέσσαρες ἐνιαυτοί, ἕως οὗ
ὁ Ναπολέων προσπαθῶν νὰ στηρίξῃ τὸν θρόνον του μὲ
τύπους ἀρχαίους, εὕρηκε καλήτερα στηρίγματα τὴν βα-
σιλικὴν τιτλοφορίαν. Ἐξ ἐναντίας δὲ κατὰ τὸ πρῶτον
ἔτος τῆς Αὐτοκρατορίας του, διὰ τοῦ πομπώδους δρά-
ματος τῆς στέψεώς του, τὸ ὁποῖον ἐπαραστάθη τὴν 2
Δεκεμβ. 1804 εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἡμετέρας δεσποί-
νης, ἔδωκε φανερὰν ἀπόδειξιν τῆς ἀγάπης του πρὸς
τὴν φευδαλικὴν πολιτείαν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ καιρὸν εἰς
καιρὸν ἀπέδειχνεν ἀδιάσειστον ἀποτέλεσμα τῆς μετα-
πολιτεύσεως. Διὰ νὰ ὑψώσῃ τὴν λαμπρότητα τῆς τε-
λετῆς ταύτης εἰς τὸ μέγιστον καρύφωμα, καὶ διὰ νὰ
τῆς δώσῃ τέλειον Μεγαλοκαρολικὸν χρωματισμόν, ἐπρο-
σκάλεσε τὸν Πάπαν Πῖον Ζ' εἰς Παρισίους μὲ ὑποσχέ-
σεις ὅτι θέλει λάμψειν εἰς ταύτην τὴν ἑορτήν, καὶ θέ-
λει θερίσειν καρποὺς πλουσίους διὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκ-
κλησίαν. Ἀλλ' ἡ λάμψις τοῦ Πάπα περιωρίσθη εἰς τὸ
ἔργον τοῦ νὰ χρίσῃ τὸ μέτωπον καὶ τὰς χεῖρας τοῦ
Αὐτοκράτορος καὶ τῆς Αὐτοκρατορίσσης, νὰ εὐλογήσῃ
τὰ στέμματα, τὰς πορφύρας, τὰ δακτυλίδια καὶ τὰ ξί-
φη, νὰ φέρῃ τοὺς στεφανωμένους εἰς τοὺς θρόνους των,
καὶ μετὰ τὴν τελετὴν νὰ κάμῃ δέησιν πρὸς Θεόν. Τὸ
στέμμα δὲ ἔλαβεν αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἀπὸ τοῦ θυσια-
στηρίου καὶ τὸ περιέθηκεν εἰς τὴν κεφαλήν του, πε-
ριέθηκε καὶ εἰς τὴν γυναῖκα του τὸ ἰδικόν της, καὶ με-
τὰ τὴν στέψιν ἀφῆκε τὸν Πάπαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατ-
όπιν ὡς δευτερεύοντα ὑπουργόν. Καθὼς ἔκαμε τὸ τα-
ξείδιον ὁ Πῖος Ζ' ὄχι μὲ σκοπὸν νὰ διακονήσῃ τόσον
ταπεινῶς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, οὕτως οὐδ' ἀπήλαυσε κἀν-
ἓν ἄλλο ὄφελος εἰμὴ ὅτι οἱ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μετα-
πολιτεύσεως ἐνορκισθέντες ἱερεῖς ἀναίρεσαν τώρα τα-
κτικῶς τὸν ὅρκον των, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο ἱκανὸν νὰ
ἀντισηκώσῃ τὸ αἴσθημά του, ὅτι ἐκαταφρονήθη εἰς τὴν
τῶν λαῶν κρίσιν *).

*) Οἱ ἴδιοί του Ῥωμαῖοι τὸ ἔδειξαν λαμπρότατα, καὶ ὅταν τὸν

Πρὸ τῆς στέψεως ἤδη ἐγνώρισαν οἱ περισσότεροι ἡγεμόνες τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν τοῦ Ναπολέοντος καὶ τὸν συνεχάρησαν. Παρεκτὸς τῆς Ἀγγλίας δὲν τὴν ἐγνώρισαν ἡ Ῥωσία καὶ ἡ Σβεκία, αἵτινες εὑρίσκοντο εἰς διχόνοιαν μὲ τὴν Γαλλίαν, καὶ ἡ Αὐστρία ἐβράδυνεν ἕως τὴν 14 Αὐγούστου (1804), ὁπότε ὅλη ἡ Εὐρώπη ἐξαφνίσθη ἀπὸ τὴν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος ἀπεφάσισε κατὰ τὸ παράδειγμα, τὸ ὁποῖον πρότερον μὲν ἔδωκεν ἡ Ῥωσικὴ αὐλή, νεωστὶ δὲ ὁ νέος δυνάστης τῆς Γαλλίας, νὰ δώσῃ τὸν κληρονομικὸν Αὐτοκρατορικὸν τίτλον εἰς τὸν Αὐστριακὸν οἶκον ἐκτεινόμενον εἰς ὅλας ὁμοῦ τὰς κληρονομικὰς χώρας του. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἐπιπόλαιοι κριταὶ ἐνόμισαν περιττήν, βαθύνοες δὲ παρατηρηταὶ τὴν ἐδικαίωσαν ὡς φυλάττουσαν τὴν Αὐτοκρατορίαν κληρονομικήν, ἐνῷ ἡ Ἐκλεκτορικὴ διελύετο, ἐγνώρισεν ἡ Αὐστρία τὴν ζητειθεῖσαν γνώρισιν τῆς Ναπολεοντικῆς Αὐτοκρατορίας, ὁδηγουμένη ἀπὸ τὴν θεωρίαν, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Βοναπάρτου εἶναι ἀλεξιφάρμακον κατὰ τῆς ἀῤῥωστίας τοῦ καιροῦ, ὄργανον πρὸς στερέωσιν τῶν θρόνων *). Κατὰ πάντα τρόπον ἠκολούθησε τὴν πληροφορίαν, ὅτι οἱ μεταβληθέντες τίτλοι καὶ τύποι τῆς Γαλλικῆς μοναρχίας δὲν εἶναι λόγοι ἱκανοὶ νὰ ἀναλάβῃ νέους κινδύνους.

Μάρτιον τοῦ ἐφεξῆς ἔτους ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Ῥώμην, τὸν ἐδέχθησαν μὲ σημεῖα δυσαρεστήσεως. Καὶ ἔπειτα μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, ὅσοι ἐπεπλήχθησαν, διότι εἵρπυσαν ἔμπροσθεν τοῦ παντοδυνάμου, ἠδύναντο νὰ ἀποκριθῶσιν: Ἅγιε Πάτερ, διὰ τί νὰ μὴ γλείψωμεν ἡμεῖς, τὸ ὁποῖον ἔχρισας ἐσύ;

*) Ἐπίστευαν τότε εἰς Βιένναν, ὅτι πρέπει νὰ παραβλέπεται ἡ πολιτικὴ ὑπεροχὴ τῆς Ναπολεοντικῆς δυνάμεως διὰ τὸν ἐναντίον τῶν ἐπαναστάσεων χαρακτῆρα της, ὡς μαρτυρεῖ ὁ κύριος Γέντιτ εἰς τὰ τεμάχια διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰσοσταθμίας, σελ. [illegible]

2. Ὁ Αὐστριακο-Ῥωσικὸς πόλεμος κατὰ τῆς Γαλλίας ἐν ἔτει 1805, καὶ ἡ ἐν Ποσονίῳ εἰρήνη.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἠγωνίζετο ὁ Πὶττ νὰ εὕρῃ συμμάχους διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν κίνδυνον τῆς ἀποβάσεως μὲ τὰ ὅπλα τῶν πεζικῶν δυνάμεων. Ἐλπίδας τοῦ ἔδωκεν ἡ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ῥωσίας διχόνοια, ἥτις γεννηθεῖσα ἀπὸ τὴν παροραθεῖσαν ἀποζημίωσιν τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδοῦς, διὰ τὴν κατάσχεσιν τῆς Νεαπόλεως καὶ Ἀννοβέρας, διὰ τὰς μεταβολὰς τῆς Ἰταλίας, διὰ τὴν καταπάτησιν τοῦ Γερμανικοῦ ἐδάφους, καὶ διὰ τὴν παράνομον θανάτωσιν τοῦ Ἀγγίας, ἐπροχώρησε κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1804 ἔτους ἕως διακοπὴν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων. Κατὰ τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἐπλησίαζεν ἡ Ῥωσία εἰς τὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας φιλίαν. Διὰ δὲ μεγάλων ὑποσχέσεων τῆς Ῥωσίας πρὸς τὴν Αὐστρίαν, ἐκλείσθη μεταξὺ τῶν δύω τούτων αὐλῶν συμμαχία, διὰ νὰ ἐμποδίσουν μὲ 350,000 στρατιωτῶν τὰς προόδους τοῦ Βοναπάρτου καὶ νὰ ἀποκαταστήσουν εἰς τὰς χώρας των τὸν βασιλέα τῆς Σαρδοῦς, τὸν μέγαν Δοῦκα τῆς Τοσκάνας καὶ τὸν Δοῦκα τῆς Μοδένης. Τοιούτους μόνον δευτερεύοντας καὶ ὑλικοὺς σκοποὺς ἐνόμιζαν αἱ δυνάμεις ὅτι τολμοῦν νὰ κατορθώσουν· ἡ ὑψηλοτέρα δὲ ἰδέα τοῦ νὰ φιλιώσουν εἰλικρινῶς τὴν Γαλλίαν μὲ τὴν Εὐρώπην ἀποβάλλοντες τὸν δυνάστην ἐθεωρεῖτο ἀπὸ φρονίμους πολιτικοὺς ὡς φαντασιώδης καὶ ἀδύνατος, καὶ οἱ ἡγεμόνες ἐφοβοῦντο μήπως τοιαῦτα ἐγχειρήματα, ἀκατόρθωτα καὶ ἀσύστατα, βλάψωσι καὶ τὰς ἰδίας των χώρας. Μόνον ὁ τῆς Σβεκίας βασιλεύς, Γουστάβος Ἀδόλφος, ὅστις ἦτο καὶ αὐτὸς σύμμαχος, εἶπε φανερά, ὅτι λυπεῖται ἐκ καρδίας, διότι παραιτεῖται τὸ σχέδιον τῆς ἀναστάσεως τοῦ νομί-

μου θρόνου τῆς Γαλλίας *). Ἀλλ' οὗτος ὁ ὑπὸ ἰδιοτρόπου μικροπρεπείας ἐμπαθῶς κυριευόμενος ἡγεμὼν ἦτο πλέον ἱκανὸς νὰ προξενήσῃ καταφρόνησιν εἰς θεωρίαν καθ' ἑαυτὴν ὀρθὴν, παρὰ τιμὴν καὶ ἀγάπην.

Αἱ συμβιβάσεις αὗται ἐγίνοντο κατὰ μέθεξιν τῆς Ἀγγλίας μυστικῶς, καὶ ὄχι ἡ ἀπόφασις τοῦ πολέμου, ἀλλὰ τὰ μέσα καὶ ὁ καιρὸς αὐτοῦ ἐξητάζετο καὶ ἐσυμβουλεύετο, ὅταν ὁ Ναπολέων τὴν 2 Ἰαν. 1805 ἔστειλε πάλιν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, ὡς ἀδελφόν του τώρα, ἰδιόχειρόν του ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπρόβαλλεν εἰρήνην. „Διὰ τῆς θείας προνοίας, διὰ τῆς φωνῆς τῆς Γερουσίας, τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ ἀναβιβασθεὶς εἰς τὸν θρόνον, αἰσθάνομαι τὴν ἐπιθυμίαν τῆς εἰρήνης. Σᾶς ἐξορκίζω, βασιλεῦ, νὰ μὴ ἀποῤῥίψετε τὴν τύχην τοῦ νὰ δώσετε εἰρήνην εἰς τὸν κόσμον, καὶ νὰ μὴ ἀφήσετε τὸ κλέος τοῦτο εἰς τὰ τέκνα σας. Ἡ Ἀγγλία δὲν δύναται νὰ ἐλπίζῃ τίποτε ἀπὸ πόλεμον· ἐὰν θέλῃ νὰ κάμῃ νέας συμμαχίας, θέλει περισσεύσει μὲ τοῦτο τὴν ὑπεροχὴν τῆς Γαλλίας, καὶ τὸ ταύτης μέγεθος εἰς τὴν ἤπειρον Εὐρώπην. Ἐὰν στοχασθῆτε, βασιλεῦ, ταῦτα, θέλετε εὑρεῖ, ὅτι ὁ πόλεμος θέλει εἶσθαι χωρὶς σκοπὸν καὶ χωρὶς ὄφελος τῆς Ἀγγλίας. Ὁ κόσμος εἶναι ἀρκετὰ μέγας ὥστε νὰ ζῶσιν εἰς αὐτὸν καὶ τὰ δύω τὰ ἔθνη· καὶ τὸ πνεῦμα εἶναι ἱκανὰ ἰσχυρὸν, ὥστε νὰ εὑρίσκῃ μέσα κοινοῦ ἐξευμενισμοῦ, ἐὰν μόνον εἶναι θέλησις ἀγαθὴ καὶ ἀπὸ τὰ δύω μέρη.“ Δὲν εἶναι ἀδύνατον, ὅτι ὅτε ἔγραφε ταῦτα ὁ Ναπολέων εἶχε τὴν ὑπεροχὴν εἰς αὐτὸν τὸ ἀγαθὸν δαιμόνιον· τοὐλάχιστον εὑρῆκεν ἔπειτα αὐτὸς παρηγορίαν τῆς δυστυχίας του μὲ τὸν στοχασμὸν, ὅτι ἐκ μόνης πεισμονῆς τῆς Ἀγγλίας ἐστρατεύθη εἰς ἀτελεύτητον πόλεμον. Ὁ Πιττ ὅμως ἦτον πληροφορημένος, ὅτι καμμία τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Εὐρώπης ἀσφάλεια δὲν

*) Histoire des traités de paix, par Koch, refondue et augmentée par Schoell, Vol. VII, p. 345.

ὑπάρχει, ἐν ὅσῳ κάθηται εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας τὸ κοσμολέθριον, παραβατικὸν τοῦ δικαίου, ἐχθρὸν τῶν χριστιανικῶν τῆς Εὐρώπης πολιτειῶν πνεῦμα τῆς ἐπαναστάσεως μὲ μορφὴν πολεμικοῦ, στρατιωτικοῦ Αὐτοκράτορος. Ὁ φοβερὸς οὗτος (ἐστοχάζετο ὁ Πιττ) ζητεῖ εἰρήνην διὰ νὰ ὁπλισθῇ ἀνενοχλήτως πρὸς ὄλεθρον τῆς Ἀγγλίας· ψάλλει τὰ σειρηναῖα ᾄσματα διὰ τοῦτο, διὰ νὰ ἴδῃ ἀόπλους τοὺς ἀντιπάλους του, καὶ τολμηρῶς νὰ ἐκσπάσῃ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ ὑφάσματα τῶν συνθηκῶν, καὶ νὰ καταπατήσῃ, ὅπως θέλῃ, τὰς ἐθνικὰς καὶ πολιτικὰς σχέσεις. Μὲ ταύτην τὴν πληροφορίαν ἀπεκρίθη ὁ Σηκρετάριος εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ Ναπολέοντος μὲ σύντομον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ταλλεϋράνδον: „Ὁ βασιλεὺς ἐπιθυμεῖ εἰρήνην ἐπὶ διαρκοῦς καὶ ἀσαλεύτου βάσεως· αὕτη δὲ κρέμαται ἀπὸ διαταγὰς, αἱ ὁποῖαι ἐγγυῶνται τῆς Εὐρώπης τὴν μέλλουσαν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν. Διὰ τοῦτο ἡ Μεγαλειότης του δὲν ἀρχίζει τίποτε, χωρὶς νὰ τὸ κοινοποιήσῃ εἰς τὰς τῆς ξηρᾶς δυνάμεις, μὲ τὰς ὁποίας εἶναι εἰς φιλικὰς σχέσεις, καὶ ὀνομαστὶ μὲ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσίας, ὅστις ἔδωκεν ἰσχυροτάτας ἀποδείξεις τῆς σοφίας καὶ τοῦ ὕψους τῶν φρονημάτων του.“

Ἐὰν ὁ δυνάστης τῆς Γαλλίας ἐπεθύμει ἀληθῶς τὴν εἰρήνην, ἤθελε προσμείνειν νὰ ἴδῃ τί ἀποφασίζουν αἱ τῆς ξηρᾶς δυνάμεις. Ἀντὶ τούτου ἔδειξεν ἀμέσως, ὅτι ἀδιαφορεῖ περὶ πάσης Εὐρωπαϊκῆς δυνάμεως, καὶ καταπατεῖ ὡς σκύβαλα τὰ δίκαια τῆς χριστιανικῆς πολιτείας. Τὴν 17 Μαΐου 1805 διὰ ψηφίσματος τῶν ἀπεσταλμένων ἀντιπροσώπων τῆς Ἰταλικῆς δημοκρατίας, τοὺς ὁποίους ἔκραξεν εἰς Παρισίους, ἀναγορεύεται βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, καὶ τὴν 25 Μαΐου εἰς τὸν πρωτεύοντα ναὸν τοῦ Μεδιολάνου φορεῖ τὸ σιδηροῦν στέμμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἐστέφοντο πάλαι ποτὲ οἱ Γερμανικοὶ Αὐτοκράτορες καὶ ἐγίνοντο βασιλεῖς τῆς Λομβαρδίας. Λαμπρότης, ὁποίαν δὲν ἴδεν ἡ Ἰταλία μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς

Ῥώμης, περιήστραψε τὸν νέον δυνάστην καὶ τὴν γυναῖκα του καὶ τὴν ἀδελφήν του· δουλοπρεπεῖς λόγοι, ὁποίους δὲν ἤκουσαν οἱ Αὐτοκράτορες καὶ βασιλεῖς τοῦ μεσαιῶνος, ἔπιπταν εἰς τοὺς θρόνους, ἐπάνω τῶν ὁποίων ἐκάθηντο οἱ νέοι Μάκαρες, ἀπὸ τὰ στόματα τῶν πρῴην δημοκρατικῶν. Ὅταν ὁ Βοναπάρτης ἔβαλεν εἰς τὴν κεφαλήν του τὸ στέμμα, εἶπε τὰ λόγια: ,,Ὁ Θεὸς μὲ τὸ δίδει. Οὐαὶ εἰς τὸν ὅς τις τὸ ἐγγίξῃ!" βλέπων μὲ φοβερισμὸν εἰς τὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα διήγειρεν ἡ στέψις αὕτη εἰς τὴν Βιένναν καὶ εἰς τὴν Πετρούπολιν. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὁπότε εἰς Παρισίους διεκηρύχθη τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας, ἐχάρισεν ὁ Ναπολέων διὰ ψηφίσματος τὸ εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Βογκοπαγνίων ἀνῆκον Πριγκιπάτον Πλομβῖνον, τοῦ ὁποίου τὴν κυριαρχίαν εἶχε παραχωρήσειν τῆς Γαλλίας ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως μὲ τὴν εἰρήνην τοῦ 1801 ἔτους, εἰς τὴν ἀδελφήν του Ἐλισάβετ ὑπανδρευμένην μὲ Ἰταλόν τινὰ ὀνόματι Φήλικα Βακκιόκοον, ἀναγορευθέντα τώρα Πρίγκιπα, καὶ τῆς τὸ ἔκαμε κληρονόμημα ὑπὸ τὴν Γαλλικὴν προστασίαν, εἰς τρόπον ὥστε ὅλοι οἱ μέλλοντες Πρίγκιπες Πλομβίνου νὰ λαμβάνουν ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας τὴν περιβολήν, καὶ νὰ ὁρκίζωνται εἰς αὐτὸν ὑπακοὴν καὶ πίστιν. Εἰς τοῦτον τὸν νέον Πρίγκιπα παρεδόθη μετ' ὀλίγον (23 Ἰουνίου) ἡ μικρὰ δημοκρατία τῆς Λούκας κληρονομία, καὶ ἡ Γένουα, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1798 ἔτους ὠνομάζετο δημοκρατία Λιγυρική, μὲ ῥᾳδιουργίαν τῆς Γερουσίας της καὶ μὲ ὀνόματα τοῦ λαοῦ ὑπογεγραμμένα εἰς καταλόγους ἡνώθη (τὴν 4 Ἰουν.) ἀμέσως μὲ τὴν Γαλλίαν. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο (τὴν 21 Ἰουλίου) συνεσωματώθησαν μὲ τὴν ἐπικράτειαν τῆς Γαλλίας ἡ Πάρμα, Πλακεντία καὶ Γουαστάλα μετὰ τῆς χώρας των. Οὐδαμινοὶ ἐδείχθησαν οἱ πολλάκις πρότερον εἰρημένοι λόγοι, ὅτι ἡ Γαλλία ζητεῖ φυσικὰ σύνορα, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπερβαίνει, καὶ ὅτι αἱ Ἄλπεις εἶναι τὸ προπύργιόν της διὰ τὴν Ἰταλίαν *).

*) Περὶ τῆς Λιγυρικῆς ἢ Λιγυστικῆς ἔλεγεν ὁ Ναπολέων τῇ 10 Ἰουλ.

Ἀφοῦ μίαν φορὰν ἡ δυστυχία τῶν ὅπλων καὶ ἡ πολιτικὴ ἠνάγκασαν τὰς δυνάμεις τῆς ξηρᾶς νὰ ἀφήσουν εἰς χεῖρας τοῦ Ναπολέοντος τὸ Βέλγιον, τὴν Ὀλλανδίαν, τὴν ἐπέκεινα τοῦ Ῥήνου Γερμανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, ἦτο διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ κόσμου ἀδιάφορον, ἐὰν ἐπροέδρευεν ἢ ἐβασίλευεν εἰς τὸ Μεδιόλανον, ἐὰν ἡ Γένουα καὶ Λούκα ἐδεσπόζετο ἐμμέσως ἢ ἀμέσως, καὶ ἐὰν ἡ Σαρδινικὴ αὐλὴ ἐπροστάζετο ἀπὸ τοὺς Γάλλους εἰς τὴν Πάρμαν, ἢ ἐψωμοζήτει εἰς τὴν Ῥώμην Νεάπολιν ἢ Καγλιάριον. Διὰ τοῦτο νέος πόλεμος τῶν δυνάμεων τῆς ξηρᾶς κατὰ τῆς Γαλλίας ἐφαίνετο ὅτι ἠδύνατο νὰ γεννηθῇ ἀπὸ τὴν κοινὴν πληροφορίαν, ὅτι πρέπει νὰ ἐμποδισθῇ ἡ πανόλεθρος ὑπεροπλία τῆς Γαλλίας· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐφάνη εἰς τὴν διαταγὴν τῶν πραγμάτων τῆς Γερμανίας, καὶ τὰ διατρέχοντα παράπονα δὲν ἐφαίνοντο, ὅτι ἔδιδαν λαμπρὰς ἐλπίδας. Ὁ Ναπολέων αὐτὸς ἐνόμισεν ἀνακόλουθον τὴν εὐαισθησίαν τῶν αὐλῶν, καὶ τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν αὐτός, οὐδὲν ὡς πρὸς ὅσα τοῦ ἔδωκαν ἐκεῖναι. Ἀλλ' ὁ Πίττ, ὅς τις δὲν τοῦ ἔδωκε τίποτε, ὅς τις ποτὲ δὲν ἔχασεν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν μεγάλης συμμαχίας πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Βοναπάρτου, ἔκρινε τὴν εὐαισθησίαν ταύτην ὁδὸν φέρουσαν πρὸς τὸν σκοπόν του. Διὰ τοῦτο εὐθὺς μετὰ τὴν διακήρυξιν τῆς Ἰταλικῆς βασιλείας συνεγράφη τὴν 11 Ἀπριλίου 1805 ἡ συμμαχικὴ συνθήκη μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσίας *). Καὶ αἱ δύω δυνάμεις ἠθέλησαν νὰ συνεργήσωσι πρὸς κατόρθωσιν μεγάλης συμμαχίας, ἥτις νὰ κινήσῃ τοὐλάχιστον 500,000 στρατιωτῶν κατὰ τῆς Γαλλίας, διὰ νὰ ἐνεργήσουν τὴν ἀδείασιν τῆς

1804. ,,Ἡ Λιγυστικὴ δημοκρατία δὲν θέλει παύσειν νὰ ὑπάρχῃ αὐτόνομος πολιτεία. Πῶς δύναται νὰ πράξῃ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐναντία τοῦ προσωπικοῦ κλέους του, ὅς τις εἰς δὶς δορικτημένην πολιτείαν δὶς ἀπέδωκε τὴν αὐτονομίαν;"

*) Εἰς τὴν διπλωματικὴν Ἱστορίαν ὀνομάζεται Concert traité, καὶ προπαρεσκεύασε τὸν τρίτον κατὰ τῆς Γαλλίας συμμαχικὸν πόλεμον.

Ἀννοβέρας, νὰ δώσουν τὴν αὐτονομίαν εἰς τὰς δημο-
κρατίας Ὀλλανδίαν καὶ Ἐλβετίαν, νὰ ἐπαναφέρουν
τὸν βασιλέα τῆς Σαρδοῦς εἰς τὴν ἐπικράτειάν του, νὰ
ἐλευθερώσουν τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τοὺς Γάλλους, καὶ ἐν
γένει νὰ βάλουν τάξιν, διὰ τῆς ὁποίας νὰ ἀσφαλισθῇ
εἰς τὸ ἑξῆς ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τὰς ἀντιποιήσεις τῆς Γαλ-
λίας. Εἰς ταύτην τὴν συμμαχίαν ἐμβῆκεν ἡ Αὐστρία
τὴν 9 Αὐγούστου, καὶ ἡ Σβεκία τὸν 3 Ὀκτωβρίου. Ἐπει-
δὴ κατὰ τὴν συμμαχίαν ταύτην ἔμελλεν ἡ Ῥωσία νὰ
κάμῃ ἀκόμη ἓν δοκίμιον διὰ νὰ παρακινήσῃ τὸν Γαλλι-
κὸν δυνάστην εἰς μετριότητα καὶ δικαιοσύνην, ἐστάλθη
εἰς Παρισίους ὁ Ῥωσικὸς λειτουργὸς Νοβοσιλτσόφιος,
ἀλλ' ἀλλ' ἀπὸ Βερολίνου ἤδη ἐκράχθη ὀπίσω. Ἡ αὐτο-
γνωμικὴ βία, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Ναπολέων κατὰ τὴν στιγ-
μὴν ταύτην συνεσωμάτωσε τὴν Γένουαν, ἐφαίνετο πρό-
κλησις ἐπιτηδεία, καὶ ὁ πόλεμος ἀπεφασίσθη.

Ἡ Αὐστρία ἔβλεπε τὸν κίνδυνον ὡς ἀμέσως γει-
τονεύουσα εἰς τὸν ἐχθρὸν, ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν ἐπληρώ-
θησαν τὰ ἀπαιτούμενα τῆς συμμαχίας. Ἐκ τῆς μεγάλης
προϋποτεθεμένης συμμαχίας τῶν βασιλέων, κανεὶς ἄλ-
λος δὲν ἦτο κοινωνὸς παρὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ῥωσίαν.
Ἀντὶ 500,000 ἦσαν κατὰ τὸ παρὸν ἕτοιμοι διὰ μάχην
μόνον 260,000 Αὐστριακοὶ καὶ 115,000 Ῥῶσοι. Ἡ
Προυσία δὲν ἐστάθη τρόπος νὰ γείνῃ κοινωνὸς, καὶ
παρακινουμένη ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν εἶπεν, ὅτι μένει οὐδε-
τέρα. ἢ, ἀνάγκης οὔσης, κηρύττεται ἐναντίον τῶν συμ-
μάχων. Ἀσμένως λοιπὸν ἐπεθύμει ἡ αὐλὴ τῆς Βιέν-
νης νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου. Ἀλλ' ἀφ'
ἑνὸς μέρους τὴν ἐπεφορτίζετο ἡ Ῥωσία, λέγουσα ὅτι ἡ
εἰρήνη δίδει καιρὸν εἰς τὸν ἐχθρὸν νὰ περισσεύῃ τὰς
δυνάμεις του· ἀπ' ἄλλου μέρους ἦτο ἀδύνατον νὰ κρύ-
πτωνται ἐπὶ πολὺ αἱ ἑτοιμασίαι ἔμπροσθεν τοῦ Βοναπάρ-
του. Εὐθὺς ἀφοῦ ἤκουσε τὰς πολεμικὰς κινήσεις, ἐζή-
τησε διωρισμένην ἀπόφασιν, καὶ χωρὶς νὰ δεχθῇ τὰ προ-
βλήματα τῆς μεσιτείας τῆς Αὐστρίας, ἐπρόσταξε τὴν

27 Αὐγούστου εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Βονωνίας νὰ
στρατεύσουν ὅλαι αἱ εἰς τοὺς βορείους αἰγιαλοὺς συνα-
θροισμέναι καὶ ἐν μέρει ἐμβαρκαρισμέναι διὰ τὴν ἀπό-
βασιν δυνάμεις εἰς τὰ σύνορα τῆς Γερμανίας. Ἀρχή-
τερα εἶχαν μεταβῆν εἰς τὸν ἄνω Ῥῆνον τὰ στρατεύματα
τῆς Ἀννοβέρας καὶ Ὀλλανδίας, ὥστε μετ' ὀλίγας ἑ-
βδομάδας τὴν 25 καὶ 26 Σεπτεμβρίου ἐπέρασε μέγας
στρατὸς ἐντεῦθεν τοῦ Ῥήνου. Πάλιν ἠσθάνθη ἡ Γερ-
μανία τί ἐβάσταζεν ἐπάνω της, ὅτι ἡ Γαλλία ἀπὸ Ἀργεν-
τόρατον καὶ Μογοντίαν ἠδύνατο νὰ τὴν καβαλικεύ-
σῃ ἀπὸ τοὺς πόδας εἰς τὸν τράχηλον.

Ὁ μεγαλήτερος στρατὸς τῆς Αὐστρίας 120,000
στρατιωτῶν κυβερνώμενος ἀπὸ τὸν Ἀρχιδοῦκα Κάρο-
λον ἔστεκεν εἰς Ἰταλίαν· πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐπικινδυ-
νοτέρων μερῶν τῆς δυτικῆς Γερμανίας ἐδιωρίσθη ὁ μικρό-
τερος στρατὸς, καθὼς καὶ κατὰ τὸ 1800 ἔτος, διωρισμέ-
νος τώρα εἰς 80,000· Στρατάρχης αὐτοῦ ἦτο, ὡς νομί-
ζεται κατὰ ῥητὴν ζήτησιν τῆς Ἀγγλίας, ὁ Μὰκκ, διὰ
τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου ἐτρόμαξαν ὅλοι οἱ φίλοι τῆς
Αὐστρίας καὶ Γερμανίας. Ὁ φόβος ἐπερίσσευσεν, ὅταν,
ἐνῷ διέβαιναν οἱ Αὐστριακοὶ τὴν Βαυαρίαν, ὁ Ἐκλέ-
κτωρ Μαξιμιλιανὸς Ἰωσὴφ δὲν ἠθέλησε νὰ κάμῃ κοι-
νωνίαν μὲ τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ μεταξὺ τῶν μετ'
αὐτοῦ συμπλεχθεισῶν συμβιβάσεων ἔξαφνα μετέβη
ἀπὸ Μυνιχίας εἰς Βιρκεβοῦργον. Ἐκεῖ μετέβη καὶ τὸ
στράτευμά του. Ὅλα τὰ σημεῖα ἐμήνυαν, ὅτι ἡ Βαυ-
αρία, ἥτις κατὰ τὸ 1803 ἔτος εἰς τὰ πράγματα τῆς
ἀποζημιώσεως ἀπὸ μὲν τὴν Γαλλίαν ὠφελήθη μεγά-
λως, κατὰ δὲ τῆς Αὐστρίας διὰ τῶν συμβιβάσεων τοῦ
Κάμπου Φορμίου καὶ τῆς Λουνεβίλλης ἐγεμίσθη δυσπι-
στίας, ἔμελλε μᾶλλον νὰ συναφθῇ μὲ τὸν μακρυνὸν
προστάτην, παρὰ μὲ τὸν φοβερὸν γείτονα· ὁ δεύτερος
ὅμως, ἐνῷ τὸ καθῆκον τῆς αὐτοσυντηρησίας ἀπήτει ἄλ-
λως, ἐκ φειδοῦς καὶ ἐπιεικείας δὲν ἠθέλησε νὰ ἀφαιρέ-
σῃ τὰ ὅπλα ἀπὸ τὴν Βαυαρίαν. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ

ἐπροχώρησαν ὁρμητικῶς κατ' ἀρχὰς οἱ Αὐστριακοὶ πρὸς τὴν Σοηβίαν· καὶ λόχοι τινὲς ἔστεκαν ἤδη εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Βιρκεβούργου· τότε ἔξαφνα ἦλθε προσταγὴ πρῶτον νὰ σταθοῦν, ἔπειτα νὰ ἐπιστρέφουν. Ὁ Μὰκκ τὰ ἔχασεν ἀπὸ τὸ μέγα πλῆθος καὶ τὰς ἀποφασιστικὰς στροφὰς τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων, ὠπισθοχώρησεν ὄπισθεν τοῦ ποταμοῦ Ἰλάρου, καὶ ἔλαβε κατὰ τοὺς τῆς πολεμικῆς ἐπιστήμης κανόνας θέσιν τινὰ μεταξὺ τῆς Οὔλμης καὶ Μεμμίγγης διὰ νὰ προσμένῃ εἰς αὐτὴν τὸν ἐχθρὸν, ἐνῷ ἔβλεπε πρὸς δυσμάς. Ἔξαφνα ὅμως τοῦ ἐφάνη ὁ αὐτὸς εἰς τὰ βορειοανατολικὰ μέρη. Ὁ Ναπολέων, ὅς τις εὐθὺς ἀφοῦ ἐπάτησε τὰ Γερμανικὰ χώματα μὲ τὸν τρόμον τῆς παρουσίας του ἠνάγκασε τὴν Βάδαν καὶ Βυρτεμβέργαν νὰ γείνουν σύμμαχοί του, καὶ ἐτάχυνε μὲ τὴν προσταγήν του τὰς ἀποφάσεις τῆς Βαυαρίας, ἐπρόσταξε τὰ σώματα τοῦ Βερναδότου καὶ Μαρμόντου, τῶν ὁποίων τὸ πλῆθος μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Βαυαρίας ἀνέβαινεν εἰς 100,000 στρατιωτῶν, νὰ διαβῶσι τὰ ἐν Φραγκίᾳ Προυσιακὰ Πριγκιπάτα, καὶ νὰ ὑπάγουν κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν Δανούβιον· διότι ἡ μὲ τὴν Προυσίαν ἐνδεχομένη ἐχθροπάθεια διὰ τὴν καταπάτησιν τῆς ἐπικρατείας της τοῦ ἐφαίνετο μηδὲν ὡς πρὸς τὸ μέγα κέρδος νὰ ἀφανίσῃ μὲ ἓν κτύπημα τὴν Αὐστριακὴν δύναμιν. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ὁ Μὰκκ, ὅς τις ἐπταισμένως κρίνων τὰ φρονήματα τοῦ ἀντιπάλου ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι φυλαγμένος ἐκεῖθεν, εὑρέθη περικυκλωμένος τὴν 6 Ὀκτωβρίου. Τολμηρὸς στρατηγὸς ἠδύνατο μὲ κρίσιμον μάχην νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην του, καὶ πιθανώτατα νὰ διαφύγῃ τὸν κίνδυνον· ἀλλ' ὁ Μὰκκ ἔστελνε κομμάτια στρατοῦ μὲ τοὺς ὑποστρατήγους του εἰς διαφόρους ἀκροβολισμοὺς, καὶ αὐτὸς μὲ 30,000 στρατιωτῶν ἐζήτησε τὴν σωτηρίαν του ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Οὔλμης. Τότε ἔφθασεν εἰς πολλοὺς ἄλλοτε γενναίους στρατηγοὺς τὸ κακὸν πνεῦμα τῆς ἀκαρδίας, τὸ ὁποῖον χάνει τὰ πάντα καὶ νομίζει κέρδος του νὰ

ἐπιταχύνῃ τὸν ἀναπόφευκτον νομιζόμενον ὄλεθρον. Τοιουτοτρόπως πολλοὶ λόχοι ἐπαραδόθησαν αἰχμάλωτοι χωρὶς νὰ ῥήξωσιν ἓν τουφέκιον· ἕνας στρατηγὸς ἐσυμφώνησε νὰ παραδώσῃ τὸ στράτευμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε μαζή του· στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἐφέρθησαν μὲ τὰ ἁμάξια πρὸς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων, ἐπροστάχθησαν εὐθὺς ἀφοῦ ἔφθασαν νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα εἰς τοῦ ἐχθροῦ τοὺς πόδας. Πλησίον τῆς Οὔλμης εἰς τὸν δρόμον τοῦ Ἀλβὲκ ἐπολέμησεν εὐτυχέστερα τὴν 11 ὁ Πρίγκιψ Σφαρσεμβέργιος, ἀλλὰ χωρὶς ὄφελος, ἐπειδὴ ὁ Μὰκκ, ὅς τις ἐλογαρίαζε τὰς ἡμέρας τῆς ὁδοιπορίας τῶν Ῥώσων, δὲν ἐτόλμησεν ὠφελούμενος ἀπὸ τὴν νίκην ταύτην νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπ' αὐτούς. Τελευταῖον ἔμενεν ἀκόμη ἀνοικτὸς ἕνας σωτηρίας δρόμος εἰς Νόρδλιγγαν, καὶ σφοδρῶς ἐπέμεναν οἱ στρατηγοὶ, καὶ μάλιστα ὁ Ἀρχιδοὺξ Φερδινάνδος καὶ ὁ Πρίγκιψ Σφαρσεμβέργιος, πρὸς τὸν Στρατάρχην διὰ ὁρμητικῆς ἐξόδου νὰ ἀποσπάσῃ τὸν στρατὸν ἀπὸ τὴν ἄλλως ἀναπόφευκτον δυστυχίαν τῆς ἐντελοῦς ἐγκλείσεως καὶ λιμοκτονίας· ἀλλ' ὁ Μὰκκ, ὅς τις ἠθέλησε μὲ τὴν στάσιν του νὰ ἀναχαιτίσῃ ὀπίσω τοὺς Γάλλους ἀπὸ τοὺς προσμενομένους Ῥώσους, ἠπατᾶτο παράξενα ἀπὸ κατασκόπους Γάλλους, ὅτι ὁ Ναπολέων δι' ἐπανάστασιν τῆς Γαλλίας ἀναγκάζεται νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, καὶ ἀπέρριψεν ὅλας τὰς συμβουλὰς δείχνων τὴν Αὐτοκρατορικὴν πληρεξουσιότητα, διὰ τῆς ὁποίας εἶχε δύναμιν νὰ πράξῃ ὅπως κρίνῃ εὔλογον. Εἰς τὴν στιγμὴν, ὁπότε τὸ δίκτυον ἦτο ἐξηπλωμένον ὁλόγυρά του, καὶ μόνον ἓν νεῦμα τοῦ Ναπολέοντος ἐχρειάζετο νὰ συρθῇ, ἐνόμισε φυγὴν τὴν κίνησιν τοῦ ἐχθροῦ του, καὶ ἐδιώριζε τοὺς στρατηγοὺς νὰ τὸν διώξωσι. Τότε ὁ Ἀρχιδοὺξ Φερδινάνδος δὲν ὑπέφερε πλέον νὰ θυσιάσῃ καὶ ἑαυτὸν καὶ τὸ ἱππικόν του εἰς τοιαύτην δυστυχῆ ἀνοησίαν, καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Σφαρσεμβεργίου ἐζήτησε δρόμον εἰς τὴν Φραγκίαν καὶ Βοημίαν, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐσώθη.

ἀφοῦ ὅμως ἔχασε πολλοὺς τοῦ ἀνδρείου λόχου του, ἐνῷ κατεδιώκετο ἀπὸ δύναμιν μεγαλητέραν *).

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ διεσκεδάσθη ἡ ὀμίχλη ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Μάκκ. καὶ εὐθὺς κατεκυριεύθη ἀπὸ τρόμον καὶ ἀκαρδίαν. Τὴν κατάστασιν ταύτην ἔδειξεν εὐκρινῶς πρόσταγμα πρὸς τὸν στρατὸν, τυπωμένον εἰς Οὔλμαν τὴν 15 Ὀκτωβρ. καὶ δημοσιευθὲν τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν, ὅπου ὅλους τοὺς στρατηγοὺς καὶ ἀγοὺς τοὺς ἔκαμνεν ὑπευθύνους εἰς τὴν τιμήν των, εἰς τὸ καθῆκον των καὶ εἰς τὴν ἰδίαν των τύχην, νὰ μὴ ἀκούσουν τὴν λέξιν παράδοσις, ἀλλὰ σταθερώτατα νὰ φρονῶσι τὰ τῆς ἀμύνης· ἐξ ἅπαντος δὲν διαρκεῖ ἡ ἄμυνα πολὺν καιρὸν, ἐπειδὴ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν θέλει φανῆν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ δύω ἰσχυρῶν στρατῶν διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ἐγκεκλεισμένους· ὁ ἐχθρικὸς στρατὸς εὑρίσκεται εἰς μεγάλην ἀθλιότητα, τὸ μὲν ἐκ τῆς κακοκαιρίας, τὸ δὲ ἐξ ἐλλείψεως ζωοτροφιῶν. Εἶναι ἀδύνατον νὰ βαστάξῃ πολλὰς ἡμέρας εἰς τοῦτον τὸν τόπον. Μὲ πολλὰς μικρὰς μερίδας δύναται νὰ ἐφορμήσῃ, ἐπειδὴ οἱ γεμάτοι ὕδατος χάνδακες πανταχόθεν εἶναι πολλὰ βαθεῖς· ἄλλο λοιπὸν δὲν εἶναι εὐκολώτερον, εἰμὴ τοὺς ὁρμῶντας νὰ φονεύωμεν ἢ νὰ αἰχματίζωμεν. Ἐὰν λείψῃ ζωοτροφία, εὑρίσκονται ὑπὲρ τὰς 3000 ἵππων. Ἐγὼ πρῶτος θέλω φάγειν ἵππειον κρέας, καὶ ἐλπίζω, ὅτι καθεὶς θέλει γείνειν συγκοινωνός μου.“ Ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἔτι ἑσπέραν, ἀφοῦ τὴν ἡμέραν ἐπυροβολήθη ὀλίγον τὸ φρούριον, ἐπεκηρύκευσε, καὶ τὴν 17 Ὀκτβ. μετὰ τὸ μεσημέριον ὑπέγραψεν ὁ Μάκκ παραδόσεως συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ὑπέσχετο νὰ παραδώσῃ αἰχμάλωτον ὅλον του τὸ στράτευμα τὴν 25, ἐὰν δὲν φανῇ ἕως τότε βοήθεια. Ὅλος ὁ στρατὸς ἦτο 25,000 στρατιωτῶν, καὶ εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δανουβίου ἔστεκαν τὸ πολὺ 22,000 ἐχθρῶν,

*) Ἀξιομνημόνευτα ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἀρχιστρατήγου Πρίγκιπος Σφαρτεμβεργίου. Ὑπὸ Α. Προκέσχου, Βιέννῃ, 1823.

οἵτινες διὰ τὴν πλημμύραν τοῦ Δανουβίου καὶ τὴν σήκωσιν τῶν γεφυρίων δὲν ἠδύναντο νὰ ἑνωθῶσι μὲ τὰ τῆς ἀριστερᾶς. Ἔπρεπεν ὅμως τοὐλάχιστον κατὰ τὴν συνθήκην ταύτην νὰ ἐμποδισθῇ ἔμπροσθεν τῆς Οὔλμης τὸ μέγιστον μέρος τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ ἡμέρας τινὰς, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ ὄφελος ἀφαίρεσεν ὁ Μάκκ ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτοράτου, ἐνῷ μὲ παντελῆ ἀναισθησίαν πιστεύσας τὸν λόγον τῆς τιμῆς τοῦ Μαρισαλίου Βερθιέρου, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ τοῦ ἔλθῃ βοήθεια, παρέδωκε τὸ φρούριον καὶ τὸν στρατὸν κατὰ τὴν 20 Ὀκτωβρίου. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐκβῆκεν ὁ Αὐστριακὸς στρατὸς καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν Γαλλικὸν τὰ ὅπλα, τοὺς ἵππους καὶ τὰς σημαίας του. Ἐνῷ οἱ κοινοὶ διέβαιναν, ὡμίλησεν ὁ Ναπολέων πρὸς τὸν ἀρχηγόν των λόγους ψεκτικοὺς τῆς πολιτικῆς τῆς αὐλῆς του, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Μάκκ (κατὰ μαρτυρίαν τῶν πολεμικῶν ἀγγελιῶν *) τοῦ Ναπολέοντος) ἔκαμε τὴν ἀνόητον ἀπολογίαν, ὅτι ἡ Αὐστρία ἠναγκάσθη εἰς πόλεμον ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν. Εὐθὺς τὴν ἐφεξῆς νύκτα ἐκίνησεν ὁ Μάκκ (ὅστις κατὰ τὴν συνθήκην μετὰ τῶν στρατηγῶν καὶ ἀγῶν ἀπελύοντο εἰς τὸν λόγον τῆς τιμῆς των) κατ' εὐθεῖαν εἰς Βιένναν, διὰ νὰ φέρῃ αὐτὸς τὴν ἀγγελίαν τῶν ἀνδραγαθημάτων του· ἐπειδὴ ὅμως αὕτη προέδραμε καὶ ἔφθασεν ὀλίγας ὥρας ἀρχήτερα, δὲν ἐσυγχωρήθη νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐστάλθη εἰς Βρύναν διὰ νὰ προσμείνῃ ἐκεῖ φυλακωμένος τὴν ἀπόφασιν πολεμικοῦ κριτηρίου. Ὑπ' αὐτοῦ κατεδικάσθη ἔπειτα εἰς θάνατον, τὸν ὁποῖον μετέβαλε τὸ ἔλεος τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς καθαίρεσιν τῶν ἀξιωμάτων του καὶ διετὲς δεσμωτήριον εἰς φρούριον. Τὸ σφάλμα του εὑρίσκετο εἰς τὴν αὐτὴν ἀκρισίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἔδειξεν εἰς τὴν τῆς Νεαπόλεως ἐκστρατείαν, ὅτι δὲν ἦτο ἄξιος νὰ εἶναι στρατηγός.

Ταύτης τῆς δυστυχοῦς ἀρχῆς ἦσαν σύμφωνα καὶ τὰ ἐπακόλουθα τοῦ πολέμου. Τὰ μερικὰ λείψανα τοῦ

*) Δέκατον διάγγελμα, Γενικὴ ἐφημερίς, 1805, σελ. [illegible]

Αὐστριακοῦ στρατοῦ δὲν ἠδύναντο βέβαια νὰ ἐμποδίσουν τὸν δρόμον τῆς νίκης τοῦ Ναπολέοντος· καὶ αἱ μέγισται ἐνισχύσεις τῆς ἀνδρίας καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ δὲν εἶχαν ἄλλον σκοπὸν, εἰμὴ νὰ εὕρουν δρόμον διὰ νὰ φθάσουν εἰς τοὺς Ῥώσους, ἢ εἰς τὸ Τερίολον, ἢ εἰς τὸ ἐν Ἰταλίᾳ στράτευμα τῶν Ἀρχιδουκῶν Ἰωάννου καὶ Καρόλου, τὸ ὁποῖον καὶ δὲν ἐπέτυχαν ὅλοι. Μόνον 20,000 στράτευμα κυβερνώμενον ἀπὸ τὸν Κειμμέϊρον ἦτο ἡ Αὐστριακὴ δύναμις, ἥτις κατὰ τὸ παρὸν ἠδυνήθη νὰ ἑνωθῇ μὲ τοὺς ἕως Βραουνόδουνον προχωρήσαντας Ῥώσους. Ὁ Κουτουσὸφ, ὅς τις τοὺς ἐκυβέρνα, ἐπέρασε πάλιν ἐπέκεινα τοῦ Δανουβίου διὰ τὰς παρούσας περιστάσεις, καὶ ἀπὸ τὸν δρόμον τῆς Βρύνης ἐσύρθη εἰς τὴν Μοραβίαν, μὴ φοβούμενος διωγμὸν, ἐπειδὴ προϋπέθετεν ὡς βέβαιον, ὅτι κατὰ τὸ δοθὲν πρόσταγμα ἐσυντρίφθησαν αἱ γέφυραι τοῦ Δανουβίου. Ἀλλὰ τὸ μέγα ἐν Βιέννῃ γεφύριον δὲν ἐσυντρίφθη, ἀφέθη δὲ εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην σῶμα στρατιωτικὸν μὲ κανονιοστασίαν, τὸ ὁποῖον νὰ ἀφίνῃ μόνον κήρυκας νὰ διαβαίνωσι, καὶ ὅταν φανῶσιν ἐχθροὶ, τότε νὰ τὸ κρημνίσῃ διὰ τῶν κανονίων. Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ Γάλλοι ἐμβῆκαν εἰς τὴν Βιένναν τὴν 13 Νοεμβρίου, πάραυτα ἔσπευσαν οἱ στρατηγοὶ Μουρὰτ, Λάννης καὶ Βελλιάρδος εἰς ἐκείνην τὴν γέφυραν, καὶ ἤθελαν νὰ περάσωσιν ἔφιπποι ὡς κήρυκες. Ὁ κυβερνῶν ὀφικιάλιος ἦτο ἕτοιμος εἰς τὴν ζήτησίν των νὰ ἀποκριθῇ μὲ τὸ σύνθημα τοῦ νὰ τοὺς πιάσουν αἰχμαλώτους καὶ ἔπειτα νὰ κρημνίσωσι τὴν γέφυραν, ὅταν κατὰ δυστυχίαν ἀνώτερος ἀξιωματικὸς ὁ Πρίγκιψ Ἀουερσβέργης ἦλθε, καὶ μὲ ἀγγελίαν πλαστῆς εἰρήνης ἐτρελάθη τόσον, ὥστε αὐτὸς διεβίβασεν ἐπέκεινα τοὺς πρώτους τῶν Γάλλων. Τὰ στρατεύματά του ἐστάθησαν μὲ τιμὴν ἔμπροσθεν τῶν διαβαινόντων ἐχθρῶν, ἕως οὗ οὗτοι ἐπληθύνθησαν καὶ ἐπιπεσόντες ἐπίασαν ἐκείνους αἰχμαλώτους. Σπουδαστικὰ λοιπὸν ἐπέρασε τὸν

ποταμὸν ὅλος ὁ Γαλλικὸς στρατὸς, καὶ οἱ Ῥῶσοι ἠναγκάζοντο εἰς τὴν ὁδοιπορίαν των νὰ ἀντιπαλαίωσιν ἀδιακόπως. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔφθασε καὶ ὁ δεύτερος στρατὸς, κυβερνώμενος ἀπὸ τὸν Βουξεύδιον, καὶ μετὰ τοῦτο ἐπρόσταξεν ὁ Κουτουσὸφ νὰ σταθοῦν καὶ οἱ δύω εἰς τὰ πέριξ τοῦ Ὀλμυτίου. Οἱ Αὐτοκράτορες Φραγκῖσκος καὶ Ἀλέξανδρος εὑρίσκοντο προσωπικῶς εἰς Ὀλμύτιον· ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Βρύναν· μεταξὺ αὐτῶν οἱ στρατοὶ, οἵτινες ἐδυναμόνοντο καθημερινῶς. Ἀναβολὴ καιροῦ ἐφαίνετο τώρα ὄφελος εἰς τοὺς συμμάχους. Ἡ Προυσία πικρανθεῖσα ἀπὸ τὴν καταπάτησιν τῆς οὐδετερότητός της εἰς τὴν Φραγκίαν, ὄχι μόνον ἤνοιξε τώρα τὴν ἐπικράτειάν της εἰς τὴν διάβασιν τῶν Ῥώσων, ἀλλὰ καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὴν συμμαχίαν κατὰ τὴν 3 Νοεμβρ. ἐνῷ ἐπέρασεν ὁ Ῥωσικὸς Μονάρχης ἀπὸ Ποτεστάμπιον, καὶ ἦτο ἕτοιμος τὰ μὲν εἰς Σιλησίαν στρατεύματά του νὰ ἑνώσῃ μὲ τὰ ἐν Μοραβίᾳ Αὐστριακο-Ῥωσικὰ, δύω δὲ ἄλλας στρατιὰς νὰ στείλῃ τὴν μὲν εἰς Μάϊνον, τὴν δὲ εἰς τὸν κάτω Ῥῆνον. Ἀλλ' ὁ Γαλλικὸς δυνάστης, τὴν 2 Δεκεμβ. πρώτην ἐτήσιον ἡμέραν τῆς Αὐτοκρατορικῆς στέψεώς του, εὐτύχησε νὰ παρακινήσῃ τοὺς Ῥωσικοὺς στρατηγοὺς εἰς τὸ νὰ δεχθοῦν πλησίον τοῦ χωρίου Αὐστερλιτίου μάχην, ὅπου πάλιν διὰ τῆς νίκης ἔδωκε φοβερὰν ἀπόδειξιν τῆς ὑπεροχῆς τῆς πολεμικῆς τέχνης του καὶ τοῦ εὐτυχοῦς ἀστέρος του. Συμβιβάσεις ἐτελείωσαν ὅσα δὲν εἶχε διακρίνει ἀκόμη ἡ αἱματώδης ἡμέρα· διότι ἡ φθορὰ τῶν Ῥώσων (τὴν ὁποίαν οἱ μὲν Γάλλοι εἶπαν 40,000 στρατιωτῶν, οἱ δὲ Ῥῶσοι, 12,000) ἀνεπληρώθη πάραυτα μὲ τὸν ἐρχομὸν νέου στρατεύματος ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἔσσινον· ὁ Ἀρχιδοὺξ Φερδινάνδος εἶχε συνάξειν εἰς τὴν Μοραβίαν 20,000 στρατιώτας, καὶ ὁ Ἀρχιδοὺξ Κάρολος μὲ τὸν Ἰταλικόν του στρατὸν ἔφθασεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, καὶ ἀπεκεῖ εἶχε κατὰ νοῦν νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Βιένναν καὶ νὰ κτυπήσῃ τὸν ἐχθρὸν κατὰ νώτων.

Ἀλλὰ τὴν 4 Δεκεμβ. ὑπῆγε προσωπικῶς ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὸ χωρίον Σταροσχύτιον, καὶ ἐζήτησεν ἀνακωχὴν ὅπλων πρὸς προπαρασκευὴν τῆς εἰρήνης. Ὁ Ναπολέων γνωρίζων τὴν θέσιν του, τὴν ἐδέχθη μὲ συνθήκας, διὰ τῶν ὁποίων ὁ μὲν στρατός του ἐκράτει μέγα μέρος τῆς μοναρχίας, ἔπαυαν δὲ ὅλαι αἱ στρατολογίαι καὶ αἱ δημεγερσίαι καὶ αἱ ἔκτακτοι τοῦ λαοῦ κινήσεις, οἱ δὲ Ῥῶσοι δι' ὡρισμένου δρόμου ὑπέστρεφαν εἰς τὴν πατρίδα των. Τὴν 6 ἀπεχαιρέτησεν εἰς Ἀλίσχιον ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος τὸν Αὐτοκράτορα Φραγκῖσκον, καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Πετρούπολιν. Ἡ Ῥωσία εἶχε μόνον σκοπὸν, εἶπεν ἡ αὐλικὴ ἐφημερὶς τῆς Πετρουπόλεως, νὰ βοηθήσῃ τὸν σύμμαχόν της· ἐπειδὴ ὅμως τοῦτον ἠνάγκασαν ἀπροσδόκητα δυστυχήματα νὰ κλείσῃ εἰρήνην, οἱ Ῥῶσοι ὑπέστρεψαν εἰς τὸν τόπον των.

Διὰ τῆς ἀνακωχῆς τῶν ὅπλων ἠναγκάσθη ἡ Αὐστρία νὰ κάμῃ βλαβερὰν εἰρήνην· διότι αἱ ἰδικαί της δυνάμεις δὲν ἦσαν ἱκαναὶ πρὸς ἀντίστασιν, καὶ οἱ Ῥῶσοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιστρέψωσι χωρὶς νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς Γάλλους τὸ δίκαιον τοῦ νὰ ἀνανεώσωσι τὸν πόλεμον. Ἡ Προυσία ἔστεκε μὲν ὡπλισμένη εἰς τὰ σύνορά της, ἐπειδὴ δὲ εἶχεν ἐμβῆν εἰς τὴν συμμαχίαν μὲ συνθήκην νὰ δοκιμάσῃ πρότερον μήπως καταπείσῃ τὸν Γαλλικὸν δυνάστην νὰ στέρξῃ ὅσα ἐζήτουν αἱ δυνάμεις, διὰ τοῦτο δὲν ἔκαμε κἂνὲν κίνημα· καὶ τώρα, ὅταν ἴδε τὴν Αὐστρίαν ὅτι ἠγόρασε μὲ τόσας θυσίας τὴν ἐλπίδα τῆς εἰρήνης, ἐγεννήθη ἡ ἀμφιβολία, ἂν ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἀγῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ ἄλλοι ἤθελαν μείνειν ἁπλοῖ θεωροί. Τούτους ἢ ὁμοίους φόβους εἶχε τοὐλάχιστον ὁ Κόμης Αὐγεβίτιος, ὅς τις κατὰ τὴν συνθήκην τῆς τρίτης Νοεμβρίου ἐστάλθη εἰς τὸ Γαλλικὸν στρατόπεδον παραγγελμένος νὰ προβάλῃ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Ναπολέοντα τὴν ἐκλογὴν ἢ νὰ δεχθῇ

τὰ τῆς εἰρήνης προβλήματα, ἢ νὰ ἐμβῇ εἰς πόλεμον μὲ τὴν Προυσίαν. Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐν Αὐστρελιτίῳ μάχης δὲν ἠδυνήθη ὁ λειτουργὸς νὰ λάβῃ ἀκρόασιν, καὶ ὅταν μετὰ ταύτην ἐπαρουσιάσθη εἰς Καλλιῤῥόην (Schönbrunn) εὑρέθη ἀντικρὺ τοῦ ὑπερηφάνου νικητοῦ εἰς κατάστασιν, ἥτις δὲν ἥρμοζεν εἰς φοβεριστικὸν ἄγγελον εἰρήνης. Ὁ Ναπολέων ἐπαραπονήθη πικρῶς διὰ τὰ ἐχθρικὰ φρονήματα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἔδειξεν ἡ Προυσία, καὶ πρὶν ἐκεῖνος ἀναφέρῃ τίποτε, τὸν ἐπρόσταξε νὰ ἐκλέξῃ εὐθὺς διὰ τὸν μόναρχόν του ἢ συμμαχίαν μετ' αὐτοῦ ἢ τὸν πόλεμον. Εἰς μάτην ὁ πρέσβυς ἀπεκρίθη, ὅτι τοιαύτην πληρεξουσιότητα δὲν ἔχει. Ὁ Ναπολέων, ὅς τις ἀπέβλεπε νὰ ἀπελπίσῃ τὴν Αὐστρίαν καὶ νὰ τὴν κάμῃ νὰ δεχθῇ τὴν εἰρήνην, ἐπέμεινεν εἰς τὸ θέλημά του χωρὶς νὰ δώσῃ οὐδὲ μιᾶς ἡμέρας διορίαν *). Ὁ Κόμης, βλέπων τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον εἰς τὰς Προυσιακὰς ἐπαρχίας, ἐνέδωκεν εἰς τὸ ζήτημα κατὰ τὸ παρὸν, καὶ οὕτω δι' ὑπαγορίας τοῦ Ναπολέοντος ὑπεγράφη τὴν 15 Δεκεμβρίου συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ἡ φιλία τῆς Προυσίας μετεβάλλετο εἰς ἐντελῆ συμμαχίαν. Διὰ ταύτης τῆς συνθήκης ἡ Προυσία παρέδιδεν εἰς τὸν Ναπολέοντα τὸ πριγκιπάτον Νεύκωμον καὶ τὸ δουκάτον Κλιβίαν μὲ τὴν ἐξουσίαν νὰ τὰ χαρίσῃ εἰς ὅντινα θέλῃ· εἰς δὲ τὴν Βαυαρίαν τὸ πριγκιπάτον Ὀνολσβάκον· ἡ δὲ Γαλλία ἐξ ἐναντίας παρέδιδεν εἰς τὴν Προυσίαν τὰς Ἀννοβερικὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἐνόμιζε κτῆμά της μὲ τὸ δίκαιον τῆς δορικτησίας· ἡ Βαυαρία παρεχώρησεν ἐπαρχίαν μὲ 20,000 κατοίκους διὰ στρογγύλωσιν τοῦ Πριγκιπάτου Βαρύθου. Καὶ τὸ μῆλον δὲ τῆς ἔριδος, ἡ ὁλοκληρία τῆς Τουρκίας, πρὸς ἰσοῤῥοπίαν τῆς Εὐρώπης, ἐφέρθη πάλιν εἰς τὸ μέσον, καὶ ἡ ἐγγύησις τοῦ Ναπολέοντος πρὸς συντήρησιν αὐτῆς ἐνομίσθη μέγα κατόρθωμα τῆς Προυσίας. Καὶ ἡ

*) Λουκεσχινίου ἀνάπτυξις τῶν αἰτιῶν τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας, Μέρ. Α΄. σελ. 354 κ. ἑφ.

μὲν συνθήση αὕτη χωρὶς βεβαίωσιν τοῦ βασιλέως δὲν εἶχεν ἀκόμη ἰσχὺν, μηδ' ἠδύνατο νὰ δημοσιευθῇ. Μόλις ὅμως ἀνεχώρησεν ὁ πρέσβυς, καὶ ἐξηπλώθη εἰς τὸ Ποσόνιον ἡ ἀγγελία τῆς μεταξὺ Γάλλων καὶ Προύσων συμμαχίας, καὶ ἐσήκωσε πᾶσαν ἐλπίδα ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς λειτουργούς.

Καμμία βουλὴ δὲν τοὺς ἔμενε τώρα ὑπόλοιπος εἰμὴ νὰ δεχθῶσι τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν ἐπρόσταζεν ὁ Ναπολέων καὶ ὁ Ταλλεϊράνδος. Ὑπεγράφη αὕτη εἰς Ποσόνιον τὴν 26 Δεκεμβ. 1805. Εἰς ταύτην ἐγνώρισεν ἡ Αὐστρία πρῶτον ὅλας τὰς μεταβολὰς τὰς γενομένας ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἐν Λουνεβίλλῃ εἰρήνης· καὶ δεύτερον παρεχώρησεν εἰς μὲν τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας ὅλας τὰς Βενετικὰς χώρας της, εἰς δὲ τὴν Βαυαρίαν τὸ Μαρκιοκομητᾶτον Βουργαυΐαν, τὸ Πριγκιπᾶτον Αἰχστάδιον, τὸ Κομητᾶτον Τερίολον, τὰ Πριγκιπᾶτα Βριξίαν καὶ Τρίδεντον, τὸ Ὀενέγιον, τὴν Κονσξέγγαν, Τέτναγγαν. Λινδαυΐαν κτλ. εἰς δὲ τὴν Βυρτεμβέργαν καὶ Βάδαν τὰ Σοηβικὰ κτήματά της· ὅλαι ὁμοῦ αἱ παραχωρήσεις ἀνέβαινάν τὰ 1200 τετραγωνικὰ μίλια καὶ τὰ τρία ἥμισυ μιλιόνια κατοίκων· ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν Ἰταλία ἔλαβε 500 Τ. Μ. καὶ 2 ½ μιλιόνια κατοίκων, ἡ δὲ Βαυαρία 400 Τ. Μ. καὶ ἓν μιλιόνιον κατοίκων. Ὡς ἀποζημίωσις ἐδόθη εἰς τὴν Αὐστρίαν τὸ Σαλισβοῦργον, καὶ ἡ Βερχτολσγάδα, ἥτις κατὰ τὴν εἰρήνην τῆς Λουνεβίλλης ἀνῆκεν εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Αὐτοκράτορος, τὸν πρώην Μέγαν Δοῦκα τῆς Τοσκάνας, εἰς τὸν ὁποῖον παρεχωρήθη ὑπὸ τῆς Βαυαρίας τὸ Βιρκεβοῦργον (79 Τ. Μ. ἀντὶ 220)· ἀνήκουστος μεταβολὴ τῆς ἐξουσίας, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Ναπολέων ἡτοίμασε τὸν δρόμον εἰς τὴν τελευταίαν τύχην, τὴν ὁποίαν ἐμελέτα διὰ τοὺς ἡγεμόνας καὶ λαοὺς τῆς Γερμανίας. Καὶ ὁ Αὐστριακὸς δὲ Πρίγκιψ, ὅς τις καθὸ γαμβρὸς καὶ κληρονόμος τοῦ Δουκὸς τῆς Μοδένης ἐξουσίαζε τὴν

Βρεσγαυΐαν καὶ διὰ ταύτης τῆς εἰρήνης τὴν ἔχασεν, ἔμελλε νὰ ἀποζημιωθῇ διὰ προστασίας καὶ μεσιτείας τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Γερμανίαν. Προσέτι ἐγνωρίσθη ἀπὸ τὸν Γερμανικὸν Αὐτοκράτορα ὁ βασιλικὸς τίτλος, τὸν ὁποῖον ἔμελλαν νὰ δεχθοῦν οἱ Ἐκλέκτορες τῆς Βαυαρίας καὶ τῆς Βυρτεμβέργης, καὶ ἠγγυήθη εἰς τοὺς ἡγεμόνας τούτους καὶ εἰς τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Βάδας ἡ ἐντελὴς κυριαρχία εἰς τὰς παλαιὰς καὶ νέας των κτήσεις, ὁποίαν εἶχαν ἡ Αὐστρία εἰς τὰς χώρας της καὶ ἡ Προυσία εἰς τὰς ἰδικάς της· προσετέθη ὅμως, ὅτι δὲν παύουσιν οὗτοι νὰ εἶναι μέλη τῆς Γερμανικῆς ὁμοσπονδίας (Confédération Germanique). Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἐφαίνετο, ἐὰν καὶ ἡ φράσις „Γερμανικὴ αὐτοκρατορία" ἐσιωπήθη, ὅτι διὰ τῆς εἰρήνης ταύτης ἔγεινε τοὐλάχιστον ἐγγύησις τῆς διαρκείας της. Τὸ μόνον ἄρθρον, τὸ ὁποῖον ἤγγιζεν ἀμέσως τὴν Αὐτοκρατορίαν, ἦτο ἡ πόλις Αὐγούστα, τῆς ὁποίας τὴν εἰς τοὺς Βαυαροὺς παράδοσιν ἔστερξεν ὁ Αὐτοκράτωρ.

Ἀλλὰ παραυτα ἐφάνησαν σημεῖα, ὅτι ὁ Ναπολέων μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Ποσονίου ἐθεώρει ἄλλως τὴν Γερμανίαν παρὰ μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Λουνεβίλλης, καὶ ὅτι ἀντὶ αἱρετοῦ κριτοῦ ἔγεινεν αὐθέντης της· διότι ἡ Προυσία τώρα δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ προστατεύσῃ τὴν Γερμανίαν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Προυσίας εἶχεν ἀποῤῥίψειν κατ' ἀρχὰς τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔφερεν ὁ Αὐγεβίτιος· ἀλλὰ μονωθεὶς ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν καὶ ἀπὸ τὴν μεταβολὴν τοῦ Ἀγγλικοῦ λειτουργείου καὶ τὴν παραξενίαν τοῦ Σβεκικοῦ βασιλέως στενοχωρούμενος ἔστειλε πάλιν τὸν αὐτὸν Αὐγεβίτιον εἰς Παρισίους διὰ νὰ συμπλέξῃ πάλιν συμβιβάσεις. Ὁ βασιλεὺς ἤθελε νὰ κρατήσῃ τὴν Ἀννοβέραν κατὰ τὸ παρὸν ὡς ἐνέχυρον, καὶ νὰ τὴν κυριεύσῃ ἐντελῶς, ὅταν γείνῃ εἰρήνη μὲ τὴν Ἀγγλίαν. Ἀλλὰ μαθὼν ὁ Ναπολέων ὅτι ἡ Προυσία θέλουσα τὴν εἰρήνην εἶχεν ἀπολύσειν τὰ περισσότερα στρατεύματα

της, τὴν ἠνάγκασε καὶ ὑπέγραψε τὴν εἰρήνην, ὡς ἤθελεν αὐτὸς, καὶ διὰ νὰ τὴν κάμῃ ἐχθρὰν καὶ μὲ τὴν Ἀγγλίαν, ἐσυμφώνησε νὰ κλεισθοῦν ἐναντίον της οἱ λιμένες τῶν Προυσιακῶν ποταμῶν. Τὴν 15 Φεβρουαρίου ἐκλείσθη ἡ εἰρήνη αὕτη, ἀτιμοτέρα μὲν παρὰ τὴν πρώτην, ὠφελιμωτέρα δὲ, ἐπειδὴ ἡ Προυσία ἐλάμβανε τὴν Ἀνοβέραν πενταπλῆν οὖσαν τῶν ὅσα ἔδωκε, καὶ ἀμέσως συνδεδεμένην μὲ τὴν ἐπικράτειάν της. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου ἔχασε τὴν καλήν της ὑπόληψιν, ἐδιχονόησε μὲ τὴν Ῥωσίαν καὶ ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ πόλεμον μὲ τὴν Ἀγγλίαν.

3. Θάνατος τοῦ Πίττ. Λειτουργεῖον τοῦ Φώξ, καὶ πόλεμος Ἀγγλίας καὶ Σβεκίας κατὰ Προυσίας. (1806).

Ἡ Ἀγγλία ἐπαρηγορήθη διὰ τὰ πρῶτα δυστυχήματα τῆς συμμαχίας μὲ τὴν μεγάλην διὰ θαλάσσης νίκην, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Νέλσων κατὰ τὴν 21 Ὀκτωβ. 1805, πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Τραφαλγάρ, μεταξὺ Γαδείρων καὶ τοῦ πορθμοῦ τῆς Γιβραλταρίας ἠφάνισε (παρεκτὸς δέκα καραβίων, τὰ ὁποῖα ἐσώθησαν εἰς Γάδειρα) τὸν ἠνωμένον Γαλλικοϊσπανικὸν στόλον κυβερνώμενον ἀπὸ τοὺς ναυάρχους Βιλλενεῦϊον καὶ Γραυΐναν, καὶ κατήσχυνε τοὺς πολυετεῖς κόπους, τοὺς ὁποίους ἔκαμεν ὁ Βοναπάρτης πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς Γαλλικῆς θαλασσίου δυνάμεως. Ἀλλ' ἡ νίκη αὐτὴ ἠγοράσθη ἀκριβὰ μὲ τὴν ζωὴν τοῦ θαλασσίου ἥρωος, τὸν ὁποῖον ἐπὶ τῆς μάχης ἐκτύπησε διὰ τοῦ λαμπροῦ ἀστέρος τῆς ταινίας εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ στήθους βόλιον ἀπὸ τὸ κατάρτιον τῆς Ἰσπανικῆς ναυαρχίδος· καὶ μετὰ μῆνας τινὰς τὴν 23 Ἰαν. 1806 ἐκατέβη εἰς τὸν τάφον καὶ ὁ Πίττ πληγωμένος τὴν καρδίαν ἀπὸ τὴν ἔκβασιν πολέμου, ὅςτις ἀντὶ τοῦ νὰ σώσῃ, ὡς ἤλπιζε, τὴν Εὐρώπην, τὴν καθυπέβαλεν εἰς ἁλύσεις σκληροτέρας.

Τοὺς κινδύνους, οἱ ὁποῖοι τότε ἔμελλαν νὰ γεννηθοῦν κατὰ τῆς Ἀγγλίας, δὲν τοὺς ἔκρυψε, καὶ αἱ τελευταῖαι λέξεις του: „Φεῦ! Πατρίς μου" ἔδειχναν τὴν νύκτα τῶν φόβων, ἥτις περιεκάλυπτε τὴν καρδίαν του. Ὅλαι αἱ τιμαὶ, ὅσας ἠδύνατο νὰ δείξῃ τὸ ἔθνος πρὸς εὐγνωμοσύνην, τοῦ ἔγειναν, καὶ αὐτὸς ὁ πολιτικός του ἀντίπαλος εἶπεν: Ἡ Ἀγγλία ἔχασε μέγαν ἄνδρα. Ἀλλὰ καὶ τὸ μῖσος καὶ ἡ καταδρομὴ, εἰς τὰ ὁποῖα ζῶν ἀντέταττε τὸ σιδηροῦν στῆθός του, δὲν ἐσιώπων· καὶ μετὰ δέκα ἔτη σχεδὸν ῥήτορες καὶ συγγραφεῖς τῆς Γαλλικῆς σχολῆς δὲν ἔπαυσαν νὰ παριστάνουν τὸν Πίττ πρωταίτιον τῶν κακῶν, μὲ τὰ ὁποῖα ἐμάστιζεν ὁ Ναπολέων τὸν κόσμον. Ἡ νίκη τοῦ συστήματός του ἐνέφραξε τελευταῖον τὰ ἀπύλωτα στόματα, καὶ θέλει τοῦ μείνειν αἰώνιον καὶ ἀθάνατον τὸ κλέος, ὅτι μόνος αὐτὸς κατεπολέμησε τὴν φαρμακερὰν ὕδραν τῆς Γαλλικῆς πανώλους, ἥτις ἐθανάτονε τὰ ἤθη καὶ τὴν εὐταξίαν ὅλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν πολιτευμάτων.

Ὁ θάνατος τοῦ Πίττ ἦτο τόσον μεγαλήτερον κέρδος διὰ τὸν Ναπολέοντα, ὅσον ἡ κυβέρνησις τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων ἐδόθη εἰς τὸν Φώξ, τοῦ ὁποίου τὰ προτερήματα ἐπαινέθησαν μόνον διὰ τοῦτο, διότι ἀνέκαθεν ἔδειξε παλλακικὴν κολακείαν εἰς τὴν Γαλλικὴν μεταπολίτευσιν. Ὁ γέρων, ἐκ πολλοῦ ἤδη ἀπὸ ψυχικὴν ἀῤῥωστίαν ἀδυνατισμένος βασιλεὺς Γεώργιος, μὲ πολλὴν δυσαρέστησίν του ἐδέχθη τὸν λειτουργὸν τοῦτον ἀπὸ παρακινήσεις τῶν συμβούλων του. Καὶ τῷ ὄντι ἔμελλεν ἡ πολιτικὴ τούτου, στραφεῖσα πρὸς τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας εἰρήνην, νὰ αὐξήσῃ τὰ κακὰ τῶν ἠπειρωτικῶν δυνάμεων, ὅσα ἔπασχαν ἀπὸ τὸ φιλοπόλεμον σύστημα τοῦ Πίττ. Ἡ συμβίβασις, διὰ τὴν ὁποίαν κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Ταλλεϋράνδου ἔκαμεν ὁ Φὼξ πληρεξούσιον ἕνα ἐν Γαλλίᾳ εὑρισκόμενον αἰχμάλωτον Λόρδ Ἱαρμοῦθον, ἔφερεν ἐπικινδύνους ἀποφάσεις, ἐκίνησε καὶ τὴν Ῥωσίαν νὰ ἐμβῇ εἰς ἐξισασμοῦ

συνομιλίας, καὶ οὕτως, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἡσύχαζαν κατὰ συμφωνίαν, ἔδωκεν εἰς τὸν Ναπολέοντα καιρὸν νὰ κάμῃ μεγάλα βήματα πρὸς τὸν σκοπόν του. Καὶ ὅσον ἐχαρίζετο ὁ Φὸξ εἰς τοὺς σκοποὺς τοῦ Ναπολέοντος, τόσον ἀντέστεκεν εἰς τὴν Προυσίαν. Ἐνῷ αὐτὸς ἐνέδωκεν εἰς πολλὰς ἀλλαγὰς καὶ παραχωρήσεις γενομένας εἰς τὴν ξηράν, ὡμίλει μὲ φαρμάκιον καὶ ὕβριν *) κατὰ τῆς Προυσίας, ἥτις ἔδωκεν ἄλλας χώρας καὶ ἔλαβε τὴν Ἀννοβέραν. Μὲ λυσσώδη σπεῦσιν ἐκήρυξε κατ' αὐτῆς τὸν πόλεμον τὴν 11 Ἰουνίου, καὶ μὲ κυρίευσιν τῶν ἐμπορικῶν πλοίων της ἔφθειρε τὴν εὐτυχίαν τῶν ὑπηκόων, διὰ τῶν ὁποίων τὰ δίκαια ὡμίλει ὡραιοτάτας φράσεις. Πόσον εὐσυλλογιστότερα καὶ φρονιμώτερα ἔπραξεν ὁ Πὶττ κατὰ τὸ 1801 ἔτος, ὅταν ἐμβῆκαν ξένα στρατεύματα εἰς τὴν Ἀννοβέραν!

Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἡ Προυσία περιεπλέχθη εἰς ὀλιγώτερον μὲν φθοροποιόν, σκληρὸν δὲ ἀγῶνα μὲ τὸν βασιλέα τῆς Σβεκίας Γουστάβον Ἀδόλφον. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος, ἐμπαθῶς προσφερόμενος πρὸς τὴν Γαλλικὴν μεταπολίτευσιν καὶ ἐξαιρέτως πρὸς τὸν νέον δυνάστην τῆς Γαλλίας, εἶχεν ἐμβῆν τὸ φθινόπωρον 1805 εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν μὲ στρατὸν συγκείμενον ἐκ Σβέκων καὶ Ῥώσσων. Τότε μὲν δὲν ἐκατώρθωσε τίποτε διὰ τὴν ἀκαταστασίαν καὶ ἀνεπιτηδειότητά του, καὶ τώρα ἐζήτει πόλεμον μὲ τὴν Προυσίαν βαστάζων τὸ χωρίον Λουεμβοῦργον, τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἀννοβέραν. Τὸν Μάϊον 1806 ἐπρόσταξε νὰ ἀποκλείσουν τοὺς Προυσιακοὺς λιμένας καὶ νὰ βομβοκτυπήσουν τὰς παραθαλασσίους πόλεις. Ἐνῷ ἡ Προυσία ἐπολεμεῖτο οὕτως ἀπὸ τὰς δύω ταύτας δυνάμεις, ὁ

*) »Ἀλλάζετε χωράφια μὲ χωράφια καὶ κτήνη μὲ κτήνη, μὴ ἀλλάζετε ὅμως ποτὲ τοὺς λαούς σας, ἐπειδὴ ἡ βάσις τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, ἡ ἀμοιβαία κλίσις μεταξὺ ἡγεμόνων καὶ λαῶν χάνεται μὲ τοῦτο καὶ δὲν ἐξαναποκτᾶται ποτέ.«

Ναπολέων διὰ προθύμων ὑπουργῶν προητοίμασεν ὅλας τὰς ὁδοὺς πρὸς τὸν σκοπόν του.

4. Συνέπειαι τῆς τοῦ Ποσονίου εἰρήνης. Μεταβολὴ τοῦ θρόνου τῆς Νεαπόλεως. Καθίδρυσις τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας καὶ τέλος τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. (1806).

Μικρὸν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ διὰ τῆς Ποσονικῆς εἰρήνης τελειωθέντος πολέμου, τὴν 21 Σεπτεμ. 1805, εἶχε κλείσειν ὁ Ναπολέων διὰ μεσιτείας τῆς Ἱσπανίας μὲ τὴν αὐλὴν τῆς Νεαπόλεως συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἐκλείοντο οἱ λιμένες εἰς ὅλους τοὺς ἐχθροὺς τῆς Γαλλίας, ὁ δὲ Γαλλικὸς στρατὸς μετέβαινεν ἀπὸ τὰς βασιλικὰς ἐπαρχίας εἰς τὴν Ἄνω Ἰταλίαν. Τὸ δεύτερον, ἀνάγκης ἔργον ὄν, ἤξευρε νὰ τὸ ἀποδείξῃ ὁ ἰσχυρὸς λάμψιν τῆς μεγαλοκαρδίας του. Ὅταν ὅμως μετὰ δύω μῆνας, τὴν 19 Νοεμβ., ἄραξεν εἰς τὴν Νεάπολιν Ῥωσσικοαγγλικὸς στρατὸς 32,000 ἀνθρώπων, καὶ ἡ βασίλισσα Καρολίνα, ἥτις εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ὑποταγῆς της ἀπηρνεῖτο μέν, δὲν ἀπέβαλε δὲ τὸ κατὰ τῆς Γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως μῖσος της, ὄχι μόνον δὲν ἔδειξεν ἀντίστασιν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐδέχθη μὲ ἀπαρακάλυπτον φιλοφροσύνην, ἄναψεν ὅλος ὁ θυμὸς τοῦ κοσμοκράτορος κατὰ ταύτης τῆς αὐλῆς, τὴν ὁποίαν ποτέ του δὲν ἠγάπησε, καὶ τὴν 27 Δεκεμβ. ἐσφενδόνισεν ἀπὸ Καλλιρρόης τὸν κεραυνὸν διὰ τὴν ἐξουδένωσίν της. Ἡ δυναστεία τῶν Βουρβωνίων εἰς τὴν Νεάπολιν „ἔπαυσε νὰ βασιλεύῃ," ἦτο ὁ ἔκτοτε συνήθης τύπος, ὁσάκις ἀνήγγελλεν εἰς τοὺς λαοὺς τὴν πτῶσιν βασιλείου τινός. Ἡ ἐκτέλεσις ὀλίγας δυσκολίας ἀπήντησε. Διότι ἀφοῦ ἡ νίκη καὶ ἡ εἰρήνη ἔδωκαν ἐλευθερίαν εἰς τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα, ἀνεχώρησαν οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Ῥῶσοι, καὶ ἄφηκαν τὸν βασιλέα καὶ τὴν

βασίλισσαν νὰ φροντίσωσιν αὐτοὶ διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ βασιλείου των. Τοῦτο δὲ συνέβη κατὰ τὸν ἐκεῖ συνηθισμένον τρόπον. Ἀφοῦ ἔγειναν μεγάλαι ἐνέργειαι πρὸς γενικὴν δημεγερσίαν, τὰ πάθη τοῦ πολλοῦ ὁμίλου ἐξηγριώθησαν καὶ διηγέρθησαν δεινότατοι φόβοι τῆς μέσης κλάσεως, ἐνεβαρκαρίσθη ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος μὲ τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ πολύτιμα καὶ τοὺς φίλους του διὰ τὴν Σικελίαν, καὶ μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας (τὴν 11 Φεβρ. 1806) ἀνεχώρησε καὶ ἡ βασίλισσα ἀπὸ τὴν Νεάπολιν. Ἐν ᾧ τὸ καράβιόν της ἐῤῥίπτετο ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀπὸ φοβερὸν κλύδωνα ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος, ἐμάχοντο οἱ πολῖται εἰς τὴν πόλιν μὲ πολλὰς χιλιάδας καταργαρίων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν συντρίψει τὰς ἁλύσεις των. Τὴν 14 εἰσῆλθαν οἱ Γάλλοι. Ὁ Πρίγκιψ Ἰωσὴφ, ἀδελφὸς τοῦ Ναπολέοντος, ὅς τις τοὺς ἐκυβέρνα, ἐφανέρωσε μὲ διακήρυξίν του, ὅτι τοῦ Αὐτοκράτορος ἡ ἐκδίκησις ἐπληρώθη μὲ τὴν ἐκδίωξιν τῆς κυριαρχούσης οἰκογενείας. Τὸ ἔθνος δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ φόβους, καὶ ἐντὸς ὀλίγου θέλει αἰσθανθῆν τὰς εὐεργεσίας τῆς εἰσαγομένης μεταβολῆς. Ἀλλὰ τὸ φρούριον Γαϊέτα ἐπροστατεύθη ἀνδρείως ἕως 18 Ἰουλίου ἀπὸ τὸν Πρίγκιπα Λοδοβῖκον Ἅσσιον Φιλιπποθάλ, καὶ ἀπὸ τοὺς ἐν Καλαβρίᾳ φίλους τοῦ Φερδινάνδου ἔγειναν ἀντίστασις ἀληθῶς θαῤῥαλεωτάτη, τὴν ὁποίαν κατ' ἀρχὰς ὑπεστήριξαν οἱ Ἄγγλοι, ἡ ὁποία ὅμως ἔλαβε τέλος μὲ τῶν ἀρχηγῶν την θανάτωσιν. Μὲ ὅλα ταῦτα ἔγεινεν ὁ μὲν Φερδινάνδος κύριος τῆς Σικελίας, ἡ δὲ κυριότης τῶν Γάλλων περιωρίσθη εἰς μόνον τὸ κυρίως βασίλειον τῆς Νεαπόλεως. Φρονιμώτερα παρὰ τοὺς δυνάστας τοῦ 1798 ἔτους ἐφύλαξεν ὁ Βοναπάρτης ὅλας τὰς ἐκκλησιαστικὰς διαταγὰς, καὶ ἐδιώρισε τὰ πάντα εἰς τρόπον, ὅς τις ἀνέπαυσεν ὅλους τοὺς κατοίκους. Τὴν 30 Μαρτίου ἐκήρυξε ψήφισμα τὸν Ἰωσὴφ βασιλέα τῆς Νεαπόλεως καὶ Σικελίας μὲ ἐξαίρεσιν νὰ καταστήσῃ ὁ Ναπολέων ἓξ μεγάλα Γαλλικὰ τιμάρια εἰς τὴν ἤπει-

ρον, καὶ ἐτησίως ἓν μιλιόνιον λιτρῶν ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα νὰ μεταχειρίζεται πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ἀνδραγαθητῶν Γάλλων. Ἀπὸ τὰ ἓξ τιμάρια ἓν ἐδόθη εἰς τὸν λειτουργὸν Ταλλεϊράνδον, τὸ Πριγκιπάτον Οὐενεβέντον, καὶ τὸ Πριγκιπάτον Ποντεκόρουον εἰς τὸν Μαρισάλιον Βερναδότην, σύγγαβρον τοῦ νέου βασιλέως. Ὁ βασιλεὺς Ἰωσὴφ, εὐθὺς ἀφοῦ ἐστερεώθη εἰς τὸν θρόνον, ἐξεδόθη εἰς τὰς ἡδονὰς, τῶν ὁποίων ἡ ἀνεμπόδιστος ἀπόλαυσις εἶναι εἰς τὸν κοινὸν ἄνθρωπον κυριώτατος σκοπὸς τῆς βασιλείας. Ὁ Κόρσος Σαλικέττιος, καὶ ὁ πολιτικὸς βουλευτὴς Ῥόδερος ἐβασίλευαν ἀντ' αὐτοῦ. Τὰ τιμάρια, φιδεοκίμισια καὶ αἱ ἄλλαι ἀρχοντικαὶ σχέσεις ἐκαταργήθησαν, καὶ ἔγεινε διαίρεσις τῆς χώρας νέα εἰς ἐπαρχίας, κύκλους καὶ κυβερνεῖα· τὰ μοναστηριακὰ κτήματα ἐδημεύθησαν καὶ ἐξεδόθησαν διαταγαὶ διὰ τὴν δημόσιον διδασκαλίαν. Ὁ λαὸς ἠσθάνθη πάραυτα, ὅτι ἡ Ναπολεοντικὴ μεταβολὴ δὲν ἦτο ἄλλο, εἰμὴ τυραννίας νέας εἰσαγωγή.

Ἡ Ναπολεοντικὴ ὅμως αὕτη μεταμόρφωσις ἐπῆρε πάραυτα δρόμον γιγαντιαῖον. Τὸν Μάρτ. 1806 ἐδόθη εἰς τὸν Ἰωακεὶμ Μουρὰτ, ἄνδρα τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ναπολέοντος, ἐπιτήδειον ἵππαρχον, τὸ ἐντεῦθεν τοῦ Ῥήνου ὑπὸ τῆς Προυσίας παραχωρηθὲν Δουκάτον Κλιβία καὶ τὸ ὑπὸ τῆς Βαυαρίας παραχωρηθὲν Δουκάτον Βέργα, καὶ τὴν 5 Ἰουνίου 1806 ἀνηγορεύθη ἡ Βαταυϊκὴ δημοκρατία βασίλειον διὰ τὸν δεύτερον τοῦ Ναπολέοντος ἀδελφὸν Λοδοβῖκον, ὅς τις ὅμως δὲν ἐδέχθη μὲ ὄρεξιν τὸ στέμμα. Τοὐλάχιστον ἀπεκρίθη εἰς τοὺς χαιρετήσαντας αὐτὸν Ὀλλανδικοὺς τοποτηρητὰς μὲ τὰς λέξεις: „Θέλω βασιλεύσειν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, ἐπειδὴ τὸ ἐπιθυμεῖ ὁ λαὸς καὶ τὸ προστάζει ἡ Μεγαλειότης του.“ Ἡ ἔκφρασις αὕτη ἐφανέρονεν ὀρθῶς τὴν σχέσιν τοῦ νέου βασιλέως, ὅς τις καθὸ μέλος τῆς Αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, διὰ τοῦ περὶ αὐτῆς ἐκδοθέντος τὴν 30 Μαρτίου νόμου ὑπεχρεόνετο καὶ αὐτὸς καὶ οἱ

ἀπόγονοί του εἰς τὸ νὰ εἶναι στενῶς προσηλωμέναι εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ἐνῷ τὸ νέον βασίλειον, τὸ ὁποῖον ἐδικαιοῦτο νὰ εἶναι αὐτόνομον, καθὸ Γαλλικὴ συμμαχικὴ πολιτεία, ἐχρεώστει νὰ ἔχῃ ὅλους τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰς δυνάμεις του εἰς τὰς προσταγὰς τῆς Γαλλίας.

Τὸ ὄνομα ταύτης τῆς συμμαχίας ἔλαβε τὴν ἰδίαν ταύτην σημασίαν πρῶτον εἰς τὴν ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Ναπολέων ἀνήγγελλεν εἰς τὴν Γερουσίαν κατὰ τὴν 12 Ἰανουαρίου 1806, ὅτι υἱοθέτησε τὸν υἱὸν τῆς γυναικός του, ὑποβασιλέα τῆς Ἰταλίας, Εὐγένιον Βοαρνέζον. „Ἀφίνομεν (εἶπεν) εἰς ἄλλον καιρὸν νὰ φανερώσωμεν τὴν σχέσιν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἔχῃ πρὸς τὰς ἄλλας συμμαχικὰς πολιτείας τῆς Γαλλικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐπειδὴ τὰ διάφορα ταῦτα μέρη, ἀνεξάρτητα ἀλλήλων, ἔχουν κοινὸν συμφέρον, πρέπει ἐξ ἅπαντος νὰ ἔχωσι καὶ κοινὸν σύνδεσμον.“ Καὶ τὴν 2 ἤδη Μαρτίου ὡμίλησεν ἀκριβέστερα εἰς ἕνα λόγον του: „Ὅλη ἡ Χερσόνησος Ἰταλία, εἶπεν, εἶναι ὁλοκληρωτικὸν μέρος τῆς μεγάλης Αὐτοκρατορίας, καὶ ἐγώ, ὡς κεφαλὴ αὐτῆς, ἔβαλα ὑποκάτω τῆς ἐγγυήσεώς μου τοὺς κυριάρχας καὶ τὰς πολιτείας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξουσιάζονται τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἰταλίας.“ Ἕνας ἐκ τῶν νομοδοτῶν ἔδωκε μετὰ τοῦτο ἀκριβεστέραν ἐξήγησιν: „Πολιτεῖαι δὲν δύνανται νὰ εἶναι ἴσαι, καθὼς οὐδὲ μερικοὶ ἄνθρωποι· αἱ αὐταὶ ἐπιθυμίαι γεννῶσι ζηλοτυπίαν, πόλεμον καὶ ἀθλιότητα εἰς τοὺς λαούς. Ὅλαι χρειάζονται προστάτην, καὶ οὗτος εἶναι ἡ δύναμις τῆς Γαλλίας. Αὕτη μόνη ἀπαριθμεῖ τριάκοντα ἓξ μιλιόνια κατοίκων, οἱ ὁποῖοι συνάπτονται μὲ τὰς πολιτείας, τὰς ὁποίας ἑνόνει κοινὸν συμφέρον μὲ τὴν Γαλλίαν. Τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας ἀπαριθμεῖ 6 μιλιόνια ψυχῶν· ἡ Νεάπολις ἑπτά· ἡ Ἱσπανία δέκα· ἡ Βαυαρία τρία μιλιόνια. Ἡ Βυτεμβέργα καὶ ἡ Βάδη ἓν καὶ ἥμισυ· ἄλλους τόσους ἡ Ὀλλανδία. Τὸ ὅλον ἄθροισμα συμποσοῦται

εἰς ἑξήκοντα ἓξ μιλιόνια, εἰς τὰ ὁποῖα δίδει μίαν διεύθυνσιν ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων.“ Τοιουτοτρόπως ἔξαφνα ἡ Γαλλία ἀποκατεστάθη νέα δυτικὴ Αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία περιελάμβανεν ὑπὲρ τὸ ἥμισυ μέρος ὅλων τῶν κατοίκων τῆς Εὐρώπης, καὶ ἀπὸ τῆς Αὐτοκρατορίας Καρόλου τοῦ μεγάλου ὁμοία της δὲν ὑπῆρξεν ἄλλη εἰς τὴν χριστιανωσύνην.

Εἰς τὸν ὄνειρον τοιαύτης δυνάμεως δὲν ἠδύνατο εὐγενὴς ψυχὴ νὰ πράξῃ ἄλλο εἰμὴ νὰ χαίρῃ, ὅτι ἐμπορεῖ νὰ εὐτυχίσῃ τοὺς λαούς, νὰ ἐξισάσῃ τὰς ἀνωμαλίας, νὰ φιλιώσῃ τὰς Εὐρωπαϊκὰς πολιτείας, καὶ νὰ κλεϊσθῇ ὡς πατὴρ τῆς χριστιανικῆς οἰκουμένης. Τῆς Ἑλλάδος ἡ ἐλευθέρωσις, τῆς Πολονίας ἡ ἀποκατάστασις, ἡ ἕνωσις τῆς Γερμανίας ἢ τῆς Ἰταλίας ἠδύναντο καὶ μὲ τὴν ἀποτυχίαν νὰ τοῦ προξενήσουν κλέος ἀσύγκριτον εἰς τοὺς συγχρόνους καὶ μεταγενεστέρους του. Ὁ Ναπολέων ὅμως εἰς τὸν ὕπατον τόπον τῆς δόξης, τὸν ὁποῖον ἀνέβη ἤδη θνητὸς ἀπὸ μιᾶς χιλιοετηρίδος, δὲν ἐκυριεύετο ἀπ' ἄλλον στοχασμόν, εἰμὴ νὰ βασιλεύσῃ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἐξαδέλφους καὶ ἀνεψιούς του. Μὲ πνεῦμα πολιτικῆς χείριστον εἰς χρόνους δυσαρεστωτάτους κύριον ἔργον του ἔκαμε νὰ ἐξυψόνῃ συγγενεῖς, τοὺς ὁποίους ἐμίσει, καὶ τὰ ἀντιφατικώτατα πολιτικὰ μορφώματα τοῦ ἦσαν ἀρεστά, ἐὰν ἐχρησίμευαν νὰ ἀναγορεύσῃ βασιλέα ἢ Πρίγκιπα ἕνα τινὰ τῶν συγγενῶν του. Ἀπ' ἄλλου μέρους δὲν ἀπέκαμνε νὰ πληθύνῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν προβιβασμοῦ δεομένων οἰκείων του. Κατὰ τὸ 1806 ἀφοῦ ὁ νεώτατος ἀδελφός του Ἱερώνυμος ἐχώρισε τὴν Ἀμερικανὴν γυναῖκα του, ὠνομάσθη εὐθὺς „Αὐτοκρατορικὴ ὑψηλότης.“ Ὁ δὲ Λουκιανός, ὅστις ἐκράτησε τὴν γυναῖκα του, ἀπεκλείσθη ταύτης τῆς ἀξίας. Ἐνταυτῷ δὲ συνέδησε συμπενθερίας μὲ πολλοὺς παλαιοὺς ἡγεμονικοὺς οἴκους. Ὁ Πρίγκιψ Εὐγένιος ἐνυμφεύθη Βαυαρικὴν Πριγκιπέσσαν· μία ἀνεψιὰ τῆς Ἰωσηφίνης, γενομένη Αὐτοκρατορικὴ Πριγκι-

πέσσα, ὑπανδρεύθη τὸν Πρίγκιπα διάδοχον τῆς Βάδας·
ἀνηγγέλθη ὁ γάμος τοῦ Ἱερωνύμου μὲ μίαν Βυρτεμ-
βεργικὴν Πριγκιπέσσαν. Οὕτως ἡ Εὐρώπη ἔβλεπεν ἔμ-
προσθέν της τὴν εἱμαρμένην νὰ δεσπόζεται ἀπὸ συγ-
γενεῖς Κόρσης πατριᾶς, ἥτις πρὸ δέκα ἐτῶν ἦτο παν-
τάπασιν ἄγνωστος.

Καθ' ὅσον ἔλαμπε τὸ νέον συμμαχικὸν σύστημα
τῆς Γαλλίας, τόσον ἐμαραίνετο κατ' ὀλίγον ἡ σκιὰ τῆς
τῶν Γερμανῶν Αὐτοκρατορίας. Ἐναντίον τῆς κατὰ τὸν
Δεκέμβ. κλεισθείσης εἰρήνης μὲ τὴν Αὐστρίαν εἰσῆλ-
θαν τὴν 18 Ἰαν. Γαλλικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Αὐτο-
κρατορικὴν πόλιν Φραγκοφόρτιον, καὶ διὰ τὰς μὲ τὴν
Ἀγγλίαν ἐμπορικὰς σχέσεις της τὴν ἐκαταδίκασαν νὰ
πληρώσῃ 4 μελιόνια λίτρας. Τὰ Γαλλικὰ στρατεύμα-
τα ἔστεκαν εἰς τὴν Βαυαρίαν, Φραγκίαν, καὶ Σουηβίαν.
Ἐκράτουν δὲ καὶ τὸ Αὐστριακὸν φρούριον Βραουνάδουνον,
ἐπειδὴ τὸ φρούριον τῆς Δαλματίας, Κάταρον, πρὶν δυ-
νηθοῦν οἱ Αὐστριακοὶ κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Ποσο-
νίου νὰ τὸ παραδώσουν εἰς τοὺς Γάλλους, ἐπρόλαβαν
καὶ τὸ ἐπίασαν οἱ Ῥῶσοι. Ἀδιαφορῶν περὶ τῶν ὁρίων
τοῦ Ῥήνου, τὰ ὁποῖα ἠγγυήθη συχνάκις, ἠνώσεν ὁ Να-
πολέων μὲ ψήφισμα τῆς 29 Ἰουλίου τὸ φρούριον Βη-
σαλίαν μετὰ τῆς Γαλλίας· διὰ συνθήκης μὲ τὴν Βάδαν
καὶ μὲ τοὺς Πρίγκιπας Νασαυίας Ὑσίγγης καὶ Βεϊλβούρ-
γου ἐσφετερίσθη τὸ ἐντεῦθεν τοῦ Ῥήνου κείμενον Κὲλ,
τὸ Κάστελον, Κοστέμιον καὶ τὴν Πετρονῆσον, ἐκ τῶν
ὁποίων ἠδύνατο ὁσάκις ἤθελε νὰ ἐμβιβάζῃ εὐκολώτα-
τα στρατοὺς εἰς τὴν Γερμανίαν. Καὶ ὅμως τοιούτων
στηριγμάτων ἦτο ἀνενδεὴς διὰ τοὺς δεσμευμένους μὲ
ἀφροσύνην ἢ φόβον, καὶ δικαίως ἐμπορεῖ τις νὰ ἀπορή-
σῃ πῶς ὁ κατέχων ἰσχυρότατα μέσα εἰς τὰς χεῖρας
του ἐκαταδέχετο νὰ καταγίνεται εἰς τοιαύτας μικρο-
πρεπείας. Εἰς τοὺς Παρισίους ἐσυμφωνεῖτο ἤδη μετα-
ξὺ τοῦ Ταλλεϊράνδου καὶ τῶν πρέσβεων τῶν εἰς τὴν
Γαλλίαν προσηλωμένων ἡγεμόνων στενώτερος δεσμός,

καὶ ὑπουργοὶ ὁμοῦ καὶ αὐθένται δελεαζόμενοι ἀπὸ κέρ-
δη μηδαμινὰ ἔμβαιναν μετὰ χαρᾶς εἰς τὸ δίκτυον. Ταύ-
της τῆς σπουδῆς ἔγεινε μέτοχος καὶ ὅς τις ἐχρεώστει
πρὸ πάντων νὰ συντηρῇ τὸ Γερμανικὸν πολίτευμα, ὁ
Ἐκλέκτωρ Καγκελλάριος Κάρολος Δαλβέργου, αὐτὸς
ἐκεῖνος, ὅς τις μόνος ἀπ' ὅλους τοὺς Γερμανικοὺς ἀρχι-
επισκόπους ἔσωσε τὴν ἡγεμονικὴν καθέδραν του ἀπὸ
τοῦ καιροῦ τὰ κύματα. Τὸν Νοέμβριον ἀκόμη 1805
εἶχαν ἀκουσθῆν ἀπὸ τὸ στόμα του ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα
ἐφαίνοντο ὅτι ἀπέβλεπαν τὴν ἀνάστασιν ἢ συντήρησιν
τῆς Γερμανίας, καὶ ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα ἐδείχθη εἰς
αὐτὰ δυσαρέστησις. „Πρέπει νὰ ἐξαλειφθῇ τὸ ὄνομα
Γερμανὸς, τὸ ὄνομα Γερμανικοῦ ἔθνους, τὸ ὄνομα μιᾶς
φυλῆς, ἥτις πάλαι ποτὲ ἐνίκησε τὸν κολοσσὸν τῆς Ῥώ-
μης;“ εἶπε τότε μὲ ζῆλον Ἐκλέκτορος καὶ Ἀρχικαγ-
κελλαρίου. Ἀλλ' ἔτι ἰσχυρότεραι ἦσαν αἱ βεβαιώσεις ἀ-
παραβάτου πίστεως καὶ ἀναποφεύκτου προθυμίας, διὰ
τῶν ὁποίων ἔπειτα ἤξευρε νὰ καταπραΰνῃ τοῦ νικη-
τοῦ τὴν ἀγανάκτησιν. Ὡς ἀπόδειξιν, ὅτι εἶναι στερεὰ
τὰ φρονήματά του ἔκαμε τὴν 28 Μαΐου 1806 τὸ ἀν-
ήκουστον ἀπὸ Ἀρχικαγκελλάριον τῆς Γερμανίας ἔργον,
καὶ μόνον καταληπτὸν ἐκ τῆς πτώσεως τῆς Αὐτοκρα-
τορίας, νὰ ζητήσῃ εἰς τὸ συνέδριον νὰ παρακαλεσθῇ ὁ
Πάπας νὰ τοῦ κάμῃ διάδοχον τὸν Καρδινάλιον Φέσχι-
ον, μητράδελφον τοῦ Ναπολέοντος, πρὸς εὐτυχίαν
τῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ Φέσχιος οὗτος, Κόρσος τὴν πα-
τρίδα, ὑπῆρξεν εἰς τὸν πρῶτον Ἰταλικὸν πόλεμον ἔφο-
ρος τῶν ἀποθηκῶν καὶ ἀστυνόμος τοῦ πολέμου, ἔπει-
τα εἰς τὸν καιρὸν τῆς ὑπατείας ἐμβῆκε διὰ λογαριασμὸν
τοῦ Βοναπάρτου εἰς τὸ ἱερατικὸν τάγμα, διὰ τὸ ὁποῖον εἶ-
χε λάβειν εἰς τὴν νεότητά του κάποιαν παιδείαν εἰς Ἀκού-
ας Σεξτίας, καὶ ταχέως ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἔγεινεν ἀρ-
χιεπίσκοπος Λουγδούνου, Καρδινάλιος καὶ πρέσβυς εἰς
τὴν αὐλὴν τῆς Ῥώμης. Ἡ νόμιμος κεφαλὴ τῆς Γερ-
μανίας, ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος, δὲν ἔλειψε μὲ ἐπι-

στολὴν τῆς 18 Ἰουνίου πρὸς τὸν Ἀρχικαγκελλάριον μὲ
ὀρθοὺς λόγους νὰ ἐλέγξῃ τὴν παράνομον ταύτην ἀνα-
γόρευσιν. Ἀλλὰ μόλις ἔφθασαν εἰς τὸ κοινὸν ἡ κατά-
κρισις αὕτη, καὶ ἀγγελίαι μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἔρ-
ριψαν εἰς τὸν βυθὸν τῆς παραβλέψεως ὅλον τοῦτο τὸ
πρᾶγμα. Τὴν 12 Ἰουλίου 1806 ἐπροβλήθη εἰς Παρισί-
ους πρὸς τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ταλλεϋράνδου συναχθέν-
τας πρέσβεις τῆς Βαυαρίας, Βυρτεμβέργης, τοῦ Ἐκλέ-
κτορος Ἀρχικαγκελλαρίου, Βάδας, Βέργης, Δαρμ-
σταδίου, Νασσαυΐας Βειλβούργου καὶ Ὑσίγγης, Ὠ-
ζολέρνου, Σάλμης, Ὑσιδεμβούργου, Λιχτενστεΐ-
νου, Ἀραμβέργης, καὶ Λεΐας τὸ ἐκ πολλῶν μη-
νῶν ὁμιληθὲν συμμαχικὸν πρακτικὸν νὰ τὸ ὑπογρά-
ψωσι, χωρὶς νὰ τοὺς δοθῇ καιρὸς νὰ τὸ διαβάσωσι,
σιωπῶ νὰ συμβουλευθῶσι πρὸς ἀλλήλους. Δι' αὐ-
τοῦ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας, ἡ Con-
fédération du Rin (τοῦτο τὸ ὄνομα ἔμελλε νὰ
ἔχῃ εἰς τὸ ἑξῆς ἡ νέα δημιουργία) ὑπεχρεόνοντο νὰ
λυθῶσιν ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην σχέσιν, καὶ ἐξαιρέτως ἀπὸ
τὴν μέχρι τοῦδε αὐτοκρατορικήν, καὶ ἐκαταργοῦντο
ὅλοι οἱ νόμοι καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τῆς Αὐτοκρατορίας.
Πᾶν μέλος ἔλαβεν ἐντελῆ κυριαρχίαν εἰς τὰ ἐσωτερι-
κὰ τῆς πολιτείας του ὡς πρὸς τὴν νομοθεσίαν, δικαιο-
σύνην, ἀστυνομίαν, στρατολογίαν καὶ φορολογίαν· ἀλλ' ἐν
ταὐτῷ τὸ ἄθροισμα τῆς ὁμοσπονδίας ἔλαβε τὸν Γαλλικὸν
Αὐτοκράτορα αὐθέντην του μὲ ὄνομα Προστάτου (pro-
tector), ὅςτις ἦτο κεφαλὴ — εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν παρε-
λάμβανεν ὅν τινα ἤθελε — διὰ τὴν αἴδιον συμμαχίαν
μεταξὺ Γαλλίας καὶ τοῦ συνδέσμου εἶχε μόνος τὸ δίκαι-
ον εἰς πάντα ἠπηρωτικὸν πόλεμον νὰ ὁπλίζῃ τὰ μέλη —
ἐμεταχειρίζετο τὴν δύναμιν τοῦ δεσμοῦ κατὰ τὴν ἀρέ-
σκειάν του, καὶ χωρὶς ἐξέτασιν εἶχεν ἐξουσίαν νὰ κάμνῃ
εἰρήνην ἐκ μέρους αὐτοῦ. Ὁ Ἀρχικαγκελλάριος ὠνο-
μάσθη τώρα Πρίγκιψ Πρίμας, ὁ Ἐκλέκτωρ Βάδας καὶ
ὁ Δοὺξ Βέργης καὶ ὁ Κόμης Δαρμσταδίου ὠνομάσθη-
σαν μεγάλοι Δοῦκες, καὶ οἱ Πρίγκιπες Νασσαυΐας ὠνο-

μάσθησαν Δοῦκες. Αἱ διαφοραὶ τῶν μελῶν ἐξισάζοντο εἰς τὸ συνέδριον τοῦ φραγκοφορτίου προεδρεύοντος τοῦ Πρίγκιπος Πρίμα, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐξουσίαν νὰ ὀνομάζῃ ὁ Γαλλικὸς Αὐτοκράτωρ. Πρὸς στρογγύλωσιν τῶν ἐπικρατειῶν ἔγειναν ἀναρίθμητοι ἀλλαγαί, καὶ οἱ μεσημβρινοὶ ἡγεμόνες, ὅσοι δὲν ἐμβῆκαν σύγκαιρα εἰς τὸν σύνδεσμον, ἐ μ ε σ ι τ ε ύ θ η σ α ν, τοῦτ' ἔστιν ἔγειναν ὑπήκοοι τῶν μελῶν τοῦ συνδέσμου· καὶ ἡ μὲν αὐτοκρατορικὴ πόλις Νοριμβέργα ἐδόθη εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας, τὸ δὲ Φραγκοφόρτιον εἰς τὸν πρίγκιπα Πρίμαν. Παρεκτὸς τούτων ἐδιωρίσθη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατιωτῶν, ὅσους πᾶν μέλος ἐχρεώστει νὰ ἔχῃ ἑτοίμους εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἄλλον προσδιορισμὸν δὲν περιεῖχε τὸ πρακτικὸν τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας, καὶ τινὰ μέλη ἐξήγουν ἐκ τούτου τὸ ἀπεριόριστον τῆς κυριαρχίας, ἄλλα δέ, τὸ ἀληθές, τὴν παντελῆ ὑποδούλωσίν των εἰς τὸν προστάτην.

Αὕτη ἡ νέα μόρφωσις τῆς Γερμανίας ἐκοινολογήθη τὴν 1 Αὐγούστου 1806 εἰς τὴν Ῥατισβόναν ἐγγράφως ἀπὸ τὸν ἐκεῖ Γαλλικὸν διάκτορον Βάχερον, μὲ φανέρωσιν, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων δὲν γνωρίζει πλέον τὴν Γερμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ λαμβάνει τὸν τίτλον „Προστάτης τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας" μὲ εἰρηνικοὺς καὶ εὐεργετικοὺς σκοπούς. Πόσον γελοῖα ἦτο ἡ προσθήκη, ὅτι ποτὲ δὲν θέλει ἐκτείνειν τὰ ὅριά της πέραν τοῦ Ῥήνου! Ὅτι μόνη του ἐπιθυμία εἶναι νὰ μεταχειρισθῇ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐνεπιστεύθη ἡ θεία πρόνοια διὰ νὰ λύσῃ τὴν δουλείαν τῶν θαλασσῶν, νὰ δώσῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν ἐμπορίαν, καὶ οὕτω νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν ἡσυχίαν καὶ εὐτυχίαν τοῦ κόσμου. Ἡ Δήλωσις αὕτη ἐσυνωδεύετο ἀπὸ ὁμοίαν ἄλλην, τὴν ὁποίαν ἐκοινοποίησαν οἱ πρέσβεις τῶν Ῥηνικῶν μελῶν ἐν ὀνόματι τῶν αὐθεντῶν των: „Ἀφοῦ κατὰ τὸ 1795 ἔτος ἐδιαιρέθη ἡ Γερμανία εἰς Βόρειον καὶ Νότιον, ἔγειναν ἄφαντοι ὅλαι αἱ ἰδέαι κοινῆς πατρίδος καὶ κοινοῦ συμ-

φέροντος· αἱ λέξεις Γερμανικοὶ πόλεμοι καὶ Γερμανικὴ εἰρήνη, ἔγειναν ἀσήμαντοι. Εἰς μάτην ἐζητεῖτο ἡ Γερμανία εἰς τὸ σῶμα τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐνῷ λοιπὸν καθεὶς τώρα ἀπολύεται ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦτο, ἀκολουθεῖ τὸ παράδειγμα ἰσχυροτέρων ἡγεμόνων. Ἦτο μὲν δυνατὸν νὰ μένῃ τὸ διάκενον τοῦτο ὄνομα· ἐφάνη ὅμως ἀξιώτερον καὶ εἰλικρινέστερον νὰ πράξωμεν ἐλευθέρως καὶ εὐλόγως.“ Εὐθὺς ἀφοῦ ἡ ἀγγελία τῶν δηλώσεων τούτων ἔφθασεν εἰς Βιένναν, ἐξέδωκεν ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος τὴν 6 Αὐγούστου 1806 διακήρυξιν, ὅτι: Ἀπὸ πολλὰ ἄρθρα τῆς Ποσονικῆς εἰρήνης ἐπληροφορήθη, ὅτι δὲν δύναται πλέον νὰ ἐκπληρῇ τὰ καθήκοντα τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ἔργου του· καὶ ὅτι ἡ πληροφορία του αὕτη ἐβεβαιώθη ἐντελέστατα ἀπὸ τὴν ἕνωσιν πολλῶν ἡγεμόνων εἰς χωριστὸν σύνδεσμον. Διὰ τοῦτο βλέπει τὸν δεσμόν, ὅς τις ἕως τώρα τὸν συνέδει μὲ τὸ Γερμανικὸν σῶμα, λελυμένον· καταθέτει τὸ τῆς Γερμανίας αὐτοκρατορικὸν στέμμα· ἀπολύει ὅλους τοὺς Ἐκλέκτορας, ἡγεμόνας καὶ κλάσεις ἀπὸ τὸν δοθέντα ὅρκον εἰς αὐτόν· ἀλλ' ἐνταυτῷ ἀπολύει καὶ ὅλας τὰς Γερμανικὰς ἐπαρχίας του ἀπὸ τὸ Γερμανικὸν σῶμα, καὶ ἡνωμένας μὲ τὰς ἄλλας του χώρας τὰς κυβερνᾷ ὡς Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκῖσκος Α'. Τοῦτο τὸ τέλος ἔλαβεν ἡ Αὐτοκρατορία τῶν Γερμανῶν, ἀφοῦ διήρκεσεν ἀπὸ Καρόλου τοῦ μεγάλου χίλια ἔτη. Δὲν εἶχε μὲν εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας της τὴν παλαιὰν δύναμιν, τὸ δὲ σεβαστὸν ὄνομα ἀρχαιοτάτης ἐξουσίας, ἥτις ἐλαμπρύνετο ἀπὸ πολλοὺς ἐντοπίους, καὶ τρεῖς ἑκατονταετηρίδας συνεχῶς ἀπὸ τὴν περίφημον Ἀβσβουργικὴν γενεάν, ἐφάνη εἰς τοὺς Γερμανούς, ὅτι μὲ ἄλλην μορφὴν ἐδόθη εἰς ξένον καὶ πικρὸν δυνάστην.

Αἱ ἀδικίαι, τὰς ὁποίας ἔκαμνεν οὗτος εἰς τοὺς ἡγεμόνας, σμικρύνων, ἐκθρονίζων τοὺς μὴ ἐμβάντας εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν, δημεύων τὰ κτήματά των, καταβασανίζων αὐτοὺς μὲ συχνὰς αἰτήσεις καὶ σκληράς, ἐφαίνοντο κατ'

ἀρχὰς εἰς τὸν πολὺν ἄνθρωπον μικραί, καὶ πολλοὶ ἐστοχάζοντο, ὅτι ὁ ἀπὸ τὸ κοινὸν μέρος τοῦ λαοῦ φυτρώσας δυνάστης θέλει προστατεύειν μὲ ζῆλον μέγαν τοὺς πολίτας. Τότε ἐφάνη καὶ εἰς τοὺς πολίτας τῆς Γερμανίας τί εἶχαν νὰ προσμένουν ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ πολίτου τοῦ Ἀϊακκίου. Ἕνας πολίτης τῆς κατ' αὐτὸν τοῦτον τὸν καιρὸν δοθείσης εἰς τὴν Βαυαρίαν Αὐτοκρατορικῆς πόλεως Νοριμβέργης, ὁ βιβλιοπώλης Πάλμιος, ὅς τις εἶχε διαδώσειν εἰς μακρυνοτέρους τόπους διατριβήν τινα ἀσήμαντον ἄλλως, γεμάτην παραπόνων διὰ τὴν ταπείνωσιν τῆς Γερμανίας, ἀπεσπάσθη ἐκ τῶν κόλπων τῆς οἰκογενείας του ἀπὸ Γαλλικοὺς στρατιώτας καὶ ἐσύρθη εἰς Βραουνόδουνον, ὅπου ὁ δυστυχὴς τὴν 26 Αὐγούστου, ἐνῷ ἐπρόσμενε μὲ συνείδησιν τῆς ἀθωότητός του τὴν ἀπόλυσίν του, ἀπὸ κριτήριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐστάλθη ἡ ἀπόφασις, τὴν ὁποίαν ἐχρεώστει νὰ κάμῃ, ἐκαταδικάσθη εἰς θάνατον, καὶ ἐτουφεκίσθη παρευθύς. Αὕτη ἦτο ἡ ἀπὸ τῆς θλίψεως τῆς Αὐτοκρατορικῆς κυριαρχίας ἐλευθέρωσις, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς ὁ Προστάτης. Τοῦτο ἦτο τὸ σέβας, τὸ ὁποῖον ὁ ἀπὸ τὰς φωνὰς τόσων πολλῶν συγγραφέων ὑμνηθεὶς ἥρως τῆς τοῦ κόσμου ἀναγεννήσεως ἔδειχνεν εἰς τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, καὶ μάλιστα εἰς τὴν πολλάκις κωδωνισθεῖσαν ἐλευθερίαν τῶν φρονημάτων. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἄδικον ταύτην καὶ ἐνταυτῷ ἄσκοπον, μᾶλλον κοινοῦ ληστοῦ ἰδίαν παρὰ θεμελιωτοῦ νέας αὐτοκρατορίας μιαιφονίαν, διεκήρυξεν ὁ Ναπολέων πρὸς τὰ μέλη τοῦ Ῥηνικοῦ συνδέσμου δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Πρίγκιπα Πρίμαν: Δὲν θέλει νὰ γείνῃ κοινωνὸς τῆς κυριαρχίας, τὴν ὁποίαν ἔδειχνε πρότερον ὁ Γερμανικὸς Αὐτοκράτωρ εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας· τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα πάσης μιᾶς πολιτείας εἶναι ξένα ἀπ' αὐτόν· οἱ ἡγεμόνες τῆς Ῥηνικῆς συνδέσεως εἶναι κύριοι χωρὶς κυριάρχην, καὶ αἱ διαφοραί, αἱ γεννώμεναι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν

ὑπηκόων των, δὲν ἁρμόζουσι νὰ προβάλλωνται εἰς ἐξωτερικὸν δικαστήριον. Τὸ συνέδριον ἔχει μόνον σκοπὸν νὰ διατηρῇ τῶν ἡγεμόνων τὴν πρὸς ἀλλήλους εἰρήνην, καὶ ὁ Προστάτης των δὲν θέλει νὰ μεταχειρισθῇ τὴν μεγάλην του δύναμιν εἰς τὸ νὰ περιορίσῃ τὰ δίκαια τῆς κυριαρχίας των, ἀλλὰ νὰ ἀσφαλίσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν τούτων ἀπόλαυσιν *).

Τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαιότερα εἰς μικροτέρας πολιτείας, ὅπου οἱ ἡγεμόνες διὰ τὴν ἄμεσον κοινωνίαν καὶ τὸ εὐσύνοπτον τοῦ στενοῦ κύκλου των ἐρεθίζονται εὐκολώτερα εἰς αὐτογνωμίαν παρὰ εἰς μεγαλητέρας, ὅπου οἱ βασιλεῖς διὰ τὸ μέγεθος καὶ πλῆθος τῶν ἔργων ἀφίνουσι συνηθέστατα τὴν ἰσχὺν εἰς τὸν δρόμον τῶν νόμων — τὰ ὅρια ταῦτα τῆς ἐξουσίας, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν παλαιὰν διαταγὴν εὑρίσκοντο εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς μεγάλας καὶ μικρὰς πολιτείας τῆς Γερμανίας μὲ διαφόρους μορφὰς ὑπὸ τὴν κυριαρχικὴν ἐγγύησιν τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν δικαστηρίων, ἐκρημνίσθησαν τώρα, καὶ οἱ ἡγεμόνες κατεστάθησαν ἀπεριόριστοι αὐθένται. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέργης Φρειδερῖκος ἔλαβε τὴν φροντίδα νὰ διδάξῃ τοὺς Γερμανοὺς τὴν σημασίαν καὶ ἔννοιαν τοῦ νέου πολιτεύματος, καὶ τῆς τῶν Γάλλων κοσμικῆς σοφίας, ἀνέλαβε τὸν βασιλικὸν τίτλον, ἐφανέρωσεν εἰς τὰς κλάσεις τῆς χώρας, ὅτι τὸ μέχρι τοῦδε πολίτευμα ἔπαυσε, καὶ ὅτι καθεὶς χρεωστεῖ νὰ ὁρκισθῇ εἰς αὐτὸν ἀπόλυτον ὑπακοήν. Ἡ μέχρι τοῦδε εὐπολίτευτος Βυρτεμβέργα παρεδόθη ἐφεξῆς εἰς τὴν αὐτογνωμίαν ἡγεμόνος, ὅς τις καθὼς πρότερον εἰς τὸν Φρειδερῖκον, οὕτω τώρα εἶχεν ἐνθουσιώδη κλίσιν εἰς τὸν Ναπολέοντα, τοῦ ὁποίου τὰς πράξεις ἐπροσπάθει νὰ μιμῆται. Νέοι ἄρχοντες, βαθμοί, εὐγενεῖς,[1] τίτλοι ἐγνωρίσθησαν εἰς τοὺς ἀθώους Σουήβους ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς τῆς μεταπολιτεύσεως, οἵ

*) Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πρίγκιπα Πρίμαν τῆς 11 Σεπτεμ. 1806. Εἰς τοῦ Μαϊέρου τὸ Corpus Juris confoederationis Germanicae, p. 110 et 111.

τινες αὐθαδείαζαν συχνάκις νὰ λέγουν, ὅτι θέλουν νὰ μεταχωνεύσουν τὸν κόσμον εἰς καθαρῶς πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ τυπώματα.

---

5. Ἀρχὴ τοῦ Προυσιακο-Ῥωσικοῦ πολέμου κατὰ τῆς Γαλλίας ἐν ἔτει 1806.

Ἡ τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων παρουσία εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γερμανίαν, καὶ ἡ ἀδιαφορία κατὰ τῆς Προυσίας ἐνῷ ἐκομβόνετο ὁ Ῥηνικὸς δεσμός, ἐμήνυσαν εἰς ταύτην τὴν δύναμιν τί ἐπρόσμενεν ἐφεξῆς ἀπὸ τὸν ἀμφίβολον σύμμαχόν της. Διὰ τοῦτο ὁ Κόμης Αὐγεβίτιος, ὅς τις μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Βαρῶνος Ἀρδεμβεργίου διεύθυνε μόνος τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, ἐσυμβούλευσε τὸν βασιλέα νὰ συγκαλέσῃ τάχιστα τὰς ἀκόμη ὑπολοίπους Γερμανικὰς πολιτείας εἰς σύνδεσιν τῆς βορείου Γερμανίας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Προυσίας. Ὁ Προυσιακὸς λειτουργὸς ἐπίστευσεν ἀσμένως τὸν Γαλλικὸν πρέσβυν Λαφορέστιον, ὅτι ὁ Ναπολέων ὄχι μόνον δὲν ἀντιστέκει εἰς τὴν βόρειον σύνδεσιν τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ καὶ τὴν συμβοηθεῖ. Ὁ Ναπολέων ἐπλάνα τὸν βασιλέα τῆς Προυσίας, ἐπειδὴ ἐφρόντιζε νὰ κάμῃ μετὰ τῆς Ῥωσίας εἰρήνην, διὰ τὴν ὁποίαν εἶχε στείλειν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἰς Παρισίους κατ' ἀρχὰς τοῦ Μαΐου τὸν πολιτικὸν βουλευτὴν Οὐβρίλιον, καὶ ἐφοβεῖτο μὴ ταραχθῇ ἡ συμβίβασις ἀπ' ἀντενέργειαν τῆς Προυσίας. Ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὁπότε ἔδιδεν ὁ Λαφορέστιος εἰς τὴν Προυσιακὴν αὐλὴν φιλικωτάτας βεβαιώσεις, οἱ Ἐκλέκτορες τῆς Σαξονίας καὶ Ἀσσίας, τοὺς ὁποίους πρώτους ἐκάλεσεν ἡ Προυσία εἰς τὸν σύνδεσμον, ἐμποδίσθησαν κρυφίως ἀπὸ τὴν Γαλλίαν δι' ὑποσχέσεων καὶ φοβερισμῶν ἀπὸ τοῦ νὰ γείνουν μέτοχοι, καὶ ἐγεμίσθησαν φόβου καὶ ὑποψίας. Αἱ δὲ Ἀνσιατικαὶ πόλεις ἐπροστάχθησαν καὶ ῥητῶς νὰ μὴ ἑνωθῶσι μὲ πρόφασιν, ὅτι ὁ Γαλλι

κὸς Αὐτοκράτωρ τιμᾷ πολὺ τὴν αὐτονομίαν των, καὶ δὲν τὰς συγχωρεῖ τὸ τοιοῦτο. Καὶ ὅμως πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχε προσφέρειν τὰς πόλεις ταύτας εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὡς ἀποζημίωσιν διὰ τὸν τῆς Σικελίας βασιλέα Φερδινάνδον. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ὑπέγραψεν ὁ Ῥωσικὸς πληρεξούσιος εἰς Παρισίους τὴν 20 Ἰουλίου συνθήκην εἰρήνης μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ῥωσίας μὲ συμφωνίαν, ἐκείνη μὲν νὰ σηκώσῃ τὰ στρατεύματά της ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, αὕτη δὲ νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Γάλλους τὸ ἀπὸ τὴ Αὐστρίαν μὲν παραχωρηθὲν, ὑπὸ Ῥώσων δὲ προκατασχεθὲν Δαλματικὸν Κάταρον, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Σικελίας νὰ ἀποζημιωθῇ μὲ τὰς Βαλεαρίδας νήσους, τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ χάσῃ ἡ Ἱσπανία· συμφωνία, τὴν ὁποίαν ἴσως διὰ τοῦτο δὲν ἐκύρωσεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπειδὴ εἰς τὸ μεταξὺ τοῦτο ἐφάνη ἡ ὁμοσπονδία τοῦ Ῥήνου. Ἡ Γαλλία ὅμως ἐκήρυξε βεβαίαν τὴν κύρωσιν εἰς τοὺς Ἄγγλους, μὲ τοὺς ὁποίους ἐσυμφώνει εἰρήνην. Τώρα πλέον δὲν ἔκρινεν ἀναγκαῖον ὁ Ναπολέων νὰ φιλοφρονῆται τὴν Προυσίαν. Τρία ἡγουμενεῖα Προυσιακὰ εὑρισκόμενα εἰς τὴν Βεστφαλίαν ἥρπασεν ὁ Δοὺξ Βέργης· καὶ τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον ἔταξεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ Ναπολέων διὰ τὴν εἰρήνην, ἦτο ἡ ἐπιστροφὴ τῆς Ἀννοβέρας, τὴν ὁποίαν εἶχε δώσειν εἰς τὴν Προυσίαν.

Ἡ καταφρόνησις αὕτη, τὴν ὁποίαν πρῶτον μὲν ἀνήγγειλεν ὁ Λουκεσίνιος ὁ ἐν Παρισίοις Προυσιακὸς πρέσβυς, πάραυτα δὲ ἐπεβεβαίωσαν καὶ ἐκ Λονδινίου, ἔκοψε τὰ τελευταῖα νήματα τῆς κακῶς συῤῥαμμένης καὶ κακῶς τηρουμένης συμμαχίας. Ἐπληροφορήθη ἡ Προυσία τώρα τὴν μέλλουσαν τύχην της. Οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ὀφικιάλιοι ἐπεθύμουν νὰ μεταχειρισθοῦν τὴν πολεμικὴν τέχνην, τὴν ὁποίαν τοὺς παρέδωκεν ἡ μεγάλη σχολὴ τοῦ Φρειδερίκου. Πρωταγωνιστὴς καὶ τοποτηρητὴς τούτων ἦτο ὁ Πρίγκιψ Λοδοβῖκος Φερδινάνδος υἱὸς τοῦ θείου τοῦ βασιλέως, ὅς τις ἐμπαθέστατα ἐκήρυττε τὴν ἐκ τοῦ πολέμου εὐτυχίαν. Ἡ Να-

πολεοντικὴ Αὐτοκρατορία, τὴν ὁποίαν ἐπῄνουν ἐνθουσιαστικῶς πρὸ ὀλίγου οἱ Προῦσσοι, ἐξηγρίωσε τώρα τὰς καρδίας των. Τὸ ἄδικον πάθος τοῦ Παλμίου ἐτάραττε τὸν λαὸν, καὶ ὅλοι ἐφώναζαν, ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ ἐλευθερώσῃ ἡ Προυσία τοὺς Γερμανοὺς ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ Κόρσου, καὶ εἰς ἑαυτὴν νὰ προξενήσῃ κλέος ἀθάνατον.

Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἀνέβαλλε τὸν καιρὸν, ἀποφεύγων χωρὶς τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης πόλεμον ἐπικινδυνότατον. Καὶ ἡ μετὰ τῆς Ῥωσίας σχέσις του ἦτο κατὰ τὸ παρὸν ἀστερέωτος, μ' ὅλον ὅτι ὁ Ῥωσικὸς Αὐτοκράτωρ δὲν ἐκύρωσε τὴν τοῦ Οὐβριλίου συνθήκην. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐνόσῳ ἔζη ὁ Φὼξ, δὲν ἤλπιζε βοήθειαν. Ἀπέθανεν ὅμως ὁ λειτουργὸς οὗτος τὴν 13 Σεπτεμ. καὶ ἡ Ἀγγλία ἔκοψε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Σεπτ. τὰς περὶ εἰρήνης συμβιβάσεις μὲ τοὺς Παρισίους. Τούτων οὕτως ἐχόντων τὸ κέρδος τοῦ καιροῦ ὑπῆρχεν ἀξιόλογον διὰ τὴν Προυσίαν. Ἔστειλεν ὁ βασιλεὺς εἰς Παρισίους περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου τὸν στρατηγὸν Κνοδελσδόρπιον, γεννημένον Βρανδεμβουργηνὸν, εἰς τόπον τοῦ Ἰταλοῦ Λουκεσινίου, ὅς τις μὲ τὸ πνεῦμα καὶ μὲ τὴν μάθησίν του ἠρέθιζε τὴν Γαλλικὴν αὐλὴν εἰς τὸ νὰ δυσπιστῇ εἰς τὰ τῆς Προυσίας φρονήματα*). Μ' ὅλον ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶχε μεγάλας ἐλπίδας εἰς τὴν πρεσβείαν ταύτην, ἐγνώριζεν ὅμως ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ἡτοιμασμένος εἰς πόλεμον, διὰ νὰ μὴ τοῦ ἐπιπέσῃ κακὸν ἔξαφνον. Διὰ τοῦτο ἐβάλθη εἰς πολεμικὴν κίνησιν ὁ στρατὸς, καὶ πολλὰ τάγματα ἐμβῆκαν κατ' ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου εἰς τὴν Σαξονίαν, ὅπου ὁ Ἐκλέκτωρ, μὲ ἀθυμίαν καὶ ἀργοπορίαν, ἐμβῆκεν εἰς τὴν Προυσιακὴν συμμαχίαν. Ἀλλὰ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς μεταπολιτεύσεως ὁλόκληρον εὐθὺς ἡτοιμάσθη ὁ Ναπολέων, καὶ ἐκήρυξεν ἀρχὴν πολέμου τὴν ἄμυναν, καὶ πανοῦργον κρυφίνοιαν τοὺς εἰρηνικοὺς λόγους τοῦ Κνοδελσδορπίου. Οὕτω λοιπὸν ἔῤῥιψε τὴν αἰτίαν εἰς τὴν Προυσίαν, καὶ ἐπίασε τὰ ὅπλα. Ὁ Δοὺξ

*) Γέντσερος ἐνθ. ἀνωτ. σελ. xxii.

Βρουνσουΐκου Κάρολος Φερδινάνδος, ὅς τις πλήρης προσηλώσεως εἰς τὴν Προυσίαν ἀνέλαβε πάλιν τὴν ἀρχιστρατηγίαν, ἦτο τώρα δεκατέσσαρα ἔτη πρεσβύτερος παρὰ κατὰ τὸ 1792 ἔτος, καὶ διὰ τὴν ἰδιοτροπίαν του δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ ἀντιπαραταχθῇ μὲ τὸν τολμηρὸν Ναπολέοντα, δὲν λέγω νὰ τὸν νικήσῃ. Ὅταν λοιπὸν ὁ δυνάστης μὲ μόνας ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἐκάλεσε τοὺς στρατιώτας τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας ὑποκάτω εἰς τὰς σημαίας του· ὅταν ἔπειτα, τὴν 28 Σεπτ., ἐφάνη προσωπικῶς εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ μὲ τὴν μαγείαν τῆς δυνάμεως ἐπρόσθεσεν εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν τὸν νέον μέγαν Δοῦκα τοῦ Βιρκεβούργου, καὶ προσέτι τὸν βασιλέα τῆς Βυρτεμβέργης Φρειδερῖκον ἐνθουσίασε τόσον, ὥστε μὲ διακήρυξιν ἐπροκάλεσεν εἰς πάγκοινον ὁπλισμὸν τὸν λαόν του νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τιμῆς καὶ ἀσφαλείας τῆς πατρίδος*), — τότε εἷς ἐκ τῶν δύω συμμάχων τῆς Προυσίας, ὁ Ἐκλέκτωρ Ἀσσίας, ἐζήτησεν οὐδετερότητα. Καὶ ἐνῷ ὁ Ναπολέων ἐδιώριζε τοὺς στρατηγοὺς καὶ τὰς δυνάμεις του νὰ προχωρῶσι ταχέως, ἐπροσμένετο εἰς τὸ ἐν Ἐρφορδίᾳ Προυσιακὸν στρατόπεδον ἡ ἀπόκρισις πρὸς τὴν τελευταίαν αἴτησιν τοῦ Κνοδελσδορπίου „νὰ ἐπιστρέψωσι τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα ἐπέκεινα τοῦ Ῥήνου.“

Ὄχι ὀλίγοι, γνωρίζοντες τὴν τύχην καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ Γαλλικοῦ δυνάστου, ἐνόμιζαν ἀμφίβολον ταύτην τὴν ἀπόκρισιν. Διὰ τοῦτο ὅταν τὴν 6 Ὀκτ. συνεκροτήθη πολεμικὸν συμβούλιον, ἀπέδειχναι οὗτοι ἀναπόφευκτον τὸν πόλεμον, καὶ ἐσυμβούλευαν νὰ προλάβουν τάχιστα διὰ προσβολῆς τὰ προκείμενα ἀκόμη κέρδη. Ἀλλὰ τὸ συμβούλιον, καθὼς συμβαίνει εἰς ἐπικινδύνους περιστάσεις, ἔκλινε μᾶλλον εἰς ἀναβολὴν παρὰ προμεταχείρισιν τοῦ καιροῦ. Διὰ τοῦτο ἡ γνώμη τοῦ ἐκ Παρισίων ἐπιστρέφοντος Λουκεσινίου, ὅτι ὁ Ναπολέων δὲν ἀρχίζει πρῶτος τὸν πόλεμον, ἐὰν δὲν

*) Europäische Annalen, Th. IV, p. 127.

τὸν ἀρχίσῃ ἡ Προυσία, εὕρηκε περισσοτέραν ἀκρόασιν παρ' ὅσον ἤξιζεν ἡ διπλωματικὴ αὕτη πανουργία τῆς Γαλλίας, καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος διὰ νὰ μὴ λάβῃ ἰσχυροτέραν προσταγὴν, ἔλαβε τὴν κινδυνωδεστάτην θέσιν εἰς τὸν καὶ ἀπρόσφορον καὶ ἐπικίνδυνον λόφον τοῦ Θυριγγίου δάσους. Ὁ Πρίγκιψ Ὀελλόϊος, ὅς τις ἔστεκε μὲ τὰ Σιλησιακὰ καὶ Σαξονικὰ στρατεύματα εἰς τὰ πέριξ τοῦ Σάλα, ἐξέλαβε προμήνυμα βεβαίας δυστυχίας τὴν θέσιν ταύτην.

Μὲ τοιαύτας δυστυχεῖς προμηνύσεις ἤρχισεν ὁ πόλεμος, ἐνῷ ἡ τοῦ Σοὺλτ μερὶς τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ μίαν ἡμέραν ἀρχήτερα παρὰ ὅτε ἐπροσμένετο ἡ ἀπόκρισις τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὸ Προυσιακὸν στρατόπεδον, τὴν 7 Ὀκτ. 1806, ἐκτύπησε μεμονωμένον λόχον τοῦ Ταουενσίνου, ὅς τις εἶχε προχωρήσειν ἕως Ὠφίου, καὶ τὸν ὤθησε μὲ φθορὰν μεγάλην. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας, τὴν 10 Ὀκτωβ., ἐκτυπήθη ἄλλο Προυσιακὸν σῶμα πλησίον Σηλφέλδας, καὶ ὁ Προυσιακὸς Πρίγκιψ Λοδοβῖκος Φερδινάνδος ἐσκοτώθη εἰς τὴν μάχην. Ὅταν δὲ μετὰ τοῦτο ὁ στρατὸς τοῦ Ὀελλοΐου ὠπισθοπόρησεν ὄπισθεν τῆς Ἰάνης, καὶ τὸ μέγα στράτευμα διὰ νὰ ἑνωθῇ μὲ αὐτὸν ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Ἐρφορδίαν διὰ Βιναρίας εἰς τὸ Αὐερστάδιον, συνεκροτήθη τὴν 14 Ὀκτωβρίου διπλῆ μάχη, ὅπου οἱ δύω Προυσιακοὶ στρατοὶ, ἀπέχοντες πολλὰ μίλια ἀπ' ἀλλήλων, καὶ μὴ γνωρίζοντες τὰς ἀλλήλων τύχας, ἐπολέμησαν καὶ οἱ δύω δυστυχέστατα. Ὁ Δοὺξ Βρουνσουΐκου ἀπὸ βόλιον, τὸ ὁποῖον ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν δεξιὸν ὀφθαλμόν του καὶ ἐξέρρηξε τὸν ἀριστερόν του ἀπὸ τὸ κοίλωμα, ἔπεσε καταγῆς ἀναίσθητος, καὶ μὲ δεμένον τὸν ὀφθαλμὸν τεθεὶς εἰς ἵππον ἐφέρθη ἔμπροσθεν τῶν ὀπισθοχωρούντων στρατευμάτων. Εἰς μάτην συνεκινδύνευεν εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοῦ ὁ βασιλεύς· εἰς μάτην ὁ ἀδελφός του, Πρίγκιψ Βιλέλμος, ὡδήγει τὸ ἱππικὸν ἐναντίον τοῦ Γαλλικοῦ τετραγώνου· εἰς μάτην ἐμάχοντο ὅλοι μὲ ἐνθουσιασμόν. Ἡ

εἱμαρμένη ἔβαλε τὴν δυστυχίαν εἰς τὴν ἡμέραν, καὶ ὁ βασιλεὺς μὴ ἐξεύρων τοῦ δευτέρου στρατοῦ τὰ παθήματα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐπρόσταξε τὴν ὀπισθοδρομίαν μὲ σκοπὸν νὰ ἀνανεώσῃ τὴν μάχην τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πρίγκιψ Ὀελλόϊος ἦτο νικημένος εἰς τὴν Ἰέναν, καὶτὸ ὑπὸ τοῦ Ῥυχέλου φερθὲν εἰς τὴν μάχην σῶμα, ἀφοῦ ἴδε τὴν θανατηφόρον φαινομένην πτῶσιν τοῦ ἀρχηγοῦ του ἀπὸ τὰ προαπαντήσαντα κανόνια τῶν ἐχθρῶν, ἐτράπη εἰς φυγὴν παραυτα.

Μὲ τὸ δεύτερον τοῦτο δυστύχημα ἡ διακοπεῖσα μάχη τοῦ Αὐερσταδίου ἐτελείωσε πρὸς ἧτταν. Ὁ βασιλεὺς μετέβη εἰς Μαγδεβοῦργον διὰ νὰ συνάξῃ τὰ ἀπομεινάδια τοῦ στρατοῦ, καὶ ἑνόνων αὐτὰ μὲ τὸ στράτευμα τοῦ Πρίγκιπος Εὐγενίου τοῦ Βυρτεμβεργικοῦ, τὸ ἱστάμενον εἰς τὴν Ἄλαν, νὰ φυλάξῃ τὸ Βερολῖνον, ἢ, ἂν τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, νὰ πιάσῃ τὸν Ὀδέραν καὶ προσμένων τὴν Ῥωσικὴν βοήθειαν νὰ κινήσῃ εἰς δημεγερσίαν τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας, ἐνῷ ὁ ἐχθρὸς ἀσχολεῖται εἰς τὸ νὰ ὑποτάσσῃ τὰς δυτικάς. Παρέδωκε δὲ ὅλα τὰ ἐπέκεινα τοῦ Ἄλβιος καὶ Ὀδέρου εὑρισκόμενα στρατεύματα εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Πρίγκιπος Ὀελλοΐου. Ἀλλ' ἀπροσδόκητα συμβάματα ἐματαίωσαν ὅσα φρόνησις καὶ ἀνδρία ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος, ἢ κἂν ἐλάττωσιν τῆς δυστυχίας της. Ὁ πλησίον τῆς Ἄλης εὑρισκόμενος Προυσιακὸς στρατηγὸς ἀντὶ τοῦ νὰ μεταβῇ εἰς Μαγδεβοῦργον ἢ εἰς Δεσαυΐαν, ἀφοῦ ἔμαθε τὴν ἧτταν, ἐπρόσμενεν ἀκατανοήτως τὸν ἐχθρὸν, καὶ μετέπειτα ἐνικήθη μὲ τόσην εὐκολίαν, ὥστε ὁ κόσμος ὑπώπτευσε προδοσίαν, ὅπου κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτο ὑπεροψία, ἔπειτα δὲ, κατὰ τὴν συνήθη αὐτῆς μεταπήδησιν, ἐμεσολάβησαν ἀβουλία καὶ δειλία.

Ἡ τελευταία ἀνεπτύσσετο μᾶλλον καὶ μᾶλλον μεταξὺ τῶν Προυσιακῶν στρατηγῶν ὡς ἐσωτερικὸς ἐχθρὸς τοῦ βασιλείου. Τὴν δευτέραν ἤδη ἡμέραν (16

Ὀκτωβ.) τῆς μάχης ὁ Ταξίαρχος τῆς Ἐρφορδίας χωρὶς ἀντίστασιν παρέδωκε ταύτην τὴν πόλιν, ἥτις ἐπροστατεύετο ἀπὸ δύω φρούρια, καὶ 8000 στρατιώτας εἰς αἰχμαλωσίαν. Τὴν 23 Ὀκτωβ. ὁ εἰς τὸ Βερολῖνον τρέχων ἐχθρὸς ἐκυρίευσε τὸ προκείμενον φρούριον Σπανδαυΐαν χωρὶς μιᾶς κἂν ὥρας ἀργοπορίαν. Ἀπροσδοκητότερον κακὸν ἠκολούθησε παραυτα. Τὴν 27 παρέδωκεν ὁ Πρίγκιψ Ὀελλόϊος τὸ στράτευμα, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχεν ἐμπιστευθῆν ὁ βασιλεὺς, διὰ συνθήκης τοῦ σταθμοδότου του Μασσεμβάχου, πλησίον Πρενσλαυΐας εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Οὐκκέρου, 10,000 στρατιωτῶν, εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οἱ ὀφικιάλιοι δύω ἄλλων περιπλανωμένων σωμάτων ἔκαμαν τὸ αὐτὸ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν πλησίον Ἀγκλάμου καὶ Πασεβάλκης. Ὅπως ἂν ἔχῃ τὰ περὶ τούτων, ἡ παράδοσις τῶν παρὰ τὸν Ὀδέραν φρουρίων Στεττίνου καὶ Κυστρίνου τὴν 29 Ὀκτωβ. καὶ 1 Νοεμβρ. ἐφάνη εἰς τὸν κόσμον πρᾶγμα ἀπίστευτον. Καὶ τῶν δύω καλῶς φυλαττομένων, μὲ ἱκανὰ στρατεύματα καὶ πολλὰς ζωοτροφίας προμηθευμένων φρουρίων ἤνοιξαν οἱ ταξίαρχοι τὰς πύλας, χωρὶς νὰ ῥίξωσιν ἓν κανόνιον, εἰς μικρὰς Γάλλων μερίδας, αἱ ὁποῖαι εἶχαν προχωρήσειν κατὰ τύχην καὶ χωρὶς κανόνια, παρέδωκαν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τὰ ἀμυντήρια μέσα τοῦ βασιλείου, καὶ ἐπρόσταξαν τὰς χιλιάδας, αἵτινες εὑρίσκοντο εἰς τὴν προσταγήν των, νὰ δώσουν τὰ ὅπλα των εἰς ὀλίγας ἑκατοντάδας, καὶ νὰ φερθῶσι μακρὰν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Μὲ τὴν αὐτὴν σχεδὸν αἰσχύνην ἔπεσε τὴν 10 Νοεμβ. τὸ Μαγδεβοῦργον, τὸ ὁποῖον ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα ἐνιαυτῶν ἐνομίζετο προτείχισμα τῆς ἐπικρατείας, καὶ τὰ Ἀννοβερικὰ ὑπὸ τῶν Προύσσων κρατούμενα φρούρια, Ἄμελα καὶ Νειβοῦργον, ἔσπευσαν εἰς τὸ ἄτιμον παράδειγμα ἐκείνων. Ὅλων τούτων τῶν κακῶν αἴτιον ὑπῆρξεν ἡ γνώμη, ὅτι ἀφοῦ ὅλη ἡ δύναμις ἐχά-

θη, πᾶσα ἀντίστασις δὲν ἐμπορεῖ νὰ φέρῃ εἰμὴ ἀνωφελῆ ἀθλιότητα.

Τῷόντι δὲ ὁ μόνος τῶν Προυσιακῶν στρατηγῶν, ὅς τις ἐφύλαττε τὸ πολεμικὸν καθῆκον καὶ χωρὶς ἐλπίδα ὠφελείας, ὁ Βλύχερος, ἔφερε μέγα δυστύχημα εἰς πόλιν, ἥτις δὲν εἶχε κἀμμίαν κοινωνίαν μὲ τὸν πόλεμον. Μαθὼν οὗτος τὴν παράδοσιν τοῦ Πρίγκιπος Ὁελλοΐου, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ἐστράτευε μακρὰν μίλια τινὰ, μὴ δυνάμενος νὰ φθάσῃ εἰς τὸν Ὀδέραν, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς τὸν κάτω Ἄλβιν, καὶ, ἀφοῦ τοῦτο ἐματαιώθη, εἰς τὸν Τραύαν, διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τὸν Ὀδέραν, καὶ διὰ νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὸν βασιλέα νὰ κινήσῃ ἐπέκεινα τούτου τὰς δυνάμεις τῆς Προυσίας καὶ Σιλησίας. Τοιουτοτρόπως ἔφθασε τὴν 5 Νοεμβ. εἰς Λύβεκαν, ἥτις καθὸ αὐτόνομος καὶ μακρὰν τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου ποτὲ δὲν ἐπρόσμενε τὴν προκειμένην της τύχην. Οἱ πολῖται εἶχαν κρημνίσειν ἀπὸ πολλῆς τὰ ὀχυρώματά της ὡς ἀνωφελῆ καὶ ἐπικίνδυνα λείψανα παλαιῶν ἠθῶν καὶ χρόνων, — κατὰ δυστυχίαν τόσον, ὥστε δὲν ἠδύναντο ἐξ αὐτῶν νὰ ἀποκρούσωσι τὸν ξένον λόχον, οὐδ' αὐτὸς νὰ στοχασθῇ ὅτι δὲν δύναται εἰς τὸ φρούριον τοῦτο νὰ φυλαχθῇ εἰς καιρὸν ἀνάγκης. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ἐκαραύνωσεν ἡ εἱμαρμένη, ἥτις ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολέμου τούτου κατεδίωκε τὰ Προυσιακὰ ἐγχειρήματα. Τὴν δευτέραν ἡμέραν μετὰ τὴν βιαστικὴν εἴσοδον τῶν Προύσσων, τὴν 6 Νοεμβ. 1806, ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου ἡ Λύβεκα, καὶ ὁ στρατηγὸς, ὅς τις εἶχεν ἐκβῆν ἔξω, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ μὲ τὰ τρίμματα τοῦ στρατοῦ του εἰς τὸν Μαρισάλιον Βερναδότην. Ἡ δὲ πόλις, ἥτις μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Προύσσων ἀνέπνευσε καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἐπέρασε τὰ πάνδεινα, ἐδοκίμασεν ἀπὸ τοὺς μεθυσμένους νικητὰς εἰς τριήμερον λεηλασίαν ὅλα τὰ κακὰ, διὰ τῶν ὁποίων κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἀπεζημιόνοντο οἱ πολεμισταὶ εἰς τοὺς κινδύνους καὶ κόπους τῆς ἐφορμή-

σεώς των. Μὲ τρόμον ἤκουσεν ἡ δεκάτη ἐννάτη ἑκατονταετηρὶς, ὅτι τὰ στρατεύματα τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἐκαυχᾶτο ὡς τὸ σοφώτατον τοῦ κόσμου, δὲν ἐφείσθησαν τάξιν, γένος καὶ ἡλικίαν, καὶ ταῦτα εἰς πόλιν, τῆς ὁποίας ἐκηρύχθη πολλάκις προστάτης ὁ τούτων Αὐτοκράτωρ.

Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος εὑρίσκετο ἀπὸ τῆς 27 Ὀκτ. εἰς τὴν Προυσιακὴν μητρόπολιν. Ἀπεκεῖ ἐξήρχοντο προσταγαὶ, αἵτινες ἔδειχναν, ὅτι ἡ βόρειος Γερμανία ἔχει νὰ καθυποταχθῇ εἰς τὸν Γαλλικὸν Αὐτοκράτορα βαθύτερα παρὰ τὴν μεσημβρινήν. Ἡ ἀνατολικὴ Φρεισία καὶ Ἰεβέρα ἐχαρίσθησαν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ὀλλανδίας, τὰ εἰς Βεστφαλίαν διαφιλονεικούμενα ἡγουμενεῖα εἰς τὸν μέγαν Δοῦκα τῆς Βέργης. Ἡ Φοῦλδα, ἥτις πρὸ ἐτῶν τριῶν εἶχε δοθῆν εἰς τὸν Ἀραυσικὸν οἶκον διὰ ψηφίσματος τῆς Γερμανικῆς ὁμηγύρεως, καὶ τὸ Βρουνσουΐκον, τὸ ἑπτακοσίων ἐνιαυτῶν κληρονόμημα τοῦ Βελφικοῦ οἴκου, διὰ τὴν ὑπουργίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμναν οἱ κτήτορές των εἰς τὴν Προυσίαν, ἐκηρύχθησαν κτήματα τῆς Γαλλίας. Καὶ ὁ Ἐκλέκτωρ δὲ τῆς Ἀσσίας, ὅς τις μὲ 25,000 ἀνδρείων στρατιωτῶν ἐπροτίμησεν εἰς τὴν στιγμὴν τῆς διακρίσεως ὀλέθριον καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν σύμμαχόν του οὐδετερότητα παρὰ ἔνδοξον καὶ ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον κοινωνίαν τοῦ ἀγῶνος, ἀπήλαυσε τὸ προβλεπόμενον χωρὶς νὰ τὸν ἐλεῇ πλέον τις. Ὁ Γαλλικὸς διάκτορος τοῦ ἐφανέρωσε συντόμως τὴν 29 Ὀκτωβ, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ γνωρίζων τὸν σκοπὸν τοῦ Ἐκλέκτορος, ἂν εὐτυχήσῃ ἡ Προυσία, νὰ συμμαχήσῃ μετ' αὐτῆς, τὸν θεωρεῖ ἐχθρόν του, καὶ ὅτι τὸν προκαλεῖ νὰ ἀμυνθῇ· καὶ εὐθὺς ὁ ἐκστατικὸς, ἀφήσας καθέδραν καὶ χώραν καὶ στρατιώτας, κατέφυγε μὲ μέρος τῶν θησαυρῶν του εἰς Σλέσβικον *).

*) Ἡ εἰς τὰς Γαλλικὰς διακηρύξεις γενομένη ἐπίπληξις κατὰ τοῦ Ἐκλέκτορος, ὅτι εἶχε πωλήσειν πρότερον τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ὑπηρεσίαν, ἠκούετο παράξενα ἀπὸ τὸ στόμα ἐκείνου, ὅς τις ἔπλαττε τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ῥηνικῆς συμμαχίας νὰ τοῦ [illegible] [illegible] τὰ ἰδικά των διὰ τοὺς θεριστικοὺς πολέμους του.

Ἐξ ἐναντίας δὲ ἠδύνατο νὰ φανῇ ἀξία τιμίου τρόπου καὶ ἡγεμονικῆς ἀρετῆς, ὅτι ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας, τοῦ ὁποίου οἱ στρατιῶται συνεπολέμουν μὲ τοὺς Προυσιακοὺς, ἀπήλαυσε φιλοφροσύνην ἀπὸ τὸν νικητὴν, εὐθὺς μετὰ τὴν μάχην ἔλαβεν ἐλευθέρους τοὺς αἰχμαλωτισθέντας στρατιώτας του, καὶ τὴν 23 Ὀκτωβ. ἔκαμεν ἀνακωχὴν ὅπλων, καὶ τὴν 11 Δεκεμβ. εἰρήνην εἰς Πόσναν χωρὶς νὰ χάσῃ μέρος τῆς ἐπικρατείας του, καὶ ὅτι ὁ Δοὺξ Βιναρίας, ὅς τις Προυσιακὸς στρατηγὸς ὢν εἶχε κάμειν μάχην προσωπικῶς κατὰ τῶν Γάλλων, ἀφοῦ ἐπαραίτησε τὴν ὑπουργίαν ἐκείνην, ἐπανέλαβε τὴν χώραν του. Ἀλλ᾽ ἐνῷ ὁ Ναπολέων ἐδείχνετο φίλος πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Σαξονίας, ἐγύμνονεν ἀσπλάγχνως τοὺς ὑπηκόους των (τῆς Λειψίας οἱ πραγματευταὶ ἐτιμωρήθησαν διὰ τὸ μέχρι τοῦδε ἀνήκουστον ἁμάρτημα, ὅτι ἐμπορεύονται μὲ τὴν Ἀγγλίαν, μὲ πληρωμὴν πολλῶν μιλιονίων), καὶ αὐτοὺς δὲ τούτους ἐπρόσταξε νὰ πληρώσουν τὴν ὕπαρξίν των μὲ τὴν αὐτὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν ἤθελε τοῦ δώσειν ὁ ὄλεθρός των. Ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας μὲ τίτλον „Βασιλεὺς" ἔγεινε μέλος τοῦ Ῥήνου διὰ τῆς ἐν Πόσνῃ εἰρήνης, καὶ ὑπεχρεώθη νὰ δίδῃ 20,000 στρατιωτῶν εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Ναπολέοντος. Καὶ μ᾽ ὅλα ταῦτα ἦσαν εὐχαριστημένοι καὶ μὲ τοῦτο οἱ Σαξονικοὶ ἡγεμόνες. Διότι ὁ Ναπολέων, καθὼς τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Ἀσσίας, οὕτως ἐτιμώρησε καὶ τὸν τοῦ Βρουνσουΐκου, γέροντα ἄνδρα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὰς δυνάμεις δὲν εἶχε νὰ φοβηθῇ τίποτε ὁ μεγαλοδύναμος.

Ὁ δυστυχὴς οὗτος στρατηγὸς ἐπὶ φορείου, τοῦ ὁποίου ἡ ἥσυχος κίνησις ἔβλαπτε ὀλιγώτερον τὴν πληγήν του παρὰ ἡ ἅμαξα, μετεφέρθη εἰς τὴν μητρόπολίν του τὴν 20 Ὀκτωβρίου. Ἀπεκεῖ ἔστειλεν εἰς Ποστάμπιον πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ἕνα τῶν αὐλικῶν του νὰ συστήσῃ τὴν χώραν του εἰς τὸ τούτου ἔλεος. Ὁ Ναπολέων ἐδέχθη τὸν ἄνθρωπον τοῦτον μὲ πικρὰς ἐπιπλήξεις, αἵτινες ἀνεφέροντο εἰς τὴν Δήλωσιν τοῦ

1792 ἔτους. „Τὸ δίκαιον τῆς ἀνταμοιβῆς συγχωρεῖ νὰ κατασκάψῃ τὴν πόλιν Βρουνσουΐκον, καθὼς ποτὲ ὁ Δοὺξ εἶχε φοβερίσειν νὰ σκάψῃ τὴν μητρόπολιν τοῦ Αὐτοκράτορος. Καὶ τώρα δὲ τὸν Δοῦκα πρέπει νὰ κατηγορῇ διὰ τὸν πόλεμον καὶ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Προυσία. Ἡ παραφροσύνη, μὲ τὴν ὁποίαν ἔδωκεν αὐτὸς τὸ παράδειγμα, ἄναψε τὴν ἀνήσυχον νεολαίαν καὶ συνήρπασε τὸν βασιλέα ἐναντίον τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ἐσωτερικῆς πληροφορίας του· ὁ στρατηγὸς Δοὺξ Βρουνσουΐκου, καθὸ Προυσιακὸς ἀγὸς, εἶναι ἄξιος τιμῆς καὶ φιλοφροσύνης, ἀλλ᾽ ἕνα κυριάρχην δὲν ἐμπορεῖ ὁ Αὐτοκράτωρ νὰ γνωρίσῃ ὡς Προυσιακὸν στρατηγὸν, καὶ ἐὰν ὁ Βρουνσουΐκικὸς οἶκος χάσῃ τὸ κληρονόμημα τῶν προπατόρων του, ἂς τὸ ἀποδώσῃ εἰς τὸν πρωταίτιον δύω πολέμων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος ἠθέλησε νὰ κατασκάψῃ τὴν μεγάλην μητρόπολιν, ὁ δὲ δεύτερος νὰ προστάξῃ 200,000 ἀνδρείων στρατιωτῶν νὰ στραφῶσιν ἐπέκεινα τοῦ Ῥήνου." Ὅταν ὁ Δοὺξ ἐκ τῶν λόγων τούτων ἐγνώρισεν, ὅτι ὅταν ἐμβῶσιν οἱ Γάλλοι εἰς τὸ Βρουνσουΐκον, θέλει θεωρηθῆν ὡς αἰχμάλωτος, μ᾽ ὅλην τὴν ἀθλίαν του κατάστασιν ἐδιώρισε καὶ τὸν μετέφεραν εἰς Ἀλτόναν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Δανίας· ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκεῖ ἔλευσίν του, τὴν 10 Νοεμβρ. 1806, ἀπέθανε μὲ θλιβερὰν ἔκβασιν τῆς στρατηγικῆς καὶ ἡγεμονικῆς ζωῆς του, καὶ μὲ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα τοῦ διήγειραν ἡ πτῶσις τῆς Προυσιακῆς μοναρχίας καὶ τοῦ ἰδίου του γένους ὁ ὄλεθρος τόσον οἰκτρότερα, ὅσον ποτὲ λαμπρότερον ὑπῆρξε τὸ πολεμικὸν κλέος τῆς νεότητός του, καὶ μακρυτέρα ἡ σειρὰ τῶν εὐτυχῶν ἐνιαυτῶν του.

6. Ἀκολουθία καὶ τέλος τοῦ Προυσιακο-Ῥωσικοῦ πολέμου. (1806 — 1807).

Εἰς τὸ μέσον τῆς δυστυχοῦς ἐν Αὐερσταδίῳ μάχης ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς ἐπιστολὴν τοῦ Ναπολέοντος

γραμμένην 12 Ὀκτωβ., καὶ σταλμένην διὰ Μοντεσκίου, ὅς τις διατρίψας ὀλίγον τι περισσότερον εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ὀελλοΐου, ἐβράδυνε νὰ τὴν φέρῃ *). Μὲ πρόσχημα, ὅτι τάχα βαρέως πειραχθεὶς ἀπὸ τὴν τελευταίαν τῆς Προυσίας ἐπιμονὴν νὰ σηκώσῃ τὰ στρατεύματά του ἀπὸ τὴν Γερμανίαν δὲν ὑπέφερε πλέον νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν συμμαχίαν, ἔγραφεν ὁ Ναπολέων: ,,Ἐὰν ὄχι σύμμαχόν σας, θέλετε μὲ εὑρεῖν ὅμως ἄνδρα, ὅς τις δὲν ἐπιθυμεῖ ἄλλον πόλεμον, εἰμὴ τὸν ὁποῖον ἀπαιτεῖ ἡ πολιτικὴ τῶν λαῶν μου νὰ κάμνω, καὶ νὰ μὴ χύνω αἷμα ἀγωνιζόμενος μὲ μονάρχας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἀντίθετα πρὸς ἐμὲ συμφέροντα διὰ τὴν βιομηχανίαν, ἐμπορίαν καὶ πολιτικήν. Παρακαλῶ τὴν Μεγαλειότητά σας νὰ μὴ κρίνετε ἐκ τῆς ἐπιστολῆς μου ἄλλο εἰμὴ τὴν ἐπιθυμίαν μου νὰ παύσῃ ἡ χύσις τοῦ ἀνθρωπίνου αἵματος καὶ νὰ σηκωθῇ ἀπὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον διὰ τὴν γεωγραφικήν του θέσιν δὲν εἶναι ἐχθρὸν τοῦ ἰδικοῦ μου, ἡ μετάνοια, διότι ἤκουσε καθ᾽ ὑπερβολὴν παθῶν ἀναβρασμούς, οἵτινες εὐκόλως διεγείρονται εἰς τοὺς λαοὺς καὶ εὐκόλως κοπάζουσιν.“ Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀπεκρίθη ὁ βασιλεὺς τὸ πρωῒ τῆς 15 Ὀκτωβ. εἰς τὸ χωρίον Σομμέρδαν, ὅπου ὀλίγον ἔλειψε νὰ πιασθῇ ἀπὸ τοὺς Γάλλους μὲ πρόφασιν ἀνακωχῆς ὅπλων. Ἀλλ᾽ ὁ νικητὴς δὲν ἔστεργεν ἀνακωχὴν, ἐὰν δὲν γείνουν ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς στερέωσιν τελείας εἰρήνης. Ὁ βασιλεὺς βλέπων τὸ μέγεθος τῆς δυστυχίας ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ ὅσας θυσίας ἐδέχετο ἡ συντήρησις τῆς αὐτονόμου του μοναρχίας, καὶ ἔστειλε κατὰ τὴν 18 Ὀκτωβ. τὸν Λουκεσίνιον εἰς τὸ τότε ἐν Βιττεμβέργῃ Γαλλικὸν στρατόπεδον. Ὁ στρατηγὸς Δυρὸκ ἐπροστάχθη νὰ συμβιβασθῇ, καὶ ὀλίγαι ὧραι ἦσαν ἱκαναὶ πρὸς στερέωσιν τῶν κυριωτέρων ἄρθρων· ὅτι ἡ Προυσία παραχωρεῖ εἰς τὴν Γαλλίαν ὅλους τοὺς ἐπέκεινα τοῦ Ἄλβιος τόπους παρεκτὸς τοῦ

*) Κεῖται μεταξὺ ἄλλων εἰς τὰ Europäische Annalen, 1806, Bd. IV. S. 101 — 103.

Μαγδεβούργου καὶ Ἀλτμαρκίας, πληρόνει εἴκοσι μιλιόνια θαλήρων ἔξοδα πολέμου, καὶ στέργει ὅσας διαταγὰς ἔκαμε καὶ θέλει κάμειν ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Λουκεσίνιος δὲν εἶχε πληρεξουσιότητα νὰ ὑπογράφῃ τοιαύτην σκληρὰν συνθήκην, τὴν ἔστειλεν εἰς τὸν βασιλέα, ὅς τις εὑρίσκετο τότε ἀκόμη εἰς Κυστρῖνον. Ἡ θυσία ἦτο ὀδυνηρὰ, ἀλλ᾽ ἡ δυστυχία τοῦ ἀγῶνος τὸν ἔκαμε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν δεξιὰν τοῦ ὑψίστου, καὶ τὴν 27 Ὀκτωβ. ἔφερεν ὁ στρατηγὸς Ζαστρόβιος ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν ἐν Βερολίνῳ εὑρισκόμενον Ναπολέοντα, φανερόνουσαν ὅτι δέχεται ἐντελῶς τὴν συμφωνίαν. Ὁ βασιλεὺς ἦτο τόσον βέβαιος εἰς τὴν τελείωσιν τῆς εἰρήνης, ὥστε ἐπρόσταξε τὸν Ζαστρόβιον νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ταχεῖαν ἀναχώρησιν τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων, καὶ ὁ στρατηγὸς Δυρὸκ ὡμίλει περὶ τῆς εἰρήνης ὡς βεβαίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλειπε μόνον ἡ ὑπογραφὴ τοῦ Αὐτοκράτορος.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ αἱ δυστυχίαι, τὰς ὁποίας ἀνεφέραμεν εἰς τὸ πρότερον τμῆμα, συμβᾶσαι εἰς ὀλίγας ἑβδομάδας, ἐπειδὴ ἔκαμαν τὸν Ναπολέοντα ἱκανὸν νὰ προχωρήσῃ ἕως τοῦ Βιστούλα, τὸν ἔκαμαν καὶ παραβάτην τῶν λόγων του· καὶ ἀφοῦ ἱκανὰς ἡμέρας ἐπρόσμεναν μὲ ἀμηχανίαν οἱ Προυσιακοὶ πληρεξούσιοι, ἔλαβαν τὴν ἀπροσδόκητον ἀπόφασιν τοῦ δυνάστου: ,,Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀκόμη δὲν ἀπεφάσισε περὶ τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως τῆς εἰρήνης. Ἡ δύναμις ἐκείνου τοῦ νόμου, ὅς τις χρεωστεῖ νὰ εἶναι πολυτιμότερος εἰς τοὺς ἡγεμόνας παρὰ ὅλους τοὺς γραπτοὺς νόμους, τὸ κοινὸν ἀγαθὸν, τὸν ἀπολύει ἀπὸ τὴν προτέραν του ὑπόσχεσιν. Ἡ τύχη τῆς Προυσιακῆς μοναρχίας κρέμαται ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν βαθμὸν τῆς μετριότητος, τὸν ὁποῖον θέλει δείξειν ἡ Ἀγγλία εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν δορικτησιῶν της.“ Ἐὰν μὲ τοὺς τρόπους, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Ναπολέων ἐμετάθετε τὸν πόλεμον εἰς τὸν Βιστούλαν καὶ ἐκίνει εἰς ἐπανάστασιν τὴν Προυσιακὴν Πολωνίαν, ἐχρει-

άζετο καὶ ἄλλη ἀπόδειξις ὅτι τὴν εἰρήνην τῆς Προυσίας θέλει τὴν φέρειν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀνάγκην, ἦτο ἀπόδειξις ἱκανὴ ὅτι τὴν ἀνέβαλλεν ἕως τῆς τελευταίας μὲ τοὺς Ἄγγλους εἰρήνης. Καὶ ὅμως ἀκόμη δὲν εἶχε παροδοθῆν τότε τὸ Μαγδεβοῦργον. Τὸ σύμβαμα τοῦτο ηὔξησε τῳόντι τὴν ἀπελπισίαν τῶν Προυσιακῶν πληρεξουσίων. Ἀλλὰ μὲ ἀπορίαν των ἐπροσκαλέσθησαν πάραυτα ἀπὸ τὸν Δυρὸκ νὰ συμβιβασθῶσι πάλιν περὶ ἀνακωχῆς. Τοῦ Ναπολέοντος σκοπὸς ἦτο, διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς χειμερινῆς ἐκστρατείας, νὰ ἀφαιρέσῃ ἀκόπως ὅλους τοὺς ἐπιλοίπους τόπους ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Προυσίας, καθὼς πρὸ δέκα ἐτῶν ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σαρδοῦς, καὶ νὰ τοῦ ἀποσπάσῃ ὁλοτελῶς πᾶσαν ἐλπίδα εἰς συμμάχου τινὸς βοήθειαν. Ἐπρόβαλε λοιπὸν ὡς ἐνέχυρον τῆς εἰς Καρολετεμβοῦργον συμφωνηθησομένης εἰρήνης νὰ τοῦ δοθοῦν ἀπὸ μὲν τῆς μεσημβρινῆς Προυσίας ὅλη ἡ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Βιστούλα ἕως τὸ στόμιον τοῦ Βούγου χώρα, ἀπὸ δὲ τῆς δυτικῆς καὶ τῆς Πομμερανίας τὸ Θόρουνον, Δάντισκον, Γραυδέντιον, Κολβέργα, εἰς δὲ τὴν Σιλησίαν ὅλη ἡ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Ὀδέρου, καὶ ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς τὸ μέγιστον μέρος μετὰ τῆς Βρεσλαυΐας καὶ Γλογαυΐας· εἰς δὲ τὴν ἐπίλοιπον ἐπικράτειαν νὰ μὴ στέκῃ στράτευμα οὔτε Γαλλικόν, οὔτε Προυσιακόν· τὸ δὲ Ῥωσικόν, τὸ ὁποῖον ἐπλησίαζεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Προυσίας, νὰ προσταχθῇ νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἐγίνετο εἰρήνη, τὸ ὁποῖον ἦτο πιθανώτατον διὰ τὰ φρονήματα τοῦ Ναπολέοντος, ἔμεναν οἱ Γάλλοι μετὰ δεκαήμερον προαγγελίαν τοῦ πολέμου, κύριοι ὅλης σχεδὸν τῆς μοναρχίας ἀμαχητὶ καὶ ἀκόπως. Ἡ ἐλεεινὴ αὕτη συνθήκη ὑπεγράφη ἀπὸ τοὺς πληρεξουσίους τῆς Προυσίας τὴν 16 Νοεμβρ.· ἀλλὰ κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ Λουκεσινίου, μὲ σκοπὸν διὰ νὰ ἐμποδίσουν ὀλίγας ἡμέρας τὴν τοῦ Ναπολέοντος εἰς Πόσναν ἀναχώρησιν, καὶ μὲ πληροφορίαν, ὅτι ὁ Βα-

σιλεὺς δὲν θέλει τὴν ἐπικυρώσειν· τοῦτο δὲ καὶ ἔγεινε διὰ τῆς προσθήκης, τὴν ὁποίαν ὀλίγας ὥρας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν ἔκαμεν ὁ Ταλλεϊράνδος εἰς τοὺς Προυσιακοὺς πληρεξουσίους. „Ἡ μεγίστη βλάβη, ἡ γεννηθεῖσα εἰς τὴν Γαλλίαν ἐκ τοῦ Προυσιακοῦ πολέμου εἶναι, ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ ἔχασε τὴν αὐτονομίαν της. Ἀπὸ τοὺς προστακτικοὺς λόγους τῆς Ῥωσίας ἠναγκάσθη αὕτη νεωστὶ νὰ εἰσαγάγῃ πάλιν τοὺς Αὐθέντας τῆς Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας, τοὺς ὁποίους εἶχε καθαιρέσειν. Διὰ τοῦτο ἐμποροῦν νὰ θεωρηθῶσι τὰ δύω ταῦτα Πριγκιπάτα ὡς Ῥωσικαὶ ἐπαρχίαι. Καὶ ὅμως ἡ τελεία καὶ ἀπόλυτος ἀνεξαρτησία τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους εἶναι τόσον ἀναγκαία διὰ τὴν εὐτυχίαν τῆς Γαλλίας καὶ τὴν ἡσυχίαν τῆς Ἰταλίας, ὥστε ὁ Αὐτοκράτωρ τὴν θεωρεῖ πρωτίστην τῶν πολιτικῶν φροντίδων του. Διὰ τοῦτο μικρὰ τοῦ ἦσαν τὰ παράδοξα κέρδη τοῦ πολέμου τούτου, ἐὰν δὲν τὸν ἔκαμναν ἱκανὸν νὰ ἐξαναδώσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν της. Διὰ τοῦτο ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐνόσῳ δὲν ἐξανακτήσῃ ὁ μέγας Σουλτάνος τὴν κυριαρχίαν του εἰς τὴν Μολδαυΐαν καὶ Βλαχίαν καὶ δὲν γνωρισθῇ ἀπ' ὅλας τὰς δυνάμεις ἡ αὐτονομία καὶ ὁλοκληρία του, δὲν ἀφίνει ἀπὸ τὰς χεῖρας του κἀνὲν μέρος τῶν χωρῶν, ὅσας τοῦ ἔδωκε καὶ θέλει τοῦ δώσειν ἡ τύχη τῶν ὅπλων του.“ Ἔγεινε λοιπὸν ἡ Προυσία ἐνέχυρον τῆς ὁλοκληρίας τυραννικοῦ βασιλείου, τοῦ ὁποίου τὴν ὕπαρξιν ἐφύλαξεν αὐτὴ πρὸ δύω δεκαετηρίδων ἀπὸ τὸν παντελῆ του ὄλεθρον. Καὶ ὁ λόγος οὗτος, ὁ σύνθετος ἐξ ἴσων μερῶν παλαιᾶς πολιτικῆς σοφίας καὶ νεωτέρας φιλαρπαγίας, ἦτο προοίμιον μεγάλης παραφροσύνης, ἥτις μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐξεφωνήθη τὴν 21 Νοεμβρ. εἰς Βερολῖνον διὰ τοῦ ὀνομαζομένου ψηφίσματος ἀποκλείσεως τῶν Ἄγγλων. „Ἐπειδὴ ἡ Ἀγγλία μόνη δὲν φυλάττει τὸ ἀπ' ὅλα τὰ εὐπολίτευτα ἔθνη γνωριζόμενον δίκαιον τῶν λαῶν, καὶ ὅλους τοὺς ὑπηκόους ἐχθρικῆς πο-

λιτείας, οἵτινες εὑρίσκονται εἰς καράβια καθ' ὁποιονδήποτε τρόπον, τοὺς λαμβάνει αἰχμαλώτους· ἐπειδὴ τὸ δίκαιον τῆς πορθήσεως τὸ ἐξαπλόνει εἰς ἐμπορικὰ φορτία καὶ ἰδιωτικὰ κτήματα, μεταχειρίζεται τὸ δίκαιον τοῦ ἐγκλεισμοῦ καὶ εἰς πόλεις καὶ λιμένας ἀτειχίστους, εἰς στόμια ποταμῶν καὶ εἰς ὁλοκλήρους αἰγιαλοὺς, πρὸς ἀνταπόδοσίν των ἀπαγορεύεται ἐμπορία καὶ ἐπιμιξία μὲ τὰς Βρετανικὰς νήσους αὐστηρότατα· ὅλοι οἱ Ἀγγλικοὶ ὑπήκοοι πάσης τάξεως, οἵτινες εὑρεθοῦν εἰς τόπους φυλαττομένους ὑπὸ Γάλλων, εἶναι αἰχμάλωτοι. Ὅλαι αἱ Ἀγγλικαὶ πραγματεῖαι, καὶ αἱ τῶν ἀποικιῶν των, καὶ πᾶσα Ἄγγλου περιουσία εἶναι λάφυρα τῶν Γάλλων· ὅλα τὰ καράβια, ὅσα ἔρχονται ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν ἢ ἀπὸ τὰς ἀποικίας της ἢ ὑπῆρχαν ἐκεῖ, κρατοῦνται ὡς Γαλλικὰ κτήματα." Εἰς τὰς ἐξηγητικὰς ἀναφορὰς, μὲ τὰς ὁποίας ὁ Ταλλεϋράνδος ἐσύσταινεν εἰς τὴν ἀνδραποδώδη Γερουσίαν τὰ μαῦρα ὀνείρατα τοῦ Αὐθέντου του ὡς ἀγγέλους τῆς δημοσίου εὐτυχίας, ἐπανελήφθη ὡς ἀπαράβατος νόμος τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅτι οὔτε Βερολῖνον οὔτε Βαρσαυΐα, οὔτε κἀμμία ἄλλη δορίκτητος ἐπαρχία ἀδειάζεται πρὶν δοθῶσιν ὀπίσω αἱ Ἱσπανικαὶ, Ὀλλανδικαὶ καὶ Γαλλικαὶ ἀποικίαι, καὶ στερεωθῶσιν αἱ βάσεις τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς, καὶ στηριχθῇ ἡ ἐντελὴς ἀνεξαρτησία τοῦ μεγάλου τούτου βασιλείου, εἰς τὸ ὁποῖον φροντίζει ὅλος ὁ λαός του. Αὐτὴ ἡ παράδοξος φιλανθρωπία διὰ τοὺς Τούρκους, καὶ μὲ προφανεστάτην ὑπόκρισιν ἰσχυρὰ ἀπόδειξις πόσον ἦτο περιπλεγμένος εἰς τὰ ἀράχνια ὑφάσματα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος αὐτὸς, ὅς τις ὠνόμασε τὸν ἑαυτόν του μάρτυρα τῶν ἰδεῶν τῆς νέας χρονικῆς περιόδου, ἀπέκτησε καὶ ἄλλο μεσεγγύημα μὲ τὴν κυρίευσιν τῶν δύω Δουκάτων τοῦ Μεκελβούργου, εἰς τῶν ὁποίων τοὺς ἡγεμόνας ἐφανέρωσεν ὁ εἰς αὐτὰ πρεσβεύων Γάλλος Βουριέννιος. „Λαμβάνονται αἱ χῶραι σας πρὸς ὄφελος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς, καὶ ἡ τύχη τῶν ὑπηκόων σας κρέ-

μαται ἀπὸ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον θέλει προσφερθῆν ἡ Ῥωσία εἰς τὴν Μολδαυΐαν καὶ Βλαχίαν."

Ἐνῷ ὁ Ναπολέων μὲ τὸν τρόπον τοῦτον διὰ λόγου μὲν ἐκαταφρόνει τὸ πνεῦμα τῆς καλητέρας χρονικῆς περιόδου καὶ τὸ αἴσθημα τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, δι' ἔργων δὲ ἐκρήμνιζε τὰς πρώτας βάσεις τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς, καὶ μὲ δύναμιν τῶν ψηφισμάτων τοῦ Βερολίνου ἐζητοῦντο ὅλοι οἱ Γερμανοὶ πραγματευταὶ τῶν Ἀνσεατικῶν πόλεων, τῆς Λειψίας καὶ ἄλλων ἐμπορικῶν πόλεων, καὶ ἐδημεύοντο τὰ κτήματά των μὲ πρόφασιν ὅτι ἦσαν Ἀγγλικῆς πηγῆς πρὸς ὄφελος τοῦ Γαλλικοῦ φίσκου ἀπὸ τὸν προστάτην τῆς Γερμανίας, ἀπέῤῥιψεν ὁ βασιλεὺς Φρειδερῖκος Βιλέλμος εἰς τὸ στρατόπεδόν του Ὀρτελσβοῦργον τὴν ἀνακωχὴν τῶν ὅπλων, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔφερεν ὁ Δυρόκ. Τὴν ἀποβολὴν ταύτην ἐσυνώδευσε μὲ ἔκθεσιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης διὰ τὴν εἰρήνην σπουδῆς, ματαιωθείσης δὲ ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα. Μὲ μετριότητα καὶ μὲ δύναμιν τῆς ἀληθείας ἤλεγξεν ἡ ἔκθεσις αὕτη τὴν ὑπεροψίαν καὶ ἀδικίαν τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἐνταυτῷ δὲ ἐνεθάῤῥυνε τοὺς ὑπηκόους του νὰ εἶναι σταθεροὶ καὶ τοὺς ἐβεβαίωσεν ὅτι ὁ ἰσχυρὸς καὶ γενναῖος Ἀλέξανδρος ἐσηκώθη μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του πρὸς διατήρησιν τῆς Προυσίας. Τῷόντι δὲ ἡ Ῥωσία, χωρὶς τῶν φιλικῶν σχέσεων μὲ τὴν Προυσίαν, ἐθεώρει τώρα τὸν πόλεμον τοῦτον ὄχι πλέον ὡς συμμαχικὸν, ἀλλ' ὡς ἰδιόν της, ἐπειδὴ οἱ Γάλλοι ἐφοβέριζαν ἤδη τὰ σύνορά της. Ἡ φοβερότης τοῦ πολεμιστοῦ ἐδιπλασιάζετο ἀπὸ τὰ παντοδαπὰ βοηθήματα, τὰ ὁποῖα εὕρηκαν εἰς τὰς Προυσιακὰς χώρας ἢ διήρπαξε. Δὲν ἐπῆρε μόνον ἀμέτρητα λάφυρα, ἵππους, ὅπλα, κανόνια, ἀργύριον, τροφὰς, στολὰς, τὰ μὲν εἰς τὰς μάχας, τὰ δὲ εἰς τὰ φρούρια· ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν κυριευθέντων τόπων ἐκράτουν ἀνοικτοὺς τοὺς οἴκους των νὰ τρέφουν τοὺς στρατιώτας, καὶ παρεκτὸς τούτου ὑπεχρεόνοντο νὰ πληρόνωσι

ἑκατοντάδας μιλιονίων ὡς φορολογίαν πολεμικὴν εἰς ἐκεῖνον, ὅς τις πρὸ ὀλίγου ἐκατηγόρησε τοὺς Ἄγγλους, ὅτι ἐκτείνουσι τὸ πολεμικὸν δίκαιον εἰς ἰδιωτικὴν περιουσίαν.

Ἀλλ' ὄχι μόνον μὲ τὰς πολιτικὰς δυνάμεις τῆς δορικτήτου Προυσίας ἐξωπλίσθη ὁ Ναπολέων διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ πολέμου. Καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς ἐλευθερίας, ὅς τις ἀπὸ πολλῆς εἶχεν ἐκλείψειν ἐκ τῶν φιλολαφύρων λεγεώνων του, ἀνέστησε πάλιν διὰ τὴν χρείαν του, ἐνῷ ἐκάλει εἰς τὰς σημαίας του τὴν δύναμιν ἔθνους πολεμικοῦ μὲ τὰς εἰς αὐτὸν μισητὰς ἰδέας ,,Πατρὶς καὶ ἐλευθερία" ὡς μέσα πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς πολιτικῆς του.

Δωδέκατον ἔτος διέτρεχεν ἤδη, ἀφοῦ δυστυχεῖς περιστάσεις ἀφήρπασαν ἀπὸ τὰ λείψανα τοῦ Πολονικοῦ βασιλείου τὸ αὐθύπαρκτον ὄνομά του, καὶ μέρος αὐτοῦ ἥνωσαν μὲ τὴν Προυσιακὴν μοναρχίαν. Τίς ἦτο κυριωτέρα αἰτία τούτου τοῦ συμβάντος, δὲν εἶναι τόπος νὰ ἐξηγηθῇ ἐνταῦθα. Ὁ Ναπολέων ἐπήνεσε τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον πολλοὶ Πολονοὶ δουλεύοντες εἰς τὸν στρατόν του καὶ βοηθοῦντες τον νὰ ὑποζυγώσῃ τὰ ἔθνη, ἔκαμαν νὰ ἐπαναστήσωσι τοὺς ὁμογενεῖς των ἐναντίον τοῦ Προυσιακοῦ στέμματος, καὶ μία Διακήρυξις, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκε τὴν 3 Νοεμβ. εἰς Βερολῖνον ἕνας ἐξ αὐτῶν ὀνόματι Δομβρόσκιος, ἔλαβε βάρος διὰ τῆς σφοδρᾶς εἰσβολῆς τοῦ Δαβούστου εἰς τὴν Πόσναν. Ὁ στρατηγὸς οὗτος ἤρχισε τὰς πράξεις του μὲ τὸ νὰ ἐτουφέκισε δύο Προυσιακοὺς ἀξιωματικοὺς προσπαθοῦντας κατὰ προσταγὴν τοῦ βασιλέως των νὰ στρατολογήσωσι καὶ νὰ συνάξωσιν ἀργύρια, ἐνῷ οἱ Πολονοὶ αὐτοί, μ' ὅλον ὅτι μεθυσμένοι ἀπὸ τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα, ἠρκέσθησαν εἰς τὸ νὰ διαλύσωσι τὰ ἀρχεῖα *)· πρᾶγμα ἀντίθετον, τὸ ὁποῖον ἐτίμησε τὸ

ὀλιγώτερον πεπαιδευμένον καὶ προσέτι παρωργισμένον ἔθνος ὡς πρὸς τοὺς νομιζομένους σοφωτάτους προστάτας τῶν ἐθνικῶν καὶ πολιτικῶν δικαίων· ὅσας ἀδικίας ἔκαμεν ἐκεῖνο εἰς τὴν μέθην τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, δὲν ἔγεινεν ὅμως ἔνοχον τῆς μεταπολιτευτικῆς τῶν Γάλλων μανίας, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον τοῦ ἔτι χειροτέρου τρομασμοῦ τοῦ Βοναπάρτου καὶ τοῦ Δαβούστου. Ὁ ζῆλος ὅμως, τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσαν εἰς αὐτό, ἦτο ὅμοιος μὲ πυρκαϊάν, καὶ ὅταν ὁ σωτὴρ αὐτὸς ἐφάνη παραυτὰ εἰς Πόσναν καὶ εὐθὺς εἰς Βαρσαυΐαν, καὶ ἐκαδωνίζοντο οἱ ἦχοι τῆς ἀναστάσεως τοῦ ἀρχαίου κλέους τῶν Πολονῶν, ἐκυρίευσεν ἀληθινὴ μανία τὰς καρδίας. Οἱ εὐγενεῖς ἔσπευσαν μὲ ὅπλα καὶ μὲ ἵππους εἰς συμμαχίαν προβληθεῖσαν ἀπὸ τὸν Δομβρόσκιον, καὶ ὑπεχρεόνοντο μὲ ἐθελουσίους ὅρκους ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Ναπολέοντα νὰ τὸν ἀκολουθήσουν πανταχοῦ καὶ νὰ θυσιάσωσι καὶ ζωὴν καὶ περιουσίαν, ὅπου ἤθελαν τοὺς κράξειν τὰ νικηφόρα ὅπλα του ἢ νὰ τιμωρήσῃ δικαίως τοὺς ἐχθρούς του ἢ νὰ λυτρώσῃ τὴν πατρίδα των.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ὁ ἀγὼν τῶν Γαλλικῶν καὶ Ῥωσοπρουσιακῶν στρατῶν (διότι ὁ βασιλεὺς εἶχε συνάξειν εἰς τὴν Προυσίαν 40,000 παλαιῶν καὶ νεοσυλλέκτων στρατιωτῶν) ἤρχισε μὲ σειρὰν μαχῶν, αἱ ὁποῖαι ἐτελείωσαν τὴν 20 Δεκεμβ. μὲ τὴν φονικὴν μάχην πλησίον Πουλτουσκίας εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ναρούα. Οἱ Ῥῶσοι, μετὰ πολλὰς προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ,

*) Ἡ θανάτωσις τῶν δύο ἀρχόντων ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐφεξῆς σκηνήν: Ὁ υἱός τοῦ ἑνὸς ἔρχεται, μὴ προαισθανόμενος τὴν δυστυχίαν του ἀπὸ τὴν σχολήν, καὶ τρέχει κινούμενος ἀπὸ παιδικὴν περιέργειαν εἰς πλῆθος λαοῦ, ὅστις ἐσυνάχθη περὶ τὴν [illegible] κὴν φρουράν. Ἔξαφνα βλέπει τὸν νεκρὸν τοῦ τότε τουφεκισθέντος πατρός του, καὶ πίπτει ἐπάνω του ἀναίσθητος. Ἴδε τὸ σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον: Οἱ πρώην ἄρχοντες τῆς παραχωρηθείσης Προυσιακῆς Πολονίας, ὁ ἀριθμός των κτλ., ὑπό τινος τῶν συνδιοικούντων αὐτῶν. Gleiwitz, Ratibor und Hamburg. σελ. 64 — Ἐὰν εἰς βιβλίον μερικὸν εἰς μόνον ἐκ τούτων τῶν Μαρτύρων ἀναφέρεται, ὁ Πολίταρχος Δυφέρτιος ἐξ Ὀλρύστης, δὲν πρέπει νὰ ξενίζεταί τις, ὅτι ἡ ὑψηλοτέρα ἱστοριογραφία δὲν ἀναφέρει τοὺς τοιούτους παντάπασι· διότι αὐτή, ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ Γαλλικοῦ πνεύματος, ἀπὸ μεγάλην ἐκτίμησιν τῶν λαμπρῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν καὶ συγγραφικῶν μεγαλείων, ἔγεινε ψυχρὰ καὶ ἀδιάφορος πρὸς τὰ μεγαλεῖα καὶ τὰ πάθη τῆς ἀνθρωπότητος.

ἐβάσταξαν τὸν τόπον τῆς μάχης, καὶ κατὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν δυστυχῆ τοῦτον πόλεμον ἐχάρη ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ λαὸς τῆς Προυσίας μὲ ἀγγελίαν νίκης· μετέπειτα ὅμως, ἢ διὰ τὴν μεταξὺ τῶν στρατηγῶν Βουξεύδου καὶ Βεννιξένου διχόνοιαν ἢ δι' ἔλλειψιν τροφῶν, ἐπαρακινήθησαν οἱ νικηταὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ σύνορά των, καὶ ἡ εἰς τὸ Ῥηγιομόντιον χαρὰ μετεβάλθη εἰς νέαν κατήφειαν. Ἡ εἴσοδος τοῦ νέου ἔτους ἠκολούθησε μὲ ἡσυχίαν τινῶν ἑβδομάδων, ἕως οὗ τὰ ἀνανεωθέντα δοκίμια τοῦ Βεννιξένου, ὅστις τώρα ἦτο μόνος ἀρχιστράτηγος, νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸν Βιστοῦλαν καὶ νὰ συναφθῇ μὲ τὸ Δάντισκον καὶ Γραυδέντιον, ἔφεραν τὴν ἑξαήμερον μάχην τῆς Ἐϊλαυΐας. Εἰς αὐτὴν ἔῤῥευσε τὴν 7 καὶ 8 Φεβρουαρίου ποταμηδὸν τὸ αἷμα· ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν φορὰν ἀνωφελῶς διὰ τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζαν δίκαιον ὅλοι οἱ ἀγαθόφρονες. Διότι ἐὰν καὶ ἡ δεξιὰ πτέρυξ τοῦ Ῥωσικοῦ στρατοῦ δι' ἐγκαίρου ἐλεύσεως καὶ ἰσχυρᾶς βοηθείας Προυσιακοῦ λόχου στρατηγουμένου ἀπὸ τὸν Λεστόκιον ἔγεινεν ἱκανὴ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν κτυπημένην ἀριστερὰν καὶ τὸ τρυπηθὲν κέντρον καὶ νὰ ἁρπάσῃ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν τὴν νίκην, μὲ ὅλον τοῦτο ἀνεχώρησεν ὁ Βεννιξένος ἀπὸ τὸν τόπον τῆς μάχης, ὁ ὁποῖος τὴν τελευταίαν φορὰν ἐγεμίσθη ἀπὸ 11,000 Ῥώσους καὶ 30,000 Γάλλους νεκροὺς καὶ πληγωμένους, καὶ μετέβη εἰς Ῥηγιομόντιον ἀφήσας εἰς τὸν ἐχθρὸν πλέον τὸ φάσμα παρὰ τὴν τιμὴν καὶ τὸ ὄφελος τῆς νίκης. Διότι καὶ οὗτος, ἀφοῦ ἔστειλεν εἰς τὴν μητρόπολιν κατὰ τὴν συνήθειάν του θριαμβευτικὰς ἀγγελίας, ἐσύρθη ὀπίσω τῆς Πασσάργης, καὶ ἡσυχία ὅπλων ἐμβῆκε διὰ πολλοὺς μῆνας. Ὁ Ναπολέων ἐκατοίκησεν εἰς Ὀστερόδαν, καὶ μετέπειτα εἰς τὸ παλάτιον Φιγκεστέϊνον· ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τῆς οἰκογενείας του εὑρίσκετο εἰς Μεμέλιον, τὴν ἀνατολικωτάτην πόλιν τοῦ βασιλείου του. Ἐκεῖ, ὅπου τὴν 28 Ἰαν. ἐκλείσθη εἰρήνη μεταξὺ Προυσίας καὶ Ἀγγλίας

μὲ συνθήκην ὅτι ἡ πρώτη παρῆται εἰς τὴν δευτέραν τὴν Ἀννοβέραν, ἐφάνη καὶ ἄγγελος εἰρήνης τοῦ Ναπολέοντος ὁ στρατηγὸς Βερτράνδ, πλουσιοπάροχος ὑποσχέσεων, διὰ νὰ παρακινήσῃ τὸν βασιλέα εἰς χωριστὴν εἰρήνην, καὶ οὕτω νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν: „Ἐπιθυμῶ, ἔγραφεν ὁ Γαλλικὸς Αὐτοκράτωρ, νὰ βάλω ὅρια εἰς τὴν δυστυχίαν τῆς οἰκογενείας σας, καὶ νὰ ἀποκαταστήσω ταχύτατα τὴν Προυσιακὴν μοναρχίαν, τῆς ὁποίας ἡ μεταξὺ θέσις εἶναι ἀναγκαία διὰ τὴν ἡσυχίαν τῆς Εὐρώπης. Ἐπιθυμῶ τὴν εἰρήνην μὲ τὴν Ῥωσίαν. Καὶ ἡ εἰρήνη μὲ τὴν Ἀγγλίαν εἶναι ἐπίσης ἀναγκαία δι' ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ δὲν θέλω εὑρεῖν δυσκολίαν νὰ στείλω λειτουργὸν εἰς τὸ Μεμέλιον διὰ νὰ συγκοινωνήσῃ ἀπὸ μίαν σύνοδον μεταξὺ Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ῥωσίας, Προυσίας καὶ Τουρκίας. Ἀλλ' ἡ Μεγαλειότης σας καταλαμβάνετε πρᾶγμα δεδοκιμασμένον καὶ ἀπὸ τοὺς παρελθόντας χρόνους, ὅτι ἡ τοιαύτη σύνοδος εὐκόλως ἐμπορεῖ νὰ διαρκέσῃ περισσότερον παρὰ ἕνα ἐνιαυτόν· ἡ Βεστφαλικὴ διήρκεσε, καθὼς νομίζω, δεκαὲξ ἔτη. Ἡ ἔκτασις αὕτη τοῦ καιροῦ δὲν συμβιβάζεται μὲ τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς Προυσίας. Εἶμαι λοιπὸν βέβαιος, ὅτι ἡ Μεγαλειότης σας θέλετε ἐκλέξειν τὴν ἁπλουστάτην καὶ ταχυτάτην μερίδα, ἥτις εἶναι προσφορωτάτη εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ σας — Ἤθελα τρομάξειν κατ' ἐμαυτοῦ, ἐὰν ἐγὼ ἤμην αἴτιος τόσων αἱματοχυσιῶν. Ἀλλὰ τί νὰ κάμω;"*) — Ἀλλ' ὁ Φρειδερῖκος Βιλέλμος ἀποφάσισε νὰ μείνῃ μέχρι τέλους εἰς τὴν κοινὴν μετὰ τῆς Ῥωσίας τύχην.

Τὸν χειμῶνα τοῦτον ἐξουσίασεν ὁ ἐχθρὸς καὶ τὴν Σιλησίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσειν ποτὲ

*) Αὕτη καὶ ἄλλη μία ἐπιστολὴ τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Προυσίας εὑρίσκονται εἰς τὰ ἐπίμετρα τοῦ συγγράμματος: Ἱστορικὴ εἰκὼν τοῦ τελευταίου βασιλικοῦ ἔτους τοῦ πρώην βασιλέως τῆς Σουηκίας, Γουσταύου Δ' Ἀδόλφου, Ἀμβούργῳ 1810. Καὶ ὁ Σχοῖλλιος δὲ (Schoell) τὰς παρέλαβεν εἰς τὴν Histoire des traités etc. Tom. VIII, p. 405. 412, χωρὶς ὅμως νὰ θελήσῃ νὰ ἐγγυηθῇ τὴν γνησιότητά των.

μὲ βαρεῖς ἀγῶνας ὁ Φρειδερῖκος, καὶ τῆς ὁποίας τὰς δυνάμεις, ἐὰν ἐμεταχειρίζετο ὀρθῶς ἡ Προυσία, ἤθελε λάβειν μέγα ὄφελος. Ἐνῷ ὁ Ναπολέων τρέχων δρομαῖος εἰς τὴν Πολονίαν ἀφῆκε πλαγίως του τὴν Σιλησίαν, καθυπεβλήθη ἐκ νώτων εἰς τὴν δύναμιν, ἥτις ἠδύνατο νὰ συναχθῇ εἰς αὐτήν. Διότι τὸ στράτευμα, τὸ ὁποῖον ἀφῆκε νὰ ἐξουσιάσῃ τὴν Σιλησίαν οὔτε τὸ κλέος μεγάλων πολεμικῶν πράξεων εἶχε — συνέκειτο ἀπὸ Βαυαροὺς καὶ Βυρτεμβεργίους — οὔτε πολὺ ἦτο κατὰ τὸν ἀριθμὸν, οὔτε φοβερὸν διὰ τὸν ἀρχηγόν του Ἱερώνυμον Βοναπάρτην, νεώτατον ἀδελφὸν τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅς τις πρὸ ὀλίγου ἔγεινεν Αὐτοκρατορικὴ ὑψηλότης, εἰς τὸν ὁποῖον παρέστεκε βοηθὸς στρατηγὸς τῆς μεταπολιτευτικῆς σχολῆς, ὁ πρῴην Ἰακωβῖνος Βανδάμμιος.

Εἰς πολιορκίαν φρουρίων τινῶν περιωρίσθησαν κατὰ τοὺς μῆνας Μάρτιον, Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον 1807 αἱ πολεμικαὶ πράξεις τῶν πολλῶν στρατευμάτων τῶν μεταφερθέντων ἐξ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔφθασεν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἰς Μεμέλιον, ὅπου συνεδέθησαν σφικτότερα μὲ νέαν συνθήκην, τὴν ὁποίαν ὑπέγραψε τὴν 25 Ἀπριλίου ὁ Προυσικὸς λειτουργὸς Ἀρδεμβέργιος (ὁ Αὐγεβίτιος εἶχεν ἐκβῆν ἀπὸ τὸ πολιτικὸν στάδιον τὸν Ἰανουάριον) καὶ ὁ Ῥωσικὸς Βοδεβέργιος *). Κοινὴ καὶ ἀδιάσειστος πραγωγὴ τοῦ πολέμου ἕως τῆς ἐντελοῦς ἀποκαταστάσεως τῆς Προυσίας, κατάργησις τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας, διάταξις τῆς Γερμανίας διὰ στενῆς ἑνώσεως τῆς Προυσίας καὶ Αὐστρίας, πρόσκλησις εἰς μέθεξιν τοῦ ἀγῶνος ὅλων τῶν ἀδουλώτων ἀκόμη ἀπὸ τὴν Γαλλίαν δυνάμεων, καὶ ἐξαιρέτως τῆς Αὐστρίας, Ἀγγλίας, Σβεκίας καὶ Δανίας — ἦσαν τὰ οὐσιώδη ἄρθρα συνθήκης, ἥτις ἀπὸ τὴν παραυτα δυστυχίαν ἔμεινε καλυμμένη εἰς πολυετὲς σκότος. Μὲ τὴν Σβεκίαν ἐσυμφωνήθη ὀλί-

*) Τὸ ἀξιόλογον τοῦτο γράμμα κεῖται εἰς τὸν ἔνατον τόμον τῆς Histoire des traités, par Koch et Schoell, pag. [illegible]

γον ἀρχήτερα (τὴν 20 Ἀπριλίου) νὰ ὑπάγουν εἰς Στραλσυνδίαν 12,000 Προῦσοι, καὶ ἡνωμένοι μὲ τοὺς ἐκεῖ συναγμένους Σβέκους νὰ πολεμήσωσι τὴν Γαλλίαν στρατηγοῦντος τοῦ βασιλέως Γουστάβου Ἀδόλφου. Ἡ Αὐστρία ἐκαιροφυλάκτει, καὶ συνάξασα στρατεύματα εἰς τὴν Γαλικίαν ἔδειχνεν, ὅτι τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ συντρίψῃ τὰ δεσμὰ τῆς Ποσονικῆς εἰρήνης ἐχαλίνονεν ἀπὸ πληροφορίαν τοῦ νοὸς καλητέραν. Καὶ ὅταν τελευταῖον ἀπεφάσισε νὰ φανερώσῃ τὴν θέλησίν της καὶ ἔστειλε διὰ τοῦτο τὸν στρατηγὸν Στουτερέϊμον εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν δύω μοναρχῶν, συνέβη εἰς τὸ μεταξὺ ἡ δυστυχὴς πληγὴ, ἥτις ἀπήλπισε τὴν Προυσίαν, καὶ καθυπέβαλε τὴν Εὐρώπην εἰς δουλείαν τελείαν.

Ἀφοῦ ὁ Ῥωσικὸς ἀρχιστράτηγος ἐπρόσμενε τὴν πτῶσιν τοῦ Δαντίσκου κατὰ τὴν 24 Μαΐου, ἐσήκωσε τὸν στρατόν του τὴν 4 Ἰουνίου, ὁπότε μικρὰ ἀναβολὴ ἀκόμη ἤθελεν ἑνώσειν τὰς μεγάλας δυνάμεις τῆς Αὐστρίας, ἀπὸ τὴν μεταξὺ Ἄλλου καὶ Πρεγέλου θέσιν του, διὰ νὰ τὸν φέρῃ μὲ πολυήμερον ὁδοιπορίαν καὶ μὲ δυστυχῆ μάχην πλησίον Ἐϊλσβέργης εἰς αὐτὴν, καὶ ἔπειτα τὴν 14 Ἰουνίου νὰ ἀναγκασθῇ εἰς μάχην πλησίον τῆς πολίχνης Φρειλανδίας, ὅπου ἐνικήθη ὁ ἀσθενισμένος στρατός του προφανέστατα. Ἡ ὀπισθοδρομία τῶν Ῥώσων εἰς τὰ σύνορά των, καὶ ἡ παράδοσις τοῦ Ῥηγιομοντίου ἦτο τὸ πρῶτον τῆς νίκης ἀποτέλεσμα· τὸ δεύτερον, πάντη ἀπροσδόκητον, ἡ εἰρήνη τῆς Τίλσης. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος βλέπων τὴν ἀδυναμίαν τοῦ στρατοῦ του καὶ τὴν ἀπροδιαθεσίαν τῆς ἐπικρατείας του εἰς τὸ νὰ ἀντικρούσῃ τὰς ἐχθρικὰς προσβολὰς, ἐπρόβαλεν ἀνακωχὴν ὅπλων εἰς τὸ Γαλλικὸν στρατόπεδον. Ὁ Ναπολέων, γνωρίσας τότε ὅτι δύναται νὰ κερδήσῃ μεγαλήτερον παρὰ μίαν μάχην, τὴν καρδίαν τοῦ ἐχθροῦ του, δὲν ἀπέβαλε τὸ ζήτημα, καὶ τὴν μὲν 21 Ἰουνίου ἐκλείσθη ἡ ἀνακωχὴ μὲ τοὺς Ῥώσους, τὴν δὲ 25 μὲ τοὺς Προύσους. Συνῆλθαν τὴν τελευταίαν ἡμέραν

οἱ δύω Αὐτοκράτορες εἰς τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ τῆς Τίλσης ἐπὶ σχεδίας. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν πάλιν ὁμοῦ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Προυσίας. Ὁ Ναπολέων ἐζήτησεν εὐθὺς καὶ ἀπήλαυσε τὴν ἀπόλυσιν τῶν λειτουργῶν Βοδεβεργίου καὶ Ἀρδεμβεργίου Ἀντὶ τούτων ἐμβῆκαν ὁ Κουρακῖνος καὶ ὁ Γόλσσιος. Ἡ εἰρήνη δὲν ἐδιστάζετο πλέον καὶ ἡ πόλις Τίλσα ἐκηρύχθη οὐδετέρα, φρουρουμένη κοινῶς ἀπὸ Γάλλους καὶ Ῥώσους καὶ Προύσσους στρατιώτας, διὰ νὰ κατοικοῦν εἰς αὐτὴν οἱ τρεῖς μόναρχοι ἐπὶ τῆς συμβιβάσεως τῆς εἰρήνης. Ὁ Ναπολέων καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐφαίνοντο ἐδῶ μὲ μεγίστην πρὸς ἀλλήλους πίστιν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Προυσίας μὲ τὴν παρουσίαν του ἔκαμε τὸν νικητὴν νὰ κάμῃ πολλὰς χάριτας εἰς τὸν νικημένον, τὰς ὁποίας χωρὶς τούτου, κατὰ τὴν ὁμολογίαν του, δὲν ἤθελε τὰς κάμειν. Τὴν 5 Ἰουλίου ἔφθασε καὶ ἡ Λοδοβίκα, βασίλισσα τῆς Προυσίας, διὰ νὰ ἡμερώσῃ μὲ τὴν παρουσίαν της τὸν ἄγριον νικητὴν καὶ νὰ τὸν φιλιώσῃ μὲ τὸν βασιλέα σύζυγόν της. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων δὲν ἐκάμφθη παντελῶς εἰς δικαιότερα φρονήματα, φοβούμενος δὲ μήπως τὸ σέβας, τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ τοῦ ἐμπνέῃ ἡ χάρις καὶ ἡ σύνεσις τῆς βασιλίσσης, τὸν δείξῃ φιλανθρωπότερον, ἐπετάχυνε τὴν τελείωσιν τῆς εἰρήνης. Μὲ τὴν Ῥωσίαν ὑπεγράφη τὴν 7, καὶ μὲ τὴν Προυσίαν τὴν 9 Ἰουλίου. Ἡ Γαλλία ἐκράτησεν ὅλας τὰς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἄλβιος κειμένας Προυσιακὰς χώρας· ὅλα λοιπὸν τὰ κτήματα τὰ εἰς τὴν Βεστφαλίαν, Φραγκίαν, Κάτω Σαξονίαν μὲ τὰ Μαγδεβοῦργον καὶ τὴν Ἀλτμαρκίαν, ἐκ δὲ τῶν ἀνατολικῶν μόνον τὰς ἐντεῦθεν Μαρκίας. Πομμερανίαν, Σιλησίαν, μέρος τῆς δυτικῆς Προυσίας μὲ τὴν Βαρμίαν καὶ παλαιὰν ἀνατολικὴν Προυσίαν ἔδωκεν ὀπίσω μὲ ῥητὴν προσθήκην: ὅτι τὰ δίδει ὀπίσω πρὸς χάριν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας. Τοιουτοτρόπως, ἐναντίον τῆς συμβουλῆς τοῦ Μακκιαβελίου *).

εἰς τὴν ὑλικὴν ζημίαν προσετέθη ἡ ὀδύνη τῆς καταφρονηθείσης τιμῆς τῆς μοναρχίας, καὶ εἰς τὸ χειρόγραφον τῆς φιλιώσεως εἰσήχθη ἡ πικρία τῆς ἀγενοῦς ὕβρεως. Ἡ Προυσιακὴ Πολονία μὲ τίτλον „Δουκάτον Βαρσαυΐας" ὡς πολιτεία χωριστὴ ἐδόθη εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας. Τὸ Δάντισκον μετὰ τῆς ἐπικρατείας του ὀνοματικῶς μὲν ὠνομάσθη πόλις ἐλευθέρα ὑπὸ τὴν Προυσιακὴν καὶ Σαξονικὴν ὑπεράσπισιν, πραγματικῶς δὲ ὑπὸ τὴν Γαλλικὴν κυριότητα· μέρος τῆς ἀνατολικῆς Προυσίας τῆς νέας, ἡ ἐπαρχία Βιαλυστὸκ, χώρα 100 Τ. Μ., ἐδόθη εἰς τὴν Ῥωσίαν μέθεξις ἀπὸ τὰ κτήματα τοῦ συμμάχου της. Ἀντὶ τούτου δὲ ἐγνώρισεν ἡ Ῥωσία τοὺς νεοδημιουργήτους βασιλεῖς τοῦ Βοναπάρτου, Λοδοβῖκον τῆς Ὀλλανδίας καὶ Ἰωσὴφ τῆς Νεαπόλεως, τὴν Ῥηνικὴν ὁμοσπονδίαν, καὶ τὰ κτήματα τῶν εἰς αὐτὴν ἀνηκόντων ἡγεμόνων καὶ τοὺς εἰς αὐτοὺς δοθέντας τίτλους, τελευταῖον δὲ τὸν νεώτατον ἀδελφὸν τοῦ Ναπολέοντος Ἱερώνυμον βασιλέα τῆς Βεστφαλίας, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπικράτειαν ἔμελλαν νὰ σχηματίζουν αἱ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἄλβιος παραχωρηθεῖσαι Προυσιακαὶ χῶραι καὶ αἱ πλησιόχωροι, ὅσαι εὑρίσκοντο εἰς χεῖρας τοῦ Ναπολέοντος. Ἡ Ῥωσία ὑπεχρεώθη προσέτι νὰ γνωρίσῃ ὅλας τὰς μεταβολὰς ὅσας ἤθελε κρίνειν εὔλογον ὁ Ναπολέων νὰ κάμῃ ἐφεξῆς εἰς τοὺς τόπους τούτους. Ἐκ τῶν ἐξωσθέντων ὑπὸ τῆς βίας τοῦ Ναπολέοντος ἡγεμόνων ἀποκατεστάθησαν πάλιν οἱ Δοῦκες Μεκελβούργου, Ὀλδεμβούργου καὶ Σαξονικοῦ Κοβούργου· οἱ δύω πρῶτοι μὲ τὸ φορτίον νὰ τρέφωσιν εἰς τοὺς αἰγιαλούς των Γαλλικὴν φρουράν· οἱ οἶκοι Καστέλιον Ἀσσίων, Νασσυΐα, Ἀραυσικὴ καὶ Βρουνσουΐκον ἔχασαν τὰ κληρονομήματά των. Παρεκτὸς τούτων ὑπεσχέθη ἡ Ῥωσία εἰς τὸν πόλεμον, εἰς τὸν ὁποῖον περιεπλέχθη κατὰ τοῦτο τὸ μεταξὺ μὲ τὴν Τουρκίαν,

*) Discorsi, Libr. II, p. 36. Il villipendio e l'improperio genera odio contra à colloro che l'usano, senza alcuna loro utilità.

νὰ δεχθῇ τὴν μεσιτείαν τῆς Γαλλίας, καὶ νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἐὰν αὕτη δὲν στέρξῃ τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν ἤθελαν τῆς προβάλλειν οἱ δύω Αὐτοκράτορες. Ἡ δὲ Προυσία ὑπεσχέθη νὰ κόψῃ πᾶσαν κοινωνίαν ἐμπορίας μὲ τὴν Ἀγγλίαν. Παρεκτὸς τούτων ὑπεσχέθη ἡ Ῥωσία μυστικῶς νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ Κάταρον καὶ τὰς Ἰονίους νήσους, ὅπου τὸν Αὔγουστον ἐξῆλθαν οἱ Ῥῶσοι, καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐμβῆκαν οἱ Γάλλοι.

Ποῖοι λόγοι ἐπαρακίνησαν τὸν Ῥωσικὸν μονάρχην νὰ δεχθῇ συνθήκας ἐναντιωτάτας τῶν προτέρων ἐκφράσεών του, εἶναι ἔργον μέλλοντος ἱστοριογράφου νὰ τοὺς ἐξετάσῃ. Οὗτος δύναται νὰ ἐξηγήσῃ καὶ ἐὰν ὅλα, μὲ ὅσα ἐκολάκευσε τὴν φιλοδοξίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἦσαν πυρώδης ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τοῦ ἥρωος τοῦ καιροῦ, ἢ πολιτικὴ ὑπακοὴ εἰς τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην.

---

7. Ἡ Γερμανία μετὰ τὴν ἐν Τίλσῃ εἰρήνην. (1807 — 1810).

Ἡ εἰρήνη τῆς Τίλσης ἀφαίρεσεν ἀπὸ τὴν Προυσίαν δύω ἥμισυ χιλιάδας Τ. Μ. καὶ πέντε μιλιόνια ὑπηκόων, τὸ ἥμισυ τῆς ἐκτάσεως καὶ τῶν λαῶν της. Ἀλλ' ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦτο ἡ ζημία αὕτη, ἐλογίσθη ὅμως μικροτάτη ὡς πρὸς τὰ ἀπροσδόκητα πάθη, τὰ ὁποῖα ἐπήγασαν ἐκ τῆς δυστυχοῦς εἰρήνης, βαρύτερα παρὰ τὸν πόλεμον αὐτόν. Ὁ Ναπολέων ἐμεγάλυνε τὴν κάκωσιν δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ὑπώπτευε μᾶλλον στήριγμα Γερμανικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἔκαμεν εἰρήνην μὲ τὴν Ῥωσίαν ταχεῖαν, διὰ νὰ μὴ ἔχῃ πλέον μὲ ποῖον νὰ συμμαχήσῃ ἡ Αὐστρία. Ἐὰν ἐπεχείρει νὰ τὴν ἀφανίσῃ διόλου, τὸ ὁποῖον ὅτι δὲν ἔκαμεν ἄλλοτε μὲν ἐκαυχᾶτο, ἄλλοτε δὲ ἐμετανόει, ὁ πόλεμος ἔμενε, καὶ ἡ Αὐστρία ἡνωμένη μὲ τὴν Ῥωσίαν τοῦ ἐπερίσσευαν τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον τοῦ ἐφοβέριζεν ἀπαύστως ἡ τυραννική

πολιτική του. Ἀλλ' ἐὰν ὁ Ναπολέων δὲν ἠφάνισε τὴν Προυσίαν, τὴν ἔφερεν ὅμως εἰς κατάστασιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύνατο νὰ ὀρθοποδήσῃ ποτέ. Ἐπειδὴ τὰ χειρόγραφα τῆς εἰρήνης, διὰ τὴν σπουδαστικότητα, ἥτις ἐπεκράτησεν εἰς τὴν συμβίβασιν, ἄφιναν ἀπροσδιόριστα πολλὰ οὐσιώδη σημεῖα, ἦτο ἀναγκαία δευτέρα συμφωνία, καὶ ἡ συμφωνία αὕτη, τὴν ὁποίαν ἔκλεισε κατὰ τὴν 12 Ἰουλίου εἰς Ῥηγιομόντιον ὁ Φελδμαρισάλιος Καλκρεῦθος μὲ τὸν πρίγκιπα Νεοκώμου (οὕτως ὠνομάζετο τώρα ὁ Μαρισάλιος Βερθιέρος) περὶ τῆς ἀδειάσεως τῶν Προυσιακῶν χωρῶν, ἔγεινε μὲ τὴν σοφιστικὴν συγγραφήν της πρεπωδεστέρα εἰς ῥήτορα παρὰ εἰς ἥρωα ἐπιδεικτιῶντα μὲ βασιλικὰ διαδήματα. Κατὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην ἀνεχώρουν οἱ Γάλλοι τὴν 25 Σεπτεμ. 1807 ἀπὸ τὰς παρὰ τὸν Ὀδέραν ἐπαρχίας, τὴν δὲ 1 Ὀκτωβ. ἀπὸ τὰς παρὰ τὸν Ἄλβιν, καὶ ὁ βασιλεὺς ἦτο νὰ λαμβάνῃ τὰ εἰσοδήματά του ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς ἀλλαγῆς τῆς συνθήκης, ἐὰν δηλονότι ἐπληρόνοντο ἕως τότε οἱ βαλθέντες εἰς τὴν χώραν φόροι, ἢ ἠσφαλίζοντο δι' ἐγγυήσεως. Τοῦτο τὸ ἄρθρον, τὸ ὁποῖον ἐνομίζετο εὔκολον, ἢ τοὐλάχιστον δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῇ, εὕρηκεν ἀνικήτους δυσκολίας. Ὅσα οἱ Προῦσοι ἐλογαρίαζαν δεκαεννέα μιλιόνια φράγκων, ταῦτα ὁ Γάλλος Δαροὺς μὲ λογαρίασιν λειψάνων πολεμικῆς δαπάνης καὶ εἰσοδημάτων τῆς χώρας, ἐνῷ διέτριβαν εἰς αὐτὴν οἱ Γάλλοι, τὰ ἀνεβίβαζεν εἰς ἑκατὸν πεντήκοντα τέσσαρα καὶ ἥμισυ μιλιόνια φράγκων. Αὕτη ἡ τεράστιος διαφορὰ τῶν λογαριασμῶν ἔδιδεν εἰς τὴν συμβίβασιν ἀτελεύτητον διάρκειαν, καὶ εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ, ἀφοῦ ἀδειάσθη τὸ μεταξὺ Μεμελίου καὶ Βιστούλα μέρος, ἔμειναν αἱ καλήτεραι χῶραι εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων, οἱ ὁποῖοι ἐκαρποῦντο τὰ εἰσοδήματά των. Ἐνταυτῷ δὲ ἐζητοῦντο ἀπὸ τὴν Προυσίαν πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀντέφασκαν ὀλιγώτερον μὲ τὰς λέξεις καὶ μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς εἰρήνης. Παρεκτὸ,

τῆς Σαξονικο-Πολονικῆς διὰ τῆς Σιλησίας ὁδοῦ, ἥτις ἐσυμφωνήθη εἰς Τίλσαν, ἐζήτει ὁ Μαρισάλιος Σοὺλτ καὶ ὁδὸν ἐμπορικὴν διὰ τὴν Σαξονίαν· καὶ μ' ὅλον ὅτι ὁ κύκλος ὀνομαζόμενος „Νέα Σιλησία" ἀπεδίδετο ῥητῶς εἰς τὸν βασιλέα, τὸν ἐζήτει τώρα διὰ τὸ Δουκάτον τῆς Βαρσαυΐας. Ὅταν δὲ ἡ Προυσία ἔστερξε καὶ ταῦτα τὰ ἄδικα ζητήματα διὰ συνθηκῶν νέων, ἐμετρήθη ἡ περιφέρεια τοῦ Δαντίσκου ἀντὶ δύω τετραγωνικῶν Γαλλικῶν μιλίων, καθὼς ἐδιώριζεν ἡ εἰρήνη, μὲ δύω Γερμανικὰ τετραγωνικὰ μίλια· καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἡ συμβίβασις ἔμεινεν ἀτελείωτος, καὶ ἡ ἐπικράτεια τῆς Προυσίας ἐκαταθλίβετο ἀπὸ τοὺς Γάλλους. Ὁ βασιλεὺς ἔστειλεν εἰς Παρισίους τὸν ἀδελφόν του Βιλέλμον διὰ νὰ κάμῃ καλήτερον συμβιβασμόν. Ἀλλὰ μετὰ πολύμηνον ἀργοπορίαν εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ λειτουργὸς Καμπανῦς, ὅτι τὰ στρατεύματα δὲν ἀναχωροῦν, ἐπειδὴ δὲν ἐπληρώθη ἀκόμη τὸ χρέος, καὶ ὅτι τοῦτο ὁμοῦ μὲ τὰ εἰσοδήματα τῶν χωρῶν ἀπὸ τῆς ἐν Τίλσῃ εἰρήνης συμποσοῦται εἰς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα μελιόνια, ἀλλ' ἡ γενναιότης τοῦ Ναπολέοντος χαρίζει τὰ τριάκοντα, καὶ ἐὰν δὲν λάβῃ ταχέως τὰ ἑκατὸν πεντήκοντα, δὲν εἶναι ἐλπὶς σωτηρίας εἰς τὴν Προυσίαν. Μὲ τοιοῦτον φοβερισμὸν ἔκαμεν ὁ Πρίγκιψ τὴν 8 Σεπτεμβ. 1808 συμφωνίαν, νὰ πληρώσῃ ἡ Προυτία ἑκατὸν τεσσαράκοντα μιλιόνια, καὶ ἕως τῆς ἀποπληρώσεώς των νὰ μένουν εἰς Γαλλικὰς χεῖρας τὰ τρία φρούρια Γλογαυΐα, Κυστρῖνον καὶ Στεττῖνον. Δέκα χιλιάδες Γάλλοι νὰ τρέφωνται εἰς αὐτὰ μὲ δαπάνην τῆς Προυσίας καὶ μὲ πολιορκητικὰ χρειώδη καὶ τροφὰς διὰ ἓξ μῆνας· ἑπτὰ πολεμικοὶ δρόμοι νὰ εἶναι ἀνοικτοὶ εἰς τὴν χώραν· εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἄλβιος νὰ παραχωρηθῇ τόπος δισχιλίων ὀργυιῶν ἕως τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Μαγδεβούργου, καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς δέκα τὰ ἐρχόμενα ἔτη νὰ μὴ ἔχῃ στρατιώτας περισσότερον παρὰ 42,000. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο ἀπῃτεῖτο πά-

λιν ἡ προσωπικὴ μεσιτεία τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅταν ἐνταμώθη μὲ τὸν Ναπολέοντα τὸν Ὀκτώβ. 1808 εἰς Ἐρφορδίαν, καὶ περισσότερον παρὰ ταύτην ἡ περιπλοκὴ τῶν Ἱσπανικῶν πραγμάτων διὰ νὰ κατορθώσῃ τὴν ἀδείασιν τῶν Προυσιακῶν χωρῶν τὸν Νοέμβριον 1808 μὲ πληρωμὴν ἑκατὸν τεσσαράκοντα μιλιονίων διὰ συναλλαγματικῶν συγγραφῶν καὶ ὁμολογιῶν, τὰς ὁποίας ἠγγυήθησαν οἱ ἔμποροι τῶν προκρίτων πόλεων. Ἀλλ' ἀκόμη δὲν ἐκόπη τὸ ἐχθρικὸν νῆμα, μὲ τὸ ὁποῖον συνύφαινεν ὁ Ναπολέων τὴν Προυσίαν. Κατὰ τὴν εἰρήνην τῆς Τίλσης ἔμεναν ἀπείρακτα καὶ ἡ δημόσιος καὶ ἡ ἰδιωτικὴ περιουσία τῆς Προυσίας. Μὲ ὅλα ταῦτα ὁ Ναπολέων λαβὼν εἰς Βαϊόναν τὸν Μάϊον 1808 διὰ συνθήκης εἴκοσι μιλιόνια φράγκων ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας, τὸν ἐδιώρισε νὰ τὰ λάβῃ ἀπὸ Προυσιακὴν περιουσίαν εὑρισκομένην ἐντὸς τοῦ Δουκάτου τῆς Βαρσαυΐας. Ἐδημεύθησαν ὄχι μόνον ἡ βασιλικὴ περιουσία, ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς κοινῆς τραπέζης, τοῦ κιβωτίου τῶν χηρῶν, τοῦ ὀρφανοτροφείου τοῦ Ποσταμπίου, τῆς θαλασσίου ἐμπορίας, τῶν πτωχοτροφείων, τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν σχολείων, καὶ πολλῶν ἰδιωτῶν, συμποσουμένη εἰς 16 μιλιόνια θαλήρων, ἐκ τῶν ὁποίων μικρότατον μόνον μέρος ἀνῆκεν εἰς τὸν β. σιλέα. Ἡ ἀσπλαγχνία αὕτη καὶ ἡ ἀπόλυσις ὅλων τῶν πολιτικῶν ὑπουργῶν τῶν εὑρισκομένων εἰς τὴν Πολονίαν, οἱ ὁποῖοι ἔπεσαν βάρος εἰς τὴν Προυσίαν, ἦσαν φανερὰ σημεῖα τῆς ἔχθρας, τὴν ὁποίαν ἐφύτευσεν ἡ Γαλλία εἰς τοὺς Πολονοὺς κατὰ τῆς Προυσίας διὰ νὰ ἐμποδίζῃ πάντοτε τὴν ἀνόρθωσιν καὶ ἀνάστασίν της.

Ἀλλ' ἡ ἀνάγκη διδάσκει καὶ πολλὰ ἀγαθὰ τοὺς λαούς. Πρῶτον ἡ Φρειδερικὴ στρατιωτικὴ διάταξις καὶ στρατιωτικὴ νομοδοσία, ἥτις ὑπῆρχε χρήσιμος μὲν διὰ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, ἄχρηστος δὲ διὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης ἐννάτης, μετεπλάσθη ἐξ ὁλοκλήρου. Οἱ ξένοι μισθοφόροι ἀπεβλήθησαν,

καὶ ὁ στρατὸς συνεπληρώθη ἀπὸ τέκνα τῆς πατρίδος, τὰ ὁποῖα κράζει ὑποκάτω τῶν σημαιῶν τὸ εἰς ὅλους κοινὸν καθῆκον· τὸ μόνον δίκαιον τῶν εὐγενῶν εἰς προβιβασμὸν πολεμικῶν ἀξιωμάτων, καὶ ἡ σκληρὰ μεταχείρισις τῶν κοινῶν στρατιωτῶν ἀπεῤῥίφθησαν· καὶ αἱ τιμαὶ εἰς μὲν εἰρήνην ἀνηρτήθησαν ἀπὸ γνώσεις καὶ ἀπὸ παιδείαν, εἰς δὲ πόλεμον ἀπὸ ἀνδρίαν καὶ ὀξυδέρκειαν. Ἡ μόνη ὕψωσις τοῦ στρατιωτικοῦ μὲ ταπείνωσιν τῶν λοιπῶν κλάσεων ἐσηκώθη, καὶ καὶ ἐκεῖνο ἐτιμήθη τώρα περισσότερον, ἐπειδὴ ὁ λαὸς ἔκρινεν ἐλευθέρως τὴν χρείαν του. Ἐχάθη ἡ τεράστιος ἀντίφασις, τὴν ὁποίαν ἔστεργεν ὁ Φρειδερῖκος μὲ ἀνερμήνευτον ἀδιαφορίαν, νὰ ξυλίζωσι λευκοπώγωνας στρατιώτας ἀγένειοι ὀφικιάλιοι ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ. Ὅλος ὁ στρατὸς διετάχθη σκοπιμώτερα, οἱ ἀγοί του διεμοιράσθησαν ἁπλούστερα, οἱ στρατιῶται ἐστολίσθησαν καὶ ἐγυμνάσθησαν προσφυέστερα, καὶ ἐσχηματίσθη ἀσκήσεως τρόπος νέος, ὅπου νεοσύλλεκται ἐγυμνάζοντο, καὶ οἱ γυμνασμένοι ἀπελύοντο. Ἐνεργὸς καὶ ἐκτελεστὴς τοῦ σχεδίου τούτου ἦτο ὁ στρατηγὸς Σαρνόρστιος, Ἀννώβερος τὴν πατρίδα, ὅστις εἶχεν ἐμβῆν εἰς Προυσιακὴν ὑπουργίαν ἀπὸ τοῦ 1801 ἔτους.

Ἐνῷ οὗτος ὠργάνιζε τὰ στρατιωτικά, ἠγωνίζετο ὁ Βαρὼν Στεΐνος, τὸν ὁποῖον ἔβαλεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν κορυφὴν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ἀρδεμβεργίου τὴν 5 Ὀκτωβ. 1807, νὰ μεταπλάσῃ τὸ πολιτικὸν σύστημα μὲ νεωτέρους τρόπους διοικήσεως, καὶ τὸ περισσότερον μὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἀπὸ τὴν ὑλοφροσύνην τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος καταπνιγέντος δημοσίου πνεύματος. Τὸ Στεϊνικὸν σύστημα ἐθριάμβευσεν ἐξαιρέτως διὰ τῆς καταστάσεως νέων ἀρχόντων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπαρχίαι τινὲς ἄλλοτε ἐξῃροῦντο, καθὼς Π. χ. ἡ Σιλησία μὲ ἴδιόν της λειτουργεῖον. Πλέον ἐπίσημον ἔγεινε τὸ ἄγειν ἐξῆς·

διότι μὲ πρόσταγμα τῆς 9 Ὀκτωβ. 1807 ἐμεταβάλθη οὐσιωδῶς ἡ σχέσις τῆς τῶν ἀγρῶν κτήσεως. Τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῶν εὐγενῶν εἰς τὸ νὰ ἔχουν κτήματα ἔπαυσε καὶ ἐσυγχωρήθη εἰς πολίτας καὶ χωριάτας νὰ τὰ ἀποκτῶσιν, ἐσυγχωρήθη δὲ καὶ εἰς τοὺς εὐγενεῖς νὰ μεταχειρίζωνται ἔργα καὶ ἐπαγγέλματα πολίτου. Ἡ μέχρι τοῦδε συνδέουσα τὸ πλεῖστον μέρος τῶν χωριατῶν πρὸς τοὺς ἀγροκτήτορας ὑπακοὴ μὲ ἀγγαρείας καὶ ἐξαγορὰς ἔπαυσε, καὶ δὲν ἐγνωρίζετο πλέον νόμιμος κάμμία ὑπηρεσία, παρὰ ἡ στηριζομένη εἰς νόμιμον συνθήκην. Ὁ νόμος οὗτος ἔφερεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Γαλλίας ἐθεωρεῖτο τὸ μόνον καλὸν τῆς ἐπαναστάσεως ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον ἐκ τῆς φύσεως διατεταγμένον εἰσῆλθεν εἰς τὴν Προυσίαν ὄχι δι' ὁδοῦ βαμμένης μὲ αἵματα ἀνθρώπων.

Τὴν 19 Νοεμβ. 1808 ἐξέδωκεν ὁ βασιλεὺς εἰς Ῥηγιομόντιον ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέδιδεν εἰς τοὺς πολίτας τῆς Προυσιακῆς μοναρχίας τὰ παλαιὰ ἀρχικὰ δίκαια, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχαν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς Γερμανίας, ἐχάθησαν δὲ μὲ τὸν καιρόν, καὶ ἐχρειάσθησαν τὸ σιδηροῦν σκῆπτρον τοῦ Ναπολέοντος νὰ τὰ ἀποκαταστήσῃ. Ἀφοῦ κατὰ τὸ 1719 ἔτος καθυπέβαλεν ὁ βασιλεὺς Φρειδερῖκος Βιλέλμος Α' τὰς πόλεις ὑπὸ τὴν προσταγὴν τῶν βασιλικῶν ἀρχείων, ἔχασαν οἱ πολῖται ἕως τώρα πᾶσαν κοινωνίαν εἰς τὰ κοινὰ τῆς πατρίδος πράγματα. Τώρα δέ, ἀφοῦ διὰ τῆς ἐν Τίλσῃ εἰρήνης δὲν ἔμειναν εἰμὴ λαὸς καὶ πόλεις, ὁ φρόνιμος Στεΐνος διέταξε τὰ συστήματα πάσης μιᾶς πόλεως εἰς τρόπον τοιοῦτον, ὥστε παρεκτὸς τῆς ἐπαναστατικῆς Γαλλίας, ὅπου τὸ πρᾶγμα ἐκβῆκεν ἀπὸ τὰ φυσικὰ ὅρια, καὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἑλβετίας, εἰς κάμμίαν ἄλλην Εὐρωπαϊκὴν ἐπικράτειαν δὲν συνεφρόντιζαν τὰ κοινὰ οἱ πολῖται, καθὼς εἰς τὴν Προυσίαν.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Στεΐνος καὶ ἄλλον πλησιέστερον σκοπόν, Μισῶν διακαέστα-

τα τὸν τύραννον τῆς Γερμανίας ἐπροσπάθει νὰ εὕρῃ ὁμόφρονάς του πρὸς παντελῆ αὐτῆς ἐλευθέρωσιν. Εἰς Ῥηγιομόντιον συστήσας ἑταιρείαν „Ἠθικοεπιστημονικὴν“ καὶ μετονομάσας αὐτὴν „Δεσμὸν ἀρετῆς“ τὴν ἐξήπλωσε μυστικῶς εἰς ὅλην τὴν μοναρχίαν. Ἀλλ᾽ ὁ θερμουργὸς Στεΐνος ἐλησμόνησεν εἰς τοῦτο τὰ προνοητικὰ μέσα. Ὑπωπτεύθη ἀπὸ τοὺς Γάλλους, καὶ τὸν Αὔγουστον 1808 ἐπιάσθη ἰδιόχειρός του ἐπιστολὴ, ἥτις ἐφαίνετο ἐκ διαφόρων φράσεων, ὅτι ἐβεβαίονε τὴν ἀρχητέραν εἰκασίαν, ὅτι εἰς Ἀσσίαν καὶ Βεστφαλίαν ὑπάρχουσι συνδέσεις μὲ σκοπὸν ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν Γάλλων. Εὐθὺς ἀφοῦ ἐγνώσθη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἰς τοὺς Γάλλους καὶ ἐσημειώθη μὲ πικρὰ σχόλια, ἦτο φανερὸν, ὅτι ὁ λειτουργὸς διὰ τὴν τότε κατάστασιν τῆς Προυσίας δὲν ἠδύνατο νὰ σταθῇ εἰς τὸν τόπον του. Ταὐτόντι δὲ ἀπελύθη τὴν 26 Νοεμβ. 1808. Μ᾽ ὅλα ταῦτα ὁ λαὸς, ἀφοῦ ἴδε καὶ τόσα ἄλλα βιαστικὰ ἔργα, τὸ τοιοῦτο δὲν τὸ ἐπρόσμενε. Τὸν Δεκέμβ. 1808 ἐξαφνα ἐδημοσίευσαν αἱ ἐφημερίδες πρόσταγμα τοῦ Ναπολέοντος ἐκδοθὲν εἰς Μαδρίτιον, τὸ ὁποῖον ἐκήρυττε τὸν Βαρῶνα Στεΐνον (σημαινόμενον μὲ τὸ „le nommé Stein), ὡς ταραχοποιὸν καὶ ἐχθρὸν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας, ἐπρόσταζε τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων του, καὶ νὰ φυλακωθῇ αὐτὸς, ὅπου ἂν ἤθελε πιασθῆν διὰ Γαλλικῶν ἢ Ῥηνικῶν στρατευμάτων. Διέφυγεν ὅμως τὸν κεραυνὸν τοῦτον ὁ Στεΐνος, καὶ εὕρηκεν ἀσφάλειαν πρῶτον μὲν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας, ἔπειτα δὲ εἰς τὸν τῆς Ῥωσίας, ὅπου δὲν ἔπαυσε νὰ ἐνεργῇ τὸν ὄλεθρον τοῦ ἐχθροῦ του.

Κατ᾽ εὐτυχίαν οἱ Γάλλοι παρατηροῦντες τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα δὲν ἐπρόσεχαν εἰς τὴν οὐσιώδη ἐσωτερικὴν ἀναγέννησιν τοῦ λαοῦ. Μὴ γνωρίζοντες τοὺς βαθεῖς δρόμους τοῦ Γερμανικοῦ πνεύματος ἠπατῶντο μὲ τὴν ἐπιπολαιότητά των, ἐνῷ ὁ λαὸς ἐζωόνετο διὰ τῆς νέας νομοδοσίας. Ὁ Ἀρδεμβέργιος, τὸν ὁποῖον

ἔβαλεν ὁ βασιλεὺς τῆς Προυσίας εἰς τὸν τόπον τοῦ Στεΐνου τὸν Ἰούνιον 1810, δεκαοκτὼ μῆνας μετὰ τὴν ἐκείνου ἀναχώρησιν, ἐνηγκαλίσθη τὸ σύστημα τοῦ Στεΐνου, ἀλλὰ μὲ προσοχὴν μεγάλην, καὶ μὲ παντοτεινὴν φανέρωσιν προσποιημένης εἰλικρινείας πρὸς τὸν Ναπολέοντα.

Καθὼς εἰς τὴν Προυσίαν, οὕτω καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Γερμανίαν ἡ Γαλλικὴ τυραννὶς ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἑτοιμάσειν τὴν ὁδὸν εἰς τὴν κοινὴν δυστυχίαν. Ἐνῷ οἱ Γερμανοὶ ἐδούλευαν εἰς τὸν στρατὸν τῆς Γαλλίας, ἐγυμνάσθησαν τόσον, ὥστε πάραυτα ἐξισώθησαν μὲ τοὺς θριαμβευτὰς, καὶ τὸ παλαιὸν κλέος τῶν ὅπλων τῆς Γερμανίας ἀνέλαμψεν ὑπὸ τὸν Ναπολεοντικὸν ζυγὸν, ὅς τις ἐμετεχειρίζετο τοὺς Ῥηνικοὺς στρατιώτας πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν σκοπῶν του. Ἡ νεόκτιστος Γερμανικὴ δύναμις τοῦ στρατοῦ νομίζουσα τότε ὅτι ἦτο προωρισμένη νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν κόσμον, ἐκατάλαβεν ἔπειτα ὅτι ἡ θεία πρόνοια μὲ τὸ μέσον τοῦ τυράννου τὴν ὀργάνισε μὲ σκοπὸν νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ἰδίαν της πατρίδα ἀπὸ τὸν τούτου ἀφόρητον ζυγόν. Ἐκ τῶν ἀψύχων τύπων τῆς ἐν τῇ Βεστφαλικῇ εἰρήνῃ σημανθείσης κυριότητος τῆς δεκάτης ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος τὸ μέγιστον μέρος τῶν Γερμανῶν εἶχε χάσειν καὶ τὴν αἴσθησιν διὰ τὰ παρελθόντα καὶ τὴν χαρὰν διὰ τὰ παρόντα· τὰ μνημεῖα τῆς Γερμανικῆς ἀρχαιότητος ἔπιπταν εἰς τρίμματα, καὶ τὰ πολύτιμα οἰκοδομήματα τῶν νεωτέρων χρόνων ἐφαίνοντο πλέον ἔργα μερικῆς ἡγεμόνων ὀρέξεως, παρὰ γεννήματα ἑνὸς ἐθνικοῦ δημοσίου πνεύματος. Τὸ νεώτερον πνεῦμα ἐφανερόνετο εἰς τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν τῶν κοινῶν δρόμων, εἰς τὴν ῥυπαρίαν τῶν πέριξ καὶ ἐντὸς μερῶν ἐνδόξων Γερμανικῶν πόλεων, καὶ εἰς πλῆθος ἀηδιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔκαμναν τὸν ἐπιπόλαιον παρατηρητὴν νὰ κρίνῃ πάντη ἐσφαλμένως περὶ ὅλης τῆς οὐσίας τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους. Ἡ ὀκνηρία ὅμως καὶ χαυνότης καὶ ἀδιαφορία αὕτη δὲν

ἦτο ἔμφυτος, ἀλλὰ προστιθεμένη ἀπὸ τοὺς τρόπους τῶν πολιτευμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἔστεκαν εἰς κἀμμίαν ἀναλογίαν μὲ τὰς προόδους τῆς πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως. Τῷόντι τὰ πολιτεύματα ἐμεταβάλθησαν τότε διὰ νὰ καθυποβληθοῦν εἰς ζυγὸν ἀλλότριον, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῶν Γερμανῶν ἐκ τῆς μεταβολῆς ταύτης ἀνέλαβε τὸν ἰδιόκτητον χαρακτῆρα του. Αἱ παλαιαὶ εἰκόνες τῆς πτώσεως ἔγειναν ἄφαντοι· οἰκοδομήματα καὶ στολισμὸς καὶ γεωργία ἐμβῆκαν εἰς τὸν τόπον τῆς προτέρας ἐρημώσεως, καὶ ὡραῖοι κῆποι περιέζωσαν τὰς πόλεις, αἵτινες ἐκρύπτοντο ἀρχῆτερα μεταξὺ ἑλῶν καὶ σκοτεινῶν τειχισμάτων. Ὅς τις ἐξ εἴκοσιν ἐτῶν δὲν ἴδε τὴν Γερμανίαν, μόλις ἠδύνατο νὰ τὴν γνωρίσῃ τώρα.

Ἀκόμη περισσότερον ἐνήργει ἡ θλίψις εἰς τὴν διανοητικὴν ζωήν. Ὁ Γερμανὸς ἐγνώριζε τώρα τοὺς παρελθόντας καιρούς του, ὅταν ἡ ξένη δεσποτεία ἐκαταφρόνει τὴν ἀξίαν των. Εἰς ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἶχεν ἐκλείψειν ἡ αἴσθησις τοῦ παλαιοῦ Γερμανικοῦ πνεύματος τῆς ζωγραφίας, ἀγαλματοποιίας, ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ποιήσεως ἀπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλίας, καὶ ἔμεινε μόνον εἰς ὀλίγους τινὰς πεπαιδευμένους ὡς εἶδος ἐπιστημονικῆς φιλομαθείας. Ἡ Γερμανικὴ ἱστοριογραφία εἶχε κρυφθῆν ἀπὸ τὴν ὁμίχλην τῆς ἐπικρατούσης νεολογίας, καὶ μόνον ἀνεφάνη τώρα, ὁπόταν αἱ πολιτικαὶ περιστάσεις ἐσκέδασαν τὸ σκότος ἀπὸ τὰ ὀμμάτια τοῦ ἔθνους. Ἐξαιρέτως δὲ ἔλαβεν ὑπεροχὴν εἰς τὸ αἴσθημα τῆς παρούσης γενεᾶς ἡ θρησκεία. Ἐνῷ ἐγνωρίσθη ἡ ἀνικανότης τῶν ὑλοφρονητικῶν δογμάτων, ὑπέστρεψαν τὰ πνεύματα εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὰ εἶχε παρεκτρέψειν παρὰ πολὺ ἡ σοφία τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς κατὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα, καὶ ἡ Γερμανικὴ παιδεία ἐγνώρισε σαφῶς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ὅτι τὴν εὐτυχίαν της δὲν πρέπει νὰ ζητῇ εἰς τὰ ἄλση τῆς ἐθνικῆς φιλοσοφίας, ἀλλ' εἰς τὰ σπήλαια τῆς χριστιανικῆς θεοσεβείας.

Νὰ κάμῃ ταύτην τὴν μεταβολὴν τῶν φρονημάτων

εἰς τὸ Γερμανικὸν ἔθνος ἦτο πάντη ἔξω τῶν σκοπῶν τοῦ Ναπολέοντος, ὅς τις τὴν Ῥηνικὸν ὁμοσπονδίαν ἐθεώρει πάντοτε ὡς μετάβασιν τοῦ νὰ μεταμορφώσῃ ὅλην τὴν Γερμανίαν εἰς ἀνατολικὴν Γαλλίαν. Ἐὰν ἐγνώριζε τὰ φρονήματα καὶ τὰς κλίσεις τῶν Γερμανῶν, δὲν ἤθελε ψευσθῆν τόσον ἀπὸ τὰς ἐλπίδας του· ἐπειδὴ ὅμως ἐνόμιζεν ὅτι οἱ στρατιῶται καὶ αἱ ἀργυρολογίαι μὲ τὴν δριμεῖαν καὶ λάλον γλῶσσαν του ἦσαν ἱκανὰ νὰ τοὺς κρατῶσι δεσμίους, ἐσυντρίφθη τὸ εἴδωλον, ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου ἐγονάτισαν πολλοὶ καὶ σοφοί, καὶ μόνον ὀλίγοι βροτοὶ ἔμειναν εἰς αὐτὸ μὲ τύφλωσιν τῶν διανοητικῶν των δυνάμεων.

Πόσον ἔλειπεν ἀπὸ τοῦ νὰ τρελάνῃ ἢ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς Γερμανούς, ἐφάνη εὐκρινέστατα εἰς τὴν νέαν καθίδρυσιν τοῦ βασιλείου τῆς Βεστφαλίας, τὸ ὁποῖον ἐφύτρωσεν εἰς τὴν Γερμανίαν τὴν 15 Νοεμβρ. 1807 κατὰ τὴν εἰρήνην τῆς Τίλσης. Ὁ τούτου βασιλεύς, Ἱερώνυμος Ναπολέων, ἦτο ὀλίγον περισσότερον παρὰ ἔπαρχος τοῦ ἀδελφοῦ του, Αὐτοκράτορος, ὅς τις ἐκράτησε διὰ τὸν ἑαυτόν του τὸ ἥμισυ τῶν δημοσίων κτημάτων, εἰς Μαγδεβοῦργον ἐφύλαττεν 12,000 στρατιωτῶν μὲ ἔξοδα τῆς χώρας, καὶ ἔσυρεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν τὸν Βεστφαλικὸν στρατόν, καθὼς καὶ τοὺς τῶν λοιπῶν μικρῶν ἡγεμόνων. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπεβλήθησαν αἱ παλαιαὶ δισαναλογίαι τοῦ λαοῦ, ἐνεψυχώθη τὸ πνεῦμα τῶν ἐγκατοίκων, καὶ πολλοὶ καὶ φρόνιμοι ἄνδρες ἤκουσαν μὲ χαρὰν τοῦ νεανίσκου βασιλέως τὸν ὑπερήφανον λόγον, ὅτι αὐτοὶ διὰ τῆς ἐν Τίλσῃ εἰρήνης ἀπέκτησαν τὸ πρῶτον πάντων τῶν ἀγαθῶν, πατρίδα!

8. Ἐγχείρημα τῶν Ἄγγλων κατὰ τῆς Δανίας.

(1807).

Ἀφοῦ ὁ Ναπολέων μᾶλλον μὲ τὰς τέχνας παρὰ μὲ τὸν πόλεμον μέρος μὲν τῆς ξηρᾶς εἶχεν ὑποτάξειν,

μέρος δὲ εἶχε συνάψειν μὲ τὸν ἑαυτόν του, ἔβλεπε τώρα μὲ τόσον μεγαλητέραν ἀθυμίαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅσον αὕτη ἀπέκρουε μὲ ἀκλόνητον ἀνδρίαν τὸν διπλοῦν τοῦτον πόλεμον. Λειτουργεῖον σχηματισθὲν τὸν Μάρτιον 1807 ἐξ ἀνδρῶν ἰσχυρῶν καὶ εἰλικρινῶν φίλων τοῦ θρόνου, τῶν ὁποίων κορυφαῖος μὲν ἦτο ὁ Δοὺξ Πορτλανδίας, Σηκρετάριος δὲ τῆς πολιτείας ἔλαμπεν ἐξαιρέτως ὁ Γεώργιος Κάννιγγ, μαθητὴς τοῦ Πιττ, ἐκυβέρνα ἀγρυπνότατα τὸ καράβιον τῆς πολιτείας. Δὲν ἐπρόκειτο μόνον νὰ ταπεινωθῇ ἡ ἀληθινὴ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ· ἀλλὰ καὶ θάῤῥος πολιτικὸν ἦτο ἀναγκαῖον διὰ νὰ χαυνώσωσι τὰ νεῦρα τῆς ὑπολήψεως, τὰ ὁποῖα ἐστερέονεν εἰς τὰ ἔθνη, μ' ὅλον ὅτι ἀντεπάλαιαν τὰς γνώμας τοῦ λαοῦ των, ὅς τις συνειθίζει νὰ καταβοᾷ κατὰ παντὸς γενομένου, τὸ ὁποῖον ἐὰν δὲν ἐγίνετο, ἤθελαν καταβοᾷν περισσότερον.

Ποίαν οὐδετερότητα ἐσυγχώρει ὁ Ναπολέων εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, τὸ ἔδειξε τὸ 1805 καὶ 1806 ἔτος εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας, τοὺς ὁποίους ἔλαβεν ὑποκάτω τῶν σημαιῶν του, καὶ εἰς τοὺς μὴ θελήσαντας ἐξ αὐτῶν, τῶν ὁποίων ἥρπασε τὰ κτήματα. Ἡ προϋπόθεσις, ὅτι ἠδύνατο ποτὲ νὰ προτιμήσῃ τὸ δίκαιον παρὰ τὸ ὠφέλιμον, ἔχασε πᾶσαν τὴν πιθανότητα, καὶ οἱ Βρεταννικοὶ λειτουργοὶ ἦσαν βέβαιοι, ὅτι πρὸς φθορὰν τῆς Ἀγγλίας δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ὅλα τὰ δυνατά, καὶ τοὺς οὐδετέρους ἀσθενεῖς θέλει μετρήσειν εἰς οὐδέν. Μὲ τοιαύτην πληροφορίαν ἐκύτταξαν ὑπόπτως εἰς τὴν Δανίαν. Ἡ μετρία αὕτη πολιτεία εἶχε μεταχειρισθῆν ὅλας τὰς δυνάμεις της εἰς ἕνα στόλον καὶ εἰς ἕνα πεζικὸν στρατὸν ἀπὸ μιᾶς ἤδη ἑκατονταετηρίδος, τὰ ὁποῖα δὲν ἔστεκαν εἰς καμμίαν ὀρθὴν ἀναλογίαν μὲ τὴν κατάστασίν της· εἰς καιρὸν εἰρήνης τῆς ἦσαν βαρὺ φορτίον· εἰς περίστασιν πολέμου ὡμοίαζαν μὲ γίγαντος ῥομφαίαν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ κινήσῃ νήπιον. Τῆς Δανίας ἡ ὀρθὴ πολιτικὴ ἤθελεν εἶσθαι νὰ στέκῃ καὶ νὰ πίπτῃ ἡνωμένη σφικτὰ μὲ τὴν Γερμανίαν· κατὰ δυστυχίαν ὅμως ἦτο ἡ Γερμανία κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε δὲν ἦτο ἐπίψογος ἡ Δανία, ἂν ἤθελε νὰ περιπατῇ χωριστὸν δρόμον. Ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι καθ' ἑαυτὴν ἦτο δεδικαιωμένη ἡ πλάνη αὕτη, ἔδειξεν ὅμως τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματά της, ἐνῷ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Γερμανίας ἐσύρθη καὶ αὐτὴ ὅλη εἰς τὸν χείμαῤῥον τῆς φθορᾶς. Πρὶν τῆς τελειώσεως τοῦ Προυσιακοῦ πολέμου ὡμίλησε πολλάκις ὁ Ναπολέων μὲ καταφρόνησιν περὶ τῆς αὐθαδείας τοῦ διαδόχου τοῦ Δανικοῦ θρόνου, ὅτι ἠθέλησε μὲ στρατεύματα εἰς τὰ σύνορα τῆς Ὀλσατίας νὰ φυλάξῃ οὐδετερότητα ἔνοπλον. Ἐπρόσταξε τὴν Δανίαν νὰ κλείσῃ εἰς τοὺς Ἄγγλους τοὺς λιμένας της, καὶ ἐπειδὴ ἐκείνη ἀνέβαλλε τὸν καιρὸν, εἶπε πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους ἀπὸ τὰς Ἀνσεατικὰς πόλεις μὲ λόγους ὑπεροπτικούς: „Ὁ μικρὸς οὗτος ἡγεμὼν ἄς προσέχῃ.“ Ἐὰν λοιπὸν ὁ Ναπολέων μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Τίλσης ἔδιδε δύναμιν εἰς τοὺς φοβερισμοὺς τούτους, ἐὰν τῆς ἐσυγχώρει ἐλευθέραν ἐπιμιξίαν μὲ τοὺς Ἄγγλους, ἢ ἂν ἠνάγκαζε τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου νὰ τοῦ δανείσῃ τὸν στόλον του κατὰ τῆς Ἀγγλίας (καθὼς ἡ Βαυαρία, Βυρτεμβέργα, Βάδα, Σαξονία κτλ. ἐχρεώστουν νὰ τοῦ δανείζωσι τὰ στρατεύματά των κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ Προυσίας), περὶ τούτου μόλις ἠδύναντο νὰ διστάσωσιν οἱ γνωρίζοντες τὸν Ναπολέοντα. Οἱ Ἀγγλικοὶ ὅμως λειτουργοὶ (κατὰ τὴν αὐθεντικὴν ἀγγελίαν των) ἔμαθαν ῥητῶς, ὅτι εἰς Τίλσαν ἐσυμφωνήθη ἡ μὲν Ὀλσατία νὰ κρατηθῇ ἀπὸ Γαλλικὴν φρουράν, ὁ δὲ Δανικὸς στόλος νὰ πολεμήσῃ τὸν ἐχθρὸν τοῦ κόσμου ὅλου. Ἀντίστασιν νὰ κάμῃ πρὸς τοῦτο ἡ Δανία, δὲν ἐπίστευαν οἱ Ἄγγλοι λειτουργοί, ἐπαρατήρησαν μάλιστα εὐκρινῶς, ὅτι τῆς ἔλειπεν ἡ θέλησις. Καὶ πῶς ἠδύνατο νὰ θέλῃ ἡ μικρὰ Δανία ἀντίστασιν κατὰ τοῦ ἀκαταγική-

του; Δὲν ἔλαβεν αὕτη τὰ ὅπλα ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας κατὰ θέλησιν τοῦ Αὐτοκράτορος Παύλου;

Μετὰ ταύτην τὴν σκέψιν ἀπεφάσισαν οἱ λειτουργοὶ νὰ ἐπάρωσι τὸν Δανικὸν στόλον, ὅςτις τῆς ἦτο μᾶλλον ἐπίδειξις ματαία παρὰ ὄφελος, πρὸ τοῦ νὰ τὸν κυριεύσῃ ὁ Ναπολέων. Μέγα στράτευμα ἐπὶ πεντακοσίων φορτηγῶν καραβίων στρατηγούμενον ἀπὸ τὸν Λὸρδ Καθεάρτιον, καὶ εἴκοσιν ἑπτὰ γραμμικὰ καράβια ἐκίνησαν τὴν 27 Ἰουλίου. Τὴν 12 Αὐγούστου ἐφάνη αὕτη ἡ δύναμις ἔμπροσθεν τοῦ Κορωνοβούργου εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Δανικοῦ πορθμοῦ. Οἱ κάτοικοι τῆς Κοδανίας ἦσαν ἀμέριμνοι· ἀλλ' Ἀγγλικὸς πρέσβυς, ὁ Φραγκῖσκος Ἰάξων, ἔσπευσεν εἰς τὸν διάδοχον, ὅςτις εὑρίσκετο εἰς Κιλόνιον ἀρχηγὸς τῶν κατὰ τῆς Γαλλίας συναθροισμένων στρατευμάτων. Ἡ πρότασίς του ἦτο ἢ νὰ συμμαχήσῃ μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ νὰ παραδώσῃ τὸν στόλον νὰ τὸν φέρουν εἰς ἀσφάλειαν, ἤ, ἂν δὲν θέλῃ νὰ τὰ χαλάσῃ μὲ τὴν Γαλλίαν, νὰ ὑποκριθῇ ὅτι ὁ στόλος ἐπάρθη μὲ βίαν ἀπὸ τοὺς ἰσχυροτέρους Ἄγγλους, καὶ πρὸς τοῦτο νὰ τοῦ ὑποσχεθῇ δημοσίως ἢ μυστικῶς συμφωνίας, ὁποίας θελήσῃ. Ἐὰν δὲν δεχθῇ ὁ διάδοχος τὸ πρόβλημα, ἦσαν προσταγμένοι οἱ ἀρχηγοὶ νὰ μεταχειρισθῶσι βίαν. Ὅςτις ἐμβῇ εἰς τὴν θέσιν τοῦ Πρίγκιπος, θέλει καταλάβειν, ὅτι ἡ πρότασις αὕτη ἀπεῤῥίφθη μὲ ἀγανάκτησιν. Τὸ αὐτὸ αἴσθημα ἐκυρίευσε τὸν λαὸν, ὅταν ὁ διάδοχος ὑπέστρεψε μετ' ὀλίγον εἰς Κοδανίαν διὰ νὰ ἑτοιμάσῃ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἄμυναν, καὶ διὰ νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν ξηρὰν τὸν πατέρα του, τὸν βασιλέα Χριστιανὸν Ζ'. Ὁ στρατὸς ἔστεκεν εἰς Ὁλσατίαν, καὶ ἡ μητρόπολις, ὡς καὶ ὅλη ἡ νῆσος, δὲν εἶχε στρατιώτας· ἀλλ' οἱ πολῖται, τὸ πανεπιστήμιον, οἱ χωριάται τῆς Σεηλανδίας καὶ τῶν ἐπιλοίπων νήσων ἐπίασαν τὰ ὅπλα. Εἰς τοὺς χάνδακας ἐβάλθησαν μεγάλα κανόνια. Τριάκοντα κανονιοστασίαι ἐπὶ πλοίων καὶ 3000 στρατιῶται ἐδιωρίσθησαν νὰ φυλάττουν διὰ

θαλάσσης· καὶ ὁ λιμὴν ἐκλείσθη μὲ καράβιον καταβυθισθὲν εἰς τὴν εἴσοδόν του. Ὅταν ὅμως οἱ Ἄγγλοι μὲ τὴν μεγαλητέραν των δύναμιν ὑπερνικήσαντες τὰς ἑτοιμασίας ταύτας ἐκβῆκαν εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ μὲ τὴν ἀποβολὴν τῆς δευτέρας των αἰτήσεως ἤρχισαν τὴν 2 Σεπτεμβ. νὰ πυροβολῶσι τὴν μητρόπολιν καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν διὰ τῶν νεοευρέτων Κογκρεβίων πυροβολιῶν κατετέφρωσαν εἴκοσι πέντε ἀγυιὰς καὶ τετρακοσίους οἴκους, ἔκρινε τότε εὔλογον ὁ Δανικὸς ταξίαρχος, στρατηγὸς Πεϊμάννος, καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συγκροτηθὲν πολεμικὸν συμβούλιον νὰ παραδώσῃ κάλλιον τὸν ἀνωφελῆ στόλον παρὰ νὰ χαρίσῃ εἰς τὸν ὄλεθρον ὅλην τὴν πόλιν.

Εἷς τῶν ἀρχηγῶν, ὁ Βίλλης, ἔδωκε γνώμην νὰ καύσουν κάλλιον τὰ καράβια, — γνώμην, ἥτις φυσικῶς ἐπήγαζεν ἀπὸ τὴν ἀχρηστίαν τοῦ κτήματος, καὶ ἡ ὁποία ἤρεσε καὶ τὸν διάδοχον εἰς Κιλόνιον. Ἀλλ' οἱ περισσότεροι ὑπερίσχυσαν, ὅτι αἱ φλόγες δύνανται νὰ καύσουν ἢ νὰ βλάψουν μεγάλως τὴν μητρόπολιν, καὶ ἐφοβήθησαν ἐνταυτῷ καὶ τὴν ἐκδίκησιν τῶν Ἄγγλων· ὁ δὲ ἄγγελος, τὸν ὁποῖον ἔστειλεν ὁ διάδοχος μὲ τὴν προσταγὴν ἐκείνην, ἐπιάσθη καὶ ἐκρατήθη ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἐσυμφωνήθη τὴν 7 Σεπτ. νὰ κρατήσουν οἱ Ἄγγλοι τὸ φρούριον ἓξ ἑβδομάδας ἕως οὗ νὰ σηκώσουν ἐκ τοῦ λιμένος ὅλα τὰ καράβια, πολεμικὰ καὶ φορτηγά. Δεκαοκτὼ γραμμικὰ καράβια, δεκαπέντε φρεγάται, ἓξ βρίκια, καὶ εἴκοσι πέντε βάρκαι κανονιοφόροι ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἄγγλων. Μ' ὅλον τοῦτο κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν των ἀνεχώρησαν μετὰ ἓξ ἑβδομάδας ἀπὸ τὴν Κοδανίαν καὶ Σεηλανδίαν, μ' ὅλον ὅτι οἱ Δάνοι ἐδίσταζαν ἠξεύροντες πῶς ἐβαστάζοντο αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι λειτουργοὶ ὁμολόγουν, ὅτι ὄχι μόνον ἡ τιμιότης, ἀλλὰ καὶ ἡ δυσκολία τοῦ νὰ ἀντισταθοῦν τὰ στρατεύματα εἰς τὴν Σεηλανδίαν κατὰ τῶν Δανικῶν

προσβολῶν συνεισέφεραν εἰς τὸ νὰ φυλάξωσιν εὐσυνειδήτως τὴν συνθήκην.

Μετὰ δύω μῆνας, τὴν 4 Νοεμβρ. 1807, ἐκήρυξε πόλεμον ἡ Ἀγγλία, ἀφοῦ πολλὰ δοκίμια εἰρηνικοῦ ἐξιλασμοῦ ἀπέτυχαν, εἰς τὴν παρωργισμένην αὐλὴν καὶ τὸν Δανικὸν λαόν. Δὲν ἐκλείσθη μόνον συμμαχία μὲ τὴν Γαλλίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Δανία ἐρρίπτετο ἀπολύτως εἰς τὰς ἀγκάλας ταύτης τῆς δυνάμεως, καὶ ἔδωκε τὰς νήσους της νὰ φρουρῶνται ἀπὸ Γαλλικὰ στρατεύματα· ἀλλ' ἐπροστάχθη καὶ ἡ φυλάκωσις ὅλων τῶν εἰς τὴν Δανίαν εὑρισκομένων Ἄγγλων, ἡ δήμευσις ὅλων τῶν Ἀγγλικῶν πραγματειῶν, καὶ τὸ μεσεγγύημα ὅλων τῶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν χρεωστουμένων ἀργυρίων, καὶ προσέτι διὰ πᾶσαν ἄμεσον ἐπιστολογραφίαν μὲ τὴν Ἀγγλίαν ἐδιωρίσθη θάνατος ἡ ποινή. Ὅτι βαθὺ αἴσθημα λύπης ἐγεμίσθη ἡ καρδία παντὸς Δάνου, εὕρηκεν ἀθώωσιν καὶ εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἦσαν πληροφορημένοι τὴν ἀναγκαιότητα τῶν τοιούτων μέσων· ἀλλ' ὅμως τὸ αἴσθημα τοῦτο ἐλησμόνησεν ἔξω τοῦ μέτρου, ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἐπῆραν τὸν στόλον της ἀπὸ πολιτικὴν κινούμενοι καὶ ὄχι ἀπὸ καθαρὰν φιλαρπαγίαν καὶ πλεονεξίαν· τοῦτο ἦτο δυστύχημα, τὸ ὁποῖον ἐπέφερνεν εἰς τοὺς Ἄγγλους μεγαλητέραν ζημίαν παρὰ ἡ πυροβόλησις τῆς μητροπόλεώς των καὶ ἡ ἀπώλεια τοῦ στόλου των.

Εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ Γαλλία δι' αὐθεντικῶν λόγων καὶ διὰ τῶν ἐφημερίδων δὲν ἔλειψε νὰ ζωγραφήσῃ μὲ μαῦρα χρώματα τὸ ἔργον τοῦτο τῶν Ἄγγλων, καὶ ἐσυνήργει εἰς τοῦτο καὶ τὸ φυσικὸν αἴσθημα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον συμπάσχει μὲ τὸν ἀσθενέστερον, ὅταν ἀδικῆται. Οὕτω λοιπὸν εἰλικρινὴς καὶ ἐπίπλαστος θυμὸς κατὰ τοῦ τῆς Ἀγγλίας λεγομένου ἀδικήματος ἐμβῆκεν ἱκανὸν καιρὸν εἰς τὰς συναναστροφὰς τῶν Εὐρωπαίων· καὶ ἡ Ῥωσία δὲ ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ στρέψῃ ὀπίσω τὰς περὶ τῆς εἰρήνης προτάσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμε κατὰ τὰς συμφωνίας τῆς Τίλσης, καὶ νὰ κηρύξῃ πό-

λεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας μὲ τόνον ἠρεθισμένον. „Ἡ μεταξὺ Ῥωσίας καὶ Γαλλίας εἰρήνη ἔπρεπε νὰ προετοιμάσῃ τὴν γενικὴν εἰρήνην· ἔξαφνα ὅμως ἡ Ἀγγλία ἐσηκώθη ἀπὸ τὴν φαινομένην ἡσυχίαν της διὰ νὰ ῥίψῃ φωτίαν εἰς τὸν βορρᾶν τῆς Εὐρώπης, καὶ νὰ ἀνάψῃ τὰς πολεμικὰς φλόγας, τὰς ὁποίας δὲν ἠγάπα νὰ σβεσθῶσιν· ὁ στόλος καὶ ἡ πολεμικὴ δύναμίς της ἐφάνη εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Δανίας, διὰ νὰ κάμῃ παράνομον πρᾶξιν, ὁμοίαν τῆς ὁποίας δὲν γνωρίζει ἡ ἱστορία κτλ. Ἐνῷ διὰ τοῦτο ὁ Αὐτοκράτωρ διακόπτει πᾶσαν σχέσιν μὲ τὴν Ἀγγλίαν, ἐλπίζει, ὅτι ἡ Βρετανικὴ Μεγαλειότης του ἀντὶ τὰ συγχωρήσῃ εἰς τοὺς λειτουργούς του νὰ σπείρωσι καὶ ἄλλα ζιζάνια διχονοίας εἰς τὴν Εὐρώπην, θέλει προσέξειν εἰς τὸ ἴδιόν του αἴσθημα, καὶ θέλει κάμειν μὲ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας εἰρήνην, διὰ τῆς ὁποίας ἐμποροῦν νὰ ἐξαπλωθοῦν ἀνεκτίμητοι εὐεργεσίαι εἰς ὅλην τὴν γῆν.“ Τοιουτοτρόπως ἤρχισε πόλεμος μεταξὺ Ῥωσίας καὶ Ἀγγλίας, κενὸς πράξεων, ζημιώδης ὅμως διὰ τὴν Ῥωσίαν, ἥτις εὐθὺς ἔχασε τὸν εὑρισκόμενον εἰς τὸν λιμένα τῆς Λισαβόνης στόλον της. Ἡ θανατηφόρος πληγή, τὴν ὁποίαν ἐπεθύμει ὁ Ναπολέων νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὴν Βρετανικὴν ἐμπορίαν, ἐκτύπησε μᾶλλον τοὺς Ῥώσους, ἀντὶ τῶν ὁποίων τῆς ναυπηγησίμου ὕλης εὕρηκεν ἀλλοῦ ἡ Ἀγγλία ἀναπλήρωσιν.

9. Πόλεμος Σβεκίας κατὰ Ῥωσίας καὶ ἐκθρονισμὸς τοῦ βασιλέως Γουστάβου Ἀδόλφου Δ΄. (1807 — 1809).

Ἐὰν ἡ Δανία πρὸς μεγίστην της βλάβην δὲν ἐσκέπτετο ἡσύχως, ἀλλ' ἐπαραδόθη εἰς ἐμπαθῆ ὀργὴν κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἦσαν ὅμως ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ λαὸς ἡνωμένοι εἰς τὸ αὐτὸ αἴσθημα ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔπαθαν ἐκ τῆς Ἀγγλίας ζημίαν. Ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ τῆς Σβε-

κίας βασιλεὺς Γουστάβος Ἀδόλφος Δ΄, πάντη ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὰ φρονήματα τοῦ λαοῦ του καὶ τὰς πολιτικὰς σχέσεις τῆς Σβεκίας, ἔδειχνε προσωπικὸν μῖσος κατὰ τῆς Γαλλίας, τὸ ὁποῖον ἀντέβαινε καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν τέχνην καὶ εἰς τὰς ἁπλουστάτας ἀρχὰς τῆς συνειθισμένης φρονήσεως, καὶ πρὸς τὸ ψυχρὸν εἰκόνισμα τῆς ὑπεροπτικῆς αὐτογνωμίας τοῦ δυνάστου τῆς Γαλλίας ἀντέταττε τὸ ἐλεεινὸν ἀντεικόνισμα τῆς ἀδυνάτου ἰδιοθελείας βασιλέως, ὅς τις δὲν ἐγνώριζε τὰ φυσικὰ ὅρια νομίμου κυριότητος, καὶ δὲν ἤξευρε νὰ μεταχειρισθῇ προσφυῆ μέσα πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν προσωπικῶν αἰσθημάτων του. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος, ἀφοῦ κατὰ τὸ 1806 ἔτος ἐφάνη εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν κατὰ τῆς Προυσίας, εἰς τὴν στιγμήν, ὁπότε ἐξεῤῥάγη ὁ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Προυσίας πόλεμος, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Σβεκίαν. Ἡ δυστυχία ἠνάγκασε τὴν Προυσίαν νὰ ζητήσῃ βοήθειαν καὶ ἀπὸ τὴν Σβεκίαν, διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς Γάλλους ὄπισθεν ἀπὸ τὴν Πομμερανίαν. Ἀλλ᾽ αἱ Σβεκικαὶ δυνάμεις ἦσαν τόσον ἀσθενεῖς, ὥστε ὁ στρατηγός των Ἔσσιος ἔκρινεν εὔλογον νὰ κλείσῃ εἰς Σλακοβίαν τὴν 18 Ἀπριλ. μὲ τὸν Μαρισάλιον Μορτιῆρον ἀνακωχὴν δέκα ἡμερῶν, ἥτις παρευθὺ ἐμακρύνθη εἰς ἕνα μῆνα. Ὁ Ναπολέων ὁδηγούμενος ἀπὸ τὴν γνώμην, ἥτις εἰς τὴν Σβεκίαν ἐθεώρει φυσικὸν ἐχθρὸν τὴν Ῥωσίαν, ἔδειξε πρὸς αὐτὴν ἀσυνείθιστον συγκατάβασιν. Ἐπρόβαλεν εἰς τὸν βασιλέα νὰ συναφθῇ μετ᾽ αὐτοῦ κατὰ τῆς Ῥωσίας, καὶ νὰ ἐξαναποκτήσῃ ὅλα, ὅσα Κάρολος ὁ ΙΒ΄ ἔχασε διὰ τὸ πεῖσμά του. Ὁ Γουστάβος Ἀδόλφος ἐκαταφρόνησε τοῦτο τὸ δέλεαρ, καὶ ἐβαστάχθη στερεὸς εἰς τὴν μετὰ τῆς Ῥωσίας, Προυσίας καὶ Ἀγγλίας συμμαχίαν του. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως τὰ τίμια καὶ πιστὰ φρονήματά του ἦσαν ἀναμιγμένα μὲ θρησκευτικῆς θεοβλαβείας σχέδια. Κατηχημένος τὴν γραφικὴν ἑρμηνείαν τοῦ Γερμανοῦ μυστικολόγου Ἰούγγου ἐξελάμβανε τὸν Ναπολέοντα ὅτι ἦτο τὸ εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου

μὲ τὸν ἀριθμὸν 666 σημειωμένον θηρίον, τοῦ ὁποίου ἡ κυριότης ἤθελεν ἐπικρατήσειν μόνον χρόνον τινά, καὶ ἐπίστευε τὸν ἑαυτόν του ὅτι εἶναι θεόθεν κεκλημένος νὰ τὸ κρημνίσῃ καὶ νὰ ἀναστήσῃ τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας. Ὁποιανδήποτε κοινωνίαν νὰ κάμῃ μετ᾽ αὐτοῦ, τοῦ ἐφαίνετο ἀπώλεια καὶ ἐπιγείου καὶ αἰωνίου μακαριότητος. Προσετέθη εἰς ταῦτα, ὅτι αἱ περὶ βασιλείας ἔννοιαί του ἀντέφασκαν μὲ τὴν εἰς τοὺς Σβέκους ἐπικρατοῦσαν θεωρίαν, καὶ μάλιστα μὲ τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου τούτου νεότητα τοῦ γένους του. Περίνοια βασιλέως ἠδύνατο μὲ ἔργα μεγάλα νὰ οἰκειωθῇ τὸ ἔθνος, καὶ νὰ κάμῃ τὸν ἑαυτόν του κέντρον τῶν κοινῶν πραγμάτων· ὁ δὲ Γουστάβος, οὔτε πολιτικὸς οὔτε πολεμικὸς ὢν καὶ ζητῶν τὸ μεγαλεῖον του εἰς αὐστηρὰν παρατήρησιν μικροπρεπῶν τύπων, δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ λύσῃ τοῦτο τὸ πρόβλημα. Ἀκαιρία ἦτο ἡ σφραγίς, ἥτις ἐφαίνετο εἰς ὅλα του τὰ ἔργα. Ὅταν ἦτο φρόνιμον νὰ ἡσυχάζῃ, ἐξήρχετο εἰς τὸν πόλεμον· καὶ ὅταν οἱ ἄλλοι τὸν ἐπαρακίνουν νὰ τοὺς βοηθήσῃ, αὐτὸς ἡσύχαζε τότε. Ὅταν μετὰ μακρὰν ἀργοπορίαν ἐφάνη κατὰ τὰ μέσα Μαΐου 1807 εἰς Στραλσουνδίαν, ἔστειλεν εἰς τοὺς μονάρχους τῆς Ῥωσίας καὶ Προυσίας παντοδαπὰς προτάσεις καὶ προβλήματα νὰ βάλουν τὸν Λοδοβῖκον ΙΗ΄ εἰς τὸν θρόνον τῶν πατέρων του *)· ἐδοκίμασε καὶ αὐτὸς προσωπικῶς ἐνταμωθεὶς μὲ τὸν Μαρισάλιον Βρούνιον νὰ ἑλκύσῃ τὸν Γάλλον τοῦτον στρατηγὸν εἰς τῶν Βουρβωνίων τὴν μερίδα, καὶ προσμένων στράτευμα βοηθητικὸν ἐξ Ἀγγλίας ἐβάσταζε τὴν ἀνακωχὴν ἕως οὗ ἐλθοῦσα ἡ ἀγγελία τῆς ἐν Φρειλανδίᾳ μάχης καὶ τῆς μεταξὺ τῶν πολεμοφόρων δυνάμεων προκειμένης φιλιώσεως ἐπρόσταξε παῦσιν εἰς τὰ πολεμικὰ ἐγχειρήματα τῆς Σβεκίας· ὅλον τὸ ἐναντίον ὁ Γουστάβος, ἤρχισε τὰς προσβολὰς τὴν 2 Ἰουλίου. Εἰς μάτην ὁ βασιλεὺς τῆς Προυσίας τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ

*) Ἱστορικὴ εἰκὼν τοῦ τελευταίου βασιλικοῦ ἔτους Γουστάβου Δ΄, Τόμ. Α΄, ἐπίμετρον 44.

δεχθῇ καὶ αὐτὸς εἰρήνην ἔντιμον. „Ὁ βασιλεὺς ἐφανέρωσεν εἰλικρινῶς εἰς τὸν Ναπολέοντα τὰς μετὰ τῆς Σβεκίας σχέσεις του, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ προστάξῃ τοὺς στρατηγούς του νὰ συμβιβασθῶσι μὲ τοὺς Σβεκικούς, καὶ νὰ παύσουν τὴν ἀνωφελῆ αἱματοχυσίαν· ὁ Αὐτοκράτωρ Ναπολέων ἤκουσε μετὰ χαρᾶς, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε (τὸν βασιλέα) νὰ μεσιτεύσῃ περὶ εἰρήνης, ἐπειδὴ ἡ Σβεκία διὰ τὴν μεγάλην της ἔκτασιν καὶ ἀπόστασιν δὲν δύναται νὰ εἶναι ἐχθρὸς τῆς Γαλλίας·" Τὰ αὐτὰ ἐπρόβαλε καὶ ἡ Ῥωσία εἰς τὴν Σβεκίαν. Ἀλλ' ὁ Γουστάβος δὲν ἤκουεν ἄλλας γνώμας παρὰ τὰ φαντάσματα τῆς κεφαλῆς του. Διὰ τοῦτο, μ' ὅλον ὅτι τὸ Ἀγγλικὸν στράτευμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀράξειν εἰς Ῥυγίαν, ἡτοιμάζετο νὰ ἀναχωρήσῃ πάλιν, αὐτὸς τὴν 2 Ἰουλίου ἀνήγγειλε τὴν παῦσιν τῆς ἀνακωχῆς, χωρὶς νὰ στέρξῃ τὴν προβληθεῖσαν εἰς αὐτὸν μάκρυνσιν τῆς διορίας. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀνοίας του ταύτης ἦτο, ὅτι μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας ἐκλείσθησαν εἰς τὴν Στραλσυνδίαν οἱ Σβέκοι ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν ὑπεροπλίαν, ἐπαραίτησαν ταύτην τὴν πόλιν τὴν 20 Αὐγούστου, καὶ μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας παρέδωκαν διὰ συνθήκης τὴν νῆσον Ῥυγίαν, ἐνῷ ὁ Γουστάβος ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Σβεκίαν μὲ τὸ αἴσθημα, ὅτι τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν δορικτησιῶν τοῦ μεγάλου προγόνου του ἐθυσίασεν εἰς τὴν ἰδιοτροπίαν του. Ἡ ἰδιοτροπία του αὕτη ἔμεινεν ἀκλόνητος. Ἰδὼν ὅτι δὲν δύναται νὰ φυλάξῃ τὴν νῆσον ταύτην ἔδωκεν εἰς τὸν Φελδμαρισάλιον Τόλλιον τὴν πληρεξουσιότητα νὰ σώσῃ τὸ στράτευμα, χωρὶς νὰ ὑπογράψῃ εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομά του· ὁ στρατηγὸς μὲ φρόνησιν ἐσυνωμίλησεν, ἀφοῦ ἀνεχώρησεν ὁ βασιλεὺς, μὲ τὸν Μαρισάλιον Βρούνιον, καὶ ἔκαμε συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ὑπέστρεψαν εἰς τὸν τόπον των οἱ Σβέκοι ἀνεμποδίστως καὶ μὲ αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἀποθήκας των.

Ὅταν μετὰ τοῦτο ἡ Ῥωσία ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐπρόβαλεν εἰς τὴν Σβεκίαν νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν συμμαχίαν αὐτῆς καὶ τῆς Δανίας διὰ νὰ προστα-

τεύσωσι τὴν Βαλτικὴν κατὰ τῆς Ἀγγλίας, μένων ὁ Γουστάβος πιστὸς εἰς τὴν τελευταίαν δύναμιν ἐχρειάζετο ἄλλα πράγματα παρὰ τὸ ἀργύριόν της· ἐχρειάζετο νὰ ὀχυρώσῃ τὴν χώραν του καὶ νὰ ἐνθουσιάσῃ ὅλον τὸν λαόν της εἰς τὰ ὅπλα. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἠμελήθησαν παντελῶς, ἔσπευσε δὲ ὁ Γουστάβος νὰ στείλῃ ὀπίσω εἰς τὴν Πετρούπολιν τὸ τάγμα τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, διὰ νὰ περιπατήσῃ, ὡς ἔλεγεν εἰς τὴν ἐπιστολήν του, τὸν κατὰ τῆς Ῥωσίας δρόμον, ὡς τὸν ἐπεριπάτησε κατὰ τῆς Προυσίας τὸ 1804 ἔτος, ὡς πρὸς τὸ τάγμα τοῦ Μαύρου ἀετοῦ. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο, τὸν Φεφρουάριον 1808, εἰσέβαλεν ἔξαφνα καὶ χωρὶς κήρυξιν πολέμου στρατὸς Ῥωσικὸς ὑπὸ τὸν Βουξεύδιον εἰς τὴν Φιννίαν. Ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἱκανὴ δύναμις πρὸς ὑπεράσπισιν ταύτης τῆς ἐπαρχίας, ἠναγκάσθη ὁ στρατηγὸς Κλιγσπόρνιος νὰ ὑποχωρήσῃ μὲ τὰ ὀλίγα στρατεύματά του εἰς τὴν Ῥωσικὴν ὑπεροπλίαν, Ἡ προδοσία ἀπετελείωσεν ὅσα ἤρχισεν ὁ ἐξαφνισμός. Τὸ φρούριον Συενοβοῦργον, ἡ βόρειος Γιβραλταρία, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν Φιννίαν, ἐπαραδόθη εἰς τοὺς Ῥώσους μετὰ ἐννενήκοντα τεσσάρων πολεμικῶν καραβίων ἀπὸ τὸν ὑποναύαρχον Κρονστάδιον, ὅς τις εὐθὺς ἐμβῆκεν εἰς Ῥωσικὴν ὑπουργίαν. Ἀμέσως ἐκήρυξε διὰ Δηλώσεως ὁ Αὐτοκράτωρ, ὅτι ἡ Φιννία ἠνώθη μὲ τὴν ἐπικράτειάν του, καὶ ἐπρόσταξε τοὺς ἐγκατοίκους νὰ τοῦ κάμουν τῆς ὑπακοῆς τὸν ὅρκον. Ὁ βασιλεὺς Γουστάβος, δαιμονισθεὶς ἀπὸ τὸν τρόπον τοῦ συγγάμβου καὶ συγγενοῦς του, ἐπειδὴ χωρὶς κήρυξιν πολέμου τοῦ ἐπάτησε τοὺς τόπους, ἐφυλάκωσε τὸν ἐν Στοκολμίᾳ Ῥωσικὸν πρέσβυν Ἀλωπαῖον, καὶ τὸν ἐν Γοτθοβούργῳ Ῥωσικὸν Κόνσουλον, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς Ῥώσους νὰ αἰτιῶνται τὴν Σβεκίαν ὡς παραβάτριαν τῶν ἐθνικῶν δικαίων καὶ νὰ δικαιολογῶσι τὸν σφετερισμὸν τῆς ἐπαρχίας Φιννίας.

Κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν χρόνον, τέλη Φεβρ.

1808, ἐκήρυξε καὶ ἡ Δανία πόλεμον κατὰ τῆς Σβεκίας, ὡς συμμάχου τῆς Ἀγγλίας. Τὸ σχέδιον ἦτο νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν μετὰ τοῦ Ναπολέοντος γενομένην συμμαχίαν, καὶ ἀντὶ τοῦ ἀπολεσθέντος στόλου της νὰ κυριεύσῃ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Γάλλων τὴν Σβεκικὴν ἐπαρχίαν Σκανίαν, ἥτις ἀρχήτερα ὑπῆρξεν ὑπήκοος ποτὲ τῆς Δανίας. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰσέβαλε κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον ὁ Βερναδότης μὲ στρατεύματα Γαλλοδανικὰ εἰς τὴν Δανίαν, καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὴν Κοδανίαν διὰ νὰ συμβουλευθῇ ἐκεῖ περὶ τοῦ τρόπου τῆς κυριεύσεως τῆς Σκανίας. Ἀλλ' ἐνῷ ἦτο ἐγγὺς ἡ ἐκτέλεσις (Αὔγουστ. 1808), ἐματαιώθη ἀπὸ τὴν ἀποσκίρτησιν τοῦ Ἰσπανικοῦ στρατάρχου Μαρκεσίου Δελαρωμάνα.

Ὁ ἐλεεινὸς βασιλεὺς τῆς Σβεκίας μὲ ἀντίθετα καὶ παράξενα σχέδια δὲν ἠδυνήθη νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν περίστασιν ταύτην. Ἀντὶ τοῦ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς προόδους, τὰς ὁποίας ἔκαμεν ὁ Κλιγσπόρνιος εἰς τὴν Φιννίαν κατὰ τὸν Ἰούνιον 1808, καὶ νὰ βοηθήσῃ μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις τὴν κίνησιν τοῦ Φιννικοῦ λαοῦ, ἔστειλε στρατὸν εἰς τὴν Νορβηγίαν διὰ νὰ τὴν κυριεύσῃ. Ἐνῷ τὸ ἐγχείρημα τοῦτο ἀπέκρουσαν οἱ ἀνδρεῖοι Νορβηγοὶ, ἡ Φιννία ἔμεινεν ἀβοήθητος, καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον 1808 ἐχάθη πᾶσα ἐλπὶς τοῦ νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς Ῥωσίας. Ἡ ἐμπάθεια τοῦ Γουστάβου Ἀδόλφου συνηύξησε μὲ τὴν δυστυχίαν του, καὶ τοῦ ἐσήκωσεν ὁλοτελῶς τὰς φρένας. Θυμωθεὶς διὰ τὴν ἔκβασιν, τὴν ὁποίαν ἐνήργησαν αἱ ἀποφάσεις του, διέλυσε τὸ τάγμα τῶν σωματοφυλάκων, τὸ ὁποῖον ἐμάχετο εἰς τὴν Φιννίαν, καὶ τοῦ ἐπῆρε τὰς σημαίας. Καὶ μὲ αὐτὴν τὴν μόνην του σύμμαχον Ἀγγλίαν περιέπεσεν εἰς λογομαχίαν, καὶ σχεδὸν εἰς πόλεμον, ὅταν τὸν Ἰούνιον 1808 ἔφθασεν εἰς βοήθειάν του Ἀγγλικὸν στράτευμα 10,000. Ἐπειδὴ τοῦτο δὲν ἤθελε νὰ

ὑποταχθῇ ἀπολύτως εἰς τὰς προσταγάς του, δὲν τὸ ἐσυγχώρησε νὰ ἐκβῇ ἀπὸ τὰ πλοῖα, καὶ ἐπρόσταξε νὰ φυλακώσουν τὸν στρατηγόν του Μῶρον, ὅστις εἶχεν ἐκβῆν εἰς τὴν ξηράν. Μετενδυμένος διέφυγεν οὗτος εἰς Γοτθοβοῦργον εἰς τὰ καράβιά του, μὲ τὰ ὁποῖα ὑπέστρεψε πάραυτα εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐλύσσαξεν ὁ βασιλεὺς Γουστάβος διὰ τοῦτο· οἱ ὀλογυρά του μόλις τὸν ἐμπόδισαν νὰ μὴ δημεύσῃ τὰ εἰς τοὺς Σβεκικοὺς λιμένας εὑρισκόμενα Ἀγγλικὰ πλοῖα· ἀπηγόρευσε τὰς Ἀγγλικὰς ἐφημερίδας εἰς τὴν Σβεκίαν, καὶ ἐδιώρισεν εἰς Λονδίνιον τὸν λειτουργόν του νὰ γράφῃ τὰς εἰς τὸ Ἀγγλικὸν βουλευτήριον ἀναφοράς του ὄχι πλέον Γαλλιστὶ, ἀλλ' εἰς τὴν Σβεκικὴν γλῶσσαν. Ἐνταυτῷ διέκοψε πᾶσαν κοινωνίαν μὲ τὸν ἐν Στοκολμίᾳ Ἀγγλικὸν Πρέσβυν Θόρτωνα, ἐπειδὴ ἐδικαιολόγησε τὸν Μῶρον. Ἡ Ἀγγλία ἐγνώρισε τελευταῖον τὸ βάρος καὶ τὴν αηδίαν τοιούτου συμμάχου, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ τὸν φιλιώσῃ μὲ τὴν Ῥωσίαν καὶ Δανίαν. Ἔστειλεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σβεκίας τὸ σχέδιον τῆς εἰρήνης, τὸ ὁποῖον εἶχαν στείλειν εἰς Λονδίνιον ἀπὸ Ἐρφορδίας τὸν Ὀκτωβ. 1808 οἱ Αὐτοκράτορες Ἀλέξανδρος καὶ Ναπολέων· ἀλλ' ὁ Γουστάβος μὲ ἀπόκρισιν ἰδιόχειρόν του ἐφανέρωσεν, ὅτι ποτὲ του καὶ μὲ καμμίαν συνθήκην δὲν θέλει κάμειν εἰρήνην μὲ τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην (οὕτως ὠνόμαζε πάντοτε τὸν δυνάστην τῆς Γαλλίας). Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ἀγγλία ἐπανέλαβε τὴν συμβουλὴν ἀναλόγως πρὸς τὰς σχέσεις τῆς Σβεκίας, ὁ θυμός του ὑπερέβη ὅλα τὰ ὅρια. Ἐπρόσταξε νὰ κρατηθῶσιν ὅλα τὰ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Γοτθοβούργου εὑρισκόμενα Ἀγγλικὰ πλοῖα, καὶ ἐστοχάσθη νὰ κάμῃ εἰρήνην μετὰ τῆς Δανίας, καὶ νὰ συμμαχήσῃ μετ' αὐτῆς διὰ νὰ πολεμήσουν καὶ αἱ δύο δυνάμεις τὴν Ἀγγλίαν. Ἔγραψε μυστικὴν ἀπὸ τοὺς λειτουργούς του ἐπιστολὴν πρὸς τὸν νέον βασιλέα τῆς Δανίας Φερδινάνδον Ϛ, ἀλλὰ πρὶν τὴν στείλῃ, ἔμαθεν ὅτι οἱ Δάνοι

ἐπαρακίνουν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς κατοίκους τῆς Σκανίας. Τοῦτο τὸν ἠνάγκασε νὰ ἀπαρνηθῇ τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς Δανίας, καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ ἐκ νέου τὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας συμμαχίαν του. Τὸ μεσεγγύημα τῶν καραβίων, τὸ ὁποῖον κατὰ συμβεβηκὸς ἐβραδύνθη, καὶ μόνον πέντε ὥρας διήρκεσεν, ἐξηγήθη ἀποτέλεσμα λάθους, καὶ τὴν 1 Μαρτίου 1809 ἐκλείσθη νέα συμφωνία, διὰ τῆς ὁποίας ὑπέσχετο ἡ Ἀγγλία εἰς τὴν Σβεκίαν ἐτησίως 1,200,000 λίτρας στερλιγγίους βοηθητικὰ τοῦ πολέμου χρήματα. Εἰς τὸ τρίτον αὐτῆς ἄρθρον ἐσυμφώνουν αἱ δύω δυνάμεις νὰ κλείσωσι κοινῶς εἰρήνην μὲ τὸν ἐχθρὸν ἢ δι᾽ ἀμοιβαίας συγκαταθέσεως. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ βασιλεὺς τῆς Σβεκίας ἔγραφε πολλάκις ἀρχήτερα εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅτι δὲν εἰρηνεύει ποτὲ μὲ τὸν Βοναπάρτην πρὶν ἀποκατασταθῇ εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας τὸ Βουρβωνικὸν γένος, ὁ Ἀγγλικὸς πρέσβυς κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς συμφωνίας ἐμήνυσεν ἐγγράφως εἰς αὐτὸν, ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν εἶναι τῆς γνώμης ταύτης. Τὸ ζήτημά του νὰ μεσολαβήσῃ διὰ τὴν ἐξαναπόκτησιν τῆς Φιννίας, ἢ τοὐλάχιστον διὰ πρόσφορον ἀποζημίωσιν, εἶχεν ἀποβάλλει ἀρχήτερα ἡ Αγγλία. Ταῦτα προεμήνυαν πάλιν διχόνοιαν, ἀλλ᾽ ὁ Γουστάβος μετ᾽ ὀλίγας ἡμέρας καθηρέθη τῆς ἀξίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἤξευρε νὰ μεταχειρισθῇ, ἢ τῆς ὁποίας δὲν ἔλαβε ποτὲ ἀληθινὴν ἔννοιαν.

Ὅλοι οἱ σκεπτικοὶ καὶ φρόνιμοι Σβέκοι ἐπληροφορήθησαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς διὰ τὰ σφοδρότατα πάθη του δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ βασιλεύῃ, διὰ τῶν ἔργων του θέλει καθυποβάλλειν τὸ βασίλειον εἰς ξένων χεῖρας καὶ τὸ ἔθνος εἰς ξένην δεσποτείαν. Πολιτῶν καὶ χωριατῶν ἡ ἀγάπη, τὴν ὁποίαν εἶχαν συλλάβειν ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτὸν διὰ τὰς οἰκιακὰς ἀρετάς του, ὑπεχώρησαν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ εἰς τὸ αἴσθημα τῆς κοινῆς ἀθλιότητος. Οἱ εὐγενεῖς ἦσαν ἀτιμασμένοι ἀπ᾽ αὐτὸν διὰ τὰ δυστυχήματα τοῦ πολέμου. Συνεπλέχθη

λοιπὸν συνωμοσία, ἥτις εἶχε τὸ κέντρον της μεταξὺ τῶν μεγιστάνων τῆς μητροπόλεως, καὶ τοὺς βραχίονάς της εἰς τοὺς δύω στρατοὺς τὸν κατὰ τῆς Φιννίας καὶ τὸν κατὰ τῆς Νορβηγίας. Τὴν 7 Μαρτίου 1809 ἐκηρύχθη ὁ τελευταῖος κατὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ὑπῆγεν ὑπὸ τὴν προσταγὴν τοῦ Ἀδλερσπαρίου εἰς Στοκολμίαν διὰ νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὰ δεινὰ καὶ εἰς τὰς δυναστείας, ὑποκάτω τῶν ὁποίων ἐστέναζεν ἡ Σβεκία. Τὴν πέμπτην ἡμέραν, ὅταν ἀκόμη ὁ στρατὸς ἦτο δεκαπέντε μίλια μακρὰν τῆς Στοκολμίας, ἔμαθεν ὁ βασιλεὺς περὶ τῶν τρεχόντων εὑρισκόμενος εἰς τὸ παλάτιον Ἄγαν. Ἔσπευσεν εὐθὺς εἰς τὴν μητρόπολιν μὲ σκοπὸν νὰ προστατευθῇ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν μὲ τὰ ἐκεῖ εὑρισκόμενα στρατεύματα. Πάραυτα ὅμως ἤλλαξε γνώμην, καὶ ἀπεφάσισε νὰ στραφῇ εἰς Λιγκοπίαν διὰ νὰ συνάξῃ ἐκεῖ περισσοτέρας δυνάμεις. Ἀπὸ τοὺς προεστῶτας τῆς βασιλικῆς τραπέζης ἐζήτησε προπληρωμὴν δύω μιλιόνια θαλήρων, καὶ ἐπειδὴ δὲν τοῦ τὰ ἔδωκαν, ἡτοιμάζετο νὰ τὰ λάβῃ μὲ βίαν. Τότε ἔκριναν εὔλογον οἱ συνωμόται νὰ μὴ χασημερῶσι περισσότερον. Οἱ στρατηγοὶ Κλιγσπόρνιος καὶ Ἀδλερκρεΰσσος ἐκβῆκαν ἔμπροσθέν του καὶ τὸν ἐπαρακίνησαν νὰ μεταχειρισθῇ ἄλλα μέσα. Ὁ βασιλεὺς, ἀσυνήθιστος νὰ ἀκούῃ τοιαύτην γλῶσσαν, ἀπεδίωξε τὸν δεύτερον μὲ ὕβρεις. Ἀνεχώρησεν οὗτος, καὶ συνωδευμένος μὲ τὸν αὐλικὸν Μαρισάλιον Σιλβερπάσριον καὶ πέντε ὑπασπιστὰς ὑπέστρεψε διὰ νὰ εἴπῃ εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους τὸν φυλακόνει. Ὁ Γουστάβος Ἀδόλφος ἔσυρε τὸ ξίφος, ἀλλ᾽ εὐθὺς τοῦ τὸ ἐπῆραν ἀπὸ τὰς χεῖρας. Εἰς τὰς κραυγάς του ἔδραμαν ἀφ᾽ ἑνὸς μέρους πιστοὶ θεράποντές του, καὶ ἀπ᾽ ἄλλου πολλοὶ συνωμόται. Ἐνῷ οὗτοι ἀντεπάλαιαν πρὸς ἀλλήλους, διέφυγεν ἐκεῖνος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ παλατίου, ὅπου εὑρίσκετο ἡ φρουρά του. Ἀλλὰ πρὶν φθάσῃ εἰς αὐτὴν, ἐπιάσθη ὄπισθεν ἀπὸ γιγαντιαῖον ὑπηρέτην καὶ ἐφέρθη ὀπίσω. Εὑρέθη εἰς ἐρεθισμὸν ἐκ-

τακτον, ὅς τις ἐτελείωσεν εἰς λειποθυμίαν. Οἱ συνωμόται διὰ νὰ ἀπαντήσουν ἐνδεχομένην κίνησιν τοῦ λαοῦ, ἔφεραν εἰς τὸ παλάτιον πολλὰ πιστάτων στρατεύματα. Ἀλλ' ὁ λαὸς τῆς μητροπόλεως, καθὼς ἔπειτα καὶ οἱ χωριάται, ἔβλεπαν ἡσύχως τὰ γινόμενα. Ἡ ὀφθαλμοφανεστάτη ἀλογία τοῦ τρόπου του εἶχεν ἀποξενώσειν ἀπὸ τὸν δυστυχῆ ἡγεμόνα ὅλας τὰς καρδίας. Ὁ θεῖός του Γουστάβος, πρῴην ἐπίτροπος τῆς βασιλείας ἐπὶ τῆς τούτου παιδιότητος *), ἐφανέρωσεν εἰς τὸν λαὸν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὅτι καθὸ πρεσβύτερος Πρίγκιψ ἀναλαμβάνει τὴν κυβέρνησιν, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς διὰ τῶν μεσολαβησάντων ἐμποδίων δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ κυβερνᾷ τὰ κοινὰ πράγματα. Τὴν νύκτα ἐφέρθη ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ παλάτιον Δροτιγκολμίαν (καὶ ἀπεκεῖ μετεφέρθη ἔπειτα εἰς Γριψολμίαν) καὶ μετά τινας ἡμέρας ἐξεδόθη προσταγὴ μὲ ἀκριβῆ περιγραφὴν τῶν περιστάσεων νὰ συναχθῇ γενικὸν συνέδριον. Ὁ βασιλεὺς Γουστάβος Ἀδόλφος ἐδόθη μὲ ἀπόφασιν εἰς τὴν τύχην του. Πρὶν ἀνοιχθῇ τὸ συνέδριον, τὴν 29 Μαρτίου, διεκήρυξεν, ὅτι πληροφορημένος τὸ ἀδύνατον νὰ ἐκπληρόνῃ ἐφεξῆς τὸ βασιλικόν του ἐπάγγελμα καὶ νὰ διατηρῇ ἡσυχίαν εἰς τὴν χώραν, κρίνει καθῆκον του νὰ παραιτηθῇ οἰκειοθελῶς τὴν ἀξίαν του, καὶ νὰ ζήσῃ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του πρὸς τιμὴν τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ.

Τὸ φυσικὸν καὶ νόμιμον ἦτο νὰ δώσουν τὸ στέμμα εἰς τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπὶ τῆς νηπιότητός του νὰ ἐπιτροπεύῃ πάλιν ὁ ἐπιτροπεύσας τὸν πατέρα του θεῖός του Γουστάβος. Ἀλλ' οἱ πρωταίτιοι τῆς μεταβολῆς τοῦ θρόνου, οἵτινες εἶχαν τὴν πρώτην φωνὴν εἰς τὸ συνέδριον τὸ συναχθὲν τὴν 1 Μαΐου, ἐφοβήθησαν μήπως ὁ υἱὸς ἐκδικηθῇ ποτὲ τὸν πατέρα, καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ ἀποκλείσουν ἀπὸ τὸν Σβεκικὸν θρό-

*) Ὁ Γουστάβος Ἀδόλφος, ὅταν ἐθανατώθη ὁ πατήρ του 1792, ἦτο δηκατεσσαραστής, καὶ ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν γενόμενος δεκαοκταετὴς τὴν 1 Νοεμβ. 1796.

νον ὅλους τοὺς ἀπογόνους τοῦ καθαιρεθέντος βασιλέως. Πλῆθος δόλων ἐβάλθησαν εἰς πρᾶξιν νὰ κάμουν ὕποπτον καὶ τὸν ἐπίτροπον μετὰ τῆς γυναικός του· τὸν λαὸν ἐγέμισαν φοβερῶν φασμάτων μὲ διάδοσιν παλαιᾶς προφητείας, ὅτι ὁ νέος οὗτος Πρίγκιψ, ἂν ἀναβῇ τὸν θρόνον, θέλει καταποντίσειν τὸ ἔθνος. Κίνησίς τις, ἥτις ἔγεινεν εἰς Ὑφαλίαν ἐπίτεδες ἢ κατὰ τύχην πρὸς χάριν τοῦ καθαιρεθέντος βασιλέως, ἐπερίσσευσε τὴν ὑποψίαν. Τὴν 19 Μαΐου ὁ Βαρὼν Μαννερσέϊμος, ἀφοῦ ἐδιαβάσθη ἡ παραίτησις τοῦ βασιλέως, ἐκήρυξεν εἰς τὸ συνέδριον, ὅτι ὁ βασιλεὺς Γουστάβος Ἀδόλφος καὶ ὅλοι οἱ ἀπόγονοι καὶ πρόγονοί του χάνουσι τὸν θρόνον τῆς Σβεκίας. Πῶς ἕνας ἄνθρωπος ἠδυνήθη εἰς τοιοῦτον πρᾶγμα νὰ ἐπιτροπεύσῃ ὅλον τὸ ἔθνος, καὶ πῶς ἐρωτήσας τοὺς παρισταμένους, ἂν δίδωσιν εἰς τοῦτο τὴν γνώμην των, ἔλαβε καταφατικὴν ἀπόκρισιν ἀπ' ὅλους, περὶ τούτου ἴσως μεταγενέστερος ἱστοριογράφος δώσῃ εἰς τὸ κοινὸν εὐλογωτέραν πληροφορίαν. Τόσον μόνον εἶναι βέβαιον, ὅτι εἰς τὸν λαὸν ἐξεδόθη ἐγκύκλιος, ἥτις ἐκατάργει τὴν ὑπακοὴν εἰς τὸν πρῴην βασιλέα καὶ ἐκήρυττεν ὅλους τοὺς ἐγγόνους του γεννημένους καὶ ἀγεννήτους ἐκπτώτους τῆς Σβεκικῆς βασιλείας. Τοῦτο δὲ ἔγεινε προεδρεύοντος ἑνὸς Πρίγκιπος, ὅς τις καὶ αὐτὸς δὲν εἶχε κληρονόμον ἄλλον εἰμὴ τὸν ἐκπεσόντα βασιλέα. Τὴν 5 Ἰουνίου ἐκλέχθη οὗτος βασιλεύς, καὶ ἀνηγορεύθη τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν μὲ ὄνομα Κάρολος ὁ ΙΓ', ἀφοῦ ἐδέχθη νέον πολίτευμα, τὸ ὁποῖον ἐπεριώριζε τὴν ἀπεριόριστον δύναμιν Γουστάβου Γ' καὶ Γουστάβου Ἀδόλφου. Διάδοχος, διὰ τὴν ἀτεκνίαν τοῦ βασιλεύσαντος, ἐκλέχθη ὁ Χριστιανὸς Πρίγκιψ Ὁλστατίας Σορδερβούργου Αὐγουστοβούργου, ὅς τις πρὸ ὀλίγου ἐπολέμει τοὺς Σβέκους εἰς Νορβηγίαν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν Δανικῶν στρατευμάτων. Διὰ τῆς ἐκλογῆς ταύτης καὶ τῆς μεσιτείας τοῦ Ναπολέοντος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔγραψεν εὐθὺς ὁ νέος ἡγεμών, ἤλπιζε νὰ κάμῃ ἡ Σβεκία

ὠφέλιμον εἰρήνην μὲ τὴν Ῥωσίαν. Μὲ ὅλα ταῦτα ἡ εἰρήνη (κλεισθεῖσα εἰς Φρειδερικάμμην τὴν 17 Σεπτ. 1809) ἠγοράσθη μὲ παραχώρησιν ὅλης τῆς Φιννίας, τῆς Βεστοβοθνίας ἕως τὴν Τορνίαν καὶ μέρους τῶν Ἀλανδικῶν νήσων. Ἡ εἰρήνη ὅμως μὲ τὴν Δανίαν ἐκλείσθη τὴν 10 Δεκεμβ. 1809 εἰς Ἰενηκοπίαν χωρὶς ζημίαν, καὶ εἰς τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας εἰρήνην τὴν 6 Ἰαν. 1810, ἔλαβεν ἡ Σβεκία καὶ μέρος τῆς Πομμερανίας.

Ὁ ἐκθρονισμένος βασιλεὺς μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Γερμανίαν. Τὰ ἐτήσια εἰσοδήματά του ἀπὸ τὰ ἰδιωτικά του κτήματα ἐτιμήθησαν ἀπὸ τὰς κλάσεις 66,666 θαλήρων. Ἔζη ἔπειτα, ὡς Κόμης Γοττόρφιος, ἄλλοτε μὲν εἰς Γερμανίαν, ἄλλοτε δὲ εἰς Ἐλβετίαν, καὶ κατὰ τὸ 1812 ἔτος ἐχωρίσθη κατὰ νόμους ἀπὸ τὴν πρώην εὐτυχῆ καὶ ἐπαινετὴν γυναῖκά του Φρειδερίκαν, Βαδικὴν Πριγκιπέσσαν, ἀδελφὴν τῆς Αὐτοκρατορίσσης τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς βασιλίσσης τῆς Βαυαρίας. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἀπέθανεν ἔξαφνα *) (τὴν 28 Μαΐου 1810) εἰς Σβεκίαν ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου, καὶ ἀντὶ τούτου ἐκλέχθη ὄχι χωρὶς θέλησιν τοῦ ἀποθανόντος ὁ Γαλλικὸς Μαρισάλιος Βερναδότης, Πρίγκιψ Ποντεκόρου, σύγγαμβος τοῦ Ἰωσὴφ Ναπολέοντος. Ὅταν λοιπὸν μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος ὅλοι οἱ ἐκθρονισθέντες ὑπ' αὐτοῦ ἀνέλαβαν τοὺς θρόνους των, ὁ βασιλεὺς Γουστάβος Ἀδόλφος, ὅς τις μόνος πάντων τῶν ἡγεμόνων δὲν ἐγνώρισε τὴν Αὐτοκρατορίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλ' ἐνῷ ὅλοι ἐνόμιζαν χαμένον τὸν Βουρβωνικὸν θρόνον αὐτὸς τὸν ἐπίστευεν ἀναπαλλοτρίωτον, αὐτὸς λέγω μόνος

*) Εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Πρίγκιπος τούτου συνέβη τρομερώτατον σύμβαμα, ὅτι ὁ Κόμης Φέρσενος Ἀξέλιος, ὅς τις κατὰ τὸ 1791 ἔτος ἐπὶ τῆς φυγῆς Λοδοβίκου τοῦ ΙϚ' ὀλίγον ἔλειψε νὰ σκοτωθῇ ἀπὸ τὸν ὄχλον, ἐπλήρωσε τὴν εἱμαρμένην ταύτην εἰς Στοκολμίαν, ἐνῷ ὡς Μαρισάλιος προεξάρχων τῆς νεκρικῆς πομπῆς ἐπιάσθη ἀπὸ τὸν λαόν, ὅς τις ἐνόμιζε θανατωμένον τὸν Πρίγκιπα, καὶ συναίτιον τοῦ φόνου τούτου, καὶ ἐσκοτώθη σκληρότατα.

δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξανακαθίσῃ εἰς τὸν θρόνον του· μᾶλλον δὲ ἐγνωρίσθη συμφώνως ἀπ' ὅλας τὰς δυνάμεις, ὅτι μετὰ τὴν ἀποβίωσιν Καρόλου τοῦ ΙΓ' ἡ διαδοχὴ μεταβαίνει εἰς τὸν Ναπολεοντικὸν στρατηγὸν καὶ τὸ τούτου γένος. Εἰς μάτην ἐπαρακάλεσεν ὁ Γουστάβος τὴν τῆς Βιέννης σύνοδον νὰ δώσῃ κἂν εἰς τὸν υἱόν του τὴν βασιλείαν. Ἔκτοτε ἔλαβε τὸ ὄνομα, „Γουσταφών," καὶ ἐξέδωκε διάφορα συγγράμματα καὶ ἑρμηνείας. Ἡ τύχη τούτου, ἂν ὄχι καὶ τοῦ οἴκου του, ἐμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ τελειωμένη. Ἐκατάλαβεν ἐντελῶς τὴν παλαιὰν πεῖραν, ὅτι ἡ δύναμις τῶν πολιτικῶν περιστάσεων εἶναι μεγαλητέρα παρὰ τὴν δύναμιν τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν *).

10. Ἀγγλορωσικὸς πόλεμος κατὰ τῶν Τούρκων.

(1807 — 1812.)

Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὁπότε ἐσυνειθίζετο ὁ χριστιανικὸς κόσμος κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὴν θέαν τῶν ἐκθρονίστων ἡγεμόνων, ἐμολύνθη καὶ ὁ Τουρκικὸς θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ τὸ αἷμα τῶν Σουλτάνων της δύω φοραῖς.

Σουλτὰν Σελὶμ ὁ Γ', ὅς τις ἀπὸ τοῦ 1789 ἐσουλτάνευε τοὺς Τούρκους, ἐπεχείρησε τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ στρατιωτικοῦ του κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν τρόπον, ὡς θέλομεν εἰπεῖν ἀλλοῦ **), καὶ διὰ τοῦ Νιζάμι Δζεδίδ, ἐμόρφωσε τὸ τάγμα τῶν Σεϊμένων. Ὅταν εἰς τὸν δεύτερον συμμαχικὸν πόλεμον, πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἱστορίαν, Τουρκικοὶ στρατιῶται ἡνωμένοι μὲ Χριστιανικοὺς πολεμιστὰς ἐμβῆκαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Νεαπόλεως ἐπροσφέρθησαν μὲ εὐταξίαν, καὶ ἔδειξαν τιμὴν εἰς τῶν

*) Ὅταν κατὰ τὴν 1 Φεβρ. 1818 ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς Κάρολος ΙΓ', τὸν διεδέχθη ὁ ἐκλεγμένος διάδοχος τοῦ θρόνου μὲ ὄνομα Κάρολος ΙΔ', χωρὶς καμμίαν δυσκολίαν.

**) Ἴδ. τοῦ ἐφεξῆς τρίτου βιβλίου τμῆμ. Τοῦρκοι.

ἐθνῶν τὰ δίκαια, ἦσαν ἀναμφιβόλως οὗτοι οἱ Σεϊμένοι. Καὶ προσωπικῶς δὲ ὁ Σουλτάνος εἶχε χωριστὴν εἰς τὸν εὐρωπαϊσμὸν κλίσιν, ἥτις ἐτρέφετο ἀπὸ τὴν στενὴν σύνδεσιν, τὴν ὁποίαν εἶχε πρότερον μὲ τὴν Ἀγγλίαν, ἔπειτα δὲ μὲ τὴν Γαλλίαν. Ἐξαιρέτως δὲ ἐσκανδαλίζοντο οἱ ζηλωταὶ τοῦ Τουρκισμοῦ διὰ τὴν οἰκειότητα, τὴν ὁποίαν ἔδειχνεν εἰς τὸν Γαλλικὸν πρέσβυν Σεβαστιανὸν, μ' ὅλον ὅτι ἡ τούτου συνενέργεια καὶ αἱ συμβουλαὶ ἔσωσαν (Φεβρ. 1807) τὴν μητρόπολιν ἀπὸ μέγαν κίνδυνον καὶ ὑπέσχοντο βοήθειαν περισσοτέραν εἰς τὸν κατὰ τῆς Ῥωσίας πόλεμον. Ἐξ ἅπαντος ὅμως καὶ ὁ κίνδυνος ἐκεῖνος καὶ ὁ πόλεμος οὗτος ἀπεδίδοντο εἰς τὴν συνενέργειαν καὶ εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς Γαλλίας.

Ἡ ἐπιτηδειότης τοῦ Σεβαστιανοῦ, καὶ ἀκόμη περισσότερον ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἔκαμνεν εἰς τοὺς Τούρκους πολιτικοὺς ἡ ἀδιάκοπος τύχη τοῦ Ναπολέοντος, εἶχε λύσειν εἰς τὰ τέλη τοῦ 1806 ἔτους τὸν δεσμὸν, μὲ τὸν ὁποῖον ἦτο συνδεδεμένη ἡ Τουρκία μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ῥωσίαν εἰς τὸν δεύτερον συμμαχικὸν πόλεμον, καὶ εἵλκυσεν εἰς τὴν Γαλλικὴν μερίδα τὸν Σουλτάνον. Ἡ Ῥωσία παρατηρήσασα τοῦτο, ἔχουσα πάντοτε αἰωνίους λογομαχίας μὲ τοὺς Τούρκους περὶ Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, ἔσπευσε νὰ κρατήσῃ τὰς ἐπαρχίας ταύτας μὲ εἰσβολὴν στρατοῦ, καὶ μετὰ τοῦτο (Ἰαν. 1807) ἐκήρυξεν ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ τὸν πόλεμον. Ἡ Ἀγγλία ἡνωμένη ἀκόμη τότε σφικτὰ μὲ τὴν Ῥωσίαν, ἔγεινε πάραυτα κοινωνὸς εἰς τὰ πράγματα τοῦ συμμάχου της. Ὁ Ἀγγλικὸς πρέσβυς Ἀρβουθνότιος, ὅστις εἶχε κατ' ἀρχὰς συνηγορήσειν εἰς τὰ Ῥωσικὰ ζητήματα, ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ οἱ λόγοι του δὲν ἐτελεσφόρησαν, καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸν ἐν Τενέδῳ τῇ νήσῳ εὑρισκόμενον στόλον διὰ νὰ κάμῃ ἐκεῖθεν διὰ τῶν φοβερισμῶν εὐπειθέστερον τὸ Διβάνιον. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἡ ἐλπὶς αὕτη ἀπέτυχεν, ἔπλευσεν ὁ ναύαρχος Δουκβόρθιος τὴν 19 Φεβρ.

1807 μὲ ἐννέα γραμμικὰ καράβια, τρεῖς φρεγάτας καὶ πολλὰς βομβοφόρους βάρκας μὲ ἰσχυρὸν νότιον ἄνεμον καὶ διῆλθεν ἀζημίως τὸν Ἑλλήσποντον. Τουρκικὸν στολίσκον συγκείμενον ἐξ ἑνὸς γραμμικοῦ καραβίου καὶ ἐννέα φρεγάτων, ἀραγμένον εἰς τὴν Καλλιούπολιν, τὸν ἔκαυσεν ὁ Σὶρ Σιδνὲη Σμὶθ μετὰ μικρὰν ναυμαχίαν. Τὸ ἑσπέρας τῆς ἐφεξῆς ἡμέρας ἄραξεν ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ἀντικρὺ τοῦ Βυζαντίου πλησίον τῆς νήσου τοῦ Πρίγκιπος. Ἀλλ' ἀντὶ τοῦ νὰ ἐξαφνίσωσι μὲ πυροβολίαν σφοδρὰν τὸν Σουλτάνον, ἤρχισαν οἱ Ἄγγλοι νὰ συμβιβάζωνται, καὶ οὕτως ἐσηκώθη ὁ φόβος ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν Τούρκων. Αἱ συμβουλαὶ τοῦ Σεβαστιανοῦ ἐνήργησαν. Τὰ Δαρδανέλια ὠχυρώθησαν ἀπὸ Γάλλους τεχνίτας, καὶ μὲ βοήθειαν τοῦ λαοῦ ἐστήθησαν πολλότατα κανόνια εἰς τὰ παραθαλάσσια. Μετὰ ἡμερῶν τινῶν μάταιον συμβίβασιν, ὁ ναύαρχος, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ βλάψῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ πρὶν τοῦ κλεισθῆν ἐντελῶς ἡ ἔξοδος καὶ τὴν 3 Μαρτίου μὲ χαμὸν τριῶν καραβίων του ἐκβῆκεν ἔξω τοῦ Ἑλλησπόντου.

Ἡ ὑπερηφάνεια τῶν Τούρκων ηὔξησε τόσον περισσότερον διὰ τὴν παντελῆ ἀποτυχίαν τοῦ ἐγχειρήματος τούτου, ὅσον μεγαλητέραν εἶχαν ἀρχήτερα ὑπόληψιν περὶ τῆς Ἀγγλικῆς δυνάμεως. Ἀλλ' ἡ εἰς τοῦτον τὸν καιρὸν δειχθεῖσα μεγάλη φιλοφροσύνη τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὸν Σεβαστιανὸν παρώξυνεν εἰς ἄκρον τὸν λαὸν, καὶ οἱ Γιανίτσαροι ἐφοβοῦντο τώρα μήπως τοὺς στείλῃ ὅλους εἰς τὸν Δανούβιον κατὰ τῶν Ῥώσων, καὶ παραδώσῃ τὴν φρουρὰν τῆς μητροπόλεως καὶ τῶν Δαρδανελίων εἰς τοὺς Σεϊμένους, καὶ εἰσάξῃ πανταχοῦ τὴν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων (Νιζάμι Δζεδίδ). Πολλοὶ ὀφφικιάλοι τῶν Γιανιτσάρων καὶ τοῦ Οὐλαμᾶ ἐσυμβουλεύοντο τὸν κρημνισμὸν τοῦ Σουλτάνου, ὅταν ὁ Σελὶμ αὐτὸς ἐπετάχυνε τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἀναβρασμοῦ. Μίαν Παρασκευὴν ἐπιστρέφων ἀπὸ τὸ τζαμίον μὲ τοὺς

Σεϊμένους, ἔμπροσθεν αὐτῶν καὶ Γραικῶν τινῶν περιετύλιξεν εἰς τὸν Σεβαστιανὸν ἰδιοχείρως τὸ τάγμα τῆς Ἐντίμου Λεγεῶνος, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχε στείλειν ὁ Ναπολέων. Παροργισθέντες οἱ Γιανίτσαροι καθ' ὑπερβολὴν διὰ τὴν δημόσιον ταύτην καταφρόνησιν τοῦ Σουλτανικοῦ ὕψους, ἐσηκώθησαν τὴν 29 Μαΐου, ἐνῷ ὁ Σεβαστιανὸς ὑπῆγε νὰ θεωρήσῃ τὰ Δαρδανέλια, καὶ μὲ συνενέργειαν τοῦ Μουφτῆ ἐξεθρόνισαν τὸν Σουλτάνον. Μουσταφᾶς, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Ἀβδοὺλ Ἀμὶδ, ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν θρόνον. Μετὰ τοῦτο ἠθέλησε μὲ ποτήριον φαρμακίου νὰ θανατωθῇ ὁ Σελὶμ, ἀλλ' ὁ Μουσταφᾶς βεβαιώσας αὐτὸν, ὅτι πάντοτε θέλει τὸν ἀγαπᾷν ὡς θεῖόν του, τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν κατοικίαν τῶν μὴ κυβερνώντων Πριγκίπων.

Τὸ νέον κυβέρνημα ἐκήρυξε πάραυτα τὴν κατάργησιν τῆς νέας τάξεως. Ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐπεκράτει πανταχοῦ, εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, σύγχυσις, ἀπείθεια, καὶ αὐτογνωμία. Οἱ Γιανίτσαροι ἔθυαν καὶ ἀπώλλυαν. Οἱ Πασάδαι δὲν ὑπήκουαν· ἡ Αἴγυπτος ἐφοβερίζετο ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, ἡ Ἀραβία ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς Βαχαβίδας, τὰ παραδανούβια ἦσαν εἰς χεῖρας τῶν Ῥώσων, οἵτινες ἐξουσίασαν καὶ τὰς νήσους Τένεδον καὶ Λῆμνον εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ τὴν 1 Ἰουλίου ἠφάνισαν ὁλοκλήρως εἰς αὐτὰς τὰς νήσους Τουρκικὸν στόλον δέκα γραμμικῶν καραβίων. Ἐκλονίζετο σφοδρότατα τὸ Ὀθωμανικὸν βασίλειον· καὶ πολλοὶ προέλεγαν τὸν ὄλεθρόν του. Ἀλλὰ καὶ τώρα ἠπατήθη ἡ προσδοκία. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Ναπολέοντος, ἥτις ἐκρήμνισε τὸν σεβάσμιον ναὸν τῆς πρεσβυτάτης Αὐτοκρατορίας τῶν χριστιανῶν χωρὶς φειδὼ, ἐνηγκαλίσθη φιλικῶς τὸ κινδυνεῦον εἰς πτῶσιν Τουρκικὸν βασίλειον, τὸ ὁποῖον ἐκ τετρακοσίων ἐνιαυτῶν ἐτρόμαξε καὶ ἐτάραττε τὴν χριστιανωσύνην, καὶ τὰς ὡραιοτάτας πόλεις τῆς Εὐρώπης μετέβαλεν εἰς χώραν ἀκαθαρσίας, νεκρῶν,

καὶ θρηνημάτων. Τοῦ Σελὶμ ἡ πτῶσις δὲν μετέβαλε τὰ πράγματα, καὶ εἰς τὴν εἰρήνην τῆς Τίλσης ἐζήτησεν ὁ Ναπολέων ἀνακωχὴν ὅπλων Ῥωσίας καὶ Τουρκίας, ἥτις ἔδιδεν εἰς ταύτην τὰς νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους καὶ τοὺς αἰχμαλώτους της, καὶ ὑπεχρέονεν ἐκείνην νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω τὰ παραδανούβια μέρη.

Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Ναπολέων διὰ τῆς ἐν Τίλσῃ εἰρήνης ἐπροστάτευε τὸν Σουλτὰν Μουσταφᾶν, χωρὶς τὴν τούτου εὐγνωμοσύνην καὶ ἀξίαν, ἔδωκεν ἀφορμὴν, χωρὶς θέλησίν του, νὰ χάσῃ οὗτος καὶ βασιλείαν καὶ ζωήν. Ἐπὶ τῆς μεταξὺ Ῥώσων καὶ Τούρκων ἀνακωχῆς τῶν ὅπλων, τὸν Ἰούλιον 1808, ἐσηκώθη ὁ Μουσταφᾶ Βαϊρακτάρης, Πασᾶς τοῦ Ῥουτσουκίου, ζηλωτὴς τοῦ Σελὶμ καὶ τοῦ Νιζαμὶ Δεσεδὶδ μὲ 18,000 στρατιώτας, καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ἐνθρονίσῃ πάλιν τὸν νόμιμον Σουλτάνον. Ἐπέτυχε νὰ κυριεύσῃ τὴν μητρόπολιν, καὶ νὰ ἀπατήσῃ τὸν Μουσταφᾶν, ἕως οὗ τοῦ ἔστειλε προσταγὴν νὰ ἐπιστρέψῃ τὸν ἁρπαγμένον θρόνον εἰς Σελὶμ τὸν Γ'. Κατὰ δυστυχίαν τοῦ ἔδωκε διορίαν μικρὰν νὰ στοχασθῇ, καὶ κατὰ ταύτην διὰ συμβουλῆς τοῦ Μουφτῆ ἔστειλε καὶ ἐθανάτωσε τὸν δυστυχῆ Σελίμ. Ὁ Βαϊρακτάρης ὅμως μὲ σταθερότητα ὥρμησεν ἐξ ἐφόδου εἰς τὸ Σαράγιον, καὶ ἐπῆρεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του τὸν Σουλτάνον καὶ τοὺς συμβούλους του. Τοὺς τελευταίους ἔπνιξε παρευθὺς, καὶ εἰς τὸν τόπον τοῦ Μοσταφᾶ ἔβαλε Μαχμοὺδ τὸν Β'. Αὐτὸς δὲ ἀναγορευθεὶς μέγας Βεζύρης, ἀνενέωσε πάλιν τὰς διαταγὰς καὶ τὰ σχέδια τοῦ Σελίμ. Ἀλλὰ τὴν 14 Νοεμβρίου, ἀφοῦ ὁ Βαιρακτάρης εἶχε στείλειν τοὺς περισσοτέρους Σεϊμένους εἰς τὸν Δανούβιον, ἐσηκώθησαν κατ' αὐτοῦ οἱ παρωργισμένοι Γιανίτσαροι καὶ ἔλαβαν τὴν ὑπεροχήν. Βλέπων δὲ τὸν ὄλεθρόν του, ἔστειλε καὶ ἐσκότωσε τὸν καθῃρημένον Μουσταφᾶν καὶ τὴν μητέρα του, καὶ ἐκλείσθη εἰς λιθόκτιστον ταμιεῖον πυροκονίας, ὅπου μετὰ πολλὴν αἰ-

τίστασιν ἐπήδησεν εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τῶν φίλων του
συναπολέσας καὶ πολλὰς ἑκατοντάδας τῶν πολιορκούν-
των Γιανιτσάρων. Εἰς τὸ Σαράγιον ἐμάχοντο ἀκόμη
οἱ Σεϊμένοι, ἕως οὗ ἐσκοτώθη ὁ ἀρχηγός των Σολειμᾶν
Ἀγᾶς, καὶ ἔφυγεν ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς, καὶ τότε ὁ Μαχ-
μοὺδ ἐπρόσφερε τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς Γιανιτσάρους. Αὐ-
τοῦ δὲ ἡ ζωὴ ἐσώθη ἀπὸ τὴν περίστασιν, ὅτι ἦτο μόνος
ἀκόμη ὑπόλοιπος κλάδος τοῦ Ὀθωμανικοῦ οἴκου.

Ἐπισημοτέρα εἶναι ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν ἡ Τουρ-
κία φυλάττει πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην τῶν Εὐ-
ρωπαίων. Πουπότε δὲν ἐφάνη ἀντίθεσις ἰσχυροτέρα
ὠμότητος καὶ ἀπαιδευσίας πρὸς σοφίαν καὶ πολιτικὴν
παρὰ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς περὶ τῶν Τούρκων κυριότητος.
Κυριευμένη ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς πολιτικῆς
ἰσοῤῥοπίας, τὴν ὁποίαν νομίζει ὅτι φυλάττει ἡ συντή-
ρησις τῆς Τουρκίας, ὑπέφερε καὶ ὑποφέρει καθ' ἑκάστην
τὴν ὑπεροπτικὴν ἀλαζονείαν τῶν βαρβάρων. — Ὁ
Ναπολέων μὲ ὅλους τοὺς πολιτικοὺς λογαριασμούς του
ὑπέπεσεν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην. Ἀφοῦ εἰς τὴν
Τίλσαν τοὺς ἔσωσεν ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον,
ἔγειναν ἐκεῖνοι δύσπιστοι εἰς αὐτὸν διὰ τὴν φιλίαν,
τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εἰς τὸν κληρονομικὸν ἐχθρόν των,
τὴν Ῥωσίαν, καὶ ἐπλησίασαν εἰς τοὺς Ἄγγλους, οἵτι-
νες εἶχαν διχονοήσειν εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ μὲ τοὺς
Ῥώσους. Διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀλλαγῆς
τῶν πραγμάτων πολλοὶ Τοῦρκοι λειτουργοί, φίλοι τῶν
Γάλλων, ἐξώσθησαν, καὶ τῶν Γιανιτσάρων ἡ φατρία
ἔκρινεν ὅτι ἡ φιλία τῆς Ἀγγλίας, ἥτις πολεμεῖ τὴν
Ῥωσίαν, εἶναι προτιμητέα τῆς φιλίας τῶν Γάλλων,
τῶν ὁποίων ὁ δυνάστης πρὸ ὀλίγου (τὸν Ὀκτώβ. 1808)
εἶχε κάμειν λαμπροτάτην συνέντευξιν εἰς Ἐρφορ-
δίαν μὲ τὸν Ῥωσικὸν Αὐτοκράτορα. Τὴν 5 Ἰαν.
1809 ἔκλεισε συνθήκην ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ μὲ τὴν
Ἀγγλίαν, καὶ τῆς ἔδωκε πάλιν ὅλα τὰ προνόμια, ὅσα
ἀπήλαυε πρότερον εἰς τὴν ἐπικράτειάν της. Ἐνῷ κατὰ

μικρὸν ὅλαι αἱ πολιτεῖαι τῆς Εὐρώπης ὑπετάσσοντο
εἰς τὴν ὀλέθριον καὶ ἀνόητον προσταγὴν τοῦ Ναπολέ-
οντος, ὅς τις ἀπηγόρευε πᾶσαν ἐπιμιξίαν μὲ τοὺς Ἄγ-
γλους, οἱ Τοῦρκοι μόνον ἀδιαφόρουν περὶ τούτου. Με-
τὰ τὰ προστάγματα τοῦ Βερολίνου, Βαρσαυΐας καὶ Με-
διολάνου ἔτη τινὰ κατὰ συνέχειαν ἡ Τουρκία ἦτο ὁ
μόνος τῆς Ἀγγλίας μὲ τὴν Εὐρώπην σύνδεσμος· ὅτι
ὁ Ναπολέων δὲν ἐπρόσταξε καὶ αὐτούς, καθὼς τὰ
ἄλλα ἔθνη, ἦτο ἀπόδειξις, ὅτι οἱ ἀμαθεῖς Τοῦρκοι
καὶ εἰς τὴν πτῶσιν αὐτὴν τῆς δυνάμεώς των ἤξευραν
καλήτερα νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀξίαν των παρὰ ἡ πολι-
τικὴ τῶν διπλωματικῶν ἐπιστήμη.

Ἀφοῦ ὁ Ναπολέων εἰς Ἐρφορδίαν παρητήθη τὸ
ἔργον τοῦ προστάτου τῶν Τούρκων, καὶ ἀντὶ τῆς εἰς
τὴν Ἱσπανίαν κυριότητός του γνωρισθείσης ἀπὸ τὸν
Ἀλέξανδρον ἔστερξε καὶ αὐτὸς νὰ κυριεύσῃ ἐκεῖνος
τὴν Μολδαυΐαν καὶ Βλαχίαν, οἱ Τοῦρκοι καταφρονοῦν-
τες τὴν μεταβολὴν τῆς γνώμης τοῦ ὑπερασπιστοῦ των,
ἠκολούθουν ἐπιμόνως τὸν πόλεμον, ὅς τις ἐξανήρχι-
σε τὴν ἄνοιξιν 1809. Οἱ Ῥῶσοι εἶχαν συμμάχους,
τοὺς Σέρβους, τοὺς ὁποίους, ἐπαναστάντας πρὸ ἓξ
ἐτῶν δι' ἐσωτερικὰς μὲ τοὺς Τούρκους διχονοίας, τοὺς
οἰκειώθησαν τώρα· καὶ οἱ τούτων ἀρχηγοὶ ἐμάχοντο
περὶ ζωῆς καὶ θανάτου. Εἰς τρία ἔτη ἐκτύπησαν πολ-
λάκις οἱ Ῥῶσοι τοὺς Τούρκους, ἐκυρίευσαν πόλεις καὶ
περιχαρακώματα, ἐπέρασαν ποταμοὺς ἔμπροσθεν τῶν
ἐχθρῶν των. Δυστυχήματα δὲν ἔλειψαν καὶ ἀπὸ τοὺς
Ῥώσους. Μετὰ τὴν αἱματώδη ἐν Ῥουτσουκίῳ μάχην
(5 Ἰουλίου 1811) ὁ νέος κατὰ τῶν Τούρκων σταλ-
θεὶς στρατηγὸς Κουτουσὸφ ἔκρινεν εὔλογον νὰ περά-
σῃ ὀπίσω τὸν Δανούβιον, καὶ νὰ ἀναποδογυρίσῃ τὸ
μετὰ κόπων καὶ αἱματοχυσιῶν προκυριευθὲν φρούριον.
Τελευταῖον ὅμως, ὅταν ἡ Ῥωσία ὑπερίσχυσε μὲ τὴν
αἰχμαλώτισιν Τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπρονοήτως διαβάν-
τος τὸν Δανούβιον, ὠφελήθησαν πάλιν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ

τὴν μεταβολὴν τῶν Εὐρωπαϊκῶν σχέσεων. Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ῥωσία ἠχθρεύθησαν πάλιν, ἡ Ῥωσία καὶ ἡ Ἀγγλία ἐφιλιώθησαν πάλιν. Ἐνῷ ὁ Ναπολέων ὤπλισεν ὅλην τὴν Εὐρώπην κατὰ τῆς Ῥωσίας, καὶ ἐνταυτῷ συνεδέθη μὲ τὴν Αὐστρίαν πρὸς συντήρησιν τῆς ὁλοκληρίας τῆς Τουρκίας, ἠγωνίζετο ἡ Ἀγγλία νὰ προξενήσῃ εἰς τοὺς Ῥώσους εἰρήνην ἀπὸ τοῦτο τὸ μέρος. Ἡ Γαλλία ἐπροσπάθει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰρήνην τῆς Τουρκίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπίστευαν τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ἡ Ῥωσία ἐμετρίασε τὰ ζητήματά της, ἐκλείσθη ἡ εἰρήνη εἰς Βουκορέστιον (τὴν 28 Μαΐου, 1812), ἐνῷ ἤρχισεν ὁ μεταξὺ Ῥωσίας καὶ Γαλλίας πόλεμος. Ἀντὶ νὰ χάσουν οἱ Τοῦρκοι τὴν Μολδαυΐαν, Βλαχίαν, Βεσσαραβίαν καὶ Σερβίαν, καθὼς ἐζήτουν κατ' ἀρχὰς οἱ Ῥῶσοι, ἔχασαν μόνον ἓν τρίτον τῆς Μολδαυΐας, καὶ τὰ φρούρια Χωτίνιον καὶ Βένδεραν, καθὼς καὶ τὴν Βεσσαραβίαν μετὰ τοῦ Ἰσμαὴλ καὶ τῆς Κελίας. Ὁ Προῦθος ἀπὸ τοῦ σημείου, ὅπου ἐμβαίνει εἰς τὴν Μολδαυΐαν, ἕως οὗ ἑνόνεται μὲ τὸν Δανούβιον, καὶ ἀπεκεῖ ἡ ἀριστερὰ ὄχθη τοῦ Δανουβίου ἕως τῆς ἑνώσεσεώς του μὲ τὸν Πόντον, ἔγεινε σύνορον. Εἰς τοὺς Σέρβους ὑπεσχέθη ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ ἀμνηστίαν καὶ ἔπειτα, μὲ πληρωμὴν φόρου μετρίου, τοὺς ἔδωκε τὸ δίκαιον νὰ κυβερνῶνται ἐσωτερικῶς μὲ ἰδίους των ἄρχοντας.

Ἐμάνη ὁ Ναπολέων διὰ τὴν μωρίαν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἔδειξεν, ὅτι ἡ διαβληθεῖσα αὕτη μωρία εὕρηκεν ὠφέλιμον δρόμον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τοῦρκοι ποτὲ δὲν μετέβαλαν τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις των μὲ τὰς Εὐρωπαίας δυνάμεις, ἐκ τούτου ἐθεμελιώθη εἰς τὰς αὐλὰς εὔνοιά τις πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἥτις ἐσωτερικῶς ὑπερβᾶσα τοὺς κινδύνους τοῦ νεωτερισμοῦ, ἐπανέλαβε τὴν παράξενον ἀρχαίαν της ἐπιμονὴν εἰς τὰ πατροπαράδοτά της ἔθη.

11. Φυγὴ τῆς βασιλικῆς οἰκίας τῆς Πορτογαλλίας εἰς τὴν Βρασιλίαν. (1807).

Ὅ,τι συνέβη εἰς μὲν τὴν Στοκολμίαν ἀπὸ ἐλεεινὴν ἀναγκαιότητα, εἰς δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὸν ἄγριον ἀναβρασμὸν τῆς δημώδους δυνάμεως πρὸς τὸ δοκίμιον νὰ μεταπλάσουν τὸν Τουρκισμὸν μὲ Εὐρωπαϊκὴν ζύμην — ἡ πτῶσις τῶν βασιλευόντων οἴκων καὶ ἡγεμόνων, — τοῦτο ἐγίνετο συγχρόνως εἰς τὴν μεσημβρίαν καὶ εἰς τὰς δυσμὰς τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὸν Γαλλικὸν Αὐτοκράτορα εἰς τρόπον, ὅς τις, ἀναμιγμένος μὲ βαρβαρικὴν σκληρότητα καὶ κομψὴν διπλωματίαν, ἦτο πολὺ ἀπεχθέστερος παρὰ ὁ ἁπλοῦς ἐκεῖνος τῆς αὐτεξουσιότητος τοῦ λαοῦ. Διότι ἡ αὐτογνωμία αὕτη ἐφανέρονε πάντοτε εὐκρινέστερα, ὅτι ἕνας μόνος ἐπὶ τῆς γῆς ἐσφετερίσθη τὸ ἔργον τῆς θείας προνοίας χωρὶς νὰ θεωρῇ ἄλλο καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος παρὰ τὴν δορικτητικὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐξάπλωσιν τοῦ πολιτεύματός του.

Ἡ φιλοκτησία τοῦ Ναπολέοντος ἔτρεψε τὰ βλέμματά του ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Πρεγέλου καὶ Νεμηνοῦ εἰς τὰ Πυρηναῖα ὄρη καὶ εἰς τὴν ἐντὸς αὐτῶν χερσόνησον. Τὰ ἐκεῖ βασίλεια, Ἰσπανίαν καὶ Πορτογαλλίαν, διὰ τὴν ἀδυναμίαν των ὡς πρὸς τὰ βόρεια ὄρη, ἐθεώρησεν ὡς ἀνίκανα νὰ ἀντισταθῶσι καὶ εὔκολα νὰ ὑποπέσουν εἰς τὴν δυναστείαν του. Ἡ Πορτογαλλία, ὅπου ὁ Πρίγκιψ Ἰωάννης, χωρὶς νὰ ὀνομάζεται βασιλεύς, ἐβασίλευεν ἀντὶ τῆς παράφρονος μητρός του, τῆς βασιλίσσης Μαρίας, εἶχεν ἑνωθῆν μὲ τὴν πρώτην κατὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίαν διὰ παρακινήσεως τῆς Ἀγγλίας, ἀρχαίας συμμάχου της, καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις, πρότερον μὲν ἀπὸ τὸ Διευθυντήριον, ἔπειτα δὲ ἀπὸ τὴν Ὑπατείαν τῆς Γαλλίας εἶχεν ἐξαγοράσειν τὴν εἰρήνην καὶ ἀσφάλειάν της μὲ πολὺ ἀργύριον. Τώρα δὲ ὁ Ναπολέων μ-

τὰ τὴν Προυσικορωσικὴν εἰρήνην ἐλησμόνησεν ὅλα ταῦ-
τα, καὶ τὴν ἐπρόσταξε δεσποτικῶς νὰ παραδώσῃ τὸν
στόλον της εἰς τοὺς Γάλλους ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας.
Ὁ στρατηγὸς Ἰουνότιος ἐκίνησε μὲ στράτευμα ἱκανὸν
νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προσταγὴν ταύτην· ὅτι οἱ Ἄγγλοι,
ἐὰν ὑπήκουεν ἡ Πορτογαλλία, ἤθελαν πολιορκήσειν
τοὺς λιμένας της καὶ κυριεύσειν τὰς ἀποικίας της, δὲν
ἤθελε νὰ ἐξεύρῃ ὁ αὐθέντης τῆς τῶν ἐθνῶν τύχης. Ἡ
δὲ Ἀγγλία ἐσυμβούλευσε τὸν Πρίγκιπα νὰ μεταβῇ εἰς
τὴν Βρασιλίαν μεθ' ὅλης τῆς αὐλῆς του διὰ νὰ διαφύγῃ
κατὰ τὸ παρὸν τὴν καταδρομὴν τῆς Γαλλίας. Τὴν γνώ-
μην ταύτην ἐδέχθη ὁ Πρίγκιψ διὰ συμβουλῆς τοῦ λει-
τουργοῦ του Ἀραυΐου. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔγειν ε
νέα συμμαχία μὲ τὴν Ἀγγλίαν, ἐνταυτῷ δὲ, διὰ νὰ
κερδήσῃ καιρὸν, ἐσυμβιβάζετο ὁ Πρίγκιψ διὰ τῶν
πρέσβεών του εἰς τοὺς Παρισίους συνθήκην ὑποταγῆς,
παραδίδων τοὺς στόλους του, καὶ πληρόνων μηνιαίως
δύω μιλιόνια φράγκων εἰς τὸν Ναπολέοντα. Ἀλλ' ἡ ἀν-
τιλογία τῶν φατριῶν τῆς Πορτογαλλικῆς αὐλῆς ηὔξανε,
καὶ αἱ γνῶμαι ὑπερίσχυαν, ὅτι εἶναι προτιμητέα ἐγ-
χώριος δουλεία παρὰ μετανάστευσις ἐπέκεινα τοῦ ὠκεα-
νοῦ. Ὁ Ναπολέων αὐτὸς διέκρινε τελευταῖον τὸν
δισταγμὸν τοῦ Πρίγκιπος. Πρὸς τὰ τέλη Ὀκτωβ. 1807
ὑπερέβησαν τὰ εἰς τὴν Ἰσπανίαν Γαλλικὰ στρατεύματα
τὰ σύνορα τῆς Πορτογαλλίας, καὶ Ἰσπανικὸς στρατὸς
ἐσυνάχθη εἰς Βόγοξον, διὰ νὰ εἰσβάλῃ ἡνωμένος μὲ
τοὺς Γάλλους εἰς τὴν Πορτογαλλίαν. Ἡ δολιότης τοῦ
Ναπολέοντος εὐτύχησε νὰ κάμῃ κοινωνὸν τοῦ ὀλέθρου
τῆς Πορτογαλλίας τὴν Ἰσπανίαν, ἐνῷ ἐμελέτα αὐτῆς
ταύτης τὸν ὄλεθρον. Μυστικὴ συνθήκη κλεισθεῖσα τὴν
27 Ὀκτωβ. εἰς Φονταινεβλὼ μεταξὺ τοῦ Δυρὸκ καὶ
πρέσβεώς τινος τοῦ Πρίγκιπος τῆς εἰρήνης ἐδιώριζε τὴν
διανομὴν τῆς Πορτογαλλίας· τὸ βόρειον μέρος, ἡ με-
ταξὺ Μινίου καὶ Δουρίου ἐπαρχία, μὲ ὄνομα „Βασί-
λειον τῆς βορείου Λυσιτανίας" ἦτο νὰ δοθῇ εἰς τὸν

νέον, ὑπὸ τῆς μητρός του ἐπιτροπευόμενον βασιλέα τῆς
Ἐτρουρίας Λοδοβῖκον Β' (ὁ πατήρ του Λοδοβῖκος Α' εἶχεν
ἀποθάνειν πρὸ ὀλίγου) ὡς ἀποζημίωσις ἀντὶ τῆς ὡραίας
Τοσκάνας, τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ κρατήσῃ διὰ τὸν ἑαυ-
τόν του ὁ Ναπολέων· τὰς δὲ ἐπαρχίας Ἀλεντήϊον καὶ
Ἀλγαρβίαν ἦτο νὰ λάβῃ ὁ Πρίγκιψ τῆς εἰρήνης μὲ τί-
τλον „Πρίγκιψ τῆς Ἀλγαρβίας." Τὸ λοιπὸν τῆς χώρας
νὰ διαταχθῇ εἰς τὴν γενικὴν εἰρήνην, καὶ τότε ὁ βα-
σιλεὺς τῆς Ἰσπανίας νὰ ὀνομασθῇ Αὐτοκράτωρ τῶν δύω
Ἀμερικῶν. Παρεκτὸς τούτων ἐσυμφωνήθη ἐξ ἴσου δια-
νομὴ τῶν Πορτογαλλικῶν ἀποικιῶν μεταξὺ Ἰσπανίας
καὶ Γαλλίας, καὶ εἰς τὸν βασιλέα Κάρολον ἐδόθη ἐγγύη-
σις τῆς ὁλοκληρίας τῆς ἐπικρατείας του. Ἀλλ' ἐκ πάν-
των τῶν ἄρθρων τούτων ἐτελειώθη μόνον ἡ κατάσχε-
σις τῆς Ἐτρουρίας, διὰ τὴν ὁποίαν προφροντίζων ὁ
Ναπολέων εἶχε στείλειν τὰ εἰς τὴν Τοσκάναν εὑρισκό-
μενα 15,000 Ἰσπανικὰ στρατεύματα εἰς τὰς Δανικὰς
νήσους. Ἀμέσως μετὰ τὴν συνθήκην ταύτην ἔστειλεν
εἰς τὴν βασίλισσαν μητέρα καὶ τῆς ἐφανέρωσεν, ὅτι
ἡ εἰς Φλωρεντίαν κυριότης της λαμβάνει τέλος, καὶ ὅτι
αὐτὴ μετὰ τοῦ υἱοῦ της παρακαλεῖται νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν
πατρίδα της Ἰσπανίαν, ὅπου τὴν προσμένει νέα τύχη.
Χωρὶς ἀντίστασιν ὑπήκουσε, καὶ τὴν 10 Δεκεμβ. 1807
ἠφανίσθη ἡ σκιὰ τοῦ ἀπὸ τὸν Βοναπάρτην νεωστὶ δη-
μιουργηθέντος βασιλείου.

Ἡ Εὐρώπη συνειθισμένη τώρα εἰς τὰς ἐξάφνους
μεταβολὰς δὲν ἐπαρατήρησε σχεδὸν τὸ μικρὸν τοῦτο
φαινόμενον. Τὴν 15 Νοεμβρ. ἐκήρυξεν ὁ Μηνύτωρ, ὅτι
„ὁ Πρίγκιψ τῆς Πορτογαλλίας χάνει τὸν θρόνον του,
ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησε νὰ δημεύσῃ τὰ εἰς τὴν Λισσαβόναν
Ἀγγλικὰ φορτία τῆς ἐμπορίας." Ἐνταυτῷ δὲ εἰσέβα-
λαν οἱ Γάλλοι εἰς τὴν Πορτογαλλίαν, ἐπειδὴ ἡ κυβέρ-
νησις δὲν προητοίμασεν ἀντίστασιν, καὶ ὁ λαὸς δὲν ἤ-
ξευρεν, ἂν οἱ Γάλλοι ἐμβαίνωσιν ὡς ἐχθροὶ ἢ ὡς φί-
λοι. Ὁ Πρίγκιψ ὅμως ἔλυσε τὴν ἀπορίαν τὴν 20 Νο-

εμβρίου διὰ Δηλώσεως πρὸς τὸ κοινὸν, ὅτι ἀναχωρεῖ
μὲ ὅλην τὴν αὐλὴν εἰς τὴν Βρασιλίαν, ἐπειδὴ μὲ ὅ-
λας του τὰς θυσίας δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἐχ-
θρὸν ἀπὸ τὴν εἰσβολήν του. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἐνε-
βαρκαρίσθη αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ του, ἡ γυνή του, τὰ τέ-
κνα του καὶ οἱ πρόκριτοι σύμβουλοί του εἰς τὸν ἐν τῷ
λιμένι εὑρισκόμενον στόλον, καὶ διὰ τοὺς ἐναντίους
ἀνέμους ἀπέπλευσε τὴν 29 Νοεμβρ., ἐνῷ ὀλίγας ὥρας
μακρὰν τῆς Λισσαβόνης ἐπλησίαζαν οἱ Γάλλοι, καὶ μὲ
τριάκοντα ἓξ καράβια καὶ μὲ συνοδίαν ἑνὸς Ἀγγλικοῦ
τῆς γραμμῆς διευθύνθη εἰς τὸ Ῥίον Ἰανέϊρον, ὅπου ἔ-
φθασε τὴν 22 Ἰανουαρίου, 1808. Τὴν 1 Δεκεμβ. ἐκρη-
μνίσθησαν εἰς τὴν Λισσαβόναν τὰ Πορτογαλλικὰ ἐπίση-
μα καὶ ἐστήθησαν οἱ Γαλλικοὶ ἀετοὶ, καὶ μετὰ δύω
μῆνας ἐκήρυξεν ὁ στρατηγὸς Ἰουνότιος ἐν ὀνόματι τοῦ
Αὐτοκράτορός του, ὅτι ὁ Πρίγκιψ τῆς Βρασιλίας ἀφή-
σας τὴν Πορτογαλλίαν παρῃτήθη ὅλα τὰ εἰς αὐτὴν κυ-
ριαρχικὰ δίκαια, καὶ ὅτι ὁ οἶκος Βριγαντίας ἔπαυσε νὰ
βασιλεύῃ. Ἀλλὰ τὴν βασίλισσαν τῆς Ἐτρουρίας καὶ
τὸν Πρίγκιπα τῆς εἰρήνης, καὶ τὰς γενομένας συνθή-
κας ἐλησμόνησε τώρα παντελῶς ὁ Ναπολέων. Ἡ δὲ
Ἱσπανικὴ αὐλὴ σπαραττομένη ἀπὸ ἐσωτερικὰς ταραχὰς
δὲν εὕρισκε καιρὸν νὰ ἐρωτήσῃ περὶ τούτων.

12. Κρημνισμὸς τοῦ Ἱσπανικοῦ θρόνου. (1808).

Ὁ βασιλεὺς Κάρολος Δ', ἡγεμὼν, εἰς τὸν ὁποῖον
ἔδωκεν ἡ φύσις σχεδὸν μόνον σωματικὰ χαρίσματα,
ἔζη μόνον εἰς τὴν ἐμπαθῆ φιλοκυνηγίαν του, ἐνῷ παρέ-
δωκε τὰ πράγματα τῆς βασιλείας εἰς τὴν σύζυγόν του
Μαρίαν Λοδοβίκαν ἐκ Πάρμας, καὶ εἰς τὸν ἀγαπητόν
της Ἐμμανουὴλ Γοδόην, τὸν ὀνομαζόμενον Πρίγκιπα
τῆς εἰρήνης *), τὸν ὁποῖον αὐτὸς πρὸς ἔκπληξιν ὅλου
τοῦ κόσμου διὰ τὸν ἀπαραδειγμάτιστον περιορισμὸν τοῦ
πνεύματός του καὶ διὰ τὴν θάμβωσίν του ἐπεφόρτιζεν
ἀκαταπαύστως καὶ σχεδὸν κατέπνιγε μὲ τιμὰς καὶ χά-
ριτας. Ἀφοῦ πλῆθος ἀξιωμάτων καὶ τίτλων, τῶν ὁποί-
ων ἡ καταγραφὴ γεμίζει ὁλόκληρον φύλλον, ἐξηντλή-
θησαν εἰς αὐτὸν· ἐνυμφεύθη μίαν βασιλικὴν Πριγκι-
πέσσαν, ἀνηγορεύθη ἀρχιστράτηγος τῶν πεζικῶν δυνά-
μεων τῆς Ἱσπανίας, ἀρχιναύαρχος τῆς Ἱσπανίας καὶ τῶν
Ἰνδιῶν, ὑπερασπιστὴς τῆς θαλασσίου ἐμπορίας τῶν Ἰ-
σπανικῶν ὑπηκόων (εἰς καιρὸν ὅταν ἡ ἐμπορία αὕτη ἐξέ-
λιπε παντελῶς διὰ τὸν μὲ τὴν Ἀγγλίαν πόλεμον), καὶ
ἐδόθη προσταγὴ εἰς ὅλους τοὺς ἄρχοντας καὶ ὑπηκόους
νὰ τὸν τιμῶσιν ἴσα μὲ τὸ βασιλικὸν πρόσωπον. Ἔλαβε
χωριστούς του σωματοφύλακας. Τὸ τάγμα τῶν κανο-
νιέρων ἔβαλε καὶ τὰ ἐπίσημα ἐκείνου εἰς τὴν σημαίαν του.
Ἀλλ' ὁ ἀνὴρ, ὅςτις εἶχε τὸν μακρότατον τίτλον καὶ
τὰ πλεῖστα ἄστρα τῶν ταγμάτων εἰς ὅλην τὴν Εὐρώ-
πην, οὐδὲν ἧττον ἦτο κεφαλὴ ἀμύελος, ἥτις δὲν ἤξευρε
μὲ κἀνὲν μεγαλουργὸν καὶ κοινωφελὲς ἔργον νὰ φέρῃ
εἰς λήθην τὴν ἀρχὴν τῆς εὐτυχίας του. Εἰς τὰς χεῖ-
ράς του ἐσκοτίσθη ἡ πολιτικὴ διοίκησις, ἥτις ἀπὸ ἀρ-
χητέρους λειτουργοὺς ἐκ τῆς σχολῆς Καρόλου τοῦ Γ',
ἔλαμπε δικαίως, τὰ κοινὰ χρήματα κατέπινεν ἡ πλεο-
νεξία του μετὰ τῆς δαπανηρᾶς συμμαχίας μὲ τὴν Γαλ-
λίαν, ἡ δικαιοδοσία ἐξουσιάζετο ἀπὸ τὴν αὐτογνωμίαν
του, καὶ τὰ ἤθη τῶν μεγιστάνων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν
τῶν μέσων πολιτῶν διεφθάρησαν ἀπὸ τὸ κακόν του πα-
ράδειγμα, καὶ ἀπὸ τὴν αὐθάδειαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπώ-
λει τὰ ἀξιώματα διὰ τῆς ἀναπαύσεως τῶν παθῶν του.
Ἀδελφοὶ τὰς ἀδελφάς των, πατέρες τὰς θυγατέρας των,
ἄνδρες ἐπρόσφεραν εἰς αὐτὸν τὰς γυναῖκας των. Μ' ὅ-
λον τοῦτο τὸν ἐτίμων οἱ φιλόμουσοι δι' ὀλίγας τινὰς
ἐλπίδας ἢ ἐπιπολαίους χάριτας, τὰς ὁποίας ἔδειχναν
εἰς αὐτούς· οὕτω π. χ. ὑπὸ τὴν προστασίαν του ἐδο-
κιμάσθη ἡ εἰσαγωγὴ τῆς τοῦ Πεσταλότσου Παιδαγωγι-

*) Ὠνομάσθη Principe de la paz, διὰ τὴν ἐν Βασιλείᾳ εἰρήνην, ἀφοῦ ἐκλείσθη (Πρβ. Τόμ. ΙΑ', σελ. 336), καὶ ἐνταῦθα κατ' ἀναφορὰν τῆς ἐν Ἀμερικῇ ὁμωνύμου πόλεως.

κῆς μεθόδου. Τὸ ἱερατεῖον εἴρπυε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ βάλλῃ τὴν εἰκόνα τοῦ μικροῦ τούτου εἰς τὸ θυσιαστήριον πλησίον τοῦ ἐσταυρωμένου Σωτῆρος.

Καθὼς ἡ διοίκησις, οὕτω καὶ ἡ πολιτικὴ τέχνη τοῦ Γοδόη ἐδούλευεν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἑκατονταετηρίδος. Ὁ λειτουργὸς οὗτος τοῦ Καθολικοῦ βασιλέως δὲν ἐδίστασε νὰ κάμῃ τὸν αὐθέντην του, Βουρβωνίδην τὸ γένος, Τιμαριώτην τῆς βασιλοκτόνου δημοκρατίας, καὶ οἱ φίλοι τῆς μεταπολιτεύσεως δὲν ἔλειψαν νὰ τὸν ὑμνήσουν ὡς ἄνδρα ἀνώτερον τῶν ἀρχαίων προλήψεων. Ἀλλ' ἀφοῦ ἡ Ἱσπανία ἀπ' αὐτὸν δεκατρία ἔτη ἦτο ὑπόδουλος τῆς Γαλλίας μὲ ὄνομα συμμάχου, ἔξαφνα ἔδωκε προσταγὴν, τὸν Ὀκτώβρ. 1806, ὅταν ἡ Προυσία ἐσήκωσε τὰ ὅπλα κατὰ τῆς Γαλλίας, νὰ ὁπλισθῇ ὁ λαὸς κατά τινος ἐχθροῦ, ὅστις καθ' ὅλα τὰ σημεῖα δὲν ἐφαίνετο ἄλλος εἰμὴ ὁ Ναπολέων. Φαίνεται ὅτι τότε ὁ Εἰρηνικὸς Πρίγκιψ ἤλπισεν, ὅτι θέλει δυνηθῆν νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν προφανῆ δουλείαν τὴν Ἱσπανίαν, καὶ ἐνταυτῷ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν μυστικὴν ἐπιθυμίαν, τὴν ὁποίαν συνέλαβεν ἡ βασίλισσα, πρὸς ὄλεθρον τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐδυστύχησεν ἡ Προυσία, ἔξαφνα ἐξήγησεν ὁ Πρίγκιψ βεβιασμένα, ὅτι ὁ ὁπλισμὸς ἀπέβλεπε τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ δὲ Ναπολέων, ὅστις ἀνέγνωσε τὴν διακήρυξιν ταύτην εἰς τὸν πλησίον τῆς Ἰένης τόπον τῆς μάχης, ἐγνώρισε τὴν ἀλήθειαν τόσον εὐκολώτερα, ὅσον τοῦ ἦσαν καλήτερα γνωσταὶ αἱ μεγάλαι θυσίαι, τὰς ὁποίας εἶχε νὰ τοῦ προσφέρῃ ἡ Ἱσπανία. Εὗρηκε μάλιστα τὴν ἀνοησίαν ταύτην ὡς δικαίαν πρόφασιν νὰ ἐπιταχύνῃ τὸν κρημνισμόν της. Κρύψας ὅμως κατὰ τὸ παρὸν τοὺς σκοπούς του ἐθάῤῥυνε τόσον τὸν Πρίγκιπα τῆς εἰρήνης, ὥστε αὐτὸς ὄχι μόνον ἔκλεισε συνθήκην κατὰ τῆς Πορτογαλλίας, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ ἔφερε νέον Γαλλικὸν στρατὸν εἰς τὰ χώματα τῆς Ἱσπανίας. Καὶ ὡς νὰ μὴ ἦτο ἱκανὴ αὐτὴ

ἡ μωρία, ἐνῷ διέβαιναν τὴν ἐπικράτειαν οἱ ἀμφίβολοι οὗτοι φίλοι, ἐξεσκέπασε καὶ τὸν βασιλικὸν οἶκον, διὰ νὰ ἀναγκάσῃ τὸν λαὸν νὰ ἴδῃ μὲ τοὺς ὀφθαλμούς του, ὅτι βασιλεύεται ἀπ' ἀνάξιον ἡγεμόνα.

Ἡ ἄμετρος τύχη τοῦ ἀγαπητοῦ, ἀνδρὸς καὶ κοινοῦ καὶ ὑπεροπτικωτάτου, εἶχε τοῦ προξενήσειν πλῆθος ἐχθρῶν ἀπὸ τοὺς μεγιστᾶνας τῆς αὐλῆς. Ἀρχηγὸς τούτων ἦτο ὁ Δοὺξ Ἱμφαντάνδος, αὐλικὸς ἐκ μεγάλου γένους καὶ μὲ ἀρεστὰ ἤθη, ὅςτις οἰκειώθη τὸν Κανονικὸν Ἰωάννην Ἐσκοϊκυΐζιον, διδάσκαλον τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου Φερδινάνδου, καὶ ἑπομένως καὶ αὐτὸν τὸν Πρίγκιπα μαθητήν του. Ὁ τελευταῖος ἦτο νέος εἴκοσι τριῶν ἐτῶν, ἀσθενικὸς τὸ σῶμα, καὶ δειλὸς τὸ πνεῦμα ἐξ αἰτίας τῆς δουλικῆς ἀνατροφῆς, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔδωκεν ἡ μήτηρ του· ἔμαθεν ὅμως νὰ αἰσθάνεται τὴν ταπεινὴν κατάστασίν του ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τῆς γυναικός του, Νεαπολίτιδος τινὸς Πριγκιπέσσης, περὶ τῆς ὁποίας τοῦ προώρου θανάτου διέτρεξαν παράξενοι διηγήσεις. Ὁ φόβος μήπως ὁ παντοδύναμος λειτουργὸς, ὅςτις εἶχεν εἰς χεῖράς του ὅλην τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν καὶ ὅλα τὰ χρήματα τῆς Ἱσπανίας, τοῦ ἁρπάσῃ καὶ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου, ἐμβῆκεν εἰς τὴν καρδίαν του, καὶ ἡ ἀγγελία, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλει νυμφευθῆν τὴν γυναικαδέλφην τοῦ Γοδόη, θυγατέρα τοῦ Πρίγκιπος Λοδοβίκου, τον ἐγέμισε ζωηροτάτης ἀγανακτήσεως. Ἀλλ' ὅσον πολὺ καὶ ἂν ἐμίσουν καὶ αὐτὸς καὶ οἱ φίλοι του τὸν Πρίγκιπα τῆς εἰρήνης, τοὺς ἔλειπαν ὅμως δι' ὅλου τὰ μέσα νὰ τὸν ἐγγίξωσι πραγματικῶς. Εἰς ταύτην τὴν ἀμηχανίαν ηὑρέθησαν μὲ τὸν Γαλλικὸν πρέσβυν Βωαρνέσιον, ὅς τις τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ παρακαλέσῃ ὁ Πρίγκιψ τὸν Αὐτοκράτορα νὰ τοῦ δώσῃ σύζυγον μίαν Πριγκιπέσσαν ἐκ τοῦ οἴκου του. Ὁ Φερδινάνδος ἠκολούθησε τὴν συμβουλὴν, καὶ ἔγραψε πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἐπιστολὴν *), ἥτις

*) Ἀπὸ 11 Ὀκτωβ. 1807.

περιεῖχε πολλὰς κατηγορίας κατὰ τῶν δολίων καὶ πλεο-
νεκτικῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα περικυκλόνουσι τὸν πα-
τέρα του, καὶ βέβαια θέλουν προσπαθήσειν νὰ ἐμποδί-
σουν τὴν ἐπιθυμητήν του συγγένειαν. Μ' ὅλον ὅτι ὁ
Ναπολέων, ὅς τις κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἔκαμνε μὲ
τὸν Πρίγκιπα τῆς εἰρήνης τὴν περὶ Πορτογαλλίας συν-
θήκην εἰς τὸ Φονταινεβλῶ, δὲν ἀπεκρίθη εἰς τὸν Φερ-
δινάνδον, ὁ Βωαρνόϊος ὅμως δὲν ἔλειπε νὰ κρατῇ τὴν
φατρίαν του εἰς τὰς ἐλπίδας τῆς εὐνοίας τοῦ Αὐτο-
κράτορος. Μεταξὺ τῶν ἀνισχύρων συμβουλίων, τὰ
ὁποῖα ἔκαμναν οἱ φίλοι του, ἔδωκαν καὶ γνώμην νὰ
παρουσιασθῇ ὁ υἱὸς εἰς τὸν πατέρα, καὶ μὲ ἔγγραφον
κατηγορίαν κατὰ τοῦ Γοδόη, τὴν ὁποίαν νὰ ἀναγνώσῃ
ἐντόνως, ἐὰν δὲν τὸν καταπείσῃ, μὲ σύνθημα νὰ φέ-
ρῃ ἔμπροσθέν του καὶ πολλὰ ἐπίσημα πρόσωπα εἰς βοή-
θειάν του. Ὁ Φερδινάνδος συνέταξεν ἰδιοχείρως τὴν
κατηγορίαν ταύτην. Ἀλλ' ὁ Γοδόης ἔμαθε τὰ σχεδιαζό-
μενα, καὶ διὰ βοηθείας τῆς βασιλίσσης ἐκατάπεισεν εὐ-
κόλως τὸν μαλακὸν βασιλέα, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἐπιβουλεύει
καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὸν θρόνον, καὶ ἔπειτα (τὴν 29 Ὀκτ.
1807) ἔστειλε καὶ ἐφυλάκωσε τὸν Πρίγκιπα, τὸν Ἐσκοϊ-
κυΐζιον καὶ τὸν Ἰμφαντάδον εἰς τὸ Ἐσκουρίακον. Εὕ-
ρηκαν εἰς αὐτὸν χαρτία, τὰ ὁποῖα ἐπρόδιδαν τὴν γνώ-
μην του. Ὁ Πρίγκιψ ἐπαρακάλεσε νὰ ὁμιλήσῃ προσω-
πικῶς τὴν μητέρα του διὰ νὰ τῆς ὁμολογήσῃ τὴν ἀλή-
θειαν. Αὕτη ὅμως τοῦ ἔστειλε τὸν λειτουργὸν Καβαλ-
λέρον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐφανέρωσεν εἰλικρινῶς ὅλους
τοὺς σκοπούς του, τὴν ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Ναπο-
λέοντα, τοὺς κοινωνοὺς τῶν σκοπῶν του, καὶ ὅλας τὰς
περιστάσεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἐγίνετο φανερὸν, ὅτι κἀμ-
μία ἐπιβουλὴ τῆς ζωῆς τοῦ πατρός του δὲν ὡμιλήθη,
οὐδ' ἐμελετήθη κατ' οὐδένα τρόπον. Μὲ ὅλα ταῦτα
ἐπαρακινήθη ὁ βασιλεὺς νὰ γράψῃ κατὰ τὴν αὐτὴν νύ-
κτα εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ὅτι θέλει ἐκκλείσειν ἀπὸ τὴν
διαδοχὴν τοῦ θρόνου υἱὸν, ὅς τις ἠθέλησε τὸν μὲν πα-

τέρα του νὰ ἐξώσῃ, τὴν δὲ μητέρα του νὰ φονεύσῃ.
Μὲ ὅλον ὅτι ὁ Πρίγκιψ ἐπανέλαβε τὴν ὁμολογίαν ἔμ-
προσθεν τῶν γονέων του, παρόντων τῶν λειτουργῶν
καὶ τοῦ βουλευτηρίου τῆς Καστιλίας, ὁ βασιλεὺς ὅμως
ἐφανέρωσεν ἐγγράφως εἰς τὸ ἔθνος, ὅτι ὁ Πρίγκιψ ἐφυ-
λακώθη, ἐπειδὴ ἐφωράθη ἐπίβουλος τοῦ θρόνου καὶ
τῆς ζωῆς τοῦ πατρός του. Σκοπὸς τῆς βασιλίσσης καὶ
τοῦ Πρίγκιπος τῆς εἰρήνης ἦτο νὰ κρημνίσουν τὸν Πρίγ-
κιπα χωρὶς ἐλπίδα σωτηρίας μὲ τὴν ἀνήκουστον ταύ-
την διακήρυξιν, ἐνῷ ἔκλειαν εἰς τὸν πατέρα πᾶσαν ὁ-
δὸν φιλιώσεως. Ἀλλὰ παραυτα ἐμβῆκε στενοκαρδία εἰς
τὸν τόπον τῆς αὐθαδείας. Τρομάξαντες ἀπὸ τὴν γνώ-
μην τοῦ λαοῦ, ὅς τις ἐφανερώθη ὑπὲρ τοῦ Πρίγκιπος,
καὶ μὴ ἐξεύροντες ἀκόμη τοὺς σκοποὺς τοῦ Ναπολέον-
τος, ἔκριναν εὔλογον νὰ καλητερεύσωσιν ὁπωσοῦν τὸ
πρᾶγμα. Διὰ τοῦτο ὁ Πρίγκιψ τῆς εἰρήνης ἐμβῆκε με-
σίτης μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ ἔφερεν εἰς τοῦτο τὰ
πράγματα, ὥστε ὁ δεύτερος εἰς δύω ἐπιστολάς του πρὸς
τὸν βασιλέα καὶ πρὸς τὴν βασίλισσαν, τὰς ὁποίας τὸν
ἐπρόσταξε νὰ γράψῃ ἢ νὰ ὑπογράψῃ, ὡμολόγει ἐλε-
εινῶς τὸ ἀδίκημα, τὸ ὁποῖον ἐκατηγορεῖτο, καὶ τοὺς ἐ-
παρακάλει νὰ τὸν συγχωρήσωσι. Τὴν 5 Νοεμβρ. δευ-
τέρα βασιλικὴ διακήρυξις ἐφανέρονεν εἰς τὸ κοινὸν τὰς
ἐπιστολὰς ταύτας μὲ προσθήκην, ὅτι „ἡ φωνὴ τῆς φύ-
σεως ἀφαιρεῖ τὸ ὅπλον ἀπὸ τὸν βραχίονα τῆς ἐκδική-
σεως, καὶ ὅταν ἡ ἀσυλλογισία ζητῇ παρακαλοῦσα πα-
ράβλεψιν, δὲν δύναται νὰ ἀντισταθῇ πατὴρ φιλόστορ-
γος. Ἡ μετάνοια καὶ ἡ στενοκαρδία τοῦ Πρίγκιπος ἀνέ-
φερεν εἰς τοὺς γονεῖς του τὰς δηκτικὰς ἐπιστολάς, καὶ
ὁ βασιλεὺς τὸν συγχωρεῖ διὰ τοῦτο, καὶ μάλιστα δι' ἱκε-
σίας τῆς βασιλίσσης. Ἀλλ' ἡ ἔρευνα κατὰ τῶν ἄλλων
συναιτίων τῆς φοβερᾶς συνωμοσίας πρέπει νὰ τελει-
ωθῇ, καὶ τὰ ταύτης ἀποτελέσματα θέλουν φανερωθῆν
εἰς τὸ ἔθνος, διὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν δικαιοσύνην καὶ διὰ
νὰ παρηγορηθῇ ἀπὸ τὴν λύπην, τὴν ὁποίαν ᾐσθάνθη

ἀπὸ τὸ τελευταῖον ψήφισμα τοῦ βασιλέως." Ἀλλ' οἱ ἐρευνώμενοι τόσον ἦσαν ἀθῷοι, ἢ ὁ Πρίγκιψ τῆς εἰρήνης τόσον ἔχασε τὴν ὑπόληψίν του, ὥστε ἕνδεκα κριταὶ ἀπεφάσισαν τέλη Ἰαν. 1808 τοὺς ἄνδρας ἐκείνους πάντη ἀθώους καὶ ἀναιτίους, καὶ μόνον δι' αὐτογνωμίας ἐξώρισεν ὁ βασιλεὺς τὸν Ἰμφαντάτον καὶ τὸν Ἐσκοϊκυΐζιον.

Ὁ ἀναβρασμὸς, εἰς τὸν ὁποῖον ἔβαλε τὸν λαὸν ἡ ἱστορία αὐτὴ, ἐπερίσσευεν ἀπὸ τὴν πορείαν καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα μὲ πρόφασιν τοῦ κατὰ τῆς Πορτογαλλίας πολέμου ἐμβῆκαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, καὶ ἀλλοῦ μὲν εἰρηνικῶς, ἀλλοῦ δὲ βιαίως ἐκυρίευσαν τὰ φρούρια Πομπηϊούπολιν, ἅγ. Σεβαστιανὸν, Φιγουέραν καὶ Βαρκελόναν. Ἡ κακὴ συνείδησις, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Εἰρηνικὸς Πρίγκιψ πρὸς μὲν τὸν Ναπολέοντα διὰ τὴν ἀσύνετον δημεγερσίαν τοῦ παρελθόντος ἔτους, πρὸς δὲ τὸν Πρίγκιπα καὶ ὅλον τὸ ἔθνος διὰ τὰς ἀχρείας του πράξεις, δὲν τὸν ἐσυγχώρει νὰ κάμῃ στερεὰν ἀπόφασιν, ἢ νὰ ἐκδώσῃ κἀμμίαν προσταγήν. Ἡ σύγχυσίς του ἐπερίσσευσεν ὅταν τὸν Φεβρ. 1808 ἦλθεν ἔξαφνα εἰς Μαδρίτιον ὁ εἰς Παρισίους πρέσβυς του Ἰζεκουϊέρδος, ὅς τις εἶχε κλείσειν τὴν συνθήκην τοῦ Φονταινεβλῶ, παραγγελμένος ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα νὰ φανερώσῃ: ὅτι κατὰ τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον νὰ ἑνώσῃ μὲ τὴν Γαλλίαν τὰς μεταξὺ τῶν Πυρηναίων καὶ τοῦ Ἴβηρος Ἰσπανικὰς ἐπαρχίας, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐλπίζει, ὅτι θέλει δεχθῆν ἡ Ἰσπανία ταύτην τὴν πρότασιν λαμβάνουσα πρὸς ἀποζημίωσίν της ὅλην τὴν Πορτογαλλίαν. Ὁ Ναπολέων ἐπεθύμει τὴν ἀποβολὴν τοῦ προβλήματός του, διὰ νὰ εὕρῃ ἀφορμὴν νὰ ἐκθρονίσῃ μὲ βίαν τὸν βασιλέα, καὶ νὰ ἐνθρονίσῃ ἕνα Βοναπάρτην. Ἀλλ' ἡ ἀπόκρισις τῆς Ἰσπανίας, διὰ τῆς ὁποίας ἐμπιστευομένη εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ γενναιότητα τοῦ Αὐτοκράτορος ἐδέχετο ἀπολύτως τὴν πρότασιν ἐκείνην, τοῦ ἀφαίρεσε τὴν πρόφασιν ταύτην, καὶ τὸν ἠνάγκασε

νὰ ζητήσῃ ἄλλην ὁδὸν διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν του. Τότε ὁ Ναπολέων, ἐὰν καὶ εἶχε εὐτυχίαν καὶ δόξαν καὶ χώρας, ὅσας δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπισκεφθῇ κἂν, ἐκυριεύετο ὅμως ἀπὸ ἀνήκουστον λύσσαν χωροκτησίας. Ποτὲ δὲν ἐφάνη τεταραγμένος καθὼς ταύτην τὴν φοράν. Πάραυτα ἔδραμαν οἱ Ἰσπανικοὶ πρέσβεις πρὸς τοὺς λειτουργούς του διὰ νὰ καταπραΰνωσι τὸν θόρυβον καὶ τὴν ἀμφιβολίαν, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπάλαιαν, δι' ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἡ αὐλὴ τοῦ Μαδριτίου εὑρίσκετο εἰς ἀθλιωτέραν κατάστασιν αἰσθανομένη τὴν θυσίαν, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ. Βασιλικὴ διακήρυξις ἐπροσπάθει νὰ καθησυχάσῃ τὸν λαὸν περὶ τῶν μετὰ τῆς Γαλλίας σχέσεών της· ἀλλ' ὅταν ὁ μέγας Δοὺξ Βέργης (Μουρὰτ) μὲ τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα ἐπλησίαζε βραδυπόρως εἰς τὴν μητρόπολιν περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου 1808, περιέπεσαν ὁ Εἰρηνικὸς Πρίγκιψ καὶ ἡ βασίλισσα εἰς τόσην ἀμηχανίαν, ὥστ' ἀπεφάσισαν κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Πορτογαλλίας νὰ μεταφέρωσι τὴν αὐλὴν εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ἡ ἀπόφασις ὅμως αὕτη ἐματαιώθη, ἐνῷ Κάρολος ὁ Δ' πρώτην τώρα φορὰν ἤκουσε συμβουλὰς ἄλλας παρὰ τὰς τοῦ Γοδόη, καὶ εἶπεν ὅτι θέλει προσμείνειν τὸν ἐρχομὸν τῶν Γάλλων. Ἀλλ' ἑτοιμασίαι τῆς φυγῆς εἶχαν γείνειν καὶ ἡ βασιλικὴ φρουρὰ ἀπὸ Μαδριτίου μετεφέρθη εἰς Ἀρανιουέζαν, ὅπου διέτριβεν ἡ αὐλὴ διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν ὁδοιπορίαν της εἰς Σιβιλίαν καὶ Γάδειρα. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ἐκραγῇ τὴν 18 Μαρτίου ὁ ἀπὸ πολλῆς κρυπτόμενος ἀναβρασμός. Λαὸς καὶ στρατιῶται μὴ ἐξεύροντες ὅτι ὁ βασιλεὺς μετέβαλε τὸ σχέδιον, ἐνόμιζαν τὴν φυγὴν ἀτιμίαν τοῦ Ἰσπανικοῦ ὀνόματος· οἱ δὲ κάτοικοι τῆς μητροπόλεως τὴν ἐθεώρουν ἐνταυτῷ καὶ ὡς προκειμένην δυστυχίαν εἰς τὰ ἐργόχειρά των. Τοῦ δὲ Φερδινάνδου οἱ ὀπαδοὶ ἔλαβαν μέτρα νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν κοινὴν ταύτην διάθεσιν πρὸς ἀφανι-

σμὸν τοῦ ἐχθροῦ των. Μεγάλα στίφη χωριατῶν ἐστάλθησαν ἀπὸ διάφορα χωρία εἰς τὴν Ἀρανιουέζαν διὰ νὰ καταπείσωσι τὴν φρουρὰν νὰ ἑνωθῇ μαζή των. Ὅλοι ἐφώναζαν κατὰ τοῦ Εἰρηνικοῦ Πρίγκιπος, ὡς ἀρχεκάκου τῶν τῆς Ἰσπανίας δεινῶν. Εἰς μάτην περιεκύκλωσεν ἐκεῖνος τὸ παλάτιόν του μὲ τοὺς σωματοφύλακας ἐκείνους· ὁ ὄχλος εἰσῆλθε βιαίως, καὶ ὁ μέγας Εἰρηνικὸς ἐκρύφθη εἰς τὴν στέγην τοῦ οἴκου· ὁ λαὸς ἐξεθύμανε κατὰ τῆς κλίνης του, τῆς ὁποίας ἡ θερμότης ἐφανέρονεν, ὅτι πρὸ ὀλίγου εἶχε διαφύγειν ὁ ἐχθρός των.

Ὅταν ἡ τρομερὰ αὕτη ἀγγελία διεδόθη εἰς τὸ παλάτιον, ἔγειναν ἔξω ἑαυτῶν καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα. Σφαδάζοντες τὰς καρδίας, μήπως ὁ ἀγαπητός των σπαραχθῇ ἐντὸς ὀλίγου, ἐπαρακάλεσαν τὸν υἱόν των νὰ σώσῃ τὸν πολύτιμον φίλον των. Ὁ Φερδινάνδος ἐδείχθη πρόθυμος· ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ μὴ ὑποφέρων τὴν δίψαν ὁ Γοδόης ἐκβῆκεν ἀπὸ τὴν στέγην νὰ πίῃ νερὸν τὸ πρωῒ τῆς 19, καὶ ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν διωκτῶν του, οἵτινες τὸν ἔσυραν εἰς τοὺς δρόμους, καὶ ἤθελαν τὸν πνίξειν, ἐὰν δὲν ἐπρόφθανεν ὁ Φερδινάνδος ἐκεῖ φωνάζων: „Ἀφήσατε τὸν κακοῦργον νὰ ζήσῃ διὰ νὰ κατακριθῇ ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς δικαιοσύνης.“ Ἡ λύσσα κατεπραΰνθη, καὶ ὁ ἀπὸ πέτρας καὶ μαχαίρας λωβημένος καὶ αἱματωμένος Εἰρηνικὸς ἐσύρθη εἰς στρατιωτικὸν οἶκον διὰ νὰ κριθῇ διὰ τὴν διοίκησίν του. Ὁ Πρίγκιψ Φερδινάνδος ὑπέστρεψεν εἰς τοὺς γονεῖς του, καὶ τοὺς εὕρηκε βυθισμένους εἰς ἀπαρηγόρητον λύπην. Ἡ Μαρία Λοδοβίκα ἐθρήνει τὸν ἐραστήν της, καὶ ὁ Κάρολος ἔχασε τὸν νοῦν του συλλογιζόμενος, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς θέλει διοικεῖν χωρὶς τὸν Εἰρηνικὸν Πρίγκιπα. Ἡ γνώμη, τὴν ὁποίαν πολλοὶ παρόντες ἔδωκαν εἰς τὴν ἐρώτησίν του, νὰ παραιτήσῃ τὸ στέμμα εἰς τὸν υἱόν του, ἐφάνη δεκτοτάτη· δὲν ἐχρειάζετο πρὸς τοῦτο πιστόλα, ἥτις κατὰ τὴν αὐθεντικὴν ἐφημερίδα τῆς Γαλλίας τοῦ ἐβάλθη, ὡς ἐλέγετο, εἰς τὸ

στῆθος διὰ νὰ στέρξῃ τὴν παραίτησιν. Τὴν 19 Μαρτίου ἐκήρυξε παράυτα, ὅτι διὰ τὴν ἀῤῥωστίαν του παραιτεῖται τὸ στέμμα εἰς τὸν υἱόν του, καὶ αὐτὸς ὑπάγει νὰ ζήσῃ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του εἰς ὑγιεινότερον κλίμα.

Ἡ μανία τοῦ λαοῦ, ἥτις εἶχεν ἐκραγῆν εἰς Ἀρανιουέζαν καὶ ἐνταυτῷ εἰς τὴν μητρόπολιν κατὰ τῆς οἰκίας τοῦ Εἰρηνικοῦ Πρίγκιπος καὶ τοῦ γυναικαδέλφου του, μετέβη παράυτα ἐκ ταύτης τῆς ἀγγελίας εἰς ζωηροτάτην εὐφροσύνην. Πᾶν πάθος, πᾶσα ατιμία, τὰ ὁποῖα ὑπέφερνεν ἡ Ἰσπανία, ἀφανίσθησαν μὲ τὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς τὰς καρδίας ἡ νέα καὶ νεανικὴ βασιλεία. Ἡ κοινὴ δυστυχία ἐφαίνετο τόσον μεγάλη, ὥστε ὁ λαὸς εἰς ταύτην τὴν μεταβολὴν ἐλησμόνησε παντελῶς τὰς δεινὰς περιστάσεις, μὲ τὰς ὁποίας εἶχε νὰ παλαίσῃ ὁ νέος μονάρχης. Τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα, εὐθὺς ἀφοῦ ὁ ἀρχηγός των ἤκουσε τὰ συμβάντα εἰς Ἀρανιουέζαν, ἐπετάχυναν τὸν δρόμον των εἰς Μαδρίτιον, καὶ τὴν 23 Μαρτίου, ὁπότε ἔμελλε νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν ὁ νέος βασιλεύς, ἐμβῆκεν ὁ Μουρὰτ μὲ μίαν μερίδα στρατιωτῶν, ἐνῷ αἱ λοιπαὶ ἀπὸ τὰ πέριξ ὕψη τῆς πόλεως ἐφοβέριζαν τὴν κίνησιν τῶν ὅπλων των. Ὁ λαὸς, ἐὰν καὶ ἦτο συνειθισμένος νὰ θεωρῇ ὡς φίλους τοὺς Γάλλους καὶ μὲ συμβουλὰς τῶν ἀρχόντων ἐστερεόνετο εἰς ταύτην τὴν ἰδέαν, τοὺς ἐδέχθη μὲ στενοκαρδίαν τινὰ, διὰ τῆς ὁποίας ὅμως δὲν ἠλαττώθη ὁ ἐνθουσιασμὸς, μὲ τὸν ὁποῖον ἐδέχθη καὶ ἐχαιρέτησε τὸν νέον μονάρχην τὴν 24 Μαρτίου. Οὗτος εἶχε στείλειν εἰς προϋπάντησιν του Γαλλικοῦ στρατηγοῦ ἕνα ἔνδοξον μεγιστᾶνα, ἀλλὰ δὲν ἔλαβεν ἐξήγησιν προσδιωρισμένην, πῶς ἐθεώρει τὴν μεταβολὴν τῆς βασιλείας. Οὐδὲ νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ δὲν ἠθέλησεν ὁ Μουράτ. Εἶπεν, ὅτι χωρὶς γνώμην τοῦ Αὐτοκράτορος δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ τὴν βασιλείαν του, τοῦ ἔδιδεν ὅμως ἐνταυτῷ ἐλπίδας, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλει λάβειν τὴν τοιαύτην Αὐτοκρατορικὴν προσταγήν. Ὁ Φερδινάνδος

ὅμως ἦτο τόσον βέβαιος, ὥστε ἔγραψεν εἰλικρινῆ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ναπολέοντα, τοῦ ἐφανέρωσεν ὅλα τὰ συμβάντα, ἐπανέλαβε τὴν αἴτησιν τῆς χειρὸς τῆς ἀνεψιᾶς του, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν εἰς τὸν βασιλέα Κάρολον δοθεῖσαν ὑπόσχεσίν του νὰ ἔλθῃ προσωπικῶς εἰς Μαδρίτιον. Δὲν ἠρκέσθη εἰς ταῦτα μόνον, ἀλλὰ μαθὼν ἀπὸ τὸν Μουρὰτ, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐκίνησε διὰ τὴν Ἰσπανίαν, τοῦ ἔστειλε τρεῖς τῶν προκρίτων μεγιστάνων του νὰ ἐκτελέσωσι τοὺς ἀῤῥαβῶνας του, καὶ κατόπιν τούτων τὸν ἀδελφόν του Κάρολον πρὸς προϋπάντησίν του· αὐτὸς δὲ διέτασσε τὰς πανηγύρεις, μὲ τὰς ὁποίας ἠγάπα νὰ ὑποδεχθῇ εἰς τὴν μητρόπολίν του καὶ νὰ εὐφράνῃ τὸν Ναπολέοντα.

Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Φερδινάνδος ἠπατᾶτο μὲ ταύτας τὰς ἐλπίδας, ἐκλώσθη ἤδη ὄπισθέν του ὁ ὄλεθρός του. Ἡ βασίλισσα ἀρχίσασα νὰ αἰσθάνεται ἀλγεινῶς τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐξουσίας ἐκατάπεισε τὸν ἀνόητον ἄνδρα της νὰ ὑπογράψῃ τὴν 21 Μαρτίου διαμαρτυρίαν κατὰ τῆς παραιτήσεώς του, καὶ ἡ θυγάτηρ των, ἡ βασίλισσα τῆς Ἐτρουρίας, ἐπίσης ὡς ἡ μήτηρ μισοῦσα τὸν Φερδινάνδον, ἐμεσίτευσε πρὸς τὸν Μουρὰτ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς γονεῖς βοήθειαν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ της. Ὅσα ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Μουρὰτ Δυμουθίων διηγεῖται περὶ τῆς ἐνταμώσεώς του μὲ τὴν ἐκθρονισμένην οἰκογένειαν, καὶ μάλιστα ὅσα αἱ δύω γυναῖκες ἔγραφαν πρὸς τὸν Μουρὰτ, φανερόνουν σαφέστατα, ὅτι ὅλοι οὗτοι οἱ ἀνόητοι δὲν εἶχαν βασιλικὰ φρονήματα, οὐδ' αἴσθησιν τιμῆς καὶ διατηρήσεως τοῦ οἴκου καὶ τοῦ λαοῦ των. Ἐνθαῤῥυνόμενοι ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας τοὺς ἔδιδε πλουσιοπαρόχως ὁ μυστικὸς προστάτης των, ἐκατάπεισαν τὸν μαλακὸν Κάρολον νὰ στείλῃ τὴν 23 Μαρτίου πρὸς τὸν Ναπολέοντα διαμαρτύρησιν, ὅτι διὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τῆς βασιλίσσης ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ τὸν θρόνον, σήμερον ὅμως πλήρης πίστεως εἰς τὴν γενναιότητα τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς, ὅς τις ἐφάνη πάντοτε φίλος

ἀπεφάσισε νὰ ἀφήσῃ εἰς τὴν κρίσιν ἐκείνου τὴν τύχην ἑαυτοῦ καὶ τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ Πρίγκιπος τῆς εἰρήνης.

Τὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα εἶχε κάμειν ἀπὸ πολλῆς ὁ Ναπολέων πρὸς ὑπόταξιν τῆς Ἰσπανίας, ἐνῷ ἔστελνε τὸ ἄνθος τῶν στρατευμάτων της εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Δανίαν, ἐπλησίασαν εἰς τὸν σκοπόν του διὰ τῶν συμβαμάτων τούτων ταχύτερα παρ' ὅσον ἐνόμιζε καὶ αὐτὸς δυνατόν. Ἀφοῦ ἔλαβε τὰς τελευταίας εἰδήσεις, ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ προσωπικῶς διὰ νὰ ἀποτελειώσῃ τὴν εὔκολον ταύτην ἔριδα, ὁποίαν ἐνόμιζε τὴν καταστροφὴν τοῦ κατακλονισμένου θρόνου τῆς Ἰσπανίας· διότι ἔχων πάντοτε ὑλικὸν μέτρον πρὸς κρίσιν τῶν λαῶν, ἐνόμιζε, καθὼς εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ἰταλίαν, ὅτι εἶναι κύριος τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἐπικρατείας, εὐθὺς ἀφοῦ φυγαδεύσῃ τὴν βασιλικὴν οἰκίαν, ἢ τὴν ἀναγκάσῃ νὰ παραιτηθῇ εἰς αὐτὸν τὰ δίκαιά της. Νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπόν του διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ὅπλων τοῦ ἐφαίνετο τόσον εὔκολον, ὅσον τὰ στρατιωτικὰ πράγματα τῆς Ἰσπανίας ἐνόσουν ἀνίατον ἀῤῥωστίαν, καὶ αὐτὸς ἐβάσταζεν ἤδη μέγα μέρος τῆς χώρας. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ ὅμως τὸν πόλεμον, ἐστοχάσθη νὰ ἑλκύσῃ τὸν Φερδινάνδον εἰς τὴν Γαλλίαν μὲ δέλεασμα, ὅτι θέλει τοῦ ἐξισάσειν τὰς διαφορὰς, καὶ ἐκεῖ ἔπειτα νὰ τὸν ἐκθρονίσῃ μὲ φοβερισμοὺς ἢ καὶ μὲ βίαν. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐστάλθη ὁ στρατηγὸς Σαβαρῦς εἰς Μαδρίτιον, ὅπου ἐβεβαίωσε τὴν ἔλευσιν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἔδωκεν ὡραιοτάτας ἐλπίδας εἰς τὸν νέον βασιλέα, τὸν ἐσυμβούλευσεν ὅμως νὰ τρέξῃ εἰς προϋπάντησιν τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ οἰκειοθελῶς νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ γείνῃ αἱρετὸς κριτὴς τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν γονέων του διχονοίας. Ἐξαφνα ἐζήτησαν καὶ ὁ παλαιὸς βασιλεὺς μετὰ τῆς γυναικός του νὰ φερθῶσιν εἰς τὸν μέγαν ὑπερασπιστήν των, καὶ ἐνταυτῷ ὁ μέγας Δοὺξ Βέργης ἐζήτησε νὰ τοῦ ἐμπιστευθῇ εἰς τὴν φροντίδα του ὁ φυλακωμένος Κι-

ρηνικὸς Πρίγκιψ. Οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Φερδινάνδου ὑπώπτευσαν πάραυτα· ἀλλ' ὁ Φερδινάνδος αὐτὸς πεισθεὶς εἰς τοὺς περὶ τῆς γενναιότητος τοῦ ἥρωος Ναπολέοντος λόγους, ἐκίνησε μετὰ τῶν Δουκῶν Σὰν Καρόλου καὶ Ἰμφανδάτου, τοῦ Κανονικοῦ Ἐσκοϊκυϊζίου καὶ ἄλλων λειτουργῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρεται ἔπειτα συχνάκις ὁ Πέτρος Κέβαλλος, καὶ ἔλαβε τὸν δρόμον πρὸς τὰ Γαλλικὰ σύνορα. Ὁ λαὸς τοῦ Μαδριτίου, ὅς τις διὰ τὸν κίνδυνον τοῦ ταξειδίου τούτου καὶ τὴν δολιότητα τοῦ Ναπολέοντος προῃσθάνετο ὀρθότερα παρὰ ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ σύμβουλοί του, ἐθεώρει τὴν ἡμέραν ταύτην, τὴν 12 Ἀπριλίου, ὡς πένθιμον, καὶ ἐμαίνετο ἐνδομύχως κατὰ τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων. Καὶ οἱ κάτοικοι δὲ τῶν ἐπαρχιῶν, διὰ τῶν ὁποίων διέβαινε, μετὰ τῆς χαρᾶς, τὴν ὁποίαν ἔδειχναν πρὸς τὸν νέον βασιλέα, ἐφανέρωναν ἐνταυτῷ τὴν ἀγανάκτησίν των, ὅτι ἀπεφάσισε νὰ κριθῇ ἔμπροσθεν τῆς καθέδρας τοῦ Ναπολέοντος. Τῳόντι δὲ τὰ σημεῖα ἐγίνοντο καθημερινῶς ὑποπτότερα. Ἡ προαπεσταλμένη πρεσβεία, ἥτις εἶχεν εὑρεῖν τὸν Ναπολέοντα εἰς τὸν δρόμον τῆς Βαϊόννης, δὲν ἠδυνήθη νὰ φανερώσῃ τίποτε ἀκριβὲς περὶ τῆς γνώμης του. Ὁ Πρίγκιψ Κάρολος ἔφθασεν ἄῤῥωστος καὶ ἀκόμη δὲν τὸν εἶχεν ἰδεῖν. Ἐκ Μαδριτίου ἔμαθεν ὁ Φερδινάνδος, ὅτι ὁ Μουρὰτ ἔστειλε τὸν Εἰρηνικὸν Πρίγκιπα μετὰ Γαλλικοῦ χιλιάρχου εἰς προϋπάντησιν τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὁ τελευταῖος ἔμελλε νὰ εἶναι, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Σαβαρῦ, εἰς Βύργους, ἀλλ' οὐδὲ εἰς τὴν Βικτορίαν εἶχε φθάσειν. Ἐκ πάντων τούτων ἐπαρακινήθη ὁ Φερδινάνδος νὰ σταθῇ εἰς Βικτορίαν, καὶ τὴν 14 Ἀπριλίου ἔγραψε πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἐπιστολὴν, ὅπου ἐπαραπονεῖτο εἰλικρινῶς, διότι δὲν τὸν ἐγνώρισαν ἀκόμη βασιλέα οἱ Γαλλικοὶ στρατηγοὶ, καὶ διότι αὐτὸς ἀργοπορεῖ τόσον νὰ τὸν ἀποκριθῇ, ὅσον αὐτὸς ἐτάχυνε νὰ τὸν παρακαλέσῃ περὶ τῆς προστασίας του. Ὁ Σαβαρῦς ἐπῆρε τὴν

ἐπιστολὴν ταύτην νὰ τὴν ἐγχειρίσῃ εἰς τὸν ἐν Βαϊόνῃ Αὐτοκράτορα, καὶ ἀφῆκε τὸν νέον μονάρχην μὲ τὴν ἐπανάληψιν ὅλων τῶν τερπνῶν λόγων, μὲ τοὺς ὁποίους τὸν ἔφερεν ἕως ἐκεῖ, ὅπου εἰς τὸ μέσον τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων ἦτο σχεδὸν φυλακωμένος.

Ἀλλ' οἱ σύμβουλοι τοῦ Φερδινάνδου ἐπέμεναν εἰς τὴν ἀπεριόριστον τυφλότητά των. Εἰς μάτην ἤρχοντο πανταχόθεν ἀποτροπαί. Λοδοβῖκος Οὐρκόϊος, ἕνας ἀπὸ τὸν Εἰρηνικὸν Πρίγκιπα ἐξωρισμένος εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη πολιτικὸς, ὑπῆγεν εἰς τὴν Βικτορίαν διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ ὅλον τὸ ἀπατηλὸν δίκτυον, τὸ ὁποῖον περιβάλλει ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Τοὺς ἀπέδειξεν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ Μηνύτορος, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίσθη εἰς τὰ συμβάντα ἐν Ἀρανιουέζῃ, ὅτι ὁ Ναπολέων θέλει τὸ κακὸν τοῦ Φερδινάνδου. Τοὺς ἠρώτα, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμβῇ ὁ μονάρχης εἰς ἐπικράτειαν, ὅπου δὲν γνωρίζεται ὡς βασιλεὺς, καὶ τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ ἐκβῇ μετενδυμένος ὁ Φερδινάνδος ἀπὸ τὴν παγίδα, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι πιασμένος. Ὅλοι οἱ λόγοι ἔμειναν ἀτελεσφόρητοι ὡς πρὸς τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν εἶχαν οἱ σύμβουλοι εἰς τὴν εὔνοιαν τοῦ Ναπολέοντος. Ἡ ἀπόκρισις τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς θέλει ἀποδείξειν ματαίας καὶ σχεδὸν ἀξιοτιμωρήτους τὰς περὶ τῆς τιμιότητός του ἀμφιβολίας. Τοῦ τὴν ἔφερεν ὁ Σαβαρῦς τὴν 18 Ἀπριλίου. Ὁ Ναπολέων ὁμιλεῖ δι' αὐτῆς πρὸς τὸν Φερδινάνδον μὲ τόνον, ὅς τις ἦτο ἱκανὸς νὰ διασκεδάσῃ πᾶσαν ἀπάτην, καὶ ὁ ὁποῖος, μ' ὅλον τὸν ἀπατηλὸν τρόπον τοῦ γράφοντος, ἠδύνατο νὰ τὸν δικαιολογήσῃ ἐναντίον τῆς ἐπιπλήξεως, ὅτι ἠπατήθη. Πρὸς τὸν Φερδινάνδον ὁμιλεῖ ὡς πρὸς Πρίγκιπα, καὶ διὰ τὰ συμβάντα ἐν Ἀρανιουέζῃ τὸν ἐπέπληττεν ὡς αὐθέντης του: „Ἐγὼ δὲν εἶμαι κριτὴς τῶν ὅσα ἔγειναν, οὐδὲ τῆς διαγωγῆς τοῦ Εἰρηνικοῦ Πρίγκιπος. Ἐξεύρω ὅμως, ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνον διὰ τοὺς βασιλεῖς νὰ συνειθίζουν τοὺς λαοὺς εἰς τὸ νὰ χύνουν αἵματα καὶ νὰ ἀποφασίζωσιν

αὐτοὶ τὰ δίκαιά των. Παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ μὴ δοκιμάσετε ποτὲ μὲ τὴν πεῖραν τὰ ἀποτελέσματα τούτου ἡ βασιλικὴ ὑψηλότης σας. Δὲν ἀπαιτεῖ τὸ συμφέρον τῆς Ἰσπανίας νὰ κακομεταχειρίζεται Πρίγκιπα, ὅς τις εἶναι νυμφευμένος Πριγκιπέσσαν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ αἵματος, καὶ ἐδιοίκησε τόσους ἐνιαυτοὺς τὸ βασίλειον. Αὐτὸς δὲν ἔχει τώρα κἀνένα φίλον· ἀλλὰ καὶ ἡ βασιλικὴ ὑψηλότης σας δὲν θέλετε ἔχειν κἀνένα, ἐὰν ποτὲ δυστυχήσετε. Καὶ πῶς δύναταί τις νὰ κρισολογήσῃ τὸν Εἰρηνικὸν Πρίγκιπα, χωρὶς νὰ κρισολογήσῃ ἐνταυτῷ καὶ τὴν βασίλισσαν καὶ τὸν βασιλέα τὸν πατέρα σας; Ἡ κρισολογία αὕτη θέλει θρέψειν τὸ μῖσος καὶ τὸν φατριασμόν· τὸ ἀποτέλεσμά της θέλει εἶσθαι τραγικὸν διὰ τὸ στέμμα σας. Ἡ βασιλικὴ ὑψηλότης σας δὲν ἔχετε εἰς αὐτὸ κἀνὲν ἄλλο δίκαιον, εἰμὴ ὅ,τι σᾶς ἔδωκεν ἡ μήτηρ σας. Ἐὰν ἡ κρισολογία τὴν ἀτιμάσῃ, χάνετε τὸ δίκαιόν σας. Κλείσατε τὰ αὐτία σας εἰς ὀλιγόφρονας καὶ ἀπίστους συμβούλους! Δὲν ἔχετε κἀνὲν δίκαιον νὰ κρίνετε τὸν τῆς εἰρήνης Πρίγκιπα. Τὰ ἀδικήματά του, ἐὰν τοῦ κατηγορῶνται τινὰ, ἐναφανίζονται εἰς τὰ δίκαια τοῦ θρόνου. — Περὶ δὲ τῆς παραιτήσεως Καρόλου τοῦ Δ', λέγω ὅτι ἔγεινεν εἰς καιρὸν, ἐνῷ τὰ ὅπλα μου ἐσκέπαζαν τὴν Ἰσπανίαν. Εἰς τὰ ὀμμάτια τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν μεταγενεστέρων θέλω φανῆν, ὅτι ἐπίτηδες ἔστειλα τὰ στρατεύματα, διὰ νὰ κρημνίσω ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν φίλον καὶ σύμμαχόν μου. Ὡς γείτονα κυριάρχην μὲ εἶναι συγχωρημένον νὰ θελήσω νὰ γνωρίσω τὴν παραίτησιν ταύτην πρὶν νὰ τὴν γνωρίσω. Λέγω εἰς τὴν βασιλικὴν ὑψηλότητά σας, εἰς τοὺς Ἰσπανοὺς, εἰς ὅλον τὸν κόσμον: ἐὰν ἡ παραίτησις τοῦ βασιλέως Καρόλου ἔγεινεν ἐξ ἰδίας του ἐλευθέρας θελήσεως, ἐὰν δὲν ἠναγκάσθη εἰς τοῦτο ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἀρανιουέζης, δὲν εὑρίσκω δυσκολίαν νὰ τὴν συγχωρήσω, καὶ γνωρίζω τὴν βασιλικὴν ὑψηλότητά σας ὡς βασιλέα τῆς Ἰσπανίας. Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ ὁμιλήσω μαζή σας περὶ τούτου. Ἡ πρόνοια, τὴν ὁποίαν φυλάτ-

τω ἐξ ἑνὸς μηνὸς περὶ τοῦ πράγματος τούτου, πρέπει νὰ ἐγγυηθῇ εἰς τὴν βασιλικὴν ὑψηλότητά σας τὴν ὑποστήριξιν, τὴν ὁποίαν θέλετε εὑρεῖν εἰς ἐμὲ, ἐὰν ὁποιαιδήποτε ταραχαὶ σᾶς ἐνοχλήσουν ἐφεξῆς εἰς τὸν θρόνον σας. Ὅταν ὁ βασιλεὺς Κάρολος μὲ ἀνήγγειλε τὰ συμβάματα τοῦ τελευταίου μηνὸς Ὀκτωβρίου (τὴν λεγομένην συνωμοσίαν τοῦ Πρίγκιπος), ἐλυπήθην ἐκ καρδίας· πιστεύω ὅτι διὰ τῆς δοθείσης ὑπ' ἐμοῦ εἰς αὐτὸν συμβουλῆς συνεισέφερα εἰς τὸν καλὸν ἐξισασμόν σας. Ἡ βασιλικὴ ὑψηλότης σας εἴχετε μέγα ἄδικον· δὲν θέλω ἄλλην ἀπόδειξιν παρὰ τὴν ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν μ' ἐγράψατε, καὶ τὴν ὁποίαν ἕως τώρα ἠθέλησα νὰ ἀγνοήσω. Ἐὰν ἔλθῃ ἡ σειρὰ εἰς ἐσᾶς νὰ εἶσθε βασιλεὺς, τότε θέλετε γνωρίσειν πόσον εἶναι ἅγια τὰ δίκαια τοῦ θρόνου. Πᾶν ἐγχείρημα διαδόχου νὰ ζητῇ βοήθειαν ἀπὸ ξένον ἡγεμόνα, εἶναι ἔγκλημα. Θεωρῶ τὸν γάμον μιᾶς Γαλλικῆς πριγκιπέσσης μὲ τὴν βασιλικὴν ὑψηλότητά σας ὡς ἓν ἀπὸ τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ μου, καὶ μάλιστα ὡς ἐνέχυρον, τὸ ὁποῖον συνάπτει μὲ οἶκον, μὲ τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ ἀνέβην τὸν θρόνον, ἔχω μόνον αἰτίας νὰ εἶμαι εὐχαριστημένος *). — Η βασιλικὴ ὑψηλότης σας γνωρίζετε ἐντελῶς τὰ φρονήματά μου. Βλέπετε, ὅτι ἀκόμη κλονίζομαι μεταξὺ ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ στερεωθῶσιν. Ἐμπορεῖτε νὰ εἶσθε βέβαιος, ὅτι ἐγὼ κατὰ πάντα τρόπον θέλω συμβιβασθῆν μὲ τὴν βασιλικὴν ὑψηλότητά σας, καὶ μὲ τὸν βασιλέα, τὸν πατέρα σας."

Καθεὶς ἀπρόληπτος παρατηρητὴς τῶν μέχρι τοῦδε πράξεων τοῦ Ναπολέοντος, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἠδύνατο νὰ γνωρίσῃ ποῦ ἤθελε διακριθῆν ἡ κλόνισις τῶν ἰδεῶν του τούτων· ἀλλὰ τοῦ Φερδινάνδου οἱ σύμβουλοι οὐδὲ τώρα δὲν ἤνοιξαν τὰ ὀμμάτιά των. Μάλιστα τὸν ἐπαρακίνησαν νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὴν ἐν Μαδριτίῳ ἀφεθεῖσαν Ἰούνταν τὴν κα-

*) Τὸ χωρίον τοῦτο, τὸ ὁποῖον περιέχει ἡ ἐπιστολὴ εἰς τὸ ὑπόμνημα τοῦ Κεβάλλου, ἔλειψεν εἰς τὴν τύπωσίν της ἀπὸ τὸν Μηνύτορα τῆς 13 Μαΐου.

λὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων του, καὶ νὰ γράφῃ καὶ εἰς τὸν Ναπολέοντα αὐτὸν, ὅτι ἡ ἐπιστολή του τὸν ἐγέμισε θάῤῥους, καὶ ὅτι σπεύδει νὰ ὑπάγῃ εἰς Βαϊόνναν διὰ νὰ τὸν πληροφορήσῃ,, ὅτι ἡ παραίτησις τοῦ Καρόλου ἔγεινεν ἐξ ἰδίας του θελήσεως. Ἡ μεγάλη αὕτη θάμβωσις δὲν ἦτο γέννημα μωρίας, ἀλλὰ καθ' ὑπερβολὴν ὑψηλῆς φρονήσεως, ἥτις μόνον κατὰ τοῦτο ἀπατᾶται, ἐνῷ νομίζει ἄλλον φρόνιμον κατὰ πάντα λόγον. Ὁ Κανονικὸς Ἐσκοϊκυΐζιος, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζεν ἄπταιστον ὁ Φερδινάνδος, καὶ τοῦ ὁποίου τὰς συμβουλὰς ἐμετανόησεν ἔπειτα καὶ ὁ Ναπολέων αὐτὸς, διότι δὲν τὰς ἤκουσε, προϋπέθετεν ὅτι ὁ Γαλλικὸς Αὐτοκράτωρ κανένα ἄλλον βασιλέα δὲν θέλει εἰς τὸν Ἱσπανικὸν θρόνον διὰ τὸ συμφέρον του, παρὰ τὸν Φερδινάνδον, καὶ ἐπίστευεν εἰς τὴν εὐγλωττίαν του, ὅτι θέλει τοῦ τὸ ἀποδείξειν σαφέστατα καὶ αὐτοῦ τούτου. Τὸ ἀμαθὲς ὅμως πλῆθος ἔκρινε ἀπὸ τυφλὸν αἴσθημα κατ' ἄλλον καὶ ὀρθότερον τρόπον· ὅταν ἀνέβη τὴν ἅμαξαν εἰς τὴν Βικτορίαν, ὥρμησαν νὰ κόψουν τὰ λωρία τῶν μουλαρίων, καὶ ὁ Φερδινάνδος τοὺς ἐπαρακάλεσε νὰ τὸν ἀφήσουν εἰς τὸν δρόμον του. Τοὺς ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἰδιοθελῶς ὑπάγει νὰ χαιρετήσῃ τὸν φίλον του, τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας, καὶ ὅτι εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἐπιστρέφει εἰς τὴν Βικτορίαν φέρων εἰς τὸ βασίλειον τὴν ἡσυχίαν καὶ εἰρήνην. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, 19 Ἀπριλίου, ἔφθασεν εἰν Ἴρον, τελευταῖον Ἱσπανικὸν τόπον, ὅπου μακρὰν ὀλίγον τῆς πόλεως ἔκαμε τὸ κατάλυμά του. Καὶ ἐκεῖ τοῦ ἔκαμεν ὁ ξενοδόχος. ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐνδοξοτάτους χωροκτήτορας τῆς ἐπαρχίας, πολλὰ καὶ ἰσχυρὰ ἐμπόδια τῆς ἀκολουθίας τοῦ ταξειδίου του, καὶ τὸν ἐπρόβαλε νὰ τὸν φέρῃ ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν μὲ πλοιάριον εἰς τὸν λιμένα τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ· πολλοὶ ἄλλοι ἐκ τῆς γειτονίας τοῦ ἐβεβαίωσαν τὰ λεγόμενα, καὶ τοῦ ἀπέδειξαν ἀπ' ὅλας ὅσας εἶχαν ἐκ Παρισίων ἀγγελίας, καὶ ἀπὸ τὰς εἰς τὰ σύνορα γενομέ-

νας ἑτοιμασίας τοὺς ἐχθρικοὺς σκοποὺς τοῦ Αὐτοκράτορος· ἀλλ' ὁ Φερδινάνδος ἀκλόνητος εἰς τὴν πρόθεσίν του, ἔγραψε τὸ ἑσπέρας τῆς 19 πρὸς τὸν Ναπολέντα, ὅτι τὴν ἐπιοῦσαν πρωΐαν θέλει ἔχειν τὴν εὐτυχίαν νὰ τὸν γνωρίσῃ προσωπικῶς. Οὕτω λοιπὸν ἐπέρασε τὰ σύνορα τὴν 20 Ἀπριλίου. Μετὰ τὸν εἰς Βαϊόνναν ἐρχομόν του, ὅπου τὸν ἐξέστησεν ἡ ἔλλειψις τῆς φιλοφρονητικῆς ὑποδοχῆς καὶ ἡ πτωχεία τῆς κατοικίας του, τοῦ ἔκαμεν ὁ Ναπολέων ἐπίσκεψιν τινὰ ὀλίγων λεπτῶν, ὅπου ἠλλάχθησαν ἀμφίβολοι καὶ ἀσήμαντοι μόνον λόγοι· τὸ γεῦμα, εἰς τὸ ὁποῖον τὸν ἐπροσκάλεσεν ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὸ παλάτιον Μαράκ, ἦτο ἐπίσημον μόνον διὰ τὴν ὀλιγίστην διάρκειάν του. Εὐθὺς δὲ ἀφοῦ ὑπέστρεψεν ὁ Φερδινάνδος εἰς τὴν οἰκίαν του, ὑπῆγεν ὁ Σαβαρῦς πρὸς αὐτὸν, καὶ τοῦ εἶπεν ἐν ὀνόματι τοῦ Ναπολέοντος, ὅτι ἡ δυναστεία τῶν Βουρβωνίων δὲν βασιλεύει πλέον εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅτι ἀντ' αὐτῆς θέλει βαλθῆν μία Ναπολεοντικὴ, καὶ ὅτι ὁ Φερδινάνδος δὲν ἔχει ἄλλο νὰ κάμῃ εἰμὴ νὰ παραιτηθῇ εἰς αὐτὴν ὅλα τὰ δίκαια ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἀδελφῶν του, τὰ ὁποῖα ἔχουν εἰς τὸν Ἱσπανικὸν θρόνον. Ὁ φοβερῶς γνωρίσας τὴν ἀπάτην του Φερδινάνδος ἔμεινε πολλὰ λεπτὰ ἄφωνος, ἐπειδὴ ἡ ἐνέργεια, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς τὴν ψυχήν του - οι- αὐτη ἀγγελία ἐπερισσεύθη ἀπὸ τὴν περίστασιν, ὅτε ὁ αὐτὸς ἀνὴρ, ὅς τις πολλάκις ἠγγυήθη μὲ τὴν ζωήν τοῦ τὸ ἀκίνδυνον τοῦ ταξειδίου τούτου, εἶχε τὸ ἀληθῶς σιδηροῦν μέτωπον νὰ τοῦ ἀναγγείλῃ τὴν πτῶσιν του. Ὅταν ὁπωσοῦν συνῆλθεν εἰς ἑαυτὸν, ἀπεκρίθη, ὅτι γνωρίζει πολλὰ καλὰ τὴν θέσιν του, ἀλλὰ, καὶ ἐὰν αὐτὸς θελήσῃ νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Αὐτοκράτορος, δὲν ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ τὸ κάμῃ ἀπὸ μέρους τῶν ἄλλων Πριγκίπων τοῦ οἴκου του.

Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἔκραξεν ὁ Ναπολέων τὸν τοῦ Φερδινάνδου λειτουργὸν Κέβαλλον, διὰ νὰ συμ-

βιβασθῇ μὲ τὸν Καμπαγνῦν, διάδοχον τοῦ Ταλλεϊράνδου εἰς τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, περὶ τῆς γενομένης ἀπὸ τὸν Σαβαρῦν προτάσεως *). Ἡ ζητηθεῖσα παραίτησις ἐθεμελιόνετο ἐνταυτῷ καὶ εἰς τὸν παράνομον ἐνθρονισμὸν τοῦ Φερδινάνδου καὶεἰς τὴν ἀναγκαιότητα, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ἡ Γαλλία νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν γειτονίαν της τοὺς Βουρβωνίους, τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν δύναται νὰ ἐμπιστευθῇ. Ἀφοῦ δὲ ὁ Κέβαλλος ἀπέδειξε τὸ σαθρὸν τῶν λόγων τούτων, καὶ ἐπροστάτευσε νικηφόρως τὰ δίκαια τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ οἴκου του, τὸν ἔκραξεν ὁ Ναπολέων εἰς τὸ ταμιεῖον του, ὅπου ἤκουεν ὅλους τοὺς λόγους, καὶ τὸν ἐδέχθη μὲ τὴν ἐπονομασίαν „Προδότα,“ ἐπειδὴ πρότερον μὲν ὑπῆρξε λειτουργὸς τοῦ Καρόλου Δ', καὶ τώρα ὑπούργει τὸν Φερδινάνδον Ζ'. Τὸν ἐπέπληξεν ἔπειτα σφοδρότατα, ὅτι εἶπεν εἰς τὸν στρατηγὸν Μονθίωνα, ὅτι ὁ Φερδινάνδος διὰ νὰ εἶναι βασιλεὺς δὲν ἔχει χρείαν τοῦ γνωρισμοῦ τοῦ Αὐκοκράτορος, καὶ ὅτι ἂν τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα ἐγγίξουν τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἰσπανίας, 300,000 ἔνοπλοι θέλουν κάμειν αἰσθαντὸν, ὅτι ἔθνος γενναῖον δὲν καταφρονεῖται ἀτιμωρητί. Ἀφοῦ πάλιν ὑπέστρεψε τὸν λόγον του εἰς τὴν προτέραν συμβίβασιν, ὁ δὲ Κέβαλλος ἀπέδειχνεν ἀνδρείως τὰ ἀναπαλλοτρίωτα δίκαια τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ οἴκου του, ἐτελείωσεν ὁ Ναπολέων μὲ τὰς λέξεις: „Ἐγὼ ἔχω τὴν ἰδίαν μου πολιτικήν. Σεῖς δὲ πρέπει νὰ ἀναλάβετε ἐλευθεριωτέρας ἰδέας, νὰ εἶσθε ὀλιγώτερον εὐαίσθητος εἰς τὴν τιμὴν τοῦ καθήκοντός σας, καὶ νὰ μὴ θυσιάσετε τὴν εὐτυχίαν τῆς Ἰσπανίας εἰς τὸ συμφέρον τοῦ Βουρβωνικοῦ οἴκου.“ Τώρα ἐφέρθη καὶ ὁ Κανονικὸς Ἐσκοϊκυΐζιος, ὅς τις τοῦ ἦτο συστημένος ὡς εὔκαμπτος καὶ ἐπιτήδειος αὐλικός. Ἦλθε μὲ βεβαίαν ἐλπίδα, ὅτι πληροφορῶν τὸν Ναπολέοντα τὰ συμφέροντά του, θέλει βαστάξειν τοῦ αὐθέντου του τὸν θρόνον. „Ὁ Αὐτοκράτωρ, εἶπεν, ἐν ὀνόματι τοῦ Φερδινάνδου θέλει βασιλεύειν ἐπίσης ἀπεριορίστως τὴν Ἰσπανίαν, καθὼς ἕως τώρα ἐβασίλευεν ὁ Εἰρηνικὸς πρίγκιψ ἐν ὀνόματι Καρόλου Δ'.“ Ἀλλ' ὅσα ἀπήλαυσεν ὁ Κανονικὸς ἦτο τὸ χηρεῦον βασίλειον τῆς Ἐτρουρίας, ἐὰν ὁ Φερδινάνδος παραιτηθῇ θεληματικῶς τὴν Ἰσπανίαν, καὶ μία ἀνεψιὰ τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς σύζυγόν του· οἱ λειτουργοὶ Κέβαλλος καὶ Λαβράδορ ἀπέῤῥιψαν ἐν ὀνόματι τοῦ αὐθέντου των τὰ προβλήματα ταῦτα ἐξ ὁλοκλήρου, καὶ εἶπαν ἐνταυτῷ, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἐπικράτειάν του διὰ νὰ συμβιβασθῇ ἐκεῖ μὲ τὴν Γαλλίαν εὐπρεπέστερα. Ἀλλ' εἰς τοῦτο δὲν τοὺς ἐδόθη ἀπόκρισις· καὶ εὐθὺς τὸ ἐμπόδιον δύω ταχυδρόμων διὰ τὸ Μαδρίτιον τοὺς ἔκαμε νὰ καταλάβουν, ὅτι καὶ αὐτοὶ καὶ ὁ βασιλεύς των εἶναι φυλακωμένοι. Ἐρωτήσας περὶ τούτου ὁ Κέβαλλος ἤκουσε τὴν ἀπόκρισιν: Ὁ Αὐτοκράτωρ δὲν γνωρίζει ἄλλον βασιλέα τῆς Ἰσπανίας εἰμὴ Κάρολον τὸν Δ', καὶ εἰς τὸν Φερδινάνδον οὔτε ταχυδρόμους ἔχει νὰ συγχωρήσῃ οὔτε διαβατήρια.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔφερεν ὁ Ναπολέων καὶ ἄλλας μηχανὰς καὶ μοχλοὺς διὰ νὰ κρημνίσῃ τὸν θρόνον. Πρῶτον ἔφθασεν ὁ Εἰρηνικὸς Πρίγκιψ, ἔπειτα ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα. Τούτους ὑπεδέχθη λαμπρότατα ὁ Ναπολέων. Ὁ Γοδόης ἐσυνωμίλησε πολλάκις καὶ πολλὴν ὥραν πάντοτε μὲ τὸν Ναπολέοντα. Ἐπειδὴ εἶχε χάσειν ὅλα εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἔγεινεν ὅλος Ναπολεοντικὸς διὰ νὰ χαίρῃ τὰ καλά του ὑπὸ τὴν προστασίαν ἐκείνου. Ἡ Μαρία Λοδοβίκα εἶχεν αὐτία μόνον διὰ τὸν ἀγαπητικόν της, ὁ δὲ Κάρολος Δ' ἐκινεῖτο μόνον ἀπὸ τὰ δύω ταῦτα πρόσωπα. Ἀλλὰ ταύτην τὴν φορὰν ἐπρόσταξε σφοδρότατα τὸν υἱόν του νὰ τοῦ παραιτηθῇ ὅλα τὰ δίκαια, τὰ ὁποῖα βίᾳ καὶ δυναστείᾳ

*) Ὁ Ταλλεϊράνδος εἶχε διχονοήσειν ὀλίγον μὲ τὸν αὐθέντην του μὴ ἐγκρίνων τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἐκ λόγων φρονήσεως. Ἀλλ' ἡ δυσμένειά του ἐσκεπάσθη μὲ νέους τίτλους καὶ ἀξιώματα (Πρίγκιψ Οὐενεβέντου, ἀρχιθαλαμηπόλος κτλ).

τοῦ ἥρπασεν εἰς Ἀρανιουέζαν. Ὁ Φερδινάνδος δὲν τοῦ ἀπεκρίθη στοματικῶς, ἀλλὰ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἔστειλε πρὸς τὸν πατέρα του ἐπιστολὴν, ὅπου τοῦ ἐφανέρωνεν ὅτι τοῦ ἀποδίδει τὸ στέμμα μὲ τὰς ἐφεξῆς συμφωνίας: „Ὁ βασιλεὺς Κάρολος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Μαδρίτιον, ὅπου θέλει τὸν ἀκολουθήσειν ὁ Φερδινάνδος μὲ σέβας μέγιστον ὡς ὑπηκοώτατος υἱός. — Αἱ Κόρται, ἢ ἀντ' αὐτῶν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ βασιλείου νὰ συγκαλεσθῶσιν, ἔμπροσθεν τῶν ὁποίων θέλει κάμειν τὴν παραίτησιν τοῦ θρόνου. — Ὁ βασιλεὺς Κάρολος νὰ μὴ παραλάβῃ μαζή του κἂν ἓν ἀπὸ τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα εἵλκυσαν ἐπάνω των τὸ δημόσιον μῖσος. — Ἂν ὁ βασιλεὺς δὲν ἔχῃ ὄρεξιν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὁ Φερδινάνδος θέλει διοικεῖν ἐν ὀνόματι ἐκείνου." — Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐδείχθη πάραυτα εἰς τὸν Αὐτοκράτορα μὲ δέησιν νὰ προστάξῃ τί πρέπει νὰ ἀποκριθῇ εἰς αὐτήν. Ὁ Ναπολέων δὲν ἠθέλησε νὰ παρακαλεσθῇ δύω φοραῖς, ἀλλ' εὐθὺς ἔστειλε τὸ σχέδιον τῆς ἀποκρίσεως, τὸ ὁποῖον μετεφράσθη πάραυτα Ἱσπανιστὶ, ὑπεγράφη ἀπὸ τὸν βασιλέα, καὶ ἐστάλθη πρὸς τὸν υἱόν του τὴν 2 Μαΐου. Ὅλα τὰ κακὰ τῆς Ἱσπανίας τὰ ἀπέδιδε δι' αὐτῆς εἰς μίαν ἀντιγαλλικὴν φατρίαν, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸν ὠνόμαζε τὸν Φερδινάνδον, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐγνώρισε τὸ κακούργημά του, ἀλλ' ἀπὸ τὰ δάκρυα τῆς συζύγου του δὲν τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ σφαγεῖον, ὅτι διέβαλε καὶ τοὺς λειτουργούς του εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, τὸν ὁποῖον ἠνάγκασε μὲ τοῦτο νὰ στείλῃ τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅτι ἐπαρατήρησεν ὁ Πρίγκιψ τὸν ἐπικίνδυνον τοῦτον καιρὸν, διὰ νὰ καλύψῃ μὲ αἰσχύνην τὴν πολιὰν κεφαλὴν τοῦ πατρός του, καὶ διὰ νὰ τοῦ ἁρπάσῃ τὸ στέμμα, ὅτι ἐκάθισεν εἰς τὸν ἁρπαγμένον θρόνον καὶ ἐπαραδόθη εἰς τὴν αὐτογνωμίαν τοῦ λαοῦ τοῦ Μαδριτίου. Διὰ τοῦτο ὁ πατὴρ κατέφυγεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ὄχι καθὸ βασιλεὺς περικυκλωμένος μὲ τὴν λαμπρότητα τοῦ θρό-

νου του, ἀλλ' ὡς δυστυχὴς καὶ ἐγκαταλελειμμένος. „Εὕρηκα προστασίαν εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου του· τοῦ χρεωστῶ τὴν ζηήν μου, τὴν ζωὴν τῆς γυναικός μου καὶ τοῦ λειτουργοῦ μου. Σὲ ἠκολούθησα κατὰ πόδας εἰς Βαϊόνναν. Ἔφερες τὰ πράγματα εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε τώρα κρέμαται τὸ πᾶν ἀπὸ τὴν μεσιτείαν τούτου τοῦ μεγάλου μονάρχου. Νὰ καταφύγω εἰς τὰς ταραχὰς τοῦ λαοῦ, νὰ δώσω τὸ σύνθημα εἰς τῶν φατριῶν τὴν μάχην, νὰ στήσω τὴν σημαίαν τῶν στάσεων, θέλει νὰ εἴπῃ νὰ ἀφανίσω τὴν Ἱσπανίαν, καὶ νὰ παραδώσω δωρεὰν εἰς τὰς τρομερὰς τύχας τὸ βασίλειόν μου, τοὺς ὑπηκόους μου, τὴν οἰκογένειάν μου. Ἡ καρδία μου ἠνοίχθη ὅλη εἰς τὸν Αὐτοκράτορα. Ἡ Μεγαλειότης του γνωρίζει ὅλον τὸ ἄδικον, τὸ ὁποῖον ἔπαθα· μὲ εἶπεν, ὅτι δὲν θέλει γνωρίσειν ἐσὲ βασιλέα, ὅτι ὁ ἐχθρὸς τοῦ ἰδίου του πατρὸς δὲν δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην. Μὲ ἔδειξεν ἐπιστολάς σου, αἱ ὁποῖαι ἀποδείχνουν τὸ κατὰ τῆς Γαλλίας μῖσος σου*). Ὁ πρὸς ἐμὲ τρόπος σου καὶ αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἔκτισαν σιδηροῦν τεῖχος μεταξὺ σοῦ καὶ τοῦ Ἱσπανικοῦ θρόνου. Οὔτε ἰδικόν σου, οὔτε τῆς Ἱσπανίας ὄφελος εἶναι νὰ τὸν ζητῇς πλέον. Πρόσεχε μὴ ἀνάψῃς φωτίαν, τῆς ὁποίας ἡ ἄμεσος καὶ ἀναπόφευκτος ἐνέργεια θέλει εἶσθαι ὁ ὄλεθρός σου καὶ ἡ ἀθλιότης τῆς Ἱσπανίας. Ἐγὼ εἶμαι βασιλεὺς μὲ τὰ δίκαια τῶν προγόνων μου· ἡ παραίτησίς μου εἶναι ἔργον βίας καὶ καταδρομῆς. Δὲν ἔχω τίποτε νὰ λάβω ἀπὸ σὲ, καὶ δὲν δίδω τὴν γνώμην μου εἰς τὸ νὰ συγκαλεσθῇ συνέλευσις. Ὁ ψιθυρισμὸς οὗτος εἶναι ἀπάτη ἄλλη τῶν ἀπείρων ἀνθρώπων, οἵτινες σὲ περικυκλόνουσιν. Ἐκυβέρνησα διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ὑπηκόων μου, δὲν ἐπιθυμῶ ἐμφύλιον πόλε-

*) Ἡ Γαλλικὴ ἀστυνομία εἶχε πιάσειν ἐπιστολάς τινὰς τοῦ Φερδινάνδου πρὸς τὸν θεῖον του Ἀντώνιον, ὅπου ἀπηντᾶτο ἡ περίοδος: „Ἄμποτε μόνον νὰ ἐλευθερωθῶμεν γρήγορα ἀπὸ τοὺς καταράτους τούτους Γάλλους!"

μον, οὐδὲ ἐπανάστασιν. Ὅλα πρέπει νὰ γίνωνται ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὄχι διὰ τοῦ λαοῦ. Τὸ νὰ λησμονήσω τὸ δόγμα τοῦτο θέλει νὰ εἴπῃ νὰ γείνω αἴτιος ὅλων τῶν κακῶν, τὰ ὁποῖα ἐκπηγάζουσιν ἀπὸ τὴν λήθην ταύτην." — Εἰς ταύτην τὴν ἐπιστολήν, ὅπου φαίνονται οἱ σκοποὶ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὄχι τὰ φρονήματα Καρόλου τοῦ Δ', ἀπεκρίθη ὁ Φερδινάνδος μὲ ἄλλην, ὅπου ἀπέδειξε τὴν ἀντίφασιν τῶν κατ' αὐτοῦ γινομένων ἐπιτιμιῶν. Ἐπανελάμβανε τὴν παραίτησιν, καθὼς τοῦ τὴν ἐφανέρωσεν ἀρχήτερα, καὶ ἐπαρακάλει τὸν πατέρα του νὰ στοχασθῇ, ὅτι κινδυνεύει νὰ ἀποκλείσῃ ἐκ τοῦ Ἰσπανικοῦ θρόνου ὅλον τὸ γένος του καὶ νὰ στήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν οἰκογένειαν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γαλλίας. Ὅτι αὐτὸς (ὁ πατὴρ) δὲν δύναται νὰ κάμῃ τὸ τοιοῦτο χωρὶς συγκατάθεσιν ὅλων τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἢ δύνανται νὰ ἔχουν δίκαιον εἰς τὸν θρόνον, οὐδὲ χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῶν Κορτῶν· καὶ ἐπειδὴ εὑρίσκεται εἰς ξένην γῆν, κἀνεὶς δὲν πιστεύει ὅτι ὅσα πράξῃ γίνονται χωρὶς ξένης βίας.

Ἀλλὰ Κάρολος ὁ Δ' δὲν ἠδύνατο νὰ ἀκούσῃ λόγους, ἠδύνατο μόνον νὰ ὠθῆται ἀπὸ τὴν βασίλισσαν, ἀπὸ τὸν Γοδόην καὶ ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα. Ἡ δύναμις τούτων ηὐξήθη ἀπὸ τὴν ἀγγελίαν τῆς ἐν Μαδριτίῳ συμπεσούσης τὴν 2 Μαΐου αἱματοχυσίας μεταξὺ τῶν κατοίκων καὶ τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων. Ὁ ἀνάξιος ἀνὴρ ἐπίστευσε τώρα, ὅτι ἠδύνατο νὰ διακόψῃ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἰσπανικῆς ἐπαναστάσεως μὲ τὴν ταχεῖαν παράδοσιν τοῦ Ἰσπανικοῦ λαοῦ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ μεγάλου λαονίκου. Οὕτω λοιπὸν ἐδέχθη συνθήκην γραμμένην τὴν 5 Μαΐου ἀπὸ τὸν Εἰρηνικὸν Πρίγκιπα, διὰ τῆς ὁποίας παρεχώρει ὅλα τὰ εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ Ἀμερικὴν δίκαιά του εἰς τὸν Ναπολέοντα μὲ συμφωνίαν, ὅτι μένει τὸ βασίλειον ὁλόκληρον καὶ ἀδιαίρετον, καὶ ἡ Καθολικὴ θρησκεία ἡ μόνη ἐπικρατοῦσα εἰς αὐτό. Ὁ βασιλεὺς Κάρολος νὰ κατοικῇ εἰς τὸ ἑξῆς εἰς τὴν

Γαλλίαν τὸ παλάτιον τοῦ Κομπενδίου, καὶ νὰ λαμβάνῃ ἐτήσιον δεκατρία μιλιόνια ῥεαλίων, ἐκ τῶν ὁποίων νὰ μένωσι μετὰ θάνατόν του δύω μιλιόνια εἰς τὴν βασίλισσαν *). Εἰς τὸν υἱόν του Κάρολον ἐδιωρίσθησαν ἐτησίως 400,000 φράγκα. Πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ ἰδιωτικῶν κτημάτων του τοῦ ἐχαρίσθη τὸ παλάτιον Χαμβόρδιον. Πρὸ τῆς ὑπογραφῆς ταύτης τῆς συνθήκης ὑπῆγεν ὁ Ναπολέων εἰς τὸν βασιλέα Κάρολον τὴν 4 ὥραν ἐκ μεσημβρίας, καὶ μετὰ μίαν ὥραν ἐκράχθη ὁ Φερδινάνδος διὰ νὰ ἀκούσῃ σκληροτάτους λόγους ἀπὸ τὸν πατέρα του ἔμπροσθεν τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὅλοι οἱ παρόντες ἐκάθηντο· μόνος ὁ Φερδινάνδος ἔστεκε, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐπέπληξεν ὁ πατήρ του σφοδρότατα, τὸν ἐπρόσταξε νὰ γράψῃ τὴν παραίτησίν του, εἰ δὲ μή, θέλει τὸν μεταχειρισθῇ ὡς ἀποστάτην. Ὁ Ναπολέων αὐτὸς λέγεται, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κεβάλλου, ὅς τις ὅμως δὲν ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς, ὅτι εἶπε τότε: „Πρίγκιψ, ἔκλεξε ἢ τὴν παραίτησιν, ἢ τὸν θάνατον.“ Φαίνεται ὅμως ἀντίθετος ἡ μαρτυρία αὕτη πρὸς τὴν μεγάλην πίστιν τοῦ Φερδινάνδου, τὴν ὁποίαν ἔδειχνεν ἐφεξῆς εἰς τὸν Ναπολέοντα. Τοὐλάχιστον εἶναι βέβαιον, ὅτι ἀφοῦ ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν μὲ διακεκομμένους τινὰς λόγους, ἔγραψεν ἐκ τῆς οἰκίας του ἐπιστολὴν εἰς τὸν Ναπολέοντα, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ τὸν παραλάβῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τῶν συνοδευτῶν του εἰς τὴν ὑπεράσπισίν του. Ἐπρόσθεσεν εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην καὶ τὴν ἀπόλυτον παραίτησιν, τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ στείλῃ καὶ ἔστειλε πρὸς τὸν πατέρα του τὴν 6 Μαΐου. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀνῄρεσε τὴν ἐπιτροπίαν, τὴν ὁποίαν ἀφῆκεν ἀναχωρῶν εἰς Μαδρίτιον, καὶ τὴν ἐπρόσταξε νὰ ἀκούῃ τὰ προστάγματα τοῦ γαληνοτάτου πατρὸς καὶ κυρίου του. Τοὺς ἐσυμβούλευσεν ἐνταυτῷ νὰ μὴ δώσωσιν ἀκρόασιν εἰς τοὺς

*) Ἓν ἀργυροῦν ῥεάλιον ἰσοδυναμεῖ περίπου μὲ 12 κρειτζάρια τῆς Αὐστρίας.

αἰωνίους ἐχθροὺς τῆς Ἰσπανίας (τοὺς Ἄγγλους), ἀλλὰ μὲ ὁμόνοιαν πρὸς ἀλλήλους νὰ διατηροῦν τὴν ἀγαθὴν ἁρμονίαν μὲ τοὺς Γάλλους. Καὶ ὅμως τὴν 5 Μαΐου εἶχεν ἐκδώσειν δύω προστάγματα εἰς τὴν Ἰούνταν φανερόνων, ὅτι ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἐλεύθερος νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν μοναρχίαν, ἡ Ἰούντα ἔχει ἐκ μέρους του ὅλην τὴν βασιλικὴν πληρεξουσιότητα, καὶ τοὺς ἐσυμβούλευε νὰ κινήσουν εὐθὺς κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμον, ὅταν στοχασθῶσι καιρὸν ἁρμόδιον. Τὴν 8 Μαΐου διεκήρυξεν ὁ βασιλεὺς Κάρολος εἰς τοὺς ὑπηκόους του, ὅτι πρὸς ἀπόδειξιν τῆς πρὸς αὐτοὺς μεγάλης κλίσεώς του παρεχώρησεν ὅλα τὰ τῆς κυβερνήσεως αὐτῶν δίκαια εἰς τὸν σύμμαχον καὶ φίλον του, τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων. Ὁ γέρων ἄνθρωπος ἦτο πάντη ἠλίθιος. Μ' ὅλον τοῦτο, ὅταν ὑπέγραφε τὸ γράμμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἔχανε καὶ αὐτὸς καὶ ὅλος του ὁ οἶκος ἓν περίπου ἥμισυ ἑνὸς ἀπὸ τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ κόσμου, ἔδειξε μὲ ἀναμφίβολα σημεῖα τὴν κατήφειαν καὶ θλίψιν του. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἡ Μαρία Λοδοβίκα ἐνέασεν ἀπὸ τὴν χαράν της· πάντοτε περικυκλωμένη ἀπ' αὐλικοὺς καὶ λαμπρῶς κολακευομένη, κατεξώδευε τὰς ἀποδείξεις τῆς προσοχῆς καὶ ἀγάπης της εἰς τὸν Εἰρηνικὸν Πρίγκιπα, ὡς νὰ ἤθελε νὰ τὸν ἀποζημιώσῃ διὰ τὰ ἐν Ἀρανιουέζῃ δυστυχήματά του καὶ διὰ τὸ μῖσος ὅλου τοῦ ἔθνους.

Μετά τινας ἡμέρας, τὴν 10 Μαΐου, ἔκαμεν ὁ Ναπολέων καὶ μὲ τὸν Φερδινάνδον συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἐκύρονε καὶ αὐτὸς τὴν τοῦ πατρός του παραίτησιν τοῦ στέμματος τῆς Ἰσπανίας καὶ τῶν Ἰνδιῶν· ἐκράτει δὲ μετὰ τοῦ θείου καὶ τῶν ἀδελφῶν του τίτλον καὶ βαθμὸν βασιλικῶν Πριγκίπων, ἐλάμβανεν ὡς περιουσίαν του τὰ παλάτια, κήπους, ἐπαύλεις καὶ δάση τῆς Ναβάῤῥας (ὑποστατικὸν ἐπίσημον εἰς τὴν Νορμανδίαν), καὶ ἐτήσιον εἰσόδημα 800,000 φράγκων. Ἐφάνη, ὅτι ἐπληροφορήθη ἐντελῶς τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ βασιλεύσῃ εἰς τὴν Ἰσπανίαν, καὶ εὐχαριστήθη τόσον πολὺ διὰ

τὴν στροφὴν τῆς τύχης του, ὅσον ἤρχισε νὰ θαυμάζῃ εἰλικρικῶς τὸν Ναπολέοντα, καὶ νὰ πιστεύῃ ἀνεξετάστως εἰς τοὺς λόγους του. Διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὰ ἀποτελέσματα τῶν δύω μυστικῶν προσταγμάτων του, τὰ ὁποῖα εἶχε στείλειν πρὸ μικροῦ εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἔστειλεν ἄλλα ἀντίθετα μυστικὰ πάλιν προστάγματα εἰς τὴν ἐν Μαδριτίῳ Ἰούνταν καὶ εἰς τὸν ἐν Ἀραγονίᾳ Παλαφὸξ μὲ διωρισμένην διαταγὴν νὰ παραιτήσουν πάντα στοχασμὸν ἀντιστάσεως, καὶ νὰ ὑποταχθῶσιν ἀπολύτως εἰς τὸν νέον αὐθέντην των. Τὴν 11 Μαΐου μετέβη μετὰ τοῦ θείου του Ἀντωνίου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Καρόλου καὶ μικρᾶς ἀκολουθίας εἰς Βαλενσαΐαν, ὡραῖον ἀγροκήπιον ἀνῆκον εἰς τὸν Πρίγκιπα Ταλλεϋράνδον, τὸ ὁποῖον οἱ μὲν ἐστερημένοι τὰ δίκαιά των ἐξέλαβαν ὡς προσωρινὴν διατριβήν των, ὁ δὲ Ναπολέων περικυκλώσας αὐτὸ μὲ στρατιώτας καὶ στρατηγὸν, τὸ ἐδιώρισε αἰώνιον φυλακήν των. Ἀπὸ Βορδιγάλης ἐξέδωκαν ἀποχαιρετιστικὴν διακήρυξιν εἰς τὴν πατρίδα των, διὰ τῆς ὁποίας εὐχαρίστουν τὸ ἔθνος περὶ τῆς εἰς αὐτοὺς δειχθείσης ἀγάπης, καὶ, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς Κάρολος ἐζήτησε καὶ ἐπανέλαβε καὶ ἐπαραίτησεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Ναπολέοντα τὸ πρότερον εἰς τὸν Φερδινάνδον ἐγχειρισθὲν στέμμα, τὸ ἐσυμβούλευαν μὲ τόνον μεγίστης εἰλικρινείας νὰ προσμένουν εἰς τὸ ἐξῆς τὴν τύχην των ἀπὸ τὰς διαταγὰς καὶ ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Αὐτοκράτορος Ναπολέοντος: „Οἱ Ἰσπανοὶ πρέπει νὰ πιστεύσουν, ἔλεγεν ἡ διακήρυξες, ὅτι ὑποτασσόμενοι προθύμως εἰς ταύτας τὰς διαταγὰς, θέλουν δώσειν εἰς τοὺς Πρίγκιπάς των τὴν μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς πίστεώς των, καθὼς καὶ οἱ Πρίγκιπες μὲ τὴν παραίτησιν τῶν δικαίων των ἔδωκαν τὴν μεγίστην ἔνδειξιν τῆς ἀγάπης των εἰς τὸ Ἰσπανικὸν ἔθνος καὶ εἰς τὴν εὐτυχίαν του."

Εὐθὺς ἄφου ἔφθασαν εἰς Βαλενσαΐαν, ἐγνώρισαν οἱ Πρίγκιπες, ὅτι δὲν ἐλπίζουν ἀκριβῆ τήρησιν τῆς συν-

θήκης τῆς Βαϊόννης, καὶ παραλαβὴν τῶν παλατίων, κήπων, καὶ δασῶν τῆς Ναβάῤῥας. Μὲ παραίτησιν, ἥτις ἐμπορεῖ νὰ ἀποδοθῇ εἰς ὑποκείμενα συνετώτατα καὶ σοφώτατα, εὑρέθησαν οὗτοι εἰς τὴν τύχην των περιπλεγμένοι, τὴν ὑπέφερναν, ἐκαταγίνοντο εἰς προσευχὰς τῆς ἐκκλησίας, εἰς ἀνάγνωσιν βιβλίων, εἰς θέατρα, εἰς περιπάτους, καὶ εἰς συναναστροφὴν μὲ τοὺς χωριάτας. Ὁ Φερδινάνδος, διὰ νὰ διασκεδάσῃ ἀπὸ τοῦ Ναπολέοντος τὴν ψυχὴν πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς εἰλικρινείας του, εὐθὺς ἀφοῦ ἔμαθεν ὅτι ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας ὁ Ἰωσὴφ Ναπολέων, ἔγραψε συγχαριστικὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ τὴν δείξῃ εἰς τὸν νέον βασιλέα, καὶ νὰ τὸν συστήσῃ εἰς τὴν φιλίαν τούτου τοῦ ἡγεμόνος. Οἱ Ἱσπανοὶ τῆς ἀκολουθίας του ἐπρόσφεραν ἐγγράφως τὴν προσκύνησιν εἰς τοὺς πόδας τῆς νέας ταύτης Καθολικῆς Μεγαλειότητος, καὶ τὸν ἐζήτησαν παρακαλεστικῶς τὸ ἔλεός του νὰ ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ ὑπηρετῶσι καὶ εἰς τὸ ἑξῆς τὸν μέχρι τοῦδε αὐθέντην των. Εἰς τὰς μεγάλας εὐτυχίας, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ὁ Ναπολέων εἰς τὸν μὲ τὴν Αὐστρίαν πόλεμον τοῦ 1809 ἔτους, τοῦ ἔστελνεν ὁ Φερδινάνδος συχνὰς συγχαριστικὰς ἐπιστολάς, αἱ ὁποῖαι ἀληθῶς ἦσαν γραμμέναι μὲ παιδικὴν πρὸς αὐτὸν προσήλωσιν. Αἱ ἀποκρίσεις τοῦ Ναπολέοντος ἐπροξένουν εἰς αὐτὸν χαρὰν μεγίστην. Ἐνῷ κατὰ τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1809 εὐχαρίστει τὸν Αὐτοκράτορα διὰ τὰ σημεῖα τῆς εὐνοίας του, τὸν ἐβεβαίονεν, ὅτι ὁ τρόπος του ποτὲ δὲν θέλει ἐναντιωθῆν εἰς τὰ αἰσθήματά του, οὐδὲ θέλει ἀπομακρυνθῆν ἀπὸ τὴν αὐστηρὰν ὑπακοὴν, τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσεν εἰς τὰς θελήσεις καὶ προσταγὰς τῆς Αὐτοκρατορικῆς του Μεγαλειότητος. Τῳόντι δὲ ὁ Φερδινάνδος ποτὲ δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος, ποτὲ ἀφροντιστότερος παρὰ τότε. Ἡ φυσική του ἀγαθότης εὐτυχίζετο καὶ ἀνεπαύετο μὲ τὰς ἀγαθὰς πράξεις, τῶν ὁποίων τὴν ἐκτέλεσιν ἠδύνατο νὰ κατορθώνῃ ἡ ἔνδοξος γέννησίς του. Οἱ δυστυχεῖς

ὅλης τῆς ἐπαρχίας ἦσαν βέβαιοι, ὅτι θέλουν εὑρεῖν βοήθειαν εἰς τὴν Βαλενσαΐαν. — Ἡ ἐπιθυμία τοῦ Ἀγγλικοῦ λειτουργείου νὰ βάλουν εἰς τὴν πλάστιγγα τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Φερδινάνδου ἐπὶ τοῦ πολέμου, ὅς τις εἰς τὸ μεταξὺ τοῦτο διηγέρθη ἐπάνω τῆς χερσονήσου, ἤθελε τοῦ ταράξειν τὴν εὐτυχίαν ταύτην, ἐὰν δὲν ἦτο ἀνυπόκριτος ἡ εἰλικρίνειά του. Κάποιος Βαρῶν Κόλλιος ἔκαμε τὸ σχέδιον νὰ τὸν ἁρπάσῃ, ἔλαβε τὴν ἄδειαν τῶν λειτουργῶν, καὶ ὑπῆγεν εἰς Γαλλίαν νὰ τὸ ἐκτελέσῃ. Ἀνεκαλύφθη ὅμως, καὶ ἐφέρθη εἰς Βικένας. Ἡ ἀστυνομία ὥπλισεν ἕνα Ψευδοκόλλιον, ὅς τις μὲ τὰς ἐπιστολὰς καὶ τὴν πληρεξουσιότητα τοῦ ἀληθινοῦ ὑπῆγεν εἰς Βαλενσαΐαν, καὶ ἐπαρακίνει τὸν Πρίγκιπα νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ μὲ πλοιάριον εἰς τοὺς προσμένοντάς τον Ἄγγλους. Ὁ Φερδινάνδος ἀπέῤῥιψε τὴν πρότασιν. Ἀνήγγειλεν εὐθὺς τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν κυβερνήτορα, καὶ ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ γράψῃ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα παρακαλῶν αὐτὸν νὰ τὸν δεχθῇ ὡς υἱόν του, νὰ τοῦ δώσῃ γυναῖκα μίαν Γαλλικὴν Πριγκιπέσσαν, καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἀδελφόν του στρατηγικὴν ὑπουργίαν εἰς τὰ βόρεια μέρη· δέησις, ἥτις ἔμεινεν ἀνήκουστος καὶ ἄπρακτος καὶ ἔδωκεν ὕλην γέλωτος εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Τουϊλεριῶν. Ἔκτοτε δὲν ἠκούσθη πλέον τοῦ Φερδινάνδου τὄνομα. Ἀκουστοτέρα ὅμως ἔγεινεν ἡ Ἱσπανία αὐτὴ εἰς τὸ θέατρον τῶν Εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων.

13. Πόλεμος τῶν Ἱσπανῶν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος.

(1808 — 1813).

Ὁ Ναπολέων εἶχεν ἐκμετρήσειν τὴν Ἱσπανίαν μὲ τὸ μέτρον τῶν λαῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ δύναμις τῶν πολιτικῶν τύπων ἔκαμεν ἐκκρεμῆ τὴν δύναμιν τῶν μερικῶν ἀπὸ τὸ κτύπημα, τὸ ὁποῖον τοὺς δίδει τὸ ἐλατήριον τῆς κυβερνήσεως. Ἀλλ' ἡ Ἱσπανικὴ κυβέρνησις,

ὅσον καὶ ἂν ἐπλησίασεν ἀπὸ Καρόλου τοῦ Γ' εἰς τὰ βήματα τῆς ἄλλης Εὐρώπης, καὶ ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ Πρίγκιπος ἐμισήθη διὰ τὴν αὐτογνωμίαν του ἀπὸ ὀλίγον ἀριθμὸν προσώπων, δὲν ἦτο ὅμως γνωστὴ εἰς τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἔθνους. Οἱ χωριάται καὶ οἱ γεωργοὶ, οἵτινες οὔτε μὲ φόρους ἐβαρύνοντο, οὔτε μὲ στρατολογίας ἠνωχλοῦντο, οὔτε ἀπὸ ἀστυνομικὰς διαταγὰς ἐπειράζοντο, μόλις ἐπαρατήρουν τὴν ἀλλοίωσιν τῆς ἑκατονταετηρίδος. Ὅλαι αἱ ἐνθυμήσεις των ἐπήγαζαν ἀπὸ τοὺς καιροὺς Καρόλου τοῦ Α' καὶ Φιλίππου τοῦ Β'. Ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἱερέων καὶ τῶν χωρικῶν προεστώτων τοὺς ἐφαίνετο, ὅτι ἐκυβερνῶντο ἀκόμη ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς ἐκείνους· αἱ παλαιαὶ ἱστορίαι, τὰ παλαιὰ βιβλία, ἔθη, ἤθη καὶ τύποι, ἀλλὰ καὶ ἡ παλαιὰ τιμιότης, ἡ παλαιὰ Ἱσπανικὴ ὑπερηφάνεια, διεσώζοντο ζωντανά. Ἀκόμη ἐπίστευαν, ἀποχωρισμένοι ἀπὸ τὴν ἐπιμιξίαν τῆς Εὐρώπης, ὅτι ἡ Ἱσπανία εἶναι τὸ πρῶτον καὶ ἰσχυρότατον βασίλειον τοῦ κόσμου. Ἡ εἰσβολὴ τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων τοὺς ἐξύπνισεν ἀπὸ τὸν ὄνειρον, καὶ ἡ ἔκστασίς των μετέβη παραυτα εἰς μανίαν, ἥτις κατ' ἀρχὰς διευθύνθη ἐναντίον τοῦ Εἰρηνικοῦ Πρίγκιπος, ἔπειτα, ἀφοῦ ἠκούσθησαν τὰ γενόμενα ἐν Βαϊόννῃ, ἐναντίον τοῦ αἰτίου καὶ τῶν ὀργάνων του. Ἐδιπλασιάσθη δὲ τοῦ λαοῦ ἡ ἀγριότης ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, οἵτινες ἐδέσποζαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ πᾶσαν πολιτικὴν μεταβολὴν ἐξελάμβαναν ἐπιζήμιον εἰς τὴν μοναδικὴν, ὀρθόδοξον καὶ ἄπταιστον Καθολικὴν ἐκκλησίαν.

Οὔτε ὁ Φερδινάνδος, οὔτε οἱ σύμβουλοί του εἴκαζαν, ὅτι ἔχει τοιαύτην βάσιν ὁ κατακλονιζόμενος καὶ ἀτιμαζόμενος θρόνος. Ἐπειδὴ οὗτοι θεωροῦντες τὴν ἀθλιότητα τοῦ χρηματικοῦ, καὶ τὴν ἀπουσίαν τῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἡ δολιότης τοῦ Ναπολέοντος ἐσκόρπισεν εἰς τὰ ἀντίθετα ἄκρα τῆς Εὐρώπης, καὶ βλέποντες τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα εἰς τὰ σπλάγχνα καὶ εἰς τὰ φρούρια τῆς Ἱσπανίας, ἐνόμιζαν ὅτι τὸ ἔθνος δὲν δύναται ἄλλως νὰ σωθῇ εἰμὴ διὰ τοῦ Ναπολεοντικοῦ ἐλέους, καὶ διὰ τῆς οἰκιακῆς του δυναστείας. Ἀλλ' ὁ λαὸς ἐφρόνει κατ' ἄλλον τρόπον — ἀκόμη ὅταν ὁ βασιλεὺς ἀνεχώρησε διὰ τὴν Βαϊόνναν. Ὅταν λοιπὸν τὸ ξίφος Φραγκίσκου τοῦ Α' ἐπάρθη ἀπὸ τὸ βουλευτήριον τῆς μητροπόλεως, ὅταν οἱ ἐν Μαδριτίῳ Πρίγκιπες, Ἀντώνιος καὶ Φραγκῖσκος, ἐπροστάχθησαν τὴν 2 Μαΐου νὰ ἀπέλθουν εἰς Βαϊόνναν, καὶ ὁ Μουρὰτ, μ' ὅλον ὅτι ἐπαρατήρει τὸν ἀναβρασμὸν τοῦ πλήθους, ἠθέλησε νὰ τοὺς ἐξαποστείλῃ τὴν ἡμέραν, ἐνῷ οἱ Πρίγκιπες ἐνδυμένοι τὰ τῆς ὁδοιπορίας φορέματα ἐκβῆκαν ἀπὸ τὸ παλάτιον, περιεκύκλωσεν ὁ λαὸς τὴν ἅμαξάν των καὶ ἐπροσπάθει νὰ τοὺς κρατήσῃ. Οἱ Γάλλοι πυροβολοῦντες ἐσκόρπισαν τὸν λαὸν; καὶ ὁ Μουρὰτ, διὰ νὰ περισσεύσῃ τὸν τρόμον, τὸ ἑσπέρας, μ' ὅλον ὅτι ἐκήρυξε γενικὴν ἀμνηστίαν, ἐπρόσταξε καὶ ἐπίασαν ὅλους τοὺς ἐργάτας καὶ τεχνίτας, οἱ ὁποῖοι ἐσυνείθιζαν νὰ φορῶσι μαχαίριον, καὶ τοὺς ἐσκότωσαν εἰς τὸ δάσος. Μετὰ δύω ἡμέρας, ὁ πρωτουργὸς τοῦ κακοῦ ἐκηρύχθη ἐπίτροπος Καρόλου τοῦ Δ' διὰ προσταγῆς τούτου. Ἔγεινεν ἀρχηγὸς τῆς ἀπὸ τὸν Φερδινάνδον ἀφεθείσης Ἰούντας μὲ πρόεδρον τὸν θεῖόν του Ἀντώνιον. Ἡ κυβέρνησις ἐγίνετο διὰ τὸν νέον αὐθέντην κατὰ τὸν παλαιὸν τρόπον, ἐπειδὴ κἀνεὶς ἀκόμη δὲν ἦτο νὰ δίδῃ προσταγάς. Ὑπακούουσα εἰς τὸν πρόεδρον ἡ Ἰούντα ἔστειλε δέησιν εἰς τὸν Ναπολέοντα τὴν 13 Μαΐου νὰ τῆς στείλῃ γρήγορα νέον βασιλέα. Μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας (τὴν 25 Μαΐου) ἐπρόσταξεν οὗτος νὰ παρευρεθοῦν τὴν 15 Ἰουνίου εἰς τὴν Βαϊόνναν Ἱσπανοὶ τινὲς μὲ ὄνομα συνταγματικῆς Ἰούντας διὰ νὰ συσκεφθοῦν μαζί του περὶ τῆς νέας διατάξεως τῶν Ἱσπανικῶν πραγμάτων. Ἦσαν ἑκατὸν πεντήκοντα Ἱσπανοὶ, φίλοι τοῦ νεωτερισμοῦ καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀρχαϊσμοῦ τῆς Ἱσπανίας, ἀλλὰ μεταξύ των καὶ ἱκανοὶ Ἀρχιεπίσκοποι, Ἐπίσκοποι καὶ Ἡγούμενοι. Δὲν ὑπῆγαν ὅμως ὅλοι οἱ καλεσθέντες, μ' ὅλον ὅτι ὁ Αὐτοκρά-

τωρ ἐδιώρισε τὴν συνέλευσίν των μὲ ὡραίους καὶ ὑψηλοὺς λόγους: „Ἐσυγκάλεσα, ἔλεγεν ἡ διακήρυξίς του, γενικὴν συνέλευσιν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ πόλεών σας, διὰ νὰ μάθω τὰς ἐπιθυμίας καὶ χρείας σας. Θέλω παραιτήσειν τὰ δίκαιά μου, καὶ τὸ πανέντιμον στέμμα θέλω περιβάλειν εἰς κεφαλὴν ἄλλου, ἐπειδὴ σᾶς δίδω χωριστὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον ἑνόνει τὴν σωτήριον δύναμιν τοῦ ἡγεμόνος μὲ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ δίκαια τοῦ Ἱσπανικοῦ ἔθνους. Ἱσπανοί! ἐνθυμηθῆτε τί ἦσαν οἱ πρόγονοί σας! κυττάξατε ὁλόγυρά σας τί ἐγείνατε ἐσεῖς! Αἴτιοι δὲν εἶσθε σεῖς, ἀλλ' ἡ κυβέρνησις, ἥτις σᾶς διεύθυνε μέχρι τοῦδε. Ἔχετε ὅμως ἐλπίδας καὶ θάῤῥος εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις. Διότι θέλω νὰ εὐλογοῦν ἐφεξῆς οἱ ἀπόγονοί σας τὴν μνήμην μου. Θέλουν εἰπεῖν: „Ὑπῆρξεν ἀναγεννητὴς τῆς πατρίδος μας!"

Μὲ λόγους τοιούτους ἐθάμβονεν ὁ Ναπολέων καὶ τὸν ἑαυτόν του καὶ τὸν μέγαν ἀριθμὸν ἐκείνων, οἵτινες ἦσαν προληπτικοὶ περὶ τῆς τύχης τῶν λαῶν καὶ τῆς τελειότητος τῶν πολιτευμάτων μὲ τὰς ὑλικὰς ἐννοίας τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο, τὴν 6 Ἰουνίου, ἀνηγόρευσε διὰ ψηφίσματος τὸν ἀδελφόν του Ἰωσὴφ βασιλέα τῆς Νεαπόλεως βασιλέα τῆς Ἱσπανίας, καθὼς ἕνας ἡγεμὼν προβιβάζει ἕνα ἄρχοντα ἀπὸ βαθμὸν μικρὸν εἰς βαθμὸν ὑψηλότερον. Βασιλεὺς δὲ τῆς Νεαπόλεως ἀνηγορεύθη τὴν 15 Ἰουνίου ὁ μέχρι τοῦδε μέγας Δοὺξ Βέργης Ἰωακεὶμ (Μουρὰτ) ἀπὸ 1 Αὐγούστου, καὶ ἐπαραχώρησε τὸ μέγα Δουκάτον εἰς τὸν Ναπολέοντα. Τὴν ἐφεξῆς ἤδη ἡμέραν (7 Ἰουνίου) ἔφθασεν ὁ Ἰωσὴφ εἰς Βαϊόνναν, ἐτιμήθη μὲ ἀσυνείθιστον δεξίωσιν (καὶ ἡ Αὐτοκρατόρισσα αὐτὴ τὸν ἐπρόσμεινεν εἰς τὴν κλίμακα) καὶ τὴν 11 ἀνηγγέλθη εἰς τὸ Ἱσπανικὸν ἔθνος μὲ ὅλους τοὺς τίτλους τῶν ἀρχαίων βασιλέων του (μεταξὺ τῶν ἄλλων ὠνομάζετο καὶ Ἀρχιδοὺξ τῆς Αὐστρίας, Κόμης Ἀβεσβουργίου, Φλανδρίας καὶ Τεριόλου) καὶ μὲ τὰς ἁγιωτάτας βεβαιώσεις, ὅτι

ἡ κυβέρνησίς του δὲν θέλει ἔχειν ἄλλον κανόνα εἰμὴ τὴν δικαιοσύνην, καὶ κανένα ἄλλον σκοπὸν εἰμὴ τὴν εὐτυχίαν τοῦ Ἱσπανικοῦ λαοῦ. Ἕως 7 Ἰουλίου ἐσυντάχθη καὶ νέον πολίτευμα, ἐπαινεθὲν ἀπ' ὅλους τοὺς φίλους τοῦ νεωτερισμοῦ. Ὅτι ἡ μοναδικὴ καὶ ἀποκλειστικὴ κυριαρχία τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ἐκηρύχθη, καὶ εἰς τὴν κατὰ πᾶν τρίτον ἔτος συγκαλουμένην σύνοδον τῶν Κορτῶν ἐλάμβαναν καθέδρας εἴκοσι πέντε Ἀρχιεπίσκοποι καὶ Ἐπίσκοποι, ἐκρίθη καὶ τοῦτο πολιτικὸς σκοπὸς, ἐπειδὴ οἱ βασιλεῖς μεταχειρίζονται ὄργανον τῶν θελημάτων των τὴν ἐκκλησίαν, ἐὰν καὶ δὲν πιστεύωσι τὰς θρησκευτικὰς θεωρίας. Οὕτως ἔκριναν οἱ παραδοξολόγοι φιλόκαινοι! Μεταξὺ τῶν λειτουργῶν, τοὺς ὁποίους ἀνηγόρευσεν ὁ νέος βασιλεὺς, εὑρίσκετο καὶ ὁ Κέβαλλος· ὁ Δοὺξ Ἰμφανδάτος, ὅς τις πρῶτος τοῦ ἐπρόσφερε μετὰ ἐπιτροπίας τινὸς τὰς προσκυνήσεις του, ἔγεινε χιλίαρχος τῆς Ἱσπανικῆς φρουρᾶς. Τὴν 20 Ἰουλίου εἰσῆλθε μὲ λαμπρὰν παράταξιν εἰς Μαδρίτιον ὁ Ἰωσὴφ Ναπολέων Α', καὶ μετὰ πέντε ἡμέρας ἀνηγορεύθη μὲ πολλὴν πομπὴν βασιλεὺς τῆς Καστιλίας. Οἱ ἐπισημότεροι εὐγενεῖς καὶ τὸ ἄνθος τῶν προκομμένων τῆς Ἱσπανίας τὸν περιεκύκλωσεν· ἐκολακεύθη δὲ καὶ ἡ ὠμότης τοῦ πλήθους μὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκ πολλῶν ἐτῶν καταργημένης ταυρομαχίας.

Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Ἰωσὴφ ἐπανηγύριζεν εἰς Μαδρίτιον, ὁ λαὸς τῶν ἐπαρχιῶν ἐπίασε τὰ ὅπλα κατὰ τῆς νέας εὐδαιμονίας. Οἱ ἄρχοντες ἐδιώχθησαν· στρατηγοὶ καὶ ἑκατόνταρχοι κατεσπαράχθησαν, ὡς ὄργανα τῆς Γαλλίας. Ὁ Κόμης Σόλανος εἰς Γάδειρα, ἐνθουσιασμένος ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος, κατεσφάχθη, ἐνῷ ἔκραξεν: „Ἀποθνήσκω ἀσμένως ὑπὲρ τοῦ μεγάλου Αὐτοκράτορος." Γαλλικὸς στόλος πέντε γραμμικῶν καραβίων καὶ μιᾶς φρεγάτας, μὲ τὸ ἐμπόδιον τοῦ ποτίμου νεροῦ καὶ τὸν πυροβολισμὸν ἐκ μέρους τοῦ φρουρίου, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν κυριεύσαντα τὴν πόλιν καὶ τὸ φρούριον λαόν. Εἰς τὴν Ἀ-

ραγονίαν ὁ ἑκατόνταρχας Ἰωσὴφ Παλαφὸξ ἔγεινεν ἀρχηγὸς ἐπαναστατῶν, καὶ ἐκ Καισαραυγούστης ἐξέδωκε φοβερὰν Δήλωσιν, ἥτις ἐκήρυττε μηδὲν τὰ γενόμενα εἰς Βαϊόνναν καὶ Μαδρίτιον, καὶ πάντα φιλογάλλον κατεδίκαζεν ὡς ἀποστάτην. Ἀλήθειαι, τῶν ὁποίων ἡ ἔκφρασις ἐθεωρεῖτο εἰς ὅλην τὴν δειλὴν Εὐρώπην ὡς θανάσιμον ἁμάρτημα, ἠκούοντο ἔξαφνα ἀπὸ τὰ Πυρηναῖα πρὸς γενικὴν ἔκστασιν. „Τριακοσίας χιλιάδας Ἰσπανοὺς (ἔλεγε κήρυξις ἐκδοθεῖσα ἀπὸ τὴν Βαλεντίαν) θέλεις νὰ ἐκδιώξῃς πέραν τῶν βουνῶν καὶ θαλασσῶν. Θέλεις νὰ λάβῃς τὸ ἀργύριόν μας διὰ νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃς ἄλλο παρὰ τὰ ὀμμάτια, διὰ νὰ κλαίωμεν τὴν δυστυχίαν καὶ πτωχείαν μας. Δὲν ἔπαθαν τοῦτο οἱ ἡγεμόνες, τῶν ὁποίων μᾶς μακαρίζεις τὴν τύχην; Σὺ εἶσαι κοινὸς ἐχθρὸς τῆς Εὐρώπης. Ἀφανίζεις τὴν ἐμπορίαν, τὰς εἰρηνικὰς τέχνας καὶ τὴν γεωργίαν.“ Εἰς πᾶσαν ἐπαρχίαν ἐσχηματίσθη Ἰούντα δι' ἐκλογῆς τοῦ λαοῦ, ὅπου βέβαια μετὰ τῶν τιμιωτάτων συνηριθμήθησαν καὶ κακοήθεις τινές. Ἡ Ἰούντα τῆς Σεβιλίας ἐπροσπάθει νὰ γείνῃ κορυφαία πασῶν. Ἐκήρυξεν ἐκ νέου βασιλέα Φερδινάνδον τὸν Ζ', καὶ ἐν ὀνόματί του ἐδιαλάλησε τὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῆς Γαλλίας διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης πόλεμον, ἕως οὗ νὰ ἐκδιωχθῶσιν ἐντελῶς οἱ Γάλλοι, καὶ τὴν κήρυξιν ταύτην ἔκαμε τὴν 6 Ἰουνίου, ὅταν ὁ Ναπολέων ἀνηγόρευε τὸν ἀδελφόν του βασιλέα τῆς Ἰσπανίας. Ἐνταυτῷ ἔκαμεν ἀνακωχὴν ὅπλων μὲ τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἔστειλε πρέσβεις εἰς τὸ Λονδίνιον νὰ κάμῃ εἰρήνην καὶ συμμαχίαν. Προσέτι ἐπαρακίνησε διὰ Δηλώσεων ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης νὰ συντρίψουν τὰς ἀλύσεις τῆς Γαλλίας, καὶ τοὺς ἐσυμβούλευε νὰ πολεμῶσι τὸν Ναπολέοντα ὄχι μὲ μεγάλας καὶ διακριτικὰς μάχας, ἀλλὰ μὲ μικροὺς ἀκροβολισμούς, καὶ ἐμπόδια τῶν κινήσεών του, ἀποκοπὰς τροφῶν, διὰ τὰ ὁποῖα ὅλα ἦτο ἐξαιρέτως προσφυὴς ἡ χώρα τῆς Ἰσπανίας, διὰ τὰ πολ-

λά βουνά, στενά, καὶ ποταμούς. Ἀνήκει εἰς τὴν Ἰούνταν (Junta, κυρίως ἕνωσις, καὶ ἐκ τούτου συναρχία) ταύτην τὸ κλέος, ὅτι πρώτη τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων εἰς τὸν κατὰ τῆς Γαλλίας ἀγῶνα ἀφῆκε τὸν συνειθισμένον δρόμον τοῦ παλαιοῦ πολέμου, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀδυναμίαν ἐστηρίζετο ἡ Γαλλικὴ παντοδυναμία, πρώτη ἀντὶ τῆς πολιτικῆς μηχανῆς ἐμεταχειρίσθη τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ καταστροπωτοῦ τῶν πολιτειῶν καὶ λαῶν.

Καὶ ἡ δύναμις δὲ τῶν ἰδεῶν, τοῦ λόγου καὶ τῆς συγγραφῆς παρελήφθη εἰς βοήθειαν ἀπ' αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἡ Εὐρώπη ἐνόμιζε νεκρὸν εἰς τὰ τοιαῦτα. „Ὅλοι οἱ προκομμένοι (ἔλεγεν ἡ εἰρημένη κήρυξις) προσκαλοῦνται νὰ συγγράφουν καὶ ἐκδίδουν διὰ τοῦ τύπου συντόμους λόγους διὰ νὰ διεγείρωσι τὸν κοινὸν ἐνθουσιασμόν, καὶ νὰ φανερόνωσιν εἰς τὸν δυνάστην τῆς Γαλλίας πῶς τὸν καταφρονεῖ ἡ Ἰσπανία.“ Κατὰ δυστυχίαν τὸ σχέδιον τῆς Σεβιλίας δὲν ἠκολούθησαν ὅλαι αἱ ἐπαρχίαι. Πᾶσα μία διέταξε χωριστὰ τὸν στρατόν της κατὰ διάφορον τρόπον, καὶ ἐσχημάτισε χωριστὴν κυβέρνησιν χωρὶς νὰ γνωρίσῃ τὴν τῆς Σεβιλίας ὑπεροχήν. Διὰ τὴν Σεβιλίαν ηὔξησαν ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, τοὺς ὁποίους ἐσύναξεν ὁ Κάστανος εἰς τὸν ἅγ. Ῥόχον ἔμπροσθεν τῆς Γιβραλταρίας, ὁ στρατὸς τῆς Ἀνδαλουσίας, ὅστις εὐθὺς ἠριθμεῖτο 65,000 ἀνδρῶν. Οἱ πολυάριθμοι λόχοι ἐνόπλων χωριατῶν, οἵτινες εἶχαν συναχθῆν εἰς Λεγεῶνα ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ στρατηγοῦ Κουέστα, ἔλαβαν τακτικὴν μορφὴν μὲ τὰ ἑνωθέντα μαζή των γραμμικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ὑπέστρεψαν ἀπὸ τὴν βόρειον Πορτογαλλίαν. Εἰς τὴν Ἀστουρίαν ἐσχημάτισεν ὁ Βλάκκιος, εἰς τὴν Βαλεντίαν ὁ Κάρος, εἰς τὴν Καταλονίαν ὁ Βίβης, εἰς τὴν Ἀραγονίαν ὁ Παλαφὸξ, καθεὶς τὸ στράτευμά του. Πανταχοῦ, ὅπου ἦσαν προχωρημένοι οἱ Γάλλοι, ἐπολεμοῦντο. Ἐπειδὴ ὅμως κατ' ἀρχὰς ἐσκορπίζοντο μὲ

πρῶτον κτύπημα οἱ ἀγύμναστοι χωριάται, ἐστερεώθη ὁ Ναπολέων εἰς τὴν γνώμην, ὅτι εὔκολα ἐμπορεῖ νὰ καταπαλαίσῃ τὴν ἀντίστασιν ταύτην. Ἡ ἐν Ῥίῳ Σέκκῳ μάχη, ὅπου ὁ Κουέστας καταφρονήσας ἀνοήτως τὸ πολεμικὸν σχέδιον τῆς Ἰούντας, ἐδέχθη τακτικὴν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ Μαρισαλίου Βεσσιέρου τὴν 14 Ἰουλίου, ἐτελείωσε μὲ καταστροφὴν τοῦ Ἱσπανικοῦ τούτου στρατεύματος, καὶ ἐκρήμνισε τὰς ἐλπίδας τοῦ ἔθνους. Ὁμοίως μὲ τοὺς μονάρχους τοῦ Βοῤῥᾶ καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐφαίνετο καὶ ὁ Ἱσπανικὸς λαὸς ὅτι ἐπίασε τὰ ὅπλα διὰ νὰ περισσεύσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν θριάμβων τῆς Γαλλίας. Τότε ἠχολόγησεν ἔξαφνα εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ ἀγγελία, ὅτι Γαλλικὸν στράτευμα ἱστάμενον εἰς τὴν Ἀνδαλουσίαν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δυπόντιον περιεκυκλώθη ἀπὸ τοὺς λόχους τοῦ Καστάνου καὶ διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ πέριξ λαοῦ ἐστερήθη τὰ μέσα τῆς διατροφῆς, καὶ πανταχόθεν κτυπούμενον μὲ προσβολὰς, τὴν 24 Ἰουλίου 14,000 στρατιῶται ἔῤῥιψαν τὰ ὅπλα εἰς τὸν ἀνοικτὸν τόπον. Οἱ ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν Εὐρώπην ἐκ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος λησμονημένοι Ἱσπανοὶ ἦσαν, οἵτινες ἐξήλειψαν ἢ ἀνταπέδωκαν τὸ ὄνειδός της πρῶτοι, ἐπληροφόρησαν τὴν νικητικὴν Γαλλίαν, ὅτι καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἀνδρειωμένων ἡρώων της δὲν εἶχαν κἀνὲν προνόμιον ἐναντίον τῆς δυνάμεως τοῦ κακοῦ ἀστέρος, ὅς τις εἶχε κυριεύσειν τὰς ἡμέρας τῆς Οὔλμης καὶ Πρενσελαυΐας.

Ἡ ἡμέρα τῆς Βαΰλης (οὕτως ὠνομάζετο ὁ τόπος, ὅπου παρεδόθη ὁ Δυπόντιος) ἐσύντριψε τὰ κέρδη, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἀποκτήσειν οἱ Γάλλοι εἰς ἄλλα μέρη. Ἐκ νέου ἐσηκώθη ὁ λαὸς ὅλων τῶν τόπων νὰ μεθέξῃ ἀπὸ τὸ κλέος τῆς Ἀνδαλουσίας· καὶ εἰς τὸ Μαδρίτιον αὐτὸ, μ' ὅλον ὅτι ἐφόβιζαν τὰ Γαλλικὰ ὅπλα, ἐφάνησαν πρόδρομοι ἐπαναστάσεως. Οἱ Ἱσπανικοὶ μεγιστᾶνες καὶ λειτουργοὶ, ὑπὸ τῶν ὁποίων περιεκυκλόνετο ὁ Ἰωσὴφ, ὁ Καρδινάλιος Βουρβῶνος, ὁ Ἰμφανδάτος, ὁ Κέβαλλος καὶ ἄλλοι, ἐγκατέλειψαν ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον πρὸ ὀλίγου

ὤμοσαν πίστιν, καὶ ηὐτομόλησαν δρομαῖοι εἰς τοὺς νικηφόρους ἐχθρούς του· καὶ αὐτὸς ἀφῆκε (1 Αὐγ.) τὴν νέαν του μητρόπολιν νὰ χαθῇ, καὶ ἔφυγεν εἰς Βικτορίαν, ἐν ᾧ ὅλα τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα ἐσύρθησαν ὄπισθεν τοῦ Ἴβηρος, διὰ νὰ προσμείνουν βοήθειαν καὶ τὸν Αὐτοκράτορά των.

Μὲ τὴν χαρὰν καὶ ὑπερηφάνειαν ταύτης τῆς νίκης ἐπίστευαν οἱ Ἱσπανοὶ ὅτι ἐκατώρθωσαν τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς πατρίδος των. Ὁ Κάστανος, ὅς τις ἀνηγορεύθη ἀρχιστράτηγος ὅλων τῶν Ἱσπανικῶν στρατευμάτων, ἀντὶ τοῦ νὰ καταδιώξῃ τὸν φεύγοντα ἐχθρὸν, ὑπῆγεν εἰς τὴν Γρανάταν, καὶ ἐπρόσφερε, κατὰ τὴν εὐχήν του, τὰ τρόπαια τῆς Βαΰλης ἀναθήματα ἱερὰ εἰς τὸν τάφον τοῦ ἁγίου Φερδινάνδου· ἡ δὲ Ἰούντα τῆς Σεβιλίας ἐσχημάτισε τώρα κυβέρνησιν, τῆς ὁποίας ἐβάλθη κορυφαῖος ὁ Καρδινάλιος Βουρβῶνος, ἀνὴρ ὑψηλοῦ γένους καὶ χαμηλοῦ πνεύματος, καὶ τῆς ὁποίας τὸ λειτουργεῖον συνετέθη ἀπὸ ἄνδρας εἰδήμονας τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ἐκλεχθέντας ἤδη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰωσήφ. Τοῦ λειτουργείου πρόεδρος ἔγεινεν ὁ γέρων Κόμης Φλωρίδας Βλάγκας, πάλαι ποτὲ ἐπὶ Καρόλου Γ' καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων χρόνων Καρόλου Δ' ἀξιοτίμητος πολιτικὸς, τοῦ ὁποίου ὅμως αἱ τέχναι ἐξηπλόνοντο μόνον εἰς τὴν διεύθυνσιν χειμωνωδῶν σχέσεων, καθὼς ἦτο ἡ δημοκρατία ἢ πολυαρχία τῆς Ἰούντας. Διὰ νὰ δώσουν ἑνότητα εἰς τὴν πολιτείαν, ἐσυγκάλεσαν μὲν τὰς ἐπαρχιακὰς Ἰούντας εἰς μίαν κεντρῴαν Ἰούνταν τῆς Ἀρανιουέζης, ἥτις ἤρχισε τὰς συνεδριάσεις της τὴν 25 Σεπτεμβρίου· δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ ὑποτάξουν εἰς τὴν κοινότητα τῆς εὐτυχίας τὴν χωριστότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐσυνείθισε νὰ πράττῃ πᾶσα ἐπαρχία. Ἡ Γαλλικία δὲ οὐδ' ἔστειλε τοποτηρητὰς εἰς τὴν συνέλευσιν ταύτην.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐπίασαν καὶ οἱ Πορτογάλλοι τὰ ὅπλα ἐναντίον τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως καὶ φρουρᾶς, παραθαῤῥυνθέντες ἀπὸ διακήρυξιν τῆς Σεβιλίας νὰ ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμά της. Ἰούντα καθιδρύ-

θη εἰς Ὄπορτον προεδρεύοντος τοῦ ἐκεῖ ἐπισκόπου, ἥτις πρῶτον ἔργον της ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ κάμῃ εἰρήνην καὶ συμμαχίαν μὲ τὴν Ἱσπανίαν. Ὁ στρατηγὸς Ἰουνότιος, τὸν ὁποῖον εἶχε τιμήσειν ὁ Ναπολέων μὲ τίτλον δουκὸς Ἀβραντῶν, ἐπροσπάθει μὲ διακηρύξεις ἄλλοτε μὲν γλυκείας, ἄλλοτε δὲ στυφὰς ἐνταυτῷ νὰ ἡμερώσῃ καὶ νὰ τρομάξῃ. Πᾶς ὁπλοφόρος Πορτογάλλος ἀπεφασίζετο εἰς τουφεκισμόν. Κατ' ἀρχὰς ὅμως δὲν ἐφάνη ὁ κίνδυνος τόσον μέγας, ἐπειδὴ οἱ Πορτογαλλικοὶ λόχοι ἐσκορπίσθησαν εὐθέως. Ἀλλ' αἱ εὔθηναὶ αὗται νίκαι δὲν εἶχαν σταθερὸν ὄφελος, ἐπειδὴ οἱ ταχέως σκορπιζόμενοι ἐσυνάζοντο πάλιν ταχέως, καὶ ἡ κατὰ τὸν Αὔγουστον γενομένη ἀπόβασις Ἀγγλικοῦ στρατεύματος ὑπὸ τὴν προσταγὴν τῶν στρατηγῶν Δαρλυμπίου καὶ Ἀρθούρου Βελεσλέη, τοῦ μετέπειτα δουκὸς Βελλιγκτῶνος, ἔξαφνα ἔκαμεν ἀθλίαν τὴν θέσιν τῶν Γάλλων εἰς τὴν Πορτογαλλίαν, οἵτινες εἰς τὸ μέσον ἐπαναστάτου λαοῦ ἦσαν ἀποκομμένοι ἀπὸ τὴν πατρίδα των. Εἰς τὰ πέριξ τῆς Λισσαβόνης, πλησίον τοῦ χωρίου Βιμιέρα, συνεκροτήθη μεταξὺ Ἰουνοτίου καὶ Βελεσλέη μάχη, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐζήτησεν ὁ πρῶτος ἀνακωχὴν ὅπλων, καὶ ἤρχισε συμβίβασιν περὶ τῆς ἀδειάσεως τῆς Πορτογαλλίας. Οἱ Ἄγγλοι διῃρημένοι κατὰ τὰς γνώμας καὶ ἔχοντες πολλὰ μεγάλην ὑπόληψιν περὶ τῶν ἐχθρῶν των, εὔκολα ἐκαταπείσθησαν νὰ μὴ αἰχμαλωτίσωσι τὸ Γαλλικὸν στράτευμα. Κατὰ τὴν συνθήκην, ἥτις ἐκλείσθη μεταξύ των εἰς Μαδρίτιον, οἱ Γάλλοι μετεφέρθησαν ἀπὸ τῆς Πορτογαλλίας εἰς τὴν Γαλλίαν μὲ Ἀγγλικὴν δαπάνην, ἔχοντες ὅλα τὰ ὅπλα των καὶ τοὺς ἵππους καὶ τὰς ἀποθήκας των καὶ τὴν ἄδειαν πάλιν νὰ πολεμῶσι τὴν Πορτογαλλίαν. Ἡ συνθήκη αὕτη κατεδίκασε τὸν Βελεσλέην εἰς Λονδίνιον, καὶ ἱκανὸν καιρὸν τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸ θέατρον τοῦ πολέμου. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐξερχόμενοι οἱ Ἄγγλοι ἀπὸ τὴν Λισσαβόναν ἐκυρίευσαν

Ῥωσικὸν στόλον δέκα πολεμικῶν καραβίων, τὰ ὁποῖα ἔστεκαν εἰς τὸν Τάγον.

Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὁπότε ἐγεμίσθη διὰ μιᾶς ὁ κόσμος ἀπὸ τὰς ἱστορίας τῶν Πυρηναϊκῶν λαῶν, κατῄσχυναν οἱ Ἱσπανοὶ εἰς ἄλλο ἀντίθετον μέρος διὰ τολμηροῦ καὶ εὐτυχοῦς ἐγχειρήματος τὰ δόλια σχέδια τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ δυνάστης οὗτος, διὰ νὰ κατορθώσῃ εὐκόλως τοὺς σκοπούς του, εἶχε σηκώσειν ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν 18,000 στρατιώτας, τὸ ἄνθος τοῦ Ἱσπανικοῦ στρατεύματος, καὶ τὸ εἶχε στείλειν εἰς τὴν Ἐτρουρίαν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ σκιώδους ἐκείνου βασιλείου· ἀπεκεῖ, ἀφοῦ κατέπιε τὸ γέννημά του τοῦτο ὡς ὁ Κρόνος, τοὺς ἐσφενδόνισεν εἰς τὴν Δανίαν, ὅπου τοὺς ἐνόμιζεν ἀποκομμένους ἀπὸ πᾶσαν σχέσιν τῆς πατρίδος των. Ὁ ἀρχηγὸς τούτων, Μαρκέσιος Δελαρωμάνας, εἶχεν ὁρκισθῆ, ὡς οἱ πλεῖστοι Ἱσπανοὶ εἰς τὸν βασιλέα Ἰωσήφ. Μαθὼν ὅμως κατ' ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου ἀπὸ τὸν Ἄγγλον ναύαρχον, ὅστις ἦτο εἰς τὴν Φιονίαν, τὴν ἀληθινὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἐκυριεύθη καὶ αὐτὸς καὶ οἱ στρατιῶται του ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος του, καὶ ἀπεφάσισε νὰ μὴ τὴν στερῇ περισσότερον τὸν βραχίονά του. Πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν ἐσυμφώνησε μὲ τὸν Ἀγγλικὸν ναύαρχον καὶ ἐκυρίευσαν τὴν 9 Αὐγ. τὸ Δανικὸν φρούριον Νεοβοῦργον, καὶ ἀπεκεῖ ἐνεβαρκαρίσθησαν εἰς Ἀγγλικὰ καράβια καὶ ἔφυγαν. Ἐξ ἐναντίας δὲ οἱ εἰς τὴν Σεηλανδίαν ἱστάμενοι Ἱσπανοὶ, οἵτινες ἠθέλησαν νὰ ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμα τούτο, ἐνικήθησαν ἀπὸ Δανικὰ στρατεύματα, ἐπιάσθησαν αἰχμάλωτοι καὶ ἐστάλθησαν εἰς τὴν Γερμανίαν.

Ὅσον πολὺ καὶ ἐὰν ἐλύπησε τὸν Γαλλικὸν Αὐτοκράτορα ἡ φυγὴ τοῦ Δελαρωμάνου, τὸ σύμβαμα ὅμως τοῦτο ἐφαίνετο πάρεργον ὡς πρὸς τὴν ἀγγελίαν, ὅτι ἡ Αὐστρία κάμνει μεγάλας ἑτοιμασίας, ὅτι τὴν 12 Μαΐου 1808 προσταγὴ ἐδιώριζε γενικὴν δημεγερσίαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς χώρας, καὶ τριπλῆν ὀπισθοφυλακὴν,

καὶ ὅτι ἡ ἐκτέλεσίς της τρέχουσα σφοδρῶς ἐσύναξε τεράστια, εἰσέτι ἀνήκουστα καὶ ἀθέατα πλήθη στρατιωτῶν. Ὁ κορυφαῖος στραστὸς ἦτο 400,000 ἀνθρώπων, οἱ Γερμανικοὶ ὑπερασπισταὶ τῆς χώρας 300,000, καὶ 60,000 ἀνδρῶν ὀπισθοφυλακή. Ἡ Οὐγγαρικὴ Δίαιτα τοῦ 1808 ἔτους ὑπεσχέθη 80,000 στρατιωτῶν, καὶ ἰσάριθμον στρατολογίαν, ὅπου εὑρίσκοντο καὶ 50,000 ἐθνικοῦ ἱππικοῦ. Ἦτο πασίδηλον, ὅτι ἡ Αὐστρία αἰσθανομένη τὸ μεγαλεῖον της δὲν ἐκαταδέχετο νὰ μένῃ εἰς τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν περιέπεσε κατὰ τὸ 1800 καὶ 1805 ἔτος, καὶ προσέτι ἠναγκάσθη νὰ ἐμβῇ εἰς τὸ λεγόμενον ἠπειρωτικὸν σύστημα, καὶ τὸν Φεβρουάριον 1808 νὰ κόψῃ τὰς μὲ τὴν Ἀγγλίαν σχέσεις της. Ὁ Ναπολέων ὑπηρετούμενος ἀπὸ τοὺς μυστικοὺς κατασκόπους του *), ἐξέδωκεν ἀπὸ Τολώσης τὴν 25 Ἰουλίου ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας τοῦ Ῥηνικοῦ δεσμοῦ νὰ ἑτοιμάσουν τὰ στρατεύματά των διὰ νὰ ἀποφύγουν πόλεμον, ὅς τις φοβερίζεται χωρὶς λόγον καὶ χωρὶς πρόφασιν, ἀποδείχνοντες εἰς τὴν Αὐστρίαν ὅτι εἶναι ἕτοιμοι εἰς τοῦτον. Τῳόντι δὲ ἡ αὐλὴ τῆς Βιέννης ἀκόμη δὲν εἶχε τελειώσειν τότε οὔτε τὰς ἑτοιμασίας της οὔτε τὰς ἀποφάσεις της· διὰ τοῦτο ἐσπούδασε μὲ εἰρηνικοὺς λόγους νὰ σηκώσῃ τὴν γεννηθεῖσαν ὑποψίαν **). Ὁ Ναπολέων, ἐπιθυμῶν ταύτην τὴν φορὰν νὰ ἔχῃ εἰρήνην ἀπὸ τοῦτο τὸ μέρος ἕως νὰ τελειώσῃ τὸν πόλεμον εἰς τὸ ἄλλο, ἤκουσε τοὺς εἰρηνικοὺς τούτους λόγους, καὶ εἰς Ἐρφορδίαν, ὅπου τὸν Ὀκτωβ. 1808 συνωμίλησε δεκατέσσαρας ἡμέρας μὲ τὸν Ῥωσικὸν Αὐτοκράτορα, ἐπαραίτησε κατὰ τὸ παρὸν τοὺς κατὰ τῆς Αὐστρίας σκοπούς του, παραγγείλας ἐνταυτῷ τὴν Βαυαρίαν καὶ Βυρτεμβέργαν νὰ τὴν παρα-

*) Ἴδε τὴν ἀγγελίαν εἰς τὴν Correspondance inédite, Tom. VII, p. 385.

**) Lettre de S. M. l'Empereur d'Autriche à Napoleón, I, c. p. 392.

τηροῦν καὶ εἰς τὸ παραμικρὸν κίνημά της νὰ ἔχουν ἕτοιμα τὰ στρατεύματά των. Αἱ δύω αὗται Ῥηνικαὶ πολιτεῖαι καὶ ἡ Σαξονία ἐκβῆκαν διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸ χρέος, τὸ ὁποῖον ἐπετέθη εἰς τὰς ἄλλας νὰ στείλωσι τὰ στρατεύματά των πέραν τῶν Πυρηναίων διὰ νὰ χύσουν ἐκεῖ τὸ αἷμα των πρὸς χάριν τοῦ Ναπολέοντος. Ἡ Ῥωσία ἔδωκεν ἀπόλυτον τὴν συγκατάθεσίν της εἰς ὅσα ἔκαμε καὶ θέλει νὰ κάμῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν ὁ Ναπολέων, καὶ ὅταν ἡ Ἀγγλία εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Ῥωσίας προβληθεῖσαν εἰρήνην εἶπεν ὅτι τὴν δέχεται, ἂν θελήσῃ ὁ Αὐτοκράτωρ νὰ γείνῃ κοινωνὸς τῶν σχέσεων τῆς ἐν Ἱσπανίᾳ ὑπαρχούσης κυβερνήσεως, ἀπεκρίθη ὁ Ῥωσικὸς λειτουργὸς Ῥωμανσὸφ, ὅς τις ἀπὸ τῆς εἰρήνης τῆς Τίλσης ἐβάσταζε τὸ πολιτικὸν πηδάλιον: „Ὁ Αὐτοκράτωρ του δὲν δύναται νὰ συγχωρήσῃ τὴν Ἱσπανικὴν ἀποστασίαν. Ἐγνώρισε βασιλέα τὸν Ἰωσὴφ Ναπολέοντα· εἶναι ἡνωμένος καὶ εἰς εἰρήνην καὶ εἰς πόλεμον μὲ τὸν Γαλλικὸν Αὐτοκράτορα, καὶ ἀπεφάσισε σταθερὰ ποτὲ νὰ μὴ χωρίσῃ τὰς πράξεις του ἀπὸ τὸ τούτου ὄφελος.“ Τότε πρῶτον ἠλευθερώθη ἡ Προυσία ἀπὸ τὸ βάρος τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων, τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἑνὸς ἐνιαυτοῦ ἐβάσταζεν ἐναντίον τοῦ γράμματος καὶ τοῦ νοήματος τῆς εἰρήνης.

Φοβερὰ, γυμνασμένα εἰς τὸν πόλεμον πλήθη, ἔτρεχαν τώρα εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἐκεῖ εἶχε προχωρήσειν εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐκ Πορτογαλλίας Ἀγγλικὸν στράτευμα κυβερνώμενον ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην Μώρον. Ἀλλὰ μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς εὐτυχίας ἐλησμονήθη καὶ ἐδῶ ἡ σοφὴ διδασκαλία τῆς Σιβιλίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐχρεώστει νὰ γίνεται πόλεμος λαοῦ, ὄχι πόλεμος μαχῶν. Στρατιῶται ἀπειθεῖς καὶ ἀγύμναστοι, ξένοι τῶν ὅπλων καὶ ὀχληροὶ τῶν ἀγώνων· ἀγοὶ ἢ πάντη ἐσχατόγηροι ἢ ἀρχάριοι στρατηγοὶ, οἵτινες ἐπαρακάλουν καὶ δὲν ἐπρόσταζαν, ἀλλ' ἐπροστάζοντο ἀδιακόπως· τοιοῦτον σῶμα ἀντεπαρατάχθη εἰς φανερὰν

ὁ Ναπολέων παρωργίσθη, διότι ὑπερέβησαν οἱ τοποτηρηταί του τὰ ὅριά των, καὶ ἐκ Βαλδολήτου τοὺς ἐπέπληξε μὲ σκληροὺς λόγους: „Πρῶτος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἔθνους εἶναι ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν λειτουργῶν του· οἱ νομοδόται σχηματίζουσι βουλευτήριον καὶ ὄχι σῶμα, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τὸ δίκαιον νὰ προβάλλουν νόμους." Τεταραγμένος ἀπὸ τὸν στοχασμὸν τοῦτον παρέδωκεν εἰς τὸν Μαρισάλιον Σοὺλτ τὴν φροντίδα νὰ κυνηγήσῃ τοὺς Ἄγγλους, τοὺς ὁποίους ἔφθασε μὲν οὗτος τὴν 16 Ἰαν. εἰς Καρόνιον, ἀλλ' εἰς τὴν ἐκεῖ γενομένην μάχην ἐνικήθη, καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς, τοῦ ὁποίου τὸν ἀφανισμὸν προεῖπε πολλάκις ὁ Ναπολέων εὐθὺς ἀφοῦ ἔλθῃ εἰς χεῖρας μὲ τοὺς ἥρωας Γάλλους, βαστάξας τὸν τόπον τῆς μάχης ἀνέβη νικητὴς εἰς τὰ καράβιά του. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως ἐνεταφίασαν οἱ Ἄγγλοι εἰς τὴν μάχην ταύτην τὸν ἀνδρεῖον καὶ εὐγενῆ στρατηγόν των Ἰωάννην Μῶρον, τὸν ὁποῖον ἐκρήμνισε καταγῆς σφαῖρα κανονίου, ἐνῷ ἀνώρθωσε τὴν κατ' ἀρχὰς κλονιζομένην μάχην.

Δύω ἡμέρας ἀρχήτερα, τὴν 14 Ἰαν. 1809, εἶχε κλεισθῆν εἰρήνη καὶ συμμαχία εἰς τὸ Λονδίνιον μεταξὺ Γεωργίου τοῦ Γ' καὶ τῆς κεντρικῆς Ἰούντας Ἱσπανίας καὶ Ἰνδιῶν, ἥτις ἐκυβέρνα ἐν ὀνόματι Φερδινάνδου Ζ'. Ὅταν ὅμως μετὰ τὸν ἐμβαρκαρισμὸν ἐκεῖνον ὑπετάγη ἡ βόρειος Ἱσπανία, τὸν δὲ Φεβρουάριον ἡ Καισαραυγούστα, ὁ δὲ Παλαφὸξ ἐφέρθη αἰχμάλωτος εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ἡ Ἀραγονία κατεπαλαίσθη, τότε ἐδίστασεν ἡ Εὐρώπη περὶ τῆς τύχης τῆς Ἱσπανίας. Ὄχι ὅμως καὶ ἡ Ἱσπανία αὐτή. Καθὼς ὁ βασιλεὺς Ἰωσὴφ εἰς Μαδρίτιον, οὕτως ὑπέστρεφεν ἡ κεντρικὴ Ἰούντα εἰς Σεβιλίαν καὶ μὲ μεγάλην δραστηριότητα ἐσύναζε νέας δυνάμεις. Ὅταν ὅμως καὶ αὗται, κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, ἐστάλθησαν ἐναντίον τοῦ πολεμικοῦ ἐχθροῦ εἰς τακτικὴν μάχην, καὶ ἐκεῖ ἐσκορπίσθησαν πάλιν· ὅταν ὁ Βελλεσλέης μὲ Ἀγγλικὰ στρατεύματα προχωρήσας

ἐκ Πορτογαλλίας εἰς Ἱσπανίαν ἐπληροφορήθη ὅτι ἡ κοινωνία του μὲ τὰ Ἱσπανικὰ στρατεύματα δὲν τὸν ὠφελεῖ, καὶ μὲ τὴν πληροφορίαν ταύτην, καὶ νικήσας πλησίον Ταλαβρικῆς (28 Ἰουλ. 1809), ὑπέστρεψεν εἰς Πορτογαλλίαν, διὰ νὰ πολεμῇ ἐκεῖθεν ἐπιστημονικῶς κατὰ τοὺς κανόνας τῆς παλαιᾶς, μεγάλης σχολῆς, — τότε οἱ Ἱσπανοὶ ἐξηκολούθουν τὸν δημώδη πόλεμόν των μὲ ἐπιμονὴν ἀκλόνητον. Τὸ μέγιστον μέρος τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων ἔστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τοὺς Ἄγγλους, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἡ ἐν Ὀκάνῃ μάχη (19 Νοεμβ. 1809), ὅπου πάλιν ἐθυσιάσθη στράτευμα ἐπιπόνως συναθροισθὲν, ἐκρήμνισε τὴν Σεβιλίαν, Γρανάταν, Μάλακαν, Ἀνδαλουσίαν, καὶ αὐτὰ τὰ Γάδειρα, ὅπου εἶχε καταφύγειν ἡ Ἰούντα τῆς Σεβιλίας, ἐπολιορκοῦντο, ἐβαστάζοντο ὅμως οἱ Ἱσπανοὶ σταθεροὶ μὲ τὴν πίστιν, ὅτι ὅλα τὰ δυστυχήματα εἶναι μηδὲν, ἐπειδὴ ὅπου προστάζει ὁ ἐχθρὸς δὲν εὑρίσκεται κἀνεὶς Ἱσπανός. Εἰς τὸ ἔδαφος τῆς παλαιᾶς τοῦ Θεοῦ βασιλείας, τὸ ὁποῖον ἐκ χιλίων ἐτῶν δὲν εἶχε πατήσειν ξένος στρατιώτης, ἔτρεχαν τώρα Ἄγγλοι καὶ οἱ βοηθοί των (Πορτογάλλοι καὶ μετανάσται Γερμανοὶ ἐξ Ἀννοβέρας καὶ Βρουνσουΐκου), καὶ ἀπ' ἄλλου μέρους Γάλλοι, Πολονοὶ, Βεστφαλοὶ καὶ παντοδαποὶ ἄλλοι Γερμανοί. Οἱ Ἱσπανοὶ παρέδωκαν τὸν μέγαν καὶ φανερὸν πόλεμον εἰς τοὺς συμμάχους των, τῶν ὁποίων ὁ ἀρχηγὸς Βελλεσλέης (μετὰ τὴν ἐν Ταλαβρικῇ μάχην λαβὼν τὸν τίτλον Λὸρδ Βισκόντιος Βελιγτὼν) ἀνηγορεύθη ἐνταυτῷ καὶ ἀρχιστράτηγος τῆς Ἱσπανίας. Αὐτοὶ δὲ ἀνέλαβαν τὸν μικρὸν καὶ μυστικὸν κατὰ τὸ σχέδιον τῆς Σεβιλίας, διὰ τοῦ ὁποίου τὴν τελειοποίησιν μένει ἐπαινετὸς ὁ ἐξ ἀῤῥωστίας ἀποθανὼν κατὰ δυστυχίαν τὸν Ἰαν. 1811 Λαρωμάνας. Διὰ τοῦτο ἐνῷ ἡ πολιορκία τῶν Γαδείρων ἐπέφερε τὴν πτῶσιν ὅλων τῶν μεσημβρινῶν φρουρίων, ἠλευθερώθησαν αἱ βόρειοι ἐπαρχίαι καὶ ἡ Καταλονία. Ἐξύπνισε τὸ παλαιὸν πολεμικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἀνέδειχνε πάλαι ποτὲ φοβε-

ρους τοὺς Ἱσπανοὺς, καὶ στρατεύματα ὄχι κατώτερα τῶν ἀρίστων τῆς ἄλλης Εὐρώπης ἐσχηματίζοντο κατ' ὀλίγον ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς Βαλλέστερον, Μόριλλον, Ὀδονέλλιον καὶ ἄλλους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκεν ἡ πίστις τοῦ λαοῦ καὶ τῶν στρατευμάτων ὑπεροχὴν εἰς τὴν δυσπιστίαν τῶν ἐν Σεβιλίᾳ καὶ Γαδείροις ἀνδρῶν, οἵτινες ἔκαμναν μὲ διαταγὰς, ψηφίσματα, δημεύσεις ἐναντίον τοῦ Ἰωσὴφ Ναπολέοντος καὶ τῶν ὀπαδῶν του ἀναίμακτον πόλεμον πολὺ σφοδρότερον τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον ἠγωνίζοντο ἐκεῖνοι διὰ τῶν ὅπλων κατὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῶν στρατευμάτων του.

Ἡ κεντρικὴ Ἰούντα, ἀφοῦ εἶχε ματαίως δοκιμάσειν νὰ κυβερνᾷ δι' ἐκτελεστικοῦ Διευθυντηρίου, παρέδωκε κατὰ τὸν Ἰαν. 1810 τὴν διοίκησιν εἰς μίαν ἐξουσιαστικὴν ἐπιτροπίαν. Αὕτη διεσώθη μὲ τὰ τρίμματα τῆς Ἱσπανίας εἰς τὰ Γάδειρα, καὶ συνεκάλεσεν ἐκεῖ γενικὴν καὶ ἔκτακτον συνέλευσιν τῶν Κορτῶν. Κόρται (ἤγουν Αὐλαὶ) ὠνομάζοντο αἱ τῶν ἄλλων πολιτειῶν ὀνομαζόμεναι κλάσεις, καὶ τοὺς παλαιοὺς χρόνους εἶχαν μεγάλην δύναμιν εἰς τὰ κοινὰ πράγματα. Ἐπὶ τῶν Ἀβεσβουργικῶν βασιλέων ἦσαν εἰς παντελῆ πτῶσιν, καὶ ἐπὶ τῶν Βουρβωνικῶν ἐσυγκαλέσθησαν μίαν φορὰν 1713, ὅταν ἠλλάχθη τὸ βασιλικὸν γένος εἰς τὴν αὐλήν *). Τώρα οἱ ἀρχηγοὶ, οἱ μὲν αἰσθανόμενοι τὴν ἀδυναμίαν τῆς κυβερνήσεώς των, οἱ δὲ ἐλαυνόμενοι ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ νεωτερισμοῦ, ἐστοχάσθησαν μὲ τὸ ἀγαπητὸν ἐκεῖνο ὄνομα νὰ συστήσωσιν ὕπατον ἀρχὴν μὲ τὴν πληρεξουσιότητα τῆς πάλαι ποτὲ Ἐθνικῆς συνελεύσεως τῶν Γάλλων. Τῷόντι δὲ ἐθαμβώθη τὸ ἔθνος ἀπὸ τὸ ὄνομα, καὶ ἐνῷ ἡ Ἱσπανία ἐμάχετο κατὰ τῶν νεωτερισμῶν καὶ μεταβολῶν τῆς Γαλλίας, ἔφερεν ἀνεπαισθήτως εἰς φῶς τὴν Γαλλικὴν μορφὴν τῆς πρώτης πολυαρχίας ἢ ἀναρχίας. Αὗται αἱ ὀνομαζόμεναι Κόρται δὲν συνέκειντο ὡς αἱ παλαιαὶ ἀπὸ

*) Μ' ὅλον τοῦτο συνεκαλέσθησαν 1789 αἱ Κόρται ἀπὸ τὸ στέμμα τῆς Καστιλίας μίαν φορὰν εἰς Ἀραγκουέζαν.

τὰ πρόκριτα μέλη τοῦ βασιλείου, ἱερεῖς, εὐγενεῖς καὶ πολίτας, οἵτινες ὡς ἠθικὰ πρόσωπα εἶχαν μόνιμον ἐξουσίαν νὰ κυβερνῶσιν, ἀλλὰ κατὰ τρόπον Γαλλικὸν ἐκλέγοντο ἀπὸ πάντα κύκλον, λογαριαζόμενον εἰς 50,000 κατοίκων, ἕνας τοποτηρητὴς ἀπὸ διωρισμένους ἐκλογεῖς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκλεγουσῶν ἐπαρχιῶν ἦτο τριάκοντα δύω, καὶ οἱ τοποτηρηταὶ διακόσιοι ὀκτώ. Παρεκτὸς τούτου πᾶσα ἐπαρχιακὴ Ἰούντα ἔστελνεν ἕνα τοποτηρητήν της· καὶ αἱ πόλεις ἔστειλαν τοποτηρητὰς εἰς τὰς τελευταίας Κόρτας. Οὕτω λοιπὸν συνεκροτήθησαν σοφοὶ καὶ ῥήτορες καὶ πολιτικοὶ, οἵτινες κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Γαλλίας ἐσπούδαζεν νὰ ἀνατρέψουν τὰ ἀρχαῖα, καὶ κατὰ τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν νὰ εἰσάξωσι τὸ ἰδανικὸν τῆς τελειότητος τοῦ πολιτεύματος. Εὕρηκαν βοηθοὺς πολλοὺς ὑπουργοὺς τῆς παλαιᾶς κυβερνήσεως, οἵτινες περὶ τῆς διοικήσεως, τὴν ὁποίαν ἔμελλαν νὰ διευθύνωσιν, εἶχαν εὐτελεστάτην καὶ πολλοὶ ἀντίστροφον ἔννοιαν, ἐπιπολαίως ἐγνώριζαν τὰς νέας ἰδέας, οὐδ' εὕρισκαν καιρὸν νὰ ἐρευνήσωσι τὰς βάσεις τοῦ νεωτερισμοῦ των, ἢ νὰ τὰς θεωρήσουν ἐκ τῶν συμβαμάτων τῆς Γαλλίας, τὰς δὲ καταχρήσεις καὶ τὰ σφάλματά των ἤξευραν μόνον νὰ ἀποδώσουν εἰς τὴν ἐσφαλμένην παλαιάν των κυβέρνησιν. Ἐναντίον ταύτης τῆς Ἐλευθέρας ὀνομαζομένης φατρίας, ἔστεκεν ἄλλη μὴ στέργουσα κἀμμίαν μεταβολὴν τοῦ παλαιοῦ πολιτεύματος, καὶ ὠνομάζετο ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους της χλευαστικῶς Δουλικὴ, καὶ μὲ ταῦτα τὰ ὀνόματα ἐκρίνοντο εἰς τὰ ἔξω μέρη ἀπὸ τοὺς ὅσοι κρίνουσι καὶ ἀποφασίζουσι περὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἐξ ὀνομάτων καὶ συγκεχυμένων ἐννοιῶν. Ἡ καταφρόνησις, ἥτις ἦτο φορτωμένη εἰς τὴν τελευταίαν βασιλείαν, ἡ σύγχυσις αὐτῆς μὲ τὴν παλαιὰν καὶ γνησίαν τῶν Ἱσπανῶν βασιλείαν, τὸ ἀπατηλὸν φάσμα τοῦ τερπνοῦ νεωτερισμοῦ, τὸ ὁποῖον περιεκύκλονε τοὺς ἡμιπαιδεύτους, ἡ χρεία βελτιώσεων, τὸ περισσότερον πλῆθος τῶν νεωτεροποιῶν· ὅλα ταῦτα

ἔκαμαν τὴν Ἐλευθέραν φατρίαν νὰ κατορθώσῃ τὸ θέλημά της. Τὸ μόνον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐνέδωκαν εἰς τοὺς ἀντιπάλους των διὰ χάριν τοῦ λαοῦ, ἦτο, ὅτι εἰς τὸ νέον πολίτευμα ἐσυνάφθησαν τινὲς ἀρχαῖαι βάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐσχημάτιζαν παράξεναν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ πρώτου. Διότι ἐγνώρισαν τὸν τρισυπόστατον Θεὸν ἀνώτατον νομοδότην τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, Φερδινάνδον τὸν Ζ' βασιλέα τῆς Ἱσπανίας καὶ τῶν Ἰνδιῶν, καὶ ἐνταὐτῷ τὴν ὕπατον ἐξουσίαν τοῦ Ἱσπανικοῦ λαοῦ, τὸν αὐστηρὸν χωρισμὸν τῶν τριῶν ἐξουσιῶν (νομοδοτικῆς, ἐκτελεστικῆς, καὶ δικαιοδοτικῆς), καὶ ἐν γένει ἐδέχθησαν ὅλα τὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν ὡς βάσεις τῆς Γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως. Ἐνῷ εἰς τοὺς ἐπέκεινα τῆς θαλάσσης Ἱσπανοὺς καὶ Ἰνδοὺς ἔδωκαν ἴσα δίκαια μὲ τοὺς κατοίκους τῆς μητρίδος χώρας, μετετόπισαν τὴν ἀληθινὴν κυβέρνησιν, ἥτις κατὰ τὰς ἀρχάς της στηρίζεται εἰς τὴν θέλησιν τοῦ περισσοτέρου λαοῦ, ἐπέκεινα τοῦ ὠκεανοῦ, ὅπου ὑπῆρχαν περισσότεροι Ἱσπανοὶ παρὰ εἰς τὴν Ἱσπανίαν αὐτὴν, καὶ, — καθὼς αἱ κατεσπευσμέναι διαταγαὶ, τὰς ὁποίας ἔκαμαν διὰ τὰς ἀποικίας οἱ Γαλλικοὶ νομοδόται, ἤνοιξαν ἐκεῖ θέατρα τρομερῶν κακουργημάτων. καὶ ἐτελείωσαν μὲ τὴν ἐντελῆ ἀπώλειαν τῶν Γαλλικῶν κτημάτων καὶ μὲ τὴν καθίδρυσιν τῆς τῶν Μαύρων δημοκρατίας — οὕτω διήγειρεν ἡ νομιζομένη φιλοσοφικὴ νομοδοσία τῶν Κορτῶν (ἀσύμφορος πάντη εἰς τὰς σχέσεις τῆς Ἱσπανικῆς Ἀμερικῆς. καὶ κρημνίσασα μὲ ἓν κτύπημα τὴν ἐπίπονον οἰκοδομὴν τριῶν ἑκατονταετηρίδων) ἐπαναστάσεις καὶ πολέμους, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν τὴν παντελῆ ἀπόσπασιν τῆς Ἀμερικῆς ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, καὶ τὰ ἀλογαρίαστα κακὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν τῆς ἐπικρατείας καὶ τοῦ ἔθνους.

Τὸ πολίτευμα ἐφάνη τὴν 18 Μαΐου 1812 μὲ πρόλογον, ὅπου ἀπεδείχνετο παμπάλαιον τῆς Ἱσπανίας πολίτευμα, καὶ ἐπρόσταζε τὸν ὕπατον λαὸν ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ ὁρκισθῇ ἐκ νέου εἰς τὴν παλαιάν του ταύτην θέλησιν. Ἡ βασιλεία μετεβλήθη δι' αὐτοῦ, κατὰ τὸ προτύπωμα τῆς Γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1791 ἔτους, εἰς ἀρχὴν μισθωτὴν, περικυκλωμένην ὑπὸ δυσπιστίας, καὶ ὑπὸ περιορισμῶν πνιγομένην, τῆς ὁποίας ὁ ἄρχων εἶχεν ὀλιγωτέραν ἐλευθερίαν παρὰ πάντα πολίτην. Ἄνθρωποι δὲ, τοὺς ὁποίους ἡ αὐτογνωμία τῶν ἐκλεγόντων ὄχλων ἐσύναζεν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ἐνδυμένοι μὲ τὴν δύναμιν νὰ προστάζωσι περὶ τῆς πνευματικῆς καὶ σωματικῆς ἰδιοκτησίας τοῦ ἔθνους, ἐδιώριζαν μὲ νέους νόμους τί ἔμελλε νὰ εἶναι ἐφεξῆς δίκαιον εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἡ παλαιὰ, ἐπὶ ἱστορικῶν καὶ ἐθνικῶν σχέσεων θεμελιωμένη, εἰς γλῶσσαν καὶ ἤθη καὶ ἐνδύματα στηριζομένη διαίρεσις τῆς ἐπικρατείας εἰς βασίλεια καὶ ἐπαρχίας, ἔπρεπε νὰ μεταβληθῇ κατὰ τὸν Γαλλικὸν τρόπον διὰ νέας διαιρέσεως εἰς μερίδας καὶ κύκλους, τὰ ὁποῖα ἐμετρήθησαν μὲ μίλια καὶ μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐγκατοίκων. Αἱ κοινότητες ἔλαβαν νέαν διαταγὴν καὶ ἐκλελεγμένα ἀρχεῖα, τὰ κοινὰ καὶ τὰ βασιλικὰ ὑποστατικὰ ἐδιωρίσθησαν διὰ πώλησιν, τὰ μοναστήρια ἐκλείσθησαν, τὰ ὀνομαζόμενα φευδαλικὰ δίκαια ἐκαταργήθησαν, νέα διανομὴ τῶν ἀγρῶν ἐκηρύχθη, καὶ εἰσήχθη νέος τρόπος φορολογίας. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱεροκρισία ἀπεβλήθη, εἰσήχθη δὲ αὐστηρὰ ἀστυνομία, τιμωροῦσα σκληρῶς τοὺς ἀντιπολιτευομένους. Ἔμελλεν ἄρα διὰ τῆς βίας νὰ ἀφανισθῇ τὸ παλαιὸν Ἱστορικο-ἐκκλησιαστικὸν βασίλειον, καὶ νὰ δώσῃ τόπον εἰς νέαν Μαθηματικο-φιλοσοφικὴν ἐλευθέραν πολιτείαν.

Μὲ ὅλα ταῦτα ὀλίγην ὑποδοχὴν εὕρηκεν εἰς τὸν λαὸν ἡ νέα πολιτεία. Αἱ διαταγαὶ καὶ οἱ νόμοι της καὶ τὰ προστάγματά της δὲν ἐνήργουν τίποτε· μόνον ὅταν κατήργει παλαιοὺς περιορισμοὺς εὕρισκε σιωπηλὴν ὁμοψηφίαν. Οἱ Γάλλοι τοὺς προδιέθεσαν εἰς τοῦτο, καὶ ἐκήρυξαν καταργημένα καὶ ἀνίσχυρα τὴν ἱεροκρισίαν καὶ τὰς ἄλλας ἐπαισθητὰς καταχρήσεις. Ὅλα ταῦτα

δὲν ἀποκατεστάθησαν πάλιν, ὅταν ἀνεχώρησεν ὁ ἐχθρός· ὅλαι δὲ αἱ ἄλλαι πρὸ τοῦ πολέμου παροῦσαι σχέσεις εἰσήχθησαν πάλιν· περὶ τοῦ συνταγματικοῦ ὅμως πολιτεύματος ἐκτὸς τῶν Γαδείρων οἱ εἰς τὰ ἄλλα μέρη Ἰσπανοὶ ὀλίγον ἐφρόντιζαν· καὶ ὅταν κατὰ τὴν ἀνέλπιστον στροφὴν τῶν πραγμάτων ἠλευθερώθη ἡ Ἰσπανία, καὶ ἡ τῶν Κορτῶν κυβέρνησις ἐκάθισεν εἰς τὸ Μαδρίτιον, οἱ κάτοχοι ταύτης καὶ οἱ σπουδαρχίδαι καὶ ὁ περικυκλῶν αὐτὴν λαὸς ἔγειναν φίλοι της, οἱ ὁποῖοι τῆς ἐπροξένησαν καὶ στρατὸν, καὶ ἡ ταραχώδης κραυγὴ τοῦ ὄχλου τούτου ἐλέγετο καὶ ἐπιστεύετο εἰς τοὺς μακρυνοὺς τόπους ὑπὸ πολλῶν θέλησις καὶ φωνὴ τοῦ Ἰσπανικοῦ ἔθνους.

14. Ναπολέοντος βίαι κατὰ τοῦ Πάπα. (1804 — 1810).

Μὲ ὅλον ὅτι ἦτο προφανῶς ὀλέθριος διὰ τὴν Γαλλίαν πόλεμος πρὸς λαὸν, τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναβῆν εἰς τὴν ἀφανιστικὴν ἀτμοσφαῖραν τῆς νεωτέρας πολιτικῆς, μ' ὅλον τοῦτο ὁ ἀνήσυχος Ναπολέων δὲν ἔπαυε νὰ ἀγωνίζεται ἀγῶνα ἄλλον συγχρόνως πρὸς δύναμιν, τὴν ὁποίαν, καθὼς καὶ τοὺς Ἰσπανοὺς, ἔβλεπεν ὡς παλαιὸν καὶ χαλασμένον ὡρολόγιον, ἀφοῦ ὅμως τὸ ἤγγιξεν, ᾐσθάνθη ἡ χείρ του ἔξαφνα ὀλέθριον ἠλεκτρισμόν.

Μετὰ τὰ δεινὰ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ᾐσθάνθησαν πάλιν οἱ ἄνθρωποι τὴν καταφρονηθεῖσαν ἀξίαν τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, καὶ τὸ μαρτύριον Πίου τοῦ Ϛ' ἔδωκεν εἰς τὴν Παπικὴν ἀξίαν σέβας καὶ εὔνοιαν τῶν ἀνθρώπων, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ προξενήσουν εἰς αὐτὴν ἑκατονταετηρίδας εὐτυχίας καὶ λαμπρότητος. Συνήργησε πρὸς τοῦτο καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πρᾳότητος, τὸ ὁποῖον ἐκατοίκει εἰς τὸν Πῖον Ζ', καὶ αἱ εἰς ἀρχιποίμενα τῆς ἐκκλησίας πρέπουσαι ἀρεταί του. Ὅταν οὗτος ἐπροστάχθη ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα νὰ περάσῃ εἰς καιρὸν χειμῶνος τὰς Ἄλπεις καὶ νὰ παρευρεθῇ

εἰς τοὺς Παρισίους διὰ νὰ κάμῃ τὴν χρίσιν τῶν νέων δυναστῶν ἐν καιρῷ τῆς Αὐτοκρατορικῆς στέψεώς των, καὶ νὰ δείξῃ μὲ τοῦτο τὸν νέον κοίρανον ὑψηλότερον τῶν ἄλλων χριστιανῶν ἡγεμόνων, οἵτινες οὔτ' ἤθελαν αὐθαδειάσειν νὰ ζητήσουν τὸ τοιοῦτον, οὔτ' ἠδύναντο νὰ τὸ λάβουν, ἡ ὁδοιπορία του, τὴν ὁποίαν ἤρχισε μὲ δάκρυα, ἔγεινε θριαμβευτικὴ παράταξις. Πανταχοῦ τὸν ἐδέχοντο μὲ σέβας μέγα, καὶ ὄχι μόνον τὰ ὄρη τῆς Σαβαυδίας, ἀλλὰ καὶ αἱ λεωφόροι τῆς Γαλλίας ἐσκεπάσθησαν ἀπὸ εὐλαβεῖς χριστιανοὺς, οἱ ὁποῖοι συνέῤῥεαν πανταχόθεν διὰ νὰ λάβουν τὴν εὐλογίαν του. Ὅταν εἰς τὸ Λουγδοῦνον ἴδε ἀναρίθμητον πλῆθος, οἵτινες ἔπεσαν πρηνεῖς διὰ νὰ λάβωσι τὴν εὐλογίαν του, ὕψωσε τὰς χεῖρας του εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐδοξολόγησε τὸν Θεὸν, ὅτι εὑρίσκονται τόσοι εὐσεβεῖς εἰς τόπον, ὅπου ὑπῆρχε πρὸ ὀλίγου τόσον μεγάλη ἀσέβεια. Αἱ αὐταὶ σκηναὶ ἐπανελήφθησαν πανταχοῦ εἰς τὴν ὁδοιπορίαν του. Ὅταν ὁ λειτουργὸς Φουχὲς τὸν ἠρώτησεν εἰς Φονταινεβλῶ, πῶς εὕρηκε τὴν Γαλλίαν; ἀπεκρίθη μὲ κατάνυξιν: ,,Δόξα τῷ Θεῷ! ὡδοιπόρησα διὰ λαοῦ γονυπετοῦντος καὶ προσευχομένου. Δὲν ἤλπιζα τοιαύτην θεοσέβειαν!" Καὶ οἱ κάτοικοι δὲ τῶν Παρισίων δὲν ἀπέδειξαν τὰς ἐλπίδας καὶ ἐννοίας, τὰς ὁποίας εἶχαν περὶ τῆς ἀπιστίας καὶ εὐηθείας καὶ φιλολοιδορίας των οἱ ἀντεκκλησιαστικοί. Ἐσυνωθοῦντο πανταχοῦ ἀγεληδὸν διὰ νὰ ἴδωσι τὸν Πάπαν καὶ νὰ δεχθῶσι τὴν ὐλογίαν του, Ἡ ἐνδοξοτέρα μερὶς ἐσυνερίζετο μὲ τὸν λαὸν εἰς τὰς ἐνδείξεις τῆς τιμῆς, αἱ δέσποιναι τοῦ πρώτου βαθμοῦ ἔφερναν πρὸς αὐτὸν τὰ τέκνα των διὰ νὰ τὰ εὐλογήσῃ. Εἰς ταύτην τὴν μητρόπολιν, ὅπου ὅλα γίνονται μὲ καινοπρέπειαν, ἦτο σχεδὸν καινοπρέπεια νὰ πλησιάζωσιν εἰς τὸν Πάπαν. Τελευταῖον τὸν ἐφθόνησεν εἰς τοῦτο ὁ Ναπολέων καὶ τὸ ἔδειξεν ἀρχίσας νὰ μὴ περιποιῆται πλέον τόσον τὸν ξένον του. Ὁ δυστυχὴς Πῖος ἐχρεώστει ὅλον τὸν χειμῶνα νὰ διατρίψῃ εἰς Πα-

ρισίους χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν ἐλευθερίαν νὰ προσευχηθῇ εἰς ὅποιον ναὸν ἤθελε. Φαίνεται, ὅτι ὁ Ναπολέων εἶχε τότε ἀκόμη τὸν στοχασμὸν νὰ τὸν κρατήσῃ ἐκεῖ διὰ πάντα, καὶ ἐπὶ τέλους ἀνέβαλε τὸ πρᾶγμα, ἐπειδὴ „δὲν ὡρίμασεν ἐκόμη τὸ ἀπίδιον." Ὅταν αὐτὸς ἐταξείδευσε τὸ ἔαρ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐσυγχώρησε καὶ αὐτὸν τρόπον τινὰ ὡς ἀκολουθίαν του νὰ ἐπιστρέφῃ εἰς Ῥώμην· εἰς τοὺς σταθμοὺς ἐλάμβανεν ὁ Πάπας τοὺς ἵππους, οἱ ὁποῖοι τότε ὑπέστρεφαν ἀπὸ τὰ ἁμάξια τοῦ προπορευθέντος Αὐτοκράτορος. Ἦτο ἀπηγορευμένον νὰ τοῦ κάμνωσι δημοσίους τιμάς· μ' ὅλον τοῦτο τὸν ἐδέχθησαν εἰς Λουγδοῦνον καὶ Τωρῖνον λαμπρότερα παρὰ τὸν Αὐτοκράτορα. Εἰς τὸν τελευταῖον τόπον ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων, ἐνῷ ὁ μὲν Ναπολέων ἐπῆρε τὸν δρόμον τοῦ Μεδιολάνου, ὁ δὲ Πῖος τὸν τῆς Ῥώμης.

Τῆς λύπης, ἥτις ἐκυρίευσε τὸν Αὐτοκράτορα, δὲν ἦσαν αἰτία αἱ στιγμιαῖαι μόνον ἐντυπώσεις. Τὸ αἴσθημα τῆς λύπης, τὸ ὁποῖον διεγείρει εἰς φιλαύτους ἀνθρώπους ἡ θέα λαμπρᾶς ὑψηλότητος, δὲν ἀφῆκε τὸν υἱὸν καὶ κληρονόμον τῆς μεταπολιτεύσεως οὐδὲ εἰς τὴν ὑψηλοτάτην κορυφὴν τῆς γηΐνης του λαμπρότητος. Ἀφοῦ ἐμεταχειρίσθη τὴν ὑπόληψιν τοῦ Πάπα διὰ νὰ καθαγιάσῃ περισσότερον εἰς τὰ ὀμμάτια τοῦ λαοῦ τὴν ἐξουσίαν του, ἀφοῦ εἰς τὴν νέαν κατήχησιν τῶν Γάλλων ἐνέθηκε τὸ δόγμα, ὅτι ὁ ἀντιστέκων εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Πάπα ἁγιασμένον θρόνον τοῦ Αὐτοκράτορος εἶναι ἔνοχος τῶν φλογῶν τοῦ ᾅδου, καὶ ὅτι ἡ πολεμικὴ ὑπηρεσία διὰ τὸν ὅς τις ἀνέστησε τὸν θρόνον τῆς ἐκκλησίας εἶναι πρῶτον καθῆκον παντὸς χριστιανοῦ, — ᾐσθάνετο καταφρονούμενος ἀπὸ τὴν ὕπαρξιν δυνάμεως καὶ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἐτιμᾶτο περισσότερον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων παρὰ αὐτὸς, καὶ ἤρχισε νὰ βράζῃ εἰς τὴν κεφαλήν του ὁ στοχασμὸς νὰ κάμῃ τὴν Παπικὴν καθέδραν ὁμοίως μὲ τοὺς θρόνους τῶν ἄλλων βασιλέων ὑποπόδιον τῶν ποδῶν του. Ἀπ' ἄλλου μέρους ὁ Πῖος καὶ οἱ

λειτουργοί του ἀπεστρέφοντο τὸν Ναπολέοντα, καὶ οἱ Γαλλικοὶ κατάσκοποι ἐπαρατήρουν τὴν κλίσιν των πρὸς τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν σύμμαχόν της Ἀγγλίαν. Ἕνας Ναπολεόφρων συγγραφεὺς *) αἰτίαν τῆς ψυχρότητος ταύτης ἀποδίδει τὴν ἀποτυχίαν τοῦ νὰ ἐξαναποκτήσῃ ὁ Πάπας μὲ τὴν εἰς Παρισίους ὁδοιπορίαν του τὴν Ῥωμανίαν, Βονωνίαν καὶ Φεῤῥάραν, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐστέρησεν ἡ τοῦ Τολεντίνου εἰρήνη. Ἀλλ' αἰτίαι τούτου ἀληθιναὶ ἦσαν, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπικρατείας ᾐσθάνετο βαρέως τὰς ἀκαταπαύστους διαβάσεις τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων, τὰ μιλιόνια ἀργυρίου ζητούμενα καθημερινῶς ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν κυβέρνησιν, καὶ τὴν βιαίαν κατάσχεσιν τοῦ Ἀγκῶνος καὶ τῶν αἰγιαλῶν τῆς χώρας ταύτης· ὅτι ἔβλεπε κινδυνεύουσαν τὴν μεταξὺ Μεδιολάνου καὶ Νεαπόλεως ἐσφηνωμένην χώραν του ἀπὸ τὴν ἀχόρταγον χωροκτησίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἥτις συνηύξανε μαζὶ μὲ τὴν αὔξησιν τῆς εὐτυχίας του, καὶ ὅτι ἡ ἐπαναλεγομένη συχνάκις δόξα τοῦ μεγάλου Καρόλου ἐσήμαινεν, ὅτι ὁ Ναπολέων ἤθελε νὰ ἀναστήσῃ τὰς σχέσεις τῶν πολιτειῶν τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Καὶ οἱ φόβοι οὗτοι ἦσαν βασιμώτατοι. Ὄχι μόνον τὰ ὕστερα συμβάματα — διότι ταῦτα ἀπεδείχθησαν ἀπὸ τοὺς ὑπερασπιστὰς τοῦ Ναπολέοντος συνέπειαι καὶ ἀντενέργειαι τῶν Παπικῶν κινημάτων — ἀλλὰ τοῦ Ναπολέοντος ἡ ἰδία ὁμολογία ἀποδεικνύει, ὅτι ἓν ἀπὸ τὰ ἀγαπητὰ σχέδιά του ἦτο νὰ ἁρπάσῃ ἀπὸ τὸν Πάπαν τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν του, νὰ τὸν μεταφέρῃ εἰς Παρισίους καὶ ἐκεῖ, κατὰ παράδειγμα τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, νὰ τὸν διατηρῇ ὡς Πατριάρχην ἐκκρεμῆ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ θρόνου, καὶ χρήσιμον εἰς τοὺς σκοπούς του: „Ἡ εἰς Παρισίους μετάθεσις τῆς αὐλῆς τῆς Ῥώμης, λέγει αὐτὸς **), ἤθελεν εἶσθαι καρποφόρος πολλῶν

*) M. de Pradt εἰς τὸ σύγγραμμα: Les Quatre concordats, Tom. II. ch. XXIX.

**) Memoires de Napoleon. Notes et Mélanges, écrits par Montholon, Tom. I. p. 182.

πολιτικῶν συμβαμάτων. Ἡ Παπικὴ ἐπιῤῥοὴ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, Ἰταλίαν, Ῥηνικὴν ὁμοσπονδίαν, Πολονίαν ἤθελε στερεώσει τὸν συμμαχικὸν σύνδεσμον τῆς μεγάλης Αὐτοκρατορίας· ἡ ἐπιῤῥοὴ τῆς κεφαλῆς τῆς χριστιανωσύνης εἰς τοὺς Καθολικοὺς τῆς Ἀγγλίας, Ἰρλανδίας, Ῥωσίας, Προυσίας, Αὐστρίας, Οὑγγαρίας καὶ Βοημίας ἤθελεν εἶσθαι κληρονόμημα τῆς Γαλλίας." Φέρει δὲ τὸ σχέδιον τοῦτο εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι ἠγάπησε τὴν θρησκείαν του καὶ ἐπροσπάθησε διὰ τὴν εὐτυχίαν καὶ τιμήν της· ἤθελε μόνον νὰ τὴν μεταχειρίζεται ὡς μηχανὴν διὰ νὰ καταδαμάζῃ δι' αὐτῆς τὴν ἀναρχίαν, νά στερεώσῃ τὴν ἐξουσίαν του εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ νὰ αὐξήσῃ τὴν δύναμιν τῆς Γαλλίας, καὶ μάλιστα τὸ βάρος τῶν Παρισίων, τὸ ἀντικείμενον ὅλων τῶν σπουδασμάτων του. Μὲ τοῦτον τὸν σκοπὸν ἠδύνατο νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ τὴν ἀποστολὴν πρὸς ἐπιστροφὴν τῶν ἀπίστων ἐθνῶν.

Ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἤρχισεν ἡ ἔρις, δείχνει προφανῶς ὅτι ὁ Ναπολέων ἐζήτει τὴν ἔριν. Ἐναντίον τῶν προσδιορισμῶν τῆς Ἰταλικῆς συμφωνίας ἀνηγόρευεν αὐτὸς εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπισκόπους, καὶ ἐστερέονε περὶ τούτου διαταγὰς χωρὶς νὰ ἐρωτᾷ τὸν Πάπαν. Φυσικῷ λόγῳ δὲν ἔδιδεν οὗτος τὴν ἀπαιτουμένην σφραγῖδα εἰς τοὺς νεοπροχειρίστους. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ τὸ πρᾶγμα ἐκλονεῖτο μεταξὺ ἀντιλογιῶν ἕως τοὺς πολέμους τοῦ 1806 καὶ 1807 ἔτους. Ἐπιστρέψας δὲ ἀπὸ Τίλσης ὁ Ναπολέων ἐπεχείρησεν ὀξύτερα τὸ πρᾶγμα. Εἶπε τότε πολλάκις, μόνον ὁ Ῥωσικὸς Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας εἶναι κύριοι εἰς τὰ βασίλειά των, ἐνῷ ἐφαντάζετο, ὅτι οἱ ἡγεμόνες οὗτοι διατάσσουν αὐτογνωμόνως τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. Διὰ νὰ φθάσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τοῦτο, ἀπεφάσισε νὰ παραμερίσῃ τὴν Παπικὴν καθέδραν, καὶ διὰ νὰ λάβῃ ἀφορμὴν, ἐπρόβαλεν εἰς τὸν Πάπαν συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν, διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ μὲ τοῦτο ἀπὸ τὴν Ῥώμην τὰ μισητά του πρόσωπα, καὶ διὰ νὰ κλείσῃ τοὺς Παπικοὺς λιμένας εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κόσμου Ἄγγλους. Εἶδε μὴ ἐφοβερίζετο μὲ τὴν κυρίευσιν τῆς Μαρκίας τοῦ Ἀγκῶνος. Ἐὰν ὁ Ναπολέων ἐφοβεῖτο τοὺς Ἄγγλους ἀπὸ τὸν Ἀγκῶνα καὶ τοὺς Παπικοὺς λιμένας, χωρὶς τὴν συμμαχίαν ἐκράτουν τοὺς τόπους ἐκείνους Γάλλοι. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἤθελε μόνον αἰτίαν συγχύσεως. Τῷόντι δὲ ἀπέβαλεν ὁ Πάπας τὴν συνθήκην ἐκείνην, ἐπειδὴ αὕτη ἠδύνατο νὰ τὸν περιπλέξῃ εἰς πόλεμον μὴ πρέποντα εἰς τὸν πατέρα τῆς χριστιανωσύνης κατὰ τῶν ὅσους κρίνῃ καλὸν νὰ πολεμήσῃ ὁ Αὐτοκράτωρ. Καὶ ὅταν δὲ ὁ Ναπολέων εἶπεν ὅτι τὴν ὑποχρέωσιν τῆς συνθήκης ταύτης δὲν θέλει νὰ ἐκτείνῃ κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ Ἱσπανίας, ἀλλὰ μόνον κατὰ τῶν ἀπίστων (les infidèles) ἤγουν κατὰ τῶν Τούρκων, Προτεστάντων καὶ κατὰ τῶν Ἄγγλων, ἀπεκρίθη ἡ Παπικὴ αὐλὴ, ὅτι χωρὶς καταφρόνησιν τῆς τιμῆς καὶ τῶν καθηκόντων της δὲν δύναται νὰ ῥιψοκινδυνεύῃ καὶ νὰ πολεμῇ τοὺς μὴ Καθολικοὺς ἡγεμόνας, καὶ μάλιστα τὴν Ἀγγλίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἔπαθε κἀνὲν κακόν. Ὅταν τοῦ ἐπανέλαβε τὰ αὐτὰ, ἐπρόσθεσεν ὁ Πάπας μὲ τόνον, ὅτι ὁ πατὴρ τῆς εἰρήνης δὲν στέργει κατ' οὐδένα τρόπον πολέμους εἰς τὴν ἐπικράτειάν του. Ἡ ἀπόκρισις αὕτη πρὸς τὸν, ὅς τις δὲν ἐγνώριζεν αὐτεξουσιότητα κἀνενὸς, οὐδὲ δίκαια ἐλευθέρας πολιτείας, ἐνομίσθη ὕβρις καὶ ἀτιμία. „Ἡ Ῥωμαϊκὴ καθέδρα, εἶπε, ἀπεκρίθη μὲ τοὺς ἀσθενεῖς φοβερισμούς της κατὰ τὸν τόνον Γρηγορίου Ζ'. Φανερὸν εἶναι ὅτι ἡ μακροθυμία τοῦ Αὐτοκράτορος διήγειρε τὴν ἰδέαν εἰς τὴν Ῥώμην, ὅτι φοβεῖται τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Βατικανοῦ." Τὸν Φεβρ. 1808 ἐμβῆκαν εἰς τὴν Ῥώμην 6000 Γάλλοι ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μιόλλιν μὲ πρόφασιν ὅτι διαβαίνουσι νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Νεάπολιν· μὲ ἄλλην πρόφασιν, ὅτι θέλουν καθαρίσειν τὰ πέριξ ἀπὸ τοὺς κλέπτας, ἔμειναν εἰς αὐτήν. Σειρὰ ἀνοσιουργημάτων ἠκολούθει ἀδιακόπως. Ἡ ἐπιστολοπομπεία καὶ τὰ τυπογραφεῖα ἐπιάσθησαν, τὰ Παπικὰ στρατεύματα συνεσωματώθησαν μὲ τὰ Γαλλι-

κάς οἱ ἀγοὶ, ὅσοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐμβοῦν εἰς ὑπουργίαν, ἐσύρθησαν ὡς αἰχμάλωτοι εἰς τὴν Μάντουαν· τέσσαρες Καρδινάλιοι ὡς ἔνοχοι πολιτικῶν ἐγκλημάτων μετεφέρθησαν εἰς Νεάπολιν· δέκα ἄλλοι ἐξωρίσθησαν ἀπὸ τὴν Ῥώμην· ἡ Ἑλβετικὴ φρουρὰ τοῦ Πάπα ἐνικήθη· ἡ φρουρὰ τῶν εὐγενῶν ἐφέρθη εἰς τὸ Ἀγγελόκαστρον, τὸ ὁποῖον παρέδωκεν εὐθὺς ὁ προδοτικὸς ἢ δειλοκάρδιος ταξίαρχος Τρίας. Εἰς τὰ παράπονα τοῦ Παπικοῦ τῆς πολιτείας Σηκρεταρίου ἀπεκρίθη ὁ Γαλλικὸς λειτουργὸς τὴν 3 Ἀπριλ: „Ταῦτα εἶναι ἀποτελέσματα τῆς γενομένης προτάσεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν θέλει παραχωρήσειν ὁ Αὐτοκράτωρ, διὰ νὰ γείνῃ συμμαχία καὶ ἐπιμαχία εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν καὶ οὕτω νὰ ἐξορισθῇ ἐξ αὐτῆς ἡ ἀταξία καὶ ὁ πόλεμος. Διὰ ταύτης τῆς ἀποβολῆς σημαίνει ὁ ἅγιος Πατὴρ, ὅτι δὲν θέλει εἰρήνην μὲ τὸν Αὐτοκράτορα, ἀλλὰ μάλιστα κηρύττει τὸν πόλεμον. Πρῶτον ἀποτέλεσμα τῆς κυριεύσεως εἶναι ἡ μεταβολὴ τῆς κυβερνήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας. Αὕτη ὅμως δὲν τοῦ ἀποσπᾷ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα· θέλει μείνειν πάντοτε ἐπίσκοπος τῆς Ῥώμης καθὼς ὑπῆρχαν οἱ προκάτοχοί του ἐπὶ τῶν πρώτων ὀκτὼ ἑκατονταετηρίδων καὶ ἐπὶ Καρόλου τοῦ μεγάλου. Ἐπειδὴ ἔκτοτε ἐζήτησεν ὁ ἐν Παρισίοις Παπικὸς πρέσβυς τὰ διαβατήριά του, ἐβάλθη ἡ Ῥώμη εἰς πολεμικὴν κατάστασιν μὲ τὴν Γαλλίαν, καὶ διὰ ταύτης τῆς ἀθετήσεως τῆς εἰρήνης ἠνάγκασε τὸν Αὐτοκράτορα νὰ δώσῃ τὰ προστάγματά του, — αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅς τις ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν ζητήσας τὰ διαβατήριά του. Λυπεῖται ὁ Αὐτοκράτωρ, ὅτι μὲ τοῦτον τὸν τρόπον τὸ ἔργον τῆς περινοίας, τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς παιδείας (τῆς ἁγίας καθέδρας) κρημνίζεται διὰ τῆς ἀφροσύνης, ἀγροικίας καὶ ἀμαθείας.“ Αἱ Παπικαὶ ἀποκρίσεις εἰς τοιούτους ἀλόγους λόγους ἦσαν τόσον ἰσχυρότεραι, ὅσον ἡ διὰ τῶν ὅπλων ἄμυνα ἦτο πάντη ἀδύνατος. Εἰς τὴν ἐπίπληξιν, ὅτι ἐπάτησε τὴν πρὸς τὴν Γαλλίαν εἰρήνην, ἀπε-

κρίθη ὁ Πάπας, ὅτι διὰ τὴν εἰρήνην ἐδέχθη καὶ ἐφιλοξένησε τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα· ὅτι εἰς ὅλας τὰς κατ᾽ αὐτοῦ γενομένας παραμορφώσεις ἐπεριωρίσθη εἰς τοῦτο, νὰ μὴ παραπονηθῇ ποτὲ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ ὅτι κατὰ ταύτας τὰς τελευταίας στιγμὰς μόνον ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου χύνει τὰ δάκρυά του καὶ παρακαλεῖ τὸν κύριον νὰ εὐσπλαγχνισθῇ τὸν λαόν του, νὰ τρέψῃ εἰς χρηστοτέρας ἀποφάσεις τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Αὐτοκράτορος Ναπολέοντος καὶ νὰ μὴ συγχωρήσῃ ὥστε νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας ἡ κληρονομία, τὴν ὁποίαν τῆς ἐχάρισεν ἡ θεία πρόνοια διὰ περισσοτέραν εὐκολίαν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων τοῦ προεστῶτος της. Ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκήρυξεν ὁ Πάπας τὸν πόλεμον, εἶναι οὗτος: „Ἐὰν ὁ Αὐτοκράτωρ χωρὶς νὰ ἀκούσῃ τὴν δικαιοσύνην θελήσῃ νὰ κυριεύσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπικράτειαν, βέβαια ὁ Πάπας δὲν θέλει δυνηθῆν νὰ ἀποφύγῃ τὸ ὀλέθριον τοῦτο σύμβαμα. Λέγει ὅμως δημοσίᾳ, ὅτι κυρίευσις δὲν δύναται νὰ γείνῃ, ἐνῷ ὁ Πάπας ζῇ εἰρηνικῶς μὲ ὅλον τὸν κόσμον, ἀλλὰ βιαία ἁρπαγὴ, καὶ ὅτι ἡ μεταβολὴ τῆς κυβερνήσεως δὲν θέλει εἶσθαι συνέπεια κυριεύσεως· λέγει προσέτι, ὅτι δὲν κρημνίζεται μὲ τοῦτο ἔργον περινοίας, πολιτικῆς καὶ παιδείας, ἀλλὰ τὸ ἴδιον τοῦ Θεοῦ ἔργον, ὅς τις πᾶσαν ἐξουσίαν, ἐξαιρέτως δὲ τὴν τῆς κεφαλῆς τῆς ἐκκλησίας, ἐδιώρισε πρὸς σωτηρίαν τῶν χριστιανῶν. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ὁ Πάπας θέλει δοξάσειν τὸν Θεὸν παρηγορούμενος μὲ τὸν στοχασμὸν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὑπέρτατος κύριος ἁπάντων, καὶ ὅλα γίνονται κατὰ τὸ θέλημά του, ὅταν φθάσῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου“ *). Ἀλλὰ πρὶν ἀκόμη γραφῶσι τὰ προφητικὰ ταῦτα λόγια, καὶ προσέτι μίαν ἡμέραν πρὶν ὁ Γαλλικὸς λειτουργὸς δώσῃ τὴν ἀπόκρισίν του (τὴν 2 Ἀπριλ. 1808), ὁ Ναπολέων διὰ ψηφίσματος ἐκδοθέν-

*) Ὑπόμνημα τοῦ Καρδιναλίου γραμματέως τῆς πολιτείας Γαβριελλίου ἀπὸ 19 Ἀπριλίου 1808.

τος εἰς τὸν ἅγ. Κλαύδιον, ὁμοίου τῶν ὅσα ἔδιδε τὸ Συμβατήριον εἰς τὸν ἱππόδρομον, ἐκήρυξεν ἡνωμένας αἰωνίως μὲ τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας τὰς Παπικὰς ἐπαρχίας Οὐρβῖνον, Ἀγκῶνα, Μακεράταν καὶ Καμερῖνον. Λόγοι δὲ τῆς ἁρπαγῆς ταύτης τῶν ξένων κτημάτων ἀπεδόθησαν: α) ὅτι ὁ Πάπας δὲν θέλει νὰ πολεμήσῃ τοὺς Ἄγγλους· β) τὸ ὄφελος τῶν βασιλείων τῆς Νεαπόλεως καὶ Ἰταλίας, τῶν ὁποίων ἐμποδίζεται ἡ ἄμεσος συνάφεια διὰ τῆς μεταξὺ ἐχθρικῆς δυνάμεως· γ) καὶ τελευταῖον, ὅτι τὸ χάρισμα Καρόλου τοῦ μεγάλου ,,ἡμετέρου ὑψηλοῦ προκατόχου εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν," μὲ τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὸν Πάπαν τὰς συγκροτούσας τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπικράτειαν χώρας, ἔγεινε πρὸς καλὸν τῆς χριστιανωσύνης καὶ ὄχι πρὸς ὄφελος τῶν ἐχθρῶν τῆς ἁγίας πίστεως. Οὕτω λοιπὸν ὁ ἀπὸ τοὺς Καθολικοὺς ἡγεμόνας καὶ ἀπ' αὐτὸν τὸν Πάπαν λησμονηθεὶς λόγος, ὅτι οἱ ἑτερόδοξοι ἡγεμόνες καὶ λαοὶ εἶναι ἐχθροὶ ἀπολύτως, ἀνεκαλέσθη ἀπὸ τὴν νύκτα τῶν σκοτεινῶν αἰώνων διὰ τοῦ λεγομένου θεμελιωτοῦ ἐλευθερόφρονος πολιτείας. Ἐνταυτῷ δὲ ἔβαλαν εἰς πρᾶξιν νόμον τυραννικὸν οἱ ἱεροκήρυκες τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων, τὸν ὁποῖον ἔπλασαν αὐτοί, ὅτι οἱ ἐντόπιοι ἐπαρχίας κυριευομένης ἀπὸ τὴν Γαλλίαν πρέπει παρευθὺς νὰ ἀφήσουν τὴν ὑπουργίαν τοῦ τοπάρχου, καὶ ὅλοι οἱ Καρδινάλιοι, ἀρχιερεῖς καὶ ὑπουργοὶ τοῦ Πάπα, οἱ γεννημένοι εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐπροστάχθησαν νὰ ἀναχωρήσουν ἀπ' αὐτὸν καὶ νὰ καταφύγουν εἰς τὴν ἑστίαν τοῦ δορικτήτορος ἐπὶ ποινῇ δημεύσεως τῶν κτημάτων των. Εἰς τὴν ἀντιλογίαν του ἐξέφραζεν ὁ Πάπας τὸν πόνον του, ὅτι ὁ ἰσχυρὸς μονάρχης, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν χεῖρα αὐτὸς ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου παρέδωκε τὸ σκῆπτρον καὶ τὴν ῥάβδον τῆς δικαιοσύνης, ἐπροχώρησεν εἰς τὸ νὰ τοῦ ἁρπάσῃ τὸ κάλλιστον μέρος τῶν ἐπαρχιῶν του ἐναντίον πάντων τῶν δικαίων· ἀπέδειξε τὴν ἀνισχυρίαν τοῦ λόγου, ὅτι ἡ ὕπαρξις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπικρατείας θεμελιόνεται εἰς δωρεὰν Καρόλου τοῦ

μεγάλου· ἀπέδειξεν ὅτι οἱ Πάπαι εἰς πολὺ ἀρχητέρους χρόνους δι' οἰκειοθελοῦς ὑποταγῆς τῶν ἀπὸ τὸν Ἀνατολικὸν Αὐτοκράτορα ἐγκαταλειφθέντων λαῶν, τοὺς ἐκυρίευσαν τότε, καὶ ὅτι χίλια ἔτη ἀπὸ Καρόλου τοῦ μεγάλου ἕως τὴν σήμερον πᾶσα ἐξέτασις καὶ ἐξήγησις εἶναι περιττή. ,,Ὁ Πάπας δὲν θέλει γνωρίσειν ποτὲ τὴν ἀρχήν, ὅτι εἰς τὰ κοσμικὰ εἶναι ὑπήκοος τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπικράτεια ἀνήκει εἰς τὴν Γαλλικὴν Αὐτοκρατορίαν· δὲν δύναται προσέτι νὰ δεχθῇ τὸ νὰ ἐγγιχθῇ ἡ ἐκκλησιαστική του ἐξουσία μὲ ἀποβολὴν τῶν εἰς ξένους τόπους γεννημένων ἀρχιερέων· διότι δὲν εἶναι μόνον ἐπίσκοπος Ῥώμης, ἀλλ' ἐνταυτῷ ποιμὴν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ διὰ τοῦτο ἔχει τὸ δίκαιον νὰ ἐκλέγῃ τοὺς διακόνους καὶ συνεργοὺς του Ἀποστολικοῦ ἀξιώματος ἀπ' ὅλα τῆς γῆς τὰ ἔθνη. Διαμαρτυρεῖται μεγαλοφώνως ἔμπροσθεν ὅλου τοῦ κόσμου κατὰ τοῦ σφετερισμοῦ τῶν ἐπαρχιῶν του· φανερόνει εἰς ὅλους, ὅτι εἶναι ἄδικος, ἄκυρος καὶ παράνομος, ὅτι εἰς τὸ ἑαυτοῦ καὶ τῶν διαδόχων του τὸ κτῆμα δὲν δύναται νὰ γείνῃ καμμία βλάβη, τῆς ὁποίας δὲν ἔχουν τὸ δίκαιον νὰ ζητήσουν τὴν ἀποζημίωσιν, ἐὰν καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἐμπορῇ νὰ τὸ κρατήσῃ ἡ βία, καὶ ὅτι τὴν πραγματικὴν αὐτῶν κτῆσιν θέλει ἀναλάβειν εὐθὺς ὅταν πάλιν προστάξῃ ὁ παντοκράτωρ Θεός, ὅς τις κρίνει καὶ πολεμεῖ δικαίως, καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὸν χιτῶνα εἶναι γεγραμμένον: ,,Βασιλεὺς βασιλέων καὶ κύριος κυριευόντων —". Ἐνταυτῷ δὲ ἐξέδωκεν ὁ Πάπας αὐτὸς ἰδίαν του λατινιστὶ γραμμένην ἀποτροπὴν ,,πρὸς τὸν ἀγαπητόν του υἱὸν Ναπολέοντα, Αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων," — ἡ ὁποία τελειόνει μὲ τὰ λόγια: ,,Κακομεταχειρίζεσθε τὴν δύναμίν σας, καὶ πατεῖτε μὲ τοὺς πόδας τὰ ἁγιώτατα καθήκοντα, μάλιστα πρὸς βλάβην τῆς ἐκκλησίας. Θέλετε μᾶς ἀναγκάσειν νὰ μεταχειρισθῶμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν ταπείνωσιν τῆς καρδίας μας δύναμιν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐνεχείρισεν ὁ παντο-

δύναμος. Τὰ κακὰ, τὰ ὁποῖα πηγάζουν ἀπὸ σᾶς, ἂς πέσουν εἰς τὴν συνείδησίν σας."

Οὕτω λοιπὸν ἐκ τοῦ μέσου τῆς τοῦ κόσμου δουλείας πρὸς αἰσχύνην τῆς σοφῆς ἑκατονταετηρίδος, ἐκ τῆς ὁποίας ἐκβῆκεν ἡ δουλεία αὕτη, ἀνενεώθη τὸ διὰ τῆς καταχρήσεως παλαιωμένον τιμωρητικὸν ἐπάγγελμα τῆς κεφαλῆς τῆς ἐκκλησίας, καὶ πρὸς τὸν κτυποῦντα τοὺς λαοὺς ἀπαύστως ὡμίλησε στόμα ἱερέως τὰς ἀδικίας, τὰς ὁποίας ἐσιώπων οἱ ἀδικούμενοι ἡγεμόνες, καὶ τὰς ὁποίας οἱ λεγόμενοι σοφοὶ μετέβαλαν εἰς ἐγκώμιά του. Ἀλλ' ὁ δυνάστης, ὅς τις δὲν ἤθελε νὰ ἐξεύρῃ μέτρον εἰς τὰ θελήματά του, ἐπερίσσευε τὴν βίαν του. Ὁ κυβερνήτωρ τῆς Ῥώμης Καβαλχίνιος, ὅς τις δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπακούσῃ τὰς προσταγάς του, ἐφέρθη εἰς τὸ δεσμωτήριον τοῦ φρουρίου Φενεστρέλλα, ὁ Καρδινάλιος Σηκρετάριος ἐπατήθη βιαίως, ἡρπάσθη τὰ χαρτία τῆς πολιτείας, καὶ ἐστάλθη εἰς τὴν ἐπισκοπήν του Σηνογαλλίαν. Ὅταν δὲ μετὰ τοῦτον ἀνέδειξεν ὁ Πάπας Σηκρετάριον τὸν Καρδινάλιον Πάκκαν, ἐφυλακώθη καὶ αὐτὸς καὶ ἐπροστάχθη νὰ ὑπάγῃ εἰς Οὐενεβέντον. Ὁ δὲ Πῖος μαθὼν τὰ συμβάντα ὑπῆγεν εἰς τὸν Καρδινάλιον, λέγων ὅτι θέλει νὰ γείνῃ μέτοχος τῆς φυλακῆς του. Πάραυτα τὸ παλάτιον περιεκυκλώθη ἀπὸ στρατιώτας, καὶ ἐμποδίσθη πᾶσα εἴσοδος καὶ ἔξοδος. Ἐβάλθη Ῥωμαϊκὴ ἐφημερὶς διὰ νὰ ὑβρίζῃ τὴν Παπικὴν διοίκησιν, καὶ ἐστήθη κριτήριον καταδικάζον εἰς θάνατον τοὺς μὴ ὑποτασσομένους εἰς τὰ Γαλλικὰ προστάγματα Παπικοὺς ὑπηκόους. Πολλαὶ τοιαῦται θανατώσεις ἔγειναν ὑπ' ὄψιν τοῦ νομίμου ἡγεμόνος. Ἀπ' ὅλας ταύτας τὰς ἀδικίας ἐρεθισθεὶς εἰς ἄκρον Πῖος ὁ Ζ' ἐμήνυσεν εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατάρχην: „Ἦτο ἐναποτεταμιευμένον διὰ τὴν δεκάτην ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα νὰ ἐπισωρεύσῃ ἀδικίαν ἐπάνω ἀδικίας, νὰ ἐπιφέρῃ πληγὰς ἐπάνω τῶν πληγῶν, νὰ πατήσῃ τὴν ἀξίαν τῆς ὁρατῆς κεφαλῆς τῆς ἐκκλησίας, καὶ νὰ ἐκμανῇ ἐναντίον

ἀθώων καὶ κατατεθλιμμένων." Πρὸς ἀπόκρισιν ἐζήτησεν ὁ Μιόλλις μὲ πικρὰν εἰρωνείαν τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγῃ μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν του διὰ νὰ τὸν συγχαρῇ διὰ τὴν ἐτήσιον ἡμέραν τῆς στέψεώς του. Ἀπέβαλεν ὁ Πάπας τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον, καὶ ἐνταὐτῷ ἀπηγόρευσε τὰ καρναβάλια, τὰ ὁποῖα εἶχαν διορίσειν νὰ γείνουν λαμπρὰ οἱ Γάλλοι, ἐνῷ ἐπαρακίνησε τὸν λαὸν νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων χριστιανῶν, οἵτινες ὅταν ἦτο φυλακωμένος ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἐπροσεύχοντο ἡμέραν καὶ νύκτα πρὸς κύριον ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεώς του. Οἱ Γάλλοι ἐπρόσταξαν πρὸς πεῖσμα τοῦ Πάπα νὰ γείνουν ὅλαι αἱ συνήθεις εὐθυμίαι. Ἀλλ' ὅταν ἔφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς ἱππηλασίας, ἐνῷ ἄλλοτε συνέρρεε μὲ μανίαν σχεδὸν ἄπειρον πλῆθος, ἐκλείσθησαν ὅλοι οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τοὺς οἴκους των, καὶ εἰς τοὺς δρόμους δὲν ἐφαίνετο ἄλλος εἰμὴ αἱ σταθεῖσαι σειραὶ τῶν στρατιωτῶν διὰ νὰ φυλάττουν εὐταξίαν μεταξὺ τῶν θεατῶν.

Εἰς ταύτην τὴν κατάστασιν ἔμεναν τὰ πράγματα ἕως τῆς 17 Μαΐου 1809, ὁπότε δι' Αὐτοκρατορικοῦ ψηφίσματος, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τοῦ τότε μὲ τὴν Αὐστρίαν πολέμου ἐξεδόθη ἀπὸ Καλλιρρόης, ἐδημεύθησαν καὶ τὰ ἐπίλοιπα μέρη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπικρατείας καὶ ἡνώθησαν μὲ τὴν Γαλλικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ὁ Πάπας ἐλάμβανεν ἐτησίως εἰσόδημα δύω μιλιονίων φράγκων καὶ ἐκράτει τὸ παλάτιόν του καὶ τὰ ἴδιά του κτήματα. Ἡ πόλις Ῥώμη, ἡ πρώτη καθέδρα τῆς χριστιανιωσύνης καὶ τόσον θαυμαστὴ διὰ τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τὰ μνημεῖά της, ἐκηρύχθη Αὐτοκρατορικὴ καὶ ἐλευθέρα πόλις. Ἡ κατάσχεσίς της ἔγεινε τὴν 9 Ἰουνίου. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἐξέδωκεν ὁ Πάπας ἀντιλογίαν καὶ ἕνα ἀφορισμὸν, διὰ τοῦ ὁποίου καθυπέβαλεν εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ποινὰς καὶ εἰς τὴν ἀπώλειαν τῶν εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν του τοὺς βιαστὰς τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων, καὶ ἐνταὐτῷ ἀπηγόρευεν ὅλους τοὺς Παπικοὺς ὑπηκόους καὶ λοιποὺς χριστιανοὺς νὰ ἐπιφέρουν

μὲ πρόφασιν τοῦ ἀφορισμοῦ τούτου βλάβην τινὰ εἰς τὰ κτήματα, δίκαια καὶ προνόμια ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἀποβλέπει ὁ ἀφορισμός. Τὴν 11 Ἰουνίου ἔγεινεν ἔνδειξις, ἥτις διευθύνετο εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων, μ᾽ ὅλον ὅτι δὲν ἔστεκεν ἐπάνω τὸ ὄνομά του, περιέχουσα, ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ συμβοηθοίτου εἰς τὸ ἀδίκημα τοῦτο εἶναι ἀφωρισμένοι, καὶ τὴν 12 Δήλωσις, διὰ τῆς ὁποίας ἀφωρίζοντο ὅλαι αἱ ἐπαρχίαι ὅσαι ἀντισταθοῦν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ παρόντος ἀφορισμοῦ. Ἠρωτήθη τότε ὁ Πάπας, ἐὰν πρέπῃ νὰ ἀποφεύγῃ τις τὴν κοινωνίαν τῶν ἀφωρισμένων· ὄχι, ἀπεκρίθη· ἐπειδὴ ὁ ἀφορισμὸς εἶναι γενικὸς καὶ δὲν ὀνομάζει ῥητῶς κανένα.

Ὁ Ναπολέων ἐπροσποιήθη, ὅτι ἐκαταφρόνει τὸν ἀντίπαλόν του· ἀλλ᾽ οἱ ἀγῶνες τοῦ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάδοσιν τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ ἡ παραυτα μετὰ τοῦτο καταχωρισθεῖσα εἰς τὸν Μηνύτορα ἔκθεσις ὅλων τῶν ἀρχῶν τῆς Γαλλικῆς ἐκκλησίας, κατὰ τὰς ὁποίας δὲν ἔχει ὁ Πάπας δίκαιον νὰ ἀφορίσῃ ἡγεμόνα καὶ μάλιστα κυριάρχην τῆς Γαλλίας, ἀπέδειξαν ἱκανῶς ποῖον βάρος τοῦ ἐπροξένησαν. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔπαθεν ὁ Πάπας τὰ δεινότατα. Μὴ στέρξας νὰ δεχθῇ τίποτε ἀπὸ τὰ προσφερόμενα εἰς αὐτὸν εἰσοδήματα ἐσύρθη εἰς τὰ ἐντὸς τοῦ παλατίου του, καὶ ἐδιώρισε καὶ ἐνέφραξαν τὰς μεγάλας πύλας του. Ἀλλὰ τὴν νύκτα τῆς 5 Ἰουλίου ὥρμησαν Γαλλικὰ στρατεύματα ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου τὰ τείχη εἶναι χαμηλὰ, ἀνέβησαν μὲ σκάλας εἰς τὴν αὐλὴν, ἤνοιξαν τὰς πύλας, καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὰ ἐντὸς τοῦ παλατίου. Τὰς θύρας, ὅσαι δὲν ἠνοίγοντο, τὰς ἐσύντριβαν. Ἕνας στρατηγὸς ὀνόματι Ῥάδετος καὶ μία Ῥωμαϊκὴ σπεῖρα, Ἄρτεμις, ἐμβῆκαν πρῶτοι εἰς τὰ οἰκήματα τοῦ Πάπα. Τὸν εὕρηκαν ἐνδεδυμένον τὰ ἱεράτου, καὶ βαστάζοντα σταυρὸν εἰς χεῖρας καὶ προσευχητάριον. Ὁ Ῥάδετος τὸν ἐπρόσταξεν ἢ νὰ ἀκυρώσῃ τὸν ἀφορισμὸν καὶ νὰ δεχθῇ τὴν ἐτήσιον πρόσοδον τῶν δύω μιλιονίων φράγκων, ἢ νὰ εἶναι ἕτοιμος νὰ φερθῇ δέσμιος εἰς τὴν Γαλλίαν. Τότε τοῦ ἀπεκρίθη ὁ Πῖος, ὅτι δὲν λογαριάζει εἰς αὐτὸν ὡς ὑπουργὸν τοῦ αὐθέντου του τὸ κακὸν, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τοῦ ἐπιφέρῃ. Εἶναι δὲ πρόθυμος νὰ ὑποταχθῇ εἰς ὅλα καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν θανάτωσίν του. Ἐκαταβιβάσθη λοιπὸν ἀπὸ τοὺς στρατιώτας εἰς τὴν αὐλὴν, ἀνεβιβάσθη εἰς ἅμαξαν, ὅπου ἐκάθισε καὶ ὁ Ῥάδετος, καὶ ἐφέρθη κατ᾽ εὐθεῖαν εἰς Φλωρεντίαν, καὶ ἀπεκεῖ εἰς Τωρῖνον καὶ Γρατιανούπολιν, ὅπου τὴν 9 Αὐγούστου ἔφθασε πρόσταγμα νὰ τὸν μεταφέρουν εἰς Σαυόναν. Οὕτω λοιπὸν ὁ Πῖος ἐπέρασε καὶ ἀπὸ τὴν Βαλεντίαν, ὅπου ἀπέθανεν ὁ προκάτοχός του.

Ὁ Ναπολέων ἐδιώρισεν ὅλους τοὺς κανόνας, μὲ τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ φυλάττεται ἐκεῖ *). Πλῆθος φανερῶν καὶ μυστικῶν φυλάκων ἐπρόσεχαν τὰς πύλας τοῦ οἴκου νὰ μὴ ἐμβαίνῃ κανεὶς, καὶ ἐπεριειργάζοντο πᾶν εἰσαγόμενον πρᾶγμα. Ὁ Πῖος ἔζη ἐκεῖ ὡς εἰς ἐθελούσιον ἀσκητήριον. Ἀπέβαλε πᾶσαν αὐλικὴν θεραπείαν, ἥτις τοῦ ἐπροσφέρθη, καὶ πολλὰς ἄλλας ἀναπαύσεις του. Παντάπασι δὲν ἐκάμφθη νὰ ἀκούσῃ τὰς συμβουλὰς τῶν Γαλλικῶν ὑπουργῶν, οἵτινες ἀκαταπαύστως τὸν ἐπαρακίνουν νὰ παραιτηθῇ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν, καὶ μὲ εἰσόδημα ἐτήσιον δύω μιλιονίων φράγκων νὰ ζῇ λαμπρῶς εἰς τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν παλάτιον τῶν Παρισίων. Ἐγνώριζε τὴν βουλὴν τοῦ Ναπολέοντος, διὰ τὴν ὁποίαν ἐκαυχήθη ἔπειτα ὁ πεπτωκὼς, ὅτι ἤθελε νὰ μεταβάλῃ τὸν Πάπαν τῆς Ῥώμης εἰς Γαλλικὸν Πατριάρχην, καὶ τὸν ἀρχιποίμενα τῆς ἐκκλησίας εἰς ἔφορον τῶν ἐλεημοσυνῶν τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ ἀπεφάσισε καὶ μὲ θυσίαν αὐτῆς τῆς ζωῆς του νὰ μὴ ὑπακούσῃ εἰς τὴν θέλησίν του. Ἐνταυτῷ δὲ ἀπέφυγε σταθερῶς τὸ νὰ ἐπικυρώσῃ τοὺς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ὀνομασθέντας νέους ἐπισκόπους καὶ ἀρχιεπισκόπους. Ἐπα-

*) Les quartre Concordats, par M. de Pradt, Tom. II, p. 415.

ράστησαν εἰς τὸν Πάπαν, ὅτι ἡ ἔλλειψις τῶν ἀρχιερέων εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν ἐπιφέρει βλάβην εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι κατ' ὀλίγον ἐκλείπει τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, καὶ διὰ τοῦτο νὰ μὴ γίνεται αἴτιος μὲ τὴν ἰσχυρογνωμίαν του νὰ βλάπτεται ἡ χριστιανωσύνη, καὶ νὰ βαρύνεται καὶ αὐτοῦ τὸ συνειδώς. Ἀλλ' ὁ Πῖος ἔρριψεν ὅλον τὸ αἴτιον τῆς δυστυχίας ταύτης εἰς τὰς κεφαλὰς ἐκείνων, οἵτινες τὸν κατέστησαν ἀδύνατον νὰ ἐκπληρόνῃ τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπαγγέλματός του. Διὰ τὴν Γαλλίαν εὕρηκεν ὁ Ναπολέων παλαιὸν νόμον τῆς Γαλλικῆς ἐκκλησίας, ὅς τις τὴν χήρευσιν τῶν ἐπαρχιῶν ἀνεπλήρονε μὲ ἐπισκόπους ἀναγορευομένους ἀπὸ τὸν τοπάρχην. Ἐμεταχειρίσθη τοῦτον τὸν νόμον, καὶ ἔκαμεν ἐπισκόπους τῆς Φλωρεντίας καὶ τῆς Ἄστης, καὶ τελευταῖον ἀρχιεπίσκοπον Παρισίων τὸν περίφημον Μαυρῦν. Ὁ πνευματώδης οὗτος ἀνὴρ προστατεύσας τολμηρῶς καὶ ἰσχυρῶς εἰς τὴν πρώτην Ἐθνικὴν συνέλευσιν τὰ ἐκκλησιαστικὰ δίκαια, ὅταν μετανέστη εἰς τὴν Ῥώμην, ἐτιμήθη ἀπὸ τὸν Πάπαν Πῖον Ϛ' καὶ ἀνηγορεύθη Καρδινάλιος. Ἕως τὸν καιρὸν, ὁπότε ἀνέλαβε τὴν Αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν ὁ Ναπολέων, ἐφάνη πιστὸς εἰς τὸ παλαιὸν τῆς Γαλλίας στέμμα. Τότε ὅμως ἀπελύθη ἀπὸ τοὺς Βουρβωνίους, καὶ καθυπετάχθη ὅλος εἰς τὸν νέον δυνάστην· ἦτο δὲ βοηθὸς καὶ εἰς τὴν στέψιν μὲ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Πάπα. Τώρα τὸν ἐδιάλεξεν ὁ Ναπολέων αὐτογνωμόνως διὰ νὰ δώσῃ βάρος εἰς τὸ ἔργον του διὰ τοῦ ὀνόματος καὶ διὰ τῆς φρονήσεώς του, δὲν ἐπέτυχεν ὅμως ἐντελῶς τὸν σκοπόν του, ἐπειδὴ εἰς τῶν Παρισίων τὸν κλῆρον διηγέρθη διχόνοια περὶ τοῦ γνωρισμοῦ τῆς νέας ἀρχιερατείας, καὶ ὁ γενικὸς Βικάριος Δάστρος ἐζήτησε μυστικῶς ἀπὸ τὸν Πάπαν γνώμην πῶς νὰ προσφερθῇ ἐν ὀνόματι τῶν ὀλιγωτέρων ψήφων. Ὁ Πῖος ἐκήρυξε τὸν Μαυρῦν ἀπειθῆ καὶ κακοῦργον ἐπιβάτην εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ ἀλληλογραφία αὕτη, ἥτις ἀνεκαλύφθη διὰ τῶν κατασκόπων

τοῦ Σαβαρῦ, ἔφερε τὸν Αὐτοκράτορα εἰς θυμὸν σφοδρότατον. Εἰς τὸ ἑξῆς ἔβαλε παράμερα τὴν φιλοφροσύνην, καὶ ἐπρόσταξε νὰ μεταχειρισθῶσι τὸν Πάπαν ὡς πρέπει εἰς ἀποστάτην κατὰ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος. Ὁ Πρίγκιψ Βοργέσιος, κυβερνήτωρ ἐκείνης τῆς χώρας, ἐξετέλεσε τὸ αὐστηρὸν τοῦτο πρόσταγμα. Ἐπῆρεν ἀπὸ τὸν Πάπαν ἁμάξια καὶ ἵππους, ἀπεδίωξε τοὺς θεράποντάς του, ἀπηγόρευσε πᾶσαν ἐξωτερικὴν πρὸς αὐτὸν τιμὴν, τοῦ ἀπεμάκρυνε τὴν χρῆσιν τῆς μελάνης καὶ τοῦ κονδυλίου, καὶ τὸν ἐμπόδισε νὰ ἔχῃ κοινωνίαν μὲ καμμίαν ἐκκλησίαν καὶ μὲ κανένα ὑπήκοον τῆς Γαλλίας. Ἐπειδὴ διδάσκει ἐπανάστασιν, δὲν εἶναι πλέον ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας τῆς εἰρήνης, καὶ ἐπειδὴ τίποτε δὲν δύναται νὰ τὸν σωφρονίσῃ, θέλει πληροφορηθῆν τοὐλάχιστον, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἔχει ἱκανὴν δύναμιν νὰ κατορθώσῃ ὅ,τι πρὸ αὐτοῦ ἔκαμαν πολλάκις Αὐτοκράτορες ἄλλοι, νὰ ἐξώσῃ ἕνα Πάπαν.

Οὕτω λοιπὸν ἔπαθεν ὁ Πῖος Ζ' ἀπὸ τὸν τῆς μεταπολιτεύσεως κληρονόμον, τὸν ὁποῖον ἔχρισαν αἱ χεῖρες του Αὐτοκράτορα, τὰ αὐτὰ, τὰ ὁποῖα ἔπαθεν ὁ προκάτοχός του ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ τύχη τοῦ Πάπα καὶ ἡ τῶν Ἰσπανικῶν Βουρβωνίων ἔκαμαν φανερὸν, ὅτι ὑπόταξις εἰς τὴν θέλησιν τῆς ἐπαναστάσεως βραδύνει, ἀλλὰ δὲν ἀποβάλλει τὸν ὄλεθρον. Ἔπεσεν ὅμως ὁ γέρων Πῖος μὲ τιμὴν, ἐνῷ ἀντεπάλαισε γενναίως, καὶ ἐπρόκρινε τὰ πάνδεινα παρὰ νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἁρπαγὴν τοῦ ἀντιπάλου τὸ φάσμα τῶν δικαίων.

15. Πόλεμος τῆς Αὐστρίας κατὰ τοῦ Ναπολέοντος.

(1809).

Τοῦ Ναπολέοντος αἱ κατὰ τῆς Ἰσπανίας καὶ τοῦ Πάπα βίαι ἐπληροφόρησαν ἐντελῶς τὸν Αὐτοκράτορα

Φραγκῖσκον, ὅτι τελευταῖος σκοπὸς τοῦ δυνάστου εἶναι ὁ ὄλεθρος ὅλων τῶν αὐτονόμων πολιτειῶν, καὶ ὅτι κατὰ τούτου τοῦ σκοποῦ δὲν δύναται νὰ βοηθήσῃ οὔτε ἔνδοσις, οὔτε φιλία, οὔτε συμμαχία, εἰμὴ μόνον ἡ δύναμις τῶν ὅπλων. Ὅ,τι ὁ Ναπολέων κατὰ τὸ 1808 ἔτος ἔγραφεν ἀπὸ Ἐρφορδίαν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Φραγκῖσκον, καὶ ὄχι χωρὶς σκοπὸν ἐμνημολόγησε τὴν ἐπιστολήν του κατὰ τὴν 14 Ὀκτωβ. τὴν ἐτήσιον ἡμέραν τῶν συμβαμάτων τῆς Οὔλμης: „Ἦτο εἰς τὴν θέλησίν μου νὰ διαλύσω τὴν μοναρχίαν τῆς ἡμετέρας Μεγαλειότητος,“ — ἦτο συμβουλὴ βιαστικὴ νὰ μεταχειρισθῇ ἄλλα στηρίγματα τῆς μοναρχίας του παρὰ τὰς εὐμεταβλήτους γνώμας τοῦ Γαλλικοῦ δυνάστου. Ὁ Ἱσπανικὸς πόλεμος κατὰ φυσικὸν λογὸν συνήργησεν εἰς τὴν ἀπόφασιν. Ἐπρόσταξε τοὺς πρωτίστους τῆς μοναρχίας νὰ μὴ δείξωσι πλέον τὴν ἀναβολὴν, ἥτις ἠκολούθησε μετὰ τὴν ἐν Ἐϊλαυΐᾳ μάχην κατὰ τὸ 1807 ἔτος. Πολλοὶ Γερμανοὶ ἄνδρες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ Ἀρχιδοὺξ Ἰωάννης καὶ ὁ Φίλιππος Κόμης Σταδιὼν, λειτουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων, ἐπανελάμβαναν τὴν φωνήν: „Ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἐλευθερία τῆς Εὐρώπης.“ Ἐξ ἐναντίας δὲ ἄλλοι ὑποπτότεροι ἐπρόβαλαν τὸ ζήτημα, ἂν εἶναι βέβαιον, ὅτι ἔφθασεν ἡ ἁρμοδία ὥρα. Ἡ ὕπαρξις τῆς μοναρχίας θέλει βαλθῆν εἰς κίνδυνον: „Ἐμπορεῖ νὰ σᾶς φανῇ παράδοξον (ἔγραφεν ὁ Κόμης Γρύνιος, εἷς ἐκ τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἀρχιδουκὸς Καρόλου, πρὸς τὸν λειτουργόν)*)", ὅτι μετὰ τὴν πεῖραν τόσον πολλῶν ἐκστρατειῶν, αἱ ὁποῖαι ἔφεραν τὴν μοναρχίαν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ὀλέθρου· ἀφοῦ ἴδαμεν πλησίον μας τὴν δυστυχίαν, ἥτις ἐμβῆκεν ὡς ἀποτέλεσμα δυστυχῶν ἀναπτύξεων· ἀφοῦ ἴδαμεν τὴν ἀποστασίαν ὅλων τῶν συμμάχων μας· ἀφοῦ ἐγείναμεν αὐτόπται ἐκείνων τῶν λαμπρῶν καιρῶν, τοὺς ὁποίους

*) Ἴδε τὰ ἐπίμετρα εἰς τὸ σύγγραμμα: Das Heer von Inner-Oesterreich, Λειψίᾳ 1817.

δὲν ἐμεταχειρίσθημεν ὠφελίμως, καὶ τῶν ὁποίων διεφθάρθησαν τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα δι' ἐσφαλμένων λογαριασμῶν καὶ κακῶν μέτρων· ἀφοῦ ἴδαμεν τελευταῖον, ὅτι ἐξηντλήθη ὁ λαὸς χωρὶς ὄφελος· ἐμπορεῖτε νὰ θαυμάσετε, λέγω, ἐὰν Πρίγκιψ, ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται ὅλαι αὗται αἱ πεῖραι, καὶ ὅς τις παρακαλεῖται τώρα νὰ εἴπῃ τὴν γνώμην του περὶ τοῦ μεγάλου ἐρωτήματος, ἐκ τοῦ ὁποίου κρέμαται ἡ τύχη τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ οἴκου καὶ τῆς μοναρχίας, δὲν δείχνει τόσην ἐπιθυμίαν νὰ συνάξῃ δάφνας, τὰς ὁποίας ἐμπορεῖ νὰ τοῦ ἀποσπάσῃ μία μόνη ἡμέρα διὰ πάντα; Ἀποδείξατε ὅμως εἰς τὸν Πρίγκιπα τοῦτον, ὅτι ἡ πατρὶς κινδυνεύει, καὶ ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα, ὁπότε οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες μας θέλουν μᾶς ἐλευθερώσειν παντοτεινὰ ἀπὸ τὸν φοβεριστικὸν ζυγὸν, καὶ τότε θέλετε ἰδεῖν, ἂν ἡ ψυχή του εἶναι ἰσχυρὰ, ἂν τὸ πνεῦμα του εἶναι σταθερώτατον. Ἐπαινεῖτε εἰς ἐμὲ τὰς βοηθείας, τὰς ὁποίας θέλομεν εὑρεῖν ἐξ ἅπαντος ἀπὸ τὰ δυσαρεστημένα μὲ τὴν Γαλλίαν ἔθνη, καὶ συναριθμεῖτε μετ' αὐτῶν τὴν Ῥωσίαν καὶ τὴν Προυσίαν. Ἡ βοήθεια ὅμως αὕτη εἶναι πολλὰ ἀβέβαιος, καὶ τόσον ὑποκειμένη εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν περιστάσεων, ὥστ' εἶναι ἀφροσύνη νὰ τὴν συλλογαριάσωμεν εἰς τὰ σχέδια τῶν πολεμικῶν μας ἑτοιμασιῶν. Πρέπει νὰ τὴν στοχαζώμεθα ὡς εὐτυχὲς σύμβαμα, ὄχι ὡς ἤδη κρατούμενον πρᾶγμα. Ἐὰν δὲ θεωρήσωμεν ὅλην τὴν οὐσιώδη βάσιν τῶν πολεμικῶν μας σχεδίων, θέλομεν εὑρεῖν, ὅτι τὰ φυσικά μας μέσα ὄχι μόνον δὲν εἶναι νὰ συγκριθοῦν μὲ τὰ τῆς Γαλλίας, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς δυνάμεως, ἰσχὺν τῆς κυβερνήσεως, ἑνότητα τῆς θελήσεως, πολυανθρωπίαν καὶ τὰ τοπογραφικὰ προτερήματα τῶν συνόρων, εἶναι τόσον κατώτερα, ὥστε ἡμεῖς προτήτερα ἢ ὑστερώτερα, καὶ ἐὰν νικῶμεν, ἐξαντλούμεθα, προυποθέτοντες ὅτι δὲν θέλομεν νικηθῆν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν μας.“ Αὕτη ἡ ἀντίθεσις τῶν ἰδεῶν ἔκαμε νὰ μὴ ἀποφασισθῇ ἄλλο,

εἰμὴ μόνον προετοιμασίαι. Διὰ τοῦτο μὲ ἐπίμονον δραστηριότητα ἐπερίσσευαν καὶ ἐγύμναζαν τὰ στρατεύματα, καὶ μάλιστα τὰ λεγόμενα ἀμυντικὰ τῆς χώρας. Ἀλλ' ἀντικρὺ τοῦ Γαλλικοῦ δυνάστου ἦτο ἀδύνατον νὰ προετοιμάζῃ τις τὴν ἀπόφασίν του· διότι τοιαύτη προετοιμασία ἐξελαμβάνετο ἀπ' αὐτὸν κήρυξις ἢ ἀρχὴ πολέμου, καὶ πρότερον ἤδη ἡ Αὐστρία (κατὰ τὸ 1805 ἔτος) ἠναγκάσθη νὰ ἀγωνισθῇ πρόωρα, ὄχι ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ ἀγωνισθῇ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγυμνάζετο εἰς τὰ ὅπλα.

Δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι εἰς καιρὸν, ὁπόταν τὸν ἔκραζαν εἰς Ἱσπανίαν τὰ δυστυχήματα τῶν στρατευμάτων του, τόσον ὀλίγον ἤθελε πόλεμον μὲ τὴν Αὐστρίαν, ὅσον ἤθελεν ἀγαπήσειν πόλεμον μὲ τὴν Ἱσπανίαν κατὰ τὰ ἔτη 1805, 1806, 1807, ὁπότε αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις του ἐνησχολοῦντο εἰς τὸν Δανούβιον, εἰς τὸν Βιστούλαν καὶ εἰς τὸν Πασσάργαν. Ἐκ τούτου ἡ εὐκολία, μὲ τὴν ὁποίαν ἀπεφάσισε τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης κατὰ τὸ 1808 ἔτος. Διὰ τοῦτο ἐσήκωσεν ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Αὐστρίας 200,000 στρατιώτας ἐκ τῆς Προυσίας καὶ Γερμανίας, ἐπειδὴ τοὺς ἐχρειάζετο ἐπέκεινα τῶν Πυρηναίων. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐῤῥιζόνετο μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἡ πολεμικὴ φατρία εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Βιέννης. Συνάφειαι μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἱσπανίαν ἐσυνδέοντο μυστικῶς· αἱ Αὐστριακαὶ ἐφημερίδες περιεῖχαν ἀγγελίας πρὸς χάριν τῶν Ἱσπανῶν· καὶ σύγγραμμα τοῦ Πέτρου Κεβάλλου, ὅπου ἐπαριστάνετο ἀληθινὰ ὁ τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν Φερδινάνδον τρόπος, ἐπωλεῖτο ἐλευθέρως εἰς τὴν Βιένναν. Μνεία περὶ ἀναγνωρισμοῦ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωσὴφ δὲν ἐγίνετο πλέον ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας εἰς λόγον του τινὰ ὡμίλησε τὰ ἑξῆς: Ἐὰν μεταξὺ τῶν πολιτειῶν, αἵτινες ἀκόμη ἔχουσιν ἀμφίβολον ἀνεξαρτησίαν ἐκ τῆς Γαλλίας, εὑρίσκονται τινὲς, αἵτινες κλονίζονται μεταξὺ τῆς βεβαιότητος τοῦ ὀλέθρου των καὶ τῆς ἐλπίδος τοῦ νὰ σωθῶσι μὲ σταθερὸν ἀγῶνα· ἡ ἀπατηλὴ θεωρία εἰρήνης μεταξὺ τῆς μεγάλης Βρετανίας καὶ τῆς Γαλλίας θέλει βλάψειν, ἐπειδὴ ὁ φόβος τῆς μονώσεως ἐμπορεῖ νὰ τὰς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ἀπόφασίν των." Ὁ Ναπολέων, ὅς τις τότε ἐβαρύνθη τὴν εἰς Ἱσπανίαν διατριβήν του, ἔλαβεν ἐκ τούτου ἀφορμὴν νὰ τὴν συντέμῃ. Ἐνῷ παρέδωκεν εἰς τοὺς Μαρισαλίους του τὸ ἔργον νὰ κυνηγήσωσι τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ νὰ τελειώσουν τὸν τούτου (πολλὰ ἀσφαλῶς προηγγελμένον) ἀφανισμὸν, ἔγγραψεν ἐκ Βαλδολήτου προστάγματα εἰς τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Ῥήνου νὰ ἔχουν ἕτοιμα τὰ στρατεύματά των, καὶ ἐτάχυνε τὴν εἰς Παρισίους ἐπιστροφήν του. Τὰ προστάγματα ταῦτα καὶ αὕτη ἡ ἐπιστροφὴ ἡνωμένα μὲ πλῆθος ὕβρεων ἐφημεριδικῶν, ὁποίας ἐμεταχειρίζετο πάντοτε ὁ Ναπολέων προαγγέλους τῶν πολέμων του, ἐσήκωσαν τὴν μέχρι τοῦδε ἀμφιβολίαν τῆς Αὐστρίας· ἐπρόκειτο τώρα νὰ προλάβῃ τὴν προσβολὴν, τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ κάμῃ ὁ Ναπολέων. Διὰ τοῦτο κατὰ τὰ μέσα Φεβρουαρίου 1809 ἐκινήθη ὁ στρατὸς πρὸς τὰ σύνορα. Τὴν 27 Μαρτίου ἐφάνη εἰς Βιένναν παρακέλευσις τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς τοὺς λαούς του, ὅπου ὁ πόλεμος ἐσημαίνετο ὡς εἶδος αὐτοπροστασίας. „Ἄμυνα, ὄχι προσβολὴ, ἦτο ὁ ἡμέτερος σκοπός. Ἀλλ' ὁ δορικτήτωρ δὲν δύναται νὰ ὑποφέρῃ, ὅτι ἡγεμὼν καὶ λαὸς ἡνωμένοι δι' ἀμοιβαίας πίστεως προσπαθοῦν νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τὰς ἀντιποιήσεις του. Ἐκηρύχθη ἐχθρὸς τῆς Αὐστρίας, ἐὰν δὲν παραιτήσῃ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἑαυτοῦ της. Ἡ ἄτιμος πρότασις ἀπεβλήθη, καὶ τώρα ἔρχονται ἐναντίον μας τὰ στρατεύματά του." Δύω πολλὰ ἐκτεταμένα καὶ ἀκριβῶς εἰργασμένα πολιτικὰ συγγράμματα ἀνέπτυσσαν τοὺς λόγους τῶν πράξεων τῆς Αὐστρίας ἐκ τῶν παντοδαπῶν καταδρομῶν, τὰς ὁποίας ἔπασχεν ἀπὸ τῆς εἰρήνης τοῦ Ποσονίου. Ἀλλ' ὅσον σοφῶς καὶ ἀκριβῶς ἐξήγουν τὰ νομικὰ ταῦτα συγγράμματα τὸ δίκαιον τῆς Αὐστρίας, τὸ αἴσθημα ὅμως τοῦ λαοῦ ἦτο ἰσχυ-

ρότερον πολὺ κατὰ τῆς στρατιωτικῆς τυραννίας τοῦ
δυνάστου τῆς Γαλλίας.

Τὴν 6 Ἀπριλίου ὁ Ἀρχιδοὺξ Κάρολος, ἀρχιστρά-
τηγος πασῶν τῶν δυνάμεων, ἀνήγγειλε διὰ προστα-
γῆς πρὸς τὰ στρατεύματα τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου. Ὁ
ὑπ' αὐτοῦ στρατηγούμενος στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν
Βαυαρίαν· δεύτερος τοῦ στρατηγοῦ Χαστελλέρου εἰς
Τερίολον· τρίτος τοῦ Ἀρχιδουκὸς Ἰωάννου εἰς τὴν Ἰτα-
λίαν· τέταρτος τοῦ Ἀρχιδουκὸς Φερδινάνδου εἰς τὴν
Πολωνίαν. Ἐκεῖνο τὸ πρόσταγμα τοῦ Καρόλου πρὸς τὰ
στρατεύματα ἔδιδεν ἐλπίδας, ὅτι πάραυτα θέλουν ἑ-
νωθῆν μὲ τοὺς Αὐστριακοὺς στρατιώτας ξένα στρατεύ-
ματα. Ἀλλ' ἡ Ῥωσία, ἡ μόνη δυναμένη νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν
ἕνωσιν ταύτην, ἐκηρύχθη σύμμαχος τῆς Γαλλίας καὶ
εἰς εἰρήνην καὶ εἰς πόλεμον· καὶ ὄχι μόνον, ἀλλ' ἐκί-
νησε καὶ ἓν στράτευμά της κατὰ τῆς Γαλλικίας. Αἱ εἰς
τὸ Γερμανικὸν ἔθνος παρακελεύσεις, τὰς ὁποίας διέ-
διδαν προχωροῦντες οἱ Αὐστριακοί, ἔμεναν νεκραί, καὶ
ἡ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας διευθυνθεῖσα πα-
ρακέλευσις τοῦ Ἀρχιδουκὸς νὰ κοινωνήσῃ τοῦ πολέμου
ἔλαβε μόνον ἀπόκρισιν τοῦ λειτουργοῦ, ὅτι τὴν ἐδέχθη
ἀσφαλῶς. Ἡ Βαυαρία, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμά της ὁ
βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέργης, ὅλη ἡ Ῥηνικὴ συμμαχία,
καὶ αὐτὸς ὁ ἀδελφὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Φραγκίσκου, ὁ
μέγας Δοὺξ Βιρκεβούργου, ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν
ἰσχυρὸν ὑπερασπιστήν των, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐφοβοῦντο
τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀφανισμοῦ των μὲ μικρὸν σημεῖον ἀμ-
φιβόλου πίστεως. Μόνον νίκαι ἠδύναντο νὰ εἰσάξωσι
τοὺς λόγους τῆς Αὐστρίας· ἀλλ' ἡ εἰς αὐτὰς θεμελιω-
θεῖσα ἐλπὶς ἔπεσε φοβερώτατα!

Ἀφοῦ διὰ τηλεγραφικῆς ἀγγελίας ἦλθεν εἰς Παρι-
σίους ἡ εἴδησις, ὅτι οἱ Αὐστριακοὶ ἐπέρασαν τὸν Ἔννον
ποταμόν, εἰς τεσσάρων ἡμερῶν διάστημα ἐπέταξεν ἐκεῖ-
θεν ὁ Ναπολέων εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δανουβίου, καὶ εἰς
διάστημα πέντε ἡμερῶν ἀπὸ 19 ἕως 23 Ἀπριλίου,

μὲ σειρὰν μαχῶν, τὰς ὁποίας αὐτὸς ἐκήρυξε λαμπροτά-
τους θριάμβους, χρυσᾶ βλέμματα τῆς πολεμικῆς τέχνης
του, πλησίον Ταούνου, πλησίον Ἀβενσπέργης, πλησίον
Λανδεσούτου, πλησίον Ἐκμύλης, πλησίον Ῥατισβόννης,
ἔκαμε τόσον μεγάλας νίκας κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, ὥστε
εἰς τὸν Ἀρχιδοῦκα δὲν ἔμενεν ἄλλο εἰμὴ μὲ τὰ απο-
μενάδια τοῦ στρατοῦ του νὰ ὀπισθοπορήσῃ διὰ τοῦ ἄνω
Παλατινάτου ἀπὸ τὸ Κάμβον εἰς τὴν Βοημίαν, καὶ νὰ ἀφ-
ήσῃ τὸν ἐχθρὸν νὰ τρέχῃ παρὰ τὸν Δανούβιον τὸν πολ-
λὰ γνωστόν του δρόμον διὰ τὴν Βιένναν. Ὁ Ναπο-
λέων ἔκαμε τὰς νίκας ταύτας, αἱ ὁποῖαι ἐφαίνοντο ὅτι
ἐσφράγιζαν παντοτεινὰ τὴν δουλείαν τῆς Γερμανίας,
διὰ Γερμανικῶν στρατευμάτων, εἰς τῶν ὁποίων τὸ μέ-
σον εὑρίσκετο προσωπικῶς, καὶ τῶν ὁποίων τὸ θάῤῥος
ἐπύρονε διὰ προσλαλιῶν, τὰς ὁποίας ὁ διάδοχος τοῦ
Βαυαρικοῦ θρόνου ἐξεγερμάνιζεν, εἰς τὸν Βυρτεμβεργι-
κὸν στρατηγὸν Νεϋβρόννιον: „Ἐγὼ εἶμαι εἰς τὸ μέσον
σας ὄχι ὡς Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων, ἀλλ' ὡς προ-
στάτης τῶν Γερμανῶν. Κανεὶς Γάλλος δὲν εὑρίσκεται
μαζῆμας. Σεῖς πρέπει νὰ κτυπήσητε μόνοι τοὺς Αὐστρια-
κούς." Τὸ ἀποτέλεσμα ἔδωκεν εἰς τοὺς λόγους τού-
τους τὴν ἐνθουσιαστικήν των δύναμιν, καὶ ὡς παράφρο-
νες καὶ δαιμονισμένοι ἡμιλλῶντο οἱ Γερμανοὶ πρὸς ἀλ-
λήλους νὰ χύνωσι ποταμηδὸν τὰ αἵματά των διὰ τὴν
ὑποζύγωσιν τῆς Γερμανίας. Οἱ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες
ἔσπευδαν νὰ ἐκδίδωσι χωριστὰς κηρύξεις πολέμου κατὰ
τῆς Αὐστρίας, καὶ νὰ ἐπικαλοῦνται τὴν ἐκδίκησιν τοῦ
οὐρανοῦ κατὰ τῶν πρωταιτίων τοῦ ἀδίκου πολέμου:
„Ἀνδρεῖοι στρατιῶται (ἐπαρακάλευε μεταξὺ τῶν ἀλ-
λων ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας τοὺς ἰδικούς του), πολε-
μήσατε τὴν Αὐστρίαν ἐμπιστευόμενοι εἰς τὴν θείαν πρό-
νοιαν. Αὕτη θέλει τιμωρήσειν τὸ ἄδικον διὰ τοῦ ἀνι-
κήτου βραχίονος τοῦ μεγάλου καὶ συμμάχου μας Αὐ-
τοκράτορος, ὅς τις εἶναι παρὼν διὰ νὰ ἀποκρούσῃ τὸν
ἐχθρόν, καὶ νὰ ὁδηγήσῃ ἐσᾶς εἰς τὴν νίκην." Τὴν 10

Μαΐου, τέσσαρας ἑβδομάδας μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου, ἔστεκαν οἱ Γάλλοι ἔμπροσθεν τῆς Βιέννης. Ὁ Ἀρχιδοὺξ Μαξιμιλιανὸς, ἀδελφὸς τῆς Αὐτοκρατορίσσης, ἔκαμε δοκίμιον νὰ ὑπερασπισθῇ ταύτην τὴν μητρόπολιν, τὴν παραίτησεν ὅμως πάραυτα εἰς τὴν τύχην της. Εἰς Ἀνισίαν ἐξέδωκε ψήφισμα ὁ Ναπολέων, ὅτι ὁ Αὐστριακὸς Μαρισάλιος Χαστέλλερος, ὅς τις διήγειρεν εἰς τὸ Τερίολον τὰς κατὰ τῶν Βαυαρικῶν καὶ Γαλλικῶν στρατευμάτων ἐπαναστάσεις, εἶναι λῃστὴς καὶ πρέπει, ἀφοῦ πιασθῇ, νὰ τουφεκισθῇ εἰς εἴκοσι τέσσαρας ὥρας. Τώρα κυριεύσας τὴν Βιένναν, ἐξέδωκεν ἀπὸ τὸ στρατόπεδόν του ἐν Καλλιῤῥόῃ πρῶτον προσταγὴν νὰ διαλυθῇ τὸ τῆς χώρας ἀμυντικὸν στράτευμα, καὶ ἐφοβέριζε τοὺς στρατηγοὺς τούτου, ὅσοι εἰς δεκατέσσαρας ἡμέρας δὲν ἐπιστρέψουν εἰς τὰς πατρίδας των, ὅτι θέλει καύσειν τοὺς οἴκους των καὶ δημεύσειν τὴν περιουσίαν των· ἔπειτα παρακέλευσιν εἰς τὸ Οὑγγαρικὸν ἔθνος „Νὰ λύσωσι τὸν μὲ τὴν Αὐστρίαν δεσμόν των, καὶ νὰ ἐκλέξωσιν ἐκ τοῦ μέσου των ἕνα βασιλέα των, καὶ ἔπειτα ἡνωμένοι μὲ τὴν Γαλλίαν νὰ ἀπολαύωσιν αἰώνιον εἰρήνην, ἀνενόχλητον ἐμπορικὴν κοινωνίαν, καὶ ἀσφαλῆ αὐτονομίαν. Δὲν πολεμεῖ τὴν Γαλλίαν ὁ βασιλεὺς τῆς Οὑγγαρίας, ἀλλ᾽ ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας.“ Προσέτι αἱ στρατιωτικαὶ ἀγγελίαι τῶν Γάλλων ὡμίλουν περὶ τοῦ Λοθριγγικοῦ (ὄχι Ἀβεσβουργικοῦ) οἴκου, ὡς περὶ καθῃρημένης δυναστείας, καὶ λόγοι ὑβριστικοὶ Βοναπαρτικοῦ χαρακτῆρος δὲν ἐφείδοντο οὐδὲ τὸν Αὐτοκράτορα, σιωπῶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τοὺς λειτουργούς του. „Ἀνόητοι ἡγεμόνες, δωροδοκημένα βουλευτήρια, ἀμαθεῖς, εὐήθεις, ἀντιφατικοὶ, εἰς τὰς παγίδας τῆς Ἀγγλίας ἐμπεπλεγμένοι ἄνθρωποι“ — ταῦτα ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ, τὰ ὁποῖα ἀπεδίδοντο εἰς τὸν ἡγεμόνα καὶ τοὺς πολιτικοὺς τῆς Αὐστρίας δι᾽ ἐφημερίδων ἐκδιδομένων εἰς τὴν Αὐστριακὴν μητρόπολιν.

Τότε ἐξῆλθεν ἐκ Καλλιῤῥόης τὸ ψήφισμα τῆς

17 Μαΐου περὶ τῆς δημεύσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπικρατείας· ὅλα ἀπέβλεπαν εἰς τὸ νὰ κατακεραυνώσουν τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων μὲ ἀποδείξεις τῆς παντοδυναμίας τοῦ Ναπολέοντος. Βέβαια ἡ παντοδυναμία αὕτη δὲν ἐφάνη εἰς τὰς τρομερὰς μάχας πλησίον τῶν χωρίων Ἀσπέρνου καὶ Ἐσλίγγης ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δανουβίου. Ὁ Ἀρχιδοὺξ Κάρολος διὰ Βοημίας καὶ Μοραβίας εἶχε φθάσειν ἀντικρὺ τῆς Βιέννης πρὸς ἐλευθέρωσίν της. Ὁ Ναπολέων ἐπέρασεν ἐναντίον του, καὶ δύω ἡμέρας συνεχῶς τὴν 21 καὶ 22 Μαΐου ἐπάλαισαν οἱ δύω στρατοὶ μὲ μεγάλην ἐπίδειξιν δυνάμεως καὶ ἡρωϊσμοῦ, ἕως οὗ — τὸ μεσημέριον τῆς δευτέρας ἡμέρας, ὅταν οἱ Γάλλοι εὑρίσκοντο ἤδη εἰς ἧτταν, — ἀνηγγέλθη εἰς τὸν Αὐτοκράτορά των, ὅτι τὰ ὄπισθέν των γεφύρια διὰ πυκνῶν κορμῶν δένδρων, τὰ ὁποῖα εἶχε καταβιβάσειν τὸ ῥεῦμα τοῦ Δανουβίου, ἐκρημνίσθησαν, καὶ ἦτο κίνδυνος νὰ ἀποκοποῦν ἀπὸ τὰς ὀπισθοφυλακὰς καὶ ἀπὸ τὰς πολεμικὰς ὕλας των. Τότε ἐπρόσταξε τὴν ὀπισθοδρομίαν. Εἰς ταύτην τὴν ὥραν ἐκινδύνευεν ὅλη ἡ τύχη του νὰ χαθῇ. Διότι, ἐὰν ὁ Ἀρχιδοὺξ Κάρολος ἐκυνήγα τὸ κέρδος του, δὲν ἠδύνατο οὔτε ἀπὸ τὸ στρατόπεδόν του νὰ φύγῃ, οὔτε ἀπὸ τὴν τοῦ Δανουβίου νῆσον Λόβαον. Τὰ αἴτια τῆς τοῦ περιφήμου πολεμικοῦ Ἀρχιδουκὸς ἀναβολῆς μένουν εἰς ἄλλον ἱστοριογράφον νὰ τὰ σαφηνίσῃ.

Εἰς ἄλλα μέρη ἐνίκησαν, ἀλλ᾽ εἰς μάτην οἱ Αὐστριακοί. Ὁ Ἀρχιδοὺξ Ἰωάννης ἐνίκησε πλησίον Σακίλης τὸν Βωαρνόϊον Εὐγένιον, ὁ Ἀρχιδοὺξ Φερδινάνδος πλησίον Βαρσαυΐας τὸν Πρίγκιπα Πονιατόσκην, οἱ Τεριόλιοι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν Αὐστριακῶν πληρεξουσίων, τοῦ Μαρκεσίου Χαστελλέρου καὶ τοῦ Βαρῶνος Ὁρμαΐρου τοῦ ἱστορήσαντος τὴν πατρίδα του καὶ τὸν πόλεμον τοῦτον, οἱ Φοραλβέργιοι διὰ τῆς ὁδηγίας τοῦ δικολόγου Σνεϊδέρου ἀπέῤῥιψαν τὴν Βαυαριανὴν κυβέρνησιν, ἥτις εἰσαχθεῖσα διὰ τῆς Γαλλικῆς βίας ἦτο μισητὴ

εἰς λαὸν, ὅς τις ἐκ πέντε ἑκατονταετηρίδων ἔζη εὐτυχέστατα ὑπὸ τὴν ἥμερον κυβέρνησιν τοῦ Ἀβεσβουργικοῦ οἴκου. Ἡ μορφὴ τῆς Ἀβεσβουργικῆς κυβερνήσεως ἦτο πρώτη συνθήκη τῆς εἰρήνης τοῦ Ποσονίου, κατὰ τὴν ὁποίαν παρεχώρει ἡ Αὐστρία τὸ Τερίολον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ συνθήκη δὲν ἐφυλάχθη, οἱ Τεριόλιοι ἐνόμιζαν ὅτι δὲν εἶναι ὑπόχρεοι καὶ αὐτοὶ νὰ φυλάττωσι πίστιν. Τὴν 12 Ἀπριλίου ἐκυρίευσαν τὸ Ἰνούτριον, καὶ ἐπίασαν αἰχμάλωτα τὰ Βαυαρικὰ στρατεύματα. Τὴν ἀφεξῆς ἡμέραν ἐπαραδόθη Γαλλικὸν σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Βίσσωνος πλησίον Βελδιδένης. καὶ ἐφέρθη ἄοπλον εἰς Σερβάκιον, διὰ νὰ ἀλλαχθῇ μὲ ἰσαρίθμους Αὐστριακοὺς αἰχμαλώτους. Διὰ τοῦτο τὸ μίμημα τῆς Βαΰλης ἐπαρωργίσθη ὁ Ναπολέων κατὰ πολλὰ, ὄχι ὅμως κατὰ τῶν ἰδίων του στρατηγῶν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ Αὐστριακοῦ Χαστελλέρου, ἐπειδὴ τοὺς εἰς Ἰνούτριον Γαλλικοὺς αἰχμαλώτους κατέσφαξε μὲ γέλια. Ψεῦμα ἀναίσχυντον! ἐπειδὴ ἐκεῖνοι οἱ αἰχμάλωτοι ἦσαν εἰς Σερβάκιον, ὅταν δύω ἡμέρας μετὰ τὴν νίκην ἐμβῆκεν ὁ Χαστέλλερος εἰς Ἰνούτριον· ὁ διπλοῦς σκοπός του ἐπετυχήθη, νὰ κινήσῃ τὸν λαὸν μὲ πλάσμα ἀδικήματος καὶ ἐνταυτῷ νὰ φοβίσῃ τοὺς ἀντιπάλους του μὲ τὸν ἐπανατεινόμενον ἄτιμον θάνατον. Τῷόντι δὲ ὁ Μαρισάλιος Λεφέβριος ἐτουφέκισεν Αὐστριακοὺς ἀγοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐπιάσθησαν αἰχμάλωτοι εἰς τὸ Τερίολον *). Ὅταν λοιπὸν οἱ ἐχθροὶ μὲ δύναμιν μεγάλην ἐμβῆκαν εἰς τὴν χώραν καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου ἔλαβαν τὴν ὑπεροχὴν, ἠναγκάσθη ὁ Χαστέλλερος νὰ ἀναχωρήσῃ.

*) Ὅταν μετὰ ἥμισυ ἔτος ἐφάνη εἰς τὴν Βιένναν ὁ Γαλλικὸς Μαρισάλιος Βερθιέρος ὡς νυμφοκόμος, ἐπεριοποιήθη κατὰ πάντα τρόπον τὸν Μαρκέσιον Χαστέλλερον, καὶ τοῦ εἶπε περὶ τῆς τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀποκηρύξεώς του. „Δὲν δύναται νὰ μὴ δικαιώσῃ διὰ ταύτην τὸν Αὐτοκράτορα Ναπολέοντα. Ἤλπιζε παρὰ πολὺ τότε εἰς τὰ ἀποκεκομμένα καὶ ἠχμαλωτισμένα στρατεύματα· ἡ τῶν Τεριολίων ἐπανάστασις ὑπῆρξεν ἐπικινδυνότατον παράδειγμα, καὶ ἠδύνατο νὰ βάλῃ εἰς τὰς φλόγας ὅλην τὴν Γερμανίαν.“ (Hormayr's) Ἀνδρέας Ὄφερος, Λειψίᾳ 1817, σελ. 108.

Ἡ ἐκδικητικὴ σπάθη τοῦ νικητοῦ ἔπεσε τώρα εἰς τὸν λαὸν, ὅς τις ἐνόμιζε τὴν πρὸς τὸν ἀρχαιότατον καὶ πάτριον καὶ ἀγαθὸν ἡγεμόνα του πίστιν ὑποχρεωτικωτέραν παρὰ τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς νέον καὶ ξένον καὶ ἐπίορκον δορικτήτορα. Δεκατέσσαρα ἀκμάζοντα χωρία, καὶ ἡ ὡραία πόλις τοῦ κύκλου τούτου Σερβάκιον μετεβάλθησαν εἰς σωροὺς ἐρειπίων. Ἑκατοντάδες ἐκ τῶν ἀόπλων κατοίκων ἐκρεμάσθησαν ἀπὸ τὰ δένδρα· γυναῖκες καὶ παιδία ἐστοτώθησαν ἀφειδῶς· ἄνθρωποι μαζὴ μὲ τὰ κτήνη κατεκάησαν εἰς τοὺς σταύλους· ἐγγαστρωμένων ἐξεσπαράχθησαν τὸ ἔμβρυα ἀπὸ τὰς γαστέρας· αἰχμαλώτων χωριατῶν ἐκόπησαν αἱ γλῶσσαι, ἢ ἐκαρφώθησαν αἱ χεῖρες εἰς τὰς κεφαλάς των. Τοιαύτας ἀπανθρωπίας δὲν ἴδεν οὐδὲ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, εἶπεν ὁ Λεφέβριος ὅταν ἐμβῆκεν εἰς Ἰνούτριον. Ὁ Βαυαρικὸς στρατηγὸς ὠνόμαζεν αὐτὸς τοὺς ἰδικούς του ἀπανθρώπους, καὶ τοὺς ἐπαρακέλευσε νὰ γείνουν πάλιν ἄνθρωποι καὶ στρατιῶται. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων καὶ οἱ βοηθοί του ἐνόμιζαν τὸν τρόμον προσφυέστατον μέσον νὰ ταπεινώσωσι τὸν λαὸν αἰωνίως. Τῷόντι δὲ ἤθελαν ἀφανισθῆν τότε τὰ πράγματα τοῦ Τεριόλου, ἐὰν ἡ ὑπεροψία τοῦ Βαυαρικοῦ στρατηγοῦ δὲν ἀπέβαλλε τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἔκαμαν οἱ Αὐστριακοὶ πληρεξούσιοι πρὸς συμφωνίαν παραδόσεως τῆς χώρας, ἐπειδὴ εἶχε βεβαίας ἐλπίδας, ὅτι θέλει πιάσειν καὶ αὐτοὺς τοὺς πληρεξουσίους. Διὰ τοῦτο ὁ Ὁρμάϊρος, ἔχων μαζή του εἰς τὴν χειρίστην περίπτωσιν πιστόλαν καὶ φαρμάκιον, ἀπεφάσισε νὰ βαστάξῃ ὅσας θέσεις καὶ χωρία εἶχεν ἀκόμη, καὶ μάλιστα τὸ ὄρος Βρένερον, καὶ νὰ ἀνανεώσῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τόπους τὸν ἀγῶνα.

Καὶ αἱ εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν γενόμεναι προπαρασκευαὶ πρὸς ἀποτιναγμὸν τοῦ Γαλλικοῦ ζυγοῦ, ἐδυστύχησαν εἰς τοῦτο τὸ μεταξύ. Ἡ ἐπανάστασις, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασεν ὁ χιλίαρχος Δορεμβέργιος ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Βεστφαλίας, ἐτελείωσε μὲ τὴν

καταδίκην τοῦ πρωταιτίου καὶ τῶν βοηθῶν του, πρὸ τῆς ὁποίας ὅμως ἔγεινεν ἡ φυγή των. Τραγικωτέραν ἔκβασιν ἔλαβε τὸ ἐγχείρημα τοῦ Προυσιακοῦ Μαϊόρου Σχιλλίου, ἀνδρὸς νέου, τὸν ὁποῖον τὰ ἐπὶ τοῦ 1806 καὶ 1807 ἔτους ἀνδραγαθήματά του ἐπαρακίνησαν εἰς τὸν στοχασμὸν νὰ πιάσῃ τὸ σπαθίον μὲ τὸν ἴδιόν του βραχίονα ὡς δεύτερος Μανσφέλδιος ἢ Βαλλεστεΐνιος, ἀλλὰ πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Μὴ ὑποφέρων τὴν ἀτιμίαν, τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο ἐπικαθημένην εἰς τοὺς Προύσσους μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Τίλσης, καὶ εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν μὲ τὰ δεσμὰ τῆς Ῥηνικῆς συμπλοκῆς, διέφυγε τὴν 23 Ἀπριλίου μὲ τὸ τάγμα τῶν ἱππέων του ἐκ Βερολίνου διὰ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Γερμανοὺς τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν δουλωτῶν των. Ἀλλ' ἡ ἀγγελία τῶν δυστυχημάτων τοῦ Δανουβίου ἔκοψεν ὅλας τὰς εἰς τὸ ἑξῆς θεωρίας καὶ βουλάς του. Καὶ ὅμως ἐὰν ὑπήγαινε πρὸς μεσημβρίαν εἰς τοὺς Τεριολίους ἢ Φοραλβεργίους μετὰ τοῦ ἀνδρείου λόχου τῶν ἐφίππων του, ἦτο δυνατὸν νὰ βάλῃ ἐπίσημον βάρος εἰς τὴν πλάστιγγα. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως ἐπρόκρινε νὰ στραφῇ πρὸς βοῤῥᾶν καὶ νὰ ματαιώσῃ τὸ τολμηρὸν ἐγχείρημά του περιφερόμενος ἀσκόπως ἄνω καὶ κάτω εἰς Βεστφαλίαν καὶ Μεκελβοῦργον. Τελευταῖον δὲ μὲ χιλιάδας τινὰς, μὲ τὰς ὁποίας ἐπερισσεύθη ὁ λόχος του ἐκ συνδρομῆς Γερμανῶν, ἐμβῆκεν εἰς τὴν Στραλσυνδίαν, τὴν ὁποίαν ἐπῆρεν ἀπὸ τοὺς Γάλλους, μὲ πρόθεσιν νὰ ἀναδείξῃ τὰ τείχη ταῦτα δευτέραν Καισαραυγοῦσταν. Ἐκεῖ ἠδύνατο νὰ εὑρεθῇ ὁδὸς εἰς τὰ Ἀγγλικὰ καράβια, καὶ οὕτω νὰ σωθῇ καὶ αὐτὸς καὶ πολλοὶ βοηθοί του ἀπὸ τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος· ἀλλ' ἡ προθυμία Δανικοῦ στρατηγοῦ (ὠνομάζετο Ἐβάλδιος), μὲ τὴν ὁποίαν ἐπλήθυνεν ἀπροσδοκήτως τοὺς διώκτας τοῦ Σχιλλίου, ἐπετάχυνε τὴν δυστυχῆ εἱμαρμένην του, καὶ ὁ τολμηρὸς καὶ ἄξιος λαμπροῦ τέλους νεανίας, μετὰ τὴν ἐξ ἐφόδου κυ-

ρίευσιν τῆς Στραλσυνδίας, ἔπεσε κατὰ τὴν 31 Μαΐου ὑπὸ τὴν σπάθην Δανικῶν ἢ Ὀλλανδικῶν ἐφίππων *).

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔστεκαν ἓξ ἑβδομάδας οἱ εἰς Ἄσπερνον ἀγωνισάμενοι ἀντικρὺ ἀλλήλων χωρισμένοι διὰ τοῦ ποταμοῦ. Τὸ ἀσυνείθιστον φαινόμενον ὅτι ὁ Ναπολέων δὲν ἐνίκησεν, ἦτο διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν καταστροφήν του ἰσότιμον ἥττης του, καὶ ἡ νικηφόρος ἀνανέωσις τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Τεριόλου καὶ τῆς Φοραρλβέργης, ἡ εἰς τὴν Φραγκίαν προχώρησις τῶν Αὐστριακῶν λόχων, ἡ κατάσχεσις τῆς Σαξονικῆς μητροπόλεως, καὶ τελευταῖον ἡ μὲ τοὺς εἰς Σαξονίαν Αὐστριακοὺς ἕνωσις τοῦ Δουκὸς Βρουνσουΐκου Βιλέλμου υἱοῦ τοῦ εἰς Αὐερστάδιον πεσόντος Προυσιακοῦ Φελδμαρισαλίου, ὅς τις ἐστερήθη ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα τὸ κληρονόμημά του, καὶ τώρα μὲ λόχον ἴδιόν του εἶχε σκοπὸν νὰ ἐκδιώξῃ τὸν βασιλέα τῆς Βεστφαλίας ἀπὸ τὴν παράνομον ἐξουσίαν του — ὅλα ταῦτα ἐδυνάμοναν τὰς ἐλπίδας τῶν ὅσοι ἀκόμη δὲν εἶχαν κλίνειν γόνυ εἰς τὸν Βάαλ τοῦ καιροῦ, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλει συγχωρήσειν νὰ ματαιωθῇ ὁ μέγας οὗτος ἀγὼν, ἀλλὰ θέλει ἐλευθερώσειν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὴν ἄτιμον δουλείαν τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν φορὰν ἔβαλεν ἡ ἀνερμήνευτος πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἰς σκληρὸν πειρασμὸν τὴν εἰς τὰ θελήματά της πίστιν.

Τὴν 14 Ἰουλίου ὁ Ἀρχιδοὺξ Ἰωάννης, ὅς τις εἶχε παραιτήσειν τὰς εἰς Ἰταλίαν νίκας του καὶ εἶχε ὀπισθοχωρήσειν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ἐκτυπήθη πλησίον Ἀραβονίας ἀπὸ τὸν ἀκολουθοῦντα κατόπιν του

*) Τοὐλάχιστον Ὀλλανδοὶ ἔλαβαν μαζή των τὴν κεφαλήν του εἰς πνεῦμα οἴνου, καὶ Ὀλλανδοὶ τὴν σήμερον ἀκόμη τὴν φυλάττουν εἰς Μουσεῖόν τι τοῦ Βαταυϊκοῦ Λουγδούνου μετὰ φυσικῶν ἀντικειμένων ὡς τρόπαιον τῶν ἀνδραγαθημάτων των. Τοῦ Σχιλλίου οἱ αἰχμαλωτισθέντες συστρατιῶται μέρος μὲν ἐπυροβολήθησαν εἰς τὸν Οὐήσουργιν, μέρος δὲ ἐστάλθησαν εἰς τὰ κάτεργα τῆς Μασσαλίας καὶ τοῦ Τολανίου, ὅπου ἤθελαν στενάζειν διὰ βίου, ἐὰν τέλος δὲν ἔπιπτεν ὁ Ναπολέων.

ὑποβασιλέα, καὶ τὴν 5 καὶ 6 Ἰουλίου ἐχάθη μεγάλη τοῦ Ἀρχιδουκὸς Καρόλου μάχη, ἥτις ὀνομάζεται τοῦ Βάγραμ ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ χωρίου. Χωρὶς νὰ ταραχθῇ ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ εἰς Ἄσπερνον ἀγῶνος ὁ Ναπολέων διέβη δευτέραν φορὰν ἀνεμποδίστως τὸν Δανούβιον διὰ νὰ νικήσῃ τὸν ἐχθρὸν εἰς αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν τόπον, ὅπου ἐκεῖνος ἐκαυχᾶτο ὅτι ἐνίκησε. Φοβερὰ μάχη συνεκροτήθη, ὅπου οἱ Αὐστριακοὶ ἕως τὸ μεσημέριον τῆς δευτέρας ἀντεῖχαν ἡρωϊκώτατα. Ἡ νίκη ἤθελεν εἶσθαι ἰδική των, ἐὰν ἐπρόφθανε κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ προσμενόμενος στρατὸς τοῦ Ἀρχιδουκὸς Ἰωάννου. Ἐπειδὴ οὗτος δὲν ἔφθασεν, ὑπεχώρησεν ἡ ἀριστερὰ τῶν Αὐστριακῶν πτέρυξ, καὶ μὲ τὴν κίνησιν ταύτης ἔβαλεν ὅλον τὸν στρατὸν εἰς ὀπισθοδρομίαν. Ὁ ἀστὴρ τῆς Αὐστρίας ὑπεθαμβώθη κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον, ὅπου πρὸ πεντακοσίων ἐνιαυτῶν εἰς τὴν μεταξὺ Ῥουδόλφου Ἀβεσβουργίου καὶ Ὀττοκάρου μάχην ἔρριψε τὰς πρώτας μεγάλας ἀκτῖνας του.

Ἡ ὀπισθοδρομία τῶν Αὐστριακῶν διευθύνθη μὲ μεγάλην εὐταξίαν πρὸς τὴν Μοραβίαν. Ἀλλ' οἱ νικηταὶ, ἐὰν καὶ ἔπαθαν μεγίστην φθορὰν, ἠκολούθουν κατόπιν. Τὴν 11 Ἰουλίου ἐφαίνετο ὅτι ἤθελε συγκροτηθῆν δευτέρα μάχη πλησίον Ζνοΐμου, ὅταν ὁ Πρίγκιψ Λιχτενστέϊνος ἐφάνη εἰς τὸ Γαλλικὸν στράτευμα διὰ νὰ ζητήσῃ ἀνακωχὴν ὅπλων ἐν ὀνόματι τοῦ Αὐτοκράτορός του. Πρὸ δύω ἀκόμη ἡμερῶν εἶχε κηρύξειν ἡ ἀγγελία τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ Βολκερσδορπίου τὴν Αὐστριακὴν μοναρχίαν χαμένην, καὶ εἶχεν ὁμιλήσειν καταφρονητικῶς: Πρέπει νὰ μὴ γνωρίζῃ τις τὸν χαρακτῆρα τῶν ἡγεμονευόντων, ὅς τις ἐνόμιζεν ὅτι δὲν θέλουν ταπεινωθῆν καὶ τώρα καθὼς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Αὐστερλιτίου. Μὲ ὅλον τοῦτο εἰσηκούσθη ἡ πρότασις καὶ μετὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 12 Ἰουλίου ὑπεγράφη εἰς Ζνοΐμον ἀνακωχὴ, ἥτις ἄφινεν εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ τὸ τρίτον μέρος τῆς μοναρχίας, ἤγουν ὅλας τὰς Γερμανικὰς ἐπαρχίας καὶ μέρος τῆς Γαλλικίας καὶ Οὐγγαρίας μετὰ τῶν πόλεων, Βιέννης, Λιντίου, Γραικίου, Κλαγεμφορτίου, Λουβιανῆς, Τεργέστης, Σαλισβούργου, Βρύννης, Λεμβέργης, Κρακαυΐας, Ποσονίου, Ὀδεμβούργου καὶ Ἀραβονίας, καὶ προσέτι ἀφῆκε τὸ Τερίολον καὶ τὴν Φοραρλβέργαν εἰς τὴν τύχην των μὲ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Αὐστριακῶν στρατευμάτων. Ὁ Ναπολέων ἐμεταχειρίσθη καὶ ἐδῶ τὴν αὐτὴν πολιτικὴν τέχνην, ἥτις μετὰ τὴν μάχην τοῦ Αὐστερλιτίου τὸν ὠφέλησε περισσότερον παρὰ ἀκόμη νίκη ἄλλη: „Ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν μου, ἐκαυχήθη μετέπειτα, νὰ κομματιάσω τὴν Αὐστριακὴν μοναρχίαν, καὶ μετανοῶ ὅτι δὲν ἐζήτησα πρόδρομον τῆς εἰρήνης συνθήκην τὸν χωρισμὸν τῶν στεμμάτων, τὰ ὁποῖα τὴν συνθέτουσιν"*). Ἀλλ' ἡ καλωσύνη του αὕτη ἦτο μᾶλλον ὑπαγορία ἀνάγκης, ἐπειδὴ ἐφοβήθη τὸν τελευταῖον ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ ἐπιχειρήσῃ μὲ ἀπελπισίαν ὁ Αὐτοκρατορικὸς οἶκος συνδεδεμένος μὲ τοῦ λαοῦ τὴν δύναμιν. Διδαχθεὶς ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν ἐφοβεῖτο τὰς προετοιμασίας, αἱ ὁποῖαι ἔκαμναν τὸν πόλεμον τοῦ λαοῦ, ἐὰν καὶ τὸν τοιοῦτον ἐπροσπάθει νὰ τὸν καταφρονήσῃ διὰ τῶν ἐφημερίδων του. Τὸν ἐφοβεῖτο διπλασίως εἰς ἐπικράτειαν, τῆς ὁποίας οἱ ἡγεμόνες ἦσαν ἄνδρες καὶ στρατηγοὶ, καὶ τῆς ὁποίας τὰ στρατεύματα τὸν ἐξέστησαν εἰς τὰς μάχας τοῦ Ἀσπέρνου καὶ Βάγραμ. Τὸ μάκρος τοῦ πολέμου ἠδύνατο νὰ φέρῃ τροπὰς, αἱ ὁποῖαι ἔφερναν ἄλλην δραστηριότητα εἰς τὰς προετοιμασίας ἐκείνας. Καὶ ὁ μικρὸς δὲ ζῆλος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπολέμουν οἱ Ῥῶσοι τὴν Γαλλικίαν, διήγειρε τὴν ὑποψίαν μήπως ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος βλέπων ἀνατρεπομένην ἐκ θεμελίων τὴν Αὐστρίαν ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ φρονήματα, τὰ ὁποῖα εἶχε πρὸ τῆς ἐν Τίλσῃ φιλίας. Ἐφάνη λοιπὸν ἀσφαλέστερον νὰ ἀφαιρέσῃ τὸν ἐχθρὸν τώρα τὰ ὅπλα ἕως οὗ νὰ καταπατήσῃ τὸν ἀγῶνα τῆς

*) Las Cases, Tom. III, p. 130.

δύσεως. Εἰς τὴν τέχνην τῶν ἐγκαίρων συνθηκῶν περισσότερον παρὰ εἰς τὰς νίκας ἐχρεώστουν καὶ οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι τὴν κοσμοκρατορίαν των. Ἀλλὰ καὶ ὁ Αὐστριακὸς οἶκος ἔπραξε σοφώτατα, ἐνῷ ἐξῆλθεν ἀπὸ τοὺς περιορισμοὺς δυστυχοῦς πολέμου πρὶν ἐξαντληθῶσιν ὁλοτελῶς αἱ δυνάμεις της. Ἐν ὅσῳ ἐβάσταζε τὴν ὕπαρξίν της, ἠδύνατο νὰ μεταβληθῇ ἡ δυσμένεια τῆς τύχης.

Μὲ ταύτην τὴν ἐλπίδα ἔκλεισεν εἰρήνην, τὴν 14 Ὀκτωβ. 1809, εἰς τὴν Βιένναν, κυρίως δὲ εἰς τὸ παλάτιον τῆς Καλλιῤῥόης (Schönbrunn). Παρεχώρησεν ἡ Αὐστρία τὰς χώρας Σαλισβοῦργον, Βερχτολσγάδαν, τὸν κύκλον τοῦ Ἔννου καὶ Ἀουσρούκης τῆς παρὰ τὸν Ὄνασον ποταμὸν χώρας, τὸ Δουκάτον Καρνιόλαν, τοὺς κύκλους Βιλλάκου, καὶ Γοριτίας, τὸ κυβερνεῖον τῆς Τεργέστης, τὴν Κροατίαν μετὰ τῆς Οὐγγαρικῆς Δαλματίας, ὅλην τὴν δυτικὴν Γαλλικίαν μετὰ τῆς Κρακαυΐας, τὴν τελευταίαν εἰς τὸ μέγα Δουκάτον τῆς Βαρσαυΐας, ἐκ δὲ τῆς ἀνατολικῆς Γαλλικίας περιοχήν τινα μὲ 400,000 κατοίκους εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσίας, ὅς τις ἐπρόσταξε τοὺς λαούς του νὰ κάμωσι δοξολογίαν εἰς τὸν Θεὸν διὰ ταύτην τὴν εὐτυχῆ ἀπόκτησιν. Ὅλα ὁμοῦ 2054 τετραγωνικὰ μίλια μὲ 3,500,000 ἐγκατοίκων, καὶ μὲ ἐτήσιον εἰσόδημα εἴκοσι μιλιονίων φλωριτίων. Ἔμειναν δὲ εἰς τὴν μοναρχίαν 9500 Τ. Μ. καὶ 19,500,000 κατοίκων. Ὅτι δὲ ἔπαυσε νὰ παραβάλλεται μὲ τὴν Γαλλίαν, ἀπέδειξεν ἡ ἐγγύησις, τὴν ὁποίαν εἰς τὸ 16 ἄρθρον ἀνέλαβεν ὁ Ναπολέων διὰ τὴν διάρκειάν της, ἐνῷ ἡ Αὐστρία ἀντὶ τοῦ νὰ δώσῃ ἀμοιβαίαν ἐγγύησιν, ἐγνώρισεν ὅλας τὰς μεταβολὰς, ὅσαι ἔγειναν εἰς τὴν Πορτογαλλίαν, Ἱσπανίαν καὶ Ἰταλίαν, καὶ ὅσαι ἤθελαν γείνειν ἐφεξῆς. Ἐμβῆκε δὲ καὶ εἰς τὸ ἠπειρωτικὸν σύστημα, καὶ ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῇ τὰς μόλις ἀνασυνδεθείσας σχέσεις της μὲ τὴν Ἀγγλίαν (ὁ ἐν Βιέννῃ Ἀγγλικὸς πρέσβυς Λὸρδ Βαθούρστιος ἐχάθη εἰς τὴν ἐπιστροφήν του πλησίον Περλεβέργης χωρὶς νὰ ἀφήσῃ

ἴχνος τῆς ὑπάρξεώς του). Ἀλλὰ χωρὶς τούτου ἡ Αὐστρία ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τὴν θάλασσαν μὲ τὸ νὰ ἔχασε τὴν Τεργέστην καὶ τὴν Δαλματίαν. Ἀντὶ τούτων ἀπέκτησεν, ἐνῷ ὁ Ναπολέων ἥνωσε τὴν Καρνίολαν, Καρινθίαν, Ἰστρίαν, Δαλματίαν, Ῥαγούσαν καὶ τὰς δύω Κροατίας μὲ ὄνομα „Ἰλλυρία" εἰς ἓν Γαλλικὸν κυβερνεῖον, ἀπέκτησε λέγω γειτονίαν ἡ Αὐστρία βαρυτέραν παρ' ὅ,τι ἦσαν τὰ κατὰ τῆς Βιέννης ἐγερθέντα Βαυαρικὰ σύνορα*). Ἀφοῦ ἡ αὐλὴ τῆς Βιέννης ὡμίλησε μὲ πόνον εἰς τὴν πολεμικὴν Δήλωσίν της, ὅτι ὁ Ναπολέων τῆς ἐπρόβαλε κομματιασμὸν τῆς Τουρκικῆς ἐπικρατείας, τῆς ὁποίας ἡ διατήρησις ἀνήκει οὐσιωδῶς εἰς τὸ πολιτικὸν σύστημα τῆς Αὐστρίας, ἐδοκίμασε τὴν μεγαλητέραν της λύπην, ὅτι τὰς παλαιὰς ἐπαρχίας της ἔκαμεν ὄχι μόνον ὁδὸν στρατεύματος κατὰ τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ καὶ τὰς παρεχώρησεν ἐντελῶς: „Ἠδύνασθε νὰ παραπονηθῆτε, ἀπεκρίθη τότε ὁ Ναπολέων μὲ ὑποκριτικὴν μεγαλοφροσύνην: ὅτι ἤθελα μὲ πρώτους ἐσᾶς νὰ συμφωνήσω, ἐὰν ἤρχετο καιρὸς, ὁπότε ἤθελεν εἰ-

*) Ὁ Ναπολέων ἐθεώρει τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρχίας ὡς ἐπικράτειαν χωριστὴν τῆς Γαλλίας, ἀμέσως ἰδικόν του κτῆμα, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ἔπειτα ὡς προαύλιον τῶν μεγαλητέρων δορικτησιῶν του. Ἐδιατήρησεν ἐκεῖ τὰ εἰς τὴν Γαλλίαν καθῃρημένα φευδαλικὰ δίκαια ἢ τὰς σχέσεις τῆς ὑποταγῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ τῆς τοπαρχίας κτήματα ἐχάρισεν εἰς τοὺς φίλους, ἔδωκεν εἰς πολλοὺς πρῴην δημοκρατικοὺς ἀφορμὴν νὰ δείξωσι τὸν ἀληθινὸν χαρακτῆρα τοῦ πρὸς τὸν φευδαλισμὸν μίσους των. Τὰ ἔκριναν θαυμάσια εἰς τὴν πρᾶξιν, καὶ δὲν ἐχάριζαν εἰς τοὺς νέους των ὑπηκόους οὐδὲ ὀβολὸν ἀπὸ τοὺς ἀργυρικοὺς φόρους, οὐδὲ ὥραν μίαν ἀπὸ τὰς ἡμέρας τῆς ἀγγαρείας. Ἡ δὲ Βαυαρία ἐψεύσθη τῶν μεγάλων ἐλπίδων της, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐρεθίσειν ὁ Ναπολέων διὰ τῆς πρὸς τὸν Βαυαρικὸν στρατὸν προσλαλιᾶς του τὴν 20 Ἀπριλίου: „Θέλω μεγαλύνειν τὴν Βαυαρίαν τόσον, εἶπεν, ὥστε νὰ δύναται μόνη νὰ ἀντιπαλαίῃ μὲ τὴν Αὐστρίαν." Τώρα ὅμως ἔλαβε τὴν Ῥατισβόναν, τὸ Σαλισβοῦργον, τὴν Βερχτολγάρδαν μετὰ τοῦ κύκλου τοῦ Ἔννου καὶ Ἀουσρούκης· ἀλλ' ἀντὶ τούτων παρεχώρησεν εἰς μὲν τὴν Ἰταλίαν τὸ μεσημβρινὸν Τερίολον, εἰς δὲ τὸ Βιρκεβοῦργον καὶ τὴν Βυρτεμβέργαν ἱκανὰ χωρία. Ὁ μέγας δημέμπορος δὲν ἄφινε κανένα καιρὸν νὰ περάσῃ χωρὶς νὰ δείχνῃ τὴν ὄρεξίν του εἰς τὸ νὰ κατασπαράττῃ πολιτείας καὶ νὰ κρημνίζῃ τὰ ἴδιά του δημιουργήματα.

σθαι καθῆκον τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης νὰ συμφωνήσωσι διὰ ἓν ἐγχείρημα μέγα;" Μὲ ὅλον τοῦτο ὁ Ναπολέων δὲν ἐπανῆλθε πλέον εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην.

Τὴν ἀνάγκην, εἰς τὴν ὁποίαν καθυπεβλήθη ὁ ἀγαθὸς Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος, ἀντεπάλαισε μικρὸς Πρίγκιψ, ὁ Βιλέλμος Δοὺξ Βρουνσουΐκου. Καταφρονήσας τὴν συνθήκην τοῦ Ζενοΐμου ἀπεφάσισε μὲ 1500 στρατιώτας του νὰ ὑπάγῃ μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας ἕως τὸ στόμιον τοῦ Οὐησούργιδος, ὅπου ἦτο βέβαιος, ὅτι θέλει εὑρεῖν Ἀγγλικὰ πλοῖα διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ τολμηρὸς στοχασμὸς ἐξετελέσθη μὲ εὐτυχίαν. Ὁ Δοὺξ Βιλέλμος διῆλθε διὰ τῆς Σαξονίας εἰς τὸ Βεστφαλικὸν βασίλειον, ἐκτύπησε τὰ ἐναντίον αὐτοῦ σταλθέντα πολυάριθμα στρατεύματα, καὶ μὲ τούτους τοὺς κανόνας τῶν δικαίων ἐκυρίευσε τὸ κληρονόμημά του Βρουνσουΐκον· ὑπεχώρησεν ὅμως εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν δυνατωτέρων ἐχθρῶν του, καὶ τὴν 6 Αὐγούστου πυροβολούμενος ἀπὸ τοὺς ὑποδούλους τοῦ κοσμοκράτορος Δάνους εὕρηκεν εἰς Ἐλσφλὲθ τὰ καράβια, τὰ ὁποῖα τὸν ἔσωσαν. Λυπηρὰ ὅμως ἦτο ἡ παρατήρησις, ὅτι ὅπου ἐπεχειρεῖτο μέγα τι κατὰ τῆς Γαλλίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκατήντα εἰς ὅλον τὸ ἐναντίον. Οὕτω κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἄραξεν Ἀγγλικὸν στράτευμα περίπου 40.000 ἀνδρῶν εἰς τὴν τῆς Ὀλλανδικῆς Σεηλανδίας νῆσον Βαλαχρίαν, ἐκυρίευσε, τὴν 15 Αὐγούστου, τὸ φρούριον Βλίσιγγαν, καὶ ἐφοβέριζε τὴν Ἀντουερπίαν, ὅπου εἶχε καταφύγειν ὁ Γαλλικὸς στόλος. Ἀλλ' οἱ δισταγμοὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατηγοῦ Λόρδου Χατάμου (πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Πὶττ) δὲν ἐπέφεραν εἰς τὴν ὑπερήφανον καρδίαν τοῦ Ναπολέοντος τὰς πληγάς, τὰς ὁποίας ἠδύναντο νὰ τοῦ κάμουν ἡ κυρίευσις τῆς Ἀντουερπίας, ἀγαπητοτάτης του δημιουργίας, καὶ ὁ ἀφανισμὸς τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων καραβίων, καὶ ἀφοῦ ὁ ἀὴρ τῆς Βαλαχρίας ἔστειλεν εἰς τὸν ᾅδην Ἄγγλους περισσοτέρους παρ' ὅσους ἤθελε θανατώσειν μία ἧττα

των, ἐτελείωσαν ὅλον τὸ πολύτιμον ἐγχείρημα μὲ τὸν κρημνισμὸν τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Βαλαχρίας καὶ μὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅμως ἐδιχονόησαν περὶ τῆς δυστυχοῦς ταύτης ἐκστρατείας τὰ μέλη τοῦ βασιλικοῦ βουλευτηρίου εἰς τοσοῦτον, ὥστε ὁ Σηκρετάριος τῆς πολιτείας Κάνιγγ, ὅστις τὴν ἐπροστάτευεν, ἐμονομάχησε διὰ πιστολίων μὲ τὸν πολέμαρχον Λὸρδ Καστλερῆγον, καὶ, ἀφοῦ ἔλαβεν ἐλαφρὰν πληγήν, ἐκβὰς ἀπὸ τὸ λειτουργεῖον, ἀφῆκε τὸν τόπον του εἰς τοῦτον τὸν ἀντίπαλον.

Περισσότερον παρὰ δι' ὅλων ταύτων τῶν συμβαμάτων ἠσθένησεν ἡ εἰς τὸ αἰώνιον δίκαιον πίστις διὰ τῆς τραγικῆς τύχης τῶν Τερολίων. Μετὰ τὴν εἰς Ἄσπερνον μάχην, παροργιζόμενοι ὑπερβολικῶς ἀφ' ὅσα ἔκαμναν δεινὰ οἱ Βαυαροὶ, ἐπίασαν οἱ Τεριόλιοι ἐκ δευτέρου τὰ ὅπλα, ἐλπίζοντες ἐντὸς ὀλίγου βοήθειαν. Τοὺς ἔγεινεν ὑπόσχεσις; ὅτι δὲν θέλουν πλέον χωρισθῆν ἀπὸ τὴν Αὐστριακὴν Αὐτοκρατορίαν, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκας δὲν θέλει ὑπογράψειν ἄλλην εἰρήνην, εἰμὴ τὴν συνδέουσαν ἀδιαῤῥήκτως τὸ Τεριόλον μὲ τὴν μοναρχίαν του. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Ζενοΐμου ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν οἱ Αὐστριακοὶ στρατηγοὶ καὶ ἀγοὶ μετὰ τῶν στρατιωτῶν των. Φοβούμενοι λοιπὸν οἱ Τεριόλιοι μήπως αἰσθανθῶσι δευτέραν φορὰν τὴν βαρβαρικὴν ῥάβδον, ἀπεφάσισαν νὰ ἀμυνθῶσι μέχρι τῶν ἐσχάτων δεινῶν, καὶ ἐξεδίωξαν ἀπὸ τὴν χώραν των τὸν Μαρισάλιον Λεφέβριον, ὅστις εἶχεν ὑπάγειν εἰς Ἰνούτριον, κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν διορίαν, τὴν ὁποίον τοὺς εἶχε δώσειν πρὸς κατάθεσιν τῶν ὅπλων; μαζὴ μὲ τοὺς Γάλλους του, Βαυαροὺς καὶ Σάξονας. Ἡ ὀπισθοδρομία τῶν εἰς τὸ πλησίον Ἰνουτρίου ὄρος Ἴσαλον κτυπηθέντων στρατευμάτων κατὰ τὴν 13 Αὐγούστου ἐγίνετο διὰ κοιλάδων, ἐνῷ ἐκ τῶν ὑψωμάτων γυναῖκες μὲν ἐκύλιαν ἐπάνω των πέτρας καὶ κορμοὺς δένδρων, ἐπιτήδειοι δὲ τουφεκισταὶ ἐπυροβόλουν καὶ

ἐκρήμνιζαν κάτω τοὺς διαβαίνοντας. Ἀρχηγὸς τῶν Τεριολίων ἦτο τώρα Ἀνδρέας Ὄφερος, ξενοδόχος τῆς Σάνδης πλησίον τοῦ ἁγ. Λεονάρδου εἰς τὴν κοιλάδα Πασσεΐραν. Ἦτο χωριάτης ὀλιγόνους, χωρὶς γνώσεις πολεμικὰς, χωρὶς θαῤῥαλεότητα. Ὑψηλὸν ἀνάστημα Ἡρακλέους, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδιδε κἄποιαν σημασίαν μακρὺς καὶ μαῦρος πώγων, τοῦ ἐπροξένησαν τὸ σέβας, τὸ ὁποῖον ὁ πολὺς ὅμιλος ἀποδίδει εἰς τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα· καὶ ἡ αὐστηρὰ τιμιότης του, ἡ εἰλικρινὴς ἡμερότης καὶ εὐλάβειά του τὸν ἀνέδειχναν τῳόντι ἄξιον τῆς κοινῆς πίστεως· ὅτι ὅμως ἔφθασεν εἰς τὸ νὰ γείνῃ ἀληθινὸν χρηστήριον τοῦ λαοῦ, αἴτιος ἦτο ὁ Ὀρμάϊρος, ὅς τις ἐμεταχειρίζετο τοῦτον τὸν ἄνδρα ὄργανον ἄλλοτε μὲν φόβου, ἄλλοτε δὲ ἐλπίδος, ἄλλοτε δὲ ἑνώσεως. Περισσοτέραν ἐνέργειαν παρὰ τὸν Ὄφερον ἀνέπτυξε διὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τοῦ Τεριόλου ὁ Μαρτῖνος Τεΐμερος, ταβοκοπώλης ἐκ Κλαγγεμφορτίου, καὶ ὁ Πέτρος Μαΐερος, ξενοδόχος πλησίον Βριξίας, ὅς τις διὰ τὴν θερμὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν Αὐστριακὴν κηδεμονίαν ἔπαθεν ἀπὸ τοὺς Γάλλους ἐπονείδιστον θάνατον. Ἀλλ' εἰς μόνον τὸν Ὄφερον ἐχαρίσθη ἡ τύχη νὰ σταθῇ καὶ νὰ πέσῃ ἔμπροσθεν τῶν συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων του ὡς τοποτηρητὴς ὅλου τοῦ ἔθνους του. Καὶ ὅμως δὲν ἦτο αὐτὸς, ἀλλ' ὁ Καπουκῖνος Ἰωακεὶμ Ἀσπέγγερος, ὅς τις μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Αὐστριακῶν ἐνεθάῤῥυνε τοὺς δειλιάσαντας Τεριολίους νὰ συγκρατῶνται σταθερῶς καὶ νὰ ἐκδιώξωσι δευτέραν φορὰν ἀπὸ τὴν χώραν ἀτίμως τὸν Μαρισάλιον, ὅς τις πολλάκις εἶχε δοκιμάσειν τὴν δυσμένειαν τῶν βουνῶν τούτων. Ἔκτοτε ὅμως ἔφθασε τοῦ Ὀφέρου ἡ δόξα τὸ ὕψιστον σημεῖον, ἐπειδὴ αὐτὸς, ὁδηγούμενος ἀπ' ὀρθὴν αἴσθησιν, ἐπεμελήθη νὰ βαστάξῃ τὴν αὐτονομίαν τῆς χώρας διὰ τὸν νόμιμον ἡγεμόνα της. Εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν παλάτιον τοῦ Ἰνουτρίου ἐκυβέρνα ὁ ἁπλοῦς χωριάτης ὅλα τὰ πολιτικὰ καὶ πολεμικὰ πράγματα. Φι-

λοπάτριδες ἄνδρες, οἵτινες ἐσυνήργουν τὰς ἀποφάσεις του, συνέγραφαν δηλώσεις καὶ προσταγὰς, καὶ αὐτὸς τὰς ὑπέγραφε μόνον. Ἐὰν ἐξαιρεθῇ ἡ μεγάλη του δημοτικότης καὶ κοινὴ συναναστροφὴ, ἡ κυβέρνησίς του ἔτρεχε βῆμα πρὸς βῆμα κατόπιν τῆς Αὐστριακῆς διοικήσεως. Αἱ ἴδιαί του διαταγαὶ ἀπέβλεπαν τὴν ἐξαναπόκτησιν τῶν ἀπὸ τοὺς Βαυαροὺς πωληθέντων κοινῶν κτημάτων, φύλαξιν τῆς θρησκείας καὶ ἀποβολὴν τῶν ἀφορμῶν τῆς κακοηθείας. Μία ἐκ τούτων ἀπηγόρευε τὰς γυναῖκας „νὰ σκεπάζωσι διαφανῶς τὸ στῆθος καὶ τοὺς βραχίονας, καὶ οὕτω νὰ ἐρεθίζωσι τοὺς ἀγαπητούς του στρατιώτας εἰς ἁμαρτίαν, τὸ ὁποῖον δυσαρεστεῖ καὶ τὸν Θεὸν καὶ πάντα ἀληθινὸν χριστιανόν.“ Πλέον παρὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐκαταγίνετο εἰς τὸ νὰ εἰρηνεύῃ ἀνδρόγυνα, ἔξω τῶν γάμων νὰ ἀπογορεύῃ ἀλλοῦ τοὺς χοροὺς, τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ξενοδοχείων καὶ καπαλείων ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας, καὶ τὴν συνέλευσιν τῶν νεανίσκων εἰς κοινοὺς τόπους ἐνκαιρῷ νυκτὸς, τὸ ὁποῖον ἐσυνειθίζετο εἰς τὸ Τερίολον καθὼς καὶ εἰς τὴν Ἑλβετίαν, καὶ εἰς τὸ νὰ κολάζῃ πατέρας νόθων τέκνων. Δὲν ἦτο λοιπὸν φόβος ἐκ τοῦ χωριατικοῦ τούτου κυβερνήματος νὰ προκύψουν αἱ ἡδοναὶ καὶ ἀσέλγειαι τῶν ἀναβαπτιστῶν βασιλέων τοῦ Μυνστέρου καὶ τῶν συμβούλων των, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτησαν κατὰ τὴν 15 ἑκατονταετηρίδα· ἦτο μάλιστα ἱκανὸς νὰ τιμήσῃ τὸ ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους καὶ μεγαλόνοας ἄνδρας κατεντροπιασθὲν ὄνομα „δημοκρατία,“ ἐὰν καὶ τὴν ἐγνώριζεν ὁ κυβερνήτης ἀπὸ τὸν λαόν.

Καὶ μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἔλειψαν καὶ τοιοῦτοι, οἵτινες ἤθελαν νὰ κινήσωσι τὸν Ὄφερον εἰς δημοκρατικὰς στάσεις. Ἐκ τούτων ἦτο Νεπομύκιος Κόλβιος ἐξ εὐγενῶν καταγόμενος, ὡς πρῴην ὁ Ἀνάχαρσις Κλώττιος, καὶ, καθὼς οὗτος, φίλος τῆς ἀναρχίας μὲ φόνους καὶ ἁρπαγὰς, ὄχι ἐκ παραφροσύνης, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐκ δολίου πλεονεξίας. Ἐκομποῤῥομόνει ὅτι συνομιλεῖ μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ μὲ τὴν Θεοτόκον, ἐκατηγόρει ὡς προ-

δότας τῆς πατρίδος ὅλους τοὺς ἀνθισταμένους εἰς τὰ θελήματά του, καὶ συχνάκις ἔπλαττε καὶ ἐτύπονε ψευδαγγελίας, ὅτι ὁ Βοναπάρτης ἐπιάσθη καὶ ἐθανατώθη, ὅτι οἱ Ἱσπανοὶ καὶ οἱ Σικελοὶ ἔφθασαν εἰς Παρισίους, ὅτι ἐκστρατεύουσι Τοῦρκοι καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἄλλος ἐκ τοῦ εἴδους τούτου ἄνθρωπος ἦτο ἱερεύς τις ἐκ Σχλανδερίας, Ἰωσὴφ Δονάης, δεύτερος Βοργεφάφιος, φορτωμένος μὲ κακίας. Ὁ Ὄφερος ἀντέστεκεν εἰς τούτους τοὺς δυστήνους, ὅταν ἤθελαν νὰ κακομεταχειρισθῶσι τοὺς αἰχμαλώτους, ἢ νὰ κατατρέξωσι τοὺς φίλους τῶν Βαυαρῶν· ἐπειδὴ ὅμως ἐκολακεύετο εὐκόλως διὰ τὸν ἀσθενῆ χαρακτῆρα του, ἔγειναν κατ᾽ ὀλίγον πιστοί του καὶ ἐπὶ τέλους ὄργανα τῆς καταστροφῆς του.

Ὅταν ἡ εἰρήνη τῆς Βιέννης παρέδωκε τὸ Τερίολον εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ μὲ γενικὴν ἀμνηστίαν, καὶ οἱ Τεριόλιοι δειλιάσαντες ἀπέθεσαν τὰ ὅπλα οἱ περισσότεροι, ἔγραφεν ὁ Ὄφερος ἐπιστολὴν ὑποταγῆς εἰς τὸν ὑποβασιλέα Εὐγένιον, καὶ ἐπαρακέλευσε τὸν λαὸν νὰ γνωρίσωσι τὸν νέον ἐξουσιαστήν των κατ᾽ ἀρχὰς Νοεμβρίου. Ἀλλ᾽ ὁ Κόλβιος ἠπάτησε τὴν εὐπιστίαν του μὲ ψευδῆ ἀγγελίαν, ὅτι ἡ εἰρήνη κατηργήθη, καὶ ἤρχισε πάλιν ὁ πόλεμος. Ἐκ τούτου κινηθεὶς ὁ καλὸς Ὄφερος ἔγραφε τὴν 15 Νοεμβρ. ἄλλην ἀντιπαρακέλευσιν πρὸς τὸν λαὸν νὰ πιάσωσι κατὰ τῶν Γάλλων πάλιν τὰ ὅπλα. „Πολεμήσατε μεθ᾽ ἡμῶν τὸν ἐχθρὸν τῆς πίστεώς μας, ὅς τις, ἐὰν πατήσῃ τὰς χώρας μας, θέλει κρημνίσειν τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήριά μας· καὶ ἡμᾶς θέλει κολάσειν τὸ αἰώνιον πῦρ μετὰ τῶν ἐχθρῶν μας.“ Μὲ τὴν ἰδίαν του δὲ χεῖρα ἐπρόσθεσε τὰ ἐφεξῆς: „Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ σᾶς ἀναγγείλω ταῦτα μὲ συντομίαν, ἐὰν δὲν θέλω νὰ παραδώσω ἐμαυτὸν θυσίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους μου, τὸ ὁποῖον ἐμπορεῖτε νὰ πάθετε καὶ ἐσεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μου, ἐὰν δὲν θελήσετε νὰ πράξετε τίποτε προθύμως ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πατρίδος μας.“

Τοῦτο τὸ σφάλμα τοῦ Ὀφέρου, τὸ ὁποῖον ἀληθῶς ἐπροξένησε πολλὴν αἱματοχυσίαν, εἶδαν μετὰ χαρᾶς οἱ ὑπηρέται τοῦ δυνάστου. Διότι τοῦτο τοὺς ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ κηρύξωσι τὴν μὲν δοθεῖσαν ἀμνηστίαν καταργημένην, ἐξόριστον δὲ τὸν φοβερὸν εἰς αὐτούς. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἠδύνατο νὰ σωθῇ, ἐὰν ἤκουε τὴν ἐκ Βιέννης δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν συμβουλὴν νὰ φύγῃ, καὶ ἐμεταχειρίζετο τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐπρόσφεραν πρὸς τοῦτο· ἀλλ᾽ ἡ εἰς τὴν πατρικὴν χώραν προσήλωσίς του, καὶ ἡ λυπηρὰ δυστυχία, ἥτις ἐφορτίζετο εἰς τὸ ἐπὶ τέλους ἀνωφελῶς ἐκχυνόμενον αἷμα, δὲν τὸν ἄφιναν νὰ ἀποφασίσῃ τὴν μετανάστευσιν. Δύω μῆνας ἐκρύπτετο μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς ἓν σπήλαιον τῶν Ἄλπεων εἰς τὴν Πασσεῖραν ὑποκάτω χιόνων καὶ παγετῶν διὰ νὰ ἀποφύγῃ τοὺς διώκτας του, ἕως οὗ ὁ ἱερεὺς Δονάης, ὅς τις ἔξαφνα ἔγεινεν ὑπηρέτης τοῦ νικητοῦ, ἐπρόδωκεν εἰς τοὺς Γάλλους τὸν ἄνθρωπον τὸν φέροντα τὴν τροφήν του, καὶ δι᾽ αὐτοῦ εἰσῆλθαν οὗτοι τὴν 30 Ἰαν. 1810 τὸ μεσονύκτιον εἰς τὸ σπήλαιον. Μὲ τὸν πρῶτον κτύπον ἐκβῆκεν ἔξω ὁ Ὄφερος, ὡμολόγησεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ζητούμενος, καὶ τοὺς ἐπαρακάλεσε νὰ ἐλεήσωσι τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του. Τὸν ἔφεραν ἀλυσοδεμένον, μετ᾽ αὐτοῦ δὲ τὴν γυναῖκα, τὸν δωδεκαετῆ υἱόν, τὴν θυγατέρα καὶ τὸν γραμματέα του διὰ τῶν πόλεων Μερανίας καὶ Βοκένου, διὰ μακρῶν σειρῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων. Εἰς Βόκενον, ὅπου ἐπρόσταξεν ὁ στρατηγὸς Βαραγνάης Ἰλλίερος νὰ τὸν ἐκβάλουν τὰς ἁλύσεις καὶ νὰ τὸν βάλουν εἰς φυλακὴν τιμίαν, ἦλθε προσταγὴ μεγαλητέρα νὰ ἀφεθῇ ἐλευθέρα ἡ οἰκογένειά του, καὶ αὐτὸς μὲ δυνατὴν φρουρὰν νὰ σταλθῇ εἰς Μεδιόλανον. Ὁ γραμματεύς του, νεανίσκος ἐκ Γραικίου, ἔμεινεν εἰς τὴν συνοδίαν του. Ὅλων τῶν τόπων οἱ λαοὶ συνέρρεαν διὰ νὰ ἀκολουθῶσι μὲ βλέμματα δακρυστάλακτα τὸ ἴχνος τοῦ τελευταίου δρόμου του· μόνον εἰς Τρίδεντον τὸν ὕβρισεν ὁ ὄχλος· ἀλλ᾽

οἱ Γάλλοι τὸν ἐμεταχειρίζοντο ὡς φυλακωμένον μὲ βαθμὸν καὶ μὲ τιμήν. Ὁ Ὅφερος εἶχεν ἐλπίδας, ὅτι θέλει ἀπολογηθῆν καὶ ἀθωωθῆν· ἡ εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ συμβᾶσα ἀῤῥαβωνίασις τοῦ Ναπολέοντος μὲ Αὐστριακὴν Ἀρχιδούκησσαν, θυγατέρα τοῦ Αὐτοκράτορος, ἔδωκεν εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ μεσιτείαν τῆς αὐλῆς τῆς Βιέννης βεβαιότητα τῆς ἀπολύσεώς του. Ἀλλὰ διὰ νὰ μείνῃ αὐτὴ ἡ μεσιτεία ἄπρακτος, ἐκρατήθη ὁ Ὅφερος εἰς Μάντουαν, καὶ ἐδιωρίσθη κατ᾿ αὐτοῦ πολεμικὸν κριτήριον. Τούτου πρόεδρος ἦτο ὁ κυβερνήτωρ τοῦ φρουρίου, στρατηγὸς Βίσσων, τὸν ὁποῖον εἶχαν πιάσειν αἰχμάλωτον τὴν 13 Ἀπριλ. τοῦ παρελθόντος ἔτους οἱ Τεριόλιοι, καὶ τὸν εἶχαν μεταχειρισθῆν φιλανθρώπως καὶ γενναίως. Αἱ περισσότεραι ψῆφοι δὲν τὸν ἐκαταδίκαζαν εἰς θάνατον· ἀλλ᾿ ὁ Ὑποβασιλεὺς ἔστειλεν ἐκ Μεδιολάνου διὰ τοῦ τηλεγράφου προσταγὴν νὰ τουφεκίσουν τὸν αἰχμάλωτον εἰς εἴκοσι τέσσαρας ὥρας. Ὁ Ὅφερος ἤκουσε καὶ ὑπέφερε τὴν τύχην του ὡς γενναῖος ὑπὲρ Χριστοῦ μάρτυς. Τὴν 20 Φεβρ. 1810 ἐφέρθη εἰς τὸ τεῖχος, καὶ εὐλόγησε τοὺς συντοπίτας του αἰχμαλώτους, οἵτινες ἀπὸ τῶν δεσμωτηρίων τὸν ἐπροσκύνησαν, καὶ τοὺς ἐπαρηγόρησεν, ὅτι πάλιν ἡ πατρίς των θέλει ἐλθεῖν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ ἀγαπητοῦ των Αὐτοκράτορος Φραγκίσκου. Εἰς τὸν τόπον τοῦ θανάτου δὲν ἀφῆκε νὰ τοῦ δέσουν τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλ᾿ ἀφοῦ ἐπροσευχήθη, ἔδωκεν αὐτὸς τὸ σύνθημα εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ τὸν ἐτουφέκισαν· τῆς τύχης του κοινωνὸς ἔγεινε καὶ ὁ ἐκ Γραικίου νεανίσκος γραμματεύς του. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν περίπου ἐτουφεκίσθη καὶ ὁ Πέτρος Μαΐερος εἰς Βόκενον. Τὴν χήραν καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ὀφέρου ἀνέλαβεν ἡ αὐλὴ τῆς Βιέννης μὲ ἀξιοπρεπέστατον τρόπον.

Ὁ Μαρισάλιος Βερθιέρος, ὅς τις κατ᾿ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἦτο νυμφαγωγὸς εἰς Βιένναν, ὑπεκρίθη μεγάλην λύπην, ὅταν ἦλθεν αὕτη ἡ ἀγγελία. Τὸ σύμβαμα τοῦτο (εἶπε) θέλει πικράνειν τὸν Αὐτοκράτορα

Ναπολέοντα· ποτὲ δὲν ἤθελε τὸ συγχωρήσειν, ἐὰν ἤξευρε περὶ τούτου. — Τότε ὁ Ὅφερος, ὅς τις, ὑψωθεὶς ἀπὸ τὸν λαόν, ἔμεινε πιστὸς ὑπήκοος τοῦ νομίμου τοπάρχου του, εἰς τοὺς θαλάμους τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ παλατίου αὐτάρκης καὶ θεοσεβὴς χωριάτης, ἠδύνατο νὰ φαίνεται εἰς τὸ θαμβωμένον καὶ ὀλιγόπιστον γένος λυπηρὰ ἀντίθεσις ὡς πρὸς τοὺς υἱοὺς τῆς τύχης, οἵτινες ἀπεστάτησαν ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους των ἡγεμόνας διὰ νὰ γείνουν θεμελιωταὶ νέων πολιτειῶν, καί, ἀφοῦ ἱκανῶς κατεπάτησαν εἰς τὸν χορτὸν τοὺς λαοὺς διὰ τὴν θεμελίωσιν ταύτην, σκεπασμένοι μὲ κλεμμένας πορφύρας, ἠῤῥαβωνίζοντο καὶ ἐνυμφεύοντο θυγατέρας βασιλέων. Ἀλλὰ πρὶν παριππεύσῃ ἡ δεκαετηρίς, ἤρχισε νὰ ἀποκαλύπτεται τὸ τοῦ Θεοῦ δικαστήριον. Καὶ οἱ τυφλοὶ τώρα ἴδαν, ὅτι ὁ τίμιος καὶ εὐσυνείδητος καὶ προφήτης τῶν μελλόντων Ὅφερος εἰς τὸν τόπον τοῦ θανάτου ἦτο εὐτυχέστερος ἐκείνων, οἵτινες μαστιζόμενοι ἀπὸ τὰς ἐριννύας τῆς καρδίας των ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τὰ παλάτιά των εἰς τὴν ἄβυσσον· καὶ ἔτι μᾶλλον ἀπὸ τὸν Τιτᾶνα ἐκεῖνον, ὅς τις προσχαλκευμένος εἰς τοὺς βράχους τῆς ἐξορίας του, τιμωρούμενος ἀπὸ τὴν μνήμην, μετάνοιαν καὶ τὴν σιδηρᾶν ἐκδίκησιν, κατέστρεψεν ἐλεεινῶς τὴν ζωήν του.

Ἀλλ᾿ ἐὰν καὶ ἦσαν βαρεῖς παραβάται καὶ καταπατηταὶ τοῦ δικαίου ὁ δυνάστης καὶ οἱ βοηθοί του, μόλις ὅμως ἐφορτίζοντο εἰς τὰς κεφαλάς των τόσον ἀνοσιούργημα, ὅσον ἐκεῖνοι ἐκ τῶν ἀντιπάλων των, οἵτινες τότε, πλανώμενοι ὅτι τὸ κακὸν ἐκκρούεται διὰ κακοῦ, ἐξείλκυαν ἀπὸ τὸ σαπημένον πτῶμα τῆς Γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως λοιμώδη ὕλην ἀδίκων καὶ ὀλεθρίων εἰς τὴν ἠθικὴν δογμάτων, καὶ τὴν ἐνωφθαλμίαζαν εἰς τὰς ψυχὰς τῆς ἀκάκου νεολαίας. Εἰς τὴν σύγχυσιν τῶν ἰδεῶν, εἰς τὴν ὁποίαν περιέπλεξεν ἡ δυστυχὴς ἔκβασις τῆς Γαλλικῆς ἐλευθερίας καὶ ἄνδρας καὶ πρεσβυτέρους, ἠγωνίζοντο αἱ ἡγεμονικαὶ αὐλαὶ νὰ κρημνίσουν τοῦ Βα-

γαπάρτου τὴν στρατιωτικοπολιτικὴν δεσποτείαν, ἐξυπνίζοντες, κατὰ τὸ παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἡ Ἱσπανία, τὴν συναίσθησιν τῶν λαῶν μὲ τὴν μαγείαν τῶν λέξεων: „Αὐτονομία καὶ ἐλευθερία.“ Οἱ ἀγῶνες οὗτοι δὲν ἦσαν ἀπάται, καθὼς ἔπειτα εἶπεν ὁ Ναπολέων καὶ οἱ ὀπαδοί του ἀγανακτοῦντες διὰ τὴν δυστυχίαν των. Τῷόντι ἀνεξαρτησία καὶ ἐλευθερία ἀπὸ τὸν Γαλλικὸν ζυγὸν ἦτο τὸ πρῶτον ἀπαιτούμενον, ἐὰν ἔμελλε νὰ εἶναι ἐφεξῆς εἰς τὴν Εὐρώπην δημόσιος εὐτυχία!, καὶ νὰ δυνηθῶσιν αἱ κυβερνήσεις νὰ συνεργήσωσιν εἰς τὸν ἠθικοθρησκευτικὸν ἐξευγενισμὸν τῶν λαῶν, καὶ νὰ ταχύνωσι τὰς προόδους τῆς ἀληθινῆς πολιτείας, ὅπου ὑφίσταται ἡ ὑπακοὴ εἰς τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἡ ἐλευθερία εἰς τὴν ὑπακοήν. Ἀλλὰ καθὼς ἄλλοτε, ὀλίγοι ἦσαν καὶ τώρα οἱ δυνάμενοι νὰ χωρήσωσι τὴν οὐσίαν τῶν ἰδεῶν τούτων, καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀώρων πνευμάτων τῆς Γερμανίας περιπλέχθη σύγκαιρα εἰς τὰ αὐτὰ φαντασιώδη ὑφάσματα τῶν ἐννοιῶν περὶ ἐλευθερίας, εὐδαιμονίας, ἀξιότητος καὶ ἐθνικῆς δικαιοσύνης, μὲ τὰ ὁποῖα ἤρχισε πρὸ εἴκοσιν ἐνιαυτῶν τὸ ἄθλιον παιγνίδιον τῆς Γαλλίας. Ἡ ἐλαστικὴ δύναμις τοῦ ἀνανεωθέντος τούτου μεταπολιτευτικοῦ πυρετοῦ διευθύνθη κατὰ πρῶτον ἐναντίον ἐκείνου, ὅς τις εἶχεν ἀποσπάσειν τὰς δυνάμεις καὶ ἐξουσίας ἀπὸ τὰς ἀναξίους χεῖρας τῆς μεταπολιτεύσεως, διὰ νὰ κάμῃ ἐξ αὐτῶν δέσμην ῥαβδίων πρὸς τιμώρησιν τῶν λαῶν. Ὁ πρότερον πληρονόμενος εἰς αὐτὸν θαυμασμὸς ἀπὸ τοὺς φιλελευθέρους τῆς Γερμανίας, ἐμεταβάλθη εἰς πικρὸν μῖσος, καθὼς πρότερον ἡ τῶν Ἰακωβίνων πρὸς αὐτὸν πικρὰ ἔχθρα ἐμεταμορφώθη εἰς δουλοφροσύνην, ἀφοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀνεβιβάσθησαν εἰς βαθμοὺς λειτουργῶν καὶ πριγκίπων. Ὁ Κόρσος μόνος — οὕτως ἔλεγαν τότε οἱ μισοτύραννοι, μὴ γνωρίζοντες ἀκριβῶς τὰ πρὸ ὀλίγου παρελθόντα — ὁ Κόρσος μόνος διεσκέδασε τὰς εὐλογίας τῆς μεταπολιτεύσεως, καὶ στέκει μὲ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν

ἔμπροσθεν τοῦ κήπου τῆς ἐλευθερίας. Πρέπει νὰ πέσῃ αὐτὸς διὰ νὰ ἀνοιχθῇ ἐκ νέου ὁ Παράδεισος καὶ νὰ δυνηθῇ τελευταῖον ἡ ἀνθρωπότης νὰ ἀναπαύεται ὑποκάτω τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς. Εἰς τὴν πρώτην καὶ ἁπλῆν μορφήν της ἐδικαιόνετο ἡ πλάνη, ὅτι περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐθνικοῦ ἐχθροῦ πᾶν μέσον ἀγαθοῦ σκοποῦ εἶναι θεοφιλές. Οἱ ἀρχικοὶ νόμοι τοῦ δικαίου ἐλησμονήθησαν ἀπὸ τοὺς πυρετώδεις φιλελευθέρους τῆς Γερμανίας, καθὼς πρότερον ἀπὸ τοὺς τῆς Γαλλίας. Μ' ὅλον τοῦτο ὁ παράξενος ζῆλος τῶν ἀρχαίων ἐθνικῶν τυρανοκτόνων ἐσμίγετο εἰς τὴν Γερμανίαν μὲ χριστιανικὴν θεοβλάβειαν καὶ δεισιδαιμονίαν.

Ἀπὸ τὰς ἐνεργείας τοῦ δαιμονίου τούτου οἰστρηλατούμενος ἕνας Γερμανὸς νεανίσκος συνέλαβε τὴν ἀπόφασιν *) νὰ ἀποκτήσῃ τὸ κλέος τοῦ Ἁρμοδίου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονος, ἢ τὸ τοῦ Μάρκου Βρούτου, μὲ τὴν θανάτωσιν τοῦ Ναπολέοντος. Μὴ στοχαζόμενος ποῦ ἔμελλε νὰ καταντήσῃ δολοφονία, γινομένη καὶ κατ' ἐχθροῦ, ὑπῆγε κατὰ τὸν καιρὸν, ὁπότε ἐπλησίαζε νὰ κλεισθῇ ἡ εἰρήνη, εἰς Καλλιῤῥόην, καὶ ἐνῷ ὁ Ναπολέων ἐπρόσταξε νὰ περάσουν ἔμπροσθέν του τὰ στρατεύματα, ἐπλησίασε πρὸς αὐτὸν μὲ ἔγγραφον δέησιν διὰ νὰ τὸν θανατώσῃ μὲ μακρὰν μάχαιραν κρυμμένην ὑπὸ τὸν ἐπενδύτην του, ἐνῷ ἤθελε νὰ δεχθῇ ἐκεῖνος τὴν δέησιν. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, ὅς τις πρὸ πολλοῦ εἶχε διδαχθῆν νὰ φυλάττεται ἐναντίον τοιούτων ἐφόδων, ἦτο περικυκλωμένος μὲ τοὺς πιστούς του, ἐκ τῶν ὁποίων ἕνας, ὁ στρατηγὸς Ῥὰππ, ἐπρόσταξε τὸν θεοβλαβῆ νὰ μακρυνθῇ ἐκεῖθεν, καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος δὲν παρεχώρει, ἐπρόσταξε καὶ τὸν ἐπίασαν. Εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς μαχαίρας ἐρωτηθεὶς τί ἤθελε νὰ κάμῃ μὲ αὐτήν; ἀπεκρίθη, ὅτι τοῦτο θέλει τὸ ἐξηγήσειν μόνον εἰς αὐ-

*) Περὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς πατρίδος τοῦ νεανίου τούτου εὑρίσκεται ἀγγελία εἰς τὸν γενικὸν κατάλογον τῶν Γερμανῶν 1814 Τόμ. 2, σελ. 1847, ἡ ὁποία ὅμως δὲν συμφωνεῖ κατὰ πάντα μὲ τὰ λεγόμενα εἰς τὰ ὑπομνήματα τοῦ Ῥάππ.

τὸν τὸν Ναπολέοντα. Ὅταν λοιπὸν φερθεὶς ἔμπροσθέν του μὲ χεῖρας δεμένας ὀπισθάγκωνα ἠρωτήθη ἀπ' αὐτὸν, ἀπεκρίθη πολλὰ ἐλευθέρως, ὅτι αὐτὸς ἦτο πρότερον διακαέστατος ζηλωτής του, τώρα ὅμως πληροφορηθεὶς, ὅτι εἶναι ὁ μέγιστος τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους ἐχθρὸς, διὰ τοῦτο εἶχε σκοπὸν νὰ τὸν θανατώσῃ. Ὁ Ναπολέων ἐξαφνισθεὶς ἀπὸ τὴν καινοτροπίαν ταύτης τῆς ἀποκρίσεως, καὶ ἴσως αἰσθανθεὶς τὴν εἰς αὐτὴν περιεχομένην ἀλήθειαν, ἠθέλησε νὰ τὸν ἐκλάβῃ ἄῤῥωστον ἢ παράφρονα· ἀλλ' ὁ φερθεὶς ἰατρός του, ἀφοῦ ἐπίασε τὸν σφυγμόν του, εἶπεν ὅτι δὲν εἶναι κανὲν ἐκ τῶν δύω. Τοῦ ἐπρόσφερε τώρα ὁ Ναπολέων ἔλεος, ἐὰν ὁμολογήσῃ τὸ ἀδίκημά του καὶ ζητήσῃ συγχώρησιν· ἀλλ' ὁ πεισματώδης ἀπεκρίθη, ὅτι τοῦτο δὲν τὸ κάμνει ποτέ. — Καὶ ἐὰν σὲ χαρίσω τὴν ζωήν; — „Θέλω τὴν μεταχειρισθῆν, ἀπεκρίθη, διὰ νὰ σὲ θανατώσω εὐθὺς ἀφοῦ εὕρω τὸν καιρόν." Τότε τὸν ἐφυλάκωσαν χωρὶς νὰ τοῦ δώσουν τροφὴν εἴκοσι τέσσαρας ὥρας μὲ ἐλπίδα, ὅτι θέλουν τὸν ἀναγκάσειν νὰ μαρτυρήσῃ τοὺς συναιτίους του (ἡ ὑποψία τοῦ Ναπολέοντος ἔπιπτεν εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Βιναρίας). Ἀλλ' ὁ δυστυχὴς ἐπιμένων εἰς τὸν λόγον του, ὅτι μόνον αὐτὸς καὶ ἡ ἀγαπητική του, τῆς ὁποίας ἐβάσταζε τὸ εἰκόνισμα, ἐξεύρουν τὸ πρᾶγμα, ἐφέρθη εἰς τὸν θάνατον. Κανεὶς δὲν προέβλεπε πόσαι τοιαῦται γνῶμαι ἐφύτρωσαν ἐφεξῆς, καὶ κατὰ τίνος ἤθελαν ἐφαρμοσθῆν ποτὲ τὰ αὐτὰ δόγματα.

Ἐκ τούτου ὅμως ἐγνώσθη πόσον καλήτερα ἐξεύρει νὰ δικαιώσῃ τοῦ Θεοῦ ἡ κρίσις παρὰ ἡ ἀνθρωπίνη αὐθάδεια, ὅτι ὁ Ναπολέων μετέπειτα εἰς τὴν ἁγίαν Ἑλένην ἰδὼν μὲ λύπην του τὴν ἀλήθειαν ἐμαρτύρησεν, ὅτι ἤθελεν εἶσθαι ὀλιγώτερον ὀλέθριον διὰ τὸν αὐτοκρατορικόν του θρόνον, ἐὰν ἔπιπτεν εἰς Καλιῤῥόην ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ δολοφονητοῦ, παρὰ ὅτι μετ' ὀλίγους μῆνας ἔφερε τὴν θυγατέρα τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς τὴν γαμικὴν κλίνην του.

16. Τοῦ Ναπολέοντος ἡ αὐτοκρατορία εἰς τὴν ὑψίστην δόξαν.

(1809 — 1812)

Ὁ Ναπολέων ἐπροσκάλεσε νὰ παρευρεθοῦν εἰς Παρισίους τὴν 2 Δεκεμβ. 1809, πέμπτην ἐνιαύσιον ἑορτὴν τῆς στέψεώς του, οἱ βασιλεῖς, τοὺς ὁποίους αὐτὸς μὲν ὠνόμαζε συμμάχους, ἦσαν δὲ ἀληθῶς τιμαριῶταί του, διὰ νὰ γείνουν αὐτόπται τῆς θριαμβευτικῆς δόξης του καὶ αὐτήκοοι τῶν μεγαλοῤῥημόνων λόγων του *): „Ἀπὸ τῆς τελευταίας συνεδριάσεως (ὡμίλησεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς νομοδοτικῆς συνελεύσεως) καθυπέταξα τὴν Καστιλίαν καὶ Ἀραγονίαν, καὶ ἀπεδίωξα ἀπὸ τὸ Μαδρίτιον τὴν παράνομον κυβέρνησιν, τὴν ὁποίαν εἶχαν βάλειν οἱ Ἄγγλοι. Ἔτρεχα εἰς τὰ Γάδειρα καὶ εἰς τὴν Λισσαβόναν, ὅταν ἠναγκάσθην νὰ ἐπιστρέψω διὰ νὰ στήσω τοὺς ἀετούς μου εἰς τὰ τείχη τῆς Βιέννης. Τρεῖς μῆνες ἴδαν γεννώμενον καὶ καταστρεφόμενον τὸν τέταρτον τοῦτον Καρχηδονικὸν πόλεμον. — Διὰ τῆς εἰρήνης ἔλαβαν ὅλοι οἱ σύμμαχοί μου αὔξησιν τῶν ἐπικρατειῶν των, καὶ θέλουν λάβειν καὶ ἐφεξῆς. — Ὅταν φανῶ ἐπέκεινα τῶν Πυρηναίων, ἡ τρομαγμένη Λεοπάρδαλις, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν αἰσχύνην, ἧτταν καὶ καταστροφήν της, θέλει ζητήσειν τὸν ὠκεανόν. Ὁ θρίαμβος τῶν ὅπλων μου θέλει εἶσθαι θρίαμβος τοῦ ἀγαθοῦ δαίμονος κατὰ τοῦ κακοῦ, θρίαμβος τῆς μετριότητος, εὐταξίας, καλοηθείας κατὰ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, τῆς παρανομίας καὶ τῶν ὀλεθρίων παθῶν." Αὐθαδέστερα παρὰ ταύτην τὴν φορὰν δὲν ἐδάρθη εἰς τὸ πρόσωπον ἡ μαύρη ἀλήθεια. Διὰ νὰ παραδράμω τὴν δυστυχίαν τῶν λαῶν, καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ σύμμαχοι ἡγεμόνες, τοὺς ὁποίους ἔκρινε μακαρίους ὁ Ναπολέων μὲ τὰ χαρίσματά του, ἠσθάνθησαν τὴν

*) Ἦσαν οἱ βασιλεῖς τῆς Σαξονίας, Βεστφαλίας, Βυρτεμβέργης, Ὀλλανδίας, Νεαπόλεως, ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἰταλίας καὶ ὁ Πρίγκιψ Πρίμας. Ἐπροσμένοντο δὲ οἱ βασιλεῖς τῆς Βαυαρίας καὶ Ἰσπανίας

δουλείαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐὰν τὰ πράγματα ὑπάγωσι πάντοτε οὕτως (εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας εἰς τὸν στρατηγὸν Ῥάππ, ὅταν ἐπιστρέφων κατέλυσεν εἰς τὸ Νυμφεμβοῦργον μετὰ τοῦ αὐθέντου του), πρέπει νὰ βάλω τὸ κλειδίον ὑποκάτω τῆς θύρας καὶ νὰ ἀναχωρήσω *).

Ἀλλ' εἰς τὴν γιγαντώδη καθέδραν τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ θρόνου, ὅς τις ἐστήθη ἐπάνω εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Εὐρώπης ὡς νυκτερινόν τι οἰκοδόμημα τῶν δαιμονίων, ᾐσθάνετο ὁ δυνάστης τὸν ἑαυτόν του δυσαρεστημένον, ἐπειδὴ διὰ τὴν ἀκαρπίαν τοῦ μὲ τὴν Ἰωσηφίναν γάμου του δὲν ἔβλεπε πλησίον του υἱὸν καὶ κληρονόμον τῆς λαμπρότητός του. Ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ του Λοδοβίκου βασιλέως τῆς Ὀλλανδίας καὶ τῆς θετῆς θυγατρός του Ὡρτησίας, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει ὡς υἱόν του, ἀπέθανεν. Βέβαια εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους ὁ Νερούας, Τραϊανὸς καὶ Ἀντωνῖνος ἔκαμαν διαδόχους των υἱοὺς θετούς, καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας Ἰωσὴφ ὁ Β' καὶ ὁ Φρειδερῖκος Β' ἀδιαφόρουν περὶ τῆς διαδοχῆς των. Κατὰ τὰ παραδείγματα ταῦτα ἐφαίνετο ὅτι καὶ ὁ μέγας ἄνθρωπος τῆς δεκάτης ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀνώτερος τῆς τοιαύτης πολιτικῆς ἐπιθυμίας, ἐνῷ μάλιστα δὲν τοῦ ἔλειπαν ἀδελφοὶ καὶ ἀνεψιοί, καὶ ὁ Εὐγένιος, πολυεπαίνετος υἱὸς τῆς γυναικός του, ἐσημαίνετο σχεδὸν μεσοκληρονόμος τοὐλάχιστον τοῦ Ἰταλικοῦ σιδηροῦ στέμματος. Ἀλλ' ὁ Βοναπάρτης, ὅς τις ἐνόμιζε τὸν ἑαυτόν του θεόθεν προωρισμένον νὰ ἀπολαύσῃ ὄχι μόνον πᾶν γήϊνον μεγαλεῖον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν γηΐνην εὐδαιμονίαν, δὲν ἐγνώριζε κἂν ἓν καθῆκον, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ τὸν ἀναγκάσῃ, ὡς ἄλλους θνητούς, νὰ ἀπαρνηθῇ κἀμμίαν ἐκ τούτων. Ἡ Ἰωσηφίνα, ἐὰν καὶ θεμελιώτρια τῆς πρώτης του τύχης, καί, κατὰ τὴν ἰδίαν του μαρτυρίαν, ἀγαθὸς δαίμων τῆς ζωῆς του καὶ ἐκεῖνο τὸ ὄν, τὸ ὁποῖον

*) Memoires du general Rapp, p. 117. 118.

αὐτὸς ἠγάπησε μάλιστα πάντων, δὲν ἀπέφυγε τὴν ἐξώθησιν, ὅταν ἀπεφάσισεν ὁ φιλαυτότατος πάντων τῶν ἀνθρώπων νὰ θελήσῃ νὰ ἔχῃ γυναῖκα μὲν μίαν Αὐτοκρατορικὴν νεάνιδα Πριγκιπέσσαν, κληρονόμον δὲ ἕνα γνήσιόν του υἱόν. Μόλις τὴν ἐχωρίσθη κλαίουσαν καὶ λειποθυμοῦσαν καὶ τὴν ἔστειλεν εἰς τὸ Μαλμαισόνιον, καὶ παρευθὺς ἔστειλεν εἰς Βιένναν προξενήτην τὸν Κόμητα Ναρβόννιον, αὐλικὸν ἐκ τοῦ παλαιοῦ σχολείου. Ἡ ἐπιθυμία τῆς στερεώσεως τῆς εἰρήνης ὡδοποίησε τὸν σκοπόν του ἀπόνως. Δὲν ἦτο νέον τὸ νὰ ὑπανδρεύωνται Πριγκιπέσσαι διὰ μικροτέρους πολιτικοὺς σκοπούς. Πῶς ἠδύνατο διὰ τὴν ἡσυχίαν τῆς μοναρχίας καὶ τὴν ἐνδεχομένην ἐλάττωσιν δυστυχημάτων ἄλλων οἰκιακῶν αὐλῶν νὰ μὴ προσφερθῇ αὕτη ἡ θυσία; Καὶ ἡ θυσία αὕτη ἀνεβίβαζε τὴν Ἀρχιδούκησσαν εἰς τὸν ἰσχυρότατον θρόνον τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ἐξ ἅπαντος ἡ μεταβολὴ τῆς σκηνῆς ἦτο ἱκανῶς ἐξαφνιστικὴ ὡς πρὸς τὰ πρὸ ὀλίγου γενόμενα.

Γαλλικὸς Μαρισάλιος ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν Βιένναν ὡς μέγας πρεσβευτὴς καὶ ἐμνήστευσε διὰ τὸν Αὐτοκράτορα Ναπολέοντα τὴν Πριγκιπέσσαν Μαρίαν Λοδοβίκαν, πρώτην θυγατέρα τοῦ Αὐτοκράτορος Φραγκίσκου, εἰς τὸ αὐτὸ παλάτιον, ἐκ τοῦ ὁποίου πρὸ ὀκτὼ μηνῶν ἔφυγεν αὕτη ἀπὸ τὸ πῦρ τῶν Γαλλικῶν κανονίων, καὶ εἰς τὸν μετ' ὀλίγον (11 Μαρτίου 1810) πανηγυρισθέντα γάμον ἐπετρόπευσε τὸν νυμφίον ὁ Ἀρχιδοὺξ Κάρολος, ὅς τις τὸν ἀντεπάλαιε μὲ ζῆλον εἰς τὰς μάχας τοῦ Ἀσπέρνου καὶ Βάγραμ. Μὲ εὐφημίας καὶ ἀλαλαγμοὺς τῶν Γερμανῶν ὡδοιπόρησεν ἡ καλὴ νεᾶνις εἰς τὴν νέαν πατρίδα της· ἐκεῖ, οὕτως ἤλπιζαν ὅλοι, πρέπει αὐτὴ νὰ εἶναι εἰς τὸ ἑξῆς ἀγαπητὸς ἐπίτροπος καὶ παντοτεινὴ τῶν Γερμανῶν συνήγορος. Εἰς τοὺς Παρισίους, ὅταν ἔφθασε, δὲν ἔλειψαν οὔτε πανηγυρικοὶ λόγοι, οὔτε λαμπρόταται ἑορταὶ διὰ νὰ δοξάσωσι τὴν σωτηριώδη τοῦ κόσμου νέαν νύμφευσιν. Πέντε βασίλισσαι ἐκράτουν τῆς τρισολβίου τὰ κράσπεδα, ἐνῷ ὁ

υἱὸς τοῦ πολίτου τοῦ Αἰακκίου τῆς ἔδιδε τὸ δακτυλίδιόν του, καὶ ἐνταύτῳ ἐστοχάζετο, ὅτι αὕτη λαμβάνουσα τοῦτο παραδίδεται εἰς αὐτὸν δούλη *). Ἀλλὰ καὶ νουθεσίας βλέμμα δὲν ἔλειψεν ὁ οὐρανὸς νὰ δώσῃ εἰς τὸν ὑπερόπτην. Ὅταν εἰς μέγαν βάλον, τὸν ὁποῖον τοῦ ἐπανηγύρισε τὴν 1 Ἰουλίου ὁ Αὐστριακὸς Πρεσβευτὴς, Πρίγκιψ Σβαρσεμβέργιος, ἄναψεν ἔξαφνα ἡ ξυλίνη, ἐπίτηδες κατασκευασθεῖσα σάλα τοῦ χοροῦ, καὶ τὸ θέατρον τῆς λαμπρότητος καὶ χαρᾶς μετεβλήθη ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν εἰς τόπον θρήνου καὶ τρόμου (ἡ γυναικαδέλφη τοῦ πρέσβεως, μὲ τὴν ὁποίαν ἐσυνομίλει ὁ Ναπολέων, ἐξήχθη κεκαυμένη ἐκεῖθεν, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐσύρθησαν ἀπὸ τὰς φλόγας ἡμίκαυστοι), τότε ἦτο εἰς τὸν κοσμοκράτορα, ὡς νὰ ἴδε τὴν φοβερίσασαν τὸν βασιλέα Βαλτάσαρ χεῖρα **). Ἀλλ' ἡ θεία νουθεσία ἔμεινε χωρὶς ἐνέργειαν, καὶ ἐὰν οἱ λαοὶ ἤλπισαν, ὅτι ὁ εὐτυχὴς γάμος τοῦ Αὐτοκράτορός θέλει προξενήσειν ἡσυχίαν ἀπὸ πολέμους καὶ ἐκθρονισμοὺς, ὁ Ναπολέων ἠθέλησε νὰ τιμωρήσῃ τὰς ψευδεῖς ταύτας ἐλπίδας μὲ τὴν ἀκολούθησιν τῶν παραφροσυνῶν του, καὶ νὰ βάλῃ εἰς ἀμηχανίαν καὶ αὐτὸ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν μακρυνῶν θαυμαστῶν του, ἐπειδὴ πλησίον του ὁ ἀριθμὸς τούτων εἶχε σμικρυνθῆν κατὰ πολλά. Διὰ ψηφίσματος τῆς 1 Μαρτίου 1810 μετέβαλε τὴν διὰ τῆς Ἀνοβίας καὶ Φούλδας αὐξηθεῖσαν ***) ἐπικράτειαν τοῦ Πρίγκιπος Πρίμα εἰς κοσμικὸν μέγα δου-

*) de Pradt, les quatre Concordats. Tom. II, p. 440.

**) Ὅταν μετὰ τρία ἔτη, μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς ἐν Δρέσδῃ μάχης, ἐφέρθη ἡ ἀγγελία τῆς τρομερᾶς πληγῆς τοῦ Μορῶ χωρὶς τὸ ὄνομα τοῦ πληγωθέντος, καὶ αὐτὸς ἐκ πολλῶν περιστάσεων ἐσυμπέρανεν, ὅτι εἶναι ὁ Πρίγκιψ Σβαρσεμβέργ, τὸν ὁποῖον ἐκτύπησε τόσον σκληρῶς ἡ σφαῖρα, εἶπεν: „Ἐπλήρωσε λοιπὸν οὗτος τὴν εἱμαρμένην. Ἐγὼ πάντοτε ἔφερα εἰς τὴν καρδίαν μου τὸ σύμβαμα τοῦ βάλου ὡς κακὸν προοιώνισμα. Δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι ἐπληρώθη τώρα εἰς αὐτόν. Manuscrit de 1818 par le Baron Fain. Tom. II. p. 221.

***) Ἐξ ἐναντίας δὲ, ἡ Ῥατισβόνα, τῆς Βαυαρίας ἡ παλαιὰ μητρόπολις, ἐδόθη εἰς τὸ βασίλειον τοῦτο.

κάτον τοῦ Φραγκοφορτίου προφασιζόμενος, ὅτι αἱ βάσεις τῆς αὐτοκρατορίας δὲν συγχωροῦσι συνδέσμους μὲ ἱερατικὰς ἐπικρατείας, καὶ ἀφοῦ ἐκήρυξε τὸν Καρδινάλιον Φὲσχ (τὸν Μάϊον, 1806) διάδοχον τοῦ Πρίμα, καὶ ὁ Φέσχ δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῇ τὴν ἀξίαν ταύτην, ἐδιώρισε τὸν Πρίγκιπα Εὐγένιον, ἀγαπητὸν υἱὸν τῆς πρώην γυναικός του, χάσαντα πλέον τὴν ἐλπίδα τῆς διαδοχῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν, προσωρινὸν διάδοχον τοῦ νέου μεγάλου δουκάτου Δαλβέργης, μὲ προσθήκην τῆς κληρονομίας καὶ προεδρίας εἰς τὸ ἐκ βασιλέων συγκροτούμενον συνέδριον τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας. Καὶ τὸ μὲν συνέδριον τοῦτο ποτὲ δὲν ἔκαμε συμβούλια· ἀλλὰ δὲν ἦτο βαρὺ νὰ προϋποτεθῇ, ὅτι οἱ βασιλεῖς οὗτοι ἠδύναντο νὰ καθίσωσιν εἰς συμβούλιον προεδρεύοντος Γαλλικοῦ Πρίγκιπος καὶ ὑποβασιλέως τῆς Ἰταλίας, ἐπειδὴ ὁ Εὐγένιος ἦτο νὰ διαφυλάξῃ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦτο.

Τί ὅμως ἐσήμαινε νὰ ὀνομάζῃ ὁ Αὐτοκράτωρ ἕνα συγγενῆ του ἡγεμόνα χώρας τινὸς, τοῦτο τὸ ἀπέδειξεν ὁ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Λοδοβίκου, βασιλέως τῆς Ὀλλανδίας, τρόπος, καὶ δὲν χρειάζεται ἄλλην μαρτυρίαν. Ὁ Λοδοβῖκος ἐκατηγορήθη τὸ μέγα καὶ ἀνυπόφορον διὰ τὸν Ναπολέοντα ἔγκλημα, ὅτι ἐπροτίμησε τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποίου ὠνομάζετο βασιλεὺς, παρὰ τὰ ἐμπαθῆ καὶ ἀκατόρθωτα ψηφίσματα, διὰ τῶν ὁποίων ἤθελε νὰ ἀφανίσῃ ὁ Ναπολέων τὴν ἐμπορίαν ὅλων τῶν λαῶν, ἐπειδὴ ἐμαίνετο κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἐκ τούτου προῆλθε διχόνοια μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν καὶ κατὰ τὸ 1809 ἔτος διεδόθη ἤδη λόγος, ὅτι ἡ Ὀλλανδία ἑνόνεται μὲ τὴν Γαλλίαν. Ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἀπέβησαν εἰς Βαλαχρίαν καὶ ἐχάλασαν τὴν Βλίσσιγγαν, ἀπεδίδετο εἰς αἰτίους τοὺς Ὀλλανδοὺς, οἵτινες, ὡς ἔγραφεν ὁ Καμπαγνῦς τὸν Ἰαν. 1810 εἰς τὸν λειτουργὸν τοῦ Λοδοβίκου, διὰ τῶν ἀχρείων ἑτοιμασιῶν των ἐπρόδωκαν τὰ κοινὰ πράγματα. Διὰ τοῦτο ὁ Αὐτοκράτωρ θέλει κράξειν ὀπίσω τὸν ἡγεμόνα, τὸν ὁποῖον ἔβαλεν ἐπά-

νω τοῦ θρόνου τούτου: διότι πρῶτον καθῆκον Γαλλικοῦ Πρίγκιπος τὸν ὑποχρεόνει εἰς τὸν Αὐτοκρατορικὸν θρόνον; καὶ προστάζει σιωπὴν εἰς ὅλα τὰ ἄλλα καθήκοντα. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐπίστευσεν ὁ Λοδοβῖκος, ὅτι κατεπράϋνε τὸν πλησιάζοντα τάραχον. διὰ συνθήκης κλεισθείσης εἰς Παρισίους τὴν 16 Μαρτίου 1810, διὰ τῆς ὁποίας ἐδέχθη εἰς τὴν χώραν του Γαλλικὸν στράτευμα πρὸς ἐμποδισμὸν πάσης μὲ τοὺς Ἄγγλους ἐπιμιξίας, καὶ παρεχώρησεν εἰς τὴν Γαλλίαν ὅλην τὴν Σεηλανδίαν μετὰ τῆς Γελδρίας καὶ Σκαλδίας· ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ ἠγγυήθη τὴν ὕπαρξιν τοῦ Ὀλλανδικοῦ βασιλείου, καθὼς ἦτο μετὰ ταύτην τὴν εἰρήνην. Ἀλλὰ παράυτα ἔγεινε φανερὸν, ὅτι ὁ Ναπολέων δὲν ἐπαραίτησε τὴν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ὀργὴν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸν τιμωρήσῃ σκληρότατα μὲ ἀφειδίαν μεγίστην τῆς χώρας του διὰ τὸ ἀλαζονικὸν ἐνύπνιον τῆς φιλοδοξίας του. Τότε ὁ Λοδοβῖκος, πλήρης εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἐπαραίτησε τὸ στέμμα τὴν 2 Ἰουλίου 1810 εἰς τὸν υἱόν του, καὶ μετέβη εἰς Γραίκιον τῆς Στειρίας, ὅπου ἔζησεν ἔτη τινὰ μὲ ὄνομα Κόμητος, καὶ ἐδίδασκε μὲ τὸ παράδειγμά του τοὺς φίλους τῆς Γαλλικῆς μεγαλουργίας καὶ ἐχθροὺς τῆς παλαιᾶς τάξεως, ὅτι εἶναι προτιμότερον νὰ ζῇ τις ὡς ὑπήκοος ὑπὸ τὸ Αὐστριακὸν σκῆπτρον παρὰ νὰ εἶναι βασιλεὺς εἰς τοῦ Ναπολέοντος τὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἀλλὰ πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἀπέδειξεν ὁ Καμπαγνῦς του, ὅτι ἡ πρᾶξις τοῦ Λοδοβίκου εἶναι ἄτοπος, καὶ ὅτι δι' αὐτῆς ἀφῆκε τὸ βασίλειόν του νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὴν μεγάλην Αὐτοκρατορίαν. Προσέτι ἡ χώρα ὅλη ἐγεννήθη ἀπὸ προσχώσεις πλημμυρήσεων Γαλλικῶν ποταμῶν (τοῦ Ῥήνου, τοῦ Μώσα, τοῦ Σκάλδεος), καὶ ὅτι εἶναι ἀναντίῤῥητον τὸ δίκαιον τῆς Γαλλίας νὰ λάβῃ ὀπίσω τῶν ποταμῶν τὸ ἅρπαγμα. Ἡ Ὀλλανδία λοιπὸν ἡνώθη μὲ τὴν Γαλλίαν ὡς μία μεγάλη ἐπαρχία κατὰ τὴν 9 Ἰουλίου 1810 καὶ διὰ νὰ γείνῃ ἄδικος ἀρχὴ, ἐπεφορτίσθη μὲ τὸ τρίτον μέρος τῶν

χρεῶν τῆς Γαλλικῆς πολιτείας. Εἰς δὲ τὸν Ὀλλανδικὸν διάδοχον καὶ ἀνεψιόν του ἐχάρισεν ὁ Ναπολέων τὸ ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Μουρὰτ χηρεῦσαν μέγα Δουκάτον Βέργης καὶ τὸν ἐδέχθη εἰς τὸν ἅγ. Κλαύδιον μὲ λόγον φοβεριστικὸν, ἀποβλέποντα καὶ τοὺς ἄλλους Μεγαλειοτάτους του συμμάχους, ὅς τις ἔγεινε διὰ τοῦ Μηνύτορος γνωστὸς εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην: „Μὴ λησμονήσῃς, εἰς ὁποιανδήποτε θέσιν ἤθελαν σὲ μεταθέσειν ἡ πολιτική μου καὶ τὸ συμφέρον τῆς μεγάλης Αὐτοκρατορίας, ὅτι τὸ πρῶτον σου καθῆκον εἶναι πρὸς ἐμὲ, τὸ δεύτερον πρὸς τὴν Γαλλίαν! ὅλα δὲ τὰ ἄλλα σου καθήκοντα, καὶ αὐτὰ, τὰ ὁποῖα ἔχεις εἰς τοὺς λαοὺς, τοὺς ὁποίους σὲ ἐμπιστεύομαι, εἶναι δευτερεύοντα!" Οὕτω λοιπὸν ἐῤῥίφθη παράμερα τὸ πολὺν καιρὸν προβαλλόμενον εἴδωλον „κλέος καὶ εὐτυχία τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους" ἀφοῦ ἔκαμε τὴν ὑπουργίαν του, καὶ χωρὶς περιττολογίαν ἐξήγησεν, ὅτι ὄχι ἡ Γαλλία, ἀλλ' ὁ Βοναπάρτης εἶναι ἡ κορυφὴ καὶ τὸ πέρας τῶν γηΐνων πραγμάτων.

Καὶ ὅμως ἡ μεταχείρισις τοῦ βασιλέως Λοδοβίκου καὶ τῶν Ὀλλανδῶν ἦτο πανέντιμος ὡς πρὸς τὴν ἀπάνθρωπον χλεύην, ἥτις ἔγεινε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βεστφαλίας Ἱερώνυμον καὶ εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν. Δήλωσις τοῦ βασιλέως τούτου ἐκδοθεῖσα τὴν 1 Μαρτίου ἐξέφρασε κατὰ τὸ ψήφισμα τῆς 14 Ἰανουαρίου τὴν ἕνωσιν τῆς Ἀννοβέρας μὲ τὴν Βεστφαλικὴν ἐπικράτειαν. Διὰ τοῦτο ἀπεσταλμένοι τῆς Ἀννοβέρας ἔκαμαν τὸν ὅρκον τῆς ὑπακοῆς των εἰς τὸ Καστέλιον τὴν 14 Μαρτίου, ἔγεινε νέα διαίρεσις τῆς χώρας, ὁ βασιλεὺς ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἀννοβέραν ἐδέχθη ἀπὸ τοὺς νέους του ὑπηκόους ὅλας τὰς ἐνδείξεις τῆς χαρᾶς των καὶ τῶν ἐλπίδων ἀγαθωτέρου μέλλοντος. — τοὐλάχιστον ἐσηκώθη ἡ μέχρι τοῦδε ἀβεβαιότης, καὶ Βεστφαλικοὶ ἔπαρχοι τοὺς ἐφαίνοντο προτιμότεροι παρὰ ἕνα Γαλλικὸν κυβερνήτορα· ἀλλ' ἔξαφνα ὁ Μηνύτωρ διέδωκεν Αὐτοκρατορικὸν ψήφισμα τῆς 10 Δεκεμβ. ὅτι αἱ Ἀνσεατικαὶ πόλεις, ὡσαύ-

τως αἱ μεταξὺ τῆς βορείου καὶ Βαλτικῆς θαλάσσης καὶ γραμμῆς τινὸς ἀγομένης ἀπὸ τὸν Ῥῆνον εἰς τὸν Ἀμασίαν, Βέῤῥαν καὶ Ἄλβιν κείμεναι χῶραι, μεταξὺ δὲ τούτων τὸ μέγιστον μέρος τῆς κατ᾽ αὐτὸν τὸν καιρὸν ἑνωθείσης μὲ τὴν Βεστφαλίαν Ἀννοβέρας καὶ ἱκανὸν τμῆμα τοῦ αὐτοῦ βασιλείου, ἡνώθησαν μὲ τὴν Γαλλίαν. Ἡ τελεία αὕτη κατακομματίασις τῶν πολλάκις ὑπερπηδημένων φυσικῶν συνόρων τῆς Γαλλίας ἐστηρίχθη ὑπὸ τῶν λειτουργῶν τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν δύναμιν τῶν περιστάσεων καὶ εἰς τὴν χρείαν οἰκοδομῆς διώρυγος μεταξὺ τοῦ Σηκοάνα καὶ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης πρὸς μετακομιδὴν Γαλλικῶν πραγματειῶν — ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ῥητόρων εἰς τὸν νόμον τῆς ἀνάγκης, εἰς τὴν εἱμαρμένην τοῦ Ναπολέοντος νὰ ἄρχῃ καὶ νὰ νικᾷ, ἡ ὁποία δὲν γνωρίζει ὅρια τοῦ δυνατοῦ — ὑπ᾽ αὐτοῦ δὲ τούτου, εἰς νέαν τινὰ, τὸν κόσμον ἐξουσιάζουσαν τάξιν, καὶ εἰς τὴν χρείαν νέων ἐγγυημάτων ὑπὲρ αὐτῆς. Μὲ ταύτην καὶ τὴν τῆς Ὀλλανδίας ἕνωσιν προσετέθησαν εἰς τὰς 120 προϋπαρχούσας μερίδας δέκα ἀκόμη· εἰς τὸ Ἀμβοῦργον καὶ εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον ἐβάλθη χωριστὸς κυβερνήτωρ εἰς πᾶσαν μίαν· καὶ οἱ βόρειοι Γερμανοὶ ἴδαν ἑαυτοὺς, ὁμοίως μὲ τοὺς Ὀλλανδοὺς, Παῤῥηνίους, Τοσκανοὺς καὶ Ῥωμαίους, ὅτι ἐσημαδεύθησαν μὲ τὸν Γαλλισμὸν διὰ τῆς δυνάμεως ἑνὸς Γαλλικοῦ λόγου. Καὶ αὐτὴ ἡ παλαιὰ, μὲ τὸ ὄνομα „Ἀμβουργικὸς Κορεσπονδέντης" ἀγαπημένη ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς ἐφημερὶς ἐχρεώστει νὰ παραιτηθῇ τὴν Γερμανικὴν μορφὴν καὶ γλῶσσαν, καὶ νὰ φαίνεται εἰς τὸ ἑξῆς Γαλλιστὶ μὲ ὄνομα „Ἐφημερὶς τῶν στομίων τοῦ Ἄλβιος." Διότι μὲ ὅλον τὸ πρὸς τὴν μεταπολίτευσιν μῖσος ἐκρατήθη ἡ ἀλλαγὴ τῶν ὀνομάτων ἐκ τῆς μεταπολιτεύσεως, καὶ μετωνομάζοντο τὰ πράγματα ἐκ ποταμῶν, βουνῶν καὶ ἄλλων φυσικῶν πραγμάτων πρὸς ἐξάλειψιν πάσης ἐθνικῆς καὶ ἱστορικῆς μνήμης. Πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων τὴν 10 Νοεμ. 1810, καὶ ἡ δημοκρατία Βαλεσία, τὴν ὁποίαν ὑπατεύων ὁ Βοναπάρτης εἶχεν ἀποσπάσειν ἀπὸ τὴν Ἑλβετίαν καὶ

καταστήσειν αὐτόνομον, μετεμορφώθη δι᾽ Αὐτοκρατορικοῦ ψηφίσματος εἰς Γαλλικὴν μερίδα μὲ πρόφασιν, ὅτι ἡ διὰ τοῦ Σιμλῶνος λεωφόρος, διὰ τῆς ὁποίας τὴν οἰκοδομὴν ἐδαπάνησεν ἡ Γαλλία πολλὰ μιλιόνια, διαβαίνει διὰ ταύτης τῆς χώρας, ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ ἔχει καὶ χρέος νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὰς ἐπικρατούσας ἐκεῖ ταραχὰς τῶν φατριῶν. Πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς χώρας παρέστησε διὰ Δηλώσεως ὁ Βερθιέρος τὴν εὐτυχίαν των, ὅτι εὐδόκησεν ὁ Ναπολέων νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν χώραν ταύτην, τῆς ὁποίας τὰ βοηθήματα δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ βελτιώσωσι τὴν ἐσωτερικήν της κατάστασιν.

Διὰ τῆς νέας διαταγῆς τῆς βορείου Γερμανίας ἐκαταπίνοντο πολλοὶ ἡγεμόνες τοῦ Ῥήνου: οἱ δύω ἡγεμονικοὶ οἶκοι Σάλμα καὶ Κοβοῦργον, ὁ Δοὺξ Ἀρεμβούργου καὶ ὁ Δοὺξ Ὀλδεμβούργου. Ὑπόσχεσιν ἀπροσδιορίστου ἀποζημιώσεως περιεῖχε τὸ ψήφισμα ἐκ μέρους τοῦ πάτρωνος πρὸς τοὺς πελάτας, τῶν ὁποίων ἥρπασε τὴν περιουσίαν. Οἱ λοιποὶ ἠδύναντο νὰ συμπεράνωσι ποία τύχη τοὺς ἐπρόσμενεν, ἐὰν ἡ πολιτικὴ τέχνη τοῦ Ναπολέοντος φθάσῃ εἰς τὴν προκειμένην τελειότητά της. Αὐτὸς οὗτος ἔπειτα δὲν ἠρνήθη, ὅτι ὅλον τὸν Ῥηνικὸν δεσμὸν ἐθεώρει μετάβασιν εἰς τὴν Γερμανίαν μὲ ἄλλην σχέσιν, καὶ ὅτι ἡ σχέσις αὕτη ἦτο νὰ συγχωνευθοῦν ὅλοι οἱ διάφοροι Γερμανικοὶ λαοὶ καὶ αἱ πολιτεῖαι των εἰς ἓν ὅλον ὑποτασσόμενον εἰς τὴν Γαλλίαν *). Ἡ Ἐρφορδία, τὴν ὁποίαν μετὰ τῆς ἀνηκούσης εἰς αὐτὴν χώρας ἐκράτησε διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἐφαίνετο προσδιωρισμένη νὰ γείνῃ τὸ κέντρον τῆς Γερμανίας. Αὕτη ἡ παλαιὰ μητρόπολις τῆς Θυριγγίας ἴδε τὸν Ὀκτώβ. 1808, εἰς τὴν τότε λαμπρὰν συνέντευξιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Ναπολέων μὲ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσίας, τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Ῥήνου συναγμένους ὡς τιμαριώτας ὀλόγυρα τοῦ κυριάρχου των, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλέξανδρος τότε πρὸς μεγάλην ἀπορίαν τοῦ κόσμου μὲ λόγον καὶ

*) Las Cases, Tom. VII, p. 174.

μὲ ἔργον ἐκήρυξε πλέοντι παρὰ σύμμαχόν του, εἰλικρινέστατον φίλον καὶ παράδειγμά του.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ οἱ ἁρπασθέντες καὶ συῤῥαφέντες λαοὶ ἤκουαν πάντοτε ἀπὸ τοὺς Ναπολεοντικοὺς ὑπουργούς, ὅτι εἶναι μεγάλη των εὐδαιμονία τὸ νὰ γείνουν κοινωνοὶ τῆς μεγάλης Αὐτοκρατορίας. Διὰ ταύτην τὴν κοινωνίαν πολλοὶ ἐκ τῶν νέων ἐπαρχιῶν κατὰ διορισμὸν Αὐτοκρατορικὸν ἔγειναν μέλη τῆς Γερουσίας, τῆς ὁποίας δὲν ἔμεινε τώρα ἄλλο ἔργον εἰμὴ νὰ συγχαίρῃ καὶ νὰ εὔχεται τὸν εὐτυχῆ Αὐτοκράτορα εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις μὲ δουλικὴν χαμέρπειαν, καὶ νὰ μεταβάλλῃ τὰ ληστρικὰ ψηφίσματα εἰς Γερουσιακὰ βουλεύματα. Ἐξ ἐναντίας δὲ αἱ παλαιαὶ σεβάσμιαι Γερουσίαι τοῦ Ἀμβούργου, Λυβέκκης καὶ Βρέμης, διελύθησαν, τὰ ἀρχίβιά των ἐσφραγίσθησαν, ἐβάλθησαν Γαλλικοὶ διοικηταί, καὶ ἐμβῆκαν παρευθὺς εἰς δρόμον οἱ αὐστηροὶ νόμοι τῆς Αὐτοκρατορίας περὶ στρατολογίας, φορολογίας, ἀποκλεισμοῦ τῶν Ἄγγλων, καὶ βιβλίων.

Παρωργισμένος ὁ Ναπολέων διὰ τὸ ἀνωφελὲς τῶν διαταγῶν, τὰς ὁποίας ἐξέδωκεν εἰς Βερολῖνον, Βαρσαυΐαν, καὶ Μεδιόλανον περὶ τοῦ ἠπειρωτικοῦ συστήματος ἐξύψωσε κατὰ τὸ 1810 ἔτος μὲ τὰ ψηφίσματα τοῦ Τριανοῦ καὶ τοῦ Φονταινεβλῶ τὴν ἔννοιαν τοῦ συστήματος ἐκείνου εἰς τὸ μεσουράνημά της. Ὅλαι αἱ ἀποικιακαὶ πραγματεῖαι ἐξελαμβάνοντο Ἀγγλικὰ φορτία, καὶ ἐπλήρωναν φόρον πεντήκοντα πρὸς τὰ ἑκατόν· ὅλα δὲ τὰ Ἀγγλικὰ ἐργόχειρα, τὰ ὁποῖα ἤθελαν εὑρεθῆν εἰς τὰς χώρας τῶν συμμάχων τῆς Γαλλίας, ἐλαμβάνοντο καὶ ἐκαίοντο δημοσίως, καὶ ἀφοῦ ἀκόμη μετέβαιναν εἰς τὴν περιουσίαν τῶν ἀγοραστῶν. Τότε ἴδεν ὁ κόσμος πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε φανῆν ἀκόμη εἰς τὴν γῆν, ὅτι εἰς ὅλας τὰς Γερμανικὰς χώρας μεγάλοι σωροὶ ὠφελίμων, πληρωμένων, φορολογημένων πραγματειῶν ἡρπάζοντο ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ὑπηκόων των, καὶ περεδίδοντο δημοσίως εἰς τὰς φλόγας. Ἡ Σαξονία ἔστειλε τὸ ἱππικόν της καὶ ἐπία-

σεν ἁμάξια φορτηγὰ διαφυγόντα, καὶ ὑπέσχετο βραβεῖα εἰς τοὺς καταδότας κρυμμένων Ἀγγλικῶν πραγματειῶν.

Ἀλλ' ὅμως εἰς μὲν τὸν ἀφανιστικὸν τοῦτον τῆς ἐμπορίας πόλεμον βάσις καθυπεβάλλετο ἡ ὠφέλεια τῆς ἐμπορίας, καὶ τὰ παράπονα διευθύνοντο εἰς μόνον τὰ ἀχρεῖα μέσα. Ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ πρὸς καταστροφὴν τῆς βιβλεμπορίας καὶ φιλολογίας πόλεμος δὲν ἐγίνετο ἀπὸ ἀπατηλόν, ἀλλ' ἀπὸ μελετημένον καὶ κεκριμένον βούλευμα. Μία διαταγή, ἥτις ἐπροφασίζετο διατήρησιν καὶ ἀσφαλισμὸν τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου, δὲν ἐδέσμευσε μόνον σκληρῶς τὸν τύπον τῶν ἐντοπίων συγγραμμάτων, ἀλλ' ἐμπόδισε καὶ τὴν εἴσοδον βιβλίων, καὶ οὕτως ἀπέκλεισε τὸ ἥμισυ τῆς Γερμανίας, τὸ ὁποῖον ἦτο τώρα Γαλλία ἢ ἔμελλε νὰ γείνῃ, ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῶν Γερμανικῶν συγγραμμάτων. Γερμανικὰ βιβλία δὲν ἠδύναντο ἄλλως νὰ φθάσωσιν εἰς Ἀμβοῦργον καὶ εἰς Βρέμαν, εἰμὴ ἀφοῦ ὑπέφερναν τὰς βασάνους τῆς ἐξετάσεως ἀπὸ τοὺς Γάλλους ἄρχοντας, καὶ ἐπλήρωναν τοὺς δι' αὐτὰ διορισθέντας φόρους. Ἐξαιρουμένων τῶν Παρισίων εἰς πᾶσαν ἄλλην πόλιν μία μόνη ἐφημερὶς ἐξεδίδετο, καὶ αὕτη μὲ τὴν ἄδειαν καὶ ἐφορίαν τοῦ ἐπάρχου. Μὲ σπουδὴν μεγάλην ἐκαταγίνοντο εἰς αὐτὰς νὰ περιορίσουν τὸ ἀνθρώπινον λογικὸν εἰς μόνον φυσικὰς ἐρεύνας, καὶ μὲ τὸ βασίλειον τῆς γηΐνης ὕλης καὶ τῶν μέτρων της νὰ φέρουν εἰς παντελῆ λήθην τὸ βασίλειον τῆς ἰδεολογίας καὶ ψυχολογίας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκήρυξε φανερὸν πόλεμον ὁ ἥρως τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Ὅστις ἐπρόδιδε σπουδὴν ἢ θέλησιν νὰ ἐξυψωθῇ ἀπὸ τὴν χαμέρπειαν τῆς ἀπὸ τὴν Αὐτοκρατορικὴν πολιτείαν ἐκπηγαζούσης ὑπάρξεως, ὅστις ἐσυλλογίζετο καὶ ὡμίλει περὶ τῶν ἀρχῶν καὶ σκοπῶν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης, ὅστις ἐπαρίστανε τὰ ἱστορικὰ πράγματα καὶ πρόσωπα κατ' ἄλλον τρόπον παρὰ καθὼς ἤρεσκεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ὅστις ὑποπτεύετο, ὅτι ἐκλαμβάνει τοὺς λαοὺς διὰ προσδιορισμὸν ὑψηλότερον παρὰ διὰ παι-

γνίδιον καὶ λαχνοὺς τῶν υἱῶν καὶ θυγατέρων τοῦ κὺρ Καρόλου καὶ τῆς Λαιτιτίας Βοναβάρτων ἐξ Αἰακκίου. — οὗτος ἐκηρύττετο πάραυτα ἰδεολόγος, καὶ, ἐὰν ἦτο ἀνὴρ ὀνομαστὸς, ἐπεριχύνετο κατὰ καιροὺς μὲ ποτήριον Αὐτοκρατικῆς χολῆς καὶ πικρίας. Δύσκολον πρᾶγμα ἦτο νὰ ἀναπαύσῃ τὸν Βοναπάρτην συγγραφεύς. Ἐχρεώστει πᾶς συγγραφεὺς νὰ πολεμῇ τὰς ἰδέας τῆς ἐπαναστάσεως, νὰ ἀφανίζῃ ἀπολύτως τὰς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὅμως νὰ παριστάνῃ τοὺς ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως προκύψαντας τίτλους καὶ ἀξίας καὶ κτήσεις ὡς ἁγίους, ἀπαραβάτους, καὶ ἀνεγγίκτους. Ὁ Ναπολέων λέγεται, ὅτι ὁμιλῶν ποτὲ περὶ τοῦ Ῥουσσὼ εἶπεν: „Οὗτος εἶναι κυρίως ὁ πρωταίτιος τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ παραπονηθῶ κατ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐκ τῆς ἀνωμαλίας ἐκείνης ἥρπασα τὸ στέμμα.“ Οἱ λόγοι οὗτοι τοὐλάχιστον ἠδύναντο νὰ χρησιμεύωσιν ὡς κείμενον πάσης πολιτικῆς κρίσεως ὑποφερομένης εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν. Αἱ αὐταὶ ἀντιφάσεις ἐγίνοντο καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ Ναπολέων δὲν ἐδίστασε νὰ ὀνομάσῃ αἱρετικοὺς τοὺς Ἄγγλους εἰς τὰ πολιτικά του γράμματα, ἐνῷ ἐζήτει σύμμαχόν του τὸν Πάπαν· εὐθὺς ὅμως ἀφοῦ ὁ Πάπας ἔδειξεν ἀντίστασιν πρὸς αὐτὸν, τὸν ἐκατηγόρησεν ὡς θεοβλαβῆ καὶ προληπτικόν. Πρόσταγμά του ἦτο, Πάντα, ὅς τις ἤθελεν ἐκφωνήσειν φιλοσοφικὴν γνώμην, νὰ τὸν καταδίδουν ὡς σύντροφον τῆς ἀναρχίας· ἐὰν δέ τις ἐτόλμα νὰ φανερώσῃ, ὅτι οἱ παλαιοὶ εὐγενεῖς ἤξευραν καλήτερα νὰ φυλάξωσι τὴν ἀξίαν τῶν αὐλῶν, ἐξ ἅπαντος οὗτος ἐσημαίνετο ὡς βασιλικὸς συνωμότης. Αἱ ἐφημερίδες ἐγεμίζοντο μὲ ἀναφορὰς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, μὲ ἁρματηλατίας τῆς Αὐτοκρατορίσσης, τῶν Πριγκίπων καὶ τῶν Πριγκιπεσσῶν, μὲ τυπικότητας, παρουσιασμοὺς καὶ ἀκροάσεις τῆς Αὐλῆς· εἰς τὸν κρημνισμὸν τῆς Εὐρώπης ἐφύλατταν αἱ Γαλλικαὶ ἐφημερίδες βαθυτάτην σιωπὴν περὶ τῶν γενομένων, καὶ μόνον αἱ ἀγγελίαι τῶν στρατῶν τὴν διέ-

κοπταν κἄποτε διὰ νὰ σημάνουν, ὅτι τὸ ἥμισυ τῆς Εὐρώπης εἶναι δορίκτητον. Χωρὶς τούτων τῶν ἀγγελιῶν ἠδύνατο νὰ φαίνεται ὅλος ὁ κόσμος ὡς νὰ ἐπεριπάτει εἰς ἀνθοφόρους κήπους, καὶ δὲν εἶχεν ἄλλο τίποτε νὰ κάμνῃ, εἰμὴ νὰ ἀριθμῇ τὰ βήματα τῶν Αὐτοκρατορικῶν Μεγαλειοτήτων καὶ Ὑψηλοτήτων καὶ νὰ ἐκλέγῃ τοὺς γαληνοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους αὗται ἔρριπταν εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν εἰς τὸν κονιορτὸν κειμένων ὑπηκόων των*). Ἐὰν ὅμως ἐτόλμα συγγραφεὺς νὰ δείξῃ διαφορετικὴν θεωρίαν, καὶ εὐτύχει νὰ διέλθῃ ὅλας τὰς δυσκολίας τῆς λογοκρισίας καὶ τῆς τυπογραφίας, ἔμενε μ' ὅλον τοῦτο ἐκτεθειμένος· εἰς τὸν κίνδυνον νὰ ἴδῃ τὸ σύγγραμμά του ἀφανισμένον μετὰ τὴν τύπωσίν του ὄχι δι' ἄλλον λόγον, εἰμὴ διότι ἐδυσαρέστει τὸν Αὐτοκράτορα. Αὕτη ἡ τύχη εὕρηκε μεταξὺ τῶν ἄλλων τὸ περίφημον τῆς δεσποίνης Σταήλης σύγγραμμα, Περὶ τῆς Γερμανίας**), τὸ ὁποῖον προσέκρουσεν εἰς τὸν προστάτην τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας καὶ ἀναγεννητὴν τῆς Γερμανίας διὰ κρίσεις τινὰς χαριστικὰς εἰς τὸ Γερμανικὸν ἔθνος, καὶ διὰ προσταγῆς του ἐκαταδικάσθη ἀπὸ τὸν Σαβαρῦν νὰ ἐμποδισθῇ καὶ νὰ καῇ μὲ πρόφασιν ὅτι „δὲν εἶναι Γαλλικὸν σύγγραμμα.“ Δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Ναπολέων, ἐὰν ἐγίνετο ἄμεσος δεσπότης τῆς Γερμανίας, ὅλα τὰ Γερμανικὰ συγγράμματα, διὰ τὴν δυσάρεστον εἰς αὐτὸν ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματος, ἤθελαν καταπνιγῆν ἀπὸ τὸν περὶ τῶν βιβλίων νόμον του.

Ὄχι ὅμως μόνον οἱ ζωντανοὶ σοφοὶ καὶ συγγραφεῖς οἱ μὲν ἐταπεινώθησαν μὲ τὴν δουλοφροσύνην, οἱ δὲ ἐμποδίσθησαν μὲ τὸν τρόμον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπὸ πολλῆς ἀποθαμμένους, καὶ τοὺς παλαιοὺς αὐτοὺς κλασικοὺς ἐκεραύνωσεν ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Ναπολέοντος. Μεταξὺ τῶν παλαιῶν ἱστοριογράφων ἐμισήθη ἐξαιρέτως

*) Considerations, de Mad. de Staël. Tom. II, p. 336, ἐκ τῶν ὁποίων συνετμήθη ἡ ἀνωτέρω διήγησις.

**) De l'Allemagne, 3 Vol. 1810.

ὁ Τάκιτος, ὅς τις ἐζωγράφησεν Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους καὶ Αὐτοκράτορας, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκατοπτρίζετο μὲ λύπην του ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς δεκάτης ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος. Τῷόντι δὲ ἀπὸ τὸν νεώτερον Τιβέριον δὲν ἔλειπαν οὔτε χαμερπὴς Γερουσία, οὔτε στρατὸς καταδοτῶν καὶ συκοφαντῶν, οὔτε χιλιάδες φυλακωμένων, οἱ ὁποῖοι ἐκαταρῶντο εἰς τὰ δεσμωτήρια τὸ ὄνομά του. Διπλῆ ἀστυνομία — μία ἀπὸ χωριστὸν λειτουργὸν διευθυνομένη, ἥτις κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Φουσχὲ ἐφρόντιζεν, ὅπου ὁμιλοῦσι τρεῖς πρὸς ἀλλήλους περὶ πολιτικῶν πραγμάτων, νὰ μεταφέρῃ τὴν περίληψιν τῆς συνομιλίας εἰς τὰ αὐτία τοῦ λειτουργοῦ· δευτέρα δὲ ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα αὐτὸν, διὰ νὰ κατασκοπεύῃ τὴν πρώτην — ἐγέμιζε διὰ τῆς ἐπιμελείας της τὰ δεσμωτήρια μὲ τὰ θύματά του. Ἡ φυλάκωσις τῶν πολιτῶν, μὲ πρόσχημα ὅτι τοὺς ἐγγυᾶται τὴν ἐλευθερίαν των, ἐκηρύχθη μὲ ὄνομα χάριτος δοθείσης εἰς τὸ ἔθνος ἐπὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Αὐτοκρατορικῶν γάμων, ὅτι εἶναι ἐκκρεμὴς ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, τὸ ὁποῖον δὲν ἐτόλμα νὰ δείξῃ ἄλλην παρὰ τὴν τοῦ δεσπότου θέλησιν, καὶ μὲ τρόπον αὐθάδη, ὅτι τάχα ἐκρημνίσθη ἡ Βαστίλλα καὶ ἡ δημόσιος ἐλευθερία ἀπελύθη ἀπὸ τὰ δεσμὰ, ἐδιωρίσθησαν ὀκτὼ φρούρια (Σαλμούριον, Σφία, Ἄμητον, Κορωνία, Πέτρου Καστέλιον, Φενεστρέλλαι, Καμπιανὸν καὶ Βικέναι) διὰ νὰ φυλάττωνται εἰς αὐτὰ οἱ φυλακωμένοι.

Τῶν Γάλλων τὸν βαρὺν ζυγὸν, τὸν ὁποῖον ἐβάσταζαν, ἠλάφρυναν τοῦ Ναπολέοντος αἱ νίκαι καὶ αἱ δορικτησίαι, αἱ ὁποῖαι ἀνέπαυαν τὴν κενοδοξίαν των. Οἱ Παρίσιοι ἦσαν μητρόπολις τοῦ κόσμου. Πᾶς Γάλλος, ὅς τις ἐξήρχετο ἀπὸ τὰ ἴδια τῆς Γαλλίας σύνορα, ἐφαίνετο ὡς κοινωνὸς τῆς ἀπὸ τὸν καταδουλωτὴν τῆς Εὐρώπης ἀποκτηθείσης κυριαρχίας. Ἡ αὔξουσα νεολαία ἐτρέφετο μὲ ταῦτα τὰ φαγητὰ τῆς κενοδοξίας καὶ τοῦ κλέους. Τὰ σχολεῖα καὶ αἱ Ἀκαδημίαι ἐβρόντων

ἀπὸ τὰ βραβευόμενα ποιήματα καὶ τοὺς πανηγυρικοὺς λόγους εἰς τὰς ἐκστρατείας καὶ νίκας, διὰ τῶν ὁποίων ἔκαμεν ὁ Ναπολέων ἐπαισθητὴν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου τὴν λαμπρότητα τοῦ Γαλλικοῦ ὀνόματος. Τὰ μεγαλουργήματα τῶν παλαιῶν χρόνων ἐφαίνοντο ὡσὰν σκιαὶ εἰκόνος εἰς τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα τῆς ποιητικῆς καὶ τῆς ῥητορείας· οἱ μαθηταὶ, ὅσοι ἤξευραν νὰ ἐπαινέσωσι καὶ νὰ κολακεύσωσιν ὑψηλότερα καὶ εὐφυέστερα, ἐσυσταίνοντο εἰς τὸν Αὐτοκράτορα ὡς μέλλοντες ἀγαθώτατοι πολῖται. Τόσον μεταδόσιμον ἦτο τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ἀῤῥώστημα, ὥστε καὶ Γάλλοι διατρίβοντες εἰς τὰ ξένα, καὶ ἀντίπαλοι τοῦ δυνάστου, ἐμολύνοντο ἀπ' αὐτὸ, καὶ ἐνῷ ἐθαμβόνοντο ἀπὸ τὴν λάμψιν τῆς κοσμοκρατορίας τῶν Γάλλων, δὲν ἔβλεπαν τὴν αἰσχρὰν δουλείαν, τὴν ὁποίαν ἔπασχεν ἀπὸ τὸν Κόρσον ἡ πατρίς των. Ἀλλ' ἡ μακαριότης αὕτη δὲν εἶχε τὸ αὐτὸ κῦρος διὰ λαοὺς ἄλλους, εἰς τοὺς ὁποίους πρὸς ἀποζημίωσιν τῆς περιουσίας, τῆς ἐμπορίας, τῆς τιμῆς καὶ αὐθυπαρξίας, τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας των δὲν εἶχεν ἄλλο νὰ δώσῃ ὁ Κόρσος εἰμὴ τὴν τύχην τοῦ νὰ ἀναπαύωνται ὑποκάτω τοῦ σκέπους αὐτοῦ, τῶν ἀδελφῶν, ἀνεψιῶν καὶ ἐξαδέλφων του. Ποτὲ δὲν ἐφάνη ἡ φιλαυτία κραταιοτέρα ἐπὶ τῆς γῆς, εἰμὴ ὅταν ἡ ἀνάπτυξις τῶν λαῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῶν Γάλλων ἐκήρυξε τέλος ἔσχατον καὶ σκοπὸν τελευταῖον ὅλης τῆς κοσμικῆς ἱστορίας τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου τὴν δόξαν καὶ τὸν προσδισμόν του εἰς τὸ νὰ ἐξουσιάσῃ τὸν κόσμον. Ἡ παραφροσύνη ὅμως αὕτη τοῦ μερικοῦ καὶ ἑνὸς θέλει φανῆν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὀλιγώτερον ἀπίστευτος παρὰ ἡ διαρκὴς μανία πολλῶν ὑποδούλων, οἵτινες ἐχάριζαν εἰς τὴν φιλαυτίαν ἐκείνην ἐνθουσιασμὸν μὲ τὴν χαμέρπειάν των. Καὶ ὅμως ἔμελλε νὰ συμβῇ πρᾶγμα ἔτι ἀπιθανώτερον· ὁ Ναπολέων μετὰ τὴν πτῶσιν του κρύπτων καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του καὶ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του τὴν ἄσχημον

μορφὴν τῆς τυραννίας του ἐβεβαίωσεν, ὅτι πανταχοῦ δὲν ἐσκόπει ἄλλο εἰμὴ μόνον τὴν ἐλευθερίαν, τὰ δίκαια καὶ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἐθνῶν, καὶ μὲ τοὺς λόγους του τούτους ἐπιστεύθη ἀπὸ πολλοὺς, καὶ ὄχι μόνον ἀλλ' εὕρηκε καὶ ὀπαδοὺς καὶ θαυμαστάς του νέους.

17. Ναπολέοντος πόλεμος κατὰ τῆς Ῥωσίας. (1812).

Ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς παλαιᾶς τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκρατορίας κἀνεὶς θνητὸς δὲν ἀπέκτησε δύναμιν μεγαλητέραν παρὰ τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην· ἀλλ' ἡ λαμπρότης του δὲν τὸν ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν δυσαρέστησιν, ὅτι ἀκόμη ἔχει μικρὰν δύναμιν. Νὰ κυριεύῃ τόπους καὶ νὰ ὑποτάσσῃ λαοὺς ἦτο εἰς αὐτὸν, ὡς εἰς ἄλλους τὸ παιγνίδιον, συνήθεια προελθοῦσα ὄχι ἀπὸ φιλοκέρδειαν, ἀλλ' ἀπὸ φιλοταραχίαν, καὶ τοῦ ἔγεινεν ἕξις καὶ δευτέρα φύσις, καὶ καθὼς οἱ ἐμπαθεῖς χαρτοπαῖκται ἀνακατόνουσι τὸ μὲν κατὰ συμβεβηκὸς, τὸ δὲ κατὰ τέχνην τὰ χαρτία εὐτυχῶς, οὕτως ὁ Ναπολέων ἀνακάτονε καθημερινῶς τοὺς γεωγραφικοὺς χάρτας τοῦ κόσμου, καὶ συμπλέκων αἰτίας ἀναιτίους καὶ περιστάσεις ἀλόγους ἐπίανε τὰ ὅπλα διὰ νὰ καταδυναστεύσῃ τὸν κόσμον, νὰ ἁρπάσῃ τὰ πλούτη καὶ ἤθη των, καὶ νὰ τὸν γεμίσῃ δυστυχίας καὶ ἀθλιότητος *). Ἄλλοτε ἐπροφασίζετο τὴν εὐτυχίαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς Γαλλίας, τώρα δὲ τὴν εὐτυχίαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς Εὐρώπης. Μὲ τὴν πτῶσιν τῆς Ῥωσίας θέλει χάσειν ἡ Ἀγγλία τὰς

*) de Pradt (les quatre concordats. Tom. II, p. 212) διηγεῖται, ὅτι εἰς τὴν στέψιν ὅπου αὐτὸς δὲν εἶχε παραχωρήσειν οὐδὲ βῆμα ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ναπολέοντος, ἐπαρατήρησε πρᾶγμα διδακτικὸν διὰ πάντα φιλόδοξον, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ αὐτὸς ἀκαταπαύστως ἐχασμᾶτο. Ἀφοῦ δὲ συνεζεύχθη τὴν Αὐστριακὴν Πριγκιπέσσαν ἦτο ὅλος ἐνησχολημένος εἰς τὴν οἰκιακὴν εὐτυχίαν του. Ἦτο, καθὼς λέγουσι τὰ ὑπομνήματα τοῦ Φουσχὲ, même de sa part une sorte d'enfantillage. Ἀλλὰ δὲν διήρεσε πολὺ ἡ χαρά.

τελευταίας βοηθητικὰς πηγάς της, καὶ ἡ Εὐρώπη θέλει ἐλευθερωθῆν παντοτεινὰ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ ἴδῃ ποτὲ πλημμυροῦσαν ἐπάνω της τὴν βαρβαρότητα.

Ἀπὸ τῆς ἐν Τίλσῃ εἰρήνης ἀπέδειξεν ἡ Ῥωσία παντοδαπῶς, ὅτι φοβεῖται καὶ ἀποφεύγει τὸν πόλεμον μὲ τὴν Γαλλίαν. Ἡ κατὰ τῆς Ἀγγλίας κήρυξις τοῦ πολέμου, ἡ εἰλικρινὴς συνέντευξις εἰς τὴν Ἐρφορδίαν, ἡ συγκατάθεσις εἰς τὰ βίαια κινήματα κατὰ τῆς Ἰσπανίας, ἡ μετρία μεσίτευσις διὰ τὴν σκληρῶς κατατεθλιμμένην Προυσίαν, ἡ κοινωνία τοῦ κατὰ τῆς Αὐστρίας πολέμου· ὅλα ταῦτα ἐβεβαίοναν τὴν ἀλήθειαν τοῦ λόγου, τὸν ὁποῖον πολλάκις ἐξέφρασε τὸ Ῥωσικὸν βουλευτήριον, ὅτι ἡ Ῥωσία εἶναι πάντοτε συνδεδεμένη καὶ εἰς εἰρήνην καὶ εἰς πόλεμον μὲ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας. Τὴν ἀξιοθαύμαστον ταύτην ὑπόκλισιν ἀντήμειψεν ὁ Ναπολέων μὲ τὴν ἄφιλον καὶ ἄσπλαγχνον δήμευσιν τοῦ Δουκάτου Ὀλδεμβούργου, τοῦ ὁποίου ὁ ἡγεμὼν ἦτο συγγενὴς τοῦ Ῥωσικοῦ μονάρχου, καὶ ἐνταυτῷ πατὴρ Πρίγκιπος, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὑπανδρευθῆν ἡ ἐσχάτη τῶν ἀδελφῶν του. Συγχρόνως ἔγεινε τὸ δεσποτικὸν πρόσταγμα τοῦ Ναπολέοντος νὰ ἀπαγορεύσῃ ἡ Ῥωσία τὴν εἰσκομιδὴν τοῦ σακχάρου καὶ τοῦ καφὲ, τὰ ὁποῖα ἐφέροντο μὲ οὐδέτερα καράβια, ἐνῷ αὐτὸς καὶ καφὲν καὶ σάκχαρον καὶ ἄλλα Ἰνδικὰ εἴδη δι' ἀδειῶν (ἤγουν διὰ πολλῶν χρημάτων, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους) τὰ ἐνεβίβαζεν εἰς τὴν Γαλλίαν· καὶ τὸ εὐεργετικὸν τῶν ἐθνῶν ἠπειρωτικὸν σύστημα μετεμόρφωσεν ἐπιτηδείως εἰς ἴδιον ἑαυτοῦ θησαύρισμα χρημάτων. Τότε ἐνόμισεν ὁ Ῥωσικὸς μονάρχης πρόσφορον νὰ συνάξῃ εἰς τὰ σύνορα τῆς Πολονίας στρατεύματα τινὰ πλέον διὰ νὰ δώσῃ τόνον εἰς τὴν συμβίβασιν, τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ ἀρχίσῃ, παρὰ νὰ κάμῃ ἀληθῶς πόλεμον. Κατὰ φυσικὸν λόγον δὲν ἤργησε καὶ ὁ Ναπολέων νὰ περισσεύσῃ τὰς δυνάμεις του εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Πολονίαν καὶ εἰς τὰ φρούρια τοῦ Ὀδέρου καὶ εἰς

τὸ Δάντισκον, καὶ νὰ στείλῃ πολλὰς στρατιωτικὰς μερίδας πρὸς τὸν Βιστούλαν. Μὲ ὅλα ταῦτα ἀντέκειτο πάντοτε ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν πόλεμον· ἐφανέρωσε τὸν Μάρτιον 1811 εἰς τὸν Προυσιακὸν πρεσβευτὴν, ὅς τις ἐπροσπάθει νὰ μεσιτεύσῃ περὶ καταπαύσεως ταύτης τῆς διχονοίας *): ὅτι τὰ ἔργα του δὲν ἀποβλέπουν εἰμὴ ἄμυναν κατὰ τῆς θέσεως τῆς Γαλλίας, ἥτις πάντοτε γίνεται φοβεριστικωτέρα εἰς τὸν Ἄλβιν, Ὀδέραν καὶ Βιστούλαν· ἡ εἰρηνοφιλία του εἶναι ἱκανῶς ἀποδειγμένη· καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα τοῦ Ὀλδεμβούργου νομίζει μικρότερα παρὰ νὰ τὸν κινήσουν εἰς πόλεμον· καὶ αὐτὰ τὰ κέρδη, τὰ ὁποῖα ἐμπορεῖ νὰ τοῦ προξενήσῃ μία ἔξαφνος εἰσβολὴ, δὲν τὰ μεταχειρίζεται, ἀλλ' ἀγαπᾷ νὰ προσμείνῃ τὸ πρῶτον κανόνιον, τὸ ὁποῖον ἤθελε ῥιχθῆν εἰς τὰ σύνορά του. Εἰς δὲ τοῦ Ναπολέοντος τὰ φρονήματα μόλις ἦτο ἀμφίβολος ἡ ἔκρηξις τοῦ πολέμου· καὶ παραυτα ἔλαβεν ἡ Εὐρώπη τὴν ἐντελῆ τούτου βεβαιότητα διὰ τῶν τεραστίων προπαρασκευῶν εἰς τὴν τούτου ἀρχὴν καὶ ἀκολούθησιν. Τὴν 24 Φεβρ. 1812 ἔκλεισεν ἡ Προυσία, καὶ τὴν 14 Μαρτίου ἡ Αὐστρία συμμαχίαν μετὰ τῆς Γαλλίας, ὅπου πᾶσα μία τῶν δύω τούτων δυνάμεων ὑπεχρεόνετο νὰ δίδῃ εἰς τὴν Γαλλίαν βοηθητικὸν στράτευμα, ἡ μὲν πρώτη 20,000, ἡ δὲ δευτέρα 30,000 στρατιωτῶν. Ὁ Ναπολέων ἐπώλησε τὴν διορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ σκεφθῇ ἡ Προυσία πρὶν δεχθῇ τὴν συνθήκην ταύτην, μὲ τὴν συμφωνίαν τοῦ νὰ παραλάβῃ εἰς τὰς προσταγάς του ὅλην τὴν Προυσιακὴν ἐπικράτειαν, παρεκτὸς τῶν φρουρίων Κολβέργης καὶ Γραυδεντίου, ἄνω Σιλησίας, τοῦ Κομητάτου Γλακίου καὶ τῶν πριγκιπάτων Βρεσλαυΐας, Βρίγης καὶ Ὀλσένης.

Ἐνῷ ἡ δύναμις τῶν βασιλέων καὶ ἡγεμόνων, οἵτινες ἦσαν σύμμαχοι ἢ ὑπήκοοι τοῦ Γαλλικοῦ δυνάστου, ἐπαρακελεύσθη εἰς τὰ ὅπλα, καὶ τὸ ἥμισυ τῆς Εὐρώπης

*) Ἐδῶ ἀνήκουσι τὰ καθ' ὑπερβολὴν ἀξιόλογα πρακτικὰ τῆς Correspondance inédite, Tom. VII, p. 429 etc.

ἐκινεῖτο εἰς τὸν Βιστούλαν, ἐζήτησεν ἡ Ῥωσία ὡς βάσιν τῆς συμβιβάσεως, ἥτις ἔμελλε νὰ συνδεθῇ περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων πραγμάτων, νὰ ἀδειασθῇ ἡ Προυσιακὴ ἐπικράτεια ἀπὸ τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα. Τὸ δίκαιον τοῦτο ζήτημα, τὸ ὁποῖον θέλει ξενίσειν τοὺς μεταγενεστέρους μόνον διατὶ ἔγεινε τόσον ἀργὰ, ἐνομίσθη ἄδικον ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα καὶ ἰσοδύναμον μὲ κήρυξιν πολέμου. Τὴν 9 Μαΐου 1812 ἀνεχώρησεν ὁ Ναπολέων ἀπὸ τὸν ἅγ. Κλαύδιον διὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν στρατόν. Ἡ σύζυγός του τὸν ἠκολούθησεν ἕως Δρέσδης, ὅπου εὑρέθη ὁ Αὐτοκράτωρ πατήρ της μετὰ τῆς συζύγου του, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Προυσίας. Εἰς ταύτην τὴν ὁμήγυριν τῶν βασιλικῶν κεφαλῶν ἐξύψωσεν ὁ Ναπολέων τὴν ἰδικήν του, καθὼς δὲν τὸ ἔκαμε ποτὲ κανεὶς μονάρχης ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν τοῦ μεσαιῶνος Αὐτοκρατόρων. Τότε ὅμως ἦσαν μεγαλοειδεῖς, ἀρχαῖοι τύποι, οἱ ὁποῖοι ἀνύψοναν διὰ ὀλίγας τινὰς πανηγυρικὰς στιγμὰς τὸν ἕνα γνωρισμένον κοινῶς κυριάρχην, ὅς τις δὲν ἐπεθύμει, εἰμὴ τὸ κοινὸν καλόν· ὁ δὲ νέος κοσμοκράτωρ ἐξ ἐναντίας ἔκαμνεν αἰσθητὸν εἰς τὴν ὁμήγυριν τῶν ἡγεμόνων, τοὺς ὁποίους εἰς ξένην αὐλὴν ἐμεταχειρίζετο ὡς εἰς τὴν ἰδικήν του, ἐπὶ τῶν δέκα τούτων ἡμερῶν, ὅτι ἡ τύχη των κρέμαται ἀπὸ τὸ νεῦμά του. Ἀπὸ Δρέσδης διὰ Πόσνης μετέβη εἰς Ῥηγιομόντιον, καὶ ἀπεκεῖ ὑπῆγεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Λιθουανίας εἰς τὸ κέντρον τοῦ στρατοῦ του. Ἡ ἐξωτάτη τούτου πτέρυξ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συγκειμένη ἐκ Προύσων καὶ Πολωνῶν ὑπὸ τὴν προσταγὴν τοῦ Μαγδονάλδου, καὶ διωρισμένη νὰ κυριεύσῃ τὴν Κουρλανδίαν καὶ Λιβονίαν, ἔψαυε τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης· ἡ δὲ δεξιὰ, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτιζε τὸ Αὐστριακὸν βοηθητικὸν σῶμα ὑπὸ τὸν Πρίγκιπα Σβαρσεμβέργιον καὶ σῶμα Γάλλων καὶ Σαξόνων ὁδηγούμενον ἀπὸ τὸν Ῥεϊνιέρον, ἔστεκεν εἰς ἀντίθετον μέρος πλησίον τοῦ Βούγου, καὶ ἐχρεώστει, ἀφοῦ νικήσῃ τὸ νότιον τῶν Ῥώσων στράτευμα, νὰ πλησιάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐκστρατείας· ὁ σκοπὸς οὗτος ἦτο ἡ

Μόσκα, ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ Ῥωσικοῦ βασιλείου, κειμένη εἰς τὸ τέλος τῆς Εὐρώπης, καὶ μὲ τὸ τεράστιον ἀπόστημά της ἐκβαλμένη ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ πολὺ μακρύτερα ἀπὸ τὸν στοχασμὸν, ὅτι εἶναι προωρισμένη νὰ καῇ ἀπὸ τὴν φωτίαν τῶν Παρισίων καὶ νὰ γείνῃ ὑποπόδιον τῆς κοινῆς σωτηρίας. Κατὰ ταύτης λοιπὸν ἔφερνεν ὁ Ναπολέων τὸ στράτευμά του, ἐλπίζων ὅτι θέλει ἐνεργήσειν τὸ ἀπροσδόκητον, ἀφοῦ τὴν 22 Ἰουνίου ἐκ τοῦ στρατοπέδου του Βιλκοβιτίου ἀνήγγειλεν εἰς τὸν στρατὸν διὰ προστάγματός του τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον ὠνόμασε δεύτερον Πολονικόν. „Ἡ Ῥωσία ἐπάτησε τὸν ὅρκον της, καὶ κατήσχυνε τοὺς Γαλλικοὺς ἀετοὺς ζητήσασα τὴν ἐπιστροφήν των. Σύρεται ἀπὸ τὴν εἱμαρμένην. Πρέπει νὰ ἐκπληρωθῇ τὸ γραπτόν της.“ Δὲν ἔγεινε ποτὲ ἐκστρατεία εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους μὲ δύναμιν μεγαλητέραν· μόνον ὁ μέγας στρατὸς ἀπηρίθμει πλέον παρὰ 400,00 στρατιωτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο 80,000 ἱππέων *). Ἀλλ' ἡ τερατώδης μάζα, ἥτις ἔκαμνεν ἀδύνατον πᾶσαν ἐπιμέλειαν τῆς διατροφῆς της, ἔγεινεν ὀλέθριος πρῶτον εἰς τὴν ἀνατολικὴν Προυσίαν, καὶ ἔπειτα καὶ εἰς τὸν ἑαυτόν της.

Ἡ Ῥωσία κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὁπόταν ἐγίνετο ἡ ἐναντίον της φοβερὰ αὕτη προσβολὴ, ὄχι μόνον ἦτο μόνη καὶ ἀσύμμαχος, ἀλλὰ καὶ ἐπολέμει διὰ θαλάσσης μὲν μὲ τὴν Ἀγγλίαν, διὰ δὲ ξηρᾶς μὲ τὴν Τουρκίαν. Ἔγεινε μὲν καὶ μὲ τὰς δύω ταχέως εἰρήνη, μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ συμμαχία τὴν 18 Ἰουλίου εἰς Ὀρεβρόην, ἀφοῦ ἐστάλθησαν οἱ Ῥωσικοὶ στόλοι εἰς Ἀγγλικοὺς λιμένας ὡς ἐνέχυρον τῆς ἐπιμονῆς της· μὲ τὴν Τουρκίαν τὴν 28 Μαΐου εἰς Βουκορέστιον, μὲ κέρδος δύω ἐπαρχιῶν (Βεσσαραυΐας καὶ μέρους τῆς Μολδαυΐας)· καὶ μὲ τὴν Σβεκίαν δὲ, ἐὰν καὶ ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου ἦτο Γάλλος καὶ μαθητὴς τοῦ Ναπολέοντος, ἔγεινε συμμαχία **) μετὰ τῆς Ῥωσίας καὶ Ἀγγλίας κατὰ τῆς Γαλλίας, ἡ ὁποία ἐστερεώθη περισσότερον, ὅταν τὸν Αὔγουστον ἐνταμώθησαν προσωπικῶς εἰς Ἀβόην τῆς Φιννίας ὁ Σβεκικὸς διάδοχος καὶ ὁ Ῥωσικὸς Αὐτοκράτωρ. Ἀλλ' ὅμως κατὰ τὸ παρὸν ἐστενοχωρεῖτο μεγάλως ὁ τῆς Ῥωσίας μονάρχης, ἐνῷ ἐπρόκειτο νὰ κριθῇ ἡ τύχη τῆς Εὐρώπης ὅλης. Ἐξαφνισθεὶς ἀπὸ τὴν ὁρμητικὴν εἰσβολὴν τοῦ Ναπολέοντος, γενομένην καὶ χωρὶς κήρυξιν πολέμου, ἀπεφάσισε νὰ ὑποχωρήσῃ ἀπὸ τὴν ὑπεροπλίαν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ νὰ συνάξῃ τὰ στρατεύματά του εἰς τὰ ἔνδον τῆς ἐπικρατείας, ἕως οὗ νὰ γείνουν ἱκανὰ πρὸς ἀντίστασιν. Καὶ αὐτὸς δὲ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Βίλναν, ἀφοῦ ἐβάλθησαν φλόγες εἰς τὰς ἐκεῖ καὶ ἀλλαχοῦ ἀποθήκας του.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκστρατείας ἐμβῆκεν ὁ Ναπολέων εἰς ταύτην τὴν μητρόπολιν τῆς Λιθουανίας, ὅπου τάχιστα ἐπεχείρησε νὰ διατάξῃ ὅλην τὴν ἐπαρχίαν κατὰ τὴν Γαλλικὴν διοίκησιν, καὶ νὰ ἀντιποιῆται ὅλους τοὺς πόρους καὶ τὰς πολεμικὰς δυνάμεις τῆς χώρας. Ἡ ἀνάπτυξις μεγάλης τινὸς ἱστορικῆς σχέσεως τὸν ἐπαρακίνησεν εἰς τοῦτο. Τὰ περαιτέρω χωρία, τὰ ὁποῖα τοῦ ἀφῆκεν εἰς χεῖρας ἡ ὀπισθοδρομία τῶν Ῥώσων, ἦσαν ἄλλοτε μέρη τῆς Πολωνίας, καὶ συγχρόνως μὲ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου ἀπεφασίσθη εἰς Βαρσαυΐαν ἀπὸ τὸ ἐκεῖ συναχθὲν συνέδριον ἡ ἀποκατάστασις τούτου τοῦ βασιλείου μὲ τὸ παλαιόν του ὄνομα, καὶ ὅλοι οἱ Πολονοὶ τὸ ἐδέχθησαν με

*) Ὅλος ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς ταύτην τὴν ἐκστρατείαν ἐλθόντων στρατευμάτων ἦταν 491, 953 ἄνδρες πεζοὶ, 96,579 ἱππεῖς, 164,446 ὀφικιάλιοι, καὶ 1372 μικρὰ καὶ μεγάλα πυροβόλα, καὶ 21,526 κανονιέρροι καὶ 18,265 ἄλογα μαζή των, εἰς τρόπον ὥστε ἐμβῆκαν εἰς τὴν Ῥωσίαν 610,058 ἄνδρες, καὶ 187, 111 ἄλογα.

**) Μὴ δυνάμενοι οἱ Σβέκοι νὰ φυλάξωσιν ἐπὶ λεπτοῦ τὸ προσταγμένον ἠπειρωτικὸν σύστημα, χωρὶς νὰ καταφανίσωσι τὴν ἐμπορίαν των, ἔκαμναν ἐξαιρέσεις τινὰς, αἱ ὁποῖαι ἐκίνησαν τὸν Γαλλικὸν πρέσβυν Ἀλκιέρον νὰ τοὺς ὀνειδίσῃ τόσον, ὥστε οἱ Σβέκοι ἐζήτησαν καὶ ἀπήλαυσαν τὴν ἀποβολήν του. Ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τοῦτο τὸν Ἰανουάριον 1812 ἐξουσίασαν οἱ Γάλλοι χωρὶς κήρυξιν πολέμου τὴν Σβεκικὴν Πομμερανίαν καὶ ἠχμαλώτισαν τὰ ἐκεῖ εὑρισκόμενα Σβεκικὰ στρατεύματα.

ἀπεριόριστον ἐνθουσιασμόν. Εἰς τὴν Βίλναν ἐπαρουσιάσθησαν τώρα ἔμπροσθεν τοῦ Αὐτοκράτορος πρέσβεις τούτου τοῦ ἔθνους διὰ νὰ τοῦ προβάλουν τὰ πρακτικὰ τῆς συμμαχίας των, καὶ νὰ ἀκούσουν τὸν λόγον, ὅτι ἡ Πολονία γίνεται πάλιν ἕνας λαὸς καὶ ἓν βασίλειον. Ἐκ πασῶν τῶν περιστάσεων ἐπροσμένετο, ὅτι ὁ Ναπολέων δὲν ἤθελεν ἀργοπορήσειν μὲ τὴν ἀπόφασιν ταύτην νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς Πολονοὺς, καὶ νὰ ἀνάψῃ τὸ ἐθνικὸν μῖσος κατὰ τῆς δυνάμεως, ἥτις ἀπήλαυσε τὸ μέγιστον κέρδος ἀπὸ τὴν διανομὴν τῆς χώρας των. Ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τῶν συνηγόρων των ἔδωκε σημασίαν μικρὰν εἰς τὰ πράγματά των ἐκεῖνος, ὅς τις ἐσυνείθιζε νὰ μὴ φοβῆται ποτὲ τὰ ἐναντία διὰ τοὺς σκοποὺς τῆς ἐλαχίστης χωρηκτησίας του. „Ὡς Πολονὸς (τοὺς ἀπεκρίθη) ἤθελα φρονεῖν καὶ πράττειν, καθὼς ἐσεῖς. Καὶ ἐπαινῶ τοὺς ἀγῶνάς σας, τοὺς ὁποίους ἀνελάβετε, διὰ νὰ ἐξαναποκτήσετε τὴν αὐτονομίαν σας. Ἐπειδὴ ὅμως ἠγγυήθην τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, χρεωστῶ νὰ προσθέσω, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ἐνοχλήσω τούτου τοῦ συμμάχου μου τὴν ἥσυχον ἀπόλαυσιν τῶν Πολονικῶν ἐπαρχιῶν του.“ Δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Αὐστρία τότε ἠδύνατο νὰ ἀλλάξῃ ἀσμενέστατα τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρχίας της καὶ μέρος ὠφέλιμον τῆς Ἰταλίας μὲ τὴν ἀπόδοσιν τῆς Γαλλικίας· καὶ κατὰ τοῦτο ἔστεκεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ναπολέοντος νὰ σηκώσῃ ἐκ τοῦ μέσου τὴν δυσκολίαν ταύτην τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Πολονίας. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων εἶχε κατὰ νοῦν μετὰ τὴν εὐτυχῆ περαίωσιν τοῦ κατὰ τῆς Ῥωσίας πολέμου νὰ ἀναγκάσῃ τὸν σύμμαχόν του τοῦτον πρὸς παραχώρησιν τῆς Γαλλικίας, καὶ ἐπομένως δὲν εἶχεν ὄρεξιν νὰ ἐξοδεύσῃ τίποτε ἐξ ἰδίων του διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐκ τούτου ἡ ἀμφίβολος ἐκείνη ἀπόκρισις, τῆς ὁποίας τὴν σημασίαν ἐγνώρισε πολλὰ καλὰ ἡ Αὐστρία, τῆς ὁποίας ὅμως ἡ ἐνέργεια ἐψύχρανε τοὺς Πολονούς. Διὰ τοῦτο, μ' ὅλον ὅτι πολλάκις ἐπαρακέλευεν ὁ Ναπολέων, οἱ Πολονοὶ ὅμως τῆς Ῥωσίας δὲν ἤκουσαν, καὶ μόνον αἱ διατάξεις τῆς Βίλνης ἐσήμαιναν τὴν δορικτησίαν τοῦ νικητοῦ. Ἡ τρομερὰ ἐρήμωσις τῆς χώρας ἔδειχνε καὶ εἰς ταύτην τὴν ἐπαρχίαν τὴν ἐλάττωσιν τῆς κατ' ἀρχὰς δειχθείσης κλίσεως πρὸς τὸν λεγόμενον ἐλευθερωτήν των. Μία ἀσύνετος ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἐκδοθεῖσα ἀγγελία, ὅτι δίδει εἰς τοὺς χωριάτας τὴν ἐλευθερίαν, διήγειρεν ἐπανάστασιν τοῦ χωρικοῦ λαοῦ κατὰ τῶν ἀρχόντων, τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθησαν οἱ Γάλλοι αὐτοὶ νὰ καταπατήσουν διὰ τῶν ὅπλων, καὶ ἡ ὁποία ἐπείραξε πολὺ καὶ τὸν λαὸν καὶ τοὺς εὐγενεῖς.

Ὅσον ἐπροχώρει ὁ στρατὸς, τόσον ἐπληθύνετο ἡ δυσκολία διὰ τὴν φυγὴν τῶν δημοσίων ἀρχόντων, διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν βοσκῶν, καὶ διὰ τὰς ἀκαταπαύστους βροχάς. Οἱ καὶ χωρὶς τούτου ἀχρεῖοι καὶ κακοὶ δρόμοι, οἵτινες εἰς καιρὸν παγετώδη εἶναι ἐξαίρετοι, εἰς δὲ καιρὸν θέρους εἶναι ἐπιτήδειοι διὰ τὰ ἐλαφρὰ ἁμάξια τῶν χωριατῶν, ἔγειναν ἐντελέστατα ἄχρηστοι διὰ τὸ μέγα πλῆθος τῶν βαροφόρων ἁμαξίων. Εἰς τὸν δρόμον τῆς Βίλνης ἔκειντο πτώματα περισσοτέρων παρὰ 10,000 ἵππων, οἱ δὲ ἄνθρωποι συνεσωρεύοντο εἰς τὰ νοσοκομεῖα. Μὲ ὅλον τοῦτο ὁ Ναπολέων ἀντεπάλαιεν εἰς ὅλα ταῦτα τὰ ἐμπόδια τῆς φύσεως, μὲ τὸ δόγμα: Ζήτει ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους περισσότερον παρ' ὅσον δύνανται νὰ δώσωσι διὰ νὰ λάβῃς ὅσον δυνατὸν πολύ. Ὁ Ῥωσικὸς Φελδμαρισάλιος Βαρκλάϊος Δετόλλιος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθη ὁ Ἀλέξανδρος τὴν στρατηγίαν, ἐνῷ ἐδιστάζετο ἂν ὁ στρατὸς ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὸν δρόμον τῆς Πετρουπόλεως ἢ τῆς Μόσκας, ὠπισθοπόρησεν εἰς Βιτεψικίαν πρὸς τὸν δρόμον τῆς Μόσκας μὲ σκοπὸν νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν ἐκ νότου ἐρχόμενον Πρίγκιπα Παγκρατίωνα. Οὕτως ἡ ἐκστρατεία ἐφαίνετο καθ' ἡμέραν εἰς τὸν Ναπολέοντα εὐτυχεστέρα, καὶ ἡ Μόσκα ἐθεωρεῖτο τόπος, ὅπου πρὸ τοῦ

τέλους τοῦ ἔτους ἔμελλε νὰ ὑπαγορεύσῃ εἰρήνην ὁμοίαν τῆς ἐν Βιέννῃ κλεισθείσης. Ἐπεθύμει μεγάλως νὰ σταθῶσι πουποτε οἱ Ῥῶσοι διὰ νὰ δεχθῶσι διακριτικὴν μάχην, ἀλλ' ὁ στρατηγός των ἐπέμενε σοφῶς εἰς τὴν ἀπόφασίν του νὰ ἀποφεύγῃ πάντοτε τοιαύτην μάχην ἕως οὗ ὁ στρατός του διὰ τῆς προσθήκης τῶν ἀπὸ τὰ ἐντὸς συναθροιζομένων δυνάμεων νὰ αὐξήσῃ τόσον, ὅσον νὰ ἐκλείψῃ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ διὰ τῆς κακοπαθείας τῆς ὁδοιπορίας καὶ τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὰς πηγὰς τῶν βοηθημάτων του. Ἀλλὰ τὸ πολεμικὸν τοῦτο σχέδιον, γεννηθὲν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν σφοδρότητα τοῦ ἐχθροῦ, ἐταπείνονε τὸν Ῥωσικὸν στρατὸν καὶ λαὸν, καὶ ὁ στρατηγὸς ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς κοινῆς γνώμης, ἥτις τὸν ξένον τοῦτον ἄλλοτε μὲν ἐκατηγόρει ὡς ἀνεπιτήδειον καὶ δειλὸν, ἄλλοτε δὲ ὡς προδότην, ἐπειδὴ ἄφινεν ἀτίμως τὸ βασίλειον εἰς τὸν ἐχθρὸν χωρὶς καμμίαν ἀντίστασιν. Τὸ Σμολένσκιον, πόλις ἱστορικῶς ἐπίσημος εἰς τοὺς Ῥώσους καὶ πολλὰ τιμία διὰ θαυματουργὸν εἰκόνα τὴν εὑρισκομένην ἐκεῖ, μετὰ πολλὴν ἀντίστασιν παρεδόθη εἰς τοὺς Γάλλους, ἀλλ' ἀφοῦ πρῶτον ἔβαλαν φωτίαν εἰς αὐτὴν οἱ Ῥῶσοι, καὶ τὴν ἀφῆκαν εἰς τοὺς Γάλλους σωρὸν στάκτης. Διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν δρόμον τῆς Μόσκας, ὅπου εἶχαν τὸν προλάβειν οἱ ἐχθροὶ, ὑπέφερε μετὰ δύω ἡμέρας τὴν πλησίον Βαλουτίνης Γόρας φονικὴν μάχην, ὅπου τὸν μὲν τόπον τῆς μάχης δὲν ἠδυνήθη νὰ βαστάξῃ, ἐπέτυχεν ὅμως τὸν σκοπόν του.

Εἰς Σμολένσκιον ἠδύνατο ὁ Ναπολέων νὰ ἐκλέξῃ ἢ νὰ μείνῃ ἐκεῖ, καθὼς ἐπίστευεν ὁ στρατός του, καὶ νὰ τελειώσῃ τὴν κατάκτησιν τῆς Πολονικῆς ἐπαρχίας, ἢ νὰ καταδιώξῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ βαδίσῃ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Μόσκαν. Ἐπροτίμησε τὸ δεύτερον ἐλπίζων, ὅτι ἡ κτῆσις ταύτης τῆς μητροπόλεως εἶναι ἄπταιστον μέσον νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον εἰς

τὸ νὰ δεχθῇ ὁποιανδήποτε εἰρήνην τοῦ ὑπαγορεύσῃ. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἡ περαιτέρω πρόοδος, καὶ μὲ ἐκπληκτικὴν ταχύτητα ἐκινήθη ὁ Γαλλικὸς στρατὸς εἰς τὰ ἔμπροσθεν διῃρημένος εἰς τρεῖς στήλας· ὁ δὲ Βαρκλάϊος ἔφευγεν ἔμπροσθέν του, ἀκλόνητος εἰς τὴν πληροφορίαν του, ὅτι δὲν δύναται νὰ δώσῃ μάχην χωρὶς νὰ βάλῃ διὰ τῆς πιθανῆς ἥττης του τὴν τύχην τῆς Ῥωσίας εἰς κίνδυνον, ἀδιαφόρει, ἂν ὁ Ῥωσικὸς λαὸς τὸν κατέκρινε, καθὼς ποτὲ ὁ Ῥωμαϊκὸς τὸν Φάβιον. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔκρινεν ἀναγκαῖον ὁ Μονάρχης εἰς τοὺς ἐπικινδύνους ἐκείνους καιροὺς νὰ προσέξῃ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ λαοῦ, καὶ ἀνηγόρευσε διάδοχον τοῦ Βαρκλαΐου τὸν στρατηγὸν Κουτουσόφιον, γεννημένον Ῥῶσον καὶ συμπολεμιστὴν τοῦ Σουβαρὸφ, ὅστις ἀπήλαυε μεγάλην φήμην εἰς τὸ στράτευμα, καὶ τὴν κακὴν μνήμην τῆς ἐν Αὐστερλιτίῳ μάχης, ἥτις ἄλλως συνεκροτήθη χωρὶς τὴν θέλησίν του, ἐξήλειψεν ἐφεξῆς μὲ πολλὰς κατὰ τῶν Τούρκων νίκας. Τὸ γῆρας του, ἡ εὐλάβειά του εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ αὐτὸ τὸ ἔνδυμά του, τὸ ὁποῖον ἐφύλαττεν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς Αἰκατερίνης, ἔκαμναν τοὺς κοινοὺς Ῥώσους νὰ τὸν θεωρῶσιν ὡς δεύτερον Σουβαρὸφ, τοῦ ὁποίου ὅμως ἦτο ἀνώτερος κατὰ τὸ κομψὸν τοῦ τρόπου, καὶ κατώτερος κατὰ τὴν δραστηριότητα καὶ σταθερότητα. Μ' ὅλον ὅτι τώρα κατὰ τὴν στιγμὴν, ὁπότε ἀνέλαβε τὴν ἀρχιστρατηγίαν (29 Αὐγούστου), ἐφέρθη εἰς τὸν στρατὸν ἐνδυνάμωσις ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Μιλοραδοβίτιον καὶ ἡ διαφορὰ τῶν δύω στρατῶν κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἔγεινε μικροτέρα πολὺ παρὰ πρότερον, μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἤθελε τολμήσειν ἀκόμη νὰ κάμῃ μάχην, ἐὰν τρόπον τινὰ δὲν ἠναγκάζετο εἰς τοῦτο ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὴν θέλησιν. Ὅσον ἀγριωτέραν μορφὴν ἐλάμβανεν ὁ πόλεμος ἀπὸ τοῦ Σμολενσκίου καὶ ἐφεξῆς, (ἐπειδὴ ὁ Γάλλος στρατιώτης στοχαζόμενος ὅτι πατεῖ Ῥωσικὰ χώματα δὲν ἐφείδετο πλέον τίποτε, κατέφλεγεν ὅλα ὅσα ἄφινε κατόπιν του,) τό-

σον ὀλιγώτερον ἠδύνατο νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν ἐχθρὸν τὴν ἀρχαίαν, ἁγίαν σχεδὸν νομιζομένην μητρόπολιν, χωρὶς νὰ προδοκιμάσῃ ὅλα τὰ δυνατά του διὰ τὴν σωτηρίαν της. Διὰ τοῦτο ἔλαβε θέσιν πλησίον Βοροδίνου μεταξὺ Μοσαΐσκης καὶ Γεσάτης, εἴκοσιν ἑπτὰ ὥρας περίπου ἔμπροσθεν τῆς Μόσκας, καὶ ἀπεφάσισεν, ἀφοῦ περιεχαρακώθη σπουδαστικά, νὰ προσμείνῃ ἐκεῖ τοὺς Γάλλους. Ἡτοιμάσθη δὲ καὶ ὁ Ναπολέων διὰ μάχην κρίσιμον, ἐπειδὴ ἔβλεπε τὰς περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἠνάγκαζαν τὸν ἀρχιστράτηγον νὰ τὴν δεχθῇ. Ἡ μάχη ἔγεινε, μετὰ αὐστηρὸν τινὰ προαγῶνα τῆς 5 Σεπτεμβ., τὴν 6 μὲ τὴν δεῖξιν ὅλων τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἐμεταχειρίσθησαν ὁ θρησκευτικὸς ἐνθουσιασμὸς τοῦ Ῥωσικοῦ καὶ ἡ ἀπηλπισμένη θέσις τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ. Τὴν ἑσπέραν τῆς μαχίμου ταύτης ἡμέρας, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν ἱστοριογράφος αὐτόπτης αἱματωδεστάτην τῶν ὅσαι συνέβησαν ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς πυροκονίας, ἔκειντο εἰς τὸν κάμπον ἐκ τῶν δύω μερῶν ὑπὲρ τὰς 70,000 νεκρῶν καὶ πληγωμένων· ὀλίγιστοι δὲ ἦσαν οἱ αἰχμάλωτοι. Τὴν νύκτα ἀνεχώρησεν ὁ Κουτουσόφιος ἀπὸ τὸν κάμπον τῆς μάχης, καὶ ὁ Ναπολέων ἠδυνήθη νὰ καυχηθῇ ὅτι ἐνίκησε παρὰ τὴν Μοσκούαν· οὕτως ὀνομάζεται ποτάμιον, τὸ ὁποῖον ὄχι μακρὰν τοῦ τόπου τῆς μάχης δέχεται τὸν ῥύακα, ὅς τις ποτίζει τὸν τόπον ἐκεῖνον.

Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς σκληρᾶς αἱματοχυσίας δὲν ἠκολούθησε κατὰ τὰς ἐλπίδας του. Ἐνῷ ὁ Ναπολέων ἐμποδίζετο ἀπὸ τὴν ὁρμήν του διὰ τῆς σταθερᾶς ἐπιμονῆς τῆς Ῥωσικῆς ὀπισθοφυλακῆς καὶ τῆς ἀμύνης τοῦ πολιχνίου Μωσαΐσκης, ἔφθασεν ὁ Κουτουσὸφ ἡμέρας τινὰς πρὸ αὐτοῦ εἰς τὰ πέριξ τῆς Μόσκας μὲ στρατὸν προσλαβόντα αὔξησιν 50.000 στρατιωτῶν τακτικῶν, καὶ ἐκεῖ διὰ συμβουλῆς τοῦ Βαρκλαΐου ἔκαμε τὴν εὐτυχῆ ἀπόφασιν ἀντὶ τοῦ νὰ κάμῃ μάχην πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Μόσκας νὰ μεταβῇ μεσημβρινῶς πρὸς τὴν Καλούγαν, ὅπου ἔλαβε θέσιν κατὰ

πλευρὰν τῶν Γάλλων, τὴν ὁποίαν ἔπρεπεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ προτιμήσῃ κατὰ τὴν κρίσιν πακτικοῦ καὶ ἐξῃρημένου ἀπὸ ἠθικὰς παρατηρήσεις νοὸς παρὰ τὴν ἀνωφελῆ τόλμην τῆς ἐν Βοροδίνῳ μάχης. Ἐνταυτῷ δὲ ἐσυνωμίλησε μὲ τὸν Κόμητα Ῥοστοφῖνον, κυβερνήτην τῆς Μόσκας, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀδειασθῇ ἡ Μόσκα. Ὁ ἐχθρὸς ἔπρεπεν εἰς τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον μετὰ ἀπαραδειγματίστους κακουχίας ἐπαρίστανεν εἰς τὸν νοῦν του τόπον ἀναπαύσεως, νὰ μὴ εὕρῃ ἄλλο εἰμὴ οἴκους γυμνοὺς ἀπ' ἀνθρώπους καὶ ἀποθήκας. Τὸ βούλευμα τοῦτο ἐξετελέσθη, ὅταν κατὰ τὴν 14 Σεπτεμβ. τὸ πρῶτον Γαλλικὸν τάγμα κατὰ συνθήκην κλεισθεῖσαν μὲ τὸν Μιλοραδοβίτιον ἐμβῆκεν ὑπὸ τὸν Μουρὰτ εἰς τὴν Μόσκαν. Ἡ πόλις ἐλειπανθρώπει, ὡς νὰ ἀπέθαναν ὅλοι οἱ κάτοικοι ἀπὸ πανοῦκλαν. Ὅλαι αἱ πύλαι τῶν οἴκων ἦσαν ἐμφραγμέναι· ὅλα τὰ παραθύρια κλεισμένα· ὅλα τὰ ἐργαστήρια ἀσφαλισμένα καὶ κλειδωμένα. Ἀπὸ 240,000 κατοίκων μόλις ἦσαν 12,000 ἄνθρωποι, μέρος ξένοι, μέρος δὲ ἐκ τῆς κατωτάτης κλάσεως τοῦ λαοῦ, οἵτινες δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ὑποχρεωθῶσιν εἰς τὸν ἐχθρὸν περὶ τῶν ἐνδοτέρω τῆς ἐπικρατείας πραγμάτων, ἢ νὰ μεσιτεύσωσί τι μεταξὺ Γάλλων καὶ Ῥώσων. Ὁ Ναπολέων ἔστεκεν εἰς τὸ τέλος τοῦ προαστείου προσμένων νὰ ἔλθῃ πρεσβεία τῶν ἀρχόντων διὰ νὰ ζητήσῃ μετὰ δεήσεων τὸ ἔλεός του. Ἐπειδὴ δὲν ἐφαίνετο κἀνεὶς, ἐπρόσταξε νὰ τοῦ φέρουν ὁποιουσδήποτε εὕρωσιν ἔμπροσθέν των, καὶ μετὰ τοῦτο τοῦ ἐπροσφέρθησαν ξένοι τινὲς πραγματευταί. Ἀλλ' ἡ ἀγγελία, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔδωκαν, τὸν ἐτάραξε τόσον, ὥστε δὲν τοὺς ἀπεκρίθη τίποτε, καὶ λυπημένος ἐμβῆκεν εἰς τὸ προάστειον. Ἐκατοίκησεν ἕνα ἀπὸ τοὺς ἐγκαταλελειμμένους οἴκους, καὶ κατὰ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν μετέβη εἰς τὸ Κρέμλ, παλάτιον τῶν παλαιῶν Ζάρων.

Κατὰ τὸ πρόσταγμά του ἔπρεπε νὰ φυλάττουν τὰ στρατεύματα αὐστηρὰν εὐταξίαν. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τοὺς εἰσερχομένους, οἵτινες ὑπέφεραν τὴν κακο-

πάθειαν καὶ πεῖναν των μὲ ἐλπίδα καταλυμάτων καὶ τροφῆς, δὲν ἐδίδετο κἀνὲν ἐκ τούτων, ἐφάνη τὸ ἀδύνατον νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ πρόσταγμα ἐκεῖνο. Πλῆθος λοιπὸν στρατιωτῶν ἐξηπλώθη εἰς τὴν πόλιν ζητοῦντες τροφὰς, καὶ ἦτο ἀνάγκη νὰ τοὺς δοθῇ τώρα ἄδεια νὰ διαρπάζωσι τοὺς οἴκους, οἵτινες ἔμεναν χωρὶς κατοίκων. Κατὰ τὴν πρώτην ἤδη ἑσπέραν ἐξέσπασεν εἰς πολλὰ μέρη φωτία, ἥτις διὰ τὰς πολλὰς περιφερομένας δᾷδας ἀπὸ τοὺς στρατιώτας πλησίον ξυλίνων οἴκων δὲν δύναται νὰ φανῇ θαυμαστὸν, καὶ ἴσως μόνον εἰς τὸ Βαζὰρ (τὴν μεγάλην ἀγορὰν, ὅπου εἶναι τὰ ἐργαστήρια τῶν πραγματευτῶν) ἐμπορεῖ νὰ ἦτο ἐπίτηδες βαλμένη ἢ ἀπὸ θυμὸν τῶν διαρπαζομένων ἢ ἀπὸ αὐθάδειαν τῶν διαρπαζόντων. Οἱ Γάλλοι ἠθέλησαν νὰ τὴν σβύσουν· ἀλλὰ τοὺς ἔλειπαν τὰ μέσα, ἐπειδὴ τὸ σῶμα τῶν ἀντλιοφόρων, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἐκτεταμένην ταύτην καὶ συχνάκις εἰς πυρκαϊὰς ὑποκειμένην μητρόπολιν εἶχε ἐντελῶς στρατιωτικὴν μορφὴν, ὁμοίως μὲ τὰ λοιπὰ σώματα εἶχεν ἀναχωρήσειν παραλαβόντες μαζή των καὶ τὰς μηχανάς των. Νομίζοντες ὅτι τοιαύτη φωτία διὰ τὴν μεγάλην ἐρημίαν τῶν εὐρυχώρων ἀγυιῶν δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ μεγάλην βλάβην, τὴν ἀφῆκαν νὰ τρέχῃ. Ἀλλ' ἔξαφνα ἔδωκεν εἰς τὸ πρᾶγμα ἐπισημότητα ἡ φήμη, ὅτι ἡ πόλις βάλλεται εἰς τὰς φλόγας κατὰ προσταγὴν τοῦ Ῥοστοφίνου ἀπὸ ἐπίτηδες διωρισμένους πυρπολητὰς, καὶ εἶναι ἀποφασισμένη εἰς ὁλοτελῆ ὄλεθρον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Γάλλοι ἐβεβαίοναν, ὅτι ἐφώρασαν πολλοὺς τοιούτους πυροποιοὺς, ἐπρόσταξεν ὁ Ναπολέων καὶ ἐτουφεκίσθησαν πολλοὶ πιασμένοι Ῥῶσοι, καὶ τὰ νεκρὰ σώματά των ἐκρεμάσθησαν, τὸ ὁποῖον ηὔξησε τὴν ἀποτροπαιότητα τῆς θέας τῶν ἀγυιῶν, χωρὶς νὰ ἐμποδίσῃ τὸ κακόν. Τὴν 16 πρωῒ ἔγεινεν ἡ πυρκαϊὰ ἀπὸ σφοδρὸν ἄνεμον σχεδὸν καθολική· ἐφαίνετο ἡ πόλις ὡς φλογώδης θάλασσα κυμαινομένη ἀπὸ κλύδωνα. Ἀπὸ δῶμα τοῦ Κρέμλ ἐκύτταζεν ὁ Ναπολέων τὸ φρικτὸν θέατρον,

καὶ ἐφανέρωσε τὸν πόνον του, ὅτι ἐχάθη ἡ ἀνταμοιβὴ, τὴν ὁποίαν ἔταξεν εἰς τὰ στρατεύματά του. Ἀλλ' ὅταν ἡ τρομερὰ δίνη ἐκυλίετο τελευταῖον καὶ ἐναντίον του, τὸ παλάτιον ἔστεκε μεταξὺ τῶν φλογωδῶν ῥευμάτων, καὶ ἐφαίνετο ὅτι ἀπεκόπη ἡ μὲ τὸν στρατὸν κοινωνία του, τότε τὸν ἐπίασεν ἀγωνία κακῆς εἱμαρμένης, ἥτις τὸν εἶχε πλακώσειν μίαν φορὰν καὶ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ σπουδαστικώκατα ἀφῆκε, κατὰ τὴν 16 τὸ ἑσπέρας, τὸ παλάτιον τῶν Ζάρων καὶ τὴν πυρπολουμένην πόλιν, καὶ μετέβη εἰς τὸ ἀγροκήπιον Πετρόβσκιον, ἡμισεῖαν ὥραν ἔξω τῆς πόλεως. Φοβερὸς θόρυβος ἠκολούθησε τώρα εἰς τὴν ἡσυχίαν, ἥτις ἐπεκράτει ὅταν ἐκυριεύετο ἡ πόλις. Ὁ στρατιώτης ἔκρινε δίκαιον δι' ἁρπαγῆς νὰ σώσῃ ὅσα δυνηθῇ ἀπὸ τὴν ὀλέθριον δύναμιν τῆς φωτίας, καὶ νὰ ἀποζημιωθῇ εἰς τὰς κακοπαθείας, τὰς ὁποίας ὑπέμεινεν. Ὅλαι αἱ νοηταὶ ἀπανθρωπίαι ἔγειναν· ἐμετρήθη ὁ πάτος τῶν ἀνθρωπίνων δυστυχιῶν ἀπὸ τοὺς ἐγκαταλειφθέντας εἰς τὴν Μόσκαν. Ὅταν τελευταῖον ἤρχισε κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν νὰ ταπεινόνεται ἡ φλὸξ, καὶ ἀπὸ ἀκαταπαύστους βροχὰς ἐσβέσθη ἐξ ὁλοκλήρου, ἐννέα δέκατα τῆς πόλεως ἦσαν καυμένα, καὶ τὸ ἔδαφος σκεπασμένον μὲ στάκτην, μὲ ἐρείπια καὶ μὲ ἡμίκαυστα πτώματα κτηνῶν καὶ ἀνθρώπων.

Μὲ ὅλα ταῦτα ἡ γιγαντιαία αὕτη ἐρήμωσις ἐτάραττε τὸν δορικτήτορα ὀλιγώτερον παρὰ ἡ ἀργοπορία τοῦ Ῥωσικοῦ τῆς εἰρήνης ἀγγέλου, τὸν ὁποῖον ἐπρόσμενε διὰ νὰ κάμῃ συνθήκην λαμπρὰν καὶ ὠφέλιμον, καὶ οὕτω νὰ ἐκβῇ ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνον θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν ἔρριψεν ἡ ἀπροβλεψία του. Αἱ ἐλπίδες του αὗται εὐτύχουν, ἐὰν ἐφαίνετο μικρόψυχος ὁ Ἀλέξανδρος· ἐχάνοντο, ἐὰν δὲν ἐτρόμαζεν ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν τῆς Μόσκας, καὶ ἤρχοντο εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ναπολέοντος τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀσυνεσίας του. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα, ἐὰν ὁ Ναπολέων ἔκαμνε παραυτὰ τὴν φρονίμην ἀπόφασιν, ἤθελαν περιορισθῆν εἰς τὴν

ὀπισθοδρομίαν, καὶ εἰς τὴν λύπην, ὅτι ἐματαιώθη τοιοῦτον τεράστιον ἐγχείρημα. Ἀλλ' ἐνῷ δὲν ἐπίστευε τοιοῦτον θλιβερὸν σύμβαμα, καὶ μὲ ἀκατανόητον πίστιν εἰς εἰρήνης συμβίβασιν, τὴν ὁποίαν εἶχε ζητήσειν αὐτὸς, ἐμάκρυνε τὸν καιρὸν τῆς εἰς Μόσκαν διατριβῆς του, ἔδωκεν εἰς τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα ἔκτασιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύναντο νὰ λάβουν κατ' ἄλλον τρόπον. Ἐὰν ἡ εἰρήνη ἀπεβάλλετο, ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἐπιστροφήν του, ἐπειδὴ ἐκατήντα εἰς ἀνέκφραστον κίνδυνον ἐπὶ τοῦ εἰσβάλλοντος χειμῶνος νὰ χάσῃ ὁλοτελῶς τὴν κοινωνίαν του μὲ τὴν Πολονίαν, Γερμανίαν καὶ Γαλλίαν. Ἔστειλε τὸν στρατηγὸν Λαυριστῶνα μὲ προτάσεις εἰρήνης πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κουτουσοφίου, καὶ ἔδωκεν οὕτως εἰς τὸν Ῥωσικὸν στρατηγὸν καιρὸν νὰ τὸν δεσμεύσῃ εἰς τὴν Μόσκαν μὲ δίκτυον, τὸ ὁποῖον ἦτο τόσον προφανὲς, ὥστε οὐδ' αὐτὸς δὲν τὸ ἐπίστευεν, ὅτι θέλει πιάσειν δι' αὐτοῦ τὸν δολιώτατον τῆς ἑκατονταετηρίδος ἄνθρωπον. Ὑπεσχέθη, ὅτι θέλει στείλειν τὰ προβλήματα εἰς τὸν Αὐτοκράτορά του, καὶ ἔδιδεν ἐλπίδας, ὅτι θέλει τὰ δεχθῆν, μ' ὅλον ὅτι δὲν ἐσυγχώρησε τὸν πρεσβευτὴν νὰ ὑπάγῃ εἰς Πετρούπολιν, καὶ ἐδέχθη ὡς μόνον σιωπηλὴν συμφωνίαν τὴν ὑπὸ τοῦ Μουρὰτ προβληθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἀνακωχὴν τῶν ὅπλων. Κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν καιρὸν τῆς ἀναβολῆς καὶ τῶν ἐλπίδων τοῦ Ναπολέοντος ἡ κατάστασις τοῦ Ῥωσικοῦ στρατοῦ διὰ τῆς συῤῥοίας Κοσάκων καὶ τοῦ ἐρχομοῦ τακτικῶν λόχων του ἐβελτιόνετο κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐχειροτερεύετο ἡ τοῦ Γαλλικοῦ διὰ τῶν καθημερινῶν θανάτων ἀνθρώπων καὶ ἵππων ἐξ αἰτίας τῆς κακοπαθείας καὶ τῆς κακῆς τροφῆς ἢ καὶ ἀτροφίας. Μὲ ὅλα ταῦτα συνέκειτο ἀκόμη ἀπὸ ἑκατὸν χιλιάδας στρατιωτῶν, ὅταν ὁ Ναπολέων, γνωρίσας τελευταῖον τὴν ἀπάτην του, ἀνεχώρησε τὴν 17 Ὀκτωβ. ἀπὸ τὴν Μόσκαν μετὰ δια-

τριβὴν τριάκοντα τεσσάρων ἡμερῶν, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ Καλούγας εἰς Σμολένσκιον.

Ἐζήτει ἄλλον δρόμον παρὰ τὸν πάντη ἔρημον, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐλθεῖν, καὶ ἡ θέσις τῶν Ῥώσων ἠδύνατο νὰ μὴ ἐμποδίσῃ τὸν σκοπόν του τοῦτον. Ἀλλὰ φορτωμένος ὁ Γαλλικὸς στρατὸς μὲ τὰ τεράστια λάφυρα, τὰ ἁρπαγμένα ἀπὸ τὴν Μόσκαν, ἐκινεῖτο τώρα τόσον ἀργὰ εἰς τὰ ὀπίσω, μὲ ὅσην ἀγρίαν σπουδὴν εἶχε πετάξειν εἰς τὰ ἔμπροσθεν, καὶ οὕτως ἠδυνήθησαν οἱ Ῥῶσοι, οἱ ὁποῖοι ἐφύλατταν καὶ τοὺς δύω δρόμους τῆς Καλούγας, νὰ ῥίφθῶσιν εἰς τὸ μέσον του πλησίον Μαλοϊαροσλαβιτίου. Καὶ μία μὲν νικηφόρος μάχη ἤνοιξε τὴν ὁδὸν, ἐξώδευσε δὲ πολὺ αἷμα καὶ ἀφῆκε τὴν ὑποψίαν μήπως οἱ Ῥῶσοι ἀνανεώσωσι τὸν ἀγῶνα. Μετὰ μακρὰν σκέψιν ὁ Ναπολέων διὰ συμβουλῆς τῶν στρατηγῶν του, τοὺς ὁποίους δὲν ἤκουσε ποτὲ εἰς τὴν εὐτυχίαν του, καὶ τοὺς ὁποίους ἤκουσε τώρα πρὸς αὔξησιν τῆς δυστυχίας του, ἔκαμεν ἀπόφασιν νὰ παραιτήσῃ τοῦτον τὸν δρόμον, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν διὰ τοῦ πρώτου μεταξὺ Μωσαΐσκης καὶ Βιάσμης. Διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοῦτον, ἐχρειάσθη βαρεῖαν ὁδοιπορίαν διὰ κατηρημωμένων χωρίων καὶ ἐνῷ ἐμβῆκεν ἤδη ὁ χειμὼν, τὰ ἀπὸ τὴν Μόσκαν ληφθέντα ἐδώδιμα ἐξέλιπαν, καὶ ἡ ὄρεξις τοῦ πολέμου ἀνέβη εἰς τῶν Ῥώσων τὰς καρδίας τὸν ὕψιστον βαθμὸν διὰ τῆς πληροφορίας, ὅτι ὁ ἐχθρὸς κατέκαυσε τὴν ἁγίαν των μητρόπολιν. Μ' ὅλον ὅτι ἦτο ἄτοπος αὕτη ἡ κατηγορία, τὴν ὁποίαν ὁ Ναπολέων ἀντανέκλα εἰς τοὺς Ῥωσικοὺς ἄρχοντας καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὸν Κόμητα Ῥοστοφῖνον *), μ' ὅλον τοῦτο ἔδωκεν ἐπὶ

*) Διὰ τοῦτο πολλὰ ἔτη κατὰ συνέχειαν ἐνομίζετο ὁ ἐμπρησμὸς τῆς Μόσκας, ὄχι χωρὶς κλέος, ἔργον τῶν Ῥώσων, ἕως οὗ ἀπρόληπτος ἔρευνα καὶ σύγκρισις ὅλων τῶν περιστάσεων ἔδωκεν ἀκρόασιν εἰς τὴν ἀναίρεσιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀπεβάλλετο εὐθὺς τὸ κατ' ἀρχὰς κλέος τοῦτο. Ἡ ἀπὸ τὸν Κόμητα Ῥοστοφῖνον νεωστὶ ἐκδεδομένη παράστασις, ὅτι αὐτὸς ἄλλο δὲν ἐπρόσταξεν οὐδὲ ἐνήργησεν εἰμὴ τὴν εὐκαίρωσιν τῆς πόλεως, δὲν ἀφίνει σχεδὸν ἀμφιβολίαν, ὅτι ἄμεσος πυρκαϊὰ δὲν ἐπροστάχθη ἀπὸ τοὺς Ῥωσικοὺς ἄρχοντας, ἐὰν καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τῶν σβεστηρίων ἀπὸ πόλιν, ὅπου ἀνέκαθεν αἱ πυρκαϊαὶ ὑφά-

τέλους εἰς αὐτὴν μέρος ἀληθείας διὰ τῆς προπετοῦς καταστροφῆς τοῦ Κρέμλ, τὸ ὁποῖον ὁ Μαρισάλιος Μορτιέρος, πρὶν ἀναχωρήσῃ μὲ τὸ τελευταῖον τάγμα, ἔῤῥηξεν εἰς τὸν ἀέρα διὰ πυροκονίας καὶ ἔκαυσε μέρος αὐτοῦ, τὴν ὁπλοθήκην καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Καὶ οὕτως ὁ Ναπολέων ἐβεβαίωσεν ἐμπράκτως τὸν εἰς τὴν διακήρυξιν τοῦ Κουτουσοφίου ῥηθέντα λόγον, ὅτι ὁ Ναπολέων ἦλθε νὰ καταστρέψῃ τὰ ἱερὰ τῶν Ῥώσων, διὰ νὰ πέσῃ εἰς τὴν Ῥωσίαν εἰς τὰς χεῖρας τῆς θείας ἐκδικήσεως.

Τῷόντι δὲ οὔτε αὐτὸς, οὔτε μία ἄλλη ψυχὴ Γάλλων ἤθελεν ἐκβῆν ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν, ἐὰν εἶχεν ὁ πρεσβύτης Κουτουσόφιος περισσότερον μέρος δραστηριότητος. Ἀλλ' ἔμελλεν ἄρα ἡ πτῶσις τῆς Ναπολεοντικῆς ἐξ ἀνθρωπίνης ἀγχινοίας καὶ ἀνθρωπίνης δολιότητος οἰκοδομηθείσης μεγάλης Αὐτοκρατορίας νὰ μὴ εἶναι θρίαμβος ἀνθρωπίνης δυνάμεως καὶ φρονήσεως, ἀλλὰ νὰ γείνῃ δόξα καὶ τιμὴ τῆς θείας παντοδυναμίας καὶ σοφίας. Ἔπρεπε νὰ μὴ ὑπερηφανευθοῦν μόνον οἱ Ῥῶσοι, εἰς τῶν ὁποίων τὰς χώρας ἤρχιτε νὰ κρίνῃ ἡ θεία δικαιοσύνη, ὅτι αὐτοὶ ἐνίκησαν τὸν νικητὴν τοῦ κόσμου· ἦτο θεόθεν καὶ ἡ Γερμανία διωρισμένη νὰ συντρίψῃ τὰ δεσμὰ, τὰ ὁποῖα αὐτὴ εἰς ἑαυτὴν περιέβαλεν ἐξ ἀνθρωπίνης ἀσθενείας. Ὁ Ναπολέων εἶχε κηρύξειν τοὺς Γερμανοὺς ὡς ἴδιά του ἀνδράποδα διὰ τὴν εἰς αὐτὸν κλίσιν των καὶ διὰ τὸν πρὸς τὰς πράξεις του ζῆλον των. Ὅταν ὁ Ῥωσικὸς στρατηγὸς Βιζιγγερόδιος, Γερμανὸς τὸ γένος, ὅστις πρόωρα ἐτόλμησε νὰ ὑπάγῃ εἰς Κρέμλ, καὶ ἐπιάσθη αἰχμάλωτος ἀπὸ τοὺς τότε ἀναχωροῦντας Γάλλους, ἐφέρθη ἔμπροσθέν του εἰς τὴν Βερηΐαν· τὸν ὕβρισεν ὁ Ναπολέων σφοδρῶς, ὅτι Γερμανὸς ὢν ἐτόλμησε νὰ πιάσῃ τὰ ὅπλα κατ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου του, καὶ τὸν ἐφοβέρισεν ὅτι θέλει τὸν τουφεκίσειν ὡς ἀποστάτην· τὸν δὲ αἰχμάλωτον ὑπασπιστὴν τού-

νησαν ἐπικινδυνόταται, προπαρεσκεύασεν ἀμέσως τοιοῦτον τι σύμβαμα. Ἀλλὰ περὶ διατηρήσεως πόλεως ἐγκαταλειπομένης εἰς τὸν ἐχθρὸν πουπότε δὲν γίνεται μεγάλη φροντίς.

του τοῦ στρατηγοῦ, Ῥῶσον τὸ γένος, ἐπέπληξεν, ὅτι ἐκαταδέχθη νὰ γείνῃ βοηθὸς ἀλλοδαποῦ. Ὁ χειμὼν ἦτο ὀλεθριώτατος ἐχθρὸς τῶν Γάλλων. Ὅλας τὰς Ῥωσικὰς προσβολὰς ἀπέκρουσε μὲ νίκην ὁ Γαλλικὸς στρατός. Ὑπερβαίνει τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου ἡ θαυμαστὴ ὀπισθοδρομία, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς τέσσαρας ἑβδομάδας χωρὶς ἀποθήκας, ἐνῷ τὸ ψύχος ἦτο εἴκοσι ὀκτὼ Ῥεωμυρικῶν βαθμῶν ὑποκάτω τοῦ σημείου τοῦ πάγου, διατρέξαντες ἑκατὸν πεντήκοντα Γερμανικὰ μίλια. Εἰς τὸν ποταμὸν Βερεσίναν δύω Ῥωσικοὺς στρατοὺς, ἕνα ἐκ βοῤῥᾶ καὶ ἄλλον ἐκ νότου δραμόντας πρὸς ἐντελῆ ἀφανισμόν του, ἐνίκησε μὲ θαυμασιωτάτην ἀνδρίαν, καὶ διέβη τὸν ποταμὸν (28 Νοεμ.). Μὲ ὅλα ταῦτα, ἕως οὗ νὰ φθάσῃ εἰς Βίλναν, ἐξεπαγώθη, ἐλιμοκτονήθη, κατεστράφη ἐλεεινῶς ὅλος σχεδόν. Ἐκ 480,000 ἀνδρῶν, οἵτινες κατὰ τὸν Ἰούνιον καὶ ἐφεξῆς εἶχαν ἐκστρατεύσειν εἰς τὴν Μόσκαν, ἐμετρήθησαν τώρα μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ Νεμηνοῦ, 400 πεζοὶ καὶ 600 ἔφιπποι ὡπλισμένοι*). Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ναπολέων αὐτὸς μὲ ὅλους του τοὺς Μαρισαλίους διέφυγε τὸν ὄλεθρον, τὸ ἀπροσδόκητον καὶ ἀπίστευτον φαινόμενον ἐμπόδισε κατὰ τὸ παρὸν τὴν ἐπανάστασιν τῶν συμμάχων, τὰ τούτων στρατεύματα καὶ αἱ εἰς Πολονίαν καὶ Προυσίαν εὑρισκόμεναι πολεμικαὶ δυνάμεις ἐπαρίσταναν ἀκόμη τρομερὰν εἰκόνα Γαλλικῆς δυνάμεως, καὶ οἱ Ῥῶσοι ἐπροχώρουν διὰ τοῦτο μὲ δειλίαν καὶ ἀργοπορίαν· εἰς τὸ τέλος λοιπὸν τοῦ ἔτους ὁ

*) Εἰς τὴν Ῥωσίαν, κατ' αὐθεντικὰς ἀγγελίας, ἐτάφησαν ἢ ἐκάησαν ἐπὶ τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ ἐφεξῆς ἔτους 243,000 λείψανα ἐχθρῶν· παρατηρεῖται ὅμως ὅτι ἡ προσταγὴ τοῦ νὰ τὰ ἀριθμοῦν ἔφθασε πολὺ ὕστερα καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποδοθῇ ἀκριβῶς ὅλος ὁ ἀριθμός. Μόνον εἰς τὴν Βίλναν ἐνεταφιάσθησαν 70,000 ἄνθρωποι, οἵτινες ἀνῆκαν εἰς τοῦτον τὸν κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ τὸ μεγαλεῖον, ἔπειτα δὲ διὰ τὸν ὄλεθρόν του περιβόητον στρατόν. — Ναπολέοντος ἐκστρατεία εἰς τὴν Ῥωσίαν, ὑπὸ τοῦ Μαρκετίου Χαμβράη, μεταφρασθ. εἰς τὸ Γερμανικὸν ὑπὸ Βλήστωνος. Βερολίνῳ 1824. Μέρ. Β', σελ. 205. Σημ.

ὄλεθρος τοῦ Μοσχαϊκοῦ στρατοῦ δὲν ἐφανέρονεν ἄλλο, εἰμὴ ἀτυχῆ ἐκστρατείαν, τῆς ὁποίας τὴν ἔλλειψιν εὐκόλως ἠδύναντο νὰ ἀναπληρώσουν τὰ μεγάλα μέσα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ὁ κύριος τῆς Γαλλίας καὶ Γερμανίας καὶ Ἰταλίας. Αἱ περὶ τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς Γαλλίας ἀγγελίαι, τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ Μηνύτωρ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1813 ἔτους, ἐμποροῦν νὰ εἶναι ὑπερβολικαί· εἶναι ὅμως ἀναντίῤῥητον, καὶ ἡ πεῖρα τὸ ἐκύρωσεν, ὅτι ὁ Ναπολέων ἠδυνήθη πάραυτα νὰ συνάξῃ ἑκατοντάδας χιλιάδων στρατιωτῶν, καὶ ὅτι ἐκ τούτου ἡ ἐκ τοῦ Ῥωσικοῦ ἐδάφους ἀναχώρησις τῶν Γαλλικῶν στρατῶν ὄχι μόνον δὲν ἠλευθέρονεν, ἂν ἔλειπαν τὰ ἑπόμενα συμβάματα, τὴν Εὐρώπην, ἀλλ᾽ οὐδὲ τὴν Ῥωσίαν αὐτὴν ἠσφάλιζεν ἀπὸ κίνδουον, ἐνῷ ἡ φιλεκδικία μὲν ἤθελε διεγείρειν μεγαλητέραν φιλοτιμίαν, ἡ δὲ πεῖρα ἤθελε τοὺς διδάξειν φρονιμώτερα καὶ προσεκτικώτερα μέσα.

Ὁ Ναπολέων εὐθὺς ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς Βίλναν, ἀφῆκε τοὺς συστρατιώτας του εἰς τὴν τύχην των, καὶ ἔσπευδεν εἰς Παρισίους. Τὴν 10 Δεκεμβ. ἐξαφνίσθη ὁ εἰς Βαρσαυΐαν Γαλλικὸς πρέσβυς Ἀββᾶς Δεπράδιος ἀπὸ τὸν μυστηριώδη ἐμφανισμὸν τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὁ Κοσμοκράτωρ ἔφθασεν ἐπὶ Πολονικοῦ χωριατικοῦ ἁμαξίου καὶ ἐπέζευσεν εἰς κοινὸν ξενοδοχεῖον. Ἐνῷ ἀκαταπαύστως ἐπανελάμβανε τὸν λόγον, ὅτι ἀπὸ τὸ ὑψηλὸν ἕως τοῦ γελοίου μόνον ἓν βῆμα εἶναι, ἐβεβαίονε τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμνεν ὁ ἐρχομός του ὕστερ᾽ ἀπὸ τὴν λαμπρὰν ἐκεῖθεν ἀναχώρησίν του· γελοιωδέστερον ὅμως εἶπεν, ὅτι καθ᾽ ὅλην τὴν ἐκστρατείαν δὲν ἴδεν οὐδὲ ἕνα Πολονικὸν στρατιώτην (ἡ Πολονία εἶχε διορίσειν δι᾽ αὐτὸν 80,000 στρατιώτας), καὶ ὅτι ἐζήτει νὰ ἀποδιώξῃ τὸν Ῥωσικὸν στρατὸν ἡ Πολονία μὲ στράτευμα ἐντοπίων της Κοσάκων. Μὲ ταύτην τὴν προσταγὴν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Πολονίαν, ἥτις μετ᾽ ὀλίγας ἑβδομάδας ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς Ῥώσους *). Εἰς Παρισίους

*) Ὁ ἀποχαιρεστικός λόγος του, ὅταν οἱ Πολονικοὶ λειτουργοὶ

ἐφάνη τὴν 19 Δεκεμβρίου, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸ τελευταῖον διάγγελμα (30 Νοεμβ.) τοῦ στρατοῦ, τὸ ὁποῖον ἀνῄρει μὲ ἡμισεῖαν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας (30,000 ἵππων φθορᾶς καὶ πολλῶν ἀνθρώπων) τὰς ἀρχητέρας πομπώδεις νικῶν διηγήσεις. Δύω μῆνας ἀρχήτερα, τὴν 23 Ὀκτ., εἶχε δοκιμάσειν ἐκεῖ ὁ δημόφρων ἀποστράτηγος Μαλλὲτ νὰ κρημνίσῃ τὸν Αὐτοκρατορικὸν θρόνον καὶ νὰ ἀναστήσῃ τὴν δημοκρατίαν. Τόσον ὀλίγον βάθος εἶχαν αἱ ῥίζαι, τὰς ὁποίας, μ᾽ ὅλας τὰς μεγαλουργίας καὶ μεγαλολογίας ἐπίασεν ἡ Αὐτοκρατορία εἰς τὰς καρδίας τοῦ ἔθνους, ὥστε ὁ ἀποστράτηγος μὲ τὴν διάδοσιν τῆς φήμης τοῦ θανάτου τοῦ Αὐτοκράτορος ἠδυνήθη νὰ ἐλευθερώσῃ δύω φυλακωμένους στρατηγοὺς, Γουϊδὰλ καὶ Λαορὶκ, ὥστε πολλοὶ μεγάλοι πολιτικοὶ ὑπουργοὶ ἐλησμόνησαν τὸν κληρονόμον τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ στέμματος, ὥστε τὸ τολμηρὸν ἐγχείρημα διεσκεδάσθη ἐπὶ τέλους μόνον ἀπὸ τὴν ἀγχίνοιαν ἑνὸς ὑπουργοῦ τῆς ἀστυνομίας καὶ ἑνὸς ταγματάρχου (τοῦ Λαβορδίου) κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν, ὁπότε ὁ Μαλλὲτ ἐσκότωσε τὸν φρούραρχον τῆς μητροπόλεως μὲ τὴν πιστόλαν, καὶ ἐφυλάκωσε τὸν ἀστυνόμαρχον· μετὰ πέντε ἡμέρας οἱ τρεῖς στρατηγοὶ καὶ ἕνδεκα συνωμόται των ἐπλήρωσαν τὴν ἀτυχίαν τοῦ τολμήματός των μὲ τὸ αἷμα των. Τότε ἐστοχάζοντο ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ εὑρίσκετο εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης του· ὅταν ὅμως ὑπέστρεψεν ὡς φυγὰς ἀπὸ τὴν πλάνην τῆς δορικτησίας τοῦ κόσμου, κἀμμία χεὶρ δὲν ἐξυψώθη ἐναντίον τοῦ φαινομένου στερεοῦ θρόνου, καὶ οἱ ῥήτορες τῆς Γερουσίας καὶ τοῦ νομοδοτικοῦ σώματος ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους νὰ τὸν τιμῶσι καὶ τώρα ἀκόμη ὡς θεὸν προστάτην τῆς Γαλλίας, καὶ ἐπ᾽ ἀληθείας ὁ Ῥεγνώλτιος ἐκ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Ἀγγελῦ ὡμίλησε καὶ περὶ τῆς „περικλε-

ἀναβαίνοντα τὴν ταπεινὴν ἅμαξαν τὸν εὐχήθησαν τὰ ἄριστα, ἦτο: „Εὑρίσκομαι ἄριστα, Ἐὰν εἶχα τὸν διάβολον (quand j'aurois le diable), ἤθελα εὑρίσκεσθαι εἰς καλητέραν κατάστασιν."

εστάτης ὀπισθοδρομίας ἀπὸ τὴν Μόσκαν.“ Αὐτὸς δὲ ὁ πρωτουργὸς τῆς ἀκατονομάστου ἀθλιότητος ἀφ' ὅσας ποτὲ ἔπαθε στρατὸς εἰς τὸν κόσμον, ἐκαταφρόνησε τοὺς δυστυχεῖς στρατιώτας, οἵτινες ἀπέθαναν μὲ τὰς αἰσχίστας βασάνους τῆς πείνας καὶ τοῦ κρύους, καὶ συχνάκις πρότερον ἔχυναν δάκρυα αἱματωμένα μὲ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως, ἐνῷ αὐτὸς ὁδοιπορῶν ἐντὸς ἐξαιρέτου ἁμάξης, τυλιγμένος μὲ παχείας μηλωτὰς, καὶ ἔχων κλίνην ἀναπαυτικωτάτην καὶ πίνων ἐξαίρετα κρασία, ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὰ βάρη τῆς ὁδοιπορίας χωρὶς μεγάλην κακοπάθειαν. „Ἄνθρωποι—ἔλεγεν εἰς τὸ τελευταῖον διάγγελμα (30 Νοεμβ.) τοῦ στρατοῦ — τοὺς ὁποίους ἡ φύσις δὲν ἐστόμωσεν ἱκανῶς διὰ νὰ ὑποφέρουν πᾶσαν μεταβολὴν τῆς τύχης, ἔχασαν τὸ θάῤῥος καὶ τὴν εὐθυμίαν των, καὶ δὲν ὠνειρεύοντο ἄλλο παρὰ τὴν καταστροφήν. Ἐκεῖνοι δὲ, τοὺς ὁποίους ἔπλασε στερεωτέρους, ἐφύλαξαν τὴν εὐθυμίαν καὶ τὴν συνήθη οὐσίαν των, καὶ ἔβλεπαν νέον κλέος εἰς δυσκολίας ἄλλου εἴδους, τὰς ὁποίας εἶχαν διὰ νὰ ὑπερνικήσουν. Ἡ Μεγαλειότης του ποτὲ δὲν εὑρίσκετο εἰς καλητέραν κατάστασιν.“ Καὶ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα δὲ τῆς Αὐστρίας ἐπίστευεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ χαρμοσυνωτέραν ἀγγελίαν δι' ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔγραφεν ἀπὸ Δρέσδης, εἰμὴ ὅτι ἔχει κάλλιστα τὴν ὑγιείαν του*). Ὁ πάντων τῶν θνητῶν φιλαυτότατος ἐφαντάζετο μὲ τὰ σωστάτου, ὅτι ἡ Αὐστρία, εἰς τῆς ὁποίας εὐτυχῶν ἔπηξε τὴν μάχαιράν του εἰς τὴν καρδίαν, θέλει μεταχεισθῆν ὅλας της τὰς δυνάμεις τώρα διὰ νὰ σηκώσῃ τὸν πρώην κρημνιστήν της ἀπὸ τὸν λάκκον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔπεσεν ἐξ ἀνοίας του. Ἐζήτησε λοιπὸν ἀπ' αὐτὴν νὰ στήσῃ εἰς τὴν Γαλλικίαν καὶ Τρανσυλβανίαν στράτευμα 30,000, καὶ νὰ διπλασιάσῃ τὸ ὑπὸ τὸν Πρίγκιπα Σβαρσεμβέργιον βοηθητικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον ὡς δεξιὰ πτέρυξ τοῦ μεγάλου στραγοῦ εἶχεν ἐμβῆν εἰς τὴν Βολυνίαν, καὶ

*) Correspondance inédite. Tom. VII. p. 454.

τώρα μαθὸν τὸ δυστύχημα τῆς Μόσκας εἶχεν ἐπιστρέψειν εἰς τὴν Βαρσαυΐαν. Διὰ νὰ τρομάξῃ τοὺς συμμάχους του ἀνήγγελε κατὰ τὸν Ἰαν. 1813 διὰ τοῦ Μηνύτορος: „Καὶ ἐὰν οἱ ἐχθροὶ ἐστρατοπέδευαν εἰς τὸ Μοντεμάρτυρον (προάστειόν τι τῶν Παρισίων), μ' ὅλον τοῦτο ἀδύνατον ἦτο νὰ ἀποσπασθῇ ἓν χωρίον ἀπὸ τὰς πολλὰς ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι σχηματίζουσι τὴν μεγάλην Αὐτοκρατορίαν.“ Μὲ τὴν ὑψηλοφροσύνην του δὲν ἐμάντευεν, ὅτι ἡ Τύχη δέχεται τὴν πρόκλησίν του, καὶ ἐντὸς ἑνὸς ἐνιαυτοῦ τοῦ ἁρπάζει ὄχι μόνον ἓν χωρίον, ἀλλ' ὅλα ὁμοῦ τὰ στέμματά του.

---

18. Ἡ Προυσία συμμαχεῖ μὲ τὴν Ῥωσίαν, καὶ ἀγὼν εως τῆς ἐν Πλαισβιτίῳ ἀνακωχῆς τῶν ὅπλων. (1813).

Ὅταν ἠκούσθη ἡ τοῦ Ναπολέοντος ἐπιστροφὴ, ἔχασαν πολλοὶ Γερμανοὶ τὰς ἐλπίδας τῆς ἐλευθερώσεώς των. „Ἡ Προυσία (ἔλεγαν) ἠδύνατο νὰ ἐξαφανίσῃ τὰ λείψανα τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ, ἔπρεπε νὰ πιάσῃ εἰς τὸν Σιλησίαν τὸν φυγάδα Αὐτοκράτορα καὶ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τοὺς Ῥώσους. Ἐὰν ὁ βασιλεὺς διὰ καθήκοντά του δὲν τὸ ἔκαμεν, ὁ λαὸς ἐχρεώστει νὰ τὸ κάμῃ αὐτογνωμόνως πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος του.“ Οὕτως ἔκριναν ὅσοι τὸν νόμον τοῦ αἰωνίου δικαίου ἐνόμιζαν κατώτερον τοῦ νόμου τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας· καὶ οὕτως ἐφοβεῖτο καὶ ὁ Ναπολέων, ὅς τις εἰς ὁμοίαν περίπτωσιν ἤθελε πράξειν κατὰ τὴν τούτων κρίσιν*). Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἤθελε ν' ἀρχίσῃ ἀγῶνα, τοῦ ὁποίου τὰς νίκας νὰ μὴ μολύνῃ κἀμμία παράβασις τοῦ δικαίου.

Ἡ τῆς Τίλσης συνθήκη δὲν ἐφυλάχθη, καὶ νέαι

*) Εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς ἁγίας Ἑλένης ἱστορεῖται, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐφοβήθη ἀληθῶς τὴν ἀσφάλειάν του εἰς τὴν Σιλησίαν, καὶ διὰ τοῦτο μόνον ἐπετάχυνε τὴν ἀναχώρησίν του. Οἱ Προῦσσοι ὅμως ἐβουλεύοντο αἰσχρὰ νὰ πράττωσιν.

θυσίαι ἐπροσφέροντο εἰς τὸν ἀδιάλλακτον καὶ ἀχόρταγον πολέμιον· ὁ Ναπολέων δὲν ἔκρυπτε τὴν προσωπικήν του ἀντιπάθειαν πρὸς τὸν βασιλέα, τὴν δυσπιστίαν του πρὸς τὸ λειτουργεῖον, καὶ τὸ μῖσος του πρὸς τὸν Προυσιακὸν λαὸν, τὸν ὁποῖον ὠνόμασεν Ἰακωβίνους τοῦ βοῤῥᾶ *), καὶ κατὰ τὸ 1811 ἔτος ἀπεφάσισε πρῶτον νὰ χαλάσῃ τὴν Προυσίαν, καὶ ἔπειτα νὰ πολεμήσῃ τὴν Ῥωσίαν. Εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς (Δαβοῦστον) ἐδόθη ἤδη ἡ προσταγὴ νὰ πιάσῃ τὸν βασιλέα καὶ νὰ τὸν μεταφέρῃ εἰς τὴν Γαλλίαν **). Ὁ Σαξονικὸς στρατὸς κατὰ πρῶτον νεῦμα ἠδύνατο νὰ ἐμβῇ εἰς τὸ Βερολῖνον. Μὲ ὅλα ταῦτα ἐμεταβουλεύθη στοχασθεὶς τὸ ἀσφαλὲς ὄφελος, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδιδεν ἡ τῆς Προυσίας εἰρηνικὴ ὑποταγὴ μὲ πρόσχημα συμμαχίας. Διὰ συνθήκης τῆς 24 Φεβρ. 1812 ἠγγυήθη ὁ Ναπολέων τὴν διάρκειαν τοῦ βασιλείου, μᾶλλον δὲ τὴν ἀναβολὴν τοῦ μελετημένου ὀλέθρου του ***). Ἀλλὰ μὲ ὅλας τὰς βαρείας ὑποχρεώσεις τῆς Προυσίας, ἡ συνθήκη ἐκαταπατεῖτο πᾶσαν ἡμέραν καὶ ὥραν. Παρὰ συνθήκην ἔβαλεν ὁ Ναπολέων Γαλλικὰ στρατεύματα εἰς τὰ φρούρια Σπανδαυΐαν καὶ Βιλαυΐαν. Τὸ βασίλειον τῆς Προυσίας ἐδιαβαίνετο ἀπὸ τοὺς Γάλλους ὡς ἐχθρικὴ χώρα· τροφαὶ τῶν στρατευμάτων, τῶν φρουρῶν, τῶν κρατούντων τὰς Προυσιακὰς ἐπαρχίας Γάλλων, καὶ ἄλλα ἀναρίθμητα ἐπροστάζοντο καὶ ἐδίδοντο χωρὶς ἀντιλογίαν, ἐπειδὴ

*) Πρὸς τὸν Πρίγκιπα Σβαρσεμβέργιον. Ἴδε τὸν τούτου βίον, ὑπὸ Προκέσχου, σελ. 139.

**) Memoires du general Rapp, p. 1281. „Peut-être Fréderic Guillaume n'at-il Jamais été bien au fait du danger qu'il avoit couru."

***) Ὁ Δεπράδιος βεβαιόνει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Βαρσαυΐᾳ πρεσβείας του (σελ. 57), ὅτι ὁ Ναπολέων εἰς τὴν ἐν Δρέσδῃ ἀκρόασιν τὴν 24 Μαΐου καὶ ἑπομένως τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν σύνθεσιν τῆς συμμαχίας, ὡμίλησε περὶ τούτου, ὅτι θέλει σηκώσειν ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Προυσίας τὴν Σιλησίαν καὶ τὸ βασίλειον τῆς Προυσίας, ὡς περὶ ἀδιστάκτου πράγματος. Ἐκ τῶν εἰς τὸν πρέσβυν τοῦτον δοθεισῶν διαταγῶν, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται εἰς τὸ Memorial de Ste. Helene, συμπεραίνεται, ὅτι ἡ Σιλησία ἦτο διωρισμένη διὰ τὴν Σαξονίαν, πρὸς ἀποζημίωσιν τοῦ Δουκάτου τῆς Βαρσαυΐας.

ὁ βασιλεὺς ἦτο περικυκλωμένος εἰς τὸ Βερολῖνον ἀπὸ Γαλλικὰ στρατεύματα. Ἀλλὰ μετὰ τὴν φθορὰν τοῦ μεγάλου στρατοῦ ἐσυνέβη πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἠνάγκασε τὸν βασιλέα τοῦτον νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν σωτηρίαν του.

Ὅταν ὁ Μαρισάλιος Μαγδονάλδος ἔμαθε τὴν ὀπισθοδρομίαν τοῦ τῆς Μόσκας στρατοῦ, ὑπέστρεψεν ἐκ Λιβονίας καὶ Κουρλανδίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν Προυσίαν τὸν στρατὸν, μὲ τὸν ὁποῖον ὡς ἀριστερὰν πτέρυγα εἶχε προχωρήσειν ἕως τὴν Ῥίγαν. Τὸ καλήτερον τούτου μέρος ἐσχημάτιζαν οἱ Προυσιακοὶ 20,000 ἐπίκουροι, οἵτινες στρατηγούμενοι ἀπὸ τὸν Ὑόρκιον ἠγωνίσθησαν ἀνδρείως καὶ πολλάκις ἐπῃνέθησαν ἀπὸ τὸν Γαλλικὸν Μαρισάλιον, ἀλλ' ἀπὸ μέρους τῶν Γαλλικῶν ἀρχόντων ἐπικραίνοντο συχνάκις καὶ ἐκαταφρονοῦντο. Ἐσυμποσοῦντο τώρα περίπου 14,000 στρατιῶται, ὅταν ἐδιωρίσθησαν νὰ σταθῶσιν εἰς τὸν δρόμον τῆς Τίλσης διὰ νὰ προστατεύσωσι τὴν ὀπισθοδρομίαν τοῦ Μαρισαλίου ἐναντίον πολὺ μεγαλητέρου στρατοῦ Ῥωσικοῦ κυβερνωμένου ἀπὸ τὸν Βιτεγενστεΐνον. Ὁ Προυσιακὸς στρατηγὸς, βλέπων εἰς προφανῆ κίνδυνον τὸ στράτευμά του, ἀπεφάσισε μὲ τολμηρὸν ἔργον ὄχι μόνον νὰ σώσῃ τοὺς στρατιώτας του, ἀλλὰ καὶ μὲ μόνον τῆς κεφαλῆς του τὸν κίνδυνον νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Προυσίαν ὅλην. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐσυμφώνησε μὲ τὸν Ῥωσικὸν στρατηγὸν, καὶ ἔκαμε κατὰ τὴν 30 Δεκεμβ. πλησίον Ταυρογγένης εἰς ἕνα μῦλον μὲ τὸν στρατηγὸν Δειβιτίσχιον συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἐγνωρίζετο οὐδέτερον τὸ Προυσιακὸν στράτευμα καὶ ἐστήνετο ἀργὸν εἰς τόπον τινὰ μεταξὺ Μεμελίου καὶ Τίλσης. Ἐὰν ὁ βασιλεὺς τὸ ἐπρόσταζε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατὸν, ἐχρεώστει νὰ μὴ πολεμήσῃ κατὰ τῶν Ῥώσων δύω μῆνας. Ἐὰν δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος δὲν ἔστεργε τὴν συνθήκην, ὁ Ῥωσικὸς στρατηγὸς ἐχρεώστει νὰ τὸ ἀφήσῃ νὰ ὑπάγῃ ὅπου θέλῃ. Εἰς τὴν συνθήκην ταύτην δὲν ὑπῆρχε βέβαια καμμία προδοσία κατὰ τοῦ συμμάχου· μάλιστα δὲ ὁ Μαγ-

δονάλδος εὕρηκε καιρὸν ἐκ τῆς ἀργοπορίας τῆς συμβιβάσεως ταύτης νὰ ἀποφύγῃ τὸν διωγμὸν ἐκ τοῦ προχωροῦντος Ῥωσικοῦ στρατεύματος. Ἐνῷ λοιπὸν ὁ στρατηγὸς Ὑόρκιος ἐνήργησε διὰ τῆς συμφωνίας ταύτης τὴν σωτηρίαν τοῦ στρατοῦ, στρατιωτικῶς θεωρούμενος ἔκαμεν εἰς τὸν Γαλλικὸν Αὐτοκράτορα ὑπουργίαν, ἥτις ἤξιζε νὰ ἀνταμειφθῇ μὲ εὐχαριστίαν καὶ μὲ ἔπαινον, καὶ ὄχι μὲ ἐπιπλήξεις καὶ ὕβρεις. Τοὐλάχιστον ἀπήτει ἡ φρόνησις νὰ δώσουν εἰς τὸ πρᾶγμα τὸ χρῶμα τοῦτο, καὶ ἐὰν δὲν τὸ εἶχε, καὶ τὴν κλονουμένην πίστιν νὰ στερεώσουν μὲ ὑποκριτικὸν ἔπαινον τοῦ γενομένου. Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου καιρὸν, 23 Δεκεμβ., ὁ τοῦ Ναπολέοντος κατ' ἀρχὰς ἐπίτροπος τοῦ στρατοῦ Μουρὰτ ἔγραφε πρὸς τὸν Πρίγκιπα Σβαρσεμβέργιον νὰ κάμῃ σιωπηλὴν ἀνακωχὴν μὲ τοὺς Ῥώσους καὶ νὰ φέρῃ τὸν στρατόν του, ὅς τις ἐσχημάτιζε τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ μεγάλου στρατοῦ, εἰς παραχειμασίαν καὶ ἀνάπαυσιν ἀπὸ τῶν κακοπαθειῶν, μ' ὅλον ὅτι οὗτος δὲν εὑρίσκετο εἰς τὸν αὐτὸν κίνδυνον ὡς ὁ Ὑόρκιος, καὶ τοῦτο τὸ ἐπανέλαβε τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ὁ Βερθιέρος *). Τὸ ἔργον λοιπὸν τοῦ Ὑορκίου ἦτο ἐπιθυμητὸν καὶ ἀξιέπαινον καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Γάλλους. Ἀλλ' ὅ,τι ἦτο καλὸν καὶ δίκαιον διὰ τὴν ἰσχυρὰν Αὐστρίαν, τὸ αὐτὸ ἐφάνη κακὸν καὶ ἄδικον διὰ τὴν τεταπεινωμένην Προυσίαν. Αὕτη ἐχρεώστει νὰ θυσιασθῇ ἀπολύτως εἰς τὴν Γαλλίαν — τοῦτο ἤθελεν ἀφεύκτως ὁ Ναπολέων. Ὁ τολμηρὸς καὶ ἀξιέπαινος Ὑόρκιος ᾐσθάνετο ἐνταυτῷ ὅτι γίνεται θῦμα πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος του: „Εἰς τοὺς πόδας τῆς Μεγαλειότητός σας βάλλω τὴν κεφαλήν μου (ἔγραφε πρὸς τὸν βασιλέα), ἐὰν εὕρητε ἀξιοκατάκριτον τὸ ἔργον μου. Ἤθελα ἔχειν καὶ εἰς τὴν τελευταίαν μου στιγμὴν τὴν

*) Προκέσχου Βίος τοῦ Πρίγκιπος Σβαρσεμβεργίου, σελ. 150, ὅπου ἐτυπώθησαν τὰ χωρία τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστολῆς. Ὁ Μουρὰτ γράφει: J'apprendrai surtout avec plaisir, que vous ayez conclu un armistice, tacite et nonpas écrit, qui vous metrait à même de bien assoir vos quartiers d'hibers et de vous y refaire de vos grandes fatigues.

γλυκεῖαν παρηγορίαν, στοχαζόμενος ὅτι ἀποθνήσκω ὡς πιστὸς ὑπήκοος, ὡς ἀληθινὸς Προῦσος, ὡς ἀνὴρ, ὅς τις ἤθελε τὸ ὄφελος τῆς πατρίδος του. Τώρα ἢ οὐδέποτε εἶναι καιρὸς, ὁπότε ἡ Μεγαλειότης σας δύνασθε νὰ ἐλευθερωθῆτε ἀπὸ σύμμαχον, τοῦ ὁποίου τὰ σχέδια περὶ Προυσίας ἦσαν ὕποπτα, ἐὰν ἡ τύχη τοῦ ἔμενε πιστή. Αὕτη ἡ θεωρία μὲ διεύθυνε. Δῴη κύριος νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος μας“ *).

Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς κυριευόμενος πλέον ἀπὸ φόβον παρὰ ἀπὸ ἐλπίδα ἐπρόσταξε τὴν μὲν κυβέρνησιν τοῦ στρατεύματος νὰ ἀναλάβῃ ὁ στρατηγὸς Κλεΐστος, ὁ δὲ Ὑόρκιος νὰ σταλθῇ εἰς Βερολῖνον καὶ νὰ κριθῇ ἀπὸ στρατιωτικὸν δικαστήριον. Ἡ προσταγὴ ὅμως αὕτη δὲν ἐξετελέσθη, ἐπειδὴ ὁ κομιστής της ἐπιάσθη καὶ ἐμποδίσθη ἀπὸ τοὺς Ῥώσους, καὶ ὁ στρατηγὸς τὴν ἔμαθεν ἀπὸ τὰς Προυσιακὰς μόνον ἐφημερίδας, αἵτινες δὲν εἶχαν δύναμιν νὰ δώσουν εἰς αὐτὸν τὸ πρόσταγμα τοῦ βασιλέως. Ἔμεινε λοιπὸν ἄκριτος ἕως οὗ ὁ βασιλεὺς ἠδυνήθη νὰ τὸν καθυποβάλῃ εἰς ἐξέτασιν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Ναπολέοντος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκρίθη τὸ ἔργον τοῦ στρατηγοῦ του δίκαιον καὶ ἀξιέπαινον. Ἡ ἀγγελία τῆς τοῦ Ὑορκίου συνθήκης ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς Παρισίους ἐξαίρετος πρόφασις νὰ κρύψουν τὰ δυστυχήματα τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ ὑποκάτω τῆς αἰτίας ξένης προδοσίας. Ἡ λεγομένη αὕτη προδοσία τοῦ Ὑορκίου παρευθὺς ἠχολόγησεν εἰς τὰς πολιτικὰς ἐφημερίδας τῆς Γαλλίας, καὶ κατὰ τὴν σχολὴν τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος ὅλοι οἱ ῥήτορες ἠγωνίζοντο μὲ ὕβρεις κατὰ τοῦ Προύσου νὰ ἀθωώσωσι τὴν δόξαν τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ θρόνου καὶ νὰ μεθύσωσι τῶν ὀλιγονόων τὰς καρδίας. „Ὁ Προυσιακὸς στρατηγὸς, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἰς τὸ ἑξῆς θέλει εἶσθαι ἀδικία (ἔλεγεν ὁ Ῥεγνώλτιος ἐκ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Ἀγγελῦ), διαμιᾶς ἐπρόδωκε τὸν

*) Μὲ τοῦτο τὸ τέλος εὑρίσκεται ἡ ἐπιστολὴ εἰς τὴν ἐφημερίδα τοῦ Β. Προυσιακοῦ στρατεύματος, τοῦ 1812 ἔτους, ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σεϊδλιτίου, ὅς τις ἦτο ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Ὑορκίου.

μονάρχην του, τὴν τιμήν του, τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου καὶ τοῦ στρατιώτου.“ Οὗτος „ἡ δέσμη τῆς ἀπιστίας“ τοῦ ἐφαίνετο αἰτία, ὅτι ὁ Γαλλικὸς στρατὸς μετὰ τὴν ἀπὸ Μόσκας ὀπισθοδρομίαν του δὲν ἠδυνήθη νὰ βασταχθῇ πουποτε. Ἐπὶ ταύτης „τῆς εἰς τὰ χρονικὰ τῆς ἱστορίας ἀνηκούστου ἀποστασίας,“ ἐπὶ ταύτης τῆς δειλοκαρδίου ἐγκαταλείψεως ἐθεμελιώθησαν αἱ τεράστιοι χρεῖαι τῶν νέων πολεμικῶν ἑτοιμασιῶν, διὰ τὰς ὁποίας ἀπεφασίσθη ἡ δήμευσις ὅλων τῶν κοινῶν ὑποστατικῶν, πρᾶγμα πολλὰ ἐπίσημον διὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Ναπολεοντικοῦ κυβερνήματος. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ὁ εἰς Πομμερανίαν κυβερνῶν στρατηγὸς Βυλόφιος δὲν ἠθέλησε νὰ δώσῃ τὸ στράτευμά του χωρὶς προσταγὴν τοῦ βασιλέως εἰς τὸν Μαρισάλιον Βίκτορα, καὶ παραυτα ἐλέγετο μετὰ βεβαιότητος, ὅτι τοῦτο ὑπῆρξεν αἰτία, διότι ὁ Γαλλικὸς στρατὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ βασταχθῇ εἰς τὸν Ὀδέραν. Οὕτω λοιπὸν ἐπὶ τέλους ἐφαίνετο ὅλη ἡ ἐλεεινὴ ἔκβασις τοῦ κατὰ τῆς Μόσκας ἐγχειρήματος, ὅτι προῆλθεν ἀπὸ δύω Προυσιακοὺς στρατηγούς, καὶ ἑπομένως ἀπὸ τὸν βασιλέα, τὸν ὁποῖον ὑπούργουν. Ἐπαινεῖτο μὲν ἐπ' ἀληθείας ἀκόμη ἡ πίστις τοῦ συμμάχου τούτου, καὶ ἐλέγετο μετὰ τιμῆς μεγάλης ἡ ἀγανάκτησις, τὴν ὁποίαν ἔδειξε διὰ τὴν αἰσχρὰν ἀποστασίαν τοῦ Ὑορκίου· ἐπειδὴ δὲ ἐνταυτῷ ἐκατηγορεῖτο ὡς κακία ἡ ἐνέργεια τῶν ὑπουργῶν, οἵτινες ἐδίδασκαν μαθήματα τοῦ σκότους καὶ τῆς φθορᾶς εἰς τὴν αὐλήν, εἰς τὰ στρατόπεδα, εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὸν κόλπον αὐτῆς τῆς σεβασμίου μοναρχίας· ἐπειδὴ καὶ οἱ προσωπικοὶ σκοποὶ τοῦ βασιλέως ἐδιεβάλλοντο, ὅτι ἀπέβλεπαν μυστικῶς εἰς τὴν αὐτονομίαν του· ἐκ τούτων προεφαίνοντο ἤδη τὰ προοίμια, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Μηνύτωρ ἤθελεν ἀναγγείλειν τὴν τελευταίαν περὶ Προυσίας ἀπόφασιν.

Ἀπὸ ταῦτα τὰ σημεῖα ὁδηγούμενος ὁ βασιλεὺς ἔκαμεν ἔγκαιρον ἀπόφασιν, καὶ μετέβη τὴν 25 Ἰαν. 1813 ἀπὸ τῆς ἐκ Γάλλων πολιορκουμένης μητροπόλεώς του εἰς τὴν Βρεσλαυΐαν, ἥτις ἐφαίνετο τότε ὡς ἐλευθέρα πόλις.

Ὅταν ὁ λαὸς εἶδε τὸν βασιλέα ὅτι ἐκβῆκεν ἀπὸ τὸν κύκλον τῶν Γαλλικῶν ὅπλων, δὲν ἀμφίβαλεν, ὅτι λαμβάνει μέτρα νὰ συντρίψῃ τὸν ζυγὸν τῆς ξένης κυριότητος. Ἀφ' ἑνὸς μέρους ἔστεκαν ὁ Ναπολέων καὶ οἱ βοηθοί του Δαβοῦστοι, Μαρέτοι κτλ. πλήρεις ὀργῆς μὲ πειραγμούς, φοβερισμούς, ἀπαιτήσεις, ἀργυρολογίας, καὶ τελευταῖον μὲ ψηφίσματα ἀφανισμοῦ καὶ καταργήσεως τοῦ Προυσιακοῦ θρόνου. Ἀπ' ἄλλου μέρους ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, καθαρισθεὶς διὰ σκληρῶν δοκιμασιῶν καὶ ἐπαναλαβὼν τὰ φρονήματα τῆς εὐκλεοῦς νεότητός του, ἐπρόσφερεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν φιλικήν του δεξιὰν καὶ τὴν ἀρχαίαν του συμμαχίαν.

Τὴν 27 Φεβρουαρ. ὑπεγράφη εἰς Βρεσλαυΐαν ἀπὸ τὸν Ἀρδεμβέργιον καὶ τὴν 28 εἰς Καλίσσιον ἀπὸ τὸν Κουτουσόφιον ἡ συμμαχία μεταξὺ Ῥωσίας καὶ Προυσίας, ἥτις σκοπὸν εἶχε νὰ ἀνορθώσῃ τὰς κρημνισμένας βάσεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν πολιτειῶν καὶ ἡγεμονικῶν οἴκων. Τὴν 15 Μαρτίου ἦλθε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος εἰς Βρεσλαυΐαν. Μετὰ δύω ἡμέρας, τὴν 17 Μαρτίου, ἀνήγγειλεν ὁ βασιλεὺς μὲ δύω παρακελεύσεις εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τὸν στρατὸν τὴν ἀπόφασίν του, διὰ τῆς ὁποίας τὴν δικαιολόγησιν δὲν ἐχρειάζετο νὰ φέρῃ αἰτίας: „Εἶναι ὁ τελευταῖος ἀγών, τὸν ὁποῖον ἀναλαμβάνομεν διὰ τὸ ὄνομά μας καὶ διὰ τὴν ὕπαρξίν μας. Μεταξὺ ἐντίμου νίκης καὶ ἐντίμου πτώσεως δὲν ὑπάρχει ἄλλο μέσον. Τὸ δεύτερον δὲν τὸ φοβεῖσθε, ἐπειδὴ ὁ Προῦσος, ὁ Γερμανὸς δὲν τὴν θέλει τὴν ἄτιμον ζωήν. Πιστεύομεν ὅμως ἀδιστάκτως, ὅτι ὁ Θεὸς καὶ ἡ στερεὰ θέλησίς μας θέλει χαρίσειν εἰς τὰ δίκαιά μας τὴν νίκην, καὶ μετ' αὐτῆς τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἐπανέλευσιν εὐτυχῶν χρόνων.“ Εὐθὺς αἱ ἔλαμψαν αἱ ἀρεταὶ τοῦ Προυσιακοῦ λαοῦ, καὶ εἰς τὴν ἡμέραν ταύτην τοῦ γενικοῦ ὁπλισμοῦ ἐδόθη εἰς αὐτοὺς τὸ κλέος, τὸ ὁποῖον συνάπτει εἰς τὴν μνήμην τὰ ὀνόματα τῶν ἐν Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς διαπρεψάντων μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἀγωνισθέντων εἰς Μόργαρτον καὶ Σεμπάχιον. Ὁ στρατὸς ἐ-

πρόσφερε τὰς ἀρετάς του εἰς τὸ θυσιαστήριον τῆς πατρίδος· νεανίσκοι καὶ ἄνδρες πάσης τάξεως ἔσπευσαν εἰς τὰς σειρὰς τῶν στρατιωτῶν, Πρίγκιπες ἐφορτόνοντο μὲ τὰ ὅπλα, καὶ πατέρες οἰκογενειῶν ἄφιναν τὰ τέκνα των διὰ νὰ γυμνάζωνται εἰς τὰ ὅπλα. Παρεκτὸς τοῦ στρατοῦ, ὅςτις εἰς ὀλίγας ἑβδομάδας συνεποσοῦτο εἰς 100,000 στρατιωτῶν, ἐσυνάχθη καὶ πολυαριθμότερος ἄλλος, ἐὰν καὶ ἀτελέστερος εἰς τὴν τέχνην μὲ ὄνομα „Ἀμυντικὸς τῆς χώρας" ἐκ τῶν κατοίκων τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων. Αἱ κοινότητες αὐταὶ ἐφρόντιζαν διὰ τὰ ὁμοιόμορφα τούτων ἐνδύματα, καὶ ἔκλεγαν τοὺς στρατηγούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδιδεν ὁ βασιλεὺς τὸν βαθμὸν καὶ τὰς τιμὰς τῶν ἄλλων τακτικῶν ἀγῶν. Ὁ σιδηροῦς σταυρὸς ἐκαθιδρύθη διὰ νὰ εἶναι μόνη τιμὴ τῆς ἀνδρίας καὶ σταθερότητος εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶνα. Ἐκκλησιαστικαὶ λιτανεῖαι ἔδιδαν εἰς τὰ στρατεύματα τὸν ἐξωτερικὸν ἁγιασμόν, τὸν ὁποῖον εἶχαν εἰς τὴν καρδίαν των. Οἱ στρατιῶται εὐλογοῦντο, καὶ ὅπου διέβαιναν, τοὺς ἐδέχοντο τῶν καμπανῶν οἱ κρότοι.

Ὁ Ναπολέων, κατ' ὀρθὴν κρίσιν, ἐσυμπέραινε τὰς ἀποφάσεις τῆς Προυσίας *), ἥτις, καὶ ἐὰν ἔμενε πιστή, δὲν ἠγόραζεν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καταφρόνησιν αἰσχίστην. Μὲ ὅλα ταῦτα, ὅταν ἔφθασεν ἡ Δήλωσις εἰς Παρισίους καὶ ἡ ἐκεῖ Προυσιακὴ πρεσβεία ἐζήτησε τὰ διαβατήριά της, ἐτόξευσεν ἡ Βοναπαρτικὴ διπλωματία ὅλα τὰ φαρμακερὰ βέλη της **). Μεταξὺ τῶν ἄλλων εἶπεν, ὅτι ἡ Προυσία χρεωστεῖ τὴν Σιλησίαν μόνον εἰς τὴν ἀπιστίαν, μὲ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀφήσειν ἕνα Γαλλικὸν στρατὸν εἰς τὰ τείχη τῆς Πράγας, καὶ ὅλας τὰς Γερμανικὰς χώρας της εἰς τὴν παράβασιν τῶν νόμων τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Τελευταῖον ἐταλανίσθη ὁ πρέσβυς,

*) Ἔμπροσθεν ἤδη τῆς Βίλνης ἔδωκεν εἰς τὸν στρατηγὸν Ῥάππ κυρίαν αἰτίαν τῆς ταχείας ὀπισθοπορίας του τὴν ἀνάγκην, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο, νὰ παρατηρῇ τοὺς Προύσους.

**) Ἴδε τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Δουκὸς Βασσάνου (Μαρέτου) εἰς τὴν διαγγελίαν τοῦ Βαρῶνος Κρυσεμάρκου, καὶ τὴν ἀναφορὰν τοῦ Δουκὸς τούτου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα (Voss die Zeiten, April 1813).

ὅτι καθὸ στρατιώτης καὶ τίμιος ἀνὴρ ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τοιαύτην Δήλωσιν.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἀνεχώρησαν τὴν 4 Μαρτίου οἱ Γάλλοι ἀπὸ τὸ Βερολῖνον, καὶ μετέβησαν ὄπισθεν τοῦ Ἄλβιος. Κατόπιν τούτων ἐμβῆκαν μὲ εὐφημίας οἱ Ῥῶσοι καὶ οἱ Προῦσοι. Τὸ Ἀμβοῦργον πλῆρες διακαοῦς μίσους κατὰ τῶν δεσμευτῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐμπορίας του ἠλευθερώθη ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν κυριότητα μὲ μίαν ἐπανάστασιν τοῦ λαοῦ, ἀφοῦ ἐνεθαῤῥύνθη ἀπὸ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Ῥωσικοῦ χιλιάρχου Τεττεμβορνίου. Τὴν 27 Μαρτίου ἀνήγγειλεν ὁ Κουτουσόφιος ἀπὸ Καλισσίου, ἐν ὀνόματι τῶν δύω μονάρχων, τῶν ὁποίων τὰ στρατεύματα ἦτο νὰ κυβερνήσῃ ὡς κοινὸς ἀρχιστράτηγος, τὴν διάλυσιν τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας καὶ τὴν ἀποκατάστασιν Γερμανίας ἀνεξαρτήτου ἀπὸ ξένην δύναμιν· ἐπαρακέλευε δὲ ὅλους τοὺς Γερμανούς, τοὺς ἡγεμόνας, τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς ἄνδρας τοῦ ἔθνους νὰ συνεργήσωσιν εἰς τοῦτο μὲ ὅλα τὰ δυνατά των. Ὁ Δοὺξ Μεκελβούργου Σουερίνου ἦτο πρῶτος τῶν ἡγεμόνων, ὅς τις ὑπήκουσεν εἰς ταύτην τὴν παρακέλευσιν. Κυρίως δὲ εἰπεῖν τὴν προέλαβεν, ἐπειδὴ καθὼς τελευταῖος πάντων ἐπλέχθη εἰς τὸν δεσμόν, οὕτω πρῶτος πάντων (τὴν 14 Μαρτ.) ἀπελύθη ἐκ τούτου. Τοῦτον ἠκολούθησεν ὁ Δοὺξ Δεσσαυΐας.

Κατὰ δυστυχίαν ἄλλοι ἰσχυρότεροι ἡγεμόνες δὲν ἦσαν ἐμψυχωμένοι ἀπὸ τὸν ζῆλον. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας ἀντὶ νὰ συνεργήσῃ εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν, ἐπειδὴ ἠδύνατο νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλην τὴν βόρειον Γερμανίαν, ἐπρόκρινε νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸ βασίλειόν του μετὰ τῶν σωματοφυλάκων καὶ λειτουργῶν του εἰς τὴν Βαυαρίαν, καὶ ἀπεκεῖ εἰς τὴν Βοημίαν διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῇ νὰ ἐκβῇ ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν συμμαχίαν. Τὴν πρόσκλησιν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔστειλεν ὁ βασιλεὺς τῆς Προυσίας, ἀπέβαλε μὲ ψυχρότητα. Ὁ Φρειδερῖκος Αὔγουστος ἐφάνη μέχρι τοῦδε εἰς τοὺς Γερμανοὺς ὡς ἡγεμονικῶν ἀρετῶν εἰκόνισμα· πάντοτε ἀνεφέρετο τὸ ὄνομά του μὲ

σέβας· τότε δὲ ἀνεφέρετο ἀπὸ τοὺς φίλους τῆς Γερμανίας μὲ βαρυθυμίαν. Ὁ Ναπολέων εἶχεν εὑρεῖν τὸ μυστήριον νὰ δεσμεύσῃ τὸν ἀκυρίευτον ἀπὸ φιλοδοξίαν καὶ φιλοκτησίαν, μὲ ἔνδειξιν πιστῆς φιλίας, ὁποίαν δὲν ἔδειχνεν εἰς κανένα ἐκ τῶν συμμάχων καὶ ὑποχρεωμένων του ἡγεμόνων. Χάριτας, αἱ ὁποῖαι εἰς κανένα τῶν μεγίστων καὶ ἰσχυροτάτων δὲν ἐγίνοντο, κολακευτικοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους εἰς κανένα θνητὸν δὲν ἔλεγεν, τὰ ἀπήλαυε μόνον ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας. Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἕνα κύριον τοῦ κόσμου ἦτο εὔκολον νὰ νικᾷ μὲ τοιαύτας τέχνας, διὰ τοῦτο ἡ κλίσις, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος ἔδειχνεν ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα, ἀντημείβετο μὲ τὴν εὐγνώμονα προσήλωσιν, ἥτις ἐσυνωδεύετο φυσικῶς καὶ ἀπὸ φόβον. Μὲ ταύτην ἐσυνάπτετο καὶ ἡ πίστις εἰς τὴν ἀνίκητον ἀνικησίαν, καὶ ἐκ ταύτης τῆς πίστεως ἐπήγαζεν ἡ πληροφία, ὅτι πρέπει πρὸς σωτηρίαν τοῦ Σαξονικοῦ λαοῦ νὰ μένῃ πιστὸς εἰς τὴν Ῥηνικὴν συμμαχίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὴν ἀποστασίαν ἔβλεπε βεβαίως τὸν ὄλεθρον τοῦ ἔθνους του. Μὲ τοιαῦτα φρονήματα ἔδιδεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας ἀποφατικὴν πάντοτε εἰς τὰ προβλήματα τῶν δύω συμμάχων ἀπόκρισιν, ἥτις δὲν ἠδυνήθη βέβαια νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰς τὴν μητρόπολίν του εἴσοδον, ἐπειδὴ ὅμως τὰ Σαξονικὰ στρατεύματα εἰς Τοργαυῖαν καὶ Βιτεμβέργαν ἔκλεισαν τὸν μέσον Ἄλβιν, ἀπέσπασεν ἀπ' αὐτοὺς τὰ ἀναγκαῖα ὑποστηρικτικὰ χωρία μετὰ τῶν μεγάλων εἰς τὰ φρούρια ταῦτα εὑρισκομένων πολεμικῶν μέσων καὶ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Σαξονικοῦ λαοῦ δραστήριον συνενέργειαν. Πᾶν ὅ,τι ἐνηργήθη διὰ συχνῶν ἐπαναλήψεων ἦτο, ὅτι οὗτος (τὴν 29 Ἀπριλίου) ἐφανέρωσεν ἀπὸ Πράγας, ὅτι συνάπτεται μὲ τὴν Αὐστρίαν, ἥτις τότε εἶχεν ἀναγγείλειν ὅτι θέλει ἐμβῆν ἔνοπλος μεσίτρια εἰρήνης μεταξὺ τῶν δύω ἀντιφερομένων μερῶν. Ποίας ἀποφάσεις ἔμελλε νὰ κάμῃ ἡ Αὐστρία, ἦτο εἰς πολλοὺς ἀμφίβολον, ἐάν τις ἐστοχάζετο τὰς ἐκ διαφόρων συμμαχιῶν δυστυχίας της, τὴν κατὰ

τῆς Ῥωσίας δικαίαν εὐαισθησίαν της διὰ τὴν τοῦ κατ' αὐτῆς πολέμου μέθεξιν κατὰ τὸ 1809 ἔτος, καὶ τὰς μεταβολὰς ἐκ τῶν γάμων τοῦ 1810, καὶ μάλιστα τὰς πολλὰς τοῦ γαμβροῦ πρὸς τὸν πενθερὸν ὑποσχέσεις. Ἡ Σαξονία δὲ καὶ αὐτὴ ἐφαίνετο, ὅτι διὰ πολλῶν συμβουλίων ἐσυνδέετο περισσότερον μὲ τὴν Αὐστρίαν, καὶ δι' αὐτῆς προσήλονε στερεὰς ἐλπίδας εἰς τοῦ Ναπολέοντος τὴν ἀγάπην.

Ἀπὸ τὰς ἀμφιβόλους ταύτας σχέσεις ἐμποδιζόμενοι οἱ σύμμαχοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀπολαύσουν τὰ κέρδη, τὰ ὁποῖα ἤθελε τοὺς δώσειν κατὰ τοὺς μῆνας Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον ἡ ἐλάττωσις τῶν ἐν Γερμανίᾳ Γάλλων. Τὸ μέγα πλῆθος τῶν φρουρίων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ Δαντίσκου ἕως Μαγδεμβούργου εὑρίσκοντο εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, ἐκράτει δεσμευμένον μέγα μέρος τῶν πολεμικῶν των δυνάμεων. Τοὺς Ῥώσους ἐμπόδιζεν ἡ ἀπὸ τῆς χώρας των μεγάλη ἀπόστασις καὶ τὸ ὕποπτον φρόνημα τῶν Πολονῶν νὰ προχωρήσωσι μὲ μεγάλα στρατεύματα, καὶ ἡ ἀποῤῥοφημένη, γυμνωμένη καὶ διαρπαγμένη Προυσία ἔπασχεν ἀναργυρίαν καὶ ἀοπλίαν. Διὰ τοῦτο ὅταν περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου ἐφάνη πάλιν ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ διὰ τῆς δραστηριότητος τῶν Γαλλικῶν ἀρχόντων καὶ τῆς προθυμίας τῶν ἡγεμόνων τοῦ Ῥήνου ἔστεκεν ἕτοιμος στρατὸς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδων στρατιωτῶν, οἱ σύμμαχοι ἐκτύπησαν κατὰ τὴν 2 Μαΐου πλησίον τοῦ χωρίου Γροσγόρχης εἰς τὰ πέριξ τῆς Λυκένης τὸν εἰς Λειψίαν στρατεύοντα Αὐτοκράτορα. Ἀλλὰ νικηθέντες ὠπισθοδρόμησαν διὰ Δρέσδης εἰς Λυσατίαν· ὁ δὲ Ναπολέων ἀκολουθῶν, ἀλλὰ μὴ καταδιώκων αὐτοὺς ἐστάθη εἰς τὴν Δρέσδαν, καὶ ἔστειλεν ἐκεῖθεν πρὸς τὸν ἐν Πράγᾳ βασιλέα τῆς Σαξονίας ἀγγελίαν νὰ ἀρνηθῇ πᾶσαν συνθήκην, τὴν ὁποίαν ἴσως ἔκαμε μὲ τοὺς συμμάχους, νὰ παραδώσῃ τὰ στρατεύματα καὶ τὸ φρούριον Τοργαυῖαν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν χώραν του, εἰ δὲ μὴ, εἶναι διαλελυμένον τὸ βασίλειόν του. Ὁ Φρει-

δερῖκος Αὔγουστος ἐζήτησε τὴν γνώμην τῆς αὐλῆς τῆς Βιέννης περὶ τῶν ἀποφάσεών της, ἀλλὰ δὲν ἔλαβε καμμίαν ἀπόκρισιν. Μὲ χρῆσιν ἀγχινουστάτων τεχνῶν τῆς διπλωματικῆς ἐπροσπάθει ὁ Κόμης Μετερνὶχ, ὅστις διεύθυνε τὸ μυστικὸν τοῦ Αὐτοκράτορος βουλευτήριον, νὰ πληροφορῇ τὴν Γαλλίαν, ὅτι ἡ Αὐστρία θέλει ἐπιμείνειν εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ 1812 ἔτους. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔδωκε δρόμον διὰ Μοραβίας καὶ Βοημίας εἰς τὸ σῶμα τοῦ Πολονοῦ Πρίγκιπος Πονιατοσκίου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποκοπῆν ἀπὸ τὴν προχώρησιν τῶν Ῥώσων, νὰ περάσῃ εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατόν· ἴσως δὲν ἦσαν ἀκόμη τότε στερεαὶ αἱ ἀποφάσεις τῆς Αὐστρίας· κατ' οὐδένα ὅμως λόγον δὲν ἤθελε νὰ τὰς προδώσῃ πρόωρα. Διὰ τοῦτο εἰς μάτην ἐπρόσμενεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας τὸν ἐρχομὸν τοῦ στρατηγοῦ Λαγγεναυΐου, τὸν ὁποῖον εἶχε στείλειν εἰς Βιένναν. Τρομάξας ἀπὸ τὸν φοβερισμὸν τοῦ Ναπολέοντος, ἐστράφη βραδυπόρως εἰς τὰ σύνορα τῆς Σαξονίας κυττάζων πάντοτε ὀλόγυρά του μήπως φανῇ ὁ Λαγγεναυΐος. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐφαίνετο, ὑπέστρεψε τελευταῖον εἰς τὴν Δρέσδαν, ὅπου τὸν ὑπεδέχθη μὲ τιμὴν μεγάλην ὁ Ναπολέων. Ὅλη τώρα ἡ δύναμις τῆς Σαξονίας, τὴν ὁποίαν παρακαλοῦντες ἐζήτουν οἱ σύμμαχοι, ἔπεσεν εἰς τὴν πλάστιγγα τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις ἐπῄνει τὴν προθυμίαν τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ἐμεταχειρίζετο τὰ πράγματα τῆς χώρας ὡς κτήματά του. Οἱ Σάξονες λοιπὸν ἐμβῆκαν εἰς τὰς ἴλας τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ *).

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐνεδυναμώθησαν καὶ οἱ Ῥῶσοι καὶ Πρῦσσοι, ἀλλ' εἰς μάχην, τὴν ὁποίαν ἐδέχθησαν εἰς

*) Τὸν Φεβρουάριον 1812 ἐξεστράτευσαν οἱ Σάξονες, 21,333 ἄνδρες καὶ 7173 ἵπποι· τὸν Μάρτιον 1813 ὑπέστρεψαν εἰς Τοργαυΐαν 74 ὀφικιάλιοι, 1762 ἄνδρες καὶ 309 ἵπποι. Ἀπὸ 27 Μαρτίου ἕως 11 Ἀπριλίου ηὐξήθη τὸ στράτευμα τῆς Τοργαυΐας εἰς 11,700 ἄνδρας· μετὰ δὲ τὴν ἀνακωχὴν συνεχωνεύθη εἰς 4000 ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι πάλιν ἔγειναν 18,000. — Die Feldzüge der Sachsen. Dresden, bei Arnold.

τὴν Βύδισσαν τὴν 20 Μαΐου, ἠναγκάσθησαν καὶ ταύτην τὴν φορὰν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν ἐντίμως. Μετέβησαν εἰς τὴν Σιλησίαν, ἀφῆκαν ὅμως, παρ' ἐλπίδας τοῦ Ναπολέοντος, τὴν εἰς Ὀδέραν ὁδὸν, καὶ ἐστρατοπέδευσαν πλησίον Σουΐδνιτίου, καὶ τὴν μὲν μητρόπολιν τῆς χώρας ἐγκατέλιπαν, ἠδύναντο ὅμως νὰ κτυπήσουν τὸν ἐχθρὸν, ἐὰν ἐπροχώρει, ἔμειναν κύριοι τῶν βουνῶν τῆς ἄνω Σιλησίας, καὶ, τὸ κυριώτερον, ἐβάσταξαν πάντοτε ἀνοικτὴν τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας κοινωνίαν.

Πρέσβυς ταύτης τῆς δυνάμεως ἐστάλθη εἰς τὸ Προυσιακο-Ῥωσικὸν στρατόπεδον πρὸ τῆς ἐν Βυδίσσῃ μάχης ὁ Κόμης Σταδίων, καὶ μετὰ τὴν μάχην ἐπρόβαλεν ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος ἀνακωχὴν ὅπλων, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη ὁ Ναπολέων προθύμως μὲ σκοπὸν νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν Ῥωσίαν δι' εἰρήνης, καὶ ἔπειτα νὰ εὕρῃ ἀφορμὴν νὰ διορθώσῃ τὴν Προυσίαν. Φοβούμενος ὁ Ναπολέων μὴ ἑνωθῇ ἡ Αὐστρία μὲ τοὺς συμμάχους ἠθέλησε νὰ κάμῃ εἰρήνην μὲ τοὺς Προύσους καὶ Ῥώσους, ἀλλὰ τὸ θῦμα, τὸ ὁποῖον εἰς ταύτην ἐπρόσφερε κατ' αὐτὸν μὲν ἦτο μέγα, κυρίως δὲ ἦτο ἀφανισμὸς τοῦ χαρακτῆρος τῆς Προυσίας. Κατὰ τὰς διαταγὰς, τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς τὸν λειτουργόν του, ἤθελε τὸ μὲν βασίλειον τῆς Βεστφαλίας νὰ ἐξαπλωθῇ ἕως τὸν Ὀδέραν, τὸ δὲ Δουκάτον τῆς Βαρσαυΐας νὰ δοθῇ εἰς τὴν Προυσίαν, καὶ μητρόπολις τούτου τοῦ μεσοπολωνικοῦ βασιλείου νὰ εἶναι ἢ ἡ Βαρσαυΐα ἢ τὸ Δάντισκον ἢ τὸ Ῥηγιομόντιον. Ὁ Αὐτοκράτωρ φροντίζει διὰ τὴν Γερμανίαν καὶ Ἱσπανίαν πλέον παρὰ τὴν Πολονίαν: „Ναί! θέλω ἀνακωχὴν ὅπλων (τὸν ἤκουαν τότε λέγοντα)· θέλω νὰ συνενοηθῶ μὲ τὴν Ῥωσίαν, διὰ νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν. Ἐὰν ἤμην ἕνα μῆνα γεροντότερος, δὲν ἤθελα ἐπιθυμήσειν ἁρμοδιώτερον καιρὸν νὰ κρίνω τὴν τύχην τοῦ κόσμου μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας. Τότε ἤθελα ἔχειν ἱππικόν· τότε δὲν ἐχρειαζόμην ἀνακωχὴν ὅπλων!“ Οἱ σύμμαχοι ὅμως ἐγνώρισαν τὸν σκοπὸν τῆς προτάσεως, νὰ τοὺς χωρίσῃ ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν, καὶ τὴν ἔστειλαν εἰς τὴν αὐτὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν αὐτό-

μαζαν τώρα μεσίτριαν. Μετὰ τὴν μάχην ἀπεκρίθη ὁ Σταδίων ἐν ὀνόματι τῶν δύω μονάρχων, ὅτι εἶναι ἕτοιμοι νὰ δεχθῶσι τὴν προβληθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἐκεχειρίαν. Ἄλλοτε ὁ Ναπολέων ἐδέχετο ἀνακωχὴν, διὰ τῆς ὁποίας προησφάλιζεν εἰρήνην ὁποίαν ἤθελε. Τώρα δὲ ἴδε τὰς περιστάσεις ἀλλαγμένας, δύω μεγάλας δυνάμεις σφικτὰ ἡνωμένας καὶ τρίτην, τῆς ὁποίας τοὺς σκοποὺς ἀκόμη δὲν ἤξευρεν ἐντελῶς· ἔστερξε λοιπὸν τὴν ἀνακωχὴν, διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ τὰ στρατεύματά του ἕως τοῦ ἀριθμοῦ ἐκείνου, μὲ τὸν ὁποῖον ἔκαμνε φοβερὰς τὰς νίκας του· ἐνταυτῷ ἐπροσπάθει νὰ ἑλκύσῃ εἰς τὸ μέρος του τὴν Αὐστρίαν, τάζων εἰς αὐτὴν τὰς Σιλησιακὰς ὅλας χώρας. Ἐνήργησε δὲ πολὺ εἰς τὴν ψυχήν του καὶ τὸ σύμβαμα, ὅτι ὁ φίλος του, ὁ μέγας Μαρισάλιος Δυρὸκ, κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 22 εἰς τὰ ὄπισθεν τοῦ χωρίου Μασκερδορπίου, περιπατῶν πλησίον τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐπληγώθη θανατηφόρως ἀπὸ μίαν ἐκ τῶν σφαιρῶν, τὰς ὁποίας ἔρρηχνε τὸ τελευταῖον τάγμα τῶν συμμάχων. Τόσον βαθέως, καθὼς αὕτη, δὲν τὸν ἐτάραξε ποτὲ καμμία ἄλλη ζημία· ποτὲ μετὰ νίκην δὲν ἐξηπλώθη εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν τόση κατήφεια. Εἰς τοιαύτην διάθεσιν εὑρισκόμενος ἐδέχθη τὴν εἰρηνικὴν ἀπόκρισιν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔκαμαν οἱ Μόναρχοι, καὶ τὴν 4 Ἰουν. ἐκλείσθη εἰς χωρίον Πλαισβίτιον ἀνακωχὴ τινῶν ἡμερῶν, ἐκταθεῖσα ἕως τὴν 20 Ἰουλ. · καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον ἔμελλαν ν᾽ ἀρχίσουν αἱ περὶ εἰρήνης συμβιβάσεις εἰς τὴν Πράγαν.

Ἐλεεινὸν εἶναι, ὅτι ἡ πόλις τοῦ Ἀμβούργου, ἥτις εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐπολιορκεῖτο ἀπὸ τὸν Δαβοῦστον, καὶ ἐπρόσμενεν εἰς μάτην βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Δάνους καὶ Σβέκους, δὲν ἀπήλαυσε διὰ τῆς ἀνακωχῆς ταύτης τὴν σωτηρίαν, τὴν ὁποίαν ἤθελε τῆς προξενήσειν ὀκτὼ ἡμερῶν περισσοτέρα ἀντίστασις. Τὸ Ἀμβοῦργον ἔπεσε, μικρὸν παράδειγμα ἐκδικήσεως, τὴν ὁποίαν ἤθελε πάθειν ἡ Γερμανία, ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν ὑπεροπλίαν τῶν Γάλλων (8000 ἀδύνατοι ὁδηγούμενοι ἀ-

πὸ τὸν Δαβοῦστον καὶ Βανδάμμιον ἐμβῆκαν εἰς τὴν πόλιν τὴν 30 Μαΐου διὰ νὰ πατήσωσιν ἑκατὸν χιλιάδας κατοίκων), παρὰ ἀπὸ τὴν δειλίαν καὶ φρόνησιν, μὲ τὰ ὁποῖα ἐξ εἴκοσιν ἐνιαυτῶν οἱ ἄρχοντες τῶν λαῶν ἐσυνείθιζαν νὰ κάμνωσι τὰ παιγνίδια τῶν Γάλλων ἐπικερδέστατα. Τεσσαράκοντα ὀκτὼ μιλιόνια φράγκων ἦτο ἡ ἀργυρικὴ ποινὴ, ἡ ὁποία ἐφορτίσθη εἰς τοὺς Ἀμβουργείους διὰ τὸ ἁμάρτημα των, ὅτι ἠθέτησαν τὸ κῦρος τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ψηφίσματος, διὰ τοῦ ὁποίου τοὺς ἀνήγορευσε Γάλλους. Ὁ διάδοχος τοῦ Σβεκικοῦ θρόνου (Βερναδότης) φροντίζων πλέον διὰ τὴν κυρίευσιν τῆς Νορβηγίας παρὰ διὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Γερμανίας, μ᾽ ὅλον ὅτι εὑρίσκετο πλησίον μὲ 25,000 στρατιώτας, δὲν ἐμπόδισε τὴν πληγὴν αὐτὴν, ἡ ὁποία ἔπιπτεν ἐπάνω εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν. Ἡ δὲ Δανία λυπουμένη ἀπὸ τὸ πρόβλημα τοῦ νὰ ἀγοράσῃ τὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας εἰρήνην μὲ τὴν παραχώρησιν τῆς Νορβηγίας, ἐπειδὴ ἡ Σβεκία τὴν ἐζήτησε πρὸς ἀποζημίωσίν της ἀντὶ τῆς Φιννίας, καὶ ἐνθαρρυνομένη ἀπὸ τὸν νεωστὶ ἀκτινοβολήσαντα ἀστέρα τῆς τύχης τοῦ Ναπολέοντος, συνεδέθη πάλιν μὲ τὸν προστάτην τῆς τοῦτον καὶ ἀντὶ τῆς ὑπερασπίσεως τοῦ Ἀμβούργου συνήργησε τὴν παράδοσιν τοῦ Ἀμβούργου.

19. Ἡ Αὐστρία μεσιτεύει μεταξὺ Ναπολέοντος καὶ τῶν συμμάχων· κηρύττει τὸν πόλεμον κατ᾽ αὐτοῦ, καὶ σηκόνει τὴν Βαυαρίαν καὶ Ἰταλίαν κατὰ τῆς Γαλλίας. (1813).

Ἀλλ᾽ ἐνῷ εἰς τοὺς βορείους αἰγιαλοὺς τῆς Γερμανίας ἐπεκράτουν αἱ τέχναι καὶ τὰ φρονήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἔγειναν ὑπήκοα εἰς ἕνα ἄνθρωπον Κόρσον τὰ βασίλεια τῆς Εὐρώπης, ἔφθασαν εὐτυχῶς εἰς τὸν κυριώτερον τόπον τῆς Ἱστορίας αἱ ἀποφάσεις ἐκείνης τῆς δυνάμεως, ἥτις ἦτο ἱκανὴ τώρα νὰ ἀποκαταστήσῃ καὶ νὰ στε-

ρεώσῃ τὴν αὐθυπόστατον τῶν ἐθνῶν ὕπαρξιν. Ἡ πολυπαθὴς Αὐστρία ἔμελλεν ἐπὶ τέλους νὰ ἀνυψώσῃ καὶ ἑαυτὴν εἰς τὸ ἀρχαῖον κλέος της, καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ δώσῃ ζωὴν καὶ ὕπαρξιν νέαν. Τὴν 28 Ἰουνίου ἐφάνη ὁ Κόμης Μετερνὶχ εἰς τὴν Δρέσδαν, καὶ ἐνεχείρισεν ἐκεῖ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας ἐπιστολὴν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας. Ἀναγνοὺς ταύτην ὁ Ναπολέων, καὶ καταλυπηθεὶς διὰ τὴν Αὐστριακὴν μεσολάβησιν ἀνέπαυσε τὴν ἀγανάκτησίν του μὲ τοιοῦτον πικρὸν καὶ ἐπιπληκτικὸν λόγον, ὁποῖον δὲν ὡμίλησε ποτὲ οὐδὲ εἰς τοὺς ἰδίους του λειτουργούς. „Ἐσεῖς πιστεύετε, ὅτι ἐμπορεῖτε νὰ μὲ δώσητε νόμους. Θέλετε νὰ ὠφεληθῆτε ἀπὸ τὴν ἀμηχανίαν μου διὰ νὰ ἐξαναποκτήσετε ὅσα ἐχάσατε. Δὲν ἐξεύρετε, ὅτι σᾶς ὠφελεῖ περισσότερον νὰ μὲ δώσετε ἐξαγορὰν χωρὶς ἀγῶνα παρὰ νὰ ἐγωθῆτε μὲ τοὺς ἐχθρούς μου. Ἔλα ἐδῶ, Μέτερνιχ, διὰ νὰ ἐξηγηθῇς εἰς ἐμὲ καλήτερα.“ Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μέτερνιχ ἀπεκρίθη: Ἡ Αὐστρία θέλει μίαν μόνον ὠφέλειαν νὰ ἀπολαύσῃ, δηλαδὴ νὰ μεταδώσῃ εἰς τὰς δυνάμεις τῆς Εὐρώπης τὸ τῆς μετριότητος πνεῦμα, τὸ ὁποῖον σέβεται τὰ δίκαια καὶ τὰ κτήματα ἑνὸς ἑκάστου· θέλει τάξιν τῶν πραγμάτων, εἰς τὴν ὁποίαν στερεόνεται ἡ εἰρήνη μὲ σοφὴν διανομὴν τῶν δυνάμεων, καὶ μὲ σύνδεσιν ἀνεξαρτήτων πολιτειῶν, — ἐζήτησεν ὁ Ναπολέων νὰ μάθῃ προσδιωρισμένως τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀφοῦ ἤκουσεν, ὅτι ἡ Αὐστρία παρεκτὸς τῆς Ἰλλυρίας, τὴν ὁποίαν εἶχε προσφέρειν αὐτὸς, ζητεῖ τὰς προτέρας σχέσεις τῆς Ἰταλίας, τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Πάπα, τὴν παραίτησιν τῆς Πολονίας, Ἰσπανίας, Ὀλλανδίας, Ἐλβετίας, καὶ τὴν διάλυσιν τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας, ἤρχισε τότε νὰ φωνάζῃ φοβερά: „Λοιπὸν χωρὶς κτύπημα σπαθίου πρέπει ἐγὼ κατὰ τὴν προσταγήν σας νὰ ἀδειάσω τὴν Εὐρώπην, νὰ σύρω τὰς νικηφόρους λεγεῶνας μου μὲ ἐστραμμένα ὅπλα ὄπισθεν τοῦ Ῥήνου, τῶν Πυρηναίων καὶ τῶν Ἄλπεων! λοιπὸν διὰ τοῦτο σᾶς ἔστειλεν ἐδῶ ὁ πενθερός μου. Εἰς κομματιασμένον θρόνον ἀγαπᾷ νὰ βάλῃ τὴν θυ-

γατέρα του καὶ τὸν ἔγγονόν του. Ὦ Μέτερνιχ! πόσα σᾶς ἐπλήρωσεν ἡ Ἀγγλία διὰ νὰ σᾶς δώσῃ τὸ πρόσωπον τοῦτο ἐναντίον μου;“ — Εἰς ταῦτα τὰ λόγια ἠκολούθησε βαθεῖα σιωπή· καὶ οἱ δύω, εἰς τῶν ὁποίων τὰς ψυχὰς ἔκειτο ἡ τύχη τοῦ κόσμου, διεμέτρουν μὲ βήματα μεγάλα τὸν θάλαμον. Πίπτει ὁ πῖλος τοῦ Ναπολέοντος καταγῆς· ἀλλ' ὁ λειτουργὸς, ὅς τις ἄλλοτε ἤθελε σπεύσειν νὰ τὸν σηκώσῃ, διαβαίνει τώρα πολλάκις πλησίον του ἀφροντίστως, καὶ τὸν λαμβάνει τελευταῖον αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ *). Μὲ ὅλα ταῦτα ἀποφασίζεται εἰς τὴν συνομιλίαν ταύτην νὰ συναχθῇ παραυτα εἰς τὴν Πράγαν ἡ καὶ πρότερον προβληθεῖσα σύνοδος πρὸς συμβίβασιν τῆς τοῦ κόσμου εἰρήνης. Τώρα κατὰ πρῶτον κηρύττει ἡ Αὐστρία, ὅτι, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ συμβίβασις, ἀπολύεται ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῆς Γαλλίας διὰ νὰ μεσιτεύσῃ μὲ τελείαν οὐδετερότητα. Ἐπειδὴ ἡ τῆς ἀνακωχῆς διορία μέχρις 20 Ἰουλίου ἦτο πολλὰ ὀλίγη διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, προσετέθη νέα διορία ἕως 10 Αὐγούστου. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποφασίσῃ μὲ τὰ σωστά του ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον πρώτην φορὰν δὲν ἐπρόσταζεν, ἀλλ' ἔμελλεν ἐξ ἅπαντος νὰ χάσῃ μέρος ὁποιονδήποτε τῶν ἀντιποιήσεών του· διότι ἐκαταλάμβανεν ἐντελῶς, ὅτι ἡ Αὐστρία τοὐλάχιστον ἤθελε ζητήσην τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρχίας, τὴν παραίτησιν τοῦ Δουκάτου τῆς Βαρσαυΐας καὶ τὴν διάλυσιν τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας. Μὲ ταύτην τὴν ἀποστροφὴν πρὸς ὁποιανδήποτε ἔνδοσιν ἔλαβε τὸ καταφύγιόν του εἰς τὸ δύσκολον τῆς συμβιβάσεως, μόνον διὰ νὰ κερδήσῃ καιρὸν πρὸς ἑτοιμασίαν του, μὴ στοχαζόμενος ὅτι ὁ αὐτὸς καιρὸς ὠφέλει καὶ τοὺς ἐναντίους του. Ἀπὸ πείρας πολυετεῖς βεβαιωθεὶς ἐνόμιζεν ἀδύνατον νὰ ἑνωθῶσιν αἱ τρεῖς μεγάλαι ἠπειρωτικαὶ δυνάμεις διὰ τὸ ὄφελός των. Διὰ τοῦτο ἐκολάκευε τὴν αὐλὴν τῆς Βιέν-

*) Manuscrit de Milhuitcentreize, par le Baron Fain, Tom. II, cap. 4. Ὁ συγγραφεὺς ἦτο αὐτόπτης.

νης, καὶ ἐπροσπάθει νὰ κάμῃ ὕποπτον τὴν Προυσίαν μὲ τὰ συμβάματα τοῦ 1793 ἔτους. Αὐτὸς δὲ ἀντεφέρετο τόσον εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Γαλλίας, ὥστε ἐνῷ οἱ σύμμαχοι μονάρχαι ἐνθουσίαζαν τοὺς λαοὺς νὰ ἀγωνισθῶσι τὸν καλὸν ἀγῶνα, εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Γαλλίας δὲν ἐξέδιδαν ἄλλο αἱ ἐφημερίδες εἰμὴ ἀχρεῖα ἀνέκδοτα τῆς Ἀγγλικῆς αὐλῆς καὶ ἀποσπάσματα τῶν πρακτικῶν τῆς γαμικῆς καταστάσεως τῆς Πριγκιπέσσης Βαλίας. Καὶ διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν τελείαν ἀδιαφορίαν του περὶ τοῦ δρόμου τῶν πραγμάτων, ἔστειλε καὶ ἔφερε μέρος τῶν σκηνικῶν τεχνιτῶν ἀπὸ τοὺς Παρισίους εἰς τὴν Δρέσδαν διὰ νὰ τοῦ παίξωσιν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἄλβιος κωμῳδίας, ἐνῷ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δανουβίου καὶ Ὀδέρου ἐγίνοντο φοβερώταται κινήσεις διὰ παγκόσμιον πόλεμον. Ἀντὶ τοῦ νὰ πληροφορήσῃ τὸν Γαλλικὸν λαὸν περὶ τῶν παρόντων πραγμάτων διὰ Δηλώσεως ἢ νὰ τὸν διερεθίσῃ, ἐφανέρονεν, ὅτι εἶναι εὐχαριστημένος μὲ τοὺς βασιλεῖς τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας, ἐπανελάμβανεν ἔπειτα τοὺς μέχρις ἀηδίας ἀκουσθέντας λόγους, ὅτι ἡ Ἀγγλία, Προυσία καὶ Ῥωσία δι' ἀναργυρίαν δὲν δύνανται νὰ ἀκολουθήσουν τὸν πόλεμον, καὶ τελευταῖον ἐδιηγεῖτο, ὅτι ὁ κῆπος τοῦ Μαρκολινίου, τὸν ὁποῖον κατοικεῖ, ἔχει πολυτελεῖς δεξαμενὰς καὶ ὡραῖον καταῤῥάκτην μὲ ἕνα Ποσειδῶνα, τὸ δὲ παλάτιον περιέχει δύω σάλας καὶ 45 παράθυρα. Ἡ ἀγγελία τοῦ τόπου ὅπου ἔτρωγεν ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ τῶν θεατρικῶν δραμάτων, τὰ ὁποῖα ἐθεώρει, ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἀποζημιώσωσι τὸ Γαλλικὸν ἔθνος διὰ τὰς ἀμέτρους θυσίας, τὰς ὁποίας ἐζήτει ἀπ' αὐτό. Τόσον ταχέως ἀπὸ μαθητοῦ τοῦ Βριεννίου κατεστάθη Σουλτάνος σαραγίου, ὅστις ἐχρειάζετο κωφοὺς καὶ τυφλοὺς ὑπηρέτας!

Θαμβωμένος εἰς τὸ προκείμενον γραπτόν του ἐτύφλωττε καὶ εἰς τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐρεθίσειν καθ' ἑαυτοῦ. Τὸ πρὸς τὴν Προυσίαν μῖσος του τὸν ἔκαμνε νὰ θεωρῇ ὡς τὸ μηδὲν τὴν δύναμιν ταύτην.

Ἦτο βέβαιος εἰς τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ κάμῃ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας προσφέρων εἰς αὐτὸν τὴν Σιλησίαν, καὶ δὲν ἐκαταλάμβανεν, ὅτι ὁ φρόνιμος Αὐτοκράτωρ ἐμέτρει τὴν ἀξίαν τόπου διδομένου ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ναπολέοντος μὲ τὴν τύχην τῆς Ἑτρουρίας, καὶ ὅτι τὴν κτῆσιν χώρας ἐκτὸς τῶν φυσικῶν ὁρίων τῆς ἐπικρατείας του κειμένην ἐνόμιζε μηδὲν ὡς πρὸς τὰς λοιπὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἠδύνατο διὰ τῶν ὅπλων νὰ ἀποκτήσῃ ἀσφαλέστατα. Ὁ καιρὸς τῆς ἀντιζηλίας ἐπέρασε· καὶ ὁ ἔνδοξος Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας πρὸς τὰ ζιζάνια τοῦ Ναπολέοντος ἔδειξεν ὅτι εἶναι ἀνώτερος τῆς παλαιᾶς δυσαρεστήσεως, καὶ μὲ γενναιότητα θαυμαστὴν ἀπέῤῥιψε τὸ βραβεῖον, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ γεννήσῃ τὴν ἀδελφικὴν διχόνοιαν, καὶ ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὰς διαβαλλομένας δυνάμεις ἱερὰν καὶ ἀπαράβατον. Τὴν 7 Αὐγούστου ἐπρόβαλεν ἡ Αὐστρία τὰ ἑφεξῆς ζητήματα: Ἀνάστασιν τῆς Προυσιακῆς μοναρχίας, διάλυσιν τοῦ Δουκάτου τῆς Βαρσαυΐας, τὸ ὁποῖον νὰ διαιρεθῇ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ῥωσίας καὶ Προυσίας οὕτως, ὥστε ἡ τελευταία νὰ λάβῃ τὸ Δάντισκον, ἀποκατάστασιν τῶν Ἀνσεατικῶν πόλεων, ἀπόδοσιν τῶν Ἰλλυρικῶν ἐπαρχιῶν μετὰ τῆς Τεργέστης εἰς τὴν Αὐστρίαν· τελευταῖον ἀμοιβαίαν ἐγγύησιν, ὅτι ἡ κατάστασις τῶν δυνάμεων μεγάλων καὶ μικρῶν, ἥτις ἤθελε διορισθῆν διὰ τῆς εἰρήνης, νὰ μὴ μεταβάλλεται κατ' ἄλλον τρόπον εἰμὴ διὰ κοινῆς συμφωνίας. Τὰ δὲ περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἱσπανίας καὶ Ὀλλανδίας νὰ ἀναβληθῶσιν ἕως τῆς γενικῆς εἰρήνης. Ὁ δὲ Ναπολέων ἀπεκρίθη πρὸς ταῦτα, ὅτι στέργει μὲν τὰ περὶ Βαρσαυΐας καὶ τῶν Ἰλλυρικῶν ἐπαρχιῶν, κρατεῖ δὲ μόνον τὴν Τεργέστην καὶ τὸ Δάντισκον, θέλει δὲ τὴν Ῥηνικὴν ὁμοσπονδίαν νὰ ἐκταθῇ ἕως τοῦ Ὀδέρου, ἤγουν ἐζήτει τὸ Βερολῖνον καὶ τὴν Βρεσλαυΐαν νὰ παύσωσιν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι Προυσιακαὶ πόλεις. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ Αὐστρία ἐπληροφορήθη, ὅτι ὁ Ναπολέων δὲν θέλει τὴν εἰρήνην καὶ δὲν παραιτῆται ἐθελουσίως ἀπὸ

τὴν μονίμην τῆς κοσμοκρατορίας ἰδέαν, ἐκήρυξε κατὰ τὴν 12 Αὐγούστου τὸν κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμον. Λεπτομερὴς Δήλωσις μετριοφρονέστατα γραμμένη ἀνέπτυσσε τοὺς λόγους μὲ τόσην ἐμβρίθειαν καὶ δύναμιν πληροφορίας, ὥστε ὁ Ναπολέων δὲν ἔκρινεν εὔλογον νὰ τὴν κοινοποιήσῃ, ἀλλὰ μόνον τὴν τελευταίαν ἔνδειξιν τοῦ Κόμητος Μέτερνιχ, καὶ ταύτην κατὰ τὸν Ὀκτώβριον, ἐδημοσίευσε διὰ τοῦ Μηνύτορος. Ἕως τότε δὲν ἤξευραν ἀκόμη οἱ Γάλλοι αὐθεντικῶς, ὅτι εὑρίσκονται μὲ τὴν Αὐστρίαν εἰς πόλεμον.

Ἡ Αὐστρία ἔδωκεν εἰς τὴν συμμαχίαν ὄχι μόνον στρατὸν πολυάριθμον, ἀλλὰ καὶ θέσιν τοπικὴν ἀξιόλογον πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ πολέμου. Ἀπὸ Βοημίας καὶ Σιλησίας καὶ Βρανδεμβούργου φοβεριζόμενος ἐνταυτῷ ὁ Ναπολέων ἠναγκάσθη ἔξαφνα νὰ ἀμύνηται εἰς τὴν Δρέσδαν, ὅπου δὲν εἶχεν ὅλα τὰ εἰς τοῦτο ἀπαιτούμενα· διότι ὅπου καὶ ἂν ἐστρέφετο, τὸν ἠκολούθουν πάντοτε δύω στρατοὶ καὶ τὸν ἐπίαναν ὡς εἰς δίκτυον. Οἱ τρεῖς Μόναρχοι ἀπεφάσισαν νὰ εὑρίσκωνται προσωπικῶς εἰς τὴν Βοημίαν, ὅπου εἶχε συναχθῆν ὁ μέγας στρατὸς, καὶ ἐπαράδωκαν ὅλην τοῦ πολέμου τὴν διοίκησιν καὶ ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν Αὐστριακὸν Φελδμαρισάλιον Πρίγκιπα Σβαρσεμβέργιον, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἡ Ῥωσία καὶ ἡ Προυσία καθυπέταξαν τοὺς στρατηγούς των· τῆς Ῥωσίας πρῶτος στραττγὸς ἦτο πάλιν ὁ Βαρκλάϊος, ἐπειδὴ ὁ Κουτουσόφιος ἀπέθανε τὴν 28 Ἀπριλίου εἰς Βολεσλαυΐαν· ὁ διάδοχος τοῦ Σβεκικοῦ θρόνου ἐκυβέρνα 25.000 ἰδικούς του, καὶ μέρος Ῥώσων καὶ Προύσων. Τὸ Σιλησιακὸν ἐκ Προύσων καὶ Ῥώσων συγκείμενον στράτευμα ἐκυβέρνα ὁ Βλύχερος, γέρων πλήρης νεανικοῦ πυρὸς καὶ ἐγχειρηματικοῦ πνεύματος, ὅς τις διὰ τὴν δημοτικὴν γλυκύτητα τῆς γλώσσης του καὶ διὰ τὴν ἰσχυρὰν ψυχήν του, φανεῖσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς δυστυχίας, ἦτο πλέον ἀγαπητὸς εἰς τὸν λαὸν παρὰ ἀξιοτίμητος εἰς τοὺς εἰδήμονας τῶν πολεμικῶν τεχνῶν, τῶν ὁποίων τοῦ ἔλει-

παν ὅλαι αἱ θεωρίαι. Ἦτο ἱκανὸς νὰ ὁρμήσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, νὰ περιπλεχθῇ εἰς τοὺς μεγίστους κινδύνους, ἀλλ' ἦτο πάντη ἀλλότριος ἀπὸ τὰς τέχνας τοῦ Φαβίου. Ὁ δὲ Πρίγκιψ Σβαρσεμβέργιος, τὸν ὁποῖον ὁ Ναπολέων ἀπὸ τῆς εἰς Παρισίους διατριβῆς του ἐτίμα μὲ εἰλικρίνειαν, ὁποίαν δὲν ἔδειξε ποτὲ εἰς ἄλλον ξένον, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ἐδιώρισε στρατηγὸν κατὰ τῶν Ῥώσων, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε καθυποβάλειν τότε καὶ ἓν Γαλλικὸν σῶμα (τὸ τοῦ Ῥεϊνιέρου), ἦτο ὄχι μόνον σκεπτικὸς καὶ προσεκτικὸς, ἀλλ', ὅπου ἦτο ἀναγκαῖον, τολμηρὸς, καὶ μὲ ἰδέας μεγάλας καὶ ὡρίμους πείρας στολισμένος στρατηγός. Ἦτο προσέτι μὲ τὴν ἥσυχον στάσιν του, μὲ τὴν πολιτικὴν κομψότητα καὶ μὲ τὴν ὑψηλὴν σοφοῦ ἀνδρὸς τῷόντι ἀδιαφορίαν του πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ τοῦ κλέους ὁ πάντων προσφυέστατος διὰ τὸ βαρὺ ἔργον τῆς εἰς αὐτὸν ἐπιφορτισθείσης ἀρχιστρατηγίας. Προσέτι εἶχε διδαχθῆν ἐντελῶς ὅλας τὰς ἰδιότητας τοῦ Γαλλικοῦ τρόπου τοῦ πολεμεῖν καὶ στρατηγεῖν εἰς τὸν Ῥωσικὸν πόλεμον *),

Ὁ διάδοχος τοῦ Σβεκικοῦ θρόνου, ἐὰν καὶ στρατηγὸς ὢν τῆς Γαλλίας δὲν ἔλαμψε μὲ κἀμμίαν στεφανωμένην ὑπὸ τῆς τύχης ἀνδραγαθίαν, μ' ὅλον τοῦτο ἐβάρυνε πολὺ τὴν πλάστιγγα τῆς κοινῆς γνώμης τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων του συστρατιωτῶν μὲ τὴν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, συμμαχίαν. Ἐφαίνετο πρᾶγμα παραδοξότατον, ὅτι ἑπτὰ ἔτη μετὰ τὴν δυστυχῆ ἱστορίαν τῆς Λυβέκης ὁ Βερναδότης καὶ ὁ Βλύχερος ἐδεξιώθησαν ὡς στρατηγοὶ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Βοναπάρτου. Μεγαλητέραν ἐντύπωσιν ἔκαμνεν εἰς τὰς καρδίας τοῦ κόσμου ἄλλο τι φαινόμενον. Ὁ Μορῶς ἐδιωρίσθη νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν διὰ νὰ βοηθήσῃ μὲ τὰς συμβουλάς του τοὺς συμμάχους εἰς τὸ νὰ κρημνίσωσι τὸν ἐχθρόν του καὶ ἐχθρὸν τῆς Εὐρώπης.

*) Ἐδῶ πρέπει νὰ στείλωμεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰ κατὰ πάντα λόγον ἀξιομνημόνευτα ἐκ τοῦ βίου τοῦ πρίγκιπος, ἐκδοθέντα ὑπὸ Προκέσχου, τοῦ νῦν Ἱππότου τῶν Ἀνατολῶν, Βιέννῃ 1823, παρὰ Schaumburg.

Ἀλλ' ἀκόμη ἕνας σκληρὸς πειρασμὸς ἔμελλε νὰ δοκιμάσῃ τὴν σταθερὰν καρδίαν τῶν συμμάχων ἡγεμόνων. Ἡ πρώτη μεγάλη μάχη, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ μέγας στρατὸς ἐστοχάσθη νὰ κυριεύσῃ τὴν Δρέσδαν, ἐδυστύχησε, καὶ μετὰ διήμερον πάλην (26 κ. 27 Αὐγ.) ἠναγκάσθη μὲ ζημίαν 13,000 αἰχμαλώτων νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, καὶ μὲ βροχὴν ῥαγδαίαν ἐκατήντησεν εἰς ἐλεεινὸν θέαμα. Ἀσθενεῖς ψυχαὶ κατέπεσαν ἐντελῶς, ὅταν διεδόθη ἡ φήμη, ὅτι ὁ Μορῶ ςευρισκόμενος πλησίον τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἔχασε καὶ τοὺς δύω πόδας του ἀπὸ σφαῖραν κανονίου, ἥτις διεπέρασε τὸν ἵππον του. Μὲ τοιαύτην ἀξιοθρήνητον κατάστασιν ὁ νικητὴς τῆς Ὀελλίδης, ὅς τις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐχαιρετήθη ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας καὶ λαοὺς ὡς σωτὴρ τῆς Εὐρώπης διὰ τὰς χρηστὰς ἐλπίδας, φεύγων τοὺς συντοπίτας του ἐμεταφέρθη εἰς φορεῖον ἀπὸ Κροάτας καὶ Κοσάκους εἰς τὸ ὀρεινὸν πολίχνιον τῆς Βοημίας Λάον, ὅπου ὀδυνώμενος ἓξ ἡμέρας ἐτελεύτησε τὰς ἡμέρας του. Ἐπιχαιρεκακῶν ἀνήγγειλεν ὁ Ναπολέων ταύτην τὴν ἔκβασιν τοῦ ἀντιζήλου του καθὸ σημεῖον μεγαλόφωνον, ὅτι πᾶς ὅς τις τὸν πολεμεῖ, περιπίπτει εἰς τὴν θείαν ἐκδίκησιν· ἀλλ' ἦτο σημεῖον διὰ τοὺς ὀλιγοπίστους, ὅτι ἡ τύχη τοῦ κόσμου δὲν φέρεται ἀπὸ κανένα θνητὸν, καὶ ὁ οὐρανὸς κελεύει ἄλλα παρὰ τὰ ὁποῖα βουλεύεται ἡ ἀνθρωπίνη φρόνησις. Ἡ Γερμανία ἔμελλε νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν ἐπίπληξιν, ὅτι διὰ νὰ συντρίψῃ τὸν Γαλλικὸν ζυγὸν, ἐχρειάσθη τὴν βοήθειαν Γάλλου, ὅς τις, ὅσον καὶ ἂν ἦτο εὐγενὴς καὶ φιλάνθρωπος, ἦτο υἱὸς τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ αἱ αὐταὶ ῥαγδαῖαι βροχαὶ, αἱ ὁποῖαι ἐχειροτέρευσαν τὴν ὀπισθοδρομίαν ἀπὸ τῆς Δρέσδης, ἐβοήθησαν δύω ἡμέρας ἀρχήτερα, τὴν 26 Αὐγούστου, τὸν εἰς Σιλησίαν Βλύχερον νὰ νικήσῃ σῶμα Γαλλικὸν κυβερνώμενον ἀπὸ τὸν Μαγδονάλδον. Καὶ εἰς τὸν μέγαν δὲ στρατὸν μετ' ὀλίγας ἡμέρας μετεβλήθη ἡ λύπη καὶ κατήφεια εἰς θρίαμβον καὶ χαρὰν, ὅταν ὁ στρατηγὸς Βανδάμμιος, ἕνας μετὰ ζήλου ὑπουργὸς τοῦ Ναπο-

λέοντος, μαθητὴς τῆς Ἰακωβινικῆς σχολῆς, προσταχθεὶς νὰ ἀποκόψῃ τὸν συμμαχικὸν στρατὸν, περιέπεσε κατὰ τὴν 30 Αὐγ. πλησίον Κούλμης εἰς τὴν χώραν τοῦ Τεπλικίου μεταξὺ Ῥώσων καὶ Αὐστριακῶν καὶ Προύσων, καὶ μετὰ ἀπηλπισμένην ἀντίστασιν ἠχμαλωτίσθη ὁμοῦ μὲ δέκα χιλιάδας στρατιώτας εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης. Εἰς τὸν Ῥῶσον Ὀστερμάννιον, ὅς τις ὅλην τὴν προτεραίαν ἡμέραν μὲ τὸ τάγμα τῆς φρουρᾶς, ἀκλόνητος ἐκ τῆς ζημίας τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονός του, ἐφύλαξε τὴν εἴσοδον τῆς κοιλάδος τῆς Ἔγρας, καὶ ἐπ' ἀληθείας ἔσωσε τοὺς τρεῖς μονάρχους ἀπὸ ἀπρόοπτον κίνδυνον· εἰς τὸν βασιλέα τῆς Προυσίας, ὅς τις τοῦ ἔφερεν εἰς τὴν στιγμὴν τοῦ μεγίστου κινδύνου ἓν Αὐστριακὸν ἐφίππων τάγμα πρὸς βοήθειάν του· καὶ εἰς τὸν ἐρχομὸν τοῦ στρατηγοῦ Κλεΐστου, ὅς τις κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης ἀνέβη μετὰ Προυσιακοῦ λόχου τὰ βουνὰ τοῦ Νολλενδορπίου καὶ ἐπῆρε κατὰ νώτων τοὺς Γάλλους, ἀνήκει ἡ μεγαλητέρα τιμὴ ταύτης τῆς ἡμέρας, τῆς ὁποίας ἡ ἠθικὴ σωτήριος δύναμις εἰς τὴν κακὴν διάθεσιν, τὴν ὁποίαν εἶχε προξενήσειν ἡ ὀπισθοδρομία, ἦτο διὰ τὴν συμμαχίαν τόσον ὠφέλιμος, ὅσον ἀναγκαῖαι ἦσαν αἱ στρατιωτικαὶ ἀνδραγαθίαι της διὰ τὴν τοῦ στρατοῦ σωτηρίαν. Ὁ Ναπολέων ἤλπιζεν ὅτι ταύτην τὴν φορὰν εὕρηκεν ἀνοικτὸν τὸν διὰ τὴν Βιένναν δρόμον διὰ τῆς Πράγας, ὅταν εἰς τὴν Δρέσδαν, ὅπου εἶχεν ἐπιστρέψειν, τὸν ἔφθασεν ἡ ἀγγελία τῆς δυστυχίας τοῦ Μαγδονάλδου, ἡ τῆς Κούλμης, καὶ τρίτη ἐκ τοῦ βορείου στρατοῦ. Γαλλικὸν στράτευμα, τὸ ὁποῖον διευθυνόμενον ἀπὸ τὸν Μαρισάλιον Οὐδινὸτ ἐπροχώρει πρὸς τὸ Βερολῖνον, ἐκτυπήθη τὴν 23 Αὐγούστου ἀπὸ τοὺς Προύσους πλησίον Γροσβέρας, καὶ ἄλλο ἰσχυρότερον, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ παρωργισμένος δεσπότης ἔστειλεν ἐκεῖνον ἐκ τῶν ὑπηρετῶν του, τὸν ὁποῖον ὠνόμαζε μετὰ τὴν νίκην τῆς Μόσκας, Πρίγκιπα ταύτης τῆς πόλεως, τὸν Μαρισάλιον Νέϊον, διὰ νὰ πορθήσῃ καὶ αὐτὸς ταύτην τὴν

Προυσιακὴν μητρόπολιν, ἔπαθε τὴν 6 Σεπτεμβ. πλησίον Ἰουτερβόκου ἀπὸ τοὺς Προυσιακοὺς στρατηγοὺς, Βυλόφιον καὶ Ταυενζίηνον, τόσον ἐντελῆ καταστροφὴν, ὥστε μόνον ἐκ τῆς ἀργοπορίας, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ διάδοχος τῆς Σβεκίας ἐσύναζε τοὺς καρποὺς ταύτης τῆς χωρὶς αὐτοῦ γενομένης νίκης, ἐσώθη ἀπὸ τὴν ἐξουδένωσιν.

Θυμωμένος διὰ τὰ δυστυχήματα τῶν Μαρισαλίων του, τοὺς ὁποίους δὲν ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ, ἐὰν καὶ ἔτρεχεν ἄνω κάτω εἰς Βοημίαν καὶ Σιλησίαν, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Βλύχερος ἐπέρασε τὸν Ἄλβιν καὶ ἠνώθη μὲ τὸν διάδοχον τῆς Σβεκίας, ἐστράφη συνωδευμένος ἀπὸ τὸν τῆς Σαξονίας βασιλέα, τὸν ὁποῖον τώρα ἡ τύχη του τὸν συνέδησε μετ' αὐτοῦ, πρῶτον μὲν εἰς Δύβεναν διὰ νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Βλύχερον νὰ ὀπισθοδρομήσῃ πρὸς τὸ Βερολῖνον, καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ δὲν ἐπέτυχε τὸν σκοπόν του, εἰς Λειψίαν, ὅπου τὸν ἠκολούθησεν ἐκ Βοημίας ὁ μέγας στρατὸς τῶν συμμάχων. Εἰς τὰ πέριξ λοιπὸν ταύτης τῆς πόλεως συνέβησαν ἀπὸ 16 ἕως 19 Ὀκτ. αἱ μάχαι, τῶν ὁποίων τὸ ἄθροισμα μὲ τὸ ὄνομα: Λαῶν μάχη τῆς Λειψίας, ὑποχρεόνει ὅλας τὰς μελλούσας γενεὰς εἰς τὸ νὰ θαυμάζωσι καὶ νὰ εὐχαριστῶσι τοὺς ἀνδρείους ἐκείνους, οἵτινες κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας ἐκακοπάθησαν, ἐπληγώθησαν, ἀπέθαναν διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Γερμανίαν καὶ ὅλην τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὸ σιδηροῦν σκῆπτρον τοῦ Βοναπάρτου. Τριακόσιαι χιλιάδες στρατιωτῶν ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν συμμάχων, διακόσιαι χιλιάδες ὁ τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ὅμως ἀνεπλήρονε τὴν ἐλάττωσιν ταύτην ἡ ἑνότης καὶ μονοκρατορία τοῦ Βοναπαρτικοῦ θελήματος. Μὲ ὅλας τὰς τέχνας τοῦ Πρίγκιπος Σβαρσεμβεργίου, μ' ὅλην τὴν ταπείνωσιν τοῦ Βλυχέρου, δὲν ἠδυνήθη νὰ καταπεισθῇ ὁ Σβεκικὸς διάδοχος εἰς μέθεξιν τοῦ μεγάλου τούτου ἀγῶνος, ἐπειδὴ διὰ εὐκαταλήπτους πολιτικοὺς λόγους δὲν ἠγάπα τὸν παντελῆ ὄλεθρον τῆς Γαλλικῆς δυνάμεως. Μὲ ὅλα ταῦτα τὴν 18 τὸ εὐ[illegible]ρας ἐνίκησαν οἱ σύμμαχοι, καὶ ὁ Ναπολέων ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Λειψίαν τὴν ἐπιοῦσαν πρωΐαν. Ἀλλὰ πρὶν δυνηθῇ ὁ στρατὸς ὅλος νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ἀσφαλῶς, ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου ἡ πόλις μετὰ πολλῶν πληγωμένων, αἰχμαλώτων καὶ κανονίων, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν ἀποκομμένα, ὅταν ὄπισθεν αὐτῶν ὁ Ναπολέων, ὅς τις διέφυγε μὲ μεγάλην ἀνάγκην, ἐσύντριψε τὴν γέφυραν τοῦ Ἐλλιστέρος ποταμοῦ, τὴν μόνην ὁδὸν τῆς ὀπισθοδρομίας (καθὼς ἔλεγαν οἱ Γάλλοι, πολὺ πρωΐμα). Φεύγων διὰ τοῦ Ἐλλιστέρος ἐπνίγη ὁ ἀρχηγὸς τῶν Πολονῶν, Πρίγκιψ Ἰωσὴφ Πονιατόσκιος, τοῦ τελευταίου βασιλέως ἀνεψιὸς, ὅς τις κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν συντοπιτῶν του ἦτο ὅλος ἐκδεδομένος εἰς τὸν δυνάστην τῆς Γαλλίας. Ἐκ μέρους τῶν νικητῶν ἐκείτοντο εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης 40,000 νεκρῶν καὶ πληγωμένων.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε στείλειν ὁ Ναπολέων κατὰ τὴν 16 τὰς ἀγγελίας τῆς νίκης του, ἴδε τὸν ἑαυτόν του τὴν 19 κηρυγμένον αἰχμάλωτον τῶν συμμάχων, οἱ ὁποῖοι εἰσῆλθαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἠναγκάσθη καθὸ τοιοῦτος μετὰ τῆς αὐλῆς καὶ τῶν λειτουργῶν του νὰ διατρίβῃ κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὸ Βερολῖνον. Καὶ ἡ μὲν χώρα καθυπεβλήθη εἰς Ῥωσικὸν κυβερνήτορα διὰ λογαριασμὸν ὅλης τῆς Γερμανίας, ὁ δὲ στρατὸς ἐδιωρίσθη εἰς μέθεξιν τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος μὲ ἰδίας του σημαίας. Πολλοὶ ἀγοὶ τούτου μὲ τὰ τάγματά των εἶχαν αὐτομολήσειν πρὸς τοὺς συμμάχους τὴν 18, ἐνθουσιαθέντες ἀπὸ τὴν μεγάλην ὥραν, ὁπότε ἦτο προτιμότερον καθῆκον ἡ ὑπὲρ τῆς ὅλης Γερμανίας πάλη παρὰ ἡ ὑπακοὴ εἰς τὴν δυσάρεστον θεωρίαν τοῦ ἡγεμόνος των*).

Ὀλίγον τι πρὸ τῆς ἐν Λειψίᾳ μάχης ἀπ' ἄλλας θεωρίας παρὰ οἱ ἀγοὶ οὗτοι ὁδηγουμένη ἡ Βαυαρία, ἀπηρνήθη τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίαν καὶ ἠνώθη μὲ τὴν Αὐστρίαν. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς φθινοπωρινῆς ἐκστρατείας

*) Ὁ συγγραφεὺς τοῦ „Feldzüge der Sachsen" ἀντιλέγει εἰς τοὺς Γάλλους, ὅτι οἱ Σάξονες τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἐνήργησαν προφανῶς πρὸς βλάβην τῶν μέχρι τοῦδε συναγωνιστῶν των.

ἔστεκεν ὁ Βαυαρικὸς στρατὸς εἰςτὰ σύνορα τῆς Αὐτρίας ἕτοιμος, ἐὰν νικήσῃ ὁ Εὐγένιος εἰς τὴν Ἰταλίαν, νὰ ἑνωθῇ μὲ αὐτόν. Δήλωσις τοῦ στρατηγοῦ Βρέδε ἔπνεε θερμὸν ζῆλον ὑπὲρ τῆς Γαλλίας, καὶ ἡ ἐν Δρέσδῃ νίκη τοῦ Ναπολέοντος ἐπανηγυρίσθη μὲ χαρμόσυνα κανονίων ἐκπυρσοκροτήματα. Ὅταν ὅμως ὁ ἀντιβασιλεὺς ἀντὶ τοῦ νὰ προχωρήσῃ νικηφόρος ἀπεκρούσθη εἰς τὰ ὀπίσω νικημένος ἀπὸ τὸν Αὐστριακὸν στρατηγὸν Ἴλλερον, ὅταν αἱ μάχαι τῆς Κούλμης καὶ τοῦ Ἰουτερβόκου ἠφάνισαν τὴν ἀπάτην τῆς Γαλλικῆς ἀηττησίας, καὶ ἡ τοῦ Ναπολέοντος εἰς Δρέσδαν ἀργοπορία ἔδειχνεν ὅτι ἀπέκαμεν ἡ πολεμική του περίνοια, τότε ἡ Βαυαρία ἔκρινεν ἁρμόδιον τὸν καιρὸν νὰ δείξῃ μᾶλλον ἐθελουσιότητα παρὰ ἠναγκασμένην συνέργειαν εἰς τὸν κοινὸν σκοπόν. Ἡ Αὐςτρία θέλουσα νὰ μὴ ἔχῃ κάμμίαν γειτονικὴν ἐνόχλησιν, καὶ νὰ μεταχειρίζεται ὅλας της τὰς δυνάμεις κατὰ τοῦ κυρίως ἐχθροῦ, ἐδέχθη τὰ προβλήματά της, καὶ τὴν 8 Ὀκτ. ἐκλείσθη εἰς Ἰνεφιρτελίαν συνθήκη μεταξὺ τοῦ Αὐστριακοῦ στρατηγοῦ Πρίγκιπας Ῥεϋσσου καὶ τοῦ Βαυαρικοῦ στρατηγοῦ Βρέδε, ἥτις ὑπεχρέονε τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας νὰ συναγωνισθῇ πρὸς διάλυσιν τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας, καὶ τοῦ ἠγγυᾶτο τὴν ὅλην κυριαρχίαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἐκ ταύτης. Βέβαια ἡ Δήλωσις, μὲ τὴν ὁποίαν ἔκαμνε γνωστὴν εἰς τὸν λαὸν τὴν μεταβολὴν ταύτην ἡ Βαυαρία κατὰ τὴν 14 Ὀκτωβρίου, ἔδειχνε πόσον ἀθύμως ἀπεσπᾶτο ὁ λειτουργὸς (Μοντεγελᾶς) ἀπὸ τὰ ξένα δεσμὰ, καὶ πόσον ἐπεθύμει νὰ ἀνανεώσῃ τὰς σχέσεις, τὰς ὁποίας κατήργησεν ἡ στιγμιαία ἀδυναμία, καὶ ὄχι ὁ αἰσχρὸς ζυγὸς κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτης τῆς δηλώσεως. Ἀλλ' ὅταν πάραυτα ἠκούσθη ἡ ἐν Λειψίᾳ νίκη, τότε ἡ Βαυαρία ἐκυριεύθη ἀπὸ μέγαν ζῆλον νὰ φανῇ ἀξία τοῦ ἀπὸ τὸν μέγαν ἀγῶνα κέρδους μὲ δραστηριότητα μεγίστην. Ὁ στρατηγὸς Βρέδες, εἰς τὸν ὁποῖον καθυπεβλήθη καὶ τὸ μέχρι τοῦδε ἐναντίον αὐτοῦ ἱστάμενον

Αὐστριακὸν στράτευμα, ἔσπευσε μὲ τὴν ἡνωμένην ταύτην δύναμιν εἰς Ἀνοβίαν διὰ νὰ ἀποκόψῃ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Γαλλικοῦ Αὐτοκράτορος, ὅς τις ἐπαλινδρόμει δι' Ἐρφορδίας εἰς τὸν Ῥῆνον. Τῳόντι δὲ ὁ Ναπολέων ἐξηγόρασε ταύτην του τὴν ἐπιστροφὴν μὲ αἱματώδη πάλην (τὴν 30 Ὀκτ.), ὅπου ἔχασε μὲν πλῆθος ἀνθρώπων καὶ κανονίων, ἀλλὰ τελευταῖον, ἐπειδὴ εἶχεν ἀκόμη ἑξήκοντα χιλιάδας στρατιωτῶν, μὲ πλῆθος περισσότερον καὶ μὲ ἀπελπισίαν διεπέρασε τοὺς ὀλιγωτέρους, οἵτινες ἤθελαν νὰ τοῦ ἐμφράξωσι τὴν διάβασιν. Τὴν 2 Νοεμβρ. ἐπέρασε πλησίον τῆς Μογοντίας μὲ τὰ τρίμματα τοῦ στρατοῦ του πέραν τοῦ ποταμοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχε διακηρύξειν ὅτι θέλει περάσειν παρεντίμως καὶ κατὰ συνθήκας ἀντὶ τῆς μελετωμένης αἰσχύνης κατὰ τῶν ὅπλων τῆς Γαλλίας.

Ὁ Βεστφαλικὸς θρόνος, ἐπὶ τῶν ὑδάτων κολυμβῶν, ἐπνίγη ἀπὸ τὴν ἀγγελίαν τῆς ἐν Λειψίᾳ μάχης. Ὁ Ἱερώνυμος Βοναπάρτης ἐτράπη εἰς φυγήν· Προυσία, Ἀννοβέρα, Ὀλδεμβοῦργον, Ἀσσία καὶ Βρουνσουΐκον ἔλαβαν ὀπίσω τὰ κτήματά των μὲ τὸν νόμον, ὅτι τὸ δίκαιον τῆς βίας παύει μὲ τὴν κατάργησίν της. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ τέσσαρες τελευταῖοι δὲν εἶχαν κάμειν συνθήκην μὲ τὸν δορικτήτορα, δὲν ἐγνώριζαν καὶ κἀνὲν κῦρος εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελεσθείσας τοπαρχικὰς πράξεις, τὸ ὁποῖον καθ' ἑαυτὸ μὲν ἦτο ὀρθὸν, πραγματικῶς ὅμως, ἐπειδὴ ἑπτὰ ἔτη ἔλειπαν ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ, ἐγίνετο πηγὴ μεγάλων ἀταξιῶν. Ὁ μέγας Δοὺξ τοῦ Φραγκοφορτίου, Κάρολος Δαλβέργιος, ἐπαραίτησε τὸ μέγα Δουκάτον του, καὶ μετέβη εἰς Κωνσταντίαν, καὶ ἐφεξῆς εἰς Ῥατισβόναν, διὰ νὰ ζῇ μὲ τὰ ἐπισκοπικά του καθήκοντα. Ἡ Βυτεμβέργα, Βάδα, Ἀσσία Δαρμσταδίου ἐπρόστρεξαν εἰς τὴν Αὐστρίαν διὰ νὰ ἀσφαλίσωσι μὲ συνθήκας τὴν ὕπαρξίν των, καὶ ἤνωσαν τὰ στρατεύματά των μὲ τὸν στρατὸν τῶν συμμάχων. Ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγόν του, εἰσ-

ἦλθεν εἰς τὴν παλαιὰν ἐκλέκτριαν τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκρατόρων πόλιν, ὅπου πρὸ εἴκοσιν ἑνὸς ἐτῶν εἶχε δεχθῆν τὸ χιλιοέτηρον στέμμα τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀνέκφραστος ἀγαλλίασις ἠχολόγει εἰς προϋπάντησίν του. Καθὼς ἦτο τότε ἡ διάθεσις τῆς Γερμανίας, ἐφαίνετο εἰς τὸ ἐνθουσιασμένον πλῆθος, ὅτι ἐξαναγεννήθη ἡ τελεία λαμπρότης τῆς ἀρχαίας Αὐτοκρατορίας, καὶ δὲν ἐφαίνετο προὐργιαίτερον ἄλλο, εἰμὴ νὰ σταθῇ ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κόσμου ἀκτινοβόλον τὸ στέμμα Καρόλου τοῦ μεγάλου. Ἀλλ' ὁ ἀνὴρ, ὅς τις εἶχε φορέσειν τὸ στέμμα τοῦτο, δὲν ὠρέγετο πλέον νὰ αἰσθάνεται εἰς τὸ μέτωπόν του τὰς τούτου ἀκάνθας, καὶ ἐναντίον τῶν ἐνθουσιωδῶν ἰδεῶν τῶν λαῶν ἀντιπαρέστησεν, ὅτι ἦτο ἀσύμφωνον εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς Γερμανίας τὸ στέμμα ἐκεῖνο, καὶ ὅτι δὲν θέλει νὰ βαστάξῃ μὲ ὀδύνας καὶ ἀνωφελείας ἀνίσχυρον Μεγαλειότητα.

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ στράτευμα Αὐστριακὸν κυβερνώμενον ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Ἵλλερον ἐκυρίευσε τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρχίας, καὶ ἐστερεώθη καὶ ἐπέκεινα τῶν Ἄλπεων. Εὐγένιος ὁ Βωαρνόϊος, ἀπὸ πολλῆς αἱ χρησταὶ τῆς Ἰταλίας ἐλπίδες, καὶ ἐπαινούμενος ὡς ἀγαπητὸς τῶν Ἰταλῶν, ἐπιστρέψας ἀπὸ τὴν Ῥωσικο-προυσιακὴν ἐκστρατείαν, ἔχασε τὴν τούτων ἀγάπην, ἐνῷ τὸ πεῖσματου, τὸ ὁποῖον δὲν ἐτόλμα νὰ δείξῃ ἐναντίον τοῦ ἀρχηγοῦ τούτων τῶν δυστυχημάτων, τὸ ἔστρεψε κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν στρατευμάτων, καὶ ἤξευρε νὰ ἐκπληρώσῃ, ὡς οὐδεὶς ἄλλος, τὸ πρὸς τὸν δεσπότην καθῆκον τῶν ὀλιγονόων ἢ δούλων. Μὲ ὅλα ταῦτα ἔμεινεν εἰς τὸν ἀντιβασιλέα ἡ παρηγορία τῶν δυστυχημάτων, ὅτι μὲ τοῦτον τὸν ζῆλον του ἐπλήρωσεν εὐσυνειδήτως τὰ καθήκοντά του. Ἐξ ἐναντίας δὲ τὸ δυστύχημα, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐπλάκωσε τὴν Δανίαν, ἐφαίνετο ὅτι ἐγεννήθη πλέον ἀπὸ πολιτικὰς ἀγνοίας παρὰ ἀπὸ κακὴν εἱμαρμένην.

Ἐξ ἅπαντος ἔπρεπε νὰ φανῇ ἄδικον εἰς τοὺς Δά-

νους, ὅτι, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς τοῦ 1813 ἔτους ἤρχισαν νὰ συμβιβάζωνται μὲ τοὺς Ἄγγλους, τοὺς ἐπροστάχθη ὡς βραβεῖον ταύτης τῆς φιλιώσεως ἡ τοῦ βασιλείου τῆς Νορβηγίας παραχώρησις εἰς τὴν Σβεκίαν· μ' ὅλον τοῦτο περιωρίσθη ἔπειτα τὸ πρόβλημα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Νιδροσίαν, ἀντὶ τῆς ὁποίας τῆς ἔταξαν καὶ ἀποζημίωσιν. Τότε ἠδύνατο ἡ αὐλὴ τῆς Κοδανίας, ἐὰν ἔκαμνε γενναίαν ἀπόφασιν καὶ ἐπροστάτευε τὸ Ἀμβοῦργον κατὰ τῶν Γάλλων, νὰ κάμῃ ὑπουργίαν ἀνεκτίμητον εἰς τὰ μεγάλα πράγματα τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Εὐρώπης· ἀλλ' ὁ καιρὸς τοῦ νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς συμμάχους παρετρέχθη, καὶ ἡ φωνὴ τῶν λαῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου της παρηκούσθη τόσον, ὥστε ἡ Δανία, τὴν 10 Ἰουνίου συνδεθεῖσα τακτικῶς μὲ τὸν Ναπολέοντα, τὴν μὲν 3 Σεπτεμβ. ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Σβεκίας, τὴν δὲ 22 Ὀκτωβ. κατὰ τῆς Ῥωσίας καὶ Προυσίας. Ἡ ἐν Λειψίᾳ μάχη, τῆς ὁποίας ἡ ἀγγελία ἔφθασεν εὐθὺς μετὰ τοῦτο, τῆς ἔκαμε φοβερὰν πληγὴν διὰ τοὺς κακοὺς λογαριασμοὺς, ἐκ τῶν ὁποίων προέκυψεν ἡ τοῦ πολέμου κήρυξις αὕτη· διότι ὁ διάδοχος τοῦ Σβεκικοῦ θρόνου ἐστράφη τώρα μὲ τὸ βόρειον στράτευμα πρὸς τὸν κάτω Ἄλβιν, ὅπου ὁ Δαβοῦστος κλεισθεὶς εἰς τὸ Ἀμβοῦργον ἀφῆκε τοὺς Δάνους πάραυτα εἰς τὴν τύχην των. Ἡ Δανικὴ κυβέρνησις, πιστεύουσα καθ' ὑπερβολὴν εἰς τὸν εὐτυχῆ ἀστέρα τοῦ Ναπολέοντος, δὲν εἶχεν εἰς τὰς Γερμανικὰς ἐπαρχίας της ἱκανὰς δυνάμεις· διὰ τοῦτο τὰ ὀλίγα ἀνδρεῖα στρατεύματά της δὲν ἠδύναντο ἐκεῖ νὰ κάμωσι μεγάλην ἀντίστασιν εἰς τὴν ὑπεροπλίαν. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν κατέπαυσε τὸν πόλεμόν της τὴν 14 Ἰαν. 1814 μὲ τὴν εἰς Κιλόνιον εἰρήνην, διὰ τῆς ὁποίας παρεχώρησε τὴν Νορβηγίαν, καὶ ἀντ' αὐτῆς ἔλαβε τὴν Σβεκικὴν Πομμερανίαν. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ τόπον ἔγεινε καὶ ἡ μὲ τὴν Ἀγγλίαν εἰρήνη, ἡ ὁποία ἀπέδωκε μὲν εἰς τοὺς Δάνους τὰς πορθημένας ἐπαρχίας των, ὄχι δὲ καὶ τὴν νῆσον Ἑϊλγολανδίαν, οὐδὲ τὸν ἀπὸ τοῦ 1807 ἔτους κρατούμενον στόλον των. Ἐνταυτῷ δὲ ὑπεχρεώθη

ἡ Δανία μὲ Ἀγγλικὸν ἀργύριον νὰ δώσῃ εἰς τοὺς συμμάχους 10,000 στρατιωτῶν.

Ἐνῷ ὁ Σβεκικὸς διάδοχος ἔκαμνε τοῦτον τὸν ἀηδῆ παραπόλεμον, ὑπῆγεν ὁ στρατηγὸς Βυλόφιος μὲ τὸν βόρειον τῆς Προυσίας στρατὸν καὶ μὲ Ῥωσικὸν σῶμα τοῦ Βινσιγγερόδου εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, ὅπου εὑρίσκετο μικρὸς ἀριθμὸς Γαλλικῶν στρατευμάτων. Πάραυτα ἐσήκωσεν ἡ πολὺν καιρὸν ταπεινωμένη Ἀραυσικὴ φατρία τὴν κεφαλήν της· οἱ Γαλλικοὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ ἄρχοντες ἔφυγαν, εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον ἐχαιρετήθησαν οἱ Κοσάκοι ὡς ἄγγελοι ἐλευθερίας, καὶ ἐστάλθησαν εὐθὺς κήρυκες εἰς τὴν Ἀγγλίαν νὰ φέρωσι τὸν Ἀραυσικὸν Πρίγκιπα. Ἀπῃτεῖτο μ' ὅλον τοῦτο τολμηρὰ πολεμικὴ πρᾶξις, ἡ ἐξ ἐφόδου κυρίευσις τοῦ Ἀρνεμίου, ἥτις ἔγεινε τὴν 30 Νοεμβρίου ἀπὸ τοὺς Προύσσους, διὰ νὰ ἀσφαλισθῇ ἡ ἐλευθέρωσις καὶ ἀποκατάστασις ταύτης τῆς πάλαι ποτὲ περιφήμου εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Εὐρώπης πολιτείας. Μετὰ μίαν ἡμέραν ἀπέβη ὁ Πρίγκιψ Βιλέλμος εἰς Σχεβενίγγαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχε φύγειν κατὰ τὸ 1795 ἔτος μετὰ τῶν γονέων του ἀπὸ τοὺς τότε δημοκρατικοὺς Γάλλους. Τὸ περισσότερον μέρος τῶν Ὀλλανδῶν ἐχάρη καθ' ὑπερβολὴν, ὅταν οὗτος ἐκηρύχθη κυριάρχης ἡγεμὼν τοῦ Βελγίου, καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι θέλει κυβερνᾷν κατὰ σοφήν τινα, σύμφωνον μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους πολιτικὴν σύνταξιν. Τὰ κακουργήματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμναν αἱ Γαλλικαὶ φρουραὶ, πλήρεις μανίας διὰ τὴν λεγομένην ἀποστασίαν, εἰς πολλὰς πόλεις, ἐσυνεισέφεραν εἰς τὸ νὰ ἀνάψουν τὸν ζῆλον τοῦ λαοῦ, ὅταν ὁ νέος ἡγεμὼν τοὺς ἐπαρακέλευσε νὰ πιάσουν τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τῆς Εὐρώπης.

Ἄλλο φρόνημα ἐφανέρωσαν οἱ Ἑλβετοὶ, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπηνέθη τόσον μόνον ἡ ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν ἐκδοθεῖσα παρακέλευσις νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὸν Γαλλικὸν ζυγὸν, ὅσον ἤλπιζαν, ὅτι μὲ αὐτὴν δὲν εἶναι συνδεμένη καμμία ὑποχρέωσις νὰ συνεργήσουν καὶ αὐτοὶ τὸ ἐκ μέ-

ρους των. Μὲ τὸν φόβον, τὸν ὁποῖον ὁ ἰσχυρὸς ἐφύλαττεν εἰς πολλῶν ἀσθενῶν καρδίας καὶ μετὰ τὴν ἧτταν του, καὶ μὲ τὴν φιλαυτίαν καὶ πλεονεξίαν, ἥτις ποῦποτε δὲν ἐμφωλεύει τόσον, ὅσον εἰς νεκρωμένας δημοκρατίας, οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀνδρῶν τοῦ Ῥυτλίου, ἐὰν ἐξαιρεθῇ ἡ Βέρνα, δὲν ἠσθάνθησαν κἀνένα ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἥτις ἀνέφλεγε τοὺς πολίτας τῶν παλαιῶν μοναρχιῶν. Οὐδετερότητα ὑπεσχέθησαν οἱ Ἑλβετοὶ, καὶ ὁ Ναπολέων, ὅς τις δὲν εἶχε στράτευμα νὰ στείλῃ εἰς τὴν Ἑλβετίαν, ἐδέχθη προθύμως τὴν οὐδετερότητα, καὶ οὕτως ἐσκέπασε τὰ ἀσθενῆ σύνορά του μὲ τὸ μέγα τοῦτο φυσικὸν προπύργιον. Ἀλλ' ἐνῷ οἱ σύμμαχοι ἐγνώριζαν πολλὰ ὀρθῶς τὰ φρονήματα τῶν Ἑλβετικῶν ἀρχόντων καὶ ἐπήγουν τὰς τρομερὰς εἰκόνας τοῦ φοβεριζομένου γενικοῦ ὁπλισμοῦ, διέσχισαν τὸ ἀπατηλὸν τοῦτο φάσμα, τὸ ὁποῖον ἠθέλησε νὰ κρατήσῃ ἡ συνέλευσίς των μὲ τὴν κήρυξιν τῆς οὐδετερότητός των κατὰ τὴν 20 Νοεμβρίου, καὶ ἤνοιξαν δρόμον, καθὼς ὁ Ναπολέων ἔκαμε κατὰ τὸ 1805 ἔτος δι' οὐδετέρας χώρας, διὰ χώρας ὑπόπτου, τῆς ὁποίας οἱ Γαλλόφρονες ἄρχοντες ἤθελαν ἀνοίξειν ἐξ ἅπαντος τὰς πύλας εἰς τὸν μεσίτην καὶ ὑπερασπιστήν των κατὰ τὴν πρώτην του ἐμφάνειαν. Δὲν εἶναι μικρότατον ὑπούργημα τοῦ Πρίγκιπος Σβαρσεμβεργίου, ὅτι κατὰ τῆς ἀπατηλῆς ταύτης οὐδετερότητος, ἥτις εἶχεν εἰς τὸ συμβούλιον τῶν συμμάχων μεγάλους συνηγόρους, ἐξηγήθη ἰσχυρῶς καὶ ἀποφασιστικῶς, καὶ οὕτως ἀπέτρεψε τὴν ἀμέτρητον βλάβην, τὴν ὁποίαν ὀλίγον τι ὑστερόχρονος εἰσβολὴ εἰς τὴν Γαλλίαν ἤθελε φέρειν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην.

---

20. Ἡ χειμερινὴ ἐκστρατεία τῶν συμμάχων εἰς τὴν Γαλλίαν. (1814).

Ὅταν οἱ τρεῖς Μόναρχοι ἐσυνάχθησαν μετὰ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατηγῶν των εἰς Φραγκοφόρτιον, πρῶ-

τον ἔργον των ἦτο, μέρος μὲν νὰ κυρώσωσι, μέρος δὲ νὰ ἀποδοκιμάσωσι τὰ παντοδαπὰ σχέδια καὶ συμβούλια, τὰ ὁποῖα ἀντεκρούοντο πρὸς μεγίστην σύγχυσιν. Ἀπόλυτος ἐπιστροφὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν, διὰ ξένης ὑπεροπλίας βιαίως κρημνισθεῖσαν Αὐτοκρατορίαν, ἐφαίνετο εἰς πολλοὺς ἀναγκαιότατον· καὶ ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης ἀπαιτούμενον καθῆκον. Ἄλλη φατρία ἐζήτει, ὅλοι οἱ ἡγεμόνες τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας νὰ ἀπολυθῶσιν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, καὶ αἱ πολιτεῖαιτων νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς υἱούςτων ὑποτεταγμέναι εἰς κεντρικὴν τινὰ κυβέρνησιν ἀρχόντων, περιέχουσαν ὅλας τὰς πολιτείας καὶ χρησιμεύουσαν εἰς τὴν μέλλουσαν ἐσωτερικὴν μόρφωσιν τῆς νέας Γερμανίας. Ἀλλὰ καὶ τὰ δύω τὰ σχέδια ἀπεῤῥίφθησαν ὡς ἀσύμμικτα μὲ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ νὰ ὁδηγήσῃ τις τὸ ἔθνος ὅλον καὶ ταχέως ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ὡς ἀντιφάσκοντα εἰς τὰς συνθήκας, μὲ τὰς ὁποίας ἡ Αὐστρία εἶχεν ἐγγυηθῆν πρότερον εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Βαυαρίας καὶ Βυρτεμβέργης τὴν ἐντελῆ κτῆσιν τῶν χωρῶν καὶ δικαίων των. Δὲν ἠδύναντο μάλιστα νὰ προΐδωσιν οἱ φρόνιμοι εἰς ποίαν περιπλοκὴν ἤθελαν φέρειν τὰς παντοδαπὰς σχέσεις τῆς Γερμανίας ἀποφάσεις γενόμεναι εἰς καιρὸν πολέμου. Διὰ τοῦτο κατεστάθη μὲν ἡ κεντρικὴ διοίκησις προεδρεύοντος τοῦ Βαρῶνος Στεΐνου, περιωρίσθη δὲ μόνον εἰς τὴν Σαξονίαν, τὸ μέγα Δουκάτον Φραγκοφορτίου (ἐξαιρουμένης τῆς πόλεως, ἥτις ἤδη διὰ προστασίας τοῦ Αὐτοκράτορος Φραγκίσκου ἐπανέλαβε τὴν 14 Δεκεμβ. τὴν ἐλευθέραν πολίτευσίν της), εἰς τὰ Πριγκιπάτα Ἰσεμβοῦργον καὶ Λεΐαν, τῶν ὁποίων οἱ κτήτορες ὡς ἐξαιρέτως θερμοὶ ὀπαδοὶ τοῦ Ναπολέοντος ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τὴν γενικὴν συγχώρησιν, καὶ εἰς τὸ μέγα Δουκάτον Βέργης καί τινα Βεστφαλικὰ καὶ Νασσαυϊκὰ χωρία, προσέτι δὲ ἐπροστάχθη νὰ ἐφορεύῃ εἰς τὰ ἀργύρια καὶ εἰς τὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ὑπεχρεώθησαν οἱ ἡγεμόνες διὰ συνθηκῶν νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς συμμάχους. Τώρα ἐφανερώθη καὶ ἀγαθόν τι ἀποτέλεσμα τῆς Βοναπαρτικῆς κυριαρχίας, ἐπίσημον μά-

λιστα διὰ τοὺς γνωρίζοντας τὴν ἱστορίαν τῶν παλαιῶν συνεισφορῶν τῆς Γερμανίας. Ἑκατὸν καὶ μία χιλιάδας στρατιωτῶν ἔδωκαν αἱ Γερμανικαὶ πολιτεῖαι μετὰ τὰ πολυάριθμα θύματα, τὰ ὁποῖα ἔπεσαν πρὸς χάριν τοῦ ἐχθροῦ, ἐξαιρουμένων τῆς Αὐστρίας, Προυσίας καὶ Βαυαρίας. Ἡ Αὐστρία, Ῥωσία καὶ Προυσία ἐπερίσσευσαν τὰ στρατεύματάτων ἀναλόγως καὶ ἔτι πρός. Τὸ κέντρον τοῦ στρατεύματος ἦτο 150,000 ἀνθρώπων. Τὸ Σιλησιακὸν στράτευμα 140,000· τὸ βόρειον, 120,000· εἰς τὴν Αὐστρίαν, Προυσίαν καὶ Πολονίαν ἔστεκαν, ἐν μέρει ὅμως ἐνασχολούμενα εἰς τὴν πολιορκίαν φρουρίων βασταζομένων ἀπὸ τοὺς Γάλλους, ἐπιτάγματα 235,000 ἀνθρώπων. Ὁ Αὐστριακὸς στρατὸς εἰς τὴν Ἰταλίαν ἦτο 80,000 στρατιωτῶν· καὶ ὅλον ὁμοῦ τὸ πλῆθος Αὐστριακῶν, Ῥωσικῶν, Προυσιακῶν, Γερμανικῶν, Σβεκικῶν καὶ Ὀλλανδικῶν, καί τινων χιλιάδων Ἀγγλικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα τώρα ἐφοβέριζαν εἰς τὴν ἀνατολὴν, μεσημβρίαν καὶ βοῤῥᾶν τὰ Γαλλικὰ σύνορα, διὰ νὰ ἐκδικηθῶσι τὴν εἰκοσαετῆ ἀτιμίαν τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἐθνῶν, συνεποσοῦτο εἰς 880,000 πολεμιστῶν. Ἀλλ' εἰς ταῦτα δὲν συμπεριελαμβάνετο ὁ ἐξ Ἄγγλων καὶ Ἰσπανῶν καὶ Πορτογάλλων συγκροτούμενος στρατὸς, μὲ τὸν ὁποῖον ἐκτύπησε κατακέφαλα ὁ Βελιγκτὼν κατὰ τὴν 21 Ἰουνίου πλησίον Βικτορίας τὸν Μαρισάλιον Ἰορδάνην, καὶ, ἀφοῦ ἀπεδίωξε πέραν τῶν Πυρηναίων καὶ τὸν τούτου διάδοχον Σοὺλτ, ἐπάτησε τὸ ἔδαφος τῆς δυτικῆς Γαλλίας, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Πλανταγενέτου δὲν εἶχεν ἰδεῖν πλέον κἀνεὶς Ἀγγλικὸς στρατός.

Ὁ Ναπολέων ἐκάθητο εἰς Παρισίους καὶ ἐπροσπάθει ματαίως νὰ ἀντικυλίσῃ κατὰ τῆς ὡπλισμένης Εὐρώπης ὡπλισμένην Γαλλίαν. Αἱ δυνάμεις τῆς ἐπαναστατικῆς ἐνθουσιάσεως ἦσαν εἰς τὸν λαὸν νεκρωμέναι. Τὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἐνίκων καὶ ἐτρόμαζαν τὴν Εὐρώπην, ἐκείτοντο σαπημένα εἰς τὴν Ῥωσίαν. Μὲ ὅλα ταῦτα ἐπροστάχθη διὰ Γερουσιακοῦ ψηφίσματος στρατολο-

γία 300,000 στρατιωτῶν, καὶ προητοιμάσθη γενικὴ δημεγερσία κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἐτῶν 1793 καὶ 1794. Πλέον ὅμως παρὰ εἰς τὴν ἐνέργειαν τούτων τῶν μέσων ἤλπιζεν ὁ Ναπολέων εἰς τὴν δύναμιν τῆς προληπτικῆς ἰδέας, ἥτις ὑπερεξετίμα τὰ ἀμυντήρια τῆς Γαλλίας, καὶ, χάρις εἰς τὴν ῥητορικὴν τῶν Γάλλων, ἀπέδειχνεν ἀδιάβατον τὸν ποταμὸν, τὸν ὁποῖον ἀπὸ πολλῆς ἐδιώριζε φυσικὰ τῆς Γαλλίας σύνορα. Ἡ ἐλπίς του ὑπερυψώθη, ὅταν ἐστάλθη πρὸς αὐτὸν πρότασις εἰρήνης, ὑπέσχετο σύνορα τῆς Γαλλίας τὸν Ῥῆνον πρὸς σωτηρίαν τῆς Εὐρώπης, καὶ μία Διακήρυξις, ἥτις ἐξεδόθη τὴν 1 Δεκεμβ. εἰς Φραγκοφόρτιον, ἐβεβαίονεν, ὅτι ἡ Γαλλία κρατεῖ ἔκτασιν περισσοτέραν παρ᾽ ὅσην εἶχε ποτὲ ἐπὶ τῶν βασιλέων της. Ἐσύμπερανε λοιπὸν ἐκ τούτων, ὅτι εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν συμμάχων, παρεκτὸς τῶν ἀποφάσεων τῶν Μονάρχων, ἐπεκράτουν καὶ γνῶμαι τοιούτων, οἱ ὁποῖοι ἀναθραφέντες ὑπὸ τὸν θρίαμβον τῆς Γαλλίας καὶ τὴν καταφρόνησιν τῆς Γερμανίας, δὲν ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς συνήθους ταύτης σχέσεως, καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ δώσουν πλέον τὰ δίκαια εἰς τὴν Γερμανίαν.

Τὰ προβλήματα τῆς εἰρήνης ἐγίνοντο ἐξαιρέτως διὰ τὴν Αὐστρίαν, ἐπειδὴ ὁ Ναπολέων ἐσυγγένευε μὲ τὸν Αὐτοκρατορικὸν οἶκον. Αὐτὸς δὲ ἐπροσπάθει νὰ φοβίσῃ τοὺς συμμάχους μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι ἂν πέσῃ αὐτὸς, θέλουν ἀναστηθῆν πάραυτα οἱ Ἰακωβῖνοι *). Δὲν ἐφοβεῖτο ὅμως ὁ Ναπολέων τοὺς Ἰακωβίνους, ἀλλὰ τὴν φωνὴν τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο ὅταν ἀπὸ μέρους ἐπιτροπίας τοῦ νομοδοτικοῦ σώματος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρόβαλε τὰ πρακτικὰ τῶν τῆς εἰρήνης προβλημάτων, ἐλαλήθη ἐλευθέρως περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Γαλλίας, καὶ ὁ Εἰσαγγελεὺς Λαινὲς ἐπρόβαλεν, ὅτι διὰ νὰ πληροφορηθοῦν οἱ Γάλλοι, ὅτι χρεωστοῦν νὰ χύσουν τὸ αἷμα των ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῶν νόμων της, πρέπει νὰ παρα-

*) Ἴδε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ de la Besnadières εἰς τὰ Memoires de Montholon. Tom. II, p. 300.

καλεσθῇ ὁ Αὐτοκράτωρ νὰ βαστάζῃ ἐντελῶς τοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι ἐγγυῶνται εἰς τὸ ἔθνος τὰ δίκαια τῆς ἐλευθερίας, τὴν ἀσφάλειαν τῶν κτημάτων καὶ τὴν ἐλευθέραν ἐκτέλεσιν τῶν πολιτικῶν δικαίων των· ὅταν δεύτερος Εἰσαγγελεὺς, ὁ Ῥαϊνουάρδιος, ἐξήγησε τὰς αἰτίας, αἱ ὁποῖαι ἐκρήμνισαν τὴν Γαλλίαν εἰς φοβερὸν κίνδυνον καὶ ἐξώπλισαν ἐναντίον της ὅλην τὴν Εὐρώπην, — τότε ἐδόθη, πρὸς καταισχύνην τῆς δουλικῆς Γαλλίας, εἰς τοὺς ἀσθενεῖς τούτους φθόγγους τῆς εἰλικρινείας μία σημασία, ὡσὰν νὰ φοβερίζεται μὲ ἀνατροπὴν ἡ Αὐτοκρατορία ἐκ τούτων. Ἡ δειλὴ Γερουσία ἔτρεμεν ἀπὸ φόβον, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπὸ θυμόν. Ἀπέδειξεν ἀποστάτας τοὺς ἐπιτρόπους, οἵτινες ἤθελαν νὰ ἀνανεώσωσι τὰ δόγματα τῆς μεταπολιτεύσεως καὶ νὰ εἰσάξωσι τὴν ὀχλοκρατίαν· διέλυσε πάραυτα ὅλην τὴν νομοδοτικὴν συνέλευσιν, καὶ ἔστειλε τοὺς ἐπιτρόπους εἰς τοὺς οἴκους των μὲ σφοδρὸν ἐπιπληκτικὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ὡμίλησε πρὸς ἀπόκρισιν τῶν ὑπὲρ τοῦ νέου ἔτους εὐχῶν των: „Σεῖς δὲν εἴσθε τοποτηρηταὶ τοῦ ἔθνους· εἴσθε μόνον ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας· ἐγὼ μόνον εἶμαι ἀληθινὸς τοποτηρητὴς τοῦ λαοῦ. Δὲν ἐξεύρετε, ὅτι εἰς μοναρχίαν ὁ θρόνος καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ μονάρχου δὲν εἶναι χωρισμένα; Τί εἶναι ὁ θρόνος; Ἓν κομμάτιον ξύλου σκεπασμένον μὲ κατηφέν. Εἰς τὴν μοναρχικὴν γλῶσσαν — θρόνος — εἶμαι ἐγώ!“ — Καὶ ὅμως ᾐσθάνετο καὶ αὐτὸς, ὅτι ἡ Αὐτοκρατορία του περιεῖχε μόνον τὴν μορφὴν, ὄχι καὶ τὴν οὐσίαν τῆς μοναρχίας, καὶ ὅτι ἦτο κυριάρχης τῆς Γαλλίας ἐκ τολμηρᾶς αὐτογνωμίας, καὶ ὄχι ἐξ ὑψηλοτέρας ἀνάγκης· διὰ τοῦτο ἔκαμε τὴν προσθήκην: „Διὰ τοῦτο εἶμαι ἀρχηγὸς τοῦ ἔθνους, διότι μὲ ἀρέσκει ἡ πολιτικὴ σύνταξίς του. Ἐὰν οἱ Γάλλοι ἤθελαν ἄλλο πολίτευμα, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ μὲ ἀρέσκῃ, ἤθελα τοὺς εἰπεῖν νὰ ζητήσωσιν ἄλλον κυριάρχην. Περισσότερον χρειάζεται ἡ Γαλλίαν ἐμὲ παρὰ ἐγὼ τὴν Γαλλίαν.“ Μετὰ τούτους τοὺς λό-

γους ἐπροσμένοντο βίαια ἔργα. Ἐφοβοῦντο διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Λαινὲ καὶ τοῦ Ῥαϊνουαρδίου· ἐφοβοῦντο τὴν ἐπιστροφὴν τῶν τρομερῶν καιρῶν καὶ ἐθεώρουν τοὺς εἰς τὰς ἐπαρχίας ἀποστελλομένους διὰ τὴν στρατολογίαν ἄλλους ἐπιτρόπους τοῦ παλαιοῦ Συμβατηρίου. Ἀλλὰ τὰ ὅπλα τοῦ τρόμου εἰς χεῖρας πλουσίων ἀρχόντων ἀπημβλύνθησαν· καὶ τοῦ Ναπολέοντος ἡ ἀπεριόριστος ἐξουσία ἔγεινεν ἀνίσχυρος εἰς τὴν στιγμὴν, ὁπότε ἀπεστάτησαν ἡ νίκη καὶ ἡ τύχη, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον κἀνεὶς ἀληθινὸς μόναρχος δὲν δύναται νὰ πάθῃ.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἰδόντες οἱ σύμμαχοι, ὅτι προβλήματα εἰρήνης δὲν εἰσακούονται, ἐκατάλαβαν, ὅτι πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀσφαλείας τῆς Εὐρώπης ἀπαιτεῖται ἡ ἀποκατάστασις τοῦ νομίμου θρόνου τῆς Γαλλίας. Ἡ ἀλήθεια ὅμως αὕτη, τὴν ὁποίαν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐνόμιζαν ἀδύνατον καὶ αὐτοὶ οἱ σύμμαχοι μόναρχοι, ἦτο τόσον δύσκολος νὰ πιστευθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας κλάσεως, ὥστε μία Δήλωσις, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ὁ Λοδοβῖκος ΙΗ' ἀπὸ Ἀρταβέλλης τῆς Ἀγγλίας, ὁ ἐρχομὸς τοῦ Κόμητος Ἀρτεσίας εἰς τὴν ξηρὰν, ἡ ἐμφάνεια τοῦ πρεσβυτέρου του υἱοῦ τοῦ Δουκὸς Ἐγγολίσμης εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Βελιγκτῶνος, καὶ τοῦ νεωτέρου, τοῦ Βιτυρίγου, εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Βρετανίας, ἐπεριγελάσθη περισσότερον παρὰ ἠκούσθη μετὰ τῆς εἰς δυστυχίαν ἀπαιτουμένης συμπαθείας.

Κατὰ τὸ παρὸν ὅμως ἐζητεῖτο πρὸ πάντων ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ συνεχισθῇ ὁ πόλεμος. Ὁ Πρίγκιψ Σβαρσεμβέργιος ὑπερίσχυσε μὲ τὴν γνώμην του, καὶ ἐκατώρθωσε τὴν ἀπόφασιν τοῦ νὰ μεταφερθῇ ὁ πόλεμος χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ μάλιστα νὰ διευθυνθῇ ἀπαρεγκλίτως εἰς τὸ νὰ κτυπήσῃ τὴν καρδίαν τοῦ ἐχθροῦ εἰς αὐτήν του τὴν μητρόπολιν. Τοῦτο ἐχαροποίησε καθ' ὑπερβολὴν καὶ τὸν γέροντα Βλύχερον, ὅς τις ἔβραζεν ἀπὸ ζῆλον νὰ ἐκδικηθῇ τὴν εἰς τὰς Προυσιακὰς χώρας Γαλλικὴν κατάχρησιν καὶ σκληρότητα. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπροστάχθη ὁ Βοημικὸς ἢ μέγας στρατὸς νὰ προπορευθῇ διὰ τῆς Ἐλβετίας, διὰ τοῦ Φραγκικοῦ Κομητάτου καὶ διὰ τῆς Λοθριγγίας νὰ περάσῃ τὸ Λίγγονον καὶ νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὸν Ματρόναν καὶ Ἀλβοῦλαν, ὁ δὲ Σιλησιακὸς νὰ προχωρήσῃ καὶ αὐτὸς διὰ τοῦ Μοσέλλου καὶ Μῶσα εἰς τὸν Ματρόναν, καὶ πρὸς τὰ τέλη Ἰανουαρίου νὰ ἐνταμωθῇ μὲ ἐκεῖνον εἰς τὴν Καμπανίαν, καὶ ἔπειτα ἡνωμένοι νὰ στρατεύσωσιν εἰς τοὺς Παρισίους. Ὁ Ἀρχιστράτηγος Σβαρσεμβέργιος ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀμέσως ὑποτεταγμένους εἰς αὐτὸν στρατηγοὺς Βαρκλάϊον, Βρέδεν, Βιτγενστέϊνον, τὸν διάδοχον τοῦ Βυτεμβεργικοῦ θρόνου καὶ τοὺς ἄλλους, ἀπαράβατον πρόσταγμα, καθ' οὗ τινος στραφῇ μεγαλητέρα δύναμις τοῦ ἐχθροῦ, νὰ μὴ δέχεται οὗτος ἄνισον ἀγῶνα, ἀλλὰ νὰ ὀπισθοδρομῇ εἰς τὴν πλησιεστάτην μερίδα καὶ τότε ἡνωμένος μὲ ἐκείνην νὰ κάμνῃ ἐφεξῆς τὴν προσβολήν.

Ἡ πέραν τοῦ Ῥήνου διάβασις τοῦ μεγάλου στρατοῦ, ὅς τις συνεπληροῦτο ἀπὸ 120,000 στρατιωτῶν, ἔγεινε πλησίον Βασιλείας, Λαουφεμβούργου καὶ Σκαφούσης τὴν νύκτα ἐξημερονούσης τῆς 21 Νοεμβρίου, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Ὁ Βλύχερος δὲ, ὅς τις ἐξήπλωσε τὴν φήμην, ὅτι τὸν χειμῶνα ὅλον θέλει ἡσυχάσειν εἰς Φραγκοφόρτιον, ἐπέρασε τὴν νύκτα τῆς 31 Δεκεμβρίου τὸ μεσονύκτιον, ὁπότε ἐτελείωνε τὸ παλαιὸν ἔτος, εἰς τρία μέρη Μανέμιον, Κούβαν καὶ Κοβλεντίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἔπρεπε νὰ σταθῇ ἔμπροσθεν τῆς Μογοντίας πολιορκητικὸν σῶμα διὰ νὰ ἀσφαλίζῃ τὸ Φραγκοφόρτιον ἀπὸ διαρπαγὴν, ἔφθασεν ὁ Σιλησιακὸς στρατὸς 85,000 ἀνδρῶν ἐκεῖ. Οἱ Γάλλοι ἐπαραίτησαν εὐθὺς τὰ χαρακώματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν κατασκευάσειν ἐκεῖ πρὸς ἀντίστασιν, καὶ τὸ εἰς δύω δεκαστηρίδας φοβερὸν, μετὰ πολλὰς ἀντιλογίας ἅγιον γενόμενον ἐπὶ τέλους εἰς τοὺς διπλωματικοὺς φόβητρον τῶν Ῥηνικῶν συνόρων μὲ τὸ πρῶτον ἔγγιγμα ἀνελύθη εἰς ἀναθυμίασιν.

Ὁ Ναπολέων ἐφαντάζετο, ὅτι οἱ σύμμαχοι, ἐὰν τολμήσουν νὰ περάσωσι τὸν Ῥῆνον, θέλουν αἱματωθῆν εἰς τὰ ὀγδοήκοντα ὀκτὼ φρούρια, τὰ ὁποῖα ἐφύλατταν τὰ βόρεια σύνορα τῆς ἐπικρατείας του· αὐτοὶ ὅμως ἤξευραν, ὅτι τὰ φρούρια ταῦτα, γυμνὰ ἀπ' ὅλους τοὺς παλαιοὺς στρατιώτας, ἐβαστάζοντο ἀπὸ νεοσύλλεκτα παιδάρια, καὶ δὲν ἔκριναν ἀναγκαῖον νὰ κυριεύσωσι κἀνὲν ἐκ τούτων — διότι πάντοτε ἤθελε γείνειν φθορὰ ἀνθρώπων, καὶ ἔπειτα ἤθελε χρειασθῆν νὰ ἀφεθῇ εἰς καθὲν φρουρά, — ἀλλ' ἐπρόκριναν ὅλα ταῦτα τὰ φρούρια νὰ πολιορκῶσι κατ' ἀρχὰς μὲ ὀλίγους Κοσάκους, καὶ ὅταν ὑπερπερισσεύσουν αἱ δυνάμεις των, νὰ τὰ κυριεύωσι μὲ ἀμοιβαίαν ἔφοδον. Τοιουτοτρόπως τριάκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ῥήνου ὁ μὲν Σβαρσεμβέργιος ἔστεκεν εἰς τὰ ὕψη τοῦ Λιγγόνου, ὁ δὲ Βλύχερος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μώσα, ὁ δὲ Βούβνας ἐφοβέριζε τὸ Λουγδοῦνον, βοηθητικὰ δὲ στρατεύματα ἐπροχώρουν εἰς τὸν Ἄραρα. Ἡ γραμμὴ τῶν Βογέσων καθὼς καὶ ἡ τοῦ Ῥήνου ἐπατήθη χωρὶς ῥῆξιν τουφεκίου. καὶ πρὶν ὁ Ναπολέων ἐκτελέσῃ τὴν ἀναγγελθεῖσαν στάσιν τεσσάρων στρατῶν εἰς Τωρῖνον, Βορδιγάλην, Μέτας καὶ Τραΐεκτον, τὰ δύω τελευταῖα μέρη ἐπερικυκλώθησαν ἀπὸ τοὺς συμμάχους, καὶ τὸ πρῶτον ἐκυριεύθη κατὰ τοὺς κανόνας τῆς στρατηγικῆς *). Τὴν 24 Ἰαν. ἡνώθη παρὰ τὸν Ἀλβούλαν ὁ Βοημικὸς καὶ ὁ Σιλησιακὸς στρατός, καὶ τὴν 31 ἐφάνη ὅτι ἡ νίκη, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Βλύχερος ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος πλησίον τῆς Βριέννης, ἔκρινε τὴν εὐτυχίαν τῆς ἐκστρατείας **). Δὲν ἐφαίνετο εἰς

*) Prokesch. S. 235 u. 236.

**) Ὁ Πρίγκιψ Σβαρτεμβέργιος, πλήρης εὐγενοῦς ἐπιθυμίας νὰ κάμῃ τὸν ἄξιόν του συστράτηγον νὰ λησμονήσῃ δυστυχίαν, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασε πρὸ ὀλίγου εἰς τὴν Βριένναν, διὰ μιᾶς νίκης πλησίον τῆς αὐτῆς Βριέννης. τοῦ παρέδωκε ταύτην τὴν ἡμέραν τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ στρατευμάτων, χωρὶς νὰ φθονήσῃ τὸ τοῦ συνοπλίτου του κλέος, τὸ ὁποῖον οὕτως ηὔξησε μὲ τὴν κατόρθωσιν τῆς πρώτης ἐν Γαλλίᾳ μάχης. Ἄδικον ἤθελεν εἶσθαι νὰ μὴ παραδοθῇ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν γενεὰν ἡ γενναιότης αὕτη τοῦ Πρίγ-

τοὺς ἀμυήτους ἄλλο φυσικώτερον παρὰ νὰ ἴδωσι τοὺς συμμάχους πορευομένους κατ' εὐθεῖαν εἰς τοὺς Παρισίους ὕστερ' ἀπὸ μάχην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐλαφυραγώγησαν ἑβδομήκοντα τρία κανόνια. Ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν δρόμον νὰ εὑρίσκωσι τροφὰς διὰ τόσους πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ βοσκὴν διὰ τόσους ἵππους εἰς καιρὸν χειμῶνος, εἰς χώραν ἐχθρικήν, καὶ εἰς ἐπαρχίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας εἶχαν φύγειν οἱ κάτοικοι. Ἠναγκάσθη λοιπὸν ὁ Σβαρσεμβέργιος νὰ χωρίσῃ πάλιν τὸν στρατὸν εἰς δύω μερίδας, καὶ ὁ μὲν Βλύχερος νὰ προχωρήσῃ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ματρόνα εἰς Παρισίους, αὐτὸς δὲ ὑπεσχέθη νὰ ἐνεργήσῃ τὸ αὐτὸ καὶ ἀπὸ τῶν δύω ὀχθῶν τοῦ Σηκοάνα· ἔλειπεν ὅμως τρίτος στρατὸς νὰ γεμίσῃ τὸν τόπον τὸν μεταξὺ τῶν δύω στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα συνέτρεχαν εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπόν· διότι ὁ διάδοχος τοῦ Σβεκικοῦ θρόνου ὄχι μόνον εἶχεν ἐμποδίσειν τὸν βόρειον στρατὸν εἰς τὸν Δανικὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ ὡμίλησε πολλὰ κατὰ τῆς διαβάσεως τοῦ Ῥήνου, καὶ δορικτησίας ἐπέκεινα τοῦ ποταμοῦ τούτου ἀπέδειχνε παράβασιν τῶν ἀρχητέρων μὲ τὴν Γαλλίαν κλεισμένων συνθηκῶν· ὁ στρατηγὸς Βυλόφιος ἐχρεώστει νὰ ἀποσπασθῇ τρόπον τινὰ μὲ βίαν διὰ νὰ ἐγχειρήσῃ τὴν κυρίευσιν τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῶν ἐπέκεινα τοῦ Ῥήνου παλαιῶν τῆς Προυσίας ἐπαρχιῶν.

Ὁ Ναπολέων, ὅστις εἶχεν ἐνδυναμωθῆν μὲ μεταφορὰν σωμάτων ἐκ τοῦ Ἰσπανικοῦ στρατοῦ, ὠφελήθη ἀπὸ τὸ ἐλάττωμα τοῦτο, καὶ ἀφήσας ὀπίσω 36,000 στρατιωτῶν ὑπὸ τὸν Βίκτορα, Μιλαύδιον καὶ Οὐδινότον διὰ νὰ ἐμποδίζουν τοῦ μεγάλου στρατεύματος τὴν διάβασιν τοῦ Σηκοάνα καὶ Ἰόνα, ἔπεσεν αὐτὸς μὲ τὰ σώματα τοῦ Νεΐου καὶ Μαρμόντου εἰς τὸν Σιλησιακὸν στρατόν, ὅστις ἐβάδιζε μὲ μεγάλην ἀσφάλειαν καὶ ἔκ-

κιπος, ὅσον ὑπῆρξεν ἡ ἀρετὴ αὕτη σπανιωτέρα εἰς τοὺς μεγάλους στρατηγοὺς ὅλων των χρόνων (Πλόθων. Ὁ πόλεμος εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Γαλλίαν, III, σελ. 110).

τασιν διὰ τῆς Καμπανίας. Πολεμούμενος κατὰ πλευρὰν, ἐχρεώστει ὀκτὼ ἡμέρας ἀδιακόπως ἀπὸ τῆς 10 ἕως τῆς 18 Φεβρ. νὰ ὑποφέρῃ μάχας (εἰς Καμπωβὲρτ, Μοντεμιράβιλον, Κάστρον Θεοδωρίκου, Ἐτόγας κτλ.), κατὰ τὰς ὁποίας ἡ μεγίστη ἀνδρία ἠδυνήθη νὰ ἀποβάλῃ μόνον τὸν ὁλοτελῆ ὄλεθρον, ὄχι δὲ καὶ μεγάλην φθορὰν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ὀπισθοδρομίας. Ὁ Ναπολέων ἀφῆκε μὲν τὴν καταδίωξιν τούτου, μαθὼν τὴν σύγχρονον προχώρησιν τοῦ μεγάλου στρατοῦ, ἐπρόφθασε δὲ κατὰ τὴν 18 Φεβρουαρίου πλησίον Μοντερῶ τὸ σῶμα τοῦ Βυττεμβεργικοῦ διαδόχου καὶ τὸ ἐκτύπησε μὲ ζημίαν. Ὁ Σβαρσεμβέργιος ἡνώθη κατὰ τὴν 21 μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Βλυχέρου πλησίον Τρικασῶν, ἐνῷ ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος ἔχαιρε καὶ ἠλάλαζε διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς τύχης, καὶ ἐνθουσιάζετο πάλιν μὲ τὴν εἰς τὸν ἀνίκητον Αὐτοκράτορα πίστιν του, καὶ μὲ τὴν βεβαιότητα, ὅτι καὶ ταύτην τὴν φορὰν θέλει ταπεινώσειν τοὺς ἐχθρούς του. Ἐνταυτῷ δὲ ἔφθασαν δυστυχεῖς ἀγγελίαι ἀπὸ τὴν μεσημβρίαν. Ὁ Μαρισάλιος Αὐγηρῶς εἶχε σχηματίσειν πλησίον Λουγδούνου στρατὸν, καὶ ἀπέκρουσε τὸν στρατηγὸν Βούβναν ἕως Γενεύης, εἰς τρόπον ὥστε ἐκινδύνευεν ὁ μέγας στρατὸς νὰ ἀποκοπῇ ἀπὸ τὴν μετὰ τῆς Ἐλβετίας συναπτικήν του γραμμήν·

Τούτων οὕτως ἐχόντων, δὲν ἔκρινεν εὔλογον ὁ Πρίγκιψ Σβαρσεμβέργιος νὰ δεχθῇ τὴν μάχην, τὴν ὁποίαν ἐπροσπάθει ὁ Ναπολέων κατὰ πάντα τρόπον νὰ συγκροτήσῃ, καὶ διὰ τοῦτο ἐπέρασεν ὀπίσω ἀπὸ τὸν Σηκοάναν διὰ Τρικασῶν τὴν νύκτα, Ἀγῶνες, ὁδοιπορίαι, στερήσεις παντοδαπαὶ, ἡνωμέναι μὲ τὴν δριμεῖαν ὥραν τοῦ ἔτους, ἔφεραν τὰ συμμαχικὰ στρατεύματά σχεδὸν εἰς τὸ ἥμισυ τῆς δυνάμεως, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπέρασαν τὸν Ματρόναν κατὰ πρῶτον πρὸ ἑνὸς μηνός· ἡ γυμνωμένη χώρα ὀλίγα μέσα διατηρήσεως ἐπρόσφερνε, καὶ οἱ κάτοικοι τῶν ὄπισθεν κειμένων κύκλων ἐφαίνοντο ὀλιγώ-

τερον ἀποφασισμένοι νὰ κάμωσιν εἰς αὐτοὺς περιποιήσεις παρὰ πρόθυμοι νὰ σηκώσωσι τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐὰν ἐχάνετο μία μόνον μεγάλη μάχη, ἀναγκαίως ἔμελλε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Ῥήνου ἐπιστροφὴν τοῦ στρατοῦ, ἥτις ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἤθελε γίνεσθαι ὀλεθριωτέρα *). Ἀφοῦ τὴν 1 Φεβρουαρ. μὲ ἀσφαλεῖς ἐλπίδας ὅτι ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων θέλουν εἶσθαι εἰς Παρισίους ἐκίνησαν ἐκ Βριέννης ὅλοι ὁμοῦ, κατὰ τὴν 23 εὑρίσκοντο τόσον μακρὰν τοῦ σκοποῦ των, ὥστ' ἐστάλθη ὁ Πρίγκιψ Λιχτενστεῖνος εἰς τὸν Ναπολέοντα νὰ ζητήσῃ ἀνακωχὴν ὅπλων, καὶ τὸ ἐνόμισαν μεγάλην εὐτυχίαν, ὅτι ἠθέλησε νὰ προστάξῃ τὸν στρατηγὸν Φλαώλτιον νὰ συνομιλήσῃ περὶ τούτου εἰς Λυσιγνίαν μὲ τρεῖς ἐπιτρόπους τῶν συμμάχων. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς ἦσαν συναγμένοι εἰς τὸ παρὰ τὸν Σηκοάναν Καστέλιον ὁ Κωλεγκούρτιος καὶ οἱ λειτουργοὶ τῶν τριῶν μονάρχων διὰ νὰ συγκροτήσουν τακτικὴν σύνοδον· ἀλλ' οἱ δεύτεροι δὲν ἤθελαν πλέον νὰ ἐγγυηθῶσι τὰς δορικτησίας τῆς Γαλλίας, ζητοῦντες τὴν εἰς τὰ παλαιὰ σύνορα ἐπιστροφήν της. Μετὰ τὴν ἐν Βριέννῃ μάχην εἶχε στέρξειν ἤδη προοιμιακῶς ὁ Κωλεγκούρτιος τὸ ζήτημα τοῦτο· ὁ Ναπολέων ὅμως, μ' ὅλον ὅτι καὶ ἐκ Παρισίων καὶ ἀπὸ τοὺς περὶ αὐτὸν λειτουργοὺς καὶ Μαρισαλίους ἐπαρακινεῖτο νὰ στέρξῃ, δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν ὑπερήφανον καρδίαν του, ἀλλ' ἐσυνάθροιζεν ὅλα τὰ μέσα τῆς τύχης καὶ τόλμης καὶ πολεμικῆς τέχνης του, διὰ τῶν ὁποίων ἀπέκτησε τὰ τελευταῖα εὐτυχήματα· διότι τὰ εὐτυχήματα ταῦτα ἦσαν, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐπέφεραν τὴν πτῶσιν, ἐνῷ δυστυχήματα δὲν ἠδύναντο ἄλλο, εἰμὴ νὰ τὸν ταπεινώσωσι καὶ νὰ τὸν ἀφαιρέσωσι μόνον ἐπαρχίας. Φουσκωθεὶς ἀπὸ τὰ κέρδη, τὰ ὁποῖα ἀπήλαυσεν εἰς τὸν κάμ

*) Prokesch (S. 239).

που, ἐπῆρε πάραυτα ὀπίσω τὴν εἰς τὸν λειτουργόν του δοθεῖσαν περὶ εἰρήνης πληρεξουσιότητα εἰς Καστέλλιον, καὶ τὸν ἐπρόσταξε νὰ ἐξαγαράζῃ πάντοτε καιρὸν διὰ νὰ μεγαλύνῃ πάντοτε τὰ ζητήματά του κατὰ τὸ μέτρον τῶν εὐτυχῶν προόδων του. Τιμὴν τῆς ἀνακωχῆς τῶν ὅπλων ἐζήτει τώρα μίαν γραμμὴν ἀπὸ Ἀντουερπίας ἕως Λουγδούνου, ὄπισθεν τῆς ὁποίας νὰ συναχθῇ ὅλη ἡ δύναμις τῆς Γαλλίας ἀπὸ τοῦ Σκάλδιος ἕως τῶν Ἄλπεων.

Ἐπὶ ταύτης τῆς θολερᾶς θέσεως τῶν πραγμάτων ἔγραφεν ὁ Βλύχερος εἰς τοὺς μονάρχους, ὅτι ἐὰν τοῦ παραδοθοῦν ὁ βόρειος στρατὸς ὑπὸ τὸν Βυλόφιον καὶ Βινσιγγερόδιον, ἐμπορεῖ πάλιν μετὰ τοῦ Σιλησιακοῦ στρατοῦ νὰ φοβερίσῃ τοὺς Παρισίους, καὶ οὕτω νὰ ἀποσπάσῃ τὸν Αὐτοκράτορα Ναπολέοντα ἀπὸ τὴν δίωξιν τοῦ μεγάλου στρατοῦ, ὅς τις πάραυτα θέλει ἐπιστρέφειν εὐθὺς ἀφοῦ παρατηρήσῃ ἐπιστρέφοντα τὸν Ναπολέοντα. Ὁ Σβαρσεμβέργιος ἔστερξε τὴν γνώμην ταύτην, τὴν ὁποίαν ἐκύρωσαν οἱ Μόναρχοι, καὶ συνήργησε καθ' ὅλας του τὰς δυνάμεις εἰς τοῦτο *). Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Βλυχέρου ἀνώρθωσε πάλιν τὴν ἐκστρατείαν· διότι εὐθὺς ἀφοῦ ἐπήδησε τὸν Ματρόναν ὁ Σιλησιακὸς στρατὸς καὶ ἐπροχώρει εἰς Παρισίους, ἀπεμακρύνθη πάλιν ὁ Ναπολέων ἀπὸ τὸν Σβαρσεμβέργιον ἐλπίζων, ὅτι τὰ σώματα τῶν Μαρισαλίων Οὐδινότου καὶ Μαγδονάλδου ἦσαν ἱκανὰ νὰ τὸν ἀποκρούωσι πάντοτε εἰς ὀπισθοδρομίαν. Ἀλλ' αὐτὴ ἐκείνη ἡ σφοδρότης τῆς διώξεως, μὲ τὴν ὁποίαν τὰ σώματα ταῦτα ἤθελαν νὰ κρύψωσι τὴν ἀδυναμίαν των, ἐπαρακίνησε τὸν ὀπισθοδρομοῦντα στρατὸν νὰ σταθῇ, καὶ κατὰ τὴν 27 Φεβρουαρίου νὰ κτυπηθῇ μὲ τοὺς Μαρισαλίους πλησίον τοῦ παρὰ τὸν Ἀλβοῦλαν Βαρίου. Ὁ Ἀρχιστράτηγος Σβαρσεμβέργιος ἔδειξε πνεῦμα καὶ δύναμιν ἀξίαν τῆς ὑπολήψεώς του, καὶ μὲ τὴν ἐπιμονὴν καὶ ἀνδρίαν καὶ συνετήν του διεύθυνσιν ἀνώρθωνε τὴν κλονιζομένην μάχην· διότι ἀπὸ τὴν τύχην ταύτης τῆς ἡμέ-

*) Prokesch. S. 261.

ρας ἐκρέματο ἡ διάρκεια τῆς τολμηρᾶς ἀποφάσεως καὶ ἡ ἐλπὶς τῆς ἐκστρατείας. Τὸ ἑσπέρας νικημένοι οἱ Γάλλοι ἐτράπησαν εἰς φυγήν, καὶ ἔκτοτε ἐπροχώρει ὁ μέγας στρατὸς εἰς Τρικάσας, ὅπου ὁ Σβαρσεμβέργιος, ἀφοῦ ἐκυριεύθη ἡ πόλις ἐξ ἐφόδου, ἔστησε πάλιν τὸ στρατόπεδόν του, καὶ ἐχάρισεν εἰς τὸν στρατόν του δεκατεσσάρων ἡμερῶν ἡσυχίαν. Κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἐξετέλεσεν ὁ Σιλησιακὸς στρατὸς παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ματρόνα καὶ Ἀξόνα σειρὰν κινήσεων καὶ ἀγώνων, ἥτις ἔβαλεν εἰς ἀπελπισίαν τὸν ἀντίπαλον, ἐπειδὴ ἡ εὐτυχὴς ἔκβασις τῆς ἐν Κραοννίᾳ μάχης (7 Μαρτίου) δὲν τὸν ὠφέλησε τίποτε, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας μία μάχη πλησίον Λαουδούνου — κυρίως νυκτερινὴ ἔφοδος, διὰ τῆς ὁποίας τὸ σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Ὑορκίου ὁδηγούμενον ἀπὸ τὸν Πρίγκιπα Βιλέλμον καὶ τοὺς στρατηγοὺς Κλεΐστον καὶ Ζείτηνον ἐσύντριψε τὴν δεξιάν του πτέρυγα, καὶ τοῦ ἐπῆρε τὰ κανόνια — τὸν ἠνάγκασε νὰ παραιτηθῇ τὸν προσβλητικόν του τρόπον. Ἀῤῥωστία τοῦ Βλυχέρου, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς χειμερινῆς κακοπαθείας, ἐπιπεσοῦσα εἰς τὸν γέροντα τοῦτον, καὶ μὴ ἀφήσασα αὐτὸν ἕως Παρισίων, ἐμπόδισε τὸν στρατὸν νὰ ὠφεληθῇ ὅσον ἔπρεπεν ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Λαουδούνου· καὶ παράξενοι ἀγγελίαι περὶ τοῦ τρόπου τοῦ Σβεκικοῦ διαδόχου, ὅς τις τελευταῖον εἶχε μὲν προχωρήσειν ἕως τοῦ Μώσα, ἐστάθη δὲ εἰς Λεόδιον, καὶ ἐμπόδισεν ὅλας τὰς εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ῥήνου διατεταγμένας ἐνοπλίσεις ὡς ἐναντίας τῶν συνθηκῶν, ἐπροξένησαν εἰς τὸν Σιλησιακὸν στρατὸν ἐννεαήμερον ἀδράνειαν, ἥτις δὲν συνεβιβάζετο μὲ τὴν ὀρχητέραν του δραστηριότητα, καὶ ἀπὸ τοὺς Γάλλους, πρᾶγμα παράξενον, ἐξηγήθη προερχομένη ἀπὸ δειλίαν τοῦ Βλυχέρου *). Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἐν Λαουδούνῳ μάχην εὕρηκεν ὁ Ναπολέων ἀφορμὴν μετὰ τὴν ἐν Ῥημοῖς μάχην (13 Μαρτ.), ὅπου ἐφονεύθη ἐκ κα-

*) Labaume Histoire de la chute de l'Empire de Napoleon. Tom. II, p. 286.

νονίου σφαίρας ὁ Ῥωσικὸς στρατηγὸς Πριέστος, μετανάστης Γάλλος, νὰ ὁμιλήσῃ πάλιν μὲ ὑψηλὸν τόνον καὶ πάλιν νὰ ἐκφωνήσῃ τὴν τοῦ Οὐρανοῦ ἐκδίκησιν κατ' ἐκείνων τῶν Γάλλων, ὅσοι ἤθελαν τολμήσειν νὰ πατήσωσιν ἐχθρικῶς τὸ Γαλλικὸν ἔδαφος. Ὁ Πριέστος ἐλέγετο ὅτι ἐκτυπήθη ἀπὸ τὸ αὐτὸ κανόνιον, τὸ ὁποῖον ἐσύντριψε τοῦ Μορῶ τοὺς πόδας. Ἐνταὐτῷ δὲ κατὰ προσταγὴν του, καθὼς πρότερον εἰς Τρικάσας, ἐτουφεκίσθη τώρα ἕνας πρόωρος βασιλόφρων. Εἰς Καστέλλιον ὅμως πληρεξούσιός τις κατὰ τὴν 15 Μαρτίου ἔδωκεν εἰρήνης σχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπροβάλλετο ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα ἡ μὲν Γαλλία νὰ κρατήσῃ τὰ Ῥηνικὰ σύνορά της, τὸ δὲ βασίλειον τῆς Ἰταλίας μετὰ τῶν Ἰονίων νήσων νὰ δοθῇ εἰς τὸν Εὐγένιον Βωαρνόϊον, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας καὶ ὁ μέγας Δοὺξ Βέργης νὰ ἐξαναλάβωσι τὰς χώρας των, ἐκεῖνοι δὲ οἱ ἡγεμόνες, οἵτινες διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἔχαναν τὰς χώρας των (Ἰωσὴφ καὶ Ἱερώνυμος Βοναπάρται, καὶ ἡ τούτων ἀδελφὴ Ἐλισάβετ Βακχιόκη) νὰ ἔχουν τὸ δίκαιον νὰ ἀποζημιωθῶσιν*). Ἡ ἀποδοχὴ τούτων τῶν ζητημάτων ἤθελε δώσειν εἰς χεῖρας τοῦ Ναπολέοντος ὅλους τοὺς ἐπιτηδείους εἰς προσβολὴν τόπους, καὶ μετ' ὀλίγον καιρὸν, εὐθὺς ἀφοῦ ἤθελε διαλυθῆν ὁ συμμαχικὸς στρατὸς, ἤθελε τοῦ εἶσθαι εὔκολον μὲ ὁποιανδήποτε πρόφασιν νὰ ἀνανεώσῃ τὸ παιγνίδιον τῆς φιλοδοξίας καὶ χωροκτησίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἤθελε ταύτην τὴν φορὰν νὰ ἐκπεριπλεχθῇ. Ἡ εἰρήνη τοῦ ἦτο ἐπιθυμητὴ τόσον μόνον, ὅσον τοῦ ἔδιδε καιρὸν νὰ ἑτοιμασθῇ εἰς νέον πόλεμον. „Καὶ ἐὰν ὁ Αὐτοκράτωρ (ἔλεγεν ἐπιστολὴ γραφεῖσα ἀπὸ τὸν Μαρὲτ τὴν 19 Μαρτίου πρὸς τὸν Κωλεγκούρτιον, καὶ πιασθεῖσα ἀπὸ τοὺς συμμάχους), καὶ ἐὰν ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπικυρώσῃ τὸ συμβούλιον, πρέπει νὰ διευθύνεσθε ἀπὸ τὰ πολεμικὰ συμβάματα, ἐπειδὴ ἡ Μεγαλειότης του δύναται ἕως τῆς ἐσχάτης στιγμῆς νὰ ὠφε-

*) Ἀντιγραφὴ ἐκ τοῦ 2ου μέρους τῶν Memoires de Napoleon, par Montholon.

ληθῇ ἀπὸ τὰς περιστάσεις." Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἦσαν γνωστὰ τὰ φρονήματα τοῦ Ναπολέοντος. Τὸ τελευταῖον σχέδιον τῆς εἰρήνης εἶχεν ἤδη διασκεδάσειν τὰς ἀπάτας, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ ἀφήσουν τὸν ἐχθρὸν τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν κορυφὴν λαοῦ, ὅς τις καὶ ἐντὸς τῶν παλαιῶν καὶ ἀληθινῶν (ὄχι ἐπιπλάστων) φυσικῶν συνόρων του εἶναι μέγας καὶ ἀξιόλογος, οὐδενὸς τῶν γειτόνων του κατώτερος λαὸς, καὶ ἡ σύνοδος τοῦ Καστελλίου διελύθη τὴν 19 Μαρτίου μὲ μεγάλην ἔκπληξιν τοῦ Γαλλικοῦ πρέσβεως. Τὴν 1 Μαρτίου εἶχαν συνδεθῆν οἱ Μόναρχοι σφικτότερα διὰ συνθήκης κλεισθείσης εἰς Καλβιμόντιον, καὶ μετὰ τῆς Αὐτοκρατορικῆς τῆς Βιέννης αὐλῆς ἐνοήθησαν ἐντελέστατα περὶ τῶν ἐλπίδων, τὰς ὁποίας ἐστήριζεν ὁ Ναπολέων εἰς τὴν ταύτης συγγένειάν του. Ἀλλὰ τὰ φρονήματα τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας ἦσαν σύμμετρα μὲ τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ὁ Πρίγκιψ Μέτερνιχ εἶχε γράφειν ἤδη τὴν 29 Ἰαν. „Ἐὰν τρομερὰ ἀπάτη κάμῃ τὸν Αὐτοκράτορα Ναπολέοντα κωφὸν εἰς τὴν εὐχὴν τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ λαοῦ του, ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος θέλει κλαύσειν τὴν τύχην τῆς θυγατρός του χωρὶς νὰ ἐμποδίσῃ τὸν δρόμον της" *).

Ὁ μέγας στρατὸς ἐβάλθη πάλιν εἰς κίνησιν, ὅταν ἔμαθε τὴν ἐν Λαουδούνῳ μάχην. Ὁ Ναπολέων τὸν ἀπήντησεν εἰς Ἀρκόλιον παρὰ τὸν Ἀλβοῦλαν. Ἐπληροφορήθη ὅμως εἰς μάχην τῆς 20ης, διαρκέσασαν ἀπὸ μεσημερίου ἕως τὸ μεσονύκτιον, ὅτι δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ τοῦ κλείσῃ τὸν πρὸς τὴν μητρόπολιν δρόμον. Ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἐπέρασε τὴν νύκτα εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης, καὶ πολλοὶ στρατηγοὶ ἀμφέβαλλαν, ἂν ἔπρεπε νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν ἢ νὰ συνεχίσωσι τὴν μάχην. Τότε ὁ Ναπολέων, ὡς ἀπηλπισμένος χαρτοπαίκτης, ἔβαλεν ἐξαφνα ὅλην του τὴν τύχην εἰς ἓν χαρτίον. Ἀπεφάσισε δηλαδὴ νὰ ἀφήσῃ εἰς τοὺς συμμάχους τὸν πρὸς τοὺς Παρισίους δρόμον ἀνοικτὸν, αὐτὸς δὲ

*) Memoires de Napoleon par Montholon. Pieces instificatives, p. 316. Πρέπει νὰ συγκριθῶσι μὲ τὰ σελ. 341.

νὰ ῥιφθῇ κατὰ τῆς συναπτικῆς των γραμμῆς, καὶ οὕτω μὲ κτύπημα μιᾶς πτέρυγος νὰ τὸν ἀναγκάσῃ εἰς ὀπισθοδρομίαν, ἢ νὰ μεταθέσῃ τὸν πόλεμον εἰς τὸ μέσον τῆς Γερμανίας. Ὁ δι' ἀνάγκης καὶ ἀθλιότητος καθ' ὑπερβολὴν ἠρεθισμένος *), διὰ συχνῶν παρακελεύσεων εἰς ἀποστασίαν παρακινηθεὶς χωρικὸς λαὸς τῶν ἐμπροσθινῶν Γαλλικῶν ἐπαρχιῶν ὑπέσχετο εἰς τὸ σχέδιόν του βοήθειαν. Τὰ παρὰ τὸν Ῥῆνον καὶ Ἄραρα καὶ Μοσέλλαν πολυάριθμα φρούρια· ὁ ἐν Λουγδούνῳ μεσημβρινὸς στρατὸς, καὶ στράτευμα ἄλλο εἴκοσι χιλιάδων ἀνθρώπων, τὸ ὁποῖον εἶχε συνάξειν εἰς τὰς Βελγιακὰς ἐπαρχίας, εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς πολεμικῆς σκηνῆς, ὁ στρατηγὸς Μαισών· καὶ αὐτὴ ἡ γνώμη, τὴν ὁποίαν εἶχε περὶ τῆς προσοχῆς τοῦ Σβαρσεμβεργίου, καὶ περὶ τῆς ἐπιῤῥοῆς τῶν μονάρχων εἰς τὰς τούτου ἀποφάσεις, — ὅλα ταῦτα ἐφαίνοντο ὅτι τοῦ ἠγγυῶντο τὴν εὐτυχίαν τοῦ τολμήματός του. Συναρπαγμένος ἀπὸ τοῦτον τὸν στοχασμὸν ἐκίνησε τὴν 21 Μαρτ. ἀπὸ τὸν Ἀλβούλαν πρὸς τὸν Ματρόναν, ἐπέρασε τὸν ποταμὸν τοῦτον πλησίον Βικτοριακοῦ, καὶ πρὸς τὰ ἄνω τοῦ ποταμοῦ διευθύνετο εἰς τὸν ἅγ. Διζιῆρον. Ὁ Σβαρσεμβέργιος εἶχε μαντεύσειν ἤδη τὸν σκοπόν του πρὶν τοῦ δώσειν ἐντελῆ πληροφορίαν ἐπιστολὴ τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὴν Αὐτοκρατόρισσαν πιασθεῖσα ἀπὸ τοὺς Κοσάκους τοῦ Τεττεμβόρνου. Πληροφορημένος, ὅτι ἦτο ἤδη περικυκλωμένος ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα εἰς τὴν μετὰ τῆς Ἑλβετίας κοινωνίαν του, καὶ ὅτι χωρὶς μεγίστων θυσιῶν δὲν δύναται πλέον νὰ τὴν ἐξαναποκτήσῃ, καὶ ὅτι ἐπίσης δὲν δύναται ἐκ τοῦ μέσου τῆς Γαλλίας νὰ ἀναδράμῃ εἰς τὸ Βέλγιον χωρὶς νὰ δώσῃ δωρεὰν εἰς τὸν ἐχθρὸν τὴν πλευράν του καὶ νὰ προξενήσῃ τὴν τοῦ κινουμένου λαοῦ ἐπανάστασιν, — ἔκαμε πάραυτα τὴν ἀπόφασιν νὰ διευθυνθῇ εἰς τοὺς Παρισίους καὶ τὸν τολμηρὸν μηχανητὴν νὰ καταμηχανήσῃ μὲ ἴσην τόλμην. Οἱ Μόναρχοι τῆς Ῥωσίας καὶ Προυσίας ἐσυγκατάνευσαν πάραυτα εἰς τὴν γνώμην του· πρὸς δὲ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας, ὅς τις εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὸ Βάριον παρὰ τὸν Ἀλβούλαν καὶ ἀπεκεῖ ὑπῆγεν εἰς Διβίνοον, ἔτρεξεν ὑπασπιστὴς φέρων τὴν ἀγγελίαν τῆς ἀποφασισθείσης ὁδοιπορίας. Κατὰ τοῦ Γαλλικοῦ ὅμως Αὐτοκράτορος ἐστάλθη ὁ στρατηγὸς Βινσιγερόδιος μὲ 8000 ἱππέων. Ὁ Ναπολέων ἐπίστευσεν ἐκ τούτου, ὅτι ὅλος ὁ συμμαχικὸς στρατὸς, κυριευμένος ἀπὸ ἀμηχανίαν, τὸν ἀκολουθεῖ, καὶ ἐπίστευσε τόσον, ὅσον ἐπεθύμει νὰ λάβῃ τὸν ὀλέθριον τοῦτον δρόμον, καὶ ὅσον ἦτο συνειθισμένος ὁ κολακευμένος υἱὸς τῆς τύχης νὰ πιστεύῃ πάντοτε μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμει.

*) »Δὲν εἶναι νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι ὁ ἡμέτερος τρόπος τοῦ πολεμεῖν ἔκαμε τοὺς ἀνθρώπους νὰ πιάσουν τὰ ὅπλα μὲ ἀπελπισίαν. Ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς ὁ πόλεμος ἐγίνετο εἰς μικρὸν διάστημα, καὶ ὁ στρατὸς δὲν εἶχε σταθῆν τρεῖς ἡμέρας εἰς τὸν αὐτὸν τόπον. Μετὰ ἐπιπόνους πορείας ἤρχοντο πολλὰ ἀργὰ τὴν ἑσπέραν εἰς κατάλυμα, καὶ ἦτο ἀνάγκη ἕως τοῦ μεσονυκτίου νὰ διατρέχωσι τὰ χωρία διὰ νὰ εὕρωσι τροφὰς καὶ σταθμούς. — Ὅπου ἔλειπαν διόλου τὰ ξύλα καὶ προσέτι ἦτο κρύος, ἐκρήμνιζαν οἴκους διὰ νὰ μαγειρεύωσι καὶ νὰ θερμαίνωνται οἱ στρατιῶται. Οὕτω συχνάκις ἀφανίζετο διόλου ἓν χωρίον ὁλόκληρον, ὅπου ἔστεκε στρατόπεδον. Ἄλλως νὰ γείνῃ ἦτο ἀδύνατον κτλ.« Die Feldzüge der Schlesischen Armee, von C. v. W. Berlin. 1824. II. S. 90 etc.

21. Εἴσοδος εἰς τοὺς Παρισίους καὶ πτῶσις τοῦ Ναπολέοντος.

(1814 Μαρτίου 31).

Ἡ ἀπόφασις τοῦ Σβαρσεμβεργίου ἦτο τολμηρὰ, ἀλλὰ δὲν ἦτο, καθὼς εἰς τὴν λύπην των ἐβεβαίωσαν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ νικημένου, γέννημα ἀπελπισίας. Τὸ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας παραδοθὲν κατὰ τὴν 21 Μαρτίου Λουγδοῦνον ἠσφάλισε τὴν μετὰ τῆς Ἑλβετίας κοινωνίαν· ἐκ μεσημβρίας ἐπροχώρει ὁ Βελιγκτὼν μὲ τὸν Ἀγγλοϊσπανικὸν στρατόν. Ἡ Βορδιγάλη, πρώτη πασῶν τῶν Γαλλικῶν πόλεων, εἶχεν ἀναγορεύσειν τὸν νόμιμον βασιλέα, καὶ εἰς τοὺς Παρισίους αὐτοὺς ἐσυνάφθησαν μὲ τὸν Ταλλεϊράνδον καὶ τὸν Δοῦκα Δαλβέργιον *)

*) Συγγενῆ τοῦ μεγάλου Δουκὸς τοῦ Φραγκοφορτίου, ὅς τις εἶχε πολλὰ κτήματα εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ πολιτογραφηθῇ ἐκεῖ.

συνομολογίαι διὰ νὰ ἀναστήσουν ἐπιθυμίας καὶ φρονήματα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐμπνεύσειν εἰς τὸ μέγιστον μέρος τῶν εὐκαταστάτων πολιτῶν ὁ φόβος τῶν σκηνῶν τῆς Μόσκας. Ἀφοῦ ἤρχισε, πρὸ ἑνὸς τεταρτημορίου ἑκατονταετηρίδος, ἡ ἐπανάστασις ἐξαιρέτως διὰ βοηθείας ταύτης τῆς μητροπόλεως, ἀφῆκαν κατ᾽ ὀλίγον οἱ πολῖται ταύτης τὸ ὀλέθριον παιγνίδιον εἰς τοὺς μηχανοῤῥάφους, καὶ ὑπὲρ πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Γαλλίας ἔγειναν οὗτοι ψυχρότεροι πρὸς τοὺς ἐπαναστατικοὺς δυνάστας. Διὰ τοῦτο ἐπιφανέστατοι πολῖται, οἵτινες ἦσαν δυσαρεστημένοι μὲ τὸν παρόντα δυνάστην, προητοίμαζαν εὐλόγως ἄλλην τάξιν, καὶ ἡ διαφορὰ ἦτο ὅτι τώρα, ὄχι καθὼς τὴν 18 Φρυκτιδώρου καὶ τὴν 18 Βρουμαίρου, ὅταν ἐβάλθη ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις καὶ βία μὲ τὴν καταστροφὴν τῆς προτέρας, ἀλλ᾽ ἤθελαν νὰ στήσωσι τὸν νόμιμον θρόνον μὲ καταστροφὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλ᾽ αὐτὸ τοῦτο φαίνεται εἰς τοὺς θαμβωμένους ὀπαδοὺς τοῦ παρανόμου θρόνου, ὅσον ἂν εἶναι κατ᾽ ἄλλον τρόπον ἀγχίνοες καὶ σοφοὶ, ἀποστασία, προδοσία καὶ συνωμοσία *).

Κατὰ τὴν ἡμέραν, ὁπότε ἐπὶ τῆς πλησίον τοῦ Βικτοριακοῦ λεωφόρου, μὲ πολεμικὸν συμβούλιον συγκροτηθὲν εἰς τὸ ὕπαιθρον ἐφανέρωσεν ὁ Σβαρσεμβέργιος εἰς τοὺς δύω μονάρχους καὶ εἰς τὸν Φελδμαρισάλιον Βαρκλάϊον τὴν ἀπόφασίν του καὶ τὴν ἀπεδέχθησαν ὅλοι, (τὴν 24 Μαρτίου 1814), ἐφάνησαν καὶ τὰ προτάγματα τοῦ Σιλησιακοῦ στρατοῦ, ὅς τις κτυπήσας τοὺς ὑπὸ Ναπολέοντος βαλθέντας Μαρισαλίους, ἐπλησίαζεν ἀπὸ Ῥημοὺς καὶ Κατάλαυνον. Μετὰ μίαν ἡμέραν ἔφθασεν εἰς καλὴν ὥραν ἓν μέρος αὐτοῦ, ὅταν ὁ μέγας στρατὸς ἐσυναπήντησε πλησίον τῆς Φάρας Καμπανίας τὰ σώματα τῶν Μαρισαλίων Μαρμόντ καὶ Μαγδονάλδου, καὶ ἐπῆρε τὰ κανόνιά των καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους. Ὁλόκληρος μερὶς ἐθνικῆς

*) Οὕτω μάλιστα τὸ Manuscrit de 1814 par le Baron Fain. Ὡσαύτως τὸ σύγγραμμα τοῦ Βίλτωνος, τὸ ὁποῖον εἶναι ὀλιγώτερον θαυμαστὸν διὰ τὸν γραμματέα τοῦ Ναπολέοντος παρὰ διὰ Ἄγγλον Ὀφικιάλιον.

φρουρᾶς ἐκτυπήθη ἀπὸ Ῥωσικὸν τάγμα κυνηγῶν, καὶ ἐπιάσθη αἰχμάλωτος. Μὲ ὅλον τοῦτο τὰ λείψανα τοῦ Μαρμοντικοῦ σώματος, τὰ ὁποῖα ὕστερον ἐπροξένησαν πολλὴν αἱματοχυσίαν, διέφυγαν καὶ ἐμβῆκαν εἰς Παρισίους.

Ἡ μητρόπολις αὕτη ὀκτὼ ἡμέρας ἐστερεῖτο ἀγγελίας ἐκ τοῦ στρατεύματος. Οἱ ἄρχοντες ὡμίλουν ἀκόμη πάντοτε περὶ νικῶν, καὶ ὅταν τὴν 29ην τὰ κτυπημένα στρατεύματα ἐπίασαν τοὺς λόφους τοῦ Μοντεμαρτύρου καὶ τῆς Βελλεβίλλης, μακραὶ σειραὶ πληγωμένων στρατιωτῶν ἐφέροντο εἰς τὴν πόλιν καὶ μεγάλοι σωροὶ φυγάδων χωριατῶν ἐσκέπαζαν τοὺς δρόμους καὶ τὰς δημοσίους ἀγορὰς, τότε ἀνήγγειλεν ὁ Ἰωσὴφ Βοναπάρτης, γενικὸς ὢν ἐπίτροπος τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς, ὅτι ἐχθρικὸς λόχος ἀποκεκομμένος, καὶ διωκόμενος ἀπὸ τὰ νικηφόρα στρατεύματα τοῦ Αὐτοκράτορος, πλησιάζει ἀπὸ τὰς Μέτας. Οἱ κάτοικοι ἐπαρακελεύοντο νὰ πιάσωσι τὰ ὅπλα καὶ ὀλίγας στιγμὰς νὰ μεταβάλωσι τὴν πόλιν εἰς στρατόπεδον διὰ νὰ καταισχύνουν τὸν ἐχθρὸν εἰς τὰ τείχη, τὰ ὁποῖα ἐστοχάζετο νὰ ὑπερβῇ μὲ θρίαμβον. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἡ Αὐτοκρατόρισσα, τὴν ὁποίαν ὁ Ναπολέων, ὅταν ἀνεχώρει πρὸ ἐκτὼ μηνῶν εἰς τὸν στρατὸν, εἶχε περιβάλειν τὸ ὄνομα ἀνισχύρου τινὸς μεσοβασιλείας, συμβουλευομένη ἀπὸ δειλοὺς φίλους καὶ ὑπούλους ἐχθροὺς τοῦ ἀνδρός της, ἐκαταπείσθη νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Βλέσας· οἱ λειτουργοὶ καὶ μεγάλοι ἀξιοφόροι ἔδειξαν ζῆλον νὰ ἀκολουθήσουν τὴν Πριγκιπέσσαν ταύτην, ἥτις τώρα ἔφυγεν ἀπὸ τὴν καθέδραν τῆς ἐξουσίας της ἐξ αἰτίας τῶν ὅπλων τοῦ πατρός της, καθὼς εἶχε φύγειν δύω φοραῖς ἀπὸ τὴν πατρίδα της ἐξ αἰτίας τῶν ὅπλων τοῦ ἀνδρός της. Καὶ ὁ Ταλλεϋράνδος δὲ, μέγας ὑποεκλογεὺς, τὴν ἐσυνώδευσεν, ἀλλὰ μόνον ἕως τὴν γραμμὴν τῆς μητροπόλεως, ὅπου μὲ πρόφασιν ὅτι ἐλησμόνησεν ἀξιόλογα χαρτία ὑπέστρεφε πάλιν εἰς τὴν πόλιν.

Εἰς τοῦτο δὲ τὸ μεταξὺ εὐτύχησεν ἀληθῶς ὁ Ἰω-

σὴφ Βοναπάρτης μετὰ τῶν Μαρισαλίων Μαρμὸντ καὶ Μορτιέρου νὰ ὁπλίσῃ μέρος τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς ἐνῷ ἔδωκεν εἰς αὐτὴν ἐλπίδας, ὅτι δύναται νὰ προστατεύσῃ τὴν μητρόπολιν ἕως νὰ ἔλθῃ ὁ Αὐτοκράτωρ. Τὰ τρίμματα τῶν κτυπημένων σωμάτων ἔγειναν πάλιν ἱκανῶς ἰσχυρὰ μὲ τὴν φρουρὰν ταύτην καὶ μὲ τὰ ὅπλα καὶ κανόνια, τὰ ὁποῖα ἔλαβαν ἀπὸ τὴν ὁπλοθήκην τῶν Παρισίων, καὶ οἱ σύμμαχοι ἐχρεώστουν κατὰ τὴν 30 Μαρτ. νὰ ἀγοράσουν τὴν εἰς τὴν μητρόπολιν εἴσοδόν των μὲ μίαν πολλὰ αἱματώδη μάχην. Εὐθὺς ὅμως ἀφοῦ ἐγνώρισεν ὁ Ἰωσὴφ Βοναπάρτης ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν ὑπεροπλίαν τῶν συμμάχων, ἔστειλεν εἰς τοὺς Μαρισαλίους πληρεξουσιότητα νὰ κλείσουν συνθήκην παραδόσεως, καὶ ἐκίνησε πρὸς τὴν φεύγουσαν μεσοβασιλείαν. Ὁ Μαρισάλιος Μαρμὰντ ἤρχισε τώρα νὰ συμβιβάζεται. Πρὶν ὅμως γνωσθῇ εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ στρατοῦ στερχθεῖσα δίωρος ἀνακωχὴ τῶν ὅπλων διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὥρμησε τὸ σῶμα τοῦ Λαγγερῶνος εἰς τὸ Μοντεμάρτυρον, καὶ μ᾽ ὅλον ὅτι ἔφθασεν εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ λόφου ἡ ἀγγελία τῆς ἀνακωχῆς, δὲν ἠδυνήθησαν τὰ στρατεύματα νὰ ἐμποδισθοῦν ἀπὰ τοῦ νὰ ἀναβοῦν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου. Τὴν νύκτα κατὰ τὴν δευτέραν ὥραν ἐκλείσθη ἡ συνθήκη τῆς παραδόσεως μὲ συμφωνίαν νὰ ἀναχωρήσουν ἀνεμποδίστως τὰ σώματα τῶν δύω Μαρισαλίων. Διὰ τὴν ἐπιοῦσαν πρωΐαν ἔγειναν αἱ ἑτοιμασίαι τῆς τῶν Μονάρχων εἰσόδου εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Γαλλίας. Ἡ ἡμέρα τοῦ θριάμβου, τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν ἐστοχάζετο πρὸ τοῦ νέου ἔτους, ἐξημέρωσεν· ἀλλὰ καὶ ὁ Ναπολέων εἶχεν ἐμβῆν ἀρχηγὸς νικηφόρων στρατευμάτων εἰς τὰς μητροπόλεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν βασιλείων, καὶ διὰ τοῦτο ἐὰν ἦτο μόνον συνειθισμένη νικητικὴ εἴσοδος, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἐπρόσταζεν ὑψηλότερος σκοπὸς παρὰ πολεμικὸν μεγαλεῖον, ἤθελεν εἶσθαι τὸ ἀποτέλεσμα πρόσκαιρον ἐπίσης καθὼς καὶ ὅλη ἡ λαμπρότης τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλ᾽ οἱ

Μόναρχοι ἐδείχθησαν ἀνώτεροι ματαίων ἢ ἐμπαθῶν στοχασμῶν ψυχῶν μικροπρεπῶν, καὶ ἐγνώρισαν ὑψηλότατον σκοπὸν τῆς νίκης των νὰ καταστρέψουν διὰ δυνάμεως, φρονήσεως καὶ γενναιότητος τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, ὅπου ἐφύτρωσε καὶ ἐκραταιώθη δι᾽ ἀνοησίας καὶ κακουργίας. Ἀλλ᾽ ἐκλονίζετο ἀκόμη ἡ φρόνησις εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον φέροντος δρόμου, μ᾽ ὅλον ὅτι ἐγνώριζαν ἤδη τὴν εὐθεῖαν ὁδόν. Διότι ἡ ἀποκατάστασις τοῦ νομίμου βασιλικοῦ οἴκου τοὺς ἐφαίνετο ἀμφίβολος, ἐπειδὴ τὰ τούτου μέλη, διὰ τὴν εἰκοσιπενταετῆ ἀπουσίαν των καὶ διὰ τὴν εἰκόνα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπροσπάθουν νὰ τὰ παριστάνουν ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς ἐπαναστάσεως, ἔγειναν μισητὰ εἰς τὸ περισσότερον μέρος τοῦ ἔθνους καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὴν νεωτέραν γενεάν· καὶ αὐτοὶ οἱ μεγάλοι τῆς γῆς ἀπὸ τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν πολυχρόνιος δυστυχία προξενεῖ εἰς τοὺς εὐτυχεῖς, εἶχαν ἀποστραφῆν ἀπὸ τοὺς ἐνδεεῖς, τοὺς ὁποίους δὲν εἶχεν ἐγκαταλείψειν τὸ αἴσθημα τοῦ ὅτι ἦσαν ὁμότιμοί των *). Ὁ ἀριθμὸς λοιπὸν τῶν ζητούντων τοὺς Βουρβωνίους ἦτο ἀναλόγως τόσον μικρὸς, ὥστε οἱ Μόναρχοι ἔκριναν εὔλογον νὰ ἀποφύγουν τὸ φαινόμενον, ὅτι τάχα ἤθελαν νὰ τοὺς εἰσάξουν εἰς τὸ ἔθνος μὲ βίαν. Ὑποκάτω τῶν τειχῶν τῶν Παρισίων πρὸ τῆς εἰσόδου ἐφανέρωσεν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἰς τοὺς ἐπισκεφθέντας αὐτὸν προεστῶτας τῶν τῆς πόλεως συνοικιῶν: „Εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Παρισιανῶν νὰ φανερώσουν ποίαν κυβέρνησιν ἐπιθυμοῦν ὡς σύμφωνον μὲ τὴν ἡσυχίαν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Εὐρώπης· θέλουν τὸν εὑρεῖν πρόθυμον νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν των.“ Ἀλλ᾽ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς μὲ τὸν Ναπολέοντα δυσαρεστημένης φατρίας ἤξευραν ἐκ πολυχρονίου πεί-

*) Qui multum in suorum misericordia ponunt, ignorant, quam celeriter lacrymae inarescant. Namo fideliter diligit quem fasditit; nam et calamitas querula est, et superba felicitas . . . . Quid micum est, fortunatos semper parem quaerere? Curtius V, 5.

ρας πῶς νὰ φανερόνωσι δημοσίους ἐπιθυμίας περὶ πολιτικῶν μεταβολῶν. Διὰ τοῦτο ἑκατὸν περίπου βασιλόφρονες διατρέχουσιν ἔφιπποι τὴν πόλιν φοροῦντες λευκὰ ἐπίσημα καὶ φωνάζοντες πανταχοῦ : Ζήτω ὁ βασιλεύς! Ζήτωσαν οἱ Βουρβώνιοι ! Ὁ νεωτερισμὸς τούτου τοῦ ἐκφωνήματος, ἀνηκούστου ἤδη ἔτη πέντε καὶ εἴκοσι, καὶ ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἀπηγορευμένου, διήγειρεν ἐνταυτῷ καὶ ἔκπληξιν καὶ περιέργειαν. Οἱ οἶκοι τῶν ἐκφωνούντων πληθύνονται, καὶ ἐξαιρέτως δείχνουσι ζῆλον αἱ γυναῖκες ἀξαπλόνουσαι ἀπὸ τὰ παραθύρια λευκὰ πανία καὶ φωνάζουσαι καὶ αὐταὶ τὰς αὐτὰς εὐχάς. Ἀπ' ἄλλου μέρους σηκόνεται ὁ ὄχλος καὶ ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ ἐναντίον τούτων. Τότε διαδίδεται μία Διακήρυξις, τὴν ὁποίαν εἶχε προεκδώσειν μίαν ἡμέραν ἀρχήτερα ὁ Πρίγκιψ Σβαρσεμβέργιος· περιέχει αὕτη παρακέλευσιν πρὸς τοὺς Παρισιανοὺς νὰ μιμηθοῦν τὸν τρόπον τῶν κατοίκων τῆς Βορδιγάλης, καὶ νὰ δώσουν τέλος εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὴν ἐμφύλιον διχόνοιαν, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ γείνῃ κατ' ἄλλον τρόπον. Ἡ ἐντύπωσις τῆς Διακηρύξεως ταύτης εἶναι μεγάλη, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν· ἀλλὰ καὶ τώρα μένει ἀκόμη ἡ κίνησις περιωρισμένη καὶ ἀβέβαιος, ἕως οὗ ἀρχίζει ἡ εἴσοδος τῶν Μονάρχων καὶ τοῦ στρατοῦ των, καὶ ἡ λευκὴ ταινία, τὴν ὁποίαν πᾶς στρατιώτης βαστάζει εἰς τὸν ἀριστερόν του βραχίονα ἀπὸ τῆς ἐν Βριέννῃ μάχης εἰς τὸ νὰ γνωρίζωνται ἀμοιβαίως, ἐκλαμβάνεται σημεῖον, ὅτι οἱ Μόναρχοι ἀπεφάσισαν νὰ ἀποκαταστήσωσι τὴν βασιλείαν. Τότε βροντᾷ πανταχόθεν πολύφωνον τό : „Ζήτω ὁ βασιλεύς! Ζήτωσαν οἱ Βουρβώνιοι!" — καὶ καθὼς ἡ πανέκλαμπρος παράταξις ἐκινεῖτο εἰς τὰ ἔμπροσθεν ἀργοπόρως, ἀπ' ἀναριθμήτους θεατὰς περιωθουμένη, καὶ πάντοτε ἐπλησίαζαν περισσότεροι ἐκ τοῦ πλήθους μὲ εὐχετικὰς προσρήσεις καὶ εὐλογίας, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἀπεκρίνετο μὲ φιλικωτάτους λόγους, καὶ πανταχόσε ἐφώναζεν : „Ἡμεῖς δὲν ἐρχόμεθα ὡς δορικτήτορες! Ἡμεῖς εἴ-

μεθα σύμμαχοί σας, οἱ Γάλλοι εἶναι φίλοι μας," — τότε ἀνέβη ὁ ἐνθουσιασμὸς εἰς ἀμέτρητον ὕψος· καθεὶς θέλει νὰ ἴδῃ ἐκεῖνον, ὅς τις κηρύττεται σωτὴρ καὶ ἀναγεννητὴς τῆς Γαλλίας, νὰ ἐγγίξῃ τὰς χεῖράς του, τὰ γόνατά του, τὰ ἱμάτιά του, καὶ αἱ φωναὶ διὰ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ Φρειδερῖκον Βιλέλμον, τοὺς ἐλευθερωτάς, ἀναβαίνουν ἕως εἰς τὰ σύννερα. Μὲ ὅλα ταῦτα μετὰ τὸ μεσημέριον, εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ταλλεϊράνδου, ὅπου ἐκατέλυσεν ὁ Αὐτοκράτωρ, συνεκροτήθη μέγα συμβούλιον, ὅπου παρεκτὸς τῶν δύω Μονάρχων παρευρίσκοντο οἱ Πρίγκιπες Σβαρσεμβέργιος καὶ Λιχτενστεῖνος, οἱ Ῥωσικοὶ λειτουργοὶ καὶ οἱ Γαλλικοὶ Ταλλεϊράνδος, Δεπράδιος καὶ Λουΐσιος. Ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς ἐπρόβαλε τρεῖς διαφόρους προτάσεις : ἢ νὰ κλείσῃ τὴν εἰρήνην μὲ τὸν Βοναπάρτην αὐτὸν δι' ἀσφαλῶν ἐγγυήσεων, ἢ νὰ διατάξῃ μεσοβασιλείαν ἐν ὀνόματι τοῦ υἱοῦ του, ἢ νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς Βουρβωνίους. Ὁ Ταλλεϊράνδος καὶ οἱ λοιποὶ Γάλλοι ἀπέδειξαν τὸ τελευταῖον ὡς μόνον ὠφέλιμον καὶ ἀναίρεσαν τὰς ἀντιλογίας, αἵτινες προέκυπταν ἐκ τῆς ἀγανακτήσεως τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων πρὸς τὸν παλαιὸν βασιλικὸν οἶκον. Τότε ὁ πολιτικὸς οὗτος ἐθεράπευσε μέρος τῶν κακῶν, τὰ ὁποῖα εἶχε προξενήσειν ἀρχήτερα εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. „Δεδόσθω λοιπόν, εἶπε τελευταῖον ὁ Ἀλέξανδρος· σᾶς λέγω λοιπόν, ὅτι ἐγὼ δὲν θέλω συμβιβασθῆν πλέον οὔτε μὲ τὸν Αὐτοκράτορα Ναπολέοντα, οὔτε μὲ κἀνὲν μέλος τῆς οἰκογενείας του." Μετὰ δύω ὥρας ἐδημοσιεύθη ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐν ὀνόματι τῶν τριῶν συμμάχων Μονάρχων εἰς εἶδος πολιτικοῦ γράμματος, τὸ ὁποῖον περιεῖχεν ἐνταυτῷ τὴν βεβαίωσιν, ὅτι ἡ Γαλλία ἐπιμένει εἰς τὴν παλαιάν της ἐπικράτειαν, καὶ λαμβάνει μάλιστα καὶ κἄποιαν αὔξησιν, ἐπειδὴ τῆς Γαλλίας τὸ μέγεθος καὶ ἡ δύναμις εἶναι ὠφέλιμα διὰ τὸ συμφέρον τῆς Εὐρώπης. Προσέτι ἐκηρύχθησαν οἱ σύμμαχοι πρόθυμοι νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ ἐγγυηθοῦν τὸ πολιτικὸν σύνταγ-

μα, τὸ ὁποῖον θέλει δώσειν εἰς ἑαυτὸ τὸ ἔθνος, καὶ ἐπαρακέλευσαν τὴν Γερουσίαν νὰ συντάξῃ ἰχνογραφίαν τοῦ πολιτεύματος διὰ τὰς χρείας τῆς διοικήσεως.

Ἡ ἀνδροποδώδης αὕτη Γερουσία, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίζετο ὁ Ναπολέων μηχανὴν νὰ ἐντυπόνῃ νόμιμον σφραγῖδα εἰς πᾶν πρακτικὸν τῆς αὐτογνωμίας του, ἐδιευθύνθη τώρα ἀπὸ τὸν Ταλλεϊράνδον ἐναντίον τοῦ κυρίου της. Ἑξήκοντα πέντε Γερουσιασταὶ παρευρισκόμενοι εἰς Παρισίους βλέπουν μὲ ἔκστασίν των ὅτι ἀποσπῶνται ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ πλακωθῶσιν ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ κρημνιζομένου Αὐτοκρατορικοῦ θρόνου καὶ συγκαλοῦνται νὰ εἰσάξωσι νέαν κυβέρνησιν. Ὁ Ταλλεϊράνδος γίνεται πρόεδρός των, καὶ τὸ πρῶτον ἔργον των εἶναι νὰ ἀναγγείλουν εἰς τὰ στρατεύματα, ὅτι ἐσυντρίφθη ὁ ζυγὸς, ὑποκάτω τοῦ ὁποίου ἀνεστέναξε τόσον πολὺν καιρὸν ἡ πατρὶς, καὶ ἐκαθαιρέθη ἀπὸ τὸν θρόνον ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης. Τὴν 2 Ἀπρ. ἐξεφώνησεν ἡ Γερουσία τὴν καθαίρεσιν ταύτην, καὶ τὴν ἐστήριξεν εἰς ὅλας ἐκείνας τὰς πράξεις, αἵτινες μέχρι τοῦδε ὑπῆρχαν ἀντικείμενα τῆς κολακείας καὶ τοῦ θαυμασμοῦ της. Ἀλλ' ὅσον ἄτιμος καὶ ἂν εἶναι ἡ τῆς καθαιρέσεως αὕτη κήρυξις εἰς τοὺς βοηθοὺς τῆς τυραννίας, ἦτο ὅμως ἀξιόλογος διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ παρανόμου θρόνου, ὅς τις ἔχασε τὸ ἀληθινὸν ὑποστήριγμά του μαζὴ μὲ τὴν εὐτυχίαν τῶν ὅπλων, ὀφαίρεσε καὶ τὸ φαινόμενον θεμέλιον, τὸ ὁποῖον ἐπροσπάθησε νὰ κτίσῃ εἰς τὴν τοῦ λαοῦ πίστιν. Αὕτη ἡ ἐνέργειά του ἐφάνη περισσότερον εἰς τὸν στρατὸν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἦτο ἀγαπητὴ πρόφασις εἰς τοὺς ἡγεμόνας του νὰ κηρύξωσι τὴν ἀποστασίαν των ἀπὸ τὸν ἐκ τῆς τύχης ἐγκαταλελειμμένον κύριόν των.

Ὁ Ναπολέων εἶχε μάθειν εἰς Βικτοριακὸν, τὴν 27 Μαρτ., τὸν δρόμον τῶν συμμάχων, ἐγνώρισε τὴν ἀπάτην του, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπίστευεν ὅτι θέλουν ἀκολουθήσειν κατόπιν του, καὶ μὲ σπουδὴν μεγίστην ἐπρόσταξε νὰ γείνῃ ἐπιστροφὴ διὰ τοῦ ἁγ. Διζιέρου, Δουλεβεντί-

ας, καὶ Βαρίου εἰς τὰς Τρικάσας· δρόμος, ὅς τις ἦτο πολὺ μακρύτερος παρὰ τὸν ὁποῖον διέτρεξαν οἱ σύμμαχοι, ἀλλὰ πάντοτε ἔδιδε βοηθήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ ὅτι ἔμελλε νὰ εὕρῃ εἰς τὸν τελευταῖον. Εἰς τὸν δεύτερον τοῦτον δρόμον ἔσπευσεν ὁ Κωλεγκούρτιος νὰ ἀγοράσῃ τὴν εἰρήνην μὲ πᾶσαν τιμήν. Πλησίον Τρικασῶν τρέχει ὁ Γαλλικὸς στρατὸς εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Σηκοάνα. Αἱ ὁδοιπορίαι γίνονται μὲ ὑπερανθρώπινον ταχύτητα, ἀλλὰ πάλιν δὲν ἀναπαύουσι τὴν ἀνυπομονησίαν τοῦ Αὐτοκράτορος, εἰς τὸν ὁποῖον μία δυστυχία ἀγγέλλεται κατόπιν τῆς ἄλλης. Τὴν 31 ῥίπτεται εἰς ταχυδρόμον ἄμαξαν, καὶ μαστίζει τοὺς ἵππους νὰ τρέχουν μέχρι θανάτου, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ μὲ τὴν ἄφιξίν του τὴν παράδοσιν τῶν Παρισίων καὶ νὰ προετοιμάσῃ ἀπηλπισμένην ἀντίστασιν. Εἰς τὸ ξενοδοχεῖον Γαλλικὴν αὐλὴν πλησίον Ἰουβισίου, ὅπου μένει ὀλίγας στιγμὰς τὸ ἑσπέρας, ἀπέχει πέντε ὥρας ἀκόμη ἀπὸ τὸν σκοπόν του. Πιστεύει, ὅτι ἡ πόλις δὲν ἐπαραδόθη ἀκόμη, ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀκούσειν τὸ ἐκπυρσοκρότημα τοῦ μεγάλου μύλου τῆς πυροκονίας τοῦ εὑρισκομένου εἰς Γρενέλλαν, τὸ ὁποῖον ἐδιώρισεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Τρέχει εἰς τὰ ἔμπροσθεν, καὶ φθάσας εἰς τὰ ὕψη βλέπει ὅλην τὴν χώραν ἀπὸ Νεϊλλῦ ἕως Βικενῶν φωτιζομένην ἀπὸ τὰ πυρὰ τῶν φρουρῶν τῶν συμμάχων· ἡ βαθυτάτη νὺξ ἐμπίπτει εἰς τὴν ἐρημικὴν γωνίαν, ὅπου ὁ νομιζόμενος κοσμοκράτωρ μὲ δύω ταχυδρόμα ἁμάξια καί τινας ὑπουργούς του ἀμφιταλαντεύεται μεταξὺ τῶν ἀποφάσεων, ἂν πρέπῃ νὰ προάξῃ τὸν δρόμον του ἢ νὰ ὑποστρέψῃ ὀπίσω. Τελευταῖον τὸν φέρει ταχυδρόμος τὴν ἀγγελίαν, ὅτι ἐσυμφώνησεν ἡ μητρόπολις νὰ παραδοθῇ, καὶ εὐθὺς λαμβάνει τὸν δρόμον διὰ τὸ Φονταινεβλώ. Ἐκεῖ συνάζεται κατὰ τὰς τρεῖς πλησιεστάτας ἡμέρας ὁ στρατὸς, τὸν ὁποῖον φέρει ὀπίσω ἐκ Καμπανίας, καὶ τὰ στρατεύματα τῶν Μαρισαλίων, τὰ ὁποῖα ἀδείασαν τοὺς Παρισίους. Ἀλλ' ἡ ἀνδρία νὰ

ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τοῦ θρόνου ἐλλείπει τώρα ἀπ' ἐκεῖνον, ὅς τις ἐκρήμνισε πολλοὺς ξένους θρόνους· προσμένει τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Κωλεγκουρτίου, καὶ οὗτος, ἐπειδὴ ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὰς συνεχεῖς φροντίδας του δὲν τὸν ἤκουσεν εἰμὴ μετὰ δύω ἡμέρας, ἐπιστρέψας τὴν νύκτα τῆς 2 ἐξημερονούσης τῆς 3 Ἀπριλίου μὲ τὰ ἀπαρηγόρητα νέα τῆς ἡμέρας καὶ μὲ τὴν θλιβερὰν ἀγγελίαν: „Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν συμβουλεύει νὰ παραιτηθῇ τὸν θρόνον καὶ νὰ ζητήσῃ διὰ συνθήκης τόπον καταφυγίου. Ἐὰν κάμῃ τοῦτο, ἐπρόσθεσεν ὁ Κωλεγκούρτιος, ἐμπορεῖ ἴσως ἀκόμη νὰ φυλάξῃ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου διὰ τὸν υἱόν του."

Ὁ Ναπολέων ἐβρυχᾶτο καὶ ἔτρυζε τοὺς ὀδόντας, ἀλλὰ παρῆλθεν ἡ ὥρα τῆς τολμηρᾶς ἀποφάσεως. Μικροψυχία καὶ ἀμφιβολία τὸν ἐκυρίευσαν, καὶ ἡ ταραχή του αὕτη ἐξηπλώθη παρευθὺς εἰς ὅλους τοὺς ἀγοὺς τοῦ στρατοῦ του. Οἱ κοινοὶ στρατιῶται καὶ οἱ νεώτεροι ἀγοὶ τὸν ἐχαιρέτησαν μὲ εὐφημίας καὶ ἐπαίνους καὶ εὐχὰς τὴν 4, ὅταν ἤκουσαν, ὅτι ἤθελεν ἐκ νέου νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν του· οἱ δὲ Μαρισάλιοι ἐξ ἐναντίας ἐκύτταζαν τὰς θέσεις των καὶ τὴν τύχην των, τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν εἶχαν ἀπολαύσειν μὲ τελείαν ἡσυχίαν, καὶ οἱ μὴ φοβούμενοι τὸν θάνατον εἰς τὰς μάχας ἐφοβοῦντο τώρα τὸν κίνδυνον μὴ γείνωσι πάλιν πτωχοὶ καθὼς πρότερον. Ἡ διάθεσις αὕτη δὲν ἔμεινεν ἄγνωστος εἰς τὸν αὐθέντην των, καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς ἐφαίνετο ὅτι δὲν τὴν παρατηρεῖ, ὑπῆγαν πρὸς αὐτὸν οἱ Μαρισάλιοι Βερθιέρος, Νέϊος καὶ Λεφέβριος, τοῦ ἔδειξαν τὸ γράμμα τῆς καθαιρέσεώς του, καὶ τοῦ εἶπαν κατὰ πρόσωπον, ὅτι δὲν εἶναι πλέον Αὐτοκράτωρ, καὶ δὲν ἔχει πλέον νὰ τοὺς προστάξῃ τίποτε. Τελευταῖον ἐσύνθεσεν ἓν γράμμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐφανέρονεν, ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ παραιτηθῇ τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Γαλλίας καὶ αὐτὴν προσέτι τὴν ζωήν του πρὸς εὐτυχίαν τῆς πατρίδος, ἥτις δὲν δύναται νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὰ δίκαια τοῦ υἱοῦ του, ἀπὸ τὴν μεσοβασιλείαν καὶ ἀπὸ τὴν

Αὐτοκρατόρισσαν, ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τὴν διατήρησιν τῶν νόμων τῆς Αὐτοκρατορίας. Μὲ τοῦτο τὸ γράμμα ἤλπιζε καθ' ὑπερβολὴν εἰς τὴν Αὐστρίαν, καὶ δὲν ἐλυπεῖτο δι' ἄλλο τόσον, ὅσον διότι ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος δὲν εὑρίσκετο εἰς Παρισίους, καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν θέσιν τῶν στρατευμάτων ἦτο ἀκόμη ἀποκεκομμένος ἀπὸ ταύτην τὴν μητρόπολιν. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐκίνησαν διὰ τοὺς Παρισίους ὁ Κωλεγκούρτιος καὶ οἱ Μαρισάλιοι, Νέϊος καὶ Μακδονάλδος μὲ τὸ γράμμα τῆς παραιτήσεως ἐλπίζοντες, ὅτι θέλουν δυνηθῆν νὰ καταπείσωσι τοὺς Μονάρχους εἰς τὸ νὰ γνωρίσωσι τὸν νέον Αὐτοκράτορα μὲ μεσοβασιλείαν τῆς μητρός του. Ἀλλ' ὅταν ἔφθασαν, εὗρηκαν θριαμβεύοντα τὰ Βουρβωνικὰ πράγματα. Ἡ βουλὴ τῶν συναρχείων καὶ τῆς διοικήσεως, πρὶν ἀκόμη ἡ Γερουσία ἐκφωνήσῃ τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ναπολέοντος, εἶχε ζητήσειν κατὰ τὴν 2 Ἀπριλ. τὴν καταγωγὴν τοῦ νομίμου βασιλέως, καὶ ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ προπορευομένων πολλῶν στρατηγῶν (Βίκτορος, Δυποντίου, Δεσσόλου) ἔβαλαν εἰς τοὺς πίλους των τὸ λευκὸν ἐπίσημον. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ εἶχε φθάσειν καὶ ὁ Ἀγγλικὸς λειτουργὸς Καστλερῆγος, καὶ οἱ Μαρισάλιοι ἐπληροφορήθησαν παρευθὺς, ὅτι εἶναι χαμένη πᾶσα ἐλπὶς διὰ τὸ γένος τοῦ Ναπολέοντος. Μὲ τὴν αὐτὴν πληροφορίαν εἶχε κλείσειν ἀρχήτερα ὁ Μαρισάλιος Μαρμὸντ μὲ τὸν Πρίγκιπα Σβαρσεμβέργιον συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἠσφαλίζετο ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Αὐτοκράτορος Ναπολέοντος. Ὁ δὲ Μαρισάλιος μετὰ τοῦ στρατεύματός του ἐχωρίζετο ἀπὸ τὸν Γαλλικὸν στρατὸν καὶ μετέβαινεν ὄπισθεν τοῦ στρατοῦ τῶν συμμάχων. Ὅτι τὸ σῶμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον συνέκειτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ νέους στρατιώτας λαβόντας τότε πρὸ ὀλίγου τὰ ὅπλα, ἠδύνατο μόνον νὰ κινήσῃ εἰς ἀγῶνα τὸν ἀνίσχυρον, ἢ τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἐὰν ἐδοκιμάζετο, νὰ διακρίνῃ πρὸς ὄφελός του, ἦτο λόγος γελοιωδέστατος, τὸν ὁποῖον ὅμως οὔτε ὁ Ναπολέων οὔτε οἱ φίλοι του ἐντράπησαν νὰ τὸν βεβαιώσωσι.

Μεταξὺ δειλίας καὶ ὀργῆς ἀντιταλαντευόμενος ὁ Ναπολέων εἶχεν ἐκδώσειν ἤδη τὴν 4 Ἀπριλ. εἰς εἶδος προστάγματος τῶν στρατευμάτων ἀπόκρισιν εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Γερουσίας ἐκφωνηθεῖσαν καθαίρεσίν του, καὶ ἀπέδωκεν εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο πλουσιοπαρόχως τὰς ἐπιπλήξεις, τὰς ὁποίας ἐκεῖνο εἶχε κάμειν κατ' αὐτοῦ διὰ τοῦ καθαιρετικοῦ γράμματος. Ἀλλὰ τὸ καθαιρετικὸν γράμμα ὄχι ὀλιγώτερον ἔδειχνε τὴν ἐνέργειάν του. Ἕνας τῶν Μαρισαλίων τὸν ἄφινε κατόπιν τοῦ ἄλλου, καὶ ἔτρεχεν εἰς Παρισίους, διὰ νὰ διατάξῃ καὶ ἀσφαλίσῃ τὰ ἴδιά του πράγματα. Καὶ αὐτὸς δὲ οὗτος ἔδειχνεν ἐπαισθητὴν τὴν ἔλλειψιν σταθερότητος καὶ ἀξιοπρεπείας. Εἰς ταύτας τὰς ἀσθενεῖς μεταβολὰς τῶν τολμηρῶν προθέσεων, αἵτινες μένουν ἀνεκτέλεστοι, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι, πρὸς τοὺς ὁποίους τὰς προβάλλει, δὲν συμφωνοῦσιν, εἰς ταύτην τὴν ἐξάρτησίν του ἀπὸ τὴν θέλησιν τῶν μεγάλων ἀγῶν του, εἰς ταύτην τὴν ἀποστροφὴν ἢ ἀνικανότητα τοῦ νὰ παραλάβῃ τὰ εἰς αὐτὸν ἔκδοτα στρατεύματα, καὶ ἀγωνιζόμενος νὰ νικήσῃ ἢ νὰ πέσῃ ἐντίμως, δὲν φαίνεται ἴχνος ἡρωϊκῆς μεγαλειότητος, μὲ τῆς ὁποίας τοὺς μεγαλορρήμονας τόνους ἐξεκωφώθη εἴκοσιν ἤδη ἔτη ἡ Εὐρώπη. Τελευταῖον τὴν 6 Ἀπριλ. γράφει μὲ πικρὸν κάλαμον νέον πρακτικὸν, διὰ τοῦ ὁποίου παραιτεῖται καὶ αὐτὸς καὶ οἱ κληρονόμοι του τὰ στέμματα τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας. Τρεῖς πληρεξούσιοί του τὸ ἐκόμισαν εἰς Παρισίους, καὶ οἱ λειτουργοὶ τῶν τριῶν δυνάμεων ὑπέγραψαν ἐκεῖ συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἠσφαλίζοντο εἰς αὐτὸν, εἰς τὴν γυναῖκα του καὶ εἰς τοὺς συγγενεῖς του οἱ τίτλοι, τοὺς ὁποίους ἐβάσταζαν μέχρι τοῦδε· εἰς αὐτὸν ἡ κυριότης τῆς νήσου Αἰθαλίας μὲ δύω μιλιόνια φράγκων ἐτήσιον εἰσόδημα, εἰς τὴν γυναῖκά του καὶ εἰς τὸν υἱόν του τὸ Δουκάτον τῆς Πάρμας, εἰς τὴν οἰκογένειάν του δύω καὶ ἥμισυ μιλιόνια φράγκων ἐτησίως καὶ ὅλα τὰ ὑποστατικά των, εἰς τὴν χωρισμένην του γυναῖκα Ἰωσηφίναν ἓν μιλιόνι-

ον ἐτησίων εἰσοδημάτων καὶ ὅλα τὰ κτήματά της, εἰς δὲ τὸν πρόγονόν του Εὐγένιον ὑπόσχεται καὶ ἓν ἀδιόριστον Πριγκιπάτον ἐκτὸς τῆς Γαλλίας. Ὅλα ταῦτα τὰ ἐτήσια ἀργύρια ἐπληρόνοντο ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ἀλλ' ὅσον μεγάλα καὶ ἂν ἦσαν τὰ προσφερόμενα ἀπὸ μέρους τῶν διδόντων, τόσον μικρὰ ἐφαίνοντο· ὡς ἐκ μέρους τοῦ λαμβάνοντος, συγκρινόμενα μὲ τὴν ἀρχητέραν κοσμοκρατορίαν του. Μ' ὅλον ὅτι ἔγραφε καὶ ἔστειλε τὴν παραίτησίν του, ἐταλαντεύετο ἀκόμη μεταξὺ ὀρέξεως καὶ φόβου, νὰ παραβῇ τὸν λόγον του καὶ νὰ κάμῃ ἓν δοκίμιον πρὸς ἐξαναπόκτησιν τοῦ θρόνου. Ὕστερα, ὅταν ὁ Βελιγκτὼν εἰς μεγάλην μάχην, τὴν ὁποίαν ἔκαμε κατὰ τὴν 10 Ἀπριλίου εἰς Τολῶσαν ἐναντίον τοῦ Μαρισαλίου Σοὺλτ, ἐνίκησε λαμπρῶς, καὶ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν ἠχολόγησε τὸ ὄνομα τῶν Βουρβωνίων, ἐνόμισε καλήτερον ὁ δόλιος νὰ προσμείνῃ καιρὸν ἁρμοδιώτερον, καὶ ἀνεχώρησε τὴν 20 Ἀπριλ. ἀπὸ τὸ Φονταινεβλὼ ἀκολουθούμενος ἀπ' ἐκείνους τοὺς πιστούς του, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχασαν τὰς εἰς τὸν εὐτυχῆ του ἀστέρα ἐλπίδας των. Μὲ κατάρας τοῦ τῶν χωρίων τούτων λαοῦ, ὅστις πρὸ δεκατεσσάρων ἐνιαυτῶν τὸν εἶχεν ὑποδεχθῆν μὲ χαρὰν μεγίστην καὶ μὲ εὐλογίας ἐπιστρέφοντα ἐξ Αἰγύπτου, ἐνεβαρκαρίσθη τὴν 28 εἰς Φρήϊον, καὶ ἐκβῆκε τὴν 4 Μαΐου εἰς τὴν Αἰθαλίαν, ὅπου ἤρχισε πάραυτα νὰ ἐξουσιάζῃ ὄχι μόνον μὲ τὸν τίτλον καὶ μὲ τοὺς τύπους τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ταύτης πνεῦμα, μόνον μὲ μικρότερον μέτρον. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἴδεν ἡ γυνή του Μαρία Λοδοβίκα εἰς Ῥαμβόλετον τὸν πατέρα της, καὶ διὰ προσταγῆς του ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Γερμανίαν μετὰ τοῦ υἱοῦ της, ὅστις τὴν στιγμὴν ὁπότε ἐγεννήθη εἶχεν ἀναγορευθῆν ἀπὸ τὸν πατέρα του βασιλεὺς τῆς Ῥώμης. Ἡ θυσία τῶν πατρικῶν αἰσθημάτων, τὴν ὁποίαν ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος πρότερον μὲν διὰ τῶν γάμων ταύτης τῆς θυγατρός του, τώρα δὲ διὰ τῆς καθαιρέσεως τοῦ ἐγγόνου του, ἐπρόσφερεν

εἰς τὸ κοινὸν ἀγαθὸν, ἐφάνη τόσον μεγαλητέρα, ὅσον ὁ Ναπολέων καταπατῶν ἀσπλάγχνως τὰ δίκαια τῶν ἐθνῶν ἐχάριζε τοὺς λαοὺς εἰς τοὺς ἀδελφούς του, ἀδελφάς του καὶ συμπενθέρους του. Οἱ πρώην οὗτοι βασιλεῖς, οἵτινες ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῶν κρημνισμένων θρόνων των ἔσωσαν τοὐλάχιστον μιλιόνια ἀργυρίου καὶ κτημάτων, ἐκατοίκηταν τώρα εἰς τὴν Ἑλβετίαν καὶ Ἰταλίαν ὡραῖα παλάτια καὶ ἀγροκήπια, εἰς αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς τόπους, ὅπου τὰ παλαιὰ βασιλικὰ γένη δὲν ἐσυγχώρει ὁ Ναπολέων νὰ κλαίωσι κἂν τὴν πτωχείαν των.

22. Ἀποκατάστασις τοῦ βασιλικοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας, καὶ εἰρήνη εἰς Παρισίους. (1814).

Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα τοῦ 1814 ἔτους, εἰς τὸν τόπον ὅπου πρὸ εἴκοσιν ἑνὸς ἐτῶν ἔπεσεν ἡ κεφαλὴ τοῦ δυστυχοῦς Λοδοβίκου καὶ τὰ ὅπλα τῶν φονέων περιεκύκλοναν τὸ σφαγεῖον, ἐπὶ θυσιαστηρίου ἱεροῦ κτισθέντος εἰς τὸν τόπον τῆς σφαγῆς, ἐψάλθη ἱερὰ λειτουργία ἀπὸ ἱερεῖς τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἔμπροσθεν τῶν μονάρχων καὶ ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης, καὶ πρὸς σωφρονισμὸν ἢ καταισχύνην τῶν Γάλλων ἔβαλεν εἰς τὰς ψυχάς των τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἀπομεμακρυσμένοι, ὑπ' αὐτῶν βάρβαροι νομιζόμενοι λαοὶ, οἵτινες δὲν εἶχαν μετοχὴν ἀπὸ τὸ μίασμα τοῦ κακουργήματός των, ἔμελλαν νὰ ὑπάγωσιν εἰς Παρισίους, καὶ ἀντ' αὐτοῦ νὰ πανηγυρίσωσι τὸ ἱλαστήριον τοῦτο, καὶ νὰ κρημνίσωσι τὴν τυραννίαν, εἰς τῆς ὁποίας τοὺς θριάμβους ἠρέσκετο τόσον πολὺ ἡ Γαλλία, καὶ τῆς ὁποίας τὰ ἄδικα καὶ ἀξιοκατάκριτα λάφυρα ἐνόμιζε καὶ τώρα ἀκόμη κτήματά της δικαίως καὶ εὐκλεῶς ἀποκτημένα. Δὲν ἔλειπαν βέβαια καὶ ὕβρεις κατὰ τοῦ Βοναπάρτου, τιμαὶ δὲ καὶ ἔπαινοι τοῦ Βουρβωνικοῦ γένους. Κατὰ τὸν λόγον, μὲ τὸν ὁποῖον καθηγίασε τὸ βασίλειον τῶν Φράγ-

κων ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ῥηγίμιος, ὅταν ἐβάπτισε τὸν Χλοδοβῖκον: „Καῦσον ὅσα ἐλάτρευες, καὶ λάτρευε ὅσα ἔκαιες“ — ἐκρημνίσθησαν ὅλα τὰ πολιτικὰ εἰκονίσματα τοῦ Βοναπάρτου καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐβάλθησαν τὰ ἐπίσημα τοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Ὅταν ὅμως ἔφθασεν εἰς Παρισίους τὴν 12 Ἀπριλίου ὁ Κόμης Ἀρτεσίας καὶ ἐπαρουσιάσθη προσωρινὸς ἐπίτροπος τοῦ βασιλέως, καὶ μὲ συνθήκην κλεισθεῖσαν τὴν 23 Ἀπριλίου ὑπέσχετο εἰς τοὺς συμμάχους τὴν εὐκαίρωσιν ὅλων τῶν φρουρίων τῶν κειμένων ἐκτὸς τῶν παλαιῶν συνόρων τῆς Γαλλίας, ἐσηκώθησαν ὀλολυγμοὶ καὶ κατηγορίαι ὡς νὰ εἶχε προδώσειν ὁ Πρίγκιψ τὴν πατρίδα, καὶ ἦτο χρεία νὰ τοὺς ἐνθυμίσῃ, ὅτι ἀντὶ τῶν φρουρίων τούτων εὑρίσκονται ἐνέχυρον ἡ μητρόπολις καὶ τὰ δύω τρίτα τῆς ἐπικρατείας. Σκληρότερον πειρασμὸν ἔμελλε νὰ ἀντιπαλαίσῃ αὐτὸς ὁ Λοδοβῖκος ΙΗ'. Ἡ Γερουσία ἐσπούδασε νὰ συντάξῃ πολίτευμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς εἰσήγετο ὄχι κατὰ τὰ ἴδιά του δίκαιά, ἀλλὰ προσκαλεσμένος ἀπὸ τὸν λαόν· εἰς δὲ τοὺς Γερουσιαστὰς, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπὲρ τοὺς δέκα ἦσαν ἀπὸ τοὺς βασιλοκτόνους βουλευτὰς τοῦ 1793 ἔτους, ἔμενεν ἡ κτῆσις τῶν Γερουσιαστικῶν εἰσοδημάτων κληρονομικὴ, τὴν ὁποίαν εἶχε τοὺς χαρίσειν ὁ Ναπολέων ἰσόβιον ὡς μισθὸν τῆς δουλικῆς ὑποκλίσεώς των. Ἡ σεμνὴ αὕτη φροντὶς περὶ τῆς ἰδίας των τύχης, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ἀκόμη μίαν φορὰν ἡ ἐπανάστασις κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ ἀφανισμοῦ της τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχηγῶν της, ἦτο τόσον ἀπειρόκαλος καὶ παχυλὴ, ὥστε πολλοὶ ἐνόμισαν, ὅτι ὁ Ταλλεϋράνδος ἐπίτηδες τοὺς ἔδωκε ταύτην τὴν συμβουλὴν, διὰ νὰ σκοτίσῃ τοὺς τρελοὺς μαζὴ μὲ τὸ πολίτευμά των εἰς τὴν κοινὴν ὑπόληψιν, καὶ διὰ νὰ εὐκολύνῃ τοῦ βασιλέως τὸν δρόμον εἰς τὸ νὰ τὴν ἀποῤῥίψῃ δι' ὅλου. Τῷόντι δὲ ὁ Λοδοβῖκος μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς εἰς Παρισίους εἰσόδου του, τὴν 2 Μαΐου, ἐξέδωκεν εἰς τὸν ἄγ. Οὐῆνον Διακήρυξιν, εἰς τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ τίτλου: „Βασιλεὺς

Γαλλίας καὶ Ναυάῤῥας“ καὶ διὰ τῆς χρονολογίας τοῦ δεκάτου ἐννάτου ἔτους τῆς βασιλείας του, ἔδωκεν ἱκανῶς εἰς καθένα νὰ καταλάβῃ, ὅτι τὸ στέμμα τὸ θεωρεῖ ὡς ἀναπαλλοτρίωτον κτῆμα τού, ἀπὸ οὐδεμίαν βίαν, καὶ ἀπὸ οὐδεμίαν εὔνοιαν ἐκκρεμάμενον. Δὲν ἔστερξε τὸ ἀπὸ τὴν Γερουσίαν συνταχθὲν πολίτευμα, ὡς ἔργον συναρπαγῆς καὶ ἀπερισκεψίας, ἐκήρυξεν ὅμως ἐνταυτῷ, ὅτι αὐτὸς θέλει δώσειν εἰς τὸ ἔθνος πολιτείαν ἀνάλογον μὲ τὰς χρείας του, καὶ ὅτι θέλει τὴν προβάλειν κατὰ τὴν 10 Ἰουνίου εἰς τὴν Γερουσίαν καὶ εἰς τὸ νομοδοτικὸν σῶμα. Βάσεις αὐτῆς προεδηλώθησαν αἱ ἐφεξῆς: „Διατήρησις τῆς κοινοβουλευτικῆς πολιτείας μὲ δύω Βουλὰς (ὀνομασθείσας μετὰ ταῦτα Βουλὴν τῶν Πατρικίων *) καὶ Βουλὴν

*) Ὀνομάζω Πατρικίους τοὺς Γαλλιστὶ μὲν pairs, Ἀγγλιστὶ δὲ peers ὀνομαζομένους ἐκ τοῦ Λατινικοῦ pares, ἤγουν ἴσοι ἢ ὅμοιοι. Τὸ πάλαι ἐσήμαινεν ἡ λέξις εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν τοὺς τιμαριώτας ἄρχοντας, οἵτινες ἐγνώριζαν κυριάρχην των τὸν βασιλέα ἢ ἄλλον ἀνώτερον τιμαριώτην, καὶ ἦσαν ἱερατικοὶ καὶ κοσμικοὶ ἄρχοντες. Ἡ σημασία αὕτη ἔπαυσεν, ἀφοῦ αἱ τιμαριωτικαὶ χῶραι ἠνώθησαν μὲ τὸ στέμμα. Τὸ αὐτὸ ὅμως ὄνομα ἐσήμανε τοὺς προκρίτους τῶν εἰς τὰ κοινοβούλια συνεδριαζόντων. Τὰ κυριώτερα προνόμια τῶν Πατρικίων εἶναι εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸ παρόν: α) νὰ συνεδριάζωσιν εἰς τὴν ἄνω Βουλήν· β) νὰ κρίνωσιν εἰς τὴν ἄνω Βουλὴν τὰ ἀδικήματα της καθοσιώσεως. γ) νὰ μὴ φυλακόνωνται δι' ἐγκλήματα μὴ ἀναφερόμενα εἰς τὴν πολιτείαν. δ) πᾶς εἷς ἐξ αὐτῶν ἔχει ἄδειαν νὰ παρουσιάζεται εἰς τὸν βασιλέα καὶ νὰ τὸν ὁμιλῇ περὶ πράγματος ἀφορῶντος τὴν εὐτυχίαν τῆς πολιτείας. Εἰς τοὺς Ἕλληνας οὔτε ἀξίαι τοιαῦται ἦσαν καὶ ἑπομένως οὔτε ὀνόματα. Ὅμοιοι ὠνομάζοντο εἰς τὰς ἀριστοκρατίας καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὴν Λακεδαίμονα (Ἀριστοτ. Πολιτ. Ε', ζ', 4.) πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ δήμου, ὅσοι ἠδύναντο νὰ μετέχουν τῶν τιμῶν καὶ ἀρχῶν τῆς πολιτείας· εἰς τὰς δημοκρατίας ἦσαν ὅμοιοι ὅλος ὁ δῆμος. Ὁμότιμοι εἰς τοὺς Πέρσας μόνον ὀνομάζονται ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα ὅλοι οἱ ἄρχοντες καὶ ὀφικιάλιοι τῆς πολιτείας ὁποιουδήποτε βαθμοῦ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν δημοτῶν. Ἐκατοίκουν οὗτοι εἰς τὰ ἀρχεῖα (Κύρου Παιδ. Ζ', ε', 26). Χιλίους ἐκ τούτων ἔλαβεν ὁ Κῦρος εἰς τὴν κατὰ τῶν Μήδων ἐκστρατείαν καὶ τρισμυρίους δημότας (Α', ε', 5) Ἐγίνοντο καὶ πεζῶν στρατιωτῶν ὀφικιάλιοι οἱ ὁμότιμοι (Δ', ε', 19). Πῶς λοιπὸν ἐμποροῦν οὗτοι (καθὼς θέλουσι τινὲς) νὰ παραβληθῶσι μὲ τοὺς Ἀγγλικοὺς καὶ Γαλλικοὺς pairs; Κἄποιαν ὁμοιότητα πρὸς τούτους εἶχαν οἱ γεραίτεροι τῶν Περσῶν, κλάσις ἀρχόντων ἀνωτέρα τῶν ὁμοτίμων, δικάζουσα τὰ ἴδια καὶ τὰ κοινά, καὶ ἐκλέγουσα τοὺς ἄρχοντας (Κύρου Παιδ. Α', α' 14). Εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις ὠνομάζοντο Γέροντες

τῶν ἀντιπροσώπων ἢ τοποτηρητῶν)· ἐλευθέρα συγκατάθεσις εἰς τοὺς φόρους· ἀσφάλεια τῆς κοινῆς καὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας, τῆς ἐλευθερίας τῆς τυπογραφίας καὶ τῆς θρησκείας· τὸ ἀπαράβατον τῆς ἰδιοκτησίας, καὶ τὸ ἀκατάργητον τῆς πωλήσεως τῶν ἐθνικῶν κτημάτων· τὸ ὑπεύθυνον τῶν λειτουργῶν, καὶ τὸ ἀνεξάρτητον τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας· κύρωσις τῶν δημοσίων χρεῶν, βαθμῶν, τιμῶν καὶ σιτηρεσίων τοῦ πολεμικοῦ τάγματος· διατήρησις τῆς παλαιᾶς καὶ νέας εὐγενείας· συγχώρησις εἰς πάντα Γάλλον νὰ λαμβάνῃ στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρχάς· καὶ τελευταῖον ἡ ὑπόσχεσις, ὅτι κἂν εἷς δὲν θέλει ταραχθῆν διὰ τὰς μέχρι τοῦδε γνώμας, κλίσεις καὶ ἀποστροφάς.“ Τὰ οὐσιωδέστερα τούτων ἦσαν τὰ αὐτά, τὰ ὁποῖα ὁ δυστυχὴς ἀδελφός του ἐπρόβαλεν εἰς τὴν συνεδρίασιν τῆς 23 Ἰουνίου 1789 ὡς βάσεις τοῦ πολιτεύματος τῆς Γαλλίας, τὰ ὁποῖα μὲ καταφρόνησιν ἀπεκρούσθησαν ἀπὸ τὸ τότε φατριαστικὸν πνεῦμα, καὶ τὰ ὁποῖα τώρα μετὰ μεσολάβησιν εἴκοσι πέντε δυστυχῶν ἐνιαυτῶν ἐτιμήθησαν καὶ ἠγαπήθησαν ὡς δῶρα βασιλικῆς εὐσπλαγχνίας. Καθὸ τοιοῦτος ἐδημοσιεύθη τὴν 4 Ἰουνίου ὁ ἐπηγγελμένος πολιτικὸς χάρτης περιέχων ἑβδομήκοντα ἓξ κεφάλαια περὶ κυβερνήσεως καὶ διοικήσεως τοῦ Γαλλικοῦ βασιλείου, ἀλλὰ κατὰ φυσικὸν λόγον ὄχι ἱκανὸς νὰ ἀναπαύσῃ τὰς ἐπιθυμίας τῶν φατριῶν, καί, κατὰ τὰς συγκεχυμένας ἐννοίας τοῦ ὄχλου, νὰ καταστήσῃ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Γαλλίας μὲ ἕν: „εἶπε καὶ ἐγένετο,“ ἀφοῦ τὰ ἁμαρτήματα τῆς ἑκατονταετηρίδος, ἡ μεταπολίτευσις καὶ ἡ Αὐτοκρατορία ἠγωνίσθησαν μία κατόπιν τῆς ἄλλης νὰ σκοτώσωσι τὸ ζωντανὸν σῶμα τῆς χριστιανικῆς μοναρχίας, καὶ ἔπειτα ἐξ ἰδεῶν καὶ λογαρίθμων νὰ

οἱ πρόκριτοι. Ἀλλ' οἱ pairs ὄνομα ἄλλο προσφυέστερον δὲν ἐπιδέχονται εἰμὴ τὸ Πατρίκιοι τῶν Ῥωμαίων (ἴδε Πλουτάρχ. Ῥωμυλ. §. 13. καὶ τῶν ἀνὰ χεῖρας ἱστορ. Τόμ. Β', σελ. 380). Καὶ ἀπὸ τοὺς Λατινιστὶ δὲ γράφοντας ὀνομάζονται οἱ ἔγκριτοι οὗτοι τῆς ἄνω Βουλῆς τῶν Ἄγγλων καὶ Γάλλων patricii. (Ἴδε Κραφτίου (F. K. Kraft) Γερμανικολατ. Λεξικὸν λέξει pair).

συγκτίσωσι δημοκρατικόν τι καὶ στρατιωτικὸν σύμφυρμα, τοῦ ὁποίου ἡ ζωτικὴ ἀναπνοὴ πρῶτον μὲν ἦτο πολιτικὴ φρενοβλάβεια, ἔπειτα φόβος, καὶ τελευταῖον ἐθνικὴ κενοδοξία. Εἰς ταύτην τὴν φαντασιώδη πολιτείαν νὰ ἀναστήσῃ πολιτείαν ζωντανὴν καὶ φυσικὴν ἦτο τὸ πρόβλημα τοῦ ἐπιστρέψαντος βασιλικοῦ οἴκου, πρόβλημα, τὸ ὁποῖον διὰ τὸν γνωρίζοντα τὴν δύναμιν τῶν ἐχθρικῶν παθῶν καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἐπικρατούσης ἀπάτης, μόλις ἠδύνατο νὰ λυθῇ ἀπὸ τὸν ἀγαθόφρονα, κατὰ τὸ πνεῦμα ἀνώτερον τοῦ ἀδελφοῦ του Λοδοβῖκον ΙΗ', ἀλλ' εἰς πολλὰ ὄχι ἀνόμοιον ἐκείνου καὶ προσέτι μὲ σωματικὰς ἀῤῥωστίας προσπαλαίοντα.

Τὸ πρῶτον ὅμως ἦτο νὰ γείνῃ ἡ εἰρήνη μὲ τὰς συμμαχικὰς δυνάμεις. Αὕτη συνεβιβάσθη ἀπὸ τὸν Ταλλεϊράνδον, καὶ ὑπεγράφη τὴν 30 Μαΐου τὸ τετραπλοῦν περὶ ταύτης γράμμα, συνταχθὲν διὰ τὴν Αὐστρίαν, Ἀγγλίαν, Προυσίαν καὶ Ῥωσίαν. Ἡ Γαλλία δι' αὐτῆς ὑπέστρεψεν εἰς τὰ σύνορά της, τὰ ὁποῖα εἶχε πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐκράτησεν ὅμως τὰ μεσημβρινὰ τῆς Γαλλίας Κομητάτα, τὰ ὁποῖα πρότερον ἀνῆκαν εἰς τὸν Πάπαν, ἡ δὲ Ἐθνικὴ συνέλευσις τὰ ἥνωσε κατὰ τὸ 1791 ἔτος μὲ τὴν Γαλλίαν, Αὐενιὼν καὶ Βενεσσῖνον· καὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν δὲ ἐβάσταξε τὸ τῆς Σαβαυδίας Δουκάτον, καὶ ἐκ τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ Βελγίου πολλὰ χωρία, καὶ τὰς Ἀλσατικὰς χώρας, εἰς τρόπον ὥστε ηὐξήθη μὲ 150 τετραγωνικὰ μίλια καὶ 450,000 κατοίκων· ἔλαβε προσέτι ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν ὅλας τὰς πορθημένας ἀποικίας της, ἐξαιρουμένων τῶν νήσων Ταβάγου, ἁγ. Λουκίας, τῆς νήσου τῆς Γαλλίας, καὶ ἀπελύθη ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρώσῃ τὰς ζημίας, ὅσας ἐπροξένησεν ἡ Γαλλία εἰς τὰς ἄλλας δυνάμεις ἀπὸ τοῦ 1792 ἔτους· πρᾶγμα ἐπιζήμιον διὰ τὴν Προυσίαν, ἥτις κατὰ τὸ 1812 ἔτος ἐπλήρωσε $94\frac{1}{2}$ μιλιόνια Φράγκων εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατόν *)· ὄχι ὀλιγώτερον δὲ καὶ διὰ τὴν Αὐστρίαν. Τοῦτο

*) Καὶ ἄλλαι ὅμως ἐπρόσφεραν ὑπερφυεῖς θυσίας. Τὸ Ἀμβοῦρ-

ὅμως τὸ ἄρθρον δὲν ἐξηπλόνετο εἰς τὰς ζημίας τῶν ἰδιωτῶν, οὐδὲ εἰς τὰ ἁρπαγμένα τεχνουργήματα καὶ χειρόγραφα βιβλίων· διὰ τοῦτο καὶ ἡ Αὐστρία ἐπανέλαβεν εὐκόλως τὰ ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην τῆς Βιέννης ἁρπασθέντα βιβλία καὶ χειρόγραφα· καὶ ἡ Προυσία ἐδιώρισε νὰ ἐπαναφερθῇ εἰς τὸν τόπον του ἓν δημοφίλητον ἄγαλμα, ἡ ἐπὶ τῆς Βρανδεμβουργίου πύλης τοῦ Βερολίνου ἱσταμένη Νίκη, τὸ ὁποῖον ὁ Ναπολέων μετέφερεν εἰς Παρισίους μᾶλλον διὰ νὰ λυπήσῃ τὸν Προυσιακὸν λαὸν παρὰ διὰ νὰ στολίσῃ τὴν μητρόπολίν του, ὅπου ἔκειτο ἀκόμη τυλιγμένον εἰς κιβώτια. Ἀλλ' εἰς τὸν περαιτέρω δρόμον τῆς συμβιβάσεως καὶ εἰς τὰ δύω εἴδη τῶν ἀπαιτήσεων ἐβάλθησαν τόσον ἐμπόδια ἀπὸ τοὺς Γάλλους, καὶ οἱ σύμμαχοι ἔδειχναν εἰς ὅλα τόσην ἔνδοσιν, ὥστε ἐκεῖνοι πιστεύοντες ὅτι ἐπαρατήρουν ἀδυναμίαν, φόβον καὶ ἀσυμφωνίαν δὲν ἤθελαν νὰ ἀκούσωσι πλέον τὸ παραμικρὸν περὶ ἀποδόσεως τῶν ἁρπαγμένων τεχνουργημάτων. Τῷόντι δὲ ἐπεκράτει περὶ τούτου διαφορὰ γνωμῶν εἰς τοὺς συμμάχους, ἐνῷ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ῥωσία δὲν εἶχαν νὰ λάβωσιν ὀπίσω τίποτε, καὶ τὰ τεχνούργηματα ταῦτα ἐὰν ἔμελλαν νὰ διαφυλαχθῶσιν εἰς Παρισίους ἢ ἀλλαχοῦ, ἀδιαφόρουν παντάπασι. Τὰ χρέη τῶν παραχωρουμένων ἐπαρχιῶν, ἐπειδὴ ἦσαν γεγραμμένα εἰς τὸ μέγα βιβλίον τῶν Γάλλων, ἐζήτουν τώρα οἱ νικημένοι ἀπὸ τοὺς νικητὰς νὰ πληρωθῶσι μὲ μετρητὸν ἀργύριον. Εἰς ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ζητήματα ἐπροσπάθησαν οἱ σύμμαχοι νὰ μεταχειρισθῶσι μὲ καλωσύνην τοὺς Γάλλους ὡσὰν παιδίον κολακευμένον καὶ κακοαναθρεμμένον, ζητοῦντες μόνον νὰ τοὺς κάμωσιν εὐγνώμονας πρὸς τὸν βασιλικὸν οἶκον, πρὸς χάριν τοῦ ὁποίου ἔκαμναν τόσας παραβλέψεις. Ἀλλ' ὅλον τὸ ἐναντίον! Οἱ Γάλλοι ἔφθασαν νὰ εἴπωσιν, ὅτι ἔχασαν παρὰ πολλὰ δίκαιά των, καὶ

γον μόνον εἰς τρία ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐστάθη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Γάλλων, ἔχασε 53 μιλιόνια φράγκων πρὸς διατροφὴν τῶν στρατευμάτων, καὶ 13 μιλιόνια διὰ δημεύσεως τῶν Ἀγγλικῶν πραγματειῶν καὶ ἀντιδραστικῶν τελωνίων.

ὅτι οἱ Βουρβώνιοι μὲ αὐτὰ ἠγόρασαν ἀπὸ τοὺς συμμάχους τὴν ἀνάστασίν των. Οἱ πολλοὶ μεγιστᾶνες, οἵτινες μὲ τὴν ἀπώλειαν τῆς εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ἰταλίαν ἐξουσίας των ἔχασαν τὰ ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα δοθέντα εἰς αὐτοὺς χαρίσματα· οἱ ἔτι πολυαριθμότεροι μικροί, οἵτινες ἐστερήθησαν τῶν ἐλπίδων νὰ ἐξουσιάζωσιν εἰς τὰς νέας ἐπαρχίας· τὸ πλῆθος τῶν, ὅσοι διὰ τῆς ἀποχωρίσεως πολυετῶν σχέσεων ἐβλάφθησαν ὁπωσοῦν εἰς τὰ κέρδη των· τελευταῖον ἡ δύναμις, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὰς καρδίας τῶν Γάλλων ἡ ἀσαφὴς ἔννοια τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου, καὶ τοὺς ἔκαμνε νὰ λησμονῶσιν, ὅτι ἡ πατρίς των ἦτο πολλὰ μεγάλη, καὶ δὲν ἐχρειάζετο ταύτας τὰς δορικτησίας, — ὅλαι αὗται αἱ περιστάσεις ἐπροξένησαν εἰς τὴν Παρισιανὴν εἰρήνην ἐχθρικὰ φρονήματα, καὶ ἔκαμαν τοὺς Μονάρχους νὰ λάβουν ὀλίγην εὐγνωμοσύνην, ἀπὸ τὴν πολλήν, τὴν ὁποίαν ἐχρεώστει εἰς αὐτοὺς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος.

Ἀπ' ἄλλου μέρους οἱ Γερμανοί, μάλιστα οἱ τῆς Προυσιακῆς ἐπικρατείας, ἠγανάκτουν ὄχι ὀλίγον κατὰ ταύτης τῆς εἰρήνης. Ἔψεγαν ἰσχυρῶς, ὅτι εἰς τοὺς Γάλλους ἔμεναν τὰ μνημεῖα τῶν θριάμβων των, καὶ ἀκόμη ἰσχυρότερα, ὅτι αὐτοὶ ἐκράτησαν τὰς Γερμανικὰς ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας πρὸ χρόνων οἱ Λοδοβῖκοι των ἀπέσπασαν ἀπὸ τὴν Αὐτοκρατορίαν μὲ δολίους συμβιβάσεις καὶ ὄχι μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων. Δὲν ἤξευραν ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ῥωσία δὲν ἐθεώρουν τὴν Γερμανίαν ὡς πατρίδα των· καὶ ὅτι ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Προυσία, αἱ δύω μεγάλαι Γερμανικαὶ δυνάμεις, μ' ὅλον ὅτι ἐφρόντιζαν ἐπιπόνως ὑπὲρ τῆς ὅλης Γερμανίας, ἐπετρόπευαν ὅμως ὑπὲρ αὐτῆς ἐμμέσως, καὶ ὄχι ἀμέσως καθὼς ὑπὲρ τῶν ἰδίων των λαῶν.

Περὶ τῆς ὅλης Γερμανίας ὡμιλήθη μόνον μία συμμαχία, ἀλλὰ ταύτης ὁ διοργανισμὸς ἀνεβλήθη εἰς Σύνοδον, ἥτις ἔμελλε νὰ συγκροτηθῇ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος. Περὶ Ὀλλανδίας ἐσυμφωνήθη αὐτονομία ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἀραυσικοῦ οἴκου καὶ αὔξησις, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ἔπειτα διὰ τῶν εἰς αὐτὴν προστεθεισῶν Βελγικῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ Ἐλβετία ἐγνωρίσθη πάλιν, ὡς πρότερον, αὐτόνομος, καὶ ἔλαβεν ὀπίσω τὰς ἀπὸ τὴν Γαλλίαν ἀποσπασθείσας ἐπικρατείας τῆς Γενεύης καὶ Βαλεσίας. Ἡ Ἰταλία, ὅσον μέρος αὐτῆς δὲν ὑπέστρεφεν ὑπὸ τὴν Αὐστριακὴν Αὐτοκρατορίαν, ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτῆται ἀπὸ ἀνεξαρτήτους πολιτείας, χωρὶς νὰ γείνῃ μνεία ἀλλη λοσυμμαχίας των, καθὼς εἰς τὴν Γερμανίαν.

23. Σχέσεις τῆς Ἰταλίας, τοῦ Πάπα, τῆς Νεαπόλεως, τῆς Ἱσπανίας, Νορβηγίας, τῶν Ἰονίων νήσων, τῆς Μάλτας καὶ τῆς βορείου Ἀμερικῆς.

Οἱ Αὐστριακοὶ εἰσέβαλαν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1813 ἔτους μὲ ἱκανὰς δυνάμεις εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ ἀνδρεία ἀντίστασις τοῦ Ἀντιβασιλέως δὲν ἐπέτυχε τὸν σκοπόν της, ἐὰν καὶ ἠνδραγάθησεν ὁπωσοῦν τὴν 8 Φεβρουαρίου παρὰ τὸν Μίγκιον, ἐπειδὴ ἡ ὑπεροπλία τῆς Αὐστρίας προσέλαβεν ἀπροσδοκήτως καὶ βοηθὸν κατὰ τῆς Γαλλικῆς ἀντιστάσεως. Ὁ Ἰωακεὶμ Μουρὰτ, κατ' ἐπιγαμίαν συγγενὴς τοῦ Ναπολέοντος, καὶ διὰ τοῦ ἐλέους τούτου βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως ἀναγορευθείς, ὅταν ὑπέστρεψεν ἀπὸ τὴν ἐν Λειψίᾳ μάχην, ἐπρόσδραμεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ ὑπὸ τὸ σκέπος τούτου τὸν θρόνον του. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Αὐστρία, ἥτις ἐφρόντιζε πολὺ νὰ διπλασιάσῃ τὰς εἰς τὴν Ἰταλίαν πολεμικὰς δυνάμεις της μὲ τὴν αὐτομολίαν τοῦ ἀντιπάλου τούτου, ἐδέχθη τὴν αἴτησίν του, διὰ τοῦτο ἐκλείσθη τὴν 11 Ἰαν. 1814 συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος ἠγγυᾶτο εἰς τὸν βασιλέα Ἰωακεὶμ τὴν κτῆσιν τῶν εἰς τὴν ξηρὰν ἐπαρχιῶν του, καὶ τοῦ ὑπέσχετο ὅτι θέλει τοῦ προξενήσειν καὶ τῆς Ἀγγλίας τὴν ἐγγύησιν. Κατὰ τὴν συμμαχίαν ταύτην ἐκήρυξεν ὁ Μουρὰτ πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας τὴν 14 Φεβρουαρ., ἐπροσφέρετο ὅμως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πολέμου τούτου τόσον ἀμφιβόλως, ὥστε διήγειρε δι-

καίαν δυσπιστίαν εἰς τὸν σύμμαχόν του. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἡ τύχη τῆς Ἰταλίας ἐκρίθη ὄχι παρὰ τὸν Μίγκιον καὶ Πάδον, ἀλλὰ παρὰ τὸν Ἀξόναν καὶ Σηκοάναν. Ἀφοῦ δὲ ἡ Γαλλία διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν Βουρβωνίων ἐφιλιώθη μὲ τὰς δυνάμεις, ὁ Εὐγένιος κατ' οὐδένα τρόπον δὲν ἠδύνατο νὰ πολεμῇ διὰ τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Δι' ἀνακωχῆς λοιπὸν ὅπλων, τὴν ὁποίαν ἔκλεισε μὲ τοὺς Αὐστριακοὺς τὴν 16 Ἀπριλίου πλησίον τῆς Μαντούας, τὰ ἔστειλεν εἰς τὴν πατρίδα των, αὐτὸς δὲ ἔμεινεν εἰς τὴν Μάντουαν ἐλπίζων, ὅτι τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας θέλει μείνειν μὲ τὰ σύνορα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν εἰς τὴν εἰρήνην τοῦ Ποσονίου, καὶ κατ' εὐχὴν τοῦ ἔθνους θέλει γνωρισθῆν αὐτὸς βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας. Ἀλλ' ἠπατᾶτο καὶ κατὰ τὰ δύω. Ἐνῷ (τὴν 20 Ἀπριλ.) ἀπεφασίσθη εἰς τὴν Γερουσίαν τοῦ Μεδιολάνου κατὰ πρότασιν τοῦ προέδρου Μελσίου νὰ σταλθῇ πρεσβεία εἰς τοὺς Μονάρχους διὰ νὰ τοὺς παρακαλέσῃ νὰ τοὺς χαρίσουν τὴν αὐτονομίαν των καὶ νὰ περιβάλουν τὸ Ἰταλικὸν στέμμα εἰς τὴν συνετὴν καὶ φρονίμην κεφαλὴν τοῦ ἐναρέτου Ἀντιβασιλέως των Εὐγενίου, ἐσυνάχθη μὲ ὁδηγίαν τῆς ἐναντίας φατρίας εἰς τὸν δρόμον πολὺς ὄχλος καὶ ἐσκόρπισε τὴν τρομάξασαν Γερουσίαν μὲ τὰς φωνάς: „Πατρίς! Ὄχι Εὐγένιος! Ὄχι Γάλλος!" Ὥρμων ἤδη οἱ μαινόμενοι εἰς τὸν οἶκον τοῦ προέδρου, καὶ οὗτος ὁ συγκαθιδρυτὴς τῆς Ἐντὸς Ἄλπεων δημοκρατίας ἤθελε γείνειν τότε θυσία τῆς τοῦ λαοῦ λύσσης, ἐὰν εἷς ἐκ τῶν φίλων του ὀνομάσας τὸν τοῦ χρηματικοῦ λειτουργὸν Πρίναν, ὅς τις ἦτο μισητότερος παρὰ τὸν Μέλσιον, δὲν ἔδιδεν εἰς τὴν ὁρμὴν ἄλλον δρόμον. Ἦτο δὲ οὗτος αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, ὅς τις πρὸ δέκα ἑπτὰ ἐνιαυτῶν, δικολόγος ὢν εἰς τὸ Τωρῖνον, δι' ἐμμέσων συμβουλῶν ἐνήρρησε τὴν Σαρδινικὴν ἀνακωχὴν τῶν ὅπλων, καὶ οὕτω προπαρεσκεύασεν εἰς τὸν ἑαυτόν του πολυχρόνιον τύχην. Τώρα ἐπολιορκήθη εἰς τὸ παλάτιόν του, ἐσύρθη ἔξω καὶ ἐσκοτώθη τυπτόμενος ἀπανθρώπως. Παροργισθεὶς διὰ

τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο σύμβαμα ὁ Εὐγένιος παρέδωκε τὸ φρούριον τῆς Μαντούας εἰς τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν συναχθέντων θησαυρῶν του ἐπῆρε τὸν δρόμον τῆς Βαυαρίας, ὅπου διαβαίνων διὰ Τεριόλου ἐκινδύνευσε νὰ γείνῃ θῦμα εἰς τὴν σκιὰν τοῦ Ὁφέρου. Εἰς τὸ Μεδιόλανον ὅμως ἐσυνάχθησαν τὰ συναρχεῖα τῶν ἐκλογῶν καὶ ἀνηγόρευσαν μεσοβασιλείαν, τῆς ὁποίας οἱ πρέσβεις ὑπῆγαν εἰς Παρισίους. Ἡ δέησίς των ἦτο νὰ γείνῃ αὐτόνομον τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας, βασιλευόμενον ἀπὸ Πρίγκιπα τοῦ Αὐστριακοῦ οἴκου. Ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος ἀπεκρίθη: „Ἐγὼ εἶμαι γεννημένος Ἰταλός. Ἡ Λομβαρδία ἐκυριεύθη διὰ τῶν ὅπλων μου, καὶ θέλω στείλειν εἰς Μεδιόλανον τὰς προσταγάς μου." Τὴν 28 Ἀπριλίου ἐμβῆκαν οἱ Αὐστριακοὶ εἰς ταύτην τὴν πόλιν, καὶ τὴν 23 Μαΐου ἐκήρυξεν ὁ Φελδμαρισάλιος Βελλεγάρδιος ἐν ὀνόματι τοῦ Αὐτοκράτορός του, ὅτι ἡ χώρα εἶναι Αὐστριακή.

Τὸ Πειδεμόντιον ἀπεδόθη εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαρδοῦς *). Εἰς τὴν Φλωρεντίαν ὑπέστρεψεν ὁ Ἀρχιδοὺξ Φερδινάνδος, ὅς τις ἀπὸ τῆς ἐξώσεώς του ὑπῆρξεν Ἐκλέκτωρ τοῦ Σαλισβούργου, καὶ ἔπειτα ὑπῆρχε μέχρι τοῦδε μέγας Δοὺξ τοῦ Βιρκεβούργου. Τὴν Μόδεναν ἐπῆρεν ὁ Ἀρχιδοὺξ Φραγκῖσκος, ὅς τις διὰ τῆς μητρός του ἐκληρονόμησε τὸ δίκαιον τῆς οἰκογενείας Ἔστης, καὶ ἐπρόσθεσε καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὸ γένος του. Ὁ υἱὸς τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως τῆς Ἐτρουρίας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆκε κυρίως ἡ Πάρμα, ἐπειδὴ ἡ χώρα αὕτη ἐδιωρίσθη διὰ τὴν σύζυγον καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ναπολέοντος, ἀπεζημιώθη μὲ τὴν Λοῦκαν, ἔπειτα ὅμως μετεβλήθη ἡ διαταγὴ αὕτη ὡς θέλομεν ἰδεῖν εἰς τὸ ἐφεξῆς βιβλίον (Τμημ. 9). Ἡ Γένουα, ὅπου ἄραξεν ὁ Λὸρδ Βεντίγ-

*) Ὁ Κάρολος Ἐμμανουὴλ διατρίβων εἰς Σαρδὼ εἶχε παραιτήσειν τὸ στέμμα εἰς τὸν νεώτερόν του ἀδελφὸν Βίκτορα Ἐμμανουήλ, ὅς τις ἐπανέλαβε τώρα τὸ χαμένον κτῆμα τοῦ οἴκου του εἰς τὴν ἤπειρον τῆς Ἰταλίας, καὶ ὑπέστρεψεν εἰς Τωρῖνον.

κιος μὲ 9000 Ἄγγλους ἐκ τῆς Σικελίας καὶ διὰ τὴν ὑπόσχεσίν τού, ὅτι θέλει ἀποκατασθῆν πάλιν ἡ δημοκρατία, ἐχαιρετήθη ὡς ἐλευθερωτὴς, ἀπήλαυσε κατ' ἀρχὰς δημοκρατικὴν πολιτείαν μὲ Ἀγγλικὴν ὑπεράσπισιν. Ὁ Πάπας μετὰ τοὺς πολλοὺς πειρασμοὺς, τοὺς ὁποίους ὑπέφερεν, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Ῥώμην του. Ὁ Ναπολέων, ἀποσταμένος εἰς τὸν ἀνωφελῆ καὶ μισητὸν ἀγῶνα πρὸς τὸν πρεσβύτην, εἶχε τὸν μεταφέρειν κατὰ τὸ 1812 ἔτος εἰς Φονταινεβλῶ, καὶ ἐδιώρισε νὰ μεταχειρισθοῦν μέσα γλυκύτερα διὰ νὰ τὸν καταπείσουν εἰς ἔνδοσιν ἢ καθυπόταξιν. Ὁ Καμπαγνῦς καὶ ὁ Βιγὸτ, λειτουργὸς τῆς θρησκείας, καὶ πολλοὶ Ναπολεοντισταὶ Καρδινάλιοι ὑπῆγαν πρὸς αὐτόν. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ πολιτικαὶ μηχαναὶ δὲν ἐνήργουν, καὶ ἡ δυστυχία τῆς Ῥωσίας ἔκαμνε διὰ τὴν κοινὴν ὑπόληψιν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα ἐπιθυμητὴν τὴν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν φιλίωσίν του, μὲ πρόφασιν ὅτι ἐπιστρέφει ἀπὸ κυνήγιον ἤλασε τὸ ὄχημά του αὐτὸς εἰς τὸ Φονταινεβλῶ, καὶ ἐξάφνισε τὸν Πάπαν μὲ μίαν ἐπίσκεψίν του· ὅ,τι δὲν ἠδυνήθη νὰ τελειώσῃ ἡ βία, τὸ ἐκατώρθωσε τώρα ἡ γλῶσσα τοῦ ἀνδρὸς, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ἡ φύσις κράτος ἐπάνω εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ὁποῖον ὀλίγοι τὸ ἔλαβαν. Ὁ Πάπας ἔστερξε κατὰ τὴν 25 Ἰαν. 1813 συμφωνίαν, διὰ τῆς ὁποίας ὑπέσχετο νὰ ἐπικυρώσῃ πάντα ἐπίσκοπον ἀναγορευμένον ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος ἐντὸς ἓξ μηνῶν, καὶ ἂν δὲ τὸ κάμῃ αὐτὸς, ἔδιδε τὴν ἐξουσίαν νὰ τὸ κάμνῃ ὁ πλησιέστερος ἀρχιεπίσκοπος ἢ ἐπίσκοπος. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἀφέθη εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα νὰ ἀναγορεύσῃ δέκα ἐπισκόπους εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν, καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν τὰς ἓξ ἀρχητέρας ἐπισκοπάς. Τῆς κοσμικῆς εἰς τὴν Ῥώμην ἐξουσίας τοῦ Πάπα καὶ τῆς εἰς ταύτην τὴν πόλιν ἐπιστροφῆς του ἔγεινε τόσον ὀλίγη μνεία, ὅσον καὶ τοῦ κατὰ Ναπολέοντος ἐκφωνηθέντος ἀφορισμοῦ. Τὰ ἀκόμη ἀναπαλλοτρίωτα κτήματα τοῦ Πάπα νὰ διοικῶνται δι' ἐπι-

τρόπων του, ἀντὶ δὲ τῶν ἀπαλλοτριωμένων νὰ πληρόνεται ἐτησίως δύω μιλιόνια φράγκων. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἔσπευσε πάραυτα διὰ Διακηρύξεως ταύτης τῆς συνθήκης νὰ ἐκπλήξῃ τὸν κόσμον, ὅς τις ἕως τώρα ἐθαύμαζε τὴν σταθερότητα τοῦ Πάπα. Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους τούτου, ὅταν ὑπέστρεψεν ὁ Ναπολέων ἀπὸ τὴν δυστυχῆ μάχην τῆς Λειψίας, ᾐσθάνθη πολλαπλῆν τὴν χρείαν τοῦ νὰ φιλιωθῇ μὲ τὸν Πάπαν, καὶ τοῦ παρέδωκε τὴν ἐπικράτειάν του· ἀλλ' ἐβράδυνε τόσον εἰς τὸ νὰ τὸν συγχωρήσῃ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ῥώμην, παρατηρῶν πάντοτε τὰ περιστατικὰ τοῦ πολέμου, ὥστε ὁ Πῖος μόλις τὴν 23 Μαρτίου, ὀλίγον τι πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ Ναπολέοντος παρεδόθη πλησίον τῆς Πλακεντίας εἰς τὰ Αὐστριακὰ στρατεύματα. Τὴν 24 Μαρτίου εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ μετὰ ἕνα ἐνιαυτὸν ἐπανέλαβε διὰ τῆς ἐν Βιέννῃ συνόδου καὶ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχε χάσειν διὰ τῆς ἐν Τολεντίνῳ εἰρήνης.

Ἐνῷ οὕτως ἀποκαθίσταντο αἱ παλαιαὶ σχέσεις εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐκάθητο ὁ Μουρὰτ εἰς τὸν τῆς Νεαπόλεως θρόνον, τὸν ὁποῖον τοῦ εἶχε χαρίσειν μὲν ὁ Αὐτοκράτωρ Ναπολέων, τοῦ ἠγγυήθη δὲ πρὸ ὀλίγου ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος. Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου ἔγεινε ψηλαφητὴ ἡ ἀμφιβολία τοῦ συμμάχου τούτου· ἀλλὰ πολὺ δυσκολωτέρα, μετὰ τὴν Παρισιανὴν εἰρήνην, ἔγεινεν ἡ ἀμηχανία, εἰς τὴν ὁποίαν ἔρριψεν ὁ γνωρισμὸς ἁρπαγμένου θρόνου τοὺς ἀνορθωτὰς τῆς παλαιᾶς Εὐρώπης. Οὔτε ἡ Ἀγγλία, οὔτε ἡ Γαλλία ἔστεργαν τὸν γνωρισμὸν τοῦτον, ὅς τις ἔμελλε μὲ ζημίαν τοῦ Βουρβωνικοῦ οἴκου νὰ χαρίσῃ βασίλειον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ξενοδόχου τοῦ Καδόρκου. Ὁ Μουράτ, ἄνθρωπος στρατιωτικὸς καὶ προπέτης καὶ καταφρονητὴς πάσης ἄλλης πολιτικῆς τάξεως μέχρι τοῦδε, ἤρχισε τώρα νὰ ὁμιλῇ περὶ πολιτικῆς συντάξεως, καὶ ἐπροσπάθει νὰ ἀποκτήσῃ καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ κλήρου συχνάζων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ παρευρισκόμενος εἰς τὰς λιτανείας. Ὡς πρὸς τὴν ἀ-

σφαλῆ κτῆσιν τῆς Νεαπόλεως ἔστεργε τώρα νὰ παραιτηθῇ πᾶσαν ἀντιποίησιν τῆς Σικελίας· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος, ὅς τις ἐβασίλευεν ἐκεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἄγγλων, ποτὲ δὲν ἦτο μακρύτερα ἀπὸ τὸ νὰ στέρξῃ τὸ τοιοῦτον, εἰμὴ ὅταν οἱ συγγενεῖς του ἀπήλαυσαν πάλιν τὴν Γαλλίαν καὶ Ἱσπανίαν, καὶ ἐπεθύμει νὰ μεταβῇ ταχέως εἰς τὴν Νεάπολιν διὰ νὰ ζῇ ἐκεῖ κατὰ τὴν παλαιάν συνήθειάν του ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν ὀχληρὰν ἐπιτροπίαν τῶν Ἄγγλων. Διότι τόσον βαρεῖς ἦσαν οἱ Ἄγγλοι εἰς τὴν αὐλὴν ταύτην, ἥτις κατ' ἀρχὰς τοὺς εἶχεν ἐκθειάσειν, μετὰ πολυετῆ ἀπόλαυσιν τῆς ὑπερασπίσεώς των, ὥστε ἡ βασίλισσα Καρολίνα ἐμβῆκε κατὰ τὸ 1811 ἔτος εἰςμυστικὰς συμβιβάσεις μὲ τὸν Ναπολέοντα διὰ νὰ παραδώσῃ τὰς παραθαλασσίους πόλεις ταύτης τῆς νήσου εἰς Γαλλικὰ στρατεύματα, καὶ νὰ ἀποδιώξῃ τοὺς Ἄγγλους. Καὶ τὸ μὲν σχέδιον τοῦτο δὲν ἐξετελέσθη· τὸ δὲ τῆς βασιλίσσης πρὸς τοὺς Ἄγγλους μῖσος ἀνέβη ὑψηλότερα, ὅταν ὁ τούτων προεστὼς, Λὸρδ Βεντίγκιος, ἠνάγκασε κατὰ τὸ 1812 ἔτος τὸν βασιλέα νὰ συγκαλέσῃ Σικελιωτικὸν κοινοβούλιον κατὰ τὸν Ἀγγλικὸν τρόπον, καὶ τὸν ἐπαρακίνει νὰ παραιτήσῃ τὴν κυβέρνησιν χρόνον τινὰ εἰς τὸν υἱόν του. Ἐπειδὴ δὲ ἡ βασίλισσα δὲν ἔπαυεν ἀπὸ τοῦ νὰ ταράττῃ τὰ πράγματα, ἐπέμεινεν ἐπὶ τέλους ὁ Βεντίγκιος ζητῶν τὴν τελείαν ἀπομάκρυνσίν της, καὶ ἔφερε τὸ πρᾶγμα εἰς τοῦτο, ὥστε ἡ βασίλισσα ἠναγκάσθη κατὰ τοῦ 1813 ἔτους τὸ καλοκαίριον νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν νῆσον. Διὰ Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆγεν εἰς τὴν πατρίδατης, ὅπου τὴν 18 Σεπτεμβ. 1814, δύω καὶ ἑξηκοντούτης τὴν ἡλικίαν, πρὶν ἀποκατασταθῇ ἀκόμη ὁ οἶκος της, ἀπέθανεν εἰς Ἐτσενδόρπιον, ἡ τελευταία τῶν τέκνων τῆς Μαρίας Θηρεσίας, καὶ — ἐὰν λογαριασθῶσιν αἱ πολυχρόνιοι λῦπαι ἀτυχοῦς γηρατείου, καὶ αἱ πικραὶ βάσανοι ἐμπαθοῦς καὶ γεμάτης μίσους καρδίας — ἴσως ἡ δυστυχεστάτη, ἐξ ἁπαντος ὅμως ἡ κληρονομήσασα τὸ ἐλάχιστον μέρος τῆς πραότητος καὶ φιλανθρωπίας τῆς μητρός της.

Ἡ Ἱσπανία ἐμβῆκεν εἰς τὴν εἰρήνην τῶν Παρισίων κατὰ τὴν 20 Ἰουλίου. Φερδινάνδος ὁ Ζ', τὸν ὁποῖον ἀφήκαμεν εἰς Βαλενσαΐαν, ἐκάθισε πάλιν εἰς τὰ παλάτια τῶν πατέρων του. Κατὰ τὸν Νοέμβρ. 1813 πρεσβευτὴς τοῦ Ναπολέοντος ἐφανέρωσε πρὸς αὐτὸν, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ βλέπων τὴν Ἀγγλίαν θέλουσαν νὰ ἀφανίσῃ τὴν βασιλείαν καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς Ἱσπανίας καὶ νὰ εἰσάξῃ δημοκρατίαν, ἔκαμεν ἀπόφασιν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰς παλαιὰς φιλικὰς σχέσεις τῶν δύω στεμμάτων, ἀκολούθως δὲ τούτου κατὰ τὴν 8 Δεκ. ὑπεγράφη εἰς Βαλενσαΐαν εἰρήνης συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ἐγνωρίζετο τελευταῖον ὁ Φερδινάνδος βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Βέβαια ἡ ἐπιτροπία τῆς Ἀρανιουέζης καὶ πάραυτα μετὰ τοῦτο αἱ Κόρται τοῦ Μαδριτίου ἀπέῤῥιψαν τὴν εἰρήνην ταύτην ὡς ἔργον ἀνάγκης, καὶ ὡς ἐναντίαν πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας ἀνεδέχθησαν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τοὺς λοιποὺς συμμάχους· ἐπρόσθεσαν δὲ, καὶ ὅτι δὲν δύνανται νὰ νομίσουν ἐλεύθερον τὸν βασιλέα των πρὶν εὑρεθῇ εἰς τὴν Ἱσπανικὴν χώραν καὶ κάμῃ τὸν ἀπὸ τοὺς συνταγματικοὺς νόμους ἀπαιτούμενον ὅρκον· ἀλλ' ὁ Ναπολέων τόσον ἐπεθύμει νὰ ἀπολυθῇ ἀπὸ τὰ Ἱσπανικὰ πράγματα καὶ τόσον βέβαιος ἦτο, ὅτι διὰ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Φερδινάνδου θέλει ταράξειν τὰς ἐκεῖ σχέσεις, ὥστε τὸν Μάρτιον 1814 τὸν ἀπέλυσεν ἀπὸ τὴν φυλακήν του καὶ τὸν ἐπαρακέλευσε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ βασίλειόν του ἐλευθέρως καὶ χωρίς τινος συνθήκης. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὁπότε ὁ ἐκθρονισμένος Ναπολέων ἐφέρετο εἰς τὴν ἐξορίαν του, διέβη ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος τὰ σύνορα τῆς Ἱσπανίας χαιρετηθεὶς ὡς βασιλεὺς μὲ εὐφημίας τοῦ λαοῦ καὶ τῶν στρατευμάτων. Τί συνέβη ἐφεξῆς εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἀνέτρεψε τὸ σύνταγμα τῶν Κορτῶν,

καὶ ἔπειτα ἐβασίλευε μὲ ἀδιάκοπον μεταβολὴν τῶν ὑπουργῶν καὶ μεθόδων του, ταῦτα κατὰ τὸ παρὸν εὑρίσκονται ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς διηγήσεως ταύτης. Ἀφοῦ οἱ ἐχθροὶ τῶν θρόνων κατῃσχύνθησαν βαθέως διὰ τοῦ δρόμου καὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς τῶν Γάλλων, προητοιμάζετο εἰς αὐτοὺς ἀκόμη μίαν φορὰν ἕνας θρίαμβος καὶ εἰς αὐτὰς τῶν ἀνθρώπων τὰς καρδίας, καὶ ἔγεινεν ὀφθαλμοφανὲς εἰς τοὺς συνηγόρους τῆς βασιλείας, ὅτι κανεὶς ἀνθρώπινος τύπος δὲν δύναται νὰ ἀποθεωθῇ καθ' ἑαυτὸν, καμμία ὑψηλότης τῆς γῆς δὲν δύναται νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω τῆς ἐπιεικείας καὶ συνέσεως.

Ἀλλ' ἐνῷ ἡ Ἱσπανία, μετὰ τὴν εὐτυχῆ περαίωσιν τοῦ κατὰ τῆς ξένης δυναστείας ἀγῶνος της, περιέπιπτεν εἰς τοιαύτας λυπηρὰς συγχύσεις, ὥστε ἔκτοτε ὄχι ὀλίγοι ἐνόμισαν τὴν εὐτυχῆ ἐκείνην περαίωσιν μέγα δυστύχημα, ἕνας βόρειος λαὸς, ὅς τις ἀτυχῶς ἐπάλαιε περὶ τῆς αὐτονομίας του, ἀπήλαυσε πολιτικὴν σημασίαν καὶ σύνταξιν, τὰ ὁποῖα ἐστερεῖτο ἐξ ἑκατονταετηρίδων τινῶν. Ὁ λαὸς οὗτος ἦσαν οἱ Νορβηγοί. Εἰς τὴν εἰρήνην τοῦ Κιλονίου εἶχε παραχωρήσειν ἡ Δανία τὸ βασίλειον τοῦτο εἰς τὴν Σβεκίαν· ἀλλ' ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ Νορβηγικοῦ λαοῦ ἀντεστάθη εἰς διαταγὴν, διὰ τῆς ὁποίας ἔμελλε νὰ παραδοθῇ ὡς ἄψυχον πρᾶγμα ἀπὸ ἕνα κύριον εἰς ἄλλον. Διότι, ἐὰν καὶ ἡ Δανικὴ κυβέρνησις, ἀφοῦ ἔγεινεν ἀπεριόριστος εἰς τὴν ἰδίαν της χώραν, εἶχε παραμερίσειν καὶ εἰς τὴν Νορβηγίαν τοὺς ἀρχαίους τῶν τάξεων τύπους, μ' ὅλον τοῦτο, καὶ χωρὶς αὐτῶν, ἔμειναν τὰ Νορβηγικὰ πράγματα καὶ ὁ λαὸς εἰς τὰς ἀρχαίας πατρικάς των συνηθείας, καὶ ὁ στοχασμὸς, ὅτι ἡ χώρα των γίνεται Σβεκικὴ ἐπαρχία, ἦτο εἰς τοὺς Νορμαννοὺς βδελυκτότατος. Μὲ τοῦτο τὸ αἴσθημα συνῆλθαν ἐπίτροποι τοῦ ἔθνους εἰς Ἑϊσβόλδιον κατὰ τὴν 17 Μαΐου 1814, καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τῆς Νορβηγίας τὸν Δανικὸν Πρίγκιπα Χριστιανὸν Φρειδερῖκον, ὅς τις ἦτο σταλμένος ἐκεῖ πρότερον ἀπὸ τὴν αὐλὴν κυβερνήτωρ τοῦ

βασιλείου, διὰ νὰ τοὺς βασιλεύῃ κατὰ πολίτευμα σύμφωνον μὲ τὰς χρείας τῆς χώρας. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ δυνάμεις τῆς Εὐρώπης δὲν τὸ ἔστερξαν, καὶ ἡ Σβεκία ἔτρεχε μὲ στρατεύματα νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν εἰρήνην τοῦ Κιλονίου, τότε καὶ ὁ νέος ἡγεμὼν καὶ ὁ λαὸς ᾐσθάνθησαν ὅτι δὲν ἐμποροῦν νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τὴν κοινὴν τῆς Εὐρώπης θέλησιν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Σβεκίας ἐφανέρωσεν, ὅτι δὲν θέλει νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Νορβηγίαν, ἀλλὰ τὸ αὐτόνομον στέμμα τοῦ βασιλείου τούτου νὰ συνάψῃ μὲ τὸ τῆς Σβεκίας καὶ νὰ διατηρήσῃ τὸ εἰς Ἑϊσβόλδιον γενόμενον πολιτικὸν σύνταγμα, ἐσταμάτησαν τὸν ἄνισον ἀγῶνα. Ὁ Δανικὸς Πρίγκιψ ἐπαραίτησε τὸ στέμμα τῆς Νορβηγίας τὴν 10 Ὀκτωβρ. καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του· οἱ δὲ Νορβηγοὶ μετὰ ἕνα μῆνα ὡρκίσθησαν εἰς τὸν Σβεκικὸν μόναρχον, ὅς τις ἐφύλαξε τιμιώτατα τὸν δεδομένον λόγον του.

Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ἐκηρύχθησαν ἐλευθέρα πολιτεία, καὶ διὰ συνθήκης τῶν μεγάλων δυνάμεων (5 Νοεμβ. 1814) καθυπεβλήθησαν εἰς τὴν ἄμεσον προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. Ἡ συγκατάθεσις τῆς Τουρκικῆς αὐλῆς ἠγοράσθη διὰ τῆς εἰς αὐτὴν παραδόσεως τῶν πρῴην ἐπὶ τῆς Ἠπείρου κειμένων Βενετικῶν τόπων Βουθρωτοῦ, Βονίτσης, Πρεβέσης καὶ Πάργας. Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς, ἀνεξάρτητος σχεδὸν Σατράπης τῶν μερῶν ἐκείνων, εἶχε κυριεύσειν ἐκ πολλοῦ τὰς πόλεις ταύτας, καὶ μόνον τὴν Πάργαν, κατοικουμένην ἀπὸ λαὸν ἀνδρεῖον μὲ Ἀγγλικὴν προστασίαν, δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποτάξῃ. Τώρα δὲ, παρεδόθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων οἱ δυστυχεῖς οὗτοι Χριστιανοὶ εἰς τὸν θανάσιμον ἐχθρόν των, τέρας ἀποφώλιον, ὡς πρὸς τὸ ὁποῖον ὁ Τουρκικὸς ζυγὸς ἐφαίνετο ἐλαφρὸς καὶ ὁ Σουλτάνος ἱλαρὸς προστάτης. Ἡ πρᾶξις αὕτη παρέβαινε προφανῶς τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶχε συγκαλέσειν εἰς τὰ ὅπλα τὴν Εὐρώπην ἐναντίον τῆς Γαλλικῆς δυναστείας. Ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλους τρόπους ἐμαρτύρησαν οἱ Ἀγγλικοὶ λειτουρ-

γοὶ, ὅτι δὲν ἠγωνίσθησαν ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς χριστιανωσύνης. Ἐνῷ ἔκαμαν ἀντικείμενον τρυφερᾶς φροντίδος των τοὺς Ἀφρικανοὺς μαύρους, καὶ ἄρθρον ὅλων τῶν συνθηκῶν τὴν κατάργησιν τῆς ἀνθρωποκαπηλείας, τὴν ὁποίαν ἐχρειάζοντο ὀλιγώτερον οἱ Ἄγγλοι παρὰ αἱ λοιπαὶ ἀποικίαι πρὸς διατήρησίν των, ἐκύτταζαν ἐνταυτῷ μὲ ἀδιαφορίαν τοὺς Βαρβαρέσους τῆς βορείου Ἀφρικῆς νὰ πειρατεύωσι μὲ ἄφοβον αὐθάδειαν τὴν μεσόγειον θάλασσαν, καὶ ἐτησίως νὰ σύρωσι πλῆθος Χριστιανῶν, ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων, τοὺς ὁποίους ἐπίαναν εἰς ἐμπορικὰ πλοῖα ἢ εἰς τὰ παραθαλάσσια, εἰς δουλείαν χαλεπωτέραν παρὰ τὴν σκλαβίαν τῶν μαύρων καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χειροτέραν καὶ παρ' αὐτὸν τὸν θάνατον. Οἱ θαλασσοκράτορες Ἄγγλοι δὲν ἔπρατταν τίποτε διὰ νὰ μεταβάλουν τὴν ἐφύβριστον ταύτην σχέσιν, καὶ ὅταν ὁ γενναῖος καὶ ἀξιέπαινος ναύαρχος Σὶρ Σιδνέη Σμὶθ ἀνέφερε τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν σύνοδον τῆς Βιέννης, καὶ ἐπρόβαλεν ἕνωσιν τῶν Χριστιανικῶν δυνάμεων πρὸς ἀμοιβαίαν βοήθειαν, ἐβάλθη παράμερα τὸ πρόβλημα τοῦτο. Τοιουτοτρόπως ἐνεδυναμόνετο εἰς πολλοὺς ἡ πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἀγγλίας ἐκφωνηθεῖσα ὑποψία, ὅτι ἡ βρῶμα αὕτη τῆς Εὐρώπης δὲν εἶναι δυσάρεστος εἰς τοὺς Ἄγγλους, ἐπειδὴ οἱ πειραταὶ μὴ τολμῶντες νὰ ἐγγίξωσι τὴν Ἀγγλικὴν σημαίαν πίπτουσιν εἰς τοὺς ἀσθενεστέρους, τῶν ὁποίων βαρύνουσιν οὕτω καὶ δυσκολύνουσι τὴν ἐμπορίαν καὶ θαλασσοπλοΐαν καὶ (κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς πολιτικῆς καπηλείας) ἐνεργοῦσι πρὸς ὄφελος τῆς Βρετανίας. Καὶ ὅμως οἱ Ἄγγλοι ἐκράτησαν διὰ τῆς Παρισιανῆς εἰρήνης ὡς κτῆμα των τὴν νῆσον Μάλταν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐχρεώστουν τοὐλάχιστον νὰ ἐνθυμῶνται τὰ καθήκοντα τοῦ ἐκεῖ προεπικρατήσαντος ἱπποτικοῦ τάγματος.

Κατὰ τὸ 1812 ἔτος ἀκολουθοῦσα ἡ Ἀγγλία τοὺς σκληροὺς ἐμπορικοὺς καὶ ναυτικοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἐμεταχειρίζετο πρὸς ἀνταπόδοσιν τοῦ Βοναπαρ-

τικοῦ τῆς ἠπείρου συστήματος, περιέπεσεν εἰς πόλεμον μὲ τὴν βόρειον Ἀμερικὴν, τὸν ὁποῖον ὁ Πρόεδρος ταύτης τῆς πολιτείας Ἰεφερσὼν, καθὸ φίλος τῆς Γαλλίας μισῶν καθ' ὑπερβολὴν τοὺς Ἄγγλους ἐκήρυξε κατεσπευσμένως καὶ ἀπερισκέπτως κατὰ τὴν 18 Ἰουνίου 1812. Οἱ Ἄγγλοι ἐκδικήθησαν διὰ τὴν ζημίαν, τὴν ὁποίαν τοὺς ἐπροξένησαν οἱ Ἀμερικανοὶ πλέον διὰ πειρατείας παρὰ διὰ ναυμαχιῶν, μὲ τὴν καταστροφὴν τῆς μητροπόλεως Βασιγκτῶνος (24 Αὐγ. 1814), τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ ναύαρχος Κοχράνιος καὶ ὁ στρατηγὸς Ῥώσιος, ἐνῷ μὲ μικρὸν στόλον ἀνέπλευσαν τὸν ποταμὸν Ποτοβεμάκιον. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ἤδη τοῦ 1813 ἔτους ἐδοκίμασεν ἡ Ῥωσία νὰ καταπαύσῃ τὸν ἀνωφελῆ τοῦτον ἀγῶνα διὰ τῆς μεσιτείας της· τελευταῖον ἔκλεισαν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἀμερικὴ εἰς Γάνδαυον τὴν 24 Δεκ. 1814 εἰρήνην, ἥτις ἔβαλε τὰς σχέσεις τῶν δύω ἐθνῶν εἰς τὸν ἀρχήτερον δρόμον των.

24. Ἡ σύνοδος τῆς Βιέννης, ἡ Γερμανικὴ Ὁμοσπονδία, καὶ ἡ Ἑλβετία. (1814 — 1815).

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου, καθὼς διετάχθη εἰς Παρισίους, συνῆλθαν εἰς τὴν Βιένναν οἱ πρέσβεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων διὰ νὰ διατάξουν καὶ νὰ ἀνασυνδέσουν τοὺς ἐπὶ τῆς πεντεκαιεικοσαετοῦς ταραχῆς συγκεχυμένους καὶ κομμένους δεσμοὺς τῶν λαῶν καὶ τῶν βασιλείων. Οἱ τρεῖς Μόναρχοι, οἱ ὁποῖοι συνεκινδύνευσαν καὶ συνεκοπίασαν, παρευρίσκοντο προσωπικῶς εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς εἰρήνης· παρεκτὸς τούτων παρευρέθησαν οἱ βασιλεῖς τῆς Δανίας, Βαυαρίας, Βυρτεμβέργης καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἡγεμόνες. Ἦτο συνέλευσις τοιαύτητις, ὁποία δὲν ἐφάνη εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὑπότε τὰ μέλη τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ὑπακούοντα εἰς τὴν προσταγὴν τῆς κεφαλῆς των συνήρχοντο καὶ ἐσυμβουλεύοντο περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων ἔμπροσθεν

τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἀλλ' ὅσον πολυάριθμοι ἡγεμόνες καὶ ἂν ἐσυνάχθησαν, περὶ τῆς τύχης τοῦ κόσμου δὲν ἐγίνετο τώρα βουλὴ καθὼς τὸν παλαιὸν καιρὸν μὲ λαμπρὰς συνεδριάσεις τῶν ἡγεμόνων προεδρευούσης τῆς Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος, ἀλλ' εἰς ἔγκλειστα οἰκήματα ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς καὶ βουλευτάς. Τὸ πρόβλημα ἦτο δυσχερέστατον, καὶ ἡ ἐπερχομένη γενεὰ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφίνονται νὰ κριθῶσι τὰ πρακτικὰ ταῦτα, ἴσως θέλει τιμήσειν μὲ περισσοτέραν εὐγνωμοσύνην παρὰ ἡ παροῦσα τὴν ἀρετὴν καὶ ὑπουργίαν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες διέπλευσαν τελευταῖον τὴν γεμάτην ἀπὸ ὑφάλους καὶ σκοπέλους πολιτικὴν ταύτην θάλασσαν. — Ἡμεῖς ἐκθέτομεν ἐνταῦθα μόνον τὰ κυριώτερα ἔργα των. Ἡ Αὐστρία ἔλαβεν ὀπίσω ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν τὸ μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Γαλλικίας, τὸ ὁποῖον εἶχε παραχωρήσειν κατὰ τὸ 1809 ἔτος, μὲ τὴν ἀποκλειστικὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ἁλατωρυχείων τῆς Βειλίσκας. Ἡ πόλις Κρακαυΐα, διὰ τὴν ὁποίαν αἱ δύω δυνάμεις δὲν ἠδύναντο νὰ συμφωνήσωσιν, ἐκηρύχθη διὰ συνθήκης τῆς 3 Μαΐου 1815 ὁμοῦ μὲ ἐπικράτειαν 19 τετραγωνικῶν μιλίων ἐλευθέρα πόλις ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τριῶν δυνάμεων μὲ περισσοτέραν δικαιοσύνην τῶν προστατῶν καὶ καλητέραν τύχην τῶν προστατευομένων παρὰ τὴν ὁποίαν εἶχε δοκιμάσειν ἡ ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα καθιδρυθεῖσα ἐλευθέρα πόλις τοῦ Δαντίσκου. Ἀπὸ τὴν Βαυαρίαν ἔλαβεν ὀπίσω ἡ Αὐστρία τὸ πιστὸν Τερίολον καὶ τὸ εἰσοδηματικὸν Σαλισβοῦργον, ἀντὶ τῶν ὁποίων ἔλαβεν ἐκείνη τὸ Βιρκεβοῦργον, τὸ Ἀσαφεμβοῦργον καὶ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ πέραν τοῦ Ῥήνου Παλατινάτου. Τὸ Βέλγιον, τὸ ὁποῖον ἀπέδωκεν εἰς τὴν Αὐστρίαν ἡ εἰρήνη τῶν Παρισίων, παρεχώρησεν οἰκειοθελῶς ἡ Αὐστρία εἰς τὸν Πρίγκιπα Ἀραυσικῆς, ὅστις τὸ ἥνωσε μὲ τὴν Ὀλλανδίαν εἰς ἓν βασίλειον, προπύργιον τῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἡ Αὐστρία ἔλαβε, παρεκτὸς τοῦ Μεδιολάνου, τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν εἰς

αὐτὴν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ὅλην τὴν ἐπικράτειαν τῆς Βενετίας, ἐπειδὴ ἡ Σύνοδος δὲν ἔκρινεν εὔλογον νὰ ἀναστήσῃ τὰς ἀποθαμμένας δημοκρατίας τῆς Ἰταλίας. Καθὼς ἡ Αὐστρία ἔλαβε τὴν Βενετίαν, οὕτως ἡ Σαρδὼ τὴν Γένουαν, μ' ὅλον ὅτι ὁ Ἄγγλος Λόρδ Βεντίγκιος τῆς ὑπεσχέθη ἐλευθέραν πολιτείαν.

Ἠλπίζετο ὅτι ἡ Προυσία δι' ὅσα ἐδοκίμασε δεινὰ, ὄχι μόνον τὴν παλαιάν της ἐπικράτειαν, ἀλλ' ἔμελλε νὰ προσλάβῃ καὶ καὶ ἱκανὴν αὔξησιν. Ἀλλ' ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἐλπίδων τούτων καθυπεβάλθη εἰς μεγάλην δυσκολίαν, ἐπειδὴ ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἤθελε νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὰς Πολονικὰς ἐπαρχίας τόσας μόνον, ὅσαι νὰ φυλάττουν κοινωνίαν μεταξὺ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης καὶ τῆς Σιλησίας, τὰς δὲ ἄλλας μὲ ὄνομα „Βασίλειον Πολονίας„ νὰ καθυποβάλῃ εἰς τὴν Ῥωσικὴν ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ζημία τῆς Προυσίας ἀπεφασίσθη νὰ πληρωθῇ μὲ ὅλον τὸ βασίλειον τῆς Σαξονίας. Ὅταν ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐπροβλήθη, καὶ ἡ κατάργησις τῆς Σαξονίας ἔμελλε νὰ ἀποφασισθῇ, τότε ἐναντίον ταύτης διηγέρθησαν ἀντιλογίαι, αἵτινες ἐγγὺς ἦλθαν νὰ ματαιώσωσιν ὅλην τὴν εἰρήνην καὶ νὰ ὀνάψωσι τὴν φλόγα τοῦ πολέμου μεταξὺ τῶν εἰρηνοποιῶν δυνάμεων. Ἡ Ἀγγλία δὲν ὑπέφερε καθόλου τὴν συσωμάτωσιν τῆς Σαξονίας μὲ τὴν Προυσίαν, καὶ ἡνώθη μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ Γαλλίαν νὰ ἀντισταθῶσιν ἀμεταποιήτως κατὰ ταύτης. Ὁ Ταλλεϊράνδος, πρέσβυς ὢν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἔδειξε τώρα ἐκεῖνα τὰ ἥμερα δόγματα τῆς Χριστιανικῆς πολιτικῆς, τὰ ὁποῖα εἶχε καταχλευάσει, ὅταν ἐλειτούργει τὴν Γαλλικὴν Αὐτοκρατορίαν· ἡ δὲ Αὐστρία, παρομοίως μὲ τοὺς Βουρβωνίους, ὄχι χωρὶς συγγενικὴν εὔνοιαν πρὸς τὴν Σαξονίαν, δὲν ἔστεργε τὸν ἀφανισμὸν τοῦ βασιλείου τούτου. Ἐκατήντησαν εἰς τοῦτο, ὥστε τὴν 6 Ἰαν. 1815 ἔκλεισαν ἡ Αὐστρία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία συμμαχίαν, ἥτις διευθύνετο ἐναντίον τῆς Ῥωσίας, καὶ ἦλθαν ἐγγὺς νὰ σύρωσιν ἐναντίον ἀλλήλων

τὰ ξίφη οἱ εἰς τὴν δυστυχίαν των πιστῶς καὶ ἀδελφικῶς ἀγωνισάμενοι. Ἀλλ' ἐνῷ οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐπεχαιρεκάκουν, ἐνίκησε τὸ ἀγαθώτερον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶχε προκατασκευάσειν τὸν σύνδεμον τῆς συμφωνίας, καὶ ἡ περιπλοκὴ διελύθη δι' εἰρηνικῆς καὶ ἀδελφικῆς ὁμονοίας. Ἡ Προυσία ἔλαβε μετὰ τοῦ Δαντίσκου καὶ Θορούνου μεγαλήτερον μέρος τῆς Πολονίας παρ' ὅσον τῆς ἦτο κατ' ἀρχὰς διωρισμένον, ἱκανὴν ἐπικράτειαν εἰς τὰς δύω ὄχθας τοῦ Ῥήνου καὶ τὸ ἥμισυ τῆς Σαξονίας μετὰ τῶν παρὰ τὸν Ἄλβιν φρουρίων Τοργαυΐας καὶ Βιττεμβέργης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ βασιλεὺς Φρειδερῖκος Αὔγουστος δὲν ἤθελε νὰ παραχωρήσῃ τὰς χώρας του, ἀπεφάσισαν τὸ πρᾶγμα τὴν 12 Μαρτίου 1815 αἱ πέντε μεγάλαι δυνάμεις καὶ χωρὶς τὴν συγκατάθεσίν του. Τότε ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας θέλων καὶ μὴ θέλων ἐπαραχώρησε τὰς ἐπαρχίας του εἰς τὴν Προυσίαν διὰ τριῶν ταυτολόγων συνθηκῶν μὲ τὴν Προυσίαν Αὐστρίαν καὶ Ῥωσίαν *).

Ἀφοῦ ἅπαξ ἐστερεώθη ἡ ἀπόφασις, ὅτι ἡ Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία, καθὸ τοιαύτη, δὲν πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ πλέον, ἐγνωρίσθη ἐνταὐτῷ τὸ ἀδύνατον νὰ ἀνασταθῶσιν ὅλαι αἱ πολιτεῖαι, ὅσαι πρότερον ὑπῆρχαν αὐτόνομοι εἰς τὴν Γερμανίαν. Γενικῶς λοιπὸν διετηρήθη ἡ κτῆσις, ἥτις εἶχε κυρωθῆν κατὰ τὸ 1806 διὰ τῆς συστάσεως τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας· μόνον τὸ βασίλειον τῆς Βεστφαλίας καὶ τὰ μεγάλα δουκάτα Φραγκοφορτίου, Βέργης καὶ Βιρκεβούργου ἐκαταργήθησαν· τὸ μὲν τελευταῖον, ἐπειδὴ ὁ μέγας Δοὺξ ἐπανέλαβε τὸ πατρικόν του κληρονόμημα τὴν Τοσκάναν, τὰ δὲ ἄλλα, καθὸ ἄμεσα δημιουργήματα τοῦ Ναπολέοντος. Τὰ μέρη τῶν πολιτειῶν τούτων ἢ ἐδόθησαν ὀπίσω εἰς τοὺς παλαιοὺς νομίμους κυρίους των, ἢ μετέπεσαν ὡς ἀποζημιώματα εἰς νέους κτήτορας. Ἡ Ἀννοβέρα αὐξηθεῖσα μὲ τὴν Ἀνατολικὴν Φρεισίαν καὶ τὸ Ἱλδεσείμιον, παραχωρηθέντα ἐκ τῆς Προυσίας, ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλείου· ὁ ἡγεμὼν τοῦ Ἀσσιακοῦ Καστελίου ἐκράτησε μόνος ἐκ τῶν παλαιῶν ἄλλων τὸν παλαιὸν τίτλον του Ἐκλέκτωρ, ὅς τις δὲν εἶναι οἰκεῖος εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν, ἐπειδὴ προϋποθέτει Αὐτοκράτορος ἐκλογήν. Ἡ Σβεκία, ἥτις παρεχώρησε τὸ μέρος τῆς Πομμερανίας της εἰς τὴν Δανίαν, αὕτη δὲ πάλιν τὸ ἔδωκεν εἰς τὴν Προυσίαν καὶ ἔλαβε τὸ ἀπὸ τῆς Ἀννοβέρας παραχωρηθὲν εἰς αὐτὴν Λαουεμβουργικὸν, ἀπεχωρίσθη παντάπασιν ἀπὸ τὴν Γερμανίαν. Ἡ Αὐτοκρατορικὴ πόλις Φραγκοφόρτιον καὶ αἱ τρεῖς Ἀνσιατικαὶ πόλεις Ἀμβοῦργον, Λύβεκα καὶ Βρέμα ἔλαβαν πάλιν τὴν ἐλευθερίαν των· οἱ ἡγεμονικοὶ οἶκοι, οἵ τινες ἔγειναν ὑπήκοοι εἰς τοὺς πρώην ὁμοτίμους των, ἐφύλαξαν τοὺς προσωπικοὺς βαθμοὺς καὶ τὰς οἰκιακάς των τιμὰς ὡς πρότερον. Καὶ οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτειῶν, ὅς τις εἰς τὴν παλαιὰν Αὐτοκρατορίαν ἀνέβαινεν ὑπὲρ τὴν ἑκατοντάδα, περιωρίσθη τώρα εἰς τριάκοντα ὀκτὼ *), καὶ εὐκολύνθησαν τὰ ἀπαιτούμενα εἰς ὠφέλιμον τινὰ διαμόρφωσιν τοῦ ἐθνικοῦ τῶν Γερμανῶν σώματος.

Ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Προυσία ἐκοπίασαν πολὺ νὰ ἐπιτύχωσι τὸν σκοπὸν τοῦτον τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ ἐξ αἰτίας τῶν μεγάλων συμμάχων τῆς Ῥηνικῆς ὁμοσπονδίας, εἰς τοὺς ὁποίους ἐχάρισεν ὁ Ναπολέων τὸν βαθμὸν τῆς κυριαρχίας. Ἡ Βαυαρία, Βυρτεμβέργα καὶ Βάδα ἐζήτουν

*) Αἱ συνθεσίαι, διὰ τῶν ὁποίων παρῃτήθη ὁ βασιλεὺς Φρειδερῖκος Αὔγουστος τὸ ἥμισυ τῆς ἐπικρατείας του (ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τὸ μεγαλήτερον, ὡς πρὸς τοὺς κατοίκους δὲ τὸ μικρότερον) ὑπεγράφησαν τὴν 7 Ἰουνίου εἰς Δρέσδαν. Τὸ Σαξονικὸν βασίλειον ἔμεινε 382 τετραγωνικὰ μίλια μὲ 1,270,00 κατοίκους, καὶ τέταρτον εἰς τὴν τάξιν τῶν πολιτειῶν τῆς Γερμανικῆς συμμαχίας, μ' ὅλον ὅτι κατὰ τὴν πληθὺν τῶν κατοίκων μένει κατόπιν τῆς Βυρτεμβέργης καὶ Ἀννοβέρας. Ἡ κατὰ τῆς Προυσίας ἐμπαθὴς διάθεσις θέλει ὑποχωρήσειν ἐφεξῆς εἰς τὴν σύνεσιν, καθὼς ἕως ἤδη ὑπεχώρησε πολὺ, ἐπειδὴ οἱ δύω λαοὶ ὄχι μόνον διὰ γειτονίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν συγγένειαν εἶναι πλησιέστατοι ἀλλήλων παρὰ πάντας τοὺς Γερμανούς. Ὅπου δὲν ἐξαρκεῖ ἡ σύνεσις αὕτη, θέλει ἀναπληρώσειν τὸ ἐλλειπὲς ἡ φύσις τῶν πραγμάτων, ἥτις εἶναι ἰσχυροτέρα παρὰ τὰ ἀνθρώπινα πάθη.

*) Μετὰ ταῦτα ἐπληθύνθη εἰς τριάκοντα ἐννέα, μὲ τὸ νὰ ἐμβῆκεν ὁ οἶκος Ἀσσία-Ὀμβούργου.

βαθμὸν μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, καὶ ἐνόμιζαν ὅτι τὸν σμικρύνει ἡ ὑποταγή των εἰς συνδετικοὺς νόμους. Διὰ τοῦτο διὰ τῆς Βαυαρίας ἐματαιώθη ὁ προσδιορισμὸς, ὅς τις ἀπέβλεπε μέγα Γερμανικὸν δικαστήριον τῶν Γερμανῶν ὑπηκόων καὶ τῶν ἡγεμόνων των· ἔμεινε δὲ προσέτι ἀμφίβολον, ἂν ἡ ὁμοσπονδία ὑποχρεόνῃ τὰ μέλη της νὰ παραιτηθοῦν ξενικὰς συμμαχίας, ἢ δίδει εἰς καθὲν τὸ δίκαιον νὰ συνάπτῃ τοιαύτας. Μὲ τόσας δυσμενεῖς ἀντιδράσεις ὑπεγράφη εἰς Βιένναν τὸ τῆς Γερμανικῆς ὁμοσπονδίας πρακτικὸν τὴν 8 Ἰουν. 1815. Κατ' εὐτυχίαν ὁ ζωντανὸς καρπὸς τῆς Γερμανικῆς πολιτείας καὶ διαθέσεως ἦτο τιμιώτερος παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ φλοιοῦ, καὶ ἐθεραπεύθη εἰς πολλὰ καθ' ὅσα εἶχε πάθειν ἀπὸ τοὺς Γαλλικοὺς πολιτικοὺς τύπους. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανὸς Ἰωσὴφ ἔδωκεν εἰς τοὺς ὑπηκόους του πολιτικὸν σύνταγμα, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τούτου οἱ λοιποὶ ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας, ἄλλος κατ' ἄλλον τρόπον, ἠσφάλισαν τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν τῶν ὑπηκόων των, καὶ ἐπροστάτευσαν τὸν φωτισμόν των. Ἡ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Προυσίας ὁμόνοια ἐγγυᾶται τὴν ἐξωτερικὴν ἀσφάλειαν ὅλων τῶν Γερμανικῶν πολιτειῶν. Τρία φρούρια τῆς Γερμανικῆς ὁμοσπονδίας, Μογοντία, Λανδαυΐα καὶ Λουξεμβοῦργον, ἐφύλαξαν τὰ κατὰ τῆς Γαλλίας σύνορα, καὶ μετὰ τῶν ἐγχωρίων μελῶν συνηριθμήθησαν καὶ δύω ξένα, οἱ βασιλεῖς τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Δανίας, ὁ μὲν καθὸ μέγας Δοὺξ τοῦ Λουξεμβούργου, οὗτος δὲ καθὸ Δοὺξ τῆς Ὀλσατίας.

Ἡ Ἐλβετία, μ' ὅλον ὅτι πολλοὶ τὸ ἤλπιζαν, δὲν συνεδέθη μὲ τὴν μητρῴαν της γῆν τὴν Γερμανίαν. Ἀφοῦ ἓν μέρος τῶν Νομῶν εἶχε παραιτήσειν ἤδη κατὰ τὴν 20 Δεκ. 1813 τὸ μεσιτευτικὸν σύνταγμα τοῦ Ναπολέοντος, διηγέρθη ἀπὸ τοὺς λοιποὺς σφοδρὰ λογομαχία τόσον, ὥστε τὴν εἰς αἱματώδεις σκηνὰς μετάβασίν της ἐμπόδισε μόνον ἡ παρουσία τῶν συμμάχων. Ἡ Ἐλβετία δὲν ἔγεινε κοινωνὸς τοῦ κατὰ τῆς Γαλλίας ἀγῶνος, μετὰ τὴν

ἔκβασιν ὅμως τοῦ πολέμου προσέλαβε τὴν Γενεύαν, Βαλεσίαν καὶ Νεόκωμον, τὰ ὁποῖα ἠνώθησαν ὡς νέοι Νομοὶ μὲ τοὺς προϋπάρχοντας ἤδη δεκαεννέα. Ἡ σύνοδος τῆς Βιέννης καὶ μία νέα τὴν 7 Αὐγ. 1815 ὁμοθεῖσα συμμαχία ἐπροσδιώρισεν εἰς Τίγυρον τὰς ἐξωτερικὰς καὶ ἐσωτερικὰς σχέσεις τῶν εἴκοσι δύω τούτων δημοκρατιῶν.

25. Ναπολέοντος ἐπιστροφὴ, καὶ τοῦ Μουρὰτ πτῶσις.

(1815).

Ἐνῷ ἡ Σύνοδος τῆς Βιέννης ἐφρόντιζε νὰ βάλῃ τάξιν εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς πολιτείας, καὶ διεφιλονεικεῖτο ἡ τῆς Σαξονίας ὕπαρξις, διέσωσεν ἐνταυτῷ διὰ τῆς φιλονεικίας ταύτης τὴν ἐλευθερίαν τῆς Εὐρώπης, ἥτις χωρὶς ταύτης ἐκινδύνευεν ἴσως νὰ χαθῇ ἐκ δευτέρου ἀπὸ τὴν τόλμην τοῦ Κόρσου. Αἱ διαφοραὶ αὗται ἦσαν αἰτία, ὅτι τὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν νικήσειν κατὰ τὸ 1814 ἔτος, ἔστεκαν ἀκόμη ἕτοιμα, ὅταν ὁ Ναπολέων ἐξετέλεσε τὴν πρόθεσιν, ἐκ τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ἡ ψυχή του γεμάτη ὅταν ὑπέγραφε τὴν συνθήκην τοῦ Φονταινεβλῶ, δηλαδὴ νὰ ἁρπάσῃ ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τῶν Βουρβωνίων τὸ στέμμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἐθάῤῥησε νὰ βαστάξῃ ἐναντίον τῆς ἐνόπλου Εὐρώπης. Ἡ ἐρημικὴ διατριβή του εἰς τὴν Αἰθαλίαν μὲ εἶδος ἀνεξαρτήτου ἐξουσίας τοῦ ἔδωκεν εὔκολα μέσα διὰ τοιοῦτόν τι ἐγχείρημα. Ἡ βραδύτης ἢ ἡ ἀπάρνησις τοῦ Γαλλικοῦ βουλευτηρίου εἰς τὸ νὰ τοῦ ἐμβιβάσῃ τὰ μεγάλα ὁμολογηθέντα εἰς αὐτὸν χρηματικὰ ἐτήσια τοῦ ἔδιδε καὶ κάποιαν εὐλογοφανῆ αἰτίαν, τῆς ὁποίας τὸ κῦρος κἀνεὶς βέβαια πολιτικὸς κριτὴς δὲν ἠδύνατο νὰ γνωρίσῃ, πρὶν ἀναφερθῇ ἡ ἀπάρνησις ἐκείνη εἰς τοὺς ἐγγυητὰς τῆς συνθήκης. Ὁ Ναπολέων ὅμως ἐχώρησεν ἀνυπερθέτως εἰς τὸ ἔργον νὰ λάβῃ αὐτὸς μόνος τὰ δίκαιά του πιστεύων, ὅτι δὲν χρειάζεται κἀμμίαν ξένην ἐγγύησιν καὶ μεσίτευσιν. Πληροφορημένος, ὅτι εὑρη-

κε τὴν ἁρμοδιωτάτην ὥραν, ἐπειδὴ αἱ ἀγγελίαι τῶν μυστικῶν διακτόρων του εἰς Βιένναν ἔλεγαν ὁμοφώνως, ὅτι ὁ δεσμὸς τῶν δυνάμεων ἐλύθη ἐξ ὁλοκλήρου διὰ τὴν Σαξονίαν, καὶ ὅτι ἀφεύκτως ἐκρήγνυται πόλεμος, ἐνεβαρκαρίσθη τὴν 26 Φεβρ. 1815 μετὰ τῶν χιλίων διακοσίων πιστῶν του εἰς ἑπτὰ μικρὰ πλοῖα, διέφυγε μὲ τὴν συνειθισμένην του τύχην τὰ Ἀγγλικὰ καὶ Γαλλικὰ καράβια, τὰ ὁποῖα ἐφύλατταν τὰ νερὰ τῆς Αἰθαλίας, καὶ τὴν 1 Μαρτ. ἄραξεν εἰς Κάννας εἰς τοὺς Γαλλικοὺς αἰγιαλούς.

Ὁ θρόνος τῶν Βουρβωνίων ἔστεκεν ἀστήρικτος ἐπάνω εἰς ἀπατηλὴν στάκτην Ἡφαιστείου κρατῆρος. Ἀφοῦ διὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκρημνίσθησαν καὶ κατηδαφίσθησαν ὅλαι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ καὶ πολιτικαὶ διαταγαί, ἐβάλθη ἡ Αὐτοκρατορία μὲ τὴν βίαν της εἰς τόπον πάσης ζωντανῆς ἀντιδράσεως, καὶ πᾶσα δύναμις τῶν μερικῶν, τῶν συστημάτων, τῶν κοινοτήτων, δὲν ἡνώθη μὲ τὴν ὁλικὴν ταύτης δύναμιν, ἀλλ' ἐκαταπόθη ἀπ' αὐτήν. Αὕτη ἡ τεχνικὴ παντοδυναμία ἐγίνετο ἀδυναμία, ἐὰν δὲν εὑρίσκετο παροῦσα χεὶρ γιγαντώδεις διὰ νὰ κρατῇ τὸ πηδάλιον. Τοιαύτη ὅμως δύναμις ἔλειπεν ἀπὸ τὸν βασιλέα, ὅς τις ὑπέστρεψε μὲ φρόνησιν καὶ ἀγαθοφροσύνην, ἀλλ' ὑπὸ τὴν προστασίαν ξένων ὅπλων, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἀφῆκαν οἱ ἀποκαταστήσαντές τον ὑπερασπιστικὴν δύναμιν, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον τὸ ἴδιόν του στράτευμα ἦτο μυστικὸς ἐχθρός του. Ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἀπὸ τὰ ξένα φρούρια ὑπέστρεψαν πλέον παρὰ ἑκατὸν χιλιάδες στρατιωτῶν, οἵτινες ἐθεώρουν ἀκόμη τὸν Ναπολέοντα ὡς Θεόν των. Ἡ ἔχθρα τῶν στρατιωτῶν τούτων κατὰ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου καὶ ἐν γένει κατὰ πάσης εἰρηνικῆς τάξεως τῶν πραγμάτων, οἱ ἀπὸ τὰς ἀντιποιήσεις τῶν ἐπιστρεφόντων μεταναστῶν διεγερθέντες φόβοι τῶν χωριατῶν, οἵτινες εἶχαν οἰκειοποιηθῆν τὰ κτήματα ἐκείνων, τελευταῖον ἡ κοινωνικὴ δυσαρέσκεια, τὴν ὁποίαν εἶχε γεννήσειν ἡ τῆς βασιλικῆς μὲ τὴν Αὐτοκρατορικὴν Γαλλίαν σύγκρουσις, ὅλα ταῦτα δὲν διέφευγαν τοὺς κατασκόπους ὀφθαλμοὺς τοῦ Ναπολέοντος. Ἤλπιζε μὲ τὴν ἐπανέλευσίν του νὰ βάλῃ πάλιν εἰς φλόγας μὲ τὰ ζώπυρα ταῦτα τὴν Γαλλίαν, καὶ ἡ ἐλπίς του αὕτη ἐδικαιόνετο ἀπὸ τὰ ἔργα του. Εὐθὺς ἀφοῦ πόλεις τινὲς τῆς Προβιγκίας κατὰ τὴν πρώτην των ἔκστασιν τοῦ ἤνοιξαν τὰς πύλας, καὶ τὰ πρῶτα κατ' αὐτοῦ σταλθέντα τάγματα ἡνώθησαν μαζή του, ἔπαυσε πᾶσα ἀντίστασις. Οἱ ἔπαρχοι ἐδειλίασαν, οἱ εὐκατάστατοι καὶ εὐπαίδευτοι πολῖται, κατὰ τὴν συνήθειάν των, ἐθεώρουν μὲ σιωπὴν καὶ μὲ φόβον τὰ γινόμενα, ἐνῷ ὁ ὄχλος ἐπευφήμει μὲ ἀλαλαγμοὺς τὸν νέον φιλοκίνδυνον, οἱ χωριάται ἔβλεπαν ἀσμένως τὸν ὑπερασπιστὴν τῶν φοβεριζομένων χωραφίων των, καὶ οἱ στρατιῶται ἐδέχοντο μὲ μέθην χαρᾶς τὸν ἐπανακομιστὴν τῶν λαμπρῶν χρόνων των.

Εἰς τὰς τυπωμένας παρακελεύσεις, τὰς ὁποίας ἐδιώρισε νὰ διαδοθοῦν πανταχοῦ πρόδρομοί του, διηρεθίζοντο μὲ πανοῦργον τέχνην τὰ αἰσθήματα τῶν τοῦ λαοῦ διαφόρων κλάσεων. Εἰς μὲν τοὺς χωρικοὺς ἀνηγγέλλετο: „ὅτι ἡ ἐπιστροφή του ἀσφαλίζει τὴν διατήρησιν τῶν κτημάτων των, τὴν ἰσότητα τῶν πολιτῶν καὶ τὰ δίκαια, τὰ ὁποῖα ἀπήλαυαν εἴκοσι πέντε ἐνιαυτούς, καὶ τὰ ὁποῖα τώρα θέλουν νὰ τοὺς τὰ ἁρπάσουν.“ Εἰς δὲ τοὺς στρατιώτας ἐλέγοντο, ὅσα ἐκεῖνοι ἤκουαν μὲ ἀγαλλίασιν καὶ θαυμασμόν των: „Ὁ στρατὸς δὲν ἐνικήθη ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἀλλ' ἐπροδόθη ἀπὸ δύω ἄνδρας ἰδικούς του, τὸν Αὐγηρῶν καὶ Μαρμόντ. Ὁ Αὐτοκράτωρ, τὸν ὁποῖον ἡ ἐκλογὴ τοῦ λαοῦ ἐκάλεσεν εἰς τὸν θρόνον, τὸν ὁποῖον οἱ στρατιῶται ἀνύψωσαν ἐπάνω τῶν ἀσπίδων των, ὑπέστρεψε διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν ἀτιμίαν τῆς Γαλλίας. Διὰ τοῦτο ἂς συναχθῶσιν ὅλοι ὁλόγυρά του, ἂς βάλωσι πάλιν τὴν τρίχροον ἐπικεφαλίδα, καὶ ἂς ἀνυψώσωσι τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς ἀετούς.“ Ἀσμένως ἤθελαν ἀποφύγειν οἱ περισσότεροι Μαρισάλιοι τὴν ἀποστασίαν, ἐπειδὴ εἰς τοὺς κόλπους τῆς τύχης τοὺς ἤρεσκαν αἱ ἥσυχοι ἡμέραι τῆς Βουρβωνικῆς ἐξουσίας· ἀλλ' ὅσον πιθανωτέρα ἐγίνετο

εἰς αὐτοὺς ἡ νίκη, τόσον πλέον ἐψυχραίνετο ὁ ζῆλος, τὸν ὁποῖον ἔδειξαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ πράγματα τοῦ βασιλέως· καὶ αὐτὸς προσέτι ὁ Μαρισάλιος Νέϊος, ὅς τις μὲ βεβαιώσεις τῆς πίστεώς του μεγάλας ἐξεστράτευσε διὰ νὰ φέρῃ τὸν Ναπολέοντα αἰχμάλωτον ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, ἐκαταπείσθη τελευταῖον νὰ ἀναγνώσῃ εἰς τὰ στρατεύματά του τὸ στρατιωτικὸν πρόσταγμα, τὸ ὁποῖον ἐφανέρονε τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Αὐτοκρατορίας. Τὴν 13 Μαρτίου ἐκήρυξεν ὁ Ναπολέων εἰς Καβίλλονον ὅτι καταδικάζονται εἰς θάνατον ὅλοι οἱ Βουρβώνιοι, ὅσοι εὑρεθῶσιν εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ τὴν 21 ἀνήγγειλεν ὁ Μηνύτωρ, εἰς τὸν ὁποῖον πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος ἐπεκηρυκεύετο ἡ ζωὴ τοῦ Βοναπάρτου ὡς ληστοῦ καὶ παραβάτου τῶν τῆς Μεγαλειότητος δικαίων, ὅτι ἡ Αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότης του ἔφθασε χθὲς εἰς τὰς Τουϊλερίας *). Ὁ βασιλεὺς Λοδοβῖκος, ὅς τις εἶχε συγκαλέσειν τὰς Βουλὰς καὶ μετὰ τῶν Πριγκίπων τοῦ οἴκου του εἶχεν ὁρκισθῆν κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας εἰς τὸ πολιτικὸν σύνταγμα, ἀκούσας τὰς ἀκαταμαχήτους προόδους τοῦ Βοναπάρτου, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Λίλλαν, ἐλπίζων ὅτι θέλει συγκαλέσειν ἐκεῖ προμάχους καὶ ὑπερασπιστὰς τοῦ θρόνου. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Λίλλαν ἐκηρύχθη ἡ φρουρὰ ὑπὲρ τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ οὕτως ἀνεχώρησε κ' ἐκεῖθεν εἰς τὸ Γάνδαυον, ὅπου τὸν ἠκολούθησαν οἱ Πρίγκιπες Ἀρτεσίας, Βιτυρίγου καὶ Αὐρηλίας, οἱ Μαρισάλιοι Βερθιέρος, Μαρμὸντ καὶ Βίκτωρ, καὶ οἱ στρατηγοὶ Μαισὼν καὶ Κλάρκιος. Ὁ Δοὺξ Ἐγγολίσμης καὶ ἡ σύζυγός του, θυγάτηρ Λοδοβίκου τοῦ ΙΣΤ', οἵτινες κατὰ συμβεβηκὸς εὑρέθησαν εἰς

*) Ἡ εἰς τὰς Παρισιανὰς ἐφημερίδας ἀναβίβασις τοῦ Ναπολέοντος ἔγεινε κατὰ τὴν ἐφεξῆς προαγωγήν: Τὴν 19 Φεβρουαρίου 1815. Ὁ ἐξολοθρευτὴς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους συνεφώνησε συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν. Τὴν 28: Ὁ Κόρσος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν νῆσον Αἰθαλίαν. Τὴν 7 Μαρτίου: Ὁ Βοναπάρτης ἔκαμεν ἀπόβασιν εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Προβιγκίας. Τὴν 11 Μαρτ.: Ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης ἐμβῆκεν εἰς τὴν Γρατιανούπολιν (Grenoble). Τὴν 17: Ὁ Αὐτοκράτωρ εἰσήχθη μετὰ πομπῆς εἰς τὸ Λουγδοῦνον. Τὴν 20: Ἡ Αὐτοκρατορικὴ του Μεγαλειότης προσμένεται εἰς τὸ παλάτιόν του τὰς Τουϊλερίας.

τὰς μεσημβρινὰς χώρας, ἐπροσπάθησαν ματαίως νὰ ἐνθουσιάσωσι τὸν λαὸν ὑπὲρ τῆς βασιλείας· καὶ αὐτὴ ἡ Βενδέα, ὅπου εὑρέθη ὁ Δοὺξ Βουρβῶνος, ἔμεινεν ἥσυχος, καὶ τὰ μέλη ταῦτα τοῦ βασιλικοῦ οἴκου δὲν διέφυγαν χωρὶς πολλοὺς κόπους τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ πιασθῶσιν. Ὁ δὲ Δοὺξ Ἐγκολίσμης, ἐπειδὴ ὁ στρατηγὸς Γραυσχῆς παρέβη τὴν μετ' αὐτοῦ κλεισθεῖσαν συνθήκην, ἐφυλακώθη εἰς Σεντῖνον· ἀλλὰ δι' ἀμέσου προσταγῆς τοῦ Ναπολέοντος ἐφέρθη εἰς Σβεκικήν τινα φεργάταν· διότι ὁ ἐπιστρέψας ᾐσθάνετο ἐνώπιον τῆς νικηφόρου Εὐρώπης, ὅτι δὲν εἶχεν ἐκείνην τὴν ἀσφάλειαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἔμπροσθεν τῆς νικημένης ἐφόνευσε πρὸ ἕνδεκα ἐνιαυτῶν τὸν Ἀγγίας· διὰ τοῦτο ἐπροτίμησε τὸν ἔνοπλον ἀγῶνα παρὰ τὴν συκοφαντίαν τῆς δολοφονίας. Τὸ κατὰ τῶν Βουρβωνίων σφενδονισθὲν λόγιόν του: „Δὲν ἐδιδάχθησαν τίποτε, οὐδὲ ἐλησμόνησαν τίποτε·“ — ἠκούσθη μὲ χαρὰν καὶ ἐπανελέγετο συχνάκις ἀπὸ τοὺς πολυαρίθμους εἰς τὴν Εὐρώπην φίλους του, οἵτινες μ' ὅλα τὰ κακὰ τῆς Ναπολεοντείου δυναστείας ἐπροτίμων περισσότερον τὸν χθεσινὸν Αὐτοκρατορικὸν θρόνον του παρὰ τὸ βασιλικὸν δίκαιον τῶν Βουρβωνίων, τὸ ὁποῖον κατάγεται ἀπὸ τὰ βάθη τῶν ἑκατονταετηρίδων.

Ἀλλ' οἱ ἰσχυροὶ, τῶν ὁποίων ἡ φωνὴ ἔκαμνε τὴν κρίσιν, δὲν εἶχαν τὰς αὐτὰς θεωρίας. Μὲ τὰς λέξεις: „Ἡ σύνοδος στασιάσασα διελύθη!“ — ἐπάτησε τὴν Γαλλίαν ὁ Ναπολέων, καὶ πρὸς θαυμασμόν του ἔξαφνα ἡ Σύνοδος μετέβη εἰς ἐντελῆ ἁρμονίαν καὶ σπουδαίαν δραστηριότητα. Πρότερον ἀκόμη εἶχε συμβιβασθῆν περὶ τῆς τύχης τῆς Σαξονίας, καὶ ἑπομένως ἀναίρεσε τὴν ἐπίπληξιν, ὅτι ὁ ἐξισασμὸς οὗτος ἦτο ψιλὸν ἔργον τοῦ ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα φόβου. Τώρα ὅμως συνέβη πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε ποτὲ δὲν εἶχε συμβῆν· ὅλη ἡ Εὐρώπη ἐκηρύχθη ὡς μία μεγάλη πολιτεία ὑποχρεωμένη καὶ ἡνωμένη νὰ πολεμήσῃ κοινῶς ἕνα ἄνθρωπον. Τὴν 13 Μαρτίου ἐξέδωκαν αἱ ὀκτὼ μεγαλήτεραι δυνάμεις, αἵ-

τινες εἶχαν ὑπογράψειν τὴν τῶν Παρισίων εἰρήνην, καθαίρεσιν καὶ ἀφορισμὸν τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου μὲ τὸ νόημα: ,,Ὅτι διὰ τῆς ἀπὸ τὴν Αἰθαλίαν φυγῆς του καὶ τῆς εἰς τὴν Γαλλίαν εἰσβολῆς του ἔχασε πᾶσαν νομίμην προστασίαν καὶ ἐξεφώνησεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι μετ' αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ γείνῃ οὔτε εἰρήνη, οὔτε ἀνακωχὴ ὅπλων. Ἀφορίζεται λοιπὸν ἀπὸ πᾶσαν δημόσιον καὶ κοινωνικὴν σχέσιν, καὶ καθὸ ἐχθρὸς καὶ ταράκτης τῆς ἡσυχίας τοῦ κόσμου παραδίδεται εἰς τὰ δημόσια τιμωρητικὰ δικαστήρια, πρὸς τῶν ὁποίων τὴν ἐκτέλεσιν δίδουσιν αἱ δυνάμεις τὴν ἀναγκαίαν βοήθειαν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας.“ Μετά τινας ἡμέρας, ὅταν τὸ στιγμιαῖον εὐτύχημα τοῦ τολμήματος δὲν ἐπεδέχετο κἀμμίαν ἀμφιβολίαν, τὴν 25 Μαρτίου, ἐκλείσθη εἰς τὴν Βιένναν μεταξὺ Αὐστρίας, Ῥωσίας, Ἀγγλίας καὶ Προυσίας νέα συμμαχία ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς συνθήκης τοῦ Καλβιμοντίου διὰ νὰ διατηρήσουν τὴν εἰρήνην τῶν Παρισίων καὶ ὅλους τοὺς προσδιορισμοὺς τῆς Συνόδου ἐναντίον ὅλων τῶν σχεδίων τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου. Εἰς τὸν Ναπολέοντα δὲν ἔμεινε μυστικὸς ὁ ζῆλος οὗτος τῶν δυνάμεων, καὶ πάραυτα ἐπρόσδραμε διὰ μυστικῶν πρέσβεών του πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν εὔνοιάν του· ἀλλὰ πρὶν βεβαιωθῇ τι χαρμόσυνον ἐκεῖθεν, ὁ γαμβρός του Μουρὰτ τοῦ προητοίμασε βλάβην μεγαλητέραν διὰ τοῦ πρὸς αὐτὸν ζήλου του παρὰ πρότερον διὰ τῆς ἀπροσδοκήτου ἀποστασίας του.

Μ' ὅλον ὅτι ἦτο σύμμαχος τῆς Αὐστρίας ὁ Μουρὰτ, ᾐσθάνετο ὅμως ὅτι μετὰ τὴν εἰρήνην τῶν Παρισίων δὲν ἐκάθητο ἀσφαλῶς εἰς τὸν θρόνον, τὸν ὁποῖον τοῦ ἐχάρισεν ὁ Ναπολέων, ἐπειδὴ αἱ Βουρβωνικαὶ αὐλαὶ δὲν συγκατένευσαν εἰς τοῦτο, καὶ αὐτὸς ἤξευρε προσέτι, ὅτι μὲ τὴν ἀμφίβολον βοήθειάν του δὲν συνεισέφερέτι οὐσιῶδες εἰς τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων. Μὲ ὅλα ταῦτα, ὀλίγον τι πρὸ τῆς ἀνοίξεως τῆς Συνόδου, ἠσφαλίσθη εἰς αὐτὸν ἐκ νέου τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, καὶ πιθα-

νῶς τὸ ἐβάσταζεν, ἐὰν δὲν ἐτρελαίνετο ἀπὸ τὴν ἀπάτην, ὅτι δύναται νὰ τὸ στερεώσῃ μὲ δορικτησίας. Προϋποθέτων ὅτι ἦλθεν ἡ ἁρμοδία στιγμὴ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν Βιέννῃ διχόνοιαν, ἔβαλε κατὰ τὸν Φεβρουάριον 1815 ὅλα τὰ στρατεύματά του εἰς τὰς Παπικὰς Μαρκίας, καὶ ἐζήτησε πάραυτα ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν τὴν ἄδειαν νὰ διέλθῃ τὴν ἄνω Ἰταλίαν διὰ νὰ πολεμήσῃ τὴν Γαλλίαν. Τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον κατὰ φυσικὸν λόγον ἀπεῤῥίφθη, ἐπαρακίνησε τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας νὰ πληθύνῃ τὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατεύματά του εἰς 150,000· πρὶν ὅμως γείνῃ αὕτη ἡ αὔξησις, μαθὼν ὁ Μουρὰτ τὰς εὐτυχεῖς προόδους τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐσήκωσε τὴν ἀσπίδα, καὶ ἐν ᾧ ὁ πρέσβυς του ἐφανέρωσεν εἰς τὸν Πάπαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς θεωρεῖ ὡς ἰδικά του τὰ πράγματα τοῦ γυναικαδέλφου του, καὶ θέλει δείξειν, ὅτι ποτὲ δὲν τοῦ ἦσαν ξένα, ὥρμησε διὰ τῆς Παπικῆς ἐπικρατείας κατὰ τῶν μὴ προσμενόντων τοιοῦτόν τι Αὐστριακῶν. Εἰς Ἀρίμινον ἐξέδωκε τὴν 30 Μαρτίου παρακέλευσιν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας νὰ πιάσωσι τὰ ὅπλα διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χερσοννήσου των, καὶ νὰ ἐλευθερώσουν ἀπὸ ξένους αὐθέντας τὸ πανευκλεὲς ἔδαφος τῆς ἀρχαίας κοσμοκρατορίας. Ὅλη ἡ Ἰταλία εἰς τὸ ἑξῆς νὰ γείνῃ ἓν βασίλειον καὶ νὰ ἐκπληρωθῇ τελευταῖον ἡ ἐπιθυμία εἴκοσιν ἑκατονταετηρίδων. Οἱ Αὐστριακοὶ κατὰ τὴν πρώτην προσβολὴν μετέβησαν ὄπισθεν τοῦ Πάδου, οἱ ἡγεμόνες τῆς Τοσκάνας καὶ Μοδένης ἔφυγαν, καὶ ὀκτὼ ἡμέρας κατὰ συνέχειαν ἐφαντάζετο ὁ ματαιόφρων Μουρὰτ, ὅτι μὲ τὰς δορικτησίας του ἀνέστησε τὴν παλαιὰν Ἰταλίαν. Ἀλλ' ὁ λαὸς, εἰς τὸν ὁποῖον εὐηγγέλιζε τόσα χαρμόσυνα πράγματα, δὲν ἔδειξε πραγματικῶς τὴν κατὰ τῶν ἐπιστρεψάντων παλαιῶν ἡγεμόνων του ἀποστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἤθελαν οἱ ταράκται τοῦ κόσμου· μόνον νέοι τινὲς μὲ ἀναμμένας κεφαλὰς ἐκ τῆς Βονωνίας ἐσυγκαταριθμήθησαν μὲ τὰς ἴλας τῶν Νεαπολιτῶν, οἵτινες ἀπὸ πολλῆς ἦσαν ἐπίσης κατα-

φρονημένοι ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους καὶ Λομβαρδοὺς διὰ τὴν δειλίαν των, ὅσον μισητοὶ διὰ τὴν φιλοληστείαν των, καὶ μὲ τὸν τρόπον τοῦ παρόντος πολέμου ἔδειξαν πόσον ἦσαν ἀνάξιοι νὰ κλεΐσωσι τὴν Ἰταλίαν, ὡς ἤθελεν ὁ ἡγεμών των. Ἀφοῦ τὴν 8 καὶ 9 Ἀπριλίου ἀπεκρούσθησαν μὲ ζημίαν των ἀπὸ τὴν γέφυραν τοῦ ὈκκίουΒέλλου, καὶ οἱ Αὐστριακοὶ συνάξαντες τὰς δυνάμεις των ἐπέρασαν τὸν Πάδον, ἐμεταβάλθη ἡ προσβολή των εἰς ταχεῖαν ὀπισθοδρομίαν. Ἀπηλπισμένος ὁ Μουρὰτ διὰ τὴν σύγχυσιν τοῦ στρατεύματός του, ἀπεφάσισε τὴν 2 Μαΐου νὰ συγκροτήσῃ πλησίον τοῦ Τολεντίνου κατὰ τῶν Αὐστριακῶν μάχην, ὅπου ἐνικήθη κατὰ κράτος μετὰ διήμερον ἀγῶνα. Ἡ μάχη αὕτη ἔβαλε τέλος εἰς τὴν βασιλείαν του. Ὁ Νεοπολίτης στρατὸς διελύθη, καὶ μία συνθήκη, τὴν ὁποίαν μετὰ δύω ἑβδομάδας, τὴν 20 Μαΐου, ἔκλεισεν ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς Βιάγκιος μὲ τὸν Νεαπολίτην στρατηγὸν Κολέτταν εἰς Κάσαν Λανσίαν, παρέδωκεν εἰς τὸν νικητὴν τὰ φρούρια μετὰ τῆς μητροπόλεως. Ὁ Μουράτης αὐτὸς ἦτο πρῶτος ἀπὸ τοὺς καταφυγόντας εἰς Νεάπολιν, καὶ ἀπεκεῖ τὴν δευτέραν νύκτα εἰς τὴν Πανδαταρίαν, ὅθεν ἔπλευσεν εἰς τὴν Γαλλίαν· ἡ σύζυγός του Καρολίνα, ἀδελφὴ τοῦ Ναπολέοντος, ἐμβῆκε μετὰ τῶν τέκνων της εἰς καράβιον Ἀγγλικὸν, τὸ ὁποῖον τὴν μετέφερεν εἰς Τεργέστην ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας. Τὴν 22 Μαΐου ἐμβῆκαν τὰ στρατεύματα τοῦ Μονάρχου τούτου εἰς τὴν Νεάπολιν, ὡς σωτῆρες τῶν ἀγαθῶν πολιτῶν κατὰ τῆς φιλαρπαγίας καὶ φιλοκτονίας τοῦ ὄχλου. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου ἐφάνη καὶ ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος, καὶ ἔλαβε τὸ βασίλειόν του ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἐλευθερωσάντων αὐτὸ, πληρώσας τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου *).

*) Μετά τινας μῆνας ὁ Μουρὰτ, ἀφοῦ τοῦ Ναπολέοντος ἡ πτῶσις εἶχε συνθραύσειν ὁλοτελῶς τὰς εἰς τὴν Γαλλίαν ἐλπίδας του, ἀπεφάσισε μὲ ἀληθῶς ἀκατανόητον μωρίαν νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν βασιλέα Φερδινάνδον μὲ μίαν χούφταν στρατιωτῶν· ἄραξεν εἰς τὴν Καλαβρίαν πλησίον τῆς πολίχνης Πίζου, καὶ ἔκραξε τὸν λαὸν εἰς τὰ ὅπλα. Οὗτος ὅμως, ἰδὼν τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν ἑταίρων του, τὸν ἔπιασε καὶ μὲ σκληροὺς ὑβρισμοὺς τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν κυβερνήτορα τῆς ἐπαρχίας, ὅστις τὴν 10 Ὀκτωβρίου τὸν κατεδίκασεν εἰς θάνατον κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦ ἀπὸ τὸν Μουρὰτ αὐτὸν εἰσαχθέντος ἐγκληματικοῦ βιβλίου, καὶ ἐδιώρισε καὶ τὸν ἐπυροβόλησαν.

26. Τελευταῖος μέγας ἀγὼν, ἡ δευτέρα εἰρήνη τῶν Παρισίων καὶ ἡ ἱερὰ σύνδεσις. (1815).

Εἰς τὴν κατεσπευσμένην ἀρχὴν τοῦ Μουρατικοῦ πολέμου ἀπέδωκεν ὁ Ναπολέων τὴν αἰτίαν, διότι ἡ Αὐστρία δὲν ἔδωκε πίστιν εἰς τὰς εἰρηνικὰς προτάσεις του. Ἐνταυτῷ δὲ ἡ ἔκβασις τούτου τὸν ἐγέμιζε φόβου περὶ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ τύχης. Διότι μ' ὅλον ὅτι ταχέως ἔφθασεν εἰς Παρισίους, καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐγχειρήματός του ἐφαίνοντο κατ' ἀρχὰς εὐτυχῆ, μ' ὅλον τοῦτο εὕρηκεν εἰς τὸ παλάτιον τῶν Τουϊλεριῶν πάντη ἄλλας σχέσεις καὶ αἰσθήματα, παρὰ μὲ τὰ ὁποῖα πρότερον ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου νικηφόρος καὶ ἔνδοξος. Ἐκοπίαζε πολὺ ἡ ὑπερήφανος καρδία του νὰ ὑποφέρῃ τὸν ἀδελφικὸν τόνον τῶν συνοπλιτῶν του, οἵτινες ἄλλοτε ἔστεκαν ἔμπροσθέν του μὲ σταυρωμένας χεῖρας, καὶ νὰ ἀπαντᾷ μὲ φιλικὸν πρόσωπον τὴν αὐθάδειαν τοῦ ὄχλου, ὅστις τὸν ἐκύτταζεν ὡς δημιούργημά του. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τὰ στρατεύματα ἐφάνησαν νεωτερισμοὶ ἀηδεῖς· ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον ἠναγκάσθη νὰ κηρύξῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ, τὴν ὁποίαν πρὸ ἑνὸς ἐνιαυτοῦ εἶχε καταφρονήσειν, ὡς βάσιν τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ τὸν λαὸν αὐτὸν μόνην πηγὴν πάσης νομίμου δυνάμεως, καὶ νὰ ἀναγκασθῇ νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν μισητόν του λόγον: „Οἱ ἡγεμόνες εἶναι πρῶται πολῖται τῆς πολιτείας, καὶ ἡ ἐξουσία των ἐκτείνεται, ὅσον ἀπαιτεῖ τὸ τοῦ λαοῦ ὄφελος.“ Καὶ ἄλλοτε μὲν ἐμεταχειρίσθη τὴν ἀπάτην ταύτης τῆς διδασκαλίας ὅταν ἔκτιζε τὸ πρῶτον θρονίον τῆς ἐξουσίας του· ἀφοῦ δὲ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐμεθύσθη ἀπὸ τὴν ἐντελῆ ἀπόλαυσιν τῆς γηΐνης παμβασιλείας, δὲν εἶχεν ὄρεξιν νὰ ἐπι-

στρέψῃ εἰς τὴν κατωτάτην βάσιν καὶ νὰ πίῃ ἀκόμη μίαν φορὰν τὸν θολὸν πάτον τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ ὅμως ἀνάγκη ἦτο νὰ κάμῃ ἀπόφασιν εἰς τοῦτο. Ἀποκατάστασις τῶν ἐθνικῶν φρουρῶν· ὁπλισμὸς τῶν Παρισιανῶν προαστείων· συνάθροισις τῶν ὀνομαζομένων ὁμαίχμων στρατοπέδων· νέα πολιτικὴ σύνταξις μὲ τίτλον: Προσθήκη εἰς τὰ πολιτεύματα τῆς Αὐτοκρατορίας· συγκάλεσις μεγάλης συνελεύσεως τοῦ λαοῦ μὲ ὄνομα Πεδιὰς Μαΐου πρὸς κρίσιν καὶ δοκιμασίαν τῆς πολιτικῆς συντάξεως, μᾶλλον δὲ μέγα πολιτικὸν δρᾶμα, ὄχι ἀνόμοιον μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐπαραστάθησαν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Συμβατηρίου πρὸς τιμὴν τῆς τότε νέας πολιτικῆς συντάξεως καὶ τοῦ ἀπὸ τὸν Ῥοβεσπιέῤῥον ψηφισθέντος ὑψίστου ὄντος· τελευταῖον διάταξις καὶ ἄνοιξις δύω Βουλῶν γεμάτων ἀπὸ εἰδήμονας, νεωστὶ ἐνθαῤῥυνομένους ἐπαναστατικοὺς ἄνδρας (μεταξὺ τῶν ἄλλων ἦσαν καὶ ὁ Βαῤῥέριος καὶ ὁ Φῆλιξ Λεπελλετιέρος)· — τόσον πολλαὶ ἀνάγκαι ἐταπείνοναν τὴν καρδίαν του, καὶ ἐγέμιζαν τὴν ψυχήν του λύπης καὶ ἀηδίας, ἐνῷ τώρα ὡς οὐδέποτε ἄλλοτε ἐχρειάζετο τόλμην καὶ ἀνδρίαν, ὁπότε ἐκινεῖτο ὑπὲρ τὸ μιλιόνιον ἐχθρῶν ἐναντίον τῶν συνόρων τῆς Γαλλίας. Συχνάκις εἶχε διακηρύξειν τὴν τῶν Γάλλων ὑπεροχὴν ὑπὲρ ὅλην τὴν ἠνωμένην Εὐρώπην· ἀλλ᾽ ἡ ὑπεροχὴ αὕτη ὑπῆρξεν ὄχι ἔργον τῶν ἰδίων της δυνάμεων, ἀλλὰ τῆς τῶν ἄλλων διχονοίας, καὶ ἡ περὶ εἰρήνης δέησίς του πρὸς τοὺς Μονάρχους ἐμαρτύρει, ὅτι τώρα ἐφοβεῖτο τὸν ἀγῶνα. „Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ θρόνου, ἔγραφεν, ὑπῆρχεν ἀναγκαία διὰ τὴν εὐτυχίαν τῆς Γαλλίας· δι᾽ αὐτοῦ θέλει νὰ στερεώσῃ καὶ τὴν ἡσυχίαν τῆς Εὐρώπης· κλέος πολεμικὸν ἐλάμπρυνεν ἱκανῶς κατὰ σειρὰν τὰς σημαίας ὅλων τῶν ἐθνῶν. Ὡραιότατον στάδιον ἀνοίγεται τώρα εἰς τοὺς ἡγεμόνας· καὶ αὐτὸς πρῶτος καταβαίνει εἰς αὐτὸ νὰ ἀγωνισθῇ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα πρὸς εὐτυχίαν τῶν λαῶν.“ Πόσον εἰλικρινῶς ὡμίλει τοὺς εἰρηνικοὺς τούτους λόγους, μόνος ὁ καρδιογνώστης Θεὸς ἐμπορεῖ νὰ ἐξεύρῃ· ἀνθρωπίνη ὅμως φρόνησις, ἐὰν ἐξέταζε τὰς μέχρι τοῦδε πράξεις τοῦ Ναπολέοντος, ἠδύνατο νὰ ἀποδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ κερδήσῃ καιρὸν ἕως οὗ νὰ κατασταθῶσιν αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τῆς Γαλλίας καὶ νὰ διαλυθῶσιν οἱ στρατοὶ τῶν συμμάχων.

Διὰ τοῦτο ἀπεῤῥίφθη ἀπὸ τοὺς Μονάρχους ἡ πρότασίς του, καὶ ὁ Ναπολέων ἴδε τὸν ἑαυτόν του ἠναγκασμένον νὰ στήσῃ εἰς τὴν τύχην τῶν μαχῶν τὸ στέμμα, τὸ ὁποῖον μόλις ἐλαφυραγώγησε· καὶ εἰς τὴν τύχην ταύτην δὲν ᾐσθάνετο τώρα πολλὴν πίστιν. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἐκλογὴ ἄλλη δὲν ἔμενεν, ἐσηκώθη πάλιν ὁ παλαιὸς λέων μὲ τὴν προτέραν του δύναμιν. Τὴν 13 Ἰουνίου ἐβάλθη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βορείου στρατοῦ, καὶ προχωρήσας εἰς τὸν Σάβιν, μεταξὺ Μαλδοβίου καὶ Ναμύρου, ὥρμησε κατὰ τὸν παλαιόν του τρόπον μὲ ὅλην τὴν μάζαν τούτων τῶν ἀπὸ δίψαν ἐκδικήσεως ἐμπαθῶς φλεγομένων λόχων ἐναντίον τῶν Προύσων, οἵτινες στρατηγούμενοι ἀπὸ τὸν Βλύχερον καὶ διῃρημένοι εἰς τέσσαρας λόχους ἐβάσταζαν ἐκεῖ τὰ σύνορα τοῦ Βελγίου, καὶ ἦσαν πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὰ ὄπισθεν κείμενα Ἀγγλικὰ στρατεύματα τοῦ Βελιγκτῶνας, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδύναντο νὰ ἐλπίσουν τὴν βοήθειάν των. Οὕτω λοιπὸν τὴν 16 Ἰουν. ἔγεινεν ἡ πλησίον Λιγνιάκου μάχη εἰς τὸ ἔδαφος, τοῦ ὁποίου πᾶν πάτημα σχεδὸν ἦτο βρεγμένον ἀπὸ τὰ αἵματα τῶν ἀρχητέρων πολέμων, πρὸς δυστυχίαν τῶν Προύσων. Πάραυτα ὅμως ἔμελλεν ἡ ἧττα αὕτη νὰ μεταμορφωθῇ εἰς μεγαλητέραν δόξαν τῶν Προύσων, παρ᾽ ὅσην συνειθίζουσι νὰ φέρωσιν αἱ νίκαι. Ὁ γέρων Φελδμαρισάλιος, ὅς τις κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην μὲ ἀλλαγὴν συχνὴν τῆς προχωρήσεως καὶ ὀπισθοδρομίας τοῦ ἱππικοῦ ἐκρημνίσθη καταγῆς μὲ τὸν ἵππον του, καὶ ἐκεῖτο σχεδὸν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ δὲν ἐγνωρίσθη ἢ δὲν ἐπαρατηρήθη ἀπ᾽ αὐτόν, χαίρων διὰ τοῦτο τὸ εὐτύχημα εἰς τὴν δυστυχίαν του, ἐσύρθη μίλια τι-

νὰ ὄπισθεν τοῦ τόπου τῆς μάχης, καὶ ἐσύναξε τοὺς λόχους του πλησίον Βαυρίας. Ὁ Ναπολέων, ὅς τις τὸν ἐνόμισεν ἀφανισμένον, ἀφήσας τὸν ὑποστράτηγόν του Γρουσχῆν νὰ τὸν καταδιώκῃ ἐστράφη μὲ τὸ περισσότερον στράτευμα εἰς τὸν δρόμον τῶν Βρυξελλῶν, τὸν ὁποῖον ἐφύλαττεν ὁ Βελιγκτὼν μὲ 70,000 Ἄγγλων, Βελγῶν, Ἀννοβερίων καὶ Βρουνσουϊκίων. Μία πτέρυξ τούτου τοῦ στρατοῦ ἐκτυπήθη τὴν 16 εἰς τὰς Τέσσαρας πήχεις (Quatre Bras) ἀπὸ Γαλλικὸν λόχον τοῦ Νεΐου, καὶ ἐφονεύθη ταύτην τὴν ἡμέραν ἐντίμως ὁ Δοὺξ Βρουνσουΐκου Βιλέλμος. Μετὰ δύω ἡμέρας, τὴν 18 Ἰουν., ὅταν ὁ Γαλλικὸς στρατὸς τρέχων ὡς νικηφόρος εὕρηκεν εἰς τὰ ὕψη τοῦ δάσους τοῦ Σογνιάκου τοὺς Ἄγγλους ἑτοίμους εἰς μάχην, συνέβη ἐκεῖ ὁ μέγας ἀγὼν, ὅς τις ἀπὸ μὲν τοὺς Γάλλους ὀνομάζεται ἐκ τοῦ βουνοῦ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου, ἀπὸ δὲ τοὺς Ἄγγλους ἀπὸ τοῦ χωρίου Βατερλοῦ, ἀπὸ δὲ τοὺς Προύσους ἀπὸ τοῦ προπυργίου Λαβέλλα Ἀλλιάνσα.

Ὁ Ναπολέων, ἱστάμενος μεταξὺ κοσμοκρατορίας καὶ ὀλέθρου, ἐκλονίζετο ὅλην τὴν ἡμέραν μὲ τὰς ἐλπίδας τῆς νίκης· διότι οἱ πιστοί του ἐμάχοντο ἀξίως τοῦ μεγάλου βραβείου, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο δι᾽ αὐτοὺς εἰς τὸ παιγνίδιον. Ἡ Ἀγγλικὴ τῆς μάχης σειρὰ ἤγγιζε νὰ ὑποχωρήσῃ, ὅλα τὰ ἐπιτάγματα ἐφέρθησαν καὶ κατετρίφθησαν, ὁ εἰς Βρυξέλλας δρόμος ἐσκεπάζετο μὲ ὅλους τοὺς φοβεροὺς προδρόμους τῆς ὀπισθοδρομίας, καὶ ἡ μάχη ἐβαστάζετο ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἰσχυρὰν ψυχὴν τοῦ Βελιγκτῶνος, ὅταν περὶ τὸ ἑσπέρας ἔφθασαν πρῶτον ὁ Βυλόφιος, καὶ ἔπειτα ὁ Βλύχερος μὲ τοὺς Προύσους, καὶ ἐῤῥήχθησαν εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τῶν Γάλλων διὰ νὰ τοὺς ἀνταποδώσουν τὴν τοῦ Λιγνιάκου ἡμέραν. Τότε ἐγνώρισεν ὁ Ναπολέων τὴν κακὴν εἱμαρμένην του, καὶ δοκιμάζων τελευταίαν ἀπηλπισμένην προσβολὴν, ἔφερεν αὐτὸς μετὰ τοῦ Νεΐου καὶ Φριάντου τὰς φρουράς του εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἁγ. Ἰωάννου διὰ νὰ σκορπίσῃ τὸ κέντρον τῆς ἐχθρικῆς θέσεως. Ἀλλ᾽ οἱ Ἄγγλοι αἰσθανθέντες τὴν

πλησίασιν τῶν φίλων των καὶ τὴν θανατηρὰν ἀνάγκην τοῦ ἀντιπάλου των, ἀνενέωσαν τὰς δυνάμεις των, καὶ προχωρήσαντες μὲ ὅλην των τὴν γραμμὴν, τὸν ἀπέκρουσαν ἀνδρείως, ἐνῷ ἡ δεξιὰ πτέρυξ τῶν Γάλλων ἀφανίσθη ἀπὸ τοὺς Προύσους. Κατὰ ταύτην τὴν στιγμὴν ἔπεσαν εἰς τὸ στράτευμα τῆς Αὐτοκρατορίας οἱ τρόμοι τῆς ἥττης, τοὺς ὁποίους ἀπηρνεῖτο μέχρι τῆς σήμερον, καὶ μετ᾽ αὐτὰς τὰς ἐν Λειψίᾳ καὶ Βριέννῃ καὶ Λαουδούνῳ μάχας. Ἐκ δύω μερῶν χύνονται οἱ νικηταὶ εἰς τοὺς νικημένους, ἡ νὺξ αὐξάνει τὴν σύγχυσιν, καὶ πάραυτα ὅλος ὁ στρατὸς καταφυγαδεύεται ἀκόπως καὶ ἀσπλάγχνως ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους καὶ Προύσους. Εἰς μάτην προσπαθεῖ ὁ Ναπολέων νὰ τὸν συγκρατήσῃ· εἰς μάτην τρέχουσιν οἱ ὑπασπισταί του εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς μάχης· καὶ αὐτὸς δὲ προσωπικῶς χύνεται ἔμπροσθέν των. Ἡ δυστυχία, τὴν ὁποίαν συχνάκις ἐπιρεγέλασεν εἰς ἄλλους, τὸν ἐπλάκωσε τελευταῖον μὲ ὅλην τὴν πλησμονήν της· αἱ δεήσεις του, αἱ προσταγαί του, αἱ ἀπειλαί του δὲν ἀκούονται πλέον· συναρπάζεται τελευταῖον ἀπὸ τὸν χείμαῤῥον τῶν φευγόντων, καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν φθάνει εἰς Παρισίους, τρίτην φορὰν φυγὰς καὶ χωρὶς στρατεύματα.

Ὅσοι ἐλάτρευσαν ἐκ νέου τὸν εὐτυχῆ ἥρωα, ἐχρεώστουν κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν των νὰ τοῦ μείνουν πιστοὶ εἰς τὴν δυστυχίαν του. Ἀντὶ δὲ τούτου ἔτρεξαν εὐθὺς αἱ δύω Βουλαὶ πρὸς αὐτὸν ζητοῦντες τὴν παραίτησίν των, ὄχι μὲ σκοπὸν νὰ ῥιφθῶσιν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ βασιλέως καὶ διὰ μεσιτεύσεώς του νὰ ἀπολαύσουν ταχέως τὴν εἰρήνην (ὁ μόνος, ὅς τις ἐπρόβαλε τὸ τοιοῦτον, ὁ Μαλλεβίλλιος, ἐκαταφρονήθη ὡς παράφρων), ἀλλὰ διὰ νὰ τελειώσουν τὴν τραγῳδίαν τῆς ἀνανεωθείσης Αὐτοκρατορίας μὲ μίαν δημοκρατικὴν κωμῳδίαν. Ὁ Λαφαϊέτης, μετὰ δύω καὶ εἴκοσιν ἐτῶν σιωπὴν, ἀνέβη τὸ ῥητορικὸν βῆμα ὡς μέλος τῆς δευτέρας Βουλῆς. Μ᾽ ὅλον ὅτι ἐδοκίμασε πολλὰ καὶ δυστυχῆ, ἔμεινεν ὅμως πάντοτε ὁ παλαιὸς, καθὼς τὸ προεῖπεν ὁ Ναπολέων. Ἐπαρακέ-

λευσε τοὺς τοῦ λαοῦ ἐπιτρόπους νὰ συναχθῶσι μετ᾽ αὐτοῦ ὀλόγυρα τῆς τριχρόου σημαίας τοῦ 1789 ἔτους, ὀλόγυρα τοῦ πανεντίμου συνθήματος ὅλων τῶν φίλων τῆς ἐλευθερίας καὶ εὐταξίας· ἐπρόβαλε νὰ μὴ διαλυθῶσιν αἱ Βουλαὶ, καὶ ἐπρόσταζε τοὺς λειτουργοὺς νὰ ἀκούουν τὰς διαταγάς των καὶ νὰ ἑτοιμάζουν τὰ χρειώδη πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς φοβεριζομένης ἐθνικῆς αὐτονομίας. Τὰ προβλήματά του ἐφάνησαν δεκτὰ, καὶ ὁ ἀπόμαχος τῆς ἐλευθερίας, ὡς ὠνόμαζεν αὐτὸς τὸν ἑαυτόν του, ἐχάρη πάλιν εὑρεθεὶς ὑπὸ τὰς σκιώδεις εἰκόνας τῆς μακαριτρίας συνταγματικῆς καὶ νομοδοτικῆς συνελεύσεως. — Εἰς τοῦτο ὅμως τὸ μεταξὺ ἄλλοι, ὀλιγώτερον τρελοὶ, οἵτινες ἢ δὲν ἠγάπων πλέον τὴν δημοκρατίαν ἢ ἤθελαν νὰ ἀφήσουν ὀπισθινήν τινα θύραν ἀνοικτὴν διὰ τὸν Αὐτοκράτορα, ἐπρόβαλαν νὰ ἀναγορεύσουν Αὐτοκράτορα ἀντὶ τοῦ πατρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ εὑρισκόμενον υἱόν του. Ὁ Ναπολέων, τοῦ ὁποίου τὸ πνεῦμα εἶχε συντρίψειν ἡ ἐν Βατερλῷ μάχη, μετ᾽ ὀλίγην ἀντίστασιν, εὐχαριστήθη εἰς τοῦτο, καὶ ἐξέδωκε κατὰ τὴν 22 Ἰουνίου παραίτησιν τῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὸν υἱόν του Ναπολέοντα Β΄, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ ἐπιτροπεύῃ κυβέρνησις διωρισμένη ἀπὸ τὰς Βουλάς. Ὁ Καρνὸτ, τὸν ὁποῖον ἀνηγόρευσεν ὁ Ναπολέων Κόμητα καὶ Πολέμαρχον, καὶ ὁ Φουκὲς, ἦσαν τὰ πρῶτα μέλη ταύτης τῆς κυβερνήσεως· ἀλλ᾽ ὁ δεύτερος δὲν ἐφρόνει μὲ τὰ σωστά του τὴν Αὐτοκρατορίαν τοῦ παιδὸς, ἀλλὰ μυστικῶς ἐσυμβιβάζετο μὲ τοὺς Βουρβωνίους, καὶ ἐχάρη πολλὰ, ὅτι ὁ Ναπολέων μὲ τὴν ἀπάτην ταύτην ἀφέθη ἀπὸ πᾶσαν ἀντίστασιν. Ἀλλ᾽ ὁ ἐρχομὸς τῶν νικητῶν κατέστρεψεν ὅλας τὰς μικρὰς ταύτας ἀσχολίας. Τὴν 2 Ἰουλ. ἐφάνη ὁ Βλύχερος ἔμπροσθεν τῶν Παρισίων καὶ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἐκλείσθη συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα ἀνεχώρουν, καὶ εἰσήρχοντο τὰ συμμαχικὰ εἰς τὴν πόλιν. Τὴν 7 Ἰουλίου εἰσῆλθαν οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Πρoῦσσοι, καὶ τὸ ἀγύρτημα τῶν Βουλῶν ἐσβέσθη, μ᾽ ὅλον ὅτι ὁ ἀντιπρόσωπος Μανουῆλος ἐπανέ-

λαβεν εἰς τὸ τέλος τὰ λόγια τοῦ Μιραβώ: „Ἡμεῖς εἴμεθα ἐδῶ διὰ θελήσεως τοῦ λαοῦ, καὶ μόνον ἡ βία τῶν ὅπλων δύναται νὰ μᾶς σκορπίσῃ.“ Ἀλλ᾽ οἱ συμμαχικοὶ στρατηγοὶ ἐπίασαν τὰ παλάτια Λουξεμβοῦργον καὶ Βουρβῶνα, ὅπου ἦσαν συναγμέναι αἱ Βουλαὶ, καὶ τὰς Τουϊλερίας, καὶ ἐμήνυσαν εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν, ὅτι οἱ Μόναρχοι ἔβαλαν πάλιν εἰς τὸν θρόνον του Λοδοβῖκον τὸν ΙΗ΄, ὅς τις θέλει ἐμβῆν εἰς τὴν πόλιν τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν. Μὲ ταύτην τὴν ἀγγελίαν διελύθησαν καὶ οἱ Πατρίκιοι καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι, καὶ ὅταν τινὲς τῶν δευτέρων ἐφάνησαν πάλιν τὴν 8ην τὸ πρωῒ, τοὺς εἶπαν οἱ εἰς τὴν πύλην εὑρισκόμενοι ἐθνικοὶ φρουροί: „Ἔχομεν προσταγὴν νὰ μὴ συγχωρήσωμεν τινὰ νὰ ἐμβῇ εἰς τὸν οἶκον τοῦ κυρίου Πρίγκιπος Κονδαίου“ *). Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπανῆλθε καὶ ὁ βασιλεὺς Λοδοβῖκος ΙΗ΄.

Ἡ παλαιὰ πεῖρα ἀπεδείχθη πάλιν ἐκ νέου, ὅτι ἡ συγχώρησις τῆς ἱκανοποιήσεως δὲν διορθόνει πεπορωμένους ἁμαρτωλοὺς, ἀλλὰ σκληρύνει πλέον τὴν κακίαν των. Τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, μ᾽ ὅλον ὅτι εἶναι σεβασμιώτατοι οἱ καθ᾽ ἕκαστον, εὑρίσκετο εἰς πολιτικὴν τοιαύτην ἔπαρσιν, διὰ τὴν ὁποίαν ἦτο σωτηριῶδες δι᾽ αὐτὸ μέσον τὸ νὰ ταπεινωθῇ. Ἡ τρελὴ καὶ ἐπικίνδυνος οἴησις περὶ τῆς ἀηττησίας του, τὴν ὁποίαν δὲν ἔπνιξεν ἡ φειδὼ τῶν συμμάχων κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος· ἡ ματαία ὑπερηφάνεια, τὴν ὁποίαν ὑπέθαλπαν οἱ Ναπολεοντισταὶ, ὅτι οἱ Γάλλοι ὄχι μὲ τὰ ὅπλα, ἀλλὰ μὲ τὸν δόλον δύνανται νὰ νικηθοῦν, κατησχύνθησαν τώρα ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἐκστρατείαν· καὶ ἡ ἐμπαθὴς ἐπιθυμία τοῦ πολέμου ἐψυχράνθη ἔξαφνα. Τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων Φ. Βιλέλμου τοῦ Γ΄ ἀνέγνωσαν οἱ Παρισιανοὶ ἐπὶ τῆς κατοικίας τοῦ Μονάρχου τούτου τὴν πολλῶν διδακτικὴν ἐπιγραφὴν (Αἰνειάδ. Ϛ΄, 853):

Parcere subjectis et debellare superbos, ἤγουν:
Φείδεσθ᾽ εἰκόντων, κατ᾽ δ᾽ ἄρ᾽ δαμνᾶν ἀγερώχους (μετάφρ. Εὐγ. Βουλ.).
Φείδου τοὺς ὑπακούοντας, πολέμει τοὺς αὐτάρτας.

*) Τὸ παλάτιον Βουρβῶν, ὅπου συνεδρίαζεν ἡ βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων, ἦτο κτῆμα τῆς οἰκογενείας τοῦ Κονδαίου.

ἀλλ' ἡ ἠθικὴ αὕτη τιμωρία ἐχρειάζετο νὰ γείνῃ καὶ πραγματικῶς αἰσθητή. Ὁ βασιλεὺς τοῦ ἔθνους τούτου ἔμελλε νὰ ἴδῃ τὸν σωφρονισμὸν αὐτοῦ διὰ τὴν ἀπείθειάν του. Ὑπὲρ τὸ ἥμισυ μιλιόνιον στρατιωτῶν ἐξηπλώθη εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ βασιλείου. Εἰς Παρισίους ἐπρόσταξαν οἱ Μόναρχοι νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τοὺς κυρίους των τὰ μνημεῖα καὶ τὰ φιλολογικὰ κειμήλια, ὅσα τοὺς εἶχαν ἁρπάσειν τὸ Διευθυντήριον καὶ ὁ Βοναπάρτης ἀπὸ τὴν Γερμανίαν καὶ Ἰταλίαν. Τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ἑϊδελβέργαν καὶ τὰ πολύτιμα χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα ὁ μὲν τριακονταετὴς πόλεμος εἶχε μεταφέρειν εἰς τὴν Ῥώμην, ὁ δὲ Γαλλικὸς εἰς τοὺς Παρισίους.

Ἡ συνθήκη, ἥτις ὑπεγράφη εἰς Παρισίους τὴν 20 Νοεμβ. 1815, ἔλαβεν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν τὰ φρούρια Λάνδας καὶ Ὕνιγγαν, καὶ τὰ Βελγιακὰ τῶν συνόρων φρούρια, καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἐπικρατείας, μὲ τὴν ὁποίαν εἶχεν αὐξήσειν ἡ εἰρήνη τῶν Παρισίων τὴν νομισθεῖσαν σώφρονα Γαλλίαν. Τὸ Δουκάτον τῆς Σαβαυδίας ἐδόθη πάλιν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαρδοῦς, ὅς τις ἔχων καὶ τὴν Γένουαν, ἀπήλαυσε περισσότερον ὄφελος μὲ τὴν ὀλιγίστην του συνεισφορὰν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον. Πρὸς κἄποιαν ἀποζημίωσιν τῶν μεγάλων πολεμικῶν ἐξόδων ὑπεχρεώθη ἡ Γαλλία νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς πολεμήσαντας ἡγεμόνας 700 μιλιόνια φράγκων, καὶ νὰ θρέψῃ ἓξ ἔτη εἰς τὴν ἐπικράτειάν της 150,000 συμμαχικῶν στρατιωτῶν. Τοιουτοτρόπως τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον πολὺν καιρὸν ἐφώναζε τὴν ἰσότητα, ἀπέλαβε τὰ ἴσα τῶν ὅσα ἐπέφερεν εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη. Καὶ ἡ Νέμεσις δὲ ἀπήλαυσε κἄποιας θυσίας. Τὴν 19 Αὐγούστου ἐτουφεκίσθη εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Γρενέλλης ὁ χιλίαρχος Λαδεβοϊέρος, ὅς τις πρῶτος ἐκ Γρατιανουπόλεως εἶχεν ἐκβῆν μὲ ὅλον τὸ τάγμα του εἰς προϋπάντησιν τοῦ Βοναπάρτου· τὸ αὐτὸ ἔπαθε τὴν 7 Δεκεμβ. ὁ Μαρισάλιος Νέϊος δι' ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς τῶν Πατρικίων. Ὅλη ἡ οἰκογένεια τοῦ Βοναπάρτου ἐξωρίσθη ἀπὸ τὴν Γαλλίαν μὲ ποινὴν θανά-

του· τὸ αὐτὸ ἔπαθαν καὶ ὅλα τὰ μέλη τοῦ παλαιοῦ Συμβατηρίου, τὰ ὁποῖα ἔδωκαν τὰς ψήφους των εἰς τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Βοναπάρτου ἐδέχθησαν ἀπ' αὐτὸν ἀρχὰς καὶ ὡρκίσθησαν εἰς τὸ νέον πολίτευμα καὶ τὸν ἐξορισμὸν τῶν Βουρβωνίων. Διὰ τοῦτο ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν ὄχι μόνον ὁ τίμιος Καρνὸτ, ἀλλὰ καὶ ὁ δόλιος Φουκές. Εἰς πολλὰ ὅμως μέρη τοῦ βασιλείου, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὴν μεσημβρίαν, οἱ ταπεινωμένοι βασιλόφρονες ἔλαβαν αἱματώδη ἐκδίκησιν ἀπὸ τοὺς δημοκρατικοὺς καὶ Ναπολεοντιστάς. Εἰς Τολῶσαν, Πικταΰϊον καὶ Νέμαυσον ὁ λαὸς, ὅς τις εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος ἔσφαξε πολλοὺς τιμίους φίλους τῆς εὐταξίας, ἐθανάτωσε τώρα ἐφυβρίστως πολλοὺς πολίτας ὡς φίλους τῆς δημοκρατίας. Οἱ βασιλικοὶ ἄρχοντες Ῥάμελος καὶ Λαγάρδιος, θέλοντες νὰ καταπαύσωσι τὴν μανίαν, ἐθυσιάσθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς αὐτήν. Εἰς Πικταΰϊον ἐκινδύνευσε καὶ ὁ Δοὺξ Ἐγκολίμης μετὰ τῆς συζύγου του. Εἰς Αὐενιῶνα ὁ Μαρισάλιος Βρούνιος ἐθανατώθη αὐτόχειρως διὰ νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς χεῖρας τοῦ ὄχλου.

Ὁ δὲ ἀρχέκακος ὅλων τῶν εἰς τὴν Γαλλίαν πεσόντων δεινῶν ἔλαβε τὸν δρόμον του κατὰ τὴν 29 Ἰουνίου ἀπὸ Παρισίων εἰς Ῥυπιφόρτιον διὰ νὰ ἀποπλεύσῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ἐμβῆκεν εἰς καράβιον τὴν 8 Ἰουλίου *)· ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὰ ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος τούτου ἱστάμενα Ἀγγλικὰ καράβια, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ εἰς ἓν ἐκ τούτων, ἐλπίζων, ὅτι ἐπιστολὴ, τὴν ὁποίαν εἶχε γράψειν πρὸς τὸν ἐπίτροπον τῆς Ἀγγλίας (υἱὸν τοῦ ζῶντος ἀκόμη τότε παράφρονος βασιλέως Γεωργίου Γ΄), ἠδύνατο νὰ τοῦ προξενήσῃ ἐλευθέραν διατριβὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ ἐπιστολὴ ἔλεγε:

*) Ἡ γλῶσσα τῶν ἐφημερίδων κατέβαινε τώρα τὴν κλίματα, καθὼς πρότερον τὴν ἀνέβη, κατὰ τὸν ἐφεξῆς τρόπον: 1. Ὁ Αὐτοκράτωρ. 2. Ὁ Ναπολέων. 3. Ναπολέων Βοναπάρτης. 4. Βοναπάρτης. 5. Βουοναπάρτης. 6. Ὁ δημιουργὸς τοῦ κακοῦ. 7. Ὁ παράφρων, ὅς τις διὰ τοῦ ἐσχάτου ἐγχειρήματός του συνεπλήρωσε τὴν δυστυχίαν τῆς Γαλλίας.

„Κατατρεχόμενος ἀπὸ τὰς φατρίας, αἱ ὁποῖαι σπαράττουσι τὴν πατρίδα μου, καὶ ἀπὸ τὴν ἔχθραν τῶν μεγίστων δυνάμεων, ἐτελείωσα τὸ πολιτικόν μου στάδιον, καὶ ἔρχομαι, ὡς ὁ Θεμιστοκλῆς, νὰ καθίσω ἱκέτης εἰς τὴν ἑστίαν τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους. Καθυποβάλλομαι εἰς τὸ σκέπος τῶν νόμων του, τὸ ὁποῖον μετὰ δεήσεως ζητῶ ἀπὸ τὴν ὑμετέραν βασιλικὴν Ὑψηλότητα ὡς τὸν ἰσχυρότατον, σταθερώτατον καὶ γενναιότατον τῶν ἐχθρῶν μου.“ Ἀλλ' αἱ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν κολακεῖαι του ἐπέτυχαν τόσον, ὅσον αἱ κατ' αὐτῆς ἀρχήτεραι ὕβρεις του. Ἤθελεν εἶσθαι δὲ καὶ ἀσυγχώρητος τρέλα νὰ δεχθῇ τοιοῦτον ξένον εἰς χώραν πλήρη λυσσωδῶν φατριαστῶν. Διὰ τοῦτο οἱ Μόναρχοι ἐπροτίμησαν νὰ ὑποφέρουν τὰς κραυγὰς τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Γαλλίας ὀπαδῶν τοῦ Βοναπόρτου, παρὰ ἐντὸς ὀλίγου νὰ παρακελεύωσι πάλιν τοὺς λαούς των εἰς πόλεμον, καὶ ἐξώρισαν τὸν ἐπικίνδυνον ἐχθρὸν τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ Ὠκεανοῦ νῆσον ἁγ. Ἑλένην. Ἐκεῖ ἔζησεν ἕως τῆς 5 Μαΐου 1821, προσπαθῶν ἀδιακόπως νὰ καταπείσῃ τὸν κόσμον, ὅτι οἱ σκοποί του ὑπῆρχαν πάντοτε εὐεργετικοὶ καὶ φιλάνθρωποι.

Μετὰ πολλὰς πολιτικὰς συμμαχίας ἔκλεισαν οἱ τρεῖς Μόναρχοι κατὰ τὴν 25 Σεπτεμβ. 1815 εἰς Παρισίους καὶ μίαν *ἱερὰν σύνδεσιν*, καὶ ὑπεσχέθησαν δημοσίως νὰ εἶναι μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν λαῶν των μόνη βάσις τοῦ νὰ προσφέρωνται πρὸς ἀλλήλους μὲ ἀκλόνητον εὔνοιαν καὶ ἀμοιβαίαν ἀγάπην καὶ νὰ θεωρῶνται ὅλοι ὡς μέλη ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ. Ἐκήρυξαν, ὅτι αὐτοὶ θεωροῦν ἑαυτοὺς ὡς ἀπεσταλμένους ἀπὸ τὴν θείαν πρόνοιαν διὰ κυβερνῶσι τρεῖς κλάδους μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, δηλαδὴ Αὐστρίαν, Προυσίαν καὶ Ῥωσίαν, καὶ ὅτι εἶναι πρόθυμοι νὰ δεχθῶσιν εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην συνθήκην ἐκείνας τὰς δυνάμεις, αἵτινες ἤθελαν ὁμολογήσειν τὰ δόγματά της, ἐνῷ ὅλος ὁ Χριστιανικὸς λαὸς κυρίως δὲν ἔχει ἄλλον βασιλέα εἰμὴ ἐ-

κεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον μόνον πρέπει πᾶσα δόξα καὶ προσκύνησις, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν μόνον εὑρίσκονται οἱ ἀκένωτοι θησαυροὶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀπεράντου σοφίας. Οὕτω λοιπὸν ἐφάνη τελευταῖον ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα νὰ πραγματωθῇ ἡ ἰδέα τῆς ἁγίας βασιλείας μὲ τελειοτέραν μορφὴν παρ' ὅσον ἠδυνήθη νὰ τὴν κατορθώσῃ ὁ μεσαιὼν καὶ νὰ γνωρισθῇ ἡ δύναμις τοῦ ζωοποιοῦντος λόγου ὡς ἀληθινὸν ὑπομόχλιον καὶ στήριγμα ὅλου τοῦ ἀθροίσματος τῶν λαῶν, τὸ ὁποῖον ἐδοκιμάσθη ἀπὸ τὴν ἑκατονταετηρίδα τῆς μεταφυσικῆς σοφίας εἰς τὴν τῶν μαζῶν ἰσοῤῥοπίαν. Ἡ Ἀγγλία καὶ ὁ Πάπας δὲν ἐμβῆκαν εἰς ταύτην τὴν ἱερὰν συνθήκην, ἡ μὲν, ἐπειδὴ ἡ πολιτικὴ σύνταξις τοῦ βασιλείου ἀπαγορεύει τὸν μόναρχον νὰ ἐκπληρόνῃ πολιτικὸν συμβόλαιον χωρὶς τὴν ὑπογραφὴν λειτουργοῦ ὑπευθύνου· ὁ δὲ, ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας δὲν χρειάζεται ἄλλην ἱερὰν σύνδεσιν, καὶ ὅτι ὁ σχηματισμὸς νέας, ἀνθρωπίνης, ἐξ ἀσυμμίκτων μερῶν συγκειμένης μορφῆς, εἶναι ἐναντίος τῆς ἀξίας ἐκείνου τοῦ ἱεροῦ καθιδρύματος, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη ἀπ' αὐτὸν τὸν Θεὸν διὰ νὰ περικλείῃ μὲ τὸν μέγαν δεσμόν του ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀλλ' ὄχι μόνον αἱ δύω αὗται δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ οἱ περιφρονοῦντες τὸν τῆς Ῥώμης ἱερατικὸν ἡγεμόνα καὶ τῆς Ἀγγλίας τὴν ἐμπορικὴν φιλαργυρίαν δὲν ὠφελήθησαν ἀπὸ εἴκοσι πέντε ἐνιαυτῶν μαστίγωσιν τῶν ἐθνῶν διὰ νὰ τιμήσουν καθὼς πρέπει τὸν σκοπὸν τῆς ἱερᾶς συνθήκης.

ΝΕΩΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

Βιβλίον Τρίτον.

Ἀπὸ τῆς ἐν Παρισίοις δευτέρας εἰρήνης καὶ ἐφεξῆς.

(1815 — 1831).

ΕΥΡΩΠΑΙΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΙ.

(1815 — 1831).

1. *Φρονήματα τῶν λαῶν μετὰ τὴν κοινὴν εἰρήνην.*

Ἡ εἰλικρινὴς φιλία καὶ ὁ εὐγενὴς σκοπὸς τῶν τριῶν εἰρηνοφίλων Μονάρχων δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναπαύσῃ ἐντελῶς τὰ στασιώδη πνεύματα τῆς παρούσης γενεᾶς. Ἐκαταφρόνησαν οἱ λαμπροὶ οὗτοι ἡγεμόνες τὴν μικρολόγον σπουδὴν τῆς τῶν χωρῶν των αὐξήσεως, ἥτις κατὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα ἐφαίνετο κολοφὼν τῆς πολιτικῆς σοφίας. Στρατεύματα τῶν μεγάλων δυνάμεων ἐβάσταζαν βασιλεύουσαι πόλεις καὶ φρούρια γειτονικῶν των ἐπικρατειῶν χωρὶς νὰ κινδυνεύῃ ἡ τούτων αὐτονομία. Ποτὲ δὲν ὑπῆρξε πρότερον εἰς τὴν Εὐρώπην τόσον μεγάλη ἁρμονία τῶν δυνάμεων· ποτὲ δὲν ἐπροσπάθησεν ἀρχήτερα πᾶσα μία ἰδιαιτέρα δύναμις πρὸς διατήρησιν κοινῆς ὠφελείας. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ ἠθικὸς δεσμὸς ἐβάσταζεν ἡσύχως καὶ φιλανθρώπως εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἡγεμόνων τοὺς τῆς κοσμοκρατορίας χαλινούς, τοὺς ὁποίους ἔχασαν αἱ ἁρπακτικαὶ χεῖρες τοῦ Ναπολέοντος· κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἔλειπεν ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας τούτους ἡ χαρά, τὴν ὁποίαν ἦσαν ἄξιοι νὰ ἀπολαύσουν ἀπὸ τὴν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰ φιλάνθρωπα φρονήματά των.

Αἰτία τοῦ φαινομένου τούτου εἶναι, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐσυνείθισαν νὰ βλέπωσι τὸ μεγαλεῖον παριστανόμενον ἐξωτερικῶς μὲ λαμπροὺς καὶ ἐκπληκτικοὺς τύπους, ἐνῷ ὁ χριστιανικὸς σύνδεσμος τῶν ἡγεμόνων, καθὸ τοιοῦτος, δὲν ἐφαίνετο μὲ λαμπρὰν μορφήν, ἀλλ' ἐγνωστοποι-

εἶτο ἐκ μόνης τῆς ἡσύχου πολιτικῆς ἐνεργείας του. Ἄλλη δὲ αἰτία εἶναι ὅτι ἡ ἱερὰ σύνδεσις ἐκράτησε πολλὰ μαθήματα τοῦ παλαιοῦ συστήματος, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύναντο νὰ ἀρέσωσι γενικῶς.

Ἡ φωτισμένη ἑκατονταετηρὶς ἐναγκαλίζεται τὸ οἰκονομικὸν δόγμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἀποκλεισμοῦ, ὅς τις ἐξορίζει ἀπὸ πᾶσαν ἐπικράτειαν τὰ ξένα προϊόντα τῆς τέχνης. Εὑρέτης τοῦ συστήματος τούτου νομίζεται ὁ Γάλλος Κόλβερτος, μ᾽ ὅλον ὅτι τὸ ἐμεταχειρίσθησαν καὶ ἄλλοι λαοὶ ἀρχήτερα· ἀλλὰ γενικῶς ἐπεκράτησε τὸ σύστημα τοῦτο, ἀφοῦ τὸ ἐτίμησαν κατ᾽ ἐξοχὴν ὁ πρεσβύτερος Πὶττ, καὶ ὁ τῆς Προυσίας βασιλεὺς Φρειδερῖκος Β΄. Καὶ ἡ ἑκατονταετηρὶς, ἥτις ἐπεριγέλα τὰ σφάλματα τῶν προτέρων σκοτεινῶν χρόνων, φαίνεται, ὅτι περιπατοῦσα εἰς φῶς ἄφθονον τῆς κοινῆς πείρας περιέπεσεν εἰς σφάλμα, τὸ ὁποῖον συγχύζει τὰς καθαρὰς καὶ ἁπλᾶς ἐννοίας τῶν καθημερινῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀντίκειται εἰς τὴν φιλάδελφον κοινωνίαν τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου.

Οὔτε ὁ Φρειδερῖκος οὔτε ὁ Πὶττ ἐσκέφθησαν περὶ τῆς ἠθικῆς συνάφεως τῶν Χριστιανικῶν λαῶν, καὶ ὅ,τι ἔκαμναν, ἐνομίζετο ὁμοφώνως σοφία ἀπ᾽ ὅλην τὴν ἑκατονταετηρίδα των. Ἀφοῦ ὅμως ὁ ὀξύνους φιλόσοφος Ἀδὰμ Σμίθιος ὁ Σκῶτος εἰς τὸ σύγγραμμά του „Περὶ τῆς οὐσίας καὶ αἰτίας τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου" ἀπέδειξε νικηφόρως τὸ σφάλμα τοῦ μαθήματος ἐκείνου, καὶ ἐπαράστησε ψηλαφητῶς, ὅτι τὸ ἀργύριον εἶναι ψιλὸν σημεῖον τῶν κτημάτων ἐφευρεθὲν πρὸς εὐκολίαν τοῦ συναλλάγματος, ἐγνώρισαν ὁμοφώνως ὅλοι οἱ συνετοὶ τοῦ καιροῦ ὅτι εἶναι ἄτοπον νὰ ἀπαγορεύεται εἰς τὴν ἐμπορίαν ἓν ἀπὸ τὰ οὐσιώδη ἔργα της, τὸ ἀ γ ο ρ ά ζ ε ι ν, καὶ, μὲ σκοπὸν νὰ μὴ ἐκβαίνῃ ἀπὸ τὴν χώραν τὸ ἀργύριον*), νὰ τῆς προστά-

*) Ἡ γνώμη, ὅτι ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος ὑφίσταται εἰς μόνον τὸ ἀργύριον, καὶ ὅτι ἔργον τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἶναι νὰ συνάζῃ εἰς τὴν πολιτείαν μεταλλικὸν ἀργύριον, ἐμπορεῖ νὰ ἀναιρεθῇ μὲ σύγκρισιν τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας. Διότι πλοῦτος οἴκου δὲν εἶναι ἡ θημωνίασις μεταλλικοῦ ἀργυρίου, ἀλλὰ τὰ ἀγαθὰ (ἤγουν ἀγροὶ, ἄλλα

ζεται μόνον τὸ ἔργον τοῦ ἀκαταπαύστως π ω λ ε ῖ ν. Ἀλλ᾽ ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ἀποκλεισμὸς συσωρεύει εἰς τὰς χώρας τὰ πλούτη ἐστερεώθη τόσον καὶ μὲ ἀντιθέτους λόγους ἐπροστατεύθη τόσον, ὥστε αἱ περισσότεραι τῶν μεγάλων δυνάμεων, καὶ ὀνοματωδῶς ἡ Γαλλία, Αὐστρία καὶ Ῥωσία, ἐπέμειναν εἰς τὸν σκοπὸν νὰ ἐμφράξωσι τὰ σύνορά των εἰς τὰς ξένας πραγματείας*) καὶ οὕτω νὰ δεσμεύσωσι τὸν πλοῦτον εἰς τὰς χώρας των. Ἡ Προυσία ἤνοιξε τὰ σύνορά της εἰς τὰ ξένα τεχνουργήματα μὲ ἀπόλαυσιν μετρίου τελωνίου. Καὶ αὐτὴ ἡ Ἀγγλία, ἥτις πολὺν καιρὸν ἐτίμησε τὰς παλαιὰς ἐμπορικὰς ἀρχὰς, προητοιμάσθη νὰ τὰς ἀποβάλῃ. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡ νεοσύντακτος πολιτεία τοῦ Βελγίου ἐδόθη ὅλη εἰς τὰ παλαιὰ δόγματα, καὶ ἡ Ῥωσία ὄχι μόνον τὰς ἰδικάς της, ἀλλὰ καὶ τοῦ νεωστὶ ἀποκατασταθένος βασιλείου τῆς Πολονίας ἠσφάλισεν αὐστηρῶς τὰς πύλας· ἐκ τούτου ἐγεννήθη εἰς τὰ Γερμανικὰ ἔθνη, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὴν Προυσίαν, ἐμποδισμός τις ὀλέθριος τῆς ἐμπορίας, ὅς τις ἐσμίκρυνε τὴν εὐγνωμοσύνην, τὴν ὁποίαν ἔδειχναν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσίας ὡς συνερ-

ὑποστατικὰ, πραγματεῖαι, ἀφορμαὶ ἐμπορίας, παιδεία, ἀρχοντικοὶ βαθμοὶ, προτερήματα, ἐπιτηδειότητες), τὰ ὁποῖα ἐμποροῦν νὰ φέρουν μεγάλα εἰσοδήματα εἰς τὸν κτήτορά των. Τὸ μεταλλικὸν ἀργύριον ζητοῦσιν οἱ ἄνθρωποι μόνον ὡς ὄργανον τῶν συναλλαγμάτων, καὶ εὐθὺς ἀφοῦ περισσεύσῃ ἐκ ταύτης τῆς χρείας, τὸ θεωροῦσιν ὡς βάρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον προσπαθοῦν νὰ ἐλευθερωθῶσιν ὅσον δυνατὸν ταχέως. Ἐὰν λοιπὸν πολιτεία τις, ἀγαπῶσα τὸ ἀπαγορευτικὸν τῶν πραγματειῶν σύστημα, ἐπετύγχανε τὸν σκοπόν της συνάζουσα τὸ ἀργύριον τοῦ κόσμου ἐντὸς τῶν ὁρίων της, εὐθὺς ἡ αὐτὴ πολιτεία ἤθελε κάμειν ὅλα τὰ δυνατά της διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ πάλιν ἀπὸ τὸν τότε πάντη ἄχρηστον ἀργυρικὸν πλοῦτον της. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὸ ἀργύριον μεταβαλλόμενον εἰς χρεωστικὰς ὁμολογίας πολιτειῶν ἢ ἄλλων κοινῶν γίνεται ὕλη πραγματείας, τῆς ὁποίας ἀναβιβάζεται ἢ καταβιβάζεται ἡ τιμή.

*) Διὰ τῆς ἀπαγορίας τῶν πραγματειῶν ἐχαρίσθη εἰς εὐνοουμένους τινὰς πολίτας τὸ δίκαιον ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας νὰ ἐπιφορτίζουν εἰς τοὺς συμπολίτας των ἀχρείας πραγματείας μὲ τιμὴν μεγάλην. Ἐὰν τὸ προνόμιον τοῦτο εὐτύχισε καὶ ἐπλούτισε τοὺς μονοπώλους, ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ ἡ κυβέρνησις, ὅτι τὰ κιβώτια μερικῶν ἰδιωτῶν γεμίζονται μὲ εἶδος φόρου, τὸν ὁποῖον πληρόνει εἰς αὐτοὺς τὸ πλειότερον μέρος τοῦ ἔθνους, πρᾶγμα ἐναντιώτατον εἰς τὴν δικαιοσύνην.

γὸν τῆς ἐλευθερώσεως τῆς Εὐρώπης. Δὲν ἐθαύμαζαν οἱ Γερμανοὶ διὰ τοὺς Ὁλλανδοὺς, τοὺς ὁποίους ἤξευραν θυσιάζοντας εἰς τὸ ἐμπορικὸν συμφέρον ὅλα τὰ ὑψηλότερα καθήκοντα τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλ' ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν ἐλπίζοντες, ὅτι ὁ λαός της θέλει εἶσθαι εἰς ἀδελφικὴν κοινωνίαν μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Γερμανίας, ἐξαφνίσθησαν ἰδόντες ὅτι τὰ πράγματα ἐπιστρέφουν εἰς τὴν ἀρχαίαν των κατάστασιν.

Διὰ νὰ στερεώσῃ τὰς ὑπαρχούσας πολιτείας ἡ ἱερὰ σύνδεσις ἀπεφάσισε μεγαλοψύχως νὰ μὴ ζητῇ τοῦ λοιποῦ κάμμία τῶν συμμάχων δυνάμεων αὔξησιν τῆς ἐπικρατείας της, οὐδὲ νὰ ὑποφέρῃ κάμμιᾶς ἄλλης ἰδιοτελῆ κινήματα. Ἀνεφάνη λοιπὸν πάλιν τὸ παλαιὸν πολιτικὸν σύστημα περὶ τῆς ἰσοῤῥοπίας τῶν πολιτειῶν, καὶ ἡ ὁλοκληρία τῆς Ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας ἐγνωρίσθη ἀπαραίτητος εἰς τὴν ἡσυχίαν καὶ εὐτυχίαν τῆς Εὐρώπης· καὶ ὄχι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ βαρβαρικὰ ληστήρια τῶν Ἀφρικανῶν τυραννιῶν ἐκρίθη νὰ μένωσι σῶα καὶ ἄψαυστα, διὰ νὰ μὴ δίδεται εἰς τὸ ἑξῆς παράδειγμα νεωτερισμοῦ, ὅς τις κατ' ὀλίγον ἠδύνατο νὰ ταράξῃ τὴν μόλις ἡσυχάσασαν Εὐρώπην.

---

2. Γερμανοί.

Οἱ Γερμανοὶ, μ' ὅλας τὰς ταραχὰς καὶ δυστυχίας τοῦ πολέμου, δὲν ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν σύντροφόν των φιλοπονίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν. Εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐξαιρέτως, μ' ὅλον ὅτι δὲν ἀρέσκουν οἱ πομπώδεις θόρυβοι καὶ αἱ μεγαλοῤῥημοσύναι, δεικνύονται λαμπρότατά αἱ ἐνέργειαι τῆς φιλομαθείας καὶ φιλοτεχνίας, καὶ ἡ ἀπὸ τὸν ἀοίδιμον Ἰωσὴφ Β' δοθεῖσα τάσις πρὸς τελειοποίησιν τῶν καλῶν φαίνεται ἀσθενὴς ἀρχὴ ὡς πρὸς τὰς γιγαντιαίας προόδους, αἱ ὁποῖαι γίνονται ἐπὶ τοῦ φιλοκάλου Αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Α'.

Ἀλλ' ἐνῷ ἠλπίζετο ἥσυχος προαγωγὴ τῆς παιδείας ἀπὸ τὸν φερέπονον τοῦτον λαὸν, ἀνεφάνησαν παρὰ προσ-

δοκίαν βουλαὶ ἐπαναστατικαί. Αἱ κυβερνήσεις, διὰ νὰ ἀποτινάξωσι τὸν Ναπολεοντικὸν ζυγὸν, εἶχαν παραβλέψειν εἰς τοὺς ὑπηκόους των μέσα καὶ τρόπους, τὰ ὁποῖα ἐφεξῆς δὲν συνεβιβάζοντο μὲ τὴν ἥσυχον διαγωγὴν εἰρηνικῶν ὑπηκόων. Ἀφοῦ δὲ ἐπέτυχαν τὸν σκοπόν των, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπαναφέρουν τὰ πνεύματα εἰς τὰ ὅρια τῆς εὐταξίας· ἀλλ' ἄνθρωποι θερμουργοὶ καὶ τολμητίαι, μὴ εὐχαριστούμενοι εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Γερμανίας κατάστασιν, ἐστοχάσθησαν νὰ ἐργάζωνται κατὰ τὴν ἰδίαν των θέλησιν, διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ εἰσάξουν εἰς τὰς πατρίδας των κατάστασιν ὁποίαν ἐπεθύμουν. Ἤρχισαν νὰ ἐμπνέωσιν εἰς τὴν θερμὴν νεότητα ὄχι Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἔργα, ὡς κατ' ἀρχὰς οἱ Γάλλοι ἐπανασταται, ἀλλὰ τὰ τοῦ μεσαιῶνος τῆς Γερμανίας, μὲ τὰ ὁποῖα ὠνειρεύοντο νὰ ἀναστήσωσι τὴν ἀρχαίαν τῶν Γερμανῶν κατάστασιν. Ἐπανέλαβαν τὸ Γερμανικὸν ἔνδυμα, ἔτρεφαν κόμην μακρὰν καὶ λυτὴν, καὶ ἄφιναν νὰ αὐξάνῃ τὸ ἄκρον τοῦ πώγωνος, τὰ ὁποῖα ὅλα ὠνόμαζαν παλαιὰ Γερμανικὰ ἔθη. Διὰ νὰ αὐξήσωσι τὴν σωματικὴν ἰσχὺν καὶ νὰ καταστήσωσι τοὺς νέους δεκτικοὺς πάσης κακοπαθείας, ἀπεφάσισαν, μάλιστα εἰς τὴν Προυσίαν κάποιος Ἰωάννης, νὰ τοὺς ἐξασκῶσι μὲ τὴν παλαιὰν γυμναστικὴν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Τορνικὴν τέχνην. Οἱ τύποι οὗτοι καὶ αἱ διδασκαλίαι ἀνέφλεξαν τὴν φαντασίαν πολλῶν θερμῶν νέων εἰς τὸ νὰ ὑπολαμβάνωσι πᾶν μέσον συγχωρημένον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὸν σκοπόν των. Αἱ ἀπόπειραι αὗται ἦσαν φανεραὶ εἰς τοὺς ἡγεμόνας· ἀλλὰ πρὸς τὰς πατρικὰς συμβουλὰς καὶ πρὸς τὰς διδασκαλίας τῶν φρονιμωτέρων ἀντήχουν κραυγαὶ ἐνθουσιώδεις καὶ ἐπύρωναν περισσότερον τοὺς θερμουργοὺς μαθητὰς τῶν πανεπιστημίων.

Εἷς ἐξ αὐτῶν, Κάρολος Σάνδιος ἐκ Βουνσειδέλης, προήχθη εἰς τόσον μέγεθος μανίας, ὥστ' ἀπεφάσισε μὲ δολοφονίαν νὰ τρομάξῃ πάντα ἐναντιούμενον εἰς τὰς γνώμας τῶν ἀνακαινιστῶν τούτων τῆς Γερμανίας. Ἔκλεξε

θῦμα τῆς μανίας του τὸν περίφημον Αὔγουστον Κοτσεβοῦν, Ῥωσικὸν βουλευτὴν ὄντα, ὅς τις μὲ τὴν ἀγχίνοιάν του διατρίβων εἰς Γερμανίαν ἐπολέμει διὰ περιοδικοῦ συγγράμματος τὰς ἰδέας τῶν ἐπιθυμούντων τὰς κοινοβουλευτικὰς πολιτείας. Ὁ χαριέστατος Κοτσεβοῦς ἦτο ἀσταθὴς τὸν χαρακτῆρα καὶ εὐμετάβλητος. Μὲ πολλὰς κωμῳδίας καὶ μυθιστορίας του ἐτίμησεν ἄλλοτε τὴν ἐπαναστατικὴν σοφίαν. Τώρα ὅμως ἐκέντριζε δριμύτατα τῶν νεανίσκων μάλιστα τὴν φαντασιώδη σοφίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐστοχάζοντο νὰ μεταπλάσωσι τὸν κόσμον. Ἐὰν ἠπατᾶτο ἢ ἠπάτα ἄλλους μὲ τὰς ἐναντιολογίας του, δὲν ἦσαν ἱκανοὶ οἱ σοφοὶ τῆς Γερμανίας νὰ ἐλέγξωσι τὴν ἀπάτην του; πρὸς τί ἡ θηριώδης μιαιφονία; ἀλλ' ἡ φρενοβλάβεια εἶναι πρᾶγμα ἀσυλλόγιστον. Νομίζων ὁ Σάνδιος, ὅτι ὁ Κοτσεβοῦς εἶναι τέρας ἠθικοπολιτικῆς κακίας, τοῦ ὁποίου ὁ ἀφανισμὸς, ὡς γινόμενος πρὸς ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος, θέλει τοῦ προξενήσειν τὴν ἀθάνατον δόξαν τῶν Θησέων καὶ Ἡρακλέων, ὑπῆγεν εἰς τὸ Μανέμιον, ὅπου εἶχε καταστήσειν τὴν οἰκίαν του ὁ Κοτσεβοῦς. Ἀνήγγειλε διὰ τοῦ ὑπηρέτου πρὸς τὸν ἀνύποπτον καὶ ἄφοβον ἄνδρα, ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν κάμῃ δέησιν τινά. Ὁ Κοτσεβοῦς ἐκβῆκε ν' ἀκούσῃ τὸν ξένον, καὶ ὁ Σάνδιος ἐφώρμησε κατ' αὐτοῦ μὲ μάχαιραν κρυπτομένην εἰς τὸ ἔνδυμά του καὶ μὲ πληγὴν καίριον τῆς καρδίας ἐκρήμνισε τὸν περιβόητον ποιητὴν καταγῆς (23 Μαρτ. 1819). Μὲ τὴν αὐτὴν μάχαιραν ἐπλήγωσεν ἔπειτα τὸν ἑαυτόν του, ἀλλ' ὄχι πληγὴν θανατηφόρον. „Εὐχαριστῶσε, Θεέμου, διὰ τὴν νίκην," εἶπεν ὅταν πιασθεὶς ἀπὸ τὴν φρουρὰν ἐφέρθη εἰς τὴν φυλακήν. Ὁ Σάνδιος ἀπεκεφαλίσθη δι' ἀποφάσεως τῶν νόμων εἰς Μανέμιον μετὰ ἐνιαυτὸν ἕνα, καὶ ἐδέχθη τὸν θάνατον μὲ ἀτάραχον καρδίαν.

Ἡ θανάτωσις τοῦ Κοτσεβοῦ ἔφερε πολλὰς ἐξετάσεις καὶ ἐρεύνας εἰς πᾶσαν Γερμανικὴν πολιτείαν καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὴν Προυσίαν. Ἡ δὲ ἐν Φραγκοφορτίῳ Γερμανικὴ Ἀμφικτιονία ἐμεταχειρίσθη ὅλα τὰ μέσα, διὰ

τῶν ὁποίων ἠδύνατο νὰ ἐκριζωθῇ τὸ ὀλέθριον τοῦτο ζιζάνιον, καὶ ἐπέτυχε τὸν σκοπόν της.

Ὁ πολλὰ δεινὰ καταπαλαίσας εὐτυχῶς Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ἀφοῦ εἰσήγαγε διὰ τῆς καρτερίας του τὴν εἰρήνην καὶ εἰς τοὺς λαούς του καὶ εἰς τὴν ἄλλην Εὐρώπην, ἐκαταγίνετο τώρα τούτους μὲν νὰ εὐτυχίσῃ μὲ πολλὰς ἀξιεπαίνους διαταγὰς, τὴν δὲ Εὐρώπην διὰ τῆς συνεργείας τῶν κραταιῶν συμμάχων του νὰ διατηρήσῃ εἰς ἀτάραχον εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν. Μὲ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσίας καὶ τὸν βασιλέα τῆς Προυσίας συνῆλθαν εἰς Ἀκυΐσγρανον (Ὀκτώβ. 1818), ὅπου μετὰ πολλῶν χρειωδῶν πρὸς στερέωσιν τῆς εἰρήνης ἀπεφάσισαν νὰ σηκώσωσιν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν τὰ φυλακτικὰ στρατεύματά των κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν Λοδοβίκου τοῦ ΙΗ'.

Μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς ἐνιαυτοῦ ἤρχισε πάλιν νὰ ταράττεται ἡ μεσημβρινὴ Εὐρώπη καὶ νὰ διεγείρῃ φροντίδας εἰς τὰς καρδίας τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς κοινῆς ἡσυχίας. Διότι κατ' ἀρχὰς τοῦ 1820 ἔτους ὁ Ἱσπανικὸς στρατὸς ἠνάγκασε τὸν βασιλέα νὰ ὑπογράψῃ συνταγματικὸν χάρτην, καὶ μετὰ παρέλευσιν μηνῶν τινῶν οἱ λεγόμενοι Καρβουνάριοι*) τῆς Ἰταλίας, μιμηθέντες τοὺς Ἱσπανοὺς, ἐβίασαν τὸν γέροντα βασιλέα τῆς Νεαπόλεως νὰ δεχθῇ καὶ αὐτὸς νέον πολίτευμα· τὸ αὐτὸ συνέβη μετ' ὀλίγον καὶ εἰς τὸ Πειδεμόντιον. Τῆς Ἰταλίας αὗται αἱ ὀχλοκρατίαι δὲν ἠδύναντο νὰ εἶναι ἀδιάφοροι εἰς τὴν Αὐστριακὴν μοναρχίαν, τῆς ὁποίας καὶ αἱ ἴδιαι καὶ αἱ συγγενικαί της ἐπικράτειαι ἔτρεχαν κίνδυνον νὰ ταραχθῶσιν ἀπὸ τῆς ἀναρχίας τὸ παράδειγμα. Ἀνάγκη ἦτο νὰ μεταχειρισθῇ μέσα πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς παλαιᾶς τάξεως εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ εἰς τὸ Πειδεμόντιον. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον συνῆλθαν οἱ τρεῖς προστάται τῆς εἰρήνης, ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ

*) Ἑταιρεία ἐλευθεροφρόνων, οἵτινες ἀνέλαβαν τὄνομα τοῦτο ἀπὸ τὰ ἔθιμα καὶ τὰς λέξεις, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται οἱ κατασκευασταὶ τῶν ἀνθράκων.

Φραγκῖσκος καὶ ὁ τῆς Προυσίας βασιλεὺς καὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, πρῶτον μὲν εἰς Τροπαυΐαν (Ὀκτώβ. 1820), ἔπειτα δὲ εἰς Λουβιανὴν (Ἰαν. 1821 — Μάϊον), ὅπου ἐπροσκάλεσαν καὶ τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως Φερδινάνδον· ἐκεῖ ἀπεφάσισαν νὰ ἐκτείνωσιν οἱ Μόναρχοι τὴν τετραπλῆν συμμαχίαν των (τῆς 20 Νοεμβρ. 1815) καθ' ὅλων τῶν ἐνδεχομένων ἐπαναστάσεων τῆς Εὐρώπης. Δὲν ἐχρειάσθησαν ὅμως νὰ μεταχειρισθῶσιν ἡνωμένας δυνάμεις εἰς τὴν Ἰταλίαν. Στρατὸς Αὐστριακὸς ὑπῆρξεν ἱκανὸς νὰ ἀποκαταστήσῃ κατὰ τὸ 1821 ἔτος καὶ εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ εἰς τὸ Πειδεμόντιον τὴν ἀρχητέραν πολιτείαν. Καὶ εἰς μὲν τὸ Πειδεμόντιον, ὅπου ὁ βασιλεὺς Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ εἶχε παραιτήσειν τὸν θρόνον εἰς τὸν ἀδελφόν του Κάρολον Φήλικα ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως (13 Μαρτίου, 1821), ἐβάσταξε τὸ σκῆπτρον ὁ αὐτὸς Κάρολος Φῆλιξ, ἐπειδὴ ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ τὸ ἐξαναλάβῃ· εἰς δὲ τὴν Νεάπολιν ἀποκατασταθεὶς εἰς τὴν προτέραν του ἐξουσίαν ὁ γέρων Φερδινάνδος διέλυσε τὴν καρβουναρίαν καὶ ἐτιμώρησε τοὺς αἰτίους τῆς ταραχῆς, ἔχων φύλακας ἀσφαλεῖς τοὺς Αὐστριακοὺς στρατιώτας.

Εἰς τὴν Λουβιανὴν ἔφθασε καὶ ἡ ἀγγελία πρὸς τοὺς συμβουλευομένους Μονάρχους, ὅτι ὁ Πρίγκιψ Ὑψηλάντης ὥρμησεν εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Τουρκίας μὲ στῖφος τῶν λεγομένων ἑταιριστῶν νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων. Οἱ σύμμαχοι βασιλεῖς, οἵτινες ἀπεφάσισαν νὰ πολεμήσουν πᾶσαν ἐπανάστασιν πρὸς ἡσυχίαν καὶ εὐδαιμονίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἔκριναν φιλανθρώπως νὰ μείνωσιν ἀδιάφοροι καὶ οὐδέτεροι εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ὡς θέλομεν εἰπεῖν ἔπειτα. Οἱ Μόναρχοι καὶ οἱ λειτουργοὶ συνῆλθαν καὶ τὸ ἐφεξῆς ἔτος (Ὀκτώβ. 1822) εἰς Βερώναν, ὅπου κατακρίναντες τὰς μεταπολίτευσιν σκοπούσας ἐπαναστάσεις ἔδωκαν τὰς γνώμας των εἰς τὴν Γαλλίαν νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τῆς Ἱσπανίας, ὅ,τι ἔκαμεν ἡ Αὐστριακὴ δύναμις εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ εἰς τὸ Πειδεμόντιον.

Ἐσχάτην φορὰν συνῆλθαν οἱ δύω μόνον Αὐτοκράτορες εἰς Τσαρναούτιον τῆς Βουκουβίνης (Σεπτέμ. 1824) πιθανῶς διὰ νὰ σκεφθῶσι περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς μεταξὺ Ῥωσίας καὶ Τουρκίας διακεκομμένης εἰρήνης.

Ἡ Αὐστρία, ὡς ἄλλη κιβωτὸς τοῦ Νῶε, ἔμεινεν ἀσφαλὴς καὶ ἥσυχος μεταξὺ τῶν κατακλυσμῶν ὅλης τῆς Εὐρώπης. Μὲ ἡσυχίαν θαυμάσιον οἰκονομοῦνται ὅλα τὰ πολιτικὰ πράγματά της, καὶ ὁμοιάζει μὲ τὴν οἰκονομίαν τοῦ ζωϊκοῦ σώματος, ὅπου τὰ πάντα κυκλοφοροῦσιν ἀπαύστως χωρὶς νὰ φαίνεται ἐξωτερικῶς κάμμία κίνησις. Ὁ ἀγαθὸς Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος Α', ὅς τις ἀπ' ἀρχῆς τῆς Αὐτοκρατορίας του εἴκοσι τρεῖς περίπου ἐνιαυτοὺς ἐπάλαισε γενναιότατα τὰς ἐναντιωτάτας τῆς τύχης ὁρμὰς, εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἀρετῆς του ἠξιώθη θεόθεν νὰ χαίρῃ ἐνεργῶν τὴν εὐτυχίαν τοῦ λατρεύοντος αὐτὸν λαοῦ, καὶ νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς πρᾶξιν παντὸς καλοῦ καὶ ὠφελίμου. Μετὰ τὴν γενικὴν εἰρήνην ἔκτισεν ἀξιολογώτατον Παντεχνεῖον, τοῦ ὁποίου τὴν σήμερον δὲν ἔχει νὰ δείξῃ ἄλλο ὅμοιον ἡ Εὐρώπη. Οἱ ἐμπειρότατοι διδάσκαλοι τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν διδάσκουσιν εἰς αὐτὸ, καὶ τὰ συγγράμματά των, Χημικὰ, Φυσικὰ, Μαθηματικὰ κτλ. εἶναι τῳόντι συγγράμματα κλασικά. Τὰ πέριξ τῆς πόλεως Βιέννης καλλωπίζονται ἀδιακόπως καὶ μεταβάλλονται εἰς παραδεισικὰς τοποθεσίας, καὶ ὁ λαὸς ἀγάλλεται βλέπων πάντοτε εἰς τὸ μέσον του τὸν πρᾳον καὶ ἐπιεικέστατον Φραγκῖσκον ὡς πατέρα μεταξὺ τῶν τέκνων του. Ἡ πατρική του φιλοστοργία τὸν ἐκίνησε τελευταῖον νὰ στέψῃ τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου του, τὸν πρωτοτόκον υἱόν του Φερδινάνδον, βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας, κρατῶν αὐτὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἰσχὺν τῆς κυριαρχίας. Μὲ λαμπρότητα ἀνήκουστον, παρευρισκομένων ὅλων τῶν μεγιστάνων τῆς Οὐγγαρίας, ἔγεινεν ἡ στέψις τὴν 28 Σεπτεμ. 1830 εἰς τὴν πόλιν Ποσόνιον τοῦ βασιλείου ἐκείνου, καὶ ὁ λαὸς εὐφήμησε Φερδινάνδον τὸν Ε' ὡς κλη-

ρονόμον ὄχι μόνον τῶν στεμμάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ πατρός του. Μὲ χαρὰν μεγάλην ἴδαν οἱ Αὐστριακοὶ λαοὶ τὸν νέον τοῦτον βασιλέα νυμφευθέντα μίαν Σαρδινικὴν Πριγκιπέσαν, Μαρίαν Ἄνναν Καρολίναν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως Βίκτορος Ἐμμανουὴλ, ἥτις εἰσήλασε μὲ πομπὴν μεγάλην εἰς τὴν Βιένναν τὴν 27 Φεβρουαρ. 1831. Ὁ Αὐτοκράτωρ μὲ δάκρυα χαρᾶς ἐπανηγύρισε τοὺς γάμους τοῦ διαδόχου υἱοῦ του. Μεταξὺ ταύτης τῆς εὐφροσύνης ἐφρόντισε νὰ καταπατήσῃ τὰς αναφανείσας ἀποστασίας εἰς τὴν Παπικὴν ἐπικράτειαν, καὶ εἰς τὴν Μόδεναν καὶ Πάρμαν, ὡς θέλομεν ἰδεῖν ἔπειτα. Τὸ Αὐτοκρατορικὸν στράτευμα διέβη τὸν Πάδον τὴν 6 Μαρτίου 1831, καὶ ἕως τέλη τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐσκόρπισε τοὺς ἀποστάτας τῶν εἰρημένων ἐπικρατειῶν, καὶ εἰσήγαγε τὴν νόμιμον κυβέρνησιν τῶν ἡγεμόνων των. Ὁ λαὸς εὔχεται ἔτη Μαθουσάλεια εἰς τὸν σεβαστὸν κυριάρχην του, τοῦ ὁποίου ἡ πατρικὴ φροντὶς εὐτυχίζει τόσα μιλιόνια ἀνθρώπων ζῶντα ἡσύχως ὑπὸ τὸ σκῆπτρον του.

Τῆς Γερμανίας οἱ δημοκρατικοὶ ἐπεθύμουν κοινοβουλευτικὰς πολιτείας καὶ ἐκκλησίας ἀντιπροσώπων διὰ νὰ ἁμιλλῶνται καὶ αὐτοὶ εἰς πολιτικὰς πράξεις μὲ τοὺς Ἄγγλους καὶ Γάλλους, τῶν ὁποίων ἔμεναν κατὰ τοῦτο πολὺ κατόπιν ἕως τώρα. Οἱ περισσότεροι ἀπήλαυσαν καὶ τὸν πόθον των τοῦτον. Πρῶτος ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανὸς Ἰωσὴφ ἔδωκεν εἰς τὸν λαόν του τοιοῦτον πολιτικὸν σύνταγμα τὴν 26 Μαΐου 1818, καὶ κατὰ τοῦτο ἠνοίχθη ἡ πρώτη Βαυαρικὴ συνέλευσις τῶν κλάσεων τὴν 4 Φεβρ. 1819. Ἕως τοῦ 1830 ἔτους αἱ πολιτεῖαι τῆς Γερμανίας (παρεκτὸς τῆς Προυσίας καὶ τῆς Αὐστριακῆς μοναρχίας, ἥτις φυλάττει τὴν ἀρχαίαν τῶν κλάσεων πολιτικήν της σύνταξιν) ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ τῶν Βαυαρῶν βασιλέως καὶ εἰσήγαγαν πολιτικὰ συντάγματα μὲ κοινοβουλευτικὰς ἐκκλησίας.

Ὁ βασιλεὺς οὗτος τῆς Βαυαρίας ἀπέθανε κατὰ τὴν 13 Ὀκτωβ. 1825· καὶ ἀνέβη τὸν θρόνον ὁ πανευκλεὴς υἱός του Λοδοβῖκος Α', ἀνὴρ μὲ παιδείαν εὐγενῆ καὶ βασίμην, ἐπιστήμων καὶ φιλότεχνος, φιλόκαλος καὶ φιλάνθρωπος, καὶ πρὸ πάντων φιλόχριστος καὶ εὐλαβὴς εἰς τὰ θεῖα. Ποτὲ βέβαια ἡ Βαυαρία δὲν εἶχε σοφώτερον ἡγεμόνα. Μὲ φιλανθρωπίαν ἄκραν ἐπαρηγόρησε καὶ τῶν Ἑλλήνων τὰς θλίψεις, ἐπεριποιήθη τοὺς φυγάδας καὶ ἀπόρους, ὑπεδέχθη τοὺς νέους τῆς Ἑλλάδος καὶ τοὺς εἰσήγαγεν εἰς τὰ σχολεῖα διὰ νὰ παιδεύωνται εἰς πᾶν εἶδος παιδείας, καὶ, τὸ θαυμασιώτατον, ὁ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ γνωρίζων καὶ τιμῶν βασιλεὺς ἔγεινε διὰ ποιημάτων ἐξαιρέτων ὑμνητὴς τῶν πράξεων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Οἱ Ἕλληνες εὐγνωμονοῦσι πρὸς τὸν ἀξιοσέβαστον βασιλέα, καὶ τὸν συγκατηρίθμησαν μεταξὺ τῶν μεγίστων των εὐεργετῶν.

Εἰς τὴν Προυσίαν ὁ βασιλεὺς Φρειδερῖκος Βιλέλμος Γ', ἐνῷ οἱ Λουθηρανοὶ Γερμανοὶ ἡτοιμάζοντο κατὰ τὸ 1817 ἔτος νὰ πανηγυρίσωσι τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα τῆς ἐκκλησιαστικῆς των ἀναμορφώσεως, ἐξέδωκε κατὰ τὴν 27 Σεπτεμβ. τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντας τῆς μοναρχίας του παρακινῶν αὐτοὺς νὰ ἐνεργήσωσι κατὰ τοῦτο ὥστε αἱ δύω φατρίαι τῆς εὐαγγελικῆς ἐκκλησίας, Λουθηρανοὶ καὶ Καλβινισταὶ, διὰ λαμπρότητα ταύτης τῆς ἑορτῆς νὰ κρημνίσωσι τὸν μεσότοιχον, ὅστις τοὺς ἀποχωρίζει ἀπ' ἀλλήλων καὶ νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὴν ἡμέραν, ὁπότε κατὰ τὸν λόγον τοῦ κυρίου „γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν." Ὁ βασιλεὺς αὐτὸς, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια πρὸ δύω ἤδη ἑκατονταετηρίδων εἶχε στραφῆν ἀπὸ τὴν Λουθηρανὴν εἰς τὴν Καλβινικὴν ἐκκλησίαν, ὑπῆγεν εἰς τὴν Βιττεμβέργαν, καὶ ἔβαλε τὴν βάσιν τοῦ ἱδρύματος, ἐπάνω τοῦ ὁποίου ἔμελλε νὰ τεθῇ ἡ εἰκὼν τοῦ τῶν Γερμανῶν Ἀναμορφωτοῦ. Ἔκτοτε εἰς μέγα μέρος τῆς Γερμανίας ἀποκατεστάθη ἡ ἕνωσις τῶν δύω διδασκαλιῶν, καὶ σχεδὸν πανταχοῦ, ἀκόμη καὶ ὅπου αἱ ἐξωτερικαὶ αὐτῶν σχέσεις ἔμειναν ἀμετάβλητοι, ἐπληροφορήθησαν οἱ ἄν-

θρωποι, ὅτι ἔχασε τὴν δύναμίν της ἡ ἔρις, ἥτις ἐμέριζεν εἰς δύω φατρίας τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Λουθήρου καὶ Ζεβιγγλίου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Προυσίας ὄχι μόνον μὲ τοῦτο εὐηργέτησε τοὺς ὑπηκόους του, ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλους τρόπους δείχνει ἐξαίρετον φιλοκαλίαν καὶ φιλομάθειαν. Ἐκαθίδρυσε νέον Πανεπιστήμιον εἰς τὴν πόλιν Βόνναν, ὅπου συνεκάλεσε διδασκάλους τοὺς διαπρέποντας μεταξὺ τῶν Γερμανῶν ἄνδρας. Τὸ Βερολῖνον ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ σήμερον καθέδρα τῶν Μουσῶν διὰ τὰ λαμπρὰ ὑποκείμενα, τὰ ὁποῖα κοσμοῦσι τὴν Ἀκαδημίαν, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὰ πολλὰ καὶ καλὰ Γυμνάσιά του. Ὁ βασιλεὺς ἐπλούτισε τὴν πόλιν μὲ ἐξαιρέτους συλλογὰς τεχνουργημάτων τῶν παλαιῶν καὶ νέων χρόνων, καὶ τὴν ἀνέδειξεν ἀληθινὸν ναὸν τῶν τεχνῶν. Ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια τοῦ Ῥαουχίου καὶ Βιχεμάννου ἐκβῆκαν ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἄξια νὰ τεθῶσι πλησίον τῶν ἀρίστων γεννημάτων τῆς ἀρχαίας δόξης. Ἐν γένει δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ Πρίγκιπες τοῦ οἴκου του περιθάλπουσι μὲ ζῆλον μέγαν πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ τελειοποιήσῃ τὸν ἐμπειρόκαλον λαόν του. Διὰ τοῦτο, ὅταν τὸν Σεπτ. 1830 κόμμα κοινῶν καὶ ταραχωδῶν ἀνθρώπων ἐτόλμησε νὰ συγχύσῃ τὴν κοινὴν εὐταξίαν κατὰ παράδειγμα τῶν Παρισίων, καὶ τὸ ἀρχεῖον καὶ οἱ πολῖται, μετὰ τὴν καταπάτησιν τῆς ταραχῆς, εὐχαρίστησαν τὸν βασιλέα διὰ τὴν πατρικήν του φροντίδα, ὁ μόναρχος τοὺς ἀπεκρίθη ἐγγράφως τὴν 21 Σεπτ. μὲ πατρικὴν εἰλικρίνειαν καὶ ἡγεμονικὴν σταθερότητα, ὅτι ἐκ τῶν ἐπικινδύνων ἡμερῶν τοῦ 1813 ἔτους γνωρίζει ἱκανῶς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην τῶν κατοίκων τοῦ Βερολίνου, καὶ ὅτι προσμένει ἀπὸ τὸν κοινὸν ζῆλον νὰ μὴ ἀνανεωθοῦν τοιαῦται ἀταξίαι, διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῇ νὰ μεταχειρισθῇ αὐστηρότερα μέτρα. Αἱ ἐλπίδες τοῦ βασιλέως ἐπληρώθησαν, ἐπειδὴ ἡ κοινὴ εὐταξία ἔμεινεν ἐφεξῆς ἀκλόνητος.

Εἰς τὴν Σαξονίαν ἔμειναν οἱ τύποι τοῦ πολιτεύματος ὡς ἦσαν ἀρχήτερα ἕως τοῦ 1831 ἔτους. Ὁ λαὸς προσηλωμένος εἰς τὸν διὰ τὰς μεγάλας του ἀρετὰς ἀξι-

οτίμητον ἡγεμόνα του, εἰς εὐτυχίαν καὶ δυστυχίαν ἐπίσης ἀγαπητὸν, ἀνεπαύετο χωρὶς γογγυσμὸν εἰς τὴν πατρικήν του κυβέρνησιν, καὶ ἠκολούθει ἀσμένως τὸν ἔνδοξον δρόμον τῆς τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἐπιμελείας. Ἀλλ' ὁ ἀγαπητός των οὗτος βασιλεὺς Φρειδερῖκος Αὔγουστος ἀπέθανεν ἄτεκνος τὴν 5 Μαΐου 1827, καὶ τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Ἀντώνιος. Κατὰ τὸ 1830 πολυκύμαντον ἔτος ἐφάνησαν εἰς τὴν Δρέσδαν σημεῖα δυσαρεσκείας, καὶ ὁ βασιλεὺς παραλαβὼν μέτοχον τῆς βασιλείας του τὸν λαοαγάπητον ἀδελφιδοῦν του Αὔγουστον (1830, Σεπτ.) ἐκαταπράϋνε τοὺς θορύβους. Διὰ νὰ στερεώσῃ ἀσφαλέστερα τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ του συνεκάλεσε τὰς κλάσεις τοῦ βασιλείου τὴν 1 Μαρτ. 1831, καὶ τοὺς ἐπρόβαλε νέαν πολιτικὴν σύνταξιν, κατὰ τὴν ὁποίαν θέλουν συσκέπτεσθαι ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπαρχιῶν τὰ κοινὰ συμφέροντα. Τὸ πολίτευμα τοῦτο εἰσήχθη κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα εἰς τὸ βασίλειον τῆς Σαξονίας.

Μετὰ τὸν βασιλέα Φρειδερῖκον Αὔγουστον ἀπέθανε τὴν 14 Ἰουνίου 1828 καὶ ὁ συγγενής του μέγας Δοὺξ τῆς Βιναρίας Κάρολος Αὔγουστος, συνοδευόμενος εἰς τὸν τάφον ἀπὸ τὸ κλέος, ὅτι ὑπῆρξε προστάτης καὶ ἐπιμελετὴς τῆς Γερμανικῆς Μούσης, ὅταν αὕτη

ἀπὸ τὸ μέγα τέκνον τῆς Γερμανίας,
τὸν Φρειδερῖκον τὸν τῆς Προυσίας

ἀπεβλήθη ἀπροστάτευτος καὶ ἀφρόντιστος. Αἰώνιος εἶναι ἡ λάμψις, τὴν ὁποίαν μεταδίδουσιν εἰς εἰς τὸ ὄνομα Κάρολος Αὔγουστος τὰ ὀνόματα Γόθιος, Σχίλλερος, Βειλάνδος, Ἕρδερος (ἴδε Τόμ. I, σελ. 325—335).

Εἰς πολλὰς πόλεις τῆς βορειοτέρας Γερμανίας, ἀφοῦ ἠκούσθη ἡ τῆς 26 Ἰουλίου 1830 Γαλλικὴ μεταπολίτευσις, συνέβησαν κατὰ σειρὰν ὑπὸ τῶν δυσαρεστουμένων κατοίκων ταραχαὶ καὶ ἀταξίαι, τὰς ὁποίας κατεπάτησαν οἱ φρόνιμοι ἡγεμόνες μὲ ἰσχυροὺς καὶ φιλανθρώπους τρόπους. Οἱ Βρουσουΐκιοι ἐξαιρέτως ἦσαν μὲν ἐκ πολλοῦ δυσαρεστημένοι μὲ τὸν παιδαριώδη των Δοῦκα Κάρο-

λον. Τώρα δὲ, ἐνθαῤῥυνθέντες ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῶν Γάλλων, τὸν ἀπεδίωξαν κατ' ἀρχὰς Σεπτεμβρίου, καὶ ἐνεπίστευσαν τὴν πολιτείαν των εἰς τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Βιλέλμον. Ὁ διωχθεὶς κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρὸς τὸν θεῖον του βασιλέα, Βιλέλμον Δ'. Πρὸς αὐτὸν ἔγραφαν καὶ οἱ Βρουνσουΐκιοι ζητοῦντες τὴν βοήθειάν του διὰ νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τὴν παραξενίαν τοῦ Καρόλου. Ὁ ἀγαθὸς ἐκεῖνος βασιλεὺς μὴ δυνηθεὶς μὲ τὰς σοφὰς νουθεσίας του νὰ στρέψῃ εἰς ἀγαθώτερα φρονήματα τὸν Κάρολον, ἐφανέρωσεν εἰς τοὺς Βρουσουΐκίους διὰ Δηλώσεώς του ἐκδοθείσης τὴν 21 Νοεμβ. 1830, ὅτι ἐπειδὴ κατὰ δυστυχίαν εἶναι ἀθεράπευτος ἡ γνώμη τοῦ Καρόλου, αὐτὸς ὡς συγγενικῶς συνδεδεμένος μὲ τὰ συμφέροντα τοῦ Βρουνσουΐκου στερεόνει τὴν κυβέρνησίν των εἰς τὸν ἀγαπητόν του ἀνεψιὸν Βιλέλμον, τὸν ὁποῖον ἔκλεξε καὶ ἡ κοινὴ γνώμη. Οὕτως ἐκαθησύχασεν ἡ χώρα αὕτη, ἀποκλείσασα τὸν Κάρολον, ὅς τις εἰς μάτην ἐπανῆλθεν ἐφεξῆς, καὶ ἔπειτα περιεφέρετο ἔνθα κἀκεῖσε. Οἱ ἐμβριθεῖς Γερμανοὶ δὲν εἶναι φιλοτάραχοι. Μὲ φρόνησιν ἀπολαμβάνουσι τὰ καλὰ ἀναπτυσσόμενα φυσικῶς καὶ περιθαλπόμενα μὲ ἡσυχίαν.

Εἰς τὴν Σβεκίαν φαίνεται ὅτι ἐῤῥιζώθη στερεὰ ἡ μεταφυτευθεῖσα οἰκογένεια τοῦ Βερναδότου. Μὲ ὄνομα Κάρολος Ἰωάννης ἀνέβη οὗτος τὸν Σβεκικὸν θρόνον, ἀφοῦ κατὰ τὴν 5 Φεβρουαρ. 1818 ἐπέθανεν ὁ υἱοθετήσας αὐτὸν βασιλεὺς Κάρολος ΙΓ'. Καθὼς βεβαιόνουν οἱ φίλοι τοῦ νέου βασιλικοῦ γένους ἐξηλείφθη ἀπὸ τὸ ἔθνος πᾶν ἴχνος ἀγάπης πρὸς τὴν ἀποδιωγμένην βασιλικὴν οἰκογένειαν. Μ' ὅλον τοῦτο ἡ Σβεκικὴ αὐλὴ ἐδυσαρεστήθη μεγάλως διὰ τὸν τίτλον Πρίγκιπος Σβεκίας, τὸν ὁποῖον ἐβάσταζεν ὁ υἱὸς τοῦ ἐκθρονισμένου βασιλέως καὶ εἰς τὸν μελετώμενον γάμον τούτου τοῦ Πρίγκιπος μὲ θυγατέρα παλαιοῦ τινὸς ἡγεμονικοῦ οἴκου ἠναντιώθη μεγάλως κατὰ τοῦ τίτλου τούτου.

Γενικῶς δὲ εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν δείχνει δρα-

στηριωτάτην ἐνέργειαν ἡ παιδεία. Διὰ νὰ σιωπήσω τὰ ἄλλα εἴδη τῆς παιδείας, κἀνὲν ἔθνος δὲν ἐμπορεῖ νὰ καυχηθῇ ὅτι ἔχει τόσους καὶ τοιούτους φιλολόγους καὶ ἐραστὰς τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, ὅσοι καὶ ὁποῖοι λάμπουσιν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ποῦποτε δὲν ἐμελετήθησαν τόσον οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς, ποῦποτε δὲν ἐμεταφράσθησαν οὕτως εἰς νέας γλώσσας, ὅσον εἰς τὴν Γερμανίαν. Ποῖα ἔκδοσις Ὁμήρου ἐμπορεῖ νὰ παραβληθῇ μὲ τὴν τοῦ κλεινοῦ Οὐολφίου; Ποία μετάφρασις Ὁμήρου νὰ συγκριθῇ μὲ τὴν τοῦ Φοσίου, ὅς τις ἀπὸ στίχου εἰς στίχον ἠγωνίσθη δι' ἑξαμέτρων νὰ μεταφέρῃ τὰ κάλλη τοῦ ἀθανάτου ποιητοῦ εἰς τὴν πάτριόν του γλῶσσαν; Ποία μετάφρασις Πινδάρου ἔσωσε τόσον τὰς πρωτοτύπους χάριτας, ὅσον ἡ τοῦ Θειρσίου; Λεξικὰ ἑλληνικὰ, γραμματικαὶ, ὑπομνήματα διάφορα ἐγράφησαν ἀπὸ σοφοὺς Γερμανοὺς καὶ γράφονται καθημέραν τοιαῦτα, ὥστε ὅς τις ἐπιθυμεῖ νὰ τελειοποιήσῃ τὰς γνώσεις του εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς Ἑλλάδος ἀνάγκη εἶναι νὰ γνωρίζῃ τὴν γλῶσσαν τῆς Γερμανίας. — Ἐὰν καὶ δὲν λάμπωσι τώρα τοιοῦτοι φωστῆρες μὲ ἀρχέτυπα συγγράμματα, ὁποῖοι ἐλάμπρυναν τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ἀλλ' εἰς ὅλας τὰς Γερμανικὰς μητροπόλεις ἀκμάζουσι τὰ πανεπιστήμια καὶ τελειοποιοῦσι καθ' ὕλην καὶ εἶδος πάντα κλάδον ἐπιστήμης· ἐξαιρέτως δὲ καθαρίζεται καὶ λαμπρύνεται πάντοτε περισσότερον ἡ ἱστορογραφία. — Τὸ θέατρον, ἐὰν καὶ δὲν καυχᾶται τὴν σήμερον εἰς ἄλλον Σχίλλερον καὶ Γόθιον (τοιούτους ἄνδρας ποῦποτε δὲν ἐγέννησεν ἡ φύσις συχνάκις), ἔχει ὅμως Γριλπάρζερον καὶ Μύλνερον καὶ Ῥαουπάχιον καὶ τὴν δέσποιναν Ἰωάνναν Βεϊσενθυρμίαν καὶ ἄλλους ὄχι ἀσήμους ποιητάς. Καὶ ἡ Ἀγαλματοποιητικὴ ἔφθασεν εἰς ἀκμὴν ἀγνώριστον μέχρι τοῦδε, καὶ πρὸς τιμὴν τῶν μεγάλων στρατηγῶν, οἵτινες ἠλευθέρωσαν τὴν Γερμανίαν, ἔδειξεν ἔργα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ συγκριθῶσι μὲ τὰ τῆς ἀρχαιότητος.

5. Γάλλοι.

Εἰς τὴν Γαλλίαν εὐθὺς μετὰ τὴν καθαίρεσιν τῆς Ναπολεοντικῆς δυναστείας ἐφάνησαν πάραυτα αἱ φατρίαι τοῦ 1789 ἔτους. Οἱ μὲν ἐπαρίσταναν τὰ φρικτὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τὴν Νέμεσιν, ἥτις ἐτιμώρησε κατὰ σειρὰν ὅλους τοὺς ἀρχηγούς της, καὶ λησμονήσαντες τὰ σφάλματα τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας τοῦ κρημνισθέντος βασιλικοῦ θρόνου ἤθελαν νὰ ἀναστήσωσι τὴν παμβασιλείαν Λοδοβίκου τοῦ ΙΔ'. Οἱ δὲ τερπόμενοι εἰς τὰς πράξεις τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς μετὰ ταύτην ἀκολουθησάσης Αὐτοκρατορίας δὲν ἠδύναντο νὰ εὐχαριστηθῶσι πλέον εἰς σκῆπτρον Χριστιανικωτάτου βασιλέως, ἀλλ' ἤθελαν νὰ εἰσαγάγωσιν ἄλλοτε μὲν ὀχλοκλατίαν, ἄλλοτε δὲ στρατιωτικὴν κυβέρνησιν, καὶ ἄλλοτε νὰ ὑψώσωσι νέαν δυναστείαν εἰς θρόνον Αὐτοκρατορικόν· καὶ ἄλλοι μὲν ἐπεθύμουν δυνάστην των τὸν υἱὸν τοῦ Ναπολέοντος· ἄλλοι δὲ τὸν Δοῦκα τῆς Αὐρηλίας. Οὗτοι ὠνόμαζαν ἑαυτοὺς μὲν ἐλευθερίους ἢ φιλελευθέρους (Liberales), τοὺς δὲ ἐναντίους των ὑπερβασιλικοὺς (Ultras Royalistes) μὲ τὴν σκωπτικὴν προσθήκην: οἱ λευκοί. Οἱ δὲ βασιλικοὶ ἐξελάμβαναν ἐξ ἐναντίας τὸ ὄνομα ἐλευθέριος ἰσοδύναμον μὲ τὰ ὀνόματα, δημοκρατικὸς, Ἰακωβῖνος, ἐπαναστατικός. Πολλάκις ὁ ἀναβρασμὸς ἔφθασεν εἰς τόσην δύναμιν, ὥστ' ἦτο ἀναπόφευκτος ἡ ἐπανάστασις, ἐὰν οἱ ὑπουργοὶ τοῦ νέου θρόνου δὲν ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὴν σχολὴν τοῦ Ναπολέοντος πῶς καταπατοῦνται τοιοῦτοι ἀναβρασμοὶ, καὶ δὲν τοὺς ἐπρολάμβαναν σύγκαιρα.

Λοδοβῖκος ὁ ΙΗ', ὅς τις ἐνεχειρίσθη τοὺς οἴακας τοῦ πολυταράχου τούτου σκάφους, ἦτο ἀνὴρ ἀγχίνους, συνετὸς, μεγάλης παιδείας μέτοχος καὶ εὐγενὴς κατὰ τὸν χαρακτῆρα. Εἰς τὰς κρισίμους ἡμέρας τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως εἶχε δείξειν τὴν κλίσιν του εἰς τοὺς κοινοβουλευτικοὺς τύπους τοῦ πολιτεύματος· τὴν κλίσιν του ταύτην διετήρησε καὶ τώρα, καὶ ἡ ἐπιθυμία του νὰ φυλάξῃ ἀδιάσειστον τὸν συνταγματικὸν χάρτην, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν, ἦτο ἀναμφιβόλως εἰλικρινής. Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ ἐκτελέσῃ τὸ βαρὺ καὶ δύσκολον ἔργον, νὰ χαλινώσῃ τὰς σφοδρότατα ἀντιπαλαιούσας φατρίας. Διὰ τοῦτο ἐλάμβαναν πολλάκις τὴν ὑπεροχὴν οἱ ὑπερβασιλικοὶ, οἵτινες διϊσχυρίζοντο ὅτι ἐγνώριζαν τὰ δίκαια καὶ τὸ ὄφελος τοῦ θρόνου καλήτερα παρὰ ὁ βασιλεὺς αὐτός. Τὴν βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων, τὴν ὁποίαν συνεκάλεσεν ὁ βασιλεὺς τὸ 1815 ἔτος εὐθὺς ἀφοῦ ὑπέστρεψεν ἀπὸ Γάνδαυον, κατεπολέμησεν ἡ φατρία αὕτη μὲ ὁρμὴν ἀκράτητον, καὶ ἐφανέρωσεν ἀπαρακαλύπτως τὸν σκοπόν της, ὅτι θέλει νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν παλαιὰν Γαλλίαν ἀπολύτως τοιαύτην, ὁποία ἦτο πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως.

Πρᾶγμα ἄλλο ἐνεθάῤῥυνε τοὺς βασιλικοὺς νὰ ἐπιμένωσιν εἰς τὰς βουλάς των. Τὴν 20 Νοεμβρ. 1815 εἶχαν ὑποχρεωθῆν ἀμοιβαίως διὰ συνθήκης εἰς Παρισίους ἡ Αὐστρία, Ἀγγλία, Προυσία καὶ Ῥωσία νὰ διατηρήσωσιν ἰσχυρῶς τὴν παντοτεινὴν ἀπόκλεισιν τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου καὶ τῆς οἰκογενείας του ἀπὸ τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας, καὶ νὰ καταπολεμῶσι τὰς ἐπαναστατικὰς ἀρχὰς, αἱ ὁποῖαι ἀνεφαίνοντο εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἐφοβέριζαν τὴν κοινὴν ἡσυχίαν. Στράτευμα συμμαχικὸν 150,000, τὸ ὁποῖον ἔμεινεν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὡς εἴπαμεν, ἔδιδεν ἄμεσον βοήθειαν εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἤρχισε λοιπὸν ἡ βασιλικὴ διοίκησις νὰ διατάσσῃ ἀφοβώτερα τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν. Ἀπέβαλε πολλοὺς ὑπόπτους ὑπουργοὺς, διέλυσε καὶ ὠργάνισεν ἄλλως τὸν στρατὸν, ἀπηγόρευσε τὴν διάζευξιν τῶν γάμων, καὶ ἐπρόσταξε πολλὰ μέσα κατὰ τῶν ἐπαναστατικῶν κινήσεων. Ἀλλ' αἱ διαταγαὶ αὗται, ἡ παρουσία ξένων στρατευμάτων καὶ ἡ διάρκεια τῶν φόρων, τῶν ὁποίων τὴν ἐλάττωσιν εἶχεν ὑποσχεθῆν ῥητῶς ἡ βασιλικὴ ἐξουσία κατ' ἀρχὰς, ἐγέννησαν δυσαρέσκειαν εἰς τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἔθνους. Ἐδιηγέρθησαν θορυβώδεις κινήσεις καὶ οἱ μετριοφρονέστεροι τῶν λειτουγῶν (Λαινὲς, Κορβέτος, Ῥιχελιεὺς καὶ

Δεκάζης) ἐνθαῤῥυνόμενοι ἀπὸ τὴν παρακίνησιν τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσίας, ἐκατάπεισαν τὸν βασιλέα νὰ διαλύσῃ τὰς Βουλὰς μὲ διάταγμα τῆς 5 Σεπτεμβ. 1816, καὶ νὰ προστάξῃ νέας ἐκλογάς.

Ἠκολούθει λοιπὸν μετριοπάθεια καὶ φρονίμη βάδισις τῆς μέσης ὁδοῦ εἰς τὰς συνεδριάσεις, καὶ ἐκ τούτου ἀποκαθίστατο κατ' ὀλίγον γενικὴ ἡσυχία εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν. Διὰ νὰ ἐλαφρύνῃ τώρα ὁ βασιλεὺς τὰ βάρη τοῦ λαοῦ του, καὶ νὰ συνδεθῇ εἰλικρινέστερα μὲ αὐτὸν διὰ τῆς ἀγάπης, ἐπρόβαλεν εἰς τὰς συμμάχους δυνάμεις νὰ σηκώσουν τὰ στρατεύματά των. Μὲ γενναιότητα ὑπήκουσαν εἰς τὴν αἴτησίν του οἱ Μόναρχοι, καὶ ἓν πέμπτον μέρος αὐτῶν ἐσήκωσαν πρῶτον κατὰ τὸν Ἀπρίλ. 1817, ὅλα δὲ τὰ λοιπὰ τὸν Νοέμβρ. 1818, ἀφοῦ περὶ τούτου ἐσκέφθησαν προσωπικῶς οἱ τρεῖς Μόναρχοι εἰς τὸ Ἀκυΐσγρανον τὸν Ὀκτώβριον 1818 ὡς προείπαμεν (σ. 349), καὶ παρέλαβαν τὴν Γαλλίαν εἰς τὴν σύνδεσίν των ὡς μίαν τῶν πέντε μεγάλων δυνάμεων τῆς Εὐρώπης. Ἀπὸ Ἀκυΐσγράνου μετέβησαν εἰς Παρισίους ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ βασιλεὺς Φρεδερῖκος Βιλέλμος καὶ συνεχάρησαν τὸν Λοδοβῖκον ΙΗ' διὰ τὴν καλὴν ἔκβασιν τῶν περὶ αὐτοῦ συσκέψεών των.

Εἰς τοὺς φιλομεταβόλους καὶ φιλοταράχους δὲν ἤρεσεν ἡ τῆς Γαλλίας εἰς τὴν ἱερὰν σύνδεσιν εἴσοδος· ἀλλ' ὅμως ἡ περὶ τούτου καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν λειτουργῶν διεγερθεῖσα λογομαχία ἐνήργησεν, ὥστε ὁ ἐλευθεροφρονέστερος αὐτῶν, ὁ Δεκάζης, μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ Ῥιχελιέως ἔγεινε πρῶτος λειτουργὸς 29 Δεκεμβρ. 1818. Ὁ βασιλεὺς ἠγάπησε τοῦτον τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἐνεπιστεύετο μεγάλως. Ἀλλ' ὁ δρόμος, τὸν ὁποῖον ἤρχισε νὰ περιπατῇ ὁ ἀνὴρ οὗτος, διεκόπη ἀπὸ τρομερὰν τινὰ προσβολήν. Ἕνας ἄνθρωπος ὀνομαζόμενος Λουβέλιος, γεμισθεὶς ἀπὸ φαντασίαν Γαλλικοῦ κλέους καὶ ἀπὸ τὰς κραυγὰς τῆς στασιώδους φατρίας πυρωθεὶς μέχρι μανίας κατὰ τοῦ Βουρβωνικοῦ οἴκου, ἀπεφάσισεν ὡς ἄλλος

Ἁρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὴν δυναστείαν τῆς οἰκογενείας ταύτης. Ὁ Δοὺξ Βιτυρίγου, νεώτερος τῶν ἀνεψιῶν τοῦ βασιλέως, νυμφευθεὶς μίαν Νεαπολίτιδα Πριγκιπέσσαν, ἔδιδε χρηστὰς ἐλπίδας ν' ἀφήσῃ κληρονόμον τοῦ βασιλείου, ἐνῷ ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός του, ὁ Δοὺξ Ἐγκολίσμης, ἦτο ἄτεκνος. Τὴν 13 Φεβρ. 1820 προσμείνας εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ θεάτρου ὁ Λουβέλιος τὸν Δοῦκα, ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ μανιωδῶς καὶ μὲ μάχαιραν ἐξετέλεσε τὸν ἀποτρόπαιον σκοπόν του. Ἀλλ' ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ φονέως ἢ ἐκείνων, οἵτινες τὸν ἐματαχειρίσθησαν ὄργανόν των, ἐματαιώθη· διότι ἡ σύζυγος τοῦ Δουκὸς εὑρέθη ἔγκυος, καὶ μετ' ὀλίγους μῆνας ἔτεκεν υἱὸν, ὅς τις ὀνομασθεὶς „Δοὺξ Βορδιγάλης" ἔμελλε νὰ κληρονομήσῃ μετὰ τὸν Δοῦκα Ἐγκολίσμης, τὸν θεῖόν του, τὸ σκῆπτρον τῆς Γαλλίας· μ' ὅλον τοῦτο ἡ μιαιφονία αὕτη ἐπέφερεν ἀποτελέσματα ἐπίσημα, ἐὰν καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τοὺς σκοποὺς τοῦ ἐπιβούλου. Οἱ βασιλόφρονες ἐφώναξαν παραυτα, ὅτι οὗτοι εἶναι οἱ καρποὶ τῶν ἀθλίων διδασκαλιῶν, αἱ ὁποῖαι πολεμοῦνται ἀπ' αὐτοὺς τόσον σφοδρῶς· καὶ προσέτι εἷς ἐξ αὐτῶν, Κλαούσελος Κοσεργούϊος, ἐνεκάλεσε δημοσίως τὸν λειτουργὸν ὡς πρωταίτιον τοῦ ἀνοσιουργήματος.

Ὁ βασιλεὺς νικημένος ἀπὸ τὴν λύπην καὶ παρακινημένος ἀπὸ ξένας νουθεσίας ἀπέβαλε τὸν ἀγαπητόν του λειτουργὸν Δεκάζην, καὶ τὴν 20 Φεβρουαρίου ὠνόμασε νέον λειτουργεῖον, τὸ πέμπτον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας του. Ἀρχηγὸς τούτου ἦτο ὁ Δοὺξ Ῥιχελιεὺς, ἔπειτα ἀπὸ τοῦ 1822 ἔτους ὁ Κόμης Βιλλέλιος, πρῶτον μὲν χρηματίσας λειτουργὸς τῶν χρηματικῶν πόρων, ἔπειτα δὲ Πρόεδρος τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου. Χαρακτὴρ τῆς διοικήσεως ταύτης ἦτο μοναρχία αὐστηροτέρα παρ' ὅσον ἠδύνατο νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὰς ἐπικρατούσας φατρίας. Εἰς πολλὰ δύσκολα πράγματα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐπεφόρτιζαν οἱ ἀντίπαλοί του, ἔδειξεν ὁ λειτουργὸς Βιλλέλιος σύνεσιν καὶ σταθερότητα· ἡ ἔξαφνος ὅμως καὶ

ἐμπαθὴς ἀποβολὴ τοῦ συνάρχοντός του Καστελοβριεντίου, ἐνῷ, χωρὶς νὰ τὸν προείπῃ τίποτε περὶ τῆς απολύσεώς του, μίαν πρωΐαν ἐμβαίνοντα εἰς τὸ ἀρχεῖον, τὸν ἀπέπεμψεν ἀργὸν καὶ καθῃρημένον εἰς τὸν οἶκον του, δὲν φανερόνει οὔτε μετριοπάθειαν οὔτε πολιτικὴν φρόνησιν. Ἓν ἀπὸ τὰ ἀξιόλογα ἔργα τοῦ Βιλλελίου εἶναι ἡ κατὰ τῆς Ἱσπανίας ἐκστρατεία, ἀφοῦ ἡ αὐλὴ τῆς Γαλλίας ἔλαβε περὶ τούτου τὰς γνώμας τῶν συμμάχων μονάρχων εἰς τὴν σύνοδον τῆς Βερώνης (ἀνωτ. σελ. 350). Ἀλλ' ἡ εὐτυχὴς ἔκβασις ταύτης τῆς ἐκστρατείας χρεωστεῖται μᾶλλον εἰς τὴν πειθαρχίαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ὁ στρατὸς εἰς τὸν στρατάρχην του Δοῦκα Ἐγκολίσμης, παρὰ εἰς τὴν σύνεσιν τοῦ λειτουργοῦ. Τὸ ἀξιολογώτατον ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου τούτου ἦτο, ὅτι ἀπεδείχθη φανερὰ διὰ τῆς ὑπακοῆς τῶν στρατιωτῶν ἡ καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὰς ξένας χώρας ἀμφιβαλλομένη δύναμις τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Λοδοβῖκος ὁ ΙΗ', ἀφοῦ πολὺν καιρὸν περιπλανηθεὶς ὡς φυγὰς εἰς τὴν Εὐρώπην, περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς ζωῆς του ὄχι μόνον ἐπανέλαβε τὸν ἴδιόν του θρόνον, ἀλλ' ἀνώρθωσε καὶ τὸν κλονούμενον τῆς Ἱσπανίας, ἀπέθανε τὴν 16 Σεπτεμβ. 1824 θάνατον ἥσυχον, χωρὶς νὰ προμαντεύῃ τὰ μέλλοντα τῆς ἀκαταστάτου τύχης.

Ὁ ἀδελφός του, Κόμης Ἀρτεσίας, τὸν διεδέχθη ὀνομασθεὶς τώρα Κάρολος Ι'. Ὁ Μόναρχος οὗτος ἐφανέρωσε καὶ μὲ λόγους καὶ μὲ πράξεις, ὅτι εἶχε σκοπὸν νὰ ἀναιρέσῃ τὸν φόβον, τὸν ὁποῖον εἶχαν οἱ πολέμιοι τοῦ θρόνου ἐνθυμούμενοι τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τῆς νεότητός του. Ἀνέδειξε μέλος τοῦ λειτουργείου τὸν Δοῦκα Ἐγκολίσμης, τώρα Δελφῖνα, ἤγουν διάδοχον τῆς βασιλείας, ὅστις ὑπελαμβάνετο φίλος τῶν ἐλευθέρων φρονημάτων, καὶ εὐθὺς ἐκατάργησε τὴν κηνσωρίαν τῶν κοινῶν ἐφημερίδων, ἥτις εἶχεν εἰσαχθῆν ἐπὶ τῶν τελευταίων ἡμερῶν Λοδοβίκου τοῦ ΙΗ'. Στεφθεὶς δὲ καὶ χρισθεὶς τὴν 29 Μαΐου 1825 εἰς Ῥημοὺς, ἔδειξε μὲν τὴν κλίσιν του ὅτι ἤθελε νὰ βασιλεύῃ κατὰ τὸν συνταγματικὸν χάρτην, ἐσήμανε δὲ ἐνταυτῷ, ὅτι εἶχε κατὰ νοῦν νὰ βασιλεύῃ ὡς Χριστιανὸς, καὶ νὰ στερεώσῃ τὸν θρόνον του εἰς τὴν βάσιν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας. Ἡ καρδία τοῦ βασιλέως μετὰ τὰς μεγάλας πείρας τῆς πολυπαθοῦς ζωῆς του εἶχε γεμισθῆν ἀπὸ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐξαιρέτως ἡ ἀνεψιὰ καὶ νύμφη του Μαρία Θερησία, θυγάτηρ Λοδοβίκου ΙϚ' καὶ τῆς Μαρίας Ἀντωνίας, καὶ σύζυγος τοῦ υἱοῦ του Δελφῖνος. Ὁ Κόμης Βιλλέλιος, λειτουργὸς καὶ πιστὸς τοῦ βασιλέως, ἐφρόντισε νὰ θερμάνῃ τὰς καρδίας τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἀγάπην τῆς θρησκείας μὲ ἐκκλησιαστικὰς παραινέσεις καὶ διδασκαλίας. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἐστοχάσθη νὰ μεταχειρισθῇ ὄργανον τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναστήσειν ὁ Πάπας Πῖος Ζ' τὴν 7 Αὐγούστου 1814 μὲ ἐγκύκλιόν του ἐπιστολήν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ δημόσιος καὶ νομίμη ὑποδοχὴ τοῦ τάγματος τούτου ἔμελλε νὰ ἐρεθίσῃ τὴν χολὴν τῶν παλαιῶν Ἀντιησουϊτῶν, διὰ τοῦτο προητοίμασεν ὁ λειτουργὸς τὸν λαὸν μὲ ἑταιρείας τινὰς φροντιζούσας περὶ θεαρέστων πράξεων, καὶ τὰς παρέδωκεν εἰς τὴν ἐπιστασίαν καὶ ἐπιμέλειαν τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἀλλὰ τὸ μέρος ἐκείνων, οἵτινες ἐτίμων τὴν ὀνομαζομένην φιλοσοφίαν, ἐκαθωπλίσθησαν κατὰ τῶν σκοπῶν τούτων καὶ ἐνῷ οἱ πρῶτοι ἐπροσπάθουν νὰ ἐμπνεύσουν θεοσέβειαν εἰς τὸν λαὸν μὲ λιτανείας καὶ μετανοίας, οἱ ἀντεκκλησιαστικοὶ μετετύπωναν εἰς μέγα πλῆθος τὰ Βολταιρικὰ συγγράμματα καὶ τὰ διέδιδαν εἰς τὸ κοινὸν δωρεάν, ἢ μὲ τιμὴν μετριωτάτην. Ποῖοι ἀντιφατικοὶ ἀγῶνες!

Ὁ Κόμης Βιλλέλιος δὲν ἔπαυε νὰ ὀργανίζῃ ὅσα ἐνόμιζε συμφέροντα πρὸς ἐντελῆ ἀποκατάστασιν τῆς κοινῆς ἡσυχίας. Ἀλλ' ὅλα τὰ ἔργα του καὶ ὅλαι αἱ βουλαί του εὕρισκαν σφοδροτάτην ἀντίστασιν ἀπὸ τὴν φιλόκαινον μερίδα. Εἰσαγωγὴ ἑπταετοῦς διαρκείας τῶν ἐκλεγομένων ἀντιπροσώπων, ἀποζημίωσις τῶν μεταναστευτῶν διὰ στερεώσεως ποσοῦ χιλίων μιλιονίων φράγ-

κων, διὰ τὸ ὁποῖον συγχρόνως ἀπεφάσισε νὰ ἐλαττώσῃ τοὺς τόκους τῶν ἐθνικῶν χρεῶν ἀπὸ 5 εἰς 4 πρὸς τὰ ἑκατόν· αὐστηρὸς νόμος κατὰ τοῦ ἁμαρτήματος τῆς βλασφημίας, πρόβλημα νόμου νὰ ἀνασταθῇ ἡ πρωτοτοκία εἰς τὰς κληρονομίας· ἄλλο διὰ τὴν τυπογραφίαν· τελευταῖον, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ φατρίαν ἰσχυρὰν, προστασία τοῦ μέρους ἐκείνων τῶν ἱερωμένων, οἱ ὁποῖοι ἐφρόνουν ὅτι ἡ Χριστιανωσύνη δὲν στερεοῦται ἄλλως εἰμὴ δι' ἐντελοῦς ὑποταγῆς εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν, καὶ μετὰ τοῦτο προστασία ἢ κἂν μυστικὴ βοήθεια τῶν εἰς τὴν Γαλλίαν πληθυνομένων Ἰησουϊτῶν· — ταῦτα ἦσαν, διὰ τὰ ὁποῖα ἐκαταβόων οἱ δυσαρεστούμενοι ἐναντίον τοῦ λειτουργείου τοῦ Κόμητος Βιλλελίου. Δι' ἐρεθίσεως τοῦ φατριαστικοῦ πνεύματος ἐπυρώθησαν τόσον αἱ φαντασίαι, ὥστε τὴν 28 Ἀπριλίου εὑρισκόμενος ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον πρὸς ἐπιθεώρησιν τῆς Ἐθνικῆς φρουρᾶς ἤκουσε τρανὰς καὶ καθαρὰς φωνὰς ἀπαιτούσας τὴν ἀποβολὴν τοῦ μισητοῦ Βιλλελίου. „Ἦλθα, ἀπεκρίθη ὁ βασιλεὺς θαῤῥαλέως, ν' ἀκούσω εὐπείθειαν καὶ σέβας, καὶ ὄχι διδασκαλίαν.“ Τὴν νύκτα ἐσυμβουλεύθησαν περὶ τούτου οἱ λειτουργοὶ, καὶ τὴν ἄλλην πρωΐαν (29 Ἀπριλ.) ἐφάνη πρόσταγμα τοῦ βασιλέως ἀποφασίζον τὴν κατάργησιν τῆς Ἐθνικῆς φρουρᾶς τῶν Παρισίων. Τοῦτο τὸ πρόσταγμα ἠκολούθησε διαταγὴ ἄλλη τῆς 24 Ἰουνίου διορίζουσα πάλιν τὴν εἰσαγωγὴν τῆς λογοκρισίας ἢ κηνσωρίας.

Οἱ φιλελεύθεροι τώρα ἤρχισαν νὰ φωνάζωσι ζωηρότατα κατὰ τοῦ λειτουργοῦ. Ἀλλὰ πρᾶγμα ἄλλο, κολακευτικὸν τῆς Γαλλικῆς φιλοτιμίας, ἔτρεψε πρὸς καιρὸν εἰς ἄλλο ἀντικείμενον τοὺς στοχασμούς των. Διότι τὴν 6 Ἰουλίου ὑπέγραψεν ὁ Βιλλέλιος τὴν συνθήκην μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσίας καὶ Γαλλίας περὶ τῆς εἰρηνοποιήσεως τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο εὔφρανε τοὺς φιλελευθέρους ὡς δοξαζομένους μὲ τὴν συμμέθεξιν τῶν ἀγώνων, οἱ ὁποῖοι ἀποβλέπουν τὴν σωτηρίαν τοῦ πάλαι ποτὲ

λαμπροῦ γένους τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ παρέλευσιν ὅμως μηνῶν τινῶν ἐκατάλαβεν ὁ λειτουργὸς ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιπαλαίῃ πρὸς τὴν κοινὴν γενομένην δυσαρέστησιν τοῦ λαοῦ, καὶ μικρὸν πρὸ τῆς συγκαλέσεως τῶν Βουλῶν (τὴν 4 Ἰαν. 1828) ἀπελύθη κατὰ τὴν θέλησίν του ἀπὸ τὸ βαρὺ ἔργον του. Τὸ λειτουργεῖον τοῦ Πορταλίου καὶ Λαφεροναΐου, τὸ ὁποῖον ἐμβῆκεν εἰς τόπον τοῦ παλαιοῦ, εὕρηκε μέσα νὰ φιλιωθῇ μὲ τὴν κοινὴν γνώμην. Ἐξαιρέτως δὲ ἐγαργάλισε τὴν φιλοτιμίαν τῶν Γάλλων, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας εἰς τὸν λόγον, μὲ τὸν ὁποῖον ἤνοιξε κατὰ τὴν 5 Φεβρ. 1828 τὴν συνεδρίασιν τοῦ κοινοβουλίου ἐπῄνεσε τὴν εἰς τοὺς Ἀβαρίνους ναυμαχίαν ὡς πρᾶξιν ἔνδοξον εἰς τὰ Γαλλικὰ ὅπλα, ἐνῷ πρὸ ὀλίγου ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας τὴν εἶχεν ἀναφέρειν ὡς λυπηρὸν σύμβαμα. Ἡ τυπογραφικὴ ἐλευθερία ἀποκατεστάθη πάλιν. Ἡ ἐλευθεροφροσύνη δυσαρεστουμένη μὲ τοὺς Ἰησουΐτας, διὰ νὰ κλείσῃ τὰ σχολεῖα των, ἐμεταχειρίσθη ὅπλον χαλκευθὲν ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα κατὰ τῆς τῶν πνευμάτων ἐλευθερίας, ἤγουν ἐπαράστησεν ὅτι τὰ διδασκαλεῖα ταῦτα δὲν ἐσυμβιβάζοντο μὲ τὰ προνόμια τοῦ τῶν Παρισίων πανεπιστημίου — καθιδρύματος κατασταθέντος ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα πρὸς ὑποδούλωσιν πάσης ἐπιστημονικῆς αὐτονομίας. Διὰ βασιλικῆς λοιπὸν διαταγῆς τῆς 16 Ἰουνίου 1828 ἐκλείσθησαν τὰ Ἰησουϊτικὰ σχολεῖα. Πολλὰ μέλη τοῦ ὑψηλοῦ κλήρου ὕψωσαν πικρὰς φωνὰς κατηγοροῦντες τοὺς λειτουργοὺς ὡς ἀναμιγνύοντας τὴν πολιτείαν εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας εἶναι ἔργον οὐσιῶδες ἡ διδασκαλία τῆς νεολαίας καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν ἀγωγή. Ἐχαρακτήριζαν τὸ πρᾶγμα ὡς διωγμὸν τῆς ἱερᾶς διδασκαλίας καὶ ὡς ἔργον τῆς φατρίας ἐκείνων, οἵτινες ἔχουν σκοπὸν νὰ πλάσωσι λαὸν χωρὶς θρησκείαν καὶ χωρὶς ἐκκλησίαν. Οἱ λειτουργοὶ ὅμως ἐπαρακίνησαν τὸν βασιλέα νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Ῥώμην τὴν κύρωσιν τῆς διαταγῆς του, καὶ Λέων ὁ ΙΒ΄ ὑπῆρξεν ἱκανῶς φρό-

νιμος νὰ γράφῃ πρὸς τὸν κλῆρον τῆς Γαλλίας, ὅτι ἡ πρὸς τὰς βασιλικὰς διαταγὰς ἐναντιότης του δὲν συμβιβάζεται μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἑκατονταετηρίδος.

Ἄλλο πρᾶγμα ἐσυνήργησε τὴν αὔξησιν τῆς πρὸς τὸν βασιλέα ἀγάπης τοῦ λαοῦ. Ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπείθοντο κατ' οὐδένα τρόπον ν' ἀναχωρήσωσιν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, ἐκρίθη εὔλογον ἀπὸ τὰς συμμαχικὰς δυνάμεις νὰ τοὺς διώξωσιν ἐκεῖθεν μὲ βίαν. Ἡ Γαλλία ἀνέλαβε τὴν φροντίδα νὰ εὐεργετήσῃ μὲ τοῦτο τοὺς Ἕλληνας. Ἐκστρατεία ἑτοιμασθεῖσα εἰς Τολάνιον καὶ στρατηγουμένη ἀπὸ τὸν Μαρισάλιον Μαισῶνα ἔφθασεν εἰς Πελοπόννησον τὴν 29 Αὐγούσ. 1828, καὶ ἕως τέλη Ὀκτωβ. ἐκαθάρισε τὴν χώραν ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, ὡς θέλομεν διηγηθῆν ἀλλοῦ λεπτομερέστερα. Οἱ Γάλλοι ἐχάρησαν διὰ τὸν θρίαμβον τοῦτον καὶ ἐπῄνουν τοῦ βασιλέως των τὸν φιλάνθρωπον τρόπον. Καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν λόγον του, μὲ τὸν ὁποῖον ἤνοιξε τὰς κοινοβουλευτικὰς πράξεις τῆς συνελεύσεως τὴν 27 Ἰαν. 1829, ἐτελείωσε μὲ τὰ ἐμβριθῆ λόγια, τὰ ὁποῖα ἀπεδοκίμαζαν τὰς ὑπερβολὰς καὶ τῶν βασιλικῶν καὶ τῶν δημοκρατικῶν. „Ἡ πεῖρα, εἶπεν, ἔβαλε τέλος εἰς τὰς ἀπάτας ἀνοήτων θεωριῶν. Ἡ Γαλλία ἐξεύρει, καθὼς καὶ ἐσεῖς, ἐπὶ τίνος βάσεως στηρίζεται ἡ εὐτυχία της, καὶ ὅσοι τὴν ζητοῦν ἀλλοῦ παρὰ εἰς τὴν εἰλικρινῆ σύνδεσιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας μὲ τὰς ὑπὸ τοῦ χάρτου καθηγιασμένας ἐλευθερίας ἐμποροῦν φανερὰ καὶ καθαρὰ νὰ εἶναι ἀλλότριοι τῆς χώρας.“

Ἀλλά κατ' ἀρχὰς Ἰουλίου τοῦ 1829 ἔτους μετακαλέσας ὁ βασιλεὺς τὸν μέχρι τοῦδε πρέσβυν του εἰς τὴν Ἀγγλικὴν αὐλὴν Πρίγκιπα Πολιγνάκιον, μέλος τῆς μετ' αὐτοῦ ποτὲ μεταναστευσάσης οἰκογενείας Πολιγνὰκ (Ἰδ. Τόμ. Θ', σελ. 474), τὸν ἀνέδειξε τὴν 8 Αὐγούστ. πρῶτον λειτουργόν του. Καὶ αὐτὸς ὅμως καὶ ὅσους συμπαρέλαβε συλλειτουργούς του ἐνομίζοντο κοινῶς ὑπερβασιλικοὶ καὶ φρονοῦντες νὰ ἀνατρέψωσι κατὰ μικρὸν τὸν συνταγματικὸν χάρτην καὶ νὰ ἐγχειρίσωσιν εἰς Κάρο-

λον τὸν Ι' τὴν πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως παμβασιλείαν τῶν Λοδοβίκων. Ἡ μερὶς τῶν φιλελευθέρων ἤρχισε διὰ τῶν κοινῶν ἐφημερίδων ἀγῶνα κατὰ τῶν λειτουργῶν καὶ ἐξαιρέτως κατὰ τοῦ Πολιγνακίου, καὶ ἐπροσπάθει νὰ τοὺς παραμερίσῃ ὡς ἐχθροὺς τῆς κοινῆς ἐλευθερίας. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐχάρισεν ὅλον τὸ θάῤῥος καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην του εἰς αὐτοὺς καὶ μὲ ἀκλόνητον γνώμην ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἀκούῃ τὰς κατ' αὐτῶν κατηγορίας. Τὴν 2 Μαρτίου 1830 ἤνοιξε τὴν κοινοβουλευτικὴν συνέλευσιν μὲ λόγον πολλὰ ἐμφαντικόν. Εἶπεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀνίσταται ἀπὸ τὰ τρίμματά της διὰ τῆς ἐνεργείας του καὶ αὐτόνομος γινομένη λαμβάνει ἡγεμόνα ἄξιον τῆς πίστεως τῶν συμμάχων του· ὅτι ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικήσῃ τὰς ὕβρεις βαρβαρικῆς πολιτείας (τοῦ Ἀλγειρίου), τὰς ὁποίας ἔκαμεν εἰς τὴν σημαίαν του· ὅτι φροντίζει διὰ τὴν κοινὴν εὐτυχίαν τῶν ὑπηκόων του, καὶ (ἐπρόσθεσε μὲ τόνον ἐπὶ τέλους) ὅσοι προσπαθοῦν νὰ ματαιώσουν τοὺς ἀγαθοὺς σκοπούς του, θέλει μεταχειρισθῆν ἐναντίον των τὴν δύναμιν τοῦ λαοῦ του διὰ νὰ τοὺς σωφρονίσῃ. Κατὰ δυστυχίαν δὲν ὠφέλησαν τίποτε οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ μονάρχου. Τὸ πνεῦμα τῶν πολεμίων τοῦ λειτουργείου ὑπερίσχυσε, καὶ ὅταν τὴν 18 Μαρτίου ἐπαρουσιάσθησαν οἱ ἐπίτροποι τῆς κάτω βουλῆς πρὸς τὸν βασιλέα διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσωσιν, ὕστερ' ἀπὸ πολλὰς τιμὰς καὶ σεμνὰς ἐκφράσεις, ἀνέφεραν εἰλικρινῶς, ὡς ἔλεγαν, ὅτι ἐὰν δὲν σηκωθῇ ἐκ μέσου ἡ δυσπιστία μεταξὺ τοῦ θρόνου καὶ τοῦ λαοῦ (ἐννοοῦντες τοὺς λειτουργούς), ὁ λαὸς δὲν δύναται νὰ συνεργήσῃ εἰς τὰς θελήσεις τοῦ βασιλέως, ἐπειδὴ ἡ δυσπιστία αὕτη διαφθείρει τὴν τοῦ λαοῦ προσήλωσιν εἰς τὸν θρόνον. Ὁ βασιλεὺς, στερεὸς εἰς τὴν γνώμην του, τοὺς ἀπεκρίθη ὅτι θέλει φροντίσειν περὶ τούτου καὶ τοὺς ἐπρόσταξε ν' ἀκούσουν τὴν διαταγὴν τῶν λειτουργῶν του. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν (19 Μαρτ.) ὑπῆγεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων ὁ λειτουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων, καὶ ἀνέγνωσε βασιλικὸν

πρόσταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου αἱ συνεδριάσεις τῶν δύω Βουλῶν ἀνεβάλλοντο ἕως τὴν 1 Σεπτεμβρίου. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τῶν ἀντιπροσώπων εἰς Παρισίους παρουσία ἐκίνει τὰ πνεύματα εἰς ἀναβρασμὸν, ὁ βασιλεὺς μὲ διαταγὴν τῆς 10 Μαΐου κατήργησε τὴν Βουλὴν ταύτην καὶ ἐπρόσταξε νὰ ἐκλεχθοῦν νέοι ἀντιπρόσωποι, καὶ ν' ἀρχίσουν τὰ ἔργα των τὴν 3 Αὐγούστου.

Εἰς τοῦτο ὅμως τὸ μεταξὺ ἐσυνάζοντο πανταχόθεν οἱ μέλλοντες νὰ ἐκστρατεύσουν εἰς τὸ Ἀλγείριον, τῶν ὁποίων στρατάρχης ὠνομάσθη ἀπὸ τὸν βασιλέα εἷς τῶν συναρχόντων τοῦ Πολιγνακίου, ὁ τῶν πολεμικῶν πραγμάτων λειτουργὸς Κόμης Βουρμόντιος. Ἑξήκοντα χιλιάδες περίπου στρατιωτῶν συναχθέντες εἰς τὸ Τολάνιον ἔδειχναν ὅτι δὲν εἶχαν σκοπὸν νὰ φοβερίσωσιν ἁπλῶς τοὺς βαρβάρους, ὡς ἔκαμαν πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν οἱ Ἄγγλοι, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐκτελέσωσι τὸν παλαιὸν σκοπὸν Λοδοβίκου τοῦ Θ'. Στόλος μέγας ἐξέπλευσεν ἐκ Τολανίου τὴν 25 Μαΐου καὶ μετὰ πολλὰς ἐναντιότητας τῶν ἀνέμων ἄραξεν εἰς τὸ Ἀλγείριον τὴν 14 Ἰουνίου καὶ εὐθὺς ἐπάτησεν ὁ στρατὸς εἰς τὴν χώραν. Μετὰ μάχας τινὰς ἤρχισαν οἱ βάρβαροι νὰ αἰσθάνωνται τὴν ὑπεροχὴν τῆς τῶν Εὐρωπαίων πολεμικῆς ἐπιστήμης καὶ ἢ νὰ φεύγωσιν ἀμεταστρεπτὶ ἢ νὰ ῥίπτωσι τὰ ὅπλα καὶ νὰ παραδίδωνται εἰς τοὺς νικητάς των· ὅλαι αἱ πόλεις καὶ κῶμαι τῆς ἐπικρατείας ἐδέχοντο τοὺς Γάλλους, καὶ μετὰ ὀλιγοήμερον πολιορκίαν παρεδόθη τὸ Ἀλγείριον αὐτὸ εἰς τὸν Κόμητα Βουρμόντιον τὴν 6 Ἰουλίου. Ὁ ἀλαζὼν Δέης Χουσεΐνης ἐζήτησε τὸ ἔλεος τοῦ νικητοῦ νὰ μεταβῇ μετὰ τῆς ἰδίας του περιουσίας καὶ τῶν γυναικῶν του εἰς τὴν Νεάπολιν, καὶ διὰ προσταγῆς τοῦ Κόμητος τὸ Γαλλικὸν πλοῖον Ἰωάννα Ἀρκία ὀνομαζόμενον τὸν ἔφερε τὴν 16 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς εἰς Μάγωνα, λιμένα τῆς νήσου Μινορίκης, διὰ νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ ἐνδοχομένην μόλυνσιν λοιμικῆς νόσου, καὶ ἐκεῖθεν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὅλοι οἱ πέριξ τοπάρχαι τῶν γειτονευόντων

χωρίων ἐπροσκύνουν τὴν Γαλλικὴν σημαίαν, καὶ ἔστελναν τροφὰς εἰς τὸν τροπαιοφόρον στρατὸν, κατὰ τὰς ἀγγελίας τοῦ στρατάρχου.

Ποία χαρὰ εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης ἐκ τῆς ἀγγελίας ταύτης! Τὸ ὑπερήφανον Ἀλγείριον, τὸ ὁποῖον εἰς διάστημα τριῶν ἑκατονταετηρίδων ἐφορολόγει μὲ παντοίους τρόπους ὅλα τὰ σοφὰ καὶ ἰσχυρὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης παρεκτὸς τῆς Αὐστρίας (ἴδε Τόμ. Γ', σελ. 509)· τὸ ὁποῖον ᾐχμαλώτιζε καὶ ἐβασάνιζε Χριστιανοὺς παντὸς γένους καὶ πάσης ἐκκλησίας· καὶ τοῦ ὁποίου τὴν σημαίαν ἐκολάκευαν μὲν οἱ ἰσχυροὶ, ἔτρεμαν δὲ οἱ ἀσθενεῖς· τὸ Ἀλγείριον τοῦτο, λέγω, ἐπροσκύνησε τὸ σκῆπτρον τοῦ Χριστιανικωτάτου βασιλέως Καρόλου Ι'. Εἰς τὴν Γαλλίαν συγχρόνως σχεδὸν μὲ τὴν ἀγγελίαν τῆς λαμπρᾶς πράξεως ἔφθασαν λάφυρα δεκαπέντε μιλιονίων ἀργύριον, μέρος τοῦ πολλοῦ σεσωρευμένου εἰς τὴν λῃστρικὴν ἐκείνην μητρόπολιν. Ἡ χαρὰ τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους ἐξεφράζετο μὲ ἀμετρίαν εἰς τὰς εὐφημίας του πρὸς τὸν Κάρολον Ι', τὸν ἀπόγονον τοῦ ἁγίου Λοδοβίκου τοῦ Θ', εἰς τὰ θέατρα, εἰς τοὺς δρόμους, εἰς πᾶσαν συναναστροφήν. Ὁ βασιλεὺς ἀναδείξας τὸν Κόμητα Βουρμόντιον Μαρισάλιον τῆς Γαλλίας, πρὸς ἀπαθανατισμὸν τοῦ ἐνδόξου τούτου κατορθώματος ἐπρόσταξε νὰ στηθῇ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Τολανίου μνημεῖον λαμπρὸν, ὅπου νὰ ἐγγραφῶσι τὰ ὀνόματα τῶν στρατηγῶν καὶ ὀφικιαλίων καὶ τῶν ταγμάτων τοῦ στρατεύματος, τὰ ὁποῖα ἠγωνίσθησαν εἰς τὸ Ἀλγείριον.

Ἀλλ' ἔφθασεν ὁ λόγος μας εἰς τὴν κορυφὴν τῆς εὐτυχίας Καρόλου τοῦ Ι', καὶ ἀπεδῶ ἀρχίζει ὁ κατήφορος τῆς δυστυχίας του. Πόσον γειτονεύουσιν εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τὸ καλὸν μὲ τὸ κακὸν, ἡ δόξα μὲ τὴν ἀδοξίαν, ἡ χαρὰ μὲ τὴν λύπην! Δαίμων κακὸς ἐβάσκανε τὴν ἡσυχίαν τῆς ἀνθρωπότητος τῆς Εὐρώπης, καὶ ἀπεφάσισε διὰ τοῦ κέντρου της, τῆς Γαλλίας, νὰ ἀνακαινίσῃ τὸν κίνδυνον τῶν πρὸ δεκαπέντε ἐνιαυτῶν ἀνθρωπολέθρων πολέμων. Ἀφίνων εἰς κριτικοὺς καὶ φιλαλήθεις ἄνδρας νὰ ἐ-

στορήσωσιν εἰδικῶς τὰ μεγάλα ταῦτα τῶν χρόνων μας συμβάματα, ἀρκοῦμαι νὰ ἀναφέρω τὰ οὐσιωδέστερα καὶ αὐθεντικώτερα, ὅσον ἀνήκει εἰς τὸ παρὸν σύνταγμα.

Ἐπειδὴ αἱ νέαι ἐκλογαὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας διὰ τὸ μέλλον κοινοβούλιον ἐγίνοντο σχεδὸν ἐκ τῶν αὐτῶν ἐλευθεροφρόνων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ζητήσειν πρὸ τριῶν μηνῶν τὴν ἀποβολὴν τοῦ Πολιγνιακοῦ λειτουργείου, καὶ ἐπειδὴ αἱ ἐφημερίδες μὲ ἀχαλίνωτον ὁρμὴν προανήγγελλαν τὴν πτῶσιν τῶν λειτουργῶν· ὁ βασιλεὺς ἀποφασίσας νὰ διατηρήσῃ τοὺς λειτουργούς του ἐξέδωκε τὴν 25 Ἰουλίου τέσσαρα διατάγματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐνόμιζεν ὅτι ἐξορκίζει τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον· διὰ τοῦ πρώτου ἐμπόδισε προσωρινῶς τὴν ἐλευθέραν ἔκδοσιν τῶν ἐφημερίδων, διορίσας ποῦποτε νὰ μὴ ἐκδίδεται ἐφημερὶς χωρὶς ἄμεσον ἄδειαν αὐτοῦ ἢ τῶν ἐπάρχων του καὶ ἡ ἄδεια αὕτη νὰ ἀνανεόνεται κατὰ τριμηνίαν· ἐφημερίδες χωρὶς ἄδειαν τυπούμεναι νὰ δημεύωνται, καὶ τὰ τυπογραφεῖα καὶ τὰ γράμματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐτυπώθησαν, νὰ καταργοῦνται· διὰ τοῦ δευτέρου ἐδιάλυσε τὴν ἔτι ἀσυγκάλεστον Βουλήν, ἐπειδὴ ἔμαθεν ὅτι οἱ ἐκλογεῖς ὠνόμαζαν ἄνδρας στασιώδεις· διὰ τοῦ τρίτου ἐδιώρισε νέον τρόπον ἐκλογῆς ἀντιπροσώπων· καὶ διὰ τοῦ τετάρτου ἐπρόσταξε νὰ ἀνοιχθῇ τὸ κοινοβούλιον κατὰ τὴν 28 Σεπτεμβρίου. Ὁ Μηνύτωρ ἐξέδωκε τὴν 26 Ἰουλίου μαζὴ μὲ ταῦτα καὶ ἀναφορὰν ὅλων τῶν λειτουργῶν πρὸς τὸν βασιλέα, διὰ τῆς ὁποίας τοῦ ἐπαρίσταναν τὰ κακὰ τῆς ἀχαλινώτου ἐλευθερίας τῶν ἐφημερίδων, καὶ τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον ἔτρεχεν ὁ θρόνος, ἡ ἠθική, ἡ ἐκκλησία καὶ πᾶν σεβαστὸν πρᾶγμα τῆς κοινωνίας, ἐὰν δὲν περιωρίζετο ἡ ἀκράτητος αὐθάδεια τούτων τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος των.

Τὴν 26 Ἰουλίου δὲν ἐξεδόθησαν ἄλλαι ἐφημερίδες εἰς Παρισίους εἰμὴ ὁ Μηνύτωρ περιέχων τὴν ῥηθεῖσαν ἀναφοράν, καὶ ἄλλαι δύω ἢ τρεῖς. Ἡ ἡμέρα παρῆλθε μὲ σκυθρωπὴν ἡσυχίαν. Τὰ πνεύματα τῶν Παρισιανῶν ἔβραζαν ἀπὸ διαφόρους διαλογισμούς. Οἱ φρόνιμοι ἡσύ-

χαζαν προσμένοντες νὰ ἴδωσι ποίαν τροπὴν ἐμπορεῖ νὰ λάβῃ τὸ πρᾶγμα. Οἱ ὁρμητικώτεροι ἤρχισαν νὰ καταλαλῶσι τοὺς λειτουργοὺς ὡς ἀνατροπεῖς τοῦ συνταγματικοῦ χάρτου· καὶ ὁ βασιλεὺς εἶχε διορίσειν τὴν 25 Ἰουλ. τὸν Μαρισάλιον Μαρμόντιον νὰ προσέχῃ μὲ τοὺς βασιλικοὺς στρατιώτας εἰς τὰ κινήματα τοῦ λαοῦ. Τὸ ἑσπέρας ἤρχισαν νὰ συνάζωνται εἰς τὸ Βασιλικὸν παλάτιον μαθηταὶ τῶν σχολείων καὶ τοῦ Πανεπιστημίου, τυποθέται ἐκ τῶν πολλῶν ἀργῶν μεινάντων τυπογραφείων, καὶ ἄλλοι νέοι ἐργάται, καὶ νὰ προσπαθῶσι νὰ κινήσωσιν ἐπανάστασιν, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς ἀστυνόμους καὶ βασιλικοὺς στρατιώτας ἐσκορπίσθησαν ἐκεῖθεν. Τὴν 27 πρωῒ ἀνενεώθη τὸ κακόν. Οἱ ἐφημεριδογράφοι ἀπειθήσαντες εἰς τὰς διαταγὰς ἐξέδωκαν καὶ ἐμέριζαν τὰς ἐφημερίδας τῶν, ἐνῷ οἱ βασιλικοὶ ὑπουργοὶ ἔτρεχαν πανταχοῦ νὰ τοὺς ἐμποδίσωσιν· ἀλλ' ὅλος ὁ λαὸς ἦσαν ἀπὸ πρωΐας ὀρθός. Ὡπλίσθησαν αὐτοσχεδίως, καὶ ὁρμήσαντες διήρπασαν ὅλα τὰ ὁπλοπωλεῖα καὶ ὅλα τὰ ἐργαστήρια τῶν πολεμικῶν ὑλῶν· ἔκλεισαν ὅλα τὰ ἐργαστήρια καὶ αὐτὸ τὸ χρηματιστήριον, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς συντηρήσεως τοῦ χάρτου ἐπροκάλουν εἰς τὰ ὅπλα πάντα ἀληθινὸν Γάλλον. Πρὸς τὸ ἑσπέρας οἱ βασιλικοὶ στρατιῶται ἤρχισαν νὰ πυροβολῶσι κατὰ τοῦ ἐπαναστατικοῦ πλήθους εἰς τὰς ἀγυιὰς Βασιλικὸν παλάτιον, Ῥιχελιέα; εἰς τὰς ἀγορὰς Μαυβέρτιον καὶ Βικτόρα. Εἰς πολλὰ μέρη ἤρχισε τρομερὸν δρᾶμα φόνου καὶ· αἱ ἀγυιαὶ ἐσκεπάσθησαν ἀπὸ νεκρούς. Ὁ λαὸς ἐπρόσταξε νὰ μείνωσι κλεισμένα τὰ θέατρα, καὶ ἐσύντριψαν ὅλα τὰ φανάρια τῆς πόλεως· ἐπολιόρκησαν καὶ ἔκαυσαν τοὺς οἰκίσκους τῶν βασιλικῶν φρουρῶν, καὶ ἐξαιρέτως τὸν εὑρισκόμενον εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ χρηματιστηρίου. Εἰς ἕνα λόγον ἡ καλὴ πόλις τῶν Παρισίων μετεβλήθη εἰς ἀληθινὴν κοιλάδα κλαυθμῶνος.

Τὴν 28 ἀπὸ πρωΐας ηὔξησε περισσότερον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαναστατῶν. Μὲ ὀργὴν ἀκράτητον ὥρμησαν καὶ ἐκρήμνιζαν ὅλα τὰ βασιλικὰ παράσημα ἀπ' ὅλα τὰ ἀρ-

χεῖα, ἀπὸ οἴκους δικολόγων, ἐργαστασίων κτλ. Τὰ βασιλικὰ στρατεύματα ἐστάθησαν μὲν εἰς ἀγορὰς τινὰς, ἔστεκαν δὲ ταύτην τὴν φορὰν ἀκίνητα, καὶ τρόπον τινὰ οὐδέτερα εἰς τοῦ λαοῦ τὸν ἀγῶνα· καὶ ὁ λαὸς δὲν ἔδειχνεν εἰς αὐτὰ κἂν ἓν εἶδος ἀτιμίας ἢ καταφρονήσεως. Ἐπειδὴ ἤρχισαν νὰ πετροβολῶσιν εἰς τὰ παράθυρα τοῦ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων λειτουργείου, ἐβάλθη πολυάριθμος φρουρὰ καὶ τέσσαρα κανόνια μὲ κρατουμένας ἀναμμένας δᾶδας ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ τῶν οἴκων τῶν λοιπῶν λειτουργῶν. Ἀλλ' ὁ λαὸς μὲ σπουδὴν μεγάλην ἀνέσκαψε τοὺς λίθους τῶν ἀγυιῶν καὶ τοὺς ἐσώρευσε πολλαχοῦ πρὸς ἐμπόδιον τῶν κινήσεων, ἔκλεισε τὰς εἰσόδους τῆς πόλεως, καὶ ἐνήργει τόσον ἐνθουσιωδῶς, ὥστε οἱ βασιλικοὶ στρατιῶται, οἵτινες ταύτην τὴν ἡμέραν εἶχαν κυβερνηθῆν προσωπικῶς ἀπὸ τὸν Μαρμόντιον, ἀνεχώρουν ἢ ὑπετάσσοντο θεληματικῶς εἰς τοὺς ἐνόπλους πολίτας. Ἔμεναν μόνον οἱ Ἐλβετοὶ φρουροὶ εἰς τὰς Τουϊλερίας καὶ εἰς τὴν Λυπάραν· ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἥρπασαν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν οἱ πολῖται τὴν 29 πρωῒ μετὰ σφοδρὰν καὶ ἐπίμονον πυροβόλησιν.

Τὴν 29 τοῦ μηνὸς δὲν ἦτο πλέον εἰς τοὺς Παρισίους οὔτε ἄρχων οὔτε στρατιώτης βασιλικὸς, ἀλλὰ μόνον πολῖται ἔνοπλοι καὶ ἄναρχοι. Διὰ νὰ μὴ λάβῃ ὑπεροχὴν τὸ χάος τῆς ἀταξίας, ὀκτὼ ἄνδρες ἐκ τοῦ ἀπὸ τὸν βασιλέα διαλυθέντος κοινοβουλίου εἰσήγαγαν προσωρινὴν κυβέρνησιν διὰ νὰ σκεφθῶσι τὰ πρακτέα· καὶ ὁ γέρων Λαφαϊέτης, ὁ πρὸ 56 ἐνιαυτῶν ἀγωνισθεὶς εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν, ὁ πρὸ 41 ἐνιαυτῶν κυβερνήσας τὴν ἐθνικὴν φρουρὰν τῶν Παρισίων, κατεστάθη πάλιν ταξίαρχος τῆς φρουρᾶς ταύτης. „Εἶναι περιττὸν (εἶπεν εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς διακήρυξίν του) νὰ σᾶς παραστήσω τὰ φρονήματά μου, ἐπειδὴ τὰ γνωρίζετε ὅλοι· καθὼς τὸ 1789 ἔτος, οὕτως αἰσθάνομαι καὶ τώρα ἐμαυτὸν ἰσχυρὸν νὰ ἐκτελέσω μαζήσας τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος μου." Οἱ πολῖται ἐφόρεσαν τὴν τρίχροον σημαίαν, καὶ οἱ Παρίσιοι ἔλαβαν τὴν μορφὴν τῶν τῆς μεταπολιτεύσεως χρόνων.

Οἱ ὀκτὼ προσωρινοὶ ἄρχοντες ἀνηγόρευσαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν (29 Ἰουλ.) τὸν Δοῦκα Αὐρηλίας Καθολικὸν τοποτηρητὴν τοῦ βασιλείου (Lieutenant-General du Royaume). Ὁ Δοὺξ ἔφθασεν εἰς Παρισίους ἐκ τοῦ ἀγροκηπίου του τὴν 31 φορῶν τὴν τρίχροον σημαίαν, καὶ καθὸ ἐπίτροπος τοῦ βασιλείου ἐβεβαίωσε τοὺς πολίτας διὰ κηρύξεώς του, ὅτι ὡς ὑπέρμαχος τῆς ἐλευθερίας θέλει στερεώσειν τὴν πολιτείαν, καὶ θέλει ἀναδείξειν τοῦ λοιποῦ τὸν χάρτην των ἀλήθειαν. „Ἐφόρεσα (ἐπρόσθεσε) τὰ ἔνδοξα χρώματα πάλιν, τὰ ὁποῖα καὶ ἄλλοτε ἐφόρεσα πολὺν καιρόν." Ἐδιώρισεν εὐθὺς λειτουργοὺς καὶ ἤνοιξε πάραυτα τὸ κοινοβούλιον διὰ νὰ σκεφθοῦν πῶς νὰ εἰσαχθῇ πάλιν ἡ κυριότης τῶν νόμων, καὶ νὰ ἀσφαλισθῶσι τὰ δίκαια τοῦ ἔθνους. Εἰς ἀπιθάνως ὀλίγον καιρὸν διέδωκεν ἡ νέα κυβέρνησις τὰς ἀγγελίας ταύτας εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας διὰ τῶν τηλεγράφων. Τὴν 2 Αὐγούστου ἦσαν ὅλα γνωστὰ εἰς τὸ Ἀργεντόρατον. Ἡ πόλις τῶν Παρισίων ἤνοιξε τὰς εἰσόδους της· αἱ ἀνεσκαμμέναι ἀγυιαὶ ἤρχισαν νὰ διορθόνωνται, καὶ ὁ Παρισιανὸς λαὸς στολισμένος μὲ τὸ τρίβαφον σημεῖον ἐπανέλαβε κατὰ τὴν 31 Ἰουλ. τὰ ἔργα τῆς εἰρηνικῆς κοινωνίας.

Τὴν 3 Αὐγούστου ἤνοιξε τὴν συνεδρίασιν τοῦ κοινοβουλίου ὁ τοποτηρητὴς μὲ λόγον θρηνολογοῦντα τὴν δυστυχίαν τῶν Παρισίων προελθοῦσαν ἀπὸ τὴν παράβασιν τοῦ συνταγματικοῦ χάρτου καὶ ἐνταυτῷ βεβαιοῦντα τοὺς Πατρικίους καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους, ὅτι φορῶν τὸ τρίβαφον σημεῖον ἦλθε μετὰ τῶν τέκνων καὶ τῆς γυναικός του διὰ νὰ προσφέρῃ ὅλας του τὰς δυνάμεις πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν νόμων καὶ ἐξασφάλισιν τῶν ἐθνικῶν δικαίων. Ἐπὶ τέλους τοὺς ἐφανέρωσεν, ὅτι τὴν προτέραν ἡμέραν ἔλαβε τὴν παραίτησιν τοῦ βασιλέως Καρόλου Ι' καὶ τοῦ υἱοῦ του Δελφῖνος πρὸς τὸν ἔγγονόν του, τὸν Δοῦκα Βορδιγάλης. Ἡ παραίτησις περιείχετο εἰς ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως σταλθεῖσαν ἀπὸ Ῥαμβολέτου τὴν 2 Αὐγούστου, καὶ δηλοῦσαν ταῦτα: „Ἐξάδελφέ μου!

ἀντιπρόσωποι εἰς τὴν Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων. Περὶ τὴν 2 ὥραν ὑπῆγεν ἔφιππος ὁ Δοὺξ Αὐρηλίας συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς δύω υἱούς του καὶ δορυφορούμενος ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν φρουράν. Ὁ βασιλικὸς θρόνος προεκοσμήθη καὶ τὸ στέμμα ἐτέθη πλησίον ἐπὶ τραπέζης. Ὁ πρόεδρος τῆς βουλῆς ἀνέγνωσε τὴν ἀπόφασιν τῶν Πατρικίων καὶ ἀντιπροσώπων· ὁ Δοὺξ δεχθεὶς τὴν προσφερομένην τιμὴν μὲ ἀσκεπῆ κεφαλὴν ὡρκίσθη ἐνώπιον Θεοῦ καὶ τῶν βουλευτῶν, ὅτι θέλει φυλάξειν ἀπαρασάλευτον τὸν χάρτην, καὶ θέλει φροντίσειν διὰ τὴν εὐτυχίαν καὶ δόξαν τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους, καὶ ὑπέγραψε τὸ πρακτικὸν τοῦ κοινοβουλίου. Ἔπειτα ἀναβὰς τὸν βασιλικὸν θρόνον μὲ τὸ στέμμα ἐπὶ κεφαλῆς, ἐνῷ ἀνευφημεῖτο ὑπὸ πάντων μὲ φωνάς: Ζήτω ὁ βασιλεὺς Λοδοβῖκος Φίλιππος Α', ἀφοῦ κατεστάθη ἡσυχία καὶ σιωπὴ ὡμίλησε ταῦτα: „Κύριοί μου Πατρίκιοι, κύριοί μου ἀντιπρόσωποι! Ταύτην τὴν στιγμὴν ἐξετέλεσα μεγάλην πρᾶξιν. Αἰσθάνομαι ἐνδόματα ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν καθηκόντων, τὰ ὁποῖα ἐπιθέτει εἰς ἐμὲ ἡ πρᾶξις αὕτη. Ἡ συνείδησίς μου μὲ πληροφορεῖ, ὅτι θέλω τὰ ἐκπληρώσειν. Ἀπεδέχθην μὲ ἐντελῆ πίστιν τὴν ἐνωτικὴν συνθήκην, ἡ ὁποία μὲ προετέθη. Ἐπεθύμουν ζωηρότατα νὰ μὴ καθίσω ποτὲ εἰς τοῦτον τὸν θρόνον, εἰς τὸν ὁποῖον μὲ ἐπροσκάλεσεν ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἔθνους· ἀλλ' ἡ Γαλλία, ἀφοῦ τῆς ἐπατήθησαν τὰ δίκαια, ἴδε κινδυνεύουσαν τὴν δημόσιον εὐταξίαν· ἡ ἀθέτησις τοῦ χάρτου κατεκλόνισε τὰ πάντα· ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἐνέργεια τῶν νόμων, καὶ ἐπροβλήθη εἰς τὸ κοινοβούλιον νὰ φροντίσῃ περὶ τούτου. Τὸ ἐκάμετε, κύριοί μου· αἱ σοφαὶ ἀλλοιώσεις, τὰς ὁποίας ἐκάμαμεν τώρα, ἐγγυῶνται τὴν ἀσφάλειαν τοῦ μέλλοντος· ἡ Γαλλία θέλει εἶσθαι εὐτυχὴς εἰς τὰ ἐντός, καὶ ἔντιμος εἰς τὰ ἐκτός, καὶ ἡ εἰρήνη τῆς Εὐρώπης θέλει στερεοῦσθαι πάντοτε περισσότερον.“ Μετὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐπανελήφθησαν αἱ εὐφημίαι, καὶ ὁ βασιλεὺς ὑπέστρεψε μετὰ μεγάλης προπομπῆς εἰς τὸ βασιλικὸν παλάτιον μετὰ

τῆς οἰκογενείας του συνοδευόμενος ἀπ' ἀναρίθμητον πλῆθος, τὸ ὁποῖον ἔκραζεν ἀπαύστως: Ζήτω ὁ βασιλεύς! Ζήτω ἡ βασίλισσα! Ζήτωσαν οἱ υἱοί του!

Πολλοὶ τῶν Πατρικίων διεμαρτύρησαν κατὰ τῆς πράξεως ταύτης, οὐδ' ἠθέλησαν νὰ ὁρκισθῶσιν εἰς τὸν νέον δυνάστην. Ὁ Καστροβριέντιος μὲ εὐγλωττίαν μεγάλην ἐπαράστησε τὴν 7 τοῦ μηνὸς εἰς τὴν περὶ τούτου διακρότησιν, ὅτι ἡ Γαλλία δὲν πρέπει νὰ παραβῇ τὸν νόμιμον διάδοχον Δοῦκα Βορδιγάλης διὰ τὰ σφάλματα τοῦ παραιτουμένου πάππου του, ὅτι κινδυνεύει νὰ περιπέσῃ εἰς τὴν παλαιὰν ἀναρχίαν, τὴν ὁποίαν μόνον ὁ Ἡράκλειος βραχίων τοῦ Ναπολέοντος ἠδυνήθη νὰ καταπαλαίσῃ· καὶ ποῦ εὑρίσκονται καθ' ἑκάστην Ναπολέοντες; Ἐὰν ἡ ἀπὸ τῆς νομιμότητος παρεκτροπὴ ἦτο καλὴ διὰ τὴν Γαλλίαν, βέβαια βασιλέα ἄλλον παρὰ τὸν Δοῦκα Αὐρηλίας δὲν ἠδυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ἐναρετώτερον καὶ ἁρμοδιώτερον. Πολλοὶ ἄλλοι τῶν Πατρικίων εἶπαν φανερά, ὅτι ἡ ἀποβολὴ τῶν Βουρβωνίων εἶναι ἄδικος καὶ ἀτιμαστικὴ τοῦ Γαλλικοῦ χαρακτῆρος· ἐπειδὴ ὅμως πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ μεταπολίτευσις, τὴν στέργουν καὶ αὐτοὶ καὶ ὁρκίζονται εἰς τὸ νέον πολιτικὸν σύνταγμα. Μὲ ὅλα ταῦτα ὁ Δοὺξ Αὐρηλίας, τώρα Λοδοβῖκος Φίλιππος Α', βασιλεὺς τῶν Γάλλων (ὄχι πλέον, Ἐλέῳ Θεοῦ βασιλεὺς Γαλλίας καὶ Ναυάῤῥας) ἤρχισε μὲ ἄκραν μετριοπάθειαν καὶ δημοτικότητα τὸ ἔργον του· τὴν 12 Αὐγ. ἀνηγόρευσε λειτουργούς, τὸν μὲν Δυπόντιον ἐπὶ τῆς δικαιοδοσίας, τὸν δὲ Κόμητα Γεράρδον ἐπὶ τῶν πολεμικῶν πραγμάτων, τὸν δὲ Μολὲν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, τὸν δὲ Σεβαστιανὸν ἐπὶ τῶν θαλασσίων, τὸν δὲ Δοῦκα Βόγλιον ἐπὶ τῆς δημοσίου διδασκαλίας, τὸν δὲ Βαρῶνα Λουΐσιον ἐπὶ τῶν χρηματιστικῶν πόρων, τὸν δὲ Γυϊζότιον ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων. Διάφοροι ἄλλαι διαταγαὶ τοῦ νέου βασιλέως ἔγειναν πρὸς στερεὸν ὀργανισμὸν τοῦ νεομόρφου βασιλείου. Αἱ δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ἀφοῦ ἤρχισεν ἡ Ἀγ-

γλία, ἐγνώρισαν μία μετὰ τὴν ἄλλην τὴν νέαν ταύτην τῶν Γαλλικῶν πραγμάτων τάξιν.

Κάρολος δὲ ὁ Ι' δὲν ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ λάβῃ τὸ πρᾶγμα τοιοῦτον δρόμον ἢ ἐπρόκρινεν, ὡς φαίνεται, νὰ ἰδιωτεύῃ παρὰ νὰ βασιλεύῃ προσταζόμενος ἀπὸ τὴν τῶν δημοκρατικῶν φατρίαν· τοιοῦτον τι ἔδειξε τοὐλάχιστον τὸ πιστὸν ὄργανόν του ὁ Πρίγκιψ Πολιγνάκιος. Διότι τὴν 28 Ἰουλίου, ἀφοῦ ἐκτυπήθησαν οἱ βασιλικοὶ μὲ τοὺς πολίτας εἰς τοὺς δρόμους τῶν Παρισίων, ὑπῆγε πρεσβεία τῆς πόλεως, ὁ Λαφίτης, ὁ Γεράρδος, ὁ Λοβάος, καὶ ὁ Κασιμῆρος Περίερος πρὸς τὸν Μαρισάλιον Μαρμόντιον. Ὁ Λαφίτης τοῦ παρέστησε τὴν ἀξιοδάκρυτον κατάστασιν τῆς πόλεως, τὰ χυνόμενα αἵματα, καὶ τὴν ἀδιάκοπον πυροβόλησιν ὡς εἰς πόλιν πορθουμένην ἐξ ἐφόδου. Μὲ τρόπον ἐπιτήδειον τὸν ἀπέδειξεν αἴτιον ταύτης τῆς τραγικῆς σκηνῆς. „Ἡ στρατιωτικὴ τιμὴ, ἀπεκρίθη ὁ Μαρισάλιος, εἶναι ὑπακοή." —„Τοῦ πολίτου τιμὴ εἶναι νὰ μὴ θανατόνῃ τοὺς πολίτας," ἀπεκρίθη ὁ Λαφίτης. „Ποῖα προβλήματα ἔχετε;" τὸν ἠρώτησεν ὁ Μαρμόντιος. —„Ὅλα διορθόνονται, ἀπεκρίθη ὁ Λαφίτης, ἐὰν ἀναιρεθῶσιν αἱ διαταγαὶ τῆς 25 Ἰουλίου, καὶ ἀποβληθοῦν οἱ λειτουργοὶ, καὶ συγκαλεσθῶσιν αἱ Βουλαὶ τὴν 3 Αὐγούστου." „Τώρα ἐρωτῶ τὸν Πολιγνάκιον, εἶπεν ὁ Μαρμόντιος, καὶ σᾶς δίδω ἀπόκρισιν." Μετὰ ἓν τεταρτημόριον ὥρας ἐπανῆλθεν ὁ Μαρισάλιος, καὶ μὲ ἱκανὴν ταραχὴν τοῦ προσώπου τοὺς εἶπεν, ὅτι ὁ Πολιγνάκιος κρίνει περιττὴν πᾶσαν συνομιλίαν μὲ προβλήματα τοιαῦτα. „Ἔχομεν λοιπὸν ἐμφύλιον πόλεμον," εἶπεν ὁ Λαφίτης. Ὁ Μαρισάλιος τοὺς ἐχαιρέτησε καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ἀνεχώρησαν ἄπρακτοι.

Ἀφοῦ δὲ προσκαλεσθεὶς ὁ Δοὺξ Αὐρηλίας τὴν 29 ποτηρητὴς τοῦ βασιλείου ἔφθασεν εἰς Παρισίους τὴν 31, καὶ τοῦ λαοῦ τὰ πνεύματα ἀνεφλέχθησαν γενικῶς, ἴδεν ὁ βασιλεὺς εὐκρινῶς τὴν τύχην του. Μετέβη τὴν 1 Αὐγ. ἀπὸ Νοβιγέντου εἰς Ῥαμβόλετον, κ' ἐκεῖθεν ἔστειλε τὴν

προειρημένην (σελ. 374) παραίτησίν του. Βλέπων δὲ ὅτι ἦτο πολιορκημένος τρόπον τινὰ μεταξὺ τοῦ παρωργισμένου λαοῦ, ἐζήτησε πάραυτα ἀπὸ τὸν Δοῦκα Αὐρηλίας φρουρὰν διὰ νὰ τὸν συνοδεύσῃ ἕως τὰ σύνορα τῆς Γαλλίας κ' ἐκεῖθεν νὰ μεταβῇ εἰς ἀλλοδαπήν. Ὁ Δοὺξ τοῦ ἔστειλε τὸν Μαρισάλιον Μαισῶνα μετ' ἄλλων τεσσάρων. Τὴν 3 Αὐγούστου ἑσπέρας ἀνεχώρησεν ἀπὸ Ῥαμβολέτου ὁ βασιλεὺς μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας του συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς εἰρημένους φύλακας καὶ διευθύνετο εἰς Καροβοῦργον τῆς Νορμανδίας, ὅπου ἔφθασε τὴν 13, καὶ τὴν 16 ἐμβαρκαρισθεὶς εἰς δύω Ἀμερικανὰ πλοῖα μὲ ὅλους τοὺς πιστούς του ἀκολούθους ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Οἱ δὲ ἔντρομοι λειτουργοὶ σπεύδοντες μεταμορφωμένοι ἄλλος δι' ἄλλης ὁδοῦ νὰ ἐκβῶσιν ἀπὸ τὴν ἐπικράτειαν ἀγνώστως, ἐφωράθησαν, ἐπιάσθησαν, καὶ ἐφέρθησαν εἰς Λουξεμβοῦργον, αἰτούμενοι εὐθύνας τῶν πράξεών των. Αἱ κατ' αὐτῶν κατηγορίαι ἔγειναν βαρεῖαι ὡς παρασάντων τοὺς νόμους καὶ προδόντων τὰ δίκαια τοῦ ἔθνους. Ἡ περὶ αὐτῶν κρίσις καὶ ἀπόφασις ἐδόθη εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Πατρικίων, οἵτινες ἤρχισαν τὴν κρισολογίαν 15 Δεκεμβρίου. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐγκαλούμενοι καὶ οἱ συνήγοροί των ὡμίλησαν λόγους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔλαμπε μὲ ὅλας τὰς χάριτάς της Δημοσθένειος δεινότης. Ὁ λαὸς τῶν Παρισίων ἀξαγριωμένος ἔξωθεν ἐζήτει τὸ αἷμά των. Τὴν 20 ἐσυνάχθησαν τόσοι πολλοὶ, ὥστε δὲν ἤρκεσεν ἡ τιμιότης καὶ γλυκύτης τοῦ Λαφαϊέτου νὰ τοὺς καταπραΰνῃ, καὶ ἡ Βουλὴ ἠναγκάσθη πρὸ ὥρας νὰ παύσῃ τὰς ἐργασίας της. Τὴν 21 ὁ μὲν Λαφαϊέτης διὰ τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς ἐχαλίνονε τὰς ὁρμὰς τοῦ ὄχλου, ὁ δὲ πρόεδρος τῆς Βουλῆς ἐξεφώνησε τὴν κατὰ τῶν πρῴην λειτουργῶν κρίσιν. Κατ' αὐτὴν ὁ Πολιγνάκιος καὶ τρεῖς συλλειτουργοί του ἐκηρύχθησαν ἐπίορκοι καὶ προδόται τῆς πατρίδος, ὡς ὑπογράψαντες τὰς βασιλικὰς διαταγὰς, καὶ κατεδικάσθησαν νὰ χάσουν ὅλας τὰς τιμὰς καὶ

τὰ παράσημά των, νὰ εἶναι πολιτικῶς νεκροὶ, καὶ νὰ περάσωσι τὴν ζωήν των ὅλην εἰς τὴν φυλακήν. Τὸ τῆς Πικαρδίας φρούριον Κάμβον ἐδιωρίσθη τόπος τῆς φυλακῆς των, ὅπου ἐφέρθησαν καὶ ἐκλείσθησαν τὴν 30 Δεκ.

Ἰσχυρὸν ὄχλος, οὐκ ἔχει δὲ νοῦν, εἶναι παμπάλαιος ἡ παρατήρησις· καὶ ἂν εἰς αὐτὸν δὲν ὑπερισχύσῃ εἷς νοῦς, κινδυνεύει ὡς μαινόμενον θηρίον νὰ κατασπαράξῃ αὐτὸς ἑαυτόν. Ἡ ὀξύστροφος μεταβολὴ τῆς Γαλλίας ἀπέδειξε καὶ τώρα τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Τῆς χώρας ταύτης κατεσαλεύθησαν αἱ βάσεις τῆς κοινῆς ἡσυχίας. Ὁ λαὸς, ὅς τις ἐκρήμνισεν ἐκ τοῦ θρόνου Κάρολον τὸν Ι', ἐνόμισεν ὅτι ἔχει ἐξουσίαν νὰ ζητῇ ὅσα θέλῃ ἀπὸ τὸν νέον δυνάστην. Καθημερινῶς ἐσυνάζοντο εἰς Παρισίους νῦν μὲν οἱ ἐργάται τῶν τυπογραφιῶν ζητοῦντες τὴν κατάργησιν τῶν τυπωτικῶν μηχανῶν· νῦν δὲ οἱ ἀρτοποιοὶ, καὶ ἄλλοτε ἄλλοι χειρώνακτες ζητοῦντες προνόμια εἰς τὰ ἐργόχειρά των, ἀντίθετα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· εἰς ἄλλας ἐπαρχίας ἐπολέμουν αἱ διάφοροι γνῶμαι περὶ τῆς γενομένης μεταβολῆς· καὶ ἡ Βενδέα, τὴν ὁποίαν ἐξεύρομεν πόσον ἠγωνίσθη ἄλλοτε ὑπὲρ τοῦ βασιλικοῦ τῶν Βουρβωνίων γένους (ἴδ. Τόμ. ΙΑ, σελ. 150), ἀνέλαβε καὶ τώρα τὸν ζῆλον της πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ἀποβληθέντος βασιλέως. Ὁ νέος βασιλεὺς Λοδοβῖκος Φίλιππος, τοῦ ὁποίου τὰ εἰλικρινῆ φρονήματα εἶναι ὁμολογούμενα ὑπὸ πάντων, μὲ τὴν γλυκεῖαν ταπεινοφροσύνην καὶ ἑαυτοῦ καὶ ὅλης του τῆς οἰκογενείας, ἐμεταχειρίσθη ὅλην τὴν φρόνησιν καὶ δραστηριότητά του νὰ ἀντιπαλαίῃ τὰς ὁρμὰς ταύτας, χωρὶς νὰ πειράξῃ οὐσιωδῶς τὰ θελήματα τοῦ λαοῦ, καὶ ἡ ὑπόληψις τοῦ γέροντος Λαφαϊέτου, ὅς τις ἐταξιάρχει τὴν ἐθνικὴν φρουρὰν, ἀνεχαίτιζε τὴν κορύφωσιν τῶν τοῦ ὄχλου κινήσεων.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ διωρθωμένος συνταγματικὸς χάρτης ἔδωκεν ἀπόλυτον ἐξουσίαν εἰς διάδοσιν τῶν φρονημάτων, ἤρχισαν οἱ ἐφημεριδογράφοι, διῃρημένοι εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους γνώμας καὶ φατρίας, νὰ τοξεύωσι σφοδρῶς καθεὶς τοὺς ἑτερόφρονάς του. Οἱ ὑπερδημοκρατικοὶ ταλανίζουσι τὸν λαὸν ὡς μάτην ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνισθέντα, ἐπειδὴ μὲ ὀνόματα ἄλλα μένουν, κατὰ τὴν κρίσιν των, τὰ αὐτὰ πράγματα· οἱ φίλοι τῆς παλαιᾶς βασιλείας δὲν ἔλειψαν νὰ ἐκδώσωσι καὶ διατριβὰς ἢ ἐπιστολὰς ἐγγικτικὰς τοῦ ἐναρέτου βασιλέως, ἐνθυμούμενοι τὸν προπάτορά του Αὐρηλιανὸν Φίλιππον, ἐπίτροπον Λοδοβίκου τοῦ ΙΕ' (ἴδε Τόμ. Θ, σ. 370—378), καὶ τὸν πατέρα του, ὡς νὰ ἦτο σφάλμα τοῦ ἀπογόνου τὸ ἀπρεπὲς πολίτευμα τῶν προγόνων του. Τελευταῖον ἤρχισαν κοινῶς νὰ δυσαρεστῶνται εἰς τοὺς λειτουργοὺς τοῦ βασιλέως εἰς τρόπον ὥστε ἠναγκάσθη ὁ Λοδοβῖκος Φίλιππος διὰ ψηφίσματος τῆς 2 Νοεμβρ. νὰ τοὺς ἀλλάξῃ, καὶ ἀντ' αὐτῶν νὰ ἀναγορεύσῃ τὸν Μαρισάλιον Μαισῶνα λειτουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων, τὸν Κόμητα Μονταλιβέτον τῶν ἐσωτερικῶν, τὸν Μεριλοῦν τῆς δημοσίου διδασκαλίας, τὸν Λαφίτην τῶν χρηματιστικῶν πόρων καὶ πρόεδρον τοῦ λειτουργείου κτλ. καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας (Νοεμβ. 15) ἐδιώρισε πάλιν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τὸν Σεβαστιανὸν ἀντὶ τοῦ Μαισῶνος, ὅς τις ἐδιωρίσθη νὰ ὑπάγῃ πρέσβυς, ὡς ἦτο καὶ προδιωρισμένος, εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Βιέννης.

Καθὼς ἡ ἔκρηξις μεγάλου Ἡφαιστείου ὄρους συνταράσσει ὅλα τὰ πέριξ εἰς μέγα διάστημα, οὕτως ἐκλονίσθησαν ἠθικῶς ὅλαι αἱ ἐπικράτειαι τῆς Εὐρώπης ἐκ τοῦ μεγάλου τούτου συμβάματος. Αἱ μεγάλαι δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ἐὰν καὶ ἐγνώρισαν τὴν βασιλείαν τοῦ Λοδοβίκου Φιλίππου, διὰ τὰς πανταχοῦ ὅμως ἀναφανείσας ταραχὰς πολλῶν μικρῶν πολιτειῶν, ἤρχισαν διὰ προφυλακὴν καὶ ἀσφάλειάν των νὰ προετοιμάζωσι τὰ στρατεύματά των. Ἡ Εὐρώπη ὅλη ἐδυσπίστησεν εὐθὺς εἰς τὸ κῦρος τῶν δημοσίων χαρτίων, τῶν ὁποίων ἡ πτῶσις ἐγέννησεν ἐντὸς ὀλίγου μεγάλας χρεωκοπίας. Ἡ Γαλλία, βαστάζουσα ἐπάνω της τὴν αἰτίαν ὅλου τούτου τοῦ κλύ-

δωνος, δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ ἀδιάφορος καὶ ἄφροντις. Τὴν 1 Δεκεμβ. ὡμίλησεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων ὁ τοῦ λειτουργείου πρόεδρος Λαφίτης λόγον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέδειχνε τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης πιθανωτάτην. „Δὲν φοβούμεθα, εἶπε, τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἐξεύρομεν ὅτι δαπανᾷ ἄμετρον ἀργύριον καὶ αἷμα ἀνθρώπινον. Ἐπιθυμοῦμεν τὴν εἰρήνην ὡς στερεόνουσαν τὴν εὐδαιμονίαν μας. Τὴν ἐπιθυμοῦν ὅλαι αἱ δυνάμεις, καὶ διὰ τοῦτο δὲν φοβούμεθα μὴ ταραχθῇ. Ἡ Ἀγγλία τὴν ἐπιθυμεῖ, καθὼς καὶ ἡμεῖς· καὶ αἱ ἄλλαι δυνάμεις τὴν ἐπιθυμοῦν, καὶ ἐὰν προετοιμάζωνται, τὸ κάμνουν μόνον ἀπὸ φρονίμην πρόνοιαν τῶν ἐνδεχομένων. Καὶ ἡμεῖς ἐλάβαμεν τοιαῦτα μέτρα. Παρεκτὸς ὅτι ὅλα τὰ φρούρια μας εἶναι ἐξασφαλισμένα, 500,000 στράτευμα εἶναι ἕτοιμον, τὸ ὁποῖον ἀνάγκης τυχούσης θέλει τὸ στρατηγήσειν ὁ βασιλεὺς αὐτός. Σιμὰ τοῦ στρατοῦ τούτου εἶναι ἕτοιμον 1,000,000 ἀνδρῶν τῆς Ἐθνικῆς φρουρᾶς πρὸς φύλαξιν τῆς χώρας μας. Καὶ ἐγὼ καθὸ φροντιστὴς τῶν χρηματικῶν πόρων σᾶς βεβαιόνω ὅτι δὲν θέλουν μᾶς λείψειν τὰ πολεμικὰ ἔξοδα. Μὲ ὅλα ταῦτα ἡ Γαλλία, χωρὶς νὰ συγχωρήσῃ ποτὲ τὴν ἔνοπλον μεσολάβησιν εἰς ξένα πράγματα, τότε μόνον θέλει κινήσειν τὰ ὅπλα, ὅταν τῆς προβληθῇ ἡ διλημματικὴ ἀνάγκη ἢ νὰ ἀθετήσῃ τὰ πολιτικὰ δόγματά της ἢ νὰ δεχθῇ τὸν πόλεμον κτλ." Τὰ αὐτὰ περίπου ὡμίλησεν ὁ αὐτὸς εἰς τὴν βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων τὴν 30 Δεκεμβ. φανερώσας ἐνταυτῷ ὅτι διὰ πρωτοκόλλου τῶν ἐν Λονδινίῳ λειτουργῶν τῶν πέντε μεγάλων δυνάμεων ἐγνωρίσθη ὁ χωρισμὸς τοῦ Βελγίου ἀπὸ τῆς Ὀλλανδίας καὶ ἡ αὐτονομία του. „Τὸ ἀξίωμα τῆς ἀδιαφορίας, εἶπεν, εἰς ξένα πράγματα ὑπερενίκησεν εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἡ Γαλλία θέλει κάμειν νὰ τὸ σέβωνται πανταχοῦ. — Προκρίνομεν τὴν εἰρήνην παρὰ τὸν πόλεμον· ἑτοιμαζόμεθα ὅμως διὰ τὸν πόλεμον, ἐπειδὴ ἑτοιμάζονται καὶ ἄλλοι. κτλ."

Ἀλλὰ πῶς ἠδύνατο ἡ Εὐρώπη νὰ μὴ προετοιμάζηται, ἐνῷ τὸ παράδειγμα τῆς ἐπαναστάσεως εὐθὺς μετεδόθη εἰς διάφορα μέρη τῆς βορειοτέρας Εὐρώπης; Τὸ Βρουνσουΐκον ἐπανέστη ὡς ἴδαμεν (σελ. 356). Τὸ Βέλγιον μὲ τὰ ὅπλα ἀπεδίωξε τὴν Ὀλλανδικὴν κυβέρνησιν. Πολλαὶ χῶραι τῆς βορείου Γερμανίας ἐταράττοντο. Οἱ Πολονοὶ ἐπανέστησαν κατὰ τοῦ βασιλέως των τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Ῥώσων (29 Νοεμβρ.)· καὶ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Φεβρ. 1831 ἀπεστάτησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ Παπικὴ ἐπικράτεια, ἡ Μόδενα καὶ ἡ Πάρμα. Οὕτως ἡ ὑπογραφὴ τεσσάρων διαταγμάτων τοῦ βασιλέως Καρόλου Ι' ἐτάραξεν ἐντὸς ὀλίγου φυσικῶς τὸ ἥμισυ τῆς Εὐρώπης καὶ ἠθικῶς τὴν κατεκλόνισεν ὅλην!

Ἀλλ' ὄχι ὀλιγώτερον ἐκρήμνισε τὴν Γαλλίαν αὐτὴν εἰς ἄβυσσον ἀταξίας καὶ συγχύσεως. Δύω θερμοὶ δημοκρατικοί, Μογουΐνος καὶ Λαμάρκιος, ἐδυσαρεστοῦντο εἰς τὴν βουλήν, ὅτι εἰς τὸ Βέλγιον δὲν ἐδόθη κυριάρχης ὁ ἀπὸ τοὺς Βέλγας ἐπιθυμούμενος Πρίγκιψ Λεϋχτεμβέργης, καὶ πολὺ πλέον ἔπειτα ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς Λοδοβῖκος Φίλιππος δὲν ἔδωκε τὸν ζητηθέντα δεύτερον υἱόν του, τὸν Δοῦκα Νεμουρσίου. Ἄλλοι ὠργίζοντο, διατὶ ἡ Γαλλία δὲν βοηθεῖ τοὺς ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας των ἀγωνιζομένους Πολονούς. Ἐν γένει δὲ αἱ διάφοροι φατρίαι, Καρολιστῶν, Ναπολεοντιστῶν, Δημοκρατικῶν περιεπλέχθησαν οὕτω, καὶ τὰ πάθη ἔφθασαν εἰς τοιοῦτον ἀναβρασμόν, ὥστε καμμία ἡμέρα τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1831 ἔτους δὲν παρήρχετο ἀταράχως. Ἀλλὰ τὴν 13 Φεβρουαρ. ἐκορυφώθη ὁ ἀναβρασμός. Φατρία Καρολιστῶν ἠθέλησε νὰ ἑορτάσῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ πλησίον τῆς Λυπάρας (Louvre) τὴν πένθιμον ἡμέραν τῆς θανατώσεως τοῦ Δουκὸς Βιτουρίγου δολοφονηθέντος, ὡς ἐξεύρομεν, τὴν 13 Φεβ. 1820 (ἀνωτ. 361). Ἐκεῖ εἰς τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἐπαράστησαν εἰκόνα τοῦ Δουκὸς Βορδιγάλης στεφανωμένην μὲ τὰ παράσημα τῶν λευκῶν κρίνων. Ἡ πολυαριθμοτέρα ἀντιφατρία μαθοῦσα τὰ γινόμενα ἐσυνάχθη εἰς τὸν ἅγιον Γερμανὸν διὰ νὰ ὁρμήσῃ εἰς τοὺς

ἐντός. Ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ προλαβοῦσα τοὺς μὲν λιτανεύοντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀπεδίωξε, τοῦ δὲ ἀγριωμένου πλήθους τὴν ὁρμὴν κατέστειλε. Τὴν ἑσπέραν ἀνενεώθη ἡ σκηνή. Ἀπ' ὅλας τὰς συνοικίας τῶν Παρισίων ἐσυνάχθη ὄχλος ἐπαναστατικὸς, ὥρμησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ, διήρπασαν εἰκόνας καὶ ἱερὰ σκεύη, ἐκρήμνισαν σταυροὺς, καὶ ἐμάνησαν παντοδαπῶς, ὡς νὰ ἤθελαν νὰ τιμωρήσουν τὸν ἱερὸν ναὸν διὰ τοὺς λιτανεύσαντας ἐκεῖ Καρολιστάς. Τὰ αὐτὰ ἔκαμαν καὶ εἰς ὅσας ἄλλας ἐκκλησίας εὕρηκαν ἀνοικτάς. Τὸ πρωῒ ὥρμησαν εἰς τὸ ἀρχιεπισκοπεῖον. Σκεύη, ἔπιπλα, ἐνδύματα ἠφάνισαν καὶ ἔρριψαν εἰς τὸν κῆπον. Εἰκόνας καὶ σταυροὺς ἐκατακομματίασαν. Βιβλία σπάνια κλασικῶν συγγραφέων, ἐκκλησιαστικῶν πατέρων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ ἔρριψαν εἰς τὸν Σηκοάναν. Ἐσύντριψαν τὰ παράθυρα, ἐκρήμνισαν τὰς στέγας καὶ ἀφῆκαν μόνους τοὺς τοίχους. Πολλοὶ μὲ πλοῖα ἐπροσπάθησαν εἰς μάτην νὰ σώσωσι τόμους τινὰς ἐκ τῶν πολλῶν χιλιάδων, τοὺς ὁποίους ἔσυρναν τὰ ῥεῖθρα τοῦ ποταμοῦ. Μετὰ πολλῶν κόπων ἠδυνήθη ἡ κυβέρνησις νὰ καταπραΰνῃ τὴν ἄγριον κίνησιν τοῦ ὄχλου.

Ὄχι μόνον εἰς τὴν πρωτεύουσαν πόλιν τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ἡ ὀχλοκρατία ἐτάραττε τρομερῶς τὴν κοινὴν ἡσυχίαν. Δὲν εὐχαριστοῦντο εἰς τὴν παροῦσαν τάξιν τῶν πραγμάτων. Αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ Γάλλοι, οἵτινες ἐκαυχῶντο, ὅτι ἐστερέωσαν τὸ δόγμα τῆς ἀδιαφορίας εἰς τὰ ξένα πράγματα, ἐπρόσταζαν τώρα τὴν κυβέρνησιν νὰ μεσολαβήσῃ ἐνόπλως εἰς ἐλευθέρωσιν τῆς Πολονίας, εἰς στερέωσιν τῆς αὐτονομίας τοῦ Βελγίου, εἰς μεταπολίτευσιν ὅλης τῆς Εὐρώπης. Ὁ φρόνιμος καὶ εἰρηνόφρων βασιλεὺς Λοδοβῖκος Φίλιππος, διὰ νὰ δώσῃ εὐτακτότερον δρόμον εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ, ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ μεταβολήν τινὰ εἰς τὸ λειτουργεῖόν του. Τὴν 13 Μαρτίου ὠνομάσθησαν πρῶτος λειτουργὸς ἢ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου ὁ Κασιμῆρος Περίερος, καὶ ὁ Βαρῶν Λουΐσιος φροντιστὴς τῶν πόρων, καὶ ὁ Ρι-

γνῦς τῶν ναυτικῶν πραγμάτων· οἱ δὲ λοιποὶ ἔμειναν εἰς τὰ ἔργα των. Ὁ πρῶτος, ἐπαινούμενος ὡς εἰρηνόφρων καὶ ἐχθρὸς τῆς ἀναρχίας, ὡμίλησε τὴν 18 Μαρτ. εἰς τὴν Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων λόγον ἰσχυρὸν καὶ φρόνιμον, ἀλλ' ἀντίθετον εἰς πολλὰ τοῦ προομιληθέντος ἀπὸ τὸν προκάτοχόν του; „Τὸ δόγμα τῆς ἀδιαφορίας, εἶπε πρὸς τοῖς ἄλλοις, τὸ ἐστήσαμεν δι' ἡμᾶς αὐτούς. Τί νὰ κάμωμεν, ἐὰν δὲν τὸ δέχωνται ἄλλοι; Νὰ τοὺς πολεμήσωμεν; δὲν εἶναι φρόνιμον· ἀρκεῖ, ὅτι αἱ δυνάμεις ἐγνώρισαν τὴν ἰδικήν μας μεταπολίτευσιν. Ἡμεῖς ἔχομεν χρείαν νὰ στερεώσωμεν τὴν ἐσωτερικὴν ἡσυχίαν μας· καὶ νὰ εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ ἀντικρούσωμεν πάντα, ὅς τις θελήσῃ νὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ. Ἐλπίζω ὅμως, ὅτι ἡ Γαλλία μὲ τὸ πολίτευμά της καὶ μὲ τὸν εἰρηνικὸν τρόπον της θέλει κάμειν καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις νὰ παραιτήσωσι τὸν ὁπλισμὸν καὶ τὰς πολεμικὰς ἑτοιμασίας κτλ.“ Ὁ γέρων Λαφαϊέτης, (ὅς τις ἀπολυθεὶς πρὸ τριῶν μηνῶν ἀπὸ τὴν ταξιαρχίαν τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς ἔλαβε τόπον εἰς τὴν ἀντίθετον μερίδα τῆς Βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων) ἀναστὰς μὲ τὸν δημοκρατικὸν ζῆλον του, ἀντεῖπε πρὸς ταῦτα, λέγων, ὅτι ἡ Γαλλία πρέπει νὰ βοηθήσῃ τοὺς Πολονοὺς, καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὴν Αὐστρίαν νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰς Ἰταλικὰς ἐπαρχίας Μόδεναν, Πάρμαν, καὶ Παπικὴν ἐπικράτειαν, καὶ ὅτι ἡ Γαλλία θέλει πολεμηθῆν, ἂν δὲν πολεμήσῃ, καὶ παρέστησε σκοπὸν τοιοῦτον τῆς Ρωσίας ἐκ γραμμάτων σταλθέντων ἐκ Πετρουπόλεως εἰς Βαρσαυΐαν πρὸ τῆς τῶν Πολονῶν ἐπαναστάσεως. Ἰσχυρὰ ἀναίρεσε τὴν γνώμην τοῦ Λαφαϊέτου ὁ Σεβαστιανὸς, ἐλέγξας τὴν γελοίαν ἀντίφασιν τῶν δημοκρατικῶν, οἵτινες θέλουν τὴν Γαλλίαν νὰ μεσολαβήσῃ ἐνόπλως εἰς τὴν Πολονίαν, καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ ἐν ταὐτῷ τὴν μεσολάβησιν τῆς Αὐστρίας. „Ἡ Ρωσία, εἶπε, πρὸς χάριν τῆς Ὁλλανδίας ἤθελε νὰ κινηθῇ συμφώνως μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ Προυσίαν. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ δυνάμεις αὗται ἀγαπῶσι τὴν εἰρήνην, οὐδ' ἡ Ρωσία θέλει τι αὐτογνωμόνως· ἔπειτα καὶ

ἀγῶνα τοιοῦτον ἂν ἀναλάβουν, τότε εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ μὴ
ἀφήσωμεν τοὺς πολεμίους νὰ πατήσουν τὴν χώραν μας.
Κατὰ τὸ παρὸν ἡ Γαλλία ἔχει χρείαν τῆς εἰρήνης. Περὶ
Παπικῆς ἐπικρατείας γίνονται συμβιβάσεις κτλ.“ Ἄλ-
λη συμπλοκὴ μεγάλη ἐφοβέριζεν ἔκρηξιν σφοδροτάτου
κλύδωνος. Μία Ἐθνικὴ ἑταιρεία (Associations natio-
nales) ἐξηπλώθη εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας ἔχουσα τὰς
ῥίζας της εἰς τὴν καθέδραν τοῦ βασιλείου. Ἡτοίμαζεν
ἰδικούς της στρατιώτας μὲ σκοπὸν νὰ χαλινόνῃ τοὺς ἐ-
πιθυμοῦντας τὴν μεταβολὴν τῆς παρούσης καταστάσε-
ως· ἐκ τούτου ἐδιαιρεῖτο ἡ ἑνότης τῆς κυβερνήσεως εἰς
δύω διαφόρους δυνάμεις· καὶ ἡ ἑταιρεία ἠδύνατο νὰ προσ-
τάζῃ τὴν κυβέρνησιν εἰς τὰ θελήματά της· ὁ Κασιμῆ-
ρος Περίερος δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς ἐπάρ-
χευς (25 Μαρτ.) ἀπηγόρευσε τὴν τῶν βασιλικῶν ὑπουρ-
γῶν ἕνωσιν εἰς τὴν Ἐθνικὴν ταύτην ἑταιρείαν μὲ ποι-
νὴν ἀποβολῆς τῆς βασιλικῆς ὑπουργίας των. Εἴθε νὰ
διατηρηθῇ ἡ κοινὴ εἰρήνη, καὶ νὰ μὴ σπαράξουν τὴν ἀν-
θρωπότητα τὰ δαιμόνια τοῦ πολέμου! Ἀλλὰ πέτρα
σκανδάλου καὶ ἔναυσμα κοινῆς φλογὸς πολέμου πρόκει-
ται ἡ ταραχὴ τῶν Βελγικῶν πραγμάτων.

4. Βέλγαι.
(1830 ' 1831).

Ἡ χώρα αὕτη ἑνωθεῖσα διὰ κοινῆς τῶν Εὐρωπαϊ-
κῶν δυνάμεων γνώμης εἰς τὴν σύνοδον τῆς Βιέννης μὲ τὴν
Ὀλλανδίαν ἔδειξε κατ' ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου 1830 τὴν
δυσαρέστησίν της νὰ διατελῇ εἰς τὸ ἑξῆς ἠνωμένη. Καθο-
λικοὶ ὄντες τὴν θρησκείαν οἱ Βέλγαι, ἐκγαλλισθέντες σχε-
δὸν κατὰ τὴν γλῶσσαν, ἐλεύθεροι χρεῶν, δὲν ἠδύναντο νὰ
συναρμόζωνται ἀπολύτως μὲ τοὺς Ὀλλανδούς, τῶν ὁποί-
ων ἡ μὲν θρησκεία εἶναι Καλβινικὴ, ἡ δὲ γλῶσσα διάλε-
κτος Γερμανικὴ, τὰ δὲ κοινὰ χρέη των ὑπέρογκα. Τώρα
λοιπὸν τὸ παράδειγμα τῆς Γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως ἐ-
κίνησε καὶ αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι τὴν διάζευξίν των ἀπὸ
τῆς Ὀλλανδίας. Αἱ Βρυξέλλαι ἔκαμαν τὴν ἀρχὴν τὴν

3 Σεπτ. Ὡπλίσθησαν οἱ πολῖται, ἀπέβαλαν τὰς βα-
σιλικὰς φρουρὰς ἐνδυθέντες παράσημα ἐθνικὰ, καὶ ἀνέ-
φεραν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ὀλλανδίας Βιλέλμον Φρειδε-
ρῖκον Α' τὴν ἐπιθυμίαν των. Ὁ βασιλεὺς τοὺς ἔστειλε τὸν
διάδοχον υἱόν του Πρίγκιπα Ἀραυσικῆς, ὅς τις εἰσῆλθεν
εἰς Βρυξέλλας χωρὶς καμμίαν δύναμιν ὅπλων ἐμπιστευ-
όμενος εἰς μόνην τὴν τιμὴν καὶ ἀγάπην τῶν κατοίκων,
καὶ τοὺς ἐβεβαίωσεν, ὅτι ὁ πατήρ του θέλει ἐκτελέσειν
τὴν ἐπιθυμίαν των. Τῷ ὄντι δὲ ὁ βασιλεὺς συνεκάλεσεν
ἔκτακτον συμβούλιον τῶν γενικῶν πολιτειῶν εἰς Ἄγαν,
καὶ ἐπρόβαλεν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους νὰ
σκεφθοῦν μὲ τίνα τρόπον ἐμπορεῖ νὰ χωρισθῇ τὸ Βέλγι-
ον ἀπὸ τὴν Ὀλλανδίαν κατὰ τοὺς νόμους του, καὶ ἐνταυ-
τῷ νὰ ὑπόκηται ὑπὸ τὸ αὐτὸ σκῆπτρον τοῦ βασιλέως τῆς
Ὀλλανδίας. Ὁ Πρίγκιψ Ἀραυσικῆς εἶχεν ἀναχωρήσειν
ἀπὸ Βρυξέλλας μὲ εὐχαρίστησιν τῶν πολιτῶν, καὶ τὸ
συνέδριον τῆς Ἄγης ἤρχισε νὰ συσκέπτεται τὰ δέοντα,
ὅταν ὁ δεύτερος υἱὸς τοῦ βασιλέως ἀπὸ Ἀντουερπίας ἐ-
φανέρωσεν εἰς τὰς Βρυξέλλας, ὅτι ἐπειδὴ εἰς τὴν πόλιν
ταύτην πολλοὶ ἰδιοτελεῖς ἄνθρωποι ταράττουσι τὴν κοι-
νὴν ἡσυχίαν, κατὰ προσταγὴν τοῦ πατρός του θέλει εἰσ-
άξειν βασιλικὰ στρατεύματα πρὸς κοινὴν ἀσφάλειαν, καὶ
ἐνταυτῷ τοὺς ἐπρόσταζε νὰ ἀποθέσωσι τὰ νέα παρά-
σημα, ἕως οὗ νὰ κρίνῃ ὁ βασιλεὺς μὲ γνώμην τοῦ τῆς Ἄ-
γης συμβουλίου τὴν μέλλουσαν τύχην των.

Τὴν 20 Σεπτ. ἐξεδόθη ἡ Δήλωσις αὕτη τοῦ Πρίγκι-
πος ἐξ Ἀντουερπίας, καὶ τὴν 23 πρωῒ ἔφθασε τὸ βασι-
λικὸν στράτευμα εἰς τὰς Βρυξέλλας. Ἀλλ' οἱ Βρυξέλλιοι
ἀπεφάσισαν νὰ μὴ δεχθῶσι τοὺς βασιλικοὺς εἰς τὴν πό-
λιν των. Ἔπεσαν λοιπὸν εἰς χεῖρας, καὶ ἀπὸ 7 πρωϊνῆς
ὥρας ἕως τῆς νυκτὸς συνεκροτήθη μάχη αἱματώδης, εἰς
τὴν ὁποίαν ἐθανατώθησαν πολλοὶ καὶ βασιλικοὶ καὶ πο-
λῖται· οἱ πρῶτοι ἔμειναν κύριοι τοῦ περισσοτέρου μέρους
τῆς πόλεως, καὶ οἱ δεύτεροι ἐφάνησαν ὅτι ἡσύχασαν, ἀλλ'
ἐκράτουν πάντοτε ἰσχυρόν τι μέρος τῆς πόλεως. Εἰς δύω

ἡμέρας ηὔξησεν ὁ ἀριθμὸς καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν ἐπαναστατῶν. Τὴν 26 συνεκρότησαν μάχην κατὰ τῶν βασιλικῶν ἀπὸ πρωΐας ἕως ἑσπέρας· ὁ τόπος τῆς μάχης ἐγεμίσθη ἀπὸ νεκροὺς καὶ πληγωμένους, καὶ οἱ πλησίον οἶκοι ἀναφθέντες ἐκ τῆς πυροβολήσεως μετεβάλθησαν εἰς στάκτην. Τὴν 27 πρωῒ ἠναγκάσθησαν οἱ βασιλικοὶ νὰ ἀναχωρήσωσιν ἀπὸ τὴν πόλιν. Οἱ ἐπαναστάται, ἐξαγριωθέντες τώρα, ἐσύστησαν ἰδίαν των προσωρινὴν κυβέρνησιν, καὶ ἐνῷ μὲ τὰ ὅπλα ἐδίωκαν ἀπ' ὅλου τοῦ Βελγίου τοὺς βασιλικοὺς, συνεκάλεσαν σύνοδον ἀντιπροσώπων τοῦ Βελγικοῦ ἔθνους νὰ διατάξῃ ἐλευθέρως τὸ πολίτευμάτων· καὶ τὴν 4 'Οκτωβ. ἐκηρύχθη αὐτόνομος πολιτεία. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀνέδειξεν ὁ βασιλεὺς τὸν διάδοχόν του Πρίγκιπα 'Αραυσικῆς πληρεξούσιον ἐπίτροπον τῶν Βελγικῶν πραγμάτων, καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς 'Αντουερπίαν, ὅπου ἔφθασε τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν (5 'Οκτωβ.) διὰ νὰ ἐνεργήσῃ ἐκεῖθεν τὴν κόπασιν τοῦ φρικτοῦ τούτου κλύδωνος· ἐνταυτῷ δὲ ἐπρόσταξε γενικὸν καθοπλισμὸν εἰς τὴν 'Ολλανδίαν.

'Ο Πρίγκιψ 'Αραυσικῆς εἶναι εἰς ὅλους γνωστὸν, ὅτι ἐμεταχειρίσθη ἡμερωτάτους τρόπους διὰ νὰ καταπραΰνῃ τοὺς Βέλγας, εἰς τρόπον ὥστε ἔφθασε διὰ Δηλώσεως τῆς 16 'Οκτωβ. νὰ τοὺς εἴπῃ, ὅτι τοὺς γνωρίζει ἐλεύθερον ἔθνος, καὶ τοὺς ἀφίνει νὰ ἐκλέξουν ἐλευθέρως εἰς τὴν συναζομένην σύνοδον τὸ εἶδος τῆς κυβερνήσεως, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμοῦν. Οἱ δὲ Βέλγαι ὄχι μόνον δὲν ἔδιδαν ἀκρόασιν εἰς τοὺς λόγους του, ἀλλ' ἐζήτουν νὰ τοὺς παραδώσῃ καὶ τὴν 'Αντουερπίαν, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ μείνῃ κἀνεὶς βασιλικὸς ἀξιωματικός. 'Ο βασιλεὺς ἰδὼν τὸ ἀνοικονόμητον τοῦ πράγματος, ἐκήρυξεν εἰς τὸ συμβούλιόν του, ὅτι περιορίζεται εἰς μόνον τὰς βορείους ἐπαρχίας του, ἀφίνων τὰ πράγματα τοῦ Βελγίου νὰ διατάξῃ ἡ κοινὴ γνώμη τῶν συμμάχων του, καὶ ἐνταυτῷ ἀναίρεσε (20 'Οκτωβ.) τὴν πληρεξουσιότητα, τὴν ὁποίαν εἶχε δώσει εἰς τὸν υἱόν του τὴν 4 'Οκτωβ. 'Ο Πρίγκιψ 'Αραυσικῆς ἀνεχώρησε τὴν 26, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔφθασαν οἱ Βέλγαι εἰς τὴν

'Αντουερπίαν, τῆς ὁποίας τὰς πύλας ἤνοιξαν εἰς αὐτοὺς οἱ κάτοικοι. Οἱ βασιλικοὶ στρατιῶται ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον. Προσταζόμενοι δὲ διὰ νὰ τὸ ἀφήσωσι καὶ μὴ συμβιβαζόμενοι εἰς τὰ προβλήματά των, ἤρχισαν τὴν 27 νὰ πυροβολῶσιν ὅλην τὴν δυστυχῆ πόλιν, καὶ νὰ μεταβάλωσι μέγα αὐτῆς μέρος εἰς στάκτην. 'Εκάησαν δὲ καὶ πλοῖα εὑρισκόμενα εἰς τὸν παραῤῥέοντα Σκάλδιν· ἡ πυροβόλησις ἠκολούθησε μὲ τρομερὰν ζημίαν τῆς ἀθλίας πόλεως καὶ τὴν 28, ἕως οὗ ἔγεινεν ἀνακωχὴ μεταξὺ τῆς ἀνθρακωμένης πόλεως καὶ τῶν ἐντῷ φρουρίῳ βασιλικῶν. Τοιαῦται μανιώδεις σκηναὶ ἀνέδειξαν ἀφιλίωτα τὰ δύω ἔθνη, Βέλγας λέγω καὶ 'Ολλανδούς. Καὶ αἱ δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, αἵτινες ἐπιθυμοῦν εἰλικρινῶς τὴν εἰρήνευσιν τούτου τοῦ κεντρῴου μέρους τῆς Εὐρώπης, ἐφρόντισαν νὰ σκεφθῶσι περὶ αὐτοῦ. Εἰς τὸ Λονδίνιον συνεκροτήθη τὴν 4 Νοεμβ. συμβούλιον τῶν πρέσβεων τῆς Γαλλίας, Αὐστρίας, Προυσίας, 'Ρωσίας καὶ τοῦ 'Αγγλικοῦ λειτουργοῦ, ὅπου μετὰ πολλὰς συνδιαλέξεις ἀπεφάσισαν τὴν 17 Νοεμβ. διὰ πρωτοκώλου νὰ στείλωσι πρεσβείαν πρὸς τοὺς Βέλγας, διὰ νὰ καταστήσωσι γενικὴν ἐκεχειρίαν τῶν ἀντιμαχομένων, καὶ ἔπειτα νὰ διαπραγματευθῶσι περὶ τῆς ἐντελοῦς αὐτῶν ἡσυχάσεως. 'Η ἀνακωχὴ ἔγεινε καὶ αἱ περὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων συνδιαλέξεις προήχθησαν.

Τὴν 20 Δεκεμβρ. ὑπεγράφη εἰς Λονδίνιον ἀπὸ τοὺς πληρεξουσίους τῶν πέντε μεγάλων δυνάμεων πρωτόκωλον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγνωρίσθη ὁ ἀπὸ τοῦ 'Ολλανδικοῦ στέμματος χωρισμὸς καὶ ἡ αὐτονομία τοῦ Βελγίου. 'Η εἰς Βρυξέλλας ἐθνικὴ τῶν Βελγῶν σύνοδος ἤκουσε μὲ χαρὰν τὴν ἀγγελίαν ταύτην, καὶ μὲ πολλὰς διακροτήσεις διαφόρων γνωμῶν ἀπεφάσισε νὰ συντάξῃ τὴν πολιτείαν της μοναρχικῶς μὲ κοινοβούλια κατὰ παράδειγμα τῆς Γαλλίας. Κεφαλὴν τοῦ πολιτεύματός των ἔκλεξαν τὸν Δοῦκα Λεϋχτεμβέργης, υἱὸν τοῦ πάλαι ποτὲ ὑποβασιλεύσαντος εἰς τὴν 'Ιταλίαν Εὐγενίου Βωαρνοΐου. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔστειλαν Φιρμῖνον 'Ραγιῆρον τινὰ νὰ ζητή-

σῃ ὄχι μόνον τὴν συγκατάθεσιν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ καὶ μίαν θυγατέρα του σύζυγον τοῦ νέου ἡγεμόνος των, διὰ νὰ συναφθοῦν καὶ συγγενικῶς μὲ τὴν γειτόνισσάν των Γαλλίαν. Ἀλλ' ὁ Κόμης Σεβαστιανὸς, λειτουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων, τὸν ἐπληροφόρησεν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως του, ὅτι τοιοῦτον πρᾶγμα εἶναι ἀδύνατον νὰ στέρξῃ ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις. Οἱ Βέλγαι λυπηθέντες, ὅτι ἀπέτυχαν νὰ ἔχουν ἡγεμόνα υἱὸν ἑνὸς τῶν πρὸ δύω δεκαετηρίδων συνταραττόντων τὸν κόσμον ὅλον, ἐψήφισαν δεύτερον ἡγεμόνα των ἄλλον. Πρέσβεις τῆς ἐθνικῆς συνόδου ἐστάλθησαν εἰς Παρισίους φέροντες τὸ ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου „ὁ Λοδοβῖκος Κάρολος Φίλιππος Αὐρηλίας, Δοὺξ Νεμοιρσίου, δεύτερος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Γάλλων, ἀνηγορεύθη τὴν 3 Φεβ. 1831 βασιλεὺς τῶν Βελγῶν, καὶ ἐπροσκαλεῖτο εἰς Βρυξέλλας νὰ κάμῃ ὅρκον, ὅτι θέλει φυλάξειν ἀπαράβατον τὸ πολίτευμα, καὶ οὕτω νὰ ἀναβῇ τὸν νεοσύστατον θρόνον." Ὁ βασιλεὺς Λοδοβῖκος Φιλίππος ἐδέχθη τὴν πρεσβείαν τὴν 17 Φεβ., ἤκουσε τὸ ψήφισμα τῆς Βελγικῆς συνόδου καὶ τὴν δέησιν τῶν πληρεξουσίων· ἀλλὰ μὲ σταθερότητα φρονίμην συνωδευμένην μὲ γλυκυτάτην φιλοφροσύνην ἀπέβαλε τὸ ζήτημά των. „Τὰ παραδείγματα Λοδοβίκου ΙΔ' καὶ τοῦ Ναπολέοντος, τοὺς εἶπε πρὸς τοῖς ἄλλοις, εἶναι ἱκανὰ νὰ μὲ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ ἐλεεινὸν δοκίμον τοῦ νὰ καθιδρύσω θρόνους διὰ τοὺς υἱούς μου. Εὔχομαι τοὺς Βέλγας νὰ καταστήσωσι τὸ πολίτευμά των χωρὶς ἐσωτερικὰς ταραχὰς μὲ τρόπον, ὅς τις νὰ μὴ πειράζῃ τοὺς γείτονάς σας. Εὔχομαι νὰ ἐκλέξετε κυριάρχην, ὅς τις νὰ στερεώσῃ τὴν ἀσφάλειάν σας καὶ τὴν πρὸς τὰς γειτονευούσας δυνάμεις εἰρήνην κτλ." Οὕτως οἱ Βέλγαι ἀποτυχόντες καὶ ταύτην τὴν ἀπόφασίν των ἔκριναν τώρα εὔλογον νὰ εἰσάξωσι μεσοβασιλείαν ἢ ἐπιτροπίαν (Régence), ἕως οὗ νὰ εὕρωσιν ἡγεμόνα τῆς χώρας των, ἢ ἕως οὗ νὰ φθάσῃ εἰς νόμιμον ἡλικίαν ὁ Δοὺξ Νεμοιρσίου, τὸν ὁποῖον τότε ἐλπίζουσιν, ὅτι θέλει δεχθῆν τὸ Βελγικὸν στέμμα. Μὲ τὰς

περισσοτέρας λοιπὸν ψήφους τῆς Ἐθνικῆς συνόδου ἀνηγορεύθη (24 Φεβρ.) Μεσοβασιλεὺς ἢ Ἐπίτροπος βασιλέως (Régent) ὁ Ἔρασμος Συρλέτιος Δεχοκιέριος, μέχρι τοῦδε βουλευτὴς τῆς ἐθνικῆς συνόδου, ὅς τις τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἀνέλαβε τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν κατὰ τοὺς νόμους τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος.

Ἄλλη αἰτία ἐμπόδισε πολὺν καιρὸν καὶ ἐμποδίζει ἀκόμη τὴν ἐντελῆ ἡσυχίαν τοῦ Βελγίου, ἡ τῶν σχέσεών του πρὸς τὴν Ὀλλανδίαν ἐξίσασις, καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῶν συνόρων τῆς ἐπικρατείας των. Οἱ ἐν Λονδινίῳ πληρεξούσιοι τῶν πέντε δυνάμεων μὲ διάφορα πρωτόκωλα (9, 20, 27 Ἰαν., 7, 18 Φεβρ., 1, Μάρτ. κ. ἐφ. τοῦ 1831 ἔτους) ἐκήρυξαν τὸ Βέλγιον εἰς παντοτεινὴν οὐδετερότητα πρὸς τὰς ἐνδεχομένας κινήσεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, καθὼς εἶναι καὶ ἡ Ἑλβετία, ἐδιώρισαν νὰ ἀναδεχθῇ ἡ νέα πολιτεία μέρος τῶν χρεῶν, ὅσα εἶχε πρὶν ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Ὀλλανδικοῦ στέμματος, καὶ ἔστησαν ὅρια τῆς ἐπικρατείας αὐτὰ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶχε κατὰ τὸ 1814 ἔτος, ὅταν ἐσυνάφθη μὲ τὴν Ὀλλανδίαν. Ἀλλ' οἱ Βέλγαι δυσαρεστούμενοι ἐν γένει εἰς ὅλα ταῦτα, ἐζήτησαν νὰ συμπεριλάβωσι καὶ τὸ Δουκάτον Λουξεμβοῦργου, τοῦ ὁποίου ὁ λαὸς ἐπανέστη πανταχοῦ (παρεκτὸς τῆς μητροπόλεως) κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ὀλλανδίας. Ἀλλ' αἱ δυνάμεις γνωρίσασαι τὸ Λουξεμβοῦργον ὑπήκοον τῆς Ὀλλανδίας, καὶ ἐν ταὐτῷ πολιτείαν τῆς ὁμοσπόνδου Γερμανίας, ἀπεδοκίμασαν τὰς τῶν Βελγῶν ἀντιποιήσεις. Ὁ τῆς Γαλλίας λειτουργὸς Κόμης Σεβαστιανὸς εἶπε τὴν 18 Μαρτίου εἰς τὴν βουλὴν τῶν ἐν Παρισίοις ἀντιπροσώπων, ὅτι εὑρίσκονται εἰς συμβιβάσεις τὰ Λουξεμβουργικὰ πράγματα. Ἀλλὰ πρότερον ἤδη (4 Μαρτίου) ἐμβῆκεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν πόλιν τοῦ Δουκάτου τούτου ὁ Δοὺξ Βιναρίας μὲ στρατεύματα τῆς Γερμανικῆς συμμαχίας. Δήλωσις τοῦ Βασιλέως τῆς Ὀλλανδίας πρὸς τοὺς πολέτας ἐξήγγειλεν, ὅτι ὁ Δοὺξ εἶναι ἀπεσταλμένος ἐκ μέρους του ἐπίτροπος τοῦ Λουξεμβούργου καὶ κορυφαῖος

τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν πραγμάτων. Κακὸν ὅμως ἄλλο ἐφώρμησε κατὰ τῶν Βελγῶν ὀλέθριον περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαρτίου· ἐπανάστασις ἐναντίας φατρίας κατὰ τῆς ὑπαρχούσης προσωρινῆς κυβερνήσεως, θέλοντες ἄλλος ἄλλο ὡς συμβαίνει εἰς τὰς νοσούσας τὴν δεινὴν νόσον τῆς ὀχλοκρατίας πόλεις. Κατ' αὐτῆς ἐπανέστη ὁ ὄχλος, διήρπασεν ἐμπόρων τινῶν οἴκους καὶ ἀποθήκας (27 Μαρτ.), καὶ μόλις καθησυχάσθη ἀπὸ τὸν Μεσοβασιλέα διὰ τῆς Ἐθνικῆς φρουρᾶς. Θέλει μᾶς διδάξειν ὁ ἐφεξῆς καιρὸς ποῖον τέλος θέλουσι λάβειν τὰ Βελγικὰ πράγματα.

5. Ἄγγλοι.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν μετὰ τὴν κοινὴν εἰρήνην ἐπετρόπευε τὸ βασίλειον ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ βασιλέως ἀναλαβὼν τὴν φροντίδα ταύτην ἀπὸ 10 Ἰανουαρίου 1811 διὰ τὴν ψυχικὴν ἀῤῥωστίαν τοῦ πατρός του Γεωργίου Γ'. Ὁ λειτουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων Καστελερῆγος, ὁ ἔπειτα Λονδοδερῦς, διεύθυνε τὰς σχέσεις τοῦ βασιλείου πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς δυνάμεις. Τὴν 29 Ἰανουαρίου 1820 ἀπέθανεν ὁ παράφρων βασιλεὺς Γεώργιος Γ', καὶ ὁ μέχρι τοῦδε ἐπιτροπεύων υἱός του διεδέχθη τὸν θρόνον μὲ ὄνομα Γεώργιος Δ', καὶ ἤρχισε νὰ βασιλεύῃ καθὼς καὶ ἐπετρόπευεν, ἀφήσας τὸ καράβιον τῆς πολιτείας νὰ πηδαλιουχῆται ἀπὸ τοὺς λειτουργούς, τοὺς ὁποίους εἶχε τάξειν εἰς τὴν οἰακοστροφίαν. Ἡ δὲ ἰδία θέλησις τοῦ βασιλέως ἐφάνη μόνον εἰς τὴν περὶ διαζεύξεως κρισολογίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε κατὰ τῆς γυναικός του Καρολίνης ἐκ Βρουνσουΐκου ὡς μοιχαλίδος κατὰ τὸ 1820 ἔτος, ἔμπροσθεν τῆς ἄνω Βουλῆς. Ἦτο σχεδὸν ἐγγὺς νὰ νικήσῃ ἡ βασίλισσα, ὅταν ὁ θάνατος τῆς ἀξιοθρηνήτου Πριγκιπέσσης ταύτης τὴν 7 Αὐγούστου 1821 ἀφήρπασε τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἀπὸ τὴν δημόσιον προσοχὴν καὶ περιέργειαν. Τόσον στερεὰ ἔστεκαν οἱ λειτουργοὶ εἰς τοὺς πόδας των, ὥστε κἀνεὶς ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐσυμβούλευσαν τὸν βα-

σιλέα νὰ κάμῃ τὴν δυστυχῆ ταύτην κρισολογίαν, δὲν ἐσαλεύθη ἀπὸ τὸν τόπον του.

Μ' ὅλον ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν ἔγεινε μέτοχος τῆς ἱερᾶς συνδέσεως, μ' ὅλον τοῦτο ἠκολούθει καὶ αὐτὴ μέχρι τοῦδε τὸν αὐτὸν δρόμον. Εἰς τὴν σύνοδον τὴν συστᾶσαν πρῶτον εἰς Τροπαυΐαν, ἔπειτα εἰς Λουβιανὴν (ἀνωτ. σελ. 349), ἐὰν καὶ δὲν ἔλαβεν ἄμεσον μετοχὴν εἰς τὴν τῆς Νεαπόλεως καὶ τοῦ Πειδεμοντίου ἔνοπλον μεσολάβησιν, ἔστερξεν ὅμως καὶ ἐπῄνεσε τὰ ἀποφασισθέντα. Ὅταν ἐπλησίαζεν ὁ καιρὸς τῆς ἐν Βερώνῃ συνελεύσεως τῶν τριῶν συμμάχων Μονάρχων (ἀνωτ. σελ. 350), ἡτοιμάζετο ὁ Λόρδος Καστελερῆγος νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ νὰ παρευρεθῇ εἰς τὰς συσκέψεις τῆς συνόδου. Ἀλλ' ὁ περιφανὴς οὗτος ἀνὴρ ἐξ ἐπιπεσούσης εἰς αὐτὸν μελαγχολίας ἔκοψε μὲ τὸ κονδυλομάχαιρον τὸν λαιμόν του τὴν 12 Αὐγούστου 1822 καὶ διὰ τῆς αὐτοχειρίας ταύτης ἐκένωσε τὸν τόπον τῆς λειτουργίας τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων. Γεώργιος ὁ Κάνιγγ, ὅς τις εἶχε τὸν τόπον τοῦτον πρότερον καὶ ἐξώσθη ἀπὸ τὸν Καστελερῆγον, τὸν ἐπανέλαβε τώρα πάλιν, καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας δρόμον, ὅς τις ἀπεχώρει πολὺ σημαντικῶς ἀπὸ τὰς θεωρίας τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς ξηρᾶς. Εἰς τὴν Βερώναν ἀντὶ τοῦ αὐτόχειρος ὑπῆγεν ὁ Δοὺξ Βελιγκτών. Ἀλλ' ὁ Κάνιγγ τὰς μὲν ἐπαναστάσεις τῆς Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλλίας δὲν ἔψεξεν, ἔκρινε δὲ τὴν αὐτονομίαν τῶν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς ἐπαρχιῶν, χορισθεισῶν ἀπὸ τὰς μητροπόλεις των, ἐνῷ τὴν ἐγνώρισεν ἀπὸ μέρους τῆς Ἀγγλίας. Πολλοὶ ἐγκωμίασαν τὸν Ἄγγλον λειτουργὸν ὡς τὸν μόνον ἄνδρα, ὅς τις ἤξευρε νὰ τιμήσῃ τὰ συμφέροντα τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ εἶχε σκοπὸν νὰ τὰ σώσῃ ἀπὸ τὸν κίνδυνον. Αὐτὸς ὅμως ὡμολόγησεν ὅτι κύριός του σκοπὸς εἶναι τὸ ὄφελος τῆς πατρίδος του, μὲ τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἀντιφέρεται ἡ κοινὴ εὐτυχία. Ἡ πολιτική του φρόνησις ἐφάνη ἐξαιρέτως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀφοῦ ἐμβῆκεν ὁ Κάνιγγ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀγ-

γλίας, ἤρχισαν οἱ Ἀγγλικοὶ ὑπουργοὶ, οἱ ἀδιακόπως παρατηροῦντας τὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων, νὰ δείχνωσι φιλικὰ φρονήματα εἰς αὐτοὺς, καὶ ὁ ὑποναύαρχος Ἀμιλτὼν δὲν ἔλειπε νὰ τοὺς συμβουλεύῃ τὰ προσήκοντα. Οἱ Ἕλληνες καταστενοχωρούμενοι ἀπὸ τὸν Ἰβραΐμ Πασᾶν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀπεφάσισαν νὰ ἐμπιστευθῶσι τὴν πατρίδα των εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. Τὸ 1823 ἔτος εἶχε τολμήσειν ὁ τῆς πολιτείας γραμματεὺς Π. Ῥόδιος νὰ γράφῃ πρὸς τὸν Ἀγγλικὸν λειτουργὸν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειάν του. Ὁ Κάνιγγ τοῦ ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ Ἀγγλία βέβαια δὲν ἐπαρακίνησε τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπανάστασιν. Εὔχεται τὸ καλόν της, καὶ ἀνάγκης τυχούσης ἐμπορεῖ νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς εἰρηνεύσεώς της. Τοῦτο ἐνεθάρρυνε πολὺ τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐμπιστεύσουν τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεώς της εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν προστασίαν τῆς μεγάλης Βρετανίας διὰ πρακτικοῦ ἐνυπογραφέντος ἀπὸ τὸν κλῆρον, ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους, ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς ἀρχηγοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν στρατάρχας, τὴν 15 Ἰουλ. 1825. Τὸ πρακτικὸν τοῦτο συνωδευμένον μὲ ἀναφορὰν πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ βασιλέως τῆς μεγάλης Βρετανίας, ἐστάλθη εἰς τὸ Λονδίνιον.

Τὸ ἔαρ τοῦ 1826 ἔτους ἐφάνη εἰς τὴν Πετρούπολιν ὁ Δοὺξ Βελιγκτὼν ὡς πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸν νέον Αὐτοκράτορα Νικόλαον Α΄, καὶ τὴν 4 Ἀπριλίου ὑπεγράφη περὶ τῶν Ἑλλήνων συμφωνία τις μεταξὺ τῶν δύω δυνάμεων, τὴν ὁποίαν μεταφράζομεν ἐνταῦθα κατὰ λέξιν ὁλόκληρον, ὡς ὑπάρξασαν ἀρχὴν καὶ βάσιν τῆς ἐφεξῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος.

„Ἡ Βρετανικὴ αὐτοῦ Μεγαλειότης παρακαλεσθεῖσα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας νὰ τοὺς βοηθήσῃ εἰς τὸ νὰ διαλλαγῶσι μετὰ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς, προσφέρουσα ἐπομένως τὴν μεσιτείαν της εἰς ταύτην τὴν δύναμιν, καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔχῃ σύμφωνον κατὰ τοῦτο τὴν

αὐτοῦ Μεγαλειότητα τὸν Αὐτοκράτορα πασῶν τῶν Ῥωσιῶν· ἀπ' ἄλλου δὲ μέρους ἡ αὐτοῦ Αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότης ἐπιθυμοῦσα νὰ βάλῃ τέλος εἰς τὴν σύγχυσιν, τῆς ὁποίας εἶναι θέατρον ἡ Ἑλλὰς καὶ τὸ Ἀρχιπέλαγος ἐκ καταστάσεως ἀντιφερομένης εἰς τὴν θρησκείαν, δικαιοσύνην καὶ ἀνθρωπότητα· οἱ ὑπογεγραμμένοι ἐσυμφώνησαν:

Α΄. Αἱ εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν προτάσεις, ἐὰν αὕτη δεχθῇ τὴν προσφερομένην μεσιτείαν, ἔχουν σκοπὸν νὰ τάξουν τὴν Ἑλλάδα εἰς σχέσιν τινὰ μὲ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν, τὴν ἀκόλουθον.

„Ἡ Ἑλλὰς νὰ ἔχῃ ἐξάρτησιν τινὰ ἐκ τοῦ βασιλείου τούτου, καὶ οἱ Ἕλληνες νὰ πληρόνουν φόρον τινὰ ἐτήσιον εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν, τοῦ ὁποίου τὸ κεφάλαιον νὰ στερεωθῇ ἐκ κοινῆς συμφωνίας εἰς τρόπον ἀμετάτρεπτον. Νὰ κυβερνῶνται ἀποκλειστικῶς ἀπ' ἄρχοντας ἐκλεγομένους καὶ ὀνομαζομένους ὑπ' αὐτῶν· ἀλλ' εἰς τὴν ἀναγόρευσιν αὐτῶν ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ νὰ ἔχῃ κάποιαν τινὰ ἐπιῤῥοήν.“

„Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἐμποροῦν οἱ Ἕλληνες νὰ χαίρωσιν ἐντελῆ πολιτικὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἐμπορίας των καὶ νὰ διευθύνωσιν ἀποκλειστικῶς τὸ ἐξωτερικόν των πολίτευμα.“

„Διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ τέλειος χωρισμὸς τῶν προσώπων τῶν δύω ἐθνῶν καὶ νὰ προαπαντηθοῦν αἱ συγκρούσεις αἱ ἐξ ἀγῶνος τόσον πολυχρονίου ἀνακύπτουσαι, οἱ Ἕλληνες νὰ ἀγοράσουν τὰ Τουρκικὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα κεῖνται εἰς τὴν ἤπειρον τῆς Ἑλλάδος ἢ εἰς τὰς νήσους.

Β΄. Ἐὰν ἡ μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων μεσιτεία στερχθῇ ἐκ τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἤθελε λάβειν ὁ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβυς τῆς αὐτοῦ Βρετανικῆς Μεγαλειότητος, ἡ Αὐτοκρατορικὴ αὐτοῦ Μεγαλειότης νὰ μεταχειρισθῇ καθ' ὅλας τὰς περιπτώσεις τὴν ἐπιῤῥοήν της εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τῆς μεσιτείας ταύτης. Ὁ τρόπος καὶ ὁ καιρὸς, ὁπότε ἡ Αὐτοκρατορικὴ αὐτοῦ Μεγαλειότης ἐμπορεῖ νὰ μεθέξῃ ἀπὸ τὰς ἐσχάτας μετὰ τῆς

Ὀθωμανικῆς αὐλῆς διαπραγματεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἐμποροῦν νὰ ἀποτελεσθοῦν ἀπὸ τὴν μεσιτείαν ταύτην, νὰ προσδιορισθῆ μὲ κοινὴν συναίνεσιν τῆς κυβερνήσεως τῆς αὐτοῦ Βρετανικῆς Μ. καὶ τῆς αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μ.

Γ'. Ἐὰν ἡ ὑπὸ τῆς Βρετανικῆς αὐτοῦ Μ. προσφερομένη μεσιτεία δὲν στερχθῆ ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν, ὁποῖαι καὶ ἂν εἶναι αἱ σχέσεις τῆς αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μ. πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν, ἡ Βρετανικὴ αὐτοῦ Μ. καὶ ἡ Αὐτοκρατορικὴ αὐτοῦ Μ. θέλουν φροντίσειν περὶ τῆς διατάξεως τῆς διορίζομένης εἰς τὸ Α' ἄρθρον τοῦ παρόντος πρωτοκώλου ὡς βάσεως ὅλων τῶν διαπραγματεύσεων, διὰ νὰ τὴν ἐκτελέσουν διὰ τῆς μεσολαβήσεώς των, εἴτε ὁμοῦ εἴτε καὶ χωριστὰ, μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων· καὶ ἐπιλαμβανόμεναι πᾶσαν πρόσφορον περίστασιν θέλουν μεταχειρισθῆν τὴν ἐπιῤῥοήν των εἰς τὰ δύω μέρη διὰ νὰ ἐκτελέσωσι τὴν διαλλαγήν των ἐπὶ τῆς προειρημένης βάσεως.

Δ'. Ἡ αὐτοῦ Β. Μ. καὶ ἡ αὐτοῦ Α. Μ. θέλουν λάβειν ἐφεξῆς τὰ ἀναγκαῖα μέτρα διὰ νὰ διατάξουν τὰ σύνορα τῆς γῆς καὶ νὰ ὀνομάσουν τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους, ὅπου θέλει ἐφαρμοσθῆν ἡ διάταξις αὕτη, καὶ θέλει προβληθῆν εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν νὰ τὰ καθυποβάλῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ε'. Ἐπὶ πᾶσιν ἡ Αὐτοῦ Β. Μ. καὶ ἡ αὐτοῦ Α. Μ. δὲν θέλουν ζητήσειν ἐκ ταύτης τῆς διατάξεως οὔτε αὔξησιν τῆς χώρας των, οὔτε ἐπιῤῥοὴν ἀποκλειστὴν, οὔτε κέρδη ἐμπορικὰ διὰ τοὺς ὑπηκόους των, τὰ ὁποῖα δὲν ἤθελαν εἶσθαι ἐπίσης δεκτὰ δι' ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη.

Ϛ'. Ἡ αὐτοῦ Β. Μ. καὶ ἡ αὐτοῦ Α. Μ. ἐπιθυμοῦσαι νὰ ἔχωσι μετόχους τῶν εἰς τὸ παρὸν πρωτόκωλον ἐμπεριεχομένων διαπραγματεύσεων, τῶν ὁποίων εἶναι τὸ σχέδιον τοῦτο, θέλουν κοινοποιήσειν μὲ ἐμπιστοσύνην τὸ ὄργανον τοῦτο εἰς τὰς αὐλὰς τῆς Βιέννης, τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Βερολίνου, καὶ θέλουν τὰς προβάλειν νὰ ἐγγυηθῶσιν ἐκ συμφώνου μὲ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς

Ῥωσίας, τὴν συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας θέλει ἐκτελεσθῆν ἡ διαλλαγὴ τῶν Τούρκων καὶ Ἑλλήνων, ἐπειδὴ ἡ αὐτοῦ Β. Μ. δὲν δύναται νὰ ἐγγυηθῆ τοιαύτην συνθήκην. Ἐν Πετρουπόλει τὴν 4 Ἀπριλίου (23 Μαρτ.), 1826. Ὑπογράφονται: Βελιγκτών. Νεσσελρόδιος. Λειβῆνος.

Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ἐστάλθη ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Στραφόρδιος Κάνιγγ, ἀνεψίος τοῦ λειτουργοῦ, καὶ παραπλεύσας τὴν Πελοπόννησον, ἐσυνωμίλησε μὲ τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἔλαβεν ἔγγραφον πληρεξουσιότητα νὰ διαπραγματευθῆ μὲ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλήν. Αἱ διαπραγματεύσεις του ἐγίνοντο χωρὶς καρπόν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅμως συνέβη πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ ἐνδυναμώσῃ τὰς διαπραγματεύσεις. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1827 ἔτους ἔγεινεν ἀποπληκτικὸς ὁ πρῶτος λειτουργὸς Λόρδος Λειβερπώλιος, καὶ ὁ Γεώργιος Κάννιγγ, ὁ μέχρι τοῦδε διευθύνων τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως κορυφαῖος τοῦ λειτουργείου. Τώρα ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ εὐκολώτερα τοὺς σκοπούς του. Παιδείαν ἀπολαύσας κλασικὴν ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶχε συντάξειν εἰς τὴν νεότητά του ποιήματα εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ εἰς τὸ ὕψος τῆς πολιτικῆς του ζωῆς διετήρησεν εἰς τὴν καρδίαν του τὸ ἀνθρώπινον αἴσθημα καὶ τὸν φυσικὸν τῆς θεωρίας τρόπον, τῶν ὁποίων ἡ κατασίγασις καὶ ἀθέτησις νομίζεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον συνήθως μεγαλεῖον πνεύματος. Διὰ τοῦτο αὐτὸς ἐγνώρισε — πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον οἱ πολιτικοὶ τῆς ἱερᾶς συνδέσεως δὲν ἠθέλησαν νὰ γνωρίσωσι — τὸ νεῦμα τῆς θείας προνοίας ν' ἀποκτήσῃ ἱστορικὸν κλέος, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἀνάστασιν λαοῦ, ὅς τις πρῶτος ἀπέκτησεν ἤθη καὶ παιδείαν, τέχνας καὶ ἐπιστήμας καὶ δι' αὐτῶν εὐηργέτησεν ὅλην τὴν φωτισμένην ἀνθρωπότητα, καὶ τώρα διὰ παραδόξου τινὸς εἱμαρμένης μόνος ἐκ τῶν Εὐρωπαίων ἐστέναζεν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Ἀσιατῆς βαρβαρότητος. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εὐκολώτερα τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὅς τις

ἔμελλε νὰ γείνῃ μέρος ἔνδοξον τῆς τοῦ κόσμου ἱστορίας, εἵλκυσε καὶ τὴν Γαλλίαν εἰς τὴν μετὰ τῆς Ῥωσίας προγενομένην ἤδη συμφωνίαν, καὶ ἐκατώρθωσε τὴν 6 Ἰουλίου 1827 συνθήκην τῶν τριῶν δυνάμεων, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Τουρκία ἔμελλε νὰ κινηθῇ συμφώνως καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς ν' ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν Ἑλλάδα περίπου κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ πρωτοκώλου. Ἡ περίφημος αὕτη συνθήκη τῆς 6 Ἰουλίου 1827 εἶναι ἡ ἐφεξῆς.

Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Παναγίας καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος.

„Ἡ Μεγαλειότης του ὁ βασιλεὺς τοῦ ἡνωμένου βασιλείου τῆς μεγάλης Βρετανίας καὶ Ἰρλανδίας, καὶ ἡ Μεγαλειότης του ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ Ναυάῤῥας, καὶ ἡ Μεγαλειότης του ὁ Αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν, παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ βάλουν τέλος εἰς τὸν αἱματώδη ἀγῶνα, ὅς τις, ἐνῷ καθυποβάλλει τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας καὶ τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους εἰς ὅλας τὰς ἀταξίας τῆς ἀναρχίας, προξενεῖ καθημεριναῖς νέα ἐμπόδια εἰς τὴν ἐμπορίαν τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν καὶ γεννᾷ τὰς κατὰ θάλασσαν λῃστείας, αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον ἐπιφέρουσιν αἰσθητὰς ζημίας εἰς τοὺς ὑπηκόους τῶν τριῶν συμφωνουσῶν δυνάμεων, ἀλλὰ κάμνουν ἀναγκαῖα καὶ τὰ βαρέα μέσα τῆς προστασίας καὶ ἀμύνης. Ὁ βασιλεὺς τῆς μεγάλης Βρετανίας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας παρακαλεσθέντες προσέτι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας νὰ μεσολαμβήσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν, καὶ ἀναφλεγόμενοι, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσίας, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ παύσωσι τὴν χύσιν τοῦ ἀνθρωπίνου αἵματος καὶ νὰ σταματήσουν τὸν δρόμον τῶν παντοδαπῶν κακῶν, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ γεννηθῶσιν ἀπὸ τὴν συνέχειαν τοιαύτης ἀταξίας τῶν πραγμάτων, ἀπεφάσισαν νὰ ἑνώσωσι τὰς δυνάμεις των καὶ διὰ τακτικῆς συνθήκης νὰ κανονίσωσι τὸν τρόπον τῆς μεσολαβήσεώς των, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι νὰ ἀποκαταστήσωσιν εἰρήνην μεταξὺ τῶν διαμαχομένων μερῶν διὰ μέσου διατάξεως ἀπαιτουμένης καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴν ἡσυχίαν τῆς Εὐρώπης.

„Ἐπομένως ὠνόμασαν πληρεξουσίους νὰ ἐξετάσωσι τὸ πρᾶγμα, νὰ συντάξωσι καὶ νὰ ὑπογράψωσι τὴν προκειμένην συνθήκην· δηλαδὴ

„Ὁ μὲν βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας τὸν πανέντιμον Βιλιάμον Δουδλέην, Πατρίκιον τοῦ βασιλείου, μυστικὸν βουλευτὴν τῆς Μεγαλειότητός του, καὶ πρῶτον γραμματέα ἐπὶ τῆς συναρχίας τῶς ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων· ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας τὸν Πρίγκιπα Ἰούλιον Πολιγνάκιον, Πατρίκιον τῆς Γαλλίας καὶ πρέσβυν του εἰς τὴν Βρετανικήν τοὺ Μ. Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσίας τὸν Πρίγκιπα Χριστόφορον Λειβῆνον κτλ. ἔκτακτον πρέσβυν καὶ πληρεξούσιον λειτουργόν του εἰς τὴν Βρετανικήν του Μεγαλειότητα."

„Οὗτοι ἀφοῦ ἔδειξαν εἰς ἀλλήλους τὰ πληρεξούσια γραμματάτων καὶ τὰ εὕρηκαν εἰς καλὴν καὶ προσήκουσαν μορφὴν, ἐσυμφώνησαν περὶ τῶν ἐφεξῆς ἄρθρων:

Ἄρθ. α'. Αἱ συντιθέμεναι δυνάμεις θέλουν προσφέρειν εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν τὴν μεσιτείαν των μὲ σκοπὸν νὰ κατορθώσωσι διαλλαγὴν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο δὲ θέλει γενῆν, εὐθὺς ἀφοῦ ἐπικυρωθῇ ἡ συνθήκη αὕτη, διὰ κοινῆς Δηλώσεως ὑπογεγραμμένης ἀπὸ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πληρεξουσίους τῶν συνδεδεμένων αὐλῶν, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον θέλει ζητηθῆν καὶ ἀπὸ τὰ δύω ὁπλοφόρα μέρη ἄμεσος ἀνακωχὴ ὅπλων, ὡς ἀναγκαία προκαταρκτικὴ συνθήκη διὰ τὴν ἔναρξιν τῶν διαπραγματεύσεων.

Ἄρθ. β'. Τὸ εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν προβληθησόμενον θέλει στηρίζεσθαι εἰς τὰς ἐφεξῆς βάσεις: Οἱ Ἕλληνες θέλουν γνωρίζειν τὸν Σουλτάνον ὡς κυριάρχην των (Suzerain), καὶ ἐπομένως θέλουν τοῦ πληρόνειν ἐτήσιον φόρον, τοῦ ὁποίου τὸ κεφάλαιον θέλει προσδιορισθῆν ἐκ συμφώνου μίαν φορὰν διὰ πάντα. Οἱ ἄρχοντές των θέλουν ἐκλέγεσθαι καὶ ἀναγορεύεσθαι ὑπ' αὐ-

τῶν· ἡ δὲ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ θέλει ἔχειν διωρισμένην τινὰ μέθεξιν.

Διὰ νὰ στερεωθῇ ἐντελὴς ἀποχωρισμὸς τῶν ἀτόμων τῶν δύω ἐθνῶν, καὶ διὰ νὰ ἐμποδισθῶσιν αἱ συγκρούσεις, ἀπαραίτητοι συνέπειαι ἑνὸς τόσον μακροῦ ἀγῶνος, οἱ Ἕλληνες θέλουν λάβειν τὰ τουρκικὰ ὑποστατικὰ τὰ κείμενα εἰς τὴν ἤπειρον τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὰς νήσους μὲ συνθήκην νὰ ἀποζημιώσωσι τοὺς πρώην κτήτορας ἢ διὰ πληρωμῆς ἐτησίου τινὸς ἀργυρίου προστιθεμένου εἰς τὸν ἐτήσιον φόρον ἢ δι' ὁποιασδήποτε ἄλλης τοιαύτης συμφωνίας.

Ἀρθ. γ΄. Ὁ ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τῆς συμφωνίας ταύτης, καθὼς καὶ τὰ σύνορα τῆς ἐπικρατείας τῆς ἠπείρου Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων, ἐπάνω τῶν ὁποίων θέλει προσαρμοσθῆν, θέλουν στερεωθῆν δι' ὑστέρας διαπραγματεύσεως μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν δυνάμεων καὶ τῶν διαμαχομένων μερῶν.

Ἀρθ. δ΄. Αἱ συντιθέμεναι δυνάμεις ὑποχρεόνονται νὰ ἐνεργήσωσι τὸ σωτήριον ἔργον τῆς εἰρηνεύσεως τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς ἀρχὰς τὰς ἐκτεθειμένας εἰς τὰ προλαβόντα ἄρθρα, καὶ χωρὶς παραμικρὰν ἀναβολὴν νὰ χορηγήσουν εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πληρεξουσίους των τὰς διαταγὰς τὰς ἀναγκαίας πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἤδη ὑπογραφομένης συνθήκης.

Ἀρθ. ε΄. Αἱ συντιθέμεναι δυνάμεις δὲν θέλουν κατ' οὐδένα τρόπον διὰ τῶν μέσων τούτων οὔτ' αὔξησιν τῶν ἐπικρατειῶν των, οὔτ' ἀποκλειστικὴν ἐπιῤῥοὴν, οὔτ' ἐμπορικὰ κέρδη διὰ τοὺς ὑπηκόους των, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ λάβουν ἐπίσης καὶ οἱ ὑπήκοοι παντὸς ἄλλου ἔθνους.

Ἀρθ. ϛ΄. Οἱ συμβιβασμοὶ τῆς διαλλαγῆς καὶ τῆς εἰρήνης, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ γείνουν ἀποφασιστικῶς μεταξὺ τῶν δύω διαμαχομένων μερῶν, θέλουν στερεωθῆν μὲ τὴν ἐγγύησιν ἐκείνης ἐκ τῶν τριῶν συντιθεμένων δυνάμεων, ἥτις κρίνει ὠφέλιμον ἢ δυνατὸν νὰ ἀναλάβῃ μίαν τοιαύτην ἐγγύησιν. Ἡ ἐγγύησις αὕτη θέλει κριθῆν ἔπειτα ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς δυνάμεις.

Ἀρθ. ζ΄. Ἡ συνθήκη αὕτη θέλει ἐπικυρωθῆν, καὶ θέλουν ἀλλαχθῆν πρὸς ἀλλήλους αἱ ἐπικυρώσεις τῶν τριῶν δυνάμεων εἰς δύω μῆνας, ἢ, εἰ δυνατὸν, καὶ ἀρχήτερα.

„Τὸ πρωτόγραφον ταύτης τῆς συνθήκης ὑπέγραψαν οἱ σεβαστοὶ πληρεξούσιοι καὶ τὸ ἐσφράγισαν μὲ τὰ παράσημά των.

Ἐγράφη ἐν Λονδινίῳ τὴν 6 Ἰουλίου, 1827. Δουδλέης. Πολιγνάκιος. Λεϊβῆνος."

Ἄρθρον πρόσθετον καὶ μυστικόν.

„Ἐὰν ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ εἰς διάστημα ἑνὸς μηνὸς δὲν στέρξῃ τὴν προβαλλομένην μεσιτείαν, αἱ ὑψηλαὶ συντιθέμεναι δυνάμεις συμφωνοῦσιν ἀκολουθήσωσι τὰ ἑφεξῆς:

1. Θέλει δηλωθῆν εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει σεβασμίων πρέσβεών των, ὅτι αἱ ἀναρμοστίαι καὶ τὰ κακὰ τὰ ἀναφερθέντα εἰς τὴν συνθήκην ὡς ἀναπόσπαστα τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ τῶν ἓξ τελευταίων ἐνιαυτῶν· καταστάσεως, τὴν ὁποίαν ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ φαίνεται ὅτι δὲν ἔχει τὰ μέσα νὰ τὴν θεραπεύσῃ, ὑποχρεόνουν τὰς συντιθεμένας δυνάμεις νὰ πλησιάσωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ.

Ἐσυμφωνήθη νὰ γείνῃ ἡ πλησίασις αὕτη μὲ τὸ νὰ συνδέσουν αἱ δυνάμεις πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐμπορικὰς σχέσεις στέλλουσαι καὶ δεχόμεναι παρ' αὐτῶν Διακτόρους διὰ τὴν ἐμπορίαν ἐνόσῳ θέλουν ὑπάρχειν μεταξὺ αὐτῶν ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι δυνάμεναι νὰ συντηρήσωσι τοιαύτας σχέσεις.

2. Ἐὰν εἰς διάστημα ἑνὸς μηνὸς δὲν δεχθῇ ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ τὴν προβαλλομένην ἀνακωχὴν εἰς τὸ Α΄. ἄρθρον τῆς δημοσίου συνθήκης, ἢ ἐὰν οἱ Ἕλληνες τὴν ἀποῤῥίψωσιν, αἱ συντιθέμεναι δυνάμεις θέλουν φανερώσειν εἰς ἐκεῖνο ἐκ τῶν πολεμοφόρων μερῶν, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ τὸν πόλεμον, ἢ καὶ εἰς τὰ δύω, ἐὰν εἶναι ἀνάγκη, ὅτι αἱ εἰρημέναι ὑψηλαὶ δυνάμεις ἔχουν σκοπὸν νὰ με-

ταχειρισθῶσιν ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα θέλουν τὰς δείξειν αἱ περιστάσεις πρόσφορα διὰ νὰ ἐκτελέσουν ἀμέσως τὴν ἀνακωχὴν, ἐμποδίζουσαι, ὁσάκις τοὺς εἶναι δυνατὸν, πᾶσαν σύγκρουσιν τῶν διαμαχομένων μερῶν· καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν προειρημένην δήλωσιν αἱ συντιθέμεναι δυνάμεις θέλουν μεταχειρισθῆν ὅλα τὰ μέσα, ὅσα ἔχουν εἰς τὴν ἐξουσίαν των, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸν σκοπὸν ταύτης τῆς δηλώσεως, χωρὶς ὅμως νὰ μεθέξουν κατ' οὐδένα τρόπον ἀπὸ τὰς ἐχθρικὰς πράξεις τὰς μεταξὺ τῶν δύω διαμαχομένων μερῶν.

Ἐπομένως αἱ συντιθέμεναι δυνάμεις ἀμέσως μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ παρόντος προσθέτου καὶ μυστικοῦ ἄρθρου θέλουν στείλειν εἰς τοὺς ναυάρχους τῶν εἰς τὴν Ἀνατολὴν εὑρισκομένων στόλων των διαταγὰς συμφερούσας εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος ἄρθρου.

3. Τέλος, ἐὰν τὰ μέτρα ταῦτα δὲν ἀρκέσουν νὰ ὑποχρεώσουν τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν νὰ στέρξῃ τὰς προτάσεις τῶν συντιθεμένων δυνάμεων, ἢ οἱ Ἕλληνες δὲν θελήσωσι τὰς διὰ τῆς συνθήκης ἀποφασισθείσας πρὸς χάριν των συμφωνίας· αἱ ὑψηλαὶ συντιθέμεναι δυνάμεις δὲν θέλουν παύσειν νὰ ἐνεργοῦν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς προκειμένης εἰρηνεύσεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τὰς συμφωνηθείσας μεταξύ των· καὶ ἐπομένως ἔδωκαν τὸ πληρεξούσιον εἰς τοὺς ἐν Λονδινίῳ τοποτηρητάς των νὰ διακροτήσωσι καὶ νὰ προσδιορίσωσι τὰ τελευταῖα μέτρα, τὰ ὁποῖα θέλει γενεῖν ἀναγκαῖον νὰ μεταχειρισθῶσι.

„Τὸ παρὸν πρόσθετον καὶ μυστικὸν ἄρθρον θέλει ἔχειν τὴν αὐτὴν ἰσχὺν καὶ ἀξίαν, τὴν ὁποίαν ἤθελεν ἔχειν, ἐὰν ἦτο παρεντεθειμένων εἰς τὴν σημερινὴν συνθήκην. Θέλει ἐπικυρωθῆν, καὶ αἱ ἐπικυρώσεις θέλουν ἀλλαχθῆν συγχρόνως μὲ τὰς ἐπικυρώσεις τῆς συνθήκης. Πρὸς δὲ πίστωσιν τούτου οἱ πληρεξούσιοι τὸ ὑπέγραψαν καὶ τὸ ἐσήμαναν μὲ τὰ παράσημα τῶν σφραγίδων των.

Ἐγράφη ἐν Λονδινίῳ τὴν 6 Ἰουλίου 1827. Δουδλέης. Πολιγνάκιος. Λειβῆνος."

Κατὰ τὴν συνθήκην λοιπὸν ταύτην ἐπροστάχθησαν οἱ ναύαρχοι τῶν στόλων, τοὺς ὁποίους μέρος μὲν εἶχαν, μέρος δὲ ἔστειλαν αἱ τρεῖς δυνάμεις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν θάλασσαν, ὁ Ἄγγλος Κοδριγγτὼν, ὁ Γάλλος Ῥιγνῦς καὶ ὁ Ῥῶσος Εἴδηνος νὰ παρακινήσωσι τὸν Αἰγύπτιον Ἰβραῒμ ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, καὶ οὕτω νὰ παύσωσι τὰς ἐρημώσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμνεν ὁ ἄγριος ἐκεῖνος εἰς τὴν δυστυχῆ χώραν. Ἀλλ' οἱ λόγοι τῶν ναυάρχων ἐγίνοντο εἰς μάτην, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ἀπ' ἀρχῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως δὲν εἶδαν οὔτ' ἤκουσαν σφοδρότητα τινὰ ἐκ μέρους τῶν Χριστιανικῶν δυνάμεων. Διὰ τοῦτο οἱ ναύαρχοι, ἐὰν ἤθελαν νὰ ἐμπνεύσωσι φόβον καὶ νὰ μὴ περιγελασθῶσιν ὡς οἱ διπλωματικοὶ, ἠναγκάσθησαν νὰ λάβωσι θέσιν ἐπαπειλητικὴν ἐναντίον τοῦ λιμένος τῶν Ἀβαρίνων, ὅπου ἔστεκεν ἀραγμένος ὁ Τουρκικοαιγυπτιακὸς στόλος. Τὴν 20 Ὀκτωβ. ἔκαμαν πάλιν δοκίμιον νὰ συνδέσωσι μὲ τὸν Αἰγύπτιον διαπραγματεύσεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἀπεκρίνοντο μὲ πυροβολήματα, καὶ ἔδειχναν τὸν σκοπόν των ὅτι ἤθελαν νὰ στείλουν πυρφόρα πλοιάρια μεταξὺ τῶν ἡνωμένων στόλων· ἐκ τούτου ἐξεῤῥάγη ναυμαχία, εἰς τὴν ὁποίαν, μετὰ ματαίαν ἀντίστασιν, κατεκάη ὅλος σχεδὸν ὁ Τουρκικοαιγυπτιακὸς στόλος.

Πρὶν διηγηθῶμεν τὰ ἐφεξῆς τῆς λαμπρᾶς ταύτης ναυμαχίας, ἐπανερχόμεθα εἰς ἄλλας τινὰς πράξεις τοῦ Κάνιγγ ὡς χαρακτηριζούσας τὸ φρόνημά του. Ὁ ἀνὴρ, ὅστις ὡς μαθητὴς καὶ τρόφιμος τοῦ Πίττ εἶχε δειχθῆν σφοδρὸς ἀντίπαλος τῆς Γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως, ἐπῃνέθη ἀπὸ τοὺς φίλους αὐτῆς ὡς αὐτομολήσας εἰς τὰ δόγματά της, ἀφοῦ ἐκβῆκεν ἀπὸ τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον ἐπεριπάτουν αἱ λοιπαὶ αὐλαὶ ὡς πρὸς τὰ Ἱσπανικὰ καὶ Ἑλληνικὰ πράγματα. Ἐνεργήσας τὴν ἐκ μέρους τῆς Αγγλίας κύρωσιν τῶν πολιτειῶν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς ἔκρινε τὴν τύχην αὐτῶν στερήσας τὴν Ἱσπανίαν πάσας τὰς ἐλπίδας τοῦ νὰ λάβῃ ἀπὸ τὰς Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις

βοήθειαν πρὸς ἐξανακυριέυσιν τῶν ἀποικιῶν της. Κατ' ὀλίγον ἐκραταιώθη ἡ τοῦ Κάνιγγ ἀντίθεσις πρὸς τὰς ἠπειρωτικὰς δυνάμεις. Ὅταν περὶ τὸ τέλος τοῦ 1826 ἔτους ἔδειχνεν ἡ Ἰσπανία σημεῖα ὅτι ἡτοιμάζετο νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὰ πράγματα τῆς Πορτογαλλίας καὶ νὰ εἰσάξῃ εἰς τὴν χώραν ταύτην σύστημα ὅμοιον τοῦ ἰδικοῦ της, εὐθὺς ὁ Κάνιγγ ἔστειλεν Ἀγγλικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Πορτογαλλίαν, καὶ ὡμίλησε τὴν 11 Δεκεμβρ. εἰς τὸ κοινοβούλιον τόσον ἐμπαθῶς κατὰ τῆς πολιτικῆς ἐκείνων τῶν δυνάμεων, ὑπὸ τῶν ὁποίων ὑπέθετεν ὅτι ὑπεστηρίζοντο οἱ σκοποὶ τῆς Ἰσπανίας, ὥστε πολλοὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἡ σφοδρὰ αὕτη ἐμπάθειά του δὲν ἦτο ἀληθινὴ, ἀλλ' ἐπιτηδευμένη διὰ νὰ προξενήσῃ τρόμον. ,,Δὲν ἐμπορῶ νὰ κάμω ἄλλο, εἶπε. Πρέπει νὰ φοβῶμαι τὸν πόλεμον ὅταν στοχάζωμαι τὴν τεράστιον δύναμιν τῆς Ἀγγλίας, καὶ ὅταν ἐννοῶ, ὅτι ὅλοι οἱ δυσαρεστημένοι ὅλων τῶν ἐπικρατειῶν τῆς Εὐρώπης εἶναι ἕτοιμοι νὰ ἑνωθῶσι μὲ τὴν Ἀγγλίαν. Ἐπρόκρινα νὰ πάσχω αὐτὸς ἐγὼ, μᾶλλον δὲ νὰ πάσχω τὰ πάντα, ὅσα δὲν πειράζουν τὴν Ἐθνικὴν ἡμῶν διδασκαλίαν καὶ τὴν Ἐθνικὴν ἡμῶν πίστιν παρὰ νὰ δυνηθῶ ν' ἀρχίσω πόλεμον, ὅς τις δύναται νὰ γεννήσῃ βδελυκτότατα ἀποτελέσματα. Ἡ Ἀγγλία πρέπει νὰ εἶναι οὐδετέρα ὄχι μεταξὺ ἀνθρώπων, ἀλλὰ μεταξὺ γνωμῶν.'' — Ἦτο τὸ ἀπροσδοκητότατον ἀφ' ὅσα δύναται νὰ φέρῃ μεταβολὴ ἀνθρώπων ν' ἀκούσῃ τις Ἀγγλικὸν λειτουργὸν, μαθητὴν τοῦ Πίττ, νὰ φοβερίζῃ τὰς πολιτείας τῆς Εὐρώπης, ὅτι ἡ Ἀγγλία γνωρίζει εἰς τὸν κόλπον τῶν ἐθνῶν ἐπαναστατικήν τινα φατρίαν, καὶ δείχνει κλίσιν νὰ συμμαχήσῃ μαζή της.

Ἀλλ' ὁ φοβερισμὸς ν' ἀρχίσῃ πόλεμον κατὰ τῆς ἡνωμένης Εὐρώπης δυσκόλως ἐμπορεῖ νὰ πιστευθῇ ὡς ἀληθινὸς, ἂν τις παρατηρήσῃ μὲ πόσας τέχνας ἀπέφευγε τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον. Τούτων τῶν τεχνῶν ἦτο γέννημα ἡ συνθήκη τῆς 6 Ἰουλίου 1827. Ὅσα ἔκαμε πρὸς ὄφελος τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ἐπροξένησαν πολλὴν καὶ ἄφθονον τὴν δημόσιον εὐγνωμοσύνην. Ὅταν

ὅμως συνέβη τὸ μέγα καὶ λαμπρὸν ἔργον τῆς εἰς τοὺς Ἀβαρίνους κατακαύσεως τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, καὶ ἡ Εὐρώπη τὸ ἤκουσε μὲ χαρμόσυνον ἀλαλαγμὸν, παρεκτὸς τῶν Ἄγγλων ἐμπόρων καὶ τῶν ὁμοφρόνων των· ὅταν καθεὶς ἤλπιζε πλέον, ὅτι τὸ σύμβαμα τοῦτο θέλει ταπεινώσειν τὴν ὀφρὺν τοῦ Σουλτάνου, θέλει ἐλευθερώσειν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν βαρεῖαν παρουσίαν τοῦ Ἰβραὶμ, καὶ θέλει φυλάξειν εἰς τὸν κόσμον τὴν εἰρήνην· τότε ὁ ἐνεργὸς ὅλων τούτων τῶν κινημάτων δὲν ὑπῆρχε πλέον διὰ νὰ τελειώσῃ συντόμως, τὸ ὁποῖον ἤρχισεν ἔργον. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ κόσμου εἶχεν ὑψωθῆν περὶ αὐτοῦ, ὅταν ἤρχισε νὰ φέρῃ τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὴν εὐθεῖαν καὶ φυσικὴν ὁδὸν ἐκ τῆς στραβῆς καὶ παρὰ φύσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκατήντησε μὲ τὰ βιαστικὰ μέσα τῆς ἐμπορίας, μὲ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν καθολικῶν ὑπηκόων της καὶ μὲ τὴν κατηναγκασμένην τέντωσιν τῶν τιμῶν τῶν γεννημάτων· ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς ἀριστοκρατίας ἐξύπνισε, καὶ ἀγωνιζόμενος καὶ κατ' αὐτῆς μετὰ τῶν πολλῶν ἄλλων μεριμνῶν του ἐξησθένησε τόσον, ὥστ' ἀπέθανε τὴν 8 Αὐγούστου 1827, ἀνὴρ περιώνυμος γενόμενος, χωρὶς νὰ κατάγεται ἀπὸ λαμπρὸν γένος (ὁ πατήρ του ἦτο ἱερεὺς), χωρὶς νὰ εἶναι Δοὺξ, οὐδὲ νὰ ἔχῃ ἄλλον τίτλον, οὐδὲ παράσημον, εἰμὴ τὸ ἁπλοῦν, ἀλλ' ἀκουστὸν ὄνομα Γεώργιος Κάννιγγ.

Ὁ διάδοχός του, Λόρδος Γεδερῖχος, ἀνὴρ ἄλλως καλὸς κἀγαθὸς, ᾐσθάνετο ἑαυτὸν ἀσθενῆ νὰ ἀντιφέρεται εἰς τοὺς ἰσχυροὺς καὶ πλουσίους Ἀριστοκρατικοὺς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤθελαν νὰ πολεμηθῇ ἡ Τουρκία. Μ' ὅλον ὅτι λοιπὸν ἐξηκολούθει νὰ πράττῃ κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Κάννιγγ, ἐφαίνετο ὅμως ἐπαισθητὴ ψυχρότης εἰς τὰς διαταγὰς, αἱ ὁποῖαι ἐστέλλοντο εἰς τοὺς ναυάρχους· καὶ εἰς τὸν Σουλτάνον ἔμεινε τόσον ὀλίγον μυστικὴ ἡ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπικρατήσασα καταδίκασις τοῦ πολέμου, ὥστ' εὐθὺς ἐκβῆκεν ἀπὸ τὸν τρόμον του. Τίποτε δὲν ἐπράχθη ὠφέλιμον ἐκ τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης νίκης, ἥτις

ἐφοβέριζεν αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὄχι μό-
νον τὸ αἷμα τόσων ἀνδρείων ἀγωνισαμένων ὑπὲρ τῆς
Ἑλλάδος ἐχύθη ματαίως, ἀλλ' ἀφῆκαν τὸν μανιώδη,
ὅςτις τὴν κατηρήμαξε, νὰ στείλῃ εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐπὶ
τοῦ διασωθέντος μέρους τῶν καραβίων του χιλιάδας
αἰχμαλώτων ὡς σκλάβους. Διὰ τῶν διαπραγματεύσεων,
τὰς ὁποίας ἔκαμαν οἱ πρέσβεις τῶν τριῶν δυνάμεων εἰς
τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς ὄφελος τῶν Ἑλλήνων, ἐ-
κατωρθώθη τόσον, ὅσον καὶ πρότερον, καὶ κατὰ τὸ τέ-
λος Νοεμβρίου 1827 ἀφῆκαν οἱ πρέσβεις οὗτοι τὴν Κων-
σταντινούπολιν. Μετὰ τέσσαρας ἑβδομάδας ἐπαραίτησε
τὴν λειτουργίαν του ὁ Λόρδος Γοδερῖχος. Ὁ Δοὺξ Βε-
λιγκτὼν, ὅςτις ἐμβῆκεν εἰς τὸν τόπον του ὡς πρῶτος
λειτουργὸς, ἐκρίθη εὐθὺς ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην ὅτι θέ-
λει ἐναγκαλισθῆν πολιτικὴν ἀντίθετον τῆς τοῦ Κάνιγγ.
Καὶ τὸ Διβάνιον δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ ταύ-
της τῆς τοῦ λειτουργείου μεταβολῆς ἐνόμισεν ἀσφαλῆ
τὴν φιλίαν τῆς Ἀγγλίας. Εἰς τὸν ἐκ τοῦ θρόνου λόγον
τῆς ἀνοίξεως τοῦ κοινοβουλίου (29 Ἰανουαρ. 1828) ἡ
εἰς τοὺς Ἀβαρίνους καταστροφὴ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου
ἐθρηνήθη ὡς δυστύχημα, καὶ ὁ Σουλτάνος ὠνομάσθη
παλαιὸς σύμμαχος τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἀγγελία αὕτη τοῦ
βασιλικοῦ λόγου ἐθράσυνε τὸν Σουλτάνον εἰς τὰς μετὰ
τῆς Ῥωσίας συμβιβάσεις του. Εἰς μάτην ἐπροσπάθησε
τώρα ὁ Βελιγκτὼν νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ῥωσικὸν κατὰ τῆς
Τουρκίας πόλεμον· Ἀφοῦ δὲ ἤρχισεν ὁ πόλεμος, ἐπρο-
σπάθει ὅσον ἠδύνατο νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ὀθωμανικὴν
αὐλὴν ἀπὸ δυστυχίας καὶ κινδύνους. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἀγ-
γλία μὲ τὴν Ῥωσίαν μὲν ἦτο ἀκόμη σύμμαχος, μὲ τὴν
Τουρκίαν δὲ, ἀπὸ τῆς εἰς Ἀβαρίνους ναυμαχίας ἀκόμη εἰς
πολεμικὴν κατάστασιν· ἐγεννήθη ἐκ τούτου ἀλλόκοτός
τις θέσις καὶ σχέσις, εἰς τρόπον ὥστε οἱ μὲν σύμμαχοι
ἐφαίνοντο ὡς ἐχθροὶ, οἱ δὲ ἐχθροὶ ὡς σύμμαχοι.

Ἡ ἐσωτερικὴ διοίκησις τῆς Ἀγγλικῆς οἰκονομίας

ὑπέστρεψαν ἐπὶ τῆς προεδρίας τοῦ Βελιγτῶνος εἰς τὰ δόγ-
ματα, τὰ ὁποῖα εἶχε σκοπὸν νὰ παραιτήσῃ ὁ Κάννιγ.
Ἡ ἀπαγορία τῆς ἐλευθέρας εἰσκομιδῆς τῶν γεννημά-
των ἐπεβεβαιώθη ἐκ νέου, καὶ ἐκ τούτου ἐκαταδικάσθη
τὸ μέγιστον μέρος τῶν κατοίκων τοῦ βασιλείου εἰς ἀθλι-
ωτάτην κατάστασιν πρὸς χάριν μεγαλητέρων εἰσοδημά-
των τῶν ἐχόντων ὑποστατικά. Καὶ ἡ ἐπαγγελθεῖσα δὲ
ἢ ἀρχισθεῖσα μετρίασις τῶν ἀναγκαστικῶν νόμων τῆς
ἐμπορίας δὲν ἐκατωρθώθη. Ὁ ἐπὶ Ἰακώβου Β' ἐκδοθεὶς
νόμος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀπεκλείοντο ἀπὸ τὸ κοινοβού-
λιον ὅλοι οἱ Δεισιδέντοι καὶ οἱ Καθολικοὶ, ἐπειδὴ δὲν ἤ-
θελαν νὰ μεταλάβωσι τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ κατὰ
τὸ δόγμα τῆς Ἀγγλικῆς ἐκκλησίας, μηδ' ὡρκίζοντο, ὅτι
ἡ μυσταγωγία εἶναι βλασφημία κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ εἰ-
δωλολατρεία, ὡς πρὸς τὸ πρῶτον αὐτῆς μέρος ἐκαταρ-
γήθη τὴν 28 Ἀπριλίου 1828· τὸ δὲ δεύτερον, ἡ τῆς
δεκάτης ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος ἀνάξιος μάστιξ τοῦ
συνειδότος, ἐφυλάχθη ἀπαρασάλευτον. Ἡ ἐλεεινὴ κα-
τάστασις τῆς Ἰρλανδίας ἔμελλε νὰ θεραπευθῇ μὲ βί-
αια καὶ φοβεριστικὰ μέσα. Τὸ μέγα πλῆθος τῶν κατοί-
κων τῆς χώρας ταύτης (7 μιλιόνια εἰς 1300 τετραγωνι-
κὰ μίλια), ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Καθολικῶν, ἔπασχε πολ-
λὴν κακουχίαν ἀπὸ τὰ μεγάλα καὶ πολλὰ κτήματα τῆς
Ἀγγλικῆς ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὸ μέσον
των. Πολλοὶ μὴ ἔχοντες τρόπον νὰ πληρώσωσι τοὺς ἱε-
ρεῖς τῆς ἐκκλησίας των ἐπεφορτίζοντο προσέτι φό-
ρους καὶ ὑποχρεώσεις πρὸς μίαν ξένην των ἐκκλησίαν.
Ἡ ἀναβραστικὴ ζύμη ἥτις ἐζήτει ἔξοδον, ἐῤῥίφθη ὅλη
εἰς τοῦτο τὸ ἀῤῥωστικὸν μέλος. Καὶ οἱ Καθολικοὶ Ἰρ-
λανδοὶ ἤρχισαν νὰ ζητῶσιν ἐντελῆ ἀπόλαυσιν τῶν πο-
λιτικῶν δικαίων, ὅσα ἔχει ὁ τῆς Ἀγγλικῆς ἐκκλησί-
ας ὑπήκοος. Ἄγριος φατρία ἐμοίρασε τοὺς κατοίκους
τῆς νήσου εἰς ἀγῶνα, ὅςτις κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον
ἦτο ἀγὼν τῆς ὑποδουλωμένης ἐκκλησίας κατὰ τῆς κυρι-
ευούσης, κατ' ἀλήθειαν δὲ ἀγὼν τῆς δημοκρατίας κατὰ

τῆς ἀριστοκρατίας. Ἔνδοξός τις καὶ θαῤῥαλέος Καθολικὸς, Ὀκονέλιος ὀνόματι, ἔγεινεν ἀρχηγὸς τῶν ὁμοπίστων του, καὶ ἐτόλμησε πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐκ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος κἀνεὶς ἄλλος δὲν ἐτόλμησε, νὰ ζητήσῃ νὰ γείνῃ μέλος τοῦ κοινοβουλίου διὰ τὸν χηρεύσαντα τόπον τοῦ Κομητάτου τῆς Κλαρίας. Εἷς ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων Προτεστάντων, Φίτιος Γεράλδος, λειτουργὸς τοῦ βασιλέως, συνεσπουδάρχει μαζή του, βοηθούμενος ἀπ' ὅλους τοὺς ἄρχοντας τῆς κυβερνήσεως, καὶ ἀπ' ὅλους τοὺς ἐνδόξους τῆς ἐπαρχίας, ἐλευθερίους καὶ ἀνελευθέρους, καὶ ἀπὸ πολλοὺς προσέτι Καθολικοὺς, οἵτινες ἐφρόντιζαν πλέον νὰ διατηρήσωσι τὰ ὑποστατικά των παρὰ νὰ περισσεύσωσι τὰ πολιτικά των δίκαια. Ἐξ ἐναντίας δὲ δὲν ἦσαν ὀλίγοι Προτεστάνται φίλοι καὶ βοηθοὶ τοῦ Ὀκονελίου. Τὴν 7 Ἰουλίου 1828 ἐκλέχθη τῷόντι ὁ Ὀκονέλιος μέλος τοῦ κοινοβουλίου. Τότε ἐκήρυξεν, ὅτι κἀνεὶς νόμος δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ συνεδριάζῃ εἰς τὸ κοινοβούλιον, ὅτι μόνον ὁ αἰσχρὸς ἐκεῖνος ὅρκος τὸν ἀποκλείει, ὅτι αὐτὸς ὅμως θέλει ὑπάγειν εἰς τὸ Λονδίνιον, θέλει λάβειν τὸν τόπον του εἰς τὴν κάτω Βουλὴν, καὶ ἐὰν θελήσῃ νὰ τοῦ ζητήσῃ κἀνεὶς τὸν ὅρκον ἐκεῖνον, θέλει ἀναγκάσειν τὸ κοινοβούλιον νὰ προστατεύσῃ ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Εὐρώπης δόγματα, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ δικαιολογήσῃ χωρὶς νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι εἶναι αἰωνίως ὑποκείμενον εἰς τὴν βαρβαρότητα τῶν ἐλεεινοτάτων ἑκατονταετηρίδων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ Κάννιγγ ἤδη ἔχων σκοπὸν νὰ εἰσάξῃ εἰς τὴν πολιτείαν τοὺς Ἰρλανδοὺς, ηὔξησε πρὸ πολλοῦ τοὺς ὑπερασπιστάς των. Ὁ Βελιγκτὼν τώρα φοβούμενος μὴ ἀποστατήσῃ ἡ Ἰρλανδία ἐνηγκαλίσθη τὸν σκοπὸν τοῦ ἀντιπάλου του ἐκείνου. Ὁ Πῆλος (Peel), πρῴην ἐχθρὸς τῆς Ἰρλανδικῆς ἐλευθερίας, ἐκηρύχθη καὶ αὐτὸς τώρα συνήγορός των. Τὴν 5 Μαρτ. 1829 ὡμίλησε λόγον, ὅστις ἔδωκε τὴν νίκην εἰς τοὺς Ἰρλανδούς. Τὴν 13 Ἀπριλ. ἐκυρώθη ἡ πολιτικὴ τῶν Ἰρλανδῶν ἐλευθερία

(emancipation), καὶ τὴν 23 Ἀπριλ. 1829 ἐσυνεδρίασαν εἰς τὴν ἄνω Βουλὴν οἱ πρῶτοι Καθολικοὶ Πατρίκιοι. Ἀπήλαυσαν λοιπὸν οἱ Ἰρλανδοὶ ὅλα τὰ πολιτικὰ δίκαια, ὅσα χαίρουσι καὶ οἱ Ἄγγλοι.

Τὸ Λονδίνιον κατεστάθη συμβούλιον περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων, ὡς ἴδαμεν εἰς ἀριθ. 3 τοῦ μυστικοῦ Ἄρθρ. τῆς συνθήκης τῆς 6 Ἰουλίου 1827. Ἐκεῖ ἀπεφάσισαν οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσίας τὴν 16 Νοεμβρίου 1828 νὰ περιορίσωσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὰς Κυκλάδας νήσους. Ἔπειτα τὴν ἐξέτειναν (24 Μαρτ. 1829) ἕως μίαν γραμμὴν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ φθάνουσαν ἕως τὸ νότιον ἄκρον τοῦ Παγασητικοῦ. Τελευταῖον ἐμίκρυναν ταύτην τὴν ἔκτασιν κατὰ τὴν 3 Φεβρουαρίου 1830, καὶ ὡς αὐτόνομον πολιτείαν τὴν παρέδωκαν εἰς κυριάρχην ἡγεμόνα, τὸν Πρίγκιπα Κοβούργου Λεοπόλδον χηρεύσαντα σύζυγον τῆς (6 Νοεμβρ. 1817) ἀποθανούσης θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Γεωργίου Δ'. Ὁ Πρίγκιψ ἐδέχθη κατ' ἀρχὰς τὴν ἀξίαν ταύτην. Ἀλλ' ἔπειτα ἰδὼν τὴν δυσαρέστησιν τῆς Ἑλληνικῆς Γερουσίας, διὰ τὴν στένωσιν τῶν συνόρων ἐπαραιτήθη τὴν 21 Μαΐου, 1830. Οἱ πληρεξούσιοι λειτουργοὶ τῶν τριῶν δυνάμεων ἐπαραμύθησαν τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλουν φροντίσειν περὶ τῆς ἐντελοῦς ἀποκαταστάσεώς των. Ἀλλ' ἰδοὺ νέα ἐμπόδια!

Ἐνόσει ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Γεώργιος Δ' τρεῖς μῆνας κατὰ συνέχειαν νόσημα βαρὺ καὶ ἀθεράπευτον, ὑδρωπικὸν ἐνταυτῷ καὶ στηθικὸν, καὶ τὴν 26 Ἰουνίου 1830 ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας του. Οἱ Ἄγγλοι ἔγραφαν τὸν βίον του καὶ ὕμνησαν τὰς ἀρετάς του διὰ τῶν κοινῶν ἐφημερίδων. Διεδέχθη τὸν Ἀγγλικὸν θρόνον ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀποθανόντος, μέχρι τοῦδε Δοὺξ Κλαρεντίας (γενν. 21 Αὐγ. 1765), μὲ ὄνομα Βιλέλμος Δ'. Ὁ Δοὺξ Βελιγτὼν ἐφρόντιζε τώρα πλέον νὰ ἀσφαλισθῇ εἰς τὴν εὐ-

νοιαν τοῦ νέου βασιλέως, τὸν ὁποῖον ἡ φήμη ἤθελε δημοκρατικὸν, κατὰ τῶν ἀντιπάλων του, παρὰ νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς Ἑλλάδος. Προσετέθη εἰς τοῦτο ἡ μετὰ ἕνα μῆνα συμβᾶσα μεταπολίτευσις τῆς Γαλλίας· καὶ οὕτω τὰ Ἑλληνικὰ ἔμειναν ἠμελημένα.

Τὴν 2 Νοεμβρ. ἤνοιξε τὸ νέον κοινοβούλιον ὁ νέος βασιλεὺς Βιλέλμος Δ' μὲ λόγον (συντεθειμένον ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς), εἰς τὸν ὁποῖον ἐπαρίστανε μετὰ λύπης τὴν ταραχὴν τῆς Εὐρώπης. „Ὁ παλαιὸς κλὼν τῆς Βουρβωνικῆς οἰκογενείας, εἶπε, δὲν βασιλεύει πλέον εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ὁ Δοὺξ Αὐρηλίας ἐπροσκαλέσθη εἰς τὸν θρόνον μὲ ὄνομα „βασιλεὺς τῶν Γάλλων." Ὁ νέος κυριάρχης μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ φυλάξῃ τὴν καλὴν ἁρμονίαν μας καὶ ὅλας τὰς μεταξύ μας συνθήκας· διὰ τοῦτο δὲν ἐβράδυνα νὰ συνεχίσω τὰς διπλωματικάς μου σχέσεις καὶ φιλίας μὲ τὴν Γαλλικὴν αὐλήν." Ἐθρηνολόγησε τὴν κατάστασιν τοῦ Βελγίου καὶ ἐβεβαίωσεν, ὅτι φροντίζει μετὰ τῶν συμμάχων του νὰ εἰσάξῃ εἰρήνην εἰς τὴν χώραν ἐκείνην. Περὶ Πορτογαλλίας εἶπεν, ὅτι προσμένει γενικὴν ἀμνηστίαν ἀπὸ τὸν Μιγουέλον, καὶ οὕτω νὰ συνδέσῃ τὰς φιλικάς του σχέσεις κτλ. Ὁ λόγος οὗτος ἐφάνη πολλὰ λιτὸς καὶ ἐνταυτῷ δυσάρεστος εἰς τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Βελιγκτῶνος. Τὸν ἤλεγξαν ἐπὶ τοῦ κοινοβουλίου, τοῦ ἐζήτησαν πολλὰς ἐξηγήσεις, ἤρχισαν σφοδρὸν ἀγῶνα κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν συναρχόντων του, καὶ τὸν ἐστενοχώρησαν τόσον, ὥστε καὶ αὐτὸς καὶ οἱ συνάρχοντές του ἐπαραίτησαν τὰς ἀξίας των τὴν 16 Νοεμβρ. Ἡ ἐναντία του φατρία ἔλαβε τὴν ὑπεροχὴν, καὶ ὁ Λόρδος Γρέης ἐπροσκαλέσθη ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ γείνῃ κορυφαῖος τοῦ λειτουργείου, καὶ νὰ ἐκλέξῃ τοὺς συνάρχοντάς του. Ὁ Γρέης ζητήσας καὶ λαβὼν ἀπὸ τὸν βασιλέα τρία τινὰ, ἤγουν φειδωλίαν εἰς τὰ τῶν ἐξόδων, μεταῤῥύθμισιν τινὰ μετρίαν τοῦ κοινοβουλίου, τὴν μὴ μεσολάβησιν εἰς τὰ συμφέροντα τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἀνηγορεύθη τὴν 22 Νοεμβ. πρῶτος λειτουργὸς, καὶ ἐσύνθεσε τὴν συναρχίαν του ἀπὸ ὁμο-

γνώμονάς του. Ἔλαβε λοιπὸν τέλος καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ Βελιγκτῶνος, ὅς τις ἐπροσπάθησε νὰ συνάψῃ εἰς τὸ πολεμικόν του κλέος τὴν τιμὴν ἀνδρὸς πολιτικοῦ καὶ διευθυντοῦ τῶν πραγμάτων τῆς Εὐρώπης. Ἀφοῦ ἐκβῆκεν ὁ Βελιγκτὼν, ἐξέδωκεν ὁ βασιλεὺς τὴν προειρημένην (σελ. 356) περὶ Βρουνσουΐκου ἀπόφασίν του.

Τὴν 9 Μαρτίου 1831 ἀνεγνώσθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν κάτω Βουλὴν ὁ περὶ μεταῤῥυθμίσεως τοῦ κοινοβουλίου νόμος μὲ πολλὰς ἀντιλογίας τῶν ἐναντίων. Ἡ ἀγγελία αὕτη εὔφρανε τόσον τοὺς κατοίκους τοῦ Λονδινίου, ὥστε ὁ Πολίταρχος (Lord-Major) τῆς πόλεως ἐπρόσφερεν εὐχαριστίαν ἔγγραφον ἐκ μέρους τῶν πολιτῶν πρὸς τὸν βασιλέα κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν μὲ πολλοὺς ἐπαίνους πρὸς τοὺς φιλοπάτριδας λειτουργούς. Πολλαὶ ἄλλαι κοινότητες ἔκαμαν τὴν αὐτὴν εὐχαριστίαν πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐπειδὴ ἐκ τῆς μεταῤῥυθμίσεως ταύτης ἀσθενεῖ ἡ δύναμις τῶν μεγιστάνων τῆς χώρας, ἡ ἐνέργεια τούτων εἰς τὴν Βουλὴν ἦτο δραστηριωτάτη διὰ νὰ ἀποῤῥιφθῇ ὁ προβαλλόμενος νόμος. Ἀλλ' ὅμως τὴν 23 Μαρτ. μετὰ σφοδρὰς λογομαχίας ἔγεινεν ἡ περὶ τούτου ψηφοφορία, εἰς τὴν ὁποίαν 301 ψῆφοι τῆς ἀποδοχῆς πρὸς 300 τῆς ἀποβολῆς, ἤγουν ὑπεροχὴ κατὰ μίαν ψῆφον ἐκύρωσε τὸν νόμον. Ἀριστουργήματα ῥητορικῆς δεινότητος ὡμιλήθησαν ἑπτὰ ἡμέρας κατὰ συνέχειαν πρὶν τῆς ψηφηφορίας ἀπὸ τοὺς σοφοὺς τῷόντι Ἄγγλους, ἄλλους μὲν δοκιμάζοντας, ἄλλους δὲ ἀποβάλλοντας τὸν προβαλλόμενον νόμον, καθεὶς κατὰ τὴν διάφορον περὶ τοῦ προκειμένου γνώμην του. Ἡ μεταῤῥύθμισις θέλει πληθύνει τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς κάτω Βουλῆς· ἀλλὰ κατὰ τίνας κανόνας, μένει νὰ μᾶς τὸ διδάξῃ ὁ ἐφεξῆς χρόνος.

6. Ἱσπανοί.

Ἡ Ἱσπανία ἐπανέλαβε τὸν νόμιμον βασιλέα της Φερδινάνδον Ζ' διὰ τῆς πτώσεως τοῦ Ναπολέοντος, ὡς εἴπαμεν ἀρχήτερα (σελ. 311). Ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς οὗτος

ἐκατήργησε τὴν σύνταξιν τῶν Κορτῶν μὲ βίαιον ἀγῶνα εὐτυχῶς ἐκτελεσθέντα, ἐπρόσμενεν ἡ Εὐρώπη νὰ δώσῃ Φερδινάνδος ὁ Ζ' εἰς τὸν λαόν του τὴν ἀναγέννησιν, τῆς ὁποίας ἐδείχθη ἐπιδεκτικὸς καὶ ἄξιος διὰ τοῦ κατὰ τῆς Γαλλικῆς δυναστείας ἑξαετοῦς ἀγῶνός του. Ἡ ἐλπὶς αὕτη δὲν ἐπληρώθη. Διότι ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος δὲν ἠδυνήθη οὔτε τὰς δυνάμεις του νὰ ἐκτείνῃ εἰς τὸ ἀπαιτούμενον ὕψος, οὔτε τὸν ἑαυτόν του νὰ λύσῃ ἀπὸ τὰ δεσμὰ, μὲ τὰ ὁποῖα περιέσφιγγξαν τὸ πνεῦμά του ἡ ἀγωγὴ καὶ αἱ συνήθειαι. Διὰ τὴν διάταξιν τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν σχέσεων ἐχρειάζετο κυριάρχης μέγας καὶ ἰσχυρὸς, ἢ τοὐλάχιστον τοιοῦτοι λειτουργοὶ, ὁποῖοι ὑπῆρξαν ὁ Συλλιάκιος καὶ ὁ Ῥιχελιεύς. Τοιούτους ἄνδρας δὲν περιεῖχεν ἡ αὐλικὴ θεραπεία (Camarilla), εἰς τὴν ὁποίαν ἐνεπιστεύετο ὁ Φερδινάνδος· ἀλλὰ τοιούτους, οἱ ὁποῖοι μὲ χαμερπεῖς ἐννοίας καὶ κολακείας ἐζήτουν καὶ εὕρισκαν εὔνοιαν εἰς τὸν Μόναρχον. Τὰ ὀνόματα Κέβαλλος, Οὐγάρτιος, Καλομάρδιος. Ἰμφαντάδος, Ζέας καὶ ἄλλα παρατηροῦνται εἰς τὴν ἐλεεινὴν σύγχυσιν τῆς ἱστορίας τῆς Ἱσπανικῆς αὐλῆς καὶ πολιτείας χωρὶς ἐλπίδα, ὅτι οἱ μεταγενέστεροι θέλουν ποτὲ τὰ ἀναφέρειν μὲ εὐγνωμοσύνην. Τὴν ἰσχυροτάτην καὶ διαρκεστάτην ἐπιῤῥοὴν ἐβάσταξεν ὁ ἐξαγορευτής του πατὴρ Κύριλλος.

Ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ἀνεπτύχθη πάντη ἄλλως παρὰ καθὼς ἐσυμπεραίνετο ἀπὸ τὸν συγκαταβατικὸν καὶ ἥμερον τρόπον του, τὸν ὁποῖον ἐφανέρονεν εἰς Βαϊόναν καὶ Βαλενσαΐαν. Μ' ὅλον ὅτι οἱ Γαλλόφρονες (Afrancesados) ἐνόμιζαν, ὅτι καὶ ὁ Φερδινάνδος αὐτὸς ἤθελε τοὺς συμβουλεύσειν νὰ προσκολληθοῦν εἰς ἐκεῖνον τὸν αὐθέντην, τὸν ὁποῖον ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων, μ' ὅλον τοῦτο ὅλοι οἱ ὑπουργήσαντες τὸν βασιλέα Ἰωσὴφ, μεγάλοι καὶ μικροὶ, πολιτικοὶ καὶ πολεμικοὶ, ἐξωρίσθησαν μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων αἰωνίως ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν. Σκληροτέρα ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν ἀρχηγῶν καὶ ὀπαδῶν τῆς Κορ-

τικῆς συντάξεως. Ὄχι ὀλίγοι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι, ἐὰν καὶ ἄλλως ἦσαν ἐπίφογα τὰ δόγματα τῆς ὑπ' αὐτῶν συνταχθείσης πολιτείας, ἔγειναν μέτοχοι τοῦ κατορθώματος νὰ ἀποσπάσωσι τὴν Ἱσπανίαν ἀπὸ τὸν ἐπείσακτον κυριάρχην, ἐφυλακώθησαν καὶ ἐστρεβλώθησαν (μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ προστατεύσας τὴν Καισαραυγοῦσταν Κάλβος Δερόσας), ἐνῷ οἱ εἰς τὴν Βαϊόναν καὶ Βαλενσαΐαν καταφυγόντες εἶχαν ἀπελπισθῆν, ἐλάμβαναν μισθοὺς ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, καὶ ὅμως εὐνοοῦντο ἀπὸ τὸν Μόναρχον.

Πρῶτος ἀπὸ τοὺς κανόνας τῆς ἀνασταθείσης βασιλείας τοῦ Φερδινάνδου ἦτο νὰ εἰσάξῃ πάλιν τὸ ἱερὸν κριτήριον καὶ νὰ δεχθῇ τοὺς Ἰησουΐτας. Ἀλλ' εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ἐπεκράτει τοιαύτη ἀταξία, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ ἀπαντηθῶσι τὰ τρέχοντα ἔξοδα, καὶ ἡ μηχανὴ πολλάκις ἐπλησίασε νὰ κάμῃ στάσιν. Καὶ ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ἔπασχε παντοῦ ἔλλειψιν φρονήσεως καὶ ἀγαθῆς θελήσεως, καὶ χωρὶς πολὺν ἐπιλογισμὸν ἐδείχνετο αὐστηρότατος καὶ εἰς ὅσους πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐμπιστευθῆν ὡς φίλους του. Ἐνῷ μὲ τὰ μέσα ταῦτα ἐμισεῖτο ἡ κυβέρνησίς του ὡς αὐτογνωμονικὴ, ηὔξαναν αἱ ἐλπίδες τῆς δημοκρατικῆς φατρίας, τὴν ὁποίαν εἶχε κατακρημνίσειν ἡ ἐπιστροφή του. Ἡ ἐκ τῆς Ἀγγλίας ἢ Γαλλίας μεταφερθεῖσα εἰς τὴν Ἱσπανίαν φαρμασονία ἔδωκεν εἰς ταύτην τὴν φατρίαν μορφὴν ἐνεργείας, ἥτις διὰ τῆς μυστηριώδους ἰδιότητός της ἐσυμφώνει μὲ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα· καὶ διὰ τοῦτο εἰς αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς Ἱσπανοὺς, οἵτινες ἦσαν ξένοι ἀπὸ τὰς νέας κοσμικὰς καὶ πολιτικὰς θεωρίας, ἐνέπνεε τόσον ἐνθουσιασμὸν, ὅσον καὶ ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία εἰς τοὺς ἀρχαίους. Πολὺν ὅμως καιρὸν ἔμειναν ἀτελεσφόρητοι αἱ προσπαθήσεις τῶν νεωτεριστῶν. Πολλαὶ στρατιωτικαὶ συνωμοσίαι ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἐτιμωρήθησαν μὲ τὸν θάνατον τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν μετόχων των· ἀλλ' ἡ ῥίζα τοῦ κακοῦ δὲν ἐξεκόπη, καὶ ἡ κατάστασις τῆς Ἱσπανίας ἦτο τόσον ἀθλία, ὥστε πολλοὶ ἤρχισαν νὰ ἀπελπίζωνται περὶ τῆς βελτιώσεώς της. Καὶ ὅμως ἡ κα-

τάστασις αὕτη ἦτο προοίμιον καὶ προανάκρουσμα μεγαλητέρας καὶ ἀπεράντου συγχύσεως.

Διότι, ὅταν κατὰ τὸ 1819 ἔτος μὲ στενοχωρίαν μεγάλην ἐσυνάχθη στρατὸς διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὰς ἀποστατημένας ἐπαρχίας τῆς Ἀμερικῆς, καὶ δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἐστρατοπέδευεν εἰς τὰ Γάδειρα, ὁ δὲ ἐμβαρκαρισμὸς τῶν στρατιωτῶν ἀνεβάλλετο δι' ἔλλειψιν τῶν ἀπαιτουμένων πολεμικῶν μέσων καὶ ἄλλων περιστάσεων, τότε δύω ἀγοὶ, ὁ Κυϊρόγας καὶ ὁ Ῥίεγος, συνέπλεξαν στρατιωτικὴν συνωμοσίαν μὲ ἐνέργειαν περισσοτέραν παρὰ αἱ προδοκιμασθεῖσαι. Μέρος τοῦ στρατοῦ ἐσήκωσε κατὰ τὸν Ἰανουάρ. 1820 τὴν σημαίαν τῆς ἀποστασίας, καὶ ἀνηγόρευσε τὴν πολιτικὴν σύνταξιν τῶν Κορτῶν. Μ' ὅλον ὅτι ἡ δημοκρατικὴ φατρία ἐφάνη πολὺ ὀλιγωτέρα ἀπὸ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν μοναρχικῶν, καὶ οἱ πρόμαχοί της μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας ἐπλησίαζαν εἰς τὸν ὄλεθρόν των, μ' ὅλον τοῦτο ὁπότε ἠκούσθη κατ' ἀρχὰς εἰς Μαδρίτιον, ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα οἱ σωματοφυλακές του νὰ στέρξῃ καὶ νὰ ὁρκισθῇ εἰς τὴν πολιτικὴν σύνταξιν, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἀναγορεύσειν ἐκεῖνοι εἰς Γάδειρα. Ἔκτοτε ἐκυβερνήθη ἡ Ἱσπανία ἀπὸ τὸ κοινοβούλιον τῶν Κορτῶν δύω ἥμισυ ἔτη, ἀλλὰ χωρὶς θέλησιν τοῦ πλειοτέρου μέρους τοῦ ἔθνους, χωρὶς ἐνθουσιασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν νεωτεριστῶν, καὶ χωρὶς ἐκεῖνο τὸ ζωηρὸν συναίσθημα, τὸ ὁποῖον διήγειραν ποτὲ οἱ πρωτουργοὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἀφοῦ ὅμως αἱ τῆς Ἰταλίας ἐπαναστάσεις κατεπατήθησαν ὑπὸ τῶν Αὐτριακῶν ὅπλων καὶ ἡ ἱερὰ σύνδεσις ἐκηρύχθη πολέμιος πάσης δημώδους ἐπαναστάσεως, ἐζήτησεν ἡ Γαλλία ὡς γειτονικὴ δύναμις καὶ συγγενεύουσα μὲ τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν τῆς Ἱσπανίας νὰ εἰσάξῃ εἰς ταύτην τὴν χώραν, ὡς εἰσήγαγεν ἡ Αὐστρία εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὸ παλαιὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμει καὶ ὅλος σχεδὸν ὁ λαός της. Τὸν Ὀκτώβρ. τοῦ 1822 ἔτους συνῆλθαν οἱ τρεῖς βασιλεῖς καὶ οἱ λειτουργοί των εἰς τὴν Βερώναν, κ' ἐκεῖ ἔδωκαν τὴν πληρεξουσιότητα εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας νὰ διατάξῃ τὰ πράγματα τῆς Ἱσπανίας. Ὁ Δοὺξ λοιπὸν Ἐγκολίσμης μὲ Γαλλικὸν στρατὸν ἐπέρασε τὰ Πυρηναῖα τὸν Ἀπριλ. 1823. Ἐσκόρπισεν ἐντὸς ὀλίγου τὴν φατρίαν τῶν Κορτῶν μὴ βοηθουμένην ἀπὸ τὴν τοῦ Ἱσπανικοῦ λαοῦ δύναμιν, καὶ εἰσήγαγε Φερδινάνδον τὸν Ζ' εἰς ὅλην του τὴν μοναρχικὴν ἐξουσίαν, δὲν τοῦ ἔδειξεν ὅμως καὶ τὸν δρόμον τὸν φέροντα εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ του. Ἡ δεσποτεία καὶ ἡ νομοθεσία τῆς δημοκρατίας εἶχεν ἀνάψειν τὸν περισσότερον ἀριθμὸν τοῦ Ἱσπανικοῦ λαοῦ εἰς τόσον πυρὸν καὶ σφοδρὸν μῖσος ἐναντίον τῶν ἀρχηγῶν καὶ μετόχων της, ὥστ' ἤθελεν εἶσθαι δύσκολον ἀκόμη καὶ εἰς φωτισμένην καὶ ἰσχυρὰν κυβέρνησιν νὰ καταδαμάσῃ τὰ λυσσώδη καὶ φιλέκδικα πνεύματα, τὰ ὁποῖα ἀνευφήμουν μὲ χαρὰν τὸν ἀπεριόριστον βασιλέα. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ὅσους ἐπίασεν ἡ κυβέρνησις, ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Ῥιέγος, ἐτιμωρήθησαν μὲ τὸν θάνατον εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης τῶν κακούργων. Ὅλοι οἱ φίλοι τῆς νέας πολιτείας ἐθυσιάζοντο εἰς τὴν μανίαν τοῦ Ἱσπανικοῦ ἀρχαιόφρονος λαοῦ, ἐὰν αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ Γάλλοι, οἵτινες ἥρπασαν ἀπ' αὐτοὺς τὴν δύναμιν, δὲν ἐγίνοντο ὑπερασπισταὶ τῆς ζωῆς των. Περισσοτέραν ἀνάμιξιν εἰς τοὺς Γάλλους δὲν ἐσυγχώρουν αἱ ἀρχαὶ τῆς ἱερᾶς συνδέσεως, ἥτις ἔκρινε νὰ ταπεινόνῃ μόνον τοιαύτας παραβάσεις τῶν καθεστώτων πραγμάτων, ὅσαι ἐπιχειροῦνται ἀπὸ τοὺς λαοὺς κατὰ τῶν ἡγεμόνων.

Ἡ Ἱσπανία ἔδειξεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι ἡ ἀγωγὴ καὶ αἱ ἐμφυτευόμεναι ἔννοιαι εἰς τοὺς λαοὺς εἶναι πρᾶγμα τόσον ἰσχυρὸν, ὥστ' εἰς μάτην ἀγωνίζεται κατ' αὐτῶν ὁ νεωτερισμὸς νὰ τὰ μεταβάλῃ. Οἱ Ἱσπανοὶ ἤθελαν τὸν βασιλέα των, καὶ ὁ μεγαλοδύναμος Ναπολέων δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς δώσῃ ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν του. Οἱ Ἱσπανοὶ δὲν ἤθελαν τὴν πολιτικὴν σύνταξιν τῶν Κορτῶν, καὶ μὲ ἐλαφρὸν κίνημα τὴν διεσκέδασεν ὁ Ἐγκολίσμης Δούξ. Ἀλλ' οὔτε ὁ Ἐγκολίσμης, οὔτε ὁ Φερδινάνδος ἠδυνήθησαν νὰ ἐξανασυνδέσωσι μὲ τὴν Ἱσπανίαν τὰς

ἀποχωρισθείσας ἐπαρχίας τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ ὑπὸ τοῦ Κόρτεζ καὶ Πιζάρου κυριευθέντα καὶ εἰς τὴν Ἱσπανίαν τριακοσίους περίπου ἐνιαυτοὺς ὑποτελοῦντα μεγάλα βασίλεια ἐκβῆκαν ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἱσπανικοῦ σκήπτρου.

Κατ' ὀλίγον ἐξησθένησαν καὶ σχεδὸν ἐξέλιπαν αἱ κινήσεις τοῦ φατριαστικοῦ πνεύματος ἀπὸ τὴν χώραν ταύτην. Ὅσοι τῶν ἀρχηγῶν τῆς Κορτικῆς συντάξεως ἀπέφυγαν τὸν δήμιον, κατέφυγαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ φίλοι της ἐταπεινώθησαν καὶ κατεσιγάσθησαν. Ἐξ ἐναντίας δὲ εἰς τὸν τόπον αὐτῆς ἐφάνη φατρία ἄλλη, οἱ λεγόμενοι ὑπερβασιλικοὶ καὶ ἀποστολικοί. Οὗτοι δὲν εὐχαριστοῦνται εἰς τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται ὁ βασιλεύς. Τὸν θέλουσιν ὄχι ἀπόλυτον ὄχι μόναρχον, ἀλλ' ἀπολυτότατον καὶ μοναρχότατον. Ἡ αὐστηρότης τοῦ Φερδινάνδου τοὺς φαίνεται ἐλευθεροφροσύνη, καὶ αὐτὸν τὸν ὀνομάζουσι Φαρμασόνον· ἐπροχώρησαν δὲ τόσον εἰς τὴν μανίαν των, ὥστ' ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ἐκθρονίσωσι, καὶ νὰ ὑψώσουν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν ἀδελφόν του Κάρολον, τὸν ὁποῖον ὑπελάμβαναν Χριστιανικώτερον καὶ μοναρχικώτερον, χωρὶς θέλησιν οὐδὲ συνέργειαν τοῦ Πρίγκιπος τούτου. Τὸ θέρος τοῦ 1827 ἔτους ἄναψεν εἰς τὴν Καταλωνίαν τὸ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐντεθὲν ἐμπύρευμα. Ὡπλισμένα στίφη, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο „οἱ ἀδικημένοι ἀπὸ τὸν βασιλέα“ (Agraviados del Rey), ὑπ' ἄλλων δὲ ἐκαταφρονοῦντο μὲ ὄνομα „Καρολισταί“ ἐκυρίευσαν τὰς πόλεις Βίκον καὶ Μινόρισσαν, καὶ τὴν 14 Σεπτεμβ. ἐκτύπησαν τὰ κατ' αὐτῶν σταλθέντα βασιλικὰ στρατεύματα πλησίον τοῦ Τρεμπίου. Ἀνηγόρευσαν μὲν τὸν νέον βασιλέα Κάρολον Ε'. Μετὰ δὲ τοῦτο μετέβη αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος εἰς τὴν Καταλωνίαν, καὶ μὲ τὴν παρουσίαν του ἔφερεν εἰς ὑπακοὴν τοὺς ἀδικημένους, μετὰ ταῦτα ὅμως ἐκρέμασε τοὺς ἀρχηγούς των. Ὁ Φερδινάνδος ἔμεινεν ὅλον τὸν χειμῶνα εἰς τὴν Βαρκελόναν, καὶ τὸ θέρος τοῦ 1828 ἔτους ὑπέστρεψεν εἰς τὸ Μαδρίτιον.

Ὅταν ἐκλόνισε τὴν Εὐρώπην ἡ τῆς Γαλλίας μεταπολίτευσις τοῦ μηνὸς Αὐγούστου 1830, ὕψωσαν πάλιν τὰς κεφαλάς των οἱ Κορτισταὶ, καί τινες τῶν φυγάδων, Μηνᾶς καὶ ἄλλοι, ἐπανελθόντες ἐξ Ἀγγλίας εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἱσπανίας καὶ Γαλλίας, ἐδοκίμασαν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον μῆνα μὲ συρφετόν τινὰ ἐθελοντῶν νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὴν χώραν, καὶ νὰ κηρύξωσι πάλιν τὴν νέαν διδασκαλίαν των. Ἀλλ' ὁ προβλεπτικὸς Φερδινάνδος βοηθούμενος ἀπὸ τὸν κλῆρον καὶ τοὺς βασιλικοὺς, οἵτινες ἀποτελοῦσι σχεδὸν ὅλον τὸ ἔθνος, ἐματαίωσε τὰ ἐγχειρήματά των. Ὡσαύτως εἰς μάτην ἐφοβερίσθη ἡ ἡσυχία τοῦ βασιλείου κατὰ τὴν 2 Ἰαν. τοῦ 1831 ἔτους ἀπὸ μέρους τῆς Γιβραλταρίας, ὅπου ἀπέβησαν νεωτερισταὶ Ἱσπανοὶ ἐκ τῶν φυγάδων, ἀπεδιώχθησαν καὶ ἐκεῖθεν μὲ πολλὴν εὐκολίαν. Σφοδροτέρα ἐπανάστασις ἐξέσπασε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου 1831 εἰς Λεγεῶνα. Ἀλλὰ τὴν 8 τοῦ αὐτοῦ ἐκτύπησαν τὰ βασιλικὰ στρατεύματα τοὺς νεωτεροποιοὺς, ἠχμαλώτισαν 400, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐσκόρπισαν.—Ἡ ἐντελὴς καθησύχασις τῆς Ἱσπανίας πιθανῶς τότε θέλει ἀποκατασταθῆν, ὅταν ἀναπληρωθῇ τὸ μέγα κενὸν, τὸ ὁποῖον ἔσκαψεν εἰς τὰς ἐσωτερικὰς σχέσεις τοῦ ἔθνους ἡ ἀπώλεια τῆς Ἀμερικῆς. Τοῦτο δὲ θέλει γενῆν, ἐὰν ἐξυπνισθῇ πάλιν ἡ πνευματικὴ δραστηριότης καὶ βιομηχανία, κατὰ τὰ ὁποῖα διέπρεψαν οἱ Ἱσπανοὶ περισσότερον παρὰ μὲ τὴν ἔνδοξον μὲν, ὄχι δὲ πολλὰ ὠφελίμην ἀπόκτησιν τῆς Ἀμερικῆς.

---

7. Πορτογάλλοι.

Εἰς τὴν Πορτογαλλίαν, ἀφοῦ ἀπεδιώχθησαν οἱ Γάλλοι, ἔστεκεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ στρατοῦ καὶ, καθὼς ἐπιστεύετο, τῆς πολιτείας ὁ Ἄγγλος Βερεσφόρδιος· διότι ἔλειπεν ἀκόμη εἰς τὴν Βρασιλίαν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Ϛ'. Τοῦτο τὸ ὄνομα εἶχε λάβειν ὁ Πρίγκιψ ἐπίτροπος, ἀφοῦ ἀπέθανεν ἡ μήτηρ του κατὰ τὴν 20 Μαρ-

τίου 1816. Μία συνωμοσία, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Πορτογαλλικὸς στρατηγὸς Γομέζιος Φρείριος ἐπροσπάθησε κατὰ τὸ 1817 ἔτος νὰ κρημνίσῃ τὸ σύστημα τοῦτο, ἐδυστύχησε καὶ ἐτιμωρήθη μὲ αἱματηρὸν κριτήριον κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Πομβαλλίου. Ἀλλὰ τὸν Αὔγουστ. 1820 μετὰ τῆς Ἱσπανίας τὴν μεταπολίτευσιν ἐξετελέσθη καὶ εἰς τὴν Πορτογαλλίαν ὁ σκοπὸς τῶν νεωτεριστῶν. Σύνταξις Κορτῶν διεκηρύχθη πρῶτον εἰς Ὀπόρτιον, ἔπειτα εἰς Λισαβόναν καὶ παρευθὺς ἠκολούθησε τὸ παράδειγμά της ἡ Βρασιλία.

Ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Ϛ' ὑπέστρεψε μετὰ τοῦτο εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸ 1821 ἔτος καὶ δύω ἔτη ἦτο ἡμιαιχμάλωτος τῶν Κορτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων φατρία ἔξω τοῦ νόμου δημοκρατικὴ εἶχε τὴν ὑπεροχὴν, ἕως οὗ τὸν Μάϊον 1823 ὁ δεύτερος υἱός του Μιγουέλος ἀποκατέστησε τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Ὁ βασιλεὺς τὴν ἐμεταχειρίζετο μετρίως, καὶ ἐκαταγίνετο ἀντὶ τῆς καταργηθείσης Κορτικῆς συντάξεως νὰ δώσῃ εἰς τὸν λαόν του ἐξ ἰδίας του βασιλικῆς θελήσεως καὶ ἐξουσίας ἄλλην πολιτικὴν σύνταξιν συμβιβαζομένην μὲ τὰς χρείας τοῦ λαοῦ καὶ ἐνταυτῷ μὲ τὰ δίκαια τοῦ θρόνου. Ἀλλ' ἡ βασίλισσα (Ἱσπανική τις Πριγκιπέσσα) καὶ ὁ υἱός της Μιγουέλος ἀντέτασσαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης μυστικὰς μηχανοῤῥαφίας καὶ δυσκολίας, καὶ τελευταῖον τὴν 30 Ἀπριλ. 1824 ἐμεταχειρίσθησαν καὶ τὴν βίαν. Ὁ Πρίγκιψ μετὰ τὸν κρημνισμὸν τῆς Κορτικῆς συντάξεως ὢν ἀρχιστράτηγος ἐπροσκάλεσε διὰ Δηλώσεώς του τοὺς στρατιώτας καὶ τὸν λαὸν νὰ ἑνωθῶσι μαζή του διὰ νὰ ἀφανίσουν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐκράτουν ἀκόμη φυλακωμένον τὸν πατέρα του, καὶ τοὺς ὁποίους ὀνομάζων Φαρμασόνους ἐπαρίστανεν ὡς ἐχθροὺς τῆς θρησκείας καὶ τῆς πολιτείας. Ἐφαίνετο ὅτι ἀπέβλεπεν ὁ σκοπός του εἰς τὸ νὰ ἀναγορευθῇ συμβασιλεύς. Ἀλλ' ἡ βουλή του ἀνετράπη, καὶ τὴν 9 Μαΐου ὁ βασιλεὺς, τὸν ὁποῖον ἐβοήθουν μὲ συμβουλὰς ὁ Ἀγγλικὸς

κὸς καὶ ὁ Γαλλικὸς πρέσβυς, ἔφυγε καὶ ἠσφαλίσθη εἰς Ἀγγλικὸν καράβιον εὑρισκόμενον ἀραγμένον ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος τῆς Λισαβόνης. Ἐκεῖ, ὅπου τὸν ἠκολούθησαν καὶ οἱ πρέσβεις τῶν δυνάμεων, ἐκαθαίρεσε διὰ ψηφίσματός του τὸν ἀρχιστράτηγον ἀπὸ τὴν ἀξίαν του, καὶ τὸν ἐπρόσταξεν ὡς αὐθέντης καὶ παρωργισμένος πατὴρ νὰ παρουσιασθῇ ἔμπροσθέν του. Ὁ Μιγουέλος ἐφάνη, ὡμολόγησεν ὅτι ἥμαρτε, καὶ μετὰ τῆς πατρικῆς συγχωρήσεως ἔλαβε τὴν προσταγὴν νὰ περιέλθῃ τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ διδαχθῇ καλὰ καὶ ἐνάρετα ἔργα. Ἐκίνησεν εὐθὺς καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν Βιένναν.

Ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἤθελε τώρα νὰ ἀναστήσῃ εἰς τὸν λαόν του τὴν παμπάλαιον πολιτείαν τοῦ βασιλείου, καὶ δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς του ἐσυνεκάλεσε τὰς Κόρτας τοῦ Λαμέκου, ἤγουν εὐγενεῖς, ἱερεῖς καὶ τρίτην τινὰ κλᾶσιν. Ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις τῆς θελήσεώς του εὕρηκε δυσκολίας ἐκ τῶν ἀντιφατικῶν θεωριῶν τῶν ὅσοι περιεκύκλοναν τὸν βασιλέα, καὶ ἡ σκοπουμένη συνέλευσις δὲν ἐκατωρθώθη. Ἀντέπρατταν προσέτι καὶ αἱ τῆς Βρασιλίας σχέσεις. Ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης εἶχεν ἀφήσειν εἰς τὴν Βρασιλίαν ποτηρητὴν τὸν πρῶτον υἱόν του Πέτρον. Εὐθὺς ἐξεῤῥάγησαν καὶ ἐκεῖ ὅμοιοι ἐπαναστατικοὶ ἀναβρασμοὶ, καθὼς εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ Πορτογαλλίαν. Ὁ Πρίγκιψ, διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὴν ἐξουσίαν, ἠναγκάσθη νὰ κηρύξῃ τὴν Βρασιλίαν Αὐτοκρατορίαν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν Πορτογαλλίαν, καὶ νὰ περιβληθῇ τὴν 18 Δεκεμβ. 1822 τὸ στέμμα της ὡς Αὐτοκράτωρ μὲ κοινοβουλευτικὴν πολιτείαν καὶ ἀείποτε ὑπερασπιστὴς τῶν δικαίων τοῦ Βρασιλιακοῦ λαοῦ. Μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις ἔστερξε ταύτην τὴν μεταβολὴν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Ϛ' μὲ συνθήκην γενομένην διὰ μεσιτείας τῆς Ἀγγλίας τὴν 29 Αὐγούστου 1825, καὶ ἐκράτησε μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν του τὸν τίτλον τῆς Βρασιλιακῆς νεοσυντάκτου Αὐτοκρατορίας.

Ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Ϛ' δὲν ἔζησε πολὺν καιρὸν

ἐφεξῆς διὰ νὰ διατάξῃ τὸ βασίλειόν του μὲ τὸν μαλακὸν καὶ φρόνιμον τρόπον του. Ἀπέθανε τὴν 10 Μαρτίου 1826. Ὁ πρῶτος υἱός του Πέτρος, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Βρασιλίας, ἐγνωρίσθη διάδοχος τοῦ θρόνου καὶ τώρα βασιλεὺς τῆς Πορτογαλλίας, καὶ καθὸ τοιοῦτος ἔδωκεν εἰς τοὺς Πορτογάλλους (τὴν 23 Ἀπριλ. 1826) πολιτικὴν σύνταξιν προητοιμασμένην ἤδη οὖσαν μὲ τὴν βεβαίωσιν, ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ἀρίστη ἀπὸ τὰς ὅσαι δύνανται νὰ εὐδαιμονίσωσι πολιτισμένα ἔθνη. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Πέτρος οὔτε κατὰ τοὺς νόμους τῆς Βρασιλίας ἠδύνατο νὰ εἶναι βασιλεὺς τῆς Πορτογαλλίας, οὔτε κατὰ τοὺς τῆς Πορτογαλλίας Αὐτοκράτωρ τῆς Βρασιλίας· διὰ τοῦτο τὴν 2 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξέδωκε πρᾶξιν, διὰ τῆς ὁποίας μετέφερνε τὸ στέμμα τῆς Πορτογαλλίας εἰς τὴν θυγατέρα του Μαρίαν Γλορίαν (γεννηθ. τὴν 4 Ἀπριλίου 1819), προσδιορίζων, ὅτι ἡ βασίλισσα αὕτη ὡριμάσασα νὰ νυμφευθῇ τὸν θεῖον της Μιγουέλον. Κατὰ δυστυχίαν ἡ κατὰ γενικὰς θεωρίας γραφθεῖσα αὕτη πολιτικὴ σύνταξις μὲ ὀλίγην παρατήρησιν τῶν τοῦ λαοῦ σχέσεων δὲν προσηρμόζετο εἰς τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τῆς Πορτογαλλίας· καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Αὐτοκράτορος, Ἰσαβέλλα Μαρία, ἥτις εἰς τὸ μεταξὺ ἐδιωρίσθη ἐπίτροπος τῶν πραγμάτων, δὲν εἶχεν οὔτε δύναμιν οὔτε σύνεσιν νὰ συμβιβάσῃ ἢ νὰ ὑπερνικήσῃ τὰ διαμαχόμενα στοιχεῖα.

Διὰ τοῦτο, μ' ὅλον ὅτι ὁ Μιγουέλος ἔστερξε μεθ' ὅρκου τὸν συνταγματικὸν χάρτην τοῦ Πέτρου εἰς τὴν Βιένναν, εἰς τὴν Πορτογαλλίαν ὅμως αὐτὴν ἠγέρθη διὰ συνεργείας τῆς βασιλίσσης μητρὸς Καρολίνης, ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας, ἰσχυρὰ φατρία, ἥτις ἐκαταγίνετο νὰ σχίσῃ τὸν χάρτην καὶ νὰ ἀναγορεύσῃ ἀπόλυτον βασιλέα τὸν Πρίγκιπα Μιγουέλον. Ὁ Μαρκέσιος Ἀβράντιος καὶ ὁ Μαρκέσιος Ἀκουϊφλαυΐας ἦσαν ἀρχηγέται τῆς φατρίας, καὶ ἡ Ἰσπανία ὑπεστήριζε τὸν σκοπόν της. Ἀλλ' αἱ λοιπαὶ μεγάλαι τῆς Εὐρώπης δυνάμες ἐφάνησαν ἀδιάφοροι, μᾶλλον δὲ ἐναντίαι εἰς τὴν φατρίαν ταύτην, καὶ ἡ Ἀγγλία κυβερνωμένη ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασθέντα περὶ τῆς Πορτογαλλίας Κάννιγγ (ἀνωτ. σελ. 404), ἔστειλε 15,000 στρατιώτας πρὸς ἐνδυνάμωσιν τῆς θελήσεως τοῦ Πέτρου. Οἱ φίλοι καὶ ὀπαδοὶ τῆς τοῦ Πέτρου συντάξεως ἐνεθαῤῥύνθησαν ἐκ τούτου τόσον, ὥστε ἐσκόρπισαν εὐκόλως τὴν κατὰ τὸν Φεβρουάρ. καὶ Μάρτιον 1827 γενομένην ἐπανάστασιν, τῆς ὁποίας οἱ ἀρχηγοὶ κατέφυγαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγους μῆνας, διὰ νὰ συμφιλιώσῃ ὁ Πέτρος ἐντελῶς τὰς φατρίας τῆς Πορτογαλλίας, ἀνέδειξε τὴν 3 Ἰουλ. 1827 τὸν ἀδελφόν του Μιγουέλον τοποτηρητήν του καὶ κυβερνήτορα τοῦ βασιλείου μὲ τὰ δίκαια ταύτης τῆς ἀξίας τὰ διοριζόμενα εἰς τὴν πολιτικὴν σύνταξιν, καὶ μὲ προσταγὴν νὰ ἐπιτροπεύῃ τὸ βασίλειον ἕως τῆς νομίμου ἡλικίας τῆς βασιλίσσης, καὶ νὰ τὸ κυβερνᾷ κατὰ τὸν συνταγματικὸν χάρτην. Τὴν 6 Δεκ. 1827 ἀνεχώρησεν ὁ Πρίγκιψ ἀπὸ τὴν Βιένναν, καὶ διὰ τῆς Ἀγγλίας ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πορτογαλλίαν. Τὴν 26 Φεβρ. 1828 ὡρκίσθη εἰς τὸν χάρτην τοῦ Πέτρου, καὶ τὴν 17 Μαρτίου ἔδειξε δημοσίως ὅτι εἶχε σκοπὸν νὰ τὸν καταπατήσῃ. Ἀντὶ νὰ συγκαλέσῃ τὰς νέας Κόρτας, ἐπρόσταξε διὰ ψηφίσματος τῆς 3 Μαΐου νὰ συναχθῶσιν αἱ τρεῖς παλαιαὶ κλάσεις τοῦ ἔθνους κατὰ τὰς παλαιὰς βάσεις τῆς μοναρχίας. Διεκήρυξεν ἐνταυτῷ, ὅτι ἡ Πορτογαλλία πρέπει τώρα νὰ γείνῃ πάλιν Πορτογαλλία καὶ πρόκειται ἤδη ἐγγὺς τὸ τέλος τῶν ἐπαναστατικῶν ταραχῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκ τοῦ 1820 ἔτους κατῄσχυναν τὸ ἔθνος. Ὅσοι πρότερον εἶχαν ἀναχωρήσειν ἐκ τοῦ βασιλείου ὡς ἐπαναστάται, ὑπέστρεψαν τώρα μὲ θρίαμβον. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Πρίγκιπος καὶ τῶν φίλων του ὁ Πέτρος γενόμενος Αὐτοκράτωρ τῆς Βρασιλίας ἀπεξενώθη ἀπὸ τὴν χώραν, καὶ κατὰ τοὺς συστατικοὺς νόμους τοῦ βασιλείου, τοὺς ὁποίους ἔθεσε τὸ 1143 ἔτος συμβούλιον συγκροτηθὲν εἰς Λάμεκον, ἔχασεν ὁ Πέτρος τὰ εἰς τὸ στέμμα τῆς

Πορτογαλλίας δίκαιά του. Πῶς λοιπὸν ἠδύνατο νὰ τὰ χαρίσῃ εἰς τὴν θυγατέρα του;

Ὁ λαὸς καὶ οἱ ἱερεῖς ἐνηγκαλίσθησαν τὴν γνώμην ταύτην, καὶ διὰ συνελεύσεως ἀνδρῶν προσηλωμένων εἰς τὸν Μιγουέλον, τοὺς ὁποίους αὐτὸς ὠνόμαζε Κόρτας τοῦ Λαμέκου, ἐπροσφέρθη εἰς αὐτὸν τὴν 25 Ἰουνίου 1828 τὸ βασιλικὸν στέμμα. Τὴν 30 Ἰουνίου ὑπέγραφεν ὁ Μιγουέλος τὸ ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπεδέχετο τὴν δήλωσιν καὶ δέησιν τῶν κλάσεων διὰ νὰ φορέσῃ τὸ στέμμα. Μετὰ τοῦτο ὠνόμασεν εὐθὺς τὸν ἑαυτόν του βασιλέα. Καὶ οἱ μὲν φίλοι τῆς πολιτικῆς συντάξεως ἐπροσπάθησαν νὰ σχηματίσωσιν ἀντιμεταπολίτευσιν εἰς τὸ Ὀπόρτιον· ἡ δὲ Ἀγγλία, εἰς τῆς ὁποίας τὴν βοήθειαν ἤλπιζαν, τὴν ἀφῆκε νὰ πέσῃ, ἐνῷ ἐξήγησε νομίμους τὰς πράξεις τοῦ Μιγουέλου, ὡς πραγματικῶς κατέχοντος τὴν ἐξουσίαν τῆς Πορτογαλλίας, μ' ὅλον ὅτι αὐτὸν ἐκεῖνον δὲν ἐγνώρισεν ὡς βασιλέα. Καὶ αἱ λοιπαὶ δὲ δυνάμεις δὲν ἐγνώρισαν τὴν βασιλείαν ταύτην, καὶ ἀνεκάλεσαν ἀπὸ Λισαβόνης τοὺς πρέσβεις των. Ἡ σύγχυσις ἔγεινεν ἀκόμη μεγαλητέρα ὅταν εἰς τὴν Βρασιλίαν ὁ Πέτρος στενοχωρούμενος ἀπὸ ἐμφυλίους πολέμους καὶ ἐσωτερικὰς ταραχὰς ἐπαραιτήθη τακτικῶς τὸ στέμμα τῆς Πορτογαλλίας, καὶ ἔστειλε τὴν θυγατέρα του, τὴν ἐννεαετῆ-βασίλισσαν Μαρίαν Γλορίαν εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ ἀνατραφῇ καὶ νὰ παιδευθῇ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πάππου της, τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας. Ἀλλ' οἱ συνοδεύοντες τὴν βασίλισσαν, μαθόντες τὰ εἰς τὴν Λισαβόναν συμβάντα, ἀπεφάσισαν νὰ ὁδηγήσωσι τὴν νέαν Πριγκιπέσσαν εἰς τὸ Λονδίνιον διὰ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ Ἀγγλικὸν λειτουργεῖον βοήθειαν κατὰ τοῦ παρανόμως οἰκειοποιουμένου τὸν Πορτογαλλικὸν θρόνον. Ὁ Δοὺξ Βελιγικῶν, ἐγκωμιασθεὶς ποτὲ ὡς ὁ μέγιστος πολεμικὸς ἥρως τῆς ἑκατονταετηρίδος, τώρα ὡς πολιτικὸς λειτουργὸς εὑρέθη διὰ τῶν ἀντιφατικῶν σχέσεων εἰς ἀνάγκην νὰ ἀκούσῃ ἐπιπλήξεις ὡς δειλὸς καὶ

ἄνανδρος. Ἐφάνη ἀμφιῤῥεπής τις διάθεσις· ἀλλ' εἶναι εὔληπτον, ὅτι τὸ νὰ λύσῃ τις τοιοῦτον πρόβλημα κατὰ τὰ μέτρα τῶν ἐμπόρων καὶ τὰς θεωρίας τῶν κτηματικῶν, χάνει μέγα μέρος τοῦ κλέους. Ἡ Μαρία ὑπέστρεψε κατὰ προσταγὴν τοῦ πατρός της εἰς Βρασιλίαν. Ὁ Μιγουέλος βασιλεύει, καὶ ὁ Πέτρος ὀργίζεται κατ' αὐτοῦ καὶ διαμαρτυρεῖται. ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ πολεμήσῃ τὸν ἀντάρτην ἀδελφόν του.

Ὁ τῆς Ἀγγλίας βασιλεὺς Βιλέλμος Δ' ὡμίλησεν εἰς τὸ κοινοβούλιον τὴν 2 Νοεμβ. 1830, ὅτι προσμένει ἀμνηστίαν γενικὴν τοῦ Μιγουέλου καὶ τότε νὰ συνδέσῃ μετ' αὐτοῦ τὰς σχέσεις του (ἴδε ἀνωτ. σελ. 410), ἤγουν νὰ τὸν γνωρίσῃ βασιλέα. Μένει νὰ μᾶς διδάξῃ ὁ ἐφεξῆς χρόνος ποῖον τέλος θέλει λάβειν ἡ περιπλοκὴ αὕτη.

8. Πολιτικαὶ μεταβολαὶ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν.

Μετὰ τὰς ἱστορίας τῶν Ἱσπανῶν καὶ Πορτογάλλων ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἐπιθεωρήσωμεν παρεκβατικώτερον μὲ συντομίαν τὰς μεταπολιτεύσεις τὰς γενομένας κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα εἰς τὰς χώρας τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, αἱ ὁποῖαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν μέχρι τοῦδε μέρη τῶν εἰρημένων βασιλείων.

Ὅταν ἡ Ἱσπανία κατεβυθίσθη εἰς μεγίστην σύγχυσιν ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα, τότε ἡ Ἱσπανικὴ Ἀμερικὴ συνίστατο ἀπὸ τέσσαρα βασίλεια, κυβερνώμενα ὑπὸ ἀντιβασιλέων, τὴν Νέαν Ἱσπανίαν ἢ Μεξικὸν, τὴν Νέαν Γρανάταν ἢ Σανταφὲ τῆς Βογάτας, Περοῦ, καὶ Βουενοσαῖρας ἢ Ῥῖον τοῦ Πλάτα· καὶ ἀπὸ πέντε γενικὰς ἐπαρχίας: Γουατιμάλαν, Βενεζουέλαν, Κιλίον, Αὐαννὰχ ἢ Κούβαν, καὶ Πορτορίκον. Εἰς ἐπιφάνειαν, ἥτις ὑπερβαίνει πολὺ ὅλην τὴν Εὐρώπην κατ' ἔκτασιν (ὅλων τῶν εἰρημένων χωρῶν ἡ ἔκτασις λογαριάζεται ὄχι βέβαια χωρίς τινα ὑπερβολὴν, 260,000 τετραγωνικῶν μιλίων) ἐκατοίκουν περίκου δεκαεπτὰ μιλι-

όνια ἀνθρώπων. Ἓν πέμπτον μέρος αὐτῶν ἦσαν Ἱσπανοὶ καὶ Κρεόλοι (ἤγουν γεννημένοι ἐκεῖ ἀπὸ γονεῖς Ἱσπανούς)· δύω πέμπτα Μεστίζοι καὶ Μουλάτοι (ἤγουν γεννημένοι ἀπὸ Ἱσπανοὺς πατέρας καὶ μητέρας Ἀμερικανὰς ἢ μαύρας)· τρία δέκατα ἦσαν γνήσιοι Ἀμερικανοὶ ἢ Ἰνδοὶ, καὶ ἓν δέκατον Νέγροι. Μόνον οἱ εἰς τὴν Ἱσπανίαν γεννώμενοι καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν στελλόμενοι Ἱσπανοὶ ἐγίνοντο πολιτικοὶ ἄρχοντες. Ὅλοι δὲ οἱ λοιποὶ διὰ δυσπιστίαν τῆς κυβερνήσεως ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τὰς ἀρχάς. Ὅλον τὸ πολιτικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον εἶχε δώσειν ἡ Ἱσπανία εἰς τὰς πλατυτάτας ταύτας χώρας, ἐστηρίζετο εἰς ὕπαρξιν ἥσυχον καὶ ὅσον δυνατὸν ἀποχωρισμένην ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη. Συναισθανομένη ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ τὰς φυλάξῃ μήτε κατ' ἐξωτερικῶν προσβολῶν, μήτε κατ' ἐσωτερικῆς ἐπαναστάσεως, ἐπρόσεχεν ἀγρύπνως νὰ ἐμποδίσῃ τὰς μὲ τὴν Εὐρώπην σχέσεις των. Αἱ βάσεις τοῦ καὶ ἀπὸ ἄλλας πολιτείας κρατουμένου ἐμπορικοῦ συστήματος ἐδικαιολόγουν ταύτην τὴν πολιτικήν. Ἦτο ἀπηγορευμένη ἡ ἄμεσος ἐμπορικὴ ἐπιμιξία τῶν ἐπαρχιῶν μὲ ξένους λαοὺς, καὶ αὐτῶν τούτων ἡ πρὸς ἀλλήλας ἐμπορία ἦτο περιωρισμένη εἰς ὀλίγα τινὰ ἀντικείμενα. Ἐσυγχωροῦντο δὲ μόνον μὲ τὴν Ἱσπανίαν νὰ ἐμπορεύωνται καὶ μόνον Ἱσπανικὰς πραγματείας νὰ δέχωνται.

Μὲ ὅλον τοῦτον τὸν περιορισμὸν τὸ μέρος τοῦτο τοῦ κόσμου ἀπήλαυσεν ἡσυχίαν τριακοσίων ἐνιαυτῶν καὶ ἐπέκεινα. Οἱ Εὐρωπαῖοι ῥήτορες καὶ ποιηταὶ, οἵτινες ἐθρηνολόγησαν καὶ ἐστέναξαν διὰ τὰς βιαίους πράξεις τῶν Ἱσπανῶν δορικτητόρων καὶ τὰ σκληρὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἐμεταφυτεύθη καὶ ἐστερεώθη ὁ σταυρὸς εἰς τῆς Ἀμερικῆς τὸ ἔδαφος, ἐλησμόνησαν εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς φιλανθρωπίας των τὴν ἀνθρωποφαγίαν καὶ τὴν ἀνθρωποθυσίαν, τὰς ὁποίας εὕρηκαν ἐκεῖ ἐγχωρίους οἱ δορικτήτορες ἐκεῖνοι· ἐλησμόνησαν τὰς ἑορταστικὰς σκηνὰς, αἱ ὁποῖαι ἐπανηγυρίζοντο εἰς τὸν μέγαν ναὸν τοῦ Μεξικοῦ ἔμπροσθεν τῶν βδελυρῶν εἰδώλων μὲ σπαραγμοὺς καρδιῶν ἐκκοπτομένων ἀπὸ ζωντανοὺς ἀνθρώπους.

Τώρα οἱ ἀνθρωποφάγοι ἔφυγαν ἢ ἀνέλαβαν τὰ φιλάνθρωπα ἤθη τοῦ πολιτισμοῦ· ἡ Χρισιανικὴ θρησκεία, ἐὰν ὄχι ὄντα παντέλεια, ἀλλὰ τοὺς ἔκαμεν ὄντα ἄλλα παρὰ σκλάβους καὶ ἱερεῖς ἐκείνης τῆς βδελυρωτάτης πασῶν τῶν εἰδωλολατρειῶν. „Οἱ λεωφόροι ἦσαν ἀσφαλεῖς· εἰς τὰς πρωτευούσας πόλεις ἐφρούρουν οἱ δορυφόροι τῶν ὑποβασιλέων, εἰς δὲ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς ἐντὸς χώρας δὲν ἐφαίνετο στρατιώτης. Ὅπλα ἐμεταχειρίζοντο μόνον διὰ νὰ σκατόνωσιν ἄγρια θηρία. Οἱ φόροι ἦσαν μέτριοι. Κανεὶς νόμος δὲν ἐπεριώριζε τὸν πλοῦν ποταμῶν, τὴν ὀψάρευσιν, τὸ κυνήγιον, τὴν ξήρανσιν τῶν ἑλῶν, τὴν γεωργίαν τῆς χώρας. Ἐάν τις δὲν ἔβλαπτε τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ τὰ δίκαια τρίτου τινὸς, ἠδύνατο νὰ περιέρχεται δάση, νὰ σκοτόνῃ θηρία, νὰ μετοχετεύῃ ποταμοὺς, καὶ συντόμως, νὰ κάμνῃ ὅ,τι τοῦ ἤρεσκε χωρὶς νὰ πληρόνῃ τι, καὶ χωρὶς νὰ ζητῇ ἀπὸ τινὰ τὴν ἄδειαν" *).

Ἀλλ' ἦλθε καιρὸς, ὁπότε οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τούτων ἀπεφάσισαν νὰ ἐμβῶσιν εἰς ἄλλην τάξιν πολιτικὴν, καὶ καταφρονοῦντες τὰ ἀγαθὰ τῆς Ἱσπανικῆς ἐξουσίας, νὰ συνθέσωσιν ἰδικά των αὐτόνομα πολιτεύματα. Ὅσον καὶ ἂν ἦτο χαμηλὸς ὁ βαθμὸς τῆς εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Ἱσπανικὴν Ἀμερικὴν κυκλοφορούσης παιδείας ὡς πρὸς τὰς ἐννοίας τῶν μεταχειριζομένων τὰ μέτρα τῆς κατὰ τὴν μέσην Εὐρώπην σοφίας, ἦτο πάλιν ἱκανῶς ὑψηλὸς διὰ νὰ σχεδιάσῃ νέα πολιτικὰ οἰκοδομήματα καὶ νὰ τὰ κτίσῃ.

Αἱ πρῶται παρακινήσεις πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Ἱσπανικῆς Ἀμερικῆς περὶ συντάξεως νέας πολιτείας ἐ-

*) Μολλιήνου (Mollien) Περιήγησις τῆς Κολουμβίας μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Σχοιλίου (Schöll), Βερολίνῳ 1825, σελ. 237. Πρέπει νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι εἰς τὴν Ἱσπανικὴν Ἀμερικὴν οἱ Νέγροι καὶ ἡ κατάστασίς των ἦσαν διὰ νόμων προαδιορισμένοι φιλανθρωπότερα καὶ εὐγενέστερα, παρὰ καθὼς εἶναι εἰς τὴν πολυθρύλλητον διὰ τὰ ἐλεύθερα φρονήματά της Βόρειον Ἀμερικὴν, ἥτις ἀκόμη ἕως τὴν σήμερον συγχωρεῖ νὰ μεταχειρίζεταί τις ὡς κτήνη τους Νέγρους καὶ τὰς Νέγρας.

δέθησαν ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα καὶ τὸν ἀδελφόν του, τὸν βασιλέα Ἰωσήφ. Δὲν ἐπρόσεξεν ὅμως ὁ λαὸς εἰς αὐτάς. Ἀπεδίωξε τοὺς Ἰωσηφικοὺς ἐπάρχους, καὶ κατέστησε βουλευτήρια, τὰ ὁποῖα ἐκυβέρνων ἐν ὀνόματι Φερδινάνδου τοῦ ἑβδόμου. Ἀλλ' ὅταν αἱ Κόρται ἐξειργάσθησαν εἰς τὰ Γάδειρα νέαν πολιτικὴν σύνταξιν δι' ὅλην τὴν Ἱσπανικὴν μοναρχίαν, ἐζήτησαν τότε εὐλόγως καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ τὰ αὐτὰ δίκαια μὲ τὴν μητρόπολιν. Τὸ ζήτημά των τοῦτο ἀπεβλήθη ἀπὸ τὴν εἰς τὰ Γάδειρα ἐπικρατοῦσαν ἐμπορικὴν πολιτικήν, ἐπειδή, ἐὰν ἡ Ἀμερικὴ ἀπελάμβανε τὰ δίκαια τῆς Ἱσπανίας, ἐχάνετο ἡ ἐπικερδὴς ἐμπορία, τὴν ὁποίαν ἔκαμναν τὰ Γάδειρα εἰς τὰς χώρας ἐκείνας. Ἐκ τούτου παρακινηθεῖσαι αἱ περισσότεραι μεσόγαιοι ἐπαρχίαι ἐκηρύχθησαν κατὰ τὸ 1811 ἔτος αὐτόνομοι καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῶν Κορτῶν, καὶ συνέταξαν ἴδιόν των πολίτευμα. Εὔκολον ἦτο εἰς τὸν βασιλέα Φερδινάνδον ἀφοῦ ἐπανέλαβε τὸ βασίλειόν του νὰ κρατήσῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του τὰς ἀποικίας, ἐὰν τὰς ἔδιδε τὰ ζητούμενα δίκαια. Ἀλλ' οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτὸν σύμβουλοί του ἔπραξαν ὅλον τὸ ἐναντίον. Τοὺς ἐπρόσταξε νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα καὶ χωρὶς ἄλλης συνθήκης νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸ βασιλικόν του ἔλεος. Δι' ὅσα δὲ ἔγειναν εἰς τὴν ἀπουσίαν του ὑπέσχετο νὰ τοὺς συγχωρήσῃ, ἐὰν ὑπακούσωσιν. Ἡ τύχη, ἥτις ἐπλάκωσε τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἱσπανικῶν Κορτῶν, δὲν ἐκατάπειθε τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἀμερικανῶν πραγμάτων νὰ δεχθοῦν τὴν προσφορὰν ταύτην. καὶ ἐὰν δὲν ἐζήτουν ἄλλο παρὰ βασιλικὸν ἔλεος· ἀλλ' αὐτοὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Φερδινάνδον ὅσα εἶχαν προζητήσειν καὶ ἀπὰ τὰς Κόρτας. Ἐντελῆ λοιπὸν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τῆς Ἱσπανίας ἐκήρυξαν οἱ πρῴην ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν ἐξουσιαζόμενοι Ἀμερικανοί, καὶ ἤρχισαν πόλεμον μὲ ἀπόφασιν νὰ ἀποθάνουν ἢ νὰ ζήσουν αὐτόνομοι.

Πρῶται αἱ παρὰ τὸν Πλάταν ποταμὸν ἐπαρχίαι ἐπέτυχαν τὸν σκοπὸν τοῦτον. Τὴν 9 Ἰουλίου 1816 ἐκήρυξαν οἱ κάτοικοί των εἰς τὴν πρωτεύουσαν πόλιν Βοενοσάερες

τὴν ἕνωσιν καὶ αὐτονομίαν τῶν παρὰ τὸν Πλάταν χωρῶν, καὶ ἐπεκαλέσθησαν μάρτυρας τὴν γῆν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ἐκόπησαν διὰ πάντα ὅλοι οἱ δεσμοί, οἱ ὁποῖοι συνέδεναν πρότερον ταύτην τὴν χώραν μὲ τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἱσπανίας. Μαρτῖνος ὁ Πυϊρεδόνιος, ὅς τις συνεισέφερε τὸ πλεῖστον εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἐλευθέρας ταύτης πολιτείας, ἀνηγορεύθη πρῶτος Διευθυντής της. Μετὰ τρία ἔτη, τὸν Ἰούνιον 1819, ἐπαραίτησε τὴν ἀξίαν ταύτην, καὶ ἀφῆκε τὴν νέαν πολιτείαν εἰς φοβεροὺς κλύδωνας ἐσωτερικῶν φατριῶν, αἱ ὁποῖαι ὅμως, καθὼς καὶ αἱ πρὸς τὴν Βρασιλίαν διαφοραί της, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φθείρωσι τὴν δύναμίν της. Ἀπὸ τὰ ὅπλα τῆς Ἱσπανίας ποτὲ δὲν ἐγγίχθη ἡ πολιτεία αὕτη.

Ἡ γειτονεύουσα εἰς αὐτὴν Παραγιαΐα διετάχθη κατὰ τὴν ιζ' ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τοὺς Ἰησουΐτας θεοκρατικὴ πολιτεία, τῆς ὁποίας ἡ σύνταξις ἠνάγκασε καὶ τοὺς θανασίμους ἐχθροὺς τοῦ τάγματος νὰ τὴν ἐπαινέσωσι κατὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα. Ἡ παραχώρησις μερῶν τινῶν ταύτης τῆς χώρας ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν εἰς τὴν Πορτογαλλίαν ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς κρημνισμὸν τῶν Ἰησουϊτῶν, ὡς εἴπαμεν καὶ ἀλλοῦ (Τόμ. Θ', σελ. 489 κ. ἐφ.)· διετηρήθησαν ὅμως εἰς τὴν Παραγιαΐαν καὶ λείψανα τῆς ἀπ' αὐτοὺς εἰσαχθείσης παιδείας εἰς τοὺς κατοίκους της· καὶ ἴσως ἦτο σπέρμα τῶν ἰδεῶν των, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐφύτρωσεν εἰς τὴν κεφαλὴν περιφανοῦς ἀνδρὸς τὸ σχέδιον νὰ κτίσῃ πολίτευμα νέον πολλὰ διάφορον ἀπὸ τὰς θεωρίας τῆς ἑκατονταετηρίδος. Οὗτος, δικολόγος τις ὀνόματι Φραγκίας, τιμώμενος εἰς ἄκρον ἀπὸ τοὺς συμπολίτας του, ἀφοῦ ἀπεσπάσθη ἡ χώρα ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν, κινδυνεύουσα νὰ κατασπαραχθῇ ἀπὸ δύω φατρίας, ἐβάλθη ἀπὸ συνέλευσιν ἐπισήμων, πρῶτον μετὰ τοῦ ἀντιζήλου του, ἔπειτα αὐτὸς μόνος, ἀρχηγὸς τῆς κυβερνήσεως. Χωρὶς δαπάνην ἀργυρίου καὶ χωρὶς ἐξωτερικὴν λαμπρότητα, μὲ μόνην τὴν ἀκαταπόνητον δραστηριότητά του ἀπέκτησεν ἐκείνην τοῦ λαοῦ τὴν τιμήν, τὴν ὁποίαν ἠξιώθησαν οἱ παλαιοὶ νομοθέται, καὶ ἐνεπι-

στεύθη ἀπ' αὐτὸν τὴν Δικτατορικὴν ἀξίαν. Ὅλα τὰ τῆς διοικήσεως πράγματα ἐγίνοντο διὰ τῆς χειρός του. Ἐθεμελίωσε νέαν νομοθεσίαν ἐπάνω τῶν παλαιῶν συνηθειῶν καὶ δικαίων, καὶ ἠσφάλισεν αὐστηρῶς τὴν δικαιοδοσίαν. Παρακαλεσθεὶς ἀπὸ τὴν δημοκρατίαν τοῦ Ῥίου τοῦ Πλάτα νὰ ἑνωθῇ μετ' αὐτῆς, καὶ ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Βρασιλίας νὰ καθυποταχθῇ εἰς τὴν προστασίαν του, δὲν ἐδέχθη τὰς προσφοράς των. Τὰ σύνορα τῆς πολιτείας του ἔκλεισεν εἰς ὅλους τοὺς ξένους. Ὁ Ἀρτίγας, στρατηγὸς τῆς γειτονευούσης δημοκρατίας τοῦ Ῥίου τοῦ Πλάτα, καταφυγὼν διὰ τὰς ἐκεῖ διεγερθείσας ταραχὰς εἰς τὴν Παραγιαΐαν, μ' ὅλον ὅτι ἦτο ἀρχήτερα φίλος τοῦ Δικτάτορος, ἐπιάσθη καὶ ἕως τέλους τῆς ζωῆς του διεφυλάχθη κλεισμένος εἰς μοναστήριον. Καὶ ὁ περιοδευτὴς δὲ Πομπλάνδιος, ἀφοῦ μίαν φορὰν ἐμβῆκεν εἰς τὴν Παραγιαΐαν, δὲν ἐσυγχωρήθη πλέον ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν.

Βαρύτεραι ἦσαν αἱ ὠδῖνες τῶν ἐπιλοίπων δημοκρατιῶν. Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Κιλίου ὑπέπεσαν κατὰ τὸ 1814 ἔτος εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἱσπανῶν. Κατὰ τὸ 1817 ἔτος ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ Σαντμαρτῖνος, καὶ μὲ βοήθειαν ὁμοφρόνων του ἀνδρῶν (Ἰγγίου, Φρειρίου καὶ ἄλλων) ἀποκατέστησε τὴν αὐτονομίαν. Τὴν ἐβεβαίωσεν ὁ Σαντμαρτῖνος ἀφοῦ τὴν 5 Ἀπριλίου 1818 ἐνίκησε πλησίον τοῦ Μαΐπου τοὺς Ἱσπανοὺς στρατηγουμένους ἀπὸ τὸν Ὀσόριον. Ἄγγλος τις ὀφικιάλιος τοῦ ναυτικοῦ, ὁ Λὸρδ Κοχράνης, ὅς τις διασπείρων ψευδεῖς φήμας εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ νὰ ὠφεληθῇ εἰς τὰ μὲ χαρτία τῆς πολιτείας συναλλάγματά του εἶχε καταδικασθῆν εἰς ἐπονείδιστον ποινὴν, ἐμβῆκεν ὡς ναύαρχος εἰς τὴν ὑπουργίαν τῆς δημοκρατίας, καὶ ἐσύναξεν ἀξιόλογα λάφυρα ἀπὸ τοὺς Ἱσπανοὺς, οἵτινες ἐξουσίαζαν ἀκόμη τὸ Περοῦ.

Ἡ δημοκρατία Βενεζουέλα ἔπαθε μεγάλην δυστυχίαν ἀπὸ φοβερὸν σεισμὸν γῆς, ὅς τις κατὰ τὴν μεγάλην πέμπτην τοῦ 1812 ἔτους ἠφάνισε σχεδὸν ὅλην τὴν

πρωτεύουσαν πόλιν Καῤῥάκας, καὶ ἐθανάτωσεν εἰς τὴν Βαλεντίαν 20,000 ἀνθρώπους. Ἐνῷ ἦσαν οἱ ἄνθρωποι ἀπηλπισμένοι ἀπὸ τὸ φοβερὸν τοῦτο τῆς φύσεως σύμβαμα καὶ ἀπ' ἄλλους μετὰ τοῦτο ἀκολουθήσαντας σεισμοὺς τῆς γῆς, οἱ Ἱσπανοὶ στρατηγούμενοι ἀπὸ τὸν Μοντεβέρδιον ἐπέτυχαν νὰ ἐξανακυριεύσωσι τὰς χώρας ταύτας. Ἀλλ' ἄσπλαγχνος σκληρότης, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίσθησαν διὰ νὰ δώσωσιν εἰς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τρομερὸν παράδειγμα, ἀνέφλεξεν ἐκ νέου τὴν ἐσβεσμένην φωτίαν. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κουμάναν ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Μαρῖνος, νεανίσκος τολμηρὸς, μὲ ὀλίγους ἑταίρους του, καὶ ἀπὸ τὴν γειτονεύουσαν νέαν Γρανάταν ἐξεστράτευσε μὲ στῖφος ἑξακοσίων ἀνδρῶν διὰ νὰ ἐκδικήσῃ τὴν θανάτωσιν τῶν Πατριωτῶν ὁ Σίμων Βολιβάριος, Κρεόλός τις, ὅς τις περιελθὼν τὴν Εὐρώπην εἶχεν ἀποκτήσειν τὰς γνώσεις τῶν τεχνῶν καὶ τῶν σχέσεών της, καὶ εἶχεν ὑπουργήσειν τὴν δημοκρατίαν εἰς τοὺς πρώτους ἐνιαυτούς της. Ἀπὸ χιλιάδας δυσαρεστημένων χαιρετηθεὶς ἐκτύπησε τὸν Ἱσπανικὸν στρατηγὸν, ἐκυρίευσε τὰς Καῤῥάκας καὶ τὴν Πυέρτον Κάβαλλον, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ τὰς βαστάξῃ, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ τὸ θέρος 1814 εἰς τοὺς βασιλικοὺς κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὁπότ' ἀντήχησεν εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἡ ἀγγελία τῆς τοῦ Φερδινάνδου εἰς τὸν Ἱσπανικὸν θρόνον ἐπανελεύσεως. Ὅσοι ἐκ τῶν συναγωνιστῶν του ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἱσπανῶν, μαζὴ μὲ αὐτοὺς καὶ ὁ ἀνδρειότατος Ῥίβας, ἐτουφεκίσθησαν· αὐτὸς δὲ κατέφυγε μὲ τοὺς ἑταίρους του εἰς Καρθαγένην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν ἅγιον Δομίνικον. Ἐπειδὴ εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἔφθασεν εἰς τὴν Βενεζουέλαν ἐκ τῆς μητροπόλεως ὁ στρατηγὸς Μορίλλος μὲ δέκα χιλιάδας ἐκλεκτοὺς στρατιώτας, ἐφάνη ὅτι ἡ πολιτεία αὕτη ἔχασε πλέον τὴν αὐτονομίαν της.

Ὁ Μορίλλος, ἄνθρωπος μικροῦ γένους, προβιβασθεὶς εἰς στρατηγικὸν βαθμὸν εἰς τὸν κατὰ τῆς Γαλλί-

ας πόλεμον, φαίνεται ὅτι ἔκλεξε παράδειγμά του τὸν Δοῦκα Ἄλβας, καθὼς μᾶς τὸν ζωγραφοῦσιν οἱ ἱστοριογράφοι τοῦ Βελγικοῦ πολέμου. Εἶχε τὴν γνώμην ἐκείνην, ἥτις ἀνέδειξε πολλοὺς υἱοὺς τῆς ἐπαναστάσεως κορυφαίους, ὅτι ἡ σπάθη τοῦ δημίου εἶναι τὸ σωτηριωδέστατον φάρμακον κατὰ τῶν ἐπαναστάσεων. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν ἔμελλε νὰ γείνῃ φανερὰ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων ἡ ἀφροσύνη τοῦ δόγματος τούτου.

Ἀπὸ Βενεζουέλης, ὅπου μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Βολιβαρίου δὲν εὕρηκε πλέον νὰ πράξῃ τι, ἐστράφη κατὰ τῆς δημοκρατίας, ἥτις εἶχε σχηματισθῆν εἰς τὸν τόπον τοῦ πρῴην ὑποβασιλείου τῆς Νέας Γρανάτας. Τὸν Δεκέμβ. 1815 ἐμβῆκεν εἰς τὴν Καρθαγένην, ἀφοῦ οἱ ἐκεῖ ἄρχοντες τῆς κυβερνήσεως ἐνεβαρκαρίσθησαν εἰς ἕνδεκα πλοῖα. Τὸν Ἰούνιον τοῦ ἐφεξῆς ἔτους ἐκυρίευσε τὴν πρωτεύουσαν πόλιν Σανταφὲ τῆς Βογότας. Ἀλλ' ἐνῷ αὐτοῦ ἐχύνετο τὸ αἷμα τῶν πατριωτῶν, ἐσυνάζοντο εἰς τὰς δασώδεις πεδιάδας τὰς παρὰ τὸν Ὀρόνοκον τὰ τρίμματα τοῦ στρατεύματος τῆς Βενεζουέλης καὶ ὅσοι διέφυγαν τὸν δήμιον τοῦ Μορίλλου. Πολυάριθμα στίφη ἐνεδρευτῶν (Guerillas) διευθυνόμενα ὑπ' ἀνδρείων ἀρχηγῶν (Πιάρου, Παήζου, Ῥόξα, Ἀρισμένδου καὶ Μενόγα) ἔκαμναν εἰς τὴν Ἀμερικὴν τὸν αὐτὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἰσπανῶν, τὸν ὁποῖον ἔκαμαν ποτὲ οἱ Ἰσπανοὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν κατὰ τῶν Γάλλων. Ὁ Ἀρισμένδης ἐξουσίασε τὴν ἀξιόλογον νῆσον Μαργαρίταν παρὰ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Κουμάνης μὲ μικρὰν προσβολὴν, καὶ ἐνταυτῷ ὑπέστρεψεν ἔξαφνα ὁ Βολιβάριος μὲ μικρὸν στόλον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὁπλίσειν εἰς ἅγ. Δομίνικον μὲ δαπάνην πλουσίων τινῶν Βενεζουελίων, καὶ τὸν ἐπερίσσευσεν ἁρπάσας Ἰσπανικὰ τινὰ καράβια. Ἀπεβίβασε τοὺς στρατιώτας του μεταξὺ Γουαΐρας καὶ Πουέρτου Καβάλλου. Ἐκεῖ τοὺς ἐδιαίρεσεν εἰς δύω μερίδας, ἐπαράδωκε τὴν μίαν εἰς τὸν Σκῶτον Μὰκ Γρηγόριον, ὅς τις εἶχεν ὑπουργήσειν τοὺς Ἄγγλους εἰς τὸν Πορτογαλλικὸν πόλεμον,

καὶ ἔμεινεν αὐτὸς μὲ τὴν ἄλλην εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς, διὰ νὰ μεταβάλῃ εἰς πολεμιστὰς τοὺς σκλάβους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑποσχεθῆν τὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλ' ἐξ ἀπροβλεψίας ἢ ἰδίας του ἢ ξένης ἐκτυπήθη ἔξαφνα ἀπὸ τὸν Ἰσπανὸν στρατηγὸν Μωραλῆν, ὑποταξίαρχον τοῦ Μορίλλου, καὶ ἠναγκάσθη μὲ τὰ λείψανα τῶν στρατιωτῶν του νὰ ἐμβῇ πάλιν εἰς τὰ καράβια. Ὁ Μὰκ Γρηγόριος ἐφαίνετο χαμένος, καὶ οἱ Ἰσπανοὶ ἀνήγγελλαν ἤδη τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν θάνατόν του. Ἀλλὰ περισσευθεὶς μὲ 5000 στρατιώτας τοῦ Πιάρου καὶ Βερμονδέζου ἐφάνη εἰς τὰ ἔνδον τῆς νέας Γρανάτας. Ὁ Μορίλλος ἔσπευσε κατόπιν του καὶ τὴν 20 Σεπτεμβ. 1816 ἐκτυπήθη εἰς τὰ πέριξ τῆς Βαρκελόνης καὶ ἔχασεν ὅλα τὰ κανόνια καὶ τὰ σκεύη του. Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Βολιβαρίου, ὅς τις ἀπὸ ἁγ. Δομινίκου διὰ Μαργαρίτας ἔφερε νέα στρατεύματα καὶ πολεμικὰς ὕλας, ἔκρινε τὴν ὑπεροχὴν τῶν δημοκρατικῶν. Ἡ Ἀγγουστούρα, ἡ μεγίστη παρὰ τὸν ποταμὸν Ὀρόνοκον πόλις, ἤνοιξεν εἰς αὐτοὺς τὰς πύλας, καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν ἐξουσίαν των τὸν μέγαν τοῦτον ποταμὸν καὶ τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν διαῤῥέει πλεύσιμος εἰς διακόσια μίλια.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Μορίλλος ἐσύναξε νέας δυνάμεις. Διὰ νὰ ἐξανακυριεύσῃ τὴν Μαργαρίταν, τὸ κλειδίον τῆς τοῦ ἐχθροῦ μὲ τὰ ἔξω μέρη κοινωνίας, ἔκαμεν ἀπόβασιν τὸν Ἰούλιον 1817 εἰς ταύτην τὴν νῆσον. Ἡ ἀντίστασις τῶν πολιορκουμένων ἔγεινε μὲ ἀπηλπισμένην μανίαν — ἤξευραν ὅτι παράδοσις εἶναι δρόμος ἀσφαλὴς εἰς ἐπονείδιστον θάνατον — καὶ μετὰ δίμηνον πολιορκίαν ἠναγκάσθη ὁ Μορίλλος νὰ παραιτήσῃ τὸ ἐγχείρημά του. Ἔκτοτε μετεβάλθη ἀκόμη μίαν φορὰν ἡ τύχη τοῦ πολέμου, ἀλλὰ κἀνὲν ἀπὸ τὰ κέρδη, ὅσα διὰ τῶν ὅπλων ἀπέκτησαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ οἱ Ἰσπανοὶ, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πτῶσιν τῶν πραγμάτων των. Οἱ δημοκρατικοὶ τῆς Βενεζουέλης ὕψωσαν συγχρόνως τὰς κεφαλάς των. Τὴν 15 Φεβρ. 1819 ἠνοίχθη γενικὴ σύνοδος τῆς Βενεζουέλης εἰς τὴν Ἀγγουστούραν, καὶ ἐπεκυρώθη ὁ Βολιβάριος ὡς

ἀρχιδιευθυντὴς τῆς πολιτείας. Νικήσας κατὰ τὴν 7 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους πλησίον Βοϊάρας τὸν Ἱσπανικὸν στρατηγὸν Βαῤῥεῖρον ἠνάγκασε τὸν ὑποβασιλέα Σαμάνον μὲ ὅλους τοὺς Ἱσπανικοὺς ἄρχοντας νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν πόλιν Σανταφὲ τῆς Βογόρας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμβῆκεν ὁ Βολιβάριος τὴν 10 Αὐγούστου. Τὴν 17 Δεκεμβρ. 1819 διεκήρυξεν ἡ σύνοδος τῆς Ἀγγουστούρας, ὅτι αἱ δύω δημοκρατίαι Βενεζουέλα καὶ Νέα Γρανάτα ἑνόνονται εἰς μίαν ἐλευθέραν πολιτείαν, ὀνομαζομένην Κολουμβίαν, ὅτι αὕτη θέλει συνίστασθαι ἀπὸ τρία μέρη: Βενεζουέλαν, Κύϊτον καὶ Κονδιναμάραν, μὲ τρεῖς πρωτευούσας πόλεις: Καράκκας, Κύϊτον καὶ Σανταφὲ τῆς Βογόρας, παρεκτὸς ὅμως τούτων, ὅτι θέλουν κτίσειν ἀκόμη μίαν κοινὴν πρωτεύουσαν πόλιν, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ ὀνομασθῇ Βολιβαρία.

Τότε ἡτοιμάζετο εἰς τὰ Γάδειρα ὁ ἀπόπλους μεγάλης ἐκστρατείας πρὸς ἐνδυνάμωσιν τοῦ Μορίλλου. Ἀλλ' ὁ μέλλων νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀμερικὴν στρατὸς οὗτος, ἐπαναστὰς εἰς τὴν μητρόπολιν, ἀπέσπασεν ὁλοκλήρως ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν τὰς Ἱσπανικὰς δυνάμεις. Ὁ Μορίλλος συνεβιβάζετο τώρα νὰ κάμῃ ἐκεχειρίαν καὶ εἰρήνην ὑποσχόμενος, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλουν φθάσειν ἐπίτροποι ἀπὸ τὴν μητρόπολιν νὰ διατάξουν τὰ πάντα μὲ φιλικώτατον τρόπον. Τὴν 25 Νοεμβρ. 1820 ἐκλείσθη ἡ ἐκεχειρία εἰς Τρυξῖλλον. Εἰς τὴν ἁγίαν Μάρθαν ἐνηγκαλίσθησαν ὁ Βολιβάριος καὶ ὁ Μορίλλος ἐνώπιον τῶν συναγμένων στρατευμάτων των, ἐκοιμήθησαν τὴν νύκτα εἰς τὸ αὐτὸ οἴκημα, καὶ ὑπεσχέθησαν πρὸς ἀλλήλους, ἐὰν δὲν κατορθωθῇ ἡ εἰρήνη, νὰ πολεμοῦν φιλανθρωπότερα καὶ νὰ φείδωνται τὴν ζωὴν τῶν αἰχμαλώτων. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο, τὸν Δεκέμβρ. 1820, καλεσθεὶς ἀπὸ τὰς Κόρτας ὁ Μορίλλος ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ τὸν ἐσυνώδευσαν δύω Κολουμβιανοὶ ἀπεσταλμένοι διὰ νὰ συμβιβασθῶσι μὲ τὴν Ἱσπανίαν. Ἀλλ' αἱ Κόρται τοῦ Μαδριτίου εἶχαν τόσον ὀλίγην κλίσιν, ὅσον ποτὲ αἱ Κόρται τῶν Γα-

δείρων νὰ γνωρίσωσι τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἀμερικῆς. Διὰ τοῦτο ἀρχὰς Μαΐου 1821 ἤρχισεν ἐκ νέου ὁ πόλεμος τῶν Ἱσπανῶν στρατηγουμένων ἀπὸ τὸν τοῦ Μορίλλου διάδοχον Λατόραν καὶ τῶν δημοκρατικῶν στρατηγουμένων ἀπὸ τὸν Βολιβάριον καὶ Παῆζον. Τὴν 24 Ἰουνίου ἐνίκησαν οἱ τελευταῖοι πλησίον Καραβόβου νίκην ἔνδοξον, ἐκ τῆς ὁποίας παρεδόθησαν μία μετὰ τὴν ἄλλην αἱ πόλεις Καῤῥάκαι, Γουαΐρα, Κουμάνα καὶ Καρθαγένη. Ἡ Μαρακάϊβος καὶ ἡ Πουέρτος Κάβαλλος μόνον ἔμειναν τὰ τελευταῖα καταφύγια τῆς εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Κολουμβίας Ἱσπανικῆς δυνάμεως, καὶ ἐκ τῶν δύω τούτων σημείων ἀντέστεκε μὲ ἀπελπισίαν ὁ τοῦ Λατόρα διάδοχος Μωραλῆς. Καὶ αἱ δύω ὅμως ἔπεσαν εἰς τοὺς δημοκρατικοὺς τὸ 1824 ἔτος, ἡ μὲν Μαρακάϊβος τὴν 6 Αὐγούστου, ἡ δὲ Πουέρτος Κάβαλλος τὴν 6 Νοεμβρίου. Ὁ Βολιβάριος ἐκλεχθεὶς πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ταύτης, καὶ παραλαβὼν τὸ ἀξίωμα τοῦτο τὴν 1 Ὀκτωβρ. 1824, ἐβεβαίωσε τοὺς συμπολίτας του ὅτι παύει ἡ προεδρία του εὐθὺς ἀφοῦ γένῃ εἰρήνη, „ἐπειδὴ αἰσθάνεται καὶ αὐτὸς ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ ἀρχὴ αὕτη εἰς τὸν ὕπατον λαὸν μένουσα εἰς τὸν αὐτὸν ἄνδρα, καὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ μένῃ πολίτης, διὰ νὰ μένωσι καὶ οἱ ἄλλοι ἐλεύθεροι.“

Κατὰ φυσικὸν λόγον ἐκ τοῦ παραδείγματος τούτων τῶν πολιτειῶν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς ἐπεθύμησαν καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπαρχίαι τῆς Ἱσπανικῆς ἐξουσίας νὰ ἀπολαύσωσιν αὐτονομίαν. Εἰς τὴν Λίμαν, πρωτεύουσαν πόλιν τοῦ Περοῦ, ἡνώθησαν πολλοὶ πλούσιοι καὶ ἔνδοξοι ἄνδρες διὰ νὰ σχεδιάσωσι τὴν ἐλευθέρωσίν των. Τὴν 5 Φεβρ. 1819 ὑπεγράφη μυστικὴ συνθήκη μὲ τὰς δημοκρατίας τοῦ Ῥίου τοῦ Πλάτα καὶ τοῦ Κιλίου, διὰ τῆς ὁποίας ὑπεχρεόνοντο νὰ βοηθήσουν τὴν καθίδρυσιν τῆς νέας Περουανῆς πολιτείας. Ἀμέσως μετὰ τοῦτο ἐφάνη ὁ Λόρδ Κοχράνης μὲ τὸν στόλον τοῦ Κιλίου εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τοῦ Περοῦ, εἰσώρμησεν εἰς τὸν λιμένα Κάλλαον, ἥρπασεν Ἱσπανικὰ καράβια καὶ διήρπασε τὰς παραθαλασσίους πόλεις ἕως ἐ-

πάνω εἰς τὸ Πάναμα. Ἀφοῦ δὲ ἐξησφάλισε τὰ λάφυρά του, ἐνεβίβασεν εἰς τὰ πλοῖα του κατὰ τὸν Αὔγουστον 1820 ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν εἶχαν συνάξειν ὁ Σαντμαρτῖνος καὶ ὁ Λασέρας μέρος μὲν ἐκ φιλοκινδύνων Εὐρωπαίων, μέρος δὲ ἐκ κατοίκων τοῦ Κιλίου καὶ τῶν πολιτειῶν τοῦ Πλάτα. Τὴν 7 Σεπτεμβ. τοὺς ἀπεβίβασεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πίσκου. Τὸν Ἰούλιον 1821 ἀφῆκεν ὁ Ἱσπανικὸς ἀντιβασιλεὺς καὶ τὰ στρατεύματά του τὴν Λίμαν, καὶ τὴν 15 τοῦ αὐτοῦ εἰσήλασε μὲ θρίαμβον εἰς αὐτὴν ὁ Σαντμαρτῖνος. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἀνηγορεύθη Προστάτης τῆς νέας δημοκρατίας Περοῦ. Διχόνοια, ἐκραγεῖσα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κοχράνου ζητοῦντος τοὺς στρατιωτικοὺς μισθοὺς, ἔγεινεν ἀφορμὴ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κιλίον ὁ Κοχράνης πολλὰ δυσαρεστημένος, καὶ ἐπειδὴ κ' ἐκεῖ δὲν ἀπήλαυσε τὰ ζητήματά του, ἐμβῆκεν εἰς τὴν ὑπουργίαν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Βρασιλίας. Ὁ δὲ Σαντμαρτῖνος ἐμεταχειρίσθη σκληρότατα μέσα πρὸς στερέωσιν τῆς νεανικῆς πολιτείας· οὕτως ἐξεννηλάτησεν ἀπὸ τὴν Λίμαν πρῶτον μὲν ὅλους τοὺς ἀγάμους Ἱσπανοὺς, ἔπειτα καὶ ὅλους τοὺς ἐγγάμους. Ἀλλ' ἀκόμη ἡ Ἱσπανικὴ δύναμις δὲν ἐξέλιπεν ἀπὸ τὸ Περοῦ· τὴν ἐσυνάθροιζε πάλιν ὁ Λασέρνας, ὁ Βαλδῆζος καὶ ὁ Καντεράκιος. Φοβούμενος ὁ Σαντμαρτῖνος μὴ δὲν δυνηθῇ νὰ ἀντικρούσῃ τὸν ἐπιστρέφοντα ἀντιβασιλέα, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῆς Κολουμβίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐσυνωμίλησε προσωπικῶς μὲ τὸν Βολιβάριον εἰς Γουαϊακύλιον. Ἐκ τούτου προῆλθεν ἡ φήμη, ὅτι τὸ Περοῦ ἤθελε νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν Κολουμβίαν. Τοῦτο διήγειρεν εἰς τὸν ζηλοτυπότατον ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας του λαὸν τῆς Λίμας τόσην μανίαν, ὥστ' εἰς τὴν ἀπουσίαν τοῦ Προστάτου ἔτρεξε καὶ κατηδάφισε τὸ παλάτιόν του. Ἡ ἧττα, τὴν ὁποίαν ἔπαθαν εὐθὺς μετὰ τοῦτο (τὴν 7 Ἀπριλ. 1822) τὰ στρατεύματά του ἕως τοῦ Πίσκου ἀπὸ τοὺς Ἱσπανοὺς, ἐκρήμνισεν ὁλοκλήρως τὴν ὑπόληψίν του. Διὰ τοῦτο πληροφορηθεὶς, ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ βασταχθῇ, ἐπαραίτησε (Σεπτέμβ. 1822) τὴν προστασίαν εἰς τὰς χεῖρας τῆς ὑπάτου συνόδου καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸ Κιλίον.

Μετὰ ὀλιγοχρόνιον κυβέρνησιν τριῶν ἀνδρῶν, ἀνεδείχθη Πρόεδρος ὁ Ῥίβας Ἀγουέρος, πρῶτος τῶν ἀντιζήλων τοῦ Σαντμαρτίνου. Ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξορκίσῃ τὸ δαιμόνιον τοῦ φατριασμοῦ τῆς πολιτείας, ἥτις ἐφαίνετο τώρα ὅτι πλησιάζει εἰς τὸν ὄλεθρόν της. Ὁ Πρόεδρος ἐδιχονόησε τόσον μὲ τὴν σύνοδον, ὥστε τὴν διέλυσε καὶ μετὰ τῶν φίλων του μετέβη εἰς Τρυξῖλλον, ἐνῷ οἱ ἀντίπαλοί του ἀνηγόρευσαν εἰς Κάλλαον Πρόεδρον τὸν Μαρκέσιον Τόῤῥαν Τάγλιον. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐνίκησεν ὁ Ἱσπανὸς Καντεράκιος τὸν Περουανικὸν στρατὸν πλησίον τῆς Ἀρεκουΐπας καὶ ὑπέταξε τὴν Λίμαν. Ἡ δημοκρατία ἐφαίνετο χαμένη, ὅταν ὁ Βολιβάριος τῆς ἔστειλε πρὸς βοήθειαν τὸν Κολουμβιακὸν στρατηγὸν Σούκριον μὲ 4000 στρατιώτας. Οὗτος ἐκτύπησε τοὺς Ἱσπανοὺς πλησίον Σπίτας καὶ ἠνάγκασε τὸν Σαντεράτον καὶ τὰ στίφη του νὰ ἀδειάσωσι τὴν Λίμαν, ὅπου ἐπανῆλθαν ὁ Τόῤῥας Τάγλιος καὶ ἡ σύνοδος· ἐκ Τρυξίλλου ὅμως ἐκυβέρνα ὁ Ῥίβας Ἀγουέρος ὡς νόμιμος Πρόεδρος. Ἀλλ' ἔβλεπε καθεὶς, ὅτι ἐκ τῆς διαρκείας ταύτης τῆς διχονοίας ἡ Περουανικὴ πολιτεία δὲν θέλει κάμειν προόδους εἰς τὴν στερέωσίν της. Ἡ σύνοδος λοιπὸν τῆς Λίμας ἀπεφάσισε νὰ προσκαλέσῃ εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ Περοῦ τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς Κολουμβίας, καὶ ὁ Βολιβάριος καταλαμβάνων πόσον ἐπικίνδυνον εἶναι διὰ τὴν Κολουμβίαν τὸ Περοῦ κυριευόμενον ἀπὸ τοὺς Ἱσπανοὺς ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν. Τὸν Αὔγουστον 1823 ἐκίνησε μὲ 8000 Κολουμβιανοὺς, τοὺς ἐπλήθυνεν εἰς 12,000 μὲ Κιλιανοὺς βοηθοὺς, καὶ μὲ αὐτοὺς ἐφάνη τὴν 1 Σεπτεμβ. εἰς Λίμαν. Ἡ σύνοδος καὶ ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη ὡς σωτῆρα, καὶ αὐτὸς ἐφρόντισε κατὰ πρῶτον νὰ καταπραΰνῃ τὸν σκληραύχενα Ἀγουέρον. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἰσηκούοντο οἱ φιλικοὶ λόγοι του, ἔστειλε κρυφίως στρατεύματα εἰς Τρυξῖλλον, καὶ ἐφυλάκωσε καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς φίλους του.

Μὲ τὸν τρόπον τοῦτον ἐφάνη ὅτι ἠσφαλίσθη ἡ ἡσυχία τοῦ Περοῦ, καὶ ἡ μεταξὺ τῶν Ἱσπανῶν στρατηγῶν ἐπικρατοῦσα διχόνοια τοὺς ἐνεθάῤῥυνεν ἐκ τούτου τοῦ μέρους. Διότι ὁ Λασέρνας, ὅς τις εἶχε καθαιρέσειν ἰδιογνωμόνως τὸν προκάτοχόν του Πεζουέλαν, δὲν ἐγνωρίζετο ὡς ἀντιβασιλεὺς ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Ὀλανέταν. Ὁ ἀγὼν τῆς ἐλευθερόφρονος καὶ τῆς ὑποδούλου φατρίας, ὅς τις κατεσπάραττε τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἱσπανίαν, ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὸ Ἱσπανικὸν στρατόπεδον τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ὁ Λασέρνας ὡς φίλος τῶν Κορτῶν ἐκατηγορεῖτο μὲ λόγους καὶ διακηρύξεις τοῦ βασιλόφρονος Ὀλανέτα ὀνομαζόμενος προδότης τοῦ βασιλέως του. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἡ εἰς τὸ Περοῦ Ἱσπανικὴ δύναμις ἦτο ὀλιγώτερον φοβερὰ, παρὰ καθὼς ἤθελεν εἶσθαι, ἐὰν ἦτο ὁμόφρων. Τότε ἀπροσδόκητον πάντη σύμβαμα μετέβαλε τὴν σκηνὴν πρὸς τρόμον τῆς δημοκρατίας. Τὸ στρατιωτικὸν τάγμα Πλάτα, συγκείμενον ἐκ Νέγρων, καὶ φυλάττον τὴν Κόλλαον, ἀπεστάτησε τὴν 5 Φεβρουαρ. 1824 ἐπειδὴ δὲν ἐλάμβανε τὸν μισθόν του, ἠλευθέρωσε τοὺς εἰς τὸ φρούριον φυλαττομένους αἰχμαλώτους Ἱσπανικοὺς ὀφικιαλίους, καὶ ἕνα ἐξ αὐτῶν ἀνηγόρευσε ταξίαρχόν του. Τοῦτο μαθὼν ὁ Ἱσπανικὸς στρατηγὸς Ῥοδίλιος ἔσπευσεν ἐκεῖ ἐκ Πίσκου. Ἡ δημοκρατικὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη τὴν 27 Φεβρ. νὰ ἀδειάσῃ τὴν Λίμαν, καὶ ὁ παρωργισμένος Τόῤῥας Τάγλιος ηὐτομόλησεν εἰς τοὺς Ἱσπανούς.

Ὁ Βολιβάριος ἀναγορευθεὶς Δικτάτωρ τοῦ Περοῦ τώρα δὲν ἔχασε τὸ θάῤῥος του. Ἐκ τοῦ εἰς Τρυξῖλλον στρατοπέδου του ἐξέδωκε σωτηριώδεις διαταγὰς, καὶ ὠφελούμενος ἀπὸ τὰς ἐπικρατούσας φατρίας τῶν Ἱσπανῶν ἐπεχείρει τὰ ἔργα του μὲ τόλμην. Ὁ Βολιβάριος ἤνοιξε τὸν δρόμον τὸν φέροντα εἰς Λίμαν ἐνῷ ὁ Σούκριος τὴν 9 Δεκεμβ. 1824 ἠνάγκασε τοὺς Ἱσπανοὺς νὰ δεχθοῦν μάχην εἰς τὴν πεδιάδα Πάμπαν Ἀϊακούχαν. Εἰς ταύτην τὴν μάχην ἐκρίθη ἡ τύχη τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Ὁ Λασέρνας αὐτὸς ἐπιάσθη αἰχμάλωτος, καὶ οἱ ὑποστράτηγοί του

Καντεράκιος καὶ Βαλδῆζος ἐπαραδόθησαν μὲ τὸ λοιπὸν μέρος τῶν στρατευμάτων. Ὁ Ὀλανέτας, ὅς τις ἤθελε νὰ προάξῃ τὴν ἀντίστασίν του καὶ ἔχαιρε διὰ τὴν δυστυχίαν τοῦ ἀντιζήλου του, ἐνικήθη εἰς μίαν μάχην τὴν 1 Απριλίου 1825 καὶ ἐθανατώθη. Ἐπειδὴ δὲ μετ' ὀλίγον παρεδόθη καὶ ἡ Κάλλαος εἰς τὰ ὅπλα τῶν δημοκρατικῶν, ἐκ τούτου ἠφανίσθη ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὸ Περουανὸν ἔδαφος ἡ Ἱσπανικὴ ἐξουσία.

Ἀλλὰ μαζὴ μὲ τὴν ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν ἐλευθέρωσιν δὲν ἦλθαν ἐνταυτῷ καὶ αἱ ἡμέραι τῆς ἡσυχίας. Ἐσωτερικοὶ κλύδωνες, διαφωνία, προδοσία καὶ συνωμοσία ἐμάραιναν τὸ ανθος τῆς νέας πολιτείας. Ἓξ ἐπαρχίαι, σχηματίζουσαι τὸ ἄνω Περοῦ, ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὰς λοιπὰς καὶ τὴν 6 Αὐγούστου 1825 ἐκηρύχθησαν μία αὐτόνομος πολιτεία μὲ ὄνομα Βολιβία, τῆς ὁποίας ἡ πρωτεύουσα πόλις Χυσικασάκα ἀπεφασίσθη νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα τοῦ Σουκρίου τοῦ νικήσαντος τοὺς Ἱσπανοὺς εἰς Ἀϊακούχαν. Ἀφοῦ ὁ Βολιβάριος συνέταξε τὴν νέαν πολιτείαν καὶ κατέστησε πρόεδρόν της τὸν Σούκριον, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Λίμαν διὰ νὰ προεδρεύσῃ εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς ἐκεῖ συνόδου. Ἡ αὐστηρότης, μὲ τὴν ὁποίαν ἐκεῖ ἐξετέλεσε τὴν ἀπόφασιν δύω προδοτῶν καταδικασθέντων εἰς θάνατον, ἐξήπλωσε τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον ἔτρεφαν κατ' αὐτοῦ οἱ φίλοι τῆς ἐναντίας φατρίας, εἰς πλατὺν κύκλον. Ἀνέστη ἤδη Περουανικὴ φατρία, ἥτις ἔφεγε φανερὰ τὸν Κολουμβιακὸν ζυγὸν καθὼς πρότερα τὸν τῆς Ἱσπανίας. Τὴν 25 Ἰουλίου 1826, τὴν ἡμέραν ὁπότε ἑορτάζεται ἡ αὐτονομία τῆς χώρας, ἀπεφάσισαν συνωμόται νὰ πιάσωσι τὸν ἐλευθερωτὴν εἰς τὸ θέατρον καὶ ἀνάγκης τυχούσης νὰ τὸν θανατώσωσιν. Ἀλλ' ἡ βουλή των ἐπροδόθη ἐγκαίρως, καὶ τὴν ἡμέραν τὴν διωρισμένην εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ των εὑρέθησαν εἰς τὴν φυλακὴν οἱ ἀρχηγοὶ καὶ συμμέτοχοι. Ὁ στρατηγὸς Κοῤῥέας διέφυγε τὴν ποινὴν μὲ αὐτόχειρα φόνον, ἄλλοι δὲ τὴν ὑπέφεραν διὰ πυροβολήματος. Ὁ Βολιβάριος ὅμως, καθὼς ποτὲ ὁ

Βοναπάρτης μετὰ τὴν ἀτυχήσασαν Πιχεγρυγεωργικὴν συνωμοσίαν, ἀνηγορεύθη ἀπὸ τὸν σύλλογον τῶν ἐκλογέων Πρόεδρος τοῦ Περοῦ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του τὴν 19 Αὐγούστου 1826.

Ἐνῷ ἔλειπε τόσον πολὺν καιρὸς ὁ Βολιβάριος εἰς Περοῦ, διήγειρεν εἰς Καῤῥάκας ὁ στρατηγὸς Ἀντώνιος Παῆζος, ὁ νικήσας εἰς Καράβοβον, στρατιωτικήν τινα ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ ὑποπροέδρου Σαντάδρου, ὅς τις ἐπεῖχεν εἰς Κολουμβίαν τὸν τόπον τοῦ Βολιβαρίου· οἱ ἐπαναστάται οὗτοι ἐπροσπάθησαν νὰ ἀποσπάσωσι τὴν Βενεζουέλαν ἀπὸ τὴν Κολουμβίαν. Ἦτο λοιπὸν ἀναγκαῖον νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ ἐλευθερωτὴς εἰς τὴν πατρίδα του. Τὴν 14 Νοεμβ. 1826 ἐφάνη εἰς τὴν Βογόταν, ἀπεδίωξεν ἐκεῖ τὰς ἐπὶ τῆς ἀπουσίας του εἰσχωρησάσας ἀταξίας, καὶ ἐπρόσταξε τὸν πάλαι ποτὲ συστρατιώτην του Παῆζον νὰ ἐπιστρέψῃ ὑπὸ κάτω εἰς τὴν σημαίαν τῆς κοινῆς πατρίδος. Ὁ Παῆζος ἠναγκάσθη ἀπὸ τὴν ἀποστασίαν τῶν στρατευμάτων του νὰ ὑπακούσῃ εἰς ταύτην τὴν προσταγὴν, καὶ τὴν 10 Ἰαν. 1827 εἰσήγαγεν αὐτὸς μὲ λαμπρὰν παράταξιν τὸν ἐλευθερωτὴν ὡς Πρόεδρον τῆς Βενεζουέλης εἰς τὰς πύλας τῶν Καῤῥακῶν. Μυρίαι φωναὶ τὸν ἐχαιρέτησαν ἀνευφημοῦντές τον ὡς Θεὸν τῆς πατρίδος, ὡς πατέρα, ὡς προστάτην ἄγγελον. Τόσον ἀπροσδοκητότερον ἦτο, ὅτι μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας (τὴν 26 Ἰανουρ. 1827) συνωμοσία γενομένη εἰς Λίμαν ἐκρήμνισε τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατασταθεῖσαν κυβέρνησιν, ἀνεκήρυξε τὴν αὐτονομίαν τοῦ Περοῦ, καὶ ἔβαλε Πρόεδρον τὸν στρατηγὸν Βερακρούζιον. Τοῦτο ἐξησθένισεν εἰς Κολουμβίαν τὴν δόξαν τοῦ ἐλευθερωτοῦ, καὶ ἐφαίνετο ὅτι ἐκέντριζε πολλοὺς εἰς μίμησιν. Μ' ὅλον ὅτι εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰ συμπόσια ἔψεγε τὸν „ἅρπαγα τῆς Εὐρώπης" καὶ ἔλεγεν ὅτι παράδειγμά του ἔχει τὸν Βασιγκτῶνα, μ' ὅλον τοῦτο ἐδείχνετο αὐτὸς ὡς Βοναπάρτης τῆς Ἀμερικῆς, καὶ οἱ φίλοι του ὡς δοῦλοι. Διατάγματά του τινὰ, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκεν ὑπάγων εἰς Καῤῥάκας, ἐδέχθη ἡ σύνοδος μὲ δυσαρέστησίν της. Ψυχὴ τῆς ἐναντίας φατρίας ἦτο ὁ ὑποπρόεδρος Σάντανδρος. Παραπικρανθεὶς ὁ Βολιβάριος ἀπὸ τὰς κατ' αὐτοῦ γενομένας ταραχὰς, καὶ στοχασθεὶς φρονίμως νὰ τοὺς δείξῃ ψηλαφητῶς πόσον τοὺς εἶναι ἀναγκαῖος, ἔστειλεν ἀπὸ Καῤῥάκας κατὰ τὴν 8 Φεβρ. 1827 εἰς τὴν σύνοδον δήλωσιν, ὅτι παραιτεῖται τὴν ἀξίαν του: „Δημοκρατικοὶ ζηλωταὶ τῆς ἐλευθερίας μὲ βλέπουν μὲ μυστικὸν φόβον, ἐπειδὴ ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου τοὺς διδάσκει, ὅτι ὅλοι, ὅσοι εὑρέθησαν εἰς τὴν θέσιν μου, ὑπῆρξαν φιλόδοξοι. Εἰς μάτην προσπαθῶ νὰ δικαιολογηθῶ μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Βασιγκτῶνος. Ὀλίγαι τινὲς ἐξαιρέσεις δὲν δύνανται νὰ ἀναιρέσουν τὴν πεῖραν ὁλοκλήρου κόσμου, ὅς τις πάντοτε ἐτυραννήθη ἀπὸ συμπολίτας. Οἱ φόβοι τῶν συμπολιτῶν μου καὶ ἡ κρίσις, τὴν ὁποίαν ἐλπίζω ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους, εὑρίσκονται εἰς ἀντίφασιν, ἥτις μὲ καταπικραίνει. Αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτόν μου ὄχι ἐλεύθερον ἀπὸ φιλοτιμίαν, καὶ πρὸς χάριν ἐμαυτοῦ ἐπιθυμῶ νὰ φύγω τοὺς ὄνυχας ταύτης τῆς ἐριννύος, νὰ ἐλευθερώσω τοὺς συμπολίτας μου ἀπὸ τοὺς φόβους, καὶ νὰ ἀσφαλίσω εἰς τὸν ἐμαυτόν μου μετὰ θάνατον ἔντιμον μνήμην. Μὲ ταῦτα τὰ φρονήματα παραιτοῦμαι διὰ πάντα τὴν προεδρίαν. Ἡ σύνοδος καὶ ὁ λαὸς ἐμποροῦν νὰ θεωρήσουν ὡς ἀμετάθετον ταύτην μου τὴν ἀπόφασιν."

Μετὰ ταύτην τὴν πρᾶξιν ἀπέκτησε πάλιν ἡ φατρία του τὴν ὑπεροχήν. Ἡ σύνοδος ἐκήρυξεν ὅτι δὲν δέχεται τὴν παραίτησιν τοῦ Βολιβαρίου, καὶ τὴν 30 Ἀπριλίου 1827 τὸν ἐπροσκάλεσεν ὁ Σάντανδρος ἐν ὀνόματι τῆς συνόδου νὰ ἐπιστρέψῃ ὅσον δυνατὸν ταχέως εἰς Βογόταν καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀξίαν του. Ὁ ἐλευθερωτὴς ἐξιλεώθη καὶ ὑπῆγε. Μεγάλη Ἐθνικὴ συνέλευσις ἐδιωρίσθη νὰ ἐξετάσῃ καὶ νὰ διορθώσῃ τὰ ἀντιλεγόμενα μέρη τοῦ πολιτεύματος. Ἡ συνέλευσις αὐτὴ ἠνοίχθη τὸν Ἀπρίλιον 1828 εἰς Ὀκάνναν. Οἱ περισσότεροι αὐτῆς ἐπροστάτευαν τὰς θεωρίας τοῦ Σαντάνδρου. Τότε οἱ ὀλιγώ-

τεροι ἐκήρυξαν (τὴν 10 Ἰουνίου), ὅτι ἀπομακρύνονται, ἐπειδὴ ἡ εὐτυχία τῆς δημοκρατίας τίθεται κατωτέρα φιλοδόξων βουλευμάτων, καὶ ἐξέδωκαν ἀναφορὰν τοιαύτην εἰς τὸν λαόν. Ὅταν ἔφθασεν ἡ ἀγγελία αὕτη εἰς τὴν Βογόταν, ἐνηγκαλίσθησαν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως τὴν γνώμην τοῦ Βολιβαρίου, καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμά των. Νέα πολιτικὴ σύνταξις, ἡμερολογημένη ἐν Βογότα τὴν 27 Αὐγούστου 1828, ἔδωκεν εἰς τὸν „Ἐλευθερωτὴν Πρόεδρον" (Libertador-Präsident) ἐξουσίαν ὁμοίαν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ Βοναπάρτης εἰς τὸν ἑαυτόν του ὡς πρῶτος ὕπατος διὰ τῆς πολιτικῆς συντάξεως τοῦ 1799 ἔτους. Πρὸ τῆς κοινοποιήσεως αὐτῆς ἤδη (τὴν 3 Ἰουλίου) εἶχε κηρύξειν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περουανῶν ὡς ἀδικησάντων τὴν ἐπικράτειαν τῆς Βολιβίας· ἐκεῖνοι δὲ τὸν ἐχαρακτήρισαν εἰς μίαν διακήρυξίν των ὡς τύραννον τῆς Κολουμβίας καὶ ἐχθρὸν ὅλων τῶν κοινωνικῶν δικαίων. Ἀλλὰ τὴν νύκτα τὴν μεταξὺ 25 καὶ 26 Σεπτεμβρίου ὀλίγον ἔλειψε νὰ γείνῃ ὁ Βολιβάριος θῦμα συνωμοσίας ἐνεργηθείσης ἀπὸ τὸν Σάντανδρον. Οἱ συνωμόται ἐπάτησαν τὸ παλάτιον τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν Βογόταν καὶ ἐσκότωσαν τοὺς φρουροὺς καὶ τὸν ταξίαρχόν των. Ὁ Βολιβάριος ἔφυγεν ἀπὸ ὀπισθινὸν παράθυρον, καὶ ἐκρύφθη ὑποκάτω γεφύρας, ὅπου ἠναγκάζετο νὰ στέκῃ βυθισμένος ἕως τοῦ λαιμοῦ εἰς τὰ νερά. Μὲ κραυγάς: Ἀποθανέτω ὁ τύραννος! ἔτρεξαν οἱ διῶκται ἐναντίον τούτου. Ἀλλὰ παρευθὺς ἀντήχησεν ἀπ' ἄλλου μέρους φωνή: Ζήτω ὁ ἐλευθερωτής! Ἔσπευσε πρὸς τὸν τόπον, ὅθεν ἤρχετο, καὶ τὸν εὗρηκε γεμάτον ἀπὸ ἐνόπλους φίλους του. Παραλαβὼν αὐτοὺς ἐκτύπησε καὶ ἐσκόρπισε τοὺς ἐχθρούς του, καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐκήρυξε διὰ ψηφίσματός του, ὅτι τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐνεπίστευσεν ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἔθνους, θέλει τὴν μεταχειρισθῆν καθ' ὅλην της τὴν περιοχὴν, ὅσον τὸν συγχωρήσουν αἱ περιστάσεις, ἐπειδὴ ἡ ἡμερότης τῆς κυβερνήσεως

ενεθάῤῥυνε τοὺς κακοὺς εἰς νέα καὶ τρομερὰ δοκίμια τῆς κακίας, καὶ ἂν δὲν τιμωρηθοῦν τοιαῦτα ἀδικήματα, θέλουν ἐπιφέρειν τὴν διάλυσιν καὶ τὸν ὄλεθρον τῆς πολιτείας. Εἰς τὸ ψήφισμα τοῦτο ἠκολούθησεν ἡ ἀπόφασις πολεμικοῦ κριτηρίου νὰ θανατωθῶσι πολλοὶ συμμέτοχοι τῆς συνωμοσίας. Ἡ τύχη τῶν ἀρχηγῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Σάντανδρος, ἀφέθη εἰς μὴ στρατιωτικοὺς κριτὰς, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἀπεφάσισαν οὗτοι θάνατον, ὁ Βολιβάριος ἐπράϋνε τὴν ποινὴν εἰς ἐξορίαν, ἐπειδὴ ἀντέκειτο εἰς τὸ αἴσθημά του νὰ ὑπογράψῃ τὴν θανάτωσιν ἀνδρὸς, ὅστις συγχρόνως μὲ αὐτὸν ἡμιλλᾶτο νὰ λάβῃ τὴν ὕπατον ἐξουσίαν τῆς δημοκρατίας. Μετὰ πολλὰς διχονοίας καὶ περιπλοκὰς, τὰς ὁποίας μένει νὰ σαφηνίσῃ ἡ μέλλουσα ἱστορία, ἡ ἐναντία τοῦ Βολιβαρίου φατρία ὑπερίσχυσε, καὶ ἔδωκεν εἰς ἄλλον τὴν προεδρίαν· ἀλλ' οἱ φίλοι του ἐνδυναμωθέντες κατ' ὀλίγον ἐξουσίασαν τὴν Βογόταν τὴν 28 Αὐγούστ. 1830, καὶ ἡ σύνοδος ἀνέδειξε πάλιν τὸν ἐλευθερωτὴν Βολιβάριον Πρόεδρον τὴν 18 Σεπτεμβρίου. Ἀλλ' ὁ Βολιβάριος ἀπέθανε πρὸ μιᾶς ἡμέρας (17 Σεπτ. 1830) καὶ οὕτως ἔδωκε τέλος εἰς τὸ ἀμφίβολον μὲν, πλῆρες δὲ πράξεων στάδιον τῆς ζωῆς του.

Καὶ οἱ τόποι δὲ, οἵτινες ἀπετέλουν ποτὲ τὸ μέγα βασίλειον τοῦ Μεξικοῦ, ἀπεσπάσθησαν μὲν, ἀλλὰ μὲ βιαίους καὶ μεγάλους ἀγῶνας. Οἱ τολμηροὶ ἄνδρες, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1811 ἔτους ἐδοκίμαζαν ἐκεῖ ἐπαναστάσεις, Ἴδαλγος, Μορῆλος καὶ Μηνᾶς, ἐπιάσθησαν κατὰ σειρὰν ἀπὸ τοὺς Ἱσπανοὺς καὶ ἐτιμωρήθησαν μὲ ἐπώδυνον καὶ ἐπονείδιστον θάνατον. Τὸ 1816 ἔτος ἐφήμιζεν ἡ ἐφημερὶς τοῦ Μαδριτίου: „Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν νέαν Ἱσπανίαν ἔλαβε τέλος καὶ ἀποκατεστάθη πάλιν ἐντελὴς ἡσυχία." Καὶ πιθανῶς ἠδύνατο νὰ βασταχθῇ ἐκεῖ ἡ Ἱσπανικὴ ἐξουσία καὶ νὰ στερεωθῇ εἰς νέας ἑκατονταετηρίδας, ἐὰν ἡ ἐπανάστασις τῆς μητροπόλεως δὲν ἐσφενδόνιζεν εἰς τὸ Μεξικὸν τὴν φωτίαν. Ἡ κυβέρνησις τῶν

Κορτῶν ἐξέδωκε τὸ 1820 ἔτος προσταγὴν εἰς τὸν ἀντιβασιλέα Ἀποδάκαν νὰ φανερώσῃ καὶ εἰς τὴν νέαν Ἰσπανίαν τὸ πολιτικὸν σύνταγμα τῶν Γαδείρων καὶ νὰ τὸ εἰσάξῃ. Ἐνταυτῷ ὅμως ἐπροστάχθη ὁ ἀντιβασιλεὺς ἀπὸ τὴν θεραπείαν τοῦ βασιλέως μυστικῶς νὰ ἀναβάλῃ ὅσον δυνατὸν τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην, ἐπειδὴ τὰ πράγματα ἐντὸς ὀλίγου θέλουν λάβειν ἄλλον δρόμον. Ἡ τοιουτοτρόπως ἐξ ἑνὸς μὲν μέρους γεννηθεῖσα, ἀπ᾽ ἄλλου δὲ ἀφανισθεῖσα ἐλπὶς διήγειρεν εἰς τοὺς Μεξικανοὺς μεγάλην ἀποστροφὴν κατὰ τῆς παλαιᾶς Ἰσπανικῆς φατρίας, ἥτις ἦτο ἐναντία εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ πολιτικοῦ συντάγματος. Ἐκ προνοίας ἀπεμάκρυνεν ὁ ἀντιβασιλεὺς τὸν Ἀρμίγον, ταξίαρχον τῶν στρατευμάτων, ὅς τις ἠγάπα τὰ δημοκρατικὰ δόγματα, καὶ ἀνηγόρευσε διάδοχόν του τὸν Αὐγουστῖνον Ἰτυρβίδιον, Μεξικανὸν τὴν πατρίδα, ὅς τις εἰς τὰς ἀρχητέρας ἐπαναστάσεις εἶχε φανῆν πιστὸς τοῦ βασιλέως. Ὁ στρατὸς ἔστεκε τότε μεταξὺ Μεξικοῦ καὶ Ἀκαπούλκου. Ὅταν ὁ ἀντιβασιλεὺς τοῦ παρέδωκε τὴν ταξιαρχίαν, τοῦ ἐφανέρωσε καὶ τὸ μυστικὸν σχέδιον, τὸ ὁποῖον εἶχε νὰ ἀκολουθήσῃ ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν σύνταξιν, καὶ τὸν ἐνεπίστευσε μεγάλην ποσότητα ἀργυρίου νὰ τὴν στείλῃ εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ὁ Ἰτυρβίδιος ὅμως ἀπεφάσισε τώρα νὰ ἀθετήσῃ τὰ πρότερα δόγματά του. Ἐκράτησεν εἰς Ἰγουάλαν τὸν εἰς τὴν Ἰσπανίαν στελλόμενον θησαυρὸν, καὶ δι᾽ αὐτοῦ ἐνήργησε νέαν ἐπανάστασιν τὴν 21 Φεβρουαρ. 1821. Ἡ νέα Ἰσπανία ἀπεφασίσθη νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὴν παλαιὰν, καὶ διὰ πρεσβείας νὰ προσφερθῇ εἰς τὸν βασιλέα Φερδινάνδον ἢ εἰς ἕνα τῶν υἱῶν του τὸ Αὐτοκρατορικὸν στέμμα τοῦ Μεξικοῦ· ἐὰν δὲν τὸ δεχθῇ ἐκεῖνος, ἡ κυριαρχικὴ σύνοδος νὰ ἀναγορεύσῃ Αὐτοκράτορα ἄλλον. Εἰς δύω μηνῶν διάστημα ἐξουσίασεν ὁ Ἰτυρβίδιος τὰς πλειοτέρας ἐπαρχίας· μόνον εἰς τὴν πρωτεύουσαν πόλιν Μεξικὸν ἐβάσταζε τὴν ὑπεροχὴν ἡ ἐναντία μερίς. Ἐπειδὴ τὴν δυστυχίαν ταύτην ἀπέδιδεν εἰς αἴτιον τὸν Ἀπο-

δάκαν, τὸν ἐκάθηρε τῆς ἀξίας του, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὸν στρατηγὸν Νοβέλλαν. Τὸν Ἰούλιον 1821 ὑπῆγεν ἄλλος ἀντιβασιλεὺς ὁ Δονοϊοῦ, σταλμένος ἀπὸ τὰς Κόρτας. Οὗτος ἐπληροφορήθη παραυτὰ τὸ ἀδύνατον νὰ ὑποτάξῃ μὲ βίαν τοὺς Δημοκρατικοὺς, καὶ ἀπεφάσισε νὰ συμβιβασθῇ μὲ αὐτούς. Τὴν 23 Αὐγούστου 1821 συνελθόντες εἰς Ἰγουάλαν ὁ Δονοϊοῦ καὶ ὁ Ἰτυρβίδιος ὑπέγραψαν πρᾶξιν, διὰ τῆς ὁποίας Φερδινάνδος ὁ Ζ΄ ἐγνωρίζετο συνταγματικὸς Αὐτοκράτωρ τοῦ Μεξικοῦ. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ὁ μὲν Ἰτυρβίδιος ἀνεδείχθη ἀρχηγὸς τῆς ἐπιτροπικῆς κυβερνήσεως, ὁ δὲ Δονοϊοῦ μέλος αὐτῆς. Μετὰ ἕνα μῆνα (τὴν 27 Σεπτ.) ἔγεινεν ἡ λαμπρὰ καὶ πομπώδης εἴσοδος εἰς τὸ Μεξικόν. Ὅλη ἡ Νέα Ἰσπανία ὑπετάχθη. Ὁ Νοβέλλας, ὅστις δὲν ἔδωκε τὴν γνώμην του, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ διὰ συνθήκης, διὰ τῆς ὁποίας τὰ Ἰσπανικὰ στρατεύματα ἔμελλαν νὰ τραφῶσι μὲ δαπάνην τοῦ Μεξικοῦ ἕως τῆς εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπιστροφῆς των.

Πρὶν ἀκόμη τελειώσῃ τὸ 1821 ἔτος ἀπέθανεν ὁ Δονοϊοῦ ἀπὸ τὸν κίτιρνον πυρετόν. Τὴν 23 Φεβρ. 1822 ἐσυνάχθη εἰς τὸ Μεξικὸν ἡ κυριαρχοῦσα σύνοδος διὰ νὰ κάμῃ τὰ νόμιμα συμβούλιά της. Τότε ἔφθασαν ἐφημερίδες τοῦ Μαδριτίου, εἰς τὰς ὁποίας ἀνεγινώσκετο, ὅτι αἱ Κόρται ἀπεσκυβάλισαν καὶ ἐξουδένωσαν τὴν συνθήκην τοῦ Δονοϊοῦ. Ἐκ τούτου ἄναψε καὶ ἀνεφλέχθη ἀπὸ ὀργὴν ἡ φατρία τῶν Μεξικανῶν, ἀνεκήρυξεν, ὅτι πᾶς σύνδεσμος μὲ τὴν Ἰσπανίαν εἶναι λυμένος καὶ ἠνάγκασε τὴν σύνοδον νὰ ἀναγορεύσῃ τὸν Ἰτυρβίδιον Αὐγουστῖνον Α΄ συνταγματικὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Μεξικοῦ. Τοῦτο συνέβη τὴν 21 Μαΐου 1822, καὶ τὴν 22 Ἰουνίου ἐπρόσθεσεν ἡ σύνοδος τὴν νόμιμον κληρονομικὴν διαδοχὴν εἰς τὸ νέον Αὐτοκρατικὸν στέμμα.

Ἡ ὕψωσις ὅμως αὕτη ἔβλαψε μᾶλλον παρὰ ὠφέλησε τὴν δόξαν τοῦ Ἰτυρβιδίου. Ἐναντία τις φατρία, σύνθετος ἐκ βασιλικῶν καὶ δημοκρατικῶν στοιχείων, ἐκίνησε κατ᾽ αὐτοῦ τὴν αὐτὴν μηχανουργίαν, ἥτις ἔπειτα

ἐδοκιμάσθη εἰς Κολουμβίαν κατὰ τοῦ Βολιβαρίου. Παρ-
οργισθεὶς δὲ ἐμεταχειρίσθη σκληρὰ μέσα, ἐφυλάκωσε
μέλη τῆς συνόδου, καὶ τελευταῖον τὴν 30 Ὀκτ. ἀπε-
δίωξε καὶ ἐσκόρπισεν ὅλην τὴν σύνοδον διὰ στρατεύμα-
τος. Βουλευτήριον συγκείμενον ἐκ 45 ἀνδρῶν ἐδιωρί-
σθη εἰς τόπον αὐτῆς. Ἔλειπεν ὅμως ἀπὸ τὸν Ἰτυρβίδιον
ἡ τύχη ἢ ἡ ἐπιτηδειότης ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι κατήργησαν
δημοκρατίας καὶ ἔμειναν νικηταὶ ἐπὶ τέλους καὶ κύριοι.
Ἡ ἐλευθερία ἦτο πολλὰ νεανικὴ καὶ νωπὴ εἰς τὸ Μεξι-
κὸν, καὶ ἡ Αὐτοκρατορία χωρὶς σύνεσιν δὲν ἠδύνατο νὰ
τὴν καθυποτάξῃ. Ὅ,τι ἔκαμεν ὁ Βοναπάρτης κατὰ τὸ
1799 ἔτος, δυσκόλως ἠδύνατο νὰ τὸ ἐπιχειρήσῃ κατὰ
τὸ 1789. Πολλαὶ ἐπαρχίαι καὶ ἐξαιρέτως ἡ Γουατιμά-
λα ἐσηκώθησαν κατὰ τοῦ ὀλοθρευτοῦ τῆς ἐθνικῆς ἐπι-
τροπίας. Ὁ στρατηγὸς Σαντάννας, ὅς τις ἀκόμη ἐπολι-
όρκει τὸ φρούριον Σαντιονὰνν τῆς Ὑλλόας, καὶ ἀνε-
καλέσθη ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα ὡς ἀνάξιος, ἐπανέστη κατ᾽
αὐτοῦ ὡς τυράννου, καὶ κατέπεισε τὰ κατ᾽ αὐτοῦ σταλ-
θέντα στρατεύματα νὰ ἑνωθῶσι μαζή του καὶ νὰ ἀνα-
στήσωσι τὴν σύνοδον. Τοῦτο ἔγεινε τὴν 1 Φεβρ. 1823,
καὶ τὴν 20 Μαρτίου κατέθεσεν ὁ Αὐτοκράτωρ Αὐγου-
στῖνος τὸ στέμμα. Τὸ ἔκαμε λέγων, ὅτι θέλει νὰ ἀπο-
διώξῃ μὲ τοῦτο ἀπὸ τὴν ἀγαπητήν του πατρίδα τὰ κακὰ
τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Εἰς ἀμοιβὴν τοῦ ἐβεβαίωσαν οἱ
ἀντίπαλοί του τὴν προσωπικήν του ἐλευθερίαν, τὴν ἀνε-
νόχλητον ἀπόλαυσιν τῶν ὑποστατικῶν του, καὶ ἐτήσιον
μισθὸν διὰ βίου 30,000 Δολλαρίων, μὲ συμφωνίαν ὅμως
ν᾽ ἀναχωρήσῃ πάραυτα ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν, καὶ νὰ ζήσῃ
εἰς Λιβόρνον τῆς Ἰταλίας. Μετὰ ἕνα μῆνα ἀπέπλευσεν ὁ
πρῴην Αὐτοκράτωρ μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ μετὰ τῶν
θησαυρῶν του καὶ τὸν Ἰούλιον ἔφθασεν εἰς τὸ Λιβόρνον.

Ὅσους εἶχε ῥίψειν εἰς τὴν φυλακὴν, οὗτοι ἐνεπι-
στεύθησεν τὸ πηδάλιον τῆς πολιτείας, ἀλλ᾽ ἡσυχία καὶ
τάξις ἔμειναν ἐξωρισμένα ἀπὸ τὴν χώραν. Αἱ φατρίαι,
αἱ ὁποῖαι ἐτάραττον τὸ Περοῦ καὶ τὴν Κολουμβίαν, εἰσ-

ὥρμησαν καὶ ἐδῶ. Τὴν 7 Νοεμβ. 1823 ἐσυνάχθη ἡ
κυριαρχοῦσα σύνοδος, καὶ τὴν 20 ἐπρόβαλε νέον πολιτι-
κὸν σύνταγμα. Μορφή του ἦτο ἡ τῆς βορείου Ἀμερι-
κῆς, ἡ διάταξις ἡ αὐτὴ, ἥτις ἐξ 24 ἐτῶν ἐπῃνέθη συχνά-
κις. Ὁ Σαντάννας δυσαρεστηθεὶς ἐξύφανε τὸ 1824 ἔτος
μηχανοῤῥάφημα πρὸς νέαν ἀνατροπὴν τῶν πραγμάτων.
Μόλις ἀνεκαλύφθη τοῦτο καὶ ἐσχίσθη, καὶ ἡ κυβέρνη-
σις ἤκουσεν, ὅτι ὁ Ἰτυρβίδιος ἐπιστρέφει ἀπὸ Λιβόρνου
προσκαλεσμένος ἀπὸ τὴν φατρίαν του. Τότε ἡ σύνοδος
ἀνηγόρευσε Δικτάτορα τὸν στρατηγὸν Βραῦον, καὶ ἐ-
σφενδόνισε καταδίκην κατὰ τοῦ Ἰτυρβιδίου, ἐὰν τολμή-
σῃ νὰ πατήσῃ τὸ τῆς Ἀμερικῆς ἔδαφος.

Τῳόντι δὲ ὁ ἀνοητήνας τὸν Μάϊον 1824 ἀπέπλευ-
σε ●ετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων καὶ ἑνὸς φίλου του
ἀπὸ Λιβόρνου εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἐκεῖ ἐνεβαρκαρί-
σθη διὰ τὴν Ἀμερικὴν, ἀφοῦ προαπέστειλε Δήλωσιν,
ὅτι ἡ ἀγγελία τῶν ταραχῶν καὶ τῆς ἀθλιότητος τῆς πα-
τρίδος του τὸν ἐγέμισε πένθους εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ
τὸν ἠνάγκασε ν᾽ ἀφήσῃ τὴν εὐτυχῆ ἡσυχίαν του, καὶ νὰ
ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ μέσον τοῦ Μεξικανικοῦ λαοῦ ὄχι ὡς
Αὐτοκράτωρ, ἀλλ᾽ ὡς στρατιώτης καὶ σωτὴρ τῆς πατρί-
δος του. Φθάσας δὲ ἐκεῖ εὕρηκεν ὅλους τοὺς λιμένας κρα-
τουμένους ἀπὸ στρατεύματα τοῦ Βραύου. Ἀποβὰς δὲ εἰς
Σότον Λαμαρίναν ἔπεσεν εὐθὺς εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ του
Λαγάρζα, ὅς τις τὸν ἔστειλεν εἰς Παδίλλαν, κ᾽ ἐκεῖ μετὰ
μικρὰν ἐξέτασιν κατὰ ψήφισμα τῆς συνόδου ἐθανατώθη
διὰ πυροβολήματος. Τοῦτο ἔγεινε τὴν 18 Ἰουλ. 1824. Ἀπέ-
θανε μὲ χριστιανικὴν σταθερότητα εὐχόμενος πᾶσαν εὐ-
τυχίαν εἰς τὴν πατρίδα του. Ἡ οἰκογένειά του μὲ σιτηρέ-
σιον ἐστάλθη ἀπὸ τὴν σύνοδον νὰ ζῇ εἰς τὴν Κολουμβίαν.

Ἡ δημοκρατία τοῦ Μεξικοῦ ἦτο μετὰ τὴν Κολουμ-
βίαν μεγίστη τῶν ἀδελφῶν της δημοκρατιῶν, μ᾽ ὅλον
ὅτι αἱ πέντε ἐπαρχίαι τῆς μέσης Ἀμερικῆς, Γουατιμά-
λα, Ὀνδοῦραι, Σανσαλβάδορ, Λεγεὼν καὶ Κοστα-
ρικὴ, αἱ κείμεναι μεταξὺ τοῦ τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν ὠκε-

ανοῦ καὶ τοῦ Γαληνίου, δὲν ἡνώθησαν μετ' αὐτῆς, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1824 ἔτος συνετάχθησαν εἰς μίαν αὐτόνομον πολιτείαν Γουατιμάλαν, ἥτις κειμένη μεταξὺ νοτίου καὶ βορείου Ἀμερικῆς ὀνομάζεται καὶ Μέση ἢ Κεντρικὴ Ἀμερική.

Ὁ Βολιβάριος, ἀναμφιβόλως ὁ ἐνδοξότατος τῶν πολεμικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἀμερικῆς, συνέλαβε καὶ τὴν ἔννοιαν νὰ συνάψῃ πολιτικῶς τὰς πολιτείας τούτου τοῦ μέρους τῆς γῆς. Δι' ἐγκυκλίου γράμματος τῆς 7 Δεκεμβ. 1824 ἐκ Λίμας ἐπροσκάλεσεν ὅλας τὰς πολιτείας νὰ στείλουν πρέσβεις εἰς τὸ Πάναμα διὰ νὰ συγκροτήσωσι γενικὴν σύνοδον. Μόλις ἠνοίχθη ἡ συνέλευσις αὕτη τὴν 22 Ἰουν. 1826, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς δὲν ἀνέπαυσε τὰς μεγάλας προσδοκίας, τὰς ὁποίας εἶχαν Εὐρωπαῖοι πολιτικοὶ ἐνθουσιασμένοι διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νεανικῆς Ἀμερικῆς. Ἡ συμμαχικὴ συνθήκη μεταξὺ τῶν πολιτειῶν Κολουμβίας, Μεξικοῦ, Περοῦ καὶ Γουατιμάλης ἐκυρώθη τὸν Ἰούλιον προσδιορίζουσα πόσον ἐχρεώστει νὰ συνεισφέρῃ πᾶσα πολιτεία μὲ χρυσὸν, μὲ στρατεύματα καὶ μὲ καράβια. Ἀλλ' εἰς τὴν κοινὴν ἕνωσίν των, διὰ νὰ ἀποδιώξουν τοὺς Ἱσπανοὺς ἀπὸ τὴν Κούβαν καὶ τὸ Πόρτον Ῥίκον, τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς εἰς τὴν Ἀμερικὴν Ἱσπανικῆς δυνάμεως, ἀντεστάθη ἡ βόρειος Ἀμερικὴ καὶ ἡ Ἀγγλία· καὶ ὁ Βολιβάριος ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἀποστασίαν τοῦ Περοῦ καὶ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν βρασμὸν τῆς Κολουμβίας δὲν ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἰδέαν ταύτην.

Ἐνῷ εἰς τὴν νότιον Ἀμερικὴν ἐπανελαμβάνετο τὸ παιγνίδιον τῆς χιλιοετοῦς σχηματίσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν πολιτειῶν εἰς μίαν δεκαετηρίδα χωρὶς ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν συνενέργειαν μὲ μόνην τὴν δύναμιν τῶν πολιτικῶν προτερημάτων καὶ τῶν παθῶν, ἡ τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν νῆσος ἅγ. Δομίνικος ἐσχημάτισε μὲ μικρότερον μέτρον τὴν εἰκόνα τῆς Αὐτοκρατορίας, ἥτις ἐφύτρωσεν ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν μεταπολίτευσιν. Ὅταν ὁ Ῥοχαμβὼς τὴν 30 Νοεμβρ. 1803 εἰς τὸ ἀκρωτήριον Φραγκῖσκον ἔκαμε συνθήκην παραδόσεως μὲ τοὺς Ἄγγλους· οὗτοι δὲ δὲν ἠδύναντο εὐκόλως νὰ κρατήσωσι τὸ ἀπόκτημα τοῦτο, τότε ὁ Δεσσαλίνιος, ὠμὸς καὶ ἀπαίδευτος Νέγρος ὀφικιάλιος, ὅς τις διέπρεπε μόνον μὲ τὸ ἄγριον κατὰ τῶν Γάλλων μῖσος, ἀνηγορεύθη ἡγεμὼν ἀπὸ τοὺς συστρατιώτας του. Ὅταν δὲ ὁ Βοναπάρτης ἀνέδειξε τὸν ἑαυτόν του κατὰ τὸ 1804 ἔτος Αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων μὲ ὄνομα Ναπολέων Α', τότε ὁ Δεσσαλίνιος ἀκολουθήσας τὸ παράδειγμά του ἀνηγόρευσε τὸν ἑαυτόν του Ἰάκωβον Α', Αὐτοκράτορα τοῦ Ἀϊτίου (οὕτως ὠνομάζετο κατ' ἀρχὰς ἡ νῆσος).

Μετὰ δύω ἔτη τὴν 17 Ὀκτωβρ. 1806 ἐθανατώθη ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰάκωβος Α' εἰς μίαν ἐπανάστασιν· καὶ ὁ στρατηγὸς Χριστόφορος, καὶ αὐτὸς Νέγρος, ἀλλὰ μὲ παιδείαν περισσοτέραν τοῦ προκατόχου του, ἀνεδείχθη κορυφαῖος τῆς πολιτείας. Διχόνοιαι γεννηθεῖσαι μεταξὺ τῶν ἀναμίκτων καὶ τῶν Νέγρων ἔγειναν αἰτία νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τοὺς δευτέρους οἱ πρῶτοι μὲ τὴν ὁδηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Πετίωνος, καὶ νὰ σχηματίσωσι τὸν Δεκ. 1806 ἰδίαν των πολιτείαν, τῆς ὁποίας πρόεδρος ἀνεδείχθη ὁ Πετίων. Ἡ πολιτεία τῶν Νέγρων μετεβάλθη κατὰ τὸ 1811 ἔτος εἰς κληρονομικὴν μοναρχίαν, καὶ ὁ Χριστόφορος ἐχρίσθη καὶ ἐστέφθη τὴν 2 Ἰουνίου ὡς βασιλεὺς τοῦ Ἀϊτίου Ἐῤῥῖκος Α' μετὰ τῆς γυναικός του Μαρίας Λοδοβίκης. Ὅλα τὰ πράγματα τοῦ μαύρου τούτου βασιλείου εἶχαν Ναπολεοντικὸν χαρακτῆρα· οἱ τίτλοι ὅμως τῶν Πριγκίπων καὶ Δουκῶν δὲν ἐπάρθησαν ἀπὸ χώρας καὶ πόλεις, ἀλλ' ἀπὸ φαγητὰ καὶ ποτὰ, καὶ οὕτως ὑπῆρχαν Δοῦκες καὶ Κόμητες Χοκολάδας, (Chocolade), Λειμωνάδας, Μαρμελάδας (Marmelade, σακχαρωτὸν γλύκυσμα) κτλ. Εἰς τὰ Γαλλικὰ γράμματα τῆς πολιτείας καὶ εἰς τὰς αὐθεντικὰς ἐφημερίδας δὲν ἔγεινε ποτὲ μνεία τοῦ πραγματικοῦ τούτου σατιρισμοῦ ταύτης τῆς μιμήσεως· καί τινες ζηλωταὶ τοῦ Ναπολέοντος ὑπελάμβαναν, ὅτι τὸ ὅλον εἶναι περίπαιγμα ἐφευρημένον ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους διὰ νὰ πικράνουν τὸν Γαλλικὸν δυνάστην. Μετὰ

τὴν πτῶσιν τοῦ πρωτοτύπου ἔγεινεν ὁ βασιλεὺς Ἐῤῥῖκος δυσπιστότερος καὶ αὐστηρότερος· ἠσθάνετο, ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν προσμένει ὁμοία τις τύχη, καὶ ἐπροσπάθει νὰ τὴν ἀποφύγῃ διὰ τῆς φοβερότητός του. Πολλοὶ τῶν Μαρκεσίων καὶ Δουκῶν καὶ Κομήτων του φοβούμενοι μὴ γείνωσι θῦμα τῆς τυραννικῆς δυσπιστίας του ἔκαμαν συνωμοσίαν νὰ τὸν κρημνίσωσιν. Ὁ στρατηγὸς Ῥιχάρδος, Δοὺξ Μαρμελάδας, ἦτο κεφαλὴ τῆς συνωμοσίας. Τὴν 1 Ὀκτωβ. 1820 ἐξεδόθη αὕτη εἰς τὸν ἅγ. Μάρκον καὶ τὴν 6 ἐχαιρετήθη μὲ εὐφημίαν εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἐῤῥῖκον, τὸ πάλαι ἀκρωτήριον Φραγκῖσκον. Ὁ Χριστόφορος, κλινήρης εἰς τὸ παλάτιον Παυσίλιπον (Sans Souci), ἔστειλε τὸν στρατηγὸν Νωῆλον μετὰ τῶν μαύρων δορυφόρων του ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν. Οἱ μαῦροι δορυφόροι ἡνώθησαν μ' ἐκείνους. καὶ ὁ Νωῆλος ὑπέστρεψε μόνος μὲ τὴν τρομερὰν ταύτην ἀγγελίαν. Τότε ἐπίασεν ὁ Χριστόφορος μίαν πιστόλαν καὶ διὰ τοῦ σφαιριδίου της θραύσας τῆς κεφαλὴν ἑαυτοῦ, ἐτελείωσε τὴν βασιλικὴν ζωήν του. Τοῦτο ἔγεινε τὴν 8 Ὀκτωβρίου. Μετὰ δέκα ἡμέρας παρεδόθη τὸ φρούριον Ἐῤῥῖκος, ὅπου ἦσαν ἐγκεκλεισμένοι ὁ υἱὸς τοῦ Χριστοφόρου καί τινες στρατηγοὶ καὶ λειτουργοί. Οἱ αἰχμάλωτοι οὗτοι προδοτικῶς καὶ ἀπίστως μὲ παράβασιν τῆς συνθήκης ἐθανατώθησαν καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ διάδοχος ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τῆς μητρός του. Ἡ διαρπαγὴ καὶ ἡ αἱματοχυσία διήρκει, ἕως οὗ ὁ Βοϊέρος, ὅς τις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πετίωνος (1818) ἦτο Πρόεδρος τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας, δραμὼν μὲ στρατεύματα ἀποκατέστησε πάλιν τὴν ἡσυχίαν. Τὸ μέγιστον μέρος τοῦ Ἐῤῥικικοῦ στρατεύματος ὑπετάχθη εἰς αὐτὸν καὶ μετὰ τοῦτο (τὴν 20 Νοεμβ. 1820) διεκήρυξεν ὁ Βοϊέρος τὴν ἕνωσιν τῶν δύω πολιτειῶν, καὶ ἐκατήργησε τοὺς ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου δημιουργηθέντας τίτλους. Οἱ πλεῖστοι ὅμως τῶν ἀρχηγῶν τῆς κατὰ τοῦ Χριστοφόρου συνωμοσίας δὲν εὐχαριστήθησαν εἰς τοῦτο. Ἤθελαν νὰ κρημνίσωσι μόνον

τὸν ἀρχηγόν των, ὄχι δὲ καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ σκοπός των ἦτο νὰ φυλάξωσι τὴν δευτέραν πρὸς ὄφελός των. Ἐκ τούτου ἔγεινε συνωμοσία κατὰ τοῦ Βοϊέρου. Ἀλλ' οὗτος τὴν ἀνίχνευσε, καὶ τὴν 25 Φεβρουαρ. 1821 ἐπίασε τοὺς ἀρχηγοὺς, καὶ τέσσαρας ἐξ αὐτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ πρώην Δοὺξ Μαρμελάδας, ἐθανάτωσε δημοσίως.

Τὸ Ἱσπανικὸν μέρος τῆς νήσου ταύτης ἔμεινεν ἀνενόχλητον ἀπὸ τὰς κινήσεις ταύτας. Ὅταν ὅμως κατὰ τὸ 1821 οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ἡτοιμάζοντο νὰ ἑνωθῶσι μὲ τὴν δημοκρατίαν τῆς Κολουμβίας, ἐκήρυξεν ὁ Βοϊέρος, ὅτι δὲν τοὺς τὸ συγχωρεῖ καὶ ἔβαλε τὸν στρατόν του εἰς ὁδοιπορίαν διὰ νὰ δώσῃ τόνον εἰς ταύτην τὴν κήρυξιν. Τὴν 2 Φεβρουαρ. 1822 ἐμβῆκεν εἰς τὸν ἅγιον Δομίνικον, τὴν πρωτεύουσαν πόλιν τοῦ Ἱσπανικοῦ μέρους, καὶ εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐγνωρίσθη Πρόεδρος ὅλης τῆς νήσου, (ἔχει ἔκτασιν 1385 τετραγωνικῶν μιλίων καὶ περιέχει ἓν μιλιόνιον κατοίκων). Μετὰ τρία ἔτη ἔλαβε τέλος συμβίβασις συνδεθεῖσα μὲ τὴν Γαλλίαν, καὶ τὴν 17 Ἀπριλίου 1825 διεκήρυξεν ὁ βασιλεὺς Κάρολος Ι' διὰ διατάγματός του, ὅτι λαμβάνων 150 μιλιόνια φράγκων πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν Γάλλων ἀποίκων καὶ πληρόνων εἰς τὸ ἑξῆς τὸ ἥμισυ τῶν τελωνίων διὰ τὴν Γαλλικὴν σημαίαν γνωρίζει τὴν ἐντελῆ αὐτονομίαν τοῦ Ἀϊτίου.

Εἰς τοὺς ἱστοριογράφους τῆς μελλούσης ἑκατονταετηρίδος μένει μέγα πρόβλημα ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ἀμερικῆς. Πολλοὶ τῶν συγχρόνων μας ὑπολαμβάνουσιν, ὅτι ὁ ἥλιος τῆς παιδείας, ὅς τις πρὸ δύω χιλιαετηρίδων ἀνέτειλεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν, καὶ τὴν σήμερον φωτίζει μὲν τὴν Εὐρώπην, στέλλει δὲ τὴν ἀντανάκλασιν τῶν ἀκτίνων του εἰς τὴν Ἀμερικὴν, θέλει λάμψειν ἐκεῖ τότε ὡραιότερα παρὰ ἐδῶ. Δὲν ἐναντιονόμεθα εἰς τὴν γνώμην των βλέποντες πόσον ταράττεται τὴν σήμερον ἡ Εὐρώπη, πόσον πολεμεῖται ἀπὸ πολιτικὰς ἐννοίας, πό-

σον ἐξησθένησεν ἡ πίστις, καὶ πόσον φθείρονται τὰ ἤθη τῆς νεότητος. Ἀλλ' οὗτος εἶναι γενικὸς κλῆρος τοῦ ἡμετέρου γένους· οὐδ' ἡ Ἀμερικὴ δὲν εἶναι ἐλευθέρα ἀπὸ τὰ σφάλματα ταῦτα, ἐνῷ ἡ Εὐρώπη, ἀναμιμνησκομένη τὴν παλαιὰν ἱστορίαν της, κυβερνωμένη ἀπὸ σοφοὺς Μονάρχους, ἐλπίζει νὰ διατηρήσῃ τὸν φωτισμόν της, καὶ νὰ ἀποκτᾷ πάντοτε ἄνδρας τοιούτους, ὁποῖοι ἐτίμησαν ἀληθινὰ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος.

9. Ἰταλοί.

Ἀφοῦ ἴδαμεν συντόμως τὰς νεοσυστάτους πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, ἐπιστρέφομεν πάλιν εἰς τὸν δρόμον τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν.

Ἡ Ἰταλία ἐπανέλαβε τοὺς ἡγεμόνας της μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος. Ἐδόθη δὲ κατὰ τὸ 99 ἄρθρον τῆς πράξεως τῆς ἐν Βιέννῃ συνόδου τὸ Δουκάτον Πάρμας, Πλακεντίας καὶ Γουαδιστάλλου εἰς τὴν πρῴην Αὐτοκρατόρισσαν τῶν Γάλλων Λοδοβίκαν καὶ εἰς τὸν υἱόν της διὰ νὰ τὸ κυβερνᾷ κυριαρχικῶς· τὸ δὲ Δουκάτον τῆς Λούκας εἰς τὴν Μαρίαν Λοδοβίκαν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας Καρόλου Δ', χήραν τοῦ βασιλέως τῆς Ἐτρουρίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Βουρβώνιος αὕτη παραφυὰς ἐξουσίαζε πρῶτον τὴν Πάρμαν, καὶ κατὰ νεῦμα τοῦ Βοναπάρτου τὴν ἐπαραίτησε, καὶ ἐβασίλευσεν ἔτη τινὰ εἰς τὸ ὑπ' ἐκείνου συσταθὲν καὶ πάλιν κρημνισθὲν βασίλειον τῆς Ἐτρουρίας· διὰ τοῦτο ἡ Ἰσπανικὴ αὐλὴ ἀνέλαβε μεγίστην φροντίδα νὰ εἰσάξῃ πάλιν εἰς τὴν Πάρμαν τοὺς συγγενεῖς της. Τὴν 10 Ἰουνίου 1817 ὑπεγράφη συνθήκη μεταξὺ τῶν ἓξ δυνάμεων, Αὐστρίας, Ῥωσίας, Ἀγγλίας, Προυσίας, Γαλλίας καὶ Ἰσπανίας, διορίζουσα μετὰ θάνατον τῆς Ἀρχιδουκήσσης Λοδοβίκης νὰ ἐπιστρέφῃ ἡ Πάρμα εἰς τὴν Μαρίαν Λοδοβίκαν, καὶ εἰς τὸν υἱόν της Κάρολον Λοδοβῖκον Βουρβώνιον. Τότε δὲ ἡ μὲν Λούκα νὰ δοθῇ εἰς τὸν μέγαν Δοῦκα τῆς Τοσκάνας· ὁ δὲ μέγας Δοὺξ ἀντὶ τούτου ἐπαραίτησεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ναπολέοντας καὶ

τῆς Ἀρχιδουκήσσης τὰ ἐν Βοημίᾳ πατρικά του ὑποστατικὰ φέροντα ἐτήσιον πρόσοδον 175,000 θαλήρων. Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὸν υἱὸν τῆς θυγατρός του καὶ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ δοὺς εἰς αὐτὸν τὰ εἰρημένα ὑποστατικὰ τὸν ἀνηγόρευσεν (1818) ὡς Πρίγκιπα τοῦ Αὐτριακοῦ οἴκου Δοῦκα Ῥεϊχσταδίου καὶ πρῶτον τῆς πολιτείας μετὰ τὴν Αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν διορίσας αὐτὸν νὰ ἀνατρέφεται ὡς Αὐστριακὸς στρατηγός.

Τὴν διὰ τῶν Καρβοναρίων γεννηθεῖσαν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ εἰς τὸ Πειδεμόντιον, καὶ τὴν ταύτης καταπάτησιν διὰ κοινῆς τῶν συμμάχων βασιλέων θελήσεως καὶ δι' ἐνόπλου ἐνεργείας τῆς Αὐστρίας ἱστορήσαμεν ἀρχήτερα (σελ. 350). Ἔκτοτε δὲ εἰς μὲν τὰς χώρας τὰς ὑποκειμένας ὑπὸ τὴν πρᾳεῖαν ἐξουσίαν τῆς Αὐστρίας ἐπικρατοῦσιν ἡμέραι ἥσυχοι καὶ εἰρηνικαὶ, τῶν ὁποίων τὴν εὐτυχίαν ὠνειρεύθη κἄποτε νὰ ταράξῃ ὁ καρβουναρισμός. Εἰς δὲ τὸ βασίλειον τῶν δύω Σικελιῶν ἐπιστρέψας ὁ γέρων βασιλεὺς Φερδινάνδος Α' (Ϛ') ἀπὸ τῆς ἐν Λουβιανῇ συνόδου κατὰ τὸ 1822, ἀφοῦ διέτριψε καὶ ἐνιαυτὸν περίπου εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Βιέννης, ἐκυβέρνα τὰ πράγματα ἕως οὗ τὴν 4 Ἰαν. 1825 ἥσυχος θάνατος τὸν ἀφήρπασεν ἀπὸ τὸ μακρὺ καὶ πολλῶν μεταβολῶν πλῆρες στάδιον τῆς ζωῆς του. Ἀνέβη τώρα τὸν θρόνον ὁ διάδοχος υἱός του Φραγκῖσκος Α'. Οἱ Αὐστριακοὶ, οἵτινες ἀπὸ τῆς δυστυχοῦς ἐπαναστάσεως ἐφύλατταν τὸ βασίλειον, ἀνεχώρησαν τὸν Ἀπρίλ. 1826 ἀπὸ τὴν Σικελίαν καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐφεξῆς ἔτους ἀπὸ τὴν Νεάπολιν· καὶ ὅσοι ἐκατηγόρουν τὴν Αὐστρίαν ὅτι εἶχεν ἰδιοτελεῖς σκοποὺς εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατῃσχύνθησαν ἐμπράκτως, ὅταν ἴδαν ὅτι ἐφύλαξεν ἀκριβῶς καὶ τιμίως τὰ καθήκοντά της χωρὶς νὰ ἀθετήσῃ κἀνὲν ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ δίκαια τῶν πλησίον της. Ὀλίγαι ὅμως ὑπῆρξαν αἱ ἡμέραι τοῦ τῆς Νεαπόλεως βασιλέως Φραγκίσκου Α'. Ὑπὸ χρονικῆς ἀῤῥωστίας ὕδρωπος κατε-

χόμενος ἐτελείωσε τὴν ζωήν του τὴν 8 Νοεμβ. 1830, καὶ ἀφῆκε τὸ βασίλειον εἰς τὸν υἱόν του Φερδινάνδον Β'.

Εἰς τὴν Ῥώμην ἐπαναλαβὼν τὴν κυβέρνησιν ὁ πολυπαθὴς Πάπας Πῖος Ζ' μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς Ναπολεοντικῆς δυναστείας ἔκρινεν ἀναγκαῖον διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν διεφθαρμένων ἠθῶν τῆς ἑκατονταετηρίδος καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως νὰ ἀναστήσῃ τὸ ὑπὸ Κλήμεντος ΙΓ' καταργηθὲν Ἰησουϊτικὸν τάγμα. Τρεῖς Μόναρχοι τῆς Εὐρώπης τὸν ἐπαρακίνησαν εἰς τοῦτο, ὡς λέγει αὐτὸς, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Προυσίας. Τὸ ἀνέστησε λοιπὸν τὴν 7 Αὐγ. 1814, καὶ τὸ ἐδιώρισε νὰ παιδαγωγῇ τὴν νεολαίαν καὶ νὰ στερεόνῃ τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὴν εὐσέβειαν. Ὀλίγην ὅμως ὑποδοχὴν εὗρηκε μεταξὺ τῶν φωτισμένων πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης τὸ ἀναστηθὲν τάγμα. Πῖος ὁ Ζ', ὅστις πρῶτος τῶν Παπῶν ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν ὑπὲρ τὰ εἴκοσι τέσσαρα ἔτη, ἀπέθανε τὴν 24 Αὐγ. 1823. Ὁ διάδοχός του Λέων ΙΒ', ἐκλεχθεὶς τὴν 28 Σεπτ. τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀνήγγειλε πρὸς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν τὸν σαββατικὸν καὶ λιτανευτικὸν ἐνιαυτὸν διὰ τὸ παρελθὸν τεταρτημόριον τῆς ἑκατονταετηρίδος, τοῦ ὁποίου τὴν ἑόρτασιν ἐδιώρισεν ὁ Πάπας Βονιφάτιος κατὰ τὸ 1300 ἔτος (Τόμ. Ϛ', σελ. 188), καὶ ὁ ὁποῖος ἠμελήθη κατὰ τὸ 1800 ετος διὰ τὰς ταραχὰς τῶν ἐπαναστατικῶν πολέμων. Πολλαὶ ἁμαρτίαι ἦτο ἀναγκαῖον νὰ συγχωρηθῶσιν εἰς τοιούτους χρόνους συγχύσεως καὶ ταραχῆς, ἀλλ' ἁρμοδιώτερα ἐξιλεόνεται ὁ Θεὸς, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἐκπληρόνωσι τὸ θεῖον του θέλημα. Λέων ὁ ΙΒ' ἐπάπευσεν ἕως τέλη Φεβρουαρ. 1829 καὶ ἐτελείωσε τὴν ζωήν του. Ὁ διάδοχός του Πῖος Η', ἐκλεχθεὶς τὴν 31 Μαρτίου 1829, ἔδειξε μέγαν ζῆλον νὰ ἐκριζώσῃ τὰ ζιζάνια τῶν Καρβουναρικῶν νεωτερισμῶν· ἀλλ' ὀλίγον καιρὸν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτροπεύσῃ τὰ πράγματα τοῦ Θεοῦ. Τὴν 29 Νοεμβ. 1830 ἀπέθανε, καὶ τὸ συνέδριον τῶν Καρδιναλίων μετὰ δύω

μηνῶν σκέψεις καὶ συζητήσεις ἔκλεξε κατὰ τὴν 2 Φεβρ. 1831 νέον Πάπαν Γρηγόριον ΙϚ'.

Ἀλλὰ δύω ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου Πάπα ἔμελλε νὰ ταραχθῇ ὅλη σχεδὸν ἡ μέση Ἰταλία ἀπὸ τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐμπνέει πανταχοῦ μία ταραχοποιὸς ἑταιρεία, ὀνομαζομένη Comité Directeur, ἥτις ἔχει σκοπὸν νὰ μεταχωνεύσῃ τὸν κόσμον κατὰ τὸν τύπον τῆς 26 Ἰουλίου 1830, ἤγουν νὰ τὸν γεμίσῃ ἀπὸ κοινὴν ἀθλιότητα. Διότι τὴν 4 Φεβρ. ἐπανέστησαν οἱ κάτοικοι τῆς Βονωνίας, ἀπεδίωξαν τὸν Παπικὸν κυβερνήτην, καὶ ἐκήρυξαν προσωρινὴν κυβέρνησιν· τὴν 7 οἱ τῆς Φεῤῥάρας, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὅλη ἡ Παπικὴ ἐπικράτεια ἐκινήθη ἀπὸ τοὺς δημαγωγούς, καὶ ἐφοβερίζετο καὶ ἡ Ῥώμη. Συγχρόνως μὲ τοὺς Παπικοὺς ὑπηκόους ἐπανέστησαν (4 Φεβρ.) καὶ οἱ τοῦ Δουκάτου τῆς Μοδένης. Ὁ Ἀρχιδοὺξ Φραγκῖσκος κατάφυγε μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς τὴν Μάντουαν (6 Φεβρ.). Τὸ λοιμικὸν μόλυσμα δὲν ἐβράδυνε νὰ μεταβῇ περαιτέρω· τὴν νύκτα ἐξημερονούσης τῆς 12 Φεβρ. ἐπανέστησαν οἱ Παρμαῖοι. Ἡ ἀνδροκάρδιος Ἀρχιδούκησσα Λοδοβίκα ἠθέλησε κατ' ἀρχὰς νὰ μὴ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν καθέδραν της, ἀλλὰ νὰ μείνῃ καὶ νὰ καταπραΰνῃ μὲ τὴν παρουσίαν της τὴν ταραχὴν, τῆς ὁποίας δὲν εἶχε δειχθῆν ἀκόμη ὁ σκοπός· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τοῦ γειτονικοῦ Ῥηγίου εἰσώρμησε πολὺς ὄχλος, καὶ στήσας σημαίαν ἐπαναστατικὴν ἐσχημάτιζεν ἐθνικὴν φρουρὰν, καὶ εἰσῆγε νέαν κυβέρνησιν· ἀνεχώρησεν ἡ Ἡγεμονὶς τὴν 15 Φεβρ. καὶ μετέβη εἰς τὴν Λομβαρδικὴν ἐπικράτειαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Πλακεντία δὲν ἐκοινώνησε τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Παρμαίων, μετέβη ἐκεῖ τὴν 18 Φεβρ. ἡ Ἀρχιδούκησσα, καὶ διὰ φρονίμων Δηλώσεων καὶ προσταγμάτων ἐπροσπάθει νὰ ἀξορκίσῃ τὸν δαίμονα τῆς τῶν Παρμαίων ζάλης. Ἀφοῦ εἰς μάτην ἐμεταχειρίσθησαν ὅλα τὰ εἰρηνοποιὰ μέσα οἱ ἡγεμόνες τῶν ἐπικρατειῶν τούτων διὰ νὰ στήσωσι τὰ ἐκ τῆς ἀναρχίας κακὰ, ὅσα μὲ ὄνομα ἐλευθερίας ἔκαμναν

εἰς τὰς χώρας ταύτας ἄνθρωποι ἀργοὶ καὶ διεφθαρμένοι, καὶ πολλοὶ παρακινημένοι μὲ εὐήθη εὐπιστίαν ἀπὸ ξένων δημεγερτῶν ἐρεθισμούς· ἐζήτησαν τελευταῖον τὴν βοήθειαν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας διὰ νὰ σβύσῃ τὰς φλόγας τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ Αὐτοκράτωρ, τὸ μὲν ἐκ συγγενικῶν σχέσεων πρὸς τοὺς ἡγεμόνας Μοδένης καὶ Πάρμας, τὸ δὲ ἀπὸ κοινὸν παντὸς Καθολικοῦ ἡγεμόνος καθῆκον πρὸς στερέωσιν τῆς Παπικῆς καθέδρας, τὸ δὲ τελευταῖον ἀπὸ φροντίδα περὶ τῶν ἰδίων του Ἰταλικῶν ἐπικρατειῶν μὴ εἰσχωρήσῃ καὶ εἰς αὐτὰς ἡ λύμη, ἐπρόσταξε τὸν παρὰ τὸν Πάδον ποταμὸν στρατοπεδεύοντα Φελδμαρισάλιον Φριμόντιον διὰ νὰ στείλῃ μέρος τοῦ ἐκεῖ Αὐτοκρατορικοῦ στρατεύματος πρὸς διασκέδασιν τοῦ μωροῦ τῶν ἐπαναστατῶν τολμήματος. Τὴν 5 Μαρτ. ἑσπέρας ἐπέρασε τὸν Πάδον ὁ Πρίγκιψ Βενθεΐμος μὲ δύω στήλας Αὐστριακοῦ στρατεύματος, καὶ τὴν 6 ἐμβὰς ἀνενοχλήτως εἰς Φεῤῥάραν εἰσήγαγε τὴν Παπικὴν κυβέρνησιν, ἀφοῦ ἀναιμωτὶ ἐσκορπίσθησαν οἱ δειλοὶ ἐλευθερόφρονες. Τὴν 21 ἐμβῆκεν ὁ στρατηγὸς Φριμόντιος εἰς τὴν Βονωνίαν. Τὴν 24 ἐμβῆκεν εἰς τὸν Φόρον Λιβίου (Forli) ὁ στρατηγὸς Γεπέρτιος, καὶ τὴν 25 κτυπήσας τοὺς ἀποστάτας ἔμπροσθεν Ἀριμίνου (τὴν μόνην μάχην, τὴν ὁποίαν ἀπαντῶμεν εἰς τὴν Ἰταλικὴν μεγαλοῤῥημοσύνην) ἐκυρίευσε ταύτην τὴν πόλιν. Ἐν γένει δὲ ἕως τέλη Μαρτίου τὴν Παπικὴν ἐπικράτειαν ἐκαθάρισαν οἱ Αὐστριακοὶ ἀπὸ τὴν ἀνταρσίαν. Συγχρόνως καὶ χωρὶς πολλοὺς κόπους ἐξεῤῥίζωσαν τὸ ζιζάνιον τῆς ἀναρχίας καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐπικρατείας οἱ Αὐτοκρατορικοὶ στρατιῶται. Διότι τὴν μὲν 9 Μαρτίου ἐμβῆκαν εἰς τὴν Μοδέναν μετὰ τοῦ κυριάρχου τῆς χώρας Ἀρχιδουκὸς Φερδινάνδου. Τὴν 13 ἐμβῆκαν εἰς τὴν Πάρμαν· καὶ οὕτω μετ' ὀλίγων ἑβδομάδων ταραχὴν εἰσήγαγε πάλιν τὴν ἡσυχίαν εἰς τὴν μέσην Ἰταλίαν ἡ χεὶρ τῆς Αὐστρίας πρὸς λύπην τοῦ Λαφαϊέτου καὶ τῶν ὁμοφρόνων του, οἵτινες ἐνόμιζαν ἀδιάσειστον τὸ ὑπὸ Λαφίτου καὶ Σεβαστιανοῦ τεθὲν δόγμα τοῦ νὰ μὴ γίνεται ποτὲ ἔνοπλος μεσολάβησις εἰς ξένης ἐπικρατείας πράγματα.

10. Ῥῶσοι.

Μετὰ τὴν εἰρήνην τῶν Παρισίων (ἀνωτ. σελ. 336) ὁ ὑπὸ πάσης τῆς Εὐρώπης ὑμνηθεὶς Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ἐνασχολούμενος εἰς τὴν ἐσωτερικὴν εὐτυχίαν τῶν λαῶν του, δὲν ἔπαυε καὶ νὰ φροντίζῃ διὰ νὰ μὴ ταραχθῇ ἡ κοινὴ ἡσυχία τῆς Εὐρώπης. Μὲ Χριστιανικὴν ἀγάπην ἐπιθυμῶν ὅλων τῶν ἐθνῶν τὴν εὐτυχίαν ἔδειχνεν ἐνταυτῷ τὴν Χριστιανικήν του ταπεινοφροσύνην εἰς ὅλας τὰς πράξεις του. Ἡ Γερουσία ἐπρόσφερεν εἰς αὐτὸν ἐπιστρέψαντα ἐκ τοῦ μεγάλου ἀγῶνος (25 Ἰουλίου 1815) τὸν τίτλον „Εὐλογημένος"· ὁ δὲ ταπεινόφρων Μόναρχος τὸν ἀπέβαλεν, εἰπὼν, ὅτι ὁ Θεὸς μόνος ὑπῆρξε σωτὴρ τῆς πατρίδος των. Ἀναγορευθεὶς τὴν 9 Ἰουνίου 1815 βασιλεὺς τῆς Πολονίας, ἔδωκεν εἰς τὸ ἔθνος (27 Νοεμβρ. 1815) κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα, καὶ κατέστησεν Ἀντιβασιλέα καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας Πολονοὺς, διὰ νὰ ἀναστήσῃ εἰς ζωὴν πολιτικὴν τὸν εἰς τὸ σκῆπτρόν του ὑποτασσόμενον λαόν. Ἀρχιστράτηγον δὲ τοῦ Πολονικοῦ στρατοῦ, συμπληρουμένου ἐκ 50,000 ἀνδρῶν, ἀνέδειξε τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον τὸν Καισαρίωνα. Διδαχθεὶς ἀπὸ τὴν πεῖραν, πόσα κακὰ φέρουσιν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα αἱ πολιτικαὶ μεταβολαὶ διὰ τοὺς ἐξ αὐτῶν γεννωμένους πολέμους καθυπέβαλε βάσιν τῆς πολιτικῆς του τὴν διατήρησιν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν ὑπαρχουσῶν πολιτειῶν. Διὰ τοῦτο ἔχων πολλὰ ἀκόμη ἀμφιλεγόμενα πράγματα μὲ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν ἐκ τῆς τελευταίας (1812) εἰρήνης ἠθέλησε νὰ τὰ σαφηνίσῃ καὶ νὰ τὰ στερεώσῃ εἰρηνικῶς. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν (περὶ τὰ τέλη τοῦ 1815) πρέσβυν του τὸν Βαρῶνα Στρογανόφιον, ὅς τις ἤρχισεν ἐκεῖ συνδιαλέξεις

καὶ συμβιβάσεις μὲ τοὺς Τουρκικοὺς λειτουργοὺς, αἱ ὁποῖαι εἰς πέντε ἐτῶν διάστημα δὲν ἐλάμβαναν κἀνὲν τέλος, χωρὶς νὰ χάσῃ διὰ τοῦτο τὴν ὑπομονήν του ὁ εἰρηνόφιλος Αὐτοκράτωρ.

Πόσον ἠγάπα τὴν κατάργησιν τῶν ἐπαναστατικῶν κινήσεων, τὸ ἔδειξεν ὁ ἀκάματος ζῆλος, μὲ τὸν ὁποῖον ἔσπευδεν ἀπὸ τῆς πρωτευούσης του πόλεως εἰς τὰς περὶ τούτων συγκροτουμένας βασιλικὰς συνόδους. Εἰς τὸ Ἀκυΐσγρανον (Ὀκτώβ. 1818) ἠλάφρυνε τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὰ εἰς αὐτὴν εὑρισκόμενα συμμαχικὰ στρατεύματα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν Λοδοβίκου τοῦ ΙΗ΄, καὶ συνεσκέφθη μετὰ τῶν συμμάχων του περὶ τῶν εἰς τὴν Γερμανίαν φαινομένων ἀνησυχιῶν· καὶ τότε (15 Νοεμβ. 1818) διευθύνθη ἡ κοινὴ τῶν συμμάχων κήρυξις ἐναντίον τῶν ἐπαναστατικῶν κινήσεων. Ὅταν οἱ Καρβουνάριοι τῆς Νεαπόλεως καὶ τοῦ Πειδεμοντίου ἐπανέστησαν κατὰ τῶν βασιλέων των, ὁ Ἀλέξανδρος παρευρεθεὶς εἰς τὰ συμβούλια τῆς Τροπαυΐας καὶ τῆς Λουβιανῆς (1820· 1821) ἐπρόσταξε τὸν στρατόν του νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ σβύσῃ τὴν Καρβουναρικὴν φλόγα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τούτου παρουσία δὲν ἐφάνη ἀναγκαία, ὑπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν Ῥωσίαν. Εἰς τὴν Λουβιανὴν διατρίβων ἔλαβε τὴν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ Ὑψηλάντης Ἀλέξανδρος ἐμβῆκεν εἰς τὴν Μολδαυΐαν καὶ ἐκήρυξε τὸν ὄλεθρον τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Κατέκρινεν εὐθὺς αὐστηρῶς τὸ ἔργον τοῦ Ὑψηλάντου κηρυχθεὶς οὐδέτερος εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα, καὶ ἐδιώρισε τὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβυν του νὰ διατηρῇ τὰς μετὰ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς σχέσεις, καὶ ἐπρόσταξεν εἰς τὴν ἐπικράτειάν του νὰ μὴ δίδῃ πολεμικὰς ὕλας εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, οὐδὲ νὰ συγχωρῇ τινὰ νὰ αὐτομολῇ εἰς αὐτούς. Ἤνοιξεν ὅμως τὰς πύλας τῆς χώρας του εἰς τοὺς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως προσφεύγοντας ἀπόρους Γραικοὺς, καὶ μὲ βασιλικὴν ἐλευθεριότητα ἐπεριποιήθη καὶ ἔθρεψεν ἐξαιρέτως τοὺς Φαναριώτας καὶ τοὺς ἱερεῖς,

διορίσας εἰς αὐτοὺς ἄφθονα σιτηρέσια. Κατὰ προσταγήν του ἐζήτησεν ὁ πρέσβυς του Στρογανόφιος ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν νὰ μὴ τιμωρῇ ἀκρίτως τοὺς Χριστιανοὺς καὶ νὰ μὴ βεβηλόνῃ τοὺς θείους ναοὺς, καὶ ἐνταυτῷ ἱκανοποίησιν διὰ τὴν ἄδικον θανάτωσιν τοῦ Πατριάρχου. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἰσηκούσθη, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν τὴν 9 Αὐγούστου 1821 εἰς Ὀδησσόν. Ὅλος ὁ κόσμος εἶχε τότε ὡς βέβαιον πρᾶγμα τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ μὲ ἀνδρικὴν ὑπομονὴν δὲν παρέβη τὰ δόγματά του, προσμένων νὰ ἐξισασθῇ εἰρηνικῶς μὲ τοὺς Τούρκους δι' ὅσα ἔτι ἐπροσυμβιβάζετο ὁ Στραγανόφιος 6 ἔτη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Σύμφωνος πάντοτε μὲ τὸ Αὐτοκρατορικὸν βουλευτήριον τῆς Βιέννης νὰ διατηρήσῃ ἀσάλευτον τὸ σύστημα τῶν πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης δὲν ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ τὸν ἁρμόδιον καιρὸν νὰ κυριεύσῃ τοὺς ὡραίους τόπους τοῦ Βοσπόρου, μηδὲ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν κλασικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς δυνάστας της. Εἶπε μάλιστα φανερὰ τὴν γνώμην του εἰς τὴν Βερώναν πρὸς τὸν Γαλλικὸν λειτουργὸν Καστελοβριέντιον, ἐνῷ ἐκαταδίκαζε τὰς ἐπαναστάσεις: „Ἡ θεία πρόνοια μ' ἐχάρισεν 800,000 στρατιώτας, καὶ αἰτίαν εὕρηκα νὰ πολεμήσω τὴν Τουρκίαν. Δὲν ἠθέλησα ὅμως, ἐπειδὴ εἰς τὰς κινήσεις τῶν Γραικῶν ἴδα Καρβορναρικὰς ἐπαναστάσεις κτλ."

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἤθελαν πλέον νὰ ἀναχωρήσωσιν ἀπὸ τὴν Μολδαυΐαν καὶ Βλαχίαν, ὅπου εἶχαν ἐμβῆν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ὁ Αὐτοκράτωρ ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν τοῦτο καὶ τὴν ἀναγόρευσιν ἡγεμόνων τῶν δύω ἐκείνων ἐπαρχιῶν. Οἱ Πρέσβεις τῆς Αὐστρίας καὶ Ἀγγλίας ἐπέμειναν συμβουλεύοντες τὸ Διβάνιον ν' ἀκούσῃ τὰ δίκαια τῆς Ῥωσίας ζητήματα, ἕως οὗ ὁ Ῥεϊσεφένδης ἔγραφε πρὸς τὸν Ῥωσικὸν λειτουργὸν Νεσσελρόδιον (τὴν 26 Φεβρ. 1823), ὅτι ἡγεμόνες τῶν ἐπαρχιῶν ὠνομάσθησαν καὶ ἐμβῆκεν εἰς αὐτὰς πάλιν εὐταξία, καὶ ἐπροσκάλει τὴν Ῥωσίαν νὰ διατηρήσῃ

τὰς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς σχέσεις. Ἔμειναν ὅμως ἀκόμη Τοῦρκοι εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας, τὸ ὁποῖον ἀντέβαινεν εἰς τὰς συνθήκας, καὶ ὁ Ῥωσικὸς Αὐτοκράτωρ ἐζήτει ἐπιμόνως τὴν ἀναχώρησίν του. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου συνῆλθαν εἰς Τσερνοβίτιον τῆς Βουκοβίνης (τὴν 6 Ὀκτωβρ. 1823) ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος, ἀφοῦ ἐφανερώθη εἰς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν διὰ τῶν μεσιτευόντων πρέσβεων, ὅτι ἐκεῖ προσμένουσι διωρισμένην τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς ἀπόκρισιν οἱ δύω Αὐτοκράτορες. Τὴν 30 Αὐγούστου εἶχε συνομιλήσειν ὁ Ἀγγλικὸς πρέσβυς Στραγγεφόρδιος μὲ τὸν Ῥεϊσεφένδην περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐνδώσῃ ἡ αὐλὴ εἰς τὰ μέτρια ζητήματα τῆς Ῥωσίας (ἀναχώρησιν τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Βλαχίαν καὶ Μολδαυΐαν, καὶ ἐλευθέραν θαλασσοπλοΐαν τῶν Ῥωσικῶν ἐμπορικῶν πλοίων διὰ τοῦ Βοσπόρου), ἐπειδὴ ἄλλως ἡ συνέλευσις τῶν δύω Αὐτοκρατόρων εἰς Τσερνοβίτιον ἐμπορεῖ νὰ βλάψῃ τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος. Ὁ Ῥεϊσεφένδης ὡμίλησε πολλὰ μαλακά, καὶ τὴν 7 Σεπτεμβρ. τοῦ ἔστειλεν ἔγγραφον βεβαίωσιν, ὅτι γίνονται ὅσα ζητεῖ ἡ Ῥωσία. Ἡ διακοίνωσις αὕτη ἐστάλθη εἰς Τσερνοβίτιον. Ὁ Ἀλέξανδρος εὐχαριστήθη, καὶ τὴν εὐχαρίστησίν του ἐφανέρωσε διακοίνωσις (26 Ὀκτωβ.) τοῦ λειτουργοῦ του Νεσσελροδίου, πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν, ὅπου ὑπέσχετο, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπιστρέψας εἰς Πετρούπολιν θέλει διορίσειν πρέσβυν διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διὰ νὰ συναφθοῦν ὅμως γρήγορα αἱ πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλήν σχέσεις του ἔστειλε τοποτηρητὴν πρέσβεως τὸν Βουλευτὴν Μινζιάκην, ὅς τις ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν περὶ τὰ μέσα Ἰαν. 1824.

Μὲ ὅλας τὰς ὑποσχέσεις ταύτας τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ἔμεναν ἀκόμη εἰς τὰ δύω πριγκιπάτα, καὶ ὁ Μινζιάκης δὲν ἐλάμβανεν ἀκόμη κἀμμίαν ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν. Ἐχρειάσθησαν ἱκαναὶ ἀκόμη ἔγγραφοι διακοινώ-

του Στραγγεφορδίου καὶ ἱκαναὶ συνδιαλέξεις, ἕως οὗ μετὰ πολλοὺς μῆνας (τὴν 23 Νοεμβ. 1824) ἤρχισαν νὰ ἀδειάζωσι τὴν Μολδαυΐαν οἱ Τοῦρκοι. Μετὰ τοῦτο (11 Δεκ.) ἔλαβε τὴν πρώτην ἔντευξίν του ὁ Μινζιάκης εἰς τὸν Ῥεϊσεφένδην, καὶ παρέδωκε τὰ συστατικὰ τῆς αὐλῆς του γράμματα. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ὁ Αὐτοκράτωρ ὠνόμασε πρέσβυν του πληρεξούσιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν Μαρκέσιον Ῥιβωπιέῤῥον, ἀλλ' ἐνταυτῷ ἐδιώρισε τὸν Μινζιάκην νὰ ἐξισάσῃ τὰς διαφορὰς, περὶ τῶν ὁποίων ἔγεινεν ἑξαετὴς σκέψις μεταξὺ Στρογανοφίου καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς πρὸ τῆς τῶν Γραικῶν ἐπαναστάσεως. Ὁ ἐξισασμὸς οὗτος περιεῖχε πολλὰς δυσκολίας· φρούρια παρὰ τὸν Φάσιν ποταμὸν ἐζητοῦντο νὰ γνωρισθῶσι Ῥωσικά· τὰ Μολδαυϊκὰ καὶ Βλαχικὰ πράγματα ἔπρεπε νὰ λάβουν κατάστασιν, ἐκ τῆς ὁποίας ὀλίγην ὠφέλειαν ἔμελλε νὰ ἔχῃ εἰς τὸ ἑξῆς τὸ Τουρκικὸν Διβάνιον· ἀποζημιώσεις Ῥωσικῶν ὑπηκόων ἀπήτουν ποσότητας ἀργυρίου μεγάλας. Ἀνέβαλλαν λοιπὸν οἱ Τοῦρκοι τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐζήτουν τὴν ἔλευσιν τοῦ πρέσβεως Ῥιβωπιέῤῥου διὰ νὰ δυνηθοῦν μὲ τὸν καιρὸν νὰ ἐξισασθῶσιν ὁπωσοῦν ὠφελιμώτερα. Ἀλλ' ὁ Μινζιάκης εἶπε καθαρὰ πρὸς τὸν Ῥεϊσεφένδην τὸν Ἰούλιον 1825, ὅτι τότε θέλει ἐλθεῖν πρέσβυς Ῥωσικὸς πληρεξούσιος, ἀφοῦ ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ πληρώσῃ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκορεστίου (1812) καθ' ὅλα τὰ ἄρθρα, καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐννοίας τῶν ἄρθρων. Ἀλλ' ἐκείνη ἀκολουθοῦσα τὴν συνήθη πολιτικήν της εἰς τὸ νὰ ἀναβάλλῃ τὸν καιρὸν εἰς ὅσα δὲν τῆς ἀρέσκουν, ἠνάγκασε τὸν μακρόθυμον Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον νὰ λαμβάνῃ πολεμικὴν θέσιν, καὶ ἴσως ἤθελεν ἀρχίσειν καὶ τὸν πόλεμον, ἐὰν καὶ ἐναντίον τῶν εἰρηνικῶν φρονημάτων του.

Ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς Μόναρχος ἔμελλεν ἕως ἐδῶ νὰ τελειώσῃ τὸ στάδιον τῆς ἐνδόξου ζωῆς του. Τὴν 13 Σεπτ. ἠκολούθησε τὴν ἀσθενικὴν σύζυγόν του εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη τῆς ἐπικρατείας του, ἐπεσκέφθη τὴν Ταυρικὴν,

μετέβη εἰς Ταγαῤῥόκον, ἐκεῖ κρυολογήσας ὑπέπεσεν εἰς χολικὸν πυρετὸν, καὶ ἀπέθανε τὴν 1 Δεκεμβ. 1825 εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς συζύγου του, ἀφήσας μνήμην ἀθάνατον ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐπικράτειάν του, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην διὰ τὰς ἀρετάς του, καὶ διὰ τὰ μεγάλα συμβάματα, ὅσα συνήργησεν ἡ ἀκάματος δραστηριότης του. Διέταξε τὰ ἐσωτερικὰ, ἀκολουθῶν τὸ σχέδιον Πέτρου τοῦ Μεγάλου καὶ Αἰκατερίνης τῆς προμήτορός του. Ἐτελειοποίησε τὰ σχολεῖα· ἐτίμησε τοὺς σοφούς· ἐξώδευσεν εἰς ἔκδοσιν συγγραμμάτων (καθὼς τοῦ Κρουσενστερνίου τὰς περιοδεύσεις, τοῦ Καραμσίνου τὴν ἱστορίαν τῆς Ῥωσίας κτλ.). Ἀπέβαλε τὴν ἀνδραποδωδίαν εἰς ἐπαρχίας του τινὰς, Π. χ. Ἐστονίαν, Λιβονίαν καὶ Κουρλανδίαν, καὶ ἐδιώρισε νὰ μὴ πωλῶνται οὐδὲ νὰ χαρίζωνται εἰς τὸ ἑξῆς οἱ χωριάται τῶν βασιλικῶν ὑποστατικῶν. Εἶναι ἀξιοσημείωτος καὶ ἐνδεικτικὸς τοῦ χαρακτῆρος του ὁ πρὸς τὴν περίφημον δέσποιναν Σταήλην γενόμενος μικρὸς διάλογός του: ,,Ἡ δουλεία ἐδῶ εἰς τὴν χώραν μας θέλει σᾶς ἐνοχλήσειν τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐγὼ δὲν εἶμαι αἰτία· ἔδωκα τὸ παράδειγμα· βίαν δὲν ἐμπορῶ νὰ μεταχειρισθῶ· πρέπει νὰ σεβασθῶ τὰ δίκαια τῶν ἄλλων ὡς νὰ ὑπῆρχε πολιτικὸν σύνταγμα, τὸ ὁποῖον κατὰ δυστυχίαν δὲν ὑπάρχει.“ Ἡ Σταήλη τοῦ ἔδωκεν ἀπόκρισιν, τὴν ὁποίαν θέλει ἐπαναλάβειν ποτὲ ἡ ἱστορία: ,,Κύριε, ὁ χαρακτήρ σας εἶναι πολιτικὴ σύνταξις“ (Sire, votre charactere est une constitution). Μὲ τοιοῦτον πνεῦμα ἔλεγε πολλάκις: Δὲν γνωρίζω δικαίαν κἀμμίαν ἐξουσίαν, ἥτις δὲν ἐκπηγάζει ἀπὸ τοὺς νόμους. Μὲ τοιοῦτον πνεῦμα ἀπέβαλε τοὺς Ἰησουΐτας πρῶτον μὲν ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν καὶ ἀπὸ τὴν Μόσκαν (1 Ἰαν. 1810) καὶ τελευταῖον (25 Μαρτίου 1820) ἀπ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν, ἐπειδὴ ἐτόλμων νὰ ἀναμιγνύωνται εἰς πράγματα τῆς κυβερνήσεως καὶ νὰ ταράττωσιν ἐσωτερικῶς τὴν ἡσυχίαν τῶν οἰκογενειῶν. Καὶ προσέτι ἐπλήθυνε πολὺ τοὺς ὑπηκόους του. Διότι ἀποκτήσας τὴν Βιαλιστοκίαν, Φιννίαν,

Βαρσαυΐαν, Σχιρβανίαν καὶ Βασσαραβίαν, κατέστησε σχεδὸν πανταχόθεν ἀνέπαφον τὴν ἐπικράτειάν του, καὶ ἀπὸ 36 μιλιονίων λαοῦ τὸν ηὔξησεν εἰς πλέον παρὰ 43 μιλιονίων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Εὐρωπαίων.

Ἔξαφνα ἔλαβεν ἡ Εὐρώπη τὴν ἀγγελίαν, ὅτι ἀπέθανεν ὁ ἄλλως ῥωμαλαῖος καὶ ἀκμάζων Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος· διότι ἦτο τεσσαρακονταοκτὼ ἐτῶν ἡλικίας. Ἀκριβῶς μία δεκαετηρὶς εἶχε περάσειν, ἀφοῦ ὁ ἀνὴρ εἶχε σταθῆν εἰς τὸ μεσουράνημα τοῦ κλέους καὶ τῆς δημοσίου ἀγάπης. Ἐπειδὴ δὲν ἀφῆκε τέκνα, πλησιέστατος εἰς τὸν θρόνον ἦτο ὁ ἀδελφός του, ὁ μέγας Δοὺξ Κωνσταντῖνος. Οὗτος ὅμως εἶχε παραιτηθῆν τὸν θρόνον εἰς τὸν νεώτερον ἀδελφόν του Νικόλαον διὰ γράμματος ὑποσημειωμένου τὴν 26 Ἰανουαρ. 1822. Ὁ Νικόλαος, μ' ὅλον ὅτι ἤξευρε τὴν παραίτησιν ταύτην, ἦτο ὅμως πρῶτος, ὅς τις ἐπροσκύνησεν ὡς Αὐτοκράτορα τὸν εἰς Βαρσαυΐαν ἀπόντα ἀδελφόν του. Πρὸς τοὺς ἐνθυμίσαντας αὐτὸν τὴν παραίτησιν τοῦ Κωνσταντίνου ἀπεκρίθη: ,,Ἐὰν ὁ ἀδελφός μου πρὸ τριῶν ἐτῶν ἐπαραίτησε τὸ στέμμα, ἐμποροῦν ἔκτοτε νὰ ἐμεταβλήθησαν τὰ φρονήματά του. Ἐγὼ ὅμως δὲν θέλω ἀπὸ τὰς τότε αἰτίας τῆς ἀποφάσεώς του νὰ λάβω ἴδιόν μου ὄφελος.“ Τοιουτοτρόπως ἀνηγορεύθη ὁ μέγας Δοὺξ Κωνσταντῖνος εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ εἰς ὅλην τὴν Ῥωσίαν Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Α'. ὡρκίσθησαν ὅλοι πίστιν εἰς αὐτὸν, καὶ ἐστάλθη πρεσβεία τῆς Γερουσίας μὲ τὴν πρᾶξιν τῆς προσκυνήσεως διὰ νὰ τὸν προσκαλέσῃ εἰς Πετρούπολιν· αὐτὸς ὅμως τὴν ἀπέβαλεν ἐπιμένων εἰς τὸν σκοπόν του, καὶ λέγων ὅτι προσκυνεῖ τὸν νεώτερόν του ἀδελφὸν, τὸν Αὐτοκράτορα καὶ αὐθέντην του. Ὁ κόσμος συνειθισμένος τώρα εἰς τὰ παράδοξα, ἴδε καὶ τὸ πάντων παραδοξότατον, τὸ ὁποῖον δὲν ἤθελε πιστεύσειν, ἐὰν τὸ ἐδιάβαζεν εἰς τὰς παλαιὰς ἱστορίας, ὅτι δύω ἀδελφοὶ ἐσυνερίσθησαν περὶ Αὐτοκρατορικοῦ στέμματος, ὄχι τίς ἐκ τῶν δύω νὰ τὸ οἰκειοποιηθῇ, ἀλλὰ τίς νὰ δυνηθῇ νὰ τὸ περιθέσῃ εἰς τὸν ἕτερον. Ὅς τις τὰ ἀνέλαβεν ὡς φορ-

τίον, εὕρηκε πάραυτα καιρὸν νὰ δείξῃ τὴν δύναμίν του, καὶ ὅτι ἦτο ἄξιος νὰ τὸ φορῇ.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου τὰ τελευταῖα ἔτη ἐμαράνθησαν ἐν μέρει ὑπὸ τῆς φροντίδος μήπως αἱ ἐπαναστατικαὶ ἀπόπειραι, τὰς ὁποίας κατεπάλαιεν εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, εἰσχωρήσωσι καὶ εἰς τὴν Ῥωσίαν. Διὰ τοῦτο κατ' ὀλίγον ἀνενέονε καὶ ἐπεκύρονε τὰς προσταγάς, διὰ τῶν ὁποίων ἦτο περιωρισμένη εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἡ τῶν ἰδεῶν καὶ βιβλίων ἐπιμιξία τῆς Ῥωσίας μὲ τὰς ξένας χώρας. Ἀλλ' ὁ ἀπηγορευμένος καρπὸς ἐγίνετο ὡραιότερος καὶ ἐπιθυμητότερος. Ἡ μεταξὺ τῶν ἐπιφανῶν τῆς χώρας ἐπικρατοῦσα συνήθεια νὰ ἀνατρέφωσι τὰ τέκνα των διὰ Γάλλων διδασκάλων — ἐκ πολλοῦ ἤδη χρόνου τροφίμων τῆς ἐπαναστάσεως — καὶ ἡ εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους γενομένη εἰς Γερμανίαν καὶ Γαλλίαν διατριβὴ τοῦ Ῥωσικοῦ στρατοῦ, ἐγέννησαν εἰς μέρος τῶν Ῥωσικῶν ὀφικιαλίων ἰδέας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐσυμβιβάζοντο μὲ τὴν μορφὴν καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Ῥωσικῆς πολιτείας καὶ διοικήσεως. Τὸ παράδειγμα τῶν στρατιωτικῶν ἐπαναστάσεων τῆς μεσημβρινῆς καὶ δυτικῆς Εὐρώπης, καὶ ἡ ἐκ τῆς εἰρήνης ἀνία ἐσυνήργησε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀναβραζούσης ὕλης. Μὲ διπλῆν σύνδεσιν τοῦ Βοῤῥᾶ καὶ τοῦ Νότου ἐκλωσσήθη ὁ στοχασμὸς νὰ εἰσάξουν εἰς τὴν Ῥωσίαν πολιτικὸν σύνταγμα κατὰ τὸ τῆς βορείου Ἀμερικῆς, καὶ ἐνταυτῷ νὰ ἀφανίσωσι τὴν Αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν, καὶ νὰ κομματιάσωσι τὸ μέγα βασίλειον εἰς πολλὰς δημοκρατίας. Ἀρχηγοὶ τῆς βορείου συνδέσεως, ἥτις εἶχε τὴν καθέδραν της εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἦσαν ὁ Πρίγκιψ Τρυβετσκόϊος καὶ ἕνας ὀφικιάλιος τῆς φρουρᾶς Ῥιλειέφιος· ἀρχηγοὶ δὲ τῆς νοτίου ὁ χιλιάρχος Πεστέλιος, καὶ κάποιος Ἰουσνεβέσκιος.

Ὅταν λοιπὸν μετὰ τὴν ἀμετάθετον ἀπόφασιν τοῦ Κωνσταντίνου ἔμελλεν ἡ πρωτεύουσα πόλις νὰ προσκυνήσῃ τὸν Αὐτοκράτορα Νικόλαον Α', ἀπεφάσισαν οἱ συνωμόται τοῦ Βοῤῥᾶ μὲ τὴν ἀφορμὴν ταύτην νὰ κρημνίσωσι

τὸν βασιλεύοντα οἶκον. Ἐπέτυχαν οἱ συνωμόται αὐτῶν ὀφικιάλιοι νὰ διαδώσουν εἰς μέρος τῶν στρατευμάτων ὅτι ἡ τοῦ Κωνσταντίνου παραίτησις εἶναι πλάσμα, καὶ ὅτι ὁ εἰς αὐτὸν γενόμενος ὅρκος ἔχει ἀκόμη τὸ κῦρος του. Τὸ πρωῒ τῆς ἡμέρας τῆς προσκυνήσεως (26 Δεκεμβ. 1825), ἐνῷ ὅλη ἡ Πετρούπολις ἦτο εἰς ἄπαυστον ἐνέργειαν, καὶ οἱ μὲν πολιτικοὶ ἄρχοντες ἦσαν συναγμένοι εἰς τὸ χειμερινὸν παλάτιον, οἱ δὲ πολῖται εἰς τοὺς ναοὺς διὰ νὰ κάμωσι τὸν ὅρκον, καὶ τὰ περισσότερα στρατεύματα εἶχαν ἤδη ὁρκισθῆν, ἔλαβε τὴν ἀγγελίαν ὁ νέος Αὐτοκράτωρ, ὅτι τὸ στρατιωτικὸν τάγμα Μόσκα καὶ οἱ Γρεναδίριοι τῆς φρουρᾶς δὲν δέχονται τὸν ὅρκον καὶ ἐκήρυξαν Αὐτοκράτορά των τὸν μέγαν Δοῦκα Κωνσταντῖνον. Δευτέρα ἀγγελία ἔλεγεν, ὅτι τοὺς ὀφικιαλίους των ἀνθισταμένους εἰς τὴν γνώμην των ἐφόνευσαν ἢ ἐπλήγωσαν καὶ κινοῦνται ἐναντίον τοῦ παλατίου. Μὲ τοιοῦτον τρόπον ἐξεθρονίσθησαν εἰς τὰς ἀρχητέρας ἑκατονταετηρίδας ἡγεμόνες τινὲς τῆς Ῥωσίας· ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ Νικόλαος δὲν ἐδειλίασεν ἀπὸ τοιαύτας ἀναμνήσεις, ἀλλ' ἐπρόσταξε τὴν φρουρὰν ἐκείνην, τῆς ὁποίας ἦτο πρότερον ἀρχηγὸς, νὰ φθάσῃ εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ παλατίου. Περὶ τὸ μεσημέριον ἐφάνησαν οἱ ἐπαναστάται συνοδευόμενοι ἀπὸ σωρὸν ὄχλου καὶ φωνάζοντες: „Ζήτω ὁ Κωνσταντῖνος!“ Ἐπειδὴ ὅμως ἴδαν προετοιμασίαν ἱκανὴν ἐναντίον των, ἐπέρασαν ἐκεῖθεν καὶ ἐστάθησαν εἰς τὴν ἀγορὰν τὴν ἔμπροσθεν τοῦ παλατίου τῆς Γερουσίας. Εἰς τὴν προτέραν των ἀναφώνησιν πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου Δουκὸς, ἀνεμίχθη τώρα μία ἄλλη: „Ζήτω ἡ σύνταξις!“ τὴν ὁποίαν δὲν ἐνόουν οἱ περισσότεροι, οἵτινες τὴν ἐφώναζαν κατὰ μίμησιν *). Ὁ κυβερνήτωρ τῆς Πετρουπόλεως, στρατηγὸς Μιλοραδοβίτιος, τρόφιμος τοῦ Σουβαρὸφ καὶ ὡς

*) Λέγεται, ὅτι οἱ στρατιῶται ἠρώτησαν ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ Σύνταξις (Constitution); καὶ ἐπειδὴ τοὺς ἀπεκρίθησαν, ὅτι εἶναι ἡ σύζυγος τοῦ Κωνσταντίνου, ἤρχισαν νὰ τὴν εὐφημοῦν κράζοντες. Ζήτω ἡ Constitution!

ἐκεῖνος ἀγαπητὸς εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐπροσπάθει νὰ πληροφορήσῃ τὸ πλῆθος, ὅτι ἀπατῶνται, καὶ ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἠθέλησε νὰ γείνῃ Αὐτοκράτωρ, καὶ οὕτω νὰ τοὺς σκορπίσῃ. Δὲν ἔλαβεν ὅμως καιρὸν νὰ τελειώσῃ τὸν λόγον του. Πυροβόλημα πιστόλας τὸν ἐκρήμνισεν ἀπὸ τὸν ἵππον, καὶ νεκρὸν τὸν ἐσήκωσαν ἐκεῖθεν. Ἀκούσας τοῦτο ὁ Αὐτοκράτωρ ἀνέβη τὸν ἵππον καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἦσαν οἱ ἀποστάται. Μὲ πολλοὺς κόπους τὸν ἐκράτησαν οἱ πιστοί του ὀπίσω καὶ τὸν διεφύλαξαν ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ δοθῇ δωρεὰν εἰς τὴν τύχην, ἡ ὁποία εὕρηκε τὸν στρατηγόν του. Συχναὶ πρεσβεῖαι ἐστέλλοντο εἰς τοὺς ἀποστάτας, καὶ τοὺς ὑπέσχοντο ἔλεον, ἐὰν ὑποταχθῶσι καὶ ἡσυχάσωσιν· ἀλλ' ὁ ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα ἀποσταλθεὶς, Ἰακωβίδης, καὶ αὐτὸς προδότης, ἐκακομεταχειρίσθη τὴν πίστιν, καὶ ἐπαρακίνησε τοὺς ἀποστάτας εἰς περισσότερον πεῖσμα: „Αἰσθάνονται ἀδυναμίαν, τοὺς εἶπε, καὶ φοβούμενοι σᾶς μεταχειρίζονται οὕτω. Μείνατε στερεοὶ, καὶ ἐπὶ τέλους θέλετε φανῆν νικηταί." Πλησίον τοῦ Αὐτοκράτορος ἔστεκεν ἄλλος συνωμότης, ὁ χιλίαρχος Βοντατόφιος, ἔχων ὑποκάτω τῆς χλαμύδος του δύω πιστόλας καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τὸν στοχασμὸν νὰ γείνῃ Αὐτοκρατοροκτόνος. Ἀλλ' αἱ χεῖρές του δὲν ἐτόλμησαν τὸ ἔργον. Ἀκόμη καὶ κατὰ τοῦ μεγάλου Δουκὸς Μιχαὴλ, τοῦ νεωτάτου τῶν ἀδελφῶν, ὅς τις κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὑπέστρεφεν ἀπὸ Βαρσαυΐας, καὶ πλησιάσας εἰς ἕνα τῶν ἀποστατῶν ἤθελε νὰ τὸν ὁμιλήσῃ μὲ ἀγαθὸν τρόπον, διευθύνθησαν πιστολῶν πυροβολήματα. Δύω ἀρχιερεῖς, οἵτινες ἤθελαν νὰ ἐξορκίσωσι τὸ κωφὸν δαιμόνιον τῆς μανίας μὲ τὴν ὑπόληψιν τῆς ἐκκλησίας, ἐκαταχλευάσθησαν καὶ ἀπεδιώχθησαν ἐκεῖθεν ἀτίμως.

Τώρα τέλος ἐνέδωκεν ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν ἀνυπομονησίαν τῶν πιστῶν του στρατιωτῶν, καὶ ἐπρόσταξεν ἢ ἐσυγχώρησε τὴν προσβολήν. Κανονίων πυροβολήσεις, καὶ ὁρμὴ τοῦ ἱππικοῦ κατεσκόρπισαν εἰς ὀλίγα λεπτὰ τὸν ἐπαναστάτην ὄχλον. Οἱ φεύγοντες ἐπιάσθησαν,

καὶ οἱ σκοτωμένοι ἐῤῥίφθησαν εἰς τὴν Νέβαν. Ὄχι ὀλίγοι τοῦ λαοῦ ἐπλήρωσαν μὲ τὴν ζωήν των τὴν θέαν καὶ τὸν μεθυσμένον ἀδελφισμόν των. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς κυρίως ἀρχηγοὺς καὶ θεμελιωτὰς τοῦ κακοῦ δὲν εὑρέθη ἐκεῖ. Ἀφοῦ τὴν ἑσπέραν ὡρκίσθησαν καὶ ἐμεγαλοῤῥημόνησαν, ὅτι θέλει ἰδεῖν ὁ κόσμος, ὅτι καὶ ἡ Ῥωσία ἔχει τοὺς Βρούτους της, τὸ πρωῒ ἐτρύπωσαν εἰς τὰς κρυφάνας των, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐξεσύρθησαν μετὰ βίας.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὁπότε συνέβησαν ταῦτα εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἐφυλακώθησαν εἰς Τουλκῖνον κατὰ προσταγὴν τοῦ στρατηγοῦ Δειβιτισχίου, μαθόντος τὸ σκευωρούμενον μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ κορυφαῖοι τῆς νοτίου συνωμοσίας. Τὸ κριτήριον, τὸ ὁποῖον μετὰ ταῦτα ἐδιωρίσθη εἰς τὴν Πετρούπολιν, διὰ νὰ ἀνιχνεύσῃ ὅλην τὴν ἀλήθειαν, ἀνεκάλυψε τὰ νήματα τοῦ συνωμοτικοῦ ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐπίσης καὶ ἀνόητον καὶ ἀξιοτιμώρητον. Ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νεανίσκοι ἐκ πλουσίων καὶ ἐπιφανῶν οἰκογενειῶν, οἵτινες ἐδελεάσθησαν ἀπὸ φιλοδόξους τινὰς νὰ θελήσωσι νὰ κρημνίσουν τὴν καθεστῶσαν κοινωνικὴν κατάστασιν. Δυσκόλως ἐγνώριζαν οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν τὴν πολιτικὴν σύνταξιν τῆς Ἀμερικῆς, τῆς ὁποίας τὴν εἰσαγωγὴν ἤθελαν νὰ συνεργήσωσιν· οἱ κυρίως ὅμως πρωτουργοὶ δὲν εἶχαν κατὰ νοῦν ἐλευθερίαν καὶ ἰσότητα, ἀλλὰ νὰ γείνουν κυριάρχαι. Διὰ τοῦτο μ' ὅλον ὅτι ἡ ἀπόφασις καὶ κατὰ τῶν ἀπατησάντων καὶ κατὰ τῶν ἀπατηθέντων ἔγεινε θανάτου ποινὴ, ὁ Αὐτοκράτωρ ὅμως μόνον πέντε, τοὺς ἀρχηγοὺς, (Πεστέλιον, Ῥιλειέφιον, Μουραβιέφιον, Βεστουτσέφιον καὶ Καχοβέσκιον) καθυπέβαλεν εἰς τὴν ποινὴν ταύτην, καὶ μάλιστα μὲ ἡμερώτερον τρόπον, ἀντὶ διὰ τοῦ τροχοῦ, διὰ τῆς κρεμάθρας. Τὴν 25 Ἰουλ. 1826 ἐκρεμάσθησαν οἱ ἀντάρται οὗτοι. Οἱ δὲ ἄλλοι ἐξωρίσθησαν εἰς τὴν Σιβιρίαν· τὸ δὲ ἐξαπατηθὲν τάγμα τῆς φρουρᾶς ἐστάλθη εἰς τὸν Καύκασον διὰ νὰ πληρώσῃ τὴν ποινήν του ἀγωνιζόμενον πρὸς τοὺς ἐκεῖ ὀρεινοὺς λαούς.

Ἐὰν Πέτρος ὁ μέγας εἰς ὁμοίαν περίστασιν ἐβοήθησε μὲ τὴν ἰδίαν του χεῖρα ὅταν ἐτιμωροῦντο οἱ ἀντάρται Στερλίτσιοι, ὁ Αὐτοκράτωρ ὅμως Νικόλαος Α' ἐξετάζων νεανίσκον τινὰ, ὅςτις ἀνελύετο εἰς τὰ δάκρυα καὶ δὲν εἶχε μανδήλιον νὰ σφογγισθῇ, τοῦ ἔδωκε τὸ ἰδικόν του. Ἀφοῦ ὁ δυστυχὴς ἐσπόγγισε τὰ δάκρυά του καὶ ἤθελε νὰ τοῦ τὸ ἐπιστρέψῃ, τοῦ εἶπεν ὁ γενναιοκάρδιος Ἄναξ: „Κράτησέτο, καὶ ἐνθυμοῦ, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ σου ἐσπόγγισε τὰ δάκρυά σου.“ *).

Μετὰ ταῦτα τὴν 1 Αὐγούστ. 1826 ἐστέφθη ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Μόσκαν. Ὁ μέγας Δοὺξ Κωνσταντῖνος Καισαρίδης εὑρέθη παρὼν, διὰ νὰ σηκώσῃ πᾶσαν ἀμφιβολίαν τῆς ἐλευθέρας του θυσίας καὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν φρονημάτων του. Ὅταν ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ τὴν τελετὴν ἐδέχθη τὴν εὐχὴν τῆς μητρός του, καὶ οἱ τρεῖς αὐτοκρατορικοὶ ἀδελφοὶ ἐνηγκαλίσθησαν ἀλλήλους, τότε ἔγεινε φανερὸν μίαν στιγμὴν καὶ εἰς διεφθαρμένας ψυχὰς καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων ἀνεπιδέκτους, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης πανηγυρίζει ἑορτὴν τῶν εἰς τὸ κρεῖττον προόδων της.

Ἀφοῦ ὑπέγραψεν ὁ Νικόλαος τὸ περὶ εἰρηνοποιήσεως τῆς Ἑλλάδος πρωτόκωλον κατὰ τὴν 4 Ἀπρ. 1826 (ἀνωτ. σελ. 394), πρὶν ἴδῃ ἀκόμη τὸ τούτου ἀποτέλεσμα διὰ τῆς κοινῆς αὐτοῦ καὶ τῆς Ἀγγλίας συνεργείας, ἠναγκάσθη νὰ ἀπαντήσῃ τρικυμίαν ἐπαπειλοῦσαν ἀπὸ τὰ Ἀνατολικονότια μέρη τῆς ἐπικρατείας του. Διότι κατὰ τὸν Αὔγουστ. 1826 διέῤῥηξαν οἱ Πέρσαι τὴν ἀπὸ τοῦ 1812 ὑπάρχουσαν μετὰ τῆς Ῥωσίας εἰρήνην, καὶ χωρὶς κήρυξιν πολέμου εἰσέβαλαν εἰς τὴν Ῥωσικὴν χώραν. Μὲ ὅλην ὅμως τὴν βαρεῖαν ταύτην ἀσχολίαν τῶν Ῥωσικῶν ὅπλων, ἔδειξεν ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν παράδοξον εὐκαμψίαν καὶ ἀπροσδόκητον ἔνδοσιν. Ὅλαι αἱ δυσκολίαι, μὲ ὅσας περιεπλέκοντο αἱ περὶ

*) Σμίδιος (Schmidt) εἰς τὴν ἐφημερίδα περὶ τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν καὶ ἱστορίας τοῦ πολέμου, 1828, 8 τετράδ.

Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας συμβιβάσεις, καὶ αἱ περὶ τῶν Ἀσιανῶν φρουρίων, τῶν κυριευμένων ἀπὸ τοὺς Ῥώσους εἰς τοὺς ἐκ 1806 ἕως 1812 πολέμους καὶ περὶ ἀποζημιώσεως Ῥώσων ὑπηκόων, γενόμεναι εἰς Κωνσταντινούπολιν πέντε περίπου ἔτη (1816—1821), εὐκολύνθησαν τώρα θαυμασίως. Τοῦρκοι πληρεξούσιοι ἐστάλθησαν εἰς τὸ Ἀκερμάνιον καὶ διὰ συνθήκης ὑπογραφείσης ἐκεῖ τὴν 6 Ὀκτ. 1826, ὑπεχρεώθη ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ εἰς ὅλα ὅσα ἐζήτει ἡ Ῥωσία. Ὁ Ῥωσικὸς λοιπὸν πρέσβυς, Μαρκέσιος Ῥιβωπιέῤῥος, ἐφάνη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' ὀλίγον ἔμελλε νὰ διαρκέσῃ ἡ ἁρμονία τῶν δύω φιλιωθεισῶν αὐλῶν.

Διότι ὡς προείπαμεν (ἀνωτ. σελ. 398) μετ' ὀλίγους μῆνας ὑπεγράφη ἡ τῆς 6 Ἰουλίου 1827 συνθήκη περὶ τῆς εἰρηνοποιήσεως τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν 20 Ὀκτ. 1827 ἐκάη ὁ Τουρκικὸς στόλος εἰς τοὺς Ἀβαρίνους, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ Αὐτοκράτωρ Νικόλαος εὐχαρίστησε τὸν γενναῖον ναύαρχον τῆς Ἀγγλίας Κοδριγκτῶνα, καὶ τὸν ἐστόλισε μὲ ἓν ἀπὸ τὰ ἔντιμα παράσημά του. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅμως, ὅπου πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀποθάνειν ὁ πρωτουργὸς τῆς συνθήκης Κάννιγγ, δὲν ἤρεσκαν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Βελιγκτῶνος τὰ γινόμενα. Ὅλα ταῦτα ἐγίνοντο γνωστὰ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ Ὀθωμανικὸν λοιπὸν κράτος ἐξέλαβε τώρα αἰτίαν τῆς καταστροφῆς τοῦ στόλου εἰς τοὺς Ἀβαρίνους τὴν Ῥωσίαν ὡς πρῶτον ἐχθρὸν τῆς Μουσολμανικῆς δόξης, καὶ διεύθυνε κατ' αὐτῆς τὸ μῖσος του. Ὁ Σουλτὰν Μαχμοὺδ δὲν ἐβράδυνε νὰ δείξῃ δημοσίως τὰ αἰσθήματά του ταῦτα διὰ χατισεριφίου ἐκδοθέντος τὴν 20 Δεκεμβ. 1827 καὶ σταλθέντος εἰς ὅλους τοὺς Σατράπας καὶ Ἀγάδας τῶν ἐπαρχιῶν. Τὸ ἀξιοσημείωτον τοῦτο Σουλτανικὸν πρόσταγμα ἤρχιζε μὲ τὰς λέξεις ταύτας: „Ὅλοι οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι ἐξεύρουσιν, ὅτι καθὼς πᾶς Μουσολμάνος ἐκ φύσεως μισεῖ τοὺς ἀπίστους θανασίμως, οὕτως οἱ ἄπιστοι ἐκ φύσεως φθονοῦσι καὶ ἐχθρεύονται τοὺς

Μουσολμάνους, καὶ ἐξαιρέτως ἡ Ῥωσικὴ αὐλὴ, ὁ ὡρκισμένος ἐχθρὸς τοῦ Μουσολμανικοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς βασιλείας." Ἐφεξῆς ἐφανέρονεν, ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ ἐνέδωκε προσώρας εἰς τοὺς ἀπίστους καὶ ἔστερξε συνθήκας μὲ αὐτοὺς διὰ νὰ ἀναβάλῃ τὸ πρᾶγμα, καὶ διὰ νὰ κερδήσῃ καιρὸν διὰ νὰ προετοιμάσῃ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου. Τελευταῖον ἔκραζεν εἰς τὰ ὅπλα ὅλους τοὺς Μουσολμάνους νὰ ἀναλάβουν πόλεμον ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν, ἐπειδὴ ὁ ἀγὼν δὲν εἶναι πόλεμος πολιτείας πρὸς πολιτείαν περὶ συνόρων· ἀλλ' ὁ σκοπὸς τῶν ἀπίστων (τοὺς ὁποίους εἴθε νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὁ μεγαλοδύναμος Θεός!) ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ ἀφανίσουν τὸ Μουσολμανικὸν ἔθνος, καὶ νὰ πατήσουν ὑπὸ τοὺς πόδας των τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ. — Οἱ πολυετεῖς λοιπὸν ἀγῶνες τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων πρὸς διατήρησιν τῆς Τουρκικῆς βασιλείας, καὶ οἱ πολλοὶ ἔπαικοι, οἱ ὁποῖοι ἐγίνοντο πρὸς τὰ ἤθη καὶ πρὸς τὴν διοίκησίν των, διαμιᾶς ἀνταμείφθησαν μὲ τοιοῦτον χατισερίφιον, ἐξαιρέτως διὰ τὴν ἀπουσίαν τῶν καλῶν συμβούλων, ἐπειδὴ πρὸ ἑνὸς μηνὸς εἶχαν ἀναχωρήσειν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως οἱ πρέσβεις Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας καὶ Ῥωσίας, διότι δὲν εἰσηκούετο ἡ περὶ τῶν Γραικῶν μεσιτείατων (ἀνωτ. σελ. 406).

Ἡ πολεμικὴ αὕτη πρόκλησις ἐξεκένωσεν ἐντελῶς τὴν ὑπομονὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Νικολάου, καὶ τὴν 26 Ἀπριλίου 1828 ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ὄχι διὰ τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας τοῦ ἐπέθετεν ἡ συνθήκη τῆς 6 Ἰουλίου 1827, ἀλλὰ διὰ τὰς ἰδιαιτέρας κατὰ τῆς Ῥωσίας ὑπὸ τοῦ χατισεριφίου τοξευθείσας ὕβρεις καὶ καταφρονήσεις: „Πᾶσα μακροθυμία, ἔλεγεν ἡ διακήρυξις, ἔχει τὰ σύνορά της· ἡ τιμὴ τοῦ Ῥωσικοῦ ὀνόματος, ἡ ἀξία τοῦ βασιλείου, τὸ ἄθικτον καὶ ἀπαράβατον τῶν δικαίων του καὶ τοῦ ἐθνικοῦ κλέους ἀπαιτοῦσι τὸν πόλεμον." Ὀλίγον ἀρχήτερα (22 Φεβρ. 1828) ἡ μὲ τὴν Περσίαν κλεισθεῖσα εἰρήνη ἔδωκεν εἰς

τὸ Ῥωσικὸν κράτος μεγάλα κέρδη· εἰς ὅσας χώρας εἶχεν ἀποκτήσειν ἐκ τοῦ μέρους τούτου ἕως τοῦ 1812 ἔτους, προσέλαβε τώρα ἀκόμη δύω ἐπαρχίας, τὴν Ἐριβανίαν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Ἀράξου ποταμοῦ, καὶ τὴν Ναχιτσχηβανίαν, καὶ προσέτι ἱκανὴν ποσότητα ἀργυρίου διὰ τὴν τοῦ πολέμου δαπάνην. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σουλτᾶν Μαχμοὺδ πρὸ δύω ἐνιαυτῶν (1826) εἶχε καταργήσειν τὸ Γιανιτσαρικὸν τάγμα, καὶ ἐκαταγίνετο νὰ ὀργανίσῃ τακτικὸν στράτευμα, ἐφοβοῦντο τώρα δικαίως ὅσοι ὑπελάμβαναν τὸ Τουρκικὸν βασίλειον ὡς κυριώτατον στήριγμα τῆς χριστιανωσύνης· ἔχασαν δὲ τὸ θάῤῥος των καὶ ὅσοι τὴν καταστροφὴν τοῦ Γιανιτσαρικοῦ συστήματος ἤλπιζαν ὅτι θέλουν τὴν ἑορτάσειν ὡς θρίαμβον τοῦ πολιτισμοῦ. Πῶς ἠδύναντο πρωτόπειροι μαθηταὶ τῆς νέας τακτικῆς νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τοὺς διδασκάλους;

Τὴν 7 Μαΐου ὁ Ῥωσικὸς στρατὸς 115,000 ἀνθρώπων στρατηγούμενος ἀπὸ τὸν Φελδμαρισάλιον Βιγτενστέϊνον, παρευρισκομένου προσωπικῶς καὶ τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ Αὐτοκράτορος Νικολάου, ἐπέρασε τὸν Προῦθον, καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐμβῆκεν ὁ στρατηγὸς Κρεῦζιος εἰς Ἰάσιον, τὴν δὲ 12 ὁ Ῥόθιος εἰς Βουκορέστιον. Εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Βραΐλας (ἀρχίσασαν τὴν 11 Μαΐου) ἀνέλαβε τὴν ταξιαρχίαν τοῦ κέντρου ὁ Μέγας ἡγεμὼν Μιχαὴλ τὴν 17 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Ὁ Ῥόθιος ἐκυρίευσε κατὰ τὴν 21 τὴν Κραϊόβαν διὰ νὰ φυλάξῃ τὴν μικρὰν Βλαχίαν ἀπὸ ἐνδεχομένας ἐχθρικὰς ἐπιδρομάς. Τὴν 11 Ἰουνίου, ἀφοῦ διὰ συνεργείας τῶν Σαπορογήρων Κοσάκων παρεδόθη τὸ φρούριον Ἰτσακίσχα, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔλαβε τέλος καὶ ἡ τῆς γεφύρας ἐπὸ τοῦ Δανουβίου οἰκοδομὴ, ἐπέρασεν ὁ Ῥωσικὸς στρατὸς τὸν ποταμὸν, καὶ τὴν 19 ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ Καρασοῦ (Μαῦρον νερόν). Συγχρόνως ἐπαραδόθησαν τὰ φρούρια Μετεσχῖνον (τὴν 17), Ἴρσοβα (τὴν 23), Κυστένσιον (τὴν 24) καὶ Τούλτισχα (τὴν 27 Ἰουνίου). Ἔφοδος αἱματώδης γενομένη τὴν 15 Ἰουνίου κατὰ τῆς

Βραΐλας δὲν ἐπέτυχε τὸν σκοπόν της· ἀλλ' ὁ Πασᾶς τοῦ φρουρίου τούτου, τρομάξας τὰ δεινὰ καὶ ἀπελπισθεὶς, τὸ παρέδωκε μὲ συνθήκην τὴν 19, μὲ ἐλευθέραν ἔξοδον τῶν στρατιωτῶν του. Οἱ Ῥῶσοι λοιπὸν γενόμενοι κύριοι τοῦ κάτω Δανουβίου ἐπροχώρουν, καὶ οἱ Τοῦρκοι κτυπηθέντες τὴν 7 καὶ 20 Ἰουλίου, ὠχυρώθησαν εἰς τὴν Σούμλαν. Οἱ δεύτεροι, διὰ νὰ ἀσφαλίσωσι τὴν κοινωνίαν των μὲ τὸ Γιούργιβον, Ῥουτσούκιον καὶ τὴν Βίδιναν, ἐπέρασεν ἐκ τοῦ φρουρίου τούτου ὁ Ἀχμὲτ Πασᾶς εἰς τὴν μικρὰν Βλαχίαν, διὰ νὰ διώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς Ῥώσους. Ἀλλ' ὁ ἀνδρεῖος στρατηγὸς Γεϊσμάριος ἐκτύπησε τὸν Πασᾶν, διήρπασε τὸ στρατόπεδόν του, καὶ ἐκυρίευσεν εὐθὺς τὸ Καλαφάτιον.

Ἡ εἰς τὴν Ἀσίαν ἐκστρατεία ἔγεινεν ἐνδοξοτάτη. Ὁ Μενσικόφιος ἐκυρίευσε τὸ παρὰ τὴν Μαύρην θάλασσαν κείμενον φρούριον Ἀνάπην· οἱ πέριξ ὀρεινοὶ καὶ λῃστρικοὶ λαοὶ ὑπετάχθησαν εὐθὺς εἰς τὸ Ῥωσικὸν σκῆπτρον. Ὁ γενναῖος Κόμης Πασκεβιτίσχιος, ὁ νικητὴς τῶν Περσῶν, εἰσήγαγε τὸν στρατόν του εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν τὴν 26 Ἰουνίου, καὶ μὲ ἔφοδον ἐκυρίευσε τὸ τῆς Ἀρμενίας φρούριον Κάρσιον τὴν 5 Ἰουλίου, καὶ ἐφεξῆς μὲ δραστηριότητα μεγάλην κτυπήσας εἰς διάφορα μέρη τὸ ἐχθρὸν ὑπέταξεν ἕως τῆς 21 Σεπτεμβ. ὅλην τὴν σατραπείαν Βαϊαζὶτ, καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς ὄθας τοῦ Εὐφράτου.

Ὅταν ὅμως ὁ μέγας στρατὸς τοῦ Δανουβίου ἤρχισε νὰ περιπατῇ τὸν δρόμον τὸν φέροντα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εὕρηκεν εἰς αὐτὸν ἱκανὰς ἐναντίας δυνάμεις πλησίον τῆς Σούμλης καὶ Βάρνης συναζομένας. Ὁ Αὐτοκράτωρ Νικόλαος, ὅς τις προσωπικῶς ἐγίνετο μέτοχος τῶν κινδύνων καὶ τῶν κακοπαθειῶν τοῦ στρατοῦ, μὲ μέρος αὐτοῦ ἐκαταγίνετο εἰς πολιορκίαν τῆς δευτέρας πόλεως. Μετὰ δίμηνον πεισματώδη ἄμυναν ἡ πόλις, ἔμπροσθεν τῆς ὁποίας πρὸ 384 ἐτῶν ἐθανατώθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὁ τῆς Πολονίας βασιλεὺς Λαδίσλαος Γ'

(ἰδ. Τόμ. Ε', σ. 525·540), ἔπεσε τὴν 11 Ὀκτ. εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ βασιλέως τῆς Πολονίας Νικολάου Α', ὅς τις ἐφεξῆς ἔστειλε λάφυρα πολεμικά τινα ὄργανα εἰς τὴν Βαρσαυΐαν· τότε δὲ ἐμβὰς εἰς πλοῖον ἀπέπλευσεν εἰς Ὀδησσὸν, κ' ἐκεῖθεν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πετρούπολιν. Μέρος δὲ ἄλλο τοῦ στρατοῦ ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν Σούμλαν· ἀλλ' αἱ κατ' αὐτῆς ἔφοδοι δὲν εὐδοκίμησαν, καὶ τὸν Νοέμβρ. ὠπισθοπόρησαν οἱ Ῥῶσοι ἀπὸ τὴν Σούμλαν καὶ Σιλίστραν μετὰ ματαίαν πολιορκίαν τῶν ὀχυρωμάτων τούτων.

Πολλοὶ τότε ἐπίστευσαν, ὅτι Σουλτᾶν Μαχμοὺδ ὁ Β' εἶναι προωρισμένος νὰ γείνῃ εἰς τὸ βασίλειόν του ἄλλος Πέτρος μέγας, καὶ νὰ ἀποκρούσῃ τὸν ἐχθρὸν ἐντελῶς. Ὁ σταθερὸς αὐτοῦ χαρακτὴρ, ἡ ὁρμητικὴ ἀνδρία τῶν Τούρκων καὶ ἡ δυσχωρία τῶν δυσβάτων τόπων τοῦ Αἴμου ἐνόμιζαν, ὅτι θέλουν στεφανώσειν τὸ ἔργον του. Ὅς τις ὅμως ἐσκέπτετο, ὅτι οἱ Ῥῶσοι ἦσαν συνειθισμένοι εἰς τὰς δυσκολίας ταύτας τῆς χώρας, καὶ ὅτι πρὸ ἐννενήκοντα ἐνιαυτῶν ἀπὸ Μυννιχίου ἀρξάμενοι (Τόμ. Ι, σελ. 219) νὰ τρομάζωσι τοὺς Τούρκους ἰσχυροτέρους τότε ὄντας, εἰς ὅλους τοὺς ἀρχητέρους κατ' αὐτῶν πολέμους πάντοτε ἐφάνησαν νικηταί· ὁ τοιοῦτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἀμφιβάλῃ καὶ περὶ τοῦ τέλους τοῦ προκειμένου πολέμου, ἐὰν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ προσδιορίσῃ τὸν προσεγγίζοντα ὄλεθρον τούτου τοῦ βασιλείου, ὡς πολλοὶ ἐνθουσιασμένοι ὑπὲρ τῶν Ῥώσων ἐπίστευαν. Ἡ ἀλήθεια τῆς γνώμης ταύτης ἐφάνη τὸ ἐφεξῆς ἔτος διὰ τῶν ἔργων.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἐπῆρε τὴν κυβέρνησιν τοῦ πολέμου ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ γέροντος Βιγτενστεΐνου καὶ τὴν παρέδωκεν εἰς τὸν δραστήριον καὶ μεγαλεπήβολον στρατηγὸν Διεβιτίσχιον. Οὗτος ἤρχισε νὰ στρατηγῇ ἀπὸ 21 Φεβρ. 1829, καὶ ἔφερε τὸν στρατὸν ἔμπροσθεν Σιλίστρας καὶ Γιουγιούβου τὴν 17 Μαΐου. Ὅταν δὲ ὁ νέος μέγας Βεζύρης, Ῥισχὶδ Πασᾶς, ὅς τις

εἶχε βαλθῆν τὴν 31 Ἰανουρ. 1829 ἀντὶ τοῦ Ἰζὲτ Μεχμὲθ, ἐπροχώρησεν εἰς Παραβόδιον διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς Ῥώσους· τότε ὁ Δειβιτίσχιος ὥρμησεν ἀπὸ Σιλίστρας, ἀπεχώρισε τὸν Βιζύρην ἀπὸ τὴν Σούμλαν καὶ τὸν ἠνάγκασεν (11 Ἰουνίου) εἰς μάχην πλησίον τοῦ χωρίου Κουλαβετίσχης (1½ μίλιον μακρὰν τῆς Σούμλας πρὸς ἀνατολάς)· ἐκτύπησε, καὶ ἐσκόρπισε 40,000 νεοσυντάκτων Τούρκων στρατιωτῶν, διήρπασε τὸ στρατόπεδον, καὶ μόλις διαφυγόντα τὸν Ῥισχὶδ Βιζύρην τὸν ἐνέκλεισεν εἰς τὴν Σούμλαν. Μετὰ τοῦτο παρεδόθη εἰς τοὺς Ῥώσους τὸ ἀξιόλογον φρούριον τῆς Σιλίστρας τὴν 30 Ἰουν. Τὴν 28 Φεβρ. εἶχε κυριεύσειν ἤδη διὰ θαλάσσης ὁ ναύαρχος Κουμάνιος τὴν Σωζούπολιν, ὅπου εὕρηκεν ὁ στρατὸς τροφὰς, καὶ ἐλάμβανε διὰ θαλάσσης πολεμικὰς ὕλας εὐκόλως ἐξ Ὀδησσοῦ. Τώρα δὲ, ἀφήσας στῖφος νὰ φυλάττῃ τὸν Βιζύρην εἰς Σούμλαν, ἐπροχώρει ὁ Δειβιτίσχιος ἀφοῦ μὲ μάχας (17, 18 καὶ 19 Ἰουλ.) ἐσκόρπισε τοὺς Τούρκους, καὶ ἐκυρίευσε τὰ παραθαλάσσια φρούρια Μεσημβρίαν, Βούργους κτλ., εἰς τὸν Αἷμον, τὸν ὁποῖον ὑπερβὰς τὴν 20 Αὐγοῦστ. ἐμβῆκε τροπαιοῦχος εἰς τὴν πρώτην Εὐρωπαϊκὴν καθέδραν τῶν Ὀθωμανῶν Ἀδριανούπολιν, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1361 ἔτους, ὁπότε τὴν ἐκυρίευσε Μουρὰτ ὁ Α' (Τόμ. Ε', σελ. 519), τώρα πρώτην φορὰν ἐξαναεῖδε χριστιανικὰ στρατεύματα. Ἐντὸς ὀλίγου τὰ Ῥωσικὰ στρατεύματα ἔφθασαν εἰς τὴν Αἶνον, καὶ αἱ προφυλακαί των εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὁ τὰ Βαλκάνια (ὡς ὀνομάζεται κοινῶς τὸ ὄρος ὁ Αἷμος) ὑπερβὰς μὲ ἀνδρίαν Δειβιτισχιος, ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορά του τὸ ἔντιμον ἐπώνυμον ὁ Σαβαλκάνσκιος ἢ Βαλκανικὸς, καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐθεωρεῖτο ὁ Ῥωσικὸς στρατὸς ὡς νὰ ἔστεκεν εἰς ἓν ἐκ τῶν προαστείων της.

Ἐνῷ ὁ Δειτιβίσχιος ἐπλησίαζεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ μέρους τῆς Εὐρώπης, ἐπροχώρει καὶ ἀπὸ τῆς Ἀσίας ὁ Πασκεβιτίσχιος. Ἀπὸ Καρσίου ὥρμησεν ὁ

ἥρως οὗτος τὴν 1 Ἰουλ., ὑπερέβη ἀπότομα ὄρη, καὶ νικήσας 50,000 Τουρκικὸν στρατὸν, ἐκυρίευσε (τὴν 9 Ἰουλ.) τὴν μεγάλην πόλιν Ἐρζερούμιον (κατοικουμένην ἀπὸ 100,000 ψυχῶν). Ἔτρεχεν ἤδη κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τοῦ Τοκατίου, ὅταν ἔστησε τὰς προόδους του ἡ ἀγγελία τῆς εἰρήνης.

Διότι ἦσαν πάντη περιτταὶ τώρα αἱ προσπαθήσεις τῶν πρέσβεων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, οἵτινες εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ εἶχαν ἐπιστρέψειν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ πρέσβεως ἐξαιρέτου τῆς Προυσίας σταλθέντος κατ' αὐτὸν τοῦτον χρόνον, νὰ καταπείσωσι τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν νὰ ζητήσῃ τὴν εἰρήνην ἀπὸ τὸν νικητήν. Ὁ Σουλτᾶν Μαχμοὺδ ἐπληροφορήθη, ὅτι σωτηρία του μόνη εἶναι ἡ ἀγαθὴ θέλησις τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Ῥώσων. Ἔστειλε πληρεξουσίους εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου εὑρίσκοντο ἤδη ἐπίτηδες πρὸς διαπραγμάτευσιν οἱ Κόμητες Ἀλέξιος Ὀρλόφιος καὶ Φ. Παλῆνος, καὶ χωρὶς πολλὰς λογοτριβὰς συνέταξαν τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης καὶ τὴν ὑπέγραφαν τὴν 14 Σεπτεμβρίου ἐμπεριεχομένην εἰς δεκαὲξ ἄρθρα. Γενναιοτέραν εἰρήνην ὕστερ' ἀπὸ τόσον λαμπρὰν ἔκβασιν τοῦ πολέμου δὲν ἔκαμε βέβαια ποτὲ ἡ Ῥωσία. Ὅλους τοὺς τόπους τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας παρεκτὸς μικροτάτου μέρους τῆς δευτέρας, ὅσους ἐξουσίασαν τὰ Ῥωσικὰ στρατεύματα, τοὺς ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Τουρκίαν. Διὰ τοῦ Ϛ' ἄρθρου ἐπροσδιωρίσθη ἡ Σερβία νὰ ἔχῃ ὅλην τὴν ἐσωτερικήν της ἐλευθερίαν πληρόνουσα μόνον ἐτησίως μέτριον τινὰ φόρον εἰς τοὺς Ὀθωμανούς, καὶ προσέλαβε καὶ ἓξ ἀκόμη νομούς, τοὺς ὁποίους εἶχαν ἀποχωρίσειν ἀπ' αὐτῆς οἱ Ὀθωμανοί. Διὰ τοῦ Θ' ἄρθρου ὑπεχρεώθη ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς Ῥώσους ἀποζημίωσιν τινὰ μὴ προσδιοριζομένην μὲν ῥητῶς εἰς τὴν συνθήκην, πιστευομένην δὲ κοινῶς δέκα μιλιόνια Ὀλλανδικῶν φλωρίων, τῶν ὁποίων ἓν πέμπτον ἐχάρισεν ἔπειτα ὁ γενναῖος Αὐτοκράτωρ εἰς τὸν χρεώστην. Διὰ τοῦ Ι'

ἀπεδέχθη ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ τὴν περὶ τῶν Γραικῶν συνθήκην τῆς 6 Ἰουλ. 1827 καὶ τὴν κατὰ τὴν 22 Μαρ. 1829 περὶ τῶν αὐτῶν ἐπιγενομένην δευτέραν συνθήκην μεταξὺ Ῥωσίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας. Διὰ τοῦ Ζ' ἄρθρου ἀφίνεται ἐλευθέρα ἡ διὰ Κωνσταντινουπόλεως διάβασις ὄχι μόνον εἰς τοὺς Ῥώσους, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ χριστιανικὰ ἔθνη, ἐκτὸς ἐάν τι ἐξ αὐτῶν περιπλεχθῇ εἰς πόλεμον μὲ τὴν Τουρκίαν, εἰς τρόπον ὥστε ἐμπορικὰ καράβια Ῥώσων ἢ ἄλλων ἐθνῶν νὰ εἰσέρχωνται ἐκ τῆς Μαύρης θαλάσσης διὰ τοῦ Βοσπόρου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνενόχλητα, καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἐκβαίνουν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὴν μεσόγειον, καὶ ἐξ ἐναντίας ἐκ τῆς μεσογείου θαλάσσης δι' Ἑλλησπόντου καὶ Βοσπόρου νὰ εἰσπλέωσιν εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν. Ταῦτα εἶναι τὰ οὐσιωδέστερα τῆς συνθήκης. Λαμπρὰ πρέσβεια ἐστάλθη ἔπειτα ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου μὲ πολύτιμα δῶρα εἰς τὴν Πετρούπολιν διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν μεταξὺ τῶν δύω δυνάμεων ἀνακαινισθεῖσαν διὰ τῆς συνθήκης ταύτης σχέσιν, καὶ τὰ Ῥωσικὰ στρατεύματα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Θράκην καὶ Μυσίαν, καὶ μόνον τὴν Μολδαυΐαν καὶ Βλαχίαν κρατοῦσιν ἕως τὴν σήμερον (1831, Μάϊον.)

Μὲ φιλανθρωπίαν ἄκραν καὶ φρόνησιν ἐδόθη ἔκτοτε ὅλος ὁ ἀξιόλογος Αὐτοκράτωρ εἰς κυβέρνησιν τῆς μεγάλης ἐπικρατείας του. Τὸ 1830 ἔτος ἐνέσκηψεν ἐκ τῶν Ἀνατολικῶν χωρῶν ἐλθοῦσα ἡ Χολέρα, νόσος ὀλέθριος, ἥτις ἔφθασεν ἕως τὴν Μόσκαν. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὑπῆγε προσωπικῶς εἰς τὴν μητρόπολιν ἐκείνην. Ἐνεθάῤῥυνε τὸν περίλυπον λαὸν, διέταξε πολλὰ ὠφέλιμα μέσα πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ κακοῦ, διεκήρυξεν εἰς τοὺς σοφοὺς ἰατροὺς τῆς Εὐρώπης βραβεῖον 24.000 ῥουβλίων, ἐάν τις διὰ συγγράμματός του ἐξηγήσῃ τὴν φύσιν καὶ τὰς αἰτίας καὶ τὴν θεραπείαν τῆς νόσου ταύτης, καὶ ἐπιστρέφων εἰς τὴν Πετρούπολιν ἔμεινεν εἰς τὸν καθαρτήριον τόπον δεκατέσσαρας ἡμέρας ὡς κοινὸς

πολίτης, καὶ οὕτως εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀμόλυντον ἐκείνην καθέδραν του.

Ἀλλ' ἔμελλε νὰ διακόψῃ τὰς φιλανθρώπους φροντίδας τοῦ Αὐτοκράτορος ἐπαναστατικὸς ἀναβρασμὸς αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ Πολονικοῦ λαοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐχάρισε ζωὴν καὶ ὕπαρξιν πολιτικὴν ὁ γενναῖος αὐτάδελφός του, καὶ τοῦ ὁποίου τὴν εὐδαιμονίαν ἐστερέωσεν αὐτὸς μὲ πολλὰς εὐεργεσίας. Ἡ ἀρχὴ τοῦ κακοῦ ἦτο προγενεστέρα *)· ἀλλ' ἡ ἔκρηξίς του ἀνεφάνη μὲ ὀλέθρια ἀποτελέσματα κατὰ τὴν 29 Νοεμβρ. 1830. Κατὰ τὸν Δεκέμβρ. ἤδη τοῦ 1828 ἔτους κάποιος Πέτρος Βυσόσκιος (Wysotzki), ὀφικιάλιος τοῦ Πολονικοῦ στρατοῦ, ἐσύναξεν εἰς τὸν οἶκον του παλληκάρια ἐκ τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς, καὶ ἤρχισε νὰ ἀνάπτῃ τὰς νεανικὰς κεφαλάς των μὲ ἐννοίας ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας. Ἐσύνθεσεν ἐνταυτῷ μυστικὴν ἑταιρείαν σκοπὸν ἔχουσαν νὰ ἀνατρέψῃ τὰ καθεστῶτα καὶ νὰ ἀναστήσῃ τὴν παλαιὰν τῶν Πολονῶν αὐθύπαρκτον βασιλείαν. Ὀφικιάλιοι τοῦ στρατοῦ, εὐγενεῖς (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νέοι) καὶ πολῖται ἡνώθησαν μὲ τοὺς ἑταίρους τούτους. Δύω περίπου ἐνιαυτοὺς ἐκρύπτετο ἡ συνωμοσία αὕτη. Ὅταν ὅμως ἠκούσθη ἡ ἐν Γαλλίᾳ μεταπολίτευσις τῆς 26 Ἰουλίου, ἠλεκτρίσθησαν οἱ Πολονικοὶ ἑταῖροι ἐκ τοῦ παραδείγματος νὰ ἐκτελέσωσι τὸ μελετώμενον. Τὸν Σεπτέμβριον ὅλον ἐφαίνοντο ἀνώνυμοι δηλώσεις, παρακελεύσεις, προτροπαὶ εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀρχαίας δόξης χωρὶς νὰ φαίνεται ὁ κινῶν τὴν μηχανὴν ταύτην. Ἐπαρατήρησεν ἡ κυβέρνησις τὰ σημεῖα τῆς συνωμοσίας περὶ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβ. Πολλοὶ ὕποπτοι φυλακωθέντες ἠρνοῦντο μὲ σταθερότητα τοὺς σκοπούς των, μηδὲ ἐπρόδιδαν κανένα ἐκ τῶν συναιτίων των. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ κορυφαῖοι τῆς ἑταιρείας ἐφοβήθησαν μὴ ἀνακαλυφθῇ τέλος ἡ μηχανή των καὶ ματαιωθῇ ὁ σκοπός των, ἀπεφάσισαν νὰ ἀνοίξωσι τὴν σκηνὴν τοῦ τρομεροῦ δράματος.

*) Κατὰ τὴν τῆς Πετρουπόλεως ἐφημερίδα τῆς 3 Ἰαν. 1831.

Τὴν 29 Νοεμβ. περὶ τὴν 6 ἑσπερινὴν ὥραν ἐτόλμησαν δεκαὲξ μαθηταὶ τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς μὲ δύω ὑποφικιαλίους νὰ ἐμβῶσιν ἔνοπλοι εἰς τὸ Βελβεδέριον, παλάτιον ὅπου ἐκατοίκει ὁ Καισαρίων Κωνσταντῖνος, ἐσκότωσαν τοὺς ἀντισταθέντας φύλακας, ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν εἷς στρατηγὸς καὶ δύω ἄλλοι ἄρχοντες, ἐμβῆκαν εἰς τὰ οἰκήματα καὶ ἤθελαν πιάσειν τὸν Καισαρίωνα, ἐὰν πιστοί του ὑπηρέται δὲν τὸν προεξέφεραν δι' ὀπισθινῆς θύρας εἰς τὸν κῆπον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν στρατιωτικὸν τῶν Ῥώσων οἶκον. Συγχρόνως δὲ 200 ἄλλοι τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς νεανίσκοι προεξάρχοντος τοῦ Βυσοσκίου, τρέχοντες ἔνοπλοι διὰ τῶν ἀγυιῶν, συμπαρέσυραν ὅλους τοὺς ἀπαντῶντας, καὶ ἐπλήθυναν πολὺ τὸ ἀποστατικὸν στῖφος. Πολονικὰ τάγματα στρατιωτῶν, παρεκτὸς τοῦ τῶν κυνηγῶν, ἠνώθησαν μαζή των, καὶ θραύσαντες τὰς πύλας τῆς βασιλικῆς ὁπλοθήκης διήρπασαν καὶ ἐμοίρασαν εἰς τὸν ὄχλον τόσα ὅπλα, μὲ ὅσα ἠδύναντο νὰ ὁπλισθῶσιν 100,000 ἄνδρες. Εἰς καιρὸν νυκτὸς ἐφόνευαν πάντα Ῥῶσον καὶ πάντα Πολονὸν νομιζόμενον Ῥῶσον. Αἱ ἀγυιαὶ ἐγεμίσθησαν ἀνθρωπίνων αἱμάτων. Πολλοὶ στρατηγοὶ καὶ ἄρχοντες καὶ πλῆθος μέγα κοινῶν ἀνθρώπων ἔγειναν θῦμα τῆς μανίας. Τρία τάγματα Ῥωσικὰ καὶ τὸ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα πιστὸν μεῖναν Πολονικὸν τάγμα τῶν κυνηγῶν ἀντεστάθησαν προσώρας, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναχωρήσωσι καὶ νὰ συνοδεύσωσι τὸν μέγαν Δοῦκα ἔξω τῆς πόλεως εἰς τὴν Βιρσίβαν (Wirshba), ἡμισεῖαν ὥραν μακρὰν τῆς Βαρσαυΐας, ἐνῷ διωκόμενοι ἀπὸ τοὺς ἀντάρτας ἐφονεύθησαν ἱκανοί. Ῥῶσοι τινὲς στρατηγοὶ καὶ ἄρχοντες καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἰδιῶται, μὴ παρευρεθέντες εἰς τὴν συμπλοκὴν ταύτην, ἐφυλακώθησαν. Ἡ ταραχὴ ἐπεκράτει καὶ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν, καὶ ἐπειδὴ ἐκ τῆς ἀναρχίας ἐκινδύνευε νὰ ἀφανισθῇ ἡ πόλις, εἰσήγαγαν οἱ ἄρχοντες ἐν ὀνόματι τοῦ Αὐτοκράτορος μίαν προσωρινὴν ἀπὸ ἓξ ἄνδρας συγκειμένην κυβέρνησιν,

ἥτις ἐνεπίστευσε τὴν ταξιαρχίαν τῶν στρατευμάτων εἰς
τὸν γέροντα στρατηγὸν Χλοπίτσκιον, ἄνδρα δραστήριον
καὶ συνετὸν καὶ ἀγαθόφρονα. Τὴν 2 Δεκεμβ. ἐστάλθη-
σαν τρεῖς ἄνδρες εἰς Βιρσίβαν πρὸς τὸν Καισαρίωνα, καὶ
τὸν ἐπαρακάλεσαν νὰ στείλῃ εἰς τὴν Βαρσαυΐαν τὸ Πο-
λονικὸν τάγμα τῶν κυνηγῶν διὰ νὰ δυνηθῇ ἡ προσωρινὴ
κυβέρνησις νὰ καταπαύσῃ δι' αὐτοῦ τὴν ὀχλοκρατίαν,
ἥτις ἐφοβέριζε τὸν ἀφανισμὸν τῆς πόλεως. Ὁ Καισαρί-
ων ἐδέχθη τὴν δέησίν των, τοὺς παρέδωκε τὸ τάγμα,
καὶ αὐτὸς διαβὰς (7 Δεκεμ.) τὸν Βιστούλαν μετέβη
μετὰ τῶν Ῥώσων του εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν ἐπικράτει-
αν. Ὁ δὲ Χλοπίτσκιος, διὰ νὰ ἀποδιώξῃ ἐκ τῆς πατρίδος
του τὸν κίνδυνον (ὡς εἶπεν), ἀνηγόρευσεν αὐτὸς τὸν
ἑαυτόν του (5 Δεκεμβ.) Δικτάτορα τῆς πολιτείας, ὑπο-
σχεθεὶς νὰ παραιτήσῃ τὴν ἀξίαν ταύτην εὐθὺς ἀφοῦ
συναχθῶσιν αἱ δύω Βουλαὶ τοῦ ἔθνους, καὶ ἀποφασί-
σωσι τὴν τύχην τῆς πατρίδος των. Μὲ ζωηρότητα με-
γάλην διέταξεν ὁ γέρων πολλότατα πράγματα ἀστυνο-
μικά, οἰκονομικά, στρατιωτικὰ καθ' ὅλον τὸ εἰς τοῦτο
τὸ μεταξὺ ἐπαναστὰν βασίλειον, καὶ οἱ ὁμογενεῖς του
ὑπετάσσοντο εἰς αὐτὸν μὲ σέβας ἕως τῆς 18 Ἰαν. 1831.
Ὁ Χλοπίτσκιος ἐνῷ ἔδιδεν εἰς τὸν λαόν του δυνά-
μεις μὲ τὰς σοφὰς διαταγάς του ἔβλεπεν ἐνταυτῷ τὸ
ἀδύνατον νὰ ἀντιπαραταχθῇ εὐτυχῶς πρὸς τὴν μεγάλην
δύναμιν τῆς Ῥωσίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐφρόντιζε νὰ συμ-
βιβάσῃ τὸ ἔθνος του μὲ τὸν Αὐτοκράτορα διὰ προσθήκης
τῶν ἐπιλοίπων Πολονικῶν ἐπαρχιῶν τῶν συσωματω-
μένων μὲ τὴν Ῥωσικὴν ἐπικράτειαν καὶ στερεώσεως
τῶν προνομίων τοῦ Πολονικοῦ βασιλείου. Διὰ τοῦτο
ἔστειλεν ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις τὴν 10 Δεκεμβ. τὸν
Πρίγκιπα Λυβέκκιον καὶ τὸν Κόμητα Ὀστροβέσκιον εἰς
τὴν Πετρούπολιν διὰ νὰ ἀναφέρῃ τὰ αἰτήματά της εἰς τὸν
Αὐτοκρατορικὸν θρόνον. Ἀλλ' ἡ ἀγγελία τῆς ἐπανα-
στάσεως εἶχε φθάσειν ἐκεῖ πρὸ τῶν πρέσβεων. Ὁ Αὐ-
τοκράτωρ δυσαναχετήσας διὰ τὸ ἀδίκημα τῶν ὑπηκό-

ων του ἐξέδωκε (17 Δεκεμβρ.) πατρικὴν συμβουλὴν πρὸς αὐτοὺς νὰ ὑποταχθῶσι πάραυτα εἰς τὸν πατέρα καὶ νόμιμον βασιλέα των, ὑποσχόμενος ἀγάπην εἰς τοὺς ἀναιτίους, ἔλεον εἰς τοὺς ἐκ συναρπαγῆς συμπλεχθέντας εἰς τὴν ἀνταρσίαν, καὶ μόνον εἰς τοὺς ἀρχεκάκους τὴν κατὰ νόμους ποινήν. Τὴν 23 ἔφθασαν οἱ πρέσβεις, τοὺς ὁποίους ἐδέχθη ὁ Αὐτοκράτωρ ὄχι ὡς ἀπεσταλμένους ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴν κυβέρνησιν, ἀλλ' ὡς ὑπουργοὺς τοῦ Πολονικοῦ βασιλείου. Τί μὲν εἶπαν οὗτοι καὶ τίνα ἀπόκρισιν ἔλαβαν, εἶναι ἄδηλον. Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ ἐξέδωκε τὴν 24 Δεκεμβρ. Δήλωσιν εἰς τοὺς Ῥώσους, ἐλέγχων τὴν ἀχαριστίαν τοῦ Πολονικοῦ ἔθνους, ὅτι ἀφοῦ εὐεργετήθη μεγάλως ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν, ἐτόλμησε νὰ κινήσῃ κατ' αὐτῆς τὰ ὅπλα, ἔχυσεν αἷμα Ῥωσικὸν, καὶ ἐδοκίμασε νὰ φονεύσῃ καὶ αὐτὸν τὸν ἀγαπητόν του ἀδελφὸν τὸν Καισαρίωνα· καὶ ἐνταυτῷ διεγείρων τὸν ζῆλον τῶν στρατιωτῶν εἰς τὸ νὰ ὑποτάξωσι τοὺς ἀποστάτας χωρὶς νὰ βλάψωσι τοὺς ἀθώους ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Πολονίας.

Τὴν 18 Ἰαν. 1831 ἐπαραίτησε τὴν Δικτατορίαν ὁ Χλοπίτσκιος, ἐπειδὴ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἦτο νὰ ἀρχίσῃ τὰς συνεδριάσεις μεγάλη ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἥτις (ὡς εἶπεν ὁ Δικτάτωρ εἰς τὴν παραίτησίν του) ἔπρεπε νὰ ἐνεργῇ αὐτεξουσίως καὶ ἐλευθέρως, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐχρειάζετο ἀνώτερόν της ἄρχοντα. Ἡ σύνοδος ἀνέδειξε διὰ ψηφοφοριῶν (20 Ἰαν.) ἀρχιστράτηγον τὸν Πρίγκιπα Ῥαδζιβίλιον. Τὴν 25 Ἰαν. ἐκήρυξεν ὅτι ὁ θρόνος τῆς Πολονίας χηρεύει βασιλέως, αἱ πολιτικαὶ μὲ τὴν Ῥωσίαν σχέσεις της λύονται, καὶ ἡ κυβέρνησις τῆς πολιτείας παραδίδεται εἰς τὰς δύω Βουλὰς ἕως ἐκλογῆς νέου βασιλέως, καὶ ὅτι τὸ ἔθνος ἀναλαμβάνει τὸν ἀγῶνα μὲ ἀμετάθετον ἀπόφασιν νὰ ἀναστήσῃ τὴν αὐτόνομον πολιτείαν του ἢ νὰ ἀφανισθῇ μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας. Πεζῶν στρατιωτῶν 100,000 καὶ 20,000 ἱππέων (κατὰ τὰς Πολονικὰς ἀγγελίας) προητοίμασεν ἤδη ὁ Χλοπίτσκιος.

Μὲ ὅλα ταῦτα ὁ ἀγὼν ἐφαίνετο ὅμοιος μὲ ἀγῶνα νηπίου ἀντιπαραττομένου πρὸς γίγαντα. Πῶς ἠδύνατο νὰ ἀνθέξῃ τριῶν μιλιονίων λαὸς πρὸς πεντήκοντα μιλιονίων Ῥώσων; Πόθεν νὰ βοηθηθῇ, ἐνῷ αἱ περικυκλοῦσαι αὐτὸν δυνάμεις τῆς Αὐστρίας καὶ Προυσίας ἀπηγόρευσαν αὐστηρῶς πᾶσαν εἰσκομιδὴν ὅπλων καὶ πολεμικῆς ὕλης; Δὲν ἐμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι τὸ Πολονικὸν ἔθνος δὲν ἔδειξεν εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα θαύματα ἀνδρίας καὶ καρτερίας· ἀλλὰ πᾶς τις ὁμολογεῖ ἐνταυτῷ, ὅτι ἐφανέρωσε τέρατα ἀφροσύνης, τρέχον μὲ τυφλὴν ἀπόγνωσιν εἰς τὸν παντελῆ του ὄλεθρον.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἔδωκε τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν νικητὴν τῶν Τούρκων, Φελδμαρισάλιον Δειβιτίσχιον Σαβαλκάνσκιον. Οὗτος ἐξέδωκε περὶ τὰ τέλη Ἰαν. Δήλωσιν εἰς τοὺς Πολονούς, ὅτι ἐμβιβάζει τὸν Αὐτοκρατορικὸν στρατὸν εἰς τὴν χώραν των, παρακινῶν ὅλους τοὺς πιστοὺς ὑπηκόους νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν τῆς 17 Δεκεμβ. πατρικὴν συμβουλὴν τοῦ Αὐτοκράτορος. Τὴν 5 Φεβρ. ἐμβῆκεν ὁ πολυάριθμος στρατὸς ἐκ διαφόρων μερῶν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Πολονικοῦ βασιλείου. Χωρὶς ἀντίστασιν ἐκυρίευσε τὸ Παλατινάτον τοῦ Λυβλίνου καὶ ἐχώρει πρὸς τὴν Βαρσαυΐαν. Τὴν 8 Φεβρ. ἐστρατοπέδευσεν ὁ Πολονικὸς ἀρχιστράτηγος Ῥαδεζιβίλιος εἰς τὴν Ὀκονίαν (Okunien), ὅπου συνεστράτευσε καὶ ὁ γέρων Χλοπίτσκιος. Ὅταν δὲ ἐπλησίασαν οἱ Ῥῶσοι τέσσαρα περίπου μίλια μακρὰν τῆς Βαρσαυΐας, τότε ἤρχισαν ἀπὸ 14 Φεβρ. αἱ ἀνθρωπόλεθροι μάχαι, τὰς ὁποίας εἶναι ἔξω τοῦ προκειμένου μας νὰ περιγράψωμεν. Τὴν 18, 19 καὶ 20 ἐχύνετο ἀδιακόπως τὸ αἷμα καὶ ἀπὸ τὰ δύω ἀντιμαχόμενα μέρη, ἐνῷ οἱ Πολονοὶ ἀμυνόμενοι ἐσύροντο πάντοτε κατὰ μικρὸν εἰς τὴν πόλιν. Τριῶν ἡμερῶν ἀνάπαυλα ἐμεσολάβησε διὰ νὰ ἐνταφιασθοῦν οἱ νεκροί. Τὴν 24 ὥρμησαν οἱ Πολονοὶ κατὰ τῶν Ῥώσων· ἀπὸ πρωΐας ἕως ἑσπέρας διήρκεσε τὸ θανατηρὸν ἔργον. Τὴν 25 ἀνενέωσαν τὴν αἱματοσταγῆ σκηνήν. Ὁ Χλοπίτσκιος

εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας ἐμάχετο μὲ νεανικὴν καρδίαν. Τὴν 25, ἀφοῦ ἐσκοτώθησαν τρεῖς ἵπποι ὑποκάτω του, πληγωθεὶς καὶ αὐτὸς τὸν πόδα, δὲν ἠθέλησε νὰ παραιτήσῃ τὸν ἀγῶνα· ἐμβῆκεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀφοῦ μὲ εὐφημίας τοῦ λαοῦ περιῆλθεν ἔφιππος τὰς ἀγυιάς, ὑπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν μάχην. Ἡ Βαρσαυΐα κατεκλονεῖτο ἀπὸ τὰς βροντὰς τῶν πυροβόλων, ἐπειδὴ ἡ μάχη ἐγίνετο τόσον σιμά, ὥστε οἱ Ῥῶσοι ἐπλησίασαν εἰς τὰς πύλας τοῦ προαστείου Πράγας. Καὶ αἱ δύω μερίδες οἰκειοποιήθησαν τὴν νίκην, ἥτις κατέφαγε μυριάδας ἀνθρώπων. Ἀλλ' ὁ Πολονικὸς ἀρχιστράτηγος Ῥαδεζιβίλιος παραιτηθεὶς (26 Φεβρ.) τὴν ἀξίαν του εἰς τὸν στρατηγὸν Σκερεζινέκκιον (Skrzynecki) ἀπέδειξεν, ὅτι ἔχασε τὰς ἐλπίδας τῆς μέχρι τέλους ἀμύνης κατ' ἐχθροῦ, ὅς τις μὲ ὅλας τὰς φθοράς του ἐπληθύνετο καθ' ἑκάστην ἀπὸ συνδρομὴν πολλῶν στρατευμάτων ἐρχομένων ἀδιακόπως ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τῆς εὐρυχωροτάτης ἐπικρατείας.

Ἔκτοτε ἐπλημμύρησεν ὁ Βιστούλας τόσον, ὥστ' ἀνέδειξεν ἀδύνατον τὴν κοινωνίαν τῶν ἐντεῦθεν Πολονῶν καὶ τῶν ἐκεῖθεν Ῥώσων. Ὁ Φελδμαρισάλιος Δειβιτίσχιος, ἀφήσας πρὸ τῆς Πράγας τὸν στρατηγὸν Γεϊσμάριον μὲ 30,000 στρατιωτῶν, ἐξέτεινε τὸν ἄλλον στρατὸν παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Βιστούλα, διὰ νὰ τὸν ἀναπαύσῃ εἰς εὐρύχωρα καὶ ὑγιεινὰ στρατόπεδα, εἰς τρόπον ὥστε τὸ μὲν μέγα στρατόπεδον αὐτοῦ ἐστήθη τὴν 8 Μαρτίου εἰς Σιενίκαν, καὶ τὴν 3 Ἀπριλίου μετετέθη εἰς Ῥύκιον 15 μίλια μακρὰν τῆς Βαρσαυΐας πρὸς μεσημβρίαν, τὸ δὲ τοῦ στρατηγοῦ Σακκένου ἐξ ἐναντίας ἐστάθη πρὸς βοῤῥᾶν εἰς Ὀστρολέγκαν, ἀπέχον καὶ αὐτὸ ἐπίσης ἀπὸ τῆς Βαρσαυΐας, διὰ νὰ χαλινόνῃ καὶ τὰς ἐπαναστατικὰς κινήσεις τῶν χωριατῶν τῆς Λιθουανίας. Ὁ νέος Πολονικὸς ἀρχιστράτηγος Σκερεζινέκκιος, αἰσθανόμενος τὸ βάρος τοῦ ἀνίσου τούτου ἀγῶνος, ἔστειλε πολλάκις τοῦ μηνὸς Μαρτίου πρὸς τὸν φελδμαρισάλιον Δειβιτίσχιον κήρυκας ζητῶν νὰ συμβιβάσῃ εἰρήνην μεταξὺ

Πολονίας καὶ Ῥωσίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ κήρυκες ἀπεπέμφθησαν πάντοτε μὲ τὴν ἀπόκρισιν, ὅτι ἄλλη συνθήκη μὲ τοὺς ὑπηκόους τοῦ Αὐτοκράτορος δὲν γίνεται παρὰ ἡ ὑποταγὴ εἰς τὴν πατρικὴν συμβουλήν του· διὰ τοῦτο οἱ Πολονοὶ μὲ ἀπελπισίαν ἀπεφάσισαν νὰ ἀκολουθήσωσι τὸν ἀγῶνα. Τὴν 31 Μαρτίου ὥρμησεν ὁ Σκερεζινέκκιος μὲ τὸν στρατόν του ἐναντίον τοῦ Γεϊσμαρίου στρατοπεδεύοντος εἰς Βάβριον (Wawr), συνεκρότησε μάχην ἀπὸ πρωΐας ἕως ἑσπέρας, ἐκυρίευσε τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀπεδίωξε τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν (1 Ἀπριλ.) τὸν ἐχθρόν του περαιτέρω. Ἡ Βαρσαυΐα ἐπανηγύρισε ταύτην τὴν νίκην, καί, κατὰ τὰς ἀγγελίας της, ἴδεν εἰς τὰ ἐντὸς τῶν τειχῶν της 7000 αἰχμαλώτους Ῥώσους καὶ 22 κανόνια. Ἄλλην μάχην ἠγωνίσθη ὁ αὐτὸς κατὰ τοῦ αὐτοῦ Γεϊσμαρίου ἑνωθέντος μὲ τὰ στίφη τῶν στρατηγῶν Ῥοσήνου καὶ Παλήνου τὴν 10 Ἀπριλ. πλησίον Ἰγανίας προσπαθήσας εἰς μάτην νὰ κυριεύσῃ τὸ φρούριον Σιεδλίκην (Siedlce). Τὰς προόδους ταύτας τῶν ἐχθρῶν μαθὼν ὁ ἀρχιστράτηγος Δειβιτίσχιος ἐκίνησε τὸν στρατόν του ἐκ Ῥυκίου τὴν 4 Ἀπριλ. καὶ τὴν 10 ἔφθασεν εἰς τὸ φρούριον Σιεδλίκην, τὸ ὁποῖον ἐπροσπάθουν νὰ κυριεύσουν οἱ Πολονοί, καὶ ἑνωθεὶς μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ Ῥοσήνου καὶ Παλήνου, ἀπεδίωξεν ἐκεῖθεν τὸν ἐχθρὸν ζημιωμένον πολλοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ λύσις τοῦ δράματος φαίνεται ἐγγύς. Ὁ Ῥωσικὸς Φελδμαρισάλιος ἔλαβεν ὅλα τὰ μέτρα νὰ κτυπήσῃ καιρίως τὸν ἐχθρόν, καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν δυστυχῆ χώραν ἀπὸ τὴν ὀλέθριον μάστιγα τοῦ ἀνθρωποφάγου Ἄρεως. Ποίαν μορφὴν θέλει δώσειν εἰς τὰ Πολονικὰ πράγματα ἡ φιλανθρωπία καὶ γενναιότης τοῦ Αὐτοκράτορος Νικολάου, μένει εἰς μέλλοντας ἱστοριογράφους νὰ ἐκθέσωσιν ἀκριβῶς, καὶ νὰ περιγράψωσιν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὰ ἤδη γινόμενα.

11. Τοῦρκοι.

(1791 — 1831).

Μ' ὅλον ὅτι τὰ κυριώτερα τῶν εἰς τὴν Τουρκίαν μεταξὺ 1791 καὶ 1815 ἔτους συμβάντων ἀνεφέραμεν σποράδην εἰς διάφορα μέρη τῶν δύω βιβλίων τῆς ἀνὰ χεῖρας νεωτάτης ἱστορίας, κρίνομεν ὅμως καλὸν νὰ τὰ ἱστορήσωμεν ἐνταῦθα συντόμως μὲ συνέχειαν, ἕως οὗ νὰ ἐμβῶμεν εἰς τὴν προκειμένην ἐποχήν. Ἀφοῦ εἰρήνευσε μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ Ῥωσίαν Σελὶμ ὁ Γ' (Τόμ. Ι', σελ. 393), διὰ νὰ στερεώσῃ τὸν κλονούμενον θρόνον τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, ἀπεφάσισε διὰ κοινῆς γνώμης τῶν συμβούλων καὶ λειτουργῶν του νὰ εἰσάξῃ Νισαμὶ Δεσεδίδ, ἤγουν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων.

Τῆς νέας ταύτης τάξεως τῶν πραγμάτων μέρη ἦσαν γύμνασις στρατιωτικοῦ τάγματος κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν τρόπον, εἰσαγωγὴ ἐπιστημῶν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ τρόπος μεταχειρίσεως τῶν μὴ Μουσολμάνων φιλανθρωπότερος παρὰ τὸν μέχρι τοῦδε. Ἐπιτροπία διορισθεῖσα διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον συνεκάλεσε Γάλλους ὀφικιαλίους διὰ νὰ γυμνάζῃ τοὺς νέους στρατιώτας· καὶ μία στρατιωτικὴ Ἀκαδημία κτισθεῖσα εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κερατείου κόλπου εἰς τὸ λεγόμενον Χασκιοϊ, ἐπλουτίσθη μὲ πολύτιμα ὄργανα τῆς Γεωμετρίας, καὶ μὲ τέσσαρας προφέσσορας τῆς Μαθηματικῆς καθαρᾶς καὶ ἐφηρμοσμένης, τῆς νέας Τουρκικῆς γλώσσης καὶ τῆς Γαλλικῆς. Ἕνας γνήσιος Μουσολμάνος, δὲν ἐξεύρω πόθεν διδαχθεὶς τὰ Γαλλικὰ καὶ τὴν Μαθηματικὴν, καὶ ὁ ἀρνησίχριστος Καλλιπολίτης Γραικὸς, ὁ Βουλγάρογλος, ἀνὴρ εἰς ἄκρον παιδείας φθάσας μὲ πολυχρόνιον διατριβὴν καὶ περιήγησιν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ διὰ κληρονομικὰς διαφορὰς μὲ τοὺς συγγενεῖς του ἀλλοπιστήσας πανέστιος, ἦσαν οἱ πρῶτοι τῆς Ἀκαδημίας διδάσκαλοι. Κωνσταντῖνος ὁ Ὑψηλάντης μετέφρασεν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ εἰς τὸ Τουρκικὸν τὴν τακτικὴν τοῦ Βωβὰν εἰς χρῆσιν τῆς Ἀκαδημίας, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦ-

το νὰ δημιουργῇ τοὺς ὀφικιαλίους τοῦ νέου στρατιωτικοῦ. Στρατιωτικοὶ οἶκοι ᾠκοδομήθησαν καὶ ἀλλοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μάλιστα ὁ θαυμάσιος εἰς τὸ λεγόμενον ΛεβὲντΤσευτηλῆκι, οὐδενὸς τῶν Εὐρωπαϊκῶν κατώτερος.

Συγχρόνως ἤρχισε καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἑτεροθρήσκους φιλανθρωπία τοῦ Σουλτάνου· καὶ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔζησαν καλητέρας ἡμέρας παρὰ τὰς τοῦ Σελὶμ τοῦ Γ'. Ἔχαιραν, εὐθύμουν, περιήρχοντο μὲ μουσικὰ ὄργανα, καὶ κατ' ὀλίγον ἐπίστευαν ὅτι ὁ Σελὶμ θέλει τοὺς καταστήσειν μετόχους τῆς δυνάμεώς του. Ἓν βασιλικὸν πρόσταγμα καθυπέβαλεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν προστασίαν τοῦ Σουλτάνου ὅλους τοὺς ἐμπόρους, ὅσοι ἤθελαν δι' ἰδιαιτέρου Βερατίου νὰ συναφθοῦν μὲ τὸ ἐμπορικὸν σύστημα. Οὗτοι ἐπλήρωναν τελώνιον ὡς οἱ ὑπήκοοι τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων· ἐνεδύοντο λαμπρῶς· ἡ περιουσία των ἦτο ἀσφαλὴς μετὰ θάνατον. καὶ ἐδιώριζαν ἐτησίως ἐπιτρόπους ἐκ τοῦ μέσου των διὰ νὰ φροντίζουν περὶ τῶν μεταξύ των συμβαινουσῶν διαφορῶν. Εἷς ἀξιωματικὸς Τοῦρκος, ὁ Βεϊλικτσῆ ἐφένδης, ἐδιωρίσθη προστάτης καὶ ἔφορος τοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον εἰσήχθη παραυτα καὶ εἰς τὰς μεγαλητέρας πόλεις, Σμύρνην, Θεσσαλονίκην κτλ. Αἱ κρίσεις καὶ ἀποφάσεις τοῦ συστήματος τούτου καὶ εἰς τὰς μετὰ τῶν Εὐρωπαίων πραγματευτῶν διαφοράς των δὲν ἐπεδέχοντο ἔκκλησιν (Appelation). Εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας ἐγνώσθη παραυτα ἡ ἡμερότης τοῦ Σουλτάνου, καὶ οἱ Χριστιανοὶ πανταχόθεν προσέτρεχαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐζήτουν τὴν ἄδειαν νὰ ἀνακτίζωσι παλαιὰς ἐκκλησίας ἢ καὶ νὰ κτίζωσι νέας. Ποτὲ δὲν ἐκτίσθησαν εἰς τὴν Τουρκίαν τόσαι καὶ τοιαῦται περικαλλεῖς ἐκκλησίαι, ὡς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Σελίμ. Τὸ μέγιστον πάντων εἶναι, ὅτι ὁ Σουλτάνος προβαίνων καθ' ἑκάστην εἰς τὰς εὐεργεσίας του πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς, ἐπρόσταξε τὸν Δημήτριον Μουρούζην νὰ κτίσῃ τὴν τοῦ Κουροῦ Τσεσμὲ σχολὴν, καὶ νὰ

εἰσάξῃ εἰς αὐτὴν ὅλας τὰς ἐπιστήμας τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐξαιρέτως τὴν ἰατρικήν. „Θέλω (λέγει τὸ Σουλτανικὸν πρόσταγμα ῥητῶς) νὰ διδάσκωνται οἱ Γραικοὶ ὑπήκοοί μου ἐδῶ τὴν ἰατρικὴν, ὅπου ἔχουν νὰ ἰατρεύουν καὶ τοὺς ἀῤῥώστους. Ἐπειδὴ οἱ διδασκόμενοι εἰς τὸ Μονσπέλιον καὶ εἰς τὴν Ἄλαν (ταῦτα τὰ πανεπιστήμια μόνον φαίνεται ὅτι ἤξευρεν ὁ Σουλτάνος ἐξ ἀκοῆς) γυμναζόμενοι εἰς ἄλλα κλίματα, δὲν κάμνουν τὴν πρέπουσαν ἐφαρμογὴν εἰς τὸ ἰδικόν μας κλίμα.“ Ἐὰν δὲν ἐπεχειρήθησαν ὅλα ταῦτα, αἰτία ἦτο, ὅτι οἱ ἔχοντες τοιοῦτον ἰσχυρὸν ὄργανον εἰς τὰς χεῖρας δὲν ἤξευραν νὰ τὸ μεταχειρισθῶσιν, ὡς ἔπρεπε. Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰ καλὰ τοῦ Νισαμὶ Δεσεδίδ· ἀσυγκρίτως δὲ μεγαλήτερα εἶναι τὰ κακά του, τὸ ὁποῖον ἀποδείχνει, ὅτι ἡ βελτίωσις τῶν ἐθνῶν, διὰ νὰ εὐτυχήσῃ, πρέπει νὰ στηρίζεται εἰς τὴν θρησκείαν καὶ νὰ προχωρῇ βαθμηδὸν εἰς ὅλας τὰς κλάσεις τοῦ ἔθνους.

Κατὰ τὸ 1791 ἔτος ἤρχισε τὸ Νισαμὶ Δεσεδίδ. πρὸς εὕρεσιν τῶν ἀπαιτουμένων ἐξόδων ἐβάλθησαν συγχρόνως νέοι φόροι εἰς πολλὰ εἴδη, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὸ κρασίον. Τὸ πλούσιον τοῦτο προϊὸν τῆς Τουρκίας, καὶ ἐπομένως πολλὰ εὐθηνὸν, ἐδιωρίσθη νὰ πληρόνῃ δύω παράδας τὴν ὀκᾶν, ἐνῷ εἰς πολλὰ μέρη ἡ ὀκᾶ κρασίου δὲν ἐτιμᾶτο περισσότερον παρὰ δύω παράδας. Οἱ Χριστιανοὶ κτήτορες τῶν ἀμπελώνων καὶ κρασίων ἤρχισαν νὰ παραπονῶνται εἰς τοὺς τοπάρχας των Τούρκους. Οὗτοι δὲ, ἀδιαφοροῦντες ἄλλως διὰ τῶν Γιαούρων τὰ κρασία, ἐπειδὴ ἔβλεπαν, ὅτι διὰ τοῦ Νισαμὶ Δισεδὶδ, ἐὰν εὐδοκιμήσῃ, κινδυνεύει ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία των, ἐδικαιολόγησαν τὰ παράπονα τῶν Γραικῶν. Οὐλαμᾶς, Πασάδαι καὶ Γιανίτσαροι ἔτρεχαν κοινὸν κίνδυνον. Συνδεδεμένοι λοιπὸν κοινῶς ἤρχισαν νὰ σκευωρῶσι κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Διὰ συνεργείας των ἠγέρθησαν εὐθὺς ἄγρια στίφη Βουλγαροτούρκων, οἱ ὁποῖοι κατηφάνισαν τὴν Θρᾴκην ἕως τοῦ 1794 ἔτους, καὶ ἐφοβέρισαν πολλάκις καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἕως οὗ

οἱ τοπάρχαι Σεῤῥῶν, Δράμας καὶ Ἀδριανουπόλεως λαβόντες ἰσχὺν ἀπόλυτον ἠδυνήθησαν νὰ ταπεινώσωσι τὸν θηριώδη τοῦτον ὄχλον. Εἰς τὴν Θετταλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐσκόρπισεν ὁ μικρὸς ἀκόμη ὢν Ἀλῆ Πασᾶς τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς ἐσυγχώρησε νὰ λεηλατοῦν χώρας, πόλεις, ἀγρούς, ἕως οὗ κατεστάθη καὶ αὐτὸς φύλαξ τῆς χώρας μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν. Δὲν ἐπέρασε πολὺς καιρὸς, καὶ εἰς τὴν Βίδιναν κορυφαῖος γενόμενος τῶν Γιανιτσάρων ὁ Πασβάντογλος δὲν ἤκουε καμμίαν προσταγὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Σουλτάνος τὸν ἐκαταράσθη· ἀλλὰ τεσσαράκοντα Πασάδαι, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Σουλτάνου, Χουσεῒν Καπουδᾶν Πασᾶς, δραμόντες ἐξ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης μὲ 100,000 στρατιωτῶν εἰς τὸν Δανούβιον, ἔκαμαν μὲ τόσην ἀμέλειαν τὸν πόλεμον (1797), ὥστε ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ ἠναγκάσθη τὸ ἐφεξῆς ἔτος νὰ γνωρίσῃ Πασᾶν τῆς Βιδίνης τὸν ἀποστάτην.

Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἔλαβεν ὁ Σουλτάνος τὴν λυπηρὰν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ Βοναπάρτης ἐκυρίευσε τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἠναγκάσθη — πρώτην φορὰν τώρα — ἡ Τουρκία νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας (1 Σεπτεμβρ. 1798). Πρώτην φορὰν συνεμάχησε καὶ μὲ τὴν Ῥωσίαν (Δεκεμβ. 1798)- μ' αὐτὰς τὰς δύω δυνάμεις συνεδέθησαν ἐφεξῆς (Ἰανουάρ. 1799) ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Νεάπολις. Τὰ ἐπακόλουθα τῆς συμμαχίας ταύτης ἐξιστορήσαμεν ἤδη ἀλλαχοῦ (Τόμ. ΙΑ', τμ. 52. 53). Μετὰ τοῦτο Παῦλος ὁ Α' καὶ Σελὶμ ὁ Γ'. διὰ συνθήκης γενομένης εἰς Κωνσταντινούπολιν (21 Μαρτίου 1800) ἐκατάστησαν τὴν πολιτείαν τῶν ἑπτὰ Ἰονίων νήσων, ὑποτεταγμένην, ὡς οἱ Ῥαγουσαῖοι, εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος καὶ πληρόνουσαν εἰς αὐτὸ ἐτησίως 25,000 γροσίων· καὶ ἐκ τῆς ἀποδιώξεως τῶν Γάλλων ἀπὸ τὰς πάλαι ποτὲ Βενετικὰς χώρας τῆς Ἠπείρου, ἀπέκτησεν ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ τὴν Πρέβεσαν καὶ ἄλλα τινὰ μέρη, παρεκτὸς

τῆς Πάργας, ἥτις ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Γάλλων εἶχεν ὑποταχθῆν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ συμμαχία αὕτη εἶχε πληροφορήσειν τὸν Σουλτᾶν Σελὶμ καί τινας μεγιστᾶνας του, ὅτι διὰ νὰ στερεωθῇ τὸ βασίλειόν του, ἀνάγκη ἦτο ὄχι μόνον νὰ κάμωσι τέλειον τὸν τακτικὸν στρατὸν καὶ νὰ μὴ χρειάζωνται πλέον τοὺς Γιανιτσάρους, ἀλλὰ νὰ μεταῤῥυθμίσωσι καὶ τὴν ἄλλην κυβέρνησίν των. Εἰς τοῦτο τώρα ἐνησχολοῦντο οἱ πιστοὶ τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλ᾽ ἀφοῦ ἐκλείσθη ἡ εἰρήνη μὲ τὴν Γαλλίαν (1801), ἐφάνησαν εἰς τὸ Τουρκικὸν Διβάνιον δύω φατρίαι, μία Ῥωσαγγλικὴ καὶ ἄλλη Γαλλική. Δύω περιστάσεις ἐμεγάλυναν πολὺ τὴν δευτέραν. Διότι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας Παύλου, τοῦ καθιδρυτοῦ τῆς ἑπτανήσου πολιτείας, οἱ Ῥῶσοι ἤρχισαν νὰ ἰσχύωσιν ἐκεῖ ὡς κυριάρχαι καὶ νὰ μὴ γίνεται πλέον λόγος περὶ τῆς προστάτιδος Ὀθωμανικῆς αὐλῆς. Ἔπειτα (1803) ἀπεστάτησαν οἱ Σέρβοι, καὶ οἱ Τοῦρκοι ὑπέλαβαν κινήτριαν τῆς ἀποστασίας τὴν Ῥωσικὴν αὐλήν. Οἱ Ῥωσίζοντες ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ βουλευτηρίου, ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ οἱ δύω Χριστιανοὶ ἡγεμόνες, τῆς μὲν Βλαχίας Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης, τῆς δὲ Μολδαυΐας Ἀλέξανδρος Μουρούζης, ἐδικαιολόγουν τὸ σύστημά των μὲ τοῦτο, ὅτι ἐπειδὴ ἡ Ῥωσία εἶναι καὶ μεγάλη καὶ ἀμέσως γειτονικὴ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς δύναμις, πρέπει νὰ προκρίνεται ἡ φιλία της παρὰ τὴν τῆς μακρὰν ἀπεχούσης Γαλλίας. Οὗτοι ἐκράτουν μὲ τὸν τρόπον τοῦτον τὴν ἰσοῤῥοπίαν πρὸς τοὺς Γαλλιστὰς ἱκανὸν χρόνον.

Ἀλλ᾽ ὅταν κατὰ τὸ 1806 ἔτος μετὰ τὴν ἐν Ποσονίῳ εἰρήνην θελήσας ὁ Ναπολέων νὰ οἰκειωθῇ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν ὁλοκλήρως ἔστειλε πρέσβυν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν στρατηγὸν Σεβαστιανὸν, εὐθὺς τότε ὑπερίσχυσαν οἱ Γαλλισταὶ, καὶ ὁ τὴν κήρυξιν τοῦ κατὰ τῆς Γαλλίας πολέμου τὴν 1 Σεπτ. 1798 συντάξας Ὑψηλάντης ἐχρεώστει νὰ τιμωρηθῇ

ὡς τολμήσας νὰ πταίσῃ κατὰ τοῦ μεγάλου ἔθνους τῶν Γάλλων. Ὁ Ὑψηλάντης μαθὼν τὴν καθαίρεσίν του καὶ τὸ μελετώμενον ἔφυγε μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ ὅλων τῶν συγγενῶν καὶ οἰκείων του εἰς τὴν Ῥωσίαν (Σεπτ. 1806), καὶ εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐμβῆκαν οἱ Ῥῶσοι εἰς τὴν Μολδαυΐαν καὶ Βλαχίαν (Ὀκτώβ. 1806), διὰ νὰ προστατεύσουν τὰ ἀθετούμενα δίκαια τῶν ἐπαρχιῶν. Ὁ Μουρούζης καθαιρεθεὶς καὶ αὐτὸς, ἀθωότερος ὢν πρὸς τοὺς Γάλλους, πρὶν εἰσδράμουν εἰς τὴν Μολδαυΐαν οἱ Ῥῶσοι, ἐπέρασε τὸν Δανούβιον εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν. Τὸ Διβάνιον ἐξαφνισθὲν ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητον ἐπιδρομὴν τῶν Ῥώσων ἀνενέωσεν εὐθὺς τὰς αὐθεντίας τοῦ Ὑψηλάντου καὶ Μουρούζου· ἀλλ᾽ οἱ Ῥῶσοι ἔμειναν εἰς τὰς δύω ἐπαρχίας καὶ μὲ ζηλοτυπίαν τινὰ ἐζήτουν νὰ ἀπομακρυνθῇ ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ ἀπὸ τὴν φιλίαν τῆς Γαλλίας. Ἐκείνη δὲ παροργισθεῖσα ἐκήρυξε (30 Δεκεμβ. 1806) τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσίας, ἥτις εἶχε τότε διπλοῦν ἀγῶνα, μὲ τὴν Περσίαν καὶ μὲ τὴν Γαλλίαν. Θῦμα τῆς ὀργῆς τοῦ κράτους ἔγεινεν ὁ γέρων Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, πατὴρ τοῦ φυγάδος Κωνσταντίνου. Καὶ αὐτὸς ἐσυμβούλευε τὸ Τουρκικὸν λειτουργεῖον νὰ βαστάζεται σφικτὰ ἀπὸ τὴν φιλίαν τῆς Ῥωσίας. Τώρα λοιπὸν καὶ διὰ ταύτην τὴν πολιτικήν του, καὶ τὸ περισσότερον διὰ τὴν φυγὴν τοῦ υἱοῦ του, φυλακωθεὶς καὶ βασανισθεὶς σκληρῶς ἐστραγγουλίσθη εἰς τὴν φυλακὴν τὸν Ἰανουάρ. 1807.

Ἀλλὰ τὴν 20 Φεβρουαρίου 1807 Ἀγγλικὸς στόλος διαπεράσας τὰ ἀδιάβατα νομιζόμενα Δαρδανέλλια τοῦ Ἑλλησπόντου ἐφάνη ἔμπροσθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ προστάξῃ τὸν Σουλτάνον νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τοὺς Γάλλους. Ὁ φόβος τῶν Τούρκων κατ᾽ ἀρχὰς ἦτο μέγας. Ἀλλ᾽ ὁ Γαλλικὸς πρέσβυς Σεβαστιανὸς, ὅστις εἶχε γείνειν ἐπιστήθιος τοῦ Σουλτάνου, νοήσας ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἦλθαν μόνον νὰ φοβερίσωσιν, ὄχι δὲ καὶ νὰ κακοποιήσωσι τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἐνέπνευσε θάῤῥος εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλήν. Εὐθὺς ἐπροστάχθησαν ὅλοι

οἱ κάτοικοι νὰ ὀχυρόνωσι τὰ παράλια. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος μετὰ τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων ἐπίασε τὴν δίκελλαν, καὶ ἔδωκε παράδειγμα εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰ χαρακώματα. Ἐντὸς βραχυτάτου καιροῦ ὠχυρώθησαν ὄχι μόνον τὰ παράλια τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐνεδυναμώθησαν καὶ τὰ Δαρδανέλια διὰ Γάλλων καὶ Τούρκων γεωμετρῶν, τοὺς ὁποίους ἔστειλεν ὁ Σεβαστιανός. Οἱ Ἄγγλοι ἴδαν, ὅτι ἐνεκλείσθησαν σχεδὸν εἰς τὴν Προποντίδα, καὶ ἀποπλεύσαντες μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας μόλις ἠδυνήθησαν νὰ ἐκβῶσιν ἀπὸ τὸν πορθμὸν τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ φόβος ὅμως ἔμεινεν εἰς τὰς καρδίας τῶν Τούρκων, καὶ ἔτρεμαν συλλογιζόμενοι τί θέλουν πάθειν, ἐὰν οἱ μὲν Ἄγγλοι μετὰ τοῦ εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος περιπλέοντος Ῥωσικοῦ στόλου ἐπιστρέψωσι πάλιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὰ δὲ ἐκ Βοῤῥᾶ Ῥωσικὰ στρατεύματα ὑπερβάντα τὸν Αἷμον φθάσουν ὄπισθεν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν. Οἱ δυσαρεστούμενοι διὰ τὸ Νισαμὶ Δεσεδὶδ ἐμεγάλυναν τὰ κακὰ, καὶ οἱ Γιανίτσαροι ἐπεθύμουν νὰ ἀφανίσωσι τὸ μισητὸν νεοσύντακτον στρατιωτικόν.

Ἦτο τότε μέγας Βεζύρης ὁ Λαρισσαῖος Μουσᾶ Πασᾶς. Οὗτος ἔγεινε κορυφαῖος τῶν δυσαρεστημένων, καὶ συμφωνήσας μὲ τὸν ἀρχηγόν τοῦ δυσαρεστημένου καὶ αὐτοῦ Οὐλαμᾶ, τὸν Μουφτῆν, συνέταξαν μυστικῶς τὸν φετφᾶν, ὅτι Σελὶμ ὁ Γ', ὡς νεωτεριστὴς, ὡς φίλος τῶν Γιαούρων, ὡς παραβάτης τῶν ἱερῶν διαταγῶν τοῦ Κορανίου, καὶ τελευταῖον ὡς ἄτεκνος, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ πατισαχεύῃ. Τὸν φετφᾶν τοῦτον διέδωκαν μυστικῶς εἰς τοὺς ὀφικιαλίους τῶν Γιανιτσάρων. Τὴν 29 Μαΐου 1807 ἐσυνάχθησαν οἱ ἀποστάται Γιανίτσαροι, καὶ πρῶτον ἐθανάτωσαν δημοσίως ὅλους τοὺς λειτουργοὺς τοῦ Νιζαμὶ Δεσεδὶδ, ἄνδρας ἐνδόξους καὶ συνετοὺς, ἔπειτα κατηδάφισαν ὅλα τὰ οἰκήματα τῶν στρατιωτῶν, καὶ αὐτὴν τὴν περίφημον συνοικίαν τοῦ Λιβὲντ Τσευτηλικίου, τὴν ὁποίαν ὡς πετρόκτιστον δὲν ἠδυνήθησαν εὐκόλως νὰ κρημνίσωσι, καὶ διὰ τοῦτο τὴν

ἀνέτρεψαν διὰ πυροκονίας· καὶ τελευταῖον ἐπρόσταξαν Σελὶμ τὸν Γ' νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ καφάσιον. Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ βατιλεία τοῦ ἡμερωτάτου πάντων τῶν Τουρκικῶν Σουλτάνων. Ἐκ θελήσεώς του βέβαια δὲν ἔβλαψε κανένα, ἀλλ' ἐσπούδαζε νὰ ὠφελήσῃ ὅλους. Διὰ μαλακότητα ὅμως κυριευόμενος ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς νεωτεριστὰς λειτουργούς του ἔγεινεν αἴτιος ὄχι ὀλίγων δυστυχιῶν εἰς τὴν ἐπικράτειάν του. Ἡ καταδρομή του συνέβη εἰς καιρὸν, ὁπότε δὲν ἔζη ὁ ἰσχυρὸς φίλος του Χουσεῒν Καπουδᾶν Πασᾶς, ὅς τις ἀπὸ τοῦ κραταιοῦ στόλου του ἠδύνατο νὰ ἐξορκίσῃ τὸ δαιμόνιον τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ Οὐλαμᾶς καὶ οἱ Γιανίτσαροι ἐπροσκάλεσαν εὐθὺς ἐκ τῆς φυλακῆς τὸν πρεσβύτερον τῶν δύω υἱῶν τοῦ Σουλτάνου Χαμὶτ, Μουσταφᾶν Δ', καὶ τὸν περιέζωσαν τὸ κυριαρχικὸν ξίφος τοῦ Ὀσμάνου, ὁ ὁποῖος εὐθὺς ἐκατάργησε τοὺς παμμισεῖς νεωτερισμοὺς, καὶ εἰσήγαγε τὰ παλαιὰ ἔθιμα. Ἡ τύχη ὅμως τῶν Τουρκικῶν ὅπλων δὲν ἐβελτιώθη ἐκ τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Σελίμ. Τὴν 1' Ἰουλίου 1807 ἠφάνισεν ἐξ ὁλοκλήρου τὸν Τουρκικὸν στόλον ὁ Ῥωσικὸς πλησίον τῆς Λήμνου, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν οἱ Ἄγγλοι ἦσαν κύριοι τῆς Αἰγύπτου. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν τοπαρχῶν ἐπεθύμουν νὰ ἐξαναΐδωσιν ἐπὶ τοῦ θρόνου Σελὶμ τὸν Γ', καὶ ὁ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Βεζυρεύων Μουσᾶς Πασᾶς ἐφοβεῖτο καθ' ἑκάστην τὰ παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον παραπλέοντα Ῥωσικὰ καράβια, ἐὰν μάλιστα ἠνόνοντο μὲ μερίδα Ἀγγλικῶν. Ἐκ τούτων τῶν περιστάσεων ὠφελούμενος ὁ τολμηρὸς Πασᾶς τοῦ Ῥουτσουκίου, Μουσταφᾶ Βαϊρακτάρης, ὥρμησε μὲ τὸ στῖφος τῶν στρατιωτῶν του (18,000) καὶ διευθύνθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ἐνθρονίσῃ ἐκ νέου τὸν φίλον του Σελὶμ Γ'. Τὴν 28 Ἰουλίου 1808 ἐξουσίασε τὸ παλάτιον τοῦ Βεζύρη, καὶ ἐπειδὴ ὁ Σελὶμ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐθανατώθη εἰς τὸ καφάσιον, ὁ Βαϊρακτάρης τὸν

μὲν Μουσταφᾶν ἔκλεισεν εἰς τὸ καφάσιον, ἐνεθρόνισε δὲ τὸν νεώτερον καὶ μόνον ἀδελφὸν τοῦ Μουσταφᾶ Μαχμοὺδ τὸν Γ'.

Ὁ Σουλτάνος οὗτος (γεν. τὴν 20 Ἰουλ. 1785) κατ' ἀρχὰς δὲν ἔδειχνεν ἄλλην θέλησιν εἰμὴ τὴν τοῦ ἐνθρονίσαντος αὐτὸν Μουσταφᾶ Βαϊρακτάρη, τώρα μεγάλου Βιζύρη. Οὗτος δὲ ἤρχισεν εὐθὺς νὰ εἰσάξῃ πάλιν τὸ Νιζαμὶ Δεσεδὶδ καὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ Σελίμ. Ἀλλὰ μὲ μέγα θάῤῥος καὶ ἀσύνετον ἀποστείλας τοὺς Βουλγαροτούρκους του εἰς τοὺς οἴκους των, ἔμεινε μὲ πολλὰ ὀλίγους οἰκείους του εἰς τὸ μέσον τῆς ἀπὸ δύω μυστικὰς φατρίας κατασχιζομένης μεγαλουπόλεως. Τοῦτο ἐνεκαρδίωσε τοὺς Γιανιτσάρους, οἵτινες ἐρεθιζόμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς τὸν βαρὺν τόνον τοῦ Βαϊρακτάρου μὴ ὑποφέροντας μεγιστᾶνας, ἐπανέστησαν κατ' αὐτοῦ, καὶ ὥρμησαν νὰ ἐνθρονίσωσι Μουσταφᾶν τὸν Δ'. Ἀλλ' ἐπρόφθασε τὴν αὐτὴν στιγμὴν ὁ Βαϊρακτάρης καὶ ἀποστείλας ἔπνιξε τὸν πρώην δυστυχῆ Σουλτάνον, καθὼς καὶ αὐτὸς πρὸ 14 ἑβδομάδων εἶχε πνίξειν τὸν Σελίμ. Αὐτὸς δὲ πολιορκηθεὶς πανταχόθεν ἀπὸ τοὺς Γιανιτσάρους, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν προκειμένην τύχην, διὰ πυροκονίας ἐπέταξεν εἰς τὸν ἀέρα συναφανίσας καί τινας τῶν ἐχθρῶν του, τοὺς ὁποίους εἶχε προπιάσειν. Συνέβη δὲ τοῦτο τὴν 16 Νοεμβρ. 1808. Μὲ πυρκαϊὰς καὶ διαρπαγὰς διήρκεσεν ἀκόμη τριάκοντα ἓξ ὥρας εἰς τὸ Σαράϊον καὶ εἰς τὴν πόλιν ἡ ἐμφύλιος μάχη τοῦ νέου τακτικοῦ, τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ βαστάξῃ ὁ Μαχμούδ, καὶ τῶν Γιανιτσάρων, οἱ ὁποῖοι τέλος ὑπερενίκησαν καὶ ἠνάγκασαν τὸν Μαχμοὺδ νὰ στέρξῃ ὅλα των τὰ ζητήματα. Ὁ Σουλτάνος ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀσφάλειάν του καὶ δὲν ἄφησεν οὐδὲ τὸ τρίμηνον τέκνον Μουσταφᾶ τοῦ Δ' νὰ δίδῃ εὔλογον αἰτίαν ταραχῆς εἰς τοὺς ἀποστάτας.

Μαχμοὺδ ὁ Β' ἐστερεώθη τώρα εἰς τὸν θρόνον, καὶ εὐθὺς ἔδειξε χαρακτῆρα ἀπροσδόκητον εἰς τὸ ἔθνος του. Εἰς ἀκμὴν ἡλικίας εἴκοσι τριῶν ἐτῶν ἐκαταφρόνησε πᾶσαν ἡδυπάθειαν. Οἰκονομίαν ἄκραν εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἄλλως πολυδάπανον αὐλήν· αὐστηρότητα πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς τῶν πραγμάτων, καὶ μίαν ἀγέλαστον σύννοιαν, ἥτις ἐνέπνεε τρόμον εἰς τοὺς περὶ αὐτόν. Εἰς δεκατεσσάρων μηνῶν διάστημα, ὁπότε συνέζη εἰς τὸ καφάσιον μὲ τὸν ἐξάδελφόν του Σελὶμ, ἐδιδάχθη ἀπ' αὐτὸν πολλὰ καὶ ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν Ἀραβικὴν γλῶσσαν. Διὰ νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς τὰ δυστυχήματα ἐκείνου, ἐστοχάσθη εἰς πολλὰ νὰ περιπατήσῃ δρόμον ἐναντίον· ἀντὶ τῆς εὐπιστίας ἐκείνου, ἀνέλαβεν αὐτὸς δυσπιστίαν εἰς ὅλους· ἀντὶ τῆς ἀνεξιθρησκείας του, θρησκευτικὸν ζῆλον, καὶ περιορισμὸν τῶν ἐλευθεριῶν, τὰς ὁποίας ἐχάριζεν ἐκεῖνος εἰς τοὺς Χριστιανούς. Θέλων νὰ ἐξεύρῃ τὰ πάντα, ἀπεφάσισε νὰ ἀναγινώσκῃ ὅλα τὰ διατάγματα τῆς κυβερνήσεως, νὰ γράφῃ ἰδιοχείρως του πολλὰ, καὶ νὰ ἔχῃ μυστικὴν ἀλληλογραφίαν μὲ πολλοὺς ἐξωτερικοὺς τοπάρχας. Διὰ νὰ διατάξῃ τὰς πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ σχέσεις του ἐφιλιώθη εὐθὺς μὲ τὴν Ἀγγλίαν (5 Ἰαν. 1809), καὶ ἀπεφάσισε νὰ προάξῃ τὸν κατὰ τῆς Ῥωσίας πόλεμον. Τὸν προήγαγε χωρὶς πιστὸν σύμβουλον, χωρὶς ἀργύριον, χωρὶς στρατὸν, μὲ μόνον τὸν προστακτικὸν τόνον του, καὶ μὲ τὴν ἐπαναλαμβανομένην βεβαίωσίν του, ὅτι αὐτὸς ἐντὸς ὀλίγου ἐκστρατεύει προσωπικῶς κατὰ τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ἐπολιόρκουν τὴν Σούμλαν. Μὲ τὰς μικρὰς δυνάμεις του δὶς ἠνάγκασε τοὺς Ῥώσους (1810 κ. 1811) νὰ ὀπισθοπορήσωσιν ἐπέκεινα τοῦ Δανουβίου. Ἀλλ' ὅταν παραλαβὼν ὁ Ῥωσικὸς στρατηγὸς Κουτουσόφιος τὴν ταξιαρχίαν τῶν Ῥωσικῶν στρατευμάτων κατὰ τὸ 1812 ἔτος ἐπολιώρκησε τὸν μέγαν Βιζύρην διαβάντα εἰς τὴν Βλαχίαν, τότε ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ ἀνάγκη ἀπεφάσισαν τὴν εἰρήνην. Εἰς μάτην ὁ τῶν Γάλλων Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας ἐπιμαχικὴν συνθήκην του (14 Μαρτίου 1812) εἶχε κηρύξειν τὴν διατήρησιν τῆς ὁλοκληρίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ βασιλείου. Ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ ἔκλεισε τὴν εἰ-

ρήνην εἰς Βουκορέστιον, (28 Μαΐου 1812) παραχωρήσασα δι' αὐτῆς εἰς τοὺς Ῥώσους τὰ ἐπέκεινα τοῦ Προύθου μέρη τῆς Μολδαυΐας καὶ Βασσαραβίας μετὰ τῶν παρὰ τὸν Δάναστριν φρουρίων καὶ τῶν εἰς τὰ στόμια τοῦ Δανουβίου, καὶ προσέτι τὰς παρὰ τὸν Κῦρον ποταμὸν νοτίους πύλας τοῦ Καυκάσου. Τῆς ζημίας ταύτης κριθεὶς ἀπὸ τὸν Σουλτάνον αἴτιος ὁ Δημήτριος Μουρούζης, ἀπεκεφαλίσθη εἰς Σούμλαν κατὰ τὸν Ὀκτ. μῆνα, καὶ συγχρόνως εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ ἀδελφὸς του Παναγιωτάκης, μέγας ὢν Διερμηνευτής. Οἱ Σέρβοι ἐγκατελείφθησαν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Σουλτάνου, ὅς τις μὲ πολὺν φόνον καταπολεμήσας αὐτοὺς, τοὺς ἔδωκε μετέπειτα (Νοέμβ. 1815) τὴν ἄδειαν νὰ κυβερνῶσιν αὐτοὶ τὴν χώραν των.

Εἰρηνεύσας, ὡς εἴπαμεν, Μαχμοὺδ ὁ Β' μὲ τὴν Ῥωσίαν ἐκαταγίνετο μὲ αὐστηρίαν μεγάλην νὰ διατάξῃ ὡς ἔκρινεν ἄξιον τὰ τῆς ἐπικρατείας του. Εἰς τὰς μεγάλας του ὅμως ταύτας φροντίδας ἐχρειάζετο βοηθόν. Κανεὶς μέχρι τοῦδε δὲν ἀπήλαυε τὴν εὔνοιάν του εἰμὴ ὁ κουρεύς του. Οὗτος τοῦ ἐσύστησε τὸν παλαιόν του φίλον Χαλὲτ ἐφένδην, ἄνθρωπον ποταποῦ γένους, εἰδήμονα τῆς Τουρκικῆς σοφίας, γραμματέα ποτὲ ὑπάρξαντα εἰς τοῦ Καλλιμάχου τὴν αὐλὴν, καὶ ὑπ' αὐτοῦ συσταθέντα, καὶ σταλθέντα εἰς Παρισίους τὸ 1806 μὲ πρεσβείαν πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Τώρα ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Κιχαγιάβεης ἢ λειτουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων, καὶ μετ' ὀλίγον παραιτηθεὶς τὴν ἀξίαν ἔμεινε φιλὸς Χαλὲτ ἐφένδης, ἀλλ' ἰσχυρὺς τόσον, ὅσον καὶ ὁ Σουλτάνος αὐτός. Διὰ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι τὸν ὠνόμαζαν μικρὸν αὐθέντην, ὀνομάζοντες μέγαν αὐθέντην τὸν Σουλτάνον. Ὅλα τὰ πράγματα ἐνηργοῦντο δι' αὐτοῦ· διὰ χειρός του ἐδίδοντο αἱ πρὸς τὸν Σουλτάνον πανταχόθεν ἀπευθυνόμεναι ἀναφοραὶ, εἰς ἕνα λόγον ὁ εἰς πάντας δύσπιστος καὶ ὕποπτος Σουλτάνος ἐκράτει εἰλικρινεῖς τὰς ὑπουργίας μόνων τῶν δύω τούτων φίλων του, τοῦ Χαλὲτ καὶ τοῦ κουρέως.

Τὸ σύστημα τοῦ Σουλτᾶν Μαχμοὺδ ἦτο νὰ καταργηθοῦν ὅλαι αἱ εἰς τὴν Ἀσιανὴν καὶ Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν κληρονομικαὶ τοπαρχίαι, καὶ νὰ εἰσαχθῶσι πανταχοῦ Σατράπαι εὐπειθεῖς εἰς τὸ θέλημά του, τὸ ὁποῖον νὰ τεθῇ μόνος κανὼν ὅλων τῶν τῆς κυβερνήσεως πράξεων. Πρῶτον ἀπεφάσισε νὰ καταργήσῃ τὸν τοπάρχην τῆς Ἀτταλείας, καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος δὲν ἐδέχθη τὴν καθαίρεσιν, ἐκίνησεν ὁ Σουλτάνος ὅλας τὰς διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς δυνάμεις του κατ' αὐτοῦ, καὶ μετὰ διετῆ ἀγῶνα (1812—1814) ἴδε τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀπειθοῦς ἔμπροσθεν τῆς πύλης τοῦ παλατίου του· ἐφεξῆς, ἀλλοῦ μὲν ἐπρόσμενε τὸν θάνατον τῶν γηραιῶν τοπαρχῶν, καὶ ἔπειτα εἰσῆγε σατραπείαν, ὡς συνέβη εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τὰ ὁποῖα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καραοσμάνογλου Χουσεῒν, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια ἐτοπάρχησεν ὀγδοήκοντα ἔτη, τὰ παρέδωκεν εἰς Σατράπην· ἀλλοῦ δὲ ἐπετάχυνε τὴν μεταβολὴν διὰ θανατώσεως τῶν ἰσχυρῶν ἀρχόντων· οὕτω τὸν ἐν Σμύρνῃ τοπαρχοῦντα δυνατὸν Κιατίπογλον στείλας τὸν Αὔγουστ. 1816 τὸν δόλιον Καπουδᾶν Χουσρὲτ Πασᾶν, τὸν ἐσαγήνευσε μὲ πολιτικὸν εἰς τὴν ναυαρχίδα του καὶ τὸν ἔπνιξεν. Εἰς ἕνα λόγον ἀπὸ τῆς Ἀσιανῆς καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἠφανίσθησαν ἐντὸς ὀλίγου οἱ κληρονομικοὶ τοπάρχαι καὶ εἰσήχθησαν οἱ εὐμετακίνητοι Σατράπαι. Ὁ Σουλτάνος ἔγεινεν ἀληθῶς τώρα μόναρχος, καὶ ἡ ταχεῖα δικαιοδοσία εἰς τὰ ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡνωμένη μὲ αἱματωδῶς αὐστηρὰν ἀστυνομίαν, περὶ τῆς ὁποίας ἐφρόντιζεν αὐτὸς περιερχόμενος τὰς ἀγυιὰς ἄγνωστος, ἀπέδειξεν ὅτι ὁ Σουλτάνος ἔχει καὶ δύναμιν καὶ νοῦν. Οἱ μεγιστᾶνες τὸν ἔτρεμαν, καὶ αὐτὸς ἐκαταγίνετο νὰ τοὺς ἀναδείξῃ μικρούς.

Προσπαθῶν ὁ Σουλτάνος νὰ ἐξισάσῃ εἰρηνικῶς τὰς μὲ τὴν Ῥωσίαν διαφοράς του, διὰ τὰς ὁποίας ἐστάλθη τὸ 1816 ἔτος πρέσβυς ὁ Στρογανόφιος, καὶ τὸ 1817 παραχωρήσας τὸ μέγα στόμιον τοῦ Δανουβίου εἰς τὴν

ἐξουσίαν ἐκείνης, καὶ διὰ συνδιαλέξεων γενομένων ἀπὸ τούτου τοῦ ἔτους καὶ ἐφεξῆς ἐλπίζων νὰ ἐξομαλίσῃ τὰ πάντα, ἐθλίβετο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν, ὅτι δύω ἡγεμόνες ἦτο δύσκολον νὰ καταργηθῶσιν. Ὁ εἷς τούτων ἦτο ὁ Μωαμὲθ Ἀλῆ Πασᾶς τῆς Αἰγύπτου, ὁ ἰσχυρότερος, ἐὰν καὶ εὐπειθέστερος εἰς τὰς προσταγάς του. Διότι παρεκτὸς ὅτι τοῦ ἐπλήρονεν ἐτησίως μὲ ἀφθονίαν τοὺς φόρους, τοῦ ἔκαμε καὶ τὴν μεγάλην ὑπουργίαν καταπροπώσας (1816—1818) τοὺς Βεχαβίδας, καὶ ἀποστείλας εἰς Κωνσταντινούπολιν δέσμιον τὸν ἀρχηγόν των (1818), καὶ οὕτως ἀποδείξας τὸν Σουλτάνον πάλιν ἀληθινὸν φύλακα τῶν ἁγίων πόλεων Μέκκας καὶ Μεδινᾶς. Ὁ δεύτερος ἦτο ὁ διαβόητος Ἀλῆ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, ὅς τις ἐξουσίαζεν ἀπεριορίστως τὴν Ἀλβανίαν, Θετταλίαν καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἐλογαρίαζεν ὅτι ἔχει συναγμένα πεντακόσια μιλιόνια ἀργυρίου καὶ εἶχε κάμειν ἴδιά του κτήματα ὅλας τὰ καρποφόρους πεδιάδας τῆς Θετταλίας. Τώρα τὸν εὕρηκε καὶ ἀδικητὴν τῶν τῆς μεγαλειότητος δικαίων, ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔβαλεν Ἀλβανοὺς καὶ ἐδοκίμασαν νὰ φονεύσουν (1819) τὸν συγγενῆ του μὲν, ἐχθρόν του δὲ ἄσπονδον Πασόβεην προσδραμόντα εἰς τὸ σκέπος τοῦ Σουλτάνου. Ἐκ τούτου παροργισθεὶς ὁ Σουλτὰν Μαχμοὺδ ἐπρόσταξε καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς υἱούς του νὰ παραιτηθῶσιν ἀπὸ τὰς σατραπείας των καὶ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸ ἔλεός του. Ἀλλ᾽ ὁ θρασὺς Ἀλβανὸς ἀντέτεινεν εἰς τὴν προσταγὴν ὡς ἀναξιοπαθῶν, καὶ ἀπηρίθμει εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος πόσον τὸ εὐηργέτησεν, ἐνῷ τὸ 1798 ἔτος ἐδίωξεν ἀπὸ τὴν Πρέβεσαν τοὺς Γάλλους καὶ ἤνωσε τὴν χώραν μὲ τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν, ἐνῷ τὸ 1818 ἠγόρασε τὴν Πάργαν μὲ ἀργύριόν του ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους καὶ τὴν ἐσύναψεν εἰς τὴν σατραπείαν του, καὶ ἄλλα μυριάριθμα ὑπουργήματα.

Ὀργισθεὶς τώρα εἰς ἄκρον ὁ Σουλτάνος ἀπεφάσισε τὴν τελείαν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ὁ Χαλὲτ ἐφένδης ἐδιωρίσθη νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἐκτελέσεως. Τὸν Ἰούλιον 1820 ἐξεδόθη χατισερίφιον ἀφορίζον καὶ καταρώμενον τὸν Ἀλῆν, τὸ ὁποῖον ἀνεγνώσθη εἰς τὰς μεγαλητέρας πόλεις τῆς ἐπικρατείας. Ὁ εἰρημένος Πασόβεης ἀνεδείχθη Πασᾶς τῶν Ἰωαννίων μὲ ὄνομα Ἰσμαὴλ Πασᾶς, καὶ ἄλλοι ἑπτὰ Πασάδαι ἑνωθέντες ἐστράτευσαν κατ᾽ εὐθεῖαν εἰς τὴν Ἤπειρον. Ὁ θρασύδειλος Ἀλῆ Πασᾶς δὲν ἐστάθη ἱκανὸς νὰ ἀντισταθῇ πουπότε εἰς τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα, ἀλλ᾽ ἠσφαλίσθη εἰς τὸ παρὰ τὴν λίμνην φρούριόν του, καὶ ἐκεῖθεν κατέκαυσε τὴν ὡραίαν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων διὰ νὰ μὴ εὕρουν κατοικίας οἱ ἐχθροί του. Ἐκεῖ ἐπολιορκεῖτο μῆνας τινὰς, ἕως οὗ σύμβαμα ἄλλο μεγαλήτερον ἐμοίρασε τὰς δυνάμεις τοῦ Σουλτάνου.

Τὴν 7 Μαρτίου (23 Φεβρ. Π. ἡμ.) ἐφάνη εἰς τὸ Ἰάσιον ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, καὶ μετὰ τοῦ Αὐθέντου Μιχαὴλ Σούτσου ἐκήρυξαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς σελήνης. Ἡ ἀγγελία αὕτη φθάσασα εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ μίαν ἑβδομάδα κατετάραξε τὸν Σουλτάνον. Ὁ ἀγαπητός του Χαλὲτ, ὅς τις πρὸ δύω ἐνιαυτῶν ἐπροσπάθησε νὰ ἀθωώσῃ τὴν ἀπὸ τῆς Βλαχίας φυγὴν τοῦ Αὐθέντου Ἰωάννου Καρατσᾶ, καὶ ὅς τις πρὸ ἑνὸς ἐνιαυτοῦ εἶχεν ἀναδείξειν ἡγεμόνα τῆς Μολδαυΐας τὸν νῦν ἀποστατήσαντα Μιχαὴλ Σοῦτσον, γαμβρὸν τοῦ Καρατσᾶ, διὰ νὰ ἀποφύγῃ πᾶσαν κατηγορίαν, ἐσυμβούλευσε τὸν Σουλτάνον νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὡς ἄπιστον τὸ γένος τῶν Γραικῶν καὶ τὸν κυβερνῶντα τὴν ἐκκλησίαν του κλῆρον. Πρῶτος τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων ἐφυλακώθη ὁ Ἐφέσου Διονύσιος Καλλιάρχης, ὅς τις ἔχων ἀδελφὸν εἰς τὴν Ῥωσίαν, συμφυγόντα (1806) ἐκεῖ ἐκ Βλαχίας μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου, ὑπωπτεύθη ὡς πλέον τῶν ἄλλων ἔνοχος. Ὁ καλοκἀγαθος οὗτος ἀρχιερεὺς, ὁ φιλανθρωπότατος καὶ φιλομουσότατος πάντων τῶν ἀρχιερέων, ποτὲ δὲν ἐμελέτησε κακὸν κατὰ τῆς Τουρκικῆς δυνάμεως. Μὲ ὅλας τὰς Χριστιανικὰς ἀρετάς του ἐσύναπτε πάντοτε τὴν ἰδέαν, ὅτι

ἡ Ὀθωμανικὴ βασιλεία εἶναι θεόθεν τεταγμένη καὶ προσκρούει εἰς τὸ θεῖον θέλημα ὅς τις στοχασθῇ τι ἐναντίον της. Συγχρόνως ἤρχισεν ἡ σφαγὴ τῶν Φαναριωτῶν, ὅσοι δὲν ἐπρόλαβαν νὰ φύγωσιν εἰς Ὀδησσόν. Ὁ Λογοθέτης τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, Θεόδωρος Ῥίζος, ὁ γέρων Χαντσερῆς, ἀδελφὸς τοῦ φυγόντος αὐθέντου Χαντσερῆ, καὶ πλῆθος ἄλλων Φαναριωτῶν ἐσφάγησαν ἀπὸ τὸν δήμιον. Ἐφεξῆς ἐφυλακώθησαν οἱ ἀρχιερεῖς Νικομηδείας, Χαλκηδόνος, Δέρκων, Θεσσαλονίκης καὶ Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος, ἐχθρὸς ἄσπονδος τῶν ἐπαναστάσεων, ἀναδείξας μέγαν Λογοθέτην τὸν φρόνιμον Στέφανον Μαυρογένην, ἀνεψιὸν τοῦ Αὐθέντου Νικολάου Μαυρογένους (ἴδ. Τόμ. Ι΄, σελ. 389), ἀδελφὸν τοῦ ἐν Βιέννῃ ἀντιπρέσβεως τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς, τοῦ χρηστοῦ ἀνδρὸς Ἰωάννου, ἐπροσπάθει εἰλικρινῶς νὰ καταπαύσῃ μὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ μέσα τὴν κίνησιν τοῦ ἔθνους. Τὴν 21 Μαρτίου δι᾿ ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς του ἀφώρισε τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην καὶ τὸν Ἡγεμόνα Μιχαὴλ Σοῦτσον, καὶ ἐπρόσταξε τοὺς πανταχοῦ ἀρχιερεῖς νὰ πνίξωσι τὴν θεομισῆ ταύτην ἀνταρσίαν. Ἀλλ᾿ ἕως τὴν 10 Ἀπριλίου ἔφθασεν ἄλλη ἀγγελία, ὅτι ἐπανέστη ἡ Πελοπόννησος, ἡ πατρὶς τοῦ Πατριάρχου, καὶ αἱ νῆσοι Ὕδρα, Σπετία, καὶ Ψαρὰ, ὅπου διατρίβων πρὸ δύω μηνῶν ὁ διερμηνευτὴς τοῦ στόλου Νικόλαος Μουρούζης ὑπωπτεύθη συνένοχος τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ οὗτος μὲν ἐτεταρτημοριάσθη εὐθὺς ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Σουλτάνου, ὁ δὲ πρεσβύτερος ἀδελφός του, Κωνσταντῖνος Μουρούζης, ἀναμφιβόλως ὁ ἀγαθοφρονέστατος πάντων τῶν συγχρόνων του Φαναριωτῶν, μέγας Διερμηνευτὴς τυχὼν κατὰ δυστυχίαν, ἀπεκεφαλίσθη πρὸ τοῦ Σουλτανικοῦ πυλῶνος.

Ἔμενε τώρα νὰ ἐπιφερθῇ ποινὴ εἰς τὸν κλῆρον, ὡς ἐγγυητὴν τῆς ὑπακοῆς τῶν Χριστιανῶν. Διὰ νὰ γείνῃ ἐπαισθητοτέρα, καὶ ὡς καθ᾿ ὅλου τοῦ Χριστιανικοῦ γένους ἐπαγομένη, ἐπρόσμενεν ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ τὴν ἡμέραν

τοῦ Πάσχα (10/22 Ἀπριλ.). Ἀφοῦ ὁ Πατριάρχης ἐλειτούργησεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὡς σύνηθες, ἀμέσως ἐσύρθη εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βιζύρη, καὶ ἐνταυτῷ ἐπροστάχθησαν οἱ λοιποὶ μικροὶ ἀρχιερεῖς νὰ ψηφίσωσιν εὐθὺς νέον Πατριάρχην, ἐπειδὴ ὁ μέχρι τοῦδε παύει ἀπὸ τοῦ νὰ πατριαρχεύῃ. Ἔντρομοι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ὀλίγοι τινὲς τῶν σωζομένων Χριστιανῶν ἀνηγόρευσαν Πατριάρχην τὸν Πισιδείας Εὐγένιον. Ἀλλ᾿ ἕως οὗ νὰ τελειώσουν τὰς ψήφους, ἴδαν πρὸ τῆς πύλης τοῦ πατριαρχείου κρεμάμενον τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον μὲ ἐπιγραφὴν εἰς τὸ στῆθος του „Προδότης τῆς βασιλείας.‟ Συγχρόνως δὲ ἐκρεμάσθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ καταστένου ὁ Ἐφέσου Διονύσιος, ὁ Νικομηδείας, ὁ Χαλκηδόνος, ὁ Δέρκων, ὁ Θεσσαλονίκης, καὶ ὁ διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν διδασκαλιῶν του ὠφελήσας τὸ γένος Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος ὁ Πρώϊος. Ἀπεκεφαλίσθη δὲ καὶ ὁ γέρων Λογοθέτης Στέφανος Μαυρογένης· τὰ σώματα τούτων ἐσύρθησαν ἀτίμως ὑπὸ προσταγμένων Ἰουδαίων καὶ ἐῤῥίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ οἰκογένεια τῶν φιλοτούρκων Καλλιμαχῶν ἐξωρίσθη ὅλη εἰς Βόλιον τῆς Ἀσίας, ὅπου μετὰ τινας μῆνας ἐπνίγη ὁ αὐθέντης Σκαρλάτος Καλλιμάχης ὑπὸ Τούρκου δημίου· ὁ δὲ ἀδελφός του Ἰωάννης προεξωρισμένος εἰς Προῦσαν ἀπεκεφαλίσθη ἐκεῖ. Ὁ Ἰάκωβος Ἀργυρόπωλος, Διερμηνευτὴς ποτὲ τῆς αὐλῆς, ἐξωρίσθη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Σουλτὰν Μαχμοὺδ ὡρκίσθη νὰ μὴ μεταχειρισθῇ πλέον εἰς ὑπουργίαν του Γραικὸν, καὶ ἀνέδειξε Διερμηνευτὴν τὸν προειρημένον (σελ. 482) ἀρνησίχριστον Βουλγάρογλον.

Τὰ εἰς τὰς ἐπαρχίας κακὰ δὲν ἦσαν μικρότερα τῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν πόλιν. Διότι Σουλτανικὸν χατισερίφιον ἐνεκαρδίονεν εἰς ταῦτα τοὺς καὶ ἄλλως μισοχρίστους Τούρκους. „Ἐξεθηλύνθητε, ἔλεγεν ἡ δήλωσις, ὦ Μουσολμάνοι, ἀπὸ τὴν ἡδυπάθειαν, καὶ διὰ τοῦτο σᾶς ἐκαταφρόνησαν οἱ ἄπιστοι. Ἀναλάβετε τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγρι-

ότητα καὶ σοβαρότητα τῶν προγόνων μας. Ὁπλοφορήσατε ὅλοι ὅσοι δύνασθε νὰ ὁπλοφορῆτε· καὶ περιέρχεσθε ἔφιπποι διὰ νὰ τρομάζετε τοὺς προδότας· καὶ οἱ κριταὶ καὶ ἄρχοντες στέλλετέ τους γρήγορα εἰς τὸ κριτήριον τοῦ ἀπταίστου Θεοῦ διὰ νὰ ἀνταμειφθοῦν ἐκεῖ κατὰ τὰ ἔργα των.“ Κατὰ ταύτην τὴν διδασκαλίαν ἐκρεμάσθησαν εἰς Ἁδριανούπολιν ὁ ἐκεῖ διατρίβων πρῴην Πατριάρχης Κύριλλος καὶ πολλοὶ προεστῶτες, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὁ ἐπίσκοπος τοῦ μητροπολίτου καὶ οἱ ἐπισημότεροι, εἰς τὴν Λάρισσαν ὁ Λαρίσσης μητροπολίτης κτλ.

Εἰς μάτην ἐπροσπάθουν οἱ πρέσβεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων νὰ ἐμπνεύσουν φρονήματα φιλανθρωπότερα εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος. Τοὺς ἐδόθη ἀπότομος ἀπόκρισις: „Ὁ Σουλτάνος εἶναι ἀπόλυτος, ἀνεξάρτητος αὐθέντης καὶ δὲν χρεωστεῖ νὰ δώσῃ λογαριασμὸν τῶν πράξεών του εἰς κἀνένα ἄνθρωπον.“ Ὑποπτευόμενος μάλιστα ὁ Σουλτάνος, ὅτι ἡ Ῥωσία μυστικῶς συνεργεῖ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, ὄχι μόνον ἐπλημμύρισε τὴν Βλαχίαν καὶ Μολδαυΐαν μὲ ἐξολοθρευτικὰ στρατεύματα· ἀλλ' ἐπεριώρισε καὶ τὴν Ῥωσικὴν τῶν ἐμπόρων θαλασσοπλοΐαν. Ὁ Ῥωσικὸς πρέσβυς Στρογανόφιος, μὴ εἰσακουόμενος εἰς ὅσα ἐπρόβαλεν εἰς τὸ Διβάνιον, ἀνεχώρησεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως (ἀνωτ. σελ. 457). Ἀλλ' ὁ Σουλτάνος, σταθερὸς εἰς τὴν γνώμην του, ἐπρόσμενε νὰ ἴδῃ εἰς τοὺς πόδας του τὴν κεφαλὴν τοῦ πολιορκουμένου Ἀλῆ Πασᾶ, καὶ διὰ τῶν χρημάτων του νὰ ὀργανίσῃ εὐκόλως τὸ τακτικὸν, καὶ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἀπίστους Γραικούς. Οἱ Γιανίτσαροι ὅμως αἰσθανθέντες τὰς βουλάς του ἤρχισαν νὰ σπαράττωσι τὴν πόλιν μὲ συχνὰς πυρκαϊὰς καὶ διαρπαγάς. Διὰ νὰ καταπραΰνῃ ὁ Σουλτάνος τὸν ὄχλον τοῦτον, ἐθυσίασεν ἄνδρας ἀξιολογωτάτους, καὶ αὐτὸν προσέτι τὸν ἀπαραίτητον φίλον του Χαλὲτ ἐφένδην!

Διότι οἱ Γιανίτσαροι ἐξελάμβαναν τὸν ἀγαπητὸν τοῦτον αἴτιον τῆς ὀλεθρίου τῶν Γραικῶν ἐπαναστάσεως,

καὶ τῶν πολλῶν ἀναγκαστικῶν μέσων τοῦ χρηματισμοῦ, ἐνῷ εἰς τὸ Σαράγιον ἐπεκράτει ἀπεριόριστος πολυτέλεια. Ἤρχισαν νὰ προσηλόνουν εἰς τοὺς τοίχους λοίδορα κατ' αὐτοῦ γράμματα, ὀνομάζοντές τον ἐχθρὸν τοῦ ἔθνους, καὶ ὅτι ὁ Σουλτάνος δαπανᾷ εἰς αὐτὸν περισσότερα παρὰ εἰς διατήρησιν ὁλοκλήρου στρατοῦ. Αὐτὸς καὶ τὰ ἀνδράποδά του, ἔλεγαν, ὁ μέγας Βιζύρης Σελὶκ καὶ ὁ Μουφτῆς θέλουν νὰ καταργήσουν τὸ Γιανιτσαρικὸν τάγμα. Τελευταῖον ἐξεῤῥάγη ἐπανάστασις τὸν Νοεμβρ. 1822, καὶ ὁ Σουλτάνος διὰ νὰ τὴν καταπαύσῃ ἐξώρισε τὸν μέγαν Βιζύρην, τὸν Μουφτῆν, τὸν κουρέα καὶ τὸν Χαλὲτ ἐφένδην. Ὁ Χαλὲτ παρέλαβε τὴν περιουσίαν του, καὶ ἰδιόχειρον προστατευτικὸν γράμμα τοῦ Σουλτάνου, καὶ μὲ λαμπρὰν ἀκολουθίαν μετέβη εἰς τὸ Ἰκόνιον· ἀλλὰ κατόπιν του ὑπήγαινε μὲ φιρμάνιον ἄλλο δήμιος, ὅς τις φθάσας εἰς Ἰκόνιον τὴν 6 Δεκεμβρ. ἐπῆρε τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀγαπητοῦ Χαλὲτ, καὶ φερθεῖσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ἐξαίρετον χάριν φιλίας ἐπρόσταξεν ὁ Σουλτάνος καὶ τὴν ἐξέθεσαν πρὸ τῆς πύλης ἐντὸς ἀργυρᾶς λεκάνης. Ἐθανατώθησαν δὲ καὶ οἱ φίλοι καὶ ὀπαδοὶ τοῦ Χαλέτ. Ἔκτοτε ὁ Σουλτάνος ἔκαμνε πᾶν ὅ,τι ἤθελαν οἱ Γιανίτσαροι καὶ οἱ ὑπερασπισταί των.

Ἀφοῦ ὅμως ἐφαίνετο ὅτι ἀποκαθίσταται ἡσυχία, ἀπεφάσισε νὰ σωφρονίσῃ τὴν ἀκολασίαν των καὶ νὰ δείξῃ κύριον τὸ θέλημά του. Ὁ μέγας Βιζύρης Ἀβδουλὰχ, φίλος τῶν Γιανιτσάρων, καὶ ὁ Γιανιτσάραγας, δύω ἐχθροὶ τοῦ Χαλὲτ, ἀπεβλήθησαν καὶ ἐτιμωρήθησαν. Ἐνεθαῤῥύνετο δὲ ὁ Σουλτάνος κἄποτε καὶ ἀπὸ πράγματα, τὰ ὁποῖα τὸν εὔφραιναν. Ἡ ἀποστατήσασα Χίος (1822) ἐτιμωρήθη κατὰ τὴν θέλησίν του. Πόλεμος ἐκραγεὶς μετὰ τὴν Γραικικὴν ἐπανάστασιν ἐκ μέρους τῆς Περσίας ἐτελείωσε μὲ εἰρήνην μεσιτευθεῖσαν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν (1823). Νέαι ἑτοιμασίαι διὰ τὴν τετάρτην κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐκστρατείαν (1824), ἡ προσεγγίζουσα φιλίωσις τῆς Ῥωσίας, ἥτις ἐφανέρωσεν εἰς τὸ Διβάνιον τὴν ἀ-

ποστολὴν πρέσβεως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἡ βοήθεια, τὴν ὁποίαν ἔκαμνεν ὁ Αἰγύπτιος Σατράπης κατὰ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Πελοποννήσου, ὁ ἐρχομὸς Γαλλικοῦ πρέσβεως τοῦ Γυϊλλεμινότου, ἡ μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Αὐστρίαν καλὴ ἁρμονία του, καὶ τελευταῖον ἡ πτῶσις τῶν Ψαρῶν (3 Ἰουλ. 1824). ὅλα ταῦτα ἐγέμισαν τὸν Σουλτάνον ὑπερηφάνων ἐλπίδων.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ αὐστηρότης τοῦ ἀγαπητοῦ γαμβροῦ του Χουσεΐν Ἀγαπασᾶ, καὶ οἱ τρόποι τοῦ μεγάλου Βεζύρου Γαλὶβ ἀνενέωσαν τὸν παροργισμὸν, καὶ δυστυχεῖς ἀγγελίαι ἐκ Θεσσαλίας ὅτι ὁ Σερασκέρης Δερβὶσχ Πασᾶς ἐκτυπήθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας (Ἰουν. 1824), καὶ ἐξ Ἠπείρου ὅτι ὁ Ὀμὲρ Βριόνης δὲν ἐκατόρθωσε τίποτε, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐφάνη ἔμπροσθεν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἐματαίωσε τὸ κατὰ τῆς Σάμου ἐγχείρημα τοῦ Καπουδᾶν Πασᾶ· τότε ἐφανερώθη πάλιν ἡ λύσσα τῶν Γιανιτσάρων, οἱ ὁποῖοι ἐδιέβαλλαν φανερὰ τὸν Σουλτάνον, ὅτι τὸν πρεσβύτερον υἱόν του Ἀβδοὺλ Ἀμὶδ (γεννηθ. 6 Μαρτ. 1813). δὲν τὸν παρουσιάζει εἰς τὸ κοινὸν, προφασιζόμενος τὴν ἀῤῥωστικήν του κρᾶσιν, διὰ νὰ βασιλεύῃ αὐτὸς ἀσφαλέστερα. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ τοὺς φόνους καὶ τὰς διαρπαγὰς, καὶ διὰ νὰ σώσῃ καὶ τὸν ἑαυτόν του ἀπέβαλεν ὁ Σουλτάνος (Αὐγ. 1824) τὸν Χουσεΐν Ἀγαπασᾶν, καὶ (τὴν 14 Σεπτεμβ.) ἀνέδειξε μέγαν Βεζύρην τὸν Πασᾶν τῆς Σιλίστρας, φίλον τῶν Γιανιτσάρων εἰς τόπον τοῦ Γαλίβ. Ἀλλὰ μὲ τοὺς κινδύνους ηὔξανεν ἡ ἐσωτερικὴ δύναμις τοῦ Σουλτάνου. Ἤρχισεν αὐστηρὰν ἀστυνομίαν. Μεγαλητέρα δραστηριότης εἰς τὰ θαλάσσια ἔκαμεν ἰσχυρὸν τὸν στόλον. Ἡ ἐκλογὴ νέου Σερασκέρου κατὰ τῶν Ἑλλήνων, τοῦ Ῥεσχὶδ Πασᾶ, καὶ ἡ τοῦ παλαιοῦ Καπουδᾶν Χοσρὲτ Πασᾶ ἔγεινεν εὐτυχεστέρα παρὰ πρότερον.

Ἡ θρασύτης ὅμως τῶν Γιανιτσάρων ἐγίνετο κατ' ὀλίγον ἀνυπόφορος. Τρομερὰ πυρκαϊὰ ἐνεργηθεῖσα ὑπ' αὐτῶν (3 — 5 Ἰαν. 1826) εἰς τὸν Γαλατᾶν ἠφάνισε

σχεδὸν τὴν πόλιν ἐκείνην. Ὁ Σουλτάνος καθ' ὑπερβολὴν ἀγανακτήσας διὰ τὰ ὀλέθρια κινήματα τῶν Πραιτωριανῶν τούτων, καὶ ἐνταὐτῷ στενοχωρούμενος ἀπὸ τὸν Ῥωσικὸν βουλευτὴν Μινζιάκην, ὅς τις ἔδωκε τὴν 5 Ἀπριλ. 1826 εἰς τὸ Διβάνιον τὴν τελευταίαν θέλησιν τοῦ Αὐτοκράτορός του, εὑρέθη εἰς ἀμηχανίαν ἄκραν, ἐνῷ οὔτε εἰς τὴν Ῥωσίαν ἠδύνατο νὰ ἀντισταθῇ μὲ τοιούτους στρατιώτας, οὔτε τῶν Γιανιτσάρων τούτων ἠδύνατο νὰ μεταβάλῃ τὰ φρονήματα. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ καταργήσῃ τὸ ἀπειθὲς καὶ ἄχρηστον τοῦτο τάγμα. Μὲ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξέδωκε τὴν 29 Μαΐου 1826 χατισερίφιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπρόσταζεν αὐστηρῶς πειθαρχίαν εἰς τοὺς Γιανιτσάρους καὶ νέον ὀργανισμὸν τοῦ στρατεύματος. Κατ' ἀρχὰς δὲν ἐταράχθησαν οἱ Γιανίτσαροι. Ἀλλὰ τὴν 14 Ἰουνίου περιφέροντες τοὺς μαγειρικοὺς λέβητάς των, ὡς σύνηθες, ἐπανέστησαν γενικῶς μὲ ἀπελπισμένην μανίαν. Ἀλλ' ὁ Σουλτᾶν Μαχμοὺδ ἔστησε τὴν σημαίαν τοῦ Προφήτου, καὶ περικυκλούμενος ἀπὸ τὸν Οὐλαμᾶν, ἐπρόσταξε τὸν Χουσεΐν Πασᾶν, τὸν γαμβρόν του, νὰ διευθύνῃ κατὰ τῶν ἀποστατῶν τὸ σύστημα τῶν κανονιστῶν (Τοπιτσίδων). Μετὰ τρομερὸν ἀγῶνα ἐσκορπίσθησαν τὴν 15 οἱ Γιανίτσαροι. Ὅσοι ἐσώθησαν ἀπὸ τὰς φλόγας τῶν καιομένων οἴκων των, ὅπου εἶχαν ἐγκλεισθῆν, ἐπιάσθησαν διὰ νὰ καθυποβάλουν τὰς ὑπερηφάνους κεφαλάς των εἰς τὸν πέλεκυν τοῦ Σουλτανικοῦ δημίου. Τὸν Σεπτέμβριον 1826 ἀνέβαινε τὸ πλῆθος τῶν θανατωθέντων εἰς 15,000. Τόσον πολλοὶ ἦσαν οἱ εἰς τὸν Βόσπορον ῥιφθέντες νεκροὶ, ὥστε τὰ πλοῖα ἐδυσκολύνοντο νὰ πλεύσουν ἐμποδιζόμενα ὑπ' αὐτῶν. Ὁ Σουλτάνος ἔδειξε κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας καὶ ἀνδρίαν καὶ ῥώμην καὶ σταθερότητα. Τὴν 17 Ἰουνίου 1826 Σουλτανικὸν πρόσταγμα, ἐπιστηριζόμενον εἰς φετφᾶν τοῦ Μουφτῆ, ἐκήρυξε διαλυμένον τὸ Γιανιτσαρικὸν τάγμα, καὶ ἐπέθεσε κατάραν εἰς τὸν ὅς τις ἀναφέρῃ πλέον τὸ ὄνομά των. Τὰ παράσημά των ἐσυντρίφθησαν, ἐπατήθησαν, ἀτιμάσθησαν,

καὶ οὕτω Σουλτᾶν Μαχμοὺδ ὁ Β' ἐκατώρθωσε τὸ παραδοξότατον πάντων εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καταργήσας τάγμα, τὸ ὁποῖον ἐπιστεύετο πάντοτε στήριγμα τῆς βασιλείας καὶ τῆς θρησκείας, καὶ τὸ ὁποῖον ἐκρήμνισεν, ὡς ἐξεύρομεν, πλῆθος Σουλτάνων (ἴδ. Τόμ. Ζ', σελ. 434. 435. Η', 400. 516. Ι', 341, 365· καὶ ἀνωτ. σελ. 489). Νέον στρατιωτικὸν ὀνομαζόμενον Ἀσκερὶ Μουχαμουδιὲ (στράτευμα Μαχμούδειον), κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν τρόπον, ἐδιωρίσθη πάραυτα μὲ νέα ἐνδύματα, μὲ νέας διαιρέσεις, καὶ μὲ γυμνάσεις διὰ ὀφικιαλίων Εὐρωπαίων, εἰς τὰ ὁποῖα ὅλα ἔγεινε μέτοχος καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτάνος· καὶ τὴν ἐπικινδυνοτάτην ταύτην μεταῤῥύθμισιν ἐστάθη ἱκανὴ ἡ σταθερότης καὶ τὸ πνεῦμα του νὰ τὴν εἰσάξῃ καὶ εἰς πολλὰς ἐπαρχίας του.

Μεταξὺ τούτων τῶν ταραχῶν καὶ φροντίδων εὑρισκόμενος ὁ Σουλτάνος ἐδέχθη τὸ τὴν 5 Ἀπριλ. ἀναφερθὲν πρὸς αὐτὸν τελευταῖον θέλημα τῆς Ῥωσίας (14 Μαΐου), καὶ στείλας πληρεξουσίους του εἰς Ἀκερμάνιον ἐσυμβίβασε τὰς μὲ τὴν Ῥωσίαν διαφοράς του διὰ συνθήκης ὑπογραφείσης ἐκεῖ τὴν 6 Ὀκτωβ. 1826, διὰ τῆς ὁποίας παρεχώρησε τὰ παρὰ τὸν Φάσιν ποταμὸν φρούρια τῆς Ἀσίας, βασταζόμενα μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν Ῥώσων καὶ ζητούμενα ὀπίσω ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν, καὶ ἐγνώρισε τὴν ὑπὸ τῆς Ῥωσίας προσδιοριζομένην πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Μολδαυΐας, Βλαχίας καὶ Σερβίας. Μ' ὅλον τοῦτο τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα δὲν εὐκαίρωσαν τὰς δύω ἐπαρχίας, εἰμὴ τὸν Μάϊον 1827. Ὁ Ῥωσικὸς πρέσβυς Ῥιβωπιέῤῥος φθάσας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔλαβεν ἀκρόασιν εἰς τὸν Βιζύρην τὴν 7 Ἰουν, καὶ τὴν 14 εἰς τὸν Σουλτάνον, καὶ ἤρχισαν νὰ συμπλέκωνται αἱ μὲ τὴν Ῥωσίαν παλαιαὶ πολιτικαί των σχέσεις.

Ἀλλ' ὅταν ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν Σουλτάνον ἡ τῆς 6 Ἰουλίου 1827 συνθήκη τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας

καὶ Ῥωσίας, διὰ τῆς ὁποίας ἐμεσίτευαν ἐνόπλως περὶ τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης, μὲ σταθερὰν ἀπόφασιν ἀπέῤῥιψεν ὁ Μαχμοὺδ πᾶσαν Χριστιανικὴν μεσιτείαν: „Ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ, ἀπεκρίθη εἰς τοὺς μεσιτεύοντας πρέσβεις, προκρίνει τὸν ὄλεθρόν της παρὰ νὰ δεχθῇ μεσιτείαν περὶ τῶν ὑπηκόων της.“ Αἱ ἀγγελίαι ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τοῦ ἦσαν πολλὰ χαρμόσυνοι. Διότι τὴν 5 Ἰουνίου 1827 ἔπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ Ῥεσχὶδ Πασᾶ ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὅλη ἡ Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Ἑλλὰς ἔγεινεν ὑπεξούσιός του, καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ Ἰβραῒμ Πασᾶ τοῦ Αἰγυπτίου διέτρεχαν ἀκωλύτως ἀφ' ἑνὸς ἄκρου ἕως ἄλλο ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Πῶς λοιπὸν τώρα τολμοῦν αἱ δυνάμεις αὗται νὰ ζητῶσιν ἐλευθερίας καὶ προνόμια ῥαγιάδων ὑποταχθέντων μὲ πολλοὺς ἀγῶνας; Ἀλλ' ὅταν τοῦ ἔφθασεν ἡ δυστυχὴς ἀγγελία, ὅτι οἱ στόλοι τῶν μεσιτριῶν δυνάμεων κατέκαυσαν εἰς Ἀβαρίνους τὸν στόλον του (20 Ὀκτωβ. 1827), καὶ οἱ πρέσβεις των μὴ εἰσακουόμενοι ἀνεχώρησαν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, τότε ὁ Σουλτάνος ἀναξιοπαθῶν ἐξέδωκε πρὸς τοὺς τοπάρχας τῶν ἐπαρχιῶν του τὴν προειρημένην (σελ. 468) ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπροκάλει ὅλους τοὺς Μουσολμάνους εἰς τὰ ὅπλα διὰ νὰ ἀπαντήσωσι τὰς τῶν ἀπίστων κακοβουλίας.

Ἡ μὲν Ἀγγλία, ἐπειδὴ ἐμβῆκεν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων ὁ Βελιγκτὼν (ἀνωτ. σελ. 406) ἤρχισε πάλιν νὰ συνάπτεται φιλικῶς μὲ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλήν. Ἀλλ' ἡ Ῥωσία ἐρεθισθεῖσα ἀπὸ τὴν φοβεριστικὴν θέσιν τοῦ Σουλτάνου ἀπεφάσισε τὸν πόλεμον 1828, ὡς προεδιηγήθημεν (σελ. 468). Ὁ Σουλτάνος ἀπήντησεν εἰς την Ῥωσικὴν δήλωσιν τοῦ πολέμου μὲ δήλωσιν ἐναντίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφαίνετο χαρακτὴρ Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, καὶ μὲ σταθερότητα μεγάλην ἐπεχείρησε τὴν προστασίαν τῆς ἐπικρατείας του. Ἐξεστράτευσε προσωπικῶς ἀπὸ τῆς καθέδρας του 15 Σεπτεμβ. καὶ ἐ-

συνώδευσε τὸ Σενσὰκ Σεριφὶ ἤ τὴν σημαίαν τοῦ προφήτου εἰς τὸ ἐν Ῥεμὶς Τσευτηλικίῳ στρατόπεδόν του, ὅπου τὴν ἔστησεν. Οἱ Τουρκικοὶ πολιτικοὶ μιμούμενοι τὴν ἰσχὺν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ αὐθέντου των, ἐδείχθησαν φρόνιμοι, θαῤῥαλέοι καὶ ἀκλόνητοι εἰς τὴν περὶ τῶν δικαίων των πληροφορίαν. Καὶ οἱ ἀποστρεφόμεναι τὰ Τουρκικὰ πράγματα ἠσθάνθησαν κἄποιαν τιμὴν δι' αὐτοὺς βλέποντες μὲ πόσην πεποίθησιν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς θείας προνοίας ἔτρεχαν κατόπιν τῆς θελήσεως τοῦ μονάρχου των. Ὅταν οἱ διπλωματικοὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἐπαρακίνουν τὸ Διβάνιον νὰ ἀκούσῃ τὰς συμβουλάς των, ἐπειδὴ αἱ αὐλαὶ ἐπιθυμοῦν νὰ δώσουν αἰωνίαν στερέωσιν εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος, ἔδωκεν ὁ μέγας Βιζύρης μὲ ἀβίαστον ἀδιαφορίαν τὴν ἀξιολογωτάτην ἀπόκρισιν: „Ὅλα τὰ ἀνθρώπινα εἶναι προσωρινά· μόνος ὁ Θεὸς εἶναι αἰώνιος."

Τὰς προόδους τοῦ δεκασσαρα μήνου τούτου πολέμου ἱστορήσαμεν ἀρχήτερα (σελ. 468 - 474). Ἡ εἰς τὴν Κουσλαβέτισχαν μάχη (11 Ἰουν. 1829) ἠφάνισε τὸ νέον τακτικὸν τοῦ Σουλτάνου· ὁ ἀρχιστράτηγος Δειβίτσχιος ἐμβῆκεν εἰς τὴν Ἁδριανούπολιν 20 Αὐγούστου. Ἡ Προυσία ἔστειλε κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν διὰ προτροπῆς τοῦ Αὐτοκράτορος Νικολάου τὸν στρατηγὸν Μυφλίγγιον διὰ νὰ πληροφορήσῃ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν τὰ εἰλικρινῆ φρονήματα τῆς Ῥωσίας. Ὁ Δειβίτσχιος τὴν ἐπληροφόρησεν ἰσχυρότερα, καὶ ἡ εἰρήνη ἐκλείσθη τὴν 14 Σεπτεμ. εἰς Ἁδριανούπολιν, ὡς προείπαμεν. Τὴν 23 Ἀπριλ. 1830 ὁ Σουλτάνος ἐγνώρισε τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐφεξῆς διὰ τοῦ Ῥεσχὶδ Πασᾶ ἐξωλόθρευσεν εἰς τὴν Μακεδονίαν ταραχώδεις τινὰς Ἀλβανοὺς, οἵτινες ἐλεηλάτουν μὲ διαφόρους προφάσεις τὰς ἐπαρχίας του.

Ὁ Σουλτάνος ἔδειξε καὶ δείχνει ἀκάματον ζῆλον διὰ νὰ εὐρωπαΐσῃ τοὺς ὑπηκόους του. Νέα στολὴ (εἰσαχθεῖσα ἀπὸ τὸν Μάρτ. 1829) τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων, νέοι τύποι τῶν ἐντεύξεων, παραμέλη-

σις τῶν παλαιῶν ἐθίμων, ἐλευθερίαι εἰς τοὺς μὴ Μουσολμάνους ὑπηκόους του, δωρεὰ 500,000 γροσίων εἰς τὸν Πατριάρχην τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ εἰς τοὺς πτωχοὺς Χριστιανοὺς τῆς Βουλγαρίας ἄλλαι χρηματικαὶ δωρεαὶ μεγαλήτεραι, προνόμια μεγάλα εἰς τοὺς θαλασσοπόρους Χριστιανοὺς ὑπηκόους του· ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα φαίνονται δυσάρεστα καὶ ἀντίθεα εἰς τὸν Ὀθωμανικὸν λαὸν, ἐὰν καὶ ὁ Μόναρχος μὲ τὰ μέσα ταῦτα δείχνῃ σκοποὺς ἀξιεπαίνους. Αὐξάνουσι τὴν δυσαρέσκειαν ἡ εἰς τοὺς Γάλλους πτῶσις τοῦ Ἀλγειρίου (τὴν 6 Ἰουλ. 1830), οἱ νέοι φόροι, ἀπαιτούμενοι ἀναγκαίως εἰς τὰ πολλὰ ἔξοδα τῆς νέας τάξεως, διὰ τοὺς ὁποίους ἀνθίστανται πολλοὶ ὀρεινοὶ λαοὶ τῆς Ἀσίας. Οἱ καταπατηθέντες Ἀλβανοὶ εὗρηκαν προστάτην τὸν Μουσταφᾶν Πασᾶν τῆς Σκόδρας, ὅς τις προσταχθεὶς νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸ νέον τοῦ Σουλτάνου σύστημα ἔδειξε φανερὰ τὴν ἀπείθειάν του. Ἐξεστράτευσε μάλιστα ὁ Σατράπης οὗτος μὲ τοὺς Σκοδραίους του περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλ. 1831, καὶ ἀναγορεύσας ἑαυτὸν ὑπερασπιστὴν τοῦ γνησίου Ἰσλαμισμοῦ καὶ τῶν Γιανιτσάρων ὥρμησεν εἰς τὴν Μακεδονίαν· καὶ εἷς ἐκ τῶν συμμάχων του ἡγεμόνων, ὁ Καραφεΐζης, ἐκυρίευσεν (22 Ἀπριλ.) τὴν πόλιν Σοφίαν. Ἐναντίον αὐτοῦ ἐστρατοπέδευσεν ὁ μέγας Βιζύρης Ῥεσχὶδ Πασᾶς μὲ τὰ νεοσχημάτιστα στρατεύματα εἰς Πιτόλια, ὅπου πολιορκεῖται ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ Σουλτάνος ἔστειλεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῶν νεομόρφων στρατιωτῶν του στίφη τινὰ εἰς Ἁδριανούπολιν. Ὁ ἐφεξῆς χρόνος θέλει μᾶς διδάξειν ἀκριβῶς τὴν λύσιν τοῦ περιπλεγμένου τούτου δράματος.

12. Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως.
(1789 — 1831).

Ἀφήκαμεν ἀνωτέρω (Τόμ. Γ', σ. 404) τὴν πηδαλιουχίαν τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εἰς τὰς χεῖρας Νεοφύτου Ζ', τοῦ ἀπὸ Μαρωνείας ἀναβάντος τὸν Πατριαρχικὸν θρό-

νον. Οὗτος ἐπηνέθη ἀπὸ τοὺς Φαναριώτας ὡς ἀνὴρ πολιτικὸς καὶ συνετὸς, μ' ὅλον ὅτι δὲν ἐφάνη ἀπ' αὐτὸν κἂν ἓν ἔργον ἀποβλέπον τὴν κοινὴν τοῦ γένους ὠφέλειαν. Ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν ἕως τὴν 3 Μαρτ. τοῦ 1794 ἔτους, καὶ τότε αὐτὸς μὲν ἐξωρίσθη εἰς τὸν Ἄθωνα, τὸν διεδέχθη δὲ Γεράσιμος Γ', προβιβασθεὶς ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Δέρκων, Κύπριος τὴν πατρίδα, παιδείας ἑλληνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἔμπειρος, ἀλλὰ γέρων ἤδη καὶ ἀδρανής. Αὐτὸς τὴν ὑπὸ Καλλινίκου Γ' τιμηθεῖσαν Ἀρχιεπισκοπὴν Δημητριάδος (Τόμ. Ι', σελ. 399) ἀνέδειξε τώρα μητρόπολιν χειροτονήσας, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Γρηγορίου, Μητροπολίτην τὸν ἀνεψιόν του Ἀθανάσιον. Θλιβόμενος ὅμως ἀπὸ τὸ γῆρας ἐπαραιτήθη οἰκειοθελῶς τὸν Μάϊον 1797, καὶ ἐσυγχωρήθη νὰ κατοικῇ εἰς αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὡς ἥσυχος καὶ ἀνύποπτος εἰς τὸν διάδοχόν του. Διάδοχός του δὲ ἐψηφίσθη ὁ Σμύρνης Γρηγόριος Ε'.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο Πελοποννήσιος γεννημένος (1749) εἰς Διμιτσάναν ἐξ εὐτελῶν γονέων. Ἐκεῖ ἐδιδάχθη ὀλίγα τινὰ γράμματα, καὶ εἰκοσαετὴς ὢν μετέβη εἰς τὴν Σμύρνην διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν τύχην του. Ὁ κανδηλάπτης τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὸν παρέλαβεν εἰς τὴν σκέπην του, καὶ τὸν ἐμεταχειρίζετο συμβοηθὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ναοῦ. Ὁ νεανίσκος ὅμως προικισμένος μὲ φυσικὴν ἀγχίνοιαν εἶχε κλίσιν εἰς τὴν μάθησιν. Ὁ προεστώς του κανδηλάπτης τοῦ ἔδωκε τὴν ἄδειαν ν' ἀκούῃ τὰ μαθήματα τῆς λεγομένης Εὐαγγελικῆς σχολῆς, ὅπου ἔλαμπεν ὄχι μόνον μὲ τὴν ἐπιμέλειαν, ἀλλὰ καὶ μὲ σεμνότητα βίου καὶ εὐλάβειαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ταῦτα παρατηρήσας ὁ τότε μητροπολίτης Σμύρνης Προκόπιος, Πελοποννήσιος καὶ αὐτὸς, παρέλαβε τὸν Γρηγόριον καὶ τὸν ἀνέδειξε Διάκονον, ἔπειτα Ἀρχιδιάκονον καὶ τελευταῖον Πρωτοσύγκελλόν του. Τότε μετέφρασεν ὁ Γρηγόριος εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν καὶ ἐξέδωκεν εἰς Βενετίαν (περὶ τὸ 1782) τοὺς πε-

ρὶ ἱερωσύνης λόγους τοῦ Χρυσοστόμου. Ὅταν ὁ Προκόπιος κατὰ τὸ 1784 ἔτος ἐπροσκαλέσθη Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (Τόμ. Ι'. σελ. 403), τότε ἀνέδειξε διάδοχόν του εἰς τὴν Σμύρνην τὸν Πρωτοσύγκελλόν του Γρηγόριον. Ὅλοι οἱ Σμυρναῖοι ὁμολογοῦσιν ὁμοφώνως, ὅτι ἦτο σεμνὸς τὸ ἦθος, λιτὸς τὴν δίαιταν, ταπεινὸς τὴν στολὴν, ζηλωτὴς τῆς πίστεως, δραστηριώτατος εἰς ὅλα τὰ ἔργα του. Ἦτο ὅμως ἄκαμπτος εἰς τὰς ἰδέας του, καὶ δὲν τοῦ ἔμελε διὰ κἂν ἓν ἐναντίον ὅταν ἀπεφάσιζε τίποτε. Ἐὰν αἱ γνῶμαι του ἦσαν ὀρθαὶ, κἂν εἰς δὲν ἠδύνατο νὰ τὰς ἐκτελέσῃ, ὅσον δύσκολοι καὶ ἂν ἦσαν, μὲ περισσοτέραν δραστηριότητα παρ' αὐτόν. Ἂν κατὰ δυστυχίαν ἦσαν στραβαὶ, κἀμμία συμβουλὴ δὲν ἴσχυε νὰ τοῦ τὰς ἀνατρέψῃ. Ἐκ τῆς πεισμονῆς του ταύτης κατήντησεν ἡ Σμύρνη ὅλη μίαν φορὰν εἰς στάσιν τοιαύτην, ὥστ' ἐκινδύνευε νὰ γείνῃ ἐναντίον του κοινὴ ἐπανάστασις. Τότε ἐγνώρισεν ὁ Γρηγόριος, ὅτι δὲν δὲν προχωρεῖ ὁ σκοπός του, καὶ καταβὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐζήτησε γονυπετὴς ἀπὸ τὸν λαὸν συγγνώμην, καὶ οὕτως ἀποκατέστησε τὴν ἡσυχίαν.

Τοῦτον τὸν ἄνδρα ἐπροσκάλεσαν τώρα ποιμενάρχην τῆς ἐκκλησίας· καὶ αἱ ἐλπίδες ἦσαν μεγάλαι, ὅτι διὰ τῆς αὐστηρῶς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς του καὶ διὰ τῆς ἀγρύπνου ἐνεργείας του, θέλει ὠφελήσειν μεγάλως τὸ γένος, καὶ αἱ ἐλπίδες αὗται δὲν ἐφάνηταν μάταιαι. Ἰδὼν ὅτι ἡ παλαιὰ πατριαρχικὴ οἰκία ὡς σεσαθρωμένη ἦτο ἀκατοίκητος καὶ οἱ Πατριάρχαι ἐκατοίκουν εἰς ἐνοικιασμένους οἴκους, ἀπεφάσισεν εὐθὺς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ πατριαρχείου. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ ἔλεγαν οἱ πρόκριτοι ἀρχιερεῖς ὅτι ἐλλείπει τὸ εἰς δαπάνην ἀναγκαῖον ἀργύριον, „Ἀρκεῖ καὶ θέλει περισσεύσειν“, ἀπεκρίθη συντόμως ὁ Γρηγόριος. Λαβὼν εἰς τοῦτο τὴν Σουλτανικὴν ἄδειαν ἤρχισε μὲ δραστηριότητα τὸ ἔργον, καὶ ἐνταυτῷ δι' ἐγκυκλίων του ἐπιστολῶν ὑπεχρέωσεν ἀρχιερεῖς, ἡγουμένους, ἱερεῖς καὶ διακόνους ὅλης τῆς ἐπικρατείας νὰ συνεισφέρουν τόσα, ὥστε ἀληθῶς, ἀφοῦ ᾠκοδομήθη λαμ-

πρὸς οἶκος, ἐπερίσσευσε καὶ ἱκανὴ ποσότης. Μετὰ τοῦτο ἐπεχείρησεν ἄλλο ἔντιμον καὶ ὠφέλιμον ἔργον. Ἐσύστησε τυπογραφεῖον Πατριαρχικὸν δι' ἔκδοσιν ἑλληνικῶν βιβλίων. Διὰ νὰ λάβῃ τὴν περὶ τούτου ἄδειαν τοῦ κράτους, ἀνέφερεν εἰς αὐτὸ τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην του, ἐπειδὴ τὰ βιβλία τῆς πίστεως τυπόνονται εἰς τόπους Εὐρωπαϊκοὺς καὶ κινδυνεύουν νὰ νοθευθοῦν, καὶ ἐκ τῆς νοθείας ταύτης νὰ σαλευθῇ καὶ ἡ πιστή των ὑπακοὴ εἰς τὸ κράτος. Τὸ τυπογραφεῖον λοιπὸν ἔγεινε μὲ ἄδειαν βασιλικὴν, καὶ καθυπεβλήθη ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου εἰς λογοκρισίαν διὰ νὰ μὴ ἐκδίδωνται βιβλία διδάσκοντα ἐλευθεροφροσύνην. Ταῦτα ἦσαν τὰ ἐπαινετὰ ἔργα τοῦ Γρηγορίου πατριαρχεύσαντος τὸ πρῶτον. Διότι, ἐπειδὴ ἦτο καθ' ὑπερβολὴν αὐστηρὸς, καὶ ἐνόμιζε περιττὴν τὴν τῶν προκρίτων ἀρχιερέων διατριβὴν εἰς Κωσσταντινούπολιν, καὶ στείλας τινὰς ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας των ἐμισήθη παραυτα, δεύτερον ἐπειδὴ ἐθανατώθη ὁ προστάτης του ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Γεώργιος Χαντσερῆς, τρίτον ἐπειδὴ προσταχθεὶς ἀπὸ τὸ κράτος νὰ διδάξῃ τὸν Χριστιανικὸν λαὸν νὰ μὴ προσέχῃ εἰς τὰς ἀπατηλὰς διδασκαλίας τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τότε στερεωθέντων Γάλλων, ὑπερέβη τὰ ὅρια τῆς προσταγῆς· διὰ ταῦτα ὅλα τὸν Φεβρουάριον 1799 καταβιβασθεὶς ἀπὸ τὴν ἀξίαν του ἐξωρίσθη εἰς τὸν Ἄθωνα, ὅπου συγκοινοβιάσας μὲ τοὺς Μοναχοὺς τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων καὶ τοὺς τῆς Λαύρας ἔζη μὲ ἀσκητικὴν σκληραγωγίαν ποτὲ μὲν εἰς τὴν μίαν, ποτὲ δὲ εἰς τὴν ἄλλην ἐκ τῶν δύω τούτων Μονῶν, καὶ ἀπελάμβανε σέβας καὶ τιμὴν ὡς ἅγιος ἀπ' ὅλους τοὺς Ἀθωνίτας Μοναχοὺς, καὶ τοὺς ἐκεῖ ὑπάγοντας Χριστιανοὺς προσκυνητάς.

Ἐκαλέσθη τώρα τὸ δεύτερον Πατριάρχης Νεόφυτος ὁ Ζ' προστατευόμενος ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ Ὑψηλάντου. Ἀλλὰ μετὰ δύω ἔτη, ἐπειδὴ ἐχήρευσεν ἡ λαμπρὰ ἐπαρχία Ἐφέσου, προσπαθῶν νὰ τὴν δώσῃ εἰς τὸν

Φαναριώτην Λαρίσσης Διονύσιον τὸν Καλλιάρχην, ὑπερενικήθη ἀπὸ ἄλλον Φαναριώτην ἀρχιερέα, τὸν Δέρκων Μακάριον τὸν Βαλασάκην, καὶ ἐξωρίσθη πάλιν εἰς τὸν Ἄθωνα κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα 1801.

Ἡ φατρία τοῦ νέου Ἐφέσου Μακαρίου, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ μετέπειτα ἡγεμονεύσας Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, ἐπρόβαλε νέον Πατριάρχην τὸν ἀπὸ Νικαίας Καλλίνικον Δ'. Ὁ διὰ πολλὰ διαβόητος οὗτος ἀνὴρ ἐβοηθήθη ἀπὸ τὰς περιστάσεις καὶ ἀπὸ τὴν μαλακότητά του νὰ εὐδοκιμήσῃ. Διότι μοναρχοῦντος, νὰ εἴπω οὕτω, τότε μεταξὺ τῶν Φαναριωτῶν τοῦ Δημητρίου Μουρούζη, δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ ἄλλως εἰμὴ νὰ ἐκτελῇ ἀπολύτως τὴν θέλησιν ἐκείνου. Τὸ 1803 ἔτος ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος εὐνοούμενος ἀπὸ τὸν Σουλτᾶν Σελὶμ Γ', ἔκτισε τὴν εἰς τὸν Κουρουτσεσμὲ σχολὴν τοῦ γένους, καὶ ὁ Καλλίνικος ἐφρόντισε διὰ συνοδικῶν ἐγκυκλίων νὰ συνάξῃ ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς πλουσίαν συνεισφορὰν διὰ τὸ λαμπρὸν τοῦτο ἔργον· καὶ εἰς ἕνα λόγον, ἂν δὲν ἔλαμπεν εἰς ἔργα μεγάλα, δὲν ἔδιδεν ὅμως ἀφορμὴν δυσαρεστήσεως εἰς τινά. Ἐπατριάρχευσεν ἕως τὰ μέσα Ὀκτωβρίου τοῦ 1806 ἔτους. Τότε δὲ ἐπειδὴ οἱ Ὑψηλάνται καὶ Μουροῦζαι ἐκλονοῦντο ὑπὸ τῆς ὑπεροχῆς τῶν Γαλλιζόντων (ἴδ. ἀνωτ. σελ. 486), ἀπεβλήθη ὁ Καλλίνικος· ἀλλὰ προβαλὼν γῆρας καὶ ἀσθένειαν ἐζήτησε κατὰ τὸ παράδειγμα Γερασίμου τοῦ Γ', νὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν νὰ διάγῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ἄδεια αὕτη τοῦ ἐδόθη καὶ ἐκατοίκησεν εἰς χωρίον τοῦ καταστένου λεγόμενον Πεσικτάσιον.

Ἀπὸ τῶν Ἰβήρων λοιπὸν τοῦ μοναστηρίου ἐπροσκαλέσθη τὸ δεύτερον εἰς τὴν Πατριαρχείαν Γρηγόριος ὁ Ε'. Μὲ ὅλην τὴν ἰδιοτροπίαν του ἐσυνείθιζεν ὁ ἀνὴρ νὰ συμμορφόνηται μὲ τὰς γνώμας ἐκείνων τῶν δυνατῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπερέβαιναν τὴν ἰδικήν του δύναμιν. Εὗρηκε τότε τοὺς Φαναριώτας ἠρεθισμένους ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ φιλομούσου Δημητρίου Μουρούζη, καὶ διὰ

τοῦτο ἐπαινοῦντας καὶ προστατεύοντας τὴν παιδείαν. Ὁ Γρηγόριος εὐθὺς ἐξέδωκε (Σεπτέμβ. 1807) ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν πρὸς ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς συνιστῶν τὴν μάθησιν, ὡς ἔργον θεάρεστον, καὶ παρακινῶν ὅλους νὰ κτίσωσιν ἢ νὰ βελτιώσωσι τὰ σχολεῖα των κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει φιλοχρίστων καὶ φιλομούσων ἀρχόντων. Οἱ λόγιοι ἐπήνεσαν τὸν ζῆλον τοῦ Πατριάρχου, καὶ ἐπρόσμεναν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἔργα σύμφωνα τῶν λόγων του. Δὲν παρῆλθεν ὅμως πολὺς καιρὸς, καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις κατεταράχθη ἀπὸ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου (ἀνωτ. σελ. 487). Ὁ Πατριάρχης παραλαβὼν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ πλῆθος πολὺ χριστιανῶν ὑπῆγε καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν ὀχύρωσιν τῶν παραλίων ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Σουλτᾶν Σελὶμ καὶ τοῦ συμβούλου του, τοῦ τῶν Γάλλων πρέσβεως Σεβαστιανοῦ. Ὁ Σουλτάνος τὸν ἐτίμησε μὲ λαμπρὰν σαμουρόγουναν, καὶ τὸν ἐβεβαίωσεν εἰς τὴν εὔνοιάν του. Ἐκ τούτου ἐπαρθεὶς ὁ Γρηγόριος ἤρχισε πάλιν νὰ διώκῃ τοὺς ἐγκρίτους ἀρχιερεῖς, καὶ ἐξαιρέτως τὸν κάλλιστον τῶν ἀρχιερέων, τὸν κατὰ τὸ 1803 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μακαρίου, ἀναδειχθέντα Ἐφέσου Διονύσιον, πρᾶγμα περιττὸν, ἐπειδὴ ἀντὶ τῶν στελλομένων εἰς τὰς ἐπαρχίας των ἀρχιερέων ἠναγκάζετο νὰ προσκαλῇ ἄλλους διὰ νὰ συμφροντίζωσι τὰ τῆς ἐκκλησίας· καὶ χωρὶς τούτου οἱ ἔγκριτοι ἀρχιερεῖς εὕρισκαν μέσα καὶ ὑπέστρεφαν πάλιν. Ἡ ἀλλαγὴ Σελὶμ τοῦ Γ', συνέστειλεν ὁπωσοῦν τὸν Πατριάρχην. Ἀλλ' ὅταν τὸ ἐφεξῆς (1808) ἔτος ὁ Μουσταφᾶ Βαϊρακτάρης ἐνεθρόνισε Μαχμοὺδ τὸν Β', τότε ὁ ἀνήσυχος Καλλίνικος Δ' ὑποσχεθεὶς εἰς τὸν μέγαν Βεζύρην μεγάλην ποσότητα ἀργυρίου, καὶ ἐξωθήσας τὸν Γρηγόριον ἐκάθισεν αὐτὸς (τὸν Σεπτέμβ.) τὸ δεύτερον εἰς τὸν θρόνον διὰ προσταγῆς τοῦ κράτους.

Ἡ βιαιότης αὕτη τοῦ Καλλινίκου κατεσύγχυσε τὴν σύνοδον ἰδοῦσαν, ὅτι κινδυνεύει νὰ χάσῃ τὸ πρὸ

πεντήκοντα ἐνιαυτῶν στερεωθὲν διὰ τοῦ Πατριάρχου Σαμουὴλ (Τόμ. Ι', σελ. 402) δίκαιόν της εἰς τὸ νὰ εἰσάγῃ καὶ νὰ ἐξάγῃ αὐτὴ τὸν Πατριάρχην. Διὰ τοῦτο ἔδειξαν συμπάθειαν εἰς τὸν κατατρεχθέντα Γρηγόριον, καὶ ἀντὶ νὰ τὸν ἐξορίσουν μακρὰν, τὸν ἀφῆκαν νὰ διατρίβῃ εἰς τὴν γειτονεύουσαν νῆσον Χάλκην· καὶ ἐνταυτῷ ἐπρόσμεναν καιρὸν νὰ ἐξώσουν τὸν μὴ διὰ τῆς θύρας, ἀλλ' ἀναβάντα ἀλλαχόθεν Καλλίνικον. Ὁ καιρὸς ἦλθε ταχέως. Ὁ Μουσταφᾶ Βαϊρακτάρης ἐπέταξεν εἰς τὸν ἀέρα ὡς ἴδαμεν (σελ. 490)· καὶ ἡ σύνοδος ἀπεφάσισε νέαν πατριαρχείαν· ὄχι ὅμως νὰ τὴν δώσῃ εἰς τὸν Γρηγόριον, τὸν ὁποῖον ἀπεφάσισαν νὰ μὴ τὸν δεχθῶσι πλέον κορυφαῖον των ὡς ἀντίπαλόν των, καὶ τώρα τὸν ἔστειλαν εἰς τὸν Ἄθωνα, ἀλλὰ νὰ ἐκλέξωσιν ἄλλον εὐσυμβίβαστον καὶ εἰρηνικόν. Τοιοῦτον εὕρηκαν τὸν ἀπὸ Μιτυλήνης Ἱερεμίαν Δ', Κρῆτα τὴν πατρίδα.

Ὁ Ἱερεμίας, καλεσθεὶς ἀπὸ Μιτυλήνης τὸν Μάϊον 1809 εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, ἦτο ἄνθρωπος συνετὸς, εἰρηνοποιὸς, εἰδήμων τῆς γλώσσης καὶ τῶν πραγμάτων τῶν Τούρκων· ἀλλ' ἐνταυτῷ ἦτο ἀγραμματότατος πάντων τῶν ὅσοι ἐκυβέρνησαν τὴν ἐκκλησίαν. Διὰ τὰ πρῶτα του προτερήματα ὠφέλησε μεγάλως τὴν ἐκκλησίαν, ἥτις καθυπόκειται εἰς ἀπαύστους σχέσεις μὲ τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος· ἀπεκρίνετο μὲ ἀφοβίαν καὶ σύνεσιν εἰς τοὺς ἐμφανιζομένους Τούρκους ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως, φυλάττων ἐνταυτῷ καὶ τὴν Πατριαρχικήν του ἀξίαν. Τὴν ἀγραμματίαν του ἀνεπλήρονεν ἡ φιλομάθειά του, διὰ τὴν ὁποίαν συνέτρεχεν εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ ἔθνους καὶ εἰς ὅσα ἀπέβλεπαν τὴν παιδείαν του. Γέρων ἤδη ὢν ἐπαραίτησεν εἰλικρινῶς τὴν ἀξίαν του τὸν Ἀπρίλιον 1813 καὶ ἀφέθη νὰ κατοικῇ τὴν πατριαρχικὴν οἰκίαν ἕως οὗ ἔφθασεν ὁ διάδοχός του, μετὰ τοῦ ὁποίου συζήσας ἡμέρας τινὰς ἀπέπλευσεν εἰς τὴν πρώην ἐπαρχίαν του Μιτυλήνην.

Διάδοχός του ἐπροσκαλέσθη ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως ὁ Κύριλλος Ζ', ὅς τις ἀνέβη τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὴν $\frac{5}{17}$ Ἀπριλίου, τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου. Ὁ ἀνὴρ οὗτος μετὰ τὸν Σαμουὴλ ἐφαίνετο ὁ πλέον πεπαιδευμένος Πατριάρχης. Ἦτο ἔμπειρος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς Τουρκικῆς. Πολλάκις ἐδίδασκε καὶ τουρκιστὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὸ πλῆθος τῶν Ἀσιανῶν Χριστιανῶν, οἵτινες συντρέχουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ πατριαρχείου. Ἀρχιδιάκονος ἔτι ὢν τοῦ Καλλινίκου Δ' ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει (1802) τὰ τετράστιχα τοῦ Πτωχοῦ Προδρόμου. Ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ἔχῃ ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς πεπαιδευμένους τοῦ γένους, καὶ ἔδειχνε ζῆλον νὰ τελειοποιήσῃ τὴν τοῦ Κουρουτσεσμὲ σχολὴν, παρακμάζουσαν ἤδη διὰ πολλὰς περιστάσεις. Διὰ τοῦτο ἐπροσκάλεσεν ἐκ Σμύρνης μὲ τιμὴν μεγάλην τὸν Κούμαν, καὶ παραιτούμενον τὴν πρόσκλησιν τὸν ἠνάγκασε μὲ δευτέραν καὶ τρίτην ἐπιστολὴν ἕως οὗ τὸν ἴδεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 10 Μαΐου 1814. Ἤθελεν ὅμως τὴν παιδείαν κατὰ τὰς παλαιὰς μεθόδους, καὶ κατὰ τὴν πρὸ ἐτῶν πολλῶν ἐπιπολάζουσαν ἀκρισίαν περὶ τῶν συγγραφέων. Πολλάκις ἐπαραπονήθη εἰς τὸν Κούμαν διὰ τοὺς περὶ τὴν γραμματικὴν γενομένους νεωτερισμοὺς, καὶ ἄλλοτε τοῦ εἶπεν, ὅτι δὲν δύναται νὰ καταλάβῃ πῶς τώρα προκρίνουν τὸν Θουκυδίδην καὶ Δημοσθένην παρὰ τοὺς γλαφυρωτάτους Συνέσιον καὶ Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, καὶ τὸν ἐβεβαίονεν ὅτι οἱ στῖχοι τοῦ Πτωχοπροδρόμου εἶναι πολὺ ἁρμονικώτεροι παρὰ τοὺς τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ περὶ τὰ θεῖα ζῆλος του ἦτο τόσον σφοδρὸς, ὥστ' ἀφωρίζοντο ἐξ ἅπαντος δύω λόγιοι ὁμογενεῖς διὰ φράσεις τινὰς τῶν συγγραμμάτων των ἀνευθύνους, τὰς ὁποίας ἔκρινε βλασφήμους ὁ Πατριάρχης, ἐὰν ἔλειπεν ὁ Κούμας, ὅς τις ἐκίνησε τοὺς προκρίτους τοῦ γένους πρὸς ὑπεράσπισίν των. Μὲ ὅλα ταῦτα ὁ Κύριλλος ἐπεριποιεῖτο τοὺς πεπαιδευμένους, τοὺς ἐκράτει εἰς τὴν τράπεζάν του, ἔχαιρεν εἰς τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεώς του νὰ συνομιλῇ μὲ αὐτοὺς περὶ ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων, καὶ τὰ φιλολογικά του δόγματα δὲν ἠγάπα νὰ τὰ κάμῃ κύρια μὲ βίαν. Τρεῖς ψάλται εἶχαν ἐφευρεῖν νέαν μέθοδον γραφῆς καὶ διδασκαλίας τῆς τέχνης των. Ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν νὰ τὴν εἰσάξωσιν εἰς τὸ πατριαρχεῖον. Ὁ Κύριλλος τὴν κατέκρινεν ὡς ἀφανίζουσαν τὰ ἀρχαῖα ᾄσματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὅταν, ἐξάρχοντος τοῦ Ἐφέσου Διονυσίου, ὡμιλήθησαν πολλὰ ὑπὲρ τῆς νέας μεθόδου, ἔδωκε τὴν ἄδειαν τῆς εἰσαγωγῆς της ὁ Κύριλλος. Εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν πραγμάτων ποτὲ δὲν ἠθέλησε νὰ πράξῃ τι αὐτογνωμόνως, ἀλλ' ἐδιέτασσε τὰ πάντα συμφώνως μὲ τὴν σύνοδον. Ἴσως ἤθελε διαρκέσειν περισσότερον, ἐὰν ἡ τύχη τῶν Πατριαρχῶν δὲν ἐκρέματο ἀπὸ τὰς ἀλλαγὰς τῶν ἡγεμονιῶν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας.

Τὸν Ὀκτωβ. 1818 ἔφυγεν ἀπὸ Βλαχίας εἰς τὴν Ἐλβετίαν ὁ ἡγεμὼν Ἰωάννης Καρατζᾶς, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐνεδύθη τὴν ἡγεμονικὴν χλαμύδα ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, υἱὸς τοῦ ἀποκεφαλισθέντος Νικολάου Σούτσου (Τόμ. Ι, σελ. 384). Οὗτος θέλων νὰ ἔχῃ ὄργανον ἰσχυρὸν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑποθέσεών του, ἀπέβαλε τὸν Πατριάρχην Κύριλλον ἐξορισθέντα εἰς τὴν πατρίδα του Ἀδριανούπολιν (14 Ἰαν.) καὶ ἐπρόβαλεν εἰς τὴν σύνοδον νὰ καλέσουν ἀπὸ τοῦ Ἄθωνος τὸν φίλον του Γρηγόριον. Εἰς μάτην ἀντέστησαν οἱ ἀρχιερεῖς. Ἡ θέλησις τοῦ Ἡγεμόνος ἔγεινε, καὶ ὁ Γρηγόριος, ὅς τις ἐδέσποζεν εἰς τὸν Ἄθωνα καὶ μετέβαινεν ἀπὸ τὴν Λαύραν εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ ἄλλα μοναστήρια μὲ προπομπὴν καὶ παράταξιν, ἤλλαξε ταύτην τὴν κυριαρχίαν μὲ τὴν τρίτην του πατριαρχείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπροσκαλέσθη τὴν $\frac{14}{26}$ Ἰανουαρ. 1819. Τὰ πράγματα τώρα ἦσαν ἀλ-

λοῖα. Ἀλέξανδρος ὁ Σοῦτσος ἐκαταγίνετο νὰ ἐκβῇ ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον πενίαν του καὶ νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ ἀντιζήλους τῆς ἡγεμονίας του· καὶ ἡ Καλλιμαχικὴ γενεὰ, ἥτις ἐκυβέρνα τὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐμοίραζε τὴν φροντίδα της εἰς προσευχὰς καὶ νηστείας καὶ εἰς χρηματισμόν. Ὁ Γρηγόριος πρὸς χάριν τοῦ πρώτου ἐνήργησε δι' ἀναφορᾶς του εἰς τὸ κράτος καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν Μιτυλήνην ὁ παρὰ τῶν πολιτῶν καὶ ἐμπόρων τιμώμενος Κωνσταντῖνος Μουρούζης. Διὰ τὴν περὶ τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις ἀδιαφορίαν τῆς δευτέρας, συμφώνως μὲ τὰς εἰς τὸν Ἄθωνα σχηματισθείσας ἰδέας του, ἐπρόσταξε δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς του ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς νὰ μὴ ἐνασχολῶνται εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ εἰς τὴν τῶν Εὐρωπαίων μωροσοφίαν, ὡς ἐναντίαν τῆς χριστιανικῆς πολιτείας, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν γραμματικὴν, στηριζομένην εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων. „Οἱ Πλάτωνες καὶ οἱ Ἀριστοτέλεις, οἱ Νεύτωνες καὶ οἱ Καρτέσιοι, τὰ τρίγωνα καὶ οἱ λογάριθμοι φέρουσιν ἀδιαφορίαν εἰς τὰ θεῖα," ἔλεγεν ἡ ἐπιστολή. Ἀπ' ἄλλου μέρους ἔστειλε πάλιν τοὺς ἐγκρίτους ἀρχιερεῖς εἰς τὰς ἐπαρχίας των, καὶ ἐκυβέρνα μοναρχικῶς. Τὰ μεγάλα σχολεῖα τοῦ γένους δὲν ἦσαν ἀσφαλῆ, καὶ τὰ βιβλία ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ καθυπεβλήθησαν εἰς αὐστηρὸν λογοκρίτην μὲ δικτατωρικὴν ἰσχὺν, εἰς τὸν πρῴην Σιναΐτην Ἱλαρίωνα, εἰδήμονα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐπιθυμοῦντα νὰ ἀρχιερατεύσῃ. Ποῖον τέλος ἤθελε λάβειν ἡ τρίτη πατριαρχεία τοῦ Γρηγορίου, συμπεραίνεται ἐκ τῶν συχνῶν ἀλλαξοπατριαρχειῶν, ὅσαι ἔγειναν καὶ γίνονται πάντοτε, ἐὰν δὲν ἦτο γραπτὸν εἰς τὰς ἀνερμηνεύτους ἀποφάσεις τῆς θείας προνοίας νὰ ἀποθάνῃ θάνατον ἐπιθέτοντα κλέος αἰώνιον εἰς ὅλας τὰς πράξεις του.

Τὸν Μάρτιον 1821 ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡ ἀγγελία τῆς εἰς Μολδαυΐαν κηρυχθείσης ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου ἐπαναστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους.

Ὁ Γρηγόριος, πληροφορημένος ἐσωτερικῶς, ὅτι πᾶσα βασιλεία εἶναι θεόθεν διωρισμένη, καὶ τῶν Γραικῶν ἡ ψυχικὴ σωτηρία κρέμαται ἀπολύτως ἀπὸ τὴν τυφλὴν πρὸς τοὺς κρατοῦντας ὑπακοὴν, ἐπροσπάθησε νὰ ἐξορκίσῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἀποστασίας. Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ, ἀφορίζουσα τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως, λύουσα τὸν ὅρκον τῶν Ἑταιριστῶν, παρακινοῦσα τοὺς ἀρχιερεῖς ἐν βάρει ἀλύτου ἀφορισμοῦ καὶ καθαιρέσεως, καὶ ἀποδεικνύουσα τὰ ἀγαθὰ τῆς κραταιᾶς βασιλείας, καὶ οὕτω παραινοῦσα πάντας εἰς ὑπακοὴν, ὑπεγράφη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ὅλων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρισκομένων ἀρχιερέων, παρεκτὸς τοῦ φυλακωμένου Ἐφέσου, καὶ ἐστάλθη εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας. Ἀλλ' ὅταν μετ' ὀλίγον ἐφυλακώθησαν ἄλλοι πέντε ἀρχιερεῖς, ὅταν ἦλθεν ἡ ἀγγελία τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου, τῆς πατρίδος του, ὅταν ἡ ὑπὸ ἱερέων Πατριαρχικῶν φυλαττομένη οἰκογένεια τοῦ Δημητρίου Μουρούζη ἐμέθυσε τοὺς φύλακας καὶ ἔφυγε (20 Ἀπριλ.), καὶ ὁ Διερμηνεὺς Κωσταντῖνος ἀπεκεφαλίσθη, τότε ἴδεν ὁ Γρηγόριος ὅτι καὶ αὐτὸν προσμένει τέλος μαρτυρικόν. Μὲ σταθερότητα μεγάλην καὶ γαλήνιον ψυχὴν παρεδόθη εἰς τὴν βουλὴν τῆς θείας προνοίας. Ἔλεγεν εἰς τοὺς περὶ αὐτόν: „Βλέπω, ὅτι ἰχθύες θέλουν φάγειν τὸ σῶμα μου· ἀλλ' ἀποθνήσκω ἥσυχος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἔθνους μου." Τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ($\frac{10}{22}$ Ἀπριλ.), ἐλειτούργησε κατὰ τὴν συνήθειαν μετὰ τῶν ὀλίγων ἀφυλακώτων μικρῶν ἀρχιερέων. Μετὰ τὴν λειτουργίαν πρὶν ἀκόμη βάλῃ τίποτε εἰς τὸ στόμα του, τὸν ἐσήκωσαν εἰς τὸν Βεζύρην, καὶ εὐθὺς ἔδωκαν προσταγὴν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς νὰ ἐκλέξωσι Πατριάρχην ἄλλον. Οἱ ὀλίγοι ἀρχιερεῖς προσκαλέσαντες καὶ τὸν Ἱεροσολύμων Πατριάρχην Πολύκαρπον καὶ τινας τῶν ἐμφόβων λαϊκῶν ἐψήφισαν Πατριάρχην τὸν ἀπὸ Πισιδείας Εὐγένιον· καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν ὁ Βεζύρης μὲ 2000 Τούρκων ἔφερε τὸν Γρηγόριον εἰς τὸν πυλῶνα τοῦ πα-

τριαρχείου, καὶ ἐκεῖ στήσαντες κρεμάθραν ἐθανάτωσαν, μᾶλλον δὲ ἐστεφάνωσαν μὲ αἰώνιον κλέος μαρτυρίου τὸν ἑβδομηκονταετῆ Πατριάρχην. Τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε τὸ σῶμα του εἰς τὴν κρεμάθραν· καὶ μετὰ ταῦτα παραδοθὲν εἰς Ἰουδαίου, ἀπεῤῥίφθη μετὰ ὕβρεως εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀλλ' ἡ θεία πρόνοια ἠθέλησε πάραυτα νὰ δοξάσῃ τὸν μάρτυρα Πατριάρχην. Ἕνας καροβοκύριος κλέψας τὴν νύκτα τὸν νεκρὸν ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, τὸν μετέφερεν εἰς τὴν Ὀδησσόν. Ἡ φιλόχριστος κυβέρνησις τῶν Ῥώσων, τιμῶσα τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἥτις εἶναι κατὰ πάντα σύμφωνος μὲ τὴν θυγατέρα της Ῥωσικὴν, τοῦ ἔκαμε κηδείαν τόσον λαμπρὰν, ὅσον δὲν ἠξιώθη κἀνεὶς Πατριάρχης ἐπὶ τῶν Τούρκων.

Εὐγένιος ὁ Α' ἤρχισε τὴν βαρεῖαν πατριαρχείαν του τὴν 10/22 Ἀπριλίου. Ἦτο, λέγουν, ἄνθρωπος εἰδήμων τῆς Τουρκικῆς γλώσσης καὶ τῶν Τουρκικῶν ἠθῶν. Ὡμίλησε πολλάκις φρονίμους λόγους πρὸς τοὺς κρατοῦντας. Ἀλλ' αἱ περιστάσεις ἦσαν τοιαῦται, ὥστ' ἡμέραν καὶ νύκτα ἔτρεμε περὶ τοῦ μέλλοντος. Αἱ φροντίδες καὶ οἱ φόβοι τὸν ἔῤῥιψαν εἰς ἀῤῥωστίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας του τὴν 30 Ἰουλίου 1822.

Ἐπροβιβάσθη λοιπὸν εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἀξίαν ὁ πρώην μὲν Σμύρνης, ἔπειτα δὲ Χαλκηδόνος μητροπολίτης Ἄνθιμος Β', Νάξιος τὴν πατρίδα, ἀνὴρ μὲ ἁπλῆν ποικιλίαν ἤθους, γλυκὺς κατὰ τὴν συμπεριφορὰν, καὶ ὑποχρεόνων πάντα, ὅς τις ἤθελε τὸν συνομιλήσειν. Ἀπεβλήθη ὅμως τὴν 7 Ἰουλίου τοῦ 1824 ἔτους καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν Καισάρειαν (ἐκεῖθεν ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ μεταβῇ εἰς Σμύρνην, τὴν πρώην ἐπαρχίαν του, ὅπου ἡσυχάζει κατὰ τὸ παρὸν), καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐπροσκαλέσθη ὁ ἀπὸ Σεῤῥῶν Χρύσανθος πρῶτος τοῦ ὀνόματος τούτου Πατριάρχης, ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ διὰ τὴν παιδείαν του βραβευθεὶς τὸ πρῶτον τὴν μητρόπολιν τῆς Βεῤῥοίας. Ἀλλ' οὗτος ἐκαταβιβάσθη τῆς ἀξίας διὰ βασιλικῆς προσταγῆς τὴν 25 Σεπτεμβ. 1826 καὶ ἐστάλθη

ἐξόριστος εἰς Καισάρειαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Προῦσαν, ὅπου διατρίβει κατὰ τὸ παρὸν ἡσυχάζων. Ἐνεθρονίσθη μετ' αὐτὸν ὁ Χαλκηδόνος Ἀγαθάγγελος Α', Ἀδριανουπολίτης τὴν πατρίδα, πεπαιδευμένος καὶ εἰδήμων τῆς Ῥωσικῆς γλώσσης καὶ ὀλίγον τῆς Γαλλικῆς ὡς ἐφημερεύσας πρὸ εἴκοσι πέντε ἐνιαυτῶν εἰς τὴν ἐν Μόσκᾳ ἀδελφότητα τῶν Γραικῶν· ἥμερος τὸ ἦθος, ἀλλ' ἄτολμος καὶ συνεσταλμένος. Ἐπατριάρχευσεν ἕως τὴν 5 Ἰουλίου τοῦ 1830 ἔτους. Τότε διὰ βασιλικῆς προσταγῆς ἐκαταβιβάσθη ἀπὸ τὸν θρόνον καὶ ἐστάλθη ἐξόριστος εἰς Καισάρειαν· ἐκεῖθεν μετεφέρθη εἰς τὴν πατρίδα του Ἀδριανούπολιν, ὅπου ἡσυχάζει κατὰ τὸ παρόν. Ἐπροβιβάσθη δὲ εἰς τὸν θρόνον ὁ Σιναίου ἀρχιεπίσκοπος Κωνστάντιος Α' *), ἀνὴρ σοφὸς, ὀξύνους, σεβάσμιος καὶ ἄξιος τῆς ὑψηλῆς ταύτης καθέδρας. Διότι ὄχι μόνον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι εἰδήμων, ἀλλὰ καὶ τῆς Γαλλικῆς καὶ Λατινικῆς καὶ τῆς Ῥωσικῆς, ὡς διατρίψας πολὺν χρόνον εἰς τὴν Ῥωσίαν ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸ ἱερόν του μοναστήριον. Τὸν ἄνδρα τοῦτον ἀπέσπασαν ἀπὸ τὰς Μούσας διὰ νὰ τὸν φορτίσωσι μὲ τὸ βαρύτατον, ἐὰν καὶ ἔνδοξον ἀξίωμα. Πρὸ πολλῶν ἐνιαυτῶν ἐξέδωκε περιγραφὴν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὅταν ὁ Κούμας διέτριβεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐγνώρισε προσωπικῶς τὸν ἱερὸν ἄνδρα, τοῦ ἔδειξεν ὁ φιλόπονος ἱεράρχης πολλά του πονήματα, καὶ μάλιστα περιγραφὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως γραμμένην μὲ ἀκρίβειαν καὶ γλαφυρότητα. Τοῦ εὔχεται τώρα στερέωσιν εἰς τὴν ἱερὰν περιωπήν του καὶ ἀκάματον φροντίδα διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἔκδοσιν τῶν πονημάτων του ἐκείνων πρὸς ὠφέλειαν τοῦ γένους.

*) Τρεῖς ἄλλοι ἀρχαῖοι Πατριάρχαι φαινόμενοι ὁμώνυμοί του ὠνομάζοντο Κωνσταντῖνοι, καὶ ὄχι Κωνστάντιοι, ἴδε Τόμ. Δ', σελ. 143, καὶ Ε', σελ. 118 τῶν ἀνὰ χεῖρας ἱστοριῶν.

Β'. Ε Λ Λ Η Ν Ε Σ.

1. Εἰσαγωγή.

Εἴκοσι περίπου ἑκατονταετηρίδες παρῆλθαν ἀφοῦ ἔπαυσε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος νὰ μνημονεύεται εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς ἱστορικὸν ἔθνος. Ὅσα ἐλέγοντο περὶ αὐτοῦ εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ δὲν ἦσαν ἔργα, ἀλλὰ πάθη Ἑλληνικά. Διότι περιέγραφαν τὸ ἔθνος ἢ καταπατούμενον ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἢ κατασπαραττόμενον ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων, ἀφοῦ οὗτοι ἀπηλπίσθησαν ἀπὸ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἢ καταδουλούμενον ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν. Καὶ εἰς τοὺς Γεωγραφικοὺς αὐτοὺς πίνακας δὲν ἐδείχνετο πλέον Ἑλλὰς, ἀλλὰ μέρη τῆς Τουρκικῆς ἐπικρατείας, τὰ ὁποῖα πάλαι ποτὲ ὠνομάζοντο Ἑλλάς. Ἡ εἰς τὰς ὁδούς της ἀνερμήνευτος θεία πρόνοια, ἥτις κατὰ τὸ γραφικὸν „ἐξάγει ἐκ τῶν θησαυρῶν αὐτῆς παλαιὰ καὶ καινὰ,“ μὲ διαφόρους περιστάσεις καὶ τύχας, ἀφορώσας βέβαια εἰς τὸν ὑψηλόν της σκοπὸν, ἐξήγαγεν ἀπὸ τὸ σκότος τῆς ἀδηλίας εἰς τὸ φῶς τοῦ κόσμου τὴν πολοῦμνητον Ἑλλάδα. Εὔχομαι μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς νὰ ζῇ καὶ νὰ εὐτυχῇ ἡ φιλτάτη πατρὶς, μὲ σύμπνοιαν καὶ ὁμόνοιαν νὰ προχωρῇ εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς προγονικῆς της παιδείας, ὥστε ἐντὸς ὀλίγων ἐνιαυτῶν, ἐὰν δὲν φθάσῃ τὸ παλαιόν της κλέος ἤγουν νὰ εἶναι πρώτη μεταξυ τῶν πολιτειῶν καὶ παράδειγμα σοφίας καὶ πολιτισμοῦ, νὰ συγκαταριθμηθῇ τοὐλάχιστον μὲ τὰ νῦν πεπολιτισμένα καὶ ἀκμάζοντα ἔθνη τοῦ κόσμου.

Εἰς τὰς νεωτάτας ἱστορίας τῶν Εὐρωπαίων ἔλαβαν ἤδη τόπον ἔντιμον τὰ προοίμια τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Πολλοὶ ἔγραψαν εἰδικῶς διάφορα μέρη τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ ἀγῶνος του, μὲ σκοποὺς διαφόρους, καθὼς εἶναι πεπρωμένον εἰς τοὺς βροτοὺς νὰ διχονοῶσιν, οἱ μὲν ἐξυμνοῦντες τὰ ἔργα των ὡς θεῖα, οἱ δὲ κατακρίνοντες τὴν διχόνοιαν καὶ φιλαρπαγίαν

των, καὶ εἰς τοὺς σκοποὺς των τούτους θυσιάζοντες συχνάκις τὴν θείαν ἀλήθειαν. Καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων δέ τινες, ὡς ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος καὶ Ἰάκωβος Ῥίζος ὁ Νερουλὸς, ἱστόρησαν εἰδικῶς τὰ τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς γλῶσσαν Γαλλικὴν, διὰ νὰ διδάξωσι τοὺς ἀλλογενεῖς τὴν ἀληθινήν μας κατάστασιν. Ὁ δὲ ἐκδότης τῆς ἱστορίας ταύτης, δι' ὅλης του τῆς ζωῆς ἀγωνισθεὶς μὲ τὰς ὀλίγας γνώσεις του νὰ φανῇ ὠφέλιμος εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του, διὰ τοὺς ὁποίους καὶ μόνους ἐταλαιπωρήθη εἰς τὴν μετάφρασιν καὶ συναρμογὴν τοῦ δωδεκατόμου τούτου συγγράμματος, ἀφίνων τοὺς σοφοὺς Εὐρωπαίους νὰ φωτίζωσι καὶ τὰ ἔθνη των καὶ ἡμᾶς μὲ τὴν λάμψιν τῆς πολυμαθείας των, γράφει περὶ τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοὺς Ἕλληνας, ὅσοι δὲν δύνανται μάλιστα νὰ διαβάσωσιν Εὐρωπαίων συγγράμματα.

Ἔκρινε δὲ καλὸν νὰ προτάξῃ πρὸ τῆς ἱστορίας τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνος των μὲ συντομίαν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν Χριστιανικῶν λαῶν, καὶ ἑπομένως περὶ τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν, καὶ περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς παιδείας των, καθὼς ἦσαν πρὸ τοῦ 1821 ἔτους, διὰ νὰ ἴδῃ καθεὶς ἐκ τίνων καὶ πόσων ὁρμώμενοι ἀνέλαβαν τὸν Ἡράκλειον τοῦτον ἆθλον. Ἐνθυμούμενος δὲ πάντοτε, ὅτι ψυχὴ τῆς ἱστορίας εἶναι ἡ ἀλήθεια, καθὼς πάντοτε, οὕτω θέλει φροντίσειν καὶ ἐδῶ διὰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐὰν φανῇ ποῦποτε παραβάτης αὐτῆς, ἀναντιῤῥήτως ἡ παράβασις ἔγεινεν ὄχι διότι θέλει νὰ ἀπατήσῃ, ἀλλὰ διότι ἦτο ἠπατημένος κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος. Πάντοτε ὠφελεῖ ἡ ἱστορία ὅταν ζωγραφῇ τὰ πράγματα ὁποῖα εἶναι. Πάντοτε βλάπτει, ὅταν τὰ διαστρέφῃ καὶ τὰ παραμορφόνῃ.

2. Κατάστασις τῶν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν ζώντων χριστιανικῶν λαῶν.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἔμειναν εἰς τὴν Εὐρωπαίαν Τουρκίαν ὑποκείμενοι ἄλλοι

μὲν ἀμέσως, ἄλλοι δὲ ἐμμέσως ὑπὸ τὸ Ὀθωμανικὸν σκῆπτρον οἱ ἐφεξῆς διάφοροι μὲν κατὰ γλῶσσαν, συνδεδεμένοι δὲ μὲ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν λαοί: Μολδαυοὶ καὶ Βλάχοι, Βούλγαροι καὶ Σέρβοι, Ἀλβανοὶ, καὶ Ἕλληνες. Ὅλοι δὲ, ὡς ἁρπαγμένοι ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς νέας Ῥώμης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὠνομάζοντο καὶ ὑπὸ τῶν κρατούντων καὶ ὑπ' ἀλλήλων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ῥωμαῖοι, τὸ ὁποῖον ὅμως προσεκολλήθη ἐξαιρέτως εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Οἱ Μολδαυοὶ καὶ Βλάχοι εἶναι ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν Γετῶν καὶ Δάκων, λαῶν Θρακικῶν κατοικησάντων ἐκεῖ ἐξ ἀπροσδιορίστων ἑκατονταετηρίδων. Τὸ Θρακικὸν γένος ἦτο, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Ε', 3), τὸ πολυπληθέστερον μετὰ τοὺς Ἰνδοὺς, καὶ ἐξηπλόνετο ἐντεῦθεν τοῦ Ἴστρου ὑποδιαιρούμενον εἰς πολλοὺς λαοὺς, καὶ ἐπέκεινα ὡσαύτως, τοῦ ὁποίου κλάδοι ἦσαν οἱ Δάκοι καὶ οἱ Γέται. Ἡ Θρακικὴ γλῶσσα του ἐκ μιᾶς ῥίζης ἀναδιδομένη ἐμερίζετο εἰς πολλοὺς κλῶνας. Θρᾶκες ἦσαν, κατὰ τὰς γνώμας τῶν ὑγιεστέρων κριτικῶν, καὶ οἱ Πελασγοὶ, ἐκ τῶν ὁποίων τῆς γλώσσης ἀνεπτύχθη καὶ ἐτελειοποιήθη ἡ θεία τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα. Θρᾶκες ἦσαν καὶ οἱ Ἰλλυριοὶ, Τριβαλλοὶ, καὶ ἄλλοι πολλοὶ λαοί. Τῶν Δάκων καὶ Γετῶν τὴν γλῶσσαν κατεπόντισεν ἡ Ῥωμαϊκὴ ὅταν ὁ Τραϊανὸς μὲ δύω πολέμους (101 — 107 ἐκ Χρ.) κατέστρεψε τοὺς λαοὺς τούτους, καὶ τοὺς ὑπέταξεν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν σκῆπτρον. Ἀποικίαι Ῥωμαϊκαὶ, νόμοι Ῥωμαϊκοὶ καὶ κυβέρνησις ἐξήπλωσαν τὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν εἰς τὴν Δακίαν, ἀλλὰ δὲν ἐξήλειψαν τὴν φυσικὴν καὶ ἐγχώριον. Προσέλαβεν αὕτη πολλὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς γλώσσης ὕλην, ἐκράτησεν ὅμως τὸ περισσότερον μέρος τῆς ἰδικῆς της, καὶ ἐνγένει κατὰ τοὺς τύπους καὶ τὴν σύνταξίν της διετήρησε τὴν Θρακικήν της ἰδιότητα.

Ὅ,τι συνέβη εἰς τοὺς ἐπέκεινα τοῦ Ἴστρου Δάκους καὶ Γέτας, εἶχεν ἀρχίσειν πολὺ πρότερον νὰ γίνεται εἰς τοὺς ἐντεῦθεν τοῦ Ἴστρου λαούς. Ἐὰν ὁ παράδοξος ἥρως

τῆς Μακεδονίας εἰς διάστημα δέκα ἐνιαυτῶν μὲ τὰς δορικτησίας του εἰσήγαγε τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν μέχρι τῆς Ἰνδικῆς, τί θαυμαστὸν ἂν ἡ κοσμοκράτωρ Ῥώμη ἐνήργησε τὸ αὐτὸ εἰς τὰ ὑπήκοά της ἔθνη; Οἱ Ῥωμαῖοι εἰς ὀκτὼ περίπου ἑκατονταετηρίδας ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας ἕως τοῦ Εὐφράτου, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἄλβιος ἕως τῶν ἐρήμων τῆς Ἀφρικῆς καθυποτάξαντες τὰ ἔθνη, καὶ ἀναμίξαντές τα διὰ τῶν ἀποικιῶν των, εἰσήγαγαν κατὰ φυσικὸν λόγον εἰς αὐτὰ καὶ τὴν γλῶσσαν των. Ἡ Ἰλλυρία ἀποκατεστάθη Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία τὸ 219 ἔτος πρὸ Χριστοῦ. (Τόμ. Β', σ. 479). Ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἤπειρος τὸ 167 (Τόμ. Γ', σ. 21). μετ' ὀλίγον (146) ἡ Ἑλλὰς (Αὐτόθ. σ. 44). Ἓξ περίπου ἑκατονταετηρίδας, ἕως οὗ ἤρχισε νὰ πίπτῃ ἡ δύναμις τῆς Ῥώμης, ὅλη ἡ τὴν σήμερον ὀνομαζομένη Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία ἔγεμεν ἀπὸ στρατεύματα Ῥωμαϊκὰ, ἐπάρχους καὶ ἄρχοντας Ῥωμαίους. Ἀποτέλεσμα ταύτης τῆς πολυχρονίου ἐπιμιξίας ἦτο, ὅτι Μακεδόνες, Θετταλοὶ, Ἕλληνες ἔμαθαν τὴν γλῶσσαν τῶν νικητῶν των, καὶ πολλοὶ ἔχασαν τὴν ἰδικήν των. Εἰς μόνον τὰς μεγάλας πόλεις ἀντεῖχεν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ τὰ βουνὰ τῆς Ἰλλυρίας ἀπέκρουσαν τὴν ἀλλόφυλον. Οἱ δὲ κάτοικοι χωρίων καὶ κοιλάδων ἀνέμιξαν τὰς ἐγχωρίους γλώσσας των μὲ τὴν Ῥωμαϊκὴν, καὶ οὕτω κατεσκεύασαν ἀνάμικτόν τι παραμόρφωμα διαλέκτου, σωζόμενον εἰσέτι εἰς πολλὰ μέρη τῆς Μακεδονίας, Ἠπείρου, Θετταλίας καὶ Ἑλλάδος.

Ὅλοι οὗτοι οἱ λαοὶ ὀνομάζονται μὲ κοινὸν ὄνομα Βλάχοι. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος τούτου ἔγεινεν εἰς τοὺς Δάκους, ἔπειτα δὲ μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς ἐντεῦθεν τοῦ Ἴστρου λαούς. Τοὺς ὠνόμαζαν δὲ οὕτως οἱ εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν κατοικοῦντες Γερμανοὶ, ὡς ἔκρινεν ἀνὴρ φιλολόγος καὶ σοφὸς πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν *). Διὰ τὴν Ῥωμαΐζουσαν γλῶσσαν των τοὺς ὑπελάμβαναν Ἰταλούς.

*) Ἰωάννης Λεϋγκλαυΐος εἰς τὴν Λατινιστὶ γραφεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ Πανδέκτην τῆς Τουρκικῆς ἱστορίας, συνεκδοθεῖσαν ἐν Παρισίοις 1650 μετὰ τῆς τοῦ Χαλκοκονδύλου ἱστορίας τῶν Τούρκων, σελ. 429 τῆς βίβλου ταύτης.

τούτους δὲ οἱ μεσημβρινοὶ Γερμανοὶ ὠνόμαζαν Βάλλους
ἐκ τῶν πλησιοχώρων των Ἰταλῶν, οἵτινες ὠνομάζοντο
Γάλλοι (Γάλλοι ἐντὸς Ἄλπεων), ἐπειδὴ ἡ Γερμανικὴ
γλῶσσα μεταβάλλει τὸ Γ ἐπὶ πολλῶν κυρίων καὶ ἐθνικῶν
ὀνομάτων εἰς W ἢ B, οἷον Βιλίμερος Γιλίμερος (Wilimer
ἀντὶ Gilimer), Βιλέλμος Γουλιέλμος, Βέλφιοι Γουέλφι-
οι. Οἱ εἰς τὴν Ἀγγλίαν μετοικήσαντες Γάλλοι ὠνομάσθη-
σαν Βάλλοι (Walli) ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, λέγω τοὺς
Ἀγγλοσάξονας, καὶ ἡ χώρα των Βαλία (Walia, καὶ Ἀγ-
γλιστὶ Walis) κτλ. καὶ τὴν σήμερον τὴν Ἰταλικὴν γλῶσ-
σαν ὀνομάζουσιν οἱ Γερμανοὶ Βαλλικὴν (Wälliche).
Ἐκ τοῦ Βάλλος λοιπὸν ἔγεινε κατὰ μὲν τὴν προφορὰν τῶν
Γερμανῶν Βάλχ ἢ Βαλὰχ (Walch, Walach), κατὰ δὲ
τῶν Σλάβων Βλὰχ (Wlach), καὶ ἐκ τούτου Βλάχος.
Κυρίως ὅμως οὗτοι οὔτε Βλάχοι οὔτε Ῥωμαῖοι εἶναι,
ἀλλ' οἱ μὲν εἶναι Δάκοι, οἱ δὲ Μακεδόνες οἱ δὲ Θετταλοί,
οἱ δὲ Ἕλληνες. Εἶναι Ῥωμαῖοι οἱ Ἱσπανοὶ καὶ Πορτογάλ-
λοι, τῶν ὁποίων ἡ παλαιὰ γλῶσσα ἐχάθη, καὶ εἰς τόπον
αὐτῆς ἐμβῆκεν ἡ βαρβαρορωμαϊκή; Εἶναι Ῥωμαῖοι οἱ
Γάλλοι, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχαία Κελτικὴ γλῶσσα ἀνεμίχθη
μὲ τὴν τῶν Ῥωμαίων; Εἶναι Ῥωμαῖοι οἱ Ἄγγλοι, οἵτι-
νες καὶ αὐτοὶ ἔπαθαν ἀλλοίωσιν τῆς γλώσσης ἀπὸ τὴν
δύναμιν τῆς Ῥώμης; ἢ εἶναι Τοῦρκοι οἱ εἰς τὴν Ἀσίαν
χάσαντες τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν Χριστιανοὶ καὶ ὁμι-
λοῦντες τώρα τὴν τῶν αὐθεντῶν των; Ταῦτα, ἐὰν σκε-
φθοῦν, θέλουν ἰδεῖν ὅτι τὸ ὄνομα Ῥουμοῦνοι τοὺς εἶναι
ἄτιμον καὶ ξένον, καὶ θέλουν λάβειν τὸ ἰδικόν των γνή-
σιον καὶ τίμιον. Ἀλλ' ἐπιστρέφω μετὰ τὴν παρέκβασιν
ταύτην εἰς τὸν σκοπόν μου *).

Οἱ Δάκοι καὶ Γέται μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς

*) Εἰς τὴν παρέκβασιν ταύτην ἔλαβα ἀφορμὴν νὰ ἐνταθῶ καὶ ἀπὸ τὴν πλήρη συνέσεως καὶ κρίσεως διατριβὴν τοῦ σοφοῦ Κοπιταρίου, Αὐτοκρατορικοῦ βιβλιοφύλακος, περὶ τῶν γλωσσῶν Ἀλβανικῆς, Βλαχικῆς καὶ Βουλγαρικῆς, καταχωρισθεῖσαν εἰς τὰ Χρονικὰ τῆς φιλολογίας τῆς Βιέννης (Wiener Jahrbücher der Litteratur), Τόμ. XLVI, σελ. 60 — 106, τοῦ 1829 ἔτους.

Κωνσταντινουπόλεως ἔγειναν ὑποτελεῖς του Ὀθω-
μανικοῦ κράτους, κρατήσαντες μόνον τὴν ἐσωτερι-
κὴν αὐτονομίαν των, καὶ κυβερνώμενοι ὑπὸ ἡγε-
μόνος, ὀνομαζομένου διαφόρως, Βοϊβόδα, Γοσπο-
δάρου, Αὐθέντου, Ἡγεμόνος. Ἔκτοτε μέχρι τῆς
σήμερον οἱ κάτοικοί της διαιροῦνται εἰς δύω κλάσεις,
δεσπότας καὶ ἀνδράποδα· μέσον δὲν ἐμφιλοχωρεῖ. Οἱ
δεσπόται κατοικοῦσι τὰς πρωτευούσας πόλεις Βουκο-
ρέστιον καὶ Ἰάσιον· τὰ δὲ ἀνδράποδα καλλιεργοῦσι τὰς
καρποφορωτάτας χώρας, τῶν ὁποίων δὲν ἔχουσιν ἄλλο
κέρδος, εἰμὴ μαμαλίγκαν διὰ τροφήν των, καὶ ῥάκη διὰ
νὰ σκεπάζωσι τὴν γύμνωσίν των, καὶ ἐλεεινὰς καλύβας ἢ
τρύπας, ὅπου ἐνδιαιτῶνται ὡς Τρωγλοδύται, ἐνῷ οἱ δε-
σπόται των ζῶσι μὲ Σαρδαναπαλικὴν τρυφὴν καὶ Ἀσια-
νὴν πολυτέλειαν. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ιηης ἑκατονταετηρί-
δος ἀφωσιώθησαν αἱ ἐπαρχίαι αὗται εἰς τοὺς Φαναριώ-
τας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ νεοχειροτόνητοι ἡγε-
μόνες ἐλάμβαναν μίαν ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τὸν Σουλτάνον
ὡς βραβεῖον τοῦ Διερμηνευτικοῦ ἐπαγγέλματός των.
Καθεὶς παρελάμβανε μεθ' ἑαυτοῦ στῖφος συγγενῶν καὶ
φίλων εἰς τὴν ὑπουργίαν του, καὶ ὅλοι ὁμοῦ συνδεμένοι
μὲ τοὺς ἰσχυροτέρους τῶν ἐντοπίων ἀρχόντων κατέτρω-
γαν τοὺς ὑπηκόους των. Αἱ συχναὶ ἀλλαγαὶ τῶν αὐθεντι-
ῶν ἐπερίσσευαν τὸ κακόν· καὶ ἓν μόνον καλὸν ἀπελάμ-
βαναν αἱ μητροπόλεις, Βουκορέστιον καὶ Ἰάσιον, ὅτι Ἕλ-
ληνες ὄντες οἱ ἡγεμόνες ἠνάγκαζαν καὶ τοὺς ἐντοπίους
νὰ ὁμιλῶσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ τὴν
σπουδάζωσι, καὶ διετήρουν πάντοτε Ἑλληνικὰ σχο-
λεῖα μὲ διδασκάλους, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς ὠφέ-
λησαν ἐκεῖθεν ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος. Γειτο-
νεύουσαι ὅμως εἰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐπολέμουν
συχνάκις τὴν Τουρκίαν, ὡς ἦσαν πρότερον ἡ Αὐ-
στρία καὶ Πολονία, καὶ ἔπειτα ἡ Ῥωσία, ἐγίνοντο συχνά-
κις εἰς τοὺς μεταξύ των πολέμους θέατρον τρομεροῦ
Ἄρεως, εἰς τρόπον ὥστε πρέπει νὰ θαυμάζῃ τις τὴν γονι-
μότητα τῆς καλῆς χώρας των, ὅτι αἱ μετὰ μικρὰν διακο-

λιγραδίου νὰ καταπατήσωσι τὴν μικρὰν ἔτι οὖσαν ἐπανάστασιν. Ἀλλ' ὁ Μαυρογεώργιος μὲ ὀγδοήκοντα Σέρβους ἐπιπεσὼν ἀπροσδοκήτως εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου κατέλυσεν ὁ ἀρχηγός των εἰς χωρίον Σραμεκίσκην καὶ πιάσας αὐτὸν ἐτρόμαξε τοὺς λοιποὺς, οἵτινες μὴ ἐξεύροντες τὸ πλῆθος τῶν ὑπεναντίων των, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν (Αὔγουστ. 1801).

Δύω ἔτη ἔβλεπεν ἡσύχως ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ τὴν Σερβικὴν ἐπανάστασιν, θέλουσα νὰ θραυσθῇ ἡ ὑπερηφάνεια τῶν Γιανιτσάρων, καὶ ἐλπίζουσα, ὅτι μετέπειτα οἱ Σέρβοι θέλουν ὑποταχθῆν εἰς αὐτὴν, καθὼς δὲν ἔλειπαν οἱ φρόνιμοι Σέρβοι νὰ τὴν πληροφορῶσιν εἰς τὸ μεταξύ. Ὅταν ὁ Μαυρογεώργιος ὠχυρώθη πλησίον τῆς Σεμενδρίας, ἀνέφερεν εἰς τὸν Σουλτάνον ὅσα ἄδικα ἔπασχεν ἡ χώρα ἀπὸ τοὺς Γιανιτσάρους. Ὁ Σουλτάνος ἐδικαιολόγησε τὰ παράπονά των, καὶ τοὺς ὑπεσχέθη ἐννεαετῆ ἀτέλειαν. Ἐνδυναμωθεὶς δεὸ ἥρως περισσότερον, ἐζήτει ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν νὰ καταστήσῃ τὴν Σερβίαν πριγκιπάτον ὅμοιον μὲ τὴν Βλαχίαν καὶ Μολδαυΐαν. Ἡ Τουρκία τότε (1804) ἤρχισε νὰ πολεμῇ σπουδαίως τοὺς Σέρβους. Δύω ἔτη ἐβάστασαν τὸν βαρὺν ἀγῶνα, καὶ ὁ στρατηγός των Μαυρογεώργιος ἔδειξε θαύματα καρτερίας καὶ συνέσεως· ἐκτύπησε τοὺς Τούρκους παρὰ τοὺς ποταμοὺς Δρίναν καὶ Μοραύαν, ἐπολιόρκησε καὶ ἐκυρίευσε τὸ Βελιγράδιον (Δεκέμ. 1806), μετ' ὀλίγον τὸ Σλαβάκιον καὶ τὴν Νίσσαν· καὶ ὁ Θεὸς ἐφαίνετο, ὅτι ἐπροστάτευε τὰ πράγματά των.

Διότι πρὶν ἀποσταθῇ τὸ ἔθνος κατὰ τῆς ὑπερόπλου δυνάμεως τῶν Τούρκων, ἐξεῤῥάγη ὁ μεταξὺ Ῥωσίας καὶ Τουρκίας πόλεμος (1806). Ὀφικιάλιος Ῥωσικὸς, ὁ Γραικὸς τὸ γένος Ῥοδοφοινίκιος, ἐστάλθη εἰς τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς ὡδήγει εἰς τὰ συμφέροντά των. Οἱ Τοῦρκοι, ἔχοντες βαρύτερον τώρα ἀγῶνα, δὲν ἠδύναντο νὰ καταπαλαίσουν τοὺς Σέρβους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους μάλιστα

ἔπαθαν κατὰ καιροὺς μεγάλας ζημίας. Εἰς τὴν ἐν Βουκορεστίοις εἰρήνην (1812) ἐσύστησεν ἡ Ῥωσία τοὺς Σέρβους εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, καὶ ὁ Μαυρογεώργιος ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ῥωσίαν. Πρὶν διαλυθῇ τὸ ἐν Σούμλῃ Τουρκικὸν στρατόπεδον, ὑπῆγεν ὁ μέγας Βιζύρης Χουρσὶδ Πασᾶς μὲ τὸ στράτευμά του, ἐσκόρπισε τὰ Σερβικὰ στίφη, καὶ ἐκυρίευσε τὸ Βελιγράδιον. Ὁ Μαυρογεώργιος ἐπιστρέφων νὰ βοηθήσῃ τοὺς ὁμογενεῖς του ἐπιάσθη καὶ ἐθανατώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ Σουλτᾶν Μαχμοὺδ, διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὴν πολυετῶς κατατεταραγμένην χώραν, ἔστειλε (1814) τὸν Τοπὰλ Ἀβδῆν Βέην, μέγαν ἱπποκόμον, νὰ παρατηρήσῃ καὶ νὰ τοῦ ἀναφέρῃ τὴν κατάστασιν καὶ τὰ μέσα τῆς θεραπείας της. Ὁ ἀγαθὸς οὗτος Μουσολμάνος ἀνέφερεν εἰς τὸν αὐθέντην του τὰ πάντα, καὶ τοῦ ἐπρόβαλε μέσον σωτήριον νὰ χωρίσῃ τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τοὺς Μουσολμάνους, καὶ οἱ μὲν πρῶτοι νὰ κατοικῶσι τὴν χώραν μὲ ἰδικήν των κυβέρνησιν πληρόνοντες ἐτησίως τοὺς φόρους των· οἱ δὲ δεύτεροι μὲ Πασᾶν κυβερνήτην τῆς φρουρᾶς νὰ κατοικῶσιν εἰς τὸ Βελιγράδιον. Ὁ Σουλτάνος ἐνέκρινε τὸ πρόβλημα τοῦ συμβούλου του, καὶ οἱ Σέρβοι διὰ τοῦ νέου ἀρχηγοῦ των Μιλοσχίου ἀπήλαυσαν ἀπὸ τὸν Σουλτάνον (15 Δεκεμ. 1815), τὸ εἰρημένον εἶδος τῆς αὐτονομίας. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐστερεώθη καὶ ἐβελτιώθη διὰ τῆς μεσιτείας τῆς Ῥωσίας, ὡς προείπαμεν, καὶ ὁ Μιλόσχιος ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου (1830) Πρίγκιψ, καὶ ἐδόθη ἡ τυβέρνησις τῆς χώρας καὶ ἡ πριγκιπικὴ ἀξία κληρονόμημα εἰς τὸ γένος του.

Οἱ κατὰ γλῶσσαν συγγενεῖς τῶν Σέρβων Βούλγαροι ἐλθόντες ἀπὸ τὸν ποταμὸν Βόλγαν περὶ τὰ τέλη τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος (489), καὶ τρομάξαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν (Τόμ. Δ', σελ. 489), ἐξηπλώθησαν ἐντεῦθεν τοῦ Δανουβίου καὶ παρὰ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Μαύρης θαλάσσης, εἰς τὴν Θράκην καὶ

εἰς Μακεδονίαν ἕως τῆς Θασσαλονίκης, καὶ μετὰ πολλὰς τύχας, τὰς ὁποίας βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς διάφορα μέρη τῆς μέσης ἱστορίας, ἔμειναν ὑπήκοοι τῆς Ὀθωμανικῆς δυνάμεως. Εἶναι ἄνθρωποι χωρικοὶ, φιλόπονοι, γεωργοὶ, ἀλλ' ἀπαίδευτοι καὶ ὠμοὶ, ἐὰν ἐξαιρεθοῦν ὅσοι ἐκ τῶν πόλεις οἰκούντων ἐδιδάχθησαν μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἤθη εὐγενέστερα. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως εἶναι τιμίου χαρακτῆρος ἄνθρωποι καὶ στερεοὶ εἰς τὴν εὐσέβειαν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ὑπόκεινται ἀμέσως ὑπὸ τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος καὶ συμμερίζονται τὰς τύχας τῶν λοιπῶν Ὀθωμανικῶν ὑπηκόων.

Οἱ Ἀλβανοὶ εἶναι αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο τὸ πάλαι Ἰλλυρικόν. Ὅταν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἀπέθεσαν τὰ ὅπλα, τῶν ὁποίων πρῶτοι ὑπῆρξαν οἱ Ἀθηναῖοι, ὁ Θουκυδίδης λέγει ὅτι οἱ βάρβαροι ἐκράτουν ἀκόμη ταύτην τὴν συνήθειαν νὰ συνδιαιτῶνται σιδηροφοροῦντες (Α', 6). Βαρβάρους ἐνόει κατ' ἐξοχὴν τοὺς Ἰλλυριούς· διότι ὁμιλῶν παρέκει (Α', 24) περὶ τῆς πόλεως Ἐπιδάμνου λέγει ὅτι τὴν ἐπαροίκουν βάρβαροι Ταυλάντιοι, Ἰλλυρικὸν ἔθνος. Καὶ τότε ὑπαιδιῃροῦντο οἱ Ἰλλυριοὶ εἰς πολλὰ ἐθνάρια, καθὼς καὶ τώρα οἱ Ἀλβανοί. Ἡ γλῶσσα των, καθὼς κρίνουσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ *), εἶναι ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν Θρακῶν καὶ Πελασγῶν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐκαθαρίσθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον αἱ διάλεκτοι τῆς Ἑλλάδος· ἀνεμίχθησαν δὲ ἐφεξῆς μὲ αὐτὴν λέξεις καὶ ἰδιώματα ἀπὸ τὰς γλώσσας τῶν ἀντικρύτων Ἰταλῶν, τῶν Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων εἶχαν μέχρι τινὸς ὅλοι κοινὴν τὴν θρησκείαν, καὶ τῶν Τούρκων, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἐξουσίαν ὑπετάχθησαν ὅλοι, καὶ οἱ πλεῖστοι καὶ εἰς τὴν θρησκείαν. Ἡ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀρεινὴ καὶ ἄκαρπος χώρα των τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἔχουν τέχνην τὰ ὅπλα,

*) Ἴδε τὴν προμνημονευθεῖσαν διατριβὴν τοῦ σοφοῦ Κοπιταρίου, σελ. 68 κ. ἐφ.

καὶ μισθοφόροι νὰ ὑπουργῶσιν εἰς τὸν ὅς τις τοὺς ἐπρόσφερε τὸ περισσότερον. Ἐπὶ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας Ἀλβανοὶ ἦσαν οἱ φρουροῦντες τὴν Πελοπόννησον καὶ τοὺς δεσπότας αὐτῆς Παλαιολόγους (ἴδε Τόμ. Ζ', σελ. 378). Μέγα μέρος αὐτῶν τότε, ἐπειδὴ ἡ πατρίς των ἐπολεμεῖτο ἀπὸ Μουρὰδ τὸν Β' καὶ ἐφεξῆς ἀπὸ Μωάμεθ τὸν Β', ἐκατοίκησαν τὰς εἰς τὴν Πελοπόννησον παρακειμένας νήσους Ὕδραν καὶ Σπετίαν, καὶ ἔκαμαν νὰ ὁμιλῶσιν οἱ κάτοικοί των τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν ἕως τῆς σήμερον.

Πόθεν ὅμως ὠνομάσθησαν οἱ Ἰλλυριοὶ οὗτοι Ἀλβανοὶ, μένει νὰ μᾶς τὸ ἀνακαλύψωσιν ἔρευναι βαθεῖαι τῶν τὰ ἐθνικὰ ἐξακριβούντων σοφῶν. Οὔτε ἀπὸ τὴν παλαιὰν τῆς μικρᾶς Ἀσίας Ἀλβανίαν, οὔτε ἀπὸ καμμίαν τῆς Εὐρώπης Ἀλβανίαν εἶναι πιθανὸν νὰ ἐπήγασε τὸ ὄνομά των τοῦτο. Ἴσως ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ὄρη των, τὰ ὁποῖα ἐσύγκριναν τινὲς μὲ τὰς Ἄλπεις, ὠνομάσθησαν Ἀλπανοὶ καὶ Ἀλβανοί· λέγω ἴσως, ἐπειδὴ μετὰ βεβαιότητος δὲν ἐξεύρω τίποτε τὴν ὥραν ταύτην.

Τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν μὲ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν, προστατεύοντος τὸ ἔθνος του τοῦ ἀνδρείου Σκενδέρβεη, τοὺς ἴδαμεν εἰς τὸν ἕβδομον τόμον τοῦ παρόντος συντάγματος (σελ. 387—392). Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ὑπέπεσαν ἡ Ἀλβανία εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν σκῆπτρον, καὶ πολὺ μέρος αὐτῶν ἐδέχθη τὸν Ἰσλαμισμόν· ἀλλὰ τὸ μέρος τῶν Χριστιανῶν ἦτο ἀκόμη ἐπικρατέστερον. Ὅταν ὅμως περὶ τὸ 1600 ἔτος τοὺς ἐκίνησαν οἱ Βενετοὶ εἰς ἀποστασίαν, τὴν ὁποίαν ἐξήπλωσαν καὶ εἰς ὅλην τὴν Θεσσαλίαν διὰ τολμηροῦ τινὸς μητροπολίτου Λαρίσσης Διονυσίου, τότε ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ ἰσχυρὰ οὖσα ἐμεταχειρίσθη ὅλας της τὰς δυνάμεις κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ἐτιμώρησε τοὺς Θετταλοὺς, καὶ ἐθανάτωσε πολλοὺς ἀρχιερεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ὁ εἰς ὅλην τὴν Θετταλίαν καὶ Ἑλλάδα ἑορταζόμενος τὴν 4 Δεκ. ἱερομάρτυς Σεραφεὶμ, ἀρχιεπίσκοπος Φαναρίου καὶ Νεο-

χωρίου, καὶ ἐστενοχώρησε τόσον τοὺς Ἀλβανοὺς, ὥστ' ἄλλο μέσον σωτηρίας δὲν τοὺς ἔμεινεν, εἰμὴ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις νὰ ἀρνηθῶσι τὸν Χριστὸν καὶ νὰ προσκυνήσωσι τὸν Μωάμεθ. Ἔκτοτε ὠλιγώθησαν οἱ Χριστιανοὶ Ἀλβανοί. Ἀλλ' οἱ σωζόμενοι, τὸ τρίτον περίπου αὐτῶν μέρος, συζῶσι μετὰ τῶν Τούρκων μὲ ἀπόλυτον ἰσοτιμίαν. Ἐνδύονται ὡς ἐκεῖνοι, ὁπλοφοροῦσι πάντοτε ὡς ἐκεῖνοι, ληστεύουσι μετ' ἐκείνων, πολλάκις εἶναι Χριστιανοὶ Καπιτάνιοι Τούρκων ὑποτακτικῶν, καὶ ἔχουν ἐλευθέραν τὴν θρησκείαν των. Μέρος αὐτῶν ἱκανὸν κατοικούντων τὰ βορειότερα τῆς χώρας ἐδέχθη πρὸ πολλοῦ τὴν λατρείαν τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας. Μόνον ὁ διαβόητος Ἀλῆ Πασᾶς ἠδυνήθη νὰ ὑποτάξῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν του ὅλην τὴν Ἀλβανίαν, παρεκτὸς τῆς βορείου κυβερνωμένης ἀπὸ τὸν ἀείποτε ὁμογενῆ των Πασᾶν τῆς Σκόδρας. Μετὰ τὸν ὄλεθρον ἐκείνου ἐδιαιρέθη, ὡς πρότερον, εἰς πολλὰς μικρὰς τοπαρχίας, καὶ οὐδ' εἰς τοῦ Σουλτάνου τὰ νεύματα ὑποτάσσεται χωρὶς ἀργύριον. Δὲν ἔστερξε τὴν εἰσαγωγὴν τῆς νέας στρατιωτικῆς τάξεως, καὶ ἡ Ὀθαμανικὴ αὐλὴ διὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρη μὲ στρατὸν ἱκανὸν πολεμεῖ τὴν σήμερον (Μάϊον 1831) τοὺς Σκοδραίους διὰ νὰ τοὺς καθυποτάξῃ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Σουλτάνου.

Διεσκορπισμένοι εἰς διάφορα χωρία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀρεινὰ ἀπὸ τῆς Μακεδονίας ἕως τὴν Πελοπόννησον εἶναι οἱ λεγόμενοι Βλάχοι, Μακεδόνες ὄντες καὶ Θετταλοὶ καὶ Ἕλληνες τὸ γένος (σελ. 522). Ἀλλ' ἡ γλῶσσα τούτων καὶ πλησιάζει καθ' ἑκάστην μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐκ τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐπιμιξίας των. Δὲν εἶναι Βλάχος, ἐὰν ἐξαιρέσῃς γυναῖκας τινὰς, ὅς τις δὲν ὁμιλεῖ τὴν Γραικικὴν γλῶσσαν.

Οἱ χωριάται ἐξ αὐτῶν εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ποιμένες*) προβάτων, ἢ ἀγωγιάται· οἱ εὐφυέστεροι γίνονται τεχνῖται ἐξαίρετοι. Οἱ πρόκριτοί των, ὡς πολλοὶ κάτοικοι τῆς Κλεισούρας, τοῦ Μεσόβου καὶ ἄλλων μερῶν· ἐπέδωκαν εἰς τὴν ἐμπορίαν· καὶ μία Μακεδονικὴ πόλις, ὅλη Βλαχοκατοίκητος, ἡ Μοσχόπολις, ἐνόσῳ ἤκμαζεν, ἡμιλλᾶτο νὰ γείνῃ ἔξαρχος τοῦ φωτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ κοινωφελῆ ἔργα της. Πρὸ ἑκατὸν περίπου ἐνιαυτῶν δὲν διετήρει μόνον δύω σχολεῖα Ἑλληνικὰ, ἀλλὰ μετέφερεν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ τυπογραφεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξέδιδε τὰ ἀναγκαῖα εἰς μάθησιν βιβλία. Τεχνῖται διάφοροι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κλειδοποιοὶ, μαχαιροποιοὶ, ὁπλοποιοὶ, ἐστόλιζαν τὴν πόλιν μὲ κέρδη, καὶ οἱ ἔμποροί της ἤρχισαν νὰ ἔχωσι συναλλαγὰς μὲ τὴν Εὐρώπην διὰ τῆς Αὐστρίας. Ἀλλ' ἴδαμεν ἀλλαχοῦ (Τόμ. Γ', σελ. 384), ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἠφανίσθη κατὰ τὸ 1770 ἔτος. Πολλοὶ εὐκατάστατοι κατέφυγαν εἰς τὴν Αὐστρίαν, καὶ διὰ τῆς ἐμπορίας ὑπερεπλούτησαν χωρὶς νὰ ἐνθυμῶνται πλέον τὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας ζῆλον τῆς πατρίδος των· οἱ μικρότεροι διεσκορπίσθησαν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Τουρκικῆς ἐπικρατείας. — Ἐν γένει δὲ οἱ Βλάχοι ἔχουν Ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰς τὰ μεγαλήτερα χωρία των. Ἀκούουσιν ἑλληνιστὶ τὰς προσευχὰς καὶ λιτανείας τῆς ἐκκλησίας. Συμπεριφέρονται ἀδελφικῶς μὲ τοὺς Γραικοὺς ὡς Γραικοὶ, καὶ δὲν δείχνουν οὔτ' ἐκεῖνοι οὔτε οὗτοι κἀμμίαν ἐθνικὴν διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους, καθὼς καὶ τῷόντι εἶναι ἀμφότεροι οἱ λαοὶ μιᾶς πατρίδος τέκνα, καὶ τῶν αὐτῶν προγόνων ἀπόγονοι.

Τὸ πολυπληθέστερον μέρος τῶν Χριστιανῶν ὑπηκόων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς ἦσαν ἕως χθὲς καὶ πρώην οἱ Ἕλληνες· ἀλλὰ τούτων τὴν κατάστασιν πρέπει νὰ περιγράψωμεν συντόμως εἰς χωριστὸν τμῆμα τὸ ἐφεξῆς.

*) Ἐκ τούτου ἡ Κομνηνὴ Ἄννα λέγει (Βιβλ. Η', σελ. 227 ἔκδ. Παρισ.), ὅτι „ὁπόσοι τὸν νομάδα βίον εἵλοντο (Βλάχους τούτους ἡ κοινὴ καλεῖν οἶδε διάλεκτος) κτλ. καὶ ἐκ τούτου τινὲς ὑπέλαβαν, ὅτι Βλάχος ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ ποιμὴν εἰς τὴν Σλαβικὴν γλῶσσαν. Ἀλλ' οἱ Σλάβοι τὸν ποιμένα ὀνομάζουσι Πάστορα ἢ Πάστηρα ὡς οἱ Λατῖνοι.

3. Κατάστασις τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν.

Ἐντελὴς περιγραφὴ τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ ὑπετάχθησαν εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν σκῆπτρον, εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον. Οὐδὲ ποία ἦτο ἡ κατάστασίς των ὑποκάτω τῶν Βυζαντίων Αὐτοκρατόρων ἐξεύρομεν ἐντελῶς, πολὺ πλέον ἀφοῦ τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας ἐπυκνώθη ἀπὸ τὴν Ἀσιανὴν δυναστείαν. Ἐμποροῦν ὅμως νὰ ἀνακαλυφθῶσιν ἴχνη τινὰ ἀμυδρὰ εἰς τὰ πρακτικὰ πολλῶν μοναστηρίων καὶ ἀρχιερατικῶν αὐλῶν, ὅπου σώζονται τοιαῦτα. Ἕως οὗ οἱ λόγιοι τοῦ ἔθνους ὁδηγούμενοι ἐκ τούτων νὰ μᾶς δώσωσι κἄποιον φῶς, ἀρκούμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν ἐν γένει περὶ τῶν παλαιοτέρων, καὶ μὲ κἄποιαν ἔκτασιν περὶ τῆς ἀπ' ὀγδοήκοντα ἐνιαυτῶν καταστάσεως τοῦ ἔθνους.

Ἴδαμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Τόμ. Ζ', σελ. 369), ὅτι ὁ δορικτήτωρ ἔδωκε προνόμια τινὰ εἰς τὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ δι' αὐτοῦ εἰς ὅλον τὸ Χριστιανικὸν γένος, καὶ τὰ ἀνεκαίνισε μετέπειτα Σολειμάννης ὁ Α' (Ζ, σελ. 438 Σημ.). Ὁ Πατριάρχης ἔκτοτε ἐγνωρίζετο καὶ ὠνομάζετο ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν Κορυφαῖος τοῦ προκρίτου γένους τῶν Ῥωμαίων (Ῥωμαίους ὀνομάζουσιν οἱ Τοῦρκοι ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς ὑπηκόους των, τοὺς ἀκολουθοῦντας τὰ δόγμαπα τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας), καὶ ἦτο ἡ μόνη πηγὴ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἠδύναντο νὰ προβάλλωνται δεήσεις δεκταὶ περὶ Χριστιανῶν εἰς τὸ κράτος, καθὼς καὶ τὸ κράτος ἀνέφερνε πάντα τὰ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὸν Πατριάρχην. Οὗτος δὲ ἀνελάμβανε δύω τὰ πρώτιστα καθήκοντα, νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς πρῶτον νὰ διατηρῶσιν ἀπαρασάλευτον τὴν θρησκείαν των, καὶ μετὰ τοῦτο ἀκλόνητον ὑπακοὴν εἰς τὴν ἐξουσίαν. Τὰ προνόμια ταῦτα ἐδίδοντο πάντοτε εἰς τὸν νεοπροβίβαστον Πατριάρχην διὰ Σουλτανικοῦ διπλώματος, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται βεράτιον. Διὰ τοῦ Πατριάρχου ἐδόθησαν τὰ αὐτὰ προνόμια καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀρχιερεῖς, οἵτινες ἐλάμβαναν καὶ αὐτοὶ τὰ Σουλτανικὰ βεράτιά των, ὅμοια τοῦ Πατριαρχικοῦ, καὶ ἦσαν ἄρχοντες καθεὶς τοῦ ποιμνίου του. Ῥάβδος ἡγεμονικὴ προπορεύεται καὶ τοῦ Πατριάρχου, ὅταν ὑπάγῃ πουποτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τῶν ἀρχιερέων εἰς τὰς ἐπαρχίας των· καὶ οὗτος καὶ ἐκεῖνοι ἔχουν ἐξουσίαν νὰ κρίνωσι Χριστιανῶν διαφορὰς ἐχούσας τὸ ἔκκλητον εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν δικαιοδοσίαν.

Ἡ αὐλὴ λοιπὸν τοῦ Πατριάρχου ἐχρειάζετο βοηθοὺς καὶ λειτουργοὺς διὰ νὰ διατάσσῃ πλῆθος ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοσμικῶν ὑποθέσεων, καὶ τούτους τόσον πλέον προκομμένους, ὅσον ἡ βαρβαρότης τῶν χρόνων σπανίως ἀνέδειχνεν ἕνα γραμματισμένον Πατριάρχην. Σύστημα λαϊκῶν ἐκ τοῦ λογιωτέρου μέρους τοῦ γένους, ὀνομαζομένων κληρικῶν, ἐφρόντιζε τὰ περισσότερα. Τούτων ἔξαρχος ἦτο ὁ μέγας Λογοθέτης, καὶ πολλοὶ ἄλλοι μὲ ἄλλα ὀνόματατα γραμματεῖς καὶ διαφόρων ἔργων ἐπιστάται. Ὅσον ἀμαθὲς καὶ ἂν ἦτο τὸ γένος, εὑρίσκοντο ὅμως σποράδην πεπαιδευμένοι τινὲς, οἵτινες διὰ τοὺς πατριαρχικοὺς μισθοὺς ἐσυνάζοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ἀναλάβωσι κληρικοῦ ἀξίαν. Τοιοῦται ὑπῆρξαν δύω Ζυγομαλαῖ, πατὴρ καὶ υἱὸς, οἱ Ἀργεῖοι, καὶ ἄλλοι ἄγνωστοι μείναντας ἔπειτα. Οἱ κληρικοὶ οὗτοι μὲ τὰς οἰκογενείας των ἐκατοίκουν ἀναγκαίως πλησίον τοῦ πατριαρχείου, ὅπου εἶχαν νὰ ἐπιμεληθῶσι τὰ καθήκοντά των.

Ὅταν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ιζ' ἑκατονταετηρίδος μετετέθη τὸ πατριαρχεῖον ἐκ τῆς Παμμακαρίστου εἰς τὸ μέρος τῆς πόλεως τὸ ὀνομαζόμενον Φανάριον (ἴδ. Τόμ. Ζ', σελ. 439), ἐκατοίκησαν ἐκεῖ καὶ οἱ κληρικοὶ, καὶ ἐκ τούτου ὠνομάζοντο ἔπειτα Φαναριῶται. Οἱ Φαναριῶται μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὰς ἀπολαύσεις τοῦ πατρι-

αρχείου ἤρχισαν νὰ ζητῶσι μεγαλητέρας ἀξίας. Πρῶτος τούτων, μέγας Λογοθέτης ὤν, ἀνεδείχθη μέγας Διερμηνευτὴς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Διότι ὁ πρὸ αὐτοῦ Παναγιωτάκης (ἴδ. Τόμ. Η',σ.492 κ. ἐφ.) δὲν ἐξεύρει τις μὲ ἀκρίβειαν πόθεν ὁρμώμενος καὶ μὲ τίνα μέσα κατεστάθη πρῶτον Διερμηνευτὴς τῆς Αὐστριακῆς πρεσβείας, ἔπειτα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς. Οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ Διερμηνευτῶν ἀνεδείχθησαν ἡγεμόνες ὡς ἴδαμεν (Τόμ. Γ', σελ. 367 · 538). Ἔκτοτε οἱ Φαναριῶται ἐπληθύνθησαν, καὶ λαβόντες ἀποκλειστικῶς τὸ προνόμιον νὰ γίνωνται μεγάλοι Διερμηνευταί, καὶ ἐφεξῆς Αὐθένται τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, ἐγέμισαν τὸ Φανάριον μὲ συγγενεῖς των ἄρχοντας Σπαθαρίους καὶ Ποστελνίκους καὶ Χατμάνους καὶ ἄλλα Μολδαυοβλαχικὰ ἀξιώματα. Ἀφῆκαν λοιπὸν τὴν ἐκκλησίαν νὰ τὴν ὑπουργῶσιν ἄλλοι, καὶ παρεκτὸς τῆς μεγάλης λογοθεσίας, ἥτις ἔδιδεν ἄφροντιν ἀπόλαυσιν πολλῶν χιλιάδων γροσίων, τί ποτ' ἄλλο δὲν ἐκαταδέχοντο νὰ φροντίζωσιν. Οἱ Φαναριῶται ἀπέβησαν κατ' ὀλίγον ὄνομα ἰσοδύναμον τοῦ ἄρχοντες. Διότι τῷόντι συνεκροτήθη σύστημα οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἤξευραν οὔτε ἐπάγγελμα ἄλλο, οὔτε τέχνην ἄλλην, εἰμὴ νὰ ἄρχωσι καὶ νὰ τρέφωνται ἀπὸ τὰς ἀρχάς. Οἱ ἡγεμόνες διὰ τῶν ἐφόρων των καὶ ὁ μέγας Διερμηνευτὴς ἔγειναν προστάται ἤγουν (τὸ ἀληθέστερον) σφετερισταὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων. Αἱ ἐπαρχίαι ἐδίδοντο μὲ τὸ μέσον των εἰς τοὺς ὅσοι τοὺς ἐπλήρωναν περισσότερα· οἱ Πατριάρχαι ἠλλάσσοντο κατὰ τὴν ἀρέσκειάν των· καὶ κατ' ὀλίγον, ἐπειδὴ ὁ Πατριάρχης εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ ἀναφέρῃ τὰ τῶν ὑπηκόων εἰς τὴν κυβέρνησιν, αὐτοὶ ἀνελάμβαναν πολλὰ Χριστιανικὰ κοινὰ τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ διὰ τοῦ Πατριάρχου φροντίζοντες τὰς ὑποθέσεις των, ἀπελάμβαναν ἀμοιβὴν τῆς φροντίδος των ποσότητας πολλὰς χρημάτων. Ἐπέβαλαν ἔπειτα χεῖρας καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώ-

ματα. Σαμουὴλ ὁ Πατριάρχης, Ἰωαννίκιος Γ' ὁ Πατριάρχης, Σαμουὴλ Ἐφέσου, Ἱερεμίας Χαλκηδόνος, Μακάριος Ἐφέσου, Διονύσιος Ἐφέσου εἰς διάστημα ἑξήκοντα ἐνιαυτῶν ἦσαν Φαναριῶται. Ἤρχισαν δὲ νὰ λέγωσιν, ὅτι διὰ τὸ κοινὸν καλὸν συμφέρει νὰ ἀναλάβωσιν ὅλας τὰς ἐκκλησιαστικὰς καθέδρας, καὶ δι' ἐπιτρόπων των νὰ τὰς κυβερνῶσιν ἐκ τοῦ Φαναρίου.

Μὲ ὅλας ταύτας τὰς τιμὰς καὶ ἀπολαύσεις των ἦσαν πάντοτε οἱ περισσότεροι Φαναριῶται ἐνδεεῖς, καὶ τὸ παραδοξότερον ὑπέστρεφαν πολλοὶ ἐκ τῶν αὐθεντιῶν κατάχρεοι. Ἠναγκάζοντο τότε οἱ ἄλλως καταφρονηταὶ τῶν λοιπῶν κλάσεων νὰ δανείζωνται ἀπὸ ἐμπόρους μὲ τόκους βαρεῖς, καὶ μὲ ἕνα τρόπον πτωχαλαζονικὸν, ὅς τις ἦτο χαρακτήρ των, καὶ ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ Φαναριωτισμός. Τοὺς ἔταζαν τὴν εὐμένειαν καὶ προστασίαν των εἰς τὴν ἐντὸς ὀλίγου εὐτυχίαν των ἐξ ἀλλαγῆς τῆς αὐθεντίας, τοὺς ἐδιηγοῦντο ὅτι χθὲς ἤκουσαν ἀπὸ μεγάλους αὐθέντας πράγματα ἀξιόλογα, τοὺς ὑπέσχοντο ὅσα δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκτελέσουν, ἕως οὗ νὰ λάβωσι τὸ ἀργύριον. Ἦσαν δὲ καὶ Φαναριῶται, οἵτινες δὲν εἶχαν κἀμμίαν πίστιν σιμὰ τῶν δανειστῶν. Οὗτοι λοιπὸν ἐτρέφοντο ἀπὸ τὸ κοινὸν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἥτις ἐκράτει κατάστιχον χωριστὸν τῶν ἐλεημοσυνῶν τῶν διδομένων ἐτησίως εἰς τοὺς εὐγενεστάτους ἄρχοντας. Καὶ τὰ δάνεια ὅμως καὶ τὰ ἐλέη ἐδαπανῶντο εἰς τὴν πολυφαγίαν καὶ λοιπὴν ἀσωτίαν. Μὲ ὅλας τὰς πρὸς ἀλλήλους διχονοίας των οἱ Φαναριῶται δὲν ἐσυμπενθέρευαν μὲ ἄλλην κλᾶσιν ἀνθρώπων, εἰμὴ μὲ τὴν ὁμοβάθμιόν των τὴν Φαναριωτικὴν, ἐὰν ἐξαιρεθῇ ἡ σπάνιος καὶ σχεδὸν μοναδικὴ περίστασις, ὁπότε ὁ Ἰωάννης Καρατσᾶς ἐνυμφεύθη τὴν τοῦ Χίου Σκαναβῆ θυγατέρα, ὡς μέγα δυναμένου τότε εἰς τὴν μητέρα τοῦ Σουλτᾶν Χαμίτ. Αὐτοὶ, ὀνομάσαντες ἑαυτοὺς τὸ περίβλεπτον γένος τῶν Ῥωμαίων (βλασφημίαν ἤκουαν, ἂν τοὺς ὠνόμαζέ τις Γραικοὺς ἢ Ἕλληνας), δὲν ἤθελαν νὰ ἔχουν κοινωνίαν μὲ τοὺς ἀνα-

ξίους τῆς συγγενείας των πραγματευτὰς ἢ τεχνίτας. Μὲ διάφορα σκωπτικὰ ὀνόματα ἐσήμαιναν τοὺς Ἠπειρώτας, τοὺς Θετταλοὺς, τοὺς Νησιώτας καὶ τοὺς ὅσοι δὲν ἦσαν Τσελεπίδες.

Δὲν ἐμπορεῖ ὅμως κἀνεὶς νὰ ἀρνηθῇ καὶ τὰ προτερήματά των. Ἐν γένει ἦσαν οἱ Φαναριῶται πλέον πεπαιδευμένοι παρὰ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας. Τὸ Διερμηνευτικὸν ἀξίωμα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀνέβαιναν τὰς αὐθεντίας, ἀπήτει ἀναγκαίως γνώσεις ἱκανὰς διὰ τὰς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις σχέσεις, τῶν ὁποίων σύνδεσμος, νὰ εἴπω οὕτως, ἦτο ὁ μέγας Διερμηνευτής. Διὰ τοῦτο παιδιόθεν ἐσπούδαζαν οἱ Φαναριῶται μετὰ τῆς Τουρκικῆς διαλέκτου, τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Γαλλικὴν, καί τινες ἐλάμβαναν καὶ βαφήν τινα ἐπιστημονικῶν καὶ πολιτικῶν γνώσεων. Ἐν γένει ἦσαν φιλοφρονητικοὶ καὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς ὅντινα ξένον ἤθελαν δείξειν μικρὰν ψευδοφιλίαν. Ἐξαιρέτως δὲ ὑπῆρξαν τινὲς, οἵτινες ἐπαιδεύθησαν λαμπρῶς, ὡς οἱ πρεσβύτεροι Ὑψηλάντης καὶ Μουρούζης, καὶ οἱ τοῦ Μουρούζη λαμπροὶ ἀληθῶς υἱοὶ, ὁ Ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Δημήτριος. Οἱ τελευταῖοι ἦσαν καὶ φιλόκοινοι, τίμιοι εἰς τὰ συναλλάγματά των, οὐδ' ἐδανείσθησαν ποτὲ κατὰ τὸν ἁμαρτωλὸν τοῦ προφήτου Δαβίδ. Τοιαύτη τιμία ὑπῆρξε καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Μαυροκορδάτων, οἱ ὁποῖοι οὔτε ἀσώτευαν οὔτε χρέη ἔκαμναν.

Μ' ὅλον ὅτι οἱ Φαναριῶται ἦσαν εἰλικρινῶς φιλότουρκοι, δὲν ἔλειψεν ὅμως ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ νὰ ὑποπτευθῇ τινὰς ἐξ αὐτῶν ὡς φρονοῦντας καὶ φροντίζοντας ἀλλοτρίων αὐλῶν συμφέροντα, καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ μὲ θάνατον. Παρεκτὸς τῶν προειρημένων (Τόμ. Γ', σ. 384), εἰς τοὺς ὁποίους ἐμπορεῖ τις νὰ προσθέσῃ καὶ ἄλλους ἀρχητέρους, ἔχομεν νεώτερα παραδείγματα τοῦ λεγομένου. Ὁ γέρων Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἔπαθεν ὀδυνηρὸν θάνατον τὸ 1807 ἔτος ὡς Ῥωσόφρων. Ὡς προδοὺς εἰς τὴν Ῥωσίαν τὰ πράγματα τοῦ κράτους εἰς τὴν ἐν Βουκορεστί-

οις εἰρήνην ἀπεκεφαλίσθη ὁ Δημήτριος Μουρούζης εἰς Σούμλαν 1812, καὶ μετ' ὀλίγον ὁ ἀδελφός του Παναγιωτάκης εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὡς Γαλλόφρων ἐθυσιάσθη ἀρχήτερα (1808) ὁ Σοῦτσος Ἀλέξανδρος Διερμηνευτὴς ὢν, υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος Μιχαὴλ Σούτσου. Ἀλλ' ὅταν ὁ τούτου τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου ἀδελφιδοῦς, Μιχαὴλ Σοῦτσος, ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας, συμφωνήσας μὲ τὸν ἐπίτροπον λεγόμενον τῆς ἀρχῆς Ὑψηλάντην νὰ κρημνίσῃ τὸ ἡμισελήνιον, ἔκαυσε δημοσίως τὰ ἡγεμονικά του παράσημα, τότε ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ ἀπεφάσισε τὸν ἐξολοθρευμὸν τοῦ Φαναριωτικοῦ γένους. Ὅσοι ἐπιάσθησαν, αἱ κεφαλαί των ἐκόπησαν καὶ τὰ πτώματα ἐῤῥίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ περισσότεροι κατέφυγαν εἰς τὴν Ὀδησσὸν κλεφθέντες ἀπὸ τὸν κίνδυνον, καὶ ἐκεῖ εὕρηκαν λαμπρὰν ὑποδοχὴν εἰς τὴν εὐμένειαν τοῦ Ῥωσικοῦ Αὐτοκράτορος. Τινὲς ἐκ τούτων ἔδραμαν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ γείνουν καὶ ἐκεῖ ἄρχοντες, ὡς ἦσαν· καὶ εἴθε μεταχειριζόμενοι τὸ ἐπαινετώτερον μέρος τῶν ἰδιοτήτων των νὰ φανῶσιν ὠφέλιμοι εἰς τὸ γένος. Δύσκολον εἶναι νὰ ἀναγεννηθῶσιν οἱ Φαναριῶται εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τοῦ νῦν πατισαχεύοντος σταθερογνώμονος Μαχμούδ. Ἡ Ἐκκλησία ἠλευθερώθη τώρα ἀπὸ τὰς προσταγάς των, καὶ τὸ μέλλον θέλει δείξειν, ἂν ἡ ἐπιῤῥοή των ἦτο βλαβερὰ ἢ ὠφέλιμος.

Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἔπραττανοἱ ἀρχιερεῖς τὰ αὐτὰ ἔργα, ὅσα ὁ Πατριάρχης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν μετὰ τῆς ἀρχιερατικῆς δυνάμεως ἦτο καὶ ἄλλη καθαρῶς κοσμικὴ ἡ τῶν λεγομένων Προεστώτων ἢ Δημογερόντων καὶ τουρκιστὶ Κοτσαμπάσιδων. Οὗτοι ἀλλοῦ μὲν ὀνομαζόμενοι ἀπὸ τοὺς κρατοῦντας, ἀλλοῦ δὲ ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Χριστιανῶν ἐσύναζαν τοὺς φόρους ἐκ τῶν ὁμοπίστων των, καὶ τοὺς παρέδιδαν εἰς τὴν ἐξουσίαν, καὶ διέτασσαν πολλὰ ἀναφερόμενα εἰς αὐτούς. Τὸ ἀρχεῖον τοῦτο τῶν Δημογερόντων ἐκράτει καὶ ταμιεῖον κοινὸν, τὸ ὁποῖον ὡς

ἐπιτοπλεῖστον ἦτο κατάχρεων. Ἐπειδὴ δὲ ὅταν ἦτο ἡνωμένη ἡ ἀρχιερατεία μὲ τὴν δημογεροντίαν, ἦτο πᾶσα μία σεβαστοτέρα, διὰ τοῦτο αἱ φατρίαι καὶ τὸ κράτος τὰς συνέκρουαν, καὶ ἐπροξένουν κοινὴν δυστυχίαν. Εἰς πολλὰ μέρη αἱ φατρίαι αὗται ἐκορυφόνοντο τόσον, ὥστε ἐγίνοντο συχναὶ καταδρομαὶ, φυλακώσεις, ἐξορίαι, καὶ ὄχι ὀλιγάκις δολοφονίαι τῶν ἀντιφατριαστῶν, καὶ δωροδοκίαι πρὸς τοὺς τοπάρχας, διὰ τὰς ὁποίας πολλαὶ χῶραι ἐξηφανίζοντο. Εἰς πολλὰς χώρας τῆς Θετταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος παρελάμβανε παῖς παρὰ πατρὸς τὴν δημογεροντίαν, καὶ οὕτως οἰκογένειαι τινὲς τῶν Ἀγράφων καὶ τῆς Πελοποννήσου περιεκυκλόνοντο μὲ λάμψιν ἴσην τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων. Δὲν ἔλειπεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὸ κράτος μὲ προφάσεις ἀδικίας νὰ τιμωρῇ θανατικῶς τοιούτους μεγαλοδημογέροντας καὶ νὰ δημεύῃ τὴν περιουσίαν των· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐνεπίστευεν εἰς τοὺς υἱούς των τὴν δημογεροντίαν διὰ νὰ θησαυρίσωσι πάλιν, καὶ πάλιν τὸ κράτος νὰ ἁρπάσῃ τὰ συναχθησόμενα.

Δύω πόλεις Ἑλληνικαὶ, ἡ Βοιωτικὴ Λεβάδεια καὶ η Χίος, διέπρεπαν ἐξαιρέτως εἰς τὴν χρῆσιν τῆς Δημογεροντικῆς ἐξουσίας. Οἱ πρόκριτοι τῆς Λεβαδείας, ἄνθρωποι κτηματικοὶ, λόγιοι, συνετοὶ, ἐσχημάτιζαν εἶδος ἐπαινετῆς ἀριστοκρατίας μὲ σκοπὸν ὄχι νὰ ὠφεληθῶσιν αὐτοὶ, ἀλλὰ νὰ κυβερνῶσιν ὠφελίμως τὰ κοινὰ πράγματα. Φατρία καὶ διχόνοια ἦσαν πάθη ἄγνωστα εἰς αὐτούς. Εἰς τοὺς ἐξουσιαστὰς ἐπαρουσιάζετο ὁ κατὰ καιρὸν Δημογέρων ἐφωδιασμένος μὲ τὴν κοινὴν θέλησιν τῶν λοιπῶν ἀρχόντων, καὶ χρείας τυχούσης παρίσταντο ἓξ ἢ δέκα οἱ προκριτότεροι μὲ μίαν φωνὴν καὶ μίαν ψυχήν. Οὐδὲ ὁ τύραννος Ἀλῆ Πασᾶς ἠδυνήθη νὰ διασείσῃ τὴν συμφωνίαν των, καὶ ἑπομένως, ἐὰν καὶ ἥρπαζεν ἀπὸ τὴν χώραν των πολλὰ, δὲν εὕρηκεν ἀφορμὴν νὰ τὴν ἀφανίσῃ.

Οἱ Χῖοι, περιπατοῦντες ἴδιόν των εὐθὺν καὶ ἀπαράτρεπτον δρόμον εἰς τὰ κοινά των, ἀπεχώρισαν παντάπασι τὴν ἀρχιερατικὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγμα-

τα, ἔκλεγαν κατ' ἔτος τρεῖς Δημογέροντας ἐκ τοῦ μέσου των, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδιδαν Δικτατωρικὴν ἐξουσίαν, καὶ μετὰ τὴν τελείωσιν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐλάμβαναν οἱ ἐπισημότεροι λογαριασμὸν ἀπ' αὐτοὺς, τοὺς εὐχαρίστουν διὰ τὴν ὑπουργίαν των, καὶ εἶχαν νόμον ἀπαράβατον νὰ μὴ ἐκλέγουν ποτὲ δευτέραν φορὰν τοὺς ἤδη δημογεροντεύσαντας. Παρεκτὸς τῶν δύω τούτων πόλεων, ὅλαι αἱ ἄλλαι ὑπέκειντο κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εἰς τὸ ὀλέθριον φατριαστικὸν πνεῦμα, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐθλίβοντο ἐπίσης οἱ Ἕλληνες, καθὼς καὶ ἀπ' ἄλλας πολιτικὰς ἀτελείας.

Εἰς τὰς πόλεις ἦσαν οἱ Ἕλληνες χειρώνακτες καὶ μικρέμποροι διαιρούμενοι εἰς διαφόρους συναφείας, καὶ οὕτως ἀποκτῶντες τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Εἰς πολλὰς παραθαλασσίους πόλεις καὶ κώμας ἦσαν καὶ ἔμποροι ταξειδεύοντες εἰς Σμύρνην καὶ Αἴγυπτον, καὶ πολλοὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ῥωσίαν μεταφέροντες ἐκεῖ κόκκινα νήματα, οἱ ὁποῖοι ἐφαίνοντο εὐτυχέστεροι μέχρι τινός. Ἀλλ' εἰς τὰς πόλεις, τὰς κατοικουμένας τὸ πλεῖστον μέρος ὑπὸ Τούρκων, ἔπασχαν οἱ ἄθλιοι κακὰ μεγάλα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν κατωτέραν μερίδα τοῦ ἔθνους τούτου. Διότι ὡς ἐκ μέρους τῆς ἐξουσίας δὲν ἐδοκίμαζαν πολλὰ βάρη. Οἱ φόροι ἦσαν μέτριοι, καὶ πολλαχοῦ μετὰ τὸ ἐτήσιον χαράτσιον μικροτάτη ποσότης γροσίων ἦτο τὸ ἐπίλοιπον δόσιμον. Ἀλλ' οἱ ἄγριοι Γιανίτσαροι κατέτρωγαν τοὺς πτωχοὺς Χριστιανοὺς ἀσπλάγχνως. Ἐζήτουν κρασία, φαγητὰ, ἐνδύματα, ἀργύριον, στέλλοντες τὸ ῥινόμακτρόν των μὲ δύω σφαιρίδια πιστόλας ἐγκομβωδεμένον. Τίς ἠδύνατο νὰ ἀντισταθῇ εἰς τοιούτους ἀπαιτητάς; Πολλοὶ ἔπιπταν θύματα τῶν Γιανιτσάρων ἀτιμωρητὶ εἰς τοὺς δρόμους, διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκπληρώσωσι τὰ ζητήματά των. Ἡ Λάρισσα ἔδειξε τρομερώτατα παραδείγματα τοῦ λεγομένου. Ἡ τιμὴ τῶν ἀῤῥένων ἐθυσιάζετο εἰς τὰ ἄγρια πάθη των· καὶ ὅσοι φιλόστοργοι καὶ ὁπωσοῦν εὐκατάστατοι γονεῖς δὲν ὑπέφεραν τὴν αἰσχύνην ταύτην, ἠναγκάζοντο νὰ ἐξορίζωσι τὰ τέκνα

των ἀπὸ τὰς πατρικάς των ἀγκάλας εἰς κώμας κατοικουμένας ὑπὸ μόνων Χριστιανῶν. Τὰ κακὰ ταῦτα κατεπαύοντο κἄποτε πρὸς καιρὸν ἢ ἀπὸ αὐστηρὸν σατράπην, ὅςτις ἔπνιγε τινὰς ἐκ τῶν Γιανιτσάρων, ἢ ἀπὸ τοπάρχην ἀγαπῶντα τὴν εὐτυχίαν τοῦ ὑπηκόου· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοπάρχαι καὶ σατράπαι ἠλλάσσοντο συχνάκις, ἐπανήρχοντο πάλιν τὰ κακὰ σφοδρότερα. Διὰ τοῦτο, μάλιστα μετὰ τὸν Ῥωσικὸν πόλεμον τοῦ 1768—1770 ἔτους, εἰς κἀμμίαν πόλιν τῆς Τουρκίας δὲν ἐπρόκοπταν οἱ Γραικοὶ οὔτε εἰς πλούτη οὔτε εἰς γνώσεις.

Αἱ κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία, ὅπου ἐκατοίκουν μόνον Χριστιανοί, τὰ κακὰ ταῦτα ἦσαν ἄγνωστα. Οἱ κωμοπολῖται μὲ τέχνας διαφόρους, ἐξαιρέτως τὴν ὑφαντικήν, μὲ τὴν ἀμπελουργίαν καὶ μεταξουργίαν ἠδύναντο νὰ φθάσωσιν εἰς ἀκμὴν ἀξιόλογον. Πολλοὶ τούτων διετήρουν καὶ ἑλληνικὰ σχολεῖα, καὶ ἐστολίζοντο μὲ γνώσεις μετρίας τῆς γλώσσης, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς θρησκείας. Εἰς τὰ χωρία, ὅπου ἐκατοίκουν γεωργοί, ἔπνεεν ἡ αὐτὴ ἐκ μέρους τῆς Γιανιτσαρικῆς ὠμότητος ἄνεσις. Ἐπειδὴ δὲ τὰ χωρία ταῦτα εἶναι κτήματα Τούρκων, καθὼς φέρ' εἰπεῖν εἰς τὴν Θετταλίαν ὅλη ἡ μεγάλη πεδιὰς ἐξουσιάζεται ἀπὸ τοὺς Βέϊδες τῆς Λαρίσσης, ἡ σχέσις τῶν ἀγρωτῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Τούρκους κυρίους των εἶναι πολὺ καλητέρα παρὰ τὴν τῶν ἀγρωτῶν τῆς δυτικωτέρας Εὐρώπης. Καθεὶς λαμβάνει ἀπὸ τὸν ἀγροκτήτορα ζεῦγος βωδίων, μὲ τὸ ὁποῖον γεωργεῖ μέρος τοῦ ἀγροῦ, καὶ τὸν σπόρον, καὶ μερίζεται μὲ αὐτὸν τὸ γέννημα, ἀφοῦ πρῶτον ἐξαιρεθῇ διὰ τὸν κύριον ὁ σπόρος. Πληρόνουσι προσέτι εἰς τὸν κύριον μέτριόν τι ἐνοίκιον διὰ τοὺς οἴκους των καὶ τὸ βασιλικὸν χαράτσιον. Ἕνας Τοῦρκος, Σούμπασης ὀνομαζόμενος, ἐπιτροπεύων τὸν ἀγρὸν ἐκ μέρους τοῦ κυρίου, ἐπέχει καὶ τόπον κυβερνήτορος, ὅς τις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταχειρίζεται ἡμέρως τοὺς χωριάτας. Ἔχουσιν οὗτοι καὶ μερίδας χωρίων, αἱ ὁποῖαι μὲ μετρίαν πληρωμὴν ἐτήσιον,

ἀνήκουσιν εἰς αὐτούς· φυτεύουσιν εἰς αὐτὰς ἀμπέλια, λάχανα, καὶ ἄλλα ἀνήκοντα εἰς τὴν οἰκιακήν τωνοἰκονομίαν. Λιτότης καὶ καθαριότης κατοικοῦν εἰς τὰς καλύβας τῶν καλῶν τούτων ἀνθρώπων. Ἔχοντες πανταχοῦ τοὺς ναούς των καὶ χαίροντες ἐλευθερίαν εἰς τὴν θρησκείαν των δείχνουσιν εἰς τὴν ζωήν των ἔργα ἀληθῶς Χριστιανικά. Αἱ μικραί των οἰκίαι εἶναι ἀνοικταὶ εἰς τοὺς διαβαίνοντας ξένους· τοὺς περιποιοῦνται καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἵππους των, καὶ δὲν καταδέχονται νὰ λαμβάνωσιν ὀβολὸν κἂν μισθὸν τῆς δαπάνης των. Ἡ κλᾶσις λοιπὸν αὕτη ἤθελεν εἶσθαι εὐτυχής, καὶ τῷόντι εἰς ἡσύχους χρόνους ὑπῆρξαν χωριάται εὐκαταστατώτεροι τῶν εἰς τὰς πόλεις τεχνιτῶν καὶ ἐμπόρων, ἐὰν ἄλλη ὀλέθριος πληγὴ δὲν ἠφάνιζε συχνάκις ὅλην των τὴν εὐτυχίαν.

Ἀπὸ ἑκατὸν ἤδη ἐνιαυτῶν, καθὼς διηγοῦνται οἱ πατέρες μας, πιθανῶς δὲ καὶ ἔτι πρότερον, στίφη κλεπτῶν ἀναφαινόμενα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ καλοκαίριον, κατηρήμαζαν τὰ χωρία. Οἱ κλέπται οὗτοι ἦσαν διττοῦ γένους, Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοὶ καὶ Χριστιανοί, οἵτινες ἢ ἐμίσγοντο μ' ἐκείνους, ἢ ἐλεηλάτουν χωριστά. Ὅταν ἦσαν ὀλιγάριθμα τὰ στίφη των, ἐφώρμων εἰς μικρὰ χωρία καὶ τὰ διήρπαζαν, ἐνήδρευαν εἰς τοὺς δρόμους καὶ πιάνοντες διαβάτας Τούρκους ἢ Χριστιανούς, τοὺς ἔσυρναν εἰς ἀπόμερα χωρία, ἔκοπταν συχνάκις τὰ αὐτία των, τὰ ἔστελναν εἰς τοὺς συγγενεῖς των, καὶ ἀφοῦ ἐλάμβαναν ἐξαγορὰν ὅσην ἤθελαν, τοὺς ἀπέλυαν. Ὅταν ἐπληθύνοντο τὰ στίφη, τὰ κακουργήματά των ἦσαν δημοσιώτερα. Ἔκαιαν μικροὺς ἀγρούς, διήρπαζαν κώμας (καθὼς δίς τὴν Θετταλικὴν Ἀγυιὰν συμπληρουμένην ἀπὸ 250 οἴκους), καὶ κατετρόμαζαν τὰς πόλεις. Ὅταν παρήρχετο τὸ καλοκαίριον, καὶ οἱ κλέπται ὑπέστρεφαν εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἢ ἐκρύπτοντο εἰς τὰ ὄρη, τότε ἐφαίνετο δύναμις Τουρκικὴ διὰ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ. Ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν ἐτιμώρει τοὺς προαδικημένους Χριστιανούς. Μὲ φορτία πασσά-

λων περιήρχετο ὁ ταξίαρχος Τοῦρκος ἐρευνῶν τίνες ἦσαν οἱ κλεπταποδόχοι. Ὅλους τοὺς εὐκαταστάτους εὕρισκε τροφεῖς τῶν κλεπτῶν, μὲ τὸν φόβον τοῦ πασσάλου τοὺς ἐγύμνονε, καὶ οὕτως εἰς τοὺς πτωχοὺς χωριάτας τὸ κατὰ τῆς ἀῤῥωστίας φάρμακον ἐγίνετο ὀλεθριώτερον παρὰ τὴν ἀῤῥωστίαν αὐτήν.

Πολλοὶ ὀρεινοὶ Γραικοὶ, κάτοικοι τοῦ Ὀλύμπου, τῆς Ὄσσης, τοῦ Πηλίου, τῆς Οἴτης καὶ ἄλλων βουνῶν, φυλάττοντες ἀπὸ τοὺς κλέπτας μὲ τὰ ὅπλα τὰς πατρίδας των ἤρχισαν πρὸ πολλοῦ νὰ ζητῶσιν ἀπὸ τοὺς ἡσυχωτέρους ὁμογενεῖς των μισθὸν τῆς φυλακῆς των. Ἐὰν δὲν τὸν ἐλάμβαναν, ἐμιμοῦντο καὶ αὐτοὶ τὸ παράδειγμα τῶν Ἀλβανῶν καὶ ἐλῄστευαν. Οὗτοι εἶναι οἱ περιᾳδόμενοι κλέπται τῆς Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων ἡ γένεσις εἶναι πολλὰ παλαιά. Παῖς παρὰ πατρὸς διαδεχόμενοι τὸ κλεπτικὸν ὀφίκιον καυχῶνται πολλοὶ, ὅτι τὸ γένος των δὲν ἐπλήρωσε χαράτσιον εἰς τοὺς Τούρκους. Διὰ νὰ ἐλευθερωθῶσιν οἱ κρατοῦντες ἀπὸ τὴν φροντίδα τοῦ νὰ κατατρέχωσι τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς Ἕλληνας τούτους κλέπτας, ἀπεφάσισαν καὶ τοὺς ἔδιδαν μισθὸν ἐτήσιον διὰ νὰ φυλάττωσι τὰς χώρας ἀπὸ τὴν λεηλασίαν κλεπτῶν ἄλλων. Ἐδιωρίσθησαν λοιπὸν μερίδες τινὲς τῆς χώρας εἰς τοὺς πρωτοστάτας τῶν στιφῶν τούτων. Καθεὶς ταξίαρχος περιήρχετο μὲ τὸ τάγμα του τὴν ἰδικήν του μερίδα, καὶ ἐπρόσεχε μὴ φανῇ κλέπτης, μὴ δώσῃ τις ψωμίον εἰς κλέπτην.

Οἱ Γραικοὶ κλέπται, ἀφοῦ ἐμβῆκαν εἰς ταύτην τὴν ὑπουργίαν, μετέβαλαν εἰς τὸ εὐφημότερον τὰ ὀνόματά των. Ὅλοι ὁμοῦ ὠνομάσθησαν Ἁ ρ μ α τ ω λ ο ί· ὁ ἀρχικλέπτης Κ α π ι τ ά ν ι ο ς· οἱ ὑποτακτικοί του Π α λ λ η κ ά ρ ι α, καὶ ὁ ὑπασπιστής του Π ρ ω τ ο π α λ λ ή κ α ρ ο ν, ὁ ὁποῖος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καπιτανίου ἐκλέγετο ὑπὸ τῶν Παλληκαρίων διάδοχός του, ἂν ἀπέθνησκεν ἄτεκνος, ἢ ἂν ὁ υἱός του δὲν εἶχεν ἀκόμη ἡλικίαν νὰ καπιτανεύῃ. Αἱ μερίδες τῆς ἐπικρατείας των ὠνομάζοντο Κ α π ι τ α ν ά τ α καὶ Π ρ ω τ ά τ α. Καθ-

εἰς Καπιτάνιος δὲν ἐκαταδέχετο ν' ἀλλάξῃ τὸ πατροπαράδοτόν του Καπιτανάτον· καὶ ὅλοι οἱ προεστῶτες τῶν στιφῶν τούτων ἐσέβοντο ἀμοιβαίως τὰ δίκαια τῶν συναδελφῶν των Καπιτανίων· Πολλάκις ἡ Ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ἠθέλησε νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοὺς Ἁρματωλοὺς τούτους, τῶν ὁποίων ἡ ὕπαρξις φαίνεται παλαιοτάτη, καὶ κατὰ καιροὺς καθαιρέσασα τοὺς ἀξιωτέρους ἐξ αὐτῶν ἀντέστησε δύναμιν νὰ τοὺς ἀφανίσῃ. Ἀλλ' εἰς τοιαύτας περιπτώσεις εὐθὺς οἱ Ἁρματωλοὶ ἐγίνοντο πάλιν κλέπται, καὶ ἔκαμναν φρικτὴν ἐκδίκησιν ὄχι μόνον κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Εἰς τὰς πρὸς τοὺς Τούρκους συμπλοκάς των ἔδειξαν πολλάκις ἡρωϊσμὸν παρόμοιον τοῦ τῶν παλαιῶν ὑμνουμένων Ἡρώων. Εἰς τὰς πεδιάδας δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνθέξωσι κατὰ τοῦ ἱππικοῦ τῶν Τούρκων, ἀλλ' εἰς τόπους ὀρεινοτέρους δὲν ἴσχυε τίποτε κατ' αὐτῶν ἡ ὑπεροπλία τῶν ἐχθρῶν των. Μετὰ μακροὺς ἀγῶνας καὶ ἀῤῥήτους ζημίας τῶν ὑπηκόων ἐξαναφιλιόνοντο πάλιν μὲ τὴν κυβέρνησιν, καὶ τὰ πράγματα ἀποκαθίσταντο πάλιν ὡς πρότερον.

Παλαιὰ πρωτάτα τούτων τῶν Καπιτανίων ἐφημίσθησαν τὸ τοῦ Βουκοβάλα, ὅςτις ὑμνεῖται ὅτι μὲ τριακόσια παλληκάρια κατεπολέμησε δώδεκα χιλιάδας Ἀλβανῶν εἰς τὰ Ἄγραφα, τὸ τοῦ Βλαχάβα, τοῦ ὁποίου ὁ ἀπόγονος Παπᾶ Εὐθύμιος μελετήσας καὶ συσκευάσας (1808) ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἐπροδόθη καὶ ὑπέφερεν ὀδυνηρότατον θάνατον· ὁ Τσάρας, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς Νῖκος Τσάρας πέντε ἔτη ἐπολεμήθη εἰς μάτην ἀπὸ τὸν αὐτὸν Ἀλῆ Πασᾶν, ὁ εἰς τὸ Πήλιον καπιτανεύσας Βαστέκης, Τάσσος καὶ ἄλλοι. Οἱ ἄνδρες οὗτοι, τῶν ὁποίων ἐπηνέθη παρὰ πολλῶν δικαίως ἡ ἀνδρία, παρὰ ταύτην δὲν ἐγνώριζαν ἄλλον ἡρωϊσμόν. Βάρβαροι, ἀπάνθρωποι, ὠμοὶ, ὅταν μετεβάλλοντο εἰς κλέπτας, δὲν ἐφείδοντο οὔτε γυναῖκας οὔτε παιδία, ἐγύ-

μνοναν καὶ ἱερεῖς, καὶ ἀρχιερεῖς τινὰς ἐσχάτως ὁ Νῖκος Τσάρας, μ' ὅλον ὅτι ἀφοῦ τοὺς ἐγύμνοναν, τοὺς ἐφίλουν τὴν χεῖρα καὶ ἐζήτουν τὴν εὐχήν των. Ὁ Κούμας ἐγνώρισε προσωπικῶς τὸν Νῖκον καὶ τὸν Παπᾶ Εὐθύμιον. Θελήσας νὰ ἐνθυμίσῃ τὸν πρῶτον, ὅτι ὁμοιάζει τὸν παλαιὸν Ἀχιλλέα ἤκουσε μὲ ἄγριον τόνον: ,,Τί Ἀχιλλέα λέγεις καὶ τοιαῦτα παραμύθια; ἐσκότωσε πολλοὺς τὸ τουφέκι τοῦ Ἀχιλλέα;"

Τὰ στίφη ὅμως τῶν Ἁρματωλῶν τούτων δὲν ἠδύναντο νὰ καταστρέψωσι τοὺς κλέπτας Ἀλβανούς, οἱ ὁποῖοι ἠρήμαζαν συχνάκις τὰ πεδινὰ χωρία· καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ ἠναγκάσθη νὰ διορίζῃ ἐναντίον των ἕνα στρατηγὸν Τοῦρκον μὲ τίτλον κἄποτε Πατᾶ μὲ δύω τουΐα, κἄποτε δὲ Βέη διὰ νὰ φυλάττῃ τοὺς τόπους. Ὁ προξενήσας τὴν περισσοτέραν ἡσυχίαν ἦτο ὁ κατὰ τὸ 1780 ἔτος ἐμπιστευθεὶς τὴν ἀξίαν ταύτην Ἀλβανὸς Κοὺρτ Πασᾶς, ὅς τις τέσσαρα ἔτη μὲ ἀγρυπνίαν μεγάλην, χωρὶς μεγάλας ἀδικίας ἀπεδίωξε τὴν μάστιγα ταύτην ἀπὸ τῆς χώρας. Ἀποθανόντα δὲ τὸ 1784 ἔτος τὸν διεδέχθη ὁ εἰς τὴν ὑπουργίαν του εὑρισκόμενος Ἀλῆ Βέης, ὁ μετὰ ταῦτα διαβόητος τύραννος τῆς Ἑλλάδος, ὅς τις ἀνεδείχθη Πασᾶς μὲ δύω τουΐα κατὰ τὸ 1786 ἔτος.

Ὁ Τεπελεγκιώτης οὗτος τὴν πατρίδα Ἀλῆς, ἄνθρωπος ἀγραμματότατος, ἀλλ' ἔχων νοῦν κακομηχανώτατον, πνεῦμα ὀξύτατον, μνήμην ἀπαραδειγμάτιστον, ἴσην μὲ τὸν φιλοδοξίαν του, καὶ μὴ κοιμώμενος οὐδὲ τέσσαρας ὥρας τὸ ἡμερονύκτιον διὰ νὰ βουλεύηται καὶ νὰ μηχανοῤῥαφῇ τὰ θελήματά του, ἔσπευσεν εὐθὺς ἀντὶ φύλακος τῶν τόπων νὰ γείνῃ ἀπόλυτος δεσπότης των. Διὰ νὰ ἐκτείνῃ μὲ νόμιμον προσταγὴν τῆς αὐλῆς τὴν ἐξουσίαν του, ἀφ' ἑνὸς μέρους ἐξαπέλυσε τοὺς κλέπτας Ἀλβανοὺς νὰ πλημμυρήσωσιν ὅλην τὴν Θετταλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα· ἀπ' ἄλλου δὲ μέρους ἐκολάκευσε τοὺς δημογέροντας τῶν ἐπαρχιῶν, συντρώγων μαζή των καὶ ὀνομάζων αὐτοὺς πατέρας, ἀδελφούς, φίλους, πᾶν

ὄνομα καλὸν καὶ τίμιον διὰ νὰ τὸν συναγωνίζωνται εἰς τὴν αὔξησίν του. Οἱ Ἀλβανοὶ ἀπὸ τοῦ 1787 ἕως τέλους τοῦ 1790 ἔτους ἠρήμωσαν χώρας, ἔκαυσαν κώμας, καὶ ἐγέμισαν ἀπὸ δάκρυα ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Στίφη πολυάριθμα περιερχόμενα ἀφόβως, ὄχι μόνον ἀγροὺς καὶ κώμας διήρπαζαν, ἀλλ' ἀπεφάσισαν νὰ λεηλατήσωσι καὶ τὰς πόλις. Τὸν Ἰούνιον 1790 περὶ βαθὺν ὄρθρον, ἐμβῆκεν ἕνας ἀρχιληστὴς Σουλλικερόσης τὄνομα μὲ 400 Ἀλβανοὺς εἰς τὸν Τύρναβον, πόλιν πλατεῖαν καὶ ὑπὸ 10,000 περίπου ψυχῶν κατοικουμένην. Ἤρχισαν μὲ τὰς πυροβολήσεις κατὰ τῶν πυλῶν νὰ θραύωσι τὰς κλειδωνίας καὶ νὰ ἐμβαίνωσιν εἰς τοὺς οἴκους. Οἱ κάτοικοι ἐξαφνισθέντες εἰς τὸν ὕπνον των, ἐνῷ δὲν ἐφοβοῦντο τι τοιοῦτον, ἐπειδὴ μάλιστα κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εὑρίσκετο ἐκεῖ καὶ Πασᾶς διαβάτης μὲ ἱκανοὺς ὁπλοφόρους, ἐπήδησαν ἔξω καὶ ἤκουσαν ὅτι Ἀλβανοὶ ἐλεηλάτησαν ἤδη τὸ τρίτον μέρος τῆς πόλεως. Τότε οἱ ἀνενόχλητοι ἀκόμη Τυρναβῖται ἔδειξαν καρδίας ἀληθινῶν Ἑλλήνων. Στήσαντες ἐνέδρας ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν τῶν οἴκων των ἤρχισαν μάχην κατὰ τῶν λῃστῶν· πτώματα Ἀλβανῶν ἔπιπταν χωρὶς νὰ αἱματωθῇ μηδὲ εἷς χριστιανὸς Τυρναβίτης. Μετὰ δύω ὥρας ἐτράπησαν εἰς φυγὴν οἱ λῃσταὶ φορτωθέντες ὅσα διήρπασαν καὶ σύραντες μαζή των εἰς αἰχμαλωσίαν ὅσους εἶχαν πιάσειν κοιμωμένους. Ἀλλ' οἱ ἀνδρεῖοι Τυρναβῖται τοὺς ἐξεδίωκαν ὄπισθεν, καὶ βοήθεια Τούρκων φθάσασα ἀπὸ Λαρίσσης, τοὺς ἐστενοχώρησαν εἰς κοιλάδα τινὰ τόσον, ὥστ' ἀφήσαντες καὶ τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους των ἔφυγαν εἰς τὰ βουνά.

Αἱ λεηλασίαι αὗται ἠγγέλλοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· οἱ δὲ πατέρες καὶ ἀδελφοὶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, δημογέροντες καί τινες τῶν ἀρχιερέων, ὡρκίζοντο εἰς τὰς πρὸς τὸ Διβάνιον ἀναφοράς των, ὅτι κἀνεὶς ἄλλος δὲν δύναται νὰ σώσῃ τὴν χώραν ἀπὸ τοὺς καθημερινοὺς κινδύνους, εἰμὴ ὁ ἀνδρεῖος καὶ ἐνάρετος Ἀλῆ Πασᾶς, ὁ

πατὴρ τῶν πτωχῶν, ἐὰν τοῦ δοθῇ πληρεξουσιότης μεγαλητέρα, καὶ ἔκτασις τῆς ἐξουσίας του καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ὅπου προνόμια παλαιὰ ἀπαγορεύουν τὴν ἀνάμιξίν του. Καὶ ὁ Τύρναβος εἶχε παλαιὰ τοιαῦτα προνόμια δοθέντα εἰς τὸν κτίστην του Τουραχάμπεην (ἴδε Τόμ. Ζ', σ. 371 Σημ.). Νὰ εἴπω συντόμως, ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἀπήλαυσεν ὅσα ἐπεθύμει· καὶ ἀπὸ Ἰωαννίνων, ὅπου εἶχε στήσειν ἐξ ἀρχῆς τὴν καθέδραν του, ἤρχισε νὰ βάλλῃ εὐταξίαν εἰς τὰς χώρας. Χωρὶς πολὺν κόπον, μὲ μόνην τὴν προσταγήν του, ὑπέστρεψαν οἱ κλέπται Ἀλβανοὶ εἰς τοὺς οἴκους των. Στίφη ὅμως πολλὰ αὐτῶν τούτων τῶν πρότερον κλεπτῶν ἔστειλεν εἰς ὅλην τὴν Θετταλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ τὴν φυλάττωσιν ἀπὸ τοὺς κλέπτας. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν στιφῶν τούτων ὠνομάζοντο Β ο λ ο υ κ β ά σ ι δ ε ς. Καθεὶς Βολούκβασις μὲ 100 τοὐλάχιστον Ἀλβανοὺς ἐφύλαττε τώρα τὴν τοπαρχίαν του, ὅπου εὑρίσκοντο καὶ οἱ Χριστιανοὶ Ἀρματωλοί. Εἶχαν λοιπὸν τώρα οἱ ὑπήκοοι χρέος νὰ τρέφωσι καὶ νὰ πληρόνωσι καὶ τὰ δύω ταῦτα τάγματα, καὶ χωριστὰ τὸν προστάτην των Ἀλῆ Πασᾶν.

Ὁ τρόπος τοῦ ἀπαραδειγματίστου τούτου τυράννου ἦτο διαβολικὸν ὕφασμα κακουργίας καὶ φαινομένης τινὸς ἡμερότητος καὶ φιλελευθερίας ἕως τοῦ 1798 ἔτους. Ἀπήτει ποτότητας μεγάλας ἀργυρίου ἀπὸ τὰς τοπαρχίας, ἤρχισε μὲ πρόφασιν φιλοδικαιότητος νὰ γυμνόνῃ τοὺς πρώην πατέρας καὶ ἀδελφούς του, δημογέροντας, διεγείρων μεταξύ των φατρίας, καὶ ἀνακρίνων τοὺς δι' ἐνεργείας του ἐγκαλουμένους ὡς σφετεριστὰς τῶν συναγομένων φόρων, ἐξάγων αὐτοὺς φιλικῶς διὰ νὰ πληρώσῃ τάχα τὴν κοινὴν τοῦ λαοῦ ἐπιθυμίαν, καὶ εἰσάγων νέους πατέρας μὲ τὴν αὐτὴν υἱϊκὴν καὶ ἀδελφικὴν ἀγάπην· ἐνταυτῷ ἔδιδεν ἄδειαν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἑορτάζωσι μὲ δημοσίους λιτανείας τὰς ἑορτάς των, νὰ ἐνδύωνται ὡς θέλουσι, νὰ χαίρωσι καὶ νὰ χορεύωσιν εἰς τοὺς δρόμους, τὰ ὁποῖα πρότερον ἦσαν ἀπηγορευμένα ἀπὸ τοὺς Τούρκους· εἰς τρόπον ὥστε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνην, μ' ὅλον ὅτι ἔπασχαν μεγάλως ἀπὸ τοὺς ὑπερβαρυνθέντας φόρους, εὑρίσκοντο καὶ φρόνιμοι, οἵτινες εὐλόγουν τὰς χρυσᾶς ἡμέρας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Ἀλλ' ὅταν κατὰ τὸ 1798 ἔτος ὑπέστρεψεν ἀπὸ τὴν κατὰ τοῦ Πασβάντογλου ἐκστρατείαν του, ὅπου ἐγνωρίσθη μὲ τὸν τὰ πάντα δυνάμενον πλησίον τοῦ Σουλτάνου Χουσεῒν Καπουδᾶν Πασᾶν, καὶ διὰ μεσιτείας αὐτοῦ ἀνηγορεύθη τρίουρος Πασᾶς, τὸ ὁποῖον συνωνυμεῖ μὲ τὸ Βιζύρης, καὶ μετ' ὀλίγον ἀνεδείχθη Βαλῆς τῆς Ῥωμελίας· ἔκτοτε ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἀπέρριψε διόλου τὴν ἀλωπεκῆν, καὶ ἔδειξε τὸν ἀληθηνὸν αἱμοβόρον τίγριν. Οἱ ἀγγελιοφόροι τῆς βιζυρεύσεώς του σταλθέντες ὑπ' αὐτοῦ πανταχόσε ἥρπασαν ἀπὸ πᾶσαν χώραν μισθὸν τῶν εὐαγγελίων πολλὰς χιλιάδας γροσίων. Οἱ ὑπερήφανοι Βέϊδες τῆς Λαρίσσης, οἵτινες πρότερον δὲν ἐκαταδέχοντο νὰ τὸν χαιρετήσωσι, διέβησαν τὸν Πίνδον, καὶ μὲ λαμπρὰ δῶρα ὑπῆγαν καὶ τοῦ ἐφίλησαν τὰ κράσπεδα. Ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ἑλλάδος, τῆς Θετταλίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας μαζὴ μὲ τοὺς δημογέροντας ἔτρεξαν νὰ τὸν προσκυνήσωσι προσφέροντές του ποσότητας μεγάλας φλωρίων, ἐπειδὴ ἄλλα δῶρα δὲν ἐδέχετο πλέον. Ἡ πρώτη ψευδιλαρότης τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἐχάθη, καὶ ἐφάνη σοβαρότης βαρυτάτη τοῦ Βιζύρη. Χωρὶς τῶν ὅσα ἐθησαύριζεν αὐτὸς διὰ λογαριασμόν του, οἱ υἱοί του ἀναδειχθέντες Πασάδες, καί τινες ἀνεψιοί του μὲ διαφόρους τίτλους περιερχόμενοι τὰς χώρας ἐξέθλιβαν ἀπόνως καὶ γενικῶς καὶ ἐν μέρει ἀργύριον ἄμετρον. Οἱ Βολουκβάσιδές του, ὀνομαζόμενοι τώρα Βέϊδες, ἐσήκοναν κατ' ἔτος ἀπὸ μικρὰς τοπαρχίας ὑπὲρ τὸ μιλιόνιον γροσίων. Μὲ συκοφαντίας ψηλαφητὰς ἐπεχείρησε νὰ γυμνόνῃ πάντα φαινόμενον εὐκατάστατον· ὁ μὲν διότι εὕρηκε θησαυρὸν κεκρυμμένον, ὁ δὲ διότι ἐχρεώστει εἰς ἀνθρώπους, μὲ τοὺς ὁποίους δὲν εἶχε σχέσιν, καὶ ἄλλος δι' ἄλλας προφάσεις ἐσύ-

ροντο εἰς τὰ Ἰωάννινα, μετεβάλλοντο εἰς φωμοζῆτας ἢ ἀπέθνησκαν εἰς τὴν φυλακήν. Καὶ αὐτὸς καὶ οἱ υἱοίτου δὲν ἐβράδυναν νὰ ἀτιμάζωσιν ἀναφανδὸν πάντα χριστιανὸν πρὸς χάριν τῆς κτηνώδους ἡδονῆς των. Οὐαὶ εἰς τοὺς ἔχοντας γυναῖκα ὡραίαν ἢ κόρην ἢ υἱόν. Οἱ διεσπαρμένοι πανταχοῦ κατάσκοποι ἐπρόδιδαν τὰ κάλλη, καὶ ἀπεσταλμένοι ὁπλοφόροι ἀπέσπων ἀπὸ ἀνδρικὰς καὶ πατρικὰς ἀγκάλας τὰ φίλτατα διὰ νὰ τὰ προσφέρωσιν εἰς τὰς Πριαπικάς των ἀκολασίας. Ἀλλὰ τίς νὰ διηγηθῇ λεπτομερῶς τὰς διαβολικὰς ἀνοσιουργίας τοῦ μοναδικοῦ τούτου εἰς τὸ εἶδος του τυράννου; Ὁ Πουκεβίλιος, εἰς πολλὰ ὑπερβολικὸς ἱστορικὸς ἄλλων Ἑλληνικῶν πραγμάτων, περιέγραψεν ἀληθῶς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς πράξεις τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ἠδυνάμην νὰ προσθέσω πολλὰ καὶ ἐγὼ, τὰ ὁποῖα ἴδα πρὶν ἀναχωρήσω ἀπὸ τὴν πατρίδα, ἂν δὲν μ' ἀπεμάκρυνεν ἡ περιγραφή των ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ προκειμένου σκοποῦ μου. Ἀρκεῖ νὰ εἴπω, ὅτι ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ζώσας μὲ τὸ σχοινίον, ὡς λέγει ἡ παροιμία, τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ἥρπασε πᾶν αἴσθημα τιμιότητος, καὶ τοὺς ἀποκατέστησεν ἀληθινὰ ἀνδράποδά του.

Μόνον τὰ χωρία τῆς Ζαγορᾶς ἐξέφυγαν τοὺς ὄνυχας τοῦ τίγριος τούτου. Διεσκορπισμένα ταῦτα εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Πηλίου ὄρους, προστατευόμενα ἐν μέρει ἀπὸ μίαν ἀδελφὴν τοῦ Σουλτᾶν Σελὶμ, κείμενα παρὰ τὴν θάλασσαν, καὶ οὕτως ἔχοντα εὔκολον κοινωνίαν μὲ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν, καὶ ἐπὶ πᾶσιν κατοικούμενα ἀπὸ ὅλον Χριστιανοὺς, συμφωνοῦντας κατὰ τοῦτο μόνον νὰ μὴ δεχθῶσι ποτὲ προσταγὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, διέμειναν μέχρι τέλους ἀμόλυντοι ἀπὸ τὴν πανοῦκλαν τῆς ἐξουσίας του. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ Πηλίου ὄρους, ὅλοι οἱ δώδεκα χιλιάδων ζευγαρίων γῆς ἀγροὶ, οἵτινες ἀνῆκαν ἀρχήτερα εἰς τινὰς Τουρκικὰς οἰκογενείας τῆς Λαρίσσης, ἔγειναν κτήματα τοῦ πατρὸς καὶ τῶν δύω υἱῶν Πασάδων. Διότι ἐγύμνωσεν ἐπὶ τέλους καὶ τοὺς Τούρ-

κους τόσον, ὥστε οἱ ἐπισημότεροι κατεφυγόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀναλαβόντες ἔνδοξα ἀξιώματα εἰς τὴν αὐλὴν, ἤρχισαν νὰ ὑποσκάπτωσι τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ των. Εἰς ὅλην λοιπὸν τὴν Θετταλίαν καὶ Ἑλλάδα ἦσαν ἕως τοῦ 1820 ἔτους μία δεσποτικὴ οἰκογένεια, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα ἀνδράποδα δουλεύοντα ἀπαύστως εἰς οἰκοδομὰς οἴκων του λαμπρῶν, καὶ καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν του, ὡς οἱ Ἰσραηλῖται ποτὲ εἰς τὸν Φαραώ.

Ἐξ ἀρχῆς ἔδειξεν ὁ Ἀλῆ Πασᾶς, ὅτι δὲν εὐχαριστεῖτο εἰς τὴν ὕπαρξιν τῶν Ἀρματωλῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο εὐθὺς νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ, καὶ ἐπειδὴ τοὺς ἐχρειάζετο συχνάκις κατὰ τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ ἐχθρῶν του, τοὺς ἐμεταχειρίσθη πρῶτον μὲ δολιότητα. Τὸν γέροντα Τσάραν, τὸν ὁποῖον δὲν ὑπέφερνε πρὸ πάντων, ἐδολοφόνησε δι' ἄλλου Καπιτανίου διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν τὸ πρωτάτον του. Μὲ δόλον ἠθέλησε νὰ πιάσῃ καὶ τοὺς δύω υἱούς του Νῖκον καὶ Κωστάκην· ἀλλ' ἐστάθη πρᾶγμα ἀδύνατον· τοὺς ἐπολέμησε πολλὰ ἔτη συνεχῶς, ὥστε τοὺς ἠνάγκασε, τὸν μὲν φιλησυχώτερον, τὸν νεώτερον, νὰ ἐνδυθῇ τὸ Μοναχικὸν σχῆμα καὶ νὰ ζῇ ἄγνωστος εἰς μίαν κοιλάδα· τὸν δὲ δραστηριώτερον τρέχοντα ἔνθα κἀκεῖσε μὲ φιλοκινδυνίαν νὰ χάσῃ τὴν ζωήν του εἰς Μακεδονίαν. Ἀφοῦ ὅμως ὑπεδούλωσε τὸ Σούλιον καὶ καθυπέταξεν ὅλην τὴν Ἀλβανίαν εἰς τὴν ἐξουσίαν του, τότε ἐνόμισε πάντη περιττὸν τὸ τάγμα τῶν Καπιτανίων. Ἤρχισε λοιπὸν νὰ τοὺς πολεμῇ φανερά. Κατὰ τὸ 1808 ἔτος ὁ Βλαχάβας Παπᾶ Εὐθύμιος μὲ πολλοὺς Καπιτανίους ἔκαμε συνωμοσίαν νὰ κρημνίσῃ τὴν δυναστείαν τοῦ κοινοῦ των ἐχθροῦ. Ἀλλὰ πρὶν ὡριμάσῃ τὸ πρᾶγμα, προδοθεὶς ἀπὸ ἕνα τῶν συνωμοτῶν, ἐπιάσθη ἔξαφνα καὶ ἔπαθεν εἰς Ἰωάννινα τὸν σκληρότατον ἀπ' ὅλους τοὺς θανάτους, ἐπειδὴ τοῦ κατέκοψαν μεληδὸν τὸ σῶμα ἕως οὗ τὸν ἐνέκρωταν. Ὀλιγώτατοι ἔμειναν ἔκτοτε εἰς τὴν ὑποτα-

γὴν τοῦ Ἀλῆ. Ἐκρύφθησαν εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὰς νήσους, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπρόσμεναν καιρὸν ἐκδικήσεως.

Οὐδ' ἡ Πελοπόννησος ἔμεινεν ἄγευστος τῶν Ἀλικῶν δεινῶν. Ὁ νεώτερος υἱός του, Βελῆς, ἀναδειχθεὶς καὶ αὐτὸς Βεζύρης τὸ 1808 ἔτος, ἔλαβε τὴν σατραπείαν τῆς χώρας, καὶ τὴν ἐτυράννει ἕως τοῦ 1814 ἔτους. Ἀλλ' οἱ Πελοποννήσιοι ἑνωθέντες σφικτὰ ἔπεμψαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπιτρόπους των, οἵτινες εὑρόντες τὴν κατὰ τῶν ἰσχυρῶν Πασάδων ἀποστροφὴν τοῦ Σουλτὰν Μαχμοὺδ (ἴδ. ἀνωτ. σελ. 493) ἐνήργησαν τὴν κατάργησίν του. Ὑπέστρεψε λοιπὸν οὗτος πάλιν εἰς Λάρισσαν καὶ Τύρναβον, καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τοῦ πατρός του ἐβασάνιζαν τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἀφίνοντες τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφερεν ὁ Ἀλῆς τοὺς Ἕλληνας, εὑρίσκομεν ἀπ' ἄλλου μέρους κἄποια παρηγορητικὰ κινήματα ὡς ἐκ τῆς ἐμπορίας. Πρὸ ἑκατὸν περίπου ἐνιαυτῶν οἱ Ἰωαννῖται ἤρχισαν νὰ διαπρέπωσι μεταξὺ τῶν ἄλλων κατὰ τὸ ἔργον τοῦτο. Συστήσαντες οἴκους ἐμπορικοὺς εἰς Βενετίαν καὶ Μόσκαν, καὶ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ εἰς Λάρισαν καὶ Κωνσταντινούπολιν, ἀνέδειξαν τὴν πόλιν των περίβλεπτον μὲ τὰ καλῶς ἐξοδευόμενα πλούτη των, ἕως οὗ ἡ τυραννία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἠνάγκασε πολλοὺς πραγματευτὰς νὰ μείνωσιν εἰς τὴν ξενιτείαν. Οἱ Ζαγορῖται, Μεσοβῖται καὶ πολλοὶ Θετταλοὶ καὶ Μακεδόνες ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμά των. Οἱ Φιλιππουπολῖται ἐτόλμησαν νὰ ξενιτευθῶσι καὶ εἰς τὴν Ἰνδικήν, Εἰς τὴν Καλκοῦταν πρὸ ἑβδομήκοντα περίπου ἐνιαυτῶν κατέστησαν ἀδελφότητα, ἔκτισαν ἐκκλησίαν ἱερουργουμένην πάντοτε ἀπὸ ἕνα Σιναΐτην ἱερομόναχον, καὶ δι' ἐμπορικῶν των οἴκων καθιδρυθέντων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς μεταφορᾶς τῶν πολυτίμων προϊόντων τῆς χώρας ἐκείνης, ἐσύναξαν πολλοὶ ἱκανὸν πλοῦτον. Ἡ Χίος καὶ ἡ Σμύρνη δὲν ἔμειναν κατόπιν εἰς τοῦ ἐμπολαίου Ἑρμοῦ τὰ μυστήρια. Οἱ Χῖοι ἐκατοίκουν ἀγεληδὸν τὴν Σμύρνην καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τὴν ἐμπορίαν.

Χῖοι καὶ Σμυρναῖοι εἰς τοὺς τριάκοντα τελευταίους ἐνιαυτοὺς εἶχαν ἐμπορικοὺς οἴκους μὲ ὄνομα ἐπαινετὸν εἰς Λιβόρνον, Τεργέστην, Βιένναν, Μασσαλίαν, Ἀμστελόδαμον, Λονδίνιον, Ὀδησσὸν, Ταγαῤῥόκον, Μόσκαν· καὶ περὶ τῆς Χίου ἠδύνατό τις τῶν φιλογενῶν νὰ εὔχεται μόνον: Νεμέσεως μὴ βάλοι βέλος!

Τὸ ἐκ τῆς ἐμπορίας κέρδος καὶ ἡ φιλελευθερία ἠνάγκασαν πολλοὺς ἠπειρωτικοὺς Ἕλληνας νὰ ἀποικήσωσιν εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης. Αἱ πολυανθρωπότεραι ἀποικίαι των κατεστάθησαν εἰς τὴν Ῥωσίαν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν νεόκτιστον πόλιν Ὀδησσὸν ἀπὸ τοῦ 1792 ἔτους καὶ ἐφεξῆς· εἰς τῆς Αὐστρίας πολλὰς Οὐγγαρικὰς χώρας, Βιένναν, καὶ Τεργέστην· ἀσθενέστεραι δὲ εἰς Λιβόρνον, Μασσαλίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Αἱ ἀποικίαι αὗται δὲν ὁμοιάζουσι τὰς παλαιὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας, καθὼς καὶ ὅλαι αἱ σχέσεις των εἶναι διάφοροι. Ἐκεῖνοι, ὅπου ἂν ἀπῴκουν, διετήρουν τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἤθη των, καὶ τὰ μετέδιδαν καὶ εἰς τοὺς γείτονάς των λαούς. Οὗτοι δὲ, μετὰ τὴν πρώτην γενεὰν ἐῤῥωσίαθησαν, ἐγερμανίσθησαν, ἰταλίσθησαν. Καὶ εἰς μὲν τὴν Ῥωσίαν δὲν εἶναι φόβος ἀθρησκείας διὰ τὸ ὁμόδοξον τῶν ἐκκλησιῶν· εἰς δὲ τὴν Αὐστρίαν (καὶ ἀλλαχοῦ ἴσως ὁμοίως), μ' ὅλον ὅτι τὸ κράτος τοὺς θέλει φύλακας ἀκριβεῖς τῶν πατρίων των δογμάτων, φθείρεται ἡ νεότης διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν γονέων. Οἱ Γραικοὶ ἔπρεπε νὰ μεταδίδουν εἰς τὰ τέκνα των τὴν γλῶσσαν των, καὶ μαζὴ μὲ αὐτὴν τὴν σωτήριον θρησκείαν, ἥτις μεταχειρίζεται εἰς τοὺς ναούς των τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἀλλ' οἱ γονεῖς, ἀγνοοῦντες ὅτι ἡ γλῶσσα των εἶναι βασίλισσα τῶν γλωσσῶν τοῦ κόσμου, τὴν καταφρονοῦν, καὶ συνομιλοῦν μὲ τὰ τέκνα των τὴν Γερμανικήν. Αἱ δέσποιναι μάλιστα ἐντρέπονται νὰ φαίνωνται Γραικαί. Γραικὴ γνωρίζουσα τὴν Γραικικὴν γλῶσσαν πρὸς ἄλλην Γραικὴν ὁμιλεῖ μὲ ἀλαζο-

νείαν Γερμανιστί. Μητέρες Γραικαὶ ὁμιλοῦσι τὰ τέκνα των Γερμανιστί. Τροφοὶ καὶ θεράπαιναι καὶ ἡ πάγκοινος ἐθνικὴ λαλιὰ ἀναδείχνουσιν ἀκριβῶς Τεύτονας κατὰ μόνον τὴν γλῶσσαν τοὺς ἀκάκους ἀνθρωπίσκους. Τί ἀκολουθεῖ ἐκ τούτου; Τὰ τέκνα των οὔτε ἀπὸ τὴν Γραικικὴν ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας δὲν ἐξεύρουσι τὴν γλῶσσαν, λαμβάνουν τοὺς σωτηρίους τύπους τῆς θεογνωσίας καὶ τῆς ἠθικῆς, οὔτε ἀπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν, τῆς ὁποίας δὲν εἶναι μέλη. Γίνονται λοιπὸν ἀδιάφορα περὶ τὰ θεῖα, καταγελῶσι τὴν ἠθικὴν, ἐκδίδονται εἰς τὰς κτηνώδεις ἡδονὰς, καὶ γίνονται ὄχι περιττὰ βάρη τῆς γῆς, ἀλλὰ κακοῦργοι νεανικώτατοι. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἐκβοῦν ἀπὸ τὴν σωτήριον κιβωτὸν τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεώς των, πνίγονται ἐξ ἅπαντος εἰς τὸν κατακλυσμὸν τῆς κακοηθείας. Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ πληροφορήσῃ ταῦτα τὰς εὐμενεστάτας δεσποίνας; Ἐπιστρέφω εἰς τοὺς γνησίως Ἕλληνας, τοὺς ζῶντας εἰς τὴν πατριόν των χώραν.

Ἄλλο μέρος τοῦ γένους, οἱ Νησιῶται τοῦ Ἀρχιπελάγους, διευθύνθη ἀπὸ ἑξήκοντα περίπου ἐνιαυτῶν εἰς εὐτυχέστερον δρόμον. Μὲ εὐτελῆ πλοιάρια περιέπλεαν οὗτοι πρότερον πρὸς ἀλλήλους μεταφέροντες μικρὰ φορτία, ἢ ταξειδεύοντες τὸ πολὺ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀφοῦ ὅμως κατὰ τὸ 1770 ἔτος ἴδαν μεταξύ των τὸν Ῥωσικὸν στόλον (Τόμ. Γ', σελ. 245), καὶ ἐνεθαῤῥύνθησαν νὰ μεταχειρισθῶσι μεγαλήτερα πλοῖα, ἔκτοτε ἄναψεν εἰς αὐτοὺς μέγας ζῆλος νὰ βελτιώσωσι τὸ ἐπάγγελμά των. Τὰ μικρὰ πλοῖα μετεβάλθησαν ἐντὸς εἴκοσιν ἐνιαυτῶν εἰς τρικάταρτα καράβια. Σκοπελῖται καὶ Σαντορινοὶ ἤρχισαν νὰ μεταφέρωσι τὰ ἐξαίρετα κρασία των διὰ τῆς Μαύρης θαλάσσης εἰς τὴν Ῥωσίαν, καὶ ἀπὸ Σμύρνης καὶ Πελοποννήσου ξηρὰ ὀπωρικὰ καὶ ἄλλα προϊόντα εἰς τὴν Τεργέστην. Τρεῖς νῆσοι ἐξέλαμψαν μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐφεξῆς κατὰ τὴν τόλμην καὶ μεγαλεπηβολίαν, Ὕδρα, Σπετία, καὶ Ψαρά. Οὗτοι, μάλιστα οἱ πρῶτοι, ἀφοῦ ἐξεῤῥάγη ἡ τῶν Γάλλων ἐπανάστασις, ἐπενόησαν κα-

τασκευὴν καραβίων, τὰ ὁποῖα ὑπερβαίνουσι κατὰ τὴν ταχύτητα ὅλων τῶν θαλασσίων ἐθνῶν τὰς ναῦς. Μετέφεραν τροφὰς εἰς τὴν πολιορκουμένην Γαλλίαν, χωρὶς νὰ φοβῶνται οὐδὲ τοὺς πολιορκητὰς οὐδὲ τοὺς λῃστὰς τῆς Βαρβαρίας. Μὲ τὸν τρόπον τοῦτον ἐσυνάθροισαν πλούτη ἀνήκουστα πρότερον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀφοῦ ἐσβέσθη τὸ πῦρ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, δὲν ἔπαυσαν νὰ πληθύνωσι καὶ νὰ τελειοποιῶσι τὰ καράβιά των, καὶ νὰ μεταφέρωσι τὰ προϊόντα τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Τουρκίας εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς παραθαλασσίους πόλεις τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐκεῖθεν νὰ φορτόνωσι πραγματείας τῆς Δύσεως διὰ τὴν Ἀνατολήν. Διὰ νὰ μὴ ὑπόκεινται εἰς τὰ βαρέα τελώνια τῆς Τουρκίας, καθὸ ὑπήκοοι, καὶ διὰ νὰ εἶναι ἥσυχοι ἀπὸ τὴν Βαρβαρικὴν πειρατείαν, ἔστησαν μὲ διαφόρους οἰκονομικοὺς τρόπους τὴν σημαίαν τοῦ Ῥωσικοῦ κράτους εἰς τὰ καράβιά των πολλοὶ καὶ Ψαριανοὶ καὶ Σπετιῶται καὶ Ὑδριῶται. Ἡ ναυτική των ἐμπειρία καὶ τόλμη ἦσαν πράγματα τόσον γνωστὰ εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος, ὥστε ὁ Σουλτανικὸς στόλος ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ Ὑδριώτας καὶ ναύαρχον (μὲ ὄνομα φίλου τοῦ Καπουδᾶν Πασᾶ) καὶ ναύτας.

Αἱ λοιπαὶ ὅμως Κυκλάδες καὶ Σποράδες νῆσοι, ὅσαι δὲν εὐτύχησαν νὰ μιμηθῶσιν ἐκείνας, μ' ὅλον ὅτι ἀπήλαυαν πολλὰ προνόμια τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς, εὑρίσκοντο κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εἰς πτωχείαν καὶ δυστυχίαν. Πολλαὶ ἐξ αὐτῶν δὲν ἴδαν ποτέ των Τοῦρκον. Ἀλλ' ὑποκείμεναι εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Καπουδᾶν Πασᾶ καὶ τοῦ Διερμηνευτοῦ τοῦ στόλου, περιέπιπταν συχνάκις εἰς τὰς μηχανοῤῥαφίας των, καὶ διὰ φατριῶν, συκοφαντιῶν, καταδρομῶν ἐπλούτιζαν τοὺς προστάτας των μὲ δυστυχίαν τοῦ κοινοῦ των.

Τοιαύτη ἦτο περίπου ἡ κατάστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἕως τοῦ 1821 ἔτους, ὁπότε ἐκινήθη νὰ ἀποβάλῃ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν. Ἀλλὰ πρὶν ἐμβῶμεν εἰς τὴν διήγη-

σιν ταύτην, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὴν κατάστασιν τῆς παιδείας του μὲ τὴν ἐνδεχομένην συντομίαν.

---

4. Κατάστασις τῆς παιδείας τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.

Ὅτι μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἔλειψαν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἄνδρες πεπαιδευμένοι, καί τινες ἔγειναν εἰδήμονες τῆς παλαιᾶς γλώσσης μὲ ἐντέλειαν περισσοτέραν παρὰ τοὺς νεωτέρους μας σοφοὺς, δὲν εἶναι κάμμία ἀμφιβολία. Ἡ Κρήτη, ἐνόσῳ ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς, καὶ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι μᾶς ἔδειξαν ἄνδρας, τῶν ὁποίων σώζονται ἑλληνικὰ συγγράμματα. Ὁ δὲ Κορυδαλεὺς Θεόφιλος ὁ Ἀθηναῖος, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ ἐξ Ἀποῤῥήτων μαρτυροῦσι μὲ τὰ εἰς ἑλληνισμὸν ἐξηκριβωμένα πονήματά των, ὅτι ἐσώζετο ζώπυρον τῆς Ἀττικῆς εὐφραδείας καὶ εἰς τὴν τουρκοκρατουμένην Ἑλλάδα. Ἀλλὰ νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἡ παιδεία τῶν σπανίων τούτων ἀνδρῶν ἦτο μέρος τῆς κοινῆς τοῦ γένους παιδείας, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ θελήσωμεν νὰ ἀπατηθῶμεν. Οἱ ὀλίγοι οὗτοι ἐκ περιστάσεων ἀγνώστων προκόψαντες ἐπαρωμοίαζαν ἀμυδρὰ καὶ διψαλέα λυχνάρια ἀραιότατα κείμενα μεταξὺ παχυτάτου σκότους.

Διὰ νὰ πληροφορηθῇ τις ἀναντιῤῥήτως τὴν ἀλήθειαν τοῦ λεγομένου, ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ Κώδικα πρακτικῶν μιᾶς τινὸς τῶν ἐπισημοτέρων ἀρχιερατικῶν μητροπόλεων τοῦ γένους, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς εἶναι ἱκανῶς ἀρχαῖοι. Εἰς τὴν Λάρισσαν ἕνας τοιοῦτος Κώδιξ ἀρχιερατικῶν πρακτικῶν ἀναβαίνει ἕως τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἕκτης ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Κούμας, πρὶν ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν, ἐμελέτησε πολλάκις τὸν Κώδικα τοῦτον ἐκ περιεργίας. Γράμματα μὲ βαρβαρικὴν σύνταξιν, μὲ ἀνορθογραφίαν ἀπίθανον καὶ εἰς αὐτὰς τῶν μητροπολιτῶν τὰς ὑπογραφὰς, γεμίζουσι τὸν εἰρημένον Κώδικα, ἕως τῆς ἀρ-

χιερατείας τοῦ Ἰακώβου, ὅςτις ἔλαβε τὴν μητρόπολιν ἐκείνην τὸ 1730 ἔτος. Καὶ αὐτοῦ αἱ ὑπογραφαὶ, καὶ τὰ συντάγματα τῶν πρακτικῶν ἀρχίζουν καὶ γίνονται ὑποφερτά. Ἀπὸ τοῦ 1750 ἔτους, ὁπότε ἀρχιεράτευσεν ὁ μετέπειτα Πατριαρχεύσας Μελέτιος (Τόμ. Γ', σελ. 402) ἕως τὰς ἡμέρας μας φαίνονται τὰ πρακτικὰ συνταγμένα εἰς τρόπον, ὅς τις φέρει τιμὴν εἰς μητρόπολιν, καὶ αἱ ὑπογραφαὶ μητροπολιτῶν, ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν μαρτυροῦν τὴν προκοπὴν τῶν ὑπογραψάντων. Τώρα ἐρωτῶ, ἐὰν οἱ Μητροπολῖται καὶ οἱ Ἐπίσκοποι δὲν ἤξευραν νὰ ὑπογράψωσι τὰ ὀνόματά των· ἐὰν ὁ πλούσια εἰσοδήματα πάντοτε ἔχων Μητροπολίτης τῆς Λαρίσσης δὲν εὕρισκε γραμματέα νὰ τοῦ γράφῃ τὰ πρακτικὰ τῆς μητροπόλεώς του, ἐὰν οἱ συνυπογραφόμενοι εἰς πολλὰ συμφωνητικὰ γράμματα προκριτότεροι τῆς ἐπαρχίας ἦσαν ἀγράμματοι· ποῦ εὑρίσκετο τότε ἡ παιδεία τοῦ γένους; Ἦτο σπανιώτατον χρῆμα ἡ παιδεία, ἄντις ὀνομάσῃ παιδείαν μετρίαν τινὰ εἴδησιν τῆς γλώσσης κατὰ γραμματικήν· μέρος τοῦ γένους ἐγνώριζε μόνον νὰ διαβάζῃ καὶ νὰ γράφῃ ὅπως ἔτυχε, καὶ τὸ περισσότερον ἦτο βυθισμένον εἰς ἀπόλυτον ἀγραμματίαν.

Τούτου τεθέντος ἐμπορεῖ νὰ λογαριασθῇ ἡ ἀρχὴ τῆς αὐξήσεως τῆς παιδείας ἑκατὸν ἢ ἑκατὸν δέκα ἐνιαυτῶν, ἤγουν περίπου κατὰ τὸ 1720 ἔτος. Πηγαί της μικραὶ ἐνδέχεται νὰ ἦσαν καὶ ἄλλαι, ὡς ἡ Κέρκυρα, Κρήτη πρὸ τῆς ἁλώσεώς της, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Κωνσταντινούπολις, ὅπου εἶναι βέβαιον ὅτι ἐδίδαξεν ὁ Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος πρὸς τὰ τέλη τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, καὶ συνέταξε καὶ Περὶ συντάξεως τῶν τοῦ λόγου μερῶν διὰ τοὺς μαθητάς του. Δύω ὅμως εἶναι ἀναμφιβόλως αἱ μέγισται, ἐκ τῶν ὁποίων ἐμετωχετεύθησαν τὰ νάματα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς παιδείας εἰς ὅλον τὸ γένος, ἡ νῆσος Πάτμος, καὶ ἡ Ἠπειρωτικὴ πόλις τὰ Ἰωάννινα. Ἀρχίζω ἀπὸ τὴν ὀλιγώτερον ὠφελήσασαν.

Εἰς τὴν Πάτμον εἶναι βέβαιον, ὅτι περὶ τὸ 1730 ἔ-

τος ἐδίδασκε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν Γεράσιμος ἱερομόναχος Κρὴς, καὶ ἀπὸ τοῦ 1750 — 1770, ὁ μαθητής του Μακάριος, καὶ μετὰ τοῦτον ἕως τέλους τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ὁ τοῦ Μακαρίου μαθητὴς Δανιὴλ Κεραμεύς. Εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο ἐσυνάζοντο πολλοὶ μαθηταὶ, ἀφοῦ μάλιστα δὲν ἐξεύρω πότε ἤρχισε νὰ τὸ προστατεύῃ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συναφεία τῶν Γουναράδων. Οἱ διδάσκαλοι οὗτοι παρέδιδαν τὰ γραμματικὰ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ συντακτικὸν ἔγραφαν ὑπομνήματα μικρὰ μὲν ὁ Γεράσιμος, πλατύτερα δὲ ὁ Δανιήλ. Ὁ Μακάριος ἐνησχολήθη εἰς συγγραφὴν λόγων ἐκκλησιαστικῶν, τοὺς ὁποίους ἐκήρυττεν ἀπ' ἄμβωνος, καὶ τῶν ὁποίων κυριώτερος σκοπὸς ἦτο νὰ ἀποδείξῃ τὰ λάθη τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, καὶ οἱ ὁποῖοι ἐξεδόθησαν ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξονίας κατὰ τὸ 1765 ἔτος, ἐὰν ἐνθυμοῦμαι καλῶς. Ἐξήγουν οὗτοι συγγραφεῖς ἐκκλησιαστικοὺς καὶ ἐθνικούς· ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ λεκτικὸν αὐτῶν μέρος, χωρὶς νὰ ἐξακριβόνωσι τὸ πραγματικόν. Αἱ γεωγραφικαὶ, χρονολογικαὶ καὶ ἱστορικαὶ γνώσεις ἔλειπαν. Ἔλειπε δὲ μέχρι τινὸς καὶ τυπωμένη συλλογὴ Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, καὶ οἱ μαθηταὶ καταγινόμενοι νὰ ἀντιγράφωσι τὰ μαθήματα ἀπὸ τὰς βίβλους τῶν διδασκάλων των ἐξώδευαν καιρὸν καὶ κόπους εἰς μάτην, ἕως οὗ ὁ Ἀθηναῖος Πατούσας συλλέξας καὶ ἐκδοὺς εἰς Βενετίαν (περὶ τὸ 1750) τὴν ὀνομαζομένην ἐγκυκλοπαιδείαν εἰς τέσσαρα τομίδια εὐκόλυνε τὴν μάθησιν εἰς τοὺς σπουδαστάς. Ἡ περὶ τὸν Θεόδωρον Γαζῆν προσήλωσίς των ἦτο ἐνθουσιώδης, καὶ διὰ τοῦτο οἱ μαθηταί των ὠνομάζοντο Γαζῖται ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους των. Τῆς μεθόδου των θιασῶται ὑπῆρξαν ὁ μετὰ ταῦτα φημισθεὶς Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης, καὶ ὁ Μεσολογγίτης Παναγιώτης Παλαμᾶς. Μ' ὅλον ὅτι πολλοὶ ἐκ τῆς σχολῆς ταύτης μεταβαίνοντες εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐδίδασκαν τὰ τέκνα τῶν Φαναριωτῶν, καὶ ἐγίνοντο γραμματεῖς ἀρχιερέων, ἦσαν ὅμως φιλοὶ γραμματισταὶ, καὶ γυμνοὶ πάσης ἐπιστημονικῆς γνώσεως.

Εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων χρεωστεῖ ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς παιδείας, ὄχι μόνον διὰ τὴν σύστασιν καὶ συντήρησιν τῶν σχολείων των, ἀλλὰ διὰ τὴν πολυμάθειαν τῶν διδασκάλων, καὶ τὸ περισσότερον διὰ τὸν ζῆλον, μὲ τὸν ὁποῖον περιέθαλπαν οἱ καλοὶ Ἰωαννῖται τοὺς μαθητάς. Τὸ πρῶτον σχολεῖον ταύτης τῆς πόλεως ἐκτίσθη περὶ τὸ 1690 ἔτος διὰ δαπάνης Μάνου Γκιούμα, εὐπατρίδου τῶν Ἰωαννίνων, καὶ διετηρήθη ἕως τοῦ 1820 ἔτους. Πρῶτος διδάσκαλος αὐτοῦ ἐχρημάτισεν ὁ ἐντόπιος Βησαρίων Μακρῆς, ἱερομόναχος, μαθητὴς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅς τις συνέταξε καὶ τεχνολογίαν τῆς Γραμματικῆς κατ' ἐρωταπόκρισιν ἐκδοθεῖσαν πολλάκις ἐν Βενετίᾳ. Ὁ Βησαρίων ἀπέθανε κατὰ τὸ 1699 ἔτος*), καὶ τὸν διεδέχθη ἄλλος σοφώτερος συμπολίτης του, ὁ ἱερεὺς Γεώργιος Σουγδουρῆς. Οὗτος ἐδιδάχθη καὶ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν Βενετίαν. Ἐσύνταξε διὰ τοὺς μαθητάς του Γραμματικὴν σύντομον, ἐκδοθεῖσαν πολλάκις ἐν Βενετίᾳ, καὶ Εἰσαγωγὴν Λογικῆς, ἥτις πολὺν χρόνον ἐδιδάχθη εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα χειρόγραφος, καὶ κατὰ πρῶτον ἐτυπώθη ἐν Βιέννῃ τὸ 1792 ἔτος. Ὁ Μελέτιος μαρτυρεῖ**), ὅτι ὁ Σουγδουρῆς διὰ τῶν μαθητῶν του διέδωκε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν πρότερον καταβεβαρβαρωμένην Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν. Σύγχρονος καὶ συνδιδάσκαλός του ἦτο Ἀναστάσιος ἱερεὺς Παπᾶ Βασιλείου, ὅς τις ἔδωκε νύξιν τινὰ τῆς Γεωμετρίας εἰς τοὺς μαθητάς του μὲ μικρὸν πονημάτιον εἰσαγωγικὸν εἰς τὰς Μαθηματικὰς γνώσεις. Πότε ἀπέθανεν ὁ Σουγδουρῆς, εἶναι εἰς ἐμὲ ἄδηλον. ἴσως περὶ τὸ 1715 ἔτος. Διότι κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἔφθασεν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἀνὴρ ἄλλος, Ἰωαννίτης καὶ αὐτὸς τὴν πατρίδα, ὁ

*) Μελέτ. Ἐκκλ. ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 488.
**) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι.

Ἀνθρακίτης Μεθόδιος. Οὗτος ὁ θαυμάσιος ἀνὴρ μετέφερεν εἰς τὰ Ἰώαννινα τὰς Γεωμετρικὰς γνώσεις, αἱ ὁποῖαι ἔλειπαν πρὸ χρόνων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Μετέφρασεν ἐκ τῆς Λατινικῆς γλώσσης καὶ ἐδίδαξεν εἰς τοὺς μαθητάς του αὐτὴν ἐκείνην τὴν τρίτομον Ὁδὸν τῆς Μαθηματικῆς, τὴν ὁποίαν ἀναπληρώσας ἔπειτα ὁ μαθητὴς καὶ διάδοχός του Βαλάνος Βασιλόπουλος ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Βαλάνος ἐδίδαξε τὰς ἐπιστήμας ταύτας καὶ τὴν Σχολαστικὴν φιλοσοφίαν ἕως τοῦ 1757 ἔτους. Οἱ πτωχοὶ μαθηταὶ ἐτρέφοντο, ἐνεδύοντο, ἐλάμβαναν βιβλία, καὶ αὐτὴν τὴν ὕλην τὴν γραφικὴν μὲ δαπάνην τοῦ σχολείου, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐξήρχοντο πολλοὶ στολισμένοι μὲ ἱκανὰς γνώσεις.

Οἱ διδάσκαλοι τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὴν παράδοσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐμεταχειρίζοντο τὴν γραμματικὴν τοῦ Λασκάρεως, ὡς εὐληπτοτέραν, κατακρίνοντες τὴν σκοτεινὴν τοῦ Γαζῆ. Διὰ τοῦτο ὅμως ὠνομάζοντο ἀπὸ τοὺς Πατμίους Λασκαρῖται. Ἀλλ' οἱ Λασκαρῖται ἐδίδασκαν λογογραφικὰ καὶ ποιητικὰ μαθήματα περισσότερα παρὰ τοὺς ἐξηγοῦντας τὰ συγκείμενα καὶ διαβατικὰ τοῦ Γαζῆ· ἐσύναπταν εἰς τὰς γραμματικὰς γνώσεις τὴν Ἀριθμητικὴν καὶ Γεωμετρίαν, καὶ ἔκαμναν τοὺς μαθητάς των νὰ βλέπωσιν ὀξύτερα καὶ καθολικώτερα, καὶ νὰ κρίνωσιν ἀσφαλέστερα. Μαθηταὶ τῶν Ἰωαννίνων ὑπῆρξαν διδάσκαλοι εἰς Μέσοβον, Τρίκκην, Λάρισσαν, Τύρναβον, Θεσσαλονίκην, Ἀδριανούπολιν, αἱ ὁποῖαι πόλεις ἐσύστησαν σχολεῖα μετὰ τὸ τῶν Ἰωαννίνων. Εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα, καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετεφέρθησαν αἱ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις τοῦ τῶν Ἰωαννίνων σχολείου. Ταύτην ἐμποροῦμεν νὰ ὀνομάσωμεν πρώτην περίοδον τῆς παιδείας τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, ἐκπηγάσασαν ἀπὸ τοῦ πρώτου σχολείου τῶν Ἰωαννίνων. Δευτέρα, ἥτις προέκυψεν ἐκ δευτέρου σχολείου τῆς αὐτῆς περικλεοῦς πόλεως μὲ περισσοτέραν ὠφέλειαν, εἶναι ἡ ἐφεξῆς, πρὸ τῆς ὁποίας ἀναγκαῖον εἶναι νὰ εἴπωμεν ὀλίγα ἐκ τῆς ζωῆς

τοῦ διδασκάλου, ὅστις ἐδίδαξεν εἰς τὸ δεύτερον σχολεῖον, καὶ ἐφεξῆς ἀθανάτισε τὸ κλέος του μὲ τὴν μεταβολὴν, τὴν ὁποίαν ἐνήργησεν εἰς τὴν παιδείαν τῆς Ἑλλάδος.

Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν κατὰ τὸ 1716 ἔτος τὴν ἡμέραν, ὁπότε οἱ Τοῦρκοι ἀπεκρούσθησαν μὲ αἰσχύνην ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ἐκείνης καὶ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν (ἴδ. Τόμ. Γ', 355). Οἱ γονεῖς του χαίροντες διὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς πατρίδος ἀπὸ τὸν κίνδυνον, ὠνόμασαν τὸν νεογνὸν υἱόν των Ἐλευθέριον, ὅστις ἔπειτα διὰ τοῦ Μοναχικοῦ σχήματος μετωνομάσθη Εὐγένιος. Ἐδιδάχθη εἰς τὴν πατρίδα του ἀπὸ Ἱερεμίαν τὸν Καβαδίαν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Νοῦς λαμπρότατος, μνήμη μεγάλη, κρίσις βαθεῖα, ἐστόλιζαν τὸν νέον, καὶ τὸν ἐμυώπιζαν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ ἀναπαύσῃ τὴν φιλομάθειάν του εἰς τὰ πανεπιστήμια. Μ' ὅλον ὅτι οἱ γονεῖς του δὲν εὐθηνοῦντο μὲ περίσσειαν διὰ νὰ ἐξοδεύωσιν εὐρυχώρως διὰ τὴν παιδείαν τοῦ υἱοῦ των (διότι ὁ Βούλγαρις πατήρ του δὲν ἀνῆκεν ἀμέσως εἰς τὴν πλουσίαν οἰκογένειαν τῶν ὁμωνύμων του Βουλγάρεων), ἐπλήρωσαν ὅμως τὴν ἐπιθυμίαν του καὶ τὸν ἔστειλαν εἰς Παταύϊον. Ἐκεῖ μὲ ἀχόρταστον φιλομάθειαν ἐκαταγίνετο εἰς Φιλοσοφίαν, Μαθηματικὴν, Θεολογίαν, καὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν συνάζων γνώσεις τοιαύτας, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ στολίσωσιν ἱερατικὸν πρόσωπον. Εἰς τὴν Βενετίαν τότε εἶχαν ἐμπορικοὺς οἴκους πολλοὶ πλούσιοι Ἰωαννῖται καὶ ἐξαιρέτως οἱ φιλόλαμπροι καὶ φιλόκαλοι Μαροῦτσοι. Εὐθὺς ἐγνώρισαν οὗτοι τὰ λαμπρὰ προτερήματα καὶ τὴν παιδείαν τοῦ Εὐγενίου ὑπάγοντος κἄποτε ἐκεῖ. Μίαν τεσσαρακοστὴν τὸν ἐπροσκάλεσαν νὰ τοὺς κηρύξῃ τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν των. Ἡ πολυμάθειά του ἐκφραζομένη μὲ εὐγγλωττίαν μεγάλην ἐξέπληξε τοὺς ἀκούοντας. Οἱ Μαροῦτσοι ἐμαγεύθησαν ἀπὸ τὰς χάριτάς του, καὶ ἀπεφάσισαν μαζὶ μὲ τὸν ὑλικὸν

πλοῦτον τὸν ἐκ τῆς ἐμπορίας συναζόμενον νὰ στείλωσιν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ τὸν ἀνεκτίμητον τοῦτον θησαυρόν. Τὸν ἐκατάπεισαν νὰ γείνῃ διδάσκαλος τῶν Ἰωαννίνων, τὸν ἐσυμφώνησαν, καὶ τὸν ἐξαπέστειλαν ἐκεῖ.

Ἐπειδὴ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Γκιούμα ἐσχολάρχει ὁ Βασιλόπουλος Βαλάνος, οἱ Μαροῦτσοι ἔκτισαν δεύτερον σχολεῖον εἰς τὴν πατρίδα των, ὀνομαζόμενον Μαρουτσικὸν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκαθίδρυσαν τὸν νέον διδάσκαλον Εὐγένιον. Τοῦτο συνέβη περὶ τὸ 1742 ἔτος. Ἀκριβῶς νὰ προσδιορίσω τὸν καιρὸν δὲν δύναμαι, ἐπειδὴ μ' ἐλλείπει πᾶσα ἔγγραφος πηγή. Ὁ Εὐγένιος ἤρχισε νὰ ἐκτείνῃ ἐκεῖθεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα τὸ ὄνομά των. Ἤρχισε νὰ διδάσκῃ τὰ νέα φιλοσοφήματα τοῦ Λωκκίου, Λεϊβνιτίου καὶ Οὐολφίου, τὰ ὁποῖα σιμὰ τοῦ νεωτερισμοῦ τὰ ἀνέδειχνεν ἀξιοτιμητότερα ἡ εὐγλωττία καὶ ἡ πολυμάθεια τοῦ ἀνδρὸς, ὅς τις ἀνεμίγνυε θαυμασίως παλαιὰ καὶ καινά. Ὁ νεωτερισμὸς ὅμως, καθὼς πάντοτε, ἐφαίνετο ἐπικίνδυνος. Παρὰ τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν πᾶσα ἄλλη ἐνομίζετο πολέμιος τῆς ἐκκλησίας. Ὁ Ἀνθρακίτης Μεθόδιος, ἀνὴρ εὐσεβὴς, εἶχε πολεμηθῆν, ὅταν ἐπιστρέψας ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ἠθέλησε νὰ εἰσάξῃ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Μαλεμβραχίου. Τώρα οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Βαλάνου, εἴτε ἀπὸ ἀληθινὸν ζῆλον εἴτε ἀπὸ ζηλοφθονίαν κινούμενοι, ἐξωπλίσθησαν κατὰ τῶν μαθημάτων τοῦ νέου διδασκάλου. Μ' ὅλον ὅτι πρὸς ἀπόδειξιν τῆς θεοσεβείας του συνέγραφε καὶ παρέδιδε καὶ σχολαστικὴν Θεολογίαν ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἀλλοῦ τὴν ἡσυχίαν του.

Ἡ μικρὰ πολίχνη τῆς Μακεδονίας Κοζάνη ἔχουσα τότε ἐμπόρους πλουσίους καὶ φιλοκάλους, ἐπροσκάλεσεν εἰς τὸ σχολεῖον της τὸν Εὐγένιον κατὰ τὸ 1750 ἔτος. Εἰς ὃν κεφάλαιον τῆς εἰρημένης Σχολαστικῆς θεολογίας, ἥτις ἔμεινεν ἀνέκδοτος, ἐδιδάσκετο δὲ εἰς πολλὰ σχολεῖα χειρόγραφος, διηγεῖται ὁ Εὐγένιος ἐν εἴδη ἐπι-

στολῆς πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα περὶ τοῦ Προπατορικοῦ πταίσματος τὴν μετάβασίν του ταύτην. Μὲ ἀγανάκτησιν κωμικὴν „οὐκ ἀντέσχομεν, λέγει, ἀλλ' ὑπεχωρήσαμεν, ὡς ἀφ' ἵππου ἐπ' ὄνον ἀπὸ τῆς λαμπρᾶς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τὴν μικρὰν μεταβάντες Κοζάνην.“ Ἀφῆκεν ὅμως εἰς Ἰωάννινα πρόμαχον τῶν νεωτέρων μαθημάτων τὸν φίλον καὶ συσπουδαστήν του Τρύφωνα, ἄνδρα εἰδήμονα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ νεωτέρων ἐπιστημῶν ἐγκρατῆ, Ἰωαννίτην ἢ κατ' ἄλλους Μεσοβίτην τὴν πατρίδα. Οὗτος ἐδίδασκεν ἰδιαιτέρως εἰς Ἰωάννινα ἑλληνικὰ καὶ φιλοσοφικὰ, ἕως οὗ ἀπέθανε τὸ 1780 ἔτος, καὶ ἀφῆκεν ἄξιον διάδοχον τῆς παιδείας του τὸν ἀνεψιόν του Δημήτριον Βαρδάκαν, ὅς τις ὑπῆρξε μετὰ κλέους διδάσκαλος τοῦ Μεσόβου.

Ἀπὸ Ἰωαννίνων καὶ Κοζάνης ἐφημίσθη πάραυτα ὁ Εὐγένιος εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὡς σοφώτατος φιλολόγος καὶ πρῶτος πάντων τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ ἀπὸ τῆς δουλείας ἕως τότε διαλαμψάντων Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ὁμιλῇ καὶ ἀπ' ἄμβωνος μὲ γλαφυρότητα ἀνήκουστον ἕως τότε, δὲν ἔμεινεν ἀμφιβολία οὐδὲ εἰς τὸν ἐνεδρεύοντα περὶ τῶν τοιούτων κλῆρον, ὅτι δὲν ἦτο στύλος καὶ ἑδρέωμα τῆς ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱερὰ σύνοδος ἐπὶ Κυρίλλου Ϛ' Πατριαρχεύοντος (ἴδ. Τόμ. Ι', σελ. 399) ἔκρινεν ὠφέλιμον νὰ συστήσῃ σχολεῖον τοῦ γένους εἰς τὸν Ἄθωνα, καὶ νὰ προσκαλέσῃ εἰς αὐτὸ σχολάρχην τὸν Εὐγένιον, ὅς τις μετὰ τῆς φιλοσοφίας ἠδύνατο νὰ διδάσκῃ τοὺς μέλλοντας κληρικοὺς καὶ ποιμένας τοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ τὰ ὑγιᾶ δόγματα τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως. Μὲ τιμὴν μεγάλην ἐπροσκαλέσθη ὁ Εὐγένιος εἰς τὸ Πατριαρχεῖον (1753), ἐσυμφωνήθη μὲ τὸν ἀνήκουστον τότε διδασκαλικὸν μισθὸν χιλίων γροσίων, καὶ εἰς οἰκοδόμημα νέον τοῦ Ἄθωνος χωροῦν περίπου 500 μαθητὰς ἐστάλθη εἰς τὴν νέαν καθέδραν του. Διδάσκαλοι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐδιωρίσθησαν Νεόφυτος ἱεροδιάκονος ὁ Καυσοκαλυβίτης.

Πελοποννήσιος, καὶ Παναγιώτης Παλαμᾶς ὁ Μεσολογγίτης. Ἀπ' ὅλα τὰ μέρη συνωθοῦντο μαθηταὶ ν' ἀκούσωσι τὸν δεύτερον Πλάτωνα. Ἐκεῖ συνετάχθησαν καὶ ἐδιδάχθησαν τὰ συγγράμματά του ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔκαμαν ἐποχὴν εἰς τὴν παιδείαν τοῦ γένους, ἡ Λογικὴ (ἐκδ. ἐν Λειψίᾳ 1766), ἡ Μεταφυσικὴ (ἐκ Βενετίᾳ 1805), ἡ Γεωμετρία τοῦ Τακουετίου, τὸ περὶ συστήματος τοῦ παντός κτλ. Ὁ διδάσκαλος ἔγραψεν εἰς τὴν πύλην τοῦ σχολείου του κατὰ μίμησιν τοῦ Πλάτωνος ἐπιγραφὴν ἀνάλογον τῆς χρείας τῶν μαθητῶν του:

Γεωμετρήσων εἰσίτω, οὐ κωλύω.
Τῷ μὴ θέλοντι συζυγώσω τὰς θύρας.

ἐπειδὴ οἱ μαθηταί του ἦσαν ἀγεωμέτρητοι, καὶ χωρὶς γεωμετρίας δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς εἰσάξῃ εἰς ὑψηλότερα μαθήματα. Ἐκ τοῦ Ἄθωνος ἐφάνη (1757) ἔγγραφος ἡ πρὸς τὸν Βαλάνον διαφωνία του, Διότι ὁ Βαλάνος ἔμπειρος πολὺ τῆς στοιχειώδους Γεωμετρίας ὤν, ἀλλ' ἀγνοῶν τὰ τῆς ὑψηλοτέρας Μαθηματικῆς, ἐνόμισεν ὅτι ἔλυσε τὸ περίφημον πρόβλημα: „Δύω εὐθειῶν δοθεισῶν δύω μέσας ἀναλόγους εὑρεῖν κατὰ συνεχῆ γεωμετρικὴν ἀναλογίαν.“ Τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος ἔστειλεν εἰς τὰς Ἀκαδημίας Βονωνίας, Παρισίων, Πετρουπόλεως καὶ ἄλλων πόλεων (1754) χωρὶς νὰ κοινολογήσῃ τίποτε εἰς τὸν ἀντίζηλόν του Εὐγένιον. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Βαλάνου Ζαρζούλης καὶ Γεώργιος τὴν ἐξέδωκαν διὰ τῶν τύπων εἰς Βενετίαν (1756). Ὁ Εὐγένιος λαβὼν εἰς τὸν Ἄθωνα τὸ βιβλιάριον ἀπὸ τὸν προειρημένον Τρύφωνα (1757), δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν πέμψαντα ἀναίρεσε τὴν λύσιν μὲ νεανικὴν φιλοτιμίαν σφοδρότερον τοῦ δέοντος.

Πέντε ἔτη, λέγει αὐτὸς ὁ Εὐγένιος *), διήρκεσεν ἡ Ἀθωνιὰς σχολὴ, ἀλλ' ἡ ἐνέργειά της ἔμεινε διαρκεστάτη εἰς τὸ γένος. Ὁ Εὐγένιος ἐκ διαφόρων ταραχῶν τῶν Μοναχῶν ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ τὸν Ἄθωνα.

*) Λογικ. προλεγόμεν.

Ἐπροσκαλέσθη ἐκ Θεσσαλονίκης (1761) εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διδάσκαλος τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Πατριαρχικοῦ σχολείου. Σαμουὴλ ὁ Πατριήρχης ὄχι χωρὶς εἶδος
καταφρονήσεως τὸν ἀνηγόρευσε Ῥεφερενδάριον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας *). Οἱ ἐκεῖ Σχολαστικοὶ τὸν κατέτρεχαν. Ταῦτα τὸν ἠνάγκασαν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Λειψίαν,
ὅπου διέτριψεν ἕως τοῦ 1772 ἔτους, καὶ ἐξέδωκε τὴν
Λογικήν του, τὸ ὑπ' αὐτοῦ μεταφρασθὲν Μαθηματικὸν
τοῦ Γεσνέρου, τὰ ἅπαντα τοῦ Θεοδωρίτου Κύρου, καὶ
τὰ τοῦ Ἰωσὴφ Βρυεννίου, Κατὰ θέλησιν τῆς Αὐτοκρατορίσσης Αἰκατερίνης Β' μετέφρασεν εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν τὸν νομικόν της Κώδικα· καὶ προσκαλεσθεὶς ἔπειτα ὑπῆγεν εἰς τὴν Ῥωσίαν, καὶ ἀνεδείχθη πρῶτος
ἀρχιεπίσκοπος τῆς νεοσυστάτου ἀρχιεπισκοπῆς Σλαβηνίου καὶ Χερσῶνος. Μετὰ ἔτη τινὰ παραιτηθεὶς ἔζη ἐν
Πετρουπόλει, ὅπου κατ' ἐπιταγὴν τῆς Αὐτοκρατορίσσης
ἐξέφρασεν ἐμμέτρως τὸν Οὐΐργίλιον, καὶ κατακριθεὶς
ὑπὸ τῆς συνόδου, διότι ἠσχολήθη εἰς ὕλην ἐθνικὴν,
μετέφρασεν ἔπειτα τὸ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος Ἀδὰμ τοῦ Ζοιρνικαβίου. Πρὶν ἀποθάνῃ (1806),
παρέλαβαν οἱ Ζωσιμάδαι τὰ χειρόγραφά του καὶ τὰ
ἐξέδωκαν **) ἐν Λειψίᾳ καὶ Βιέννῃ καὶ Βενετίᾳ καὶ Πε-

*) Ἐπιστρέψας εἰς τὸν οἶκον του ἐκ τοῦ Πατριαρχείου ἔγραψε
πρὸς τὸν Συμουὴλ εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν ὑπογράψας τὸ νέον ἀφίκιόν του μὲ διτόσημον ἀγχίνοιαν: Ὁ παρ' ὑμῶν σήμερον κατ' ἀναγραμματισμὸν ἀναδειχθὴς Ἔῤῥε διὰ φρενός.

**) Τὰ Φυσικά του ἢ τὰ Ἀρέσκοντα τοῖς φιλοσόφοις καὶ τινὰ ἄλλα
συνερανίσματά του εἶχε κρίνειν ὁ ἀνὴρ ἀνάξια τύπων πρὸ δεκαπέντε ἐνιαυτῶν (1791) εἰς ἐπιστολήν του πρὸς Ἀνδρέαν Κωνσταντινίδην ζητήσαντα παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν νὰ τὰ τυπώσῃ. „Μή μου καταισχύνῃς τὸ
γῆρας (λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις) καίπερ κυδαίνειν οἰόμενος κτλ.“ Τώρα δὲ
ὁ γέρων ἀναίσθητος περίπου ὢν ἔδωκεν ὅλα του τὰ χειρόγραφα εἰς τοὺς
Ζωσιμάδας, οἵτινες ἐδίψων τὴν τιμήν. Μεταξὺ τῆς Γεωμετρίας τοῦ Τακουετίου ἦτο καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἡ ἀναιρετικὴ τῆς λύσεως τοῦ Βαλάνου.
Ὁ Κούμας ἐσυμβούλευσεν ἐν Βιέννῃ τότε τὸν ἐπιστάτην τῆς ἐκδόσεως νὰ μὴ τὴν τυπώσῃ, ἐπειδὴ ὁ Εὐγένιος δὲν ἤξευρε πλέον περὶ
αὐτῆς. Ὁ ἐπιστάτης τὴν ἔστειλεν εἰς τὸν ἔτι ζῶντα υἱὸν τοῦ Βαλάνου Κοσμᾶν. Ὁ Κοσμᾶς ὠργίσθη καὶ ἔγραψεν „Ἀντιπελάργησιν“
πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ πατρός του. Τὴν ἔστειλεν εἰς Βιένναν νὰ τυπω-

τρουπόλει. Οὗτος εἶναι ἐν συντόμῳ ὁ βίος τοῦ εὐκλεοῦς τούτου ἀνδρός. Πρὶν παρατηρήσωμεν τί ἀπετέλεσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ διδασκαλία του, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἀναφέρωμεν ἄλλον ἄνδρα, ἐπίσης ἔνδοξον συμπατριώτην του, Νικηφόρον τὸν Θεοτόκιον.

Νικηφόρος ὁ Θεοτόκιος, Κερκυραῖος τὴν πατρίδα ἐκ τῆς πλουσίας τῶν Θεοτοκίων οἰκογενείας, ἐπαιδεύθη καὶ αὐτὸς τὰ ἐγκύκλια τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μαθήματα εἰς τὴν πατρίδα του ἀπὸ Ἱερεμίαν τὸν Καβαδίαν· καὶ μεταβὰς εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐδιδάχθη τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα, ἐξακριβώσας μὲ ἀγάπην περισσοτέραν τὰς Μαθηματικὰς ἐπιστήμας, κατὰ τὰς ὁποίας ὑπερέβαινε πολὺ τὸν Εὐγένιον. Ἐδίδαξεν ἔπειτα εἰς τὴν πατρίδα του (1756—1762), ὅπου συνέταξε διὰ χρῆσιν τῶν μαθητῶν του Φυσικὴν πειραματικήν, μᾶλλον δὲ ἐφηρμοσμένην Μαθηματικήν, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ἐν Λειψίᾳ 1767, καὶ Μαθηματικὴν καθαράν, ἥτις ἐξεδόθη πολὺ ὕστερα ἐν Μόσχᾳ (1800) διὰ δαπάνης τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμαδῶν. Ἐκήρυττε καὶ αὐτὸς ἀπ' ἄμβωνος, ὡς τῷόντι ἱεροπρεπὴς ἀνὴρ καὶ σεβάσμιος. Αἱ γλαφυραὶ ὅμως διδαχαί του δὲν ἤρεσκαν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Πατριάρχην Σαμουήλ, καὶ μίαν φορὰν περιϋβρίσθη δημοσίως ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἄμβωνα. Ὁ ἡγεμὼν Γρηγόριος Γίκας ὑπερασπίσθη ἐκεῖ τὸν Θεοτόκιον, καὶ τὸν ἐχορήγησε τὴν δαπάνην νὰ ἐκδώσῃ τὴν Σειρὰν τῶν πατέρων ἤγουν ἑρμηνείαν εἰς τὴν Ὀκτάτευχον, σύγγραμμα μέγα ἐκδοθὲν ἐν Λειψίᾳ 1772 εἰς μέγα ὁλόκληρον φύλλον. Διὰ τὴν ἔκδοσιν ταύτην μετέβη αὐτὸς εἰς τὴν Σαξονίαν, ὅπου ἐξέδωκε καὶ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου τὰ Ἀσκητικά. Ἐπροσκαλέσθη ἔπειτα διδάσκαλος τῆς ἐν Ἰασίῳ σχολῆς, ὅπου ἐσύνταξε τὴν ὑπὸ τῶν Ζωσιμαδῶν ὕστερον ἐκδοθεῖσαν (Βιέννῃ 1804) Γεωγραφίαν. Ἐκεῖ-

θη. Ὁ Κοσμᾶς ἀπέθανεν εὐθὺς (1806). Ἡ Ἀντιπελάργησις ὅμως δὲν ἐξεύρω πῶς ἐτυπώθη 1816 ἐν Βιέννῃ ἐκθέτουσα ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς ἔριδος.

θεν κατέφυγεν εἰς τὴν Ῥωσίαν, διεδέχθη τὸν Εὐγένιον εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Σλαβηνίου καὶ Χερσῶνος, προεβιβάσθη ἔπειτα εἰς τὴν Ἀστραχανίου, καὶ τελευταῖον παραιτηθεὶς διέτριβεν εἰς Μόσχαν. Ὁ ζῆλος του ὑπὲρ τῆς πίστεως τὸν ἐκίνησε νὰ μεταφράσῃ ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ καὶ νὰ διπλασιάσῃ μὲ σοφὰς σημειώσεις τὴν Ἀνασκευὴν τῆς τελευταῖον διερμηνευθείσης Διαθήκης ὑπὸ τοῦ Βολταίρου, καὶ νὰ ἐξελέγξῃ τὰς βλασφημίας του (ἐκδ. 1794 ἐν Βιέννῃ). Ἐνταυτῷ συνέγραφε καὶ ἐξέδωκεν ἐν Πετρουπόλει διὰ δαπάνης τῶν Ζωσιμαδῶν δύω Κυριακοδρόμια, τὸ μὲν εἰς τὰ εὐαγγέλια, τὸ δὲ εἰς τοὺς Ἀποστόλους τῶν Κυριακῶν, εἰς τέσσαρας τόμους εἰς τέταρτον σχῆμα, ἔργον ὠφελιμώτατον εἰς τοὺς Χριστιανούς. Ἀπέθανε δὲ εἰς τὴν Μόσχαν τὸ 1800 ἔτος.

Ἄλλος Ἕλλην διδάσκαλος, ὁ ἐκ Μεσόβου Νικόλαος Ζαρζούλης, συνήργησεν ὄχι ὀλίγον εἰς τὸ νὰ διαδώσῃ νεωτέρας θεωρίας εἰς τοὺς Ἕλληνας. Διδαχθεὶς οὗτος εἰς Ἰωάννινα ἀπὸ τὸν Βαλάνον, καὶ διδάξας χρόνον τινὰ εἰς Τρίκκην τῆς Θετταλίας, μετέβη ἔπειτα εἰς Ἰταλίαν (1754—1758), ὅπου ἤκουσε τὰ νεώτερα φιλοσοφήματα. Ἐπανελθόντα εἰς τὴν πατρίδα τὸν ἔστειλεν ἡ ἱερὰ σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως διδάσκαλον τῆς ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου παραιτηθείσης Ἀθωνάδος σχολῆς· ἀλλ' ἐκεῖθεν ὑπέστρεψε ταχέως εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ἐπροσκαλέσθη μετὰ τιμῆς Σχολάρχης τῆς ἐν Ἰασίῳ Αὐθεντικῆς σχολῆς, ἐδίδαξεν ἐκεῖ μετὰ τῶν Μαθηματικῶν ἐπιστημῶν τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν, καὶ ἀπέθανε τὸ 1772 ἔτος, καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Θεοτόκιος.

Οὐδ' οἱ Κοζανῖται, ἀφοῦ ἔχασαν τὸν Εὐγένιον, ἐκαταδέχθησαν πλέον νὰ ὁδηγῶνται ἀπὸ διδάσκαλον τῆς παλαιᾶς ζύμης. Ἐὰν καὶ ἡ πόλις εἶχεν ἐφεξῆς διδάσκαλον ἀρχαῖον, ἀλλὰ μία οἰκογένεια ἔκλεξε τὸν Νικόλαον Βάρκοσην, ἄνδρα τρίβωνα τοῦ Ἕλληνος λόγου καὶ ἀκούσαντα φιλοσοφίαν νεωτέραν εἰς τὰς Γερ-

μανικὰς χώρας, καὶ παρέδωκεν εἰς αὐτὸν τὰ τέκνα της. Μετέφρασεν οὗτος ἐκ τοῦ Λατινικοῦ διὰ χρῆσιν τῶν μαθητῶν του τὴν Λογικὴν τοῦ Βαουμαϋστέρου, ἡ ὁποία ὕστερον ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ 1795.

Ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὑπερενίκησεν ἡ φιλοσοφία τοῦ Εὐγενίου. Οἱ εἰς τὴν Ἀθωνιάδα σχολὴν μαθητεύσαντες ἐδίδασκαν τὴν Λογικήν του χειρόγραφον. Ἡ εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐμφαινομένη πολυμάθεια, ὁ καινοπρεπὴς καὶ σοβαρὸς ἑλληνισμὸς, ἡ ἀντιπαράθεσις τῶν νεωτέρων θεωριῶν πρὸς τὰς παλαιὰς, ἐκυρίευσαν γενικῶς τὰς γνώμας· καὶ ἤρχισαν ὅλοι οἱ σπουδασταὶ νὰ μὴ ζητῶσιν ἄλλην, εἰ μὴ τὴν Λογικὴν τοῦ Εὐγενίου. Ἀφοῦ μάλιστα ἐφάνη εὐπρεπεστέρα διὰ τῶν τύπων, ἐνθουσίασεν ὅλα τὰ πνεύματα. Μετ' αὐτῆς ἐφάνησαν συγχρόνως τὸ ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου κατὰ Γέσνερον τὸν Γερμανὸν συνταχθὲν μονότομον Μαθηματικὸν, καὶ ἡ δίτομος Φυσικὴ τοῦ Θεοτοκίου. Τὰ τρία ταῦτα συγγράμματα ἀπέβησαν σπούδασμα τῶν φιλομούσων νέων, καὶ πολλοὶ διδάσκαλοι, ἄμεσοι ἢ ἔμμεσοι μαθηταὶ τοῦ Εὐγενίου, ἐξήπλωσαν δι' αὐτῶν μεγάλην ὠφέλειαν εἰς τὸ γένος. Τὸ μεγαλήτερον ὅμως ὄφελος προῆλθεν ἀπὸ τὴν Θετταλικὴν πολίχνην, τὸν Τύρναβον, τῆς ὁποίας ἴδαμεν ἀλλαχοῦ (Τόμ. Ζ, σελ. 371 Σημ.) τὴν γένεσιν. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης ἐσύστησαν τὸ σχολεῖον των ὄχι πολὺν καιρὸν ὕστερον μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ τῶν Ἰωαννίνων Γκιουμικοῦ σχολείου. Ἐσύναξαν μικρὰν βιβλιοθήκην, καὶ εἶχαν πάντοτε σοφοὺς διδασκάλους. Ἀπὸ τοῦ 1740 ἔτους ἐδίδασκεν ἐκεῖ ὁ Τυρναβίτης Ἀλέξανδρος, ὅς τις ἔπειτα ἐπροσκαλέσθη εἰς Βουκορέστιον, καὶ ὅς τις μνημονεύεται μετὰ τιμῆς ἀπὸ τὸν Εὐγένιον εἰς τὴν Λογικήν του. Τὸν διεδέχθη (1755) Ἰωάννης ὁ ἐξ Ἀγράφων, ὅς τις καὶ αὐτὸς προσκαλεσθεὶς εἰς Ἰάσιον, ἐπεχείρησεν ἐκεῖ νὰ συντάττῃ μέγα Ἑλληνικὸν λεξικόν. Τὸν Ἀγραφιώτην Ἰωάννην διεδέχθη ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Λάμπρος Πά-

σχου (1766). Οὗτος εἶναι, ὅς τις θελήσας νὰ δεχθῇ τὸν ἱερατικὸν βαθμὸν καὶ τὴν ἐπισκοπὴν Δημητριάδα, καὶ ἀποτυχὼν τοῦ σκοποῦ του διὰ τὰς ἀλλαχοῦ εἰρημένας αἰτίας (Τομ. Ι, σελ. 399), ἔλαβεν ἔπειτα ἄλλην Δημητριάδα, τὴν θυγατέρα τοῦ Δημητρίου Μανσαρλῆ, καὶ ἔγεινε πολίτης καὶ διδάσκαλος τοῦ Τυρνάβου, ὅπου ἀπέθανε τὸ 1782 ἔτος. Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι ἦσαν μαθηταὶ τοῦ Βαλάνου, ἀλλ' οἱ δύω πρῶτοι ἐξεῖχαν εἰς τὴν παιδείαν, ὡς εἰδήμονες καὶ τῆς Λατινικῆς γλώσσης. Τὸν Λάμπρον διεδέχθη εἰς τὸ σχολεῖον ἀνὴρ, τοῦ ὁποίου τὸ κλέος θέλει μείνειν αἴδιον. Εἶναι δὲ ὁ ἐφεξῆς.

Ἰωάννης Δημητριάδης Πέζαρος ἐγεννήθη εἰς τὸν Τύρναβον τὸ 1749 ἔτος. Ἐδιδάχθη εἰς τὴν πατρίδα του τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τὸν ἐξ Ἀγράφων Ἰωάννην. Μετέβη ἔπειτα εἰς τὰ Ἰωάννινα, καὶ ἤκουσε τὰ μαθήματα τοῦ τὸν πατέρα του Βαλάνον Βασιλόπουλον διαδεχθέντος Κοσμᾶ Βαλάνου. Ἀπὸ πόθον τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας φλεγόμενος, μ' ὅλον ὅτι ἦτο πένης, μετέβη εἰς τὸν Ἄθωνα, ὅπου εἶχε μείνειν μαθητής τις τοῦ Εὐγενίου μὲ γνώσεις ἱκανὰς, ὁ Κυπριανός. Ἐκεῖ ἐμελέτησε πρὸς τούτοις πολλοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς, καὶ ἀπέκτησε χειρόγραφα τὸ προειρημένον Θεολογικὸν τοῦ Εὐγενίου, τὴν μετάφρασιν αὐτοῦ τῆς τοῦ Ἀντωνίου Γενουηνσίου Μεταφυσικῆς, τὸ περὶ συστήματος τοῦ παντὸς, καὶ πολλὰ ἄλλα χρήσιμα εἰς διδασκαλίαν. Ἐκαλέσθη δὲ ἐκεῖθεν διδάσκαλος τοῦ τῆς Τσαριτσάνης, πολίχνης παρὰ τὴν Ἐλασσῶνα κειμένης σχολείου, ὅπου ἐδίδαξε πέντε ἔτη, καὶ μετὰ τοῦτο (1776) εἰς τὸ τῆς πολίχνης Λιβαδίου νεόκτιστον σχολεῖον, ὅπου συνηθροίσθησαν ἀπὸ τὴν φήμην του πολλοὶ μαθηταί. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λάμπρου Πάσχου ἐπροσκαλέσθη τελευταῖον εἰς τὴν πατρίδα του, τὸν Τύρναβον (1782). Ὑπῆγεν, ἐπλάτυνε τὸ πρώην μικρὸν σχολεῖον διὰ νὰ δέχεται ξένους μαθητὰς, καὶ ἤρχισε νὰ τρέχῃ τὸ ἔνδοξον στάδιόν του.

Ὁ παράδοξος ἀνὴρ, ὅς τις, ἐὰν ἐσπούδαζεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης, ἤθελε σκιάσειν πολὺ τὸ κλέος τοῦ Εὐγενίου, μὲ τὸν εὐρυχωρότατον νοῦν του ἤνονε ζῆλον διακαέστατον πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας, καὶ βίον ἀληθῶς Σωκρατικόν. Καὶ πρότερον εἰς τὰ δύω ἄλλα σχολεῖα, καὶ τελευταῖον εἰς τὴν πατρίδα του ἐκράτει κοινόβιον διὰ ξένους καὶ πτωχοὺς μαθητάς. Καθεὶς μαθητὴς ξένος, ὅς τις ἤθελε νὰ συγκοινοβιώσῃ μαζή του, τὸν ἔδιδεν ἐτησίως ἑξήκοντα γρόσια, καὶ μὲ αὐτὰ ἀπήλαυε κατοικίαν, τροφὴν, πλυστικὰ, καὶ, τὸ περισσότερον, τὴν συναναστροφήν του. Μὲ λιτότητα καὶ οἰκονομίαν, χωρὶς ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων, συνέζων πάντοτε 10 — 15 ξένοι μαθηταί. Οἱ ἐγχώριοι ὑπέστρεφαν μετὰ τὸ μάθημα εἰς τοὺς οἴκους των. Αὐτὸς δὲ ὁ διδάσκαλος μὲ ἀπαραδειγμάτιστον ἐνέργειαν ἐδίδασκεν ἀπὸ πρωΐας ἕως νυκτὸς ὅλας τὰς κλάσεις τῶν μαθητῶν του, πολλάκις συναριθμουμένας εἰς ἑπτά. Ἐτεχνολόγει, ἐδιόρθονεν ἐξηγήσεις, ἤκουε τοὺς ἀποστηθίζοντας, ὡδήγει τοὺς πρωτοπείρους εἰς τὸ γράφειν, καὶ ἐδίδασκε τὸν λογαριασμὸν εἰς τοὺς ὅσοι δὲν ἠδύναντο ν' ἀκούσουν ὑψηλότερα μαθήματα. Ὁ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ζῆλος του ἦτο πάντοτε ζωντανός. Τὸ πρωῒ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταί του ὑπέστρεφαν ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν καὶ λειτουργίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἤρχιζαν τὴν σπουδὴν, καὶ ὅταν ἐτελείωναν τὸ βραδὺ, ἀμέσως ὑπήγαιναν εἰς τὸν ἑσπερινόν. Ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου εἰς τὰς δεκαὲξ ἐκκλησίας τῆς πόλεως ἐκείνης τόσον συχνάκις, ὥστε κατ' ἔτος ἐσυναριθμοῦντο ἑκατὸν περί που αἱ ὁμιλίαι του. Ἄνθρωποι συζήσαντες μὲ αὐτὸν, καὶ χαίροντες ν' ἀκούωσι πάντοτε τοὺς γλυκυτάτους του λόγους, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παρατηρήσουν, ὅτι τὸν αὐτὸν λόγον ἐξεφώνησε ποτὲ δίς. Ποτὲ δὲν διέκοπτε τὰ ἔργα του διὰ νὰ συνθέσῃ διδαχήν. Ὁ ταχύτατος νοῦς του ἐφεύρισκεν ἐκ τοῦ προχείρου ἐπιχειρήματα, ἡ ὑπερφυὴς μνήμη του ἐβάσταζεν ὅλα τὰ γραφικὰ ῥητὰ, καὶ ὅλας τὰς

παλαιὰς ἱστορίας, καὶ ἡ εἰς τὰς ἄλλας συναναστροφάς του ἀμελημένη καὶ ὑπότραυλος γλῶσσα του ἐγίνετο τόσον λαμπρόφωνος καὶ γλαφυρὰ, ὥστε συνήρπαζε τοὺς ἀκροατὰς εἰς θάμβος, μάλιστα ἐπειδὴ καθεὶς ἐπαρατήρει ὅτι οἱ λόγοι του δὲν ἦσαν παλαιοί, ἀλλὰ πρόσφατοι καὶ τώρα γεννώμενοι ἀπὸ τὸν μέγαν νοῦν του ἀναλόγως μὲ τὰς περιστάσεις. Πολλοὶ πεπαιδευμένοι διαβαίνοντες ἀπὸ τὴν πόλιν ἐκείνην, πολλοὶ Εὐρωπαῖοι ἰατροὶ, μαθόντες τὴν γλῶσσαν μας, ἤκουσαν καὶ ἐθαύμασαν τὴν σειρῆνα τῶν λόγων τοῦ Πεζάρου. Ἀλλ' ἐπανέρχομαι εἰς τὰ μαθήματα τοῦ σχολείου του.

Ἐδιαίρει τοὺς μαθητὰς εἰς πολλὰς κλάσεις προβαινούσας ἐκ τῶν μικροτέρων εἰς τὰ μεγαλήτερα μαθήματα. Ἡ κλάσις, τὴν ὁποίαν ἐγύμναζεν εἰς τὴν τεχνολογίαν τῶν ὀκτὼ μερῶν τοῦ λόγου, ἦτο ἡ κατωτάτη· δευτέρα, ἥτις ἤρχιζε νὰ ἀναλύῃ τὴν σύνταξιν τοῦ λόγου· τρίτη, ἥτις ἐσύντασσε θέματα· τετάρτη, ἥτις ἐγυμνάζετο τοὺς ἐπιστολικοὺς χαρακτῆρας κατὰ τὸν Κορυδαλέα· ἡ πέμπτη ἐκαταγίνετο εἰς τοὺς ποιητάς· ἡ ἕκτη ἐγεωμέτρει καὶ ἐφιλοσόφει, ἥτις πολλάκις ἐδιαιρεῖτο εἰς δύω. Γραμματικὴν δὲν ἠθέλησε ποτὲ ἄλλην παρὰ τὴν τοῦ Λασκάρεως. Ἑλληνικὰ μαθήματα παρέδιδε τὰς γνώμας τοῦ Χρυσολωρᾶ, τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου, τὸν Λουκιανὸν, ὅσα περιεῖχεν ἡ ἐγκυκλοπαιδεία τοῦ Πατούσα, πολλοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους, τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἡρωδιανοῦ, τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Συνεσίου, τὸν Ὅμηρον καὶ τοὺς σκηνικοὺς ποιητάς· θέματα ὑπηγόρευεν αὐτοσχεδίως δὶς τῆς ἑβδομάδος πρῶτον κατὰ τὰ εἴδη τῶν ῥημάτων, καὶ ἔπειτα καθ' ὅλα τὰ εἴδη, χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζῃ ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῶν ἄλλων μαθημάτων ἡ διόρθωσις τῶν θεμάτων· εἰς τὴν Φιλοσοφίαν ἤρχιζε συγχρόνως τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Λογικῆς τοῦ Σουγδουρῆ καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς Γεωμετρίας τοῦ Εὐκλείδου, μετέβαινεν εἰς τὴν Λογικὴν τοῦ Εὐγενίου καὶ εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν, εἰς τὴν Μεταφυσικὴν τοῦ Γε-

νουηνσίου καὶ εἰς τὸ κατὰ Γέσνερον Μαθηματικὸν του Εὐγενίου, εἰς τὴν Φυσικὴν τοῦ Θεοτοκίου, καὶ τέλος ἐπέθετε τὸ Θεολογικὸν τοῦ Εὐγενίου. Ἐπαράδιδεν ἀδιακόπως ὅλον τὸν ἐνιαυτόν. Εἰς τὰ ὑψηλότερα μαθήματα ὡμολόγει εἰλικρινῶς ὅσα δὲν ἤξευρε, καὶ ἐσύσταινε τοὺς μαθητάς του νὰ ζητήσουν, εἰ δυνατὸν, τὴν τελειοποίησίν των δι' ἄλλων διδασκάλων · οὕτως ἔλεγεν, ὅτι ἡ Φυσικὴ εἶναι ἀτελὴς, ἐπειδὴ τοῦ ἔλειπαν τὰ πειράματα, ἡ γνῶσις τελειοτέρας Ἀλγέβρας, ἡ τῶν Κωνικῶν τομῶν, καὶ ἡ τοῦ Λογισμοῦ τῆς ὡς ἀπείρου θεωρουμένης ποσότητος. Ἀλλ' ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ ἀρετή του, τὸ πενιχρὸν τῆς ζωῆς του ἡνωμένον μὲ ἐσωτερικὸν μεγαλεῖον, τὸ ὁποῖον ἐνέπνεε σέβας εἰς πάντα, ὅς τις ἔβλεπε τὸν ῥακένδυτον Πέζαρον, ἐκλέϊσαν εἰς ὅλην τὴν Θετταλίαν καὶ εἰς ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος τὸ ὄνομά του. Ὁ Ἰωάννης, ὁ Πέζαρος, ὁ κωφὸς (ὠνομάζετο καὶ τοῦτο διὰ τὴν μικρὰν βαρυκοΐαν του) περιεφέρετο μὲ ἐγκώμια εἰς ὅλων τὰ στόματα. Οἱ μαθηταί του ἐγίνοντο διδάσκαλοι εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Θετταλίας, τῆς Μακεδονίας, καὶ εἰς τῶν Φαναριωτῶν τοὺς οἴκους εἰς Κωνσταντινούπολιν. Πολλοὶ μετέβησαν ἔπειτα εἰς τὴν Εὐρώπην, ὡς ὁ Στέφανος Δούγκας καὶ ὁ Κούμας, διὰ νὰ τελειοποιήσουν τὸ διδασκαλικόν των ἐπάγγελμα, ἄλλοι ἔγειναν ἰατροὶ, καὶ οἱ ἐκ τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου ἀνεδείχθησαν προκομμένοι ἀρχιερεῖς διαφόρων ἐπαρχιῶν.

Πολλαὶ ἑλληνικαὶ πόλεις ἐζήτησαν τὸν Πέζαρον διδάσκαλον μὲ μισθοὺς μεγάλους. Ἀλλ' αὐτὸς ἠθέλησε μὲ διακοσίων πεντήκοντα γροσίων μισθὸν ἐτήσιον νὰ μείνῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Διὰ νὰ στερεωθῇ μάλιστα περισσότερον εἰς αὐτὴν, ἐνυμφεύθη μίαν συμπολίτισσάν του νεάνιδα τὸ 1790 ἔτος, καὶ ἐνταυτῷ ἀνεδέχθη τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα καὶ ἐπροχειρίσθη Οἰκονόμος, μὲ τὸ ὁποῖον ὄνομα ἐγνωρίζετο ἐφεξῆς· καὶ τότε ἦτο θαῦμα νὰ βλέπῃ τις τὴν ἀκάματον δραστηριότητα τοῦ ἀνδρός· κἀνὲν ἀπὸ

τὰ μέχρι τοῦδε ἔργα τοῦ σχολείου δὲν ἠμέλησεν, ἀλλὰ ἐπροσέλαβε καὶ ὅλα τὰ ἔργα τῆς ἐνορίας του· ἱερούργει, ἐβάπτιζεν, ἡγίαζεν, ἔκαμνεν ὅλα ὅσα κάμνει καθεὶς ἱερεὺς χωρὶς νὰ χρειασθῇ ποτὲ βοηθόν του. Τὸν εἰς τὸ κηρύττειν ζῆλον του ἐδιπλασίασε. Τοῦ ἐπροστίθετο δὲ καὶ βάρος ἄλλο, ἡ μεγάλη ἐπιστολογραφία. Παρεκτὸς ὅτι αὐτὸς ἔγραφε συχνάκις εἰς πολλοὺς μαθητὰς καὶ φίλους του, τοῦ ἐπεφορτίζετο καὶ ἐκ τῆς ἀρχιερατικῆς αὐλῆς καὶ ἐκ τοῦ κοινοῦ τῆς πόλεως ἡ φροντὶς νὰ γράφῃ ἐπιστολὰς ἐκ μέρους των πρὸς πολλὰ ἔνδοξα πρόσωπα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ὁ μέγας νοῦς του ἀνέδειχνεν εὔκολα τὰ εἰς ἄλλους δύσκολα· χωρὶς νὰ σβύσῃ ἢ νὰ μεταβάλῃ τι ἔγραφε τὰς ἐπιστολὰς ἐνῷ πολλάκις ἐτεχνολόγει τοὺς μαθητάς του, καὶ ὁ μὲν κάλαμος ἔτρεχεν, ἡ δὲ γλῶσσα του ἐδιώρθονε τὰ πταίσματα τῶν μαθητῶν· καὶ ποίας ἐπιστολάς; τοιαύτας, αἱ ὁποῖαι ἐὰν ἐσυνάζοντο καὶ ἐτυπόνοντο, ἤθελε τὰς ἀναγινώσκειν καθεὶς ὡς ἀριστουργήματα. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ Μουρούζαι ἐσύναζαν τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ῥουμελιώτου Ἰωάννου, καὶ μὲ ὅλην τὴν περιαυτοφιλαυτίαν των ἔλεγαν ὅτι δὲν δύναταί τις νὰ γράφῃ καλητέρας.

Τὸ ἐπαινετώτερον τοῦ ἀνδρὸς εἶναι, ὅτι δεισιδαιμονία δὲν ἐμόλυνε τὴν θεοσεβεστάτην του καρδίαν. Ἐσέβετο τὰ θεῖα μὲ λόγον καὶ ἔργον, ὡς οὐδεὶς ἄλλος, ἀλλ' ἐσέβετο καὶ τοὺς προπάτορας Ἕλληνας συγγραφεῖς μὲ ἐνθουσιασμόν. Ὅταν ἐξήγει τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου, τὴν ὁποίαν ἀπήγγελλε πολλάκις ἐκ στήθους, ἐφαιδρύνετο τόσον τὸ πρόσωπόν του, εὕρισκε πάντα στῖχον, πᾶσαν λέξιν ὅτι περιεῖχε τί ὑψηλὸν καὶ ἠθικὸν, ὥστε ἐφαίνετο καταγοητευμένος ἀπὸ τὰς χάριτας τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Ἐποίησε δὲ καὶ αὐτὸς διάφορα ποιήματα μὲ χάριν καὶ ὀξύτητα, τὰ ὁποῖα ἴσως σώζονται ἀκόμη εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Ὅταν ἤκουσε ὅτι ὁ Σέργιος Μακραῖος ἀναίρεσε τὸ σύστημα τοῦ Κοπερνίκου εἶπε μὲ γέλια: „Ὦ! ἀκόμη εἴμεθα νήπιοι καὶ ψοφοδεεῖς!“.

Ἡ σταθερὰ καὶ ῥωμαλαία κρᾶσις του ἔδειχνεν, ὅτι πολλὰ ἔτη ἀκόμη ἔμελλε νὰ ὠφελήσῃ τὴν Ἑλλάδα ὁ δαιμόνιος Πέζαρος. Ἀλλ᾽ ὅταν κατὰ τὸ 1806 ἔτος αἱ κοιναὶ δυστυχίαι ἄρχισαν νὰ φαρμακεύωσι τὴν φιλογενῆ του καρδίαν· ὅταν ἕνας βάρβαρος μητροπολίτης Λαρίσσης Ῥαφαὴλ περιΰβρισε τὸν ὑπὸ πάντων τῶν προτέρων μητροπολιτῶν τιμηθέντα διδάσκαλον καὶ τοῦ ἀφαίρεσε τὴν ἄδειαν τοῦ κηρύττειν ἐπ᾽ ἐκκλησίας· τότε κακοήθης πυρετὸς προστεθεὶς εἰς τὰς λύπας του ἀφήρπασεν ἐκ τοῦ βίου τὸν Σωκράτην τοῦ Τυρνάβου, καὶ ἐξήπλωσε πένθος κοινὸν εἰς ὅλην τὴν Θετταλίαν. Αἰωνία σου ἡ μνήμη μακάριε ἄνερ!

Τοῦ σχολείου τῶν Ἰωαννίνων τὸ παλαιὸν κλέος ἠμαυροῦτο ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ Πεζάρου, ἐπειδὴ ὁ εὐλογημένος Κοσμᾶς Βαλάνος δὲν ἠθέλησε νὰ παραδεχθῇ κἀμμίαν νεωτέραν θεωρίαν ἐκ τῆς φιλοσοφίας τῶν Εὐρωπαίων, οὐδὲ νὰ εἰσαγάγῃ κἀνὲν ἀπὸ τὰ μαθήματα τοῦ Εὐγενίου. Ἕνας φιλογενὴς Ἰωαννίτης, Ζώης Καπλάνιος, πραγματευόμενος εἰς τὴν Ῥωσίαν, ἠθέλησε νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψιν, καὶ νὰ ἀναστήσῃ τὸ Μαρουτσικὸν ὄνομα εἰς τὸν ἑαυτόν του. Ἔκτισε λοιπὸν καὶ ἐπροίκισε δεύτερον σχολεῖον εἰς τὰ Ἰωάννινα, καὶ ἔστειλεν εἰς αὐτὸ διδάσκαλον τὸν συμπατριώτην του Ἀθανάσιον Ψαλίδαν (1795). Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἔμπειρος γλωσσῶν τινῶν τῆς Εὐρώπης, μετρίως δὲ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς, διέτριβε πρότερον εἰς τὴν Ῥωσίαν· ἔπειτα μετέβη εἰς Βιένναν, καὶ ἤκουσεν ὀλίγα μαθηματικὰ καὶ τὴν πειραματικὴν φυσικήν. Φιλοσοφίας ἄλλης εἴδησιν δὲν εἶχεν, εἰμὴ τῆς τότε θρυλλουμένης τῶν Γάλλων ὑλοφροσύνης. Νομίζων, ὅτι ὅλος ὁ κόσμος φιλοσοφεῖ οὕτω, καὶ διὰ κλέος του θέλων νὰ ἀναιρέσῃ διὰ φυλλαδίου τινὸς τὰς τρεῖς πηγὰς τῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας εἰσάγει ὁ Εὐγένιος εἰς τὴν Λογικήν του, ἔφερε μὲ ἀπαραδειγμάτιστον αὐθάδειαν μάρτυρα τὸν περικλεᾶ Κάντιον εἰς θεωρίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Εὐγένιος μὲ ἄλλον βέβαια τρόπον, ἦτο ὅμως συμφωνό-

τατος μὲ τὸν Κάντιον. Τοῦτο ἠπάτησεν ἕνα τῶν ἡμετέρων *) νὰ ὀνομάσῃ μὲ συναρπαγὴν τὸν Ψαλίδαν μαθητὴν τοῦ περικλεοῦς φιλοσόφου τοῦ Ῥηγιομοντίου. Ἀλλ᾽ ὅμως ὁ Ψαλίδας διὰ τῶν Μαθηματικῶν στοιχείων τοῦ Μετσβουργίου, τὰ ὁποῖα μετέφρασε καὶ παρέδιδεν, ὠφέλησε πολὺ τοὺς συμπατριώτας του καὶ ἤθελεν ὠφελήσειν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, ἐὰν ἠδύναντο νὰ ἀκούσουν τὰ μαθήματά του καὶ ἐξωτερικοὶ μαθηταί. Ἀλλὰ τὰ ἔνδοξα ποτὲ Ἰωάννινα ἀνέδειχνεν ἤδη εἰς τοὺς ἔξω ἀποτρόπαια ἡ ἐκεῖ ἐμφωλεύουσα κακία καὶ βδελυρία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, καὶ ἐκ τῶν Ἰωαννιτῶν αὐτῶν ἔφευγαν τὴν πατρίδα των οἱ χρησιμώτεροι. Ἐκ τοῦ 1800 ἔτους ἤρχισαν νὰ κλείωνται τὰ σχολεῖα τῆς Θετταλίας καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος διὰ τὴν περισσεύουσαν δυστυχίαν· ὀλίγα ἔμειναν ἐφεξῆς, ἀλλὰ πρόοδον εἰς τὰ πρόσω ἦτο πρᾶγμα ἀδύνατον νὰ ζητῇ τις ἀπ᾽ αὐτὰ εἰς καιρὸν ἀθλιότητος. Ἀφίνομεν λοιπὸν τὰς χώρας ταύτας καὶ μεταβαίνομεν εἰς τὰς βορειοτέρας καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας, διὰ νὰ ἴδωμεν ἐκεῖ ἐν συντόμῳ τὰ βήματα τῆς παιδείας.

Ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔλειπαν ἕως τώρα ἡ τελειοτέρα Ἄλγεβρα, ὡς ἐπαρατηρήσαμεν ἀρχήτερα. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἠσθάνοντο οἱ μαθηταὶ τοῦ Πεζάρου. Εἷς ἐξ αὐτῶν, Ἰωνᾶς ἱερομόναχος, διδάσκαλος ὢν τοῦ τῆς Θεσσαλονίκης σχολείου, εὕρηκεν ἐκεῖ ἄνδρα Κεφαλῆνα, τρίβωνα τῶν Μαθηματικῶν γνώσεων, τὸν ἰατρὸν Σπυρίδωνα Ἀσάνην, μαθητὴν τῶν Ἰταλικῶν πανεπιστημίων. Τοῦτον ἐπαρακάλεσε νὰ τὸν διδάξῃ τὴν Ἄλγεβραν· ἐμετάφρασαν κοινῶς ἐκ τοῦ Λατινικοῦ εἰς γλῶσσαν ἑλληνικὴν τοῦ Γάλλου Καΐλλου τὴν Ἄλγεβραν· ὁ Ἀσάνης τὴν ἀνεπλήρωσε μὲ πολλοτάτας ἐπωφελεῖς γνώσεις τῆς ἀναλύσεως· καὶ οὕτως ἐφάνη διὰ τῶν τύπων (Βενετίᾳ 1797) τὸ πρῶτον Ἀλγεβραϊκὸν σύγγραμμα εἰς τὸ γένος.

*) Ἰάκωβ. Ῥίζον Νερουλὸν εἰς τὸ Γαλλιστὶ συνταχθὲν ὑπ᾽ αὐτοῦ περὶ φιλολογίας τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων σελ. 62. (Cours de Littérature Grecque moderne, Geneve, 1827).

Εἰς Βουκορέστιον μετὰ τὸν ἐκ Τυρνάβου Ἀλέξανδρον, καὶ Θεόδωρον τινὰ, καὶ ἐφεξῆς τὸν ἐν τῷ Ἄθωνι μετὰ τοῦ Εὐγενίου διδάξαντα τὴν γραμματικὴν Νεόφυτον τὸν Καυσοκαλυβίτην, ὅς τις ἐξέδωκεν ἐκεῖ τὸ ὀγκωδέστατόν του Ὑπόμνημα εἰς τὸ συντακτικὸν τοῦ Γαζῆ, ἐδίδαξεν ὀλίγον καιρὸν ὁ μαθητής του Γρηγόριος Κωνσταντᾶς Μηλιώτης, ἀνὴρ εὐφυὴς καὶ ἀκριβὴς ἑλληνιστής. Ἀλλὰ παραυτα τὸν διεδέχθη ἄλλος μαθητὴς τοῦ Νεοφύτου ὁ λαμπρὸς Λάμπρος Φωτιάδης Ἰωαννίτης, ὅς τις ἤνωσε τὴν πραγματικὴν ἔρευναν εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ λεκτικοῦ τῶν συγγραφέων. Ἐπιχειρήσας νὰ παραδίδῃ τῶν κλασικῶν λεγομένων συγγραφέων τὰ πονήματα, καὶ ἀφήσας κατὰ μέρος τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς πατέρας, καὶ ἐξηγῶν κατ' ἔννοιαν τὸ κείμενον, εἰς διάστημα δεκαπέντε περίπου ἐνιαυτῶν ἀνέδειξε μαθητὰς, οἵτινες μὲ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ μὲ γνώσεις ἄλλας, τὰς ὁποίας ἀπέκτων μεταβαίνοντες εἰς τὴν πλησιόχωρον Αὐστρίαν ἐτίμησαν καὶ ὠφέλησαν τὸ γένος. Ὁ θάνατός του (1805) ἐζημίωσε πολὺ τοὺς ἐκεῖ παρεπιδημοῦντας διὰ παιδείαν νέους Ἕλληνας. Ἐπιστήμας δὲν ἐδίδασκεν ὁ Λάμπρος, ἀλλὰ μὲ τὴν Ἑλληνικὴν μόνον γλῶσσαν ἔκαμε περισσοτέραν ὠφέλειαν παρὰ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἐπιστήμων διδάσκαλος Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δὲν ἔλειψε σχεδὸν ποτὲ τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον τοῦ Πατριαρχείου. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐχρημάτισεν ὁ σοφώτερος καὶ ὠφελιμώτερος διδάσκαλος. Μετὰ ταῦτα Ἀντώνιος Βυζάντιος, ὅς τις ἡρμήνευσεν ἐκ τοῦ Λατινικοῦ τὴν εἰς ὅλους μας γνωστὴν Χρηστοήθειαν, ὁ φιλόσοφος Δωρόθεος ὁ Μιτυληναῖος, Ἀνανίας ὁ συγγραφεὺς τοῦ Σλάγχνου γραμματικῆς ἢ περὶ μορίων, Κριτίας καὶ Φώτιος, ἦσαν ἄνδρες, ἐννοοῦντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ γράφοντές την μὲ πολλὴν φιλοτιμίαν καὶ καθαριότητα· ἀλλ' εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ εἰσχωρήσῃ κἀμμία ἀκτὶς τῆς νεωτέρας λάμψεως. Σέργιος Μακραῖος, διδάσκαλος τῶν ἐπιστημῶν τοῦ σχολείου τούτου, νομιζόμενος ταμιεῖον πάσης ἐπιστήμης, συνέγραψεν ἑλληνιστὶ καὶ ἐδημοσίευσε διὰ τῶν τύπων Τρόπαιον κατὰ Κοπερνίκου, εἰς τὸ ὁποῖον κατεπολέμησεν αὐτοῦ τὸ σύστημα ὡς ἀντίθεον, καὶ ἀναίρεσε τοὺς τοῦ Νεύτωνος νόμους τῆς ἐπικέντρου καὶ ἀποκέντρου δυνάμεως εἰς τρόπον, ὅς τις μαρτυρεῖ παχυλωτάτην ἄγνοιαν τῶν στοιχείων τῆς Μηχανικῆς· καὶ τοῦτο κατὰ τὸ 1796 ἔτος ἐν Βιέννῃ, ὁπότε εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος ἦτο πρὸ πολλοῦ μάθημα κοινὸν ἡ Φυσικὴ τοῦ Θεοτοκίου. Ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον πλέον νὰ ἐπικρατῶσι περισσότερον τοιαῦται ἀφροσύναι. Ὁ Δημήτριος Μουρούζης διὰ προστάγματος Σελὶμ τοῦ Γ' (1803) ἔκτισε σχολεῖον νέον, Πατριαρχικὸν καὶ αὐτὸ ὀνομαζόμενον, εἰς τὸν Κουρουτσεσμὲν, διὰ συνδρομῆς τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν προκρίτων Φαναριωτῶν, ὡς προείπαμεν, καὶ εἰσήγαγε διδάσκαλον, ἄνδρα εἰδήμονα τῶν νεωτέρων θεωριῶν, τὸν Χῖον Δωρόθεον Πρωΐον, ὅς τις ἐδιδάχθη εἰς Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν, καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἤρχισε νὰ γίνεται Πιερία ὁ Βόσπορος. Ἡ φιλοτιμία τοῦ προστάτου τῆς σχολῆς ἀνέδειχνε φιλοτιμότερον τὸν διδάσκαλον, καὶ προῆλθεν ἱκανὴ ὠφέλεια ἐκ τῆς Κουροτσεσμείου σχολῆς ἕως τοῦ 1807 ἔτους.

Εἰς τὴν Χίον ἐξουσίαζε πολὺν καιρὸν ἀπεριορίστως τὰς ἰδέας ὁ Πάριος Ἀθανάσιος, ἀνὴρ εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς Ἀριστοτελικῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας. Μ' ὅλον ὅτι ἠκροάσθη καὶ τὸν Εὐγένιον εἰς τὸν Ἄθωνα, εἶχε κηρύξειν ὅμως πόλεμον ἀδιάλλακτον κατὰ τῶν ἐξ Εὐρώπης ἐρχομένων μαθημάτων. Ὅς τις ἐπάτει τὴν Εὐρώπην, ἦτο χωρὶς ἄλλην ἐξέτασιν ἄθεος. Ἡ Μαθηματικὴ κατ' αὐτὸν ἦτο πηγὴ τῆς ἀθεΐας, τῆς ὁποίας πρῶτον ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ κατάλυσις τῆς νηστείας. Ἴσχυσεν ὅμως μερὶς ὑγιεστέρα Χίων νὰ προσλάβῃ διδάσκαλον τῆς Μαθηματικῆς (1796) τὸν συμπατριώτην των Πρωΐον δι' ὀλίγον καιρὸν, ἐπειδὴ μὴ ὑποφέρων τοῦ Παρίου τὸν πόλεμον μετέβη εἰς Κωνσταντινού-

πολιν καὶ μετ' ὀλίγα ἔτη ἀνεδέχθη τὴν προειρημένην καθέδραν. Οἱ Χῖοι ὅμως παρέλαβαν ἄλλον συμπατριώτην των μαθητεύσαντα εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὸν Ἰωάννην Τσελεπῆν, ἄνδρα πολὺ μαθηματικώτερον τοῦ Πρωΐου, ἀλλὰ πολὺ κατώτερόν του κατὰ τὰς ἄλλας γνώσεις καὶ τὴν εὐφυΐαν.

Ἀντικρὺ τῆς Μιτυλήνης ἤνθησε πόλις ἑλληνικὴ εἰς τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας, αἱ Κυδωνίαι. Ἕνας Λέσβιος ἱερομόναχος, ὁ Βενιαμὶν, διδαχθεὶς πρότερον εἰς Χίον ἀπὸ τὸν Πάριον καὶ ἀπὸ τὸν Τσελεπῆν, καὶ διατρίψας ἔπειτα χρόνον τινὰ εἰς Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν, ἐπαρακίνησε τοὺς Κυδωνιάτας καὶ ἔκτισαν σχολεῖον περὶ τὸ 1800 ἔτος, ὅπου συνῆλθαν ἑκατοντάδες μαθητῶν πρὸς λύπην τοῦ Παρίου.

Πρὶν χωρήσωμεν περαιτέρω, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὁμιλήσωμεν ὀλίγα περὶ τῆς καταστάσεως τῆς γραφομένης γλώσσης ὡς ἐξηγητικὰ τῶν ἐφεξῆς. Οἱ διδάσκαλοί μας δὲν ἤξευραν ἄλλο ὄργανον μεταδόσεως τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων εἰμὴ τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον. Ὁ Σκοῦφος καὶ ὁ Δαμῳδὸς, καὶ οἱ δύω ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων, ἔκριναν κατὰ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, ὅτι εἶναι ὠφελιμώτερον νὰ γράφωνται αἱ ἐπιστῆμαι εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν, καὶ συνέγραφαν τινὰ ῥητορικὰ καὶ θεολογικὰ πονήματα εἰς ἁπλῆν φράσιν. Ἀλλ' ἀφοῦ ὁ κλεινὸς Εὐγένιος (Λογικ. Προδιατρ. Πρώτ. §. β') ἀπεδοκίμασε τὴν χυδαϊκὴν γλῶσσαν, ἤρχισαν πάλιν οἱ διδάσκαλοί μας νὰ κρατῶνται ἰσχυρῶς ἀπὸ τὴν παλαιάν. Ἰώσηππος ὁ Μοισιόδαξ ἐσπούδασε νὰ γράφῃ κοινῶς θεωρίαν γεωγραφίας καί τινα μεταφράσματά του ἐκ τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης, ἀλλ' ἐπεριγελάσθη ὡς ἀπειρόκαλος. Γρηγόριος ὁ Κωνσταντᾶς μετὰ τοῦ Φιλιππίδου Δανιὴλ ἐνηγκαλίσθησαν κατ' ἀρχὰς τὴν ἀντίθετον τῶν πρώτων γνώμην· καὶ, καθὼς εἰς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ὅταν ἡ ὑπερβολικὴ χρῆσις ἑνὸς εἰσάγει τὴν χρῆσιν τοῦ κατὰ διάμετρον ἀντικειμένου, ἐξέδωκαν μίαν Νεωτερικὴν Γεωγραφίαν μὲ γλῶσσαν χυδαιοτέραν καὶ αὐτῆς τῆς χυδαίας. Κανεὶς φρόνιμος δὲν εὐχαριστήθη εἰς αὐτήν. Ἀλλ' ὁ εὐφυὴς Κωνσταντᾶς, χωρισμένος ἀπὸ τὸν ἰδιότροπον καὶ ἄστατον Φιλιππίδην, ὅταν ἀνεδείχθη διδάσκαλος τῶν Ἀμπελακίων (1796), ἤρχισε νὰ γράφῃ γλῶσσαν κοινὴν μὲ γλαφυρότητα, καὶ ἐμετάφρασεν ἐκεῖ τὰ στοιχεῖα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἰταλοῦ Σοαυΐου, ἐκδοθέντα ἐν Βενετίᾳ 1804.

Ἐκλονίσθη τώρα κατὰ πολλὰ ἡ γνώμη τῆς Ἀττικῆς συγγραφῆς. Ὀλίγοι τινὲς ἐνέμεναν εἰς αὐτήν· ἀλλ' οἱ ἄλλοι ὅλοι, ἐὰν ἐξαιρέσῃς τὸν εὐαίσθητον Κωνσταντᾶν καὶ τὸν Δημήτριον Δάρβαριν, τὸν ἐν Βιέννῃ ἐκ τοῦ 1791 ἔτους ἐκδόντα διάφορα παιδαγωγικὰ βιβλιάρια μὲ ὕφος μέτριον, ἤθελαν κοινὴν γλῶσσαν μίγμα τι τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νέας, καθ' ὕλην συμπεφυρμένην μὲ λέξεις τοῦ Θουκυδίδου καὶ τῆς βαρβαρικῆς χρήσεως, κατὰ τὸ εἶδος Ἀττικὴν, ἀλλὰ διακοπτομένην πολλάκις μὲ μόρια τινὰ τῆς κοινῆς. Τὴν μιξοβάρβαρον ταύτην ὑπὸ πολλῶν ὀνομαζομένην γλῶσσαν ἐπροστάτευαν ἐξαιρέτως οἱ Φαναριῶται καὶ οἱ θέλοντες νὰ ἀρέσωσι τοὺς Φαναριώτας, ὄχι ὀλίγοι λόγιοι. Μὲ ὅλας τὰς διαφόρους ταύτας γνώμας συνηγωνίζοντο μὲ κοινὴν θέλησιν ὅλοι εἰς αὔξησιν τῆς παιδείας· καὶ οἱ φιλογενεῖς καὶ φιλοπάτριδες ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι ἐξ Ἰωαννίνων τυπόνοντες τὰ συγγράμματα τοῦ Εὐγενίου καὶ τοῦ Θεοτοκίου καὶ διανέμοντες αὐτὰ δωρεὰν εἰς διδασκάλους καὶ μαθητὰς, καὶ ἐκ τούτου ἐπαινούμενοι δικαίως δημοσίᾳ ὑπὸ τῶν λογίων, ἠρέθισαν ὁπωσοῦν τὴν ἅμιλλαν τοῦ ἄλλως ἀναισθήτου πλούτου εἰς μίμησιν τῶν ἔργων των. Εἰς τὴν κοινὴν ταύτην κίνησιν, ἥτις ἐγίνετο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνεπιγνώστως, ἔμελλε νὰ φανῇ θεῖός τις νοῦς νὰ διευθετήσῃ τὰ ἄτακτα, νὰ δείξῃ δρόμον εὐθὺν, καὶ οὕτω νὰ φέρῃ εἰς τέλος εὐτυχὲς τὴν πρόοδον τοῦ φωτισμοῦ τοῦ γένους· Ὁ θεῖος ἀληθῶς οὗτος νοῦς ἀν-

ἔλαμψεν εἰς τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῆν, περὶ τοῦ ὁποίου
πρέπει νὰ ὁμιλήσωμεν πλατύτερα.

Ἀ δ α μ ά ν τ ι ο ς ὁ Κ ο ρ α ῆ ς ἐγεννήθη εἰς Σμύρ-
νην τὴν 27 Ἀπριλ. 1748, ἐκ πατρὸς Χίου καὶ μητρὸς
Σμυρναίας. Εὐφυΐα καὶ κρίσις, συνοδευόμενα μὲ μνη-
μονικὸν ἐξαίρετον, ἐφάνησαν πρώϊμα εἰς αὐτόν. Εἰς τὸ
σχολεῖον τῆς Σμύρνης ἐδιδάχθη τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσ-
σαν ἀπὸ τὸν διδάσκαλον Ἱερόθεον Ἰθακήσιον. Ἐκ συν-
αναστροφῆς τῶν ἐκεῖ πολλῶν Εὐρωπαίων ἔμαθε τὴν
Ἰταλικὴν, Γαλλικὴν, καὶ Λατινικὴν γλῶσσαν. Τὴν
καλητέραν μόρφωσιν τῶν ἰδεῶν του ὁμολογεῖ αὐτὸς*)
ὅτι χρεωστεῖ εἰς τὴν Λογικὴν τοῦ Εὐγενίου. Δὲν ἐξεύ-
ρω τίνες περιστάσεις τὸν ἔφεραν εἰς Βιένναν, ὅπου ἔμα-
θε καὶ τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν. Μετὰ τοῦτο, ἔμπορός
τις Σμυρναῖος τὸν παρέλαβεν ἑταῖρον του καὶ τὸν ἔ-
στειλεν εἰς Ἀμστελόδαμον νὰ πραγματεύεται. Ὁ γνη-
σίως ἠθικὸς χαρακτήρ του ἐφάνη εὐθὺς εἰς τὴν σφραγῖ-
δα τῆς ἐμπορικῆς του οἰκίας ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς: Βίον
πορίζου πάντοθεν πλὴν ἐκ κακῶν. Ἀλλὰ τοῦ Ἀμστε-
λοδάμου ἔτερπαν μᾶλλον οἱ σοφοὶ τὴν καρδίαν τοῦ Κο-
ραῆ παρὰ οἱ ἔμποροι. Δὲν ἐπέρασε πολὺς καιρὸς καὶ
ἔγραψεν εἰς τὸν ἑταῖρον, ὅτι παραιτεῖται ἐκ τοῦ ἔργου
τούτου. Παρέδωκεν εἰς ἄλλον διάδοχόν του τιμίως τοὺς
λογαριασμοὺς καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Σμύρνην. Ἐκεῖ μὲ ἕνα
φίλον του Ὁλλανδὸν, ἱερέα τοῦ Ὁλλανδικοῦ Προξένου,
ὀνομαζόμενον Τούγγιον, ἐκαταγίνετο εἰς τὴν μελέτην
τῶν γλωσσῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς φιλολογίας, ἕως τοῦ
1784 ἔτους. Τὸ ἔτος τοῦτο μετέβη εἰς Μονσπέλιον,
καὶ ἐσπούδασε τὴν ἰατρικήν. Ἐκεῖ ἐσύνθεσεν ἓν Ἀλφα-
βητάριον διὰ τὰ κοινὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν ἐκ
τοῦ Γερμανικοῦ προμεταφρασμένην ὑπ' αὐτοῦ Κατήχησιν
τοῦ Ῥώσου Πλάτωνος, μητροπολίτου Μόσκας, ἐξέδωκεν
ἐν Λειψίᾳ 1784, καὶ τὴν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν πατριάρχην
Γαβριὴλ Γ'. Αἱ σημειώσεις του εἰς τὸ θεολογικὸν του-

*) Ὑπόμνημα περὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ
τῆς Ἑλλάδος γαλλ. γραφὲν ὑπὸ Κοραῆ, Παρισ. 1803, σελ. 16.

τὸ βιβλίον ἔδειξαν εὐθὺς τὴν πολυμάθειαν τοῦ ἀνδρός.
Ἐκοπίασεν ἔπειτα διὰ τοὺς Γάλλους, μεταφράσας ἐκ
τοῦ Γερμανικοῦ τὴν Κλινικὴν ἰατρείαν τοῦ Σελλίου
(Selle) εἰς δύω τόμους ἐκδοθεῖσαν (Μονσπελίῳ,
1787), καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς τοῦ Ἄγγλου
Βλακκίου (Black), (1788, Μονσπελίῳ). Μετέβη ὡς
ἰατρὸς εἰς Παρισίους. Ἀλλ' ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις τὸν
ἐφυλάκωσεν ἐκεῖ, καὶ ἐκινδύνευεν ἀπὸ ἔνδειαν, ἐὰν δὲν
τὸν ἐβοήθει μακρόθεν ὁ ἱερεὺς Τούγγιος. Φίλος ὢν ἐκ
φύσεως τῆς φιλολογίας, ἐβοήθει πολλοὺς Εὐρωπαίους
φιλολόγους μὲ σημειώσεις του εἰς ἔκδοσιν Ἑλλήνων
συγγραφέων, καὶ ἀπὸ τὴν εὐγνωμοσύνην των ἤρχισε νὰ
ἀπολαμβάνῃ τοὺς προσήκοντας ἐπαίνους. Τὸ 1799 ἔτος
ἐξέδωκε μὲ Γαλλικὴν μετάφρασιν καὶ σημειώσεις τοὺς
χαρακτῆρας τοῦ Θεοφράστου, καὶ 1800 τὸ περὶ Ἀέρων
καὶ Ὑδάτων καὶ Τόπων τοῦ Ἱπποκράτους μὲ Γαλλικὴν
πάλιν μετάφρασιν καὶ σημειώσεις μαρτυρούσας τὴν ἐξαί-
ρετον κρίσιν του καὶ τὸν θησαυρὸν τῆς πολυμαθείας του.
Τὸ πόνημα τοῦτο ἐκρίθη τὸ κάλλιστον ἀφ' ὅσα ἐφάνη-
σαν εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τοῦ 1800 ἕως 1810 ἔτους,
καὶ ὁ ἐκδότης ἔλαβε τὸ δεκαετὲς βραβεῖον ἀπὸ τὰς χεῖ-
ρας τοῦ Ναπολέοντος. Τὸ Γαλλικὸν κράτος τὸν ὑπεχρέ-
ωσεν ἀρχήτερα (1800) νὰ μεταφράσῃ εἰς τὴν Γαλλι-
κὴν γλῶσσαν τὸν Στράβωνα, παραδοὺς εἰς αὐτὸν ἄλ-
λους δύω συνεργάτας του. Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐκρίθη
κλασικὸν ἔργον ἀπ' ὅλους τοὺς σοφούς. Ἀλλὰ τώρα πρέ-
πει νὰ ἴδωμεν καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνας του.

Τὸ 1802 ἔτος ἐξέδωκεν εἰς Παρισίους μεταφράσας
ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ τὸ περὶ ἀδικημάτων καὶ ποινῶν τοῦ Βεκ-
καρίου. Ἡ καθαρὰ γλῶσσά του, αἱ σοφαὶ σημειώσεις
του, εἰς τὰς ὁποίας ἀνέπτυσσε πολλὰ χωρία μὲ παρά-
θεσιν τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν, Πλάτωνος καὶ Ἀριστο-
τέλους καὶ ἄλλων, καὶ πρόλογος μὲ πῦρ εὐγλωττίας
διεγείρων τοὺς νέους εἰς τὸν πόθον τῆς προγονικῆς των
παιδείας, ἔκαμαν πανταχοῦ τοὺς λογίους μας νὰ μὴ ἔ-

χωσιν ἄλλην πρὸς ἀλλήλους συνομιλίαν. Τὸ 1804 ἔτος ἐξέδωκε διὰ δαπάνης καὶ πρὸς χάριν τοῦ φίλου του Ἀλεξάνδρου Βασιλείου τὰ Αἰθιοπικὰ τοῦ Ἡλιοδώρου περικλείσας εἰς ἕνα τόμον τὸ κείμενον, καὶ εἰς δεύτερον σημειώσεις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συγκριτικὰς τῆς παλαιᾶς γλώσσης πρὸς τὴν νεωτέραν. Τὰ προλεγόμενά του ἐν εἴδει ἐπιστολῆς πρὸς τὸν φίλον του ἐπήνεσαν τὸν ζῆλον τῆς σπουδῆς τῆς ἀρχαίας γλώσσης, κατεδίκασαν ὅμως τὰς εἰς αὐτὴν συγγραφάς, καὶ ἐσύστησαν τὴν ὁμιλουμένην. Μὲ λόγους θαυμασίους ἐκαταδίκασε τὴν λεγομένην μιξοβάρβαρον γλῶσσαν, ὡς γέννημα οὔτε τῆς παλαιᾶς οὔτε τῆς νέας Ἑλλάδος, ἀλλ' ὡς ἀποφώλιον τέρας τῆς Ἀφρικῆς. Ἐσύστησε κοινὴν γλῶσσαν τοιαύτην, ὁποία νὰ εἶναι κανονική, καὶ ἐνταυτῷ εὔληπτος εἰς τὸ περισσότερον μέρος τοῦ ἔθνους. „Ἡ γλῶσσα, λέγει, εἶναι κτῆμα ἀναπαλλοτρίωτον ὅλου τοῦ ἔθνους. Κανεὶς δὲν δύναται νὰ προστάξῃ τὸ ἔθνος: Οὕτω θέλω νὰ λαλῇς. Καθεὶς ὅμως ἐμπορεῖ νὰ τὸ συμβουλεύσῃ ἀδελφικῶς νὰ διορθώσῃ τὰ ἐλαττώματα τῆς γλώσσης του: Οὕτω πρέπει νὰ λαλῇς. Ὅλα ταῦτα ἐπηνέθησαν ἀδιαιρέτως ἀπ' ὅλον τὸ γένος. Καὶ ὁ ἀκόμη ζῶν τότε διδάσκαλος τοῦ Βουκορεστίου, Λάμπρος Φωτιάδης, ἐξεθείασε τὰς συμβουλὰς τοῦ ἀρίστου ἀνδρός.

Οἱ Ζωσιμάδαι, ἀκούσαντες τὸ κλέος του, τὸν ἐπαρακάλεσαν νὰ ἐκδώσῃ διὰ δαπάνης των ὅσα κρίνῃ ἀναγκαῖα εἰς τὸ γένος. Καὶ ὁ Κοραῆς ἤρχισε τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης, εἰς τὴν ὁποίαν χρεωστεῖ ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς παιδείας της. Ὡς Πρόδρομον τῆς Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης ἐξέδωκε τοῦ Αἰλιανοῦ τὴν Ποικίλην Ἱστορίαν, Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ καὶ Νικολάου τοῦ Δαμασκηνοῦ τὰ σωζόμενα, 1805. Τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ τόμου τούτου περιέχει προλεγόμενα μὲ ἐπιγραφήν: Αὐτοσχέδιοι στοχασμοὶ περὶ τῆς παιδείας καὶ γλώσσης. Παρέστησεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀμεθοδίαν τῶν Γραμματικῶν, ἔδειξε τὰ σφάλματά των, καὶ ὡς ἄλλος Δημοσθένης ἔχων ὑπ' ὀφθαλμῶν ὄχι τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος, ἐδίδαξε μὲ ζῆλον πῶς πρέπει νὰ διδάσκωσιν εἰς τὸ ἑξῆς οἱ διδάσκαλοι, ποίους συγγραφεῖς νὰ ἐκλέγωσι, πῶς νὰ ὠφελῶνται ἐξ αὐτῶν πραγματικῶς, πῶς νὰ μεταφέρωσι τὰ καλὰ τῆς παλαιᾶς εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν, χωρὶς νὰ φθείρωσι τῆς δευτέρας τὴν ἰδιότητα, καὶ πάλιν ἐξήλεγξε τὴν ἀχρηστίαν τῆς μιξοβαρβάρου ὀνομάσας αὐτὴν χλευαστικῶς Μακαρονικήν. Οἱ Αὐτοσχέδιοι στοχασμοὶ ἐσυνεχίσθησαν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἰσοκράτους (1807), καὶ εἰς καθένα τῶν ἓξ τόμων τῶν Παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου (1809—1816) μὲ διαφόρους ὠφελιμωτάτας συμβουλὰς ὄχι μόνον πρὸς τοὺς λογίους τοῦ γένους (εἰς τοὺς ὁποίους ἔδειξε τώρα παράδειγμα συγγραφῆς Λεξικοῦ τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης), ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πλουσίους, τῶν ὁποίων ἐπήνει τοὺς φιλογενεῖς, καὶ ἐπέπληττε τοὺς ἀνομοίους των. Αἱ περὶ τῆς ἀμεθοδίας τῶν Γραμματικῶν γνῶμαι καὶ περὶ διορθώσεως γλώσσης δὲν ἠδύναντο ν' ἀκουσθῶσιν ἀπ' ὅλους μὲ εὐχαρίστησιν. Μαθηταὶ τινὲς τοῦ Βουκορεστίου, ὡς ὁ Νεόφυτος Δούκας, ἀνὴρ ἄλλως τίμιος καὶ ἐγκρατὴς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐπειράχθησαν, καὶ ἤρχισαν φανερὰ νὰ ἀντιλέγωσι κατὰ τοῦ ἀνδρὸς συνιστῶντες τὰ παλαιὰ καὶ ἕωλα. Εἰς τοὺς Φαναριώτας, τῶν ὁποίων ἦτο δημιούργημα ἡ μιξοβάρβαρος γλῶσσα, καὶ οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ δίδωσιν εἰς τοὺς ἄλλους παράδειγμα γλώσσης τὴν Ἑλληνικοτουρκογαλλικὴν γλῶσσαν των, ἐφάνη παράξενον, ὅτι κἄποιος Κοραῆς ἐξωμερίτης, διατρίβων εἰς Παρισίους, καὶ ὄχι μεταξὺ τοῦ περιβλέπτου γένους, ἐτόλμησε νὰ συστήσῃ διόρθωσιν γλώσσης, ἐνῷ ἡ γλῶσσα ἦτο ἤδη διωρθωμένη ἀπ' αὐτούς. Μ' ὅλον ὅτι τότε μεταξύ των εἶχεν ἀναφανῆν ἡ παλαιὰ χυδαϊστικὴ αἵρεσις, ἀνανεωθεῖσα διὰ Χριστοπούλου, ὅςτις ἐπροσπάθει νὰ καταργήσῃ καὶ τὴν ὀρθογραφίαν, καὶ μὲ ποιητικὴν δύναμιν ἔγραφεν Ἀνακρεοντείους ᾠδὰς εἰς αὐτήν, ἀλλ' αὐτὸς (ἔλεγαν) ἔγραφε Ῥωμαίικα· τοῦ

Κοραῆ ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι οὔτε Ἑλληνική, οὔτε Ῥωμαΐκη, οὔτε Πολίτικη· τὴν ὀνομάζομεν λοιπὸν Κορακιστικήν. Καὶ ἕνας τῶν εὐφυεστάτων Φαναριωτῶν πρὸς χάριν τῶν συναδελφῶν του ἠθέλησε νὰ κλεϊσθῇ ὡς Ἀριστοφάνης μὲ Νεφέλας ἄλλας κατὰ τοῦ νέου Σωκράτους. Ἐσύναξεν ἀπὸ τοὺς Αὐτοσχεδίους στοχασμοὺς ὅσα τοῦ ἐφαίνοντο ἀνάρμοστοι νεωτερισμοί, καὶ ἐξαιρέτως τὸν σύνθετον μέλλοντα, Θέλω εἰπεῖν κτλ. ἐμιμήθη τὸν τρόπον τῆς συγκρίσεως τῶν παλαιῶν πρὸς τὰ νεώτερα τῆς γλώσσης, καὶ παρέστησε κατὰ Κοραῆν τὴν παραγωγὴν τοῦ Δὲν ἀπὸ τοῦ Ἕν. Δι' ὅλων αὐτῶν ἐσύμπλεξε κωμῳδίαν, ἥτις τυπωθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ ἕνα κενόφρονα Φαναριώτην εὔφρανε πρὸς καιρὸν τοὺς εὐγενεστάτους ἄρχοντας. Τὸ σύστημα τοῦ Κοραῆ ἐνισχύετο καὶ ἐκραταιοῦτο· οἱ Φαναριῶται ἠναγκάζοντο νὰ λαμβάνωσιν εἰς τὰ τέκνα των διδασκάλους τοιούτους. Καὶ ὁ κωμῳδὸς ἔφαλε παλινῳδίαν, προφασισθείς, ὅτι ὄχι τὸν Κοραῆν, ἀλλὰ τοὺς ὀπαδούς του ἠθέλησε νὰ ἐπιπλήξῃ, καὶ τοὺς ὠφέλησεν!!!

Ἐκ τῶν πολλῶν καλῶν, τὰ ὁποῖα ἐνήργησεν ἡ γλῶσσα τοῦ Κοραῆ, ἓν εἶναι ἡ σύστασις νέων σχολείων, τὰ ὁποῖα ὠφέλησαν ὅλον τὸ γένος. Ἡ Σμύρνη, ὅπου εἶδε τὸ φῶς, δὲν ἐφρόντιζεν ἕως τότε νὰ εἰσάξῃ ἐπιστήμας καὶ μέθοδον καλητέραν εἰς τὸ σχολεῖον της. Ἐκεῖ εἶχε φίλον τῆς νεότητός του ἕνα τίμιον ἄνδρα, Πρωτοψάλτην τῆς ἐκκλησίας. Οὗτος τὸν ἔγραφε κατὰ τὸ 1807 ἔτος, ὅτι εἰς τὴν Σμύρνην ἐπιπολάζει εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν παιδίων ἡ κασίδα, καὶ τὸν ἠρώτα ὡς ἰατρὸν τὰ μέσα τῆς θεραπείας της. Ὁ Κοραῆς λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τούτου ἀπεκρίθη πρὸς τὸν φίλον του μὲ ἔκτασιν καὶ εὐγλωττίαν, ὅτι ὅλαι τῶν Σμυρναίων αἱ κεφαλαὶ πάσχουσι κασίδαν ἀμαθείας, καὶ τοὺς ἐσυμβούλευε τὰ θεραπευτικὰ φάρμακα, ἤγουν τὴν σύστασιν ἐπιστημονικοῦ σχολείου. Ἡ ἐπιστολὴ περιφερθεῖσα ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα ἐνθουσίασε τοὺς προκρίτους νὰ συστήσωσι σχολεῖον ἄλλο παρὰ τὸ σωζόμενον εὐαγγελικόν, ὅπου ἐδίδα-

Κ. Μ. Κούμας.

σκεν ὁ ἀσκητὴς Χρύσανθος. Εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο ἐπροσκάλεσαν (1808 Νοέμβ.) οἱ Σμυρναῖοι τὸν ἐν Βιέννῃ τότε διατρίβοντον Κούμαν, τοῦ ὁποίου τὴν βιογραφίαν χρεωστεῖ νὰ σχεδιάσῃ πλατύτερον ὁ κάλαμος.

Κωνσταντῖνος Μιχαὴλ Κούμας ἐγεννήθη εἰς Λάρισσαν τὴν 26 Σεπτεμβ. 1777. Ὁ πατὴρ του Μιχαὴλ Ἀναστάσιος Κούμας ἦτο γούναρης εὐκατάστατος ὡς πρὸς τὴν κοινὴν ἀθλιότητα, ἥτις ἐπεκράτει εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην ἐκ τοῦ 1770 ἔτους ὡς ἴδαμεν ἀλλοῦ (Τόμ. I, σελ. 383). Εἷς πρεσβύτερός του ἀδελφὸς ἀπέθανε πρόωρα, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἔμεινε μόνον τέκνον, ἐπειδὴ ἡ μήτηρ του δὲν ἐκυοφόρησε πλέον. Δεκαετὴς ἔγεινε χωρὶς νὰ ἴδῃ οὔτε ἐκκλησίαν (διότι τὴν μόνην τῆς Λαρίσσης εἶχαν κρημνίσειν οἱ Τοῦρκοι ὡς εἴπαμεν (αὐτόθ.),) οὔτε κοινὸν σχολεῖον, διότι ἐφυλάττετο ἔγκλειστος διὰ τὸν φόβον τῶν Γιανιτσάρων. Τὸ 1787 ἔτος ἠνάγκασε τοὺς γονεῖς του λοιμώδης νόσος νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν πλησιόχωρον πολίχνην Τύρναβον. Οἱ πολλοὶ ναοὶ καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ λιτανεῖαι ἐξέστησαν τὸν νέον Κούμαν. Ἔμαθεν ἐκεῖ νὰ ἀναγινώσκῃ, καὶ ἐπιστρέψας εἰς Λάρισσαν κατεγίνετο εἰς ἀνάγνωσιν τῶν συναξαρίων καὶ τῆς Ἁμαρτωλῶν σωτηρίας. Οἱ γονεῖς του, βλέποντες τὴν φιλομάθειαν τοῦ τέκνου των, τὸν ἐσύστησαν ἐφεξῆς (1790) εἰς τὸν ἐν Τυρνάβῳ διδάσκαλον Πέζαρον. Ὁ ἀνὴρ οὗτος τοῦ ἐφαίνετο ἄγγελος μᾶλλον παρὰ ἄνθρωπος. Ἤρχισε τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὁ νέος· καὶ ὁ διδάσκαλός του χαίρων διὰ τὰς προόδους του τὸν προεβίβαζεν ἀπὸ κλάσεως εἰς κλᾶσιν, ἕως οὗ κατὰ τὸ 1796 ἔτος ἐτελείωσεν ὅλα τὰ μαθήματα τοῦ Πεζάρου. Τότε ὁ τῆς Λαρίσσης μητροπολίτης, ὁ κλεινὸς Διονύσιος Καλλιάρχης, ἐπανερχόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸν παρέλαβε μαζή του μὲ θέλησιν τῶν γονέων του, διὰ νὰ τὸν εἰσάξῃ εἰς ὑπουργίαν ἡγεμονικῆς τινὸς αὐλῆς. Ὁ τότε μέγας Διερμηνευτὴς, Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης, τὸν

ἐζήτησεν ἐπιπόνως. Ἀλλ᾽ ὁ Κούμας μὴ εὐχαριστηθεὶς εἰς τὴν ζωὴν τῶν ὑπουργούντων ἡγεμόνας, ὑπέστρεψε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τὴν πατρίδα του μὲ σκοπὸν νὰ περιπατήσῃ τὰ ἴχνη τοῦ θαυμαστοῦ διδασκάλου του. Μετ᾽ ὀλίγον ἐφάνη ἡ Ἄλγεβρα τοῦ Καϊλλίου εἰς φῶς, καὶ ὁ μεταφραστὴς αὐτῆς Ἀσάνης ἐκαλέσθη ἰατρὸς τῆς τότε ἀκμαζούσης κωμοπόλεως Ἀμπελακίων. Ὁ Κούμας προσέτρεξεν εἰς τὸν ἄνδρα, τὸν οἰκειώθη καὶ ἐβοηθήθη ὑπ᾽ αὐτοῦ νὰ καταλάβῃ τὴν βίβλον ἐκείνην. Ἔζη ἔπειτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς Τύρναβον μαζὴ μὲ τὸν διδάσκαλόν του, μελετῶν τὰ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ σχολείου. Μ᾽ ὅλον ὅτι παιδιόθεν ἦτο ἡ κρᾶσις του ἀσθενική, καὶ ἀρθριτική τις ὀφθαλμία μετέβη κληρονόμημα εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἐκαταγίνετο ὅμως ἀπαύστως εἰς τὴν μελέτην τῶν θεολογικῶν συγγραμμάτων καὶ τῶν παλαιῶν Μαθηματικῶν.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1798 ἔτους ἀνεδείχθη διδάσκαλος τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου τῆς πατρίδος του Λαρίσσης, ἥτις τώρα πρώτην φορὰν, ἀφοῦ ὁ Καλλιάρχης ἀνέκτισε τὸν ναόν της (Τόμ. I, σελ. 383), ἀπέκτησε τὸ καλὸν τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐστερεῖτο τριάκοντα περίπου ἔτη. Διότι πρὸ τοῦ 1770 ἔτους ὑπῆρχε σχολεῖον, ὅπου ἐδίδασκεν ὁ εἰς τὸν Τύρναβον μεταβὰς Λάμπρος Πάσχου, καὶ πρὸ αὐτοῦ ἄλλοι ἐκ τοῦ τῶν Ἰωαννίνων σχολείου. Ἐπειδὴ οἱ γονεῖς του ἤθελαν νὰ τὸν ἴδωσι νυμφευμένον, ὑπήκουσεν εἰς τὴν θέλησίν των μὲ συνθήκην νὰ συζευχθῇ μίαν γυναικαδέλφην τοῦ διδασκάλου του. Ταύτην ἔλαβε τὴν 31 Ὀκτωβ. 1798. Ἐπειδὴ ὅμως οὐδ᾽ αὐτὸν οὐδὲ τὴν σύζυγόν του ἤρεσκεν ἡ εἰς τὴν πολύτουρκον Λάρισσαν διατριβὴ, μὲ ἄδειαν τῶν γονέων του προσκαλεσθεὶς μετέβη διδάσκαλος εἰς τὸ ἐν Τσαριτσάνῃ σχολεῖον. Ἐκεῖ ἀνέλαβεν ὅλα τὰ διδασκαλικὰ καθήκοντα, ὅσα ἴδεν εἰς τὸν διδάσκαλόν του. Συνήθροισε ξένους μαθητάς, ἐδίδασκεν ἑλληνικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ μαθήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπρόσθεσε νέον μάθημα τὴν Ἄλγεβραν, καὶ ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου ἐπ᾽ ἐκκλησίας. Κατὰ παράδειγμα τοῦ εἰς Ἀμπελάκια διδάσκοντος τότε Κωνσταντᾶ ἐκαινοτόμησε τὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν μετάφρασιν μὲ μονολεξίαν καὶ κατ᾽ ἔννοιαν. Ἀλλ᾽ εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ τὸν ἐπλήγωσε κατάκαρδα λύπη ἀνυπόφορος. Ἡ καλὴ σύζυγός του τοῦ ἐγέννησε θυγάτριον τὴν 9 Νοεμβ. 1799, καὶ μετ᾽ ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανεν. Ὁ ἀκόμη ἀσυνήθιστος ἀπὸ τὰς περιπετείας τῆς τύχης Κούμας ἔγεινε σχεδὸν ἔκφρων. Τὸ θέρος 1800 μετέβη εἰς Ἀμπελάκια διὰ νὰ εὕρῃ παραμυθίαν μεταξὺ τῶν φίλων του Ἀσάνους καὶ Γρηγορίου Κωνσταντᾶ, καὶ εἰς δίμηνον διάστημα συμμετέφρασε μετὰ τοῦ πρώτου τὰς Κωνικὰς τομὰς τοῦ Καϊλλίου, καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου παρέλαβε χειρόγραφον θεωρίαν σύντομον τῆς Γεωγραφίας, καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸ σχολεῖον του. Τὴν πρώτην πραγματείαν συντάξας ἔπειτα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔστειλεν εἰς τοὺς τύπους τῆς Βιέννης, ὅπου ἐξεδόθη τὸ 1803 ἔτος. Ἐπλούτισε λοιπὸν τὸ σχολεῖον του μὲ νέας ἔτι Μαθηματικὰς γνώσεις.

Μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ τῆς Τσαριτσάνης σχολείου ἔβλεπε μὲ χαράν του ὁ Κούμας καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης Ἰωαννίκιον, ἄνδρα φλεγόμενον ὑπὸ φιλομαθείας, καὶ μεταξὺ πολλῶν ἱερωμένων τὸν μετέπειτα ἐπίσκοπον Ῥογῶν Ἰωσὴφ (ἴδε κατωτ. τμ. 10). Οἱ κόποι καὶ τὸ νοσῶδες τοῦ τόπου ἐξησθένισαν πολὺ τὰς δυνάμεις τοῦ Κούμα, ὅς τις διὰ τοῦτο προσκαλεσθεὶς εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντᾶ παραιτηθὲν σχολεῖον τῶν Ἀμπελακίων, ἀφῆκε διάδοχον ἕνα τῶν μαθητῶν του, Γερμανὸν ἱερομόναχον, καὶ μετέβη ἐκεῖ.

Εἰς Ἀμπελάκια ἐδίδασκεν ὁ Κούμας ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1803 ἔτους. Εἰς τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ ἐκ Βιέννης ἐπιστρέψας Ἄνθιμος Γαζῆς ζητῶν χρηματικὴν βοήθειαν διὰ νὰ συντάξῃ καὶ νὰ ἐκδώσῃ Ἑλληνικὸν Λεξικὸν εἰς Βιένναν. Ἐπέτυχε τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐπαρακίνησε δὲ καὶ τὸν Κούμαν νὰ γείνῃ

συνεργάτης τοῦ πόνου του. Οὗτος δὲ, μὴ ὑποφέρων πλέον νὰ βλέπῃ καὶ ν' ἀκούῃ τὰς ἀπανθρωπίας τοῦ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ἐπιθυμῶν νὰ ἴδῃ τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, ἐπιθυμῶν νὰ συνεργήσῃ εἰς ἔκδοσιν τελείου συστήματος Μαθηματικῶν ἐπιστημῶν καθαρῶν καὶ ἐφηρμοσμένων, ἐδέχθη τὸ πρόβλημα τοῦ Γαζῆ. Ἀπὸ Ἰωλκοῦ διὰ Σμύρνης καὶ Χίου καὶ Τεργέστης ἔφθασεν εἰς Βιένναν τὴν 11 Νοεμβ. 1804.

Ἀλλὰ μετὰ δύω μῆνας ὁ Γαζῆς ἐδειλίασεν εἰς τὸ ἔργον, ἐπειδὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἀπεδείχθη πόσον ἔμελλε νὰ ζημιωθῇ, ἀφοῦ ἐκδοθῇ τὸ ἐκεῖ ἀρχισθὲν μὲ δαπάνην τῶν Ζωσιμαδῶν Λεξικὸν καὶ μοιρασθῇ δωρεάν· καὶ ὁ Κούμας ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπ' αὐτόν. Πάραυτα ὅμως τὸν παρέλαβε μὲ καλὰς συνθήκας διδάσκαλον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὁ τότε ἐν Βιέννῃ παιδευόμενος εὐγενὴς νέος Στέφανος Μόσχος. Εὑρὼν ἀνάπαυσιν εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην, καὶ στερεώσας ὁπωσοῦν τὴν ἀσθενεστάτην ὅρασίν του διὰ τοῦ περιφήμου ὀφθαλμοϊατροῦ Βαΐρου, ἀφιέρωσεν ὁ Κούμας τὸν ἐκ τῆς διδασκαλίας του περιττεύοντα καιρὸν εἰς τὴν ἐντῷ Πανεπιστημίῳ παραδιδομένην Μαθηματικὴν, καθαρὰν καὶ ἐφηρμοσμένην, βοηθούμενος μᾶλλον ἀπὸ τὰ πράγματα εἰς κατάληψιν τῶν λέξεων παρὰ τὸ ἀνάπαλιν, καθὼς ἔλεγε περὶ ἑαυτοῦ ὁ Πλούταρχος, ὅταν πρῶτον ὑπῆγεν εἰς τὴν Ῥώμην. Ἐνταυτῷ ἐζήτησε συμβουλὴν ἀπὸ τὸν διδάσκαλον τῆς Μαθηματικῆς Δαίτλερον περὶ συγγράμματος Μαθηματικοφυσικοῦ διὰ νὰ τὸ μεταφράσῃ. Ὁ ἀνὴρ τοῦ ἐσύστησε τὸ τοῦ Φονταίνου Γαλλιστὶ γραμμένον ὡς εὔληπτον, καὶ εἰς γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν τότε ἐκαταλάμβανεν ὁ Κούμας καλήτερα παρὰ τὴν Γερμανικήν. Ἤρχισε μὲ ἀπονήτους πόνους νὰ τὸ μεταφράζῃ καὶ νὰ τὸ ἀναπληρόνῃ ἐξ ὅσων συγγραφέων Γάλλων ἀναφέρει εἰς τὸ προοίμιόν του, καὶ ἐνταυτῷ νὰ τὸ ἐκδίδῃ διὰ τῶν τύπων, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὸ 1807 ἦτο τελειωμένον τὸ ἔργον του. Τὸ συνέταξεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν

γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπίστευεν ὅτι πρέπει νὰ γράφωνται τοὐλάχιστον αἱ Μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι. Ἀλλ' ὅσον ἐπροχώρει ὁ Κούμας εἰς τὴν γνῶσιν τῆς Γερμανικῆς γλώσσης, καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὰς χημικὰς καὶ τὰς τῆς πειραματικῆς φυσικῆς, καὶ κατ' ὀλίγον εἰς τὴν τῆς Καντιανῆς φιλοσοφίας, τόσον ἐδυσαρεστεῖτο εἰς πολλὰ μέρη τῆς Φυσικῆς τοῦ Φονταίνου, ὁπότε ἡ Σειρὰ ἦτο ἤδη τυπωμένη. Τὸ ἀτομολογικὸν σύστημα τῶν Γάλλων τοῦ ἐφάνη ἀνίκανον νὰ ἑρμηνεύῃ τὰ φαινόμενα ὡς πρὸς τὸ δυναμικὸν τοῦ Καντίου. Διὰ τοῦτο ἠναγκάζετο ἐφεξῆς εἰς τὰς παραδόσεις του νὰ ἀναπληρόνῃ τὸν πόθον του διὰ χειρογράφων, τὰ ὁποῖα σώζονται εἰς τοὺς μαθητάς του.

Μετὰ τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων ἐκυρίευσαν τότε τὸν Κούμαν οἱ αὐτοσχέδιοι στοχασμοὶ τοῦ Κορᾶη. Κανεὶς ἴσως δὲν ἐσεβάσθη τοῦ ἀνδρὸς τὰς γνώμας ὅσον ὁ Κούμας. Μεταφράσας καὶ ἐκδοὺς εἰς δύω τομίδια (Βιέννῃ 1808) τὴν Χημικὴν τοῦ Γάλλου Ἀδήτου ἐπροσπάθησε νὰ περιπατήσῃ τὸν δρόμον του, ὅσον ἠδύνατο, εἰς τὸ κανονικὸν καὶ σαφὲς τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης. Ἠναγκάσθη εἰς τὴν Χημικὴν ταύτην νὰ πλάσῃ νέα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα, καλὰ ἢ κακὰ, ἐμεταχειρίσθησαν ἐφεξῆς καὶ ἄλλοι χωρὶς νὰ ἀναφέρωσι τὸν πρωτουργόν των.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ κατέθλιβαν διάφοροι τύχαι τὸν Κούμαν. Ὁ πατήρ του καταtρεχθεὶς ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν τυραννίαν ἔχασε τοὺς πόρους τῆς ζωῆς του. Ὁ υἱὸς τοῦ ἔδωκε τὴν μικράν του χρηματικὴν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν εἶχε συνάξειν ποτὲ ἀπὸ τὸ διδασκαλικόν του ἔργον εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Θετταλίας. Τὸ 1807 ἀπέθανεν ὁ πατήρ του, καὶ ἡ μήτηρ του καὶ ἡ μικρὰ θυγάτηρ του ἐπρόσμεναν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐλάμβαναν τὴν συντήρησίν των. Εἰς τοιαύτην ἀμηχανίαν εὑρισκόμενος ἐπροσκαλέσθη (Νοεμβρ. 1808) ἀπὸ τοὺς Σμυρναίους. Ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν παρακινούμενος διὰ γραμμάτων καὶ ἀπὸ τὸν Κορᾶην, ἀλλ' ἐζήτησε νὰ τοῦ χορηγήσουν τὴν δαπάνην διὰ νὰ ἀγοράσῃ τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστή-

μας ὄργανα. Οἱ Σμυρναῖοι ἔστερξαν τὸ ζήτημά του. Σφαῖραι, γεωγραφικοὶ πίνακες, μηχανικὰ, χημικὰ καὶ φυσικὰ ὄργανα, καὶ συλλογὴ ἐπιστημονικῶν βιβλίων τῆς Εὐρώπης ἐφροντίσθησαν καὶ προεστάλησαν, καὶ τὴν 24 Ἀπριλίου 1809 ἀνεχώρησεν ἐκ Βιέννης ὁ Κούμας, καὶ διὰ Τεργέστης ἔφθασεν εἰς Σμύρνην τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου. Εὐθὺς ἐκεῖθεν ἀπέπλευσεν εἰς Θεσσαλονίκην διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν μητέρα καὶ τὴν θυγατέρα του. Τὰς εὕρηκε γυμνὰς καὶ τὰς ἔφερεν εἰς Σμύρνην. Ἤρχισε τὴν παράδοσιν τῆς Μαθηματικῆς τὴν 1 Σεπτεμβ. καὶ ἐνταυτῷ διὰ νὰ ἔχῃ διδάσκαλον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης οἰκεῖόν του, ἔκραξε τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ διετρίβοντα Κωνσταντῖνον Οἰκονόμον τῆς Τσαριτσάνης, ἀπολαύσαντα (1799 — 1802), τῆς φιλικῆς του διδασκαλίας εἰς τὴν πολίχνην ἐκείνην. Αἱ πρῶται δημόσιοι ἑξαμηνιαῖαι ἐξετάσεις ἔγειναν μὲ συνδρομὴν πολλῶν φιλομαθῶν τὸν Φεβρουάριον 1810 καὶ μὲ κοινὴν εὐαρέστησιν.

Ἀλλ' ἔμελλε νὰ δοκιμάσῃ πειρασμοὺς εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Ἐνόσουν διχόνοιαν οἱ προεστῶτες τῆς πόλεως. Ἡ ἐναντία φατρία προστατεύουσα τὴν Εὐαγγελικὴν σχολὴν, ἀντεφέρετο εἰς τοὺς συστήσαντας τὴν νέαν, οἵτινες ἐπροσπάθουν νὰ ἀναδείξουν δημόσιον ἐκείνην, κρατουμένην ὑπὸ τινῶν οἰκογενειῶν μὲ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ἀγγλίας. Ἐνίκησεν, ἀπέβαλε τοὺς δημογέροντας, καὶ κατήργησε καὶ τὴν νέαν σχολήν. Ὁ Κούμας μὲ σταθερότητα μεγάλην ἀπεφάσισε νὰ καταπαλαίσῃ τοὺς πειρασμούς. Ἐπαρέστησεν εἰς τὸν ἀρχιερέα καὶ εἰς τοὺς νέους δημογέροντας τὴν αἰσχύνην τὴν προερχομένην ἐκ τῆς καταργήσεως τῆς σχολῆς. Μετὰ πολλοὺς λόγους τοὺς ἐκατάπεισε νὰ τοῦ δώσουν τὴν ἄδειαν νὰ φροντίσῃ αὐτὸς περὶ τῆς συντηρήσεώς της. Ἡ ἄδεια τοῦ ἐδόθη, καὶ διὰ καταστίχου εὑρὼν αὐτὸς τόσην συνδρομὴν χρηματικὴν, ὅση ἐξήρκει δι' ἐνοίκιον κατοικίας, ὅπου ἔμελλε νὰ μετατεθῇ ἡ σχολὴ, κατέστησεν ἐπιτρόπους δύω φιλογενεῖς ἄνδρας, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκε τὴν φροντίδα νὰ περισ-

σεύωσι τὰς ὑπογραφάς. Εἰς πόλιν, ὅπου διὰ τὴν ἐμπορίαν συῤῥέουσι πανταχόθεν οἱ ὁμογενεῖς, εὐκολύνετο ἡ χρηματικὴ βοήθεια. Ἠνοίχθη λοιπὸν ἡ σχολὴ τοῦ Κούμα μὲ ὄνομα Φιλολογικὸν Γυμνάσιον τὴν 1 Σεπτεμβ. 1810. Ὁ Κούμας παρέδιδεν ἐκ τῆς Σειρᾶς του, Μαθηματικὴν καθαρὰν καὶ ἐφηρμοσμένην καθ' ἑκάστην πρωῒ πλὴν τοῦ Σαββάτου· μετὰ τὸ μεσημέριον τρὶς τῆς ἑβδομάδος, Φιλοσοφικὰ ἐκ χειρογράφων του συντασσομένων τώρα. Σύνοψιν πειραματικῆς Φυσικῆς τὸ Σάββατον διὰ τοὺς πρωτοπείρους (ἐκδοθ. ἐν Βιέννῃ 1812), Γεωγραφίαν, καὶ Ἠθικὴν ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος καθὲν, μὲ ἀδιάκοπον δραστηριότητα. Τὸ ἔτος τοῦτο ἐφάνησαν εἰς τὸ Γυμνάσιον τὰ πρῶτα χημικὰ καὶ φυσικὰ πειράματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχεν ἰδεῖν ἀκόμη ἡ Ἑλλάς. Ὁ Οἰκονόμος ἐξήγει κλασικοὺς συγγραφεῖς μὲ μέθοδον ποριζομένην ἐκ τῶν αὐτοσχεδίων στοχασμῶν τοῦ Κοραῆ. Πέντε ὑποδιδάσκαλοι ἐφρόντιζαν διὰ τὰς μικροτέρας κλάσεις. Τὸ ἐφεξῆς ἔτος ἠρίθμει τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον τριακοσίους μαθητὰς, ἐντοπίους καὶ ξένους. Αἱ ὡραιότεραι ἡμέραι τῆς ζωῆς τοῦ Κούμα ἦσαν κατὰ τὸ 1812 ἔτος, ὁπότε οἱ καταργηταὶ τοῦ σχολείου δημογέροντες μεταμεληθέντες ἐζήτησαν ἀπ' αὐτὸν συγγνώμην διὰ τὰ γενόμενα, καὶ ἑνωθέντες μὲ τοὺς πρὶν διαφερομένους ἀνέδειξαν σχολὴν δημόσιον τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον. Θέλων νὰ εἰσάξῃ Γραμματικὴν νεωτέραν εἰς τοὺς μαθητάς του, ἔδωκε τὴν φροντίδα τῆς μεταφράσεως τῆς Γραμματικῆς τοῦ Γερμανοῦ Βουτμάνου εἰς τὸν Στέφανον Οἰκονόμον μαθητήν του ἐκ τῆς σχολῆς τῆς Τσαριτσάνης, καὶ ἐφεξῆς ἀκολουθήσαντα αὐτὸν καὶ ζήσαντα μαζή του εἰς Βιένναν, καὶ διὰ φροντίδος του παιδευθέντα τὴν ἰατρικὴν, τὸν ὁποῖον εἶχε παραλάβειν εἰς τὸ Γυμνάσιον νὰ παραδίδῃ Φυσικὴν ἱστορίαν καὶ Χημικήν. Ἡ Γραμματικὴ αὕτη ἐτυπώθη ἐν Βιέννῃ 1812.

Ηὔξαναν δὲ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν κατοίκων καὶ ἐξωτερικαί τινὲς ἐνέργειαι. Ὁ Κοραῆς ἐπῄνεσε δημοσίως εἰς τὸν πρόλογον τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ Πλουτάρχου τὴν σύστασιν τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου, χωρὶς νὰ

ἐξεύρῃ τὰς τύχας του. Εἰς Βουκορέστιον ἐποίμαινε τὴν
ἐκκλησίαν ὁ φιλόμουσος καὶ φιλογενὴς Ἰγνάτιος, ὅς τις
περιποιηθεὶς τὸν Βαρδαλάχον ἔδωκεν ἄλλην μορφὴν εἰς
τὸ σχολεῖον. Ἐπειδὴ ὁ Κοραῆς εἰς τοὺς αὐτοσχεδίους του
στοχασμοὺς ἐσυμβούλευσεν ἔκδοσιν φιλολογικῆς ἐφημε-
ρίδος, ὁ Ἰγνάτιος ὑπεστήριξε χρηματικῶς τὸν ἐν Βιέννῃ
τότε ἐφημερεύοντα Ἄνθιμον Γαζῆν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ ἔρ-
γον τοῦτο. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος ἐφάνη εἰς τὴν Ἑλλά-
δα, ὅς τις ἐκήρυττε τὰ πρακτικὰ τῶν σχολείων, καὶ ἑπο-
μένως τοῦ τῆς Σμύρνης, τοῦ ὁποίου ἐπήνεσε πολλάκις
τὴν μέθοδον. Ταῦτα ἀναγινωσκόμενα ὑπὸ τῶν Σμυρ-
ναίων διήγειραν χαρὰν καὶ ζῆλον.

Ζῆλον ἀνέλαβαν τώρα καὶ οἱ Χῖοι, τῶν ὁποίων
πολλοὶ ἐπίσημοι διέτριβαν εἰς τὴν Σμύρνην διὰ τὴν ἐμ-
πορίαν, καὶ ἤρχισαν νὰ φέρωσι τὰ τέκνα των εἰς τὸ Γυ-
μνάσιον. Ὁ Κούμας τοὺς ἐξήγει ἀκαταπαύστως τὴν ἀνι-
κανότητα τῆς τοῦ Παρίου σχολαρχίας. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς
ἐταράττοντο οἱ καλοὶ οὗτοι ἄνθρωποι ὡς νὰ ἤκουαν
βλασφημίας. Τελευταῖον ἐγνώρισαν τὴν ἀλήθειαν.
Κατέπαυσαν μὲ ἐτήσιον σιτηρέσιον τὸν γεραλέον Πάρι-
ον ἀπὸ τοῦ νὰ διδάσκῃ. Ἐζήτουν ἔπειτα τὸν Κούμαν καὶ
τοὺς μετ' αὐτοῦ, προβάλλοντές του τὴν ἀκαταστασίαν
τῶν Σμυρναίων. Μεταβὰς εἰς Χίον τὸ 1812, ἐνῷ ἐμά-
στιζε πανώλης νόσος τὴν Σμύρνην, εἶπεν ὁ Κούμας στα-
θερὰ τὴν γνώμην του, ὅτι δὲν ἀφίνει τὸ Γυμνάσιόν του
ποτὲ θέλων. Τοὺς ἐσυμβούλευσε δὲ νὰ καλέσωσιν ἐκ
Παρισίων τὸν συμπατριώτην των Νεόφυτον Βάμβαν. Ὁ
ἀνὴρ οὗτος, στολισμένος μὲ γνώσεις ἐπιστημονικὰς καὶ
φιλολογικάς, πρὶν μεταβῇ εἰς τὴν πατρίδα του, ἐξέδωκεν
εἰς Παρισίους 1813 Ῥητορικήν, ἥτις διὰ τὴν σαφήνειαν
καὶ μέθοδον, διὰ τὴν εὐφράδειαν καὶ καθαριότητα, διὰ
τὰ ἐξαίρετα παραδείγματα ἐκ τῶν ἀρίστων συγγραφέων,
Ἑλλήνων, Ῥωμαίων καὶ Γάλλων, ἐμπορεῖ νὰ συναριθ-
μηθῇ μεταξὺ τῶν κλασικῶν βιβλίων τοῦ γένους. Αἱ πυ-
ρώδεις ἔπειτα ἐπιστολαὶ τοῦ Κοραῆ πρὸς τοὺς Χίους τοὺς
ἐνεθουσίασαν τόσον, ὥστε τὸ σχολεῖον των ἐπλουτίσθη

ἐντὸς ὀλίγου μὲ 30,000 τόμους διαφόρων συγγραμμά-
των, καὶ μὲ τυπογραφίαν. Ἐπανέρχομαι εἰς τὸ Γυμνά-
σιον τῆς Σμύρνης.

Ὁ Κούμας ἐμεταχειρίζετο πᾶν μέσον, τὸ ὁποῖον
ἠδύνατο νὰ μυωπίσῃ τὴν φιλοτιμίαν τῶν μαθητῶν. Βί-
βλος τιμῆς ἐδιωρίσθη νὰ καταγράφωνται εἰς αὐτὴν
τὰ ὀνόματα τῶν εἰς τὰς ἑξαμηνιαίας ἐξετάσεις ἀριστευ-
όντων. Λόγοι συνετάσσοντο καὶ ἐξεφωνοῦντο ὑπ' αὐτῶν
εἰς τὰς ἡμέρας ταύτας. Βραβεῖα διενέμοντο καὶ ἡ ὕλη
τῶν μαθημάτων ἐπερισσεύετο κατ' ὀλίγον. Ὁ Κούμας
συνέταξε διὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Γυμνασίου τὴν προειρη-
μένην φυσικήν, καὶ τὸ σύνταγμα τῆς φιλοσοφίας, καὶ ἄλ-
λα τινά, περὶ τῶν ὁποίων θέλει γενῆν ἐφεξῆς λόγος. Ὁ
Οἰκονόμος συνέγραψε μίαν Κατήχησιν (ἐκδοθ. Βιέννῃ
1814), μίαν Ῥητορικὴν (Βιέννῃ 1813) καὶ τὰ Γραμμα-
τικὰ (Βιέννῃ 1817), βιβλίον διδακτικὸν τῆς ποιητικῆς
καὶ τῆς καλλιεπείας. Πολλοὶ μαθηταὶ διεσκορπίζον-
το εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς οἴκους Κων-
σταντινουπολιτῶν καὶ εἰς Βουκορέστιον, ἐφεξῆς δὲ καὶ
εἰς διάφορα μέρη τῆς Ῥωσίας, ὅπου ἐδίδασκαν καὶ διδά-
σκουν εἰσέτι τὰ μαθήματα τοῦ Γυμνασίου.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1813 ἔτους ἐπροσκαλέσθη ὁ Κού-
μας ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Κύριλλον καὶ τὴν Σύνοδον, καὶ
ἀπὸ τὸν Διερμηνέα Ἰάκωβον Ἀργυρόπουλον μὲ μεγάλην
φιλοφροσύνην νὰ ὑπάγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ
ἀναλάβῃ τὴν σχολαρχίαν τοῦ Κουροτσεσμείου Σχολεί-
ου. Μὲ δεήσεις πρὸς τὴν Σύνοδον ἠθέλησε νὰ ἀποβάλῃ
τὸ πρόβλημα. Ἀλλὰ δευτέρα πρόσκλησις καὶ τρίτη προσ-
ταγὴ νὰ δείξῃ ὑπακοὴν ὡς τέκνον εὐσεβὲς εἰς τὴν μητέ-
ρα του τὴν ἐκκλησίαν, τὸν ὑπεχρέωσε νὰ καταπεισθῇ.
Περὶ τὰ μέσα Μαΐου 1814 ἐφάνη εἰς τὴν Κωνσταντινού-
πολιν. Ὁ Κύριλλος, ὁ Ἀργυρόπουλος καὶ ὅλοι οἱ πρόκρι-
τοι τῶν ἀρχόντων τὸν ἐδέχθησαν ἐντιμότατα. Ὁ Κού-
μας τοὺς ἐπαράστησε τὸ ἀναγκαῖον τοῦ νὰ μείνῃ εἰς τὴν
Σμύρνην, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ὑπέφερεν ἱκανοὺς ἀγῶνας, καὶ
ὅπου εἶχε καὶ τὴν μονογενῆ κόρην του, καὶ τὸ μὴ ἀναγκαῖ-

ον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς του, ὅπου τὸ γένος
ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἄλλον σχολάρχην σοφώτερόν του. Ἀλλ᾽
ἡ Σύνοδος, καὶ πρὸ πάντων ὁ ἀγαπῶν αὐτὸν πρώην μὲν
ποιμὴν τῆς πατρίδος του Λαρίσσης, τότε δὲ Ἐφέσου μη-
τροπολίτης Διονύσιος ὁ Καλλιάρχης, τὸν ἐκατάπεισαν νὰ
μείνῃ κἂν ἕνα ἐνιαυτὸν, ἕως οὗ μαζή του νὰ συμφροντί-
σωσι περὶ εὑρέσεως ἄλλου διδασκάλου. Ἡ πειθανάγκη
αὕτη τὸν ἔκαμε νὰ ὑπακούσῃ, καὶ τὴν 1 Σεπτεμβ. 1814
ἑωρτάσθη εἰς τὴν σχολὴν ἡ ἀρχὴ τῶν μαθημάτων μὲ
τὴν παρουσίαν τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου, ὅλων τῶν ἐγ-
κρίτων ἀρχιερέων, τοῦ μεγάλου Διερμηνευτοῦ, τοῦ Μι-
χαὴλ Σούτσου, τοῦ μετέπειτα ἡγεμονεύσαντος, καὶ ἄλ-
λων ἀρχόντων, καὶ πλήθους πολλοῦ λαοῦ, ὅπου μετὰ τὴν
παράκλησιν τῆς Θεοτόκου ἐξεφώνησεν ὁ Κούμας λόγον
ἀνάλογον εἰς τὴν ἡμέραν.

Τὸ σχολεῖον τοῦτο, ἀφοῦ καθιδρύθη διὰ τοῦ Δημη-
τρίου Μουρούζη ὡς προείπαμεν (σελ. 575), τὸ ἐσχολάρ-
χησεν ὁ Πρωΐος, χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ δυσκολίας, ἐπειδὴ
εἶχε πλησίον του τὸν τότε Μέγαρχον τοῦ Φαναριωτικοῦ
γένους Δημήτριον Μουρούζην. Ἐπαράδωκεν Ἄλγεβραν
τινὰ χειρόγραφον, τὰ Μαθηματικὰ καὶ Φυσικὰ τοῦ Θεο-
τοκίου, καί τινας μεταφυσικὰς γνώσεις κατὰ τὰς μεταφρά-
σεις τοῦ Εὐγενίου. Ἀλλὰ διὰ τοῦ προστάτου Μουρούζη
λαβὼν (1806) τὴν μητρόπολιν Φιλαδελφείας, ἀνεχώρη-
σε (1807) εἰς τὸ ποίμνιόν του, ἀφήσας προσωρινὸν διά-
δοχον ἕνα του μαθητὴν, ἕως οὗ νὰ εὑρεθῇ τελειότερος δι-
δάσκαλος. Στέφανος Δούγκας, Τυρναβίτης τὴν πατρί-
δα, μαθητὴς τοῦ Πεζάρου, ἔπειτα εἰς Γερμανίαν τελειο-
ποιήσας τὰς Μαθηματικὰς γνώσεις του, καὶ εἰς Ἰέναν ἀ-
κούσας τὸν περίφημον φιλόσοφον Σχελίγγιον, εἰσήχθη
εἰς τὸ Κουρστσέσμειον σχολεῖον (1809). Ὁ ἀνὴρ οὗτος
ἦτο ἱκανὸς νὰ εἰσάξῃ ἐκεῖθεν εἰς τὸ γένος πολλὰς ὠφελί-
μους γνώσεις τῆς Γερμανίας, ἂν ἠδύνατο νὰ στερεωθῇ·
ἀλλ᾽ ὁ Δημήτριος Μουρούζης ἔλειπεν εἰς τὸ στρατόπεδον
τῆς Σούμλης· καὶ ὁ Δούγκας, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἀντιπα-

λαίσῃ εἰς τὰς μυρίας μηχανορραφίας, παραίτησε τὴν σχο-
λὴν μετὰ ἐνιαυτὸν ἕνα (1810). Μετὰ πενταετῆ διακο-
πὴν ἠθέλησαν νὰ τὴν ἀνανεώσωσιν οἱ Φαναριῶται.

Καθ᾽ ὅσα ἀποβλέπουν τὸ ὑλικὸν μέρος τοῦ καθι-
δρύματος τούτου, δὲν ἐμπορεῖ βέβαια ἄλλο σχολεῖον τῆς
Ἑλλάδος νὰ συγκριθῇ μὲ αὐτό. Οἶκος τοῦ διδασκάλου
εὐρύχωρος καὶ λαμπρὸς, βλέπων εἰς τὸ κατάστενον τοῦ
Βοσπόρου, στρωμένος καὶ ἐνδυμένος μὲ ἀρχοντικὰ ἔπι-
πλα. Αὐλὴ πλατυτάτη, στολισμένη μὲ κῆπον, καὶ πηγὰς
καθαρωτάτου ὕδατος· οἰκήματα πολλὰ ἀντικρὺ τῆς διδα-
σκαλικῆς οἰκίας διὰ νὰ ζῶσι ξένοι μαθηταὶ, καὶ βιβλιο-
θήκη ὄχι εὐκαταφρόνητος, καὶ μισθὸς διδασκαλικὸς
πλούσιος. Ἀλλ᾽ εἰς τὴν ὕλην ταύτην δὲν ἐνεφώλευεν ἓν
πνεῦμα διοικητικὸν καὶ συνεκτικὸν τοῦ ὅλου, ἀλλὰ λεγε-
ὼν ἀοράτων πνευμάτων ἀνταγωνιζομένων ἢ συναγωνι-
ζομένων πρὸς ματαίωσιν τοῦ σκοποῦ. Καμμία οἰκιακὴ
σχέσις δὲν συνέδεε τοὺς ἄρχοντας μὲ τὸ σχολεῖον, ἐπει-
δὴ κἀνεὶς δὲν ἔστελνε τὸν υἱόν του ἐκεῖ νὰ παιδευθῇ, ἀλ-
λὰ καθεὶς εἶχε τὸν οἰκοδιδάσκαλόν του. Οἱ μαθηταὶ ἦ-
σαν, ἄλλοτε περισσότεροι καὶ ἄλλοτε ὀλιγώτεροι, ξένοι
συγκλύδες ἐκ διαφορῶν μερῶν τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης·
ἐπὶ Κούμα ἠριθμοῦντο περὶ τοὺς ἑκατόν· ἄποροι οἱ πολ-
λοὶ, καὶ ὅμως ἄτακτοι καὶ ἀνάγωγοι. Ἐπειδὴ ἔζων ὅλοι
εἰς τὸ σχολεῖον, ἐχρειάζετο ἀστυνομική τις ἀγρυπνία διὰ
νὰ χαλινόνῃ τὰς ὁρμάς των. Ἐκ τούτων ἦσαν ὑπότρο-
φοι τοῦ σχολείου δεκατέσσαρες λαμβάνοντες μηνιαῖον
σιτηρέσιον ἀπὸ τὸ ταμιεῖον τοῦ σχολείου. Τέσσαρες ἐπί-
τροποι, δύω τῶν ἀρχιερέων καὶ δύω τῶν ἀρχόντων, ἐ-
φρόντιζαν τὰ τῆς σχολῆς μὲ ἀντιθέτους γνώμας. Ὁ μέ-
γας Διερμηνευτὴς ἐπεῖχε τόπον ὑπάτου ἄρχοντος, ὅς τις
ἠδύνατο νὰ ἀποφασίζῃ περὶ πάντων.

Ὅταν παρεδόθη εἰς τὸν Κούμαν ἡ σχολὴ, τοῦ ἐνε-
πιστεύθη ἐνταυτῷ ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων καὶ τοῦ Διερμη-
νευτοῦ, παρόντων καὶ ἄλλων ἀρχόντων, ἡ πληρεξουσιό-
της τοῦ νὰ διατάσσῃ τὰ ἐσωτερικὰ, καὶ νὰ δέχεται εἰς τὴν

καταγραφὴν τῶν ὑποτρόφων ὅν τινα κρίνῃ ἄξιον, καὶ νὰ μὴ ἀκούῃ κἀνενὸς τὴν σύστασιν, οὐδ᾽ ἂν ἐσύσταιναν τινὰ καὶ αὐτοὶ οὗτοι. Αἱ ἀρχαὶ ἐφάνησαν πολλὰ καλαί. Ὁ Πατριάρχης, ὁ Διερμηνευτὴς, τοῦ Ἡγεμόνος Καρατσᾶ οἱ Διάκτοροι ἐπροσφέροντο φιλικώτατα πρὸς τὸν διδάσκαλον. Ἀλλὰ δὲν ἐπέρασε μῆνας, καὶ ἤρχισαν νὰ τοῦ συσταίνωσιν ὑποτρόφους, ἐνῷ ὁ ἀριθμός των ἦτο πλήρης, καὶ ὁ Κούμας φυλάττων ἀπαράβατον τὸν κανόνα τοὺς ἀπέπεμπε μὲ αὐστηρότητα. Ἡ φατρία, ἥτις ἤθελε νὰ φαίνεται ὅτι αὐτὴ μόνη εἶναι ἱκανὴ νὰ συντηρῇ τὸ σχολεῖον, ἤρχισε νὰ διεγείρῃ τοὺς μαθητὰς εἰς στάσεις καὶ ἀταξίας. Ὁ Κούμας μὲ αὐστηρὰν ἀγρυπνίαν, καὶ μὲ ἀποβολὴν ἀτάκτων τινῶν, τοὺς ἐχαλίνωσεν· ἀλλ᾽ οἱ ἀποβληθέντες ἐπροστατεύοντο ἀπὸ μεγιστᾶνας· καὶ τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν πρώτης δυσαρεστήσεως. Μέχρις ἐκείνου ἐδίδασκε τὰ ἑλληνικὰ μαθήματα εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο Νικόλαος Λογάδης, ὅς τις ἐγνώριζε καλῶς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλ᾽ ἦτο προσηλωμένος εἰς τὴν περιττολόγον μέθοδον, τὴν ὁποίαν παρέλαβεν ἀπὸ τοὺς διδασκάλους του. Ἐδιόρθονε τότε καὶ τὸ λεξικὸν, τὴν Κιβωτὸν, καὶ διὰ νὰ ἔχῃ περισσότερον καιρὸν εἰς τοῦτο, ἐσυγχωρήθη λαμβάνων τὸν μισθόν του νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν. Τὸ βάρος τοῦτο προσετέθη προσωρινῶς εἰς τὸν Κούμαν, ὅς τις τώρα ἐδίδασκε Μαθηματικὴν καὶ Φιλοσοφίαν, καὶ ἐνταυτῷ ἐξήγει Ἕλληνας συγγραφεῖς. Ἡ εἰς τὰ ἑλληνικὰ μέθοδός του ἐφάνη παράξενος κατ᾽ ἀρχάς· ἦτο ἁπλῆ· δὲν ἀνίχνευε πολλὰς ὥρας κατὰ συνέχειαν τὰ μόρια κατὰ Γαζῆν· εἰς ἕνα λόγον ἦτο διάφορος τῆς συνήθους μεθόδου. Ὁ καιρὸς ἐπληροφόρησε καὶ τὴν πανσπερμίαν τῶν μαθητῶν, ὅτι ἡ μέθοδος καὶ ἡ αὐστηρία τοῦ διδασκάλου ἦσαν εὐεργετικὰ εἰς αὐτοὺς μέσα. Ἀλλ᾽ ἐκεῖνος βλέπων τὸν ἑαυτόν του εἰς καθημερινοὺς ἀγῶνας κατὰ τῆς ἀπαραδειγματίστου μηχανοῤῥαφίας, ἀκούων ἀπὸ τοὺς ὑποσκάπτοντας τὸ σχολεῖον: Ἐὰν ἤμεθα ἡμεῖς εἰς τὰ πράγματα, δὲν ἔπασχε τίποτε ἡ Σχολὴ ὑπὸ

τοιοῦτον διδάσκαλον, ἐστάθη πιστὸς εἰς τὸν λόγον του, καὶ λαβὼν τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγῃ εἰς Σμύρνην διὰ νὰ νυμφεύσῃ τὴν κόρην του, ἀνεχώρησε κατὰ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου 1815, καὶ δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν Κουρουτσεσμέν. Ἐδίδαξεν εἰς τὸ φιλολογικὸν Γυμνάσιον δύω ἔτη ἀκόμη, καὶ ἀφοῦ ἐνύμφευσε τὴν θυγατέρα του, ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ μεταβῇ τὸ δεύτερον εἰς Βιένναν διὰ νὰ διορθώσῃ καὶ νὰ ἐκδώσῃ τὸ φιλοσοφικόν του σύνταγμα, καὶ ἄλλα τινὰ συγγράμματα ἀναγκαῖα διὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Γυμνασίου.

Τὴν 21 Ὀκτωβρ. 1817 ἴδε πάλιν τὴν Βιένναν, καὶ ἤρχισεν εὐθὺς τὸ ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον μετέβη ἐκεῖ. Τὰ χειρόγραφα τῆς φιλοσοφίας, διὰ τῶν ὁποίων ἐδίδασκε τοὺς μαθητάς του, καὶ διὰ τῶν ὁποίων αἱ Γερμανικαὶ θεωρίαι ἠκούσθησαν κατὰ πρῶτον εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Ὁμήρου, ἐφάνησαν εἰς φῶς, 1818 καὶ 1819 εἰς τέσσαρας τόμους μὲ ἐπιγραφὴν Σύνταγμα φιλοσοφίας. Εἰς τὸν πρῶτον τόμον ἔβαλεν ὁ ἐκδότης Ἐμπειρικὴν ψυχολογίαν, ἠρανισμένην ἐκ διαφόρων συγγραφέων, καὶ τὴν Κρηπίδα τῆς φιλοσοφίας συντετμημένην ἐκ τῆς Θεμελιώδους φιλοσοφίας (Fontamental philosophie) τοῦ περιφήμου φιλοσόφου τῆς Λειψίας Κρυγίου· εἰς τὸν δεύτερον τὴν Λογικὴν, τὴν ὁποίαν ἐσύνταξεν ἐλευθέρως ἀπὸ τὴν ὕλην τῆς Λογικῆς τοῦ Εὐγενίου μὲ εἶδος νεώτερον, καὶ Γενικὴν Γραμματικὴν, τὴν ὁποίαν ἐσύνθεσεν ἐξ ἰδίων του ἀρχῶν. Ἡ Μεταφυσικὴ καὶ ἡ Αἰσθηματικὴ, ἐμπεριεχόμενα εἰς τὸν τρίτον τόμον, καὶ τὰ περὶ Δικαίου καὶ ἡ Ἠθικὴ εἰς τὸν τέταρτον, εἶναι ἀπάνθισμα τοῦ μεγάλου συστήματος τῆς φιλοσοφίας τοῦ εἰρημένου κλεινοῦ φιλοσόφου Κρυγίου. Τὴν Ἠθικὴν Θεολογίαν, καὶ τὴν Παιδαγωγικὴν, ἀποτελοῦντα τὸ ἥμισυ μέρος τοῦ τετάρτου τόμου, συνέταξεν ὁ ἐκδότης ἐλευθέρως καὶ κατὰ τὴν χρείαν τοῦ γένους. Εἰς τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα (1818 — 1819) ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ Μετάφρασιν τῆς ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Τεννεμάνου, Σύνοψιν χρο-

νολογίας, Σύνοψιν Παλαιᾶς Γεωγραφίας, καὶ Σύνοψιν
ἐπιστημῶν διὰ τοὺς πρωτοπείρους, περιέχουσαν Ἀριθμη-
τικὴν, Γεωμετρίαν, Γεωγραφίαν νεωτέραν, Ἀστρονο-
μίαν, Λογικὴν καὶ Ἠθικὴν, ὅλα διωρισμένα εἰς χρῆσιν
τοῦ Φιλολογικοῦ τῆς Σμύρνης Γυμνασίου.

Κατὰ τοῦτο τὸ χρονικὸν διάστημα (1817—1819)
ἐκινεῖτο θαυμασίως ἡ Ἑλλὰς εἰς τὰ πρόσω τῆς παιδεί-
ας. Ἑκατοντάδες νέων Ἑλλήνων διεσπαρμένοι εἰς Ἰτα-
λίαν καὶ Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν, ἐσπούδαζαν εἰς τὰ
πανεπιστήμια διαφόρους ἐπωφελεῖς γνώσεις. Ὁ Λόγιος
Ἑρμῆς, ἐκδιδόμενος τώρα ὑπὸ Θεοκλήτου καὶ Κοκκινά-
κη, ἀποκατεστάθη ἐθνικὸν σύγγραμμα, ὅπου πανταχό-
θεν οἱ λόγιοι ἔστελναν φιλολογικὰς διατριβὰς, αἱ ὁποῖαι
ἐκίνουν καὶ τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης τὴν περιέργειαν.
Δύω διατριβαὶ, εἰς τὴν τρίτην ἔκδοσιν τοῦ Ἑλληνικο-
γερμανικοῦ Λεξικοῦ τοῦ Σνεϊδέρου, καὶ εἰς τὴν ἔκδο-
σιν τοῦ Θεοφράστου ἀπὸ τὸν αὐτὸν Σνεϊδέρον, εἶναι
πολύτιμοι στολισμοὶ τοῦ περιοδικοῦ τούτου συντάγμα-
τος. Ἐνταύτῳ ὅμως ἀνέστησαν τινὲς μὲ ἐχθροπάθειαν
κακοῦργον, ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸν Καδρικᾶν, κατὰ τοῦ
ἐναρέτου καὶ πολυμαθοῦς Κοραῆ. Ὁ ἀρχηγός των ἔ-
γραψε παχυλώτατον βιβλίον, τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ τὴν
ἠθικὴν καὶ φιλολογικὴν κατάστασίν του. Ἕνας φίλος του
ἐξέδιδεν ἐν Βιέννῃ τὴν Καλλιόπην, εἰς τῆς ὁποίας τὴν
ἀνάλυσιν καὶ κρίσιν δὲν πρέπει πλέον νὰ χρονοτριβῇ
τις, ἐπειδὴ κἀνεὶς δὲν ἀγνοεῖ τὰς ἰδιότητάς της. Ἡ παῤ-
ῥησία τὸν Κοραῆ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναπαύσῃ τοὺς ἀ-
λαζόνας. Διὰ τοῦτο τινὲς, καὶ θαυμασταὶ πρότερον τοῦ
ἀνδρὸς, ἤρχισαν νὰ κατακρίνωσιν ὅσα πρότερον ἐθαύ-
μαζαν, χωρὶς νὰ βλέπωσι τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον τρέ-
χει τὸ ἦθος των ἐκ τῆς ἀντιφάσεως.

Τὸ 1819 ἔτος ἠθέλησεν ὁ Κούμας, πρὶν ἐπιστρέ-
ψῃ εἰς Σμύρνην, νὰ ἴδῃ τὰ πανεπιστήμια καὶ τοὺς σο-
φοὺς ἄνδρας τῆς Γερμανίας, διὰ νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τού-
των εἰς ὅσα συντείνουσιν εἰς σχολείου ἀπαρτισμόν. Εἰς

Λειψίαν ἐγνώρισε τὸν ἀγαθὸν Κρύγιον, καὶ συναναστρά-
φη ἱκανὰς ἡμέρας μετ' αὐτοῦ φιλικώτατα· εἰς Βερολῖ-
νον ἴδε τὸν ἔνδοξον φιλολόγον Οὐόλφιον, τὸν ἐκδότην
τοῦ Ὁμήρου κατ' ἐξοχὴν, τὸν Βουτμάνον, τὸν Βόκκε-
ρον, καὶ ἄλλους ἐνδόξους ἄνδρας· εἰς Γότιγγαν, τοὺς
ἐκεῖ διεπρέποντας διδασκάλους, εἰς Εἵλδεμβέργαν τὸν
ὀνομαστὸν φιλολόγον Κρεΰτσερον, καὶ εἰς Μυνιχίαν
τὸν ἀνδρῶν καὶ φιλολόγων ἄριστον Θείρσιον, ὅς τις τὸν
ἐφιλοφρόνησε μεγάλως, καὶ τὸν ἀκουστὸν φιλόσοφον
Σχελίγγιον καὶ ἄλλους. Ἀλλ' εἰς ὅλην ταύτην τὴν πε-
ριήγησιν τὸν ἐσυνώδευαν ῥευματικοὶ πόνοι τῶν ὀδόντων
τόσον ἄγριοι, ὥστ' οἱ καλοὶ οὗτοι ἄνδρες, μάλιστα εἰς
Μυνιχίαν, ἐφρόντιζαν μᾶλλον νὰ τὸν θεραπεύωσι καὶ
νὰ τὸν συμπονῶσι παρὰ νὰ τὸν συναναστρέφωνται.

Κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἴδε τὴν χρηστότητα
πολλῶν Γερμανῶν, οἵτινες ἐκ φιλανθρωπίας μᾶς
ἐνθαῤῥύνουσιν εἰς τοὺς ἀγῶνας μας μὲ τιμὰς ὄχι
ἀναλόγους τῶν δυνάμεών μας. Τὸ πανεπιστήμιον τῆς
Λειψίας ἐκ τοιαύτης ἐπιεικείας κινηθὲν τὸν ἀνέδειξε
Δόκτορα τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν καλῶν λεγομένων τε-
χνῶν, καὶ τοῦ ἔστειλε τὸ δίπλωμα κατ' ἀρχὰς τοῦ
1820 ἔτους. Ἡ ἐν Βερολίνῳ Βασιλικὴ Ἀκαδημία
κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον τὸν ὠνόμασε μέλος
της. Τὴν αὐτὴν δὲ τιμὴν τοῦ ἔκαμε μετὰ ἕνα ἐνι-
αυτὸν καὶ ἡ βασιλικὴ Ἀκαδημία τῆς Μυνιχίας. Εἰς τοῦ-
το ὅμως τὸ μεταξὺ ἐσυγχύσθη ἡ ἁρμονία μεταξὺ τοῦ εἰς
τὴν Σμύρνην διδάσκοντος, καὶ τῶν Δημογερόντων τῆς πό-
λεως· καὶ ὁ πρῶτος ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Κωνσταν-
τινούπολιν διὰ νὰ εὕρῃ βοήθειαν ὑπὲρ τοῦ Γυμνασίου.

Ὁ Κούμας ἐτάχυνε τώρα τὴν ἐπιστροφήν του.
Ἀνεχώρησε (Μάϊον 1820) ἀπὸ Βιέννης, καὶ θέλων
νὰ ἴδῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν τίνα δρόμον ἔχει ἡ πε-
ρὶ τοῦ Γυμνασίου στάσις, ὠδοιπόρησεν εἰς Ὀδησ-
σόν. Ἀλλ' ἐκεῖ ἐξαφνίσθη ἀκούσας ψιθυριζομένην τὴν
ἑταιρείαν. Ἐὰν ἤξευρέ τι περὶ αὐτῆς πρότερον (κἀνεὶς λό-
γιος τῶν ἐν Βιέννῃ δὲν ἤξευρε), βέβαια δὲν ἔκαμνε τὸν

ἐπίπονον τοῦτον δρόμον. Εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔμαθεν ὅτι ἡ ἑταιρεία εἶχε πολλὰ μέλη. Μὲ τοὺς διαλογισμοὺς τούτους ἔφθασεν εἰς Σμύρνην τὸν Αὔγουστ. 1820. Ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ δημογέροντες τοῦ ἐπρόσφεραν εὐθὺς τὴν καθέδραν του εἰς τὸ Γυμνάσιον. Ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε νὰ τὴν δεχθῇ τρέμων μὴ ἔξαφνα ἡ ἑταιρεία περιπλέξῃ καὶ αὐτὸν καὶ τὸ κοινὸν εἰς δυστυχίαν μὲ ἔξαφνόν τινὰ ἐκπυρσοκρότησιν. Ἤρχισεν εἰς τὴν οἰκίαν του νὰ μεταφράζῃ τὸ Ἑλληνικογερμανικὸν Λεξικὸν τοῦ Ῥειμέρου. Ἀλλ᾽ οἱ ἐκεῖθεν διαβαίνοντες ἑταῖροι ἐτάραττάν συχνάκις τὴν ἡσυχίαν του μὲ λόγους αἰνιγματώδεις, τῶν ὁποίων τὴν ἔννοιαν δὲν ἠθέλησε ποτὲ νὰ καταλάβῃ. Ἔφθασεν ἡ τρομερὰ ἀγγελία τῆς ἐπαναστάσεως (Μάρτ. 1821). Ἡ πόλις μετεβλήθη εὐθὺς εἰς κοιλάδα κλαυθμῶνος. Ὁ Κούμας μετὰ τῆς οἰκογενείας του μετέβη εἰς Τεργέστην (Μάϊον). Ἡ οἰκία του ἐδημεύθη, καὶ ἔχασε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ βιβλία του. Ἀπὸ Τεργέστης μετέβη προσωρινῶς εἰς Βιένναν, ἀλλ᾽ ἐκεῖ τὸν ἐκράτησαν ἀπρόοπτοι περιστάσεις. Διὰ νὰ μὴ κάθηται ἀργὸς, συνεπλήρωσε τὸ Ῥειμερικὸν Λεξικὸν, καὶ ἕως τοῦ 1826 ἔτους τὸ ἐδημοσίευσε διὰ τῶν τύπων. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἤρχισε τὰς ἀνὰ χεῖρας Ἱστορίας τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων*), καὶ ἐφεξῆς ζητεῖ θεόθεν μὲν ἥσυχον τέλος, ἀπὸ δὲ τοῦ γένους φιλάνθρωπον συγκατάβασιν εἰς τοὺς ἀγῶνάς του. Τὸ πνεῦμα πρόθυμον· ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής· ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σαρκίου μυρία ἄλλα ἀνέκαθεν ἐπολέμουν τὸν Κούμαν καὶ τὸν πολεμοῦσιν εἰσέτι.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (1820 κ. ἐφ.) δὲν ἀπελάμβαναν πλέον τὰ σχολεῖα τὴν εὐνοϊκὴν προστασίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀρχόντων ὡς πρότερον. Εἰς Βουκορέστιον ἐπὶ Καρατσᾶ ἤδη συνέβησαν πολλαὶ συγχύ-

*) Παρεκτὸς τῶν προειρημένων φιλοπονημάτων του ἐξ ἰδιαιτέρας κλίσεως πρὸς τὸν χαριέστατον σοφὸν τῆς Γερμανίας Βειλάνδον μετέφρασεν ὁ Κούμας καὶ ἐξέδωκε τὸν τούτου Ἀγάθωνα, τρεῖς τόμους, 8, 1814 ἐν Βιέννῃ, καὶ τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἀβδηριτῶν τοῦ αὐτοῦ, 2 τόμ., 8, 1827 ἐν Βιέννῃ.

σεις καὶ ῥαβδισμοὶ τῶν διδασκάλων Νεοφύτου Δούκα καὶ Στεφάνου Κομητᾶ. Ὁ Ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος Σοῦτσος ἐπροσπάθησε νὰ ἀνορθώσῃ τὴν σχολήν. Ἀλλὰ τὸν Βαλέταν, ὅς τις ἦτο ἱκανὸς νὰ διδάσκῃ, τὸν ἐκράτησε Γραμματέα του· ἕνας ἐπιστημῶν διδάσκαλος, προσκληθεὶς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, ἦτο ἀπὸ τοὺς ἀγραμμάτους καὶ ἐνταυτῷ οἰηματίας σοφοὺς, οἵτινες δὲν δύνανται νὰ ἐμπνεύσουν ζῆλον εἰς τὰς μαθήσεις. Εἰς Ἰάσιον ἐπροσπάθησεν ὁ Δούγκας νὰ δώσῃ νέον δρόμον εἰς τὰς ἰδέας. Ἀλλὰ φιλοσοφοθεολογῶν κατὰ Σχελίγγιον ἐνομίσθη ἀντίθεος, καὶ παραιτηθεὶς ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ἀνέλαβε Καλογηρικὴν φροντίδα ζῶν καὶ τρυφῶν ἀπὸ τὰ ἐκεῖ κτήματα τῆς τῶν Ἰβήρων Ἀθωνιάδος Μονῆς. Ὁ διάδοχός του, Γοβδελᾶς, ἦτο ἄνθρωπος, ὅς τις ἐπεχείρησε πολλὰ, δὲν ἐτελείωσεν ὅμως κἀνέν. Προσηλωμένος εἰς τὰς παλαιὰς μεθόδους ἐμιμεῖτο τοῦ Εὐγενίου τὸν ἑλληνισμὸν, ὡς νὰ ἠδύναντο πλέον νὰ ἐφαρμοσθῶσιν εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τὰ παλαιὰ, ἐνῷ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν λογίων κατ᾽ ἄλλας καὶ ἄλλας ἀρχὰς ἔγραφαν ἤδη τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν εἰς τὰς ἐπιστήμας. Εἰς Σμύρνην ἴδαμεν τὴν κατάστασιν τοῦ Γυμνασίου. Εἰς Χίον ἐτελειοποιεῖτο πάντοτε ἡ σχολὴ, καὶ ἀπέκτησεν ἐσχάτως καὶ ὡραῖον τυπογραφεῖον. Αἱ Κυδωνίαι ἀντὶ τοῦ Βενιαμὶν ἀποκτήσασαι τὸν ἐξ Ἄνδρου Θεόφιλον ἐβάδιζαν ἡσύχως εἰς τὰς μαθήσεις, χωρὶς νὰ ἔχουν ἐσχάτως τὸ μέγα πλῆθος τῶν μαθητῶν, τὸ ὁποῖον συνέτρεχεν ἐκεῖ κατ᾽ ἀρχάς.

Τοιαύτη ἦτο ἡ πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ κατάστασις τῶν Ἑλλήνων ἕως τοῦ 1821 ἔτους, ὁπότε ἐξεῤῥάγη ἡ ἐπανάστασις.

5. Πρόδρομοι τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστάσεως.

(1797 — 1821)

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, μὲ ὅλας τὰς δυστυχίας, τὰς ὁποίας ὑπέφερνεν ἀπὸ τὸν κύριόν του, ἔμενε πάντοτε

ἥσυχον, καὶ ἀπέδιδε τὴν παροῦσαν του τύχην εἰς τὰς ἀνερμηνεύτους βουλὰς τῆς Θείας προνοίας. Ἐπεμελεῖτο τὴν ἐμπορίαν καὶ τὰ ἐργόχειρά του διὰ νὰ ἀντιπαλαίῃ μὲ τὸ ἀργύριον τὰς νομίμους καὶ παρανόμους ἀργυρολογήσεις τῶν κρατούντων, καὶ ἔχαιρεν ὁσάκις ἠδύνατο νὰ ἑορτάζῃ ἡσύχως τὰς λαμπροτέρας τῶν ἑορτῶν του. Τὰ σχολεῖα, μάλιστα ἕως τοῦ 1800 ἔτους, δὲν ἐσκόπουν ἄλλο, εἰ μὴ νὰ κάμνουν καταληπτὴν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς τὴν γλῶσσαν, διὰ τῆς ὁποίας ἦσαν γραμμένα τὰ ἱερὰ βιβλία. Ἀπὸ τοῦ 1800 ἔτους καὶ ἐφεξῆς ἐφρόντιζαν οἱ λόγιοι νὰ ἐξαπλώσουν παιδείαν περισσοτέραν, ὥστε πᾶσα κλᾶσις νὰ μεταχειρίζεται μὲ κάποιαν μάθησιν καλήτερα τὸ ἐπάγγελμά της, Οὐδὲ ἴχνος ἐπαναστατικῆς ἐννοίας δὲν εὑρίσκετο εἰς κάμμίαν φρονίμην κεφαλήν. Οἱ φρόνιμοι μάλιστα κατέκριναν τοὺς αἰτίους τῆς τραγικῆς σκηνῆς, ἥτις ἐπαραστάθη εἰς Πελοπόννησον κατὰ τὸ 1769 ἔτος (Τόμ. I, σελ. 382). Ἦσαν καὶ πολλοὶ θρησκευτικοὶ, οἵτινες ἐκ ζήλου ἐκκλησιαστικοῦ ἐδίδασκαν, ὅτι ἡ θεία πρόνοια μᾶς ὑπέβαλεν εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν σκῆπτρον διὰ νὰ μᾶς φυλάξῃ δι' αὐτοῦ ἀπὸ τὰς αἱρέσεις καὶ ἀπὸ τὴν εἰς χριστιανικάς τινὰς χώρας ἐμφιλοχωρήσασαν ἀδιαφορίαν περὶ τὰ θεῖα.

Ἡ ἡσυχία ὅμως τῶν φρονημάτων τούτων ἤρχισε νὰ ταράττεται ἀπὸ τοῦ 1797 ἔτους. Ὁ ἐκ Φερῶν (τώρα Βελεστίνου) τῆς Θετταλίας Ῥήγας, ἀνὴρ πυρώδης, μὲ γνώσεις τινὰς, τὰς ὁποίας εἶχε περισσεύσειν εἰς Βουκορέστιον, μεταβὰς εἰς Βιένναν, ὅπου ἐξέδωκε μικράν τινα δημώδη Φυσικὴν, καὶ ἐρωτικάς τινὰς μυθιστορίας, καὶ ἕνα μέγαν Γεωγραφικὸν πίνακα τῆς Ἑλλάδος μὲ παραλληλισμὸν τῶν νέων καὶ παλαιῶν ὀνομάτων, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἐκδώσῃ τὴν περιήγησιν τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος, βλέπων τὴν τότε Γαλλικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὰς εἰς τὴν Ἰταλίαν προόδους τοῦ Βοναπάρτου, συνέλαβε τὸν τολμηρὸν στοχασμὸν νὰ ἐπαναστήσῃ τοὺς ὁμογενεῖς του κατὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ

κράτους. Μὲ γλῶσσαν τόσον δημώδη, ὥστε τὴν ἐκατα-λάμβανε πᾶσα κλᾶσις Ἑλλήνων, εἰς νόμον μουσικὸν, ὅς τις ἦτο πάγκοινος εἰς τὰ στόματα ὅλης τῆς κατωτά-της κλάσεως τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐσύνθεσεν ᾠδὴν παθητικωτάτην, διὰ τῆς ὁποίας ἐκάλει ὅλους εἰς τὰ ὅπλα διὰ νὰ ἀναλάβουν τὴν ἀρχαίαν των δόξαν καὶ ἐλευθερίαν. Μαθὼν τὸ πρᾶγμα ὁ ἐν Βιέννῃ τότε διατρίβων Σουλτανικὸς πρέσβυς, ἐζήτησεν ἐπιμόνως τὸν ἄνδρα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ζήτησίν του ἐστάλθησαν εἰς Βελιγράδιον ὁ Ῥήγας καὶ οἱ φίλοι του καὶ ἐκεῖ ἔδωκαν τέλος γνωστὸν εἰς ὅλους τὸν Μάϊον 1798· ἀλλὰ τὰ τραγούδιά του διεδόθησαν κατ' ὀλίγον εἰς ὅλον τὸ γένος. Μικροὶ καὶ μεγάλοι καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες ἔψαλαν τὴν τοῦ Ῥήγα ᾠδὴν εἰς πᾶν συμπόσιον καὶ εἰς πᾶσαν συντροφίαν. Μ' ὅλον ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐψάλλετο ὡς εὔμορφον τραγούδιον, ἤρχισεν ὅμως κατ' ὀλίγον νὰ ἐνεργῇ ψυχικῶς· καὶ ὅσον ἐπερίσσευαν αἱ ἐκ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ θλίψεις τῆς Ἑλλάδος, τόσον περισσότερον ἐτιμᾶτο ἡ θούρειος αὕτη ᾠδή.

Μ' ὅλον ὅτι ἔχασαν τὴν ἡσυχίαν τῆς ψυχῆς των οἱ Ἕλληνες καὶ ἤρχισαν νὰ αἰσθάνωνται ὅτι ἀδικοῦνται, καὶ νὰ δυσαρεστῶνται εἰς τὰς τύχας των, ἐνόμιζαν ὅμως γεωμετρικῶς ἀδύνατον νὰ ἀντάρωσι χεῖρα, καὶ ηὔχοντο μόνον μυστικῶς εἰς Θεὸν νὰ τοὺς στείλῃ ἀπαλλαγὴν τῶν κακῶν διά τινος τῶν Χριστιανικῶν δυνάμεων, μάλιστα τῆς Ῥωσικῆς. Ἀλλ' εἰς τὰς μόνας των εὐχὰς ἀπεφάσισαν τινὲς νὰ δώσωσι καὶ πραγματικὴν κίνησιν, καὶ ἐκ μηδεμιᾶς προπαρασκευῆς πραγματικῆς νὰ τοὺς παρορμήσωσιν εἰς ἀγῶνα τοιοῦτον, ὅπου χωρὶς τῆς θείας προστασίας ἦτο βέβαιος ὁ ὄλεθρος.

Μία ἑταιρεία, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ, μ' ὅλον ὅτι ἐπροσπάθησαν τινὲς νὰ τὴν ἑρμηνεύσωσι, μένει ἀκόμη αἴνιγμα, ὀνομασθεῖσα ἑταιρεία τῶν φίλων ἤρχισε (δὲν ἐξεύρει τις πότε) νὰ ἐνεργῇ μυστικῶς τὴν ἐπανάστασιν. Ἑταῖροι τινὲς μετέβησαν εἰς Πετρούπολιν κατὰ

τὸ 1818 ἔτος, καὶ ἀνέδειξαν ἀρχηγὸν τῆς ἀδελφότητός των, καὶ ἐκτελεστὴν τοῦ σκοποῦ των τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, πρωτότοκον υἱὸν τοῦ εἰς τὴν Ῥωσίαν καταφυγόντος (σελ. 487) καὶ ἀποθανόντος (1816) Ἡγεμόνος. Παρήτησεν οὗτος τὴν Ῥωσικὴν ὑπουργίαν, καὶ ἤρχισε νὰ ἐνασχολῆται εἰς τὴν ὡραίαν ἰδέαν, ὅτι μετ' ὀλίγον θέλει γενῆν Σωτὴρ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, καὶ ἀναγεννητὴς μεγάλου χριστιανικοῦ βασιλείου εἰς τὸν τόπον τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Οἱ δὲ ἑταῖροι εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐπλήθυναν τὴν ἀδελφότητά των εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ εἰς τὰς νήσους. Εἰς Μολδαυΐαν, Βλαχίαν, Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην, Πελοπόννησον, Ἑλλάδα, ἔτρεχαν μὲ διαφόρους προφάσεις ἀπόστολοι τοῦ κηρύγματος. Καθεὶς ἐξ αὐτῶν ἐμυσταγώγει ἀδελφούς, καὶ τοὺς ἔδιδε πληρεξουσιότητα νὰ μυσταγωγῶσιν ἄλλους. Ἐπειδὴ ἡ χειροτονία ἀδελφοῦ ἐπληρόνετο τοὐλάχιστον μὲ ἓν φλωρίον, οἱ χειροτονηταὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ συνάξωσι πολλὴν ποσότητα ἀργυρίου, τὴν ὁποίαν ἔλεγαν ὅτι στέλνουσιν εἰς κοινόν τι κιβώτιον, ἡ ἀδελφότης ὑπερεπληθύνθη πανταχοῦ ἕως τέλη τοῦ 1820 ἔτους. Δὲν ἐσυνήργει ὀλίγον εἰς τοῦτο πολλῶν χειροτονητῶν ἡ ἰδιοτέλεια, καὶ ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπαρίσταναν τὴν ἄπταιστον πτῶσιν τοῦ Τουρκικοῦ θρόνου. Βλαχία, Μολδαυΐα, Σερβία καὶ Βουλγαρία ἐφωδιασμέναι ἤδη μὲ ὅλα τὰ χρειώδη θέλουν ἀναλάβειν συγχρόνως τὰ ὅπλα. Ὁ Ὑψηλάντης θέλει μεταβῆν ἐντὸς ὀλίγου διὰ Τεργέστης εἰς Πελοπόννησον, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἐκεῖθεν τὴν ἐλευθέρωσιν τοῦ γένους. Ἡ Ῥωσία θέλει βοηθήσειν τοὺς ἀγῶνας τῶν ὁμοπίστων της μὲ ἰσχυρὰν δύναμιν. Ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἐσάλευαν τὰς φρένας τῶν ἁπλουστέρων. Οἱ πρόκριτοι τῶν μεγάλων πόλεων τῆς Τουρκίας Χριστιανοὶ ἤκουαν τὰ θρυλλούμενα· ἔτρεμαν τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον· ἀλλὰ πῶς ἠδύναντο νὰ ἀπαντήσωσι τοῦτον, ἐνῷ πᾶν μέσον ἀπαντήσεως τοὺς ἐφοβέριζεν ὄλεθρον;

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1820 ἔτους ἐπλησίασεν ὁ Ὑ-
φηλάντης εἰς τὰ σύνορα τῆς Μολδαυΐας, καὶ ἐκεῖθεν δι'
ἑταίρων τινῶν τοῦ Ἰασίου ἤρχισε νὰ οἰκειόνεται μὲ ἀν-
θρώπους πολεμικούς, καὶ ἐξαιρέτως τὸν Ὀλύμπιον Γε-
ωργάκην καὶ κάποιον Σάββαν Πάτμιον, τοὺς ὁποίους δι'
ἀποστόλων εἰσήγαγεν εἰς τὰ μυστήριά του. Περὶ τὰ μέ-
σα Ἰανουαρίου 1821 ἀπέθανεν εἰς Βουκορέστιον ὁ Ἡ-
γεμὼν Ἀλέξανδρος Σοῦτσος. Ὁ Γεωργάκης ἐνόμισεν
ἁρμόδιον καιρὸν νὰ ταράξῃ τὴν Βλαχίαν. Ἐπαρακίνη-
σε κάποιον Θεόδωρον Βλαδιμιρέσκον, ὅς τις εἰς τὸν
Τουρκικὸν πόλεμον εἶχεν ὑπηρετήσειν τὴν Ῥωσίαν ἐ-
θελοντής, νὰ κάμῃ τὰ προοίμια τοῦ ἀγῶνος, κατα-
πείσας αὐτόν, ὅτι θέλει τὸν ἀναδείξειν Ἡγεμόνα Βλα-
χίας. Ὁ Βλαδιμιρέσκος, ἄνθρωπος κενόδοξος, καὶ τολ-
μηρός, ἀμαθὴς καὶ αὐθάδης, ἐσύναξεν ἑκατὸν πεντή-
κοντα στρατιώτας, καὶ ἤρχισε νὰ φοβερίζῃ τοὺς ἄρχον-
τας γράφας ἐνταυτῷ εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλήν, ὅτι
ὁ Βλαχικὸς λαὸς δὲν ὑποφέρει πλέον τὴν βίαν τῶν Φα-
ναριωτῶν ἡγεμόνων οὐδὲ τῶν ἐντοπίων ἀρχόντων, ἀλ-
λὰ ζητεῖ ὑποφερτὴν τάξιν τῶν πραγμάτων. Ἡ Ὀθω-
μανικὴ αὐλή, ἥτις εἶχεν ἀναγορεύσειν Ἡγεμόνα Βλα-
χίας τὸν Σκαρλάτον Καλλιμάχην, δὲν ἔδωκε προσοχὴν
εἰς τὰ ζητήματα τοῦ Βλαδιμιρέσκου, μηδ' ἔστειλε Τουρ-
κικὰ στρατεύματα κατὰ τοῦ ἀποστάτου, διὰ νὰ μὴ δώσῃ
ἀφορμὴν εἰς τὴν Ῥωσίαν νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν ἔριν ταύ-
την· ἐπρόσταξε δὲ τὸν νέον Ἡγεμόνα ἢ νὰ καταπαύσῃ
μὲ τὸ καλὸν τὴν ταραχὴν τάχιστα, ἢ νὰ μεταχειρισθῇ
κατὰ τοῦ ταράκτου τῆς κοινῆς ἡσυχίας τὴν ἔνοπλον δύ-
ναμιν τῆς ἐπαρχίας.

Ὁ Βλαδιμιρέσκος αὐξήσας τὸν σωρὸν τῶν ὀπα-
δῶν του εἰς χιλιάδας τινὰς μὲ χωριάτας, εἰς τοὺς ὁποίους
ὑπεσχέθη ἐλάττωσιν τῶν φόρων καὶ ἀποβολὴν τῆς ἀγ-
γαρείας, ἐφοβέριζε τὸ Βουκορέστιον. Ἡ σύγχυσις ἦτο
μεγάλη εἰς ταύτην τὴν πόλιν· ὅλοι σχεδὸν οἱ ἄρχοντες
κατέφυγαν εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν· ἀλλ' ὁ ταξίαρχος

Σάββας ἠσφάλισε τὴν μητρόπολιν μὲ 1500 στρατιώτας. Ἡ ταραχὴ αὕτη διήρκει εἰς τὴν Βλαχίαν ἕως τὸν Φεβρ.

6. Ἀλέξανδρος ὁ Ὑψηλάντης εἰς τὴν Μολδαυΐαν καὶ Βλαχίαν. Φονικαὶ σκηναὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

(1821 Φεβρ. 22 — τέλη Ἰουνίου.)

Ὁ Ὑψηλάντης, περὶ τοῦ ὁποίου ἐβεβαίοναν οἱ ἀπόστολοι τῆς ἑταιρείας, ὅτι ἔμελλε νὰ καταβῇ διὰ Τεργέστης εἰς Πελοπόννησον, ἤλλαξε τώρα βουλήν, ὡς φαίνεται, καὶ ἠθέλησε ν' ἀρχίσῃ τὸ μέγα ἔργον ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Τουρκικῆς ἐπικρατείας. Τὴν 22 Φεβρουαρίου ἐπέρασε τὸν Προῦθον μὲ δύω του ἀδελφοὺς καὶ στῖφος συμμίκτων φιλοκινδύνων, καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐμβῆκεν εἰς τὸ Ἰάσιον. Ὁ Ἡγεμὼν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, Μιχαὴλ Σοῦτσος τὸν ἐδέχθη φιλοφρόνως, πιστεύων, ὅτι τὸ κίνημα γίνεται κατὰ θέλησιν ὑψηλοτέραν. Ἡ φρουρά του ἡνώθη πάραυτα μὲ τὸ Ὑψηλαντικὸν στῖφος. Πομπώδης Δήλωσις τυπωμένη εἰς Κισνόβιον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Ἰάσιον τὴν δευτέραν ἡμέραν, ὅτι „τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἀνίσταται ἀπὸ τὴν δυστυχίαν του, ὁ σταυρὸς θριαμβεύει, τὸ ἡμισελήνιον πίπτει, καὶ μία μεγάλη δύναμις βοηθεῖ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους κτλ.“ Εἰς τὸ μοναστήριον Γαλατᾶ, πλησίον Ἰασίου, ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του, ὅπου διὰ προετοιμασίας τῶν προδρόμων του, συνηθροίσθησαν πολλοὶ συγκλύδες, Ἕλληνες, Βούλγαροι, Σέρβοι, καὶ παντὸς ἔθνους χριστιανικοῦ πλάνητες.

Εὐθὺς ὅμως ἐφάνη, ὅτι ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἦτο ὁ προσδοκώμενος Μεσίας. Ἐζήτησε τὴν δευτέραν ἡμέραν δέησιν κοινὴν τοῦ Ἡγεμόνος καὶ τῶν ἀρχόντων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, διατρίβοντα τότε εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Λουβιανῆς, νὰ τοὺς βοηθήσῃ καὶ νὰ μὴ συγχωρήσῃ τὴν τῶν Τούρκων εἰς τὰς χώρας ἐκείνας εἰσβολήν· πρᾶγμα ἀντιφάσκον μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς Δηλώ-

σεώς του, καὶ τὸ ὁποῖον ἐψύχρανεν εὐθὺς πρὸς αὐτὸν τοὺς ἐγχωρίους. Ὁ σωρὸς τῶν ὀπαδῶν του ἤρχισε νὰ ἀτακτῇ, καὶ ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἤξευρε τὴν τέχνην νὰ τοὺς φέρῃ εἰς πειθαρχίαν. Τὸ βουλευτήριόν του ἦτο πλῆρες συγχύσεως καὶ ἀταξίας, τοῦ ὁποίου οἱ βουλευταὶ γνωρίσαντες εὐθὺς τὴν ἀστάθειαν καὶ ἀβουλίαν τοῦ ἀρχηγοῦ ἤρχισαν μὲ τὰς πρὸς ἀλλήλους στάσεις νὰ πολυπλασιάζωσι τὴν σύγχυσιν.

Μετὰ ἑξαήμερον διατριβὴν εἰς Ἰάσιον, ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τῶν ἀδελφῶν του καὶ τοῦ Γεωργίου Κανταкοζηνοῦ συνοδευόμενος ἀπὸ 1500 στρατιώτας του μετέβη εἰς τὴν Βλαχίαν. Εἰς Φουξάνιον κατέστησε τὸν ἱερὸν λόχον ἐκ νέων πεπαιδευμένων καὶ εὐγενῶν, οἵτινες ὅλοι ἀνέπνεαν τὸ καλὸν τῆς πατρίδος. Τὰ ἀργοπόρα βήματα τοῦ ἀρχιστρατήγου, ὅστις ἀνεμποδίστως ἔφθασεν εἰς Βουκορέστιον, καὶ ἐστάθη εἰς Κολλεντίναν, ἀγροκήπιόντι ἀρχοντικὸν κείμενον πλησίον τῆς πόλεως, τοῦ ἀφήρπασαν εὐθὺς ἐκεῖνο τὸ σέβας, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀπολαύῃ μεγαλεπίβολος στρατηγός. Ὁ Σάββας καὶ ὁ Βλαδιμιρέσκος ἰδόντες τοὺς συμβούλους του, ὅτι ἦσαν νέοι ἐξεύροντες νὰ ὁμιλῶσι καλὰς φράσεις, ἀλλ' ἀγνοοῦντες νὰ ἐπιχειρήσωσι πρᾶξιν σπουδαίαν, ἤρχισαν νὰ καταφρονῶσι τὸν ἀρχηγόν, μ' ὅλον ὅτι δὲν ἔδειχναν φανερὰ τὴν γνώμην των στοχαζόμενοι πάντοτε, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἔχει τὴν κραταιάν του χεῖρα εἰς τὰ πράγματα.

Ἔφθασεν ὅμως ἔξαφνα ἡ τοῦ Αὐτοκράτορος διαμαρτύρησις κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου (ἀντ. σ. 456)· ὅλοι ἐνεκρώθησαν ἐκ τῆς ἀγγελίας ταύτης, καὶ ὁ Βλαδιμιρέσκος ἤρχισε νὰ συμβιβάζεται κρυφίως μὲ τοὺς Τουρκικοὺς ταξιάρχους, οἵτινες εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἡτοιμάζοντο εἰς τὰ παρὰ τὸν Δανούβιον φρούρια. Εἰς μάτην οἱ ἐν Μολδαυΐᾳ Γραικοὶ συνεισέφεραν 1,000,000 γροσ. διὰ τὸν Ὑψηλάντην. Εἰς μάτην ἔτρεξαν πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν διὰ νὰ βοηθήσουν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ μὲ περιουσίαν καὶ

μὲ σώματα. Ἡ Ῥωσικὴ διαμαρτύρησις καὶ ὁ συγχρόνως σχεδὸν φθάσας ἀφορισμὸς τοῦ Πατριάρχου (σελ. 496), ὅςτις παρέδιδεν εἰς τὸ ἀνάθεμα τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Μιχαὴλ Σοῦτσον καὶ τοὺς ὁμόφρονάς των, ἐνέκρωσαν ὅλους τοὺς ἐγχωρίους. Οἱ πρόκριτοι τοῦ Βουκορεστίου κατέφυγαν εἰς τὴν Αὐστριακὴν ἐπικράτειαν· οἱ δὲ χωριάται θλιβόμενοι ἀπὸ τοὺς ἀγερώχους στρατηγοὺς τοῦ Ὑψηλάντου, φοβεριζόμενοι ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν, τυπτόμενοι ἀπὸ τὴν συνείδησιν ἂν δείξουν κλίσιν εἰς τοὺς ἀφωρισμένους, ἐμίσουν τοὺς ταράκτας τῆς ἡσυχίας των, καὶ κατέτρεχαν τὰ ἐπιχειρήματά των. Ἐὰν εἶχε δύναμιν ψυχῆς ὁ Ὑψηλάντης καὶ πνεῦμα ἡγεμονικὸν, ὅλα τὰ κακὰ ἠδύνατο νὰ τὰ θεραπεύσῃ. Ἀγόμενος ἀπὸ τοὺς ἀκεφάλους βουλευτάς του, οἵτινες ἤρχισαν νὰ τρυφῶσιν, ὡς νὰ ἐθριάμβευσαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀφῆκε τὸν μόνον ἀγαθὰ φρονοῦντα ἱερὸν λόχον νὰ στερῆται καὶ ὕλας πολεμικὰς καὶ τὰ ἄλλα ἀναγκαῖα. Ἀντὶ τοῦ νὰ μεταχειρισθῇ τὸν ἀνδρεῖον Γεωργάκην, ὅςτις ἤξευρε τὰς τοποθεσίας καὶ τὰ πνεύματα τῶν κατοίκων, καὶ κυριεύων τὸ Βουκορέστιον νὰ ἐνθαῤῥύνῃ τοὺς ἀνθρώπους ὅλους, ὑποτασσόμενος εἰς τοὺς βουλευτάς του, αὐτὸς μὲν ἐπίασε μὲ στῖφος τι τὸ Ταργοβίτσιον, ὁ δὲ ἀδελφός του Νικόλαος τὸ Κιμπολούγγιον, τὸν δὲ Γεωργάκην ἔστειλε νὰ προστατεύῃ τὴν μικρὰν Βλαχίαν, καὶ ἄλλα στίφη ἀλλοῦ, χωρὶς νὰ ἔχουν μεταξύ των οὔτε ἠθικὴν κοινωνίαν οὔτε φυσικήν.

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν ὄντων τῶν πραγμάτων εἰς τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου, οἱ Τοῦρκοι ὡπλίσθησαν, ἐπληθύνθησαν, καὶ διὰ τοῦ Σάββα καὶ Βλαδιμιρέσκου ἐμάνθαναν εἰς τὰ παραδανούβια φρούρια τὴν κατάστασιν τοῦ Ὑψηλάντου. Οὗτος ἔστειλε τὸν Καρπενισιώτην Ἀθανάσιον περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου νὰ φυλάττῃ τὸ Γαλάζιον. Ἐπίασεν ὁ Ἀθανάσιος τὰ ἐκτὸς τοῦ φρουρίου χαρακώματα ἔχων μαζί του ἀτρομήτους Ἕλληνας, ὠχυρώθη, καὶ ἐπρόσμενε τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ ἐ-

χθροῦ, ἥτις ἐλέγετο πλησίον. Ὁ Πασᾶς τῆς Ἰβραΐλας μὲ 7,000 Τούρκους ὥρμησε τὴν 1 Μαΐου κατὰ τοῦ Γαλαζίου. Ὁ Ἀθανάσιος μὲ 200 ἀνδρείους Ἕλληνας ἔδειξε θαύματα ἡρωϊσμοῦ, ἀλλὰ μετὰ δεκαπέντε ὡρῶν ἀγῶνα, ἰδὼν τὸ ἀδύνατον νὰ ἀνθέξῃ μέχρι τέλους, αὐτὸς καὶ τὸ στῖφος του διέσχισαν τὸ ἐχθρικὸν στράτευμα, καὶ κατέφυγαν εἰς μίαν νῆσον τοῦ Προύθου. Εἰς τὸ Γαλάζιον ἐμβῆκαν εὐθὺς οἱ Τοῦρκοι, ἔσφαξαν τοὺς Χριστιανοὺς, διήρπασαν τοὺς οἴκους των, καὶ ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Ἰβραΐλαν. Ὁ Ὑψηλάντης ἔστειλε τὸν Γεώργιον Καντακοζηνὸν εἰς τὸ Ἰάσιον διὰ νὰ ταξιαρχήσῃ τοὺς Ἕλληνας. Εἰς Φουξάνιον ἐκτύπησεν οὗτος 300 Τούρκους, ἔφθασεν εἰς τὸν σκοπόν του, ἐσύναξε περίπου 1500 Ἕλληνας, καὶ ἐκήρυξε πρὸς τοὺς Μολδαυοὺς νὰ μένουν σταθεροὶ καὶ ἄφοβοι. Ἀλλὰ μαθὼν τὴν πλησίασιν τῶν Τούρκων ἐπέρασεν εὐθὺς εἰς τὰ Ῥωσικὰ χώματα. Ἔμειναν ὅμως ἐκεῖ ὁ εἰρημένος Ἀθανάσιος, Ἀπόστολος ὁ ἐκ Λευκάδος, καὶ Γεώργιος Ἀδριανουπολίτης καὶ ἄλλοι γενναῖοι Ἕλληνες, καὶ τὴν 16 Ἰουνίου ὠχυρώθησαν εἰς λόφον τινὰ ἀφοῦ ἔκαυσαν τὸ ὑποκάτω κείμενον χωρίον Σκουλένιον, μὲ 100 Ἕλληνας ἐπρόσμεναν 10,000 Τούρκους ἐφωδιασμένους μὲ ὅλα τὰ πολεμικὰ ἀναγκαῖα. Οὗτοι ἐμβῆκαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς Ἰάσιον, καὶ ἔστειλαν 600 ἱππεῖς εἰς τὸ Σκουλένιον. Ὁ Γεώργιος τοὺς ἐνήδρευε καθ' ὁδὸν, ἐφόνευσε 50, καὶ τοὺς λοιποὺς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν ὁ φόβος. Ἀλλ' εὐθὺς ἐκβῆκεν ἀπὸ Ἰασίου ὅλη ἡ Τουρκικὴ δύναμις. Τέσσαρας ἐφόδους ἀπέκρουσαν γενναίως οἱ Ἕλληνες. Μετὰ ὀκτὼ ὡρῶν ἀντίστασιν, δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ βαστάξωσι τὸν ἐχθρικὸν κανονισμόν· οἱ περισσότεροι ἔφυγαν εἰς τὴν Βασσαραβίαν. Ὁ δὲ Ἀθανάσιος καὶ δεκαπέντε μετ' αὐτοῦ δὲν ἐκαταδέχθησαν νὰ σώσωσι διὰ φυγῆς τὴν ζωήν των. Ὁρμήσαντες εἰς τὸν ἐχθρικὸν στρατὸν, καὶ φονεύοντες πολλοὺς, γεμᾶτοι πληγὰς τὰ σώματα, ἄτρωτοι δὲ

τὰς ψυχὰς, ἀπέθαναν τὸν ἔνδοξον θάνατον τοῦ Λεωνίδα καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ.

Ὁ Ὑψηλάντης δὲ εἰς τὴν Βλαχίαν ἔμενεν ἀδρανὴς, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι περὶ τὰ μέσα Μαΐου ἐκ τῶν παραδανουβίων φρουρίων ἐπλησίαζαν εἰς τὸ Βουκορέστιον. Ὁ Σάββας ἐπρόδιδε τὴν κατάστασίν του εἰς τὸν ἐχθρόν. Ὁ Βλαδιμιρέσκος μὲ ὑποσχέσεις Τουρκικὰς ἔχων 4000 παμμιγεῖς ἀκολούθους του ἐπεχείρησε νὰ πιάσῃ δολίως τὸν Ὑψηλάντην καὶ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τοὺς ἐχθρούς. Ὁ ἀνδρεῖος Γεωργάκης, μαθὼν τὴν ἐπιβουλὴν, ἐκίνησε μὲ 300 παλληκάριά του, ὑπῆγεν εἰς τὸ στρατόπεδον ἐκείνου, μὲ ἀτρόμητον καρδίαν, ἐξήλεγξε τὴν Τουρκοφροσύνην τοῦ στρατηγοῦ ἔμπροσθεν τῶν στρατιωτῶν του, ἐπίασε τὸν Βλαδιμιρέσκον, τὸν ἔφερεν εἰς τὸν Ὑψηλάντην μαζὴ μὲ τὸ στῖφος του, ὅς τις ἐθανάτωσεν ἐκεῖνον, καὶ ἥνωσε τοῦτο μὲ τοὺς ἰδικούς του. Κατὰ συμβουλὴν τοῦ Γεωργάκη ἐκινήθη ὁ Ὑψηλάντης διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸ ἀπὸ Βιδίνης ἐρχόμενον Τουρτικὸν στράτευμα. Τὸ συνήντησεν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ πλησίον μοναστηρίου Δραγασάνης τὴν 19 Ἰουνίου. Συνεκροτήθη μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ἀληθινὴν ἀνδρίαν ὁ ἐκ 500 νεανίσκων συγκροτούμενος ἱερὸς λόχος. Καραβίας τις Ἰθακήσιος, ἀρχικανονιέρος, εἴτε ἐξ ἀπειρίας εἴτε ἐξ ἄλλης αἰτίας, δὲν ἠδυνήθη νὰ κυβερνήσῃ τὰ κανόνια. Οἱ Τοῦρκοι ὑπερίσχυσαν· μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του ὁ Γεωργάκης μόλις ἔσωσε μέρος τοῦ ἱεροῦ λόχου. Οἱ Ἕλληνες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ ὁ Ὑψηλάντης κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν κατέφυγεν εἰς τὸ μοναστήριον Κοσίαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν, ἀφοῦ διὰ Δηλώσεώς του ἀνεθεμάτισεν αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς συμβούλους του, οἱ ὁποῖοι ὡδήγουν ὅλα τὰ διαβήματά του. Ὁ Σάββας ἐπροσκαλέσθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους διὰ νὰ ἀνταμειφθῇ καὶ ἀνταμείφθη μετὰ δέκα ἄλλων πιστῶν του διὰ τῆς Τουρκικῆς δωρεᾶς τοῦ θανάτου. Ὁ Γεωργάκης καὶ ὁ φίλος του Φαρμάκης μετὰ τῶν πιστῶν των κατ-

έφυγαν εἰς Μολδαυΐαν· ἐκεῖ περιεκυκλώθησαν εἰς τὸ μοναστήριον Σέκκον ἀπὸ 10,000 Τούρκους, καὶ μετὰ σταθερὰν ἀντίστασιν καὶ φθορὰν πολλῶν πολεμίων, ὁ μὲν πρῶτος ἐκάη ἀπὸ πυροκονίαν ἀναφθεῖσαν ἐκ σφαιρας κανονίου, ὁ δὲ Φαρμάκης πιασθεὶς ἐστάλθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκδαρθεὶς ζωντανὸς, ἐῤῥίφθη πρὸς θέαν εἰς τοὺς δρόμους τοῦ Γαλατᾶ.

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ πολυθρύλλητος ἐκστρατεία τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὴν Μολδαυοβλαχίαν. Καὶ μένει ἀκόμη νὰ ἐξηγηθῇ ἀπὸ τὴν ἐπιγινομένην γενεὰν, ἂν αὐτοκινήτως ἢ ἑτεροκινήτως ἐπεχείρησεν ἔργον, τὸ ὁποῖον ἤξευρε βέβαια καὶ αὐτὸς, ὅτι δὲν ἦτο τῶν δυνάμεών του. Στρέφομεν τώρα τὸ βλέμμα μας εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους διὰ νὰ ἴδωμεν τί συνέβη ἐκεῖ ἀφοῦ ἠκούσθη ἡ εἰσβολὴ τοῦ ἀνδρὸς τούτου εἰς τὴν Μολδαυΐαν.

Οἱ διάκτοροι τοῦ Ἡγεμόνος Μιχαὴλ Σούτσου, ἐξαφνισθέντες ἀπὸ ἀγγελίαν τοῦ αὐθέντου των, ὅς τις τοὺς ἐπρόσταξε νὰ φύγωσιν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, ἔντρομοι γενόμενοι ἔδωκαν εἴδησιν εἰς τὸν ἀγαπητὸν τοῦ Σουλτάνου Χαλὲτ, ὅτι ὁ Ὑψηλάντης ἐμελέτα νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν Μολδαυΐαν. Ὁ Χαλὲτ τοὺς εἶπε νὰ γράφωσι τὸν Αὐθέντην νὰ προσέχῃ εἰς τὰ κινήματα τούτου, καὶ νὰ ἀναγγέλλῃ τὰ πάντα. Αὐτοὶ ὅμως τὴν νύκτα ἀνεχώρησαν δι' Ὀδησσὸν, καὶ τὸ πρᾶγμα ἔγεινεν εὐθὺς δημόσιον. Τὴν Δήλωσιν τοῦ Ὑψηλάντου ἔλαβε παραυτα ὁ Σουλτάνος ἀπὸ τοὺς παρὰ τὸν Δανούβιον κυβερνήτορας Σατράπας· ἐκατάλαβεν ἐξ αὐτῆς τὸ σχέδιον τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τὸ ἀπέδωκεν εἰς μίαν γειτονικήν του ἐχθρόφρονα δύναμιν· ἀλλ' ὅμως ἀπεφάσισε νὰ δείξῃ ὅλην του τὴν ὀργὴν εἰς τὸ Γραικικὸν γένος. Τὸ ἔκρινεν ἀδίκημα ὅλου τοῦ γένους, καὶ ἄξιον νὰ τιμωρηθῇ καθ' ὅλον τὸ γένος· οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαναριῶται ἔπρεπε νὰ γείνουν τὰ πρῶτα θύματα τῆς ἐκδικήσεώς του. Κατ' ἀρχὰς ὅμως ἐφυλάκωσε μόνον τὸν Ἐφέσου Διονύσιον,

καὶ ἐπρόσταξε τὸν Πατριάρχην καὶ τὴν σύνοδον νὰ συνάξουν εἰς τὸ Φανάριον ὅλους τοὺς εἰς διάφορα μέρη τοῦ Βοσπόρου κατοικοῦντας ἄρχοντας καὶ ἱερωμένους διὰ νὰ κατοικοῦν εἰς τὸ ἑξῆς ἐκεῖ, καὶ νὰ τοὺς ἐρωτήσουν ἂν εἶναι σκλάβοι τοῦ Σουλτάνου ἢ ὑπήκοοι τοῦ Ῥωσικοῦ Αὐτοκράτορος, νὰ ἐμπνεύσουν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ὅλους πίστιν εἰς τὸν κραταιὸν Δεσπότην των, καὶ νὰ ἀφορίσουν τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοὺς ὀπαδούς των.

Μετὰ δέκα ἡμέρας, ἀφοῦ ἔφερεν ὁ Σουλτάνος Ἀσιανὰ στρατεύματα καὶ τὰ ἔστησεν εἰς τὸν Βόσπορον, ἀφοῦ ἐσύναξεν ὅλα τὰ ὅπλα ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, καὶ ἀφοῦ ἐπαρατήρησε τὰς γνώμας τῶν πρέσβεων τῶν ξένων δυνάμεων, ἐπρόσταξεν ὅλους τοὺς Μουσολμάνους νὰ ἐνθυμηθῶσι τῶν προγόνων των τὴν ἀγριότητα καὶ νὰ σώσουν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τὴν θρησκείαν. Ὅσοι Φαναριῶται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φύγουν, ἐπρόσταξε τὸν ἀποκεφαλισμόν των. Γεώργιος Μαυροκορδάτος, Μιχαὴλ Χαντσερῆς, Μιχαὴλ Μάνος, Νικολάκης Σκαναβῆς, καὶ ὁ τοῦ Πατριαρχείου μέγας Λογοθέτης Θεόδωρος Ῥίζος, ἦσαν τὰ πρῶτα θύματα. Προσταγαὶ θανατικαὶ ἐδόθησαν καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας, ὅπου ἐκρεμάσθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρόκριτοι. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐφυλακώθησαν ὅλοι οἱ ἔγκριτοι ἀρχιερεῖς. Ὁ Μέγας Διερμηνευτὴς, Κωνσταντῖνος Μουρούζης, καὶ ὁ ἀδελφός του Νικόλαος, Διερμηνευτὴς τοῦ στόλου, ἐθανατώθησαν τὴν 20 Ἀπριλίου, καὶ τὴν 22 ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ὡς εἴπαμεν ἀλλαχοῦ. Καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐφυλακίνοντο καὶ ἐπροσφέροντο εἰς τὸν θάνατον πολλοὶ, καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὰ νερὰ τῆς θαλάσσης. Τινὲς μόνον οἰκογένειαι ἐξωρίσθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν, γυμνοὶ καὶ ἀνάργυροι, διὰ νὰ ταλαιπωρῶνται ταλαιπωρίαν χειροτέραν ἀπὸ τὸν θάνατον.

Οἱ ξένοι πρέσβεις ἔμεναν θεωροὶ τῶν θηριωδιῶν, ἀλλὰ προσωπικῶς ἔδειξαν φιλάνθρωπα αἰσθήματα· ὁ

Βαρὼν Στρογανόφιος ἔκλεψε πολλὰς οἰκογενείας ἀπὸ τὸν θάνατον, καὶ τὰς ἔστειλε κρυμμένας εἰς Ῥωσικὰ πλοῖα διὰ τὴν Ὀδησσόν. Οἱ δὲ ἄλλοι ἔδιδαν καταφύγιον εἰς πολλοὺς δυστυχεῖς εἰς τοὺς οἴκους των, καὶ οὕτω τοὺς ἀφήρπαζαν ἀπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου. — Ἀφίνομεν τώρα τὰ βόρεια μέρη τῆς Τουρκικῆς Εὐρώπης, καὶ στρεφόμεθα εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν κίνησίν της.

7. Ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων.

(1821).

Οἱ Ἕλληνες, παρεκτὸς τῶν μεγάλων ἐλπίδων, τὰς ὁποίας τοὺς εἶχεν ἐμπνεύσει διὰ τῶν ἑταίρων ὁ Ὑψηλάντης, καὶ παρεκτὸς ἀνδρείων τινῶν Ἀρματωλῶν, δὲν εἶχαν κἀμμίαν ἄλλην προπαρασκευὴν εἰς ἐπιχείρησιν τοιούτου ἡρωϊκοῦ ἀγῶνος. Ὅπλα τοὺς ἔλειπαν, τὰ φρούρια ἐκρατοῦντο ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀργύριον δὲν εἶχε κἀνὲν κοινὸν ταμεῖον, ἑνότης κυβερνήσεως ἦτο μακρὰν ἀπ' αὐτοὺς, ἐνῷ ὅλα ταῦτα δὲν ἔλειπαν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν μὲ ὅλην τὴν ἀτέλειαν τοῦ πολιτεύματός του. Ἡ ἐπανάστασίς των ὡμοίαζε κίνησιν βρέφους κατὰ τρομεροῦ λέοντος, τὸν ὁποῖον ἐχρεώστει νὰ ἀφαιρέσῃ τοὺς ὄνυχας, καὶ μὲ αὐτοὺς νὰ τὸν καταπαλαίσῃ. Μὲ ὅλα ταῦτα ἤγγιζεν ὁ καιρὸς, ὁπότε ὁ Ὑψηλάντης ἔμελλε νὰ φανῇ μεταξύ των καὶ νὰ τοὺς χορηγήσῃ ὅλα ταῦτα, καὶ τοῦτο ἐκράτει μετέωρον ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Πρὸ ἑνὸς ἐνιαυτοῦ εἶχε φύγειν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρόνης, παλαιὸς κλέπτης καὶ Ἀρματωλὸς, εὑρισκόμενος εἰς τὴν ὑπουργίαν τῶν Ἄγγλων τῆς ἑπταννήσου πολιτείας, καὶ διδαγμένος τὰ μυστήρια τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐκρύφθη οὗτος ἱκανὸν καιρὸν εἰς τὴν νῆσον Ὕδραν, καὶ μετέπειτα κατέφυγε κρυφίως εἰς τὴν Σπάρτην. Περὶ τὰ τέλη Μαρτίου ἄλλοι Ἀρματωλοὶ, οἱ Πετμεσάδαι, ἀφῆκαν κρυφίως τὴν Ζάκυνθον, καὶ μετέβησαν εἰς τὰ Καλάβρυτα. Ἕνας μεγιστὰν Τοῦρκος τῶν Ἀβαρίνων, Μουραβὶδ, ἔτρεξε πρὸς τοὺς Πετμεσάδας μὲ

πρόφασιν νὰ τοὺς συνομιλήσῃ ὡς παλαιὸς γνώριμός
των, καὶ μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς θανατώσῃ· ἀλλ' οἱ Πετμε-
σάδαι ἐπρόλαβαν καὶ ἐφόνευσαν καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἀ-
κολούθους του. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Κορώνης καὶ Μεθώνης,
παροργισθέντες ἐζήτουν τώρα ἀπὸ τὸν Μαυρομιχάλην,
ἡγεμόνα τῆς Σπάρτης, τὸν ἐκεῖ κρυπτόμενον Κολοκο-
τρόνην. Ὁ Μαυρομιχάλης ἠρνήθη τὸ πρᾶγμα· ἐπειδὴ
ὅμως ἔβλεπεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐμελέτων νὰ φονεύσωσι
τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Πελοποννήσου, διὰ νὰ τοὺς καθ-
ησυχάσῃ, τοὺς ἔστειλεν ὅμηρον εἰς Τριπολιτσὰν τὸν υἱ-
όν του Γεώργιον, θῦμα μέγα εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ὅλου.
Πολλαὶ ἄλλαι ἐπαρχίαι τῆς Πελοποννήσου ἠκολούθη-
σαν τὸ παράδειγμα τοῦ Μαυρομιχάλη· καὶ ἀρχιεπίσκο-
ποι τινὲς καὶ προεστῶτες ὑπῆγαν ὅμηροι τῆς πίστεως
τοῦ γένους εἰς τὴν Τριπολιτσάν. Ὅλοι οὗτοι ἐθανατώ-
θησαν ἔπειτα, ὅταν ἐπολιορκεῖτο ἡ πόλις, παρεκτὸς
τοῦ Γεωργίου Μαυρομιχάλη, ὅς τις ἐσώθη παραδό-
ξως. Ὁ ἐπίτροπος τοῦ Βαλῆ τῆς Πελοποννήσου (ἦτο
τότε Βαλῆς ὁ Χουρσχὶδ Πασᾶς, ὅς τις ἐπολιόρκει τὸν
Ἀλῆ Πασᾶν) ἐπροσκάλεσεν εἰς ταύτην τὴν φυλακὴν καὶ
τὸν Πατρῶν μητροπολίτην Γερμανὸν, ὅς τις μὲ διαφό-
ρους προφάσεις ἀνέβαλλε τὸν καιρόν.

Οἱ Τοῦρκοι τῶν Πατρῶν, μαθόντες ἐκ Κωνσταν-
τινουπόλεως τὴν ἐπανάστασιν τῆς Μολδαυΐας καὶ Βλα-
χίας, τὴν θανάτωσιν τοῦ Μουραβὶδ, τὸν Πετμεσάδων
καὶ τοῦ Κολοκοτρόνου τὴν παρουσίαν, ἀπεφάσισαν νὰ
ὁπλισθῶσι κατὰ τῶν Γραικῶν τῆς Πελοπηννήσου. Τὴν
7 ὅμως Ἀριλίου (25 Μαρτ. κατὰ τὸ παλαιὸν, ἡμέραν
τοῦ εὐαγγελισμοῦ) ὁ Γερμανὸς, οἱ Πετμεσάδαι καὶ ὁ
Ἀνδρέας Ζαΐμης μὲ στῖφος ἐνόπλων Πελοποννησίων ἐ-
στάθησαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Παναχαϊκοῦ μί-
αν ὥραν μακρὰν τῶν Πατρῶν. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ Κο-
λοκοτρόνης μὲ στῖφος Σπαρτιατῶν ἐξεστράτευσεν ἀπὸ
τὴν Σπάρτην, τὴν νύκτα ἐφόνευσε τοὺς Τούρκους τῆς
Καλαμάτας, ἔστησε τὴν ἐθνικὴν σημαίαν καὶ τὴν ἐφεξῆς

ἡμέραν ὑπάγων εἰς Μιστρὰν, ἐκτύπησε 400 Τούρκους,
οἵτινες ἐμπόδιζαν τὸν δρόμον του. Εὐθὺς ἔστειλεν εἰς
ὅλας τὰς ἐπαρχίας Δήλωσιν, ἥτις ἀνήγγελλε τὴν ἐπα-
νάστασιν ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὰς νίκας του, καὶ
τὴν πορείαν του κατὰ τῆς Τριπολιτσᾶς. Μαζὴ μὲ τὴν
Δήλωσιν ταύτην ἔστειλε καὶ ἐγκυκλίους ἐπιστολὰς τοῦ
Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ἐκυρίευσεν ἔπειτα τὸ Βαρ-
δούνιον, κωμόπολιν κατοικουμένην ἀπὸ πολεμικοὺς Τούρ-
κους, διὰ συνθήκης, διὰ τῆς ὁποίας μετέβησαν 4000
Τοῦρκοι μετὰ τῶν κινητῶν των πραγμάτων εἰς τὴν Τρι-
πολιτσάν. Οἱ Τοῦρκοι ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τρόμον, καὶ
ὅταν ὁ Κολοκοτρόνης ἐπλησίασεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λεον-
τάριον, κατέφυγαν ὅλοι οἱ κάτοικοί της εἰς τὴν πρωτεύ-
ουσαν πόλιν τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ὤλενον ἔκειτο κώμη νεόκτιστος,
ἡ Λάλα, κατοικηθεῖσα ἀπὸ τοὺς μείναντας αὐτοῦ Ἀλβα-
νοὺς ἐκ τοῦ 1770 ἔτους. Οἱ πολεμικοὶ οὗτοι Λαλιῶ-
ται ἦσαν φοβεροὶ ποτὲ εἰς τοὺς Πελοποννησίους. Τώρα
δὲ, 4000 τὸν ἀριθμὸν, ἀπεφάσισαν μὲ τὰ ὅπλα των
νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν Τριπολιτσὰν ἢ διὰ νὰ ὑπερασπι-
σθοῦν τὴν μητρόπολιν τῆς χώρας, ἢ, τὸ κυριώτερον, νὰ
ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν ἐκ τῶν Γραικῶν κίνδυνον. Εὕ-
ρηκαν ὅμως τὰ στενὰ προπιασμένα· καὶ ἀπελπισμένοι
ἀπεφάσισαν νὰ χυθῶσιν εἰς τὴν Ἦλιν καὶ Ἀρκαδίαν, καὶ
νὰ θανατώσωσι τοὺς Χριστιανούς· οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ὄν-
τες ἄξιοι ἱππεῖς ἐπροξένουν μέγαν φόβον. Στίφη ὅμως
τινὰ Ἑλλήνων κυβερνώμενα ἀπὸ τὸν Κολιόπουλον καὶ
Σισσίνην, καὶ 1000 ἑπτανησιῶται στρατηγούμενοι
ἀπὸ τὸν Κεφαλλήνιον Ἀνδρέαν Μεταξᾶν, τοὺς ἀνεχαί-
τισαν μὲ αἱματώδη μάχην ἀπὸ τὸν σκοπόν των· καὶ οἱ
Λαλιῶται ἀφοῦ ἔχασαν πολλοὺς ἠναγκάσθησαν μὲ τὰ
ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας νὰ κάμωσι δρόμον καὶ νὰ ὑπάγωσιν
εἰς τὰς Πάτρας, ὅπου ἐκλείσθησαν, καὶ οὕτως ἀφῆκαν
εἰς τοὺς Πελοποννησίους ἐλευθερωτέρας κινήσεις. Ἀντ'
αὐτῶν ἔφθασε στράτευμα 2000 Ἀσιανῶν καὶ 1500 Ἀλ-

βανῶν σταλμένον ἀπὸ τὸν πολιορκοῦντα τὰ Ἰωάννινα Χουρσχὶδ Πασᾶν, ὅς τις ἐχρεώστει καθὸ Βαλῆς τῆς Πελοποννήσου νὰ ἀποδιώξῃ ἀπ᾽ αὐτῆς τὸν κίνδυνον. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι περάσαντες τὴν Ναύπακτον μέρος μὲν ἔμειναν εἰς τὰς Πάτρας, μέρος δὲ ὑπῆγε καὶ ἐκλείσθη εἰς τὴν Τριπολιτσάν. Ἀλλὰ τὴν πόλιν ταύτην ἤρχισε νὰ πολιορκῇ ὁ Κολοκοτρόνης. Τὰς Πάτρας ἐπολιόρκει ὁ Πατρῶν Γερμανὸς καί τινες ἄρχοντες μὲ τὰ στίφη των, καὶ μ᾽ ὅλον ὅτι ὁ Ἰσοὺφ Πασᾶς ἐξώρμησε μὲ τοὺς Λαλιώτας καὶ ἄλλους 2000 Τούρκους νεωστὶ ἐλθόντας κατ᾽ αὐτῶν, μ᾽ ὅλον τοῦτο αὐξηθέντες οἱ Ἕλληνες μὲ νέας δυνάμεις ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν, καὶ ἐνέκλεισαν σφικτὰ τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὰ φρούρια. Οἱ Ἀβαρῖνοι, ἡ Κορώνη καὶ ἡ Μεθώνη ἐπολιορκοῦντο ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους. Ἡ Μονεμβασία ἐκ μὲν ξηρᾶς ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην, ἐκ δὲ θαλάσσης ἀπὸ τὴν περίφημον Σπετσιώτισσαν Βουβολίναν. Τὸ Ναύπλιον ἐστενοχώρει ἐκ ξηρᾶς Θεόδωρος ὁ Ζαχαρίου, καὶ ἐκ θαλάσσης Σπετσιωτικὰ πλοῖα. Τὴν Ἀκροκόρινθον ἐκτύπουν οἱ ἀδελφοὶ Νοταρᾶ μετὰ τῶν Κορινθίων. Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Πελοποννήσου ἕως τέλη Ἀπριλίου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν (7 Ἀπριλ.), ὁπότε ἤρχισεν εἰς Πελοπόννησον ὁ Κολοκοτρόνης τὴν ἐπανάστασιν, οἱ Καπιτάνιοι, Γεώργιος Βαρνακιώτης, Τσόγγας, Βαλτῖνος, Λιακάτας καὶ Μακρῦς, ἐφόνευσαν τοὺς Τούρκους τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, ἐκρήμνισαν τὰ τσαμία των, καὶ ἔστησαν τὴν ἐθνικὴν σημαίαν. Ὁ Βαρνακιώτης ἔπειτα ἐστερεώθη εἰς τὴν Κακὴν σκάλαν τῆς Αἰτωλίας. Οἱ Σουλιῶται, οἵτινες μαζὴ μὲ Μουσολμάνους Ἀλβανοὺς ἐδιωρίσθησαν ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶν νὰ φυλάττωσι τὸ φρούριον Κιάφαν, ἐφόνευσαν τοὺς ἑτεροθρήσκους συμφύλακάς των. Ὁ Μάρκος Βότσαρις ἠφάνισε τὸ ἐξ Ἰωαννίνων σταλθὲν κατ᾽ αὐτοῦ Τουρκικὸν στῖφος, καὶ ἐπρόβλεψε τὴν Κιάφαν μὲ ζωοτροφίας. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἐσήκωσαν τὰ ὅπλα, ἐκτύπησαν τοὺς Τούρ-

κους εἰς τὸν Μαραθῶνα, ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν, καὶ ἔκλεισαν ἐκείνους εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ὁ περίφημος Διάκος, πρώην ἱεροδιάκονος, ἔπειτα ἀναγκασθεὶς ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶν νὰ γείνῃ Ἁρματωλὸς, ἐπανέστησε τὴν Βοιωτίαν, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς καὶ Γούρας τὴν Φωκίδα, Λοκρίδα καὶ Δωρίδα. Ἐστάλθη ὅμως κατ᾽ αὐτῶν ἀπὸ τὸν Χουρσχὶδ Πασᾶν ὁ Ὀμὲρ Βριόννης μὲ πλήθη Ἀλβανῶν, διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὰς Θερμοπύλας. Ὁ Διάκος ἀντιπαρετάχθη κατ᾽ αὐτοῦ μὲ 600 νεοσυλλέκτους καὶ ἀπείρους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι μὴ ὑπομείναντες τὴν ὁρμὴν τοῦ ἐχθροῦ ἐσκορπίσθησαν. Ἀλλ᾽ ὁ Διάκος μὲ 30 τολμηροὺς ἀντεπάλαιεν ἱκανὴν ὥραν κατὰ τοῦ ὑπερόπλου ἐχθροῦ· ὅταν ἐτελείωσε τὴν πυροκονίαν, ὥρμησε μὲ τὸ σπαθίον καὶ ἔκαμνεν ὄλεθρον εἰς τοὺς Ἀλβανούς· ἐπιάσθη ὅμως ἀπὸ τὸ πλῆθος. „Γενοῦ Τοῦρκος, ἢ ψήνεσαι,“ ἔκραξεν ὁ Βριόννης εἰς αὐτόν.—„Φέρετε τὴν σούβλαν“, ἐφώναξεν ὁ ἀνίκητος τὴν καρδίαν Διάκος, καὶ οὕτως ὑπέφερε τὸν μαρτυρικὸν τοῦτον θάνατον. Ἀλλ᾽ ὁ φίλος τοῦ Διάκου Ὀδυσσεὺς ἐκτύπησε μετ᾽ ὀλίγας ἡμέρας τὸν Βριόννην εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Βοιωτίας, καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν Βοδονίτσαν, φρούριον Βοιωτικόν. Αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ Πανουργία ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου τὸ φρούριον Ἀράχοβαν. — Συγχρόνως ἐπανέστησε τὴν Εὔβοιαν ὁ Καπιτάνιος Διαμαντῆς, καὶ ἐνέκλεισε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Κάρυστον, Χαλκίδα καὶ Αὐλίδα.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἡ φήμη ἐμεγάλυνεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θετταλίαν τὰ ἔργα τοῦ Ὑψηλάντου. Τὸ στράτευμά του, αἱ ἀποθῆκαι του, τὰ πλοῦτη του, ἡ ἀνδρία καὶ σύνεσίς του ὑψόνοντο ἕως τὸν οὐρανόν. Μόλις ἐπέρασε τὸν Προῦθον, καὶ ἡ φήμη ἔλεγεν ὅτι διέβη τὸν Δανούβιον, ἐνίκησε τοὺς Τούρκους, ἐπανέστησε τοὺς Σέρβους καὶ Βουλγάρους καὶ ἐφοβέριζε τὴν Θράκην. Τοιαῦται ὀνειρολογίαι, καὶ ἡ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ προεστῶτας τῶν ἐπαρχιῶν θερίζουσα Σουλτανικὴ σπάθη, ἐκίνησαν τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶ, ἔμπορον πλούσιον, κάτοι-

κον τῶν Σερρῶν, νὰ ἐπαναστήσῃ τὴν Κασάνδρειαν. Ἔκοψε τὸν ἰσθμὸν τῆς χερσονήσου ταύτης, καὶ ὀχυρώσας αὐτὸν ἀντέστεκε μετὰ τῶν Κασανδρέων του εἰς τὰ ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ τῆς ἄλλης Μακεδονίας ἐφορμῶντα Τουρκικὰ στίφη. Ἀλλ' αἱ τροφαὶ καὶ αἱ πολεμικαὶ ὕλαι τοῦ ἔλειψαν, καὶ ἐζήτησε γρήγορα βοήθειαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, ἥτις τοῦ ἔστειλε τὸν Καπιτάνιον τῆς Εὐβοίας Διαμαντὴν μὲ 500 στρατιώτας. — Παρομοία ἐπανάστασις ἔγεινε συγχρόνως καὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Πηλίου ὄρους τῆς Θετταλίας. Οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη ἠδυνήθησαν νὰ βασταχθῶσιν· ἀλλ' ἡ δευτέρα ἐτελείωσε τιμιώτερον μὲ συνθήκην μεταξὺ τῶν Πηλιωτῶν καὶ τῶν Τούρκων τῆς Λαρίσσης.

Αὗται εἶναι αἱ χῶραι τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, εἰς τὰς ὁποίας ἐξεῤῥάγη συγχρόνως σχεδὸν ἡ ἐπανάστασις. Εἰς δὲ τὴν θάλασσαν, αἱ τρεῖς ναυτικώτεραι νῆσοι, Ὕδρα, Σπετζία καὶ Ψαρά, ἐκήρυξαν τὸν Ἀπρίλιον μῆνα τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Κοινὸς στόλος ἐνεπιστεύθη εἰς στόλαρχον τὸν Ὑδριώτην Ἰακωβάκην Τομβάσην. Ἡ Ἑλληνικὴ σημαία ἐκυμαίνετο εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος· καὶ τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἥρπασαν εὐθὺς τῆς Σαμοθράκης καὶ Ἴμβρου τὰ Τουρκικὰ κανόνια. Ἡ Σάμος ἐκήρυξεν εὐθὺς τὴν ἐλευθερίαν της καὶ τὴν ἐπροστάτευσεν ἀνδρείως. Ἡ Λέσβος κειμένη πλησίον τῆς Ἀσίας καὶ κατοικουμένη ἀπὸ Τούρκους, οἵτινες ἐπληθύνθησαν εὐθὺς μὲ Ἀσιανὰ στρατεύματα, ἔμεινεν ἥσυχος. Ἡ Χίος, ἐὰν καὶ πολυάνθρωπος καὶ πλουσία, ὀλίγους Τούρκους ἔχουσα, ἐξ ἐμπορικῶν θεωριῶν, δὲν ἐταράχθη. Εἰς Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην καὶ ἀλλοῦ διέτριβαν πολλοὶ Χῖοι ἔμποροι μὲ πραγματείας καὶ ληψοδοσίας, τὰ ὁποῖα ἐχάνοντο, ἐὰν ἐκινεῖτο ἡ νῆσος. Ἐνόμιζαν, ὅτι ἡ ἡσυχία των θέλει τοὺς φυλάξειν ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν καταδρομὴν, καὶ οὕτω μὲ δαπάνην πολλοῦ ἀργυρίου πρὸς τοὺς κρατοῦντας ἐνόμιζαν ὅτι ἀγοράζουν τὴν ὕπαρξίν των. Ὡσαύτως αἱ πολύτουρκοι νῆσοι, Κῶς καὶ Ῥόδος, ἔμειναν ἥσυχοι. Ὅλαι δὲ

αἱ ἄλλαι, ἐξαιρουμένης τῆς ἀπομακρυσμένης Κύπρου, ἔστησαν τὴν σημαίαν τῆς αὐτονομίας των.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔφθασε κατὰ τὰ τέλη Ἰουνίου εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ὑψηλάντου, Δημήτριος, ἔχων μαζή του τὸν Γρηγόριον Καντακοζηνὸν, καί τινας Ἕλληνας νέους, μαθητὰς τῆς Γοτίγγης, οἵτινες ἐξαφνισθέντες ἀπὸ τὴν ἀγγελίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔσπευσαν εἰς Τεργέστην διὰ νὰ μεταβῶσιν εἰς βοήθειαν τῆς πατρίδος των. Ἤρχισαν νὰ αἰσθάνωνται τότε οἱ Ἕλληνες τὴν ἔλλειψιν ἐξουσίας συγκεντρούσης εἰς ἕνα σκοπὸν τὰς παντοδαπὰς κινήσεις των. Τῆς Πελοποννήσου οἱ μεγιστᾶνες δὲν ἠδύναντο νὰ συμφωνήσωσι, θέλοντες καθεὶς τὸ πρωτεῖον. Ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, ἀνὴρ ἄλλως ἀγαθὸς, ἐνόμιζεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἶναι τινὸς δεύτερος, ἀφοῦ ἐθυσίασε τὴν ἡγεμονικήν του καθέδραν, καὶ ἐκ τῶν συῤῥευσάντων Ἑλλήνων καθεὶς ἤθελε νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὰς παρούσας περιστάσεις. Θεόδωρος Νέγρης, Φαναριώτης τὸ γένος, μεμυημένος τὰ τῆς ἑταιρείας, ὑπῆγεν εἰς τὴν Ὕδραν μικρὸν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ φιλόδοξος οὗτος ἄνθρωπος, μὲ φράσεις ὀγκώδεις ὑπὲρ πατρίδος καὶ μὲ πανοῦργον ἦθος, ἐχώριζε τὰς γνώμας τῶν προεστώτων, διὰ νὰ φθάσῃ αὐτὸς εἰς τὴν κορυφὴν τῶν πραγμάτων.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἐνομίσθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας θεόπεμπτος ἄγγελος διὰ νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τὸ γένος. Οἱ Ὑδριῶται τὸν ἐδέχθησαν μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας. Εἰς Βερβενά, χωρίον ὀρεινὸν ἀπέχον τῆς Τριπολιτσᾶς πέντε ὥρας, ὑπῆγαν ὅλοι οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ὀφικιάλιοι εἰς ἐντάμωσίν του. Ὁ λαὸς ἔτρεχε πανταχόθεν νὰ ἴδῃ τὸν σωτῆρα του. Πέτρος ὁ Μαυρομιχάλης τὸν ἐνηγκαλίσθη καὶ μὲ δάκρυα τοῦ εἶπεν: „Ἐγὼ, Πρίγκιψ, καὶ ἡ οἰκογένειά μου εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ χύσωμεν τὸ αἷμα μας διὰ τὴν πατρίδα καὶ διὰ σέ." Μετὰ τοῦτο συνεκαλέσθη Ἐθνικὴ συνέλευσις εἰς ὕπαιθρον τόπον. Ὁ Ὑψηλάντης ἔδωκε τὰς συστατικὰς

ἐπιστολὰς τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐπιτρόπου τῆς ἀρχῆς. Καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀνηγορεύθη ὁμοφώνως ἀπ' ὅλους ἀρχιστράτηγος τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Μεσσηνιακὴ Γερουσία τὸν ἐπρόσφερε τὴν προεδρίαν, ἀλλ' αὐτὸς τὴν ἀπέβαλε, καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν σύνταγμα πολιτείας προητοιμασμένον εἰς εἴκοσι τέσσαρα ἄρθρα. Δι' ἑνὸς τούτων ἀνηγορεύετο αὐτὸς Αὐτοκράτωρ στρατηγός· δι' ἄλλου ἐπρόσταζε τὰς ἐπαρχίας νὰ κάμουν νέας ἐκλογὰς τῶν ἀντιπροσώπων των. Τὰ δύω ταῦτα ἀπέῤῥιψαν οἱ μεγιστᾶνες, καὶ ὁ Ὑψηλάντης ὀργισθεὶς μετέβη ἔξω τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀκούσαντες τοῦτο οἱ πολιορκοῦντες τὴν Τριπολιτσὰν στρατιῶται ἐπανέστησαν κατὰ τῶν ὀφικιαλίων των ζητοῦντες τὸν ἀρχιστράτηγον εἰς τὸ μέσον των. Ἐστάλθη λοιπὸν πρέσβυς εἰς τὸν Ὑψηλάντην ὁ γέρων Ἀναγνωστόπουλος, τὸν ὥρκισεν εἰς τὴν πατρίδα νὰ μὴ τὴν στερήσῃ τὴν βοήθειάν του· καὶ ὁ Ὑψηλάντης καταπεισθεὶς ὑπέστρεψεν εἰς τοὺς μὲ εὐφημίας ὑποδεχθέντας αὐτὸν πολιορκητὰς, οἵτινες τώρα ἐστενοχώρησαν περισσότερον τὴν πόλιν. Ἔστειλεν ἔπειτα τὸν Καντακοζηνὸν νὰ διευθύνῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Μονεμβασίας καὶ μὲ ἀργύριόν του κατέστησε λόχον 500 στρατιωτῶν εἰς τὴν Καλαμάταν ὑποτάξας αὐτὸν εἰς τὸν Γάλλον Βαλέστιον, καὶ ἐξήπλωσε πολλὰς πατριωτικὰς Δηλώσεις εἰς ὅλας τὰς ἐπαναστάσας ἐπαρχίας.

Μ' ὅλον ὅτι ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Βερβενῶν δὲν ἀπετέλεσεν ἄλλο παρὰ διχόνοιαν μεταξὺ τῶν προεστώτων καὶ μῖσος κατὰ τοῦ συγκαλέσαντος αὐτὴν, μ' ὅλον τοῦτο ὁ Ὑψηλάντης συνεκάλεσε δευτέραν εἰς τὸ χωρίον Ζαράκοβαν. Ἐκεῖ οἱ ἀντιπρόσωποι ἐσχεδίασαν προσωρινὴν κυβέρνησιν, καὶ ἔκλεξαν τὸν Ὑψηλάντην Πρόεδρον τῆς Γερουσίας καὶ ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Δημήτριος μετέβαλεν ἄρθρα τινὰ αὐτοῦ τοῦ συντάγματος, καὶ ἠρώτησεν, ἂν ὅλοι οἱ ἀντιπρόσωποι ἔχουν ἔγγραφα πληρεξούσια νὰ δεχθοῦν τοιαύτην κυβέρνησιν. Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι τὸ ἠρνήθησαν, ὁ Ὑψηλάντης εἶπεν,

ὅτι δὲν ὑπογράφει σύνταγμα ἀπαράδεκτον εἰς τοὺς συμπολίτας του, καὶ οὕτως ἐματαιώθη καὶ ἡ δευτέρα σύνοδος.

Οἱ θαλάσσιοι εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐνήργουν θαυμασίως. Κατὰ τῆς Σάμου ἔστειλεν ὁ Σουλτάνος πολλοὺς Ἀσιανοὺς διὰ ξηρᾶς, καὶ ὀκτὼ πολεμικὰ καράβια ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον διὰ νὰ εὐκολύνουν τὴν διάβασιν τῶν Ἀσιανῶν εἰς τὴν νῆσον. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ Ἑλλησπόντου ἀρμένιζαν Ἑλληνικὰ πλοῖα, καὶ μὲ τὰ κινήματά των ἐτρόμαξαν τὸν ἀντιναύαρχον καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Μιτυλήνης, ἀφήσας τὸ μεγαλήτερον καράβιον 74 κανονίων νὰ παρατηρῇ τοὺς Ἕλληνας. Ὁ ἀμαθὴς Τοῦρκος ναύκληρος ὡδήγησε τὸ μέγα μηχάνημα εἰς ὕφαλον ἄμμον πλησίον τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου, ὅπου ἔμεινε προσκολλημένον. Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ὥρμησαν ἐναντίον του. Τὸ Τουρκικὸν πλήρωμα τοῦ καραβίου, 1000 ἄνδρες, φεύγοντες μὲ πλοιάρια καὶ λέμβους, ἐπνίγησαν οἱ περισσότεροι, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐξουσίασαν τὸ γραμμικὸν πρῶτον καράβιον τῶν Τούρκων· ὁ δὲ ἀντιναύαρχος μαθὼν τὴν δυστυχῆ ἀγγελίαν ἐσηκώθη ἐκ Μιτυλήνης καὶ εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καταδιωκόμενος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἡ ἀγγελία αὕτη ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐγέμισε θάῤῥους μὲν τοὺς πολιορκητὰς τῆς Τριπολιτσᾶς, φόβου δὲ τοὺς πολιορκουμένους καὶ αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ ἄλλα φρούρια.

Μερὶς τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐπλησίασεν ἀπὸ τὴν Μιτυλήνην εἰς τὸν κόλπον τῆς Σμύρνης περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου, καὶ ἐτρόμαξε τὴν μεγάλην ἐκείνην πόλιν, ὅταν ἡ προσοχὴ τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν ἐστράφη εἰς ἄλλο ἀντικείμενον. Ἡ πόλις Κυδωνίαι ἐπρόκειτο θῦμα εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Σουλτάνου. Τρεῖς χιλιάδες Ἀσιανοὶ Τοῦρκοι ἐμβῆκαν νὰ ἀφανίσουν 30,000 εἰρηνικοὺς κατοίκους Χριστιανούς. Τοῦτο μαθόντες οἱ θαλάσσιοι ἥρωες ἐφάνησαν τὴν 13 Ἰουνίου εἰς τὰ Μοσχονήσια, καὶ ἐλύτρωσαν τρία τέταρτα τῶν κατοίκων μεταφέροντές τα εἰς τὴν πλησιόχωρον νῆσον. Ἀπέβησαν ἔπειτα εἰς τὴν ξηρὰν ἐ-

κτύπησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν, ἐθανάτωσαν πολλούς· ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ ἔβαλαν φωτίαν καὶ κατέκαυσαν ὅλην τὴν πόλιν· ἓν τέταρτον μέρος τῶν Κυδωνιατῶν ἐχάθη ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν σπάθην, καὶ ἀπὸ τὴν βίαν, μὲ τὴν ὁποίαν σπεύδοντες νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα ἔπιπταν πολλοὶ εἰς τὰ νερὰ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπνίγοντο.

Τὴν 14 Ἰουλίου ἐκβῆκεν ὁ Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον, συγκείμενος ἀπὸ 7 καράβια τοῦ πρώτου μεγέθους καὶ 25 μικρότερα, καὶ κυβερνώμενος ἀπὸ τὸν Καρᾶ Ἀλῆν Καπουδᾶν Πασᾶν. Τὴν 17 ἔφθασεν εἰς τὴν Νέαν Ἔφεσον ἀντικρὺ τῆς Σάμου, καὶ ἐπρόσταξε τὴν νῆσον νὰ παραδοθῇ. 2000 Ἀσιανοὶ Τοῦρκοι μετεφέρθησαν ἐπάνωτης. Οἱ Σάμιοι τοὺς ἀπέκρουσαν μὲ τὰ ὅπλα, καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ περάσωσιν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ στόλος ὥρμησε κατὰ τῆς νήσου καὶ ἐπυροβόλει τοὺς βράχους. Πλοῖα ἐγεμίσθησαν ἐκ νέου μὲ Ἀσιανοὺς καὶ τοὺς μετέφεραν εἰς τὴν νῆσον. Τότε ἐφάνη ὁ Ἑλληνικὸς στόλος. Ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς κατέφυγεν εἰς τὴν Κῶν μὲ τὸν στόλον του, καὶ οἱ Σάμιοι ἐσύλησαν τὰ πλοῖα τῶν Ἀσιανῶν, τὰ ὁποῖα ἀφήσαντες ἐκεῖνοι εἶχαν καταφύγειν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Τουρκικὸς στόλος διευθύνθη ἀπὸ Κῶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου ἔβαλε τροφὰς εἰς τὴν Μεθώνην καὶ Κορώνην. Οἱ Ἀβαρῖνοι ἦσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἐδοκίμασε νὰ κάμῃ ἀπόβασιν εἰς τὸν Μεσσήνιον κόλπον, ἀλλ' ὁ Ὑψηλάντης μὲ τοὺς 500 στρατιώτας τοῦ Βαλεστίου ἀπέκρουσε τὸ ἐγχείρημα. Ὁ στόλος ἔπλευσε μετὰ τοῦτο εἰς τὸν Ἀχαϊκὸν κόλπον, ἀπεδίωξεν ἀπὸ τὰς Πάτρας τοὺς Γραικοὺς, ἐβοήθησε μὲ τροφὰς τὰ φρούρια, ἔκαυσε τὴν Βοστίτσαν καὶ τὸ Γαλαξίδιον, ἄραξεν εἰς τὸ Βασιλικὸν (τὴν παλαιὰν Σικυῶνα), ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ δώσῃ τροφὰς εἰς τὴν Ἀκροκόρινθον ἐμποδισθεὶς ἀπὸ τὸν δραμόντα ἐκεῖ Ὑψηλάντην. Ὑπέστρεψεν ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς, ἀφοῦ μὲ λύπην του ἔμαθε τὴν πτῶσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, ἀντικρὺ Ζακύνθου ἐπολεμήθη

ἀπὸ μικρὸν στόλον Ἑλληνικὸν, καὶ ἐκεῖθεν διευθύνθη εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

8. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Πολεμικαὶ πράξεις εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. (1821).

Τὸν Αὔγουστον μῆνα ἔφθασεν ἐκ Λιβόρνου εἰς Μεσολόγγιον ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, συνοδευόμενος ἀπὸ φιλέλληνας τινὰς ὀφικιαλίους καὶ νέους Ἕλληνας μαθητεύσαντας εἰς τὰ Ἰταλικὰ πανεπιστήμια. Οἱ Μεσολογγῖται τὸν ἐδέχθησαν μὲ χαρὰν, καὶ αὐτὸς ἀνήγγειλε τὸν ἐρχομόν του εἰς τὸν Ὑψηλάντην, καὶ ἔλαβεν ἀπόκρισιν νὰ μεταβῇ τάχιστα εἰς τὴν Πελοπόννησον. Μετέβη εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον τῶν Πατρῶν, καὶ ἐγνωρίσθη μὲ τοὺς προεστῶτας Ἀθανάσιον Κανακάριν, Ἀνδρέαν Ζαΐμην, καὶ τὸν Πατρῶν Γερμανῶν. Διευθύνθη ἔπειτα εἰς Ζαράκοβαν, ὅπου ὁ Ὑψηλάντης τὸν ἐδέχθη μὲ εἰλικρινῆ ἀγάπην, τοῦ παρέστησεν ἀπαρακαλύπτως τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, καὶ μὲ συστατικά του γράμματα τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ τὴν ὀργανίσῃ. Ἀλλ' ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔχασε πλέον τὴν ὑπόληψίν του μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν δυστυχίαν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου, καὶ διὰ τὴν μὴ φανεῖσαν βοήθειαν τῆς Ῥωσίας, ὡς ἐβεβαίοναν πρότερον οἱ ἑταῖροι. Ἡ ἑταιρεία ἐκατακρίνετο ὡς ἔργον ἀγυρτικόν· καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἐχρεώστει νὰ βαστάζεται μὲ μόνην τὴν προσωπικήν του ἀξίαν. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος συμφώνως μὲ τὸν Θεόδωρον Νέγρην, ἐδιαίρεσε τὴν Ἑλλάδα εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν, καὶ κατέστησεν εἰς μὲν τὸ Μεσολόγγιον Κεντρικὴν Γερουσίαν διὰ τὴν Δυτικὴν, ἓν δὲ κυβερνεῖον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν μὲ ὄνομα Ἄρειος Πάγος.

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἡ μὲν Μονεμβασία παρεδό-

θη εἰς τὸν Γρηγόριον Καντακοζηνὸν, ὅς τις διεύθυνε μὲ φρόνησιν μεγάλην τὴν πολιορκίαν, καὶ οἱ Ἀβαρῖνοι εἰς τοὺς πολιορκητάς των. Ἡ δὲ Τριπολιτσὰ, ἡ πρωτεύουσα πόλις τῆς Πελοποννήσου, περιέχουσα 22,000 φρουροὺς Ἀσιανοὺς καὶ Ἀλβανοὺς καὶ ἐγχωρίους, καὶ ἀριθμοῦσα 60,000 κατοίκους, περικυκλωμένη μὲ τεῖχος πανταχόθεν, ἐστενοχωρεῖτο ἀπὸ 7000 Ἕλληνας, τῶν ὁποίων ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Ὑψηλάντης, Πέτρος Μαυρομιχάλης, Κολοκοτρόνης, Νικήτας, Ἰατράκος, Ἀναγνωσταρᾶς καὶ Μανολάκης. Κατ' ἀρχὰς ἔκαμναν ἐξορμήσεις συχνὰς οἱ πολιορκούμενοι, καὶ ἠφάνισαν ὡς δεκαπέντε χωρία κείμενα εἰς τὰ πέριξ. Ἀφοῦ ὅμως τοὺς ἐκτύπησεν εἰς τὸ χωρίον Βαλτέσιον ὁ Κολοκοτρόνης καὶ ὁ Νικήτας εἰς τὸ Λεβίδιον, δὲν ἐτόλμησαν πλέον νὰ ἐξορμήσωσι. Πεῖνα καὶ ἀῤῥωστίαι τοὺς ἐβασάνιζαν. Οἱ πολιορκηταὶ ἐπληθύνθησαν, ἐπειδὴ πολλοὶ ἐπεθύμουν τὰ πλούσια λάφυρα τῆς πόλεως. Τελευταῖον τὴν 5 Ὀκτωβ. 1821 τὴν ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου. Ὡς πόλιν ὑπάρξασαν καθέδραν τοῦ τυράννου Βελῆ Πασᾶ καὶ ἄλλων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀγρίων Πασάδων, οἵτινες ἐξ αὐτῆς ἐξήπλοναν τὴν δυστυχίαν εἰς ὅλην τὴν χώραν, τὴν ἐμεταχειρίσθησαν σκληρότερα παρὰ καθὼς ἀπήτει ἡ φιλανθρωπία.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Τριπολιτσᾶς μετέβη ἡ Ἑλληνικὴ δύναμις εἰς τὸ Ναύπλιον. Τὸ ἐστενοχώρησε διὰ ξηρᾶς, τὸ ἠνάγκασε νὰ ἀρχίσῃ συμβιβάσεις παραδόσεως, ἐπειδὴ ἐπείνων οἱ πολιορκούμενοι· ἀλλὰ πλοῖον Μαλτέσικον εὐτύχησε νὰ περάσῃ μεταξὺ τῶν Γραικικῶν, καὶ νὰ τοὺς φέρῃ ζωοτροφίας. Ἐματαιώθη λοιπὸν πρὸς τὸ παρὸν ἡ πολιορκία. Εἰς τὰς Πάτρας καταβάντες ἐκ τοῦ Παναχαϊκοῦ οἱ Ἕλληνες ἐμβῆκαν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ ἐγκλεισθῶσιν εἰς τὰ φρούρια. Ἀλλ' ἐπειδὴ εὐθὺς ἀφέντες τὸν πόλεμον κατεγίνοντο νὰ συνάζουν τὰς ἐλαίας, ἐξορμήσας ὁ Ἰσοὺφ Πασᾶς ἀπὸ τὸ φρούριον τοὺς ἐδίωξεν ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως.

Τέσσαρες Πασάδες, Βερὰμ, Μεμὶχ, Σχαδὶν Ἀλῆς

καὶ Χατσῆ Βεκὶρ ἐπροστάχθησαν ἀπὸ τὸν Σουλτάνον νὰ συνάξωσιν εἰς Λάρισσαν 20,000, καὶ νὰ στρατεύσουν κατὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ τῶν Θερμοπυλῶν, καὶ ὁ στόλος ἡνωμένος μὲ τὸν Αἰγύπτιον καὶ Βαρβαρικὸν νὰ τιμωρήσῃ πρῶτον τὴν Σάμον, καὶ ἔπειτα τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Βερὰμ Πασᾶς χωρὶς νὰ προσμείνῃ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ στρατεύματός του, μὲ 10,000 ἔφθασεν εἰς τὰς Θερμοπύλας, καὶ προαπέστειλεν ὡς πρόταγμα ἱππέων ἱκανὸν στῖφος. Ὁ Ὀδυσσεὺς, ὁ Γούρας καὶ ὁ Διβουνιώτης ἐνήδρευσαν τοὺς ἱππεῖς τούτους καὶ τοὺς ἐξηφάνισαν. Τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐμβῆκαν εἰς τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν οἱ Πασάδαι μὲ ὅλον τὸν στρατόν. Ἐξαφνίσθησαν ὅμως μὲ βροχὴν βολίων. Ὁ Μεμὶχ Πασᾶς ἔγεινε θῦμα τῆς σπάθης τοῦ Γούρα· πολλοὶ ὀφικιάλιοι ἔπεσαν νεκροὶ, καὶ οἱ σωθέντες ἀφήσαντες κανόνια, ἀποθήκην, καὶ ἀργυροφόρον κιβώτιον, ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ἐκβάντες ἀπὸ τὰ στενὰ, ἐκτυπήθησαν ἐκ δευτέρου ἐνῷ ἤθελαν νὰ περάσωσι τὸν Σπερχειόν. Οἱ νικηταὶ ἐφορτώθησαν λάφυρα. Καὶ ὁ Ὀμὲρ Βριόννης λαβὼν ταύτην τὴν ἀγγελίαν, ἀφῆκε τὰς Ἀθήνας καὶ διευθύνθη εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Οἱ Εὐβοεῖς, ἀφοῦ ὁ Καπιτάνιός των Διαμαντὴς ὑπῆγεν εἰς βοήθειαν τῆς Κασανδρείας, ἐστεροῦντο στρατιωτικὸν ὁδηγὸν, καὶ ἐκ Πελοποννήσου ἐστάλθη ὁ πυρώδης Ἠλίας, υἱὸς τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη, μὲ ἑκατοντάδας τινὰς Σπαρτιατῶν διὰ νὰ διευθύνῃ τὰς πολεμικὰς πράξεις: Ὁ νέος οὗτος μὲ τοὺς Σπαρτιάτας του καὶ μὲ τοὺς ἐγχωρίους ἐνίκησε λαμπρῶς τοὺς Τούρκους ἔμπροσθεν τῆς Καρύστου. Οἱ ἐγχώριοι ἐθαῤῥύνθησαν ἐκ τούτου καὶ ἐτράπησαν εἰς τὰ ἔργα των. Ἔξαφνα ἐξώρμησαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν Κάρυστον, καὶ ἐσκόρπισαν τοὺς Σπαρτιάτας. Ὁ δὲ Ἠλίας μετ' ὀλίγων πολεμῶν ἐκ μύλου τινὸς, ἀφοῦ ἔσωσε τὴν πολεμικὴν ὕλην, μὴ θέλων νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, ἐθανατώθη αὐτοχείρως.

Οἱ Ὀλύμπιοι ἐζήτησαν περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον νὰ τοὺς στείλῃ ὅπλα, καὶ πυ-

λεμικὴν ὕλην καὶ στρατηγὸν διὰ νὰ ἀρχίσωσι τὸν ἀγῶνα των. Τοὺς ἔστειλαν κάποιον Σάλαν ἐκ Βασσαραβίας, Νάξιον τὴν πατρίδα, πρῴην Ῥωσικὸν ὀφικιάλιον. Ἀλλ' αὐτὸς μὲ τοὺς ἀκολούθους του περιελθὼν πρῶτον τὰς κυκλάδας νήσους ἔφθασε τὸ ἐφεξῆς ἔτος τὸν Μάρτιον εἰς τὴν Θετταλίαν, ὁπότε ὁ τῆς Θεσσαλονίκης Πασᾶς, Ἀβδοὺλ Ἀβὶδ, εἶχεν ἀφανίσειν ὄχι μόνον τὴν Κασάνδρειαν, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἐπέκεινα τοῦ Ἀξιοῦ Μακεδονικὰ χωρία, καὶ εἶχε νεκρώσειν τὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ βάλῃ εἰς κίνησιν ὁ Σάλας.

Εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα δὲν εὐτύχησεν ἡ ἐπανάστασις, μ' ὅλον ὅτι διεδόθη καὶ εἰς τὰ μεταξὺ Ἰωαννίνων καὶ τοῦ ὄρους Πίνδου χωρία, τῶν ὁποίων οἱ προεστῶτες ζητούμενοι ὅμηροι ἀπὸ τὸν Χουρσχὶδ Πασᾶν, ἔκλεξαν ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεώς των τὸν Ῥάγκον. Οὗτος ἐπίασεν αἰχμαλώτους ὅλους τοὺς εἰς τὰ χωρία ταῦτα εὑρισκομένους στρατιώτας Τούρκους. Ὁ Χουρσχὶδ Πασᾶς ἔστειλεν ἐξ Ἰωαννίνων κατ' αὐτῶν 4000 Ἀλβανοὺς, οἱ ὁποῖοι ἔκαυσαν τὸ χωρίον Σύρακον καὶ ὥρμησαν κατὰ τῶν Καλαριτῶν. Μόλις ἠδυνήθησαν οἱ Καλαρῖται νὰ φύγουν τὴν σπάθην, καὶ προστατευόμενοι ἀπὸ τοὺς Καπιτανίους Ῥάγκον καὶ Γῶγον κατέφυγαν εἰς Βραχώριον καὶ Μεσολόγγιον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χουρσχὶδ Πασᾶς κατὰ τὸν Ὀκτωβρ. ἐπληροφορήθη ἀπὸ τὸν Ἀλβανὸν Ταχὶρ Ἀβᾶν, λειποτάκτην τῆς φιλίας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ αὐτόμολον πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἀκόπως ἐντὸς ὀλίγου λαμβάνει εἰς χεῖρας του τὸν πολιορκούμενον, ἤρχισε νὰ πολεμῇ σφοδρότερα τὸ Σούλιον. Ἡ Κιάφα δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ λαμβάνῃ τροφὰς οὔτε ἀπὸ τὴν ξηρὰν οὔτε ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἐπειδὴ ὁ Λόρδος Μαιτλὰνδ ἀπαγορεύσας τὴν ἀπὸ τὰ Ἰονικὰ νερὰ διάβασιν τῶν πολεμικῶν πλοίων, ἔκαμεν ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος διὰ τοὺς Τούρκους. Ὁ Νότης Βότσαρις ἦτο ταξίαρχος τοῦ φρουρίου. Ὁ ἀνεψιός του Μάρκος ἐπολέμει ἔξω τοὺς ἐχθρούς· ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτοι ἐπληθύνοντο, καὶ οἱ πειναλέοι Σουλιῶται μὴ θέλοντες νὰ ἀποθάνωσι τῆς πείνας, ἐνῷ ἤξευραν ἀλλαχοῦ προκείμενον στάδιον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀφῆκαν κατ' ὀλίγον τὰς θέσεις των, καὶ περὶ τὰ μέσα Δεκεμβρίου ὅλη ἡ Ἤπειρος ὑπετάχθη εἰς τὸν Σουλτάνον.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τὴν κυρίευσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ὑπῆγεν ὁ Ὑψηλάντης εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου ἐπροσκάλεσε γενικὴν σύνοδον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ξηρᾶς καὶ τῶν νήσων διὰ νὰ καταστήσουν εἶδός τι κυβερνήσεως. Ἀνηγορεύθη Πρόεδρος τῆς συνόδου ταύτης. Διότι τὸ ὄνομά του, ἡ τιμιότης του, ἡ ἀνδρία, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπροστάτευσε τὴν Καλαμάταν, ἠσφάλισαν εἰς αὐτὸν κοινὴν ὑπόληψιν, τὴν ὁποίαν ἐὰν ἤξευρε νὰ μεταχειρισθῇ, ἤθελε δοξάσειν καὶ ἑαυτὸν καὶ τὸ ἔθνος ὅλον. Οἱ ἀντίζηλοί του ἐνήργησαν νὰ μετατεθῇ ἡ σύνοδος εἰς τὴν Ἐπίδαυρον, ὡς εἰς ἀσφαλέστερον τόπον. Ὁ Ὑψηλάντης λυπηθεὶς διὰ τὴν μετατόπισιν ταύτην, ὑπῆγε μὲ τὸν λόχον τοῦ Βαλεστίου εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροκορίνθου, ἥτις παρεδόθη εὐθὺς διὰ συνθήκης. Ἡ σύνοδος τῆς Ἐπιδαύρου κατέστησε τὸ προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος ἐκ δύω βουλῶν, Νομοθετικῆς καὶ Ἐκτελεστικῆς, ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων. Τὴν 9 Ἰανουαρ. 1822 ὑπεγράφη ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους, καὶ μετὰ ἓξ ἡμέρας ἐδημοσιεύθη *). Ὁ Υ-

*) Ἐπειδὴ ὁ πρῶτος παράγραφος τοῦ συντάγματος τούτου καθυποβάλλει ἀξιέπαινον βάσιν τῆς κοινωνίας τὴν ἀνεξιθρησκείαν, προσμένουν οἱ φιλάνθρωποι τῆς Εὐρώπης νὰ ἴδωσι πῶς θέλει μεταχειρισθῆν ἡ νέα Ἑλλὰς τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι κατεδιώχθησαν ἀπανθρώπως καὶ καταδιώκονται ἀκόμη εἰς μέρη τινὰ τῆς Εὐρώπης. Τί πταίουσιν οἱ δυστυχεῖς Ἰουδαῖοι, ἐὰν οἱ προπάτορές των ἐσταύρωσαν τὸν κύριον τῆς δόξης, ὅς τις ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐπαρακάλει τὸν οὐράνιον πατέρα του νὰ συγχωρήσῃ τοὺς σταυρωτάς του; Αἱ θρησκευτικαὶ κακοδοξίαι εἶναι ἁμαρτήματα τοῦ νοὸς, πολλάκις ἀκούσια, καὶ ἀφίνονται νὰ τὰ κρίνῃ ὁ αἰώνιος κριτής. Ὁ ἄνθρωπος, καθὸ κοινωνικὸν ζῶον, πρέπει νὰ ἀγαπᾷ πάντα ἄνθρωπον, ὁποία καὶ ἂν εἶναι ἡ δόξα του, ἐὰν μόνον δὲν πολεμῇ τὴν κοινωνίαν. Ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι εἶναι ἐπίβουλοι τῶν Χριστιανῶν! Παρατήρει τους μὲ αὐστηρότητα, καὶ τιμώρει μὲ δικαιοσύνην τοὺς ἐπιβούλους. Πίνουσι τὸ αἷμα τῶν Χριστιανῶν! λέγουν ἄλλοι. Ἀλλὰ τοῦτο, διὰ τὸ ὁποῖον πολλάκις συκοφαντηθέντες ἐζημιώθησαν σκληρῶς ἀπὸ φιλάρπαγας ἐξουσιαστὰς

ψηλάντης, μ' ὅλον ὅτι ἔλειπεν εἰς τὴν Κόρινθον, ἐκλέχθη Πρόεδρος τῆς Νομοθετικῆς συναρχίας· τῆς δὲ Ἐκτελεστικῆς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ἀνὴρ ἐπίσημος διὰ τὸ πνεῦμα του καὶ διὰ τὰς παντοδαπὰς γνώσεις του.

Μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας ἔπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ Χουρσχὶδ Πασᾶ ὁ πολιορκούμενος Ἀλῆ Πασᾶς, καὶ ἔλαβε μισθὸν τῆς τεσσαρακονταετοῦς τυραννίας του θάνατον διὰ πυροβολήσεων καὶ ἀποκεφαλισμοῦ τὴν 5 Φεβρ. 1822. Εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐπροξένησε τρόμον ἡ ἀκοὴ αὕτη, ἐπειδὴ ἔβλεπαν ὅτι ὅλη ἡ Τουρκικὴ δύναμις διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἔμελλε νὰ πέσῃ ἐπάνω των. Ἡ Ἑλλὰς ἐξέδωκε τότε τὸ ψήφισμα τοῦ ἐγκλεισμοῦ τῶν λιμένων, τὸ ὁποῖον ἐκοινοποιήθη εἰς ὅλας τὰς Χριστιανικὰς δυνάμεις ὅσων εὑρίσκοντο διάκτοροι εἰς τὴν ἐπικράτειάν της. Ἐκήρυξε δι' αὐτοῦ ὅλους τοὺς παραθαλασσίους Τουρκικοὺς τόπους τῆς Ἠπείρου, Πελοποννήσου, Εὐβοίας, Θετταλίας καὶ τῶν νήσων ἀποκλεισμένους, εἰς τοὺς ὁποίους νὰ μὴ τολμᾷ κἀνὲν καράβιον, ὁποίαν καὶ ἂν ἔχῃ σημαίαν, νὰ πλησιάσῃ. Ὅσα δὲν ὑπακούσουν, ὑπέκειντο εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ κατακράτησιν τῶν θαλασσίων δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν δηλαδὴ ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν ἐξουσίαν ταύτην.

---

9. Ἐπανάστασις τῆς Κρήτης. Καταστροφὴ τῆς Χίου. Τὰ συμβάντα εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. (1822)

Τὸ δεύτερον ἔτος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐὰν καὶ ἔνδοξον μερικῶς διὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τῶν πολεμουμένων, εἶναι ὅμως τρομερὸν διὰ σκληρὰς σκηνάς,

οἱ Ἰουδαῖοι χωρὶς ἀπόδειξιν τοῦ ἐγκλήματός των, εἶναι τόσον ἀπίθανον κατὰ τὴν κρίσιν μου, ὅσον καὶ ἄλλη παχυλωτέρα διαβολὴ λεγομένη κατὰ τῶν ἑτεροδόξων μας Ἀρμενίων. Ἡ Ἑλλὰς χωρὶς νὰ προτέχῃ εἰς παραμύθια, χρεωστεῖ νὰ προσφερθῇ εἰς τοὺς Ἰουδαίους μὲ φιλανθρωπίαν καὶ Χριστιανικὴν πραότητα, ἐὰν θέλῃ νὰ δοξασθῇ ὡς ἔθνος λαμπρὸν ἀπ' ὅλα τὰ σοφὰ καὶ φιλάνθρωπα ἔθνη τοῦ κόσμου.

αἱ ὁποῖαι κατέσκαφαν πόλεις καὶ ἐξέχεαν ποταμηδὸν αἵματα, καὶ ἐξηνδραπόδισαν χώρας καὶ νήσους ὁλοκλήρους.

Εἰς τὴν Κρήτην, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ὁ Πασᾶς εἶχε φυλακώσειν τὸν μητροπολίτην, τοὺς ἐπισκόπους, καὶ τοὺς προεστῶτας, τοὺς ἐθανάτωσε, καὶ ἤρχισε νὰ σηκόνῃ τὰ ὅπλα ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς. Ἀλλ' οἱ Σφακιῶται, λαὸς ὀρεινὸς καὶ ἐλεύθερος, μαθόντες τὴν κίνησιν τῆς Ἑλλάδος, ἐκατέβησαν ἀπὸ τὰ ὄρη των, καὶ μὲ δύω μάχας ἠνάγκασαν τοὺς κατ' αὐτῶν κινουμένους ἐκ Κανδίας Τούρκους νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Ἐνθαῤῥυνθέντες ἐκ τούτου οἱ Χωριάται Κρῆτες ἤρχισαν νὰ κτυποῦν τοὺς Τούρκους, καὶ κατ' ὀλίγον τοὺς ἐφυλάκωσαν ὅλους εἰς τὰ φρούρια. Ἐζήτησαν ἔπειτα ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος στρατηγὸν, καὶ ἔλαβαν κἄποιον Ἀφεντούλην, Ῥωσικὸν ὀφικιάλιον, ὅς τις ἐγενεαλόγει τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὸν βασιλικὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν. Ἡ οἴησις αὕτη καὶ ἡ φιλοδοξία του δὲν ἠδύναντο νὰ εὐαρεστήσουν τοὺς Κρῆτας, οἵτινες ἐχρειάζοντο ἀνδρεῖον καὶ τίμιον ὁδηγὸν, καὶ ὄχι δεσπότην. Ἔστειλαν λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐζήτησαν τὸν Γάλλον Βαλέστιον, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζαν ἐκ τῆς πολυχρονίου ἐκεῖ διατριβῆς του. Ὁ Βαλέστιος ἐπροξένησε χαρὰν μεγάλην εἰς τοὺς Κρῆτας μὲ τὴν παρουσίαν του. Ἐπολιορκοῦντο τότε ἀπὸ τοὺς Σφακιώτας ἡ Κανδία, καὶ ἀπ' ἄλλους Κρῆτας ἡ Ῥέθυμνα, καὶ οἱ Κάσιοι περιπλέοντες ἀπέκοπταν πᾶσαν εἰσκομιδήν. Ὁ Βαλέστιος ἔμαθεν ὅτι Αἰγύπτιος στόλος ἔμελλεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ φέρῃ βοήθειαν εἰς τὴν Ῥέθυμναν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὴν στενοχωρήσῃ μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς παράδοσιν. Ἀλλ' ἑπτὰ καράβια πολεμικὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τριάκοντα πέντε φορτωμένα μὲ Αἰγυπτίους 4000 ἔφθασαν περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου 1822 εἰς τὴν Ῥέθυμναν. Οἱ Ἀφρικανοὶ ἔκαμαν ἀπόβασιν. Ὁ Βαλέστιος καὶ ὁ Ἀφεντούλης μὲ τὰ στίφη των ἀντιπαρετάχθησαν, ἀπέκρουσαν μὲ φθορὰν τὸν ἐχθρὸν, ἀλλὰ τὴν ἐφεξῆς ἡμέ-

ραν ἀνενεώθη ἡ μάχη, καὶ ὁ Βαλέστιος μαχόμενος ἀνδρεί-
ως ἔχασε τὴν ζωήν του. Οἱ Κρῆτες μαζὴ μὲ τὸν ἀρχηγόν
των ἔχασαν τὸ θάῤῥος, καὶ ὁ Ἀφεντούλης μὴ δυνηθεὶς νὰ
τοὺς κρατήσῃ ἔφυγε μαζήτων. Ἔκτοτε ἔμεινεν ἡ Κρήτη,
τὸ μέγιστον αὐτῆς μέρος, εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν.

Τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως παρέλαβαν τὰ
Αἰγύπτια στρατεύματα καὶ τὴν νῆσον Κύπρον. Εἰς ταύ-
την εἶχε στείλειν τὸ προλαβὸν ἔτος ὁ Πασᾶς τῆς Ἄκης
3000 Ἀσιανοὺς, καὶ δι' αὐτῶν ἐνδυναμωθεὶς ὁ ἐκεῖ κυ-
βερνήτωρ, ἔσφαξε τὸν ἀρχιαπίσκοπον καὶ τοὺς τρεῖς ἐ-
πισκόπους του, καὶ ὅλους τοὺς προεστῶτας, καὶ ἐξέτει-
νε τὴν σπάθην εἰς ὅλους τοὺς ὁπωσοῦν εὐκαταστάτους
Κυπρίους. Δύω πολεμικὰ καράβια τῆς Γαλλίας μετέ-
φεραν πολλὰς δυστυχεῖς οἰκογενείας εἰς διάφορα μέρη τῆς
Χριστιανικῆς Εὐρώπης, ὅπου περιεπλανῶντο πολὺν και-
ρὸν, καὶ περιπλανῶνται τινὲς καὶ τώρα, παραμυθούμενοι
ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τῶν καλῶν Εὐρωπαίων. Τοῦ Μεχ-
μὲτ Ἀλῆ Πασᾶ οἱ κυβερνήτορες ἀπὸ τοῦ 1822 ἔτους μετ-
έβαλαν ὁπωσοῦν τὴν τύχην τῶν ἐκεῖ μεινάντων Χρι-
στιανῶν.

Ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἠγωνία κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος βλέπου-
σα τὰς μεγάλας διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς ἑτοιμασίας τοῦ
Σουλτάνου, καὶ ἡτοιμάζετο καὶ αὐτὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-
στον μὲ τοὺς Ὑδριώτας, καὶ Σπετιώτας καὶ Ψαριανοὺς,
τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας της. Ἡ Χίος μόνη, γνωρίζου-
σα τὴν ἀθωότητά της, καὶ προσφέρουσα ὅσα ἐζήτουν
οἱ Τοῦρκοι ἄρχοντές των, ἀνεπαύετο προσηλωμένη εἰς
τὴν πιστὴν ὑπακοήν της.

Οἱ Τοῦρκοι τῆς Χίου μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανά-
στασιν ἔστειλαν δέησιν εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν,
ζητοῦντες φύλακας Τούρκους διὰ νὰ τοὺς ἀσφαλίζωσιν
ἀπὸ τὰ ἐνδεχόμενα δοκίμια τῶν ἐπαναστατῶν. Ὅταν τὸ
1821 ἔτος ὑπῆγεν ὁ στόλος τῶν Ἑλλήνων νὰ κάμῃ
τοὺς Χίους κοινωνοὺς τῆς γενικῆς κινήσεως, οἱ Χῖοι ἐ-
παρακάλεσαν τὸν ναύαρχον Τομβάσην νὰ τοὺς ἀφήσῃ
ἡσύχους. Ὁ Σουλτάνος ἔστειλε τὸν Βαχὶδ Πασᾶν νὰ φυ-

λάττῃ τὸ φρούριον, καὶ τὸν τοπάρχην τῆς Νέας Ἐφέ-
σου Ἰλὲζ Ἀγᾶν μὲ πολλοὺς Ἀσιανοὺς νὰ προσέχῃ εἰς
ὅλην τὴν νῆσον. Διὰ Σουλτανικοῦ προστάγματος ἐσύρ-
θησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τρεῖς τῶν προκρίτων
Χίων καὶ ἐκρατήθησαν ἐνέχυρα τῆς πίστεως τῶν συμ-
πατριωτῶν των. Διὰ προσταγῆς τοῦ Σουλτάνου ἐζή-
τησε καὶ ὁ φρούραρχος Πασᾶς 80 ἐκ τῶν προκρίτων ὁ-
μήρους καὶ τὸν Ἀρχιερέα των Πλάτωνα. Τεσσαράκον-
τα μόνον ἔμεναν φυλακωμένοι ἕνα μῆνα, καὶ οἱ ἄλλοι
τεσσαράκοντα ἀφίνοντο εἰς τὰ ἔργα των ἐλεύθεροι, καὶ
μετὰ τοῦτο ἔμβαιναν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἀπελύοντο
οἱ πρῶτοι· καὶ τοῦτο ἐγίνετο ἕνα περίπου ἐνιαυτόν. Χι-
λιάδας γροσίων ἐζήτουν καθημερινῶς ὁ Πασᾶς καὶ ὁ
Ἰλὲζ Ἀγᾶς, καὶ τὰς ἐλάμβαναν, εἰς τρόπον ὥστε εἶχαν
ἀποφασίσειν οἱ προεστῶτες δι' ἔλλειψιν ἀργυρίου νὰ
προσφέρωσι τὰ τῶν ναῶν ἀργυρᾶ σκεύη καὶ τὰ οἰκιακά
των. Τί πλέον ἠδύναντο νὰ κάμουν οἱ παλαίπωροι Χῖοι
εἰς βεβαίωσιν τῆς εὐπειθείας των; Ἀλλ' ἡ φήμη τῶν
πλούτων των ἦτο ἱκανὴ ἀφορμὴ νὰ τοὺς καταδικάσῃ,
καὶ οἱ Τοῦρκοι ηὔχοντο μεταξὺ τῆς τυφλῆς πίστεώς των
νὰ εὕρωσι λαβὴν διὰ νὰ ἀφανίσωσι τὴν ἐπίφθονον νῆσον.
Ἡ ἀφορμὴ εὑρέθη καὶ ἡ δύστηνος Χίος ἔπαθε τὰ πάν-
δεινα χωρὶς αἰτίαν της.

Ἕνας Χῖος, Ἀντώνιος Βουρνίας, ὑπουργήσας πο-
τὲ τὸν ἐν Αἰγύπτῳ Γαλλικὸν στρατὸν καὶ τώρα ζῶν
μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν του, συνέλαβε τὸν σκοπὸν νὰ
ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του, ἤ, τὸ ἀληθέστερον, νὰ ἀ-
ναπαύσῃ τὴν φιλοδοξίαν του μὲ κίνδυνον τῶν συμπολι-
τῶν του. Εὕρηκε μυστικοὺς ὀπαδοὺς ἐκ τῶν νεωτέρων
τῆς Χίου. Ὑπῆγε περὶ τὸν Νοέμβρ. εἰς Τριπολιτσὰν,
καὶ ἔδειξε τὸ σχέδιόν του εἰς τὸν Ὑψηλάντην, ὅς τις δὲν
τοῦ ἔδωκε προσοχὴν παρατηρήσας αὐτὸν φιλοκίνδυνον
πλάνητα. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Σάμον, ὅπου παραλα-
βὼν μετανάστας ἐκεῖ συμπατριώτας του, κατέπεισε
τὸν Λυκοῦργον Λογοθέτην, προεστῶτα τῆς Σάμου, νὰ
δώσῃ χεῖρα βοηθείας εἰς ἐλευθέρωσιν τῆς Χίου. Ὁ

Λυκοῦργος ἀπέπλευσε μὲ ἑκατοντάδας τινὰς Σαμίων, καὶ ὁ Βουρνίας τὸν ἠκολούθησε μὲ 50 μετανάστας Χίους. Ἔφθασαν περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαρτίου (1822) εἰς τὴν νῆσον διὰ νὰ τὴν ἐπαναστήσωσιν.

Ὁ Ἀντώνιος Βουρνίας καὶ ὁ Λυκοῦργος μετὰ τὴν ἀπόβασίν των ἐξέδωκαν πρόκλησιν ἔγγραφον πρὸς κοινὴν ἐπανάστασιν. Ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ προεστῶτες ἐναντίον ταύτης τῆς προκλήσεως ἐξέδωκαν ἐγκύκλιον πρὸς ὅλα τὰ χωρία νὰ ἡσυχάζωσι καὶ νὰ μένουν πιστὰ εἰς τὸν πολυχρονημένον Σουλτάνον. Ὁ Πασᾶς ἔστειλε στρατιώτας διὰ νὰ ἀποκρούσουν τὴν ἀπόβασιν· ἀλλ' ἐκτυπήθησαν καὶ ὑπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν· ἐστάλθησαν περισσότεροι, ἀλλὰ πάλιν ἐνικήθησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκλεισθῶσιν εἰς τὸ φρούριον. Ὁ φρούραρχος ἐπροσπάθει τώρα νὰ κλείσῃ ὅλους τοὺς 80 ὁμήρους εἰς τὸ φρούριον καὶ ἄλλους ἀκόμη ἐκ τῶν εὐκαταστάτων· ἀλλὰ μόνον 25 ἠδυνήθη νὰ φυλακώσῃ, καὶ οὕτως ἔγειναν ὅλοι 65 ἔγκλειστοι· διότι οἱ σωτῆρες, Βουρνίας καὶ Λυκοῦργος, μὲ τὸ στῖφος των ἐμβῆκαν εἰς τὴν πόλιν· εἰσήγαγαν προσωρινὴν διοίκησιν συγκειμένην ἀπὸ ἓξ ἐφόρους· ἔστειλαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ζητοῦντες βοήθειαν καὶ προσταγάς· ἔφεραν κανόνια ἐκ τῶν πλησίον νήσων καὶ τὰ ἔστησαν ἔμπροσθαν τοῦ τελωνίου, εἰς τὸν κάτω αἰγιαλὸν καὶ εἰς τὴν Τουρλοτὴν, καὶ ἤρχισαν νὰ προσβάλουν τὸ φρούριον. Ἀλλ' ὁ Βουρνίας, ἄνθρωπος ἀνήσυχος καὶ ἀμαθέστατος, κακοήθης καὶ ἀνάξιος, ἐδιχονόησε πάραυτα μὲ τὸν Λυκοῦργον. Τοὺς ἐπρόβαλαν νὰ κυριεύσουν τὸ φρούριον δι' ὑπογείου ἀγνώστου εἰς τοὺς Τούρκους· ἀλλ' οἱ ἀρχηγοὶ λογομαχοῦντες περὶ τῆς τιμῆς ἐματαίωσαν τὸ ἐγχείρημα· ἡ ἔχθρα των ηὔξανε καὶ ἐμπόδιζε πᾶσαν πρᾶξιν, καὶ ἡ ἀγγελία τῆς τῶν Χίων ἐπαναστάσεως φθάσασα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐντὸς 24 ὡρῶν ἐπετάχυνε τὴν ἀπόπλευσιν τοῦ Σουλτανικοῦ στόλου.

Τὴν 12 Ἀπρ. ἔφθασεν ὁ στόλος εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ

Τσεσμὲ συγκείμενος ἀπὸ 7 καράβια τοῦ πρώτου μεγέθους καὶ 26 φρεγάτας, καὶ ἤρχισεν εὐθὺς νὰ πυροβολῇ τὴν πόλιν, ἥτις συγχρόνως ἐπυροβολεῖτο καὶ ἀπὸ τὸ φρούριον. Ἐνταυτῷ ἀπεβιβάσθη πολὺς ἀριθμὸς Τούρκων, καὶ πλῆθος πλοιαρίων μετέφερεν ἐκ τῆς ἀντικρὺ Ἀσίας ἐκείνους τοὺς αἱμοδιψεῖς Ἀσιανοὺς, οἵτινες ὠρύοντο ὡς τίγρεις. Οἱ Σάμιοι χωρὶς νὰ κάμωσιν ἀντίστασιν τινὰ κατέφυγαν εἰς τὰ πλοῖα των· οἱ Ψαριανοὶ ἔστειλαν καράβια εἰς τὸν μεσημβρινὸν τῆς νήσου αἰγιαλὸν διὰ νὰ λυτρώσωσι τοὺς φεύγοντας Χίους. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐκίνησε παρευθὺς ἀπὸ τὴν Ὕδραν· ἀλλ' ὅταν ἔφθασεν εἰς Ψαρὰ, ἡ Χίος — δὲν ὑπῆρχε πλέον.

Οἱ ἄγριοι στρατιῶται τοῦ Καπουδᾶν Ἀλῆ Πασᾶ ἔκαυσαν τὴν πόλιν καὶ τὰ πέριξ χωρία. Διὰ νὰ πιάσῃ αὐτὸς ἀκόπως τοὺς εἰς τὰ ὄρη καταφυγόντας Χίους, ἐσύναξε τοὺς Εὐρωπαίους Προξένους τῆς νήσου, τοὺς ἔδωκεν ἀμνηστίας ἔγγραφον, καὶ τοὺς ἐπαρακίνησε νὰ φέρουν ὀπίσω τοὺς φυγάδας. Οἱ εὔπιστοι οὗτοι καὶ καλοὶ ἄνθρωποι ἔτρεξαν πανταχοῦ καὶ ἐδιαλάλησαν τὸν ἔλεον τῶν Μουσολμάνων. Οἱ δυστυχεῖς Χῖοι, ἀποσταμένοι ἀπὸ τὴν κακοπάθειαν, ἤκουσαν μὲ χαρὰν τοὺς εὐαγγελιστὰς Προξένους, καὶ ἔστειλαν 70 προεστῶτας διὰ νὰ πέσουν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Καπουδᾶν Πασᾶ καὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσουν, ὅτι τοὺς χαρίζει τὴν ζωήν. Ἀλλὰ τὴν νύκτα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐκρέμασεν ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς τοὺς 65 ὁμήρους καὶ τὸν ἀρχιερέα Πλάτωνα καὶ ἕνα διάκονόν του ἔμπροσθεν τοῦ φρουρίου εἰς τὸ λεγόμενον βουνάκιον, καὶ τοὺς 70 προεστωτας τῶν χωρίων ἀπὸ τὰ κατάρτια τῶν καραβίων του· εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εὐθὺς ἀφοῦ τάχιστα ἡ φήμη τῆς καταστροφῆς τῆς νήσου ἔφθασεν, ἐκρεμάσθησαν ὄχι μόνον οἱ τρεῖς ὅμηροι, ἀλλὰ καὶ πέντε ἄλλοι εὐκατάστατοι ἔμποροι Χῖοι. Εἰς δὲ τὴν Χίον ἐξεμάνησαν τὰ στίφη τῶν Ἀσιανῶν καὶ ἔδωκαν τὸ σύνθημα τοῦ κοινοῦ ὀλέθρου. Μέρος αὐτῶν ὥρμησεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγ. Μη-

νᾶ ὅπου ἐφόνευσε 3000 χωριάτας πρόσφυγας. Εἰς τὸ μοναστήριον ἁγ. Μονὴν ἐθανατώθησαν 2300 Χριστιανοί. Τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση ἀντήχουν ἀπὸ κραυγὰς τῶν δυστυχῶν, τοὺς ὁποίους ἐκρήμνιζαν εἰς τὰς φάραγγας, ἐκρέμων ἀπὸ τὰ δένδρα, ἢ ἐκομματίαζαν μὲ τὰς μαχαίρας. Νήπια ἐσφενδονίζοντο κατὰ πετρῶν. Ὅλη ἡ χώρα ἐβάφη ἀπὸ τὰ αἵματα. Τεσσαράκοντα χιλιάδας γυναικῶν καὶ παιδίων ἐφύλαξαν ζωντανὰς διὰ νὰ τὰς πωλήσωσιν εἰς τὴν Σμύρνην, Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Ὡραῖαι γυναῖκες ἐσύρθησαν ἐπάνω ἀπὸ τοὺς νεκροὺς πατέρας καὶ ἄνδρας των, ἐφέρθησαν εἰς τὰς σκηνὰς, καὶ παρεδόθησαν εἰς τὴν θηριώδη τρυφήν. Τὰ νοσοκομεῖα ἐφαγώθησαν ἀπὸ τὰς φλόγας καὶ συγκατέκαυσαν καὶ τοὺς ἀθλίους ἀῤῥώστους. Ναοὶ 72 ἐβεβηλώθησαν καὶ κατεκάησαν. Πλῆθος ὡραίων ἀγροκηπίων ἔγειναν ἐλεεινὰ ἐρείπια. Παιδία ἀνήλικα, περιπλανώμενα, ἀφοῦ ἔχασαν τὰς μητέρας των, ἐσυνάχθησαν ὁμοῦ, ἐβάλθησαν εἰς πλοῖον μέγα καὶ ἐσφενδονίσθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἰδοὺ οἱ Τοῦρκοι! ἰδοὺ οἱ ἄρχοντες τῶν Ἑλλήνων!

Ἀφοῦ ἐχάθη ἡ Χίος, ἔφθασεν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, καὶ ἐπροσπάθει ἀπὸ τὰ νότια μέρη νὰ λυτρώσῃ λείψανα τινὰ Χίων. Τὴν 14 Μαΐου συνέβη μικρὰ ναυμαχία μὲ τὸν Καπουδᾶν Πασᾶν, ὅς τις ἐσύρθη πρὸς τὸν Τσεσμέν. Οἱ Ἕλληνες ἐπαρακίνησαν τὸν Γάλλον Καπιτάνιον Ἰορδαίνιον νὰ ἀποβῇ εἰς τὴν νῆσον μὲ ναύτας, καὶ νὰ ζητήσῃ Χριστιανοὺς κρυμμένους εἰς σπήλαια καὶ εἰς βράχους. Ὁ Γάλλος τὸ ἔκαμεν, ἐλύτρωσεν ὀλίγους τινὰς, ὅσους εὗρηκε, καὶ ἐπροξένησε τιμὴν εἰς τὸ Χριστιανικὸν ὄνομα. Ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς ἔστειλε πρόσταγμα ἀπὸ Τσεσμὲ εἰς τοὺς Σαμίους νὰ ὑποταχθοῦν, διὰ νὰ μὴ πάθουν τὰ τῶν Χίων· ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀπέβαλαν μὲ καταφρόνησιν τὸ πρόσταγμα. Τὴν 30 Μαΐου ἀπεφάσισεν ὁ Μιαούλης νὰ κτυπήσῃ τὸν μέγαν Τουρκικὸν στόλον μὲ τὸν μικρὸν Ἑλληνικὸν, τὸν ὁποῖον ἐναυάρχει.

Ἀλλ' ὁ περιπλέων τὸν πορθμὸν Τουρκικὸς στόλος ἰδὼν τὸν Ἑλληνικὸν ἐσύρθη εἰς τὸν Τσεσμέν.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μετὰ τὸ μάταιον τοῦτο δοκίμιον ὑπέστρεψεν εἰς τὰ Ψαρὰ, καὶ ἐκεῖθεν ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ εἰς καιρὸν νυκτὸς ἐμπυρόπλοια δύω κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Κωνσταντῖνος Κανάρις ἐκ Ψαρῶν καὶ Γεώργιος Πεπίνης ἐξ Ὕδρας ἀνέλαβαν τοῦτο τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀπήτει μεγίστην καὶ ἐπιτηδειότητα καὶ τόλμην. Τὴν νύκτα τῆς 19 Ἰουνίου ἔφθασαν εἰς τὸν σκοπόν των. Εἰς τὴν ναυαρχίδα κατ' ἔθος Τουρκικὸν τῆς θρησκείας των ἦσαν συναγμένοι ὅλοι οἱ ὀφικιάλιοι τῶν λοιπῶν καραβίων ὡς εἰς καιρὸν Ῥαμαζανίου, διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν Καπουδᾶν Πασᾶν, καὶ νὰ λάβουν τὰς προσταγάς του, καὶ ἐπομένως παρεκτὸς 2000 ἰδίων ἀνθρώπων περιεῖχε καὶ πολὺ πλῆθος ξένων, Π. χ. ὑπηρετῶν καὶ ἀκολούθων τῶν ὀφικιαλίων. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἔστεκεν ἔμπροσθεν τῆς Χίου. Τὰ δὲ πυρφόρα πλησιάζουν, καὶ ζητοῦν νὰ γνωρίσουν τὴν ναυαρχίδα καὶ τὴν ὑποναυαρχίδα· ὁ Κανάρις μὲ οὔριον ἄνεμον προσβάλλει εἰς τὴν ναυαρχίδα, προσκολλᾷ εἰς αὐτὴν τὸ πυρφόρον του, τὸ ἀνάπτει, πηδᾷ εἰς τὸ δεύτερον πλοιάριον, ὅπου εὑρίσκοντο οἱ 17 ναῦται του, καὶ φεύγει μεταξὺ τῆς γραμμῆς τῶν ἐχθρῶν· ὁ Γεώργιος Πεπίνης προσκολλᾷ συγχρόνως τὸ ἰδικόν του εἰς τὴν ὑποναυαρχίδα· ἀλλ' ἡ ἐνέργειά του ματαιόνεται ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς προσπαθεῖ νὰ σβύσῃ τὴν ναυαρχίδα· οἱ 2000 Τοῦρκοι του τρέχοντες ἄνω κάτω αὐξάνουν τὴν σύγχυσιν. Τὰ ἄλλα καράβια κόπτουσι μὲ πελέκεις τὰ σχοινία νὰ φύγουν, καὶ πίπτοντα κατ' ἀλλήλων βλάπτονται μεγάλως. Ὁ πορθμὸς ὅλος ἀντηχεῖ ἀπὸ κραυγάς, Τελευταῖον περικυκλωθεὶς ἀπὸ φλόγας ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς πηδᾷ εἰς μίαν λέμβον διὰ νὰ σωθῇ εἰς τὴν ξηράν· ἀλλ' εὐθὺς πηδᾷ εἰς τὸν ἀέρα ἡ ναυαρχὶς, καὶ μέρος τῶν τριμμάτων της πίπτον ἐπάνω τοῦ φεύγοντος ναυάρχου βυθίζει τὴν λέμβον του καὶ αὐτὸν τὸν κτίστην τῆς φρικτῆς τῶν Χίων συμφορᾶς·

ἐκφέρεται εἰς τὴν νῆσον, τὴν ὁποίαν ἐγέμισε μὲ θανάτους, καὶ ἐκεῖ ἐκπνέει τὴν μαύρην ψυχήν του. 3000 ἀφανισταὶ τῆς Χίου ἔχασαν τὴν ζωήν των ἀπὸ ἕνα τολμηρὸν ἄνδρα τὸν Κανάριν. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ἂν ἀκολούθει τὰ πυρφόρα, ἠφάνιζε βέβαια ἐξ ὁλοκλήρου τὰ Τουρκικὰ καράβια· ἀλλ' ἐκεῖνος ἔμεινεν εἰς τὰ Ψαρά. — Ἐπιστρέφομεν τώρα εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα.

Ὁ Χουρσχὶδ Πασᾶς, γενόμενος κύριος τῆς Ἠπείρου τώρα, ἐφιλίωσε τὰς Ἀλβανικὰς φυλὰς, ἐπρόσταξε τοὺς Ἀρματωλοὺς τῆς Ἀμφιλοχίας καὶ Ἀκαρνανίας νὰ ὑποταχθοῦν, καὶ ἔστειλε κατ' αὐτῶν 10,000 στρατιώτας, τοὺς ὁποίους ἐνίκησαν καὶ κατεσκόρπισαν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον οἱ Καπιτάνιοι Τσόγγας καὶ Στέργιος· ὁ Μιαούλης μὲ μικρὸν στόλον ἔφερε τὸν Κυριακούλην μὲ 600 Σπαρτιάτας καὶ τοὺς ἀπεβίβασεν εἰς Ῥιγιάφαν, τόπον ἔχοντα κοινωνίαν μὲ τὸ Σούλιον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐλθὼν ὁ Μάρκος Βότσαρις μὲ τὰ παλληκάριά του, ἀπέκρουσαν τοὺς κατὰ τῆς Ῥιγιάφας σταλθέντας ἀπὸ τὸν Χουρσχὶδ Ἀλβανούς. Ὁ Χουρσχὶδ παρέδωκε τὴν Ἤπειρον εἰς τὸν ἀναγορευθέντα ἤδη Πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων Ὀμὲρ Βριόννην, καὶ αὐτὸς μεταβὰς εἰς Λάρισσαν ἡτοίμαζε μεγάλας δυνάμεις κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Οἱ Ἕλληνες ἔκριναν καλὸν νὰ προφθάσωσι τὸ κακόν. Ὁ Ὑψηλάντης ἀπεφάσισε νὰ στρατεύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα· πλοῖα Ἑλληνικὰ ἐστάλθησαν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον πρὸς βοήθειαν τῆς Κασανδρείας, καὶ ἄλλα εἰς τὸν Παγασητικὸν νὰ ἐπαναστήσωσι τὸ Πήλιον ὄρος. Ὁ Γούρας μὲ 700 ἐστάλθη νὰ κτυπήσῃ τὸ Ζητούνιον. Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Νικήτας μὲ τὰ στίφη των συνεστράτευσαν καὶ αὐτοί· εἰς δεκατέσσαρας ἡμέρας οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν πολλὰ χωρία, ἔκαυσαν τὸ Πατρατσίκιον (τὴν παλαιὰν Ὑπάτην), καὶ ἐστενοχώρησαν σφικτὰ τὸ Ζητούνιον. Ἀλλ' ὁ δαίμων τῆς διχονοίας ἐβάσκανε τὰς προόδους ταύτας. Ὁ Ὑψηλάντης ἢ ἐξ ἐπιβουλῆς ἢ ἐξ ἰδίας του αἰτίας ἐμισήθη, καὶ

βαρυνθεὶς νὰ ἀντιπαλαίῃ μὲ τὰ πάθη τῶν ὀφικιαλίων του ὑπέστρεψεν εἰς Πελοπόννησον. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐκρίθη ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν φιλόδοξος καὶ πλεονέκτης. Δύω ἐπίτροποι, Παλάσκας καὶ Νοῦτσος, σταλθέντες νὰ τὸν παρατηρήσωσιν, ἐπιάσθησαν ἀπὸ τὸν Ὀδυσσέα καὶ ἐφονεύθησαν ἀκρίτως. Αἱ ταραχαὶ αὗται ἐματαίωσαν τὰς ἐγχειρήσεις· ἡ Νάουσα καὶ ἡ Κασάνδρεια ἠφανίσθησαν ἀπὸ τὸν Πασᾶν τῆς Θεσσαλονίκης· καὶ ὁ Χουρσχὶδ Πασᾶς ἡτοιμάζετο εἰς τὴν Λάρισσαν. Ἐπαραμυθοῦντο ὅμως οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν καῦσιν τῆς ναυαρχίδος, ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ ἀπὸ τὴν περὶ παραδόσεως τοῦ Ναυπλίου ἀρχίσασαν διαπραγμάτευσιν.

Ὁ Μαυροκορδάτος ἐνεπιστεύθη ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν πολιτείαν Δικτατωρικὴν ἀξίαν δίμηνον εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἔφθασεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον μὲ στράτευμα τακτικὸν Ἑλλήνων, μὲ λόχον Ζακυνθίων καὶ Κεφαλληνίων, μὲ Πελοποννησίους κυβερνωμένους ἀπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρόννην, καὶ μὲ ὅλους αὐτοὺς ἥνωσεν ὁ Μάρκος Βότσαρις τοὺς Σουλιώτας του. Ἐστράτευσε κατὰ τῆς Ἄρτης μὲ 2000 ἀνθρώπων. Ὁ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, Ὀμὲρ Βριόννης, ἄνθρωπος πνευματώδης, καὶ ἰσχύων μεγάλως εἰς τὸ ἔθνος του, ἔστειλε στίφη Ἀλβανῶν ἐναντίον των. Ὁ Μαυροκορδάτος ἤλπιζεν εἰς μάτην βοήθειαν πολλῶν Ἀρματωλῶν. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ μάχην ἕως οὗ νὰ ἐνδυναμωθῇ, ἐπέρασε τὰς ἐπαρχίας Βάλτον καὶ Μακρὺ ὄρος, καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς χωρίον χαλασμένον, Κομβότιον, ὅπου εὑρίσκετο ὁ Καπιτάνιος Γῶγος. Ἑξακόσιοι ἱππεῖς Ἀλβανοὶ ἐκτύπησαν τὸν τακτικὸν λόχον συγκείμενον ἀπὸ Εὐρωπαίους τινὰς καὶ Ἕλληνας, καὶ λοχαγούμενον ἀπὸ τὸν ἐκ τοῦ Πεδεμοντίου Ταρέλλαν. Οἱ φιλέλληνες ἔδειξαν μεγάλην ἀνδρίαν. Ἀλλ' εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ἐγίνοντο λειποταξίαι Ἀρματωλῶν, καὶ ὁ Κολοκοτρόνης ἀνεκάλεσε τὸν υἱόν του Γενναῖον εἰς τὰς Πάτρας, τὰς ὁποίας ἐπεχείρησε νὰ πολιορκῇ, παραπονούμενος ὅτι οἱ φθονοῦντες τὴν δόξαν του ἀφαίρεσαν ἀπ' αὐτοῦ

τὰς δυνάμεις του. Ὁ Μαυροκορδάτος ἀφῆκε τὸ Κομβότιον, καὶ τὸν μὲν φιλελληνικὸν λόχον ἔστησεν εἰς τὸ χωρίον Πέταν, αὐτὸς δὲ μὲ ἄλλα στίφη ἐσύρθη εἰς τὰ στενὰ τῆς Λαγγάδας. Εἰς τὴν Πέταν ἔφθασεν Ἀλβανῶν ἐφίππων πολυάριθμον στῖφος. Συνετροτήθη μάχη· οἱ φιλέλληνες ἔδειξαν θαύματα ἀνδραγαθίας· ὁ Γερμανὸς Νορμάννος, ἔφιππος, ἐξήπλονε θάνατον δεξιὰ καὶ ἀριστερά· καὶ ὅλη ἡ μάχη ἔγεινεν ἐκ χειρῶν συμπλοκή. 1400 Τοῦρκοι ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν ἰδικήν των ἀγγελίαν, ἐνῷ ἐκ τῶν Γραικῶν ἐχάθησαν 200, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον μέρος ἀφικιάλιοι καὶ τὸ ἄνθος τοῦ στρατεύματός των. Οἱ Ἕλληνες ὑπεχώρησαν μὲ εὐταξίαν· ἀλλὰ τὸ σχέδιόν των, νὰ κυριεύσωσι τὰς χώρας ἐκείνας, καὶ νὰ τρομάξωσι τὴν Ἀλβανίαν, ἐματαιώθη.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ὁ Σουλτάνος ἀντὶ τοῦ Χουρσχὶδ Πασᾶ ἀνηγόρευσεν ἡγεμόνα τῶν κατὰ τῆς Πελοποννήσου στρατευμάτων τὸν Δραμαῖον Ἰσμαὴλ Πασᾶν, γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα Δραμαλῆν. Μὲ 32,000 ἐκλεκτοὺς Θρᾶκας καὶ Βουλγάρους καὶ Μακεδόνας διευθύνθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνῷ ὁ Χουρσχὶδ ἐπροστάχθη μὲ ὀπισθοφυλακὴν νὰ χορηγῇ εἰς τὸν στρατὸν τὰ χρειώδη. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπροσπάθησε νὰ τὸν ἐμποδίσῃ εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν ὁρμητικὸν χείμαῤῥον. Οἱ ἄρχοντες τῆς Πελοποννήσου ἀκούσαντες τὸν προσερχόμενον κίνδυνον, ἀπεφάσισαν νὰ συνάξῃ καθεὶς ἐθελοντὰς στρατιώτας καὶ νὰ ἐκβοῦν πανδημεὶ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλ' ὁ Κολοκοτρόνης φοβηθεὶς μὴ ἐκ τούτου χάσῃ τὴν στρατηγικὴν ἀξίαν του ἀφῆκε τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, καὶ ἔτρεξε νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς πολιτικοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ ἀναλάβουν στρατιωτικὰ ἔργα. Ἐκ τούτου ἐγεννήθη σύγχυσις καὶ ἀδράνεια εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐνῷ ὁ φοβερὸς ἐχθρὸς ἐπλησίαζε. Μεγαρεῖς φεύγοντες ἀνήγγειλαν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐπίασε τὸν ἰσθμόν. Κατήφεια ἐκυρίευσεν ὅλους, καὶ κραυγαὶ ἀπελπισίας τὴν διέκοπταν. Ἄρχοντες τινὲς τῆς Γε-

ρουσίας ἐμβῆκαν εἰς καράβιον διὰ νὰ φυλάττωσι τὰ γράμ-
ματα τῆς πολιτείας. Ὁ Ὑψηλάντης μὲ 200 ἐσύρθη εἰς
τοὺς μύλους τοῦ Ναυπλίου, διὰ νὰ λάβῃ ἐκ θαλάσσης πο-
λεμικὰς ὕλας καὶ νὰ πληθύνῃ τὸ μικρὸν στῖφος του. Ἐκεῖ
εὕρηκε τὸν Λάκωνα Παναγιώτην Κρεβατᾶν μὲ 800
Σπαρτιάτας· ἠνώθη μὲ αὐτοὺς ὁ Κολοκοτρόνης ἔχων 600
ἄνδρας, ὅς τις ἔστειλε πανταχοῦ κήρυκας νὰ βεβαιόνω-
σιν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶναι περισσότεροι παρὰ 8000.
Τὰ μικρὰ ταῦτα στίφη ἠνώθησαν ὅλα εἰς τὸ Ἄργος. Ἔ-
στειλαν ἑκατὸν περίπου Πελοποννησίους νὰ καύσουν ὅλα
τὰ ὀπωροφόρα δένδρα τὰ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Ἄργους·
ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Ὕδραν νὰ στείλῃ καράβια τινὰ εἰς τὸν
κόλπον τῆς Ναυπάκτου διὰ νὰ ἀποκόψουν τὴν μεταξὺ
Κορίνθου καὶ Πατρῶν κοινωνίαν. Ὁ ἐχθρὸς εἰς τοῦτο τὸ
μεταξὺ κυριεύσας τὴν Ἀκροκόρινθον ἐπροχώρει εἰς τὴν
Ἀργολίδα. Ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Γεώργιος Μαυρομιχά-
λης ἐμβῆκαν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους, ὅπου προϋπ-
ῆρχαν καί τινες Ἀργεῖοι. Οἱ Τοῦρκοι κυριεύσαντες τὴν
πόλιν καὶ μαθόντες ὅτι εἰς τὸ φρούριον ἦτο ὁ Ὑψηλάντης,
ἐσυνάχθησαν ὅλοι ὁλόγυρα νὰ τὸ ἀφανίσωσι καὶ νὰ πιά-
σωσι τὸν ἀρχιεχθρόν των. Ἀλλ' ἐξ Ἀρκαδίας ἔφθασαν
βοηθοὶ τοῦ εἰς τὰ ὄρη ἐνεδρεύοντος Κολοκοτρόνη. Οὗ-
τος τοὺς ἐδιαίρεσαν εἰς πολλὰς μερίδας, αἵ τινες ἐκ δια-
φόρων μερῶν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ πυροβολοῦντες
καὶ πάλιν φεύγοντες ἐπροξένουν ταραχὴν καὶ φόβον με-
γάλης πλησιαζούσης δυνάμεως. Τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς
πολιορκίας μερὶς Σπαρτιωτῶν ἐκτύπησε τοὺς Τούρκους
εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη τῆς πόλεως, ἐνῷ ὁ Δημήτριος
Πλαπούτας τοὺς ἐκτύπει ἐκ δυσμῶν, καὶ ἐν ταυτῷ ἐξορμή-
σαντες οἱ πολιορκούμενοι ἐφόνευσαν 300 Τούρκους. Τὴν
νύκτα ἀφήσαντες 200 μόνον εἰς τὸ φρούριον μετέβησαν
οὗτοι εἰς χωρίον ὀνομαζόμενον Κεφαλάριον. Μετ' ὀλί-
γον ἐσυνάχθησαν εἰς τὸν Κολοκοτρόνην 9000 Ἕλληνες
ἀπ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας ἀφοῦ ἴδαν τὸν ἐχθρὸν πολιορκού-
μενον τρόπον τινὰ εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀργολίδος. Ὁ Νι-

κήτας εἰς ταύτας τὰς ἡμέρας ἔκαμε τόσον ὄλεθρον, ὥστ' ἐπωνομάσθη Τουρκοφάγος.

Τοῦ Δραμαλῆ ὁ στρατὸς ἠναγκάσθη τελευταῖον νὰ ὀπισθοπορήσῃ, ἀλλὰ τὸν ἰσθμὸν ἐφύλατταν ἤδη ὄπισθεν Ἕλληνες, καὶ τοῦ ἐπροξένησαν ἐκ δύω μερῶν κυκλωμένου μεγάλην φθορὰν, ὥστε τὸν ἠνάγκασαν νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου πεινῶν καὶ νοσῶν κατηναλώθη ὅλος, καὶ τὸν Ὀκτώβριον ἀπέθανε καὶ αὐτὸς ὁ Δραμαλῆς. Τοῦ Χουρσχὶδ Πασᾶ τὴν ὀπισθοφυλακὴν, 5000, ἥτις ἔφερνε τροφὰς φορτωμένας εἰς ἡμιόνους καὶ καμήλους, ἐνήδρευσαν τὰ παλληκάρια τοῦ Ὀδυσσέως, ἥρπασαν ὅλην τὴν σκευὴν, καὶ ἐδίωξαν εἰς τὰ ὀπίσω τοὺς συνοδεύοντας αὐτήν, Οἱ δὲ εἰς τὴν Κόρινθον εὑρισκόμενοι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δραμαλῆ, ἀφήσαντες φρουρὰν τῆς Ἀκροκορίνθου 3000, ἀπεφάσισαν 9000 τὸν ἀριθμὸν νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὰς Πάτρας. Εἰς τὰ Μαῦρα Λιθάρια τοὺς ἐκαρτέρουν οἱ Γραικοὶ, ὥρμησαν κατ' αὐτῶν, ἐφόνευσαν 3000, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐνέκλεισαν τόσον στενὰ, ὥστε διὰ πείνης καὶ ξίφους ἐφθείροντο καθ' ἑκάστην. Τοιουτοτρόπως 32,000 ἐκλεκτοὶ Τοῦρκοι ἀπὸ τρεῖς Πασάδας καὶ 32 ἐπάρχους ὁδηγούμενοι εὕρηκαν τὸν τάφον των εἰς τὴν Πελοπόννησον, παρεκτὸς 3000 μεινάντων εἰς τὴν Κόρινθον, οἵτινες παρεδόθησαν τὸ ἐφεξῆς ἔτος· ἐκ τῶν τριῶν Πασάδων εἷς ἔπεσεν εἰς τὰς μάχας, ἄλλος ἀπέθανεν ἀπ' ἀῤῥωστίαν, καὶ ὁ τρίτος μόνον κατέφυγεν εἰς τὰς Πάτρας.

Καὶ κατὰ θάλασσαν δὲ εὐτύχησαν οἱ Ἕλληνες. Ὁ νέος Καπουδᾶν Πασᾶς, Καρᾶ Μεχμὲδ, μὲ στόλον μέγαν, εἰς τὸν ὁποῖον ἠνώθησαν ὁ Αἰγύπτιος καὶ ὁ Ἀλγειρινὸς, ἔφθασε τὴν 10 Αὐγούστου εἰς τὸν κόλπον τῆς Ναυπάκτου, καὶ ἀπεβίβασεν εἰς Πελοπόννησον 5000 Ἀσιανούς· ἀλλ' ὁ Κολοκοτρόνης μὲ 7000 Ἕλληνας ὥρμησεν ἐναντίον των καὶ τοὺς ἐξηφάνισε. Τὴν 20 Σεπτεμβ. ἐφάνη ὁ φοβερὸς στόλος εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τοῦ Ἄργους, συγκείμενος ἀπὸ 80 καράβια· ὁ Μιαούλης ἀντιπαρέταξε 57

μετρίου μεγέθους πλοῖα. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν συνέβη μάχη ἐξάωρος, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς ἔστειλε καράβιον φορτωμένον τροφὰς εἰς τὸ Ναύπλιον· τὸ καράβιον ἐπιάσθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἔμπροσθεν τοῦ Καπουδᾶν Πασᾶ, ὅστις τώρα ἀφήσας τὸ Ναύπλιον εἰς τὴν τύχην του, ἔκαμε πανία διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὴν Τένεδον τὸν ἔφθασεν ὁ Κανάρις καὶ ὁ Κυριακὸς μὲ τὰ πυρφόρα των· τὰ ἐκόλλησαν εἰς τὴν ναυαρχίδα καὶ εἰς τὴν ὑποναυαρχίδα· ἐκείνη διέφυγε τὸν κίνδυνον· αὕτη δὲ ἐπέταξεν εἰς τὸν ἀέρα αὔτανδρος μαζὴ μὲ τὸ ἀργυροφόρον κιβώτιον. Ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς ἔσπευσεν ἐντὸς τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀλλ' εἰς τὴν Καλλιούπολιν τὸν ἐπρόσμενεν ὁ δήμιος τοῦ Σουλτάνου, καὶ τὸν ἀπεκεφάλισε διὰ τὴν ἀναξιότητά του.

Εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ὁ Κυριακούλης, ὀχυρωθεὶς εἰς τὸ Φανάριον, ἐνίκησε πολλάκις τοὺς Ἀλβανούς· ἀλλὰ μετὰ μίαν λαμπρὰν νίκην περιερχόμενος τὸν τόπον τῆς μάχης ἐπυροβολήθη ἀπὸ Ἀλβανὸν πληγωμένον, καὶ ἀπέθανεν. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐνεταφίασαν τὸν νεκρὸν εἰς τὸ Μεσολόγγιον στήσαντες ἐπ' αὐτοῦ μνημεῖον. Οἱ Σουλιῶται ἀποκοπέντες ἀπὸ πᾶσαν βοήθειαν, διὰ μεσιτείας τῶν Ἄγγλων, ὑπέγραψαν συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἀφίνοντες τὴν Κιάφαν εἰς τὸν Ὀμὲρ Βριόννην, ἀνεχώρησαν μὲ δύω Ἀγγλικὰ πλοῖα μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των εἰς τὴν Κεφαλληνίαν περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου. Ὁ Μάρκος Βότσαρις μετέβη εὐθὺς εἰς Μεσολόγγιον. Ὁ Ὀμὲρ Βριόννης μὲ Πασᾶν ἄλλον βοηθόν του, τὸν Ῥεσχὶδ, ἐπροστάχθησαν νὰ κυριεύσουν τὴν πόλιν ταύτην. Τὴν 7 Νοεμβρ. ἤρχισαν νὰ τὴν πολιορκοῦν μὲ 11,000 Ἀλβανοὺς καὶ Τούρκους. Ἡ πόλις εἶχε κατ' ἀρχὰς ἄθλιον φραγμὸν ἀπὸ χῶμα, καὶ 500 φρουρούς· ἐπολιορκήθη ἐκ θαλάσσης ἀπὸ Τουρκικὰ καράβια· καὶ ἡ πτῶσις της ἦτο ἄφευκτος. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι στρατηγοὶ στασιάζοντες περὶ τῆς τιμῆς τίς νὰ φανῇ δορικτήτωρ, διεπραγματεύοντο μὲ τοὺς πολιορκουμένους, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος μὲ τὴν πολιτικὴν

του τοὺς ἠπάτα ἄλλον ἄλλως. Μ' ὅλον ὅτι προσέλαβαν ἔξωθεν βοηθὸν τὸν Βαρνακιώτην, ὅς τις ἀποσκιρτήσας ἀπὸ τοὺς ὁμοπίστους του, δὲν ἐξεύρει τις διὰ τί, ἡνώθη μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ Τοῦρκοι ὅμως δὲν ὠφελήθησαν πολὺ ἐκ τούτου. Τὴν 20 Νοεμβρ. ἔφερεν ὁ Μαυρομιχάλης εἰς ἓξ καράβια 1200 στρατιώτας καὶ κανόνια καὶ πυροκονίαν, ἔκαυσαν ἓν ἀπὸ τὰ πολιορκοῦντα καράβια, ἐδίωξαν τὰ λοιπὰ, καὶ εἰσήγαγαν τὴν βοήθειαν εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Εἰς Δραγομέστιον ἀπέβη ὁ Λόνδος μὲ 800 Πελοποννησίους, διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν ἐχθρὸν ὄπισθεν. Μὲ μανίαν ὁ Βριόννης ὥρμησε κατὰ τοῦ φρουρίου τὴν νύκτα τῆς 5 Ἰανουαρ. 1823· ἀποκρουσθεὶς ὅμως, καὶ φοβούμενος τοὺς ὄπισθεν Ἕλληνας, ἐτράπη εἰς φυγὴν, ἀφήσας 6 κανόνια καὶ πολλὰ σκεύη εἰς τὸ στρατόπεδον. Διωκόμενος δὲ ἀπὸ τὸν Μάρκον Βότσαριν, ἔχασε πολλοὺς ἐνῷ μὲ ἀταξίαν διέβαινε τὸν πλημμυρημένον Ἀχελῶον.

Ὁ Μαυροκορδάτος μετὰ τὴν εἰς Πέταν δυστυχῆ μάχην ἐπροσφέρθη μὲ σύνεσιν μεγάλην, καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ἔδειξε σταθερότητα καὶ φιλοπατρίαν, τὰ ὁποῖα οὐδ' ὁ φθόνος δὲν δύναται νὰ τοῦ τὰ απαρνηθῇ. — Τοιοῦτον τέλος ἔλαβε τὸ δεύτερον ἔτος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

---

10. Ἐσωτερικαὶ συγκρούσεις. Μάρκος Βότσαρις. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν. Ὁ Αἰγύπτιος Ἰβραῒμ Πασᾶς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Πτῶσις τοῦ Μεσολογγίου. (1823 — 1825).

Μὲ ὅλας τὰς δυστυχίας των οἱ Ἕλληνες ἀνελάμβαναν θάῤῥος καθημέραν, ἀφοῦ κατέστρεψαν τὸν στρατὸν τοῦ Δραμαλῆ, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὸ Ναύπλιον (30 Νοεμβρ. 1822), ἀφοῦ ἴδαν τὴν νίκην τῶν Μεσολογγιτῶν κατὰ τῶν Πασάδων Ὀμὲρ Βριόννη καὶ Ῥεσχίδ, καὶ ἀφοῦ ἔμαθαν τὰς ταραχὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως,

διὰ τὰς ὁποίας ἐθανατώθη ὁ Χαλὲτ ἐφένδης (ἀνωτ. σελ. 499). Ἐλυποῦντο μὲν, ὅτι οἱ εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Βερώνης ἀποσταλθέντες, Πατρῶν Γερμανὸς, Ἀνδρέας Μεταξᾶς καὶ Γεώργιος υἱὸς τοῦ Μαυρομιχάλη, ἀπεβλήθησαν. καὶ ἡ Ἑλληνικὴ κίνησις ἐκυρύχθη ὡς ἐπανάστασις κατὰ νομίμου πολιτεύματος, ἀλλὰ ῥίψαντες τὰς ἐλπίδας των εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἐπέμεναν γενναίως εἰς τὸν σκοπόν των.

Αἱ εἰς Θεὸν ἐλπίδες δὲν καταισχύνουσι τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν εἶναι συνδεδεμέναι μὲ ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην. Ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν τὸ δεύτερον ἤρχισε νὰ παραιτῇ τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Κολοκοτρόνης, ἀναγορευθεὶς ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου περὶ τὰ τέλη τοῦ δευτέρου ἔτους, ἔχανε κατ' ὀλίγον τὸ κλέος, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδωκαν κατ' ἀρχὰς αἱ ἀνδραγαθίαι του. Ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλὰς, διὰ νὰ μὴ ὑποπέσῃ εἰς τὴν προσταγὴν ἐκείνου, ἀνηγόρευσε καὶ αὐτὴ ἀρχιστράτηγόν της τὸν Ὀδυσσέα. Ὁ καιρὸς τῆς νέας ἐκλογῆς τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἔφθασεν. Οἱ μὲν ἤθελαν νὰ διορισθοῦν οἱ ἄρχοντες χωρὶς Συνέλευσιν διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ πολέμου· οἱ δὲ ἤθελαν τὴν Συνέλευσιν κατὰ τὸν νόμον· καὶ ἐκ τούτων πάλιν οἱ μὲν ἤθελαν τόπον Συνελεύσεως τὴν Ἐπίδαυρον· ἄλλοι δὲ ἄλλον. Θεόδωρος ὁ Νέγρης, μέχρι τοῦδε γραμματεὺς τοῦ ἐκτελεστικοῦ, ἔκαμνε τὴν μεγαλητέραν σύγχυσιν, ὡς μαινόμενος ἀρχογλύφος. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔφθασαν εἰς τὸ Ἄργος ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ πολλῶν νήσων. Μετὰ πολλὰς λογομαχίας ἐδιωρίσθη ἡ Συνέλευσις εἰς τὸ Ἄστρος, πόλιν μικρὰν τῆς Ἀργολίδος. Ἡ Συνέλευσις περιώρισε τὴν πολὺ ἐκτεταμένην ἐξουσίαν τῆς ἐκτελεστικῆς Βουλῆς, ἀπέβαλε τὴν ἀξίαν τοῦ ἀρχιστρατήγου, ἐδιώρισε νὰ συναχθῇ νομικὴ βίβλος ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ Κώδικος, καὶ ἀπεφάσισε νὰ δανεισθῇ ἡ πολιτεία ἀργύριον πολὺ εἰς τὸ Λονδίνιον, διὰ τὸν ὁποῖον σκοπὸν ἐστάλθησαν ἐκεῖ ὁ Ὀρλάνδος καὶ ὁ Λουριώτης. Διὰ πολλὰς περιστάσεις τὸ δάνειον τοῦτο,

τοῦ ὁποίου τὸ πλεῖστον μέρος ἔφαγαν πλεονέκται Ἄγγλοι, ἔβλαψε τὴν Ἑλλάδα. Τὴν 30 Ἀπριλ. 1823 ἐτελείωσε τὰς συνεδριάσεις της ἡ Συνέλευσις. Πέτρος ὁ Μαυρομιχάλης ἐκλέχθη Πρόεδρος τῆς ἐκτελεστικῆς Βουλῆς, καὶ γραμματεὺς αὐτῆς ὁ Μαυροκορδάτος. Πρόεδρος τῆς νομοθετικῆς, ὁ Γεώργιος Κοντουριώτης. Ἡ νέα κυβέρνησις μετέθεσε τὴν καθέδραν της εἰς τὴν Τριπολιτσάν. Ἀλλ' ὁ Νέγρης, οὔτε γραμματεὺς οὔτ' ἄλλο τι ἀναγορευθεὶς ταύτην τὴν φοράν, ἔπνεεν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν ἀντιζήλων του· συνεταιρίσθη πολιτικοὺς καὶ πολεμικοὺς ἄνδρας, καὶ ἐπροσπάθει νὰ κρημνίσῃ τὴν νέαν κυβέρνησιν, ἔχων βοηθόν του τὸν γέροντα Κολοκοτρόνην. Διὰ νὰ οἰκειωθῇ ἡ κυβέρνησις τὸν ἰσχυρὸν Κολοκοτρόνην, τὸν ἀνηγόρευσεν ἀντιπρόεδρον τῆς ἐκτελεστικῆς Βουλῆς, καὶ οὕτως ἐφάνη ὅτι ἐκόπασεν ὁ ἐπικίνδυνος κλύδων. Ἡτοιμάσθησαν λοιπὸν νὰ ἐκστρατεύσουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Πέτρος ὁ Μαυρομιχάλης μὲ 2000 Σπαρτιάτας, ὁ Νικήτας μὲ 1000, ἦσαν ἡ ἐμπροσθινὴ μερίς. Ὁ Κολοκοτρόνης τοὺς ἠκολούθει μὲ 6000 στρατιώτας. Σκοπός των ἦτο νὰ ἑνωθοῦν μὲ τὸν Ὀδυσσέα καὶ νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὴν Θετταλίαν. Μόλις εἶχαν ἀπομακρυνθῆν, καὶ ἡ ἐναντία φατρία ἐπεχείρησε νὰ ἀνατρέψῃ τὴν κυβέρνησιν. Ἀκούσαντες τοῦτο οἱ ἐκστρατεύσαντες ὑπέστρεψαν εὐθὺς καὶ ἐματαίωσαν τοὺς σκοποὺς τῶν ἐχθρῶν των, ἀλλὰ συνεματαίωσαν καὶ τὰς εἰς αὐτοὺς ἐλπίδας τῆς πατρίδος. Δὲν ἔκαμεν ἄλλο ἡ μεγάλη ἐκστρατεία, εἰμὴ μόνον ἠνάγκασε τὴν Ἀκροκόρινθον καὶ τὴν ἐκυρίευσε διὰ συνθήκης.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ὁ νέος Καπουδᾶν Πασᾶς μὲ 80 καράβια εἶχε φθάσειν εἰς τὴν Ναύπακτον περὶ τὰ μέσα Μαΐου. Ἔστειλε τὸν ἐν Πάτραις Ἰσοὺφ Πασᾶν διὰ νὰ στρατηγήσῃ τοὺς Ἀλβανοὺς ἀντὶ τοῦ Ῥεσχὶδ, καὶ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ θεία πρόνοια ἠθέλησε νὰ ἀντιφέρωνται καὶ οἱ Τοῦρκοι στρατηγοὶ, καθὼς οἱ Χριστιανοὶ ἄρχοντες. Ὁ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, Ὀμὲρ Βριόννης, ἠχθρεύετο τὸν Καπουδᾶν Πασᾶν, ἀφοῦ τὸν εἶχεν ὑπουργήσειν εἰς τὴν Αἴγυπτον σατραπαύοντα πρὸ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ Πασᾶ· ἐζηλοτύπει τὸν Ἰσούφ· καὶ ἴσχυεν εἰς τοὺς Ἀλβανούς. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ Ἰσοὺφ ἐσύναξε 10,000 Ἀλβανοὺς καὶ Τούρκους εἰς τὴν Βόνιτσαν, καὶ ἐζήτει καράβια ἀπὸ τὸν Καπουδᾶν Πασᾶν διὰ νὰ τοὺς μεταφέρῃ εἰς Πελοπόννησον, οἱ Ἀλβανοὶ ἐπανέστησαν, διήρπασαν τὸ χρηματοφόρον κιβώτιον τοῦ Ἰσοὺφ, καὶ μόλις ὁ Ἰσοὺφ διαφυγὼν τὸν κίνδυνον ἐσώθη διὰ πλοιαρίου εἰς τὰς Πάτρας. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐφάνη ὁ Σελὶμ Πασᾶς μὲ 18,000 Τούρκους· οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς κατέφυγαν εἰς τὰς νήσους Σαλαμῖνα καὶ Αἴγιναν, καὶ μόνον οἱ πολεμισταὶ ἔμειναν κεκρυμμένοι εἰς χαράδρας καὶ φάραγγας διὰ νὰ ἐπιβουλεύωσιν ἐξ ἐνεδρῶν τοὺς ἐχθρούς.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου ἐτρόμαξεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀγγελία, ὅτι πλησιάζει ὁ φοβερὸς Μουσταφᾶς Πασᾶς, ἡγεμὼν τῆς Σκόδρας, μὲ 24,000 Σκοδραίους καὶ ἄλλας Ἀλβανικὰς φυλάς. Σκοπός του ἦτο νὰ κρημνίσῃ πρῶτον τὸ Μεσολόγγιον, καὶ ἐκεῖθεν νὰ τιμωρήσῃ τοὺς στασιάζοντας ἀγούς, καὶ νὰ δουλώσῃ ὁλοτελῶς τὴν χώραν. Ἔφθασεν εἰς τὰ Ἄγραφα, τῶν ὁποίων ὁ γενναῖος Καπιτάνιος Καραϊσκάκης μὲ 800 παλληκάρια μετέβη εἰς τοὺς ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου συναθροιζομένους Ἕλληνας. Τὸ Μεσολόγγιον μετὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν ὠχυρώθη στερεώτερα. Μ' ὅλον τοῦτο οἱ Καπιτάνιοι ἐστοχάζοντο νὰ τὸ ἀφήσουν καὶ νὰ ἐνεδρεύουν τὸν ἐχθρὸν εἰς τὰ ὄρη, ὡς μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνθέξουν εἰς τὴν ἐπερχομένην δύναμιν.

Τότε ὁ Μάρκος Βότσαρις, ἀνὴρ ἁπλοῦς τὰ ἤθη, Λεωνίδας κατὰ τὴν σταθερότητα, καὶ Ἐπαμινώνδας κατὰ τὴν ἀρετὴν, ἐπληροφόρησε τοὺς Καπιτανίους, ὅτι ἂν πέσῃ τὸ Μεσολόγγιον, χάνεται βέβαια ἡ Πελοπόννησος καὶ ὅλη ἡ Ἑλλὰς, ὅτι ἂν τοῦ Μουσταφᾶ ἡ ἐκστρατεία ματαιωθῇ, ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸ παρὸν ἐσώθη, καὶ

διὰ τὸ μέλλον φροντίζει ἡ θεία πρόνοια· ὅτι διὰ νὰ ματαιώσῃ τὸν Μουσταφᾶν, ἄλλο μέσον δὲν στοχάζεται εἰμὴ νὰ τὸν σκοτώσουν ἔξαφνα· καὶ ὅτι αὐτὸς μὲ τοὺς ἐκλεκτοτέρους του θέλει ὑπάγειν εἰς τὴν σκηνήν του νὰ τὸν φονεύσῃ. Ἐξεπλάγησαν ὅλοι εἰς τὴν γνώμην του, καὶ ἤθελαν νὰ τὸν ἀποτρέψουν ἀπὸ τὸ ἐπικίνδυνον τοῦτο τόλμημα. Ἀλλ' ὁ ἀτρόμητος Βότσαρις μένων σταθερὸς εἰς τὴν γνώμην του ἐπύρωσε τὰς καρδίας τῶν Σουλιωτῶν του μὲ τὴν φωτίαν τῆς ἀλήθειαν ἐκφραζούσης γλώσσης του, ἐμετάλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἀπεχαιρέτησε τοὺς συγγενεῖς του, ἐσύστησεν εἰς τοὺς Καπιτανίους τὴν πόλιν, καὶ μὲ 40 Σουλιώτας διευθύνθη εἰς Καρπενίσιον, ὅπου ἐστρατοπέδευεν ὁ Μουσταφᾶς. Ὁ ἀδελφός του ὅμως, Κωνσταντῖνος Βότσαρις, δὲν ἠδυνήθη νὰ μείνῃ ὀπίσω, ἀλλὰ τὸν ἠκολούθει μὲ 800 παλληκάρια. Ὁ Μάρκος, παρατηρήσας τὴν σκηνὴν τοῦ Πασᾶ, ὥρμησεν εἰς καιρὸν νυκτὸς κατ' αὐτῆς. Εὕρηκε τρεῖς Τούρκους ὀφικιαλίους, ἐκ τῶν ὁποίων ἕνα βαθυπώγωνα ἐνόμισε τὸν Πασᾶν. Μὲ ταχύτητα ἐσκότωσε τοὺς δύω, καὶ ἥρπασε τὸν τρίτον ἀπὸ τὰ γένεια. „Τί λάθος εἶναι ἐδῶ;" ἔκραξεν ὁ συρόμενος. — „Δὲν εἶναι λάθος, ἀλλ' εἶναι ὁ Μάρκος Βότσαρις", ἐφώναξεν εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν του ὁ ἥρως. Πλῆθος πυροβολημάτων ἐτοξεύθησαν εὐθὺς πανταχόθεν ἐπάνω του· ἀλλ' ὁ Μάρκος καὶ πληγωμένος ἀπεκεφάλισε τὸν νομιζόμενον Πασᾶν, καὶ φέρων τὴν κεφαλὴν ἐκβῆκεν ἀπὸ τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον. — „Ἐνικήσαμεν, ἀδελφοὶ, ἔκραξε πρὸς τοὺς ἑταίρους του. Ἐὰν αἱ πληγαὶ μὲ φέρουν τέλος τῆς ζωῆς μου, ἀποθνήσκω μὲ χαράν."

Ὁ ἀποκεφαλισθεὶς ὅμως ἦτο ὁ ἐπίτροπος τοῦ Πασᾶ, ὅστις ἐκοιμᾶτο εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ ἀνεψιοῦ του. Οἱ Ἀλβανοὶ φοβηθέντες μὴ ἐπλακώθησαν ἀπὸ πολυάριθμον στῖφος Ἑλλήνων, ἤρχισαν νὰ φεύγουν καὶ τουφεκίζοντες ἐφόνευαν ἀλλήλους. Τότε ἐμβῆκε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τοὺς 800 του, καὶ ἔκαμνε τρομερὰν

σφαγήν. Ἡ ἡμέρα ἐπληροφόρησε τὸν Πασᾶν τὰ πάντα. Ἀφῆκε τὸν τόπον ἐκεῖνον διὰ νὰ μεταβῇ ἀλλοῦ. Ἀλλ' ὡς ἀστραπὴ ἔφθασαν τώρα ἀπὸ Μεσολογγίου ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Στουρνάρης καὶ ἄλλοι μὲ τὰ στίφη των, καὶ πιάσαντες τὰς διόδους ἐκτύπησαν τόσον τοῦ Μουσταφᾶ τὰ στίφη, ὥστ' ἀφοῦ ἔχασεν 7000 ἀνθρώπων ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Ἰωάννινα διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ζημίαν του. Οἱ νικηταὶ ὑπέστρεψαν εἰς Μεσολόγγιον μὲ λάφυρα πολλὰ, κανόνια, πολεμικὴν ὕλην καὶ πολλὰ σκεύη. Ἀλλὰ τὸ πένθος ἦτο μέγα διὰ τὸν εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν Σουλιωτῶν ἀποθανόντα Μάρκον. Μὲ παράταξιν μεγάλην ἐκήδευσαν τὸν νεκρὸν, τὸν ὁποῖον ἐθρήνησε πᾶσα ψυχὴ ζῶσα, καὶ ὕμνησαν ὅλα τὰ ἔθνη. Ὁ Μουσταφᾶς μὲ τὸν Ὀμὲρ Βριόννην καὶ 30,000 στρατὸν ἔφθασαν τὸν Νοεμβρ. ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου. Ἀλλὰ πάντοτε ἐνθυμούμενος τὴν ἐν Καρπενισίῳ σκηνὴν ἔμενε μόνον διὰ νὰ δείξῃ τὴν εἰς τὸν Σουλτάνον εὐπείθειάν του, καὶ ὄχι νὰ ἐκδικήσῃ τοὺς Ἕλληνας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐφοβεῖτο πᾶσαν στιγμήν. Μετὰ τρεῖς μῆνας ὑπέστρεψε μὲ τοὺς Σκοδραίους του εἰς τὴν πατρίδα του καὶ δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Πελοποννήσιοι δὲ εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ κατεβασανίζοντο ὁπὸ τὸν φατριαστικὸν δαίμονα. Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν εἶχε τὰ ἀναγκαῖα διὰ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸν Καπουδᾶν Πασᾶν, ἂν ἤρχετο ἔμπροσθεν τοῦ Ναυπλίου. Τότε ὁ ἀγαθὸς καὶ ἁπλοῦς Νικήτας εἰς μίαν συνέλευσιν ἔδωκε τὸ πολύτιμον σπαθίον του, τὸ ὁποῖον ἦτο ποτὲ κτῆμα τοῦ Κιαμὶλ Βέη, λέγων: „Ἐξεύρετε ὅλοι ὅτι πάντοτε ἤμην καὶ εἶμαι πτωχός. Τώρα ἔχω τοῦτο τὸ σπαθίον· τὸ δίδω συνεισφορὰν εἰς ὁπλισμὸν τοῦ στόλου." Τὸ Σωκρατικὸν τοῦτο ἔργον ἠρέθισε τοὺς πλουσιωτέρους, καὶ αἱ συνεισφοραί των ἐκίνησαν τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, ὅστις ἐκόμισε τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

Τὸν Δεκέμβριον ὅμως ἐκορυφώθησαν αἱ πικρίαι τῶν φατριῶν. Ἡ ἐκτελεστικὴ Βουλὴ ἐκαθαιρέθη ἀπὸ ἐναντίαν φατρίαν, καὶ ἡ Πελοπόννησος ἐφοβερίζετο ἀπὸ ἐμφύλιον πόλεμον. Οἱ καθῃρημένοι βουλευταὶ ὑπῆγαν εἰς τὴν Τριπολιτσὰν, καὶ ἤθελαν νὰ κηρυχθοῦν νομοδοτικὴ Βουλή. Οἱ ἐναντίοι των ὑπῆγαν εἰς τὸ Κρανίδιον, στενόν τι χωρίον πλησίον Ὕδρας, καὶ ἐσύναζαν στρατεύματα νὰ κτυπήσουν τοὺς ἀντίφρονάς των. Ἐζήτησαν τὸ Ναύπλιον ἀπὸ τὸν Πάνον Κολοκοτρόνην, τὸν ταξίαρχον· ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν τοὺς ὑπήκουσεν. Ἔδραμαν ἔπειτα εἰς τὴν Τριπολιτσὰν, ὅπου ἦσαν ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρόνης, ὁ Δηλιγιάννιος, καὶ ὁ Νικήτας. Μὲ συνθήκην ἀνεχώρησαν καὶ αἱ δύω φατρίαι ἀπὸ τὴν πόλιν ταύτην. Κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν τῆς συγχύσεως ἀφῆκεν ὁ γραμματεὺς Μαυροκορδάτος τὴν Ὕδραν, ὅπου εἶχε καταφύγειν διὰ τὰς στάσεις, καὶ μετέβη εἰς Μεσολόγγιον μὲ τὴν ἐκεῖσε στελλομένην μερίδα 18 πλοίων. Ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ἐφάνη εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἕνας Ἄγγλος, ἀκουστὸς εἰς ὅλον τὸν κόσμον διὰ τὴν σοφίαν του, καὶ ἀρκετὰ πλούσιος.

Ὁ Λόρδος Βυρὼν, πολυμαθὴς εἰς γνώσεις, ποιητὴς ἔνδοξος, γνώστης καὶ θαυμαστὴς τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, εἶχε περιοδεύσειν πρὸ ὀλίγων ἐνιαυτῶν τὴν νέαν, καὶ εἶχε καταφρονήσειν τοὺς παρόντας Ἕλληνας ὡς μὴ προσπαθοῦντας νὰ ἀναλάβωσι τὴν προγονικήν των δόξαν. Ὅταν δὲ ἤκουσε τὴν ἐπανάστασίν των, πλήρης ζήλου προητοιμάζετο νὰ δράμῃ εἰς βοήθειάν των μὲ τὴν ἰδίαν του περιουσίαν καὶ μὲ τὰς γνώσεις του. Τὸν Αὔγουστον 1823 ἀπέπλευσεν ἀπὸ Λιβόρνου εἰς τὰς ἑπτὰ νήσους. Τὸν Νοέμβριον τὸν παρέλαβεν Ἑλληνικὸν πλοῖον ἀπὸ Ζακύνθου καὶ τὸν μετέφερε κατὰ τὴν θέλησίν του εἰς Μεσολόγγιον. Ἡ πόλις τὸν ἐδέχθη μὲ τιμὴν μεγάλην στήσασα 2000 στρατιωτῶν κατὰ δύω σειρὰς εἰς τὴν εἰσέλευσίν του. Κανόνια χαρᾶς ἀνήγγειλαν τὸν ἐρχομὸν τοῦ μεγάλου ἀνδρός. Ὑπῆγεν εὐθὺς εἰς τὸ κυβερνεῖον, ὅπου τὸν ὑπ-

εδέχθησαν ὁ μητροπολίτης Ἄρτης καὶ οἱ Προεστῶτες. „Ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφὸς τοῦ νέου Λεωνίδα;“ ἠρώτησεν ὁ Βυρών. Ἐπαρουσιάσθη ἔμπροσθέν του ὁ Κωνσταντῖνος. „Μακάριε θνητὲ, τοῦ εἶπεν ὁ Λόρδος, εἶσαι ἀδελφὸς ἥρωος, τὸν ὁποῖον δὲν θέλουν λησμονήσειν ὅλοι οἱ αἰῶνες.“ Πρὸς τοὺς συναχθέντας ἔξω Ἕλληνας ὡμίλησεν ὁ Βυρὼν ἐκ τοῦ παραθυρίου: „Ἕλληνες! Βλέπετε εἰς τὸ μέσον σας Ἄγγλον, ὅς τις δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ μελετᾷ τῶν προπατόρων σας τὰ συγγράμματα, ὅς τις ηὔχετο πάντοτε τὴν ἐλευθερίαν σας, καὶ ὅς τις ἦλθε νὰ συναγωνισθῇ μαζή σας, καὶ νὰ παραδώσῃ καὶ τὴν ζωήν του ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας σας.“ Μετὰ ἕνα μῆνα τοῦ ἔστειλεν ἡ κυβέρνησις σπαθίον καὶ τὸ δίπλωμα πολίτου τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Βυρὼν ὑπῆγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν Ἑλληνικὰ ἐνδυμένος, καὶ συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς ἐξάρχους τοῦ στρατιωτικοῦ, καὶ μετὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ παρέδωκεν ὁ μητροπολίτης καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ῥογῶν Ἰωσὴφ, ὁ παθὼν μαρτυρικὸν θάνατον ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τὸ σπαθίον καὶ τὸ δίπλωμα. Ὁ Βυρὼν ἠθέλησε νὰ ἁγιασθῇ τὸ σπαθίον μὲ τὴν πρόσψαυσιν τοῦ Μάρκου Βότσαρι. Ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ὅλος ὁ λαὸς τὸν ἠκολούθησαν ἐκεῖ. Μὲ ἐνθουσιασμὸν ὡμίλησεν ἑλληνιστὶ λόγον, ὅς τις ἐκίνησεν ὅλους εἰς δάκρυα καὶ ἐνθουσιασμόν. Ἐδέχθη ἔπειτα τὸ σπαθίον καὶ τὸ δίπλωμα, καὶ ἔκτοτε ὁ Ἄγγλος ἔγεινεν ὅλος Ἕλλην. Ὅλα τοῦ ἤρεσκαν· ὅλα τὰ ἔβλεπεν ἀπὸ μέρος ἐπαινετὸν, καὶ ὄχι καθὼς πολλοὶ ἄλλοι Εὐρωπαῖοι, οἵτινες ὡς μυῖα ἐπικάθηνται εἰς τὸ σαπρὸν μέρος τῆς ὕλης. Μὲ δαπάνην του ὁ Βυρὼν ἔκτισε φρούριον εἰς τὴν μικρὰν νῆσον Ξεκλαμίσμαν, ἀναγκαῖον νὰ ἀποκρούῃ τοὺς ἐχθροὺς τοὺς πλησιάζοντας ἀπὸ θαλάσσης εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ἢ Μεσολόγγιον. Οἱ Μεσολογγῖται τὸ ὠνόμασαν Φρούριον Βυρῶνος. Μὲ δαπάνην του ἀπεφάσισε νὰ συνάξῃ Ἕλληνας καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν Ναύπακτον. Ἀλλ' ἡ φθονερὰ μοῖρα ἐστέρησε τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ πολλὰ καλὰ, ὅσα ἠδύνατο νὰ κάμῃ ὁ ἀνὴρ οὗτος. Εἰς τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου

1824 ἐκβῆκεν εἰς τὸ κυνήγιον μαζὴ μὲ Σουλιώτας. Βροχὴ σφοδρὰ τοὺς ἐπίασεν εἰς τὰ ὄρη. Ὁ Λόρδος βλέπων τοὺς Σουλιώτας μένοντας μὲ βρεγμένα ἐνδύματα, ἠθέλησε νὰ τοὺς μιμηθῇ. Ἀλλὰ φλόγωσις τοῦ στήθους μετὰ τέσσαρας ἡμέρας τοῦ ἀφήρπασε τὴν ζωήν. Ἀπέθανεν ὁ κλεινὸς Ἄγγλος εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μαυροκορδάτου, ἐκφωνῶν τὸ ὄνομα τῆς θυγατρός του καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅμως, τὸ κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας, ἔβραζαν πάθη φιλοδοξίας, τὰ ὁποῖα ἐφοβέριζαν ταχὺν τὸν κοινὸν ὄλεθρον, Τὸν Ἰαν. 1824 ἐκλέχθησαν τοῦ ἐκτελεστικοῦ Πρόεδρος μὲν ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης ἐξ Ὕδρας, Ἀντιπρόεδρος δὲ ὁ ἐκ Σπετίας Γίκας Βοτάσσης, Πρόεδρος δὲ τοῦ νομοδοτικοῦ Πανοῦσος Νοταρᾶς Πελοποννήσιος. Ἰωάννης ὁ Κολέτιος ἔγεινε μέλος τῆς ἐκτελεστικῆς Βουλῆς. Ἔχοντες οὗτοι μαζήτων τὸν Γούραν, Καραϊσκάκην, Κωνσταντῖνον Βότσαριν, Καρᾶ Τάσσον καὶ Τσαβέλαν, ἐκρήμνισαν τοὺς ἀντιφατριαστάς των, τῶν ὁποίων κορυφαῖοι ἦσαν Θεόδωρος Κολοκοτρόνης, Μαυρομιχάλης, Διλιγιάννιος, Ζαΐμης, Λόνδος, Νικήτας καὶ Σισίννης. Τὸ Ναύπλιον καὶ ἡ Ἀκροκόρινθος μετέβη εἰς τὰς χεῖρας τῆς κυβερνήσεως. Πάνος, ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρόνη, θέλων νὰ ἐμβῇ μὲ βίαν εἰς τὴν Τριπολιτσάν, ἐθανατώθη ἀπὸ Βούλγαρον στρατιώτην. Οἱ κορυφαῖοι τῆς φατρίας, ἀντισταθέντες ἱκανὸν καιρὸν, ἐπιάσθησαν, καὶ ὁ μὲν Κολοκοτρόνης, ὁ Διλιγιάννιος καὶ ὁ Σισίννης ἐφυλακώθησαν εἰς τὸ ἐν Ὕδρᾳ μοναστήριον τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ὁ δὲ Μαυρομιχάλης ἀπελύθη, ὁ δὲ Νικήτας πρὸς χάριν τῶν ἀρετῶν του δὲν ἐκατατρέχθη. Ὁ Ζαΐμης καὶ ὁ Λόνδος ἔφυγαν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὅθεν ὑπέστρεψαν πάλιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οὗτοι, καὶ ὁ Γενναῖος, υἱὸς τοῦ Κολοκοτρόνη, ἀντιδρῶντες ἐσωτερικῶς ἔκαμαν σκιὰν τὴν κυβέρνησιν. Ἐσύναξεν αὕτη στρατούς, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρχαν μὲ μόνον τὸ ὄνομα· ἐπολιόρκει τὴν Κορώνην καὶ Μεθώνην μὲ ψηφίσματα, καὶ ἐν

γένει ἦτο νεκρά. Ὠφέλησε τότε τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ὑπήκουεν εἰς τὴν κυβέρνησιν· δι' ἰδίαν του δόξαν (καὶ ὄφελος) μαζὴ μὲ τοῦ Πανουργίαν καὶ ἄλλους ἐκτύπησε τὸν νέον ἀρχιστράτηγον Δερβὶς Πασᾶν εἰς τὰς Θερμοπύλας, καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς Ζητούνιον· καὶ τὴν δυτικὴν δὲ Ἑλλάδα ἐφύλαττε τοῦ Μαυροκορδάτου ἡ συνετὴ κυβέρνησις ἀπὸ τὰς προσβολὰς τοῦ Ὀμὲρ Βριόννη.

Κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος ἀπεφάσισεν ὁ Σουλτάνος νὰ μεταχειρισθῇ ὅλας του τὰς δυνάμεις διὰ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἀνηγόρευσε Βαλῆν τῆς Πελοποννήσου τὸν Ἰβραῒμ Πασᾶν, υἱὸν τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου, μὲ προσταγὴν νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν χώραν. Ὁ Ἰβραῒμ κατ' ἀρχὰς τοῦ 1824 ἔτους ἔστειλε τὸν Ἰσμαὴλ Γιβραλτὰρ μὲ μέρος στρατευμάτων, καὶ αὐτὸς ἠκολούθησε μετὰ δύω μῆνας μὴ ὅλον τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον. Ἀπ' ἄλλου μέρους ἐπρόσταξεν ὁ Σουλτάνος τὸν Καπουδᾶν Πασᾶν νὰ ἀποπλεύσῃ μὲ ὅλον τὸν στόλον· καὶ οὗτος μὲν νὰ κατασκάψῃ τὰ Ψαρά· ἐκεῖνος δὲ τὴν μικρὰν νῆσον Κάσον· ἔπειτα συμφώνως οἱ δύω ὁμοῦ νὰ κτυπήσουν κατακέφαλα τοὺς Πελοποννησίους.

Ὁ Καπουδᾶν Χουσρὲτ Πασᾶς ἐγνώριζε πολλὰ καλὰ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τοὺς κατοίκους των. Ἐμεταχειρίσθη κατασκόπους πολλοὺς νησιώτας, ἀκολούθους τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, οἵτινες ἐκ θρησκευτικοῦ μίσους ἐπεβούλευαν τοὺς Ἕλληνας· ἔμαθε τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῶν Ψαρῶν, καὶ ποῖα μέρη τῆς νήσου εἶναι τὰ ἀσθενέστερα. Τὸν Μάϊον ἐξέπλευσεν ὁ στόλος ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον. Διὰ νὰ ἀποκοιμίσῃ τοὺς Ψαριανούς, διευθύνθη εἰς τὴν Σκόπελον, ὅπου ἀπεβίβασεν ἑκατοντάδας τινὰς Τούρκων, τοὺς ὁποίους ἐκτύπησε καὶ ἀπεδίωξεν ἐκεῖθεν ὁ Καπιτάνιος Διαμαντής. Ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς ἀδιαφορήσας περὶ τούτου ἔπλευσεν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον καὶ παρέλαβε 5000 Μακεδόνας Τούρκους· ἀπεκεῖ διευθύνθη εἰς Μιτυλή-

νην, ὅπου παρέλαβεν 8000 Ἀσιανούς. Οἱ Ψαριανοὶ εἶχαν ὀχυρώσειν ἐξ ἀρχῆς τὴν πόλιν των στερεὰ μὲ πολλὰς κανονιοστασίας, ὡσαύτως καὶ ὅσα μέρη τῆς νήσου ἦσαν εὐεπίβατα. Εἶχαν καὶ εἰς τὴν ἀκρόπολίν των (τὸ μοναστήριον ἅγ. Νικόλαον) 700 Χριστιανοὺς Μακεδόνας. Τώρα μαθόντες τὸν σκοπόν τοῦ στόλου, ἀφαίρεσαν ἀπὸ τὰ πλοῖα των τὰ πηδάλια, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τάχα τοὺς δειλοὺς ἀπὸ φυγὴν, καὶ νὰ μείνουν ὅλοι εἰς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος. Οἱ καλοὶ ἄνθρωποι ἀφῆκαν τὴν θάλασσαν, ὅπου τοῦ Κανάρι ὁ Ἥφαιστος ἐτρόμαζε τοὺς Τούρκους, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ πολεμήσουν εἰς τὴν ξηρὰν χώραν τῆς πατρίδος των. Θεμιστοκλῆς δὲν ὑπῆρχε μεταξύ των νὰ τοὺς ἐξηγήσῃ τὸ σφάλμα των.

Ἀφοῦ ἡτοιμάσθη ὁ Χουσρὲτ Πασᾶς εἰς τὴν Μιτυλήνην, ἔστειλε κήρυκας εἰς τὰ Ψαρὰ καὶ ἐπρόσταξε νὰ ὑποταχθῇ ἡ νῆσος. „Τὰ στόματα τῶν κανονίων θέλουν δώσειν ἀπόκρισιν,“ εἶπαν οἱ Ψαριανοί. Πάραυτα ἐφάνη ὁ στόλος ἔμπροσθεν τῆς νήσου, συγκείμενος ἐκ 200 καραβίων μεγάλων καὶ μικρῶν. Ἤρχισε νὰ πυροβολῇ, νὰ ἐκβάλλῃ στρατιώτας εἰς τὴν ξηράν· ἀλλ' οἱ Ψαριανοὶ ἀντεπυροβόλουν, καὶ ἐσύντριψαν πολλὰ ἐκ τῶν φορτηγῶν πλοίων του. Ὁ Χουσρὲτ ὅμως, ὅς τις ἐφαίνετο ὡς νὰ συνεκέντρωσεν ἐκεῖ ὅλας του τὰς δυνάμεις, εἶχε στείλειν τὸ πλεῖστον τῶν στρατευμάτων εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος τῆς νήσου, ὅπου ἐφύλαττε τὰς κανιοστασίας κἄποιος κανονιέρος Ἰλλυριὸς Κόττας, ἀγορασμένος πρὸ μηνῶν ἀπὸ τὸν Χουσρέτ. Οὗτος ηὐτομόλησεν εὐθὺς εἰς τοὺς Τούρκους· αὐτομολοῦντα τὸν ἐτουφέκισαν ὄπισθεν οἱ χωρὶς κανονιέρου μείναντες Ψαριανοὶ, οἵτινες ἐκαρτέρησαν ὅλοι ἕως οὗ κατεκόπησαν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Μὲ πολλὴν αἱματοχυσίαν ἐκυρίευσαν οἱ Τοῦρκοι δεύτερον χάρακα κείμενον πλησιέστερα εἰς τὴν πόλιν. Οἱ Ψαριανοὶ ἀγωνιζόμενοι ὅλοι εἰς τὸν λιμένα δὲν ἤξευραν, ὅτι ὄπισθέν των ἤρχοντο 10,000 ἐχθροὶ, ἕως οὗ ἐμβῆκαν εἰς τὴν πόλιν. Μὲ ταχύτητα μεγάλην ἔβαλαν εἰς ἀσφά-

λειαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, καὶ ἤρχισαν μὲ μανίαν νὰ κτυπῶσι τὸν ἐχθρὸν εἰς τὰς ἀγυιάς· οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ ὑποχωροῦν· ἀλλ' ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς, μὴ ἐνοχλούμενος τώρα ἀπὸ τὰ κανόνια τῶν Ψαριανῶν, ἀπεβίβασεν ἀκωλύτως νωπὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἐμβάντα εἰς τὴν πόλιν τὴν ἐκτύπουν πανταχόθεν, καὶ οἱ Ψαριανοὶ ἐφρόντιζαν τώρα νὰ βάλωσιν εἰς τὰ πλοῖα τὰς οἰκογενείας των καὶ νὰ τὰς παραμερίσωσιν ἀπὸ τὸν κίνδυνον. Ὅσαι γυναῖκες δὲν ἠδύναντο νὰ ἀναχωρήσουν, κτυποῦσαι τοὺς ἐχθροὺς ἐκ τῶν οἴκων μὲ τὰ ὅπλα, ἀπέθαναν ἡρωϊκὸν θάνατον· μηδὲ μία Ψαριανὴ δὲν ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἕνδεκα παλληκάρια κυριεύσαντες φορτηγὸν πλοῖον, ἀφοῦ ἐθανάτωσαν τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἀποβαίνοντας ἐχθροὺς, ὑπῆγαν ἄγγελοι τῆς δυστυχίας εἰς τὴν Σπετίαν. Ὀλίγοι Ψαριανοὶ καὶ Μακεδόνες ἐκλείσθησαν εἰς τὸ μοναστήριον ἅγ. Νικόλαον, καὶ ἐπροστατεύοντο δύω ἡμέρας· ἔπειτα ἐξήπλωσαν τὴν σημαίαν τῆς παραδόσεως· 2000 Τοῦρκοι ἐσυνάχθησαν ὁλόγυρα· ἀλλ' οἱ ἐντὸς ἀντὶ νὰ παραδοθῶσιν, ἄναψαν τὸ δοχεῖον τῆς πυροκονίας, καὶ ἠφάνισαν καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς περικυκλοῦντας ἐχθρούς. Τὴν 7 Ἰουλίου ἔφθασαν οἱ γενναῖοι Μιαούλης καὶ Τομβάσης καὶ Σαχτούρης μὲ 60 πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἡτοίμασαν ὡς ἠδυνήθησαν· ὥρμησαν κατὰ τοῦ στόλου· ἀλλ' ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς, κόψας τὰς ἀγκύρας ἔφυγεν, ἀφήσας 40 κανονιοφόρα πλοῖα καὶ ἄλλα σκεύη εἰς χεῖρας των· οἱ Ἕλληνες ἐδίωξαν ἕως Χίου τὸν φεύγοντα στόλον, κατεβύθισαν τινὰ καράβια, καὶ ἐπιστρέψαντες εἰς Ψαρὰ ἐτιμώρησαν τοὺς εἰς τὴν νῆσον καταλειφθέντας Τούρκους.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπολεμήθη καὶ ἐχαλάσθη καὶ ἡ Κάσος, τῆς ὁποίας οἱ πολεμισταὶ μόλις ἦσαν 700 ἄνδρες. Τοῦτο ἐνέκρωσε τοὺς Κρῆτας, καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ παραδοθῶσι. Μετὰ ταύτας τὰς δυστυχίας ἐπλήρωσεν ὁ Βλακιέρος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πολιτείαν τὸ πρῶτον μέρος τοῦ δανείου, τὸ ὁποῖον πρὸ τριῶν μηνῶν ἠδύ-

νατο νὰ σώσῃ τὰ Ψαρὰ καὶ τὴν Κάσον. Τώρα ἠδύνατο ὁ Ἑλληνικὸς στόλος νὰ ἔχῃ ἓξ μηνῶν ἀναγκαῖα. Ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Σαχτούρης ἐκτύπησαν τὴν 15 Αὐγούστου τὸν εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Σάμου Καπουδᾶν Πασᾶν, ὅςτις ἡτοιμάζετο νὰ μεταφέρῃ 12,000 Ἀσιανοὺς εἰς τὴν νῆσον, τοῦ ἔκαυσε καράβιον 54 κανονίων, καὶ ἄλλο 32, καὶ τρίτον 24, καὶ τοῦ ἐπῆρεν 20 φορτηγὰ πλοῖα. Ὁ Καπουτᾶν Πασᾶς κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν, ὅπου ἡνώθη μετ' αὐτοῦ ὁ Ἀλεξανδρινὸς στόλος, συγκείμενος ἀπὸ πολλὰ πολεμικὰ καράβια, καὶ 150 Εὐρωπαϊκὰ, τὰ ὁποῖα ἔφερναν 6000 Ἀλβανοὺς, 3000 ἱππεῖς καὶ 18,000 Ἄραβας τακτοποιημένους καὶ στρατηγουμένους ὑπὸ Γάλλων ὀφικιαλίων, καὶ τὸν στρατάρχην τούτων ἁπάντων Ἰβραΐμ. Ὁ Μιαούλης ἐκτύπησε τὴν δύναμιν ταύτην κατὰ τὴν 10 Σεπτεμβ. καὶ ἔκαυσε τὴν ὡραιοτάτην τῶν Αἰγυπτίων φεργάταν, καὶ ἓν Τουρκικὸν καράβιον. Τὴν 21 τοῦ αὐτοῦ προσέβαλαν οἱ Ἕλληνες τοὺς ἡνωμένους στόλους εἰς τὸ Ἰκάριον πέλαγος, ἔκαυσαν τρία καράβια των, καὶ τοὺς ἐδίωξαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μιτυλήνης. Εἰς τὸν δρόμον τοῦ Ἑλλησπόντου ἔχασεν ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς τὸν Ὀκτώβρ. καὶ ἄλλα τρία καράβια. Ὁ Ἰβραΐμης ἔπλευσεν εἰς τὴν Κρήτην, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀράξῃ πουθενά ποῦποτε, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἀντικρὺ τῆς Ῥόδου. Τὴν 24 Νοεμβ. ἀπέπλευσε πάλιν, ὁ Μιαούλης τὸν κατεδίωκε, τοῦ ἔκαυσεν ἓν καράβιον, καὶ τοῦ ἐπῆρεν 7 φορτηγὰ πλοῖα. Κλύδων διεσκόρπισε τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον, τοῦ ὁποίου μέρος ἄραξεν εἰς τὴν Σούδαν, καὶ ὁ λοιπὸς ἔφθασε καταβεβλαμμένος εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Αἰγύπτου. — Αὗται εἶναι αἱ πολεμικαὶ πράξεις τοῦ 1824 ἔτους.

Εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον ἐκορυφώθη ἡ σύγχυσις καὶ ἡ διχόνοια. Ἐκ 2,110,000 λιτρ. Στερλ. δανείου ἐπῆρεν ἡ πολιτεία μόνον 216,141 λίτρας καθαράς. Ἀλλὰ καὶ αὗται ἐξωδεύθησαν εἰς τὸ νὰ κτυπῶσιν ἀλλήλους οἱ Ἕλληνες. Οἱ ἄρχοντες ἐπροσκάλεσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον τοὺς ἀνδρείους Καπιτανίους, καὶ τοὺς ἐπλήρωναν νὰ κτυποῦν τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλ' ὄχι τοὺς Αἰγυπτίους ἐχθροὺς, ἀλλὰ πάλιν τοὺς Πελοποννησίους. Τὰ φρούρια ἀμελήθησαν· οἱ φρουροὶ ἠλαττώθησαν, καὶ ὁ Μεσσήνιος κόλπος ἦτο ἕρμαιον παντὸς ἰσχυροῦ πολεμίου. Ταῦτα, καὶ ὄχι ἡ πολυθρύλλητος δύναμις τοῦ Ἰβραΐμ, ἔβλαψαν τὴν Ἑλλάδα.

Περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου 1825 ἔφθασεν ἐκ Σούδας ὁ Ἰβραΐμ μὲ 6000 στρατιώτας εἰς τὴν Μεθώνην· μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔφθασαν ἄλλοι, καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου ἠρίθμει 18,000 τακτικὰ στρατεύματα πεζικὰ καὶ ἱππικὰ καὶ πολλὰ κανόνια. Ἡ κυβέρνησις ἐπροκάλεσεν ὅλους τοὺς Πελοποννησίους εἰς τὰ ὅπλα. Ἀλλ' οἱ Πελοποννήσιοι ἤθελαν ἀρχηγοὺς τοὺς ἰδικούς των ἐξορίστους εἰς Ὕδραν, καὶ ὄχι τοὺς Καπιτανίους τῆς ἔξω Ἑλλάδος. Εἰς τοὺς Ἀβαρίνους ἦσαν μόνον 150 φύλακες καὶ δύω γενναῖοι υἱοὶ τοῦ Μαυρομιχάλη. Ὁ Κουντουριώτης ἔστειλε στρατηγὸν ἕνα θαλάσσιον Καπιτάνιον, τὸν Σκοῦρτον, ἄνθρωπον τίμιον, ἀλλ' ἄπειρον εἰς τὰ τῆς ξηρᾶς. Ἔμπροσθεν τῶν Ἀβαρίνων συνέβη μάχη τὴν 19 Ἀπριλίου, ὅπου ὁ Ἰβραΐμ ἤθελεν ἀφανίσειν ὅλους τοὺς Ἑλληνικοὺς στρατιώτας, ἐὰν Κωνσταντῖνος ὁ Βότσαρις καὶ ὁ Τσαβέλας μὲ τὴν ἀνδρίαν των δὲν ἐνήργουν τοὐλάχιστον τὴν ὀπισθοπόρησιν. Πολλοὶ Ἕλληνες ἔπεσαν εἰς τὴν μάχην, καὶ μάλιστα Σουλιῶται, καὶ οἱ Ἀβαρῖνοι ἦλθαν εἰς χεῖρας τοῦ Ἰβραΐμ. Τὴν τρίτην μεταφορὰν τῶν Ἀφρικανῶν στρατευμάτων ἐπροσπάθησε νὰ ματαιώσῃ ὁ Μιαούλης· ἔκαυσε δύω πολεμικὰ πλοῖα, καὶ ἓξ φορτηγά. Ἀλλ' ὅλος ὁ Ἀλεξανδρινὸς στόλος ἐστάθη ἔμπροσθεν τοῦ κόλπου τῶν Ἀβαρίνων, καὶ ἤρχισε νὰ πυροβολῇ τὴν προκειμένην νῆσον Σφακτηρίαν, τὴν ὁποίαν μετὰ πολλῶν ἄλλων ἐπροστάτευε καὶ ὁ Μαυροκορδάτος. Εἰς τὴν νῆσον ἀπέβησαν Αἰγυπτιακὰ στρατεύματα κυβερνώμενα ἀπὸ τὸν ἀρνησίχριστον Γάλλον Σευῆον, καὶ τὴν ἐκυρίευσαν, ἀφοῦ ὁ Εὐ-

ρωπαῖος Σανταρόσας, καὶ δύω Ὑδριῶται ἀρχηγοὶ, Ἀναστάσιος Τσαμαδὸς καὶ Σταῦρος Καΐνιος, ἔπεσαν ἐνδόξως. Τοῦ Τσαμαδοῦ ὁ υἱὸς παρέλαβε τὸν Μαυροκορδάτον εἰς τὸ πλοῖον του, καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν ἐχθρικὸν στόλον ἐκβῆκεν ἀπὸ τὸν κόλπον τῶν Ἀβαρίνων. Ἡ πτῶσις τῆς Σφακτηρίας ἠνάγκασε τὸ Νεόκαστρον νὰ παραδοθῇ τὴν 7 Μαΐου, εἰςτοῦ ὁποίου τὴν πολιορκίαν ἐθανατώθη ὁ νεώτατος υἱὸς τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη Ἰωάννης.

Ἐκ τούτων ἐπαρθεὶς ὁ Ἰβραῒμ ἐπεχείρησε νὰ ὑποτάξῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ἐδιαίρεσε τὸν στρατόν του εἰς δύω μερίδας· ἡ μία ὥρμησε κατὰ τῆς Καλαμάτας, τῆς ὁποίας οἱ φύλακες Σπαρτιάται, 3000 τὸ πλῆθος, ἔφυγαν παράυτα ἐκεῖθεν· ἡ δευτέρα εἰσεχώρησεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἐναντίον τοῦ Κρεμιδίου, ὅπου ἔστεκεν ὁ Γρηγόριος Δικαῖος μὲ 1000 στρατιώτας. Ἐκ τούτων ἔφυγαν οἱ περισσότεροι· ἀλλ' ὁ Δικαῖος μὲ 300 περίπου ἐβάσταξε τὴν θέσιν του, ἕως οὗ θανατώσαντες περίπου 700 Αἰγυπτίους, ἐφονεύθησαν ὅλοι εἰς τοὺς τόπους των. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ οἱ Ἑλλαδῖται Καπιτάνιοι ἀκούοντες κινδυνεῦον τὸ ἀγαπητόν των Μεσολόγγιον ἀφῆκαν τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Πελοποννήσιοι ἀγανακτοῦντες τώρα ἐζήτουν ἀνυπομόνως τὸν Κολοκοτρόνην. Ὁ Κολοκοτρόνης ἀπελύθη ἀπὸ τὴν ἐξορίαν του· καὶ ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη μὲ εὐφημίας μεγάλας. Ἡ κυβέρνησις τὸν ἔστειλε κατὰ τοῦ Ἰβραῒμ μὲ τελείαν πληρεξουσιότητα ἀρχιστράτηγον. Μὲ ὅλην τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ δὲν ἠδυνήθη ὁ Κολοκοτρόνης νὰ συνάξῃ 2000 Πελοποννησίους διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν χρειωδῶν. Ὁ Ἰβραῒμ ἐστράτευε κατὰ τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ ὁ Κολοκοτρόνης ἐπρόβαλεν εἰς τὴν ἐν αὐτῇ κυβέρνησιν νὰ κρημνίσῃ τὸν περίβολον, νὰ καύσῃ τὴν πόλιν, καὶ οἱ κάτοικοι νὰ ἀναχωρήσουν εἰς τὰ ὄρη. Τὸ πρόβλημά του δὲν εἰσηκούσθη· αὐτὸς μὲ 800 στρατιώτας δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὸν χείμαῤῥον, καὶ ἡ Τριπολιτσὰ ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Αἰγυπτίων. Μετὰ τοῦτο ἐδοκίμασε νὰ κυριεύσῃ τὸ Ναύπλιον. Ἐστράτευσε μὲ τάγμα πεζικὸν καὶ ἄλλο ἱππικὸν ἕως τοὺς μύλους τῆς πόλεως. Ἐκεῖ τὸν ἀντεστάθη ὁ Ὑψηλάντης μὲ 300 τακτικοὺς Ἕλληνας· τὸ παράδειγμα τοῦ Ὑψηλάντου εὗρηκε μιμητὰς, καὶ ὁ Ἰβραῒμ ἠναγκάσθη νὰ στραφῇ εἰς τὴν Τριπολιτσάν. Μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Αἰγυπτίων ἔδειξεν ὁ Πελοποννησιακὸς λαὸς ἀξιέπαινον χαρακτῆρα. Αἱ ὑποσχέσεις καὶ αἱ δωρεαὶ τοῦ Ἰβραῒμ δὲν διέφθειραν οὐδὲ ἕνα πολίτην νὰ παραβῇ τὸν ὅρκον του. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Τριπολιτσᾶς συνέβησαν πολλαὶ μικραὶ μάχαι, εἰς τὰς ὁποίας ἐκέρδαινε μὲν ὁ Ἰβραῒμ, ἔχανε δὲ πάντοτε πολλοὺς Αἰγυπτίους.

Ὁ Κολοκοτρόνης συρθεὶς εἰς Καρίτεναν τὴν πατρίδα του ἐσυνάθροισε μετὰ πολλῶν ἄλλων ἀρχηγῶν 7000 στρατιώτας καὶ περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου ἀπεφάσισε νὰ κτυπήσῃ τὸν Ἰβραῒμ. Τέσσαρας ὥρας μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς ἐπίασε τὰς κοιλάδας τοῦ ὄρους τοῦ ὀνομαζομένου Τρίκορφα. Ὁ Ἰβραῒμ ἐκβῆκε μὲ 16,000 στρατιώτας ἐλπίζων νὰ ἐξαφανίσῃ τώρα ὅλην ὁμοῦ συναγμένην τὴν Πελοποννησιακὴν δύναμιν. Ἀλλ' ὁ Κολοκοτρόνης ἐδιαίρεσεν εἰς ἓξ μερίδας τοὺς ἰδικούς του, καὶ διὰ στρατηγημάτων προσηλώσας αὐτὸν εἰς μίαν (κυβερνωμένην ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Γενναίου), τὸν περιεκύκλωσεν οὕτως, ὥστε ἐὰν ὁ Γρίβας μὲ 1000 σταλθεὶς εἰς ἐνέδραν ἐπιτηδείαν ἔφθανεν ἐν καιρῷ, ἐχάνετο ὅλος ὁ Αἰγύπτιος στρατός. Ὁ Ἰβραῒμ μὲ πολλὴν ζημίαν ἐπιστρέψας εἰς τὴν Τριπολιτσὰν, ἐπληροφορήθη ἐντελῶς, ὅτι δὲν νικῶνται εὐκόλως οἱ Ἕλληνες. — Στρέφομεν τώρα τὰ βλέμματά μας εἰς τὸ περιβόητον Μεσολόγγιον.

Ἡ πόλις αὕτη, ἥτις καὶ πρότερον εἶχε σχολεῖον Ἑλληνικὸν καὶ διδάσκαλον τὸν ἐντόπιον Παναγιώτην Παλαμᾶν, ὅτι ἦτο φιλελεύθερος ἐξ ἀρχῆς, τὸ ἔδειξεν ἐμπράκτως ἐκ τῆς δοκιμῆς, τὴν ὁποίαν ἔκαμε τὸ 1769 ἔτος ὁπότε συνεδυστήχησε μετὰ τῶν Πελοποννησίων. Τώρα τὸ πνεῦμα τῶν κατοίκων της εἵλκυσε πολλῶν Εὐρωπαίων τὴν προσοχήν. Ἡ ἀλληλοδιδακτι-

κὴ μέθοδος εἰσήχθη ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως· ἐσυστήθη τυπογραφεῖον, καὶ ἕνας Ἑλβετὸς ἰατρὸς, ὁ Μεϊέρος, ἐξέδιδεν αὐτοῦ τὰ „Ἑλληνικὰ Χρονικὰ," ἐφημερίδα πλήρη ἐλευθέρων φρονημάτων. Μετὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν ὠχύρωσαν οἱ κάτοικοι πολὺ στερεὰ τὴν πόλιν, καὶ ἔστησαν 80 κανόνια ἐπὶ τοῦ τείχους. Εἰς καθένα προμαχῶνα ἔδωκαν ὄνομα περιφήμου τινὸς ἀνδρὸς, Π. χ. Φραγκλῖνος, Βιλέλμος Τὲλλ, Σκενδέρβεης, Βυρὼν, Κοραῆς, Κοσκιοῦσκος, Πρίγκιψ Ἀραυσικῆς κτλ. Πλατὺς χάνδαξ, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ δύω μικροὶ περιέκλειαν τὴν πόλιν. Τὰ νερὰ τῆς θαλάσσης εἶναι ῥιχὰ, καὶ τὰ μικρότατα πλοῖα δὲν πλησιάζουν εἰμὴ ἕως τὴν μικρὰν νῆσον Βασιλύδιον, δύω ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως. Ἡ θέσις τώρα τὴν ἀνέδειξε πρωτεύουσαν πόλιν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Σουλτάνος ἠθέλησε τελευταῖον νὰ καταστρέψῃ τοῦτο τὸ προπύργιον τῆς Πελοποννήσου, καὶ διώρισε τὸν Ῥεσχὶτ Μεχμὲδ Πασᾶν, γεννημένον εἰς Κιουταΐον τῆς Φρυγίας, καὶ διὰ τοῦτο ὀνομαζόμενον Κιουταϊλῆν, νὰ ἐκτελέσῃ τὴν θέλησίν του. Προσταγαὶ Σουλτανικαὶ ὑπεχρέωναν ὅλους τοὺς Πασάδας νὰ ὑπακούωσιν εἰς τοῦ Ῥεσχὶδ τὰς διαταγάς. Ὁ Ῥεσχὶδ ἔφθασεν ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου μὲ 60,000 στρατὸν, μὲ κανόνια καὶ τροφὰς, μὲ ἀργύριον καὶ δύναμιν, μὲ ὀφικιαλίους τῆς Εὐρώπης, διδασκάλους τῆς πολιορκητικῆς τέχνης. Στόλος Ἀλγεριανὸς διὰ θαλάσσης ἀπέκοπτε τὴν εἰσκομιδὴν τῶν ἀναγκαίων. Φύλακες τῆς πόλεως ἦσαν κατ' ἀρχὰς 6000 Ἕλληνες κυβερνώμενοι ἀπὸ τὸν Νότην Βότσαριν, Γεώργιον Στουρνάρην καὶ ἄλλους Καπιτανίους. Οὗτοι ἐξώρμων κάποτε καὶ ἔφθειραν μέρος τοῦ ἐχθροῦ· ἀλλ' ὁ Ῥεσχὶδ τὸ ἀνεπλήρονεν εὐκόλως. Μὲ καθημερινὴν πολυχειρίας ἐργασίαν ὕψωσεν ὁ Ῥεσχὶδ μέγαν περίβολον περὶ τὸν χάνδακα ἀπέχοντα 150 ὀργυιὰς ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ ἐκεῖθεν ἐπυροβόλει ἀκαταπαύστως καὶ ἔβλαπτε τὰ οἰκοδομήματα. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἔστειλεν

100 πολεμικὰ καράβια μὲ πολιορκητικὰς ὕλας· ἀλλ' ὁ Ἕλλην ὑποναύαρχος Σαχτούρης τὰ συνήντησε μεταξὺ Σουνίου καὶ Ἄνδρου, τὰ ἐκτύπησε τὴν 1 Ἰουνίου, ἔκαυσε δύω, καὶ ἐκυρίευσε 12 φορτηγὰ πλοῖα· ὁ στόλος ἐσκορπίσθη, καὶ δύω μεγάλα καράβια ἐσυντρίφθησαν εἰς τὰς νήσους Τῆνον καὶ Σύραν. Κατὰ τὴν αὐθεντικὴν ἀγγελίαν τῆς Ὕδρας εὑρέθησαν εἰς τὰ συντριμμένα καράβια καὶ εἰς τὰ φορτηγὰ πλοῖα πλῆθος κανονίων, 20,000 σφαῖραι μεγάλαι, καὶ 1500 καδδία πυροκονίας.

Κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἐκινδύνευεν ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἀπὸ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Ὀδυσσέως. Ἀφοῦ ἐσκότωσεν οὗτος τὸν Νοῦτσον καὶ Παλάσκαν, ἐμισήθη ἀπ' ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς, οἵτινες παρ' αὐτὸν ἐπρόκριναν τὸν Καπιτάνιον Γούραν. Ἀφεθεὶς ἀπὸ τοὺς στρατιώτας του κατέφυγεν εἰς ἀπρόσβατον βράχον, καὶ ἀπεκεῖ συνεβιβάζετο μὲ τοὺς Τούρκους διὰ νὰ ἐκδικήσῃ τοὺς ἐχθρούς του. Οἱ Τοῦρκοι ἀνήγγειλαν τὸ πρᾶγμα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ὁ Σουλτᾶνος τοὺς ἐπρόσταξε νὰ τὸν σκοτώσουν. Ὁ Γούρας ἐπίασε τὸ γράμμα τῆς Τουρκικῆς αὐλῆς, καὶ τὸ ἔστειλεν εἰς τὸν Ὀδυσσέα. Οὗτος ἐμετανόησε καὶ ἠθέλησε νὰ ἑνωθῇ πάλιν μὲ τοὺς Ἕλληνας· ἀλλ' ὁ Γούρας κατὰ προσταγὴν τῆς κυβερνήσεως ἐφυλάκωσεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν τὸν ἀμετάβλητον Ὀδυσσέα, ὅστις μεθ' ἡμέρας τινὰς πηδήσας ἐκ τῆς φυλακῆς ἔχασε τὴν ζωήν του. Μένει ὅμως ἀνεξήγητον πῶς ὁ πολλάκις νικήσας τοὺς Τούρκους ἠθέλησε νὰ καταφρονήσῃ τὴν δόξαν του καὶ νὰ προσκυνήσῃ Τούρκους· ἀλλ' ἐπίσης εἶναι ἀνεξήγητον πρᾶγμα ἡ ἀνθρωπίνη φύσις!

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουλ. ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἀρακύνθου ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Βαλτῖνος, ὁ Ζώης καὶ ὁ Τσαβέλας μὲ 1700 παλληκάρια· ἀνήγγειλαν εἰς τοὺς πολιορκουμένους τὸν ἐρχομόν των, καὶ τὴν νύκτα διὰ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοπέδου εἰσῆλθαν εἰς τὸ Μεσολόγγιον· καὶ οἱ μὲν λοιποὶ ἔμειναν εἰς τὴν πόλιν, ὁ δὲ Καραϊσκά-

κης μὲ 1000 εἰς καιρὸν νυκτὸς διέβη πάλιν τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος. Ἐκεῖνοι μὲ συχνὰς ἐξορμήσεις ἐζημίοναν τὸν ἐχθρόν· ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς ἀνεπλήρονε παραυτὰ τὰς ζημίας του, καὶ εἰργάζετο εἰς κατασκευὴν παραλλήλων περιβόλων. Ὁ μηχανουργὸς Κοκκίνιος ἐπρόσθεσεν ἔσωθεν δύω ἔτι προμαχῶνας, Νορμάνον καὶ Μιαούλην, καὶ ἡτοιμάζοντο οἱ πολιορκούμενοι εἰς κοινὴν ἐξόρμησιν· ἀλλ' ἔξαφνα ἐφάνη ὁ Τουρκικὸς στόλος καὶ ἀπεβίβασεν εἰς τὸ Κριονέριον 1000 Κοσάκους καὶ πολλὰ πολεμικὰ χρειώδη. Ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς ἐπρόσφερε διὰ τοῦ Αὐστριακοῦ πλοιάρχου τῆς φεργάτας Καρολίνης συνθήκην παραδόσεως μὲ πολλὴν εὐμένειαν, φοβερίσας ἐνταυτῷ ὄλεθρον ἂν δὲν τὴν δεχθῶσιν· ἀλλ' οἱ Μεσολογγῖται τὴν ἀπέρριψαν μὲ καταφρόνησιν. Ἔστειλε δὲ 40 κανονιοφόρα πλοῖα μὲ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἐκτύπουν τὸ Βασιλάδιον καὶ τὴν πόλιν. Ἀπ' ἄλλου μέρους τὴν ἐπυροβόλει ὁ Ῥεσχίδ, προσέχωσε τοὺς χάνδακας, ἐσύντριψε τὰ τείχη, καὶ ἐνταυτῷ ἔστειλε κήρυκα περὶ παραδόσεως· ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι τοῦ ἀπεκρίθησαν „πόλεμον καὶ θάνατον". Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἐκρήμνισεν ὁ ἐχθρὸς μέρος τοῦ περιβόλου μὲ ἄναψιν ὑπονόμου, καὶ ἐξ ἐφόδου ἀνέβη τὸν προμαχῶνα Βότσαριν· ἀλλ' οἱ ῥωμαλαῖοι φύλακες τοὺς ἐκρήμνισαν ὀπίσω φονεύσαντες 300 καὶ πληγώσαντες περισσοτέρους, καὶ ἐδιώρθωσαν ἔπειτα τὸ βλαφθὲν τεῖχος. Τὴν 30 Ἰουλ. ἐπροσφέρθησαν ὠφελιμώτεραι συνθῆκαι, ἀλλὰ πάλιν ἀπεῤῥίφθησαν.

Τὴν 2 Σεπτεμβρίου ὥρμησαν οἱ Τοῦρκοι, ἐκυρίευσαν προμαχῶνάς τινας, ἔστησαν τὰς Τουρκικὰς σημαίας, καὶ εἰσέφεραν μέγα πλῆθος στρατιωτῶν. Ἦτο πολλὰ πρωΐ· ἡ πόλις ἐσηκώθη ὅλη εἰς τοὺς πόδας· ἐκτύπουν μὲ ἀπελπισίαν, ἀλλὰ δὲν ἤξευραν οὐδ' αὐτοὶ τὰ κατορθώματά των, ἕως οὗ ἡ ἡμέρα ἔδειξεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐγέμισαν τοὺς χάνδακας μὲ νεκροὺς καὶ ἀνεχώρησαν πάλιν εἰς τὸ στρατόπεδόν των. Ἤρχισαν νὰ αἰσθάνωνται οἱ πολιορκούμενοι πεῖναν· ἀλλ' ὁ Μιαούλης μὲ τὸν Ἑλ-

ληνικὸν στόλον ἔφθασεν, ἐδίωξε τὸν Καπουδᾶν Πασᾶν εἰς τὰς Πάτρας, ἓν καράβιον τοῦ ἔκαυσε καὶ ἄλλο ἐβύθισε, τοῦ ἐπῆρεν 7 κανονιοφόρα πλοῖα, καὶ ἔστειλε τὸν ὑποναύαρχον Σαχτούρην εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου εἰσέφερε τροφὰς καὶ ἄλλα χρειώδη. Οἱ Μεσολογγῖται ὠνόμασαν τότε ἕνα νέον των προμαχῶνα Σαχτούρην. Συγχρόνως ὁ Καραϊσκάκης συμφωνήσας μὲ τοὺς ἐντὸς ἐκτύπησεν ὄπισθεν τὸν ἐχθρόν, ἐνῷ οἱ Μεσολογγῖται ἐξορμήσαντες τὸν ἐκτύπουν ἀπὸ τὰ ἔμπροσθεν· ἐφόνευσαν ὑπὲρ 1000 Τούρκους, ἐπῆραν πολλὰς σημαίας των καὶ ὑπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν.

Ὁ Ῥεσχὶδ ἀπεφάσισε τώρα νὰ στήσῃ χῶμα ὑψηλότερον τοῦ τείχους, καὶ ἐπρόσταξε πάντα Τοῦρκον νὰ φέρῃ ἓν σακκίον γῆς καθ' ἑκάστην· εἰς τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐτελειώθη τὸ βουνὸν τοῦτο, καὶ ἐπάνω του ἐστήθησαν κανόνια, μ' ὅλον ὅτι καθ' ὅλον τοῦτον τὸν καιρὸν ἀντηγωνίζοντο οἱ ἐντὸς νὰ ἐμποδίσωσι τὸ ἔργον. Ἐκ τοῦ βουνοῦ τούτου ἔβλαπτεν ὁ ἐχθρὸς πολὺ τὴν πόλιν. Ὁ μηχανουργὸς Κοκκίνιος ἦτο ἀπηλπισμένος, ὅταν ὁ Βαλτῖνας τοῦ ἐπρόβαλε νὰ κρημνίσουν τὸ βουνὸν διὰ λαγουμίου. Δύω νύκτας εἰργάσθησαν ἔσωθεν, καὶ τὸ φοβερὸν βουνὸν ἀναποδογυρίσθη καὶ ἐνεταφίασε 2000 Τούρκους· συγχρόνως ἐξώρμησαν ὅλοι οἱ πολιορκοῦντες, καὶ ἀπέκρουσαν τὸν ἐχθρὸν 300 ὀργυιὰς μακρὰν μὲ φθοράν του, καὶ ἁρπάσαντες λάφυρα ἐπανῆλθαν εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Ῥεσχὶδ ἀπεμακρύνθη τὴν 13 Ὀκτωβ. 600 ὀργυιὰς ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ἐχαρακώθη ἐκεῖ· καὶ οἱ Μεσολογγῖται ἐκρήμνισαν ὅλα τὰ πλησίον τῆς πόλεως κτισθέντα ἀντιχαρακώματά του. Ἀλλ' εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἐφάνη ἐχθρὸς ἄλλος κακοῦργος, ἡ εἰς τὰς πολιορκίας γεννωμένη συνήθως ἐπιδημικὴ νόσος, ἥτις ἐθανάτονε τοὺς κατοίκους· ἡ αὐτὴ ἐθέριζε καὶ τοῦ Κιουταῒλῆ τὸν στρατόν· ἀλλ' ὁ δυνάστης τους ἀνεπλήρονεν.

Ἑπτὰ μῆνας ἐπολιορκεῖτο ἤδη τὸ Μεσολόγγιον, καὶ ἐπυροβολεῖτο ἀδιακόπως· οἱ οἶκοι του παρεκτὸς τῶν πα-

ραθαλασσίων ἐκρημνίσθησαν· γυναῖκες καὶ παιδία ἐκατοίκουν εἰς καλύβας, καὶ οἱ στρατιῶται εἰς τοὺς προμαχῶνας. Τὸ θάῤῥος των δὲν ἐταπεινόνετο, εἰμὴ ἀπὸ τὴν σπάνιν τῆς ζωοτροφίας, μ' ὅλον ὅτι ἐπήρχετο ἐναντίον των ἐχθρὸς ἄλλος τρομερὸς ὁ Αἰγύπτιος Ἰβραῒμ Πασᾶς κατὰ Σουλτανικὴν προσταγήν. Ἔφθασεν οὗτος μὲ 18,000 στρατὸν, καὶ μὲ πολλὰ καὶ τρομερὰ κανόνια, κυβερνώμενα ἀπὸ Εὐρωπαίους τεχνίτας. Ὁ Σουλτάνος διὰ νὰ φυλάξῃ τοὺς δύω σατράπας εἰς ἁρμονίαν, ἔστειλε δύω πολιτικοὺς Τούρκους, Χουσνὶ Βέην καὶ Ῥεδζὶβ Ἐφένδην, μὲ πολλὰ δῶρα διὰ νὰ τοὺς κρατῇ εἰς φιλίαν. Ὁ Ἰβραῒμ ἐπρόβαλεν εὐθὺς εἰς τὴν πόλιν νὰ παραδοθῇ, καὶ μετ' ὀλίγον νὰ φύγουν οἱ κάτοικοι καὶ οἱ στρατιῶται ἐλευθέρως· καὶ τὰ δύω ἀπεβλήθησαν, καὶ ἤρχισεν ὁ φοβερὸς βομβαρδισμὸς, ὅς τις καθ' ἑκάστην ἐσκότονε στρατιώτας, γυναῖκας, παιδία.

Τὸν Ἰαν. (1826) ἐφοβερίσθη πάλιν τὸ Μεσολόγγιον διὰ θαλάσσης ἀπὸ στόλον 60 καραβίων· ἀλλ' ἐφάνη ὁ Μιαούλης, τὸν ἀπεδίωξε, καὶ εἰσέφερεν εἰς τοὺς ταλαιπώρους δύω μηνῶν τροφάς. Τὴν 28 Φεβρ. ὥρμησαν 5000 Ἄραβες εἰς τὸ τεῖχος· οἱ Ἕλληνες τοὺς ἀπέκρουσαν φθείραντος πολλούς. Ἐξώρμησαν εἰς τὸν ἐχθρόν· τὸ ἱππικόν τους ἀνεχαίτιζεν, ἀλλὰ περιέπεσεν εἰς κρυμμένον ὑπόνομον, ὅς τις ἐκπυροκροτηθεὶς ἐνεταφίασε πολλοὺς Ἄραβας. 800 στρατιώτας ἔχασεν ὁ Ἰβραῒμ εἰς δύω ἡμέρας. Τώρα τοὺς ἐπρόβαλεν οὐδετερότητα, ἂν θέλουν νὰ ἔχουν ἀνενοχλήτως τὴν πόλιν των· ἀλλ' οἱ Μεσολογγῖται ἀπέβαλαν πᾶσαν συνθήκην· Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ κόψῃ τὴν διὰ θαλάσσης κοινωνίαν· 150 σχεδίας μὲ κανόνια καὶ 2000 στρατιώτας ἔστειλεν εἰς τὸ μικρὸν νησίον Βασιλάδιον. Ἀπέβησαν οἱ Ἄραβες, καὶ μετὰ πολλὴν ἀντίστασιν τὸ ἐκυρίευσαν. Ἡ πτῶσίς του ἔφερεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων τὸ Ἀνατολικόν.

Εἰς τὸ νησίδιον Κλισόβαν εἶχαν ὠχυρωμένην οἱ Ἕλληνες μίαν ἐκκλησίαν μὲ 5 κανόνια. Τὴν 5 Ἀπριλίου ἤρχισαν οἱ Τοῦρκοι νὰ τὴν κτυποῦν· ὁ Σουλιώτης Κίτσος Τσαβέλας μὲ τὰ παλληκάριά του ἐπήδησεν εἰς πλοῖον, καὶ ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν· εὐθὺς τὸν ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι ἑκατὸν μιμηταί του. Μὲ 3000 Τούρκους προσέβαλεν ὁ Κιουταΐλῆς· τρὶς ἀπεκρούσθη ἡ ἔφοδός του. Μανιώδης ὁ Ἰβραῒμ ἔστειλε τὸν γαμβρόν του Μουχαρὲμ Βέην μὲ 2000 Αἰγυπτίους νὰ κυριεύσῃ τὸ μικρὸν τοῦτο χωρίον. Δὶς ὥρμησαν οἱ Ἄραβες, δὶς ἀπεκρούσθησαν, καὶ τὰ πτώματά των ἐγέμισαν τὴν περιῤῥέουσαν θάλασσαν. Ὥρμησαν τρίτην φορὰν, ἀλλὰ βόλιον τουφεκίου συντρίψαν τὴν κεφαλὴν τοῦ Μουχαρὲμ Βέη, τὸν ἐξήπλωσε νεκρὸν καταγῆς. Καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀπεφάσισαν νὰ στραφῶσιν ὀπίσω, ἀλλ' ἡ βροχὴ τῶν βολίων ἠφάνισε τοὺς περισσοτέρους. Δεκατρεῖς ὥρας διήρκεσεν ἡ αἱματώδης αὕτη μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐχάθησαν περίπου 3000 Τοῦρκοι. Ὁ Τσαβέλας ἐζήτησεν ἆθλον τοῦ ἀγῶνός του ὀλίγον ψωμίον· ἀλλὰ ψωμίον δὲν εὑρίσκετο πλέον εἰς τὴν πόλιν. Τὴν 6 Ἀπριλ. ἐφάνη ὁ Μιαούλης μὲ 16 πολεμικὰ πλοῖα· περισσότερα δὲν ἠδυνήθη νὰ ὁπλίσῃ. Ἀλλὰ τὰ ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου ἦσαν σκεπασμένα ἀπὸ σχεδίας μὲ Αἰγυπτίους. Μὴ δυνηθεὶς νὰ εἰσάξῃ τροφὰς εἰς τὴν κακουχουμένην πόλιν, ἀνεχώρησε μετὰ τέσσαρας ἡμέρας, καὶ ἐλθὼν εἰς Ὕδραν ἐμαυροφόρησεν ὡς βέβαιος ὅτι ἔπεσε τὸ Μεσολόγγιον.

Οἱ Μεσολογγῖται ἔχασαν πᾶσαν ἐλπίδα, ὅταν ἀπεμακρύνθη ὁ Ἑλληνικὸς στόλος. Ἐσυμφώνησαν τώρα ὅλοι μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας νὰ φύγωσι διὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, ἀφοῦ ἀνήγγειλαν εἰς τὸν Καραϊσκάκην τὸν σκοπόν των. Ἠρώτησαν ὅμως πρότερον τὸν ἐπίσκοπον Ῥογῶν Ἰωσὴφ νὰ τοὺς εἴπῃ τὴν γνώμην του. „Θάνατον μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας," ἀπεκρίθη ὁ Ἰωσήφ· ὅς τις τοὺς ὑπεσχέθη νὰ μείνῃ πρὸς παρηγορίαν τῶν πληγωμένων καὶ ἀῤῥώστων καὶ νὰ συναποθάνῃ μαζή των. Τὴν νύκτα τῆς 22 Ἀπρ. 1826, ἡμέρας Σαββάτου, ἦσαν ἕτοιμοι διὰ τὴν ἀναχώρησιν 2800 ἄνδρες καὶ

2000 γυναῖκες καὶ παιδία. Ἐδιαιρέθησαν εἰς τρεῖς μερίδας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη συμπληρουμένη ἀπὸ 1200 ἀξίους πολεμιστὰς ἦτο νὰ προοδεύσῃ, ἡ δευτέρα, 1800, ἀνδρῶν καὶ ὅλων σχεδὸν τῶν γυναικῶν, νὰ ἀκολουθήσῃ μετὰ μίαν ὥραν, καὶ κατόπιν αὐτῆς ἡ τρίτη, 600 ἀνδρῶν.

Τὴν διωρισμένην ὥραν ὥρμησεν ἡ πρώτη μερὶς μὲ πῦρ ζήλου, καὶ φονεύουσα ἱππεῖς καὶ πεζοὺς, διῆλθε μὲ μικρὰν ζημίαν της. Οἱ Τοῦρκοι ἔγειναν προσεκτικοὶ εἰς τὰς ἀφεξῆς μερίδας· τῆς δευτέρας ἐχάθη τὸ ἥμισυ μέρος καὶ ὁ Νικόλαος Στουρνάρης. Ἡ τρίτη μετὰ τῶν γυναικῶν μὴ δυνηθεῖσα νὰ περάσῃ ὑπέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν μὲ τοὺς ἀσθενεῖς τούτους ἀνθρώπους· ὅλην τὴν κυριακὴν καὶ δευτέραν ἐκτύπουν τοὺς εἰσελθόντας Τούρκους ἀπὸ πύργον. Ἀπηλπισμένοι ἄναψαν τὰ δοχεῖα τῆς πυροκονίας, καὶ ἐπέταξαν μετὰ γυναικῶν καὶ παιδίων εἰς τὸν ἀέρα. Ὁ ἐπίσκοπος Ῥογῶν Ἰωσὴφ εἰς ἄλλον πύργον, ὅπου ἐνεθάῤῥυνε τοὺς ἀσθενεῖς εἰς θάνατον, ἐστέφθη καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ μὲ τὴν ἀμάραντον τῶν ἁγίων μαρτύρων δάφνην. Δεκατέσσαρες χιλιάδες Ἕλληνες ἐχάθησαν εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἀπὸ 1 ἕως 24 Ἀπριλ.

Τὸ Μεσολόγγιον μὲ 5700 φρουροὺς ὑπέφερεν ἐνδεκάμηνον πολιορκίαν 80,000 Τούρκων κυβερνωμένων ἀπὸ ὀφικιαλίους τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης, καὶ τελευταῖον δὲν ἐπορθήθη, ἀλλ' ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοὺς ἥρωας ὑπερασπιστάς του.

11. Πτῶσις τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἰωάννης Καποδίστριας κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος. Ἡ συνθήκη τῆς 6 Ἰουλίου 1827, καὶ τὰ ταύτης ἀποτελέσματα. (1826 — 1831)

Εἰς ὅλον τὸν μέχρι τοῦδε ἀγῶνα τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους οἱ Εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ, σεβόμενοι τὴν παιδείαν, τὴν ὁποίαν χρεωστοῦσιν εἰς τοὺς προπάτορας τοῦ ἔθνους τού-

του, καὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀνακουφίσωσι τὰ κακὰ τῶν
δυστυχῶν ἀπογόνων των, ἔδειξαν ἀξιέπαινον φιλανθρω-
πίαν μὲ χρηματικὰς συνεισφορὰς, καὶ μὲ σπουδὴν ἀγα-
θῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἔτρεξαν εἰς βοήθειάν των. Ὁ Ἄγ-
γλος Βυρὼν ἀπέθανεν, ὡς εἴδαμεν, εἰς τὸ Μεσολόγγιον·
ὁ Νορμάνος ὁ Γερμανὸς, καὶ πολλοὶ Ἐλβετοὶ, Γάλλοι,
Πολονοὶ, μετέσχαν ἀπὸ τὰς κακοπαθείας των· καὶ ἕνας
εὐγενὴς Γάλλος ὀφικιάλιος, ὁ Φαβιέρος, ἐγύμναζεν
ἱκανὸν καιρὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὴν Αἴγιναν
τοὺς νέους τὴν πολεμικὴν τακτικήν. Τοῦ Βαυαροῦ ὀφικια-
λίου Εἰδεγήρου ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἐπιμέλεια δὲν ἔπαυσε μέ-
χρι τέλους. Εἰς πολλὰ μέρη κατεστάθησαν ἐπιτροπίαι
διὰ νὰ συνάξουν χρηματικὴν βοήθειαν ὑπὲρ τῶν Ἑλλή-
νων. Ὁ κάλαμος τοῦ ἀγαθοῦ προφέσσορος τῆς Λειψίας
Κρυγίου τοῦ φιλοσόφου ἐσυνηγόρει πάντοτε τὰ πράγ-
ματα τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ σακκούλιόν του ἦτο ἀνοι-
κτὸν εἰς διαφόρους εὐεργεσίας τῶν δυστυχῶν Ἑλλή-
νων, οἵτινες διεσπάρησαν ἐκ τῶν βορείων μερῶν τῆς
Τουρκίας εἰς τὴν Γερμανίαν. Εἰς τὴν Γενεύαν ἐφάνη ὁ
Εἰνάρδος ὡς μήτηρ φιλόστοργος πρὸς τὰ τέκνα του, τοὺς
Ἕλληνας, φροντίζων νὰ τοὺς διατρέφῃ μὲ κοινὴν τῶν
ὁμογενῶν του, Γάλλων καὶ Γερμανῶν συνεισφορὰν,
καὶ μὲ μέγα μέρος τῆς ἰδίας του περιουσίας εἰς τρόπον
ὥστε εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ ὄνομα Εἰνάρδος ἔγεινε ταυ-
τόσημον μὲ τὸ Εὐεργέτης.

Μὲ ὅλα ταῦτα τὸ Ἑλληνικὸν γένος κατήντησεν εἰς
τὸ χεῖλος τοῦ ὀλέθρου του διὰ τὰς λεγεῶνας τῶν δαι-
μονίων, τὰ ὁποῖα ἐσπάραττον τοὺς προεστῶτας του. Α
διχόνοιαι τούτων τῶν ἀνδρῶν ἐκρήμνισαν τὰ Ψαρὰ καὶ
τὴν Κάσον, ἐστερέωσαν τὸν Ἰβραὴμ Πασᾶν εἰς τὴν Πε-
λοπόννησον, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευεν ἤδη ὅλην παρεκτὸς
τῆς Κορίνθου, καὶ τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Μονεμβασίας.
Αἱ διχόνοιαι ἔφεραν εἰς ὅλην τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα
τοὺς Τούρκους, καὶ ἠφάνισαν ὅλην τὴν δυτικήν. Τί ἠδύ-
ναντο νὰ κάμουν οἱ φρονιμώτεροι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς
περιστάσεις ταύτας διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν ἔσχατον ὄλε-

φρον, ὅς τις ἔμελλε νὰ ἐξαλείψῃ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς; Μετὰ πολλὰς σκέψεις ἐστοχάσθησαν ἀναγκαῖον νὰ ζητήσωσι τὴν προστασίαν τῆς μεγάλης Βρετανίας. Κατὰ τὸ 1823 ἔτος, ὅταν διὰ τῶν κοινῶν ἐφημερίδων διεδόθη ἡ ἀγγελία, ὅτι μία τῶν μεγάλων δυνάμεων προβάλλει εἰς τὰς ἄλλας νὰ ἐνεργήσουν τὴν διαίρεσιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας αὐθεντίας ὑποκειμένας εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν καὶ ἐφορευομένας ἀπὸ τὸν Πατριάρχην, ὁ τότε γραμματεὺς τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας, Π. Ῥόδιος, ἔγραφε πρὸς τὸν ἐν Ἀγγλίᾳ λειτουργοῦντα τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις Κάνιγγ, καὶ τὸν ἐπαρακάλει νὰ ἐμποδίσῃ τὸν κομματιασμὸν τοῦτον. Ὁ λειτουργὸς ἀπεκρίθη μὲ τὸν διπλωματικὸν τρόπον, ὅς τις εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γριφώδης, ἀλλ' ἐπὶ τέλους τοῦ εἶπεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν ἀνάγκην της ἐμπορεῖ νὰ ζητήσῃ τὴν μεσιτείαν τῆς Ἀγγλίας, καὶ θέλει εὕρει ἐξ ἅπαντος βοήθειαν ἐκ μέρους της.

Διὰ τοῦτο κατὰ τὸ 1826 ἔτος, ὅταν ὁ Ἰβραῒμ ἠρήμονε τὴν Πελοπόννησον καὶ ὁ Ῥεσχὶδ ἐστενοχώρει τὸ Μεσολόγγιον, ἔκριναν οἱ ἄρχοντες τῆς πολιτείας ὅτι εἶναι ἔμπροσθέν των ἡ ἀνάγκη. Εἶναι πιθανώτατον, ὅτι ὁ ἀντιναύαρχος Ἀμιλτὼν ἐνεθάῤῥυνε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐκτείνωσι τὰς χεῖρας εἰς τὴν Ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, ἂν στοχασθῶμεν ὅτι ὁ Ἄγγλος οὗτος, ὁμιλῶν καθαρὰ τὴν κοινήν μας γλῶσσαν, δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὴν Ὕδραν καὶ Σπετίαν, καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι περὶ τὴν 5 Ἰουλίου ἔπλευσεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου ἐσυνωμίλησε μὲ τὸν ἐκεῖ Ἄγγλον Ἀνθύπατον, ἀπεκεῖ διευθύνθη εἰς τὴν Μάλταν καὶ ἐσυνωμίλησε μὲ τὸν Ἀγγλικὸν ναύαρχον, καὶ κατ' εὐθεῖαν ἐκεῖθεν ἔτρεξεν εἰς τὴν Σπετίαν, ἐκάλεσε τὸν Μαυροκορδάτον καὶ ἐσυνωμίλησε μαζί του, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐπιστρέψας εὐθὺς ἐκοινοποίησεν ἔγγραφον Πρᾶξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλὰς καθυπέβαλλε τὰ ἐθνικά της δίκαια εἰς τὴν μεγάλην Βρετανίαν, καὶ ἐπαρακίνησε νὰ τὴν ὑπογράψουν ὅλοι οἱ

ἄρχοντες τοῦ ἔθνους λαϊκοὶ καὶ ἱερωμένοι. Ἕνδεκα αἴτια προηγοῦνται τῆς πράξεως ταύτης, διὰ τὰ ὁποῖα ἀπεφάσισε τὸ ἔθνος νὰ ἐμπιστεύσῃ τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας του εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. Οἱ Πρόεδροι τῶν Βουλευτηρίων ἀνέλαβαν τὴν φροντίδα καὶ ἀνέφεραν τὴν πρᾶξιν ταύτην μὲ ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Βρετανικὸν λειτουργὸν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν κυβέρνησιν.

Ἡ Ἀγγλία μεταχειρισθεῖσα τὸ ὄργανον τοῦτο ἔστειλεν εἰς Πετρούπολιν τὸν Βελιγκτῶνα, καὶ ἐσυμφώνησε μὲ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσίας τὸ πρωτόκωλον τῆς 6 Ἀπριλ. 1826, τὸ ὁποῖον ἴδαμεν ἀνωτέρω (σελ. 394). Ἐνταυτῷ δὲ ὁ εἰς Κωνσταντινούπολιν στελλόμενος νέος Ἀγγλικὸς πρέσβυς Στραφόρτιος Κάννιγγ, διαβὰς διὰ Ναυπλίου ἐσυνωμίλησε μὲ τοὺς προεστῶτας τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας. Σύνοδος Ἑλληνικὴ συγκροτηθεῖσα εἰς Ἐπίδαυρον ἐσύνθεσε τὴν 24 Ἀπριλίου 1826 πρᾶξιν εἰς δέκα ἄρθρα, διὰ τῆς ὁποίας ἐπαρακάλει τὸν ἐξοχώτατον Ἄγγλον πρεσβευτὴν νὰ μεσιτεύσῃ εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν τὰ τῆς εἰρήνης. Ὅλη σχεδὸν ἡ ἔννοια τῆς πράξεως ταύτης ταυτίζεται μὲ ὅσα συνεβιβάσθησαν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσίας διὰ τοῦ εἰρημένου πρωτοκώλου. Ὁ Ὑψηλάντης διεμαρτύρησε κατὰ τῆς πράξεως ταύτης· καί τινες ἐκατηγόρουν ὡς Ἀγγλόφρονας τοὺς ὑπογράψαντας τὰς δύω πράξεις, τὴν τοῦ προτέρου καὶ τοῦ παρόντος ἔτους. Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς, ἡρωϊκὴ καὶ ὑπερθαύμαστος κατὰ μέρος, ἔχουσα τὸν τιμιώτατον καὶ ἐνεργητικώτατον λαὸν τοῦ κόσμου, στασιάζουσα δὲ διὰ τῶν προεστώτων της, καὶ πολεμουμένη ἀπ' ὅλην τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν βάρβαρον Ἀφρικὴν, καὶ ἐπιβουλευομένη καὶ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην αὐτὴν, ἔδειξεν ὅτι εἶχε χρείαν τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας, ἥτις τοὺς ἔφερεν ἐφεξῆς ἄλλους δύω ἰσχυροὺς προστάτας.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ μὲν Αἰγύπτιος Σατράπης ἐπέρασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον· ὁ δὲ Ῥε-

σχὶδ μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του, ἐπειδὴ τὰ ἐρείπια τοῦ Μεσολογγίου δὲν ἐχρειάζοντο πλέον φύλακας, διευθύνθη εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τὸν πρῶτον ἐφοβεῖτο ἤδη τὸ Ναύπλιον· ἀπὸ τὸν δεύτερον ἡ ἀοίδιμος ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλ' ὁ Ἰβραΐμης ἠθέλησε πρῶτον νὰ δουλώσῃ τὴν Σπάρτην· ἐστοχάζετο ὄχι ἀλόγως, ὅτι ἀφοῦ ἀφανίσῃ τὴν δύναμιν τῶν τρομερῶν ἐκείνων Μανιατῶν, ἦτο πλέον παιγνίδιον τὰ λοιπὰ ὀλίγα μέρη τῆς Πελοποννήσου. Ἐψεύσθη ὅμως τῶν ἐλπίδων του. Μὲ ὀκτὼ χιλιάδας στρατιωτῶν ἔφθασε κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου εἰς τὰ Λακωνικὰ ὄρη· ἀπεκρούετο μὲ ζημίαν του, ἀλλ' ἀνεπλήρονε πάλιν τὴν δύναμιν. Μετὰ ἐννέα δυστυχεῖς ἐφορμήσεις ἐδιδάχθη νὰ σέβεται τὴν Σπαρτιατικὴν ἀκαταπληξίαν· ὑπέστρεψεν εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, ὅπου ὁ στόλος του ἔφερε τώρα νωπὰ στρατεύματα ἐξ Αἰγύπτου. Ἐνδυναμωθεὶς μὲ αὐτὰ ἐπῆρε τὸν δρόμον τῆς Τριπολιτσᾶς, ὅπου ἔφθασε μὲ ζημίαν του μεγάλην, ἐπειδὴ τὸν ἐκτύπουν καθ' ὁδὸν ἀκατάπαυστοι ἔνεδραι τῶν Σπαρτιατῶν.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα εἶχαν ἐπιστρέψειν οἱ ἀνδρεῖοι ὑπερασπισταὶ τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ Καραϊσκάκης, ὅς τις ἐκλέϊσε τὸ ὄνομά του ἐπίσης μὲ τὸν Μάρκον Βότσαριν, ἐστάθη νὰ φυλάττῃ τὴν Ἀκροκόρινθον· ὁ δὲ Γούρας μὲ 600 Ἕλληνας εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἀττικῆς. Ὁ Ρεσχὶδ Πασᾶς ἔφθασεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Βοιωτίας, καὶ ἐκεῖθεν ἔστειλε 500 ἱππεῖς εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ὁ Γούρας τοὺς ἀπέκρουσε μὲ φθοράν των. Ἔστειλεν ἔπειτα δύναμιν τριπλῆν, ἀλλ' ὁ Γούρας δοὺς ἀγγελίαν εἰς τοὺς φρουροὺς τῆς ἀκροπόλεως νὰ ἐξορμήσουν, ἀφῆκε τὴν Τουρκικὴν στρατιὰν νὰ περάσῃ, ἔπειτα οἱ φρουροὶ καὶ αὐτὸς τὴν ἔβαλαν εἰς τὸ μέσον, καὶ φθείραντες τὸ ἥμισυ αὐτῆς μέρος, τὴν ἀπέκρουσαν ἐκεῖθεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ρεσχὶδ ἐκίνησε πανστρατιᾷ, καὶ ἐξ Ἠπείρου μὲν ἔτρεχε χείμαῤῥος Ἀλβανῶν, ἐκ δὲ τῶν Θερμοπυλῶν Τοῦρκοι τῆς Θετταλίας καὶ Μακεδονίας, ὁ Γούρας ἐκλείσθη εἰς

τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἀπεφάσισε μὲ τοὺς συστρατιώτας του νὰ δείξουν τὴν αὐτὴν καρτερίαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν ἀρχήτερα καὶ εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Τοῦ Ρεσχὶδ τὰ πλήθη ἐπελάγισαν τὰ πέριξ τῶν Ἀθηνῶν ἕως τὸν Πειραιᾶ, ὅπου ὠχύρωσε τὸ μοναστήριον.

Ὁ Καραϊσκάκης, ἰδὼν τὸν κίνδυνον τῆς Ἀττικῆς, μεταβαίνει εἰς τὴν Σαλαμῖνα, συνάζει 600 παλληκάρια, μὲ τοὺς ὁποίους ἑνόνει ὁ ἀκαταπόνητος Φαβιέρος 1200 τακτικοὺς μαθητάς του. Τὴν 10 Αὐγ. 1826 στέκονται ὅλοι οὗτοι εἰς τὴν κώμην Χαϊδάριον, ἀπέχουσαν μίαν ὥραν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Τοῦρκοι 7000 τρέχουν ἐκεῖ, συμβαίνει μάχη, ὅπου οἱ ἐχθροὶ χάσαντες ὑπὲρ τοὺς 300 καὶ τὰ κανόνιά των, ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω. Τὴν 20 τοῦ αὐτοῦ ὁ Ρεσχὶδ, λαβὼν καὶ 2000 Καρυστίους, ὥρμησε μὲ ὅλον του τὸ πλῆθος εἰς Χαϊδάριον. Ἀπὸ πρωΐας ἕως νυκτὸς ἐμάχοντο μὲ ἀμοιβαίαν φθοράν· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντισταθῶσι μέχρι τέλους δι' ἔλλειψιν ἱππικοῦ, μετέβησαν τὴν νύκτα εἰς τὴν Ἐλευσῖνα. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν, κατὰ παράξενον σύμβαμα τῆς τύχης, εὑρέθησαν ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Ρεσχὶδ μετὰ τοῦ Πασᾶ τῆς Καρύστου εἰς τὸ καράβιον τοῦ Γαλλικοῦ ὑποναυάρχου. Ὁ Ρεσχὶδ χωρὶς σκέψιν ἔβαλε τὴν χεῖρα του εἰς τὴν μάχαιραν, ἀλλ' εὐθὺς γνωρίσας τὸ ἀπρεπὲς ἐχαιρέτησε τὸν Ἕλληνα. Μετά τινας ἀδιαφόρους ὁμιλίας. „Καραϊσκάκη, τοῦ εἶπε, καὶ εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἦσο ἐκ τῶν ὀπισθίων μου, καὶ ἐδῶ πάλιν ἀντίπαλός μου· τιμῶ τὴν ἀνδρίαν του· ἐλθὲ μαζή μου νὰ δοξασθῇς καὶ νὰ πλουτήσῃς.“ — „Ἐγὼ εἶμαι, ἀπεκρίθη ὁ Καραϊσκάκης, τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας Ρουμελῆβαλῆς, σὺ δὲ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς. Καὶ οἱ δύω δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν αὐτὴν ἀξίαν. Ὁ πόλεμος θέλει κρίνειν τὸν ἀληθινὸν ἄρχοντα.“

Μετὰ τὴν συνέντευξιν ταύτην ὁ Καραϊσκάκης ἔγεινεν ἀνώτατος ἑαυτοῦ κατὰ τὸν ἐνθουσιασμόν. Καθ' ἑκάστην ἔκαμνε μικρὰς μάχας εἰς τὸν ἐχθρόν· ὠχύρωσε μέ-

ρος τοῦ Πειραιῶς, καὶ αὐτὸς μὲ πράξεις, μὲ λόγους, μὲ ἐπιστολὰς ἐκίνησεν ὅλους τοὺς ὀρεινοὺς εἰς τὰ ὅπλα· ἐπίασε κοιλάδας καὶ διαβάσεις, ἐκτύπησεν εἰς Ἀράχοβαν τὴν ὀπισθοφυλακὴν τοῦ Ῥεσχίδ, πληθυνομένην μὲ νέα Τουρκικὰ στρατεύματα ἐρχόμενα ἐκ Θετταλίας, καὶ περικλείσας ἐκεῖ τὸν ἐχθρὸν εἰς στενούραν, ἐφόνευσεν ὑπὲρ τὰς 2,000. Μαθὼν δὲ ὅτι οἱ φύλακες τῆς Ἀκροπόλεως ἤρχισαν νὰ στερῶνται πυροκονίαν, καὶ ὁ ἀρχηγός των Γούρας πληγωθεὶς ἀπέθανεν, ἔγραψεν εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ ἐνεργήσῃ εἰσκομιδὴν τῶν χρειωδῶν, καὶ νὰ διορίσῃ ἔμπειρον ταξίαρχον τῆς φρουρᾶς. Ὁ Φαβιέρος ἀνέλαβε τὸ ἐπικίνδυνον τοῦτο ἔργον· μὲ 400 μαθητάς του, βαστάζοντας καθεὶς ἱκανὸν ποσὸν πυροκονίας, εἰς καιρὸν νυκτὸς διέβη τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον καὶ εἰσῆλθαν ὅλοι εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸν Μάρτ. 1827 ἐκτύπησεν ὁ Καραϊσκάκης τὸν Ῥεσχίδ, καὶ τοῦ ἔφθειρεν ὑπὲρ τοὺς 1000 Τούρκους.

Ἐνῷ ὁ ἥρως οὗτος μὲ τὰς ὀλίγας δυνάμεις του ἔδειχνε θαύματα εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν καὶ ἔστηνε πανταχοῦ τρόπαια ἔνδοξα, συνεκάλεσαν οἱ Ἑλληνικοὶ ἄρχοντες συμβούλιον πολιτικόν· καὶ ἐπειδὴ ἦσαν διεσχισμένοι εἰς δύω, πᾶσα μία φατρία ἔκλεξεν ἰδικόν της τόπον τοῦ συμβουλίου· καὶ οὕτως ἦσαν δύω συμβούλια, τὸ μὲν εἰς τὴν Ἑρμιόνην, τὸ δὲ εἰς τὴν Ἐπίδαυρον. Τὰ δύω ταῦτα ἀντισυμβούλια, ὅμοια μὲ τὰς ἀντισυνόδους τοῦ μεσαιῶνος ὅπου ἕνας Πάπας ἀφώριζεν ἄλλον ἀντίπαπαν, δὲν ἔκαμναν ἄλλο εἰμὴ νὰ καταβοοῦν κατὰ τῶν φατριῶν, ἤγουν ἡ μία κατὰ τῆς ἄλλης, καὶ αὕτη πάλιν κατὰ τῆς πρώτης. Ὀνόματα λοίδορα δὲν ἔλειψαν ποτὲ ἀπ' ὅλας τὰς φατρίας τοῦ κόσμου. Ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν ταραχὴν ἔφθασεν ὁ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς (ἀνωτ. σελ. 428) γνωστός μας Κοχράνης, ὅς τις ἐπροσμένετο πρὸ πολλοῦ μὲ πολλὰς ἐλπίδας· ἡμέρας τινὰς πρὸ αὐτοῦ εἶχε φθάσειν ἄλλος Ἄγγλος, ὁ στρατηγὸς Χούρχιος (Church). Καὶ οἱ δύω ἐπροσπάθησαν νὰ φιλιώσουν τὰ δύω ἀντισυμβούλια, καὶ διὰ τῆς μεσιτείας

των συνεκροτήθη ἓν ὁμόφωνον καὶ ὁμόγνωμον εἰς τὴν
Τροιζῆνα. Τὸ συμβούλιον τοῦτο, ὡς ἐκ τρικυμίας, ἔφερε
γαλήνιον καὶ λαμπρὸν ἀποτέλεσμα. Ἔκλεξε (4 Ἀπριλ.
1827) κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν.

Ὁ Κοχράνης ἤρχισε νὰ ὑπουργῇ τὴν Ἑλλάδα μὲ
τὴν μεσίτευσίν του ταύτην, καὶ μὲ λόγον ἐνθουσιαστικόν,
τὸν ὁποῖον ἐξέδωκεν εἰς τὸ ἔθνος: „Ἕλληνες! (ἔλεγε
πρὸς τοῖς ἄλλοις) τὸν μεγαλήτερον ἐχθρόν, τὴν διχόνοι-
αν, ἐνικήσατε· τὸν μικρότερον θέλει νικήσειν εὐκόλως ὁ
ζῆλος σας. Θέλομεν ἐλευθερώσειν τὴν Ἀκρόπολιν· καὶ
ὁ Σουλτάνος, ἂν δὲν γνωρίσῃ τὴν αὐτονομίαν τοῦ
ἔθνους, θέλει μᾶς ἰδεῖν εἰς τὴν καθέδραν του, καὶ ἡ ση-
μαία τοῦ σταυροῦ θέλει στηθῆν πάλιν εἰς τὴν Ἁγ. Σοφί-
αν κτλ." Οἱ λόγοι οὗτοι διαδοθέντες εἰς ὅλην τὴν Ἑλλα-
δα καὶ εἰς ὅλην τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν, ἐνεθάρρυναν
τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐφόβισαν τοὺς Τούρκους. Ὁ Μιαού-
λης παρεχώρησε τὴν ναυαρχίαν εἰς τὸν ἔνδοξον ἄνδρα·
καὶ ἡ φεργάτα Ἑλλὰς (ναυπηγηθεῖσα εἰς τὴν βόρειον Ἀ-
μερικὴν μὲ δαπάνην μέρους τοῦ περιβοήτου δανείου) ἔ-
γεινε ναυαρχὶς τοῦ νέου ναυάρχου.

Τὴν 3 Μαΐου ὁ Κοχράνης ἐσυνωμίλησε μὲ τὸν Κα-
ραϊσκάκην, καὶ τοῦ ἔδειξε γράμμα τοῦ Φαβιέρου πρὸς τὴν
κυβέρνησιν φανερόνον, ὅτι ἐὰν δὲν ἐλευθερώσουν οἱ Ἕλ-
ληνες τὴν Ἀκρόπολιν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, θέλει ἀναγ-
κασθῆν δι' ἔλλειψιν ζωοτροφιῶν νὰ τὴν παραδώσῃ διὰ
συνθήκης εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἤθε-
λεν ἀκόμη νὰ συγκροτίσῃ μάχην γενικὴν μὲ τὸν Ῥεσχίδ,
προσμένων νὰ τὸν ἐξασθενίσῃ πρῶτον μὲ μικρὰς προσβο-
λὰς καὶ μὲ τὴν ἐμπόδισιν τῆς εἰσκομιδῆς ἐκ μέρους τῶν
Θερμοπυλῶν καὶ ἐκ θαλάσσης. Ἄδηλον εἶναι τίνες αἰτίαι
μετέβαλαν τὴν γνώμην του νὰ προσβάλῃ τὸν ἐχθρὸν
τὴν 6 Μαΐου. Ἀλλὰ τὴν 4 ἑσπέρας, ἐνῷ ἡσύχαζεν ὁ Κα-
ραϊσκάκης εἰς τὴν σκηνήν του, τρεῖς Κρῆτες ἐπλησίασαν
εἰς στῖφος Τουρκικὸν στρατοπεδεῦον καὶ ἐπυροβόλησαν·

οἱ Τοῦρκοι ἀντεπυροβόλησαν σφοδρότερον· καὶ ἤρχισε μικρὰ μάχη, ὅπου προσέδραμαν πολλοὶ Ἕλληνες πρὸς βοήθειαν τῶν Κρητῶν. Ὁ στρατηγὸς ἀκούσας τὸν τάραχον πηδᾷ ἀπὸ τὴν σκηνήν, ἱππεύει, καὶ ἐρωτᾷ τοὺς ἰδικούς του περὶ τοῦ γινομένου. Οὗτοι τὸν παρακαλοῦν νὰ ἡσυχάζῃ, ἐπειδὴ δὲν γίνεται εἰμὴ μικρὰ μάχη μεταξὺ ὀλίγων ἐχθρῶν καὶ τῶν Κρητῶν μὲ τοὺς βοηθούς των. Ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἐπείσθη· ἔτρεξεν, ἐδίωξε τοὺς ὀλίγους Τούρκους· ἀλλ' ἐπιστρέφων νικητής, ἐνηδρεύθη ἀπὸ ἓξ Ἀλβανούς, οἵτινες διεύθυναν τὰ πυροβόλα ἐναντίον του καὶ ἓν βόλιον τοῦ ἐτρύπησε τὴν κοιλίαν. Τοιουτοτρόπως ἀπέθανεν ὁ ἀξιόλογος οὗτος Καπιτάνιος, ἀφοῦ ἔζησεν ὀλίγας ὥρας καὶ ὡμίλησε πολλὰ ὑπὲρ τῆς πατρίδος πρὸς τοὺς στρατιώτας του. Τὸ σῶμα του ἐνεταφιάσθη μὲ τιμὴν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, καὶ ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἐπανέλαβε τὸ πένθος, τὸ ὁποῖον ἐπένθησεν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Βότσαρι.

Μετὰ τὴν κηδείαν τοῦ Καραϊσκάκη, ὁ Χούρσχιος ἠθέλησε νὰ συγκροτήσῃ τὴν διωρισμένην ὑπὸ τοῦ ἀποθανόντος μάχην τῆς 6 Μαΐου. Ἡ μάχη αὕτη ἔγεινεν· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες μὴ ἔχοντες τὸν ἰδικόν των στρατηγὸν, τοῦ ὁποίου ἐκαταλάμβαναν τὰ κινήματα καὶ τὰ προστάγματα, ἠγωνίσθησαν μὲν λαμπρῶς εἰς τὴν Μουνυχίαν, ἐπὶ τέλους ὅμως ὑπεχώρησαν, καὶ ὁ Ῥεσχὶδ ἔλαβε τὴν ὑπεροχήν. Ταξίαρχος Γαλλικοῦ καραβίου ἐπρόσφερεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους συνθήκην παραδόσεως ἀπὸ μέρους τοῦ Ῥεσχίδ. Κατ' ἀρχὰς τὴν ἀπέβαλαν οἱ γενναῖοι φύλακες, προκρίναντες τὸν θάνατον παρὰ τὴν ἀτιμίαν τῆς παραδόσεως. Μετ' ὀλίγας ὅμως ἡμέρας (7 Ἰουν.) τὴν ἐδέχθησαν, καὶ ἡ ἱερὰ τῆς Ἀθηνᾶς Ἀκρόπολις ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Μουσολμάνων πάλιν.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἀκροπόλεως ἡ Ἑλληνικὴ ἐξουσία ἐπεριωρίσθη ἀπὸ τῆς Κορίνθου διὰ τῶν ἀνατολικῶν αἰγιαλῶν τῆς Πελοποννήσου ἕως Μονεμβασίας, καὶ τῆς ἀνικήτου Λακωνικῆς· καὶ οἱ Ἕλληνες τώρα ἐχρειάζοντο μεγαλητέρας δυνάμεις διὰ νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τὸν ἐξαπλωθέντα πανταχοῦ ἐχθρόν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐχθροῦ αἱ δυνάμεις ἀπεστάθησαν. Τὰ στρατεύματα τοῦ Ῥεσχὶδ κατέφαγε τὸ Ἑλληνικὸν ξίφος εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ εἰς τὴν Ἀττικήν. Τοῦ Ἰβραὴμ οἱ Αἰγύπτιοι, μέρος ἐτάφησαν ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου, καὶ πολὺ περισσότερον ἔφαγαν οἱ κόρακες τῶν βουνῶν τῆς Λακωνικῆς. Ἐχρειάζοντο λοιπὸν καιρὸν ἕως οὗ νὰ λάβωσι βοήθειαν ἱκανήν, νὰ ἑτοιμάσωσι τὰ χρειώδη, καὶ οὕτω νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν πόλεμον. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐφάνη ἐπαισθητῶς ὅτι ἡ Ἑλλὰς μὲ ὅλας τὰς δυστυχίας της ἐσκεπάζετο ὑπὸ τὴν πρόνοιαν ἀοράτου ἀσπίδος. Τὴν 6 Ἰουλίου 1827 ὑπεγράφη ἡ ὑπὲρ αὐτῆς συνθήκη τῆς Αγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσίας εἰς Λονδίνιον ὡς εἴπαμεν (ἀνωτ. σελ. 598). Ὁ Σουλτάνος, ἄκαμπτος εἰς τὰς φιλικὰς μεσιτείας, ἐσύναξεν ὅλας του τὰς δυνάμεις διὰ νὰ καταστρέψῃ τὸν περὶ τοῦ ὁποίου ἐγίνοντο αἱ μεσιτεῖαι λαόν. Στόλος μέγας, ἑνωθεὶς μὲ ὅλας τὰς θαλασσίους δυνάμεις τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Βαρβαρικῶν ἐπικρατειῶν, ἔφθασεν εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον. Ὁ στόλος ὅμως οὗτος ἐφαγώθη ἀπὸ τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Κοδριγκτῶνος, τοῦ Εἰδένου, καὶ τοῦ Ῥιγνῦ (ἀνωτ. σελ. 403) τὴν 20 Ὀκτωβ., καὶ ἡ Ἑλλὰς διὰ τοῦ ἰατρικοῦ τούτου ἐκηρύχθη ἐκτὸς κινδύνου.

Ἰωάννης ὁ Καποδίστριας, Κερκυραῖος τὴν πατρίδα (γενν. 1780), καὶ ἀπὸ τοῦ 1813 ἕως τοῦ 1822 ἔτους ὑπουργήσας τὸ Ῥωσικὸν κράτος, συνυπογράψας ὡς Ῥωσικὸς λειτουργὸς τὴν ἐν Παρισίοις εἰρήνην τοῦ 1815 ἔτους, καὶ ἔκτοτε συνεδριάσας εἰς ὅλας τὰς τῶν βασιλέων συνόδους πλὴν τῆς ἐν Βερώνῃ, ἀνὴρ πολιτικὸς καὶ ἀγαθόφρων, ἔζη ἀπὸ τοῦ 1822 ἔτους εἰς Γενεύαν, φλογιζόμενος πάντοτε τὴν καρδίαν ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τῶν ὁμογενῶν του Ἑλλήνων. Ἐκεῖ ἔλαβε περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου τὴν πρόσκλησιν τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ τὴν κυβερνήσῃ μὲ ἑπταετῆ ἐξουσίαν. Ἕως δὲ τῆς

τούτου ἐλεύσεως ἐκυβερνᾶτο ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ Ἀντικυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν ὀνομασθεῖσαν, συγκειμένην ἀπὸ τρεῖς ἄνδρας, Γ. Μαυρομιχάλην, Ι. Μαρκῆν Μιλαΐτην, καὶ Ι. Νάκον. Ὁ Καποδίστριας λαβὼν τὴν πρόσκλησιν ὑπῆγεν εὐθὺς εἰς Πετρούπολιν, καὶ ἔλαβε τὴν ἄδειαν τοῦ Αὐτοκράτορος Νικολάου, ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Λονδίνιον καὶ Παρισίους καὶ ἐσυνωμίλησε μὲ τοὺς λειτουργοὺς τῶν δυνάμεων ἐκείνων· καὶ ἐκ Παρισίων δι' Ἀγκῶνος ἔφθασεν εἰς τὴν Αἴγιναν τὴν 20 Ἰανουαρίου 1828. Διὰ Δηλώσεως ἀρχομένης ἀπὸ τό; „Ἐὰν ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν, οὐδεὶς καθ' ἡμῶν" ἀνήγγειλεν εἰς ὅλον τὸ ἔθνος τὸν ἐρχομόν του. Βουλὴν εἴκοσι ἑπτὰ ἀνδρῶν ὀνομασθεῖσαν Πανελλήνιον παρέλαβε βοηθόν του εἰς τὴν διοίκησιν. Ἡ Ἑλλὰς ὅλη ἀνεζωώθη βλέπουσα εἰς τὸ μέσον της τοῦτον τὸν κτίστην τῆς εὐδαιμονίας της, ὅς τις ἐγνωρίσθη καὶ ἐτιμήθη ἀπὸ τοὺς ἐνδοξοτάτους Μονάρχους τῆς Εὐρώπης, καὶ ἤξευρε τί καὶ πῶς νὰ διατάξῃ πρὸς ἀνάστασιν χώρας, ἥτις ἐγεμίσθη ἀπὸ ἐρείπια.

Ἀκόμη ὅμως ἔμεναν οἱ Αἰγύπτιοι εἰς τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἔκαιαν τὰ πέριξ χωρία· καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔλειπαν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ κινῶνται τὰ στίφη τοῦ Ρεσχίδ. Κατὰ τούτων ἐστάλθη ὁ Ὑψηλάντης, ἀναδειχθεὶς ἀρχιστράτηγος ἀπὸ τὸν κυβερνήτην. Μὲ 5000 Ἕλληνας ἐκτύπησεν οὗτος πλησίον Λομοτίκου κατὰ τὴν 3 Νοεμβ. τοὺς Τούρκους στρατευομένους ὑπὸ τὸν Μαχμοὺδ Πασᾶν, καὶ τὴν 3 Δεκεμβ. ἐκυρίευσε τὴν Λεβάδειαν. Ἕως τὴν 17 Μαΐου 1829 ἦσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἡ Βόνιτσα, τὸ Ἀνατολικὸν καὶ τὸ Μεσολόγγιον. — Κατὰ δὲ τῶν Αἰγυπτίων τῆς Πελοποννήσου ἐστάλθη στρατὸς Γαλλικὸς στρατηγούμενος ἀπὸ τὸν Μαιζῶνα. Πρὶν ὅμως φθάσῃ ὁ στρατὸς οὗτος, ὑπῆγεν ὁ Ἄγγλος ναύαρχος Κοδριγκτὼν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἔκλεισε μὲ τὸν Μεχμὲτ Ἀλῆν συνθήκην, 6 Αὐγουστ. 1828, διὰ τῆς ὁποίας ὑπεχρεόνετο νὰ σηκώσῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ὅλους τοὺς Αἰγυπτίους. Ἡ συνθήκη αὕτη, καὶ μάλιστα ἡ ἐνέργεια τοῦ τὴν 19 Αὐγούστου φθάσαντος εἰς Πελοπόννησον Γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκαθάρισε τὴν χώραν ἕως τὸν Ὀκτώβριον ἀπὸ τοὺς ἐρημωτάς της· καὶ οἱ Ἕλληνες παρέλαβαν ὅλα τὰ φρούρια.

Ὁ ἀγαθὸς κυβερνήτης συνεκάλεσεν εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ τὴν ἐθνικὴν σύνοδον κατὰ τὴν 21 Ὀκτωβ. 1829, τὴν ἤρχισε μὲ λόγον ἄξιον τῆς σοφίας του, καὶ παρέστησε τὸν λογαριασμὸν τῆς πολιτείας ἀπὸ τὸν Ἰαν. 1828 ἕως τὸν Ἀπρίλ. 1829. Τὰ ἔξοδα ἦσαν 23,787,022 Τουρκικῶν γροσίων· τὰ δὲ εἰσοδήματα 8,539,969. Τὰ ἐλλείποντα ἀνεπληρώθησαν ἀπὸ Γαλλικὴν βοήθειαν (8,255,000) καὶ Ρωσικὴν (4,383,000). Εἰς τὴν σύνοδον ταύτην ἀπεφασίσθη καὶ ἐχαράχθη ἐθνικὸν νόμισμα ὁ φοίνιξ (σύμβολον τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους) ἰσοδύναμος ἑνὸς Γαλλικοῦ φράγκου, καὶ περιέχων ἑκατὸν χάλκινα λεπτὰ, τῶν ὁποίων ἕκαστον εἶναι ἰσοδύναμον μὲ ἕνα Τουρκικὸν παρᾶν. Ἓξ δὲ φοίνικες ἰσοδυναμοῦσι μὲ ἓν Ἱσπανικὸν θάληρον. Ἡ Βουλὴ τοῦ Πανελληνίου ὠνομάσθη τώρα Γερουσία. Κατεστάθη δὲ καὶ τάγμα τοῦ ἁγίου Σωτῆρος, τοῦ ὁποίου τὰ παράσημα νὰ δίδωνται εἰς τοὺς μεγάλους βοηθοὺς καὶ συνεργοὺς τοῦ καλοῦ τῆς Πατρίδος.

Ἴδαμεν ἀλλοῦ (σελ. 474), ὅτι διὰ τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει εἰρήνης ἐγνώρισεν ὁ Σουλτάνος τὴν συνθήκην τῆς 6 Ἰουλίου 1827 καὶ τὴν ἐν Λονδινίῳ 22 Μαρτ. 1829 ὑπογραφεῖσαν ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων τῶν τριῶν συμμάχων δυνάμεων. Αὐτοὶ δὲ οὗτοι οἱ πληρεξούσιοι διὰ πρωτοκώλου τῆς 4 Ἰανουαρίου 1830 ἔστησαν τὰ σύνορα τῆς νέας Ἑλλάδος περικλείσαντές την εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ εἰς μέρος τῆς ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ Ἑλληνικῆς χώρας, τὸ ὁποῖον σημειόνει γραμμὴ ἀρχομένη ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ἀχελώου, καὶ παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ ὑπάγουσα ἕως τὴν λίμνην Ἀγγελόκαστρον, καὶ διὰ μέσου αὐτῆς φθάνουσα εἰς τὸ ὄρος Ἀρτολῖνον, καὶ διὰ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Ἄξου καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Κου-

λουρίου καὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Οἴτης καταντῶσα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ζητουνίου, ὅπου ἐκβάλλει ὁ Σπερχειὸς ποταμός. Τὰ νότια μέρη ταύτης τῆς γραμμῆς ἀνήκουν εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα, τὰ δὲ βόρεια εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν. Ἐκ δὲ τῶν νήσων ἀπέδωκαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Εὔβοιαν, καὶ τὰς πρὸς βορρᾶν αὐτῆς κειμένας Σκόπελον καὶ Σκῦρον καὶ Σκίαθον, καὶ ἄλλας τινὰς μικράς, καὶ προσέτι ἐκ τῶν Κυκλάδων ὀνομαζομένων νήσων ὅλας ἐκείνας, ὅσαι κεῖνται μεταξὺ 36° καὶ 39° πλάτους, καὶ μεταξὺ 26° καὶ 29° τοῦ ἀπὸ τὸν μεσημβρινὸν τοῦ Γραμβίκου (Grenvich) μετρουμένου μήκους, ἢ μεταξὺ 43°, 46' καὶ 46°, 46' τοῦ ἀπὸ τὸν μεσημβρινὸν τῆς νήσου Φέρου. Τὰ ὅρια ταῦτα συνεστάλθησαν ὡς πρὸς τὰ διοριζόμενα ἀπὸ τὸ πρωτόκωλον τῆς 22 Μαρτ. 1829, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ προειρημένη γραμμὴ ἤρχιζεν ἀπὸ τὸ νότιον πέρας τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ ἐτελείονε τὸν δρόμον της εἰς τὸ νότιον ἄκρον τοῦ Παγασητικοῦ· ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ἐδιώριζε τὴν Ἑλλάδα ὑποτελῆ φόρου εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος· τοῦτο δὲ τὸ πρωτόκωλον τὴν ἐγνώρισεν ἀπολύτως αὐτόνομον καὶ ἐλευθέραν. Εἰς τὴν νέαν ταύτην πολιτείαν ἔδωκαν αἱ τρεῖς δυνάμεις εἶδος μοναρχικῆς κυβερνήσεως, καὶ ἐφρόντιζαν νὰ εὕρουν κυριάρχην Ἄνακτα, τοῦ ὁποίου τὸ γένος νὰ διαδέχεται κληρονομικῶς τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μόνον οἱ ἀρσενικοὶ αὐτοῦ ἀπόγονοι κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς συγγενείας.

Πρωτόκωλον δεύτερον τῆς 3 Φεβρουαρίου 1830 ἐφανέρωσεν, ὅτι κυριάρχην τῆς Ἑλλάδος ἔκλεξαν τὸν Πρίγκιπα Κοβούργου Λεοπόλδον, ὅς τις ἦτο σύζυγος τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Γεωργίου Δ', ἀποθανούσης πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων. Ὁ Πρίγκιψ οὗτος, στολισμένος μὲ παιδείαν καὶ ἤθη εὐγενικά, τεσσαρακοντούτης τὴν ἡλικίαν, προσκαλεσθεὶς διὰ τρίτου πρωτοκώλου τῆς 20 Φεβρ. 1830 ἀπὸ τοὺς τρεῖς πληρεξουσίους τῶν τριῶν δυνάμεων νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀξίαν ταύτην, ἀπεκρίθη εἰς αὐτοὺς μὲ εὐγένειαν, ὅτι δέχεται τὴν τιμήν, ζητεῖ δὲ νὰ γείνῃ μεσιτεία

πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν διὰ νὰ συναφθοῦν αἱ δύω νῆσοι Κρήτη καὶ Σάμος τοὐλάχιστον μὲ πληρωμὴν φόρου τινός, καὶ νὰ ἐκταθοῦν τὰ ὅρια τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, καὶ νὰ μὴ λείψουν τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα ἀπεκεῖ ἕως οὗ νὰ ὀργανισθῇ ἐγχώριος δύναμις, καὶ προσέτι νὰ ἐγγυηθῶσιν αἱ τρεῖς δυνάμεις τὴν ἀσφάλειαν τῆς νέας πολιτείας καὶ δάνειον 60 μιλιονίων φράγκων ἀναγκαίων πρὸς ἀνάκτισιν τῶν κρημνισμένων, καὶ εἰσαγωγὴν τῶν ἀναγκαιοτέρων τοῦ πολιτισμοῦ μέσων. Ἀλλ' εἰς μὲν τὰ περὶ αὐξήσεως τῆς χώρας οἱ πληρεξούσιοι ἀπεκρίθησαν, ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐνεργήσωσί τι, ὡς ἀποφασισμένον οὕτως ἀπὸ τοὺς ὑψηλοὺς Μονάρχους των, εἰς δὲ τὰ ἄλλα ὑπεσχέθησαν τὴν ἐκτέλεσίν των. Ὁ Πρίγκιψ ἔστερξε καὶ οὕτω νὰ ἡγεμονεύσῃ τὴν Ἑλλάδα. Τέταρτον πρωτόκωλον τῆς 26 Φεβρουαρ. ἐδιώριζε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῶν τριῶν δυνάμεων νὰ ἀναφέρωσιν εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος τὴν ἀπόφασιν τῶν τριῶν Μονάρχων, καὶ νὰ λάβουν τὴν συγκατάθεσίν του· ἐνταυτῷ δὲ οἱ εἰς τὴν Ἑλλάδα Διάκτοροι τῶν τριῶν αὐλῶν νὰ δώσουν τὰ πρωτόκωλα ὅλα εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησίν της, διὰ νὰ μάθῃ τὰ περὶ αὐτῆς διαταχθέντα.

Τὴν 8 Ἀπριλίου ἐπροβλήθη εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν ἐγγράφως ἡ ἀπόφασις τῶν τριῶν δυνάμεων ἀπὸ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις των. Ὁ Ῥεϊσεφένδης τοὺς ἀπεκρίθη τὴν 23 τοῦ αὐτοῦ, ὅτι, ἐπειδὴ διὰ τὴν κοινὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν ἐκρίθη οὕτως ἀπὸ τὸ ἐν Λονδινίῳ συνέδριον τῶν ὑψηλῶν δυνάμεων, στέργει ὅλα τὰ ἀποφασισθέντα διὰ τὸ κοινὸν καλόν, καὶ διὰ νὰ κάμῃ χάριν εἰς τὰς ὑψηλὰς τρεῖς δυνάμεις ἡ ὑψηλὴ αὐλή. Τὴν 8 Ἀπριλίου ἐκοινοποίησαν εἰς τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος αὐθεντικῶς οἱ τρεῖς Διάκτοροι τῶν συμμάχων δυνάμεων τὰ ἐκ Λονδινίου σταλθέντα πρωτόκωλα. Ὁ Καποδίστριας εὐχαρίστησεν ἐγγράφως τὴν 10 Ἀπριλ. τοὺς Διακτόρους διὰ τὴν χαρμόσυνον ταύτην κοίνωσιν ἐπαινέσας τοὺς τρεῖς εὐκλεεῖς Μονάρχους, ὅτι ἀπὸ ἀγαθότη-

τα καὶ σοφίαν κινηθέντες διέταξαν οὕτω τὴν νέαν πολιτείαν τῆς Ἑλλάδος· ἐπρόσθεσε δὲ, ὅτι θέλει ἀναφέρειν ἰδίως εἰς τὸν κυριάρχην Ἄνακτα ὅσα ἔχει χρέος νὰ τοῦ φανερώσῃ, κ' ἐκεῖνος ἀνάγκην νὰ τὰ ἀκούσῃ. Ὁ Κυβερνήτης, ἀποκρινόμενος εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Πρίγκιπος γραφεῖσαν τὴν 28 Φεβ. παρέστησεν εἰς τὸ βασιλικὸν ὕψος του τὴν χαρὰν τοῦ ἔθνους, καὶ τὴν πληροφορίαν του, ὅτι ὁ Θεὸς τὸ προνοεῖ μὲ τὴν ἐκλογὴν τοιούτου λαμπροῦ κυριάρχου, ἐνταυτῷ ὅμως ἐξήγησεν, ὅτι χωρὶς Ἐθνικὴν συνέλευσιν δὲν δύναται νὰ δεχθῇ ἐντελῶς τὰ ἀποφασισθέντα κωλυόμενος ἀπὸ ψηφίσματα τῆς ἐν Ἄργει Ἐθνικῆς συνελεύσεως (Ὀκτώβ. 1829), ἐνῷ μάλιστα τὰ νέα σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἀποκλείουν χώρας κατοικουμένας ἀπὸ Χριστιανοὺς, οἵτινες ἐθυσίασαν τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των, καὶ ὅτι πρεσβεία τῆς Γερουσίας τὸν εἶπε φανερὰ, ὅτι δὲν δύνανται νὰ δώσουν τὴν γνώμην των εἰς τὰ διατασσόμενα διὰ τοῦ πρωτοκώλου τῆς 3 Φεβρουαρίου. Μ' ὅλα ταῦτα τὸν ἐπαρακάλει νὰ ταχύνῃ τὴν ἔλευσίν του διὰ νὰ ἐκτελέσῃ ἡ παρουσία του ὅσα φαίνονται δυσκατόρθωτα ἀπ' αὐτὸν κτλ. Ὁ Πρίγκιψ Λεοπόλδος ἰδὼν τὰς δυσκολίας ταύτας ἐπροσπάθησε μὲ ἐπιστολήν του τῆς 15 Μαΐου πρὸς τοὺς ἐν Λονδινίῳ πληρεξουσίους νὰ τοὺς καταπείσῃ νὰ μεταβάλουν τὰ σύνορα, καὶ μὴ ἐπιτυχὼν τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπαραίτησε τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑλλάδος δι' ἐπιστολῆς του διευθυνθείσης πρὸς τοὺς αὐτοὺς πληρεξουσίους τὴν 21 Μαΐου. Αἱ γνῶμαι τοῦ Ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου ἐμοιράσθησαν ἐκ τῆς παραιτήσεως ταύτης. Ἐκατάκριναν τινὲς τὸν παραιτηθέντα Πρίγκιπα καὶ τοὺς εἰς τοῦτο κινήσαντας αὐτὸν λόγους. Πολλοὶ ὅμως ἐδικαιολόγησαν καὶ αὐτὸν καὶ τὰ δίκαια παράπονα τῆς Ἑλληνικῆς Γερουσίας.

Οἱ πληρεξούσιοι τῶν τριῶν δυνάμεων ἐφανέρωσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλουν τελειώσειν ὅσον δύνανται ἐπωφελῶς τὴν διαταγὴν τῶν πραγμάτων της. Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας (ἀνωτ.

σ. 409), καὶ ἡ μετὰ ταῦτα συμβᾶσα μεταπολίτευσις τῆς Γαλλίας, καὶ ὁ κλύδων τοῦ Βελγίου, καὶ ἡ ἐπανάστασις τῆς Πολονιας ἔτρεψαν εἰς ἄλλα ἀναγκαιότερα πράγματα τὴν προσοχὴν τῶν βασιλικῶν λειτουργῶν, καὶ ἡ Ἑλλὰς προσμένει ἕως τὴν σήμερον (Ἰούνιον 1831) κυριάρχην Ἄνακτα, καὶ στερέωσιν τῶν συνόρων της.

Ὁ ἄγρυπνος Καποδίστριας, ἀληθῶς ἔργον κυβερνήτου ἐκπληρῶν, διευθύνει εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ τὴν πολιτικὴν ναῦν τῆς Ἑλλάδος μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις. Διὰ τῆς φροντίδος του ἀνακτίζονται πόλεις καὶ χωρία, καλλιεργεῖται ἡ χώρα, συνιστῶνται σχολεῖα, διατάσσονται δικαστήρια, καὶ ἐκτελεῖται πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ θεραπεύσῃ τὰς πολλὰς πληγὰς τοῦ πολυπαθοῦς ἔθνους. Ὁ λαὸς τὸν σέβεται καὶ τὸν ἀγαπᾷ ὡς κοινὸν πατέρα, καὶ ἐὰν τὰ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἔμφυτα πάθη ἐκβάλλουσι κάποτε ἀηδεῖς κραυγὰς, τὰς κοιμίζει εὐκόλως ἡ ἱλαρότης καὶ ἡ φρόνησις τοῦ σοφοῦ Κυβερνήτου.

Αἱ ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων μᾶς πληροφοροῦσιν, ὅτι αἱ βουλαὶ τοῦ παντοδυνάμου δὲν ἐμποδίζονται ἀπ' ἀνθρωπίνην ἀντίστασιν, καὶ ὅτι τὸ θέλημά του γίνεται ἐπὶ τῆς γῆς, ἐὰν καὶ ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου σκεπάζεται μὲ κάλυμμα, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ σηκώσῃ θνητὴ χείρ.

ΤΕΛΟΣ

1831 Ἰουνίου 8.

ΠΙΝΑΞ

προσώπων καὶ πραγμάτων ἀξιομνημονεύτων τῶν περιεχομένων εἰς τὴν Νεωτάτην Ἱστορίαν, ἐμπεριλαμβανομένην εἰς τὸν ἑνδέκατον καὶ δωδέκατον τόμον.

Τὸ Α' σημαίνει τὸν ἑνδέκατον τόμον, τὸ Β' τὸν δωδέκατον, καὶ οἱ Ἀραβικοὶ ἀριθμοὶ τὰς σελίδας.

*) Ὅπου ἀπαντᾶται ἐφεξῆς τὸ σημεῖον †, εἶναι πράγματα, τὰ ὁποῖα ἔγειναν γνωστὰ εἰς Βιένναν ἀφοῦ ἐτυπώθη τὸ κείμενον τοῦ τελευταίου τόμου· τοιαῦται προσθῆκαι τῆς ἱστορίας περιέχουσι τὰ ὀνόματα Κωνσταντῖνος Καισαρίων, Λεοπόλδος, Μαχμοὺτ β', Μουσταφᾶς Πασᾶς τῆς Σκόδρας, Πασκεβιτίσχιος, Πέτρος α'. Χολέρα.

ΠΙΝΑΞ

πόλεων τινῶν καὶ τόπων τῆς Εὐρώπης μὲ σύγκρισιν τῶν συνειθιζομένων εἰς τὰς νεωτέρας γλώσσας ὀνομάτων αὐτῶν.

Ἀββατισκέλλα, ἡ, ἢ Ἀππενσέλιον, τὸ, Appenzell, πόλις Ἐλβετίας.
Ἀβόη, ἡ, Abo, πόλις Φιννίας.
Ἄγα, ἡ, Γερμ. Haag. Γαλλ. la Haye, πόλις Ὁλλανδική.
Ἀγγελόκαστρον, τὸ, Engelsburg, ὀχυρὸν παλάτιον τῆς Ῥώμης.
Ἄγγενον, τὸ, Agen, πόλις Γαλλίας.
Ἀγγία, ἡ, Engien, Enghin, πόλις Ἀγινοβίας.
Ἀγγλαρία, ἡ, Anghiari, πόλις Ἰταλική.
Ἀγέδικον, τὸ, Sens, πόλις τῆς Γαλλικῆς Καμπανίας.
Ἀγανόα, ἡ, Hagenau, πόλις Ἀλσατίας.
Ἀγινοβία, ἡ, Hennegau, πόλις καὶ χώρα Βελγίου.
Ἅγιος Κλεδοάλδιος ἢ ἅγιος Κλαύδιος, St. Cloud, χωρίον καὶ παλάτιον Γαλλικὸν εἰς τὴν Φραγκικὴν νῆσον.
Ἄγκλαμον, τὸ, Anclam, πόλις Πομμερανίας.
Ἀγκέρα, ἡ, Ancre, Μαρκία τῆς Πικαρδίας.
Ἄγριμον, τὸ, Aghrim, χωρίον εἰς τὴν Ἰρλανδίαν.
Ἄθα, ἡ, Ath, πόλις Ἀγινοβίας.
Αἰθαλία, ἡ, Elba, νῆσος τῆς μεσογείου θαλάσσης πλησίον Ἰταλίας καὶ Γαλλίας.
Αἰρία, ἡ, Aire, πόλις Ἀρτεσίας.

Ἄκουαι, ἢ Ἄκουαι Μόρται, Aiques Mortes, πόλις Λαγγουεδοκίας.
Ἀκουιφλαυΐα, ἡ Chiaves ἢ Chaves, πόλις Πορτογαλλίας.
Ἀκυΐσγρανον, τὸ, Γερμ. Aachen, Γαλλ. Aix-la-chapelle, Ἰταλ. Aquisgrana, πόλις Γερμανική, πάλαι μὲν ἐλευθέρα, τώρα δὲ ὑποκειμένη εἰς τὴν Προυσίαν.
Ἀλανδία, ἡ, Aland, νῆσος Φιννίας.
Ἄλβανον, τὸ, Stuhlweissenburg, πόλις Οὐγγαρίας.
Ἀλβερστάδιον, τὸ, Halberstadt, πόλις Σαξονική.
Ἀλβούλας, ὁ, Aube, ποταμὸς Γαλλίας.
Ἀλδενάρδα, ἡ, Oudenarden, πόλις Φλανδρίας.
Ἀλεγκόνιον, τὸ, Alençon, πόλις Νορμανδίας.
Ἄλη ἢ Ἄλα ἢ Ἄλλα, Halle, πόλις Μαγδεβούργου.
Ἀλουερνία, ἡ, Auvergne, χώρα Γαλλίας.
Ἄλουτος ὁ αὐτὸς καὶ Ὄλδος, Alt, ποταμὸς χωρίζων τὴν Τρανσυλβανίαν ἀπὸ τῆς Βλαχίας.
Ἀλσατία, ἡ, καὶ Ἐλσατία, Elsass, Γαλλ. Alsace. Ἰταλ. Alsazia, χώρα Γερμανικὴ ἐκτεινομένη παρὰ τὸν Ῥῆνον, τῆς ὁποίας τὸ πλεῖστον μέρος ἡνώθη πρὸ πολλοῦ μὲ τὴν Γαλλίαν.
Ἀλσένα, ἡ, Alsen, νῆσος τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης.
Ἀμασίας, ὁ, Ems, ποταμὸς Βεστφαλίας.
Ἀμβασία, ἡ, Amboise, πόλις Γαλλίας.
Ἀμβίανον, τὸ, ἢ Ἀμβιανὸν, Amiens, πόλις Πικαρδίας.
Ἄμελα, ἡ, καὶ Ἀμελία, Hameln, πόλις Ἀννοβέρας.
Ἄμητον, τὸ, Ham, πόλις Πικαρδίας.
Ἀμστελόδαμον, τὸ, Amsterdam, πόλις Ὁλλανδική.
Ἀναυΐα ἢ Ἀνοβία, ἡ, Hanau, πόλις, Γερμανική.
Ἀνδεγαυΐα, ἡ, Anjou, Δουκάτον Γαλλίας.
Ἀνδελόκιον, τὸ, Andelot, πόλις Καμπανίας.
Ἄνδιον, τὸ, Angers, πόλις Γαλλική.
Ἀνισία, ἡ, Ens, πόλις Αὐστριακὴ παρὰ τὸν ποταμὸν Ὄνασον.
Ἀννέκιον, τὸ, Annecy, πόλις Σαβαυδίας.
Ἀννοβέρα, ἡ, Hannover, Γαλλ. Hanovre, Ἰταλ. Anovria, πόλις καὶ πριγκιπάτον (νῦν βασίλειον) εἰς τὴν Γερμανίαν.
Ἀνοβία, ἡ, Ζήτ. Ἀναυΐα.
Ἀντικαρία, ἡ, Antequera, πόλις Ἰσπανίας.
Ἀντισιόδωρον, τὸ, Auxerre, πόλις Βουργονδίας.
Ἀντουερπία, ἡ, Antwerpen, Γαλλ. Anvers, πόλις Βραβαντίας.
Ἀξιάκη, ἡ, Oczakow, πόλις Οὐκραΐνης.
Ἀξόνας, ὁ, Aisne, ποταμὸς Γαλλίας.
Ἀππενσέλιον· Ζ. Ἀββατισκέλλα.
Ἀράβων· Ζήτ. τὸ ἑξῆς.
Ἀραβονία, ἡ, Raab, πόλις Οὐγγαρίας, ὁ παρ' αὐτὴν ποταμὸς Ῥάβα, Raab, ὀνομάζεται καὶ Ἀράβων.
Ἄραρ, αρος, ὁ, Saone, ποταμὸς Γαλλίας.
Ἀραυσική, ἡ, Oranien, Γαλλ. Orange, Ἰταλ. Orania, πόλις καὶ Δουκάτον εἰς τὴν Προβιγκίαν.
Ἀρβόσιον, τὸ, Arbois, πόλις Βουργονδίας.
Ἀρβοῦργον, τὸ, Harburg, πόλις Γερμανική.

Ἀργαθηλία ἢ Ἐργαθηλία, ἡ, Argil, πόλις Σκωτίας.
Ἀργεντοράτον ἢ Ἀργεντόρατον, ὠνομάσθη καὶ Ἀργέντωρ, Strasburg, πόλις Ἀλσατίας, νῦν δὲ Γαλλική.
Ἀρδουέννα, ἡ, Ardennes, χώρα εἰς τὸ Δουκάτον Λουξεμβοῦργον.
Ἀρέτιον, τὸ, Arezzo, πόλις Ἰταλική.
Ἀρκόλιον, τὸ, Arcis, χωρίον παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀλβούλαν.
Ἄρλεμον, τὸ, Harlem, πόλις Ὀλλανδική.
Ἀρμενιακὸν, τὸ, καὶ Ἀρμενιακία, ἡ, Armagnac, χώρα Γαλλική.
Ἀρνέμιον, τὸ, Arnheim, πόλις Γελδρίας.
Ἀρόλας, ὁ, Arar ἢ Aren, ποταμὸς Ἑλβετίας.
Ἀρουΐα, ἡ, Aarau ἢ Arau, πόλις Ἑλβετική.
Ἀρουντίνη, ἡ, Arundel, χώρα Ἀγγλίας.
Ἀρτεσία, ἡ, Artois, Κομητάτον Βελγίου.
Ἀρφλόριον, τὸ, Harfleur, πόλις Νορμανδίας.
Ἀρωσία ἢ Ἀροσία, ἡ, Arosen ἢ Arosch, τώρα ὀνομάζεται Westerås, πόλις Σβεκίας.
Ἀσκανία, ἡ, Anhalt, πριγκιπάτον Γερμανίας.
Ἀσκιβοῦργον, τὸ, Aschaffenburg, πόλις παρὰ τὸν Μάϊνον.
Ἄσινθον· ζήτ. Ἀσσίσιον.
Ἀσσελέτον, τὸ, Hasselt, πόλις Λεοδίου.
Ἀσσία, ἡ, Hessen, χώρα Γερμανική.
Ἀσσίσιον, τὸ, Assisi, πόλις Ἰταλική. Οὕτω διόρθου τὸ Τόμ. Ε, σελ. 439, στίχ. 7. ἐσφαλμένον Ἄσινθον, τὸ ὁποῖον εἶναι πόλις Σκωτίας (Assinth).
Ἄστα, ἡ, Asti, πόλις Πεδεμοντίου.
Ἀστυργία, ἡ, Astorga, πόλις Ἱσπανική.
Ἄτερνον, τὸ, Pescara, πόλις Ἰταλική.
Ἀτρέβατον, τὸ, Arras, πρώτη πόλις τῆς Ἀρτεσίας.
Αὐγιορηνία, ἡ, Reinau, πόλις Ἑλβετική.
Αὔγουστα ἢ Αὔγουστα Βινδελίκων, Augsburg, πόλις Γερμανική.
Αὔγουστα Πραιτωρία, ἡ, Aosta, πόλις καὶ χώρα Πεδεμοντίου.
Αὐγουστόδουνον, τὸ, Autün, πόλις Βουργονδίας.
Αὐγυιλλίονον, τὸ, Aiguillon, πόλις Γαλλική.
Αὐενιὼν, ῶνος, ἡ, Avignon, πόλις καὶ Κομητάτον Προβιγκίας.
Αὐέριον, τὸ, Aveiro, πόλις Πορτογαλλίας.
Αὔρα, ἡ, Havre, Δουκάτον Ἀγινοβίας.
Αὐράσιον ἢ Αὐραϊκὸν, τὸ, Avrai, πόλις Γαλλίας.
Αὐρηλία, ἡ, Orleans, Aurleans, πόλις Γαλλική.
Αὐσσία, ἡ, Aussig, πόλις Βοημίας.
Αὐστρία, ἡ, Oesterreich, Γαλλ. Autriche, Ἰταλ. Austria, Αὐτοκρατορία εἰς τὴν Εὐρώπην.

Βάδα, ἡ, Baden, πόλις Σουηβική. β) πόλις Αὐστριακή. γ) Ἑλβετική.
Βαδεστένιον, τὸ, Badstein, πόλις Γοτθίας.
Βάγοξος, ἡ, Badajoz, πόλις Ἐστραμαδούρας.
Βαλαχρία, ἡ, Walcheren, νῆσος Ζηλανδίας.
Βαλδέκκα, ἡ, Baldeck, πόλις τοῦ κάτω Ῥήνου.
Βαλδσοῦτον, τὸ, Waldshut, πόλις Σουηβική.

Βαλδόλητον, τὸ, Valladolid, πόλις Ἱσπανίας.
Βαλεντιαναί, αἱ, Valenciennes, πόλις Ἀγινοβίας.
Βαλεσία, ἡ, Wallis, κοιλὰς κατοικουμένη μεταξὺ Σαβαυδίας, Μεδιολάνου καὶ Ἑλβετίας.
Βαλέσιον, τὸ, Valois, χώρα τῆς Φραγκικῆς νήσου.
Βάλις, ὁ, Waal ἢ Wahl, ποταμὸς Βελγίου.
Βαλλία, ἡ, Wallis ἢ Wales, Γαλλ. le pays de Galles, πριγκιπάτον Ἀγγλίας.
Βαρένναι, αἱ, Varennes, πόλις Βουργονδίας.
Βάριον, τὸ· ζήτ. Βάρον.
Βαρμία, ἡ, Ermeland, ἐπισκοπὴ εἰς τὴν Προυσίαν.
Βάρον ἢ Βάριον, Bar, πόλις Βουργονδίας, τὸ παρὰ τὸν Σηκοάναν Βάρον. 2) τῆς Γαλλικῆς Καμπανίας, τὸ παρὰ τὸν Ἀλβούλαν Βάρον. 3) τῆς Ποδολίας.
Βάρυθον, τὸ, Bairouth, Μαρκία τῆς Φραγκίας.
Βάρυλον, τὸ, Barletta, πόλις Ἰταλική.
Βασιλεία, ἡ, Basel, Γαλλ. Bâle, Ἰταλ. Basilea, πόλις καὶ νομὸς Ἑλβετίας.
Βαχουσία, ἡ, Bahus, ἐπαρχία καὶ πόλις Νορβηγίας.
Βεαρνία, ἡ, Bearn, χώρα Γαλλίας.
Βέβερα, ἡ, Bruern, Καστέλον Ἀννοβέρας.
Βεδφορδία, ἡ, Bedford, πόλις Ἀγγλίας.
Βέλγιον ἢ Βελγία, Γερμ. Niederlande, Γαλλ. les pays-Bas, ἢ la Belgique, Ἰταλ. i paesi-bassi, Βέλγιον Ἱσπανικὸν τὸ μετέπειτα Αὐστριακὸν, ἀφεξῆς δὲ ἑνωθὲν μὲ τὴν Ὀλλανδίαν, καὶ νῦν γενόμενον αὐτόνομον· Ὀλλανδικὸν δὲ Βέλγιον ἡ Ὀλλανδία.
Βελγεντίακον, τὸ, Beaugency, πόλις Αὐρηλίας.
Βειλένσια λίμνη εἰς τὴν Ἑλβετίαν, Bielersee.
Βειτεμβοῦργον, τὸ, Weissemburg, πόλις Ἀλσατίας. 2) Φραγκίας.
Βειτεμφέλσα, ἡ, Weissenfels, πόλις Σαξονίας.
Βελδίδανα, ἡ, Weltau, μοναστήριον Τεριόλου.
Βελλογαρδία, ἡ, Bellegarde, πόλις Γαλλική.
Βελλόακον, τὸ, Beauvais, πόλις τῆς Φραγκικῆς νήσου.
Βελλόη, ἡ, Venloo, πόλις Γελδρίας.
Βελλοΐοκον, τὸ, Beaujeux, πόλις Γαλλική.
Βέλτα, ἡ, Wels, πόλις Αὐστριακή.
Βελτελίνα, ἡ, Veltlin, κοιλὰς ἢ χώρα τῆς παλαιᾶς Ῥαιτίας κειμένη μεταξὺ Βενετικῆς καὶ Μεδιολανικῆς χώρας καὶ Τεριόλου.
Βενασκῖνος, ὁ, Venaissin, Κομητάτον Γαλλικόν.
Βένδερα, ἡ, Bender, πόλις Βεσσαραβίας.
Βενάκη λίμνη, Lago di Garda, λίμνη Ἰταλίας.
Βέρβενα, ἡ, Werben, πόλις τῆς Γερμανίας.
Βέρβικον, τὸ, Berwick, πόλις Σκωτίας.
Βερβῖνον ἢ Βερβίνιον, Vervins, πόλις Πικαρδίας.
Βέρδα, ἡ, Verden, πόλις καὶ Πριγκιπάτον Βεστφαλίας.
Βέρνα, ἡ, Bern, πόλις καὶ νομὸς Ἑλβετικός.
Βερνόλιον, τὸ, Verneuil, πόλις Νορμανδίας.
Βερνόνιον, τὸ, Vernon, πόλις Νορμανδίας.

Βερόδουνον, τό, Verdun, πόλις Βουργουνδίας.
Βερολῖνον, τό, Berlin, μητρόπολις Προυσίας.
Βερουΐκον, τό αὐτό καί Βέρβικον, τό όπ. Ζητ.
Βερσάλλιαι, αἱ, Versailles, βασιλικόν παλάτιον πλησίον τῶν Παρισίων.
Βερχτολγάδα, ἡ, Berchtolgaden, μοναστηρίου χώρα εἰς τήν Βαυαρίαν.
Βεσένιον, τό, Wesen, πόλις Ἐλβετίας.
Βετλαρία, ἡ, Wetzlar, πόλις Βετερανίας.
Βεστφαλία, ἡ, Westphalen, Γαλλ. Westphalie, Ιταλ. Vestfalia, χώρα Γερμανική.
Βετερανία, ἡ, Weterau, χώρα τοῦ ἄνω Ῥήνου.
Βηγία, ἡ, Beja, πόλις Πορτογαλλίας.
Βητελία, ἡ, Wesel, πόλις Κλιβίας.
Βίανδρος ἤ Ὀδέρας, Oder, ποταμός Γερμανίας.
Βιβίακον, τό, Vevay, πόλις Ἐλβετική.
Βιβοῦργον, τό, Wiborg, πόλις εἰς τόν Φιννικόν κόλπον.
Βιγλία, ἡ, Bisoglia, πόλις Νεαπόλεως.
Βιγκονία· Ζήτ. Βιντονία.
Βιγορνία, ἡ, Worcester, πόλις καί ἐπαρχία Ἀγγλίας.
Βιέλλα, ἡ, Biel, πόλις Ἐλβετική.
Βιέννα, ἡ, Wien, Γαλλ. Vienne, Ἰταλ. Vienna, μητρόπολις τῆς Αὐστρίας· ὀνομάζεται καί Οὐϊνδοβόνα ἤ Βινδοβόνα, ἀλλ' ἐπροτιμήθη ἐνταῦθα τό Βιέννα ὡς γνωστότερον. 2) πόλις Γαλλική.
Βικέναι, αἱ, Vincennes, βασιλικόν ἀγροκήπιον πλησίον Παρισίων.
Βίκος, ὁ, Vich, πόλις Ἱσπανική.
Βικτοριακόν, τό, Vitri, πόλις Γαλλική.
Βιλδουσία, ἡ, Wildeshausen, πόλις Ἐλβετική.
Βιλλαβικιόσα, ἡ, Villaviciosa, πόλις Πορτογαλλίας.
Βιμπίνα, ἡ, Wimpfen, πόλις Σουηβίας.
Βιναρία, ἡ, Weimar, Ἰταλ. Vimária, πόλις Σαξονική καί Δουκάτον.
Βινδάνα, ἡ, Vannes, πόλις Βρετανίας.
Βινδόκινον, τό, Vendome, πόλις Αὐρηλίας.
Βιντερθούριον, τό, Winterthur, πόλις Ἐλβετική.
Βιντονία, ἡ, Winchester, πόλις Ἀγγλίας, λέγεται καί Βιγκονία.
Βιρκεβοῦργον, τό, Würzburg, πόλις Φραγκίας.
Βίρτα, ἡ, Birsen, πόλις Λιθουανίας.
Βισαλία, ἡ, Wisel, πόλις Κλιβίας. β) πόλις Ἰταλίας, Bisaglia.
Βίσσον, τό, Viseo, πόλις Πορτογαλλίας.
Βισμαρία, ἡ, Wismar, πόλις Μεκελβούργου.
Βιστόχιον, τό, Wisstock, πόλις Προυσίας.
Βιτεψικία, ἡ, Witpsk, πόλις καί ἐπαρχία τῆς Λιθουανίας.
Βιτύριγες, οἱ, Bourges, πόλις Γαλλίας.
Βιτύριγον, τό, Berry, πόλις Γαλλίας.
Βλεναβίον, τό, Blenau ἤ Blesnau, πόλις Αὐρηλίας.
Βλέσαι καί Βλαῖσαι, αἱ, Blois, πόλις Αὐρηλίας.
Βλίσιγγα, ἡ, Vlissingen, πόλις Ζηλανδίας.
Βόανδος ἤ Βοάνδος, ὁ, Boyne, ποταμός Ἰρλανδίας.
Βογτλανδία, ἡ, Vogtland, χώρα Σαξονική.
Βότζιον, τό, Botzen, πόλις Τυρόλου.

Βοχηρία, ἡ, Boghera, πόλις Μεδιολανική.
Βολανία, ἡ, Wolau, πόλις Σιλησίας.
Βολγαττία, ἡ, Wolgast, πόλις Πομμερανίας.
Βόλεον, τό, Boglio, πόλις Πεδεμοντίου.
Βολεσβίτιον, τό, Bunzoluviz, πολίχνη Σιλησίας.
Βολεσλαυΐα, ἡ, Bunzlau, πόλις Σιλησίας.
Βολυνία, ἡ, Volhunien, ἐπαρχία τῆς μικρᾶς Ῥωσίας.
Βορδίγαλα ἤ Βορδιγάλη, ἡ, Bordeaux, πόλις Γαλλική.
Βορματία, ἡ, Worms, πόλις εἰς τόν ἄνω Ῥῆνον.
Βορυσθένης, ὁ, Dnieper, ποταμός Ῥωσίας.
Βούρκενα, ἡ, Wurzen, πόλις Σαξονίας.
Βοχανία, ἡ, Bouchain, πόλις Φλανδρίας.
Βουδόβισσα· Ζ. Βυδόνισσα.
Βραβαντία, ἡ, Brabant.
Βραουνόδουνον, τό, Braunau, πόλις Βαυαρική. 2) Βοημική.
Βρατισλαυΐα καί Βρεσλαυΐα, ἡ, Breslau, πόλις Σιλησίας.
Βρεδεφορδία, ἡ, Bredevoord, πόλις Βελγίου.
Βρέμα, ἡ, Bremen, πόλις Γερμανική.
Βρεσλαυΐα· Ζήτ. Βρατισλαυΐα.
Βρεστία, ἡ, Brzeso, πόλις Πολονίας· Ζήτ. καί τό ἑφ.
Βρέστον, τό, Brest, πόλις παραθαλάσσιος τῆς ἐν Γαλλίᾳ Βρετανίας, λέγεται καί Βρεστία.
Βρετινίακον, τό, Bretigny, πόλις Γαλλική.
Βρία, ἡ, Brie, χώρα τῆς Γαλλίας.
Βριόκη, ἡ, Briuhega, πόλις Ἱσπανίας.
Βρίγα, ἡ, Brieg, πόλις Σιλησίας.
Βριγαντία, ἡ, Braganza, πόλις Πορτογαλλίας.
Βρινολία, ἡ, Brignoles, πόλις Προβιγκίας.
Βριξία, ἡ, Brixen, Ἰταλ. Brescia, πόλις Τυρόλου.
Βρίσσακον, τό, Brissac, πόλις Αὐρηλίας.
Βρισίακον, τό, Breisach, πόλις Βριτκονίας.
Βριτκονία, Brisgau, χώρα τῆς Σουηβίας.
Βρουξαλία, ἡ, Bruchsal, πόλις παρά τόν Ῥῆνον.
Βρουνσουΐκον, τό, Braunschweig, Γαλλ. Brunswick, Ἰταλ. Brunsuiga, πόλις καί Δουκάτον Σαξονικόν.
Βρύγα, ἡ, Brügge, πόλις Φλανδρίας.
Βρύνα ἤ Βρύννα, Brünn η Brinn, πόλις Μοραβίας.
Βρυνόδουνον, τό, Braunau, πόλις Βοημική.
Βρυξέλλαι, αἱ, Γερμ. Brüssel, Γαλλ. Bruxelles, Ἰταλ. Brusella, πόλις πρωτεύουσα τοῦ Βελγίου.
Βυδισίνα· Ζήτ. τό ἐφεξῆς.
Βύδισσα, ἡ, καί Βυδισίνα, Bautzen, πόλις τῆς ἄνω Λυσατίας.
Βυδόνισσα, ἡ, καί Βουδόβισσα, ἡ, Budweis, πόλις Βοημίας.
Βυλλίονον, τό, Bouillon, πόλις Γαλλική.
Βύρα· Ζήτ. Πυρανεσχία. β) πόλις Βελγίου.
Βυρτεμβέργα, ἡ, Würtemberg, Δουκάτον, νῦν δέ βασίλειον Σουηβίας.

Γάνδαυον, τό, Gent, πόλις Φλανδρίας.
Γαρνία, ἡ, Gernsey, νῆσος εἰς τὴν Ἀγγλικὴν θάλασσαν.
Γάρσα, Garz, πόλις Πομμερανίας.
Γαρτία, ἡ, ταυτ. τοῦ πρ.
Γασκωνία, ἡ, ἡ Βασκωνία, Gascogne, χώρα τῆς Γαλλίας, λέγεται δὲ καὶ Ἀρεμορικὴ καὶ Ἀκυϊτανία.
Γελδρία, ἡ, Geldern, Γαλλ. Gueldre, πόλις Βελγίου.
Γερμεστέμιον, τό, Germersheim, πόλις τοῦ πάλαι Παλατινάτου.
Γερτρυδεβέργα, ἡ, Gertruydenberg, πόλις Ὀλλανδίας.
Γευαλία, ἡ, Geflo, πόλις Νορδλανδίας.
Γιβραλταρία, ἡ, Gibraltar.
Γιππέβικον, τό, Ipswich, πόλις Ἀγγλίας.
Γλάκιον, τό, Glatz, πόλις καὶ Δουκάτον μεταξὺ Βοημίας, Μοραυΐας καὶ Σιλησίας.
Γλάρονα ἢ Γλαρῶνα ἢ Γλαράνα, ἡ, Glaris ἢ Glarus, πόλις Ἐλβετίας.
Γλογαυΐα, ἡ, Glogau, πόλις Σιλησίας.
Γλοκεστρία, ἡ, Glocester, πόλις καὶ ἐπαρχία Ἀγγλίας.
Γνέσα, ἡ, Gnesen, πόλις Πολονίας.
Γοριτία, ἡ, Görtz, πόλις Φριωλίας.
Γορκόνιον, τό, Gorkum, πόλις Ὀλλανδίας.
Γορλίτιον, τό, Görlitz, πόλις Λυσατίας.
Γοσλαρία, ἡ, Goslar, πόλις Γερμανική.
Γοτθία, ἡ, Gothland, ἐπαρχία Σβεκική.
Γοτθλανδία, ἡ, Gothland, νῆσος Σβεκική.
Γραῖαι Ἄλπεις, Mont Genis, μέρος τῶν Ἄλπεων.
Γραίκιον, τό, Grätz, πόλις Στειρίας.
Γρανδιμόντιον, τό, Grammont, πόλις Γαλλική.
Γραντιών, ῶνος, ἡ, ἡ Γρανσόνιον, τό, Granson, χώρα Ἐλβετική.
Γρατιανούπολις, ἡ, Grenoble, πόλις Γαλλική.
Γρατίας Πόρτος, Havre de Grace, πόλις Νορμανδίας.
Γραυδέντιον, τό, Graudenz, Προυσιακὴ πόλις.
Γραυελίγγα, ἡ, Gravelingen, πόλις Φλανδρίας.
Γριγνιάνον, τό, Grignan, πόλις τῆς Προβιγκίας.
Γρόδνα, ἡ, Grodno, πόλις Λιθουανίας.
Γρονάικον, τό, Greenwich, πόλις Ἀγγλίας.
Γρόνιγγα, ἡ, Gröningen, Γαλλ. Groningue, πόλις καὶ ἐπαρχία Ὀλλανδική.
Γύβενα, ἡ, Guben, πόλις Λυσατίας.
Γυελφέρβυτον, τό, Wolfenbuttel, πόλις καὶ Δουκάτον τῆς Γερμανίας.
Γυϊέννα, ἡ, Guienne, ἐπαρχία τῆς Γαλλίας, ἡ αὐτὴ καὶ Ἀκυτανία.
Γυΐνα, ἡ, Guines, Κομητάτον Πικαρδίας.
Γυϊτία ἢ Γυτία, ἡ, Guise, πόλις Πικαρδίας.
Γυστρόβιον, τό, Gustrow, πόλις Μεκελβούργου.

Δάναστρις, ὁ, Dniester, ποταμὸς χωρίζων τὴν Πολονίαν ἀπὸ τὴν Μολδαυΐαν.
Δάντισκον, τό, Danzig, πόλις τῆς δυτικῆς Προυσίας.

Δαλεκαρλία, ἡ, Dalecarlien, χώρα Σβεκική.
Δάσους πόλεις, Waldstädte, ὀνομάζονται εἰς τὴν Ἐλβετίαν τὸ Οὔριον, ἡ Συΐτία, ἡ Σιλβανία καὶ τὸ Ζύγον ἢ Τύγιον.
Δαρβία, ἡ, Derby ἢ Darby, πόλις καὶ χώρα Ἀγγλική.
Δελμενόρστρον, τό, Delmenhorst, πόλις καὶ Κομητ. Βεστφαλίας.
Δέλφιον, τό, Delft, πόλις Ὀλλανδίας.
Δεσσαυΐα, ἡ, Dessau, πόλις Ἀσκανίας.
Διβίονον καὶ Διβιόνιον, τό, Dijon, πόλις Γαλλική.
Διστενοβία, ἡ, Diessenhofen, πόλις Θυργαυΐου.
Δόμβαι, αἱ, Dombes, Πριγκιπάτον Γαλλίας.
Δομίτιον, τό, Domitz, φρούριον τῆς Μεκελβουργικῆς χώρας.
Δοναβέργα καὶ Δοναουέργα, ἡ, Donauworth, πόλις Βαυαρική.
Δορδρέχτιον, τό, Dordrecht, πόλις Ὀλλανδική.
Δορτεμούνδα, ἡ, Dortmund, πόλις Βεστφαλίας.
Δουκόβοσκον, τό, Herzogenbusch, Γαλλ. Bois le Duc, πόλις Βραβαντίας.
Δουρίας ἢ Δούριος, ὁ, Duero, ποταμὸς Πορτογαλλίας.
Δούτλιγγα, ἡ, Dutlingen, πόλις Βυρτεμβεργική.
Δρυεντίας, ὁ, Durence, ποταμὸς Γαλλίας.
Δρυίδαι, οἱ, Droux, πόλις τῆς Φραγκικῆς νήσου.
Δυακόν, τό, Douai, πόλις Φλανδρίας.
Δύβενα, ἡ, Düben, πόλις Σαξονική.
Δυγελσπύλα, ἡ, Dünkelspühl, πόλις Σουηβική.
Δύγκιρχα, ἡ, Dünkirchen, Γαλλ. Dunkerque, πόλις Φλανδρίας.
Δύμπλανον, τό, Dumplain, πόλις Σκωτίας.
Δυνεκίρχα ἡ αὐτὴ καὶ Δύγκιρχα, τὴν ὁποίαν Ζήτ.
Δυνεμούνδα, ἡ, Dünamünde, φρούριον Λιβονίας.
Δυσελδόρπιον, τό, Düsseldorf, πόλις τῆς Βέργης.

Ἐβόρακον· Ζήτ. Εὐόρακον.
Ἐβρόδανον, τὸ Iferten, φρούριον Ἐλβετίας.
Ἐγκολίσμα, ἡ, Angouleme, πόλις Γαλλική.
Ἐγκολισμία, ἡ, καὶ Ἐγκολισμενσία, Angoumois, ἐπαρχία Γαλλική.
Ἐγμόντιον, τό, καὶ Ἐγμοντία, ἡ, Egmond, χωρίον Ἀγγλίας.
Ἔγρα, ἡ, Eger, πόλις Βοημίας.
Ἐδιμβοῦργον, τό, Edimburg, πόλις Σκωτίας.
Ἐιδελβέργα ἢ Εἰδελβέργα, Heidelberg, πόλις τοῦ μεγάλου Δουκάτου Βάδης.
Εἰδέρα, ἡ, Eider, ποταμὸς Ἀσσίας.
Εἰλβρόνα, ἡ, Heilbrunn, πόλις Σουηβίας.
Εἰσφελδία, ἡ, Eisfeld καὶ Eichsfeld, πόλις καὶ χώρα Γερμανική.
Ἐλβίγγα, ἡ, Elbing, πόλις Προυσίας.
Ἐλβετία, ἡ, Γερμ. Schweitz, Γαλλ. Helvetie ἢ Suisse, Ἰταλ. Suizzera.
Ἐλισιγγοβοῦργον καὶ Ἐλσιγγοβοῦργον, Helsingborg, πόλ. Σκανίας.
Ἕλιστηρ, ῆρος, ὁ, Elster, ποταμὸς Σαξονίας.
Ἐλσατία· Ζήτ. Ἀλσατία.
Ἐλσιγγοφορδία, ἡ, Helsingfort, πόλις Φιννίας.

'Εννος, ὁ, Inn, ποταμὸς Τεριόλου.
'Εντεσέμιον καὶ 'Εντεσεῖμον, τὸ, Ensisheim, πόλις 'Αλσατίας.
'Επερίαι, αἱ, Eperies, πόλις Οὐγγαρίας.
'Επορέδα ἢ 'Εποροδία, ἡ, Jurea, πόλις Πεδεμοντίου.
'Εργαθηλία, ἡ, Ζήτ. 'Αργαθηλία.
'Ερεστάδιον, τὸ, Herrenstadt, πόλις Σιλησίας.
'Ερεφορδία, ἡ, Hereford, πόλις 'Αγγλίας.
'Εῤῥενοῦσα, ἡ, Herrenhausen, καστέλον πλησίον 'Αννοβέρας.
'Ερτβέργα, ἡ, Herzberg, πόλις Σαξονίας.
'Ερφορδία, ἡ, Erfurt, πόλις Θυριγγίας.
'Εσενδία, ἡ, Essen, πόλιν Βεστφαλίας.
'Εσίας, ὁ, Oise, ποταμὸς ἀναβρύων εἰς τὴν 'Αγινοβίαν καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Σηκοάναν.
'Εσκουρίακον, τὸ, Escurial, βασιλικὸν ἀγροκήπιον εἰς τὴν 'Ισπανίαν.
'Επερναῖον, τὸ, Epernay, πόλις τῆς Γαλλικῆς Καμπανίας.
'Εσσεξία, ἡ, Essex, ἐπαρχία 'Αγγλίας.
'Εστονία, ἡ, Esthland, μέρος τῆς Λιβονίας.
Εὐάρακον ἢ 'Εβόρακον, τὸ, York, πόλις καὶ ἐπαρχία 'Αγγλίας.

Ζείτιον, τὸ, Zeitz, πόλις Σαξονίας.
Ζνόμιον, τὸ, Znaym, πόλις Μοραυίας.
Ζιτανία, ἡ, Zittau, πόλις τῆς ἄνω Λυσατίας.
Ζόλερνον, τὸ, Zolern, φρούριον εἰς τὸ 'Οαζόλερνον, Hohenzollern.
Ζόφιγγα ἢ Ζώφιγγα ἢ Ζοφίγγη, ἡ, Zofingen, πόλις 'Ελβετική.
Ζύγον ἢ Τύγιον, τὸ, Zug, πόλις 'Ελβετίας.
Ζυλλιχανία, ἡ, Züllichau, πόλις Νεομαρκίας.
Ζυτφανία, ἡ, Zütphen, πόλις Γελδρίας.
Ζώφιγγα. Ζήτ. Ζόφιγγα.

'Ηρφορδία, ἡ, Herford ἢ Hervorden, πόλις Βεστφαλική.

Θεοδοσία, ἡ, Caffa, πόλις τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου.
Θεωνοβίλλα, ἡ, Thionville, πόλις Λουξεμβούργου.
Θόρουνον, τὸ, Thorn, πόλις Προυσιακή.
Θυάριον, τὸ, Thouars, πόλις Πικτανίας.
Θυργανία, Θυργαύιον, τὸ, Thurgau, Γαλλ. Turgovie, χώρα 'Ελβετική.
Θυριγγία, ἡ, Thüringen, Γαλλ. Thuringe, 'Ιταλ. Turingia, μεγάλη ἐπαρχία τῆς Γερμανίας.

'Ιαγεδόρνιον. Ζήτ. Καρνοβία.
'Ιάρνακον, τὸ, Jarnac, χωρίον 'Εγκολισμίας.
'Ιαυρία, ἡ, καὶ 'Ιαουρία, Jauer, πόλις Σιλησίας.
'Ιγγερμανία, ἡ, Ingermannland, ἐπαρχία Σβεκική.
'Ιεβέρα, ἡ, Jever, πόλις 'Ολδεμβούργου.
'Ιενηκοπία, ἡ, Jönköping, πόλις Γοτθίας.
'Ιλαρος, ὁ, Iler ἢ Iller, ποταμὸς Σουηβίας.

'Ιλδεσαίμιον, τὸ, Hildesheim, πόλις Σαξονίας.
'Ιλπερυσία, ἡ, Hilburghausen, πόλις Γερμανική.
'Ινούτριον, τὸ, καὶ Οἰνοβριγία, ἡ, Inspruck, πόλις Τεριόλου.
'Ιντέρλακος, ὁ, Untersoen, πόλις 'Ελβετική.
'Ιουλία, ἡ, καὶ 'Ιουλιακὸν, Jülich, πόλις Βεστφαλίας.
'Ιουλιακόν. Ζήτ. τὸ πρ.
'Ιουλιανὸς Φόρος, Frejus, πόλις Προβιγκίας.
'Ιουτέρβοκον, τὸ, Juterbock, πόλις Σαξονίας.
'Ιουτλανδία, καὶ Κιβρικὴ Χερσόνησος, Jütland, μεταξὺ βορείου καὶ Βαλτικῆς θαλάσσης.
'Ιπρετον, τὸ, Ipern ἢ Ypern, Γαλλ. Ypres, πόλις Φλανδρίας.
'Ισληβία, ἡ, Eisleben, πόλις Γερμανική, πατρὶς τοῦ Λουθήρου.
'Ισήνακον καὶ 'Ισήναγον, τὸ, Eisennach, πόλις Γερμανική.
'Ισόντιος, ὁ, Insonzo, ποταμὸς τῆς ἄνω 'Ιταλίας.

Καβέλλικος, ὁ, Chablai, Δουκάτον εἰς Σαβαυδίαν.
Καβίλλονον, τὸ, Chalon sur Saone, πόλις Γαλλίας.
Κάδομον, τὸ, Caen, πόλις Νορμανδίας.
Κάδορκον, τὸ, Cahors, πόλις Γυϊέννης ἐν Γαλλίᾳ.
Καδοῦρκα, ἡ, Quercy, ἐπαρχία Γαλλίας.
Καισαραυγοῦστα, ἡ, Saragossa, πόλις 'Ισπανίας.
Καισαροβοῦργον, τὸ, Cherburg, πόλις Νορμανδίας.
Καισαρόδουνον. Ζήτ. Τυρώνιον.
Καισαρόλυτρα, τὰ, Kaiserlautern, ἢ ἁπλῶς Lautern. Λατιν. Caisaris Lutra πόλις τοῦ Παλατινάτου.
Καλβιμόντιον, τὸ, Chaumonti, πόλις τῆς Φραγκικῆς νήσου.
Καλμαρία, ἡ, Calmar, πόλις Γοτθίας.
Κάλη, ἡ, Calvo, πόλις τῆς Νεαπόλεως.
Κάλητον, τὸ, Calais, πόλις Πικαρδίας.
Καλίσσιον, τὸ, Kalisch, πόλις Πολονίας.
Καλλιῤῥόη, ἡ, Schönbrunn, κῆπος καὶ παλάτιον αὐτοκρατορικὸν πλησίον Βιέννης.
Καμβέριον, τὸ, Chambery, πόλις Σαβαυδίας.
Κάμβον, τὸ, Cham, πόλις Βαυαρική.
Καμενηκία, ἡ, Kaminiec ἢ Caminiec, πόλις τῆς μικρᾶς 'Ρωσίας.
Καμέρακον ἢ Καμάρακον, τὸ, Cambray, πόλις Φλανδρίας.
Καμπανία Γαλλικὴ πρὸς διάκρισιν τῆς 'Ιταλικῆς, Champagne, ἐπαρχία Γαλλίας.
Καμπόδουνον, τὸ, Kempten, πόλις Σουηβίας.
Κάντιον, τὸ, Kent, ἐπαρχία 'Αγγλίας.
Καντουαρία, ἡ, Canterbury, πόλις 'Αγγλίας.
Καουρζίμα, ἡ, Caurzim, πόλις Βοημίας.
Καρδανία, ἡ, Cardagne, πόλις Γαλλική.
Καρελία, ἡ, Carelien, χώρα τῆς Φιννίας.
Καραντόνος, ὁ, Charente, ποταμὸς Γαλλίας.
Καρίλοκος, ὁ, Charlieu.
Καριταῖον, τὸ, Charite, πόλις Γαλλίας.
Καρλέολον, τὸ, Carlisle, πόλις 'Αγγλίας.

Καρνοβία, ἡ, ἡ Ἰαγερδόρπιον, τό, Jägerdorf, πόλις Σιλησίας.
Καρνοῦτον, τό, Chartres, πόλις Αὐρηλίας.
Καροβοῦργον, τό ταυτ. Καισαροβοῦργον, τό ὑπ. Ζήτ.
Καρολίνης Θερμά, Carlsbad, πόλις Βοημίας.
Καρολήσιον, τό, Charolois, πόλις Βουργονδίας.
Καρολορήγιον, τό, Charleroi, πόλις Ναμύρου.
Καρολουκορώνη, ἡ, Carlskron, πόλις Γοτθίας.
Καρόνιον, τό, Corunna, πόλις Ἱσπανίας.
Κάρπιον, τό, Carpi, πόλις Μοδένης.
Κασάλιον, τό, Casol, πόλις Μοντεφεῤῥάτου.
Κασσέλιον, τό, Cassel, πόλις Γερμανική.
Κασιμιρία, ἡ, Kasimieriz, πόλις Πολονίας.
Κασσελέτον, τό, Montcassel, καὶ Cassel, πόλις Φλανδρίας.
Καστέλιον Ἀρειανῶν, Castelnaudary, πόλις Λαγγοεδουκίας.
Κάστρα, τά, Castres, πόλις Λαγγουεδοκίας.
Κάστρον Θεοδωρίκου, Chateau Thierri, πόλις Καμπανίας.
Κάστρον Καμεράκου, Chateau Cambresis, πόλις Φλανδρίας.
Καστρόρουφον ἡ Κάστρον Ῥοῦφον, Chateau Roux, πόλις Γαλλική.
Κατάλαυνον, τό, Chalon, πόλις Γαλλική.
Κάττος, ὁ, Katzbach, ποταμός Σιλησίας.
Κέλλα, ἡ, Zelle ἡ Celle, πόλις Λυνεβούργου.
Κενομανία, ἡ, Maine, ἐπαρχία Γαλλίας.
Κεξολμία, ἡ, Kexholm, πόλις Φιννίας.
Κιβοῦργον, τό, Kiburg, χωρίον Ἑλβετικόν.
Κιλόνιον, τό, καὶ Κιλία, ἡ, Kiel, πόλις Ὁλσατίας.
Κιοβία, ἡ, Kiow ἡ Kiew, πόλις Οὐκρανίας.
Κιμβρική. Ζήτ. Ἰουτλανδία.
Κλάραγκον, τό, Chiorasco, πόλις Πεδεμοντίου.
Κλαρέννα, ἡ, Rain, πόλις Βαυαρική.
Κλαρενδόνιον ἡ Κλαρηνδόνιον, τό, Clarendon, πόλις Ἀγγλίας.
Κλαρεντία, ἡ, Clarence, πόλις Ἀγγλίας.
Κλάριον, τό, Chiati, πόλις τῆς Βενετικῆς χώρας.
Κλαυδία, ἡ, Chioggia, πλησίον Βενετίας.
Κλαυσοῦλαι, αἱ, Sluis, Γαλλ. l'Ecluse, Ἰταλ. Chiusa, πόλις Φλανδρίας.
Κλιβία, ἡ, Cleve, πόλις Βεστφαλίας.
Κοδανία, ἡ, Copenhagen, Γαλλ. Copenhague, Ἰταλ. Kopenaga, μητρόπολις τῆς Δανίας.
Κολμαρία, ἡ, Colmar, πόλις Ἀλσατίας.
Κολωνία, ἡ, Kölln, Γαλλ. Cologne, πόλις τοῦ κάτω Ῥήνου.
Κομπένδιον, τό, Compiegne, πόλις τῆς Φραγκικῆς νήσου.
Κομφλουεντία, ἡ, καὶ Κομβλεντία, Coblenz, πόλις κειμένη ὅπου συμβάλλει ὁ Μοσέλας μὲ τὸν Ῥῆνον.
Κονιγστείνιον, Königstein, φρούριον τῆς Σαξονίας. 2) Κομητάτον Βαταυίας.
Κονιμβρία, ἡ, Coimbra, πόλις Πορτογαλλίας.
Κονιγσβέργα. Ζήτ. Ῥηγιομόντιον.
Κορκαυια, ἡ, Cork, πόλις καὶ Κομητάτον Ἰρλανδίας.

Κορνουβία, ἡ, Cornwallis, Κομητάτον Ἀγγλίας.
Κορτρίακον, τό, Cortryk, Γαλλ. Courtrai, Ἰταλ. Cartri, πόλις Φλανδρίας.
Κορωνία, ἡ, Landskron, πόλις Σκανίας.
Κορωνοβοῦργον, τό, Cronenburg, φρούριον Σεηλανδίας.
Κόσσα, ἡ, Cussano, πόλις Ἰταλική.
Κοτεβούσιον, τό, Kottbus ἡ Cottbus, πόλις Λυσατίας.
Κότρακον, τό, Coutras, χωρίον Γυϊέννης.
Κούβα, ἡ, Caub, πόλις παρά τὸν Ῥῆνον.
Κουΐσσος, Queis, ποταμός Σιλησίας.
Κούλμβακον, τό, Culmbach, πόλις Βαρύθου.
Κουμβερλανδία, ἡ, Cumberland, ἐπαρχία Ἀγγλίας.
Κουρία, ἡ, Chur, πόλις Ῥαιτίας.
Κρεπίακον, τό, Crepy, πόλις τῆς Φραγκικῆς νήσου.
Κρεσίακον, τό, Crecy, χωρίον Πικαρδίας.
Κρόσνα, ἡ, Crossen, πόλις καὶ Δουκάτον Σιλησίας.
Κύγνεα, ἡ, Zwittau ἡ Zwickau, πόλις Γερμανική.
Κυεδλιμβοῦργον, τό, Quedlinburg, πόλις Σαξονική.
Κυέρκιον, τό, Quesnoy, πόλις Ἀγινοβίας.
Κυφεστεΐνιον, τό, Kufstein, πόλις Τεριόλου.
Κωκολίβερις, Κοκολ. ἡ Καυκολ., Collioure, πόλις Γαλλική.
Κωνσταντία, ἡ, Γερμ. Costnitz, Γαλλ. Constance, Ἰταλ. Costanza, πόλις Σουηβίας.

Λαγγοεδοκία, ἡ, Languedoc, ἐπαρχία Γαλλίας.
Λαγκαστρία, ἡ, Lancaster, πόλις καὶ ἐπαρχία Ἀγγλίας.
Λάμεκον, τό, Lamego, πόλις Πορτογαλλίας.
Λάνδαι, αἱ, Landau, πόλις Βραβαντίας.
Λανδεσβέργα, ἡ, Landsberg, πόλις Νεομαρκίας. β) Βαυαρίας. γ) Προυσίας. δ) Σαξονίας.
Λανδεσοῦτον, τό, Landshut, πόλις Βαυαρίας. β) Σιλησίας.
Λανδρέκιον, τό, Landrecy, φρούριον Ἀγινοβίας.
Λαουβάνα, ἡ, Lauban, πόλις Λυσατίας. β) τῆς Κρόσνης.
Λάουδον, τό, καὶ Λαῦδον, τό, Lodi, πόλις Μεδιολάνου.
Λαουδοῦνον, τό, Laon, πόλις τῆς Φραγκικῆς νήσου.
Λαυσάνα, ἡ, Lausanne, πόλις Ἑλβετική.
Λεγεών, ἡ, Leon, πόλις καὶ ἐπαρχία Ἱσπανίας.
Λεγίας, ὁ, Lis, ποταμός Γαλλίας.
Λεμοβίκα, ἡ, Limoges, πόλις Γαλλίας.
Λεμοβικηντία, ἡ, Limousin, ἐπαρχία Γαλλίας.
Λεντεβοῦργον, τό, Lenzburg, πόλις καὶ χώρα Ἑλβετική.
Λείγηρ, ὁ, Loire, ποταμός Γαλλίας.
Λεοβέργα, ἡ, Löwenberg, πόλις Σιλησίας.
Λεόδιον, τό, Lüttich, Γαλλ. Liege, πόλις Βελγίου.
Λεόνικον, τό, Legnano, πόλις Ἰταλίας.
Λιβονία, ἡ, Liefland, χώρα μεταξὺ Κουρλανδίας, Πολονίας, Ἰγγερμανίας καὶ Ῥωσίας.

Λίγγονον, τὸ, Langres, πόλις Καμπανίας.
Λίγκιον ἢ Λίγγιον, τὸ, ἢ Λιγκία, ἡ, Linz, πόλις Αὐστριακή.
Λιγκολιενσία, ἡ, Lincolnshire, ἐπαρχία Ἀγγλίας.
Λιγκοπία, ἡ, Linköping, πόλις Σβεκική.
Λιγνίακον, τὸ, Ligne, πόλις Ἀγινοβίας.
Λιγνιτία, ἡ, Lignitz, πόλις Σιλησίας.
Λιθουανία, ἡ, Lithauen, Γαλλ. Lithuanie, Ἰταλ. Lituania, ἐπαρχία Πολονική.
Λικεστρία, ἡ, Leicester, πόλις καὶ ἐπαρχία Ἀγγλίας.
Λίμαγος, ὁ, Limat, ποταμὸς Ἐλβετίας.
Λιπούσκοα, ἡ, Guipuzkoa, χώρα Ἰσπανίας.
Λιτομερίκιον, τὸ, Leutmeritz, πόλις Βοημίας.
Λοβανία, ἡ, Löwen, Γαλλ. Louvain, πόλις Βραβαντίας. 2) πόλις Λυσατίας, Γερμ. Löbau.
Λογγόβικον, τὸ, Longwi, πόλις τοῦ Βαρίου.
Λόγγος Γεμέλλου, Longjumeau.
Λοθριγγία, ἡ, Lothringen, Γαλλ. Lorraine, Ἰταλ. Lorena χώρα τοῦ Βελγίου. Λέγεται καὶ Λοθαριγγία.
Λονδίνιον, τὸ, London, Γαλλ. Londres, Ἰταλ. Londra, μητρόπολις Ἀγγλίας. Λέγεται καὶ Λονδῖνον καὶ Λογγιδίνιον.
Λύριον, τὸ, Vaucouleur, πόλις τῆς Γαλλικῆς Καμπανίας.
Λουάνον, τὸ, Loano, πόλις Γενούας.
Λουγδοῦνον, τὸ, Lyon, πόλις Γαλλίας. 2) Λουγδοῦνον Βαταυῶν, Leiden, Γαλλ. Leyde, πόλις Ὀλλανδική.
Λουνεβίλλα, ἡ, Luneville, πόλις Λοθριγγίας.
Λουξεμβοῦργον, καὶ Λυκιβοῦργον, τὸ, Luxemburg, πόλις καὶ Δουκάτον Βελγίου.
Λοῦφα, ἡ, Laufen, πόλις Βυρτεμβέργης.
Λυβλῖνον ἢ Λουβλῖνον, τὸ, Lublin, πόλις Πολονίας.
Λύβεκα, ἡ, Lübeck, πόλις Γερμανική.
Λύκενα, ἡ, Lützen, πόλις Σαξονίας.
Λυκερία, ἡ, ἢ Λόκαρνον, τὸ, Luggarno ἢ Locarno, πόλις τῆς Ἰταλικῆς Ἐλβετίας.
Λύκερνα, ἡ, Lucern, πόλις καὶ νομὸς Ἐλβετικός.
Λυκιβοῦργον. Ζήτ. Λουξεμβοῦργον.
Λύνδα, ἡ, Lund, πόλις Σκανίας.
Λυνεβοῦργον, τὸ, καὶ Λουνεβοῦργον, Lüneburg, πόλις Σαξονική.
Λυπάρα, ἡ, Louvre, βασιλικὸν παλάτιον τῶν Παρισίων.
Λυσατία, ἡ, Lausitz, Μαρκία κειμένη μεταξὺ Σιλησίας, Βοημίας, Μίσνης καὶ Βρανδεμβούργου.
Λύττερα, ἡ, Luttel, πόλις Βρουνσουίκου.

Μάγων, ὁ, Mahon, πόλις καὶ λιμὴν τῆς Μινορίκης.
Μαδουάνα, ταυτ. Μαδουάνα, τὸ ὁποῖον Ζήτ.
Μαλδόβιον, τὸ, Maubeuge, πόλις Ἀγινοβίας.
Μανέμιον, τὸ, Manheim, πόλις Γερμανική.
Μανσφέλδα, ἡ, Mansfeld, πόλις Σαξονική.
Μάρδικον, τὸ, Mardyk, πόλις Φλανδρίας.

Μαρκία, ἡ, Mark, ἐπαρχία τοῦ Βρανδεμβούργου. 2) Παλαιὰ Μαρκία, μέρος τῆς εἰρημένης. 3) Νεομαρκία, ἄλλο μέρος αὐτῆς.
Μαρλία, ἡ, Marly, βασιλικὸν παλάτιον τῆς Γαλλίας εἰς τὴν ἐξοχήν.
Μασοβία, ἡ, Masovien, μέρος τῆς μεγάλης Πολονίας.
Ματισκών, ἡ, Maçon, πόλις Γαλλική.
Ματρόνας, ὁ, Marne, ποταμὸς Γαλλίας.
Μαυρικιβοῦργον, τὸ, Moritzburg, φρούριον εἰς τὴν Σαξονίαν τῆς Μίσνης.
Μεδουάνα, ἡ, Maienne, πόλις τῆς Κενομανίας.
Μεκελβοῦργον, τὸ, Mecklenburg, Δουκάτον Σαξονίας.
Μέλδαι, αἱ, Meaux, πόλις Γαλλική.
Μελίγνανον, τὸ, Merignano, πόλις Μεδιολάνου.
Μελόδουνον, τὸ, Melun, πόλις τῆς Φραγκικῆς νήσου.
Μεμέλιον, τὸ, Memel, πόλις Προυσίας.
Μέμμιγγα, ἡ, Memmingen, πόλις Σοηβική.
Μενάτικον ἢ Μένινα, Menin, πόλις Φλανδρίας.
Μεργεντείμα, ἡ, ἢ Μεργενθείμιον, τὸ, Mergentheim, πόλις Γερμανική.
Μερσεβοῦργον, τὸ, Merseburg, πόλις Σαξονική.
Μεσηρία, ἡ, Mesieres ἢ Mezieres, φρούριον καὶ πόλις παρὰ τὸν Μόσαν.
Μέται, αἱ, Metz, πόλις Λοθριγγίας.
Μεχλινία, ἡ, Mecheln, Γαλλ. Malines, πόλις Βραβαντίας.
Μήθυμνα τοῦ Κάμπου, Medina del Campo, πόλις Ἰσπανική.
Μιδδελσεξία, ἡ, Middlesex, Κομητάτον Ἀγγλίας.
Μίνδα, ἡ, Minden, πόλις Βεστφαλίας.
Μίνιος, ὁ, Minho, ποταμὸς Πορτογαλλίας.
Μινόρισσα, ἡ, Manresa, πόλις Ἰσπανίας.
Μίσνα, ἡ, Meissen, πόλις Σαξονική.
Μογοντία, ἡ, Μογοντίακον ἢ Μογόντιον, τὸ, Mainz, Γαλλ. Mayence, Ἰταλ. Magonza, πόλις Γερμανική.
Μονουμεθία, ἡ, Monmouth, πόλις Ἀγγλίας.
Μοντλεθέρικον, τὸ, Mont-Leheri, πόλις Γαλλική.
Μοντπέλιον, τὸ, Montpellier, πόλις Γαλλική.
Μοντάλβανον, τὸ, Montauban, πόλις Γαλλίας.
Μοντεμάρτυρον, τὸ, Montmartre, Λατιν. Mons Martyrum, ἤγουν ὄρος Μαρτύρων, προάστειον τῶν Παρισίων.
Μοντεμέδιον, τὸ, Montmedy, πόλις Γαλλική.
Μοντεφεράτον ἢ Μοντεφερράτον, τὸ, Montferrat, Δουκάτον Ἰταλίας.
Μοντμορεγκίακόν, τὸ, Montmorency, πόλις τῆς Φραγκικῆς νήσου.
Μοντρέλιον, τὸ, Montrevil, πόλις Πικαρδίας.
Μορέγαρτον, τὸ, Moregarten, χώρα Ἐλβετική.
Μοροῦγγα, ἡ, Morungen, πόλις Προυσίας.
Μοσέλλας, ὁ, ἢ Μοσέλλα, ἡ, Mossel, ποταμὸς ἐκβάλλων εἰς τὸν Ῥῆνον.
Μουτίνη (ὡς οἱ παλαιοί) ὠνομάσθη κἄποτε ἡ πολλάκις Μόδενα.
Μοχάτιον, τὸ, Mohatz, χωρίον Οὐγγαρικόν.
Μοχιλοβία, ἡ, Mohilow, πόλις Λιθουανίας.

Μυλδόρπιον, τό, Mühldorf, πόλις Βαυαρίας.
Μυλοβέργα, ἡ, Mühlberg, πόλις Σαξονική.
Μυλουσία, ἡ, Mühlhausen, πόλις Σαξονική.
Μυλούσιον, τό, Mühlhausen, πόλις Ἑλβετική.
Μυνιγερόδα, ἡ, ἢ Μύνστερον, τό, Münster, πόλις Ἀλσατίας.
Μυνιχία, ἡ, München, Γαλλ. Munich, Ἰταλ. Monaco, μητρόπολις τῆς Βαυαρίας. Λέγεται καὶ Μονάχιον· ἐπειδὴ δὲ εἰς Ἀκαδημιακὰ γράμματα τῆς πόλεως ταύτης ἐγράφη Μυνιχία, διὰ τοῦτο ἐπροκρίθη ἐνταῦθα τὸ ὄνομα τοῦτο.
Μύνστερον. Ζήτ. Μυνιγερόδα.
Μύρατον, τό, Murten, πόλις Ἑλβετική.
Μῶσας, ὁ, Maas, ποταμὸς Βελγίου.

Νάγκιον, τό, Nancy, πόλις Λοθριγγίας.
Νάμυρον, τό, Namur, πόλις Βελγίου.
Νάννετον, τό, Nantes, πόλις τῆς Γαλλικῆς Βρετανίας.
Ναμσλαυΐα, ἡ, Namslau, ποταμὸς Σιλησίας.
Ναυάλια, τά, Näfels, χωρίον Ἑλβετίας.
Νέμαυσος, ὁ, Nimes ἢ Nismes, πόλις Λαγγοαδοκίας.
Νεμηνός, ὁ, Memel, ποταμὸς ἀρχόμενος ἀπὸ τὴν Ῥωσικὴν ἐπαρχίαν Γρόδναν, καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν βόρειον θάλασσαν.
Νεμούρτιον, τό, ἢ Νεμόρτιον, ἢ Νεμούσιον, Nemours, πόλις τῆς Φραγκικῆς νήσου.
Νεοβοῦργον, τό, Naumburg, πόλις Θυριγγίας. 2) πόλις Σιλησίας. 3) Nuborg, πόλις Δανίας.
Νεόκαστρον, τό, Newcastle, πόλις Ἀγγλίας.
Νεόκωμον ἢ Νεόκαστρον, τό, Neufchatel, πόλις Νορμανδίας. 2) Κομητάτον μεταξὺ Ἑλβετίας καὶ Γαλλίας. Τὸ αὐτὸ λέγεται καὶ Νεοπύργιον.
Νεόμαγος, ὁ, Nimwegen, Γαλλ. Nimègue, πόλις Γελδρίας.
Νεομαρκία, ἡ, Neu-Mark, μέρος τοῦ Βρανδεμβούργου.
Νεόπορτος, ὁ, Nieuport, πόλις Φλανδρίας.
Νεοστήλιον, τό, Neuhäusel, πόλις Οὐγγαρίας.
Νεοστάδιον, τό, Neustadt, ὄνομα πολλῶν πόλεων τῆς Γερμανίας.
Νεοστάδιον ἢ Νυστάδιον, τό, Nystadt, πόλις Φιννίας.
Νήμενος, ὁ, Niemen καὶ Memel, ποταμὸς Λιθουανίας, ὁ αὐτὸς ἐῤῥέθη καὶ Νεμηνός, τὸ ὑπ. Ζήτ.
Νιβερνησία, ἡ, Nivernois, χώρα Γαλλίας.
Νιδρωσία, ἡ, Drontheim, πόλις καὶ ἐπαρχία Νορβηγίας.
Νίκαια Πεδεμοντίου, Nizza, πόλις Ἰταλική.
Νίσσα, ἡ, Neisse, πόλις Σιλησίας.
Νίσσος, ὁ, Neisse, ποταμὸς Αὐστρίας, καὶ ἄλλος Σιλησίας.
Νοβαρία, ἡ, Novara, πόλις Μεδιολανική.
Νοβία, ἡ, Novi, πόλις Κροατίας.
Νοβιλίακον, τό, Noaille, χωρίον Γαλλίας.
Νοβιόδουνον, τό, Soissons, πόλις τῆς Φραγκικῆς νήσου. 2) Νοβιόδουνον καὶ Νοβίονον, Noyon, πόλις ἄλλη τῆς αὐτῆς χώρας.
Νοβίονον. Ζήτ. τὸ πρότερον.

Νοβογορδία Σεβηριακή, Nowgord-Sewerski, πόλις τῆς Εὐρωπαίας Ῥωσίας.
Νορδλανδία, ἡ, Nordland, χώρα Σβεκίας.
Νόρδλιγγα, ἡ, Nordlingen, πόλις Σοηβική.
Νορδοῦσα, ἡ, Nordhausen, πόλις Θυριγγίας.
Νορθαντωνία, ἡ, Northamton, πόλις Ἀγγλική.
Νορθοφολκία, ἡ, ἡ Νορφολκία, Norfolk, ἐπαρχία Ἀγγλική.
Νορθυμβρία ἢ Νορθουμβρία, ἡ, Northumberland, ἐπαρχία Ἀγγλική.
Νοριμβέργα ἡ, Nürenberg, Γαλλ. Nurenberg, πόλις Φραγκίας, νῦν Βαυαρική.
Νορκοπία, ἡ, Norköping, πόλις Γοτθίας.
Νοττιγγαμία, ἡ, Nottingham, ἐπαρχία Ἀγγλίας.
Νυσσία, ἡ, Neuss, πόλις Κολωνίας.

Ξατλαυΐα, ἡ, Czaslau, πόλις Βοημίας.

Ὀγία, ἡ, Oye, Κομητάτον Πικαρδίας.
Ὀδέρας. Ζήτ. Βιάδρος.
Οἰνοβριγία. Ζ. Ἰνούτριον.
Ὀθωνία, ἡ, Odensee, πόλις Φιννίας.
Ὀλαυΐα, ἡ, Ohlau, πόλις Σιλησίας.
Ὄλδος. Ζήτ. Ἄλουτος.
Ὀλμύτιον, τό, Olmütz, πόλις Μοραβίας.
Ὀλσατία, ἡ, Holstein, Δουκάτον Γερμανίας.
Ὀλσενα, ἡ, Oels, πόλις Σιλησίας.
Ὄνασος, ὁ, Ens, ποταμὸς Αὐστρίας.
Ὀνολδία, ἡ, Ὀνόλδιον, τό, ἢ Ὀνολσβάχον, τό, Anspach ἢ Onolzbach, πόλις Φραγκική.
Ὀνολσβάχον. Ζήτ. τὸ πρότερον.
Ὀξωνία, ἡ, καὶ Ὀξώνιον, τό, Oxford, πόλις καὶ ἐπαρχία Ἀγγλική.
Ὀππολία, ἡ, Oppeln, πόλις Σιλησίας.
Ὀρεβρόη, ἡ, Oerebro ἢ Orebro, πόλις Σβεκική.
Ὀρόπιτον, τό, Orvieto, πόλις τῆς Παπικῆς ἐπικρατείας.
Ὀσιλία, ἡ, Oesel, νῆσος τῆς Βαλτικῆς.
Ὀσναβρύγα, ἡ, Osnabrück, πόλις Βεστφαλική.
Ὀστένδα, ἡ, Ostende, φρούριον Φλανδρίας.
Οὐτραΐεκτον. Ζήτ. Τραΐεκτον.
Οὔαρος, ὁ, Var, ποταμὸς Ἰταλίας.
Οὐεσσαντία, ἡ, ἢ Οὔξαντος, ὁ, Ouessant, νῆσος εἰς τοὺς πρὸ τῆς Γαλλικῆς Βρετανίας αἰγιαλούς.
Οὐίσουργις, ιδος, ὁ, Weser, ποταμὸς Γερμανίας.
Οὐκραΐνα ἢ Οὐκρανία, ἡ, Ukraine, χώρα μεταξὺ Πολονίας, Ῥωσίας, μικρᾶς Ταταρίας καὶ Τουρκίας.
Οὔλμα, ἡ, Ulm, πόλις Σοηβική, νῦν Βαυαρική.
Οὐντερβάλδα. Ζήτ. Σιλβανία.
Οὔξαντος. Ζήτ. Οὐεσσαντία.
Οὔριον, τό, Uri, νομὸς Ἑλβετικός.

Παδερβόρνα, ἡ, Paderborn, πόλις Βεστφαλίας.
Παλατινάτον, τὸ, Pfalz, Γαλλ. Palatinat. 1) ἄνω Παλατινάτον, ἐπαρχία Βαυαρική. 2) κάτω, πάλαι Ἐκλεκτοράτον.
Πανδαταρία, ἡ, Ischia, νῆσος εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Νεαπόλεως.
Παρακοπία, ἡ, Precop ἢ Perecop, πόλις τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου.
Παρίσιοι, οἱ, Paris, Ἰταλ. Parigi, ἐλέγετο τὸ πάλαι Λουκετία Παριτίων, Ἰουλιαν. Μισοπ. σελ. 340 ἐκδ. Λειψίας, 1694.
Πασεβάλκα, ἡ, Passewalck, πόλις Πομμερανίας.
Πασαύϊον, τὸ, Passau, πόλις Βαυαρική.
Πάτακον, τὸ, Patay, πόλις Αὐρηλίας.
Παυσίλυπος, ὁ, Sans Souci, βασιλικὸν ἐξοχῆς παλάτιον πλησίον Ποτσταμπίου.
Πάχυνος, ὁ, Passaro, ἀκρωτήριον Σικελίας.
Πεδεμόντιον ἢ Πεδεμόντιον ἢ Πεδεμόντιον, τὸ, Piemont, Πριγκιπάτον τῆς ἄνω Ἰταλίας.
Πείζιον, τὸ, Peitz, πόλις Βελγίου.
Περθία, ἡ, Perth, πόλις καὶ ἐπαρχία Σκωτίας.
Περναβία, ἡ, Pernau, πόλις Λιβονίας.
Περουγία καὶ Περουσία, ἡ, Perugia, πόλις Ἰταλική.
Περπινίακον, τὸ, Perpignan, πόλις Γαλλίας.
Πετροβαραδῖνον, τὸ, Peterwardein, πόλις Σκλαβονίας.
Πετροκορία, ἡ, Perigord, χώρα Γυϊέννης.
Πικαρδία, ἡ, Picardie, χώρα Γαλλίας.
Πικινίακον, τὸ, Pequigny, πόλις Πικαρδίας.
Πικτανία, ἡ, καὶ Πικτανία, Poitou, χώρα Γαλλίας.
Πικταύϊον, τὸ, Poitiers, πόλις Πικτανίας.
Πίλσνα, ἡ, Pilsen, πόλις Βοημίας.
Πιναρόλιον, τὸ, Pignerol, πόλις Πεδεμοντίου.
Πίρνα, ἡ, Pirna, πόλις Σαξονική.
Πίσαυρον, τὸ, Pesaro, πόλις Ἰταλίας.
Πισκαρία, ἡ, Peschiera, φρούριον Βενετικόν.
Πιστορία, ἡ, Pistoja, πόλις Τοσκάνας.
Πλαΰϊς, ὁ, Piave, ποταμὸς ἀπὸ Τυρόλου ἀρχόμενος καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Βενετικὸν κόλπον.
Πλαυΐα, ἡ, Plauen, πόλις τῆς Μεσομαρκίας, καὶ ἄλλη τῆς Βογτλανδίας.
Πλεσκοβία, ἡ, Plescow, πόλις καὶ χώρα Ῥωσίας.
Πλιμοῦθον, τὸ, Plymuth, πόλις Ἀγγλίας.
Πλόνα, ἡ, Plön, πόλις Ὀλσατίας.
Ποδιβράδιον, τὸ, Podiebrad, πόλις Βοημίας.
Ποδλαχία, ἡ, Podlachien, ἐπαρχία Πολονίας.
Ποδολία, ἡ, Podolien, χώρα τῆς μικρᾶς Ῥωσίας.
Πομμερανία, ἡ, Pommern, Δουκάτον Σαξονίας.
Πομπελώνη. Ζήτ. τὸ ἐφ.
Πομπηϊούπολις ἢ Πομπελώνα, Pampelona, πόλις Ἰσπανική.
Ποντινὸς, ὁ, ἢ Ποντιβὸν, τὸ, Ponthieu, χώρα Πικαρδίας.
Πορτάξεμον, τὸ, Pforzheim, πόλις Σουηβική.
Πόρτενα, ἡ, Pförten, πολίχνη Λυσατίας.

Πόσνα ἢ Ποσνανία, ἡ, Posen, πόλις Πολονίας.
Ποσνανία. Ζήτ. τὸ πρ.
Ποσόνιον, καὶ Πρεσβοῦργον, τὸ, Presburg, πόλις Οὐγγαρίας.
Ποσσίακον, τὸ, Poissy, πόλις τῆς Φραγκικῆς νήσου.
Ποστάμπιον ἢ Ποτεστάμπιον, τὸ, Potsdam, πόλις Προυσίας.
Πουλτουσκία, ἡ, Pultusk, πόλις Μασοβίας.
Πρεσβοῦργον, Ζήτ. Ποσόνιον.
Πριγνιτία, ἡ, Priegnitz, χώρα Βρανδεμβούργου.
Πριμισλαυΐα, ἡ, Prenzlau, πόλις Βρανδεβούργου.
Προβιγκία, ἡ, Provence, ἐπαρχία τῆς νοτίου Γαλλίας.
Πυρενεσχία, ἡ, καὶ Βύρα, Büren, πόλις Ἐλβετίας.

Ῥάβα. Ζήτ. Ἀραβονία.
Ῥαδεσία, ἡ, Retz, Πριγκιπάτον Βρετανίας.
Ῥαδομία, ἡ, Radom, πόλις Πολονίας.
Ῥαθενανΐα, ἡ, Rathenau, πόλις Γερμανική.
Ῥαιτία, ἡ, Graubünden, Γαλλ. les Grisons, Ἰταλ. i Grigioni, δημοκρατία Γρισώνων, χώρα ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἐλβετίαν.
Ῥαμβόλετον, τὸ, Rambouillet, χωρίον καὶ καστέλον πλησίον Παρισίων.
Ῥαμελία, ἡ, Ramelies, χωρίον Βραβαντίας.
Ῥαστάδιον, τὸ, Rastadt, πόλις Βάδας.
Ῥατισβόνα, ἡ, Regensburg, Γαλλ. Ratisbonne, νῦν πόλις Βαυαρική.
Ῥαϊχεμβάκον, τὸ, Reichembach, πόλις Λυσατίας καὶ ἄλλη Σιλησίας.
Ῥετεδέλιον, τὸ· Ζήτ. τὸ ἐφ.
Ῥετέλιον ἢ Ῥετεδέλιον, τὸ, Rethel, πόλις Καμπανίας.
Ῥευαλία, ἡ, Reval, πόλις Λιβονίας.
Ῥηγιναιγραδέκιον, τὸ, Königingrätz, πόλις Βοημίας.
Ῥηγιομόντιον, τὸ, καὶ Κονιγσβέργα, ἡ, Königsberg, πόλις Προυσίας.
Ῥηδονία, ἡ, Rennes, πόλις τῆς ἐν Γαλλίᾳ Βρετανίας.
Ῥημοὶ, οἱ, Rheims, πόλις Γαλλίας.
Ῥίπυλαι, αἱ, Rivoli, πόλις Πεδεμοντίου.
Ῥόανον, τὸ, Rohan, πόλις τῆς ἐν Γαλλίᾳ Βρετανίας.
Ῥοβέρετον, τὸ, Roveredo, πόλις Τυρόλου.
Ῥοθόμαγος, ὁ, καὶ Ῥόδομον, τὸ, Rouen, πόλις Νορμανδίας.
Ῥοκρόϊον, τὸ, Rocroy, πόλις Καμπανίας.
Ῥοστόχιον, τὸ, Rostock, πόλις Μεκελβούργου.
Ῥοτερόδαμον, τὸ, Rotterdam, πόλις Ὀλλανδίας.
Ῥουπερσβίλλα ἢ Ῥουπεσβίλλα, ἡ, Rapersweil, πόλις Ἐλβετική.
Ῥόφα, ἡ, Rochester, πόλις Γαλλίας.
Ῥοῦρα, ἡ, Reer, πόλις Βεστφαλική.
Ῥυγία, ἡ, Rügen, νῆσος τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης.
Ῥύπελλα, ἡ, Rochelle, πόλις Γαλλική.
Ῥυπιφοκάλδιον, τὸ, Rochefoucault, πόλις Ἐγκολτμίας.
Ῥυπιφόρτιον, τὸ, Rochefort, πόλις Λουξεμβούργου.
Ῥύσβικον, τὸ, Ryswick, πόλις Ὀλλανδίας.

Σφία, ἡ, If, νῆσος εἰς τὴν Προβιγκίαν.
Σχιμιδοβέργα, ἡ, Schmiedeberg, πόλις Σαξονίας. 2) Σιλησίας.

Τάβορον, τό, Tabor, πόλις Βοημίας.
Ταλαβρικὴ, ἡ, Talavera, πόλις Ἰσπανίας.
Τάναϊς, ὁ, Don, ποταμὸς Ῥωσίας.
Τάουννος, ὁ, Thaun, καττέλον εἰς τὸ κάτω Παλατινᾶτον.
Ταρβίσιον, τό, Treviso, χώρα Ἰταλική.
Τεπλίκιον, τό, Teplitz ἢ Töplitz, πόλις Βοημίας.
Τερίολον, τό, Tirol, Ἰταλ. Tirolo, Κομητᾶτον τῆς Αὐστρίας.
Τέσχενα, ἡ, Teschen, πόλις Σιλησίας.
Τέτναγγα, ἡ, Tetnang, πόλις Σουηβική.
Τίγυρον, τό, Zürich, πόλις Ἐλβετίας.
Τιλαουέμπτος, ὁ, Tagliamento ἢ Taiamento, ποταμὸς ἐκβάλλων εἰς τὸν Βενετικὸν κόλπον.
Τογγεβοῦργον, τό, Toggenburg, χώρα Γερμανικὴ, ἑνωθεῖσα μὲ τὴν Ἐλβετίαν.
Τολώνιον, τό, Toulon, πόλις παραθαλάσσιος τῆς Προβιγκίας.
Τόλητον, τό, Toledo, πόλις Ἰσπανίας.
Τόνιγγα, ἡ, Tonningen, πόλις Σλεσβίκου.
Τοργαυΐα, ἡ, Torgau, πόλις Σαξονική.
Τόρνακον, τό, Doornick, Γαλλ. Tournay, πόλις Φλανδρίας.
Τουερία, ἡ, Twer, πόλις τῆς Εὐρωπαίας Ῥωσίας.
Τραγουρία, ἡ, Trau, πόλις Δαλματίας.
Τραΐεκτον, τό, καὶ Οὐτραΐεκτον, ἢ Οὐλτραΐεκτον, Utrecht, πόλις Ὀλλανδικὴ παρὰ τὸν Ῥῆνον. 2) Τραΐεκτον παρὰ τὸν Μώσαν, Maastricht.
Τρανσισλανία, ἡ, Oberyssel, ἐπαρχία Ὀλλανδική.
Τραντταγάνα, ἡ, Alentejo, ἐπαρχία Πορτογαλλική.
Τραύας, ὁ, Trave, ποταμὸς Ὀλσατίας.
Τραῦνος, ὁ, Traun, ποταμὸς Σαλιτβούργου, ἐκβάλλων εἰς τὸν Δανούβιον.
Τρίβερις, ἡ, Trier, πόλις πάλαι Ἐκλεκτορικὴ παρὰ τὸν Ῥῆνον.
Τριβεσία, ἡ, Triebses, πόλις Πομμερανίας.
Τρίδεντον, τό, Trient, πόλις Τεριόλου.
Τρίκασσαι, αἱ, καὶ Τρικάσιον, τό, Troyes, πόλις τῆς ἐν Γαλλίᾳ Καμπανίας.
Τρονδέμιον, τό, Drontheim, πόλις Νορβηγίας.
Τροπαυΐα, ἡ, Tropau, πόλις Σιλησίας.
Τύγιον· Ζήτ. Ζύγιον.
Τύγγροι, οἱ, Tongern, πόλις Λεοδίου.
Τύλλιον, τό, Toul, πόλις Λοθριγγίας.
Τυργοβία, ἡ, Thurgau, Γαλλ. Turgovie, χώρα Ἐλβετική.
Τυρόνιον καὶ Τυρώνιον καὶ Καισαρόδουνον τὸ αὐτὸ, Tours, πόλις Γαλλική.

Ὕνιγγα, ἡ, Hüningen, φρούριον Συνδγαυίας.
Ὕόνας, ὁ, Yonne, ποταμὸς Γαλλίας.

Ὑπλανδία, ἡ, Ypland, ἐπαρχία Σβεκίας.
Ὑσεδομία, ἡ, Usedom, νῆσος τῆς ἔμπροσθεν Πομμερανίας.
Ὑσεμβοῦργον, τό, Ysemburg, πόλις Βεταυΐας.
Ὕσιγγα, ἡ, Usingen, πόλις Βεττεραυΐας.
Ὕτινον, τό, Udine, πόλις Φριουλίας.
Ὑψαλία, ἡ, Upsal, πόλις Σβεκίας.

Φαλοῦνα, ἡ, Fahlun, πόλις Σβεκική.
Φαλκοπία, ἡ, Falköping, πόλις Γοτθίας.
Φάνον, τό, Fano, πόλις τῆς παπικῆς ἐπικρατείας.
Φάρα, ἡ, Fere, πόλις Πικαρδίας. 2) Καμπανίας.
Φαυεντία, ἡ, Faenza, πόλις Ἰταλίας.
Φαύκεναι, αἱ, Füssen, πόλις Σουηβίας.
Φερβελῖνον, τό, Fehrbellin, πόλις τῆς μέσης Μαρκίας.
Φιννία, ἡ, Finnland, ἐπαρχία πάλαι μὲν Σβεκική, νῦν δὲ Ῥωσική.
Φιονία, ἡ, Fühnen, Δανικὴ νῆσος.
Φλανδρία, ἡ, Flandern, Γαλλ. Flandre, Ἰταλ. Fiandra, Κομητᾶτον Βελγίου.
Φλενσεβοῦργον, τό, Flensburg, πόλις Γερμανική.
Φοντεναῖον· Ζήτ. τὸ ἐφεξῆς.
Φοντενιακὸν καὶ Φοντεναῖον, τό, Fontenai, πόλις Πικταυΐας.
Φόρλιον· Ζήτ. τὸ ἐφεξῆς.
Φόρος Λιβίου, Forli, πόλις Ἰταλική.
Φουλχερία, ἡ, Chierra d'Adda, χώρα Ἰταλίας.
Φραγκία, ἡ, Franken, Γαλλ. Franconie, Ἰταλ. Franconia, χώρα Γερμανικὴ, λέγεται καὶ Φραγκονία. Ἐπροκρίθη ὅμως ἐνταῦθα τὸ πρῶτον.
Φραγκικὴ νῆσος, Isle de France, ἐπαρχία Γαλλική.
Φραγκοδαλία, ἡ, Frankenthal, εἰς τὸ πάλαι Παλατινᾶτον.
Φραγκονία· Ζήτ. Φραγκία.
Φραγκοστείνιον, τό, Frankenstein, πόλις Σιλησίας.
Φραγκοῦσα, ἡ, Frankenhausen, πόλις Θυριγγίας.
Φραγκοφόρτιον, τό, Frankfurt, Γαλλ. Francfort, Ἰταλ. Francoforte, πόλις ἐλευθέρα παρὰ τὸν ποταμὸν Μαῖνον. β) παρὰ τὸν Βιάδρον, ἥτις λέγεται Φραγκοφόρτιον καὶ Φραγκοφορδία.
Φραουστάδιον, τό, Fraustadt, πόλις Πολονίας.
Φραιβέργα καὶ Φρειβέργα, ἡ, Freiberg, πόλις Γερμανική.
Φρειβοῦργον, τό, Freiburg, πόλις Βρισκάνίας. 2) Ἐλβετίας.
Φρεισία ἢ Φρισία, ἡ, Friesland, Γαλλ. la Frise, Ἰταλ. la Frisia. Ἀνατολικὴ, Ostfriesland, ἐπαρχία Γερμανική. 2) Φρεισία δυτικὴ, Westfriesland, ἐπαρχία Ὀλλανδική.
Φρείσιγγα, ἡ, Freisingen, πόλις Βαυαρική.
Φύξινον, τό, Foix, πόλις Λαγκεδοκίας.

Χεμνίτιον, τό, Chemnitz, πόλις Σαξονική.
Χινώνιον, τό, Chinon, πόλις Γαλλίας.
Χριστιανία, ἡ, Opslo, πόλις Νορβηγίας.
Χριστιανοστάδιον, τό, Christianstadt, πόλις Γοτθίας.
Χρύδιμον, τό, Chrudim, πόλις Βοημίας.

Ὠγυγία, ἡ, Hogue, ἀκρωτήριον Νορμανδίας.
Ὠενζόλερνον, τὸ, Hohenzollern, πόλις Σουηβίας.
Ὠεστάδιον, τὸ, Höchstädt, πόλις Σαξονική.
Ὡρνία, ἡ, Hoorn, πόλις Ὀλλανδική.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ.

Ἀλβεναρδία, ἡ, ταυτ. Ἀλδενάρδα, τὸ όπ. Ζήτ.
Ἀλσεία, ἡ, Alzey, πόλις τοῦ πάλαι Παλατινάτου.
Αὐδόμαρον, τὸ, Saint Omer, πόλις Ἀρτεσίας.
Αὐρηλιανοὶ, οἱ, λέγεται κυρίως ἡ πόλις Orleans, ὡς καὶ Παρίσιοι τὸ Paris. Εἰς ὅλον ὅμως τὸ ἀνὰ χεῖρας σύγγραμμα ὠνομάσθη Αὐρηλία διὰ τὸ ἁπλούστερον, καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι γεωγράφοι νεώτεροι τὴν ὀνομάζουσι.

Βελδεντία, ἡ, Veldenz, χώρα τοῦ πάλαι Παλατινάτου.
Βερδοῦνον ἐγράφη κἄποτε τὸ Βερδοῦννον, τὸ όπ. Ζήτ.
Βεσόντιον, τὸ, Besançon, πόλις Βουργουνδίας.
Βῆκτις, ιδος, ἡ, Wight, νῆσος πλησίον Ἀγγλίας.
Βινδεσόριον, τὸ, Windsor, πόλις Ἀγγλίας.
Βινδόκιτον τὸ αὐτὸ καὶ Βινδόκινον, τὸ όπ. Ζήτ.
Βλεναυΐον τὸ αὐτὸ Βλενάβιον, τὸ όπ. Ζήτ.
Βλεχιγγία, ἡ, Blechingen, ἐπαρχία Γοτθίας.
Βλίτεραι, αἱ, Besiers, πόλις Λαγγουεδοκίας.
Βρεισίακον τὸ αὐτὸ καὶ Βρισίακον, τὸ όπ. Ζήτ.

Γάδειρα, τὰ, Cadix, πόλις Ἱσπανίας παραθαλάσσιος.
Γλυκεστάδιον, τὸ, Glückstadt, πόλις Ὁλσατίας.
Γρουβενάγα, ἡ, Grubenhagen, πόλις Ἀννοβέρας.
Γρυφιφέλδα, ἡ, Greifenfeld.
Γυαδίσταλλον, τὸ, καὶ Γυαστέλλα, ἡ, Guastalla, πόλ. Λομβαρδίας.

Δειφόλτα, ἡ, Diepholt, Κομητάτον Βεστφαλίας.
Διναίτιον, τὸ, Dinant, πόλις Βουργουνδίας.
Δοῦβρις, ἡ, Dover, πόλις Ἀγγλίας.

Ἑλλεβόβικον, τὸ, Elbeuf, πόλις Νορμανδίας.

Ἰεμτία, ἡ, Jämtland, ἐπαρχία Νορβηγίας.

Καισαρσουέρδα, ἡ, Kaiserswerth, πόλις Βάδας.
Καντάβριγία, ἡ, Cambrigde, πόλις Ἀγγλίας.
Καπρούτιον, τὸ, Cheuronse, πόλις τῆς Φραγκικῆς νήσου.
Κομβλεντία ἡ αὐτὴ καὶ Κομφλουεντία, τὸ όπ. Ζήτ.
Κρουκινίακον, τὸ, Creutzenach, πόλις τοῦ πάλαι Παλατινάτου.

Λῆθα, ἡ, Leith, πόλις Σκωτίας.
Λιγκολνία, ἡ, Lincoln, πόλις Ἀγγλίας.
Λίλλα· Ζήτ. Νῆσος.
Λυκιονία, ἡ, Luçon, πόλις Γαλλίας.

Μονάριον, τὸ, Monheur, πόλις Γαλλίας.
Μοντβελγάρδον, τὸ, Mümpelgard, Γαλλ. Montbeillard, πόλις νῦν τῆς Γαλλίας.

Νῆσος, καὶ Λίλλα, ἡ, Λατιν. Insula, Γερμ. Ryssel, Γαλλ. l'Isle, πόλις Φλανδρίας.
Νίβερνον, τὸ, κἄποτε καὶ Νέβερσον, Nevers, πόλις Γαλλίας.
Νιδρωσία ταυτ. Νιδροσία, τὸ όπ. Ζήτ.

Ὀλιβεντία, ἡ, Olivenza, πόλις Πορτογαλλίας.
Ὀππενείμιον, τὸ, Oppenheim, πόλις τοῦ πάλαι Παλατινάτου.
Ὄρθυγγα, ἡ, Wordingbor, πόλις Ὁλσατίας.
Ὀστελία ταυτ. Ὀσιλία, τὸ όπ. Ζήτ.
Οὖλλος, ὁ, Hull, ποταμὸς Ἀγγλίας καὶ πόλις πλησίον αὐτοῦ.
Οὐλτονία, ἡ, Ulster, ἐπαρχία Ἰρλανδίας.
Οὐνδικτονία, ἡ, Hundington, πόλις καὶ Κομητάτον Ἀγγλίας.
Οὖον, τὸ, Huy, πόλις Λεοδίου.

Πέρθον, τὸ, St. Jonston, πόλις καὶ ἐπαρχία Σκωτίας.
Πορτασέμιον, τὸ, Pforzheim, πόλις Βάδας.
Πύργος, Tower, φρούριον μικρὸν πλησίον Λονδίνου.

Ῥόδομον, τὸ, Ζήτ. Ῥοθόμαγος.

Σαλύτιον, τὸ, Saluzzo, πόλις καὶ χώρα Πεδεμοντίου.
Σαραπόντιον, τὸ, Saarbrück, πόλις τοῦ ἄνω Ῥήνου.
Σειλινίακον, τὸ, Seignelay, πόλις Βουργουνδίας.
Σίγα, ἡ, Siegen, πόλις Γερμανίας.
Σολίσβακον, τὸ, Salzbach, πόλις Γερμανίας.
Σπονέμιον, τὸ, Sponheim, Κομητάτον τοῦ ἄνω Ῥήνου.
Στολόφα, ἡ, Stolhofen, πόλις Βάδας.

Τέξελλα, ἡ, Texel ἢ Tessel, νῆσος Ὀλλανδίας.

Ὕξελα, Ἐξετέρα καὶ Ἐξωνία, Exeter, πόλις Ἀγγλίας.

Φλωριακὸν, τὸ, Fleury, πόλις Βουργουνδίας.

Ὠΐα, ἡ, Hoya, Κομητάτον Βεστφαλίας.

1831, Αὐγούστου 20.

Διορθώσεις καὶ προσθῆκαι.

Ἦσαν ἤδη τυπωμένα ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἀνὰ χεῖρας συντάγματος ἕως τῆς 22 Αὐγούστου 1831, ὅταν ἡ πλησιάζουσα τρομερὰ νόσος χολέρα ἠνάγκασε τὸν ἀῤῥωστικὸν ἄλλως ἐκδότην νὰ παραιτήσῃ τὸν μόνον ἔτι μένοντα ἀτύπωτον κατάλογον τῶν συνδρομητῶν καὶ νὰ καταφύγῃ πρὸς καιρὸν εἰς Τεργέστην. Ἐκεῖ ζῶν εἰς τὸν κύκλον τῶν συγγενῶν του ἠδυνήθη ἐκ βεβαίων πηγῶν νὰ διορθώσῃ μέρη τινὰ ἐσφαλμένα, καὶ ν' ἀκούσῃ καὶ τὰς τραγικὰς προσθήκας εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος.

Τόμ. Γ', σελ. 398, στίχ. 26. Ἐκ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου Γ' (Τόμ. Γ', σελ. 400) ἴδα κατὰ τύχην δύω ἰδιόχειρά του ἐν Τεργέστῃ, τὸ μὲν ἐπιγραφόμενον „Κωμῳδία", περιγράφον κωμικῶς τὰς ἀγυρτίας τοῦ Αὐξεντίου· τὸ δὲ, „Περιγραφὴ τῆς εἰς τὸ Σινᾶ ὄρος ὁδοιπορίας τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου." Εἰς ταῦτα ἀνέγνωσα, ὅτι Κύριλλος ὁ Ε' ἐτέθη δευτέραν φορὰν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον διὰ δημεγερσίας τὴν 6. Σεπτ. 1752.

Στίχ. 27. Ὁ Αὐξέντιος δὲν ἐθανατώθη, ἀλλὰ κατὰ τὴν εἰρημένην κωμῳδίαν μόνον δύω πρωταίτιοι τῆς δημεγερσίας. Αὐτὸς δὲ ἐστάλθη ἐξόριστος εἰς τὸν Ἄθωνα. Τί δὲ ἀπέγεινεν ἐκεῖθεν, μένει ἄγνωστον.

Σελ. 400, στίχ. 12. Ὁ Καλλίνικος αὐτὸς διηγεῖται εἰς τὸ δεύτερον τῶν προειρημένων συγγραμμάτων του, ὅτι ἐξωρίσθη εἰς τὸ Σίναιον ὄρος, καὶ περι-

γράφει τὰ τῆς ὁδοιπορίας του μὲ ζωγραφικὸν κάλαμον ἱστορίας καὶ ὅσα ἴδεν ἀξιόλογα. Ἐκεῖθεν ἀνεχώρησε κρυφίως καὶ ὑπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· καὶ μετὰ τοῦτο δι' ἀδείας τῆς ἐκκλησίας μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του.

Τόμ. ΙΒ', σελ. 474, στίχ. 25. Ἡ Χολέρα μετέβη εἰς τὴν Προυσίαν, καὶ ἐθέρισε πολλὰς χιλιάδας· εἰς Βερολῖνον ἀπέθαναν ἕως Δεκεμβ. 28, 1419. Εἰσεχώρησεν εἰς τὴν Αὐστρίαν, καὶ ἐκ τῆς Γαλλικίας (ἴδε τὸν Πίνακα τοῦ τόμου τούτου λέξ. Χολέρα) ἥρπασε πολλὰς χιλιάδας. Εἰς τὴν Οὑγγαρίαν ἀνεφάνη τὴν 13. Ἰουνίου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἐπικρατείας ἐθανάτωσεν ἕως τὸν Δεκέμβρ. 190,000 κατοίκων. Εἰς Βιένναν ἐξεῤῥάγη τὴν 14. Σεπτ. ἕως Ἰαν. 3, 1832 ἐθανάτωσε 2061. Ἐχώρησεν εἰς τὴν ἄνω Αὐστρίαν ἕως Λιντίου. Εἰς δὲ τὰς βορείους χώρας τῆς Γερμανίας διεδόθη εἰς Ἀμβοῦργον, εἰς τὰς πλησίον Δανικὰς χώρας, εἰς τὴν Ἀννοβέραν, καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀγγλίας Συνδερλανδίαν. Ποῦ θέλει σταθῆν ὁ φρικτὸς χείμαῤῥος τῆς ὀλεθρίου ταύτης νόσου, κύριος οἶδεν. Εἰς τὰ Ἀνατολικὰ μέρη δὲν ἔκαμε φθορὰν μικροτέραν. Ἑβδομάδας τινὰς κατὰ τὸν Σεπτέμβριον ἐβασάνισε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ Σμύρνην. Ἐξηπλώθη ἔπειτα εἰς Ἀδριανούπολιν, Καλλίπολιν, Φιλιππούπολιν, εἰς τὰς Σέῤῥας, καὶ εἰς τὰ Πιτόλια. Τὸν Αὔγουστον ὅλον καὶ ἕως 20. Σεπτ. ἠφάνισεν ἀπ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν τῆς Αἰγύπτου ὑπὲρ τὰς 100,000 ἀνθρώπων. Χολέρα καὶ ἐπαναστάσεις, ἦσαν αἱ τρομεραὶ μάστιγες τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ τὸ 1831 ἔτος. Εἴθε κύριος νὰ χαρίσῃ εἰς τὸ πλάσμα του ἐφεξῆς ὑγίειαν καὶ εἰρήνην!

Σελ. 481. Ὁ ἀρχιστράτηγος Πασκεβίκιος (ἴδε τὸν Πίνακα τοῦ τόμου τούτου Λέξ. Πασκεβίκιος) στενοχωρήσας τὴν Βαρσοβίαν πανταχόθεν τὴν ἐκυρίευσε τὴν 8. Σεπτ. καὶ πρὸς τιμήν του ἀνηγορεύθη ὑπὸ του Αὐτοκράτορός του Πρίγκιψ Βαρσοβίας. Τὰ πρὸς βοῤῥᾶν καὶ νότον Πολονικὰ στίφη κατέφυγαν εἰς τὴν

Προυσίαν καὶ Αὐστρίαν, καὶ οὕτως ἔπαυσεν ἡ μανία τοῦ ὀλεθρίου Ἄρεως. Εὐμενέστατα ἐμεταχειρίσθη τὴν δορίκτητον χώραν ὁ Αὐτοκράτωρ Νικόλαος, καὶ ἐκ τῆς πασιδήλου φιλανθρωπίας του ἐλπίζεται ταχεῖα θεραπεία τῶν πληγῶν, τὰς ὁποίας ἐπέφερεν εἰς τὸ Πολονικὸν ἔθνος ἡ ἀσύνετος ἐπανάστασις.

Σελ. 517, στίχ. 25. Τοῦ Πατριάρχου τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ περὶ τὸ 1820 ἔτος· ἀλλὰ δὲν εὐτύχησα νὰ ἴδω ἕως τώρα κἀνὲν ἀντίτυπον.

Σελ. 578, στίχ. 26. Τὸ ὄνομα Ὑούγγιος εἶναι μνημονικόν μου ἁμάρτημα. Ἐν Τεργέστῃ διατρίβων ἐβεβαιώθην ἀπὸ τὸν ἄριστον καὶ ἄνδρα καὶ φίλον μου Ἰάκωβον Ρώταν, ὅς τις εἰς τὴν νεοτητά του συνέζησε μὲ τὸν εἰρημένον ἱερέα, καὶ εἰς τὰς τούτου φιλανθρώπους ἀρετὰς καὶ τὴν ἔξοχον παιδείαν ὁμολογεῖ μεγίστας χάριτας. Κατὰ τούτου λοιπὸν τοῦ ἀνδρὸς τὴν μαρτυρίαν, καὶ κατὰ ἰδιοχείρους ἐπιστολὰς τοῦ μακαρίτου ἱερέως, τὸ ἀληθινόν του ὄνομας εἶναι Κέϋνος (Koun).

Σελ. 677, στίχ. 17. Ἡ ἱλαρότης καὶ φρόνησις τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος εὕρηκεν ἀποτρόπαιον ἀμοιβὴν ἐκ φατρίας τινὸς τῶν Ἑλλήνων. Ἐπρόκρινα νὰ μὴ ὑπάρχω πλέον εἰς τὸν κόσμον παρὰ νὰ προσθέσω εἰς τὰς ἱστορίας τοῦ ἀναστηθέντος ἔθνους μου κακούργημα (ἐὰν καὶ μερικὸν καὶ μὴ ἀποδιδόμιον εἰς ὅλον τὸ ἔθνος), τὸ ὁποῖον κατὰ δυστυχίαν κινδυνεύει νὰ δείξῃ βεβαίαν καὶ ἀναντίῤῥητον τὴν γνώμην τοῦ Ἡρωδιανοῦ. „Ἀρχαῖον τοῦτο πάθος Ἑλλήνων, οἱ πρὸς ἀλλήλους στασιάζοντες ἀεὶ, καὶ τοὺς ὑπερέχειν δοκοῦντας καθελεῖν θέλοντες, ἐτρύχωσαν τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκείνων, γηράσαντα καὶ παρ' ἀλλήλους συντριβέντα, Μακεδόσιν εὐάλωτα καὶ Ῥωμαίοις δοῦλα γεγένηται [καὶ τελευταῖον Τούρκοις]. Τὸ δὲ πάθος τοῦτο τοῦ ζήλου καὶ φθόνου μετῆλθεν εἰς τὰς καθ' ἡμᾶς πόλεις" (Ἡρωδ. Γ', 2.). Εἴθε νὰ συννοήσωσι τὴν ἀλήθειαν ταύτην οἱ ἀμείλικτοι στασιασταὶ, καὶ διὰ τῆς ὁμονοίας

των ν' ἀποπέμψωσιν ἀπὸ τὴν πολυπαθῆ Ἑλλάδα τὸ δι' αὐτοὺς προσερχόμενον νέφος τῶν φρικτῶν δυστυχιῶν.

Ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρία φαίνεται ὅτι ἐξ ἀρχῆς δὲν εὐηρέστησεν εἰς ἄνδρας, οἵ τινες ἐπεθύμουν νὰ ἄρχωσιν αὐτοί. Ἐνδέχεται νὰ ἐφάνη δυσάρεστος καὶ εἰς πολλοὺς ἀδιαφόρους. Οὐδὲ Ζεὺς πᾶσιν ἁνδάνει, λέγει ἡ παροιμία. Ὁ ἀνὴρ, διὰ νὰ βάλῃ τάξιν εἰς χώραν ἔρημον καὶ πλήρη δυστυχίας, ἔπρεπε νὰ δοκιμάζῃ διάφορα μέσα, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύναντο ἐξ ἅπαντος νὰ ἐπιτυγχάνωσιν ὅλα τὸν ποθούμενον σκοπόν. Εὐγνωμοσύνης ἦτο νὰ τὸν εὐχαριστῶσι διὰ τὰ εὐτυχοῦντα, παραβλέποντες τὰ ἀτυχῆ, καὶ προσμένοντες τὰ καλήτερα ἀπὸ τὸν καιρόν. Ἀλλὰ δεδόσθω, ὅτι καὶ ἰδιοτέλεια παρήδρευεν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Κυβερνήτορος. Δὲν ἠδύνατο ὅμως κἀνεὶς νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ὁ ἔνδοξος ἀνὴρ, γνωστὸς εἰς ὅλους τοὺς Μονάρχους τῆς Εὐρώπης προσωπικῶς, γνωστὸς εἰς ὅλους τοὺς πρώτους λειτουργούς των, καὶ φίλος πολλῶν, συνέδεε τὰ Εὐρωπαῖα κράτη μὲ τὴν Ἑλλάδα σύνδεσμον σωτηριωδέστατον εἰς αὐτὴν διὰ τὰς περιστάσεις της. Παρεκτὸς τούτων, ἐὰν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς φατρίας, εἴτε ἐκ βαθυτάτης συνέσεως καὶ πολιτικῆς ἐπιστήμης, εἴτε δι' ἄλλους λόγους, ἔβλεπαν βλαβερὰν τὴν παρουσίαν τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα· οἱ αὐτοὶ ἦσαν βέβαιοι, ὅτι τρεῖς μεγάλαι δυνάμεις τῆς Εὐρώπης μὲ γνώμην καὶ τῶν λοιπῶν ἐσκέπτοντο νὰ στείλωσιν ἐντὸς ὀλίγου Ἡγεμόνα εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ παύσωσι τὴν Καποδιστρικὴν κυβέρνησιν, καὶ ἂν ἤθελαν καὶ ἂν δὲν ἤθελαν οἱ Ἕλληνες τὸν Κυβερνήτην. Ὁ πόθος τῶν πολιτικῶν τούτων ἔμελλεν ἐξ ἅπαντος νὰ πληρωθῇ. Πρὸς τί λοιπὸν ἡ ταραχή; πρὸς τί ζημίαι τεράστιοι; πρὸς τί πράξεις ἀναπολόγητοι;

Ἡ ἀντίθεσις, στήσασα τὴν καθέδραν της εἰς τὴν Ὕδραν, ἀπεφάσισε νὰ μεταβάλῃ τὴν κυβέρνησιν καὶ ἤρχισεν ἀπὸ τὸν Φεβρ. τοῦ 1831 ἔτους νὰ προετοιμάζῃ

εἰς τοῦτο τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων. Ἐφημερὶς Ἀπόλλων ὀνομασθεῖσα, ἐκδιδομένη ἐκεῖ μὲ προστασίαν τῶν ἀντιπάλων ἤρχισε νὰ πολεμῇ τὴν κυβέρνησιν χωρὶς νὰ ὀνομάζῃ ῥητῶς τὸν κυβερνῶντα. Λόγιοι τινὲς, συνηρπασμένοι ἀπὸ τὰ μυστήρια τῆς τῶν Γάλλων πολιτικῆς, διέδιδαν εἰς τὸ γένος διατριβὰς, διὰ τῶν ὁποίων ἀπέδειχναν τυραννουμένην τὴν Ἑλλάδα, ἐπειδὴ ἡ κυβέρνησις δὲν ἐφύλαττε τύπους τινὰς ἀγαπητοὺς εἰς τὴν Γαλλικὴν πολιτείαν. Ἀπρόληπτοι ἀναγνῶσται, ἐξεύροντες ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι ἀκόμη Γάλλοι, ὅτι τὰ πολιτεύματα σχηματίζονται φυσικῶς καὶ βαθμηδὸν ἐκ τῶν ἐπικρατούντων ἐθῶν καὶ ἠθῶν καὶ χρειῶν ἑκάστου ἔθνους, ἐλυποῦντο τὴν ὀλέθριον ταύτην κίνησιν, τὴν ὁποίαν ἐκίνουν φιλαρχία τινῶν, καὶ ἄλλων συνηρπασμένος ἐνθουσιασμός. Οἱ δὲ ἁπλοῖ καὶ ἄκακοι νησιῶται, καὶ ἐξαιρέτως οἱ εἰς τὴν Σύραν ἐμπορευόμενοι, ἐπίστευσαν ἐκ τῶν χρησμοδοτημάτων τοῦ Λοξίου, ὅτι ὑπόκεινται εἰς ζυγὸν Νερωνικὸν, καὶ ὅτι πᾶν μέσον εἶναι ἅγιον, μὲ τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ καθαιρεθῇ ὁ τύραννος. Παρὰ τὸν Ἀπόλλωνα προδιέθεσε τὸν λαὸν καὶ μυστική τις ἑταιρία, ἥτις κολακεύουσα τοὺς Ἁρματωλοὺς, τοὺς ναύτας, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς ἱερεῖς, ὡς τάχα καταφρονουμένους ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν, ἔκαμεν ὅλας τὰς ἑλληνικὰς νήσους, παρεκτὸς τῆς Τήνου, νὰ συνορκισθῶσι κατὰ τῆς κυβερνήσεως.

Περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου, ἀφοῦ ἐνόμισαν οἱ πρωτουργοὶ ὅτι ἐκέρδησαν εἰς τὸ μέρος των ὅλας τὰς καρδίας τοῦ ἔθνους, ἤρχισαν νὰ στηλιτεύωσι ῥητῶς τὸ πρόσωπον τοῦ Κυβερνήτου. Π. Σοῦτσος ἐτύπωσεν ἐν Ἑρμουπόλει τῆς Σύρας Λίβελον ἐπιγραφόμενον „Διαγωγὴ τοῦ Κόμητος Ἰωάννου Καποδίστρια,“ ὅπου, ἀφοῦ τὸν ὕβρισε τὰ ἐξ ἀμάξης, ἐπρόσθεσεν ἐπὶ τέλους καθαρά: „Τὸ ἔθνος δὲν σὲ θέλει. Φύγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.“ Διάφοροι ἄλλαι κωμικαὶ καὶ τραγικαὶ διατριβαὶ ἐτυπώθησαν εἰς Ὕδραν καὶ Σύραν.

Ὁ δὲ περικλεὴς Κυβερνήτωρ εἰς τὴν προφανῆ
ταύτην διαίρεσιν τοῦ γένους ἔδειξεν ἀνεξικακίαν καὶ
ἀμεριμνίαν, ἥτις ἔβλαψε τὴν Ἑλλάδα περισσότερον
παρὰ ἐὰν ἦτο ἀναντίῤῥητος ἡ διακηρυττομένη τυραν-
νία του. Κἀνὲν μέσον αὐστηρὸν δὲν ἠθέλησε νὰ με-
ταχειρισθῇ· οὐδ᾽ ἀπολογία κἂν ἕως περὶ τὰ τέλη Αὐ-
γούστου δὲν ἐφαίνετο εἰς τὴν Κυβερνητικὴν ἐφημερί-
δα πρὸς τὰς πολλὰς κατηγορίας τῶν ἀντιπάλων του.
Βέβαιος ὢν περὶ τῆς καθαρότητος τῶν σκοπῶν του ἀφι-
νεν εἰς τὸν καιρὸν, ὡς ἔγραφε πρὸς τὸν φίλον του Εἲ-
νάρδον, νὰ μαρτυρήσῃ τὴν ἀγαθότητα ἢ κακίαν τῶν
πράξεών του. Κἀνὲν ἀμυντήριον κατ᾽ ἐνδεχομένης προσ-
βολῆς δὲν ἦτο ἕτοιμον. Καὶ αὐτὴ ἡ περίφημις φρεγάτα
τοῦ ἔθνους Ἑλλὰς ἵστατο εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πόρου
μετ᾽ ἄλλων πολεμικῶν πλοίων ἄοπλος καὶ κενὴ ἀπὸ
ναύτας στρατιώτας.

Τὴν ἀμεριμνίαν του ταύτην παρατηρήσαντες οἱ
ἀντίπαλοι ἀπεφάσισαν νὰ μὴ χρονοτριβῶσιν, ἀλλὰ νὰ
βάλωσιν εἰς ἔργον τὰς βουλάς των. Ἔστειλαν τὸν Μια-
ούλην καὶ Μαυροκορδάτον μὲ στῖφος Ὑδριωτῶν εἰς τὸν
Πόρον καὶ ἐκυρίευσαν τὸν ναύσταθμον, τὸ μέγα πλοῖον
καὶ ἄλλα τινὰ μικρότερα καὶ τὸ φρούριον τοῦ Πόρου.
Ἔχασε τώρα πλέον τὴν ὑπομονὴν ὁ Κυβερνήτης, καὶ
ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς Διακτόρους τῶν τριῶν μεσιτευ-
τριῶν δυνάμεων τὸ γεγονός. „Οἱ κύριοι πλοίαρχοι
„(λέγει ἡ αὐθεντικὴ ἀγγελία τῆς κυβερνήσεως δημοσι-
„ευθεῖσα τὴν $\frac{3}{15}$ Αὐγούστου) Λιὸνς καὶ Λαλὰνδ καὶ Ῥί-
„κὸρδ, διοικηταὶ τῶν μοιρῶν Ἀγγλικῆς καὶ Γαλλικῆς
„καὶ Ῥωσικῆς, πλεύσαντες εἰς Πόρον, ἐπανέλαβαν πρὸς
„τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ ἀνταρτικοῦ κινήματος ὅσα προεκή-
„ρυξαν οἱ τρεῖς ἀντιπρέσβεις ἐν ὀνόματι τῶν αὐλῶν
„των, καὶ τοὺς ἐπρόσταξαν ν᾽ ἀναχωρήσουν παραδίδον-
„τες εἰς τὴν κυβέρνησιν τὰ ἐθνικὰ πλοῖα· ἀλλ᾽ ὁ Μαυ-
„ροκορδάτος καὶ ὁ Μιαούλης ἀπεκρίθησαν, ὅτι ἦσαν
„προσταγμένοι ἀπὸ τὸ κοινὸν τῆς Ὕδρας νὰ μὴ ὑπ-

,,ακούσουν εἰς τὴν προσταγήν των. Οἱ μὲν κύριοι Λιὸνς
,,καὶ Λαλὰνδ ἀπέπλευσαν εἰς Ναύπλιον διὰ νὰ συν-
,,διαλεχθῶσι περὶ τούτου μὲ τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ μὲ
,,τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν· ὁ δὲ κύριος Ῥικὸρδ ἔμει-
,,νεν εἰς τὸν Πόρον καὶ ἐφύλαττε μὲ τὸ δίκροτόν του καὶ
,,ἓν ἐκ τῶν βρικκίων του τὸ μέγα στόμιον τοῦ λιμέ-
,,νος ἐνῷ τὸ μικρὸν ἐφυλάττετο ἀπὸ ἕτερον βρίκκιον
,,Ῥωσικὸν τὸν Τηλέμαχον."

,,Τὸ ἑσπέρας, ἀφοῦ ἀνεχώρησαν οἱ κύριοι Λιὸνς
,,καὶ Λαλὰνδ, κορβέτα ἐξ Ὕδρας ἐρχομένη ἐπροσπάθη-
,,σε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν λιμένα διὰ τοῦ μικροῦ στομίου.
,,Τὸ Ῥωσικὸν πλοιάριον, τὸ ὁποῖον ἐστάλθη ὑπὸ τοῦ
,,Ῥωσικοῦ βρικκίου νὰ εἴπῃ εἰς τὴν κορβέταν ν' ἀνα-
,,χωρήσῃ, ἀπεκρούσθη τουφεκιζόμενον. Πάραυτα δὲ
,,τὸ φρούριον τοῦ Πόρου, παραδοθὲν δι' αἰσχρᾶς προ-
,,δοσίας εἰς τοὺς ἀντάρτας, καὶ ἡ κορβέτα Σπέτσαι,
,,κυριευθεῖσα ἤδη παρ' αὐτῶν, ἐκανονιοβόλουν ταυτο-
,,χρόνως τὸν Τηλέμαχον, καὶ μετὰ δύω ὡρῶν μάχην
,,ἡ μὲν κορβέτα Σπέτσαι ἀφῃρέθη τὰ κατάρτια, ἡ δὲ
,,ἑτέρα ἐβιάσθη νὰ ὀπισθοδρομήσῃ."

,,Οἱ Ὑδραῖοι ἐνδυναμώσαντες ἐκ νέου τὰ πλοῖα
,,των καὶ ζητήσαντες καὶ βοήθειαν ἀπὸ τὸ κοινόν των
,,ἡτοιμάσθησαν πάλιν εἰς ἀντίστασιν. Ὁ δὲ κύριος Ῥι-
,,κορδ ἔκρινε τώρα ἀναγκαῖον νὰ κυριεύσῃ τὰς δύω κορ-
,,βέτας τὰς ὁρμούσας εἰς τὸν μικρὸν κόλπον τοῦ Μο-
,,ναστηρίου. Ἓν βρίκκιον Ῥωσικὸν καὶ τρία Ἑλληνι-
,,κὰ ἐμβῆκαν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον· καὶ εἰς ὀλίγας στιγ-
,,μὰς ἡ μὲν κορβέτα Σπέτσαι ἐπέταξεν εἰς τὸν ἀέρα,
,,ἡ δὲ ἄλλη παρεδόθη. Οἱ ἀντάρται ἐτρόμαξαν καὶ ἐ-
,,λειποτάκτουν, καὶ οἱ Πορῖται ἐζήτουν νὰ παραδοθοῦν
,,εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ὁ δὲ Μιαούλης, μείνας εἰς τὴν φρε-
,,γάταν Ἑλλάδα μὲ εἴκοσιν ἀνθρώπους, ἐμήνυσεν εἰς
,,τὸν Ῥίκορδ, ὅτι ἐὰν πολεμηθῇ, θέλει καύσειν τὴν ναῦν
,,Ἑλλάδα καὶ τἄλλα πλοῖα. Αὐτὸς τὸν ὑπεσχέθη, ὅτι
,,μένει ἥσυχος ἕως νὰ ἔλθουν οἱ συναδελφοί του ἀπὸ

,,τὸ Ναύπλιον. Ἔγεινε μεταξύ των συνθήκη, Νὰ ἀνα-
,,χωρήσουν οἱ Ὑδραῖοι ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ πλοῖα. 150 ἄν-
,,θρωποι νὰ ἐμβοῦν εἰς τὴν πόλιν Πόρον, καὶ ὁ Μιαούλης
,,νὰ μείνῃ μὲ 50 Ὑδραίους εἰς τὴν Ἑλλάδα ἕως οὗ νὰ
,,φθάσουν οἱ κύριοι Λιὸνς καὶ Λαλὰνδ. Μέρος τῆς συν-
,,θήκης ταύτης ἐβάλθη εἰς πρᾶξιν τὸ πρωῒ τῆς 1/13 Αὐ-
,,γούσ., καὶ ἐπροσμένετο τελεία κατάπαυσις τῶν κακῶν."

,,Ἀλλὰ τί συνέβη πάραυτα, τὸ ἐφανέρωσε μὲ
,,τὴν λακωνικήν ἐπιστολήν του ὁ γενναῖος ἀληθῶς Κα-
,,νάρης: ,,Ὁ Μιαούλης παρέδωκεν εἰς τὰς φλόγας τὴν
,,Ἑλλάδα καὶ τὴν κορβέταν Ὕδραν· εἴθε παραδοθῇ τὸ
,,ὄνομά του εἰς αἰώνιον ἀνάθεμα." Εἰς τὰ ἀτμοκίνη-
,,τα (προσθέτει ἡ ἀγγελία) καὶ εἰς τοὺς ὑπονόμους τῆς
,,πόλεως εὑρέθησαν φιτίλια, διὰ τῶν ὁποίων, ἐὰν ἐπρο
,,λάμβαναν οἱ ἀντάρται, σκοπὸν εἶχαν νὰ καταστρέ-
,,ψωσιν ὅλην τὴν πόλιν Πόρον κτλ." *)

Ἡ φρεγάτα Ἑλλὰς, τὸ μόνον κέρδος τῶν βαρυ-
τάτων χρεῶν τοῦ γένους, καταναλωθεῖσα ἀπὸ φλόγας,
ἐμήνυεν, ὅτι οἱ ἀντίπαλοι, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸν σκο-
πόν των, δὲν ἐφρόντιζαν, ἐὰν ἐπυρπόλουν ὅλην τὴν Ἑλ-
λάδα. Πόθεν ἔλαβαν τὴν πληρεξουσιότητα οἱ κατηγο-
ροῦντες τὴν αὐτογνωμίαν τοῦ Κυβερνήτου νὰ καύσω-
σι τὸ ἐθνικὸν κτῆμα; Ἀλλ' ὡς φαίνεται τὴν αὐτογνω-
μίαν εἰς ἑαυτοὺς ἐσυγχώρουν, εἰς δὲ τὸν Κυβερνήτην
ἔκριναν ἀσυγχώρητον ἀδίκημα. Ἀγαθὲ ποτὲ Μιαούλη,
κοσμοπεριβόητε διὰ τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀνδραγαθίας
σου, πῶς ἔστερξας νὰ γείνῃς ὄργανον ἀδικίας ἀνηκούστου,
καὶ νὰ περικαλύψῃς μὲ ὄνειδος τὴν μέχρι τοῦδε μὲ κλέος
στεφανωμένην κεφαλήν σου; Δὲν εἶναι ἄνθρωπος μὲ
νοῦν, ὅς τις δὲν θαυμάζει καὶ δὲν τιμᾷ τὸν ἥρωα Μια-
ούλην, τὸν διὰ δέκα ἐτῶν καταπαλαίσαντα τὴν Τουρ-
κικὴν ὑπεροπλίαν· καὶ πάλιν κἀνεὶς δὲν δύναται νὰ
μὴ τρομάξῃ τὸ μέγα ἀδίκημά του, τὸ ὁποῖον ὁ ἀπατη-

*) Κατ' ἐπιτομὴν ἐκ τῆς Γενικῆς ἐφημερίδος τῆς Ἑλλάδος 1831, Αὐγούστου 5/17, ἀριθμ. 59.

μένος Μιαούλης αὐθαδείασε νὰ κάμῃ πρὸς χάριν σκοπῶν ἀλλοτρίων.

Ἡ κυβέρνησις τώρα διεκήρυξεν εἰς ὅλον τὸ ἔθνος τὰ συμβάντα, καὶ διὰ δικανικοῦ γράμματος ἀπέδειξε τοὺς σκοποὺς τῶν στασιωτῶν, καὶ δεκατέσσαρας ἐξ αὐτῶν (τῶν ὁποίων κορυφαῖος φαίνεται ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος) ἐκήρυξεν ὑπευθύνους ἐξετάσεως καὶ τῆς κατὰ τοὺς ἐγκληματικοὺς νόμους κρίσεως.

Ἐν ταὐτῷ δὲ ἡτοίμαζε τὰ χρειώδη εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, τὴν ὁποίαν δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς ($\frac{1}{13}$ Αὐγούστ.) εἶχε προσκαλέσειν εἰς τὸ Ἄργος ν' ἀρχίσῃ τὰς συνεδριάσεις της τὴν $\frac{8}{20}$ Σεπτεμβ. Ἀλλ' οἱ εἰς Ὕδραν διατρίβοντες πυρποληταὶ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, ὡς νὰ ἔπραξαν ἔργον στεφάνων ἄξιον, δι' ἀντικηρύξεως πρὸς τὸ ἔθνος ($\frac{6}{18}$ Αὐγούστ.) προέτρεπαν τοὺς ἀντιπροσώπους νὰ συνέλθουν ὄχι εἰς τὸ Ἄργος, ἀλλ' εἰς τὴν Ὕδραν διὰ νὰ κρημνίσωσι τὴν τυραννίαν. Ἀλλὰ δαίμων στυγηρὸς ἔμελλε νὰ προσθέσῃ εἰς τὰ μέχρι τοῦδε κακὰ τὸ τρομερώτατον τῶν κακῶν, καὶ νὰ φέρῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ὀλέθρου της, ἐὰν δὲν προφθάσῃ καὶ τώρα, ὡς πρότερον, νὰ τὴν σώσῃ ἡ θεία προμήθεια.

Πρὸ μηνῶν τινῶν ἦσαν φυλακωμένοι εἰς Ναύπλιον Κωνσταντῖνος ἀδελφὸς καὶ Γεώργιος υἱὸς τοῦ Σπαρτιάτου Πέτρου Μαυρομιχάλη. Ἡ φυλακή των ἦτο μετρία τόσον, ὥστε συνοδευόμενοι ἀπὸ δύω στρατιώτας τῆς κυβερνήσεως εἶχαν ἄδειαν νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὸν ναὸν, ἴσως καὶ εἰς ἄλλους περιπάτους. Τὴν $\frac{27 \text{ Σεπτ.}}{9 \text{ Ὀκτωβ.}}$ ἡμέραν κυριακὴν, περὶ τὴν 6 πρωϊνὴν ὥραν συνήντησαν οὗτοι εἰς τὴν θύραν τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος τὸν Κυβερνήτην ὑπάγοντα νὰ προσευχηθῇ μὲ ἕνα στρατιώτην ἀκόλουθόν του. Εἶχαν ἐμβιβάσειν οἱ δύω Σπαρτιάται εἰς τὸν κακόβουλον σκοπόν των τοὺς δύω φύλακάς των. Ἐνῷ λοιπὸν ἐκίνει τοὺς πόδας του ὁ Κυβερνήτης εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ, ὁ μὲν Κωνσταντῖνος πυροβολήσας τὸ μέτωπόν του μὲ πιστόλαν, ὁ δὲ Γεώργιος εμπήξας μάχαι-

ραν εἰς τὸ στῆθος του, ἔρριψαν καταγῆς νεκρὸν τὸν Καποδίστριαν, ὅστις ἐλειτούργησε δέκα ἔτη μὲ κλέος τὴν Ῥωσικὴν Αὐτοκρατορίαν, τὸν ὁποῖον ἐτίμησαν δεκαπέντε ἱπποτικὰ παράσημα τῶν πρώτων δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, καὶ τὸν ὁποῖον ὅλοι οἱ Ἕλληνες, πρὶν προσκαλεσθῇ Κυβερνήτης, εὐφήμουν καὶ ἐξεθείαζαν ὡς τὸν ἐναρετώτατον, πολιτικώτατον καὶ φιλογενέστατον ἄνδρα τοῦ κόσμου. Γενικὸν πένθος ἐκυρίευσεν ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν ἤπειρον Ἑλλάδα. „Αὐτόματοι οἱ πολῖται καὶ ὁ πολὺς αὐτὸς λαὸς (γράφει ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀπρόληπτος καὶ συνετὸς παρατηρητὴς) ἐμαυροφόρησαν, καὶ τὸ πένθος εἶναι γενικόν. Τοῦτο εἶναι λαμπρὸς θρίαμβος τῶν ἀρετῶν τοῦ μεγάλου ἀνδρός. Τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν καθαρότητα τῶν πράξεών του, ὅσον καὶ ἂν προσπαθῇ ἡ κακοβουλία νὰ τὰς ἀμαυρώσῃ κτλ." Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἡ γερουσία, κατὰ τὸν §.ιγ' τοῦ Ἀριθ. Β' ψηφίσματος τῆς ἐν Ἄργει Δ' ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἀνηγόρευσεν Ἐπιτροπὴν Διοικητικὴν τριμελῆ, ἤγουν Πρόεδρόν της τὸν περίλυπον ἀδελφὸν τοῦ δολοφονηθέντος Αὐγουστῖνον Καποδίστριαν, καὶ συνάρχοντάς του τὸν Κολέτην καὶ τὸν Θεόδωρον Κωλοκοτρόνην· καὶ ἡ τριμελὴς αὕτη ἐπιτροπὴ ἤρχισε μὲ δραστηριότητα τὰ ἔργα της κατὰ τὰ σχέδια τῆς κυβερνήσεως τοῦ πεσόντος.

Οἱ δὲ ἐναγεῖς δολοφονηταὶ, φεύγοντες μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Κυβερνήτου, ὁ μὲν Κωνσταντῖνος ἐσκοτώθη ἀπὸ τὸν δορυφόρον ἐκείνου καὶ κατεκομματιάσθη ἀπὸ τὸν παρωργισμένον λαόν· ὁ δὲ Γεώργιος καὶ οἱ δύω στρατιῶται, καταφυγόντες εἰς τὸν οἶκον τοῦ Γαλλικοῦ Διακτόρου, παρεδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἡ κρισολογία των ἔγεινε, καὶ ὁ μὲν Γεώργιος ἐτουφεκίσθη τὴν $\frac{10}{22}$ Ὀκτωβρίου· τῶν δὲ στρατιωτῶν ὁ μὲν κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ὁ δὲ εἰς δεκαετῆ φυλακήν. Ἀλλ' ὁ πρῶτος, φερόμενος εἰς τὴν καταδίκην, ἐφανέρωσε συνενόχους καὶ συνωμότας δώδεκα πρώην Γερουσιαστὰς, τῶν ὁποίων ἐδιωρίσθη ἐξέτασις καὶ κρισολογία.

Ὁ νεκρὸς τοῦ Κυβερνήτου ἐνεβαλσαμώθη, καὶ ἡ κηδεία του ἔγεινε μὲ λαμπροτάτην παράταξιν τὴν 18/30 Ὀκτ. συνακολουθούντων καὶ τῶν Διακτόρων τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσίας.

Ποίαν ἀλληλουχίαν ἔχει τὸ τρομερὸν τοῦτο δρᾶμα, καὶ ποῖα ἀποτελέσματα θέλει φέρειν εἰς τὴν Ἑλλάδα, θέλει μᾶς τὸ δείξειν ὁ ἐφεξῆς χρόνος.

1832, Ἰανουαρίου 10, ἐν Βιέννῃ.

Διόρθωσις παρορομάτων τινῶν τυπογραφικῶν.

Τόμ.	σελ.	στίχ.	Ἀντὶ		Ἀναγίνωσκε
Τόμ. Ε, σελ.	326	στίχ. 13	μιτθορικοῦ	—	μισθοφορικοῦ.
	426	— 34	Τυργονίας	—	Τυργοβίας.
Τόμ. Ζ, σελ.	68	στίχ. 30	Ῥυπιαλδίου	—	Ῥυπιφολκαδίου.
	135	— 24	Ἀγκολνιενσίαγ	—	Λιγκολνιενσίαν.
	409	— 22	Τίγροις	—	Τίγριος.
Τόμ. Η, σελ.	172	— 17	Βώδισσα	—	Βύδισσα.
	202	— 6	Γυάρδιστάλλον	—	Γυαδιστάλλον.
	360	— 13	Βινδεέριον	—	Βινδεσόριον.
	371	— 8	Πέρδον	—	Πέρθον,
	493	— 12	ὑγιαστιαστηρίου	—	ὑγιαστηρίου.
	530	— 28	Ἰωαννίκος	—	Ἰωαννίκιος.
Τόμ. ΙΑ, σελ.	29	— 30	Ππα	—	Πάπα,
	38	— 13	Ἀλέξιος	—	Ἀξέλιος.
	87	6κ.20	Ῥοδόρερος	—	Ῥόδερος.
	137	— 20	Παρίων	—	Παρισίων.
	186	— 4	σου	—	τόυ
	195	— 20	Δυππορέτου	—	Δυπεῤῥέτου.
	259	— 25, 26	κολήν	—	κεφαλήν.
	261	— 27	ἀκατάστασιν	—	ἀποκατάστασιν.
	294	— 31	πιάνονται	—	πιάνοντες.
	369	— 20	ἀνῷ	—	ἐνῷ
	399	— 18	1697	—	1797.
	401	— 2	οὗται	—	αὗται.
	413	— 24	λητρικάς	—	ληστρικάς.
	499	— 8	Δουβοᾶς, Ηραγκές	—	Δουβοᾶς Ηραγκές.
	521	— 4	Λὐτοκράρος	—	Αὐτοκράτορος.
	532	— 7	Σιδνέηιν	—	Σιδνέην.
	547	— 14	κωνωνοκεφάλους	—	κωνωποκεφάλους.
	549	— 2	τουριτμόν	—	τουρκισμόν.
Τόμ. ΙΒ, σελ.	26	— 22	αἰχματίζομεν	—	αἰχμαλωτίζομεν.
	61	— 21	παβάτην	—	παραβάτην.
	88	— 23	Ἄγγλους	—	Δάνους.
	95	— 34	Φερδινάνδον Ϛ'	—	Φρειδερῖκον Ϛ'.
	98	— 3	πιλάτιον	—	παλάτιον.
	180	— 16	στράτευματα	—	στράτευμα.
	181	— 29	ἐπαρακάλουε	—	ἐπαρακέλευε.
	195	— 10	καπαλείων	—	καπηλείων.
	291	— 7	σύννερα	—	σύννεφα.
	204	— 25	μεσοκλημονόμος	—	μεσοκληρονόμος.
	306	— 32	ἐνήρρησε	—	ἐνήργησε.
	322	— 19	γιγαντώδεις	—	γιγαντώδης.
	390	— 24	δοκίμον	—	δοκίμιον.
	419	— 21	ποτηρητήν	—	τοποτηρητήν.

				Ἀντὶ		Ἀναγίνωσκε.
Τομ. Β, σελ.	422	—	32	Βελιγικῶν	—	Βελιγκτῶν.
	448	—	18	τῆς	—	τήν.
	468	—	4	του	—	των.
	468	—	16	ἔπαικοι	—	ἔπαινοι.
	470	—	10	παπᾶς	—	πασᾶς.
	490	—	3	Μαχμοὺδ Γ'	—	Μαχμοὺδ Β'.
	504	—	7	δεκαταραμήνου	—	δεκατεσσαραμήνου.
	512	—	30	ἐξ	—	ἐξ
	515	—	10	ὑπεγράγη	—	ὑπεγράφη.
	529	—	5	μέγος	—	μέρος.
	533	—	55	τοιοῦται	—	τοιοῦτοι.
	549	—	τελευτ.	ἐνέκρωταν	—	ἐνέκρωσαν.
	551	—	23	ἀθρηςκείος	—	ἀθρησκείας.
	560	—	20	πᾶτα	—	πᾶσα.
	574	—	30	ςλάγχνον	—	σπλάγχνον.
	596	—	27	τόν	—	τοῦ.
	626	στίχ.	7	τεσσακονταετοῦς	—	τεσσαρακονταετοῦς.
	639	—	7	παπᾶς	—	πασᾶς.
	649	—	3	μαζή μὲ τοῦ	—	μαζή μὲ τόν.
	—	—	16	μὴ ὅλον	—	μὲ ὅλον.
	655	—	32	ἔδεξε	—	ἔδειξε.
	659	—	23	πολιορκοῦντες	—	πολιορκούμενοι.
	667	—	27	του	—	σου.

Πρὸ πάντων ἂς ἐνθυμηθῇ ὁ εὐμενὴς ἀναγνώστης νὰ διορθώσῃ τὸ καὶ ἀλλαχοῦ (Τόμ. Γ' εἰς τὸ τέλος) διορθωθὲν τυπογραφικὸν σφάλμα τῶν προλεγομένων τοῦ πρώτου τόμου σελ. ϑ' στίχ. 6 ἐκ μεταθέσεως τῶν χαρακτήρων γεννηθὲν 458 ἀναγινώσκων 485 ἢ (κατ' ἀκριβεστέραν χρονολογικὴν ἀπαρίθμησιν) 484, καὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν εὐμένειάν του πρὸς διόρθωσιν ὅλων τῶν τυπογραφικῶν παροραμάτων, ὅσα ἐνέπεσαν εἰς ὅλον τὸ σύγγραμμα ἐκ τῆς ἀσθενοῦς μου ὄψεως, ἐὰν καὶ δὲν φέρωσι σύγχυσιν εἰς τὴν ἔννοιαν.

Κατάλογος συνδρομητῶν.

Ἀμστελοδάμου.

	Σώματα
Ἱλαρίων Κύπριος Ἐφημέριος τῆς Γραικορωσικῆς ἐκκλησίας.	1
Ζωρζῆς Ψίχας.	1
Στέφανος Παλαιολόγος.	1

ΒΕΝΕΤΙΑΣ.

Ὁ Πανιερώτατος πρώην Δαλματίας κύριος Βενέδικτος.	1
Ἀλέξιος Νικολαΐδης.	1
Ἰωάννης Νιννῆ ἐκ Θεσσαλονίκης.	1
Χρύσανθος Ταλιάνης Ἱεροδιάκονος Κωνσταντινοπολίτης.	1
Εὐγένιος Διογεναΐδης Ἱεροδιάκονος.	1
Ἀντωνάκης Ἠλιασσίδης Κύπριος.	1
Ἰωάννης Α. Μιχαὴλ Μυλωνόπουλος Γλυκύς.	1
Φραγκῖσκος Ἀνδρεόλας, Τυπογράφος.	1

ΒΙΕΝΝΗΣ.

	Σώματα
Μακάριος Β. Ἀρχιμανδρίτης.	1
Γρηγόριος Καλαγάνης Ἱερομόναχος.	1
Νεόφυτος Καλαγάνης Ἱεροδιάκονος.	1
Ἄνθιμος Νικολαΐδης Ἱεροδιάκονος καὶ Ψάλτης.	1
Ζαχαρίας Ἀρχιμανδρίτης Σπαρμιώτης.	1
Γαβριὴλ Μέγλιτσκυ Ἐφημέριος τῆς Ῥωσικῆς πρεσβείας	1
Καλλίνικος Σταματιάδης Ἀρχιμανδρίτης Λαυριώτης.	1
Ἱερόθεος Ἱερομόναχος Κουτλουμουσιανὸς ἐκ Σεῤῥῶν.	1
Παναγιώτης Χ. Γεωργίου Λέσβιος Ψάλτης.	1
Κωνσταντῖνος Βαρὼν Μπέλιος.	1
Ἀνώνυμός τις.	2
Γεώργιος Σίνας.	2
Ἀλέξανδρος Μαντσιαρλῆς	2
Δημήτριος Μαντσιαρλῆς.	3
Δημήτριος Ποστολάκας.	2
Ὁ αὐτὸς διὰ τὴν Ἑλληνικὴν σχολὴν Μεσόβου.	1
Ἰωάννης Πετροβίτζ.	2
Ἰωάννης Μανούσης.	1
Ζωρζῆς Σκαραμαγκᾶς.	1
Μιχαὴλ Δ. Κούρτης.	1

Σώματα

'Ο αὐτὸς διὰ τὸν εἰς Μπιτώλια Νικόλαον Δ. Στέργιου. 1
Αὐτάδελφοι Μ. Δούμπα. 1
Σωτῆρις 'Αντωνίου. 1
'Αναστάσιος Δημ. Δουδούμης. 1
Χαρίσιος Οἰκονόμου. 1
Ζώης Χαραμῆς. 1
Αὐτάδελφοι Κάρζια. 1
Μικὲς Βλαστός. 1
Θεόδωρος Τύρκας. 1
Νικόλαος Χρυσοχός. 1
Σκαναβῆς καὶ Γαλάτης. 1
Νικόλαος καὶ Βασίλειος Μαντσοράνη. 1
Σ. Οἰκονόμος 'Ιατρός. 1
'Ιωάννης Νάκος. 1
Δημήτριος Μεταξᾶς. 1
'Ιάκωβος Διαμαντίδης. 1
Μαργαρίτης Πάμφιλος. 1
Παναγιώτης Βελδάρης. 1
Χρῆστος Μελιγγός. 1
Θεόδωρος Βαρῶν Μουστάτζας. 1
Γεώργιος Δόρα. 1
Μιχαὴλ Κισπέκα. 1
Εὐγένιος Δούζης. 1
Παράσχος Παρασκευᾶς. 1
Δημήτριος Μπετλῆ. 1
'Αναστάσιος Κωνσταντίνου Καζάση. 1
Νικόλαος Κ. Νούνια. 1
'Αναστάσιος Μελιγγός. 1
'Αλέξανδρος Λαγός. 1
Δ. Στογιάνοβιτζ καὶ Γ. Μαυρίδης ἐκ Φιλιππουπόλεως. 1
Δημήτριος Λούιας. 1
'Ιωάννης Δ. Σαβόπουλος. 1

ΒΟΥΚΟΡΕΣΤΙΟΥ.

Στέφανος Βαρῶν Μετάνης. 10
Χριστόφορος Βαρῶν Σακκελάριος. 5
Στέφανος Μόσχος Καμινάρης. 4
Γεώργιος Πάαπα. 3

ΙΑΣΙΟΥ.

Νικόλαος 'Ρόσσετ 'Ρασνοβάνος "Αρχων Βιστιάρης. 1

Σώματα

Δημήτριος Συναδινός. 1
'Αλέξανδρος Χιώτης καὶ Ναούμης Τύρκας. 1
Σταμάτιος Φουρναράκης Χῖος, "Αρχων Στόλνικος. 1

ΚΕΡΚΥΡΑΣ.

'Ιωάννης Καραντινὸς Προφέσωρ τῶν Μαθηματικῶν. 4

ΚΙΣΝΟΒΙΟΥ.

'Ο εὐγενὴς Κωνστάκης Μποτεζάτος, Κολλέσκιος 'Ασσέσωρ. 1

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

'Ο Παναγιώτατος καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κύριος κύριος Κωνστάντιος. 5
'Ο 'Ηρακλείας κύριος Διονύσιος. 1
'Ο Χαλκηδόνος κύριος Ζαχαρίας. 1
'Ο Δέρκων κύριος Νικηφόρος. 1
'Ο Θεσσαλονίκης κύριος Μελέτιος. 1
'Ο Δράμας κύριος Γερμανός. 1
'Ο μέγας Λογοθέτης Νικόλαος 'Αριστάρχης. 1
'Ο Θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Πατρῶν Διονύσιος. 1
'Ο Πρωτοσύγκελλος τοῦ ἁγίου Δέρκων 'Αβέρκιος. 1
Κύριλλος Πελοποννήσιος 'Ιεροδιάκονος τοῦ ἁγίου Δέρκων. 1
'Ιωάννης Σπανδονίδης. 1
Βασίλειος 'Ασκληπιάδης. 1
Δῆμος 'Αργύρη 'Αδριανοπολίτης. 1
Λάμπρος 'Ιωάννου Λέσβιος. 1
Δημήτριος Δαμασκηνός. 1
Μανουὴλ Φωτίου. 1
'Αναστάσιος Κοντόπουλος. 1
Φώτιος Θεοδοσίου. 1
Κωνσταντῖνος Σαραντινός. 1

Σώματα

Κωνσταντῖνος Γρηγορίου Ζαχάροφ. 1
Μ. Δενικόλα. 1
Μανουὴλ Πρωΐος. 1
Λουκᾶς Σγούτας. 1
'Αντώνιος Κόχυλας. 1
Ζαχαρίας Ζαχάροφ. 1
Θεόδωρος Μιλάνοβιτζ. 1
'Ο ἐν Φιλιππουπόλει Ν. Βούλκοβιτζ. 1
Γεώργιος Στοάκοβιτζ. 1
Δημήτριος Κυργούσιος καὶ ἀδελφοί. 1
'Ο ἐν Μετσόβῳ Δημήτριος Κ. Μέτζορα. 1
'Ο ἐν Φιλιππουπόλει Βλασάκης Πονίζοβιτζ. 1
Εὐστάθιος Κατακουζηνάς. 1
'Ηλίας Γ. Μουσούρης ἐκ Κεφαλληνίας. 1
Δημήτριος Χ. Κώνστας. 1
'Ιωάννης 'Ιγγλέσης. 1
'Ιωάννης Φάχρης καὶ υἱοί. 1
Μανουὴλ Καμάρας. 1
Χ. 'Ανάστης Παρασκευᾶς. 1
'Αθανάσιος 'Ρωσέτος. 1
'Αθανάσιος Πέτρου. 1
'Ιωάννης 'Αδαμάκης μέγας Κόμισος. 1
Βασίλειος Κεκότζου. 1
Γεώργιος Φοῖβος. 1
'Ο Λογοθέτης τῶν οἰκιακῶν καὶ γραμματεὺς τοῦ κοινοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας 'Ιωάννης. 1
Νικόλαος Κάλφογλος καὶ ἀδελφός. 1
'Ιωάννης καὶ Γεώργιος 'Ηλιάσκου. 1
Γεώργιος 'Ιωάννου Καβάφης. 1
Λουκᾶς Νικοκλῆς. 1
Δημήτριος Φλαμπουλῆς Λογοθέτης ἐκ Τριγλίας. 1
Γεώργιος Παυλίδης ἐκ Προύσης τῆς Βιθυνίας. 1
Νικόλαος Κεταυλῆς καὶ υἱοί. 1
Χατζῆ 'Ιωάννης Χ. 'Εμμανουὴλ ἐκ Τριγλίας. 1

Σώματα

Δημήτριος Νικολάου 'Αποστόλη Ψαριανός. 1
'Ι. Σπανδονίδης. 1
Θεόδωρος Ν. Σταυρινάκης. 1
Σέργιος Γεωργίου 'Ρόδιος. 1
Λογοθέτης Ζαχάροφ. 1
'Ιωάννης Ν. Χ. 'Αλεξανδρῆ Ψαριανός. 1
Θεμιστοκλῆς Τ. Παυλίδου ἐκ Προύσης Βιθυνίας. 1
'Ηλίας Δ. Πανᾶς ἐκ Κεφαλληνίας. 1
'Ιεροκήρυξ Δ. 'Αγαθάγγελος. 1
'Η Σχολὴ Μπουδανιῶν. 1
'Ιωάννης Κ. Τουφεξόφ. 1

ΛΙΒΟΡΝΟΥ.

'Ο ἐξ ἁγίας Μαύρας Πανοσιολογιώτατος 'Αρχιμανδρίτης καὶ 'Εφημέριος τῆς ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων 'Ελλήνων Κ. 'Ιωακεὶμ Βαλλαμόντης. 1
'Ο ἐξ "Ανδρου Πανοσιολογιώτατος 'Εφημέριος τῆς ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων 'Ελλήνων Κ. Εὐγένιος Καίρης. 1
'Ο ὑψηλότατος 'Ηγεμὼν 'Ιωάννης Γ. Καρατσᾶς. 2
Γεώργιος Βαρῶν Μετάνης. 2
'Η 'Ελληνικὴ Σχολή. 1
'Ο διδάσκαλος αὐτῆς Δανιὴλ Μάγνης. 1
Παναγιώτης Πάλης. 1
Μανουὴλ Παντολ. 'Ροδοκανάκης. 1
Λουκᾶς 'Ροδοκανάκης. 1
Χριστόδουλος Δεσπότης. 1
Δημήτριος Γιαλλιᾶς. 1
Παντελῆς Γιάμαρης. 1
Φραγκούλης 'Ροδοκανάκης. 1
'Αδελφοὶ Τοσίτζα. 1
Ματθαῖος Ζ. Μαυροκορδάτος. 1
'Αλέξανδρος Κούρτης. 1
'Ιωάννης 'Ανδρειάδης. 1
'Ιωακεὶμ Γεωργιάδης Κύπριος, Δόκτωρ τῆς Νομικῆς. 1

Σώματα

Πέτρος Ἀλαμάννος Λαρισσαῖος. 1
Σπυρίδων Παππασήμου. 1
Ὁ Ἄρχων Ἀλέξανδρος Γκίκας. 1
Ὁ εὐγενὴς Ἱππότης Γιάγκος Ῥούσης. 1

ΜΥΝΙΧΙΑΣ ΒΑΥΑΡΩΝ.

Ὁ τοῦ Ἑλληνικοῦ σπουδαστηρίου Διευθυντὴς Ἀρχιμανδ. Μισαὴλ Ἀποστολίδης. 1
Διὰ φροντίδος αὐτοῦ οἱ εἰς τὸ Σπουδαστήριον παιδευόμενοι νέοι Ἕλληνες,
Κωνσταντῖνος Κοντογόνης. 1
Θεολόγος Δ. Γενηδουνιά. 1
Ἀμβρόσιος καὶ Νικόλ. Ῥάλλη. 1
Παναγιώτης Μεταράκης. 1
Ἰωάννης Χριστόπουλος. 1
Σταμάτης Μαυρογορδάτος. 1
Θωμᾶς Σκουλούδης. 1
Γεώργιος Μακκάς. 1

ΝΙΖΝΗΣ.

Ὁ Πανοσιώτατος Ἐφημέριος κύριος Γρηγόριος Σίχινης. 1
Ὁ τιμιώτατος κύριος Γεώργιος Ῥιζέρης Ζαγοραῖος. 2
Ὁ κύριος Προφέσωρ Χριστόδουλος Ἱερόπαις. 2
Ὁ διδάσκαλος τοῦ ἐν Τζερηγοβίῳ Γυμνασίου Νικόλαος Ἀρτηνός. 1

ΟΔΗΣΣΟΥ.

Δημήτριος Ἰγγλέσης. 2
Κωνσταντῖνος Παπούδοφ. 4
Πέτρος Ἠπίτης Ἰατρός. 1
Θεόδωρος Σεραφῖνος. 1
Ἀλέξανδρος Κουμπάρης. 1
Κωνσταντῖνος Ἀρτηνός. 1
Γεράσιμος Κούππας. 1

ΠΑΤΡΩΝ.

Σώματα

Ὁ Ὑποσυνταγματάρχης Ῥάϊκω. 1
Ἰωάννης Κωνσταντινίδης Λέσβιος, Λοχαγὸς τοῦ Ε΄ τακτικοῦ πεζικοῦ τάγματος. 1
Ἀνάργυρος Τζιάννης Ἀθηναῖος, Λοχαγὸς τοῦ Β΄ τακτικοῦ πεζικοῦ τάγματος. 1
Χρονίας Ἰωάννου Δροσινός, ἰατρὸς καὶ χειροῦργος τοῦ Β΄ τακτικοῦ πεζικοῦ τάγματος. 1

ΠΕΣΤΑΣ.

Γρηγόριος Παππαφῆς Θεσσαλονικεύς. 1
Μάρκος Γεωργίου Ζήτη ἐκ Κοζάνης. 1
Νικόλαος Τακατζῆς. 1
Ἀργυρὸς ὁ Βράνης. 1
Παναγιώτης Μουράτης. 1
Νικόλαος Λάτζκοβιτζ. 1
Νικόλαος Ζωγράφος. 1
Διονύσιος Α. Στασινός. 1
Γεώργιος Σταμιάδης. 1
Κωνσταντῖνος Κοϊμτζῆς καὶ υἱοὶ ἐκ Κοζάνης. 1
Γεώργιος Τέρπκου. 1
Γεώργιος Μιχαὴλ Μόντζιου. 1
Ἀλέξανδρος Ῥίζου Δουρμούζη. 1
Κωνσταντῖνος ὁ Βράνης. 1
Ἐμμανουὴλ ὁ Τερζῆς ἰατρός. 1
Ἀλέξανδρος Παναγιώτου. 1
Χρῆστος Ῥίζου Δουρμούζη. 1
Στέφανος Κομμητᾶς. 1

ΠΡΟΥΣΗΣ.

Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Προύσης κύριος Νικόδημος. 1
Ἡ κατὰ τὸ Μπαλοὺκ Παζὰρ Ἑλληνικὴ Σχολὴ τῆς Προύσης. 1
Ἡ ἐν Κουπλίοις Ἑλληνικὴ Σχολή. 1

Σώματα

Ὁ ἐντιμότατος κύριος Ἰωαννάκης Ἰπλικτζόγλους. 1
Ὁ ἐντιμότατος κύριος Χ. Γεωργάκης Ἰσαάκ. 1
Ὁ ἐντιμότατος κύριος Νικόλαος Κεσανλῆς. 1
Ὁ ἐντιμότατος κύριος Χαράλαμπης Σταυράκογλους. 1
Ὁ ἐντιμότατος κύριος Παναγιώτης Νικολαΐδης. 1
Ὁ ἐντιμότατος κύριος Ἀναστάσιος Σαμακόβλους. 1
Ὁ ἐντιμότατος κύριος Χρῆστος Ἡγουμενίδης. 1
Ὁ ἐντιμότατος κύριος Θεόδωρος Πυρῆ. 1

ΣΕΡΡΩΝ.

Ὁ Πανιερώτατος πρώην μὲν Σεῤῥῶν, νῦν δὲ Μιτυλήνης κύριος Πορφύριος. 2
Ὁ Πανοσιώτατος Πρωτοσύγκελλος τοῦ Σιναίου ὄρους κύριος Σεραφείμ. 1
Ἡ ἐν Σέῤῥαις Ἑλληνικὴ Σχολὴ διὰ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ Βακουφίου τῶν ἁγίων Θεοδώρων κυρίων Βασιλείου Ἰωάννου καὶ Φωτίου Κιορκτζίμπαση. 1
Ὁ ἐντιμότατος κύριος Γεώργιος Δημητρίου Χ. Ἀθανασίου. 1
Ὁ ἐντιμότατος κύριος Κωνστακης Σπανδονῆ. 1
Ὁ ἐντιμότατος κύριος Νικόλαος Θ. Δούμπας. 1
Οἱ ἐντιμότατοι ἀδελφοὶ Ἰωάννου Συμώτα. 1
Ὁ ἐντιμότατος κύριος Ἰωάννης Φωκᾶ. 1
Ὁ ἐντιμότατος κύριος Νικόλαος Μιχαήλ. 1
Ὁ ἐντιμότατος κύριος Δημήτριος Ἀθανασίου ἐκ Τρίκκης. 1

ΣΜΥΡΝΗΣ.

Ὁ Παναγιώτατος πρώην Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως κύριος κύριος Ἄνθιμος. 1
Ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Σμύρνης κύριος Ἱερόθεος. 2
Ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολή. 1
Ὁ ἐν αὐτῇ διδάσκαλος Ἀβράμιος Γ. Καισαρεύς. 1
Κωνσταντῖνος Γερούσης. 1
Δημήτριος Θεολόγου. 1
Ἰωάν. Καρλόγλους Καισαρεύς. 1
Γεώργ. Χρόνης ἐκ Μετσόβου. 1
Γεώργιος Παναγιώτου ἐκ Κυθήρων. 1
Παῦλ. Βασιλείου Τουγλόγλους Ἰωνιεύς. 1
Γεράσιμος Χ. Νικολάου. 1
Μιχαῆλος Καλοθῆς. 1
Ἡ ἐν Φιλαδελφείᾳ Ἑλληνικὴ σχολὴ διὰ τοῦ ἐπιτρόπου αὐτῆς Χ. Θεολόγου. 1
Ὁ Καθηγούμενος τῆς ἐν Καισαρείᾳ μονῆς τοῦ Προδρόμου Παΐσιος. 1
Δημήτριος Σταύρου Καισαρεύς. 1
Ὁ Σεβασμιώτατος Γέρων ἅγιος Ἐφέσου Μακάριος. 1
Ὁ Θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἠλιουπόλεως Ἰωαννίκιος. 1
Ὁ Πανοσιώτατος Πρωτοσύγκελλος Θεοδόσιος. 1
Ὁ Γραμματικὸς τοῦ ἁγίου Ἐφέσου Βενέδικτος. 1
Ἡ ἐν Μαγνησίᾳ Ἑλληνικὴ Σχολή.

ΤΑΓΑΡΡΟΓΟΥ.

Ὁ τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ Ἀλεξανδρείου Γραικικοῦ μοναστηρίου Ἀρχιμανδρίτης Ματθαῖος. 1
Ὁ τοῦ Γενίκαλε ἱερεὺς Νικόλαος Μιχαηλόπωλος Τραπεζούντιος. 1
Ὁ τοῦ Ταγαῤῥογικοῦ Ἐμπορικοῦ γυμνασίου Διρέκτωρ Ἀδόλφος Μάννε. 1
Ὁ Ὑψηλοευγενέστατος ὑποχιλίαρχος Θεόδωρος Σαραντινάκης. 1
Ὁ Ὑψηλοευγενέστατος Αὐλι-

Σώματα

κός Σύμβουλος Δημήτριος Ἀλφεράκης. 1
Ὁ εὐγενέστατος τιτλικός σύμβουλος καὶ ἱππεὺς τῆς τρίτης κλάσεως τῆς ἁγίας Ἄννης Ἐμμανουὴλ Ἐμμανουηλίδης Γραμματικώφ ἐκ Θεοδοσίας. 1
Ἡ εὐγενεστάτη Τιτλικὴ σύμβουλος Μαρία Ἰωάν. Παππαρούνα ἐκ Θεοδοσίας. 1
Ὁ εὐγενέστατος Κωνσταντῖ- Δημήτριεβ ἐκ Γενίκαλε. 1
Ὁ ἐν τῷ Ταγαρρογικῷ ἐμπορικῷ Γυμνασίῳ διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας Παῦλος Λοιζίδης ἐκ Κύπρου. 1
Ὁ ἐν τῷ αὐτῷ Γυμνασίῳ διδάσκαλος τῆς Γραικικῆς γλώσσης Διονύσιος Λαμπρόπωλος. 1
Ὁ εὐγενέστατος Κοσμᾶς Κομνηνὸς Βαρβάκης. 1
Ὁ εὐγενέστατος Ἐμπορικὸς σύμβουλος Μαρῆς Μαγουλᾶς. 1
Ὁ τιμιώτατος Λουκᾶς Σκαραμαγκᾶς. 1
Ὁ τιμιώτατος Γεώργιος Τσανάκης. 1
Ὁ τιμιώτατος Σταῦρος Βαλιάνωφ. 1
Οἱ τιμιώτατοι τοῦ Ταγαρρόγου ἔμποροι Βασίλειος Ἀμηρᾶς κ. Ἰωάννης Ἀμηρᾶς. 2
Ὁ τιμιώτατος δημογέρων τῆς Καυκασείου Σταυρουπόλεως Νικόλαος Ἀλαξοῦρος. 1
Ὁ τιμιώτατος Λεόντιος Ζαχάρωφ. 1
Ὁ τιμιώτατος Ἰωάννης Γρηγορίου Ζαχάρωφ ἐκ νήσου Κούταλης. 1
Ὁ τιμιώτατος Ἰωάννης Γεωργίου Ζαχάρωφ ἐκ νήσου Κούταλης. 1
Ὁ τιμιώτατος Μιχαῆλος Βασιλειάδης Κούμπας. 1

Σώματα

Ὁ τιμιώτατος Ἰωάννης Κοσμέτος ἐκ τῆς νήσου Σίφνου. 2
Ὁ τιμιώτατος τοῦ Ταγαρρόγου ἔμπορος Παῦλος Ἀντωνιάδης Μοσχονησιώτης. 1
Ὁ τιμιώτατος Ἀγγελῆς Γλυκύς. 1
Ὁ τιμιώτατος Σπυρίδων Μουσούρης. 1
Ὁ τιμιώτατος Κωνσταντῖνος Ταραπάνωφ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. 1
Ὁ τιμιώτατος Βασίλειος Ἰωαννίδης Ζοβάνης ἐκ νήσου Κουταλης. 1
Ὁ τιμιώτατος Ποθητὸς Μαρκάκης. 1
Ὁ τιμιώτατος Ζαχαρίας Καραπάσωφ. 1
Ὁ τιμιώτατος Γεώργιος Ἀντωνιάδης Χάντρης. 1
Ὁ τιμιώτατος Παναγῆς Θεοδωρίδης Τραυλὸς ἐκ Κεφαλληνίας. 1
Ὁ τιμιώτατος Εὐστράτιος Γεωργιάδης Μαλαξιάνος. 1
Ὁ τιμιώτατος Μιχαῆλος Γεωργιάδης Μαλαξιάνος. 1
Ὁ τιμιώτατος Γεώργιος Τουτόπουλος. 1
Ὁ τιμιώτατος Ἐμμανουὴλ Ἰωάννης Κούμανις. 1
Ὁ τιμιώτατος Ἀπόστολος Μαμελεξόγλος. 1
Ὁ τιμιώτατος Ἀριστείδης Πλεματᾶς. 1
Ὁ τιμιώτατος Ἰωάννης Παναγιώτου Ταρνανῆς Κουρλιώτης. 1
Ὁ τιμιώτατος Νικόλαος Παυλίδης Μαλανδράκης. 1
Ὁ τιμιώτατος Πατζάτας Νῆνος ἐκ Κέω. 1
Ὁ τιμιώτατος τοῦ Κερζίου κάτοικος Κυριακὸς Τριπολίτου. 1
Ὁ μουσικολογιώτατος Ἀναστάσιος Διαλεγμένος. 1

Σώματα

Ὁ τιμιώτατος Νικόλαος Μιχαήλου Αὐγερινός. 1
Ὁ τιμιώτατος Νικόλαος Κρασᾶς. 1
Ὁ ἐν Κερζίῳ διδάσκαλος Θεόδωρος Ἐλευθερίου Κεχαΐόγλος Κερασούντιος. 1
Ὁ λογιώτατος Ἰωάννης Γρηγορίου Πλάτων Κερασούντιος. 1
Ὁ τιμιώτατος τοῦ Κερζίου κάτοικος Βασίλειος Καισαρεύς. 1
Ὁ ἐν Μαριουπόλει διδάσκαλος τῆς Γραικικῆς γλώσσης Δημήτριος Μιχαὴλ Χαραμουντάνης ἐκ νήσου Κυθήρων. 1
Ὁ τιμιώτατος Δημήτριος Κερατζεζόγλος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. 1
Ὁ τιμιώτατος Ἰωάννης Γαλάνης ἐκ Κρήτης. 1

ΤΕΡΓΕΣΤΗΣ.

Ἰάκωβος Ῥώτας. 3
Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ διὰ τοῦ ἐπιστάτου αὐτῆς Γρηγορίου Ζαννοῦ. 3
Ἰγνάτιος Ἀρχιμανδρίτης Θεολογίτης Ἐφημέριος. 2
Ἀβράμιος Ἀρχιμανδρίτης Ἀγγελάτος. 1
Ἰωακεὶμ Ἀρχιμανδρίτης Φώτιος, Ἐφημέριος τοῦ ἁγίου Νικολάου. 1
Σεραφεὶμ Ἱερομόναχος Πομάρης, ἀρχιδιδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς. 1
Ἀντώνιος Μ. Ἀντωνόπουλος. 1
Προκόπιος Δ. Καρτσιώτης. 1
Παντίας Ῥάλλης. 1
Δημήτριος Ν. Ἀποστολόπουλος. 1
Ἀλέξιος Μανουὴλ Ἠσαΐου. 1
Λεονῆς Ζιτζεκλῆς. 1
Ἰωάννης Σκαραμαγκᾶς. 1
Χριστόφορος Δημητριάδης. 1

Σώματα

Ἰωσὴφ Πέσιου Ἰσραηλίτης ἐξ Ἄρτης. 1
Ὁ Ἄρχων Σπαθάρης Νικόλαος Σοῦτζος. 1
Ἀμβρόσιος Στ. Ῥάλλης. 1
Σ. Κλήμης. 1
Ἰωάννης Ῥάλλης. 1
Δημήτριος Θεμιστοκλῆς ἐκ Κύπρου. 1
Ἀντώνιος Δημητρίου. 1
Νικόλαος Κωστῆ ἰατρός. 1
Διονύσιος Παπᾶ Ῥούση. 1
Γεώργιος Ἰωάν. Κωστῆ. 1
Pietro Jusouff. 1
Δημήτριος Καγκάδης. 1
Κυριάκης Βαρδάκας. 1
Κωνσταντῖνος Γιαλούσης. 1
Παῦλος Καλλιγᾶς Κεφαλληναῖος. 1
Ἀντώνιος Γιαλούσης. 1
Γεώργιος Ξένης. 1
Νικόλαος Μοροζίνης. 1
Π. Γ. Λάτρις. 1
Ἰωάννης Ὅμηρος. 1
Ἰωάννης Σαριγιάννης. 1
Στυλιανὸς Γκινάκας. 1
Γρηγόριος Τζαννές. 1
Κωνσταντῖνος Ἰωαννίδης. 1
Μ. Κ. 1
Γεώργιος Ε. Ἰωαννίδης. 1
Μιχαὴλ Δημητρίου. 1
Μ. Ῥοδοκανάκης τοῦ Αὐγούστου. 1
Κωνστ. Π. Μαυρογορδάτος. 1
Ζωρζῆς Ζυγομαλᾶς. 1
Ζαννῆς Κ. Βοῦρος. 1
Νικόλαος Βοῦρος. 1
Ἀντώνιος Α. Βλαστός. 1
Εὐστράτιος Πετροκόκκινος. 1
Ἰωάν. Μ. Ῥοδοκανάκης. 1
Νικόλαος Ζ. Βλαστός. 1
Ἰωάννης Κάππαρις. 1
Ἀλέξανδρος Σεβαστόπουλος. 1
Ἀντώνιος Θ. Ῥάλλης. 1
Θ. Δούμας. 1
Ὁ ἐξοχώτατος ὕπατος τῆς Ῥωσικῆς αὐλῆς ἐν Τεργέστῃ κύριος Ἀντώνιος Κορονέλλης. 1

	Σώματα
Ἀναστάσιος Ζωγράφου.	1
Ἐμμανουὴλ Κόσαντέλης.	1
Δημήτριος Κατάπης.	1
Ἀλέξανδρος Γαλάτη.	1
Ἀποστόλης Καλογεώργης.	1
Μιχαὴλ Δέλτας.	1
Παναγιώτης Γ. Πελοπίδης Πελοποννήσιος.	1
Ματθαῖος Ζαννῆ Ῥοδοκανάκης.	1
Ὁ ἐν Κερκύρᾳ Ἀλέξανδρος Κομνηνὸς Κωνσταντινοπολίτης.	1
Φραγκούλης Ν. Γλυκοφρυδης.	1
Ἰωάννης Κατακοξηνός.	1
Ἀχιλλεὺς Κατ. Κούμας.	1

ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ.

	Σώματα
Ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως κύριος Νικηφόρος.	1
Ἄνθιμος ἱεροδιάκονος Σίφνιος.	1
Γεώργιος Παπᾶ Κωνσταντίνου μουσικολογιώτατος.	1